

) -----
) Tietokannan nimi: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI
) Tietokannan tunnus: FEOA
)

) Ylläpitäjä: Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia
) Aurorankatu 6, 00102 Eduskunta
) puh. (09) 4321
) -----

) Rekisterin koko Tilanne 16.4.2002: vuosilta 1988-1999 yhteensä 585
) ratkaisua, joista 45 yksityisten kantelujen
) ja sisältö: johdosta annettuja kanteluratkaisuja.
)

) Muut ratkaisut ovat valtioneuvostolle ja ministe-
) riöille annettuja oikeudellisia lausuntoja ja kan-
) nanottoja, viranomaismenettelyn tarkastuksia ja
) omista aloitteista aiheutuneita ratkaisuja sekä
) esityksiä.
)

) Dokumentti: Ratkaisuseloste, josta ilmenee ratkaisun tarkoitus
) (kanteluratkaisu, lausunto, aloite, yleisohje),
) asian tai oikeuskysymyksen lyhyt kuvaus sekä
) kanteluasioissa kantelun kohde, todettu virheelli-
) nen menettely ja siitä aiheutunut toimenpide.
) Merkittävämmät ratkaisut, joilla katsotaan olevan
) yleisempää mielenkiintoa, on tallennettu koko-
) naan. Dokumentin tekstisisältö on tällöin sama
) kuin vuosikertomuksissa. Mikäli dokumenttina on
) pelkästään ratkaisuseloste, on sen lisäksi aiheel-
) lista tutustua koko ratkaisuun.
)

) Dokumentin koko: Ratkaisuseloste: 20-60 riviä
) Koko ratkaisu: Useita sivuja
)

) Ratkaisijatiedot: Asian ratkaisija (R:) ilmenee dokumentista:
) EOA oikeusasiamies
) AOA apulaisoikeusasiamies
) AOAVM apulaisoikeusasiamiehen varamies
)

) Aineiston kat- Ratkaisuja vuodesta 1988 alkaen. Noin 15 %
) tavuus: vuotuisista ratkaisuista. Valittu aineisto lähes
) sama kuin oikeusasiamiehen vuosikertomuksissa.
)

) Ks. lisäksi Eduskunnan oikeusasiamiehen ja valtio-
) neuvoston oikeuskanslerin ratkaisuarekistereiden
) ylläpito-ohjeet. Oikeusministeriön tietohallinto-
) toimiston julkaisunumero A 47, Hämeenlinna 1991.
) -----

HAKUSANASTO

ERÄITÄ OHJEITA FEOA-REKISTERIN HAKUSANASTON KÄYTÖSTÄ

) Jäljempänä oleva ohjeellinen hakusanasto on laadittu eduskunnan oi-
) keusasiamiehen vuosien 1985-1989 kertomusten asiahakemistojen pohjal-
) ta, jota täydennetään myöhemmissä vuosikertomuksissa julkaistavilla
) asiasanoilla. Hakusanasto ei ole täysin kattava. Sen tarkoituksena on
) palvella sekä rekisterin käyttäjiä että tulevien tallenteiden laati-

) joita.
)
) Hakusanoja ei ole myöskään voitu tässä vaiheessa jakaa aakkosellisiin
) päähakusanoihin ja niitä tarkentaviin alahakusanoihin, vaan hakusa-
) nasto on kokonaan aakkosellinen.
)
) Hakusanoilla kuvataan asian laatu ja oikeuskysymys sekä kantelua-
) sioissa kantelun kohteena ollut viranomaisen/viranomaistyyppi tai
) virkamiehen virkanimike sekä ratkaisun lopputulos (esim. syyte/huo-
) mautus/käsitys/esitys).

) -----

)
) FEOA-REKISTERIN HAKUSANASTO
)
)
) Ajokielto
) Ajokortti
) Ajoneuvo
) Ajo-opetuslupa
) Alistus
) Alus
) Ammattikasvatushallitus
) Ammattikurssi
) Ammattimainen moottoriajoneuvoliikenne
) Ampuma-ase
) Apteekki
) Arestirangaistus
) Arestitilat
) Arkistointi
) Arkistokäsittely
) Armahdus
) Ase
) Aseeton palvelus
) Asetuksen lainvastaisuus
) Asetus
) Asevelvollinen
) Asiakirja
) ks. myös julkisuus
) Asiamies
) Asianajaja
) Asianomistaja
) Asiaton käyttäytyminen
) Asiavirhe
) Asuntolainoitus
) ks. myös asuntotuotanto
) Asuntotuotanto
) Auto
) Automaattinen tietojenkäsittely
) Autorekisterikeskus
) Autovero
) Avolaitos
)
) Eduskunnan kansliatoimikunta
) Eduskunnan oikeusasiamiehen toimivalta
) Eduskunnan oikeusasiamies
) Eduskunta
) Ehdonalainen vapaus
) Elatusapu
) Elatustuki
) Elatusturva
) Elatusvelvollinen

) ks. lapsen elatus
) Elinkeinolupa
) Eläinsuojelu
) Eläke
) Ennakkokorvaus
) Ennakoäänestys
) Ennakonpidätys
) Epäsiveellinen julkaisu
) Erillistyyöllistettävä
) Eristäminen
) Erityistiedoksianto
) Erottamisoikeus
) Esimiesaseman väärinkäyttäminen
) Esittelijä
) Esitutkinta
) Esitutkintapöytäkirja
) Esitys
) Esteellisyys
) Etsintäkuulutus
) Euroopan neuvosto
)
) Haaste
) Hakkeri
) Hallintomenettely
) Hallintomenettelylaki
) Hallintotapa
) Hallitusmuoto
) Haltuunotto
) Harkintavalta
) Henkilökohtainen koskemattomuus
) Henkilökohtainen vapaus
) Henkilörekisteri
) Henkilöön käyvä tarkastus
) Hevonen
) Hirvieläin
) Holhous
) Hovioikeus
) Huomautus
) Huostaanotto
) Huutokauppa
) Häätö
)
) Ilmatieteen laitos
) Ilmianto
) Indeksiehto
) Investointivero
) Irtisanominen
) Irtisanoutuminen
) Itsemurha
) Itseoikaisu
)
) Julkinen vihamies
) Julkisen vallan käyttäminen
) Julkisoikeudelliset maksut
) Julkisuus
) Järjestöavustus
) Jätevesimaksu
)
) Kaatopaikka
) Kaavoitus
) Kahlehtiminen

) Kalastuslupa
) Kalavahinko
) Kansainvälinen sopimus
) Kansanedustaja
) Kansaneläke
) Kansaneläkelaitos
) Kantelun tutkinta
) Katsastus
) Katselmus
) Katu
) Katumaksu
) Kehitysvammaisten erityishuolto
) Kelpoisuus
) Kelpoisuusehdot
) Kertausharjoitukset
) Kieli
) Kielilaki
) Kihlakunnantuomari
) Kiinniottaminen
) Kiinnitys
) Kiinnityshakemus
) Kilpailunrajoitus
) Kirjaamisjärjestelmä
) Kirjasto
) Kirje
) Kirjesalaisuus
) Kirjoitusvirhe
) Kirkonkirjat
) Koira
) Kokoontumisvapaus
) Kokous
) Konfiskaatio
) Korkeakoulu
) Kotieläintuotanto
) Kotietsintä
) Kotirauha
) Koulu
) Koulukoti
) Kuluttajansuoja
) Kunnallinen oikeusavustaja
) Kunnallinen työllistämistuki
) Kunnallisasia
) Kunnallishallinto
) Kuolemansyy
) Kurinpito
) ks. kurinpitomenettely, sotilaskurinpito ja sotilaskurin-
) pitolaki ja -asetus
) Kurinpitomenettely
) Kutsuntatilaisuus
) Kuuleminen
) Kuulustelu
) Käsitys
)
) Laatikoonkanto
) Lahjoma
) Lainhuuto
) Lainvoima
) Lainvoimaisuustodistus
) Laiton vangitseminen
) Lakko
) Lapsenryöstö

) Lapsi
) Lapsilisä
) Lasten kotihoidon tuki
) Lastensuojelu
) Lastensuojelulautakunta
) Lastenvalvoja
) Lausunto
) Lautta
) Lentoliikenne
) Liikennelupa
) Liikevaihtoverotoimisto
) Lohkomistoimitus
) Lotta
) Luotettavuus
) Luottamusmies
) Lääkintöhallitus
) Lääkäri
) Lääkärinlausunto
) Lääninhallitus
) Lääninkonttori
) Löytötavara
)
) Maa-aines
) Maa-ainelaki
) Maahantulokielto
) Maanmittaustoimitus
) Maksuton oikeudenkäynti
) Matkustajakortti
) Menetetyn määräajan palauttaminen
) Menettelyvirhe
) Menettämisseuraamus
) Merenkulku
) Metsä
) Metsänhoitomaksu
) Metsänhoitoyhdistys
) Metsästys
) Mielenosoitus
) Mielentilatutkimus
) Mielisairaala
) Mielisairaslaki
) Moottoriajoneuvo
) Moottoriajoneuvovero
) Museovirasto
) Muutoksenhaku
) Myyntikielto
) Määräaika
)
) Naapuri
) Nautintaoikeus
) Neuvontavelvollisuus
) Nimetön ilmianto
) Nimikirja
) Nimismies
) Niskoittelu
) Nouto
) Nuori henkilö
) Nuori rikoksentehtäjä
)
) Objektiviteettiperiaate
) Oikeudenkäyntiavustaja
) ks. asiamies

) Oikeudenkäyntikulut
) Oikeudenkäyntimenettely
) Oikeusturva
) ks. myös potilaan oikeusturva
) Oikeusvoima
) Oleskelulupa
) Omistusoikeus
) Opintovapaa
) Opiskelija
) Opiskelijavähennys
) Osamaksukauppa
)
) Paikalliskatselmus
) Painovapaus
) Pakkahuutokauppa
) Pakkokeino
) Palkka
) Palkkaturva
) Palkkaus
) Palkkaussopimus
) Palveluperiaate
) Palveluskelpoisuus
) Palvelusluokan muutokset
) Palvelusrikkomus
) Pankkisalaisuus
) Passi
) Patentti
) Perintö- ja lahjaverotus
) Peruskoulu
) Perustelut
) Pidätys
) Poikkeuslupa
) Poliisi
) Poliisikuulustelu
) Poliisilupa
) Poliisivankila
) Posti
) Posti- ja telelaitos
) Postimyynti
) Potilaan oikeusturva
) Potilas
) ks. potilaan oikeusturva
) Provokaatio
) Psykiatrinen hoito
) Psykologi
) Puhelin
) Puhelinsalaisuus
) Puolue
) Puolueettomuus
) Puolustusvoimat
) ks. myös varusmies
) Pysäköinninvalvoja
) Pysäköintivirhemaksu
) Päähtynyt
) Päätöksen perustelut
) Päätös
) Päätösilmoitus
) Päätösvaltaisuus
) Pöytäkirja
) Pöytäkirjanote
)

) Raastuvanoikeus
) Rahankeräys
) Raja
) Rajalta käännättäminen
) Rajavartiolaitos
) Rakennus
) Rakennushallitus
) Rakennuslupa
) Rakennussuojelu
) Rangaistusmääräys
) Rangaistusmääräysmenettely
) Rangaistusten täytäntöönpano
) Rangaistusvaatimus
) Rasitustodistus
) Reserviläinen
) Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos
) Rikesakko
) Rikoksentehtäjän luovuttaminen
) Rikosilmoitus
) Rintamapalvelustunnus
) Rintamasotilaseläke
) Rintamasotilastunnus
) Ruumiinavaus
)
) Saamen kieli
) Saattaja
) Sairaala
) Sairaanhoidon opisto
) Sairausvakuutus
) Sakko
) Salakuuntelu
) Salassapitovelvollisuus
) Sananvapaus
) Sijoituspaikkalupa
) Simputus
) ks. myös varusmies
) Siviilipalvelus
) ks. myös aseeton palvelus
) Sivutoimi
) Sosiaalishallitus
) Sosiaalikirjuri
) Sosiaalilautakunta
) Sosiaaliviranomainen
) Sotilaskurinpito
) ks. myös kurinpitomenettely ja sotilaskurinpitolaki ja -asetus
) Sotilaskurinpitoasetus
) Sotilaskurinpitolaki
) Sotilasoikeudenkäynti
) Sotilasopetuslaitos
) Sotilasrikos
) Sotilasvamma
) Sukupuoli
) Suojaisuus
) Suojelukoulutus
) Suomen Pankki
) Suostumus
) Suullinen käsittely
) Syrjintä
) Syyte
) Syytteen nostaminen ja nostamatta jättäminen
) ks. syyte

) Syyttäjä
) Syyttämättäjättäminen
) Säilöönotto
)
) Taideteollinen korkeakoulu
) Takaisinotto-oikeus
) Takaisinperintä
) Takavarikko
) Tapaamisoikeus
) Tapaturmalaki
) Tarjous
) Tarkoituksenmukaisuusharkinta
) Tasa-arvo
) Tasavallan presidentti
) Tavaramerkki
) Tekijänoikeuslaki
) Teknillinen korkeakoulu
) Telesalaisuus
) Terminaali
) Terveystieteiden tutkimuskeskus
) Terveystieteiden tutkimuskeskus
) Tie
) Tiedoksianto
) Tiedottaminen
) Tie- ja vesirakennushallitus
) Tieliikenne
) Tieliikennelaki
) Tiemerkki
) Tieteellinen tutkimus
) Tietoimitus
) Tietosuoja
) Tilastokeskus
) Tilausliikenne
) Tilitys
) Todistaja
) Todiste
) Todistustaakka
) Toimeentulotuki
) Toimen haettavaksi julistaminen
) Toimituskirja
) Toimivallan ylittäminen
) Toimivalta
) Tulli
) Tulo- ja menoarvio
) Tulonhankinta
) Tulonhankkimiskustannukset
) Tuomari
) Tuomioistuimien toimintatapa
) Tuomiokunta
) Tuomion purkaminen
) Turkistarha
) Turvallisuustarkastus
) Turvapaikka
) Tutkintavanki
) Tyytymättömyyden ilmoittaminen
) Työkokeilu
) Työkyvyttömyys
) Työllisyys
) Työllisyysasetus
) Työllisyyskoulutus
) Työlupa

) Työsiirtola
) Työsopimuslaki
) Työterveydenhuolto
) Työttömyyskorvaus
) Työttömyysturva
) Työvoima
) Työvoima-apu
) Työvoimaministeriö
) Työvoimaviranomaiset
)
) Ulkoasiainhallinto
) Ulkoasiainvaliokunta
) Ulkomaalainen
) Ulkomaalaiskeskus
) Ulosmittaus
) Ulosotto
) Uskonnonvapaus
)
) Vaalikelpoisuus
) Vaalimainonta
) Vaalit
) Vahingonkorvaus
) Vahingonkorvauslaki
) Vaiteliaisuusvelvollisuus
) Vaitiolovelvollisuus
) Vajaavaltainen
) Vakaumus
) Vakava huomautus
) Vakuutus oikeus
) Valituskielto
) Valitusosoitus
) Valtiokonttori
) Valtionasiamies
) Valtioneuvoston jäsen
) Valtioneuvoston oikeuskansleri
) Valtionrautatiet
) Valtion tietokonekeskus
) Valtion yleinen virkaehtosopimus
) Valuuttahakemus
) Valvontajoukot
) Vanginkuljetus
) Vangitseminen
) Vanhainkoti
) Vanhentuminen
) Vanki
) Vankila
) Vankilaoikeus
) Vankipassi
) Vartiohenkilökunta
) Varuskuntasairaala
) Varuskuntasoittokunta
) Varusmies
) Verohallitus
) ks. verotus
) Veronhuojennus
) Verotuksen oikaiseminen
) ks. verotus
) Verotus
) Vesiasia
) Vesi- ja ympäristöhallitus
) Vesioikeus

) Vesiylioikeus
) Vientitakuulaitos
) Viisumi
) Viivästyminen asian käsittelyssä
) Viivästyskorke
) Virallinen syyttäjä
) Viraltapano
) Viran haettavaksi julistaminen
) Viransijainen
) Viran täyttäminen
) Virastodemokratia
) Virka
) Virka-apu
) Virka-aseman väärinkäyttö
) Virkaehtosopimus
) Virkaehtosopimuslaki
) Virkakelpoisuusvaatimukset
) Virkakirje
) Virkamies
) Virkamieslakko
) Virkanimitys
) Virkarikos
) Virkasyyte
) Virkavapaus
) Virkavastuu
) Virkavirhe
) Vitamiinit ja hivenaineet
) Voimakeinot
) Väestörekisteri
) Vähäpätöinen rikos
) Väitöskirja
) Välimiesoikeus
) Välittömyysperiaate
)
) Ydinvoimala
) Yhdenvertaisuusperiaate
) Yhdistyneiden kansakuntien vankeinhoidon vähimmäissäännökset
) Yhdistys
) Yhteydenotto-oikeus
) Yleinen hälytysjärjestelmä
) Yleinen kokous
) Yleinen oikeusaputoiminta
) Yleinen oikeusavustaja
) Ylimääräinen muutoksenhaku
) Yliopisto
) Ylioppilastutkintolautakunta
) Ympäristönsuojelulautakunta
) Ympäristönsuojelusihteeri
)
) Äänestysmenettely
) -----

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Aseeton palvelus
 Siviilipalvelus
 Kurinpitomenettely
 Työvoimaministeriö
 Yhdenvertaisuusperiaate
 Kurinpito

R:EOA
 D:1740/4/86 ja 51/4/87
 A:28.1.1988

Huomautus

/O

Työvoimaministeriön huomio kiinnitetty seuraaviin kysymyksiin:

- Kurinpitovallan käyttö yksityisissä oppilaitoksissa, joita käytetään siviilipalvelusmiesten koulutukseen. Vallitsevaa tilannetta oli pidettävä epäselvänä ja sen kehitystä seurattavana.

- Ministeriön määräyksissä saattoi olla aiheellista käsitellä vakaumuksensuojaa koskevaa periaatetta, jos käytännössä tulee esille siviilipalveluslaissa olevan säännöksen yleisluonteisuudesta johtuvia ristiriitatilanteita.

- Ministeriön määräykset siviilipalvelusmiehen asumisesta kaipaivat täydentämistä. Jos majoituspaikalla ei ollut oleellista merkitystä siviilipalveluksen suorittamisen kannalta, ei ole perusteltua ehdottomasti kieltää siviilipalvelusmiehiä asumasta muualla kuin asianomaisen laitoksen omissa tai vuokraamissa tiloissa.

- Siviilipalvelusmiesten 12:sta 16 kuukauteen pidennetty palvelusaika tulisi ottaa huomioon siviilipalvelusmiesten ilmaismatkojen, päivärahojen ja lomien määrässä.

/V

SiviilipalvelusL_(132/69,_muut._647/85)
SiviilipalvelusA_(182/69,_muut._320/86)
A_asevelvolliselle_suoritettavasta_päivärahasta_(147/56)

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Ampuma-ase	R:AOA
Postimyynti	D:1061/4/88
Kuluttajansuoja	A:15.7.1988
Huomautus	

/O

Sisäasiainministeriön huomiota kiinnitetty ampuma-aselainsäädännön uudistustarpeeseen postimyynnin kautta markkinoitavien ilma- ja hiilihappoaseiden käytön sääntelemiseksi. Samalla saatettu yksityisen kuluttajan näistä aseista tekemä kantelu kuluttaja-asiamiehen tietoon mahdollisia toimenpiteitä varten.

/V

Ampuma-aseA_(34/33,_muut._723/86)
Aselakityöryhmän_mietintö_s._41_(1986:21)
KuluttajansuojaL_1:3_§_(38/78)
KuluttajansuojaL_2:1_§
KuluttajansuojaL_6:1_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Toimeentulotuki	R:EOA
Ulosmittaus	D:1329/2/88
Huomautus	A:28.9.1988

/O

Valtioneuvoston huomiota kiinnitetty siihen, että toimeentulotuen osalta ei ole säädetty ulosmittauskieltoa.

/V

UL_4_luku_5_§
UL_4_luku_7_§
SosiaalihuoltoL_3_luku_(710/82)

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Ampuma-ase	R:EOA
Poliisi	D:607/2/88
Esitys	A:20.4.1988

/O

Sisäasiainministeriölle esitetty, että aseiden väliaikaisen haltuunoton osalta tulisi olla olemassa yhdenmukaiset kirjaamisenmenettelytavat sekä että haltuunottoa koskevasta asiasta annettaisiin aseenhaltijalle kirjallinen päätös tai todistus.

/V

Ampuma-aseA_24_§_(34/33)
Aselakityöryhmän_mietintö_(1986:21)

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Ulosmittaus	R:EOA
Valitusosoitus	D:700/2/88
Huomautus	A:5.5.1988

/O

Oikeusministeriön tietoon saatettu käsitys ulosmittausilmoituslomakkeisiin painettujen valitusosoitusten täsmentämistarpeesta, etenkin täytäntöönpanon keskeytyshakemusosoituksen osalta.

/V

L_verojen_ja_maksujen_perimisestä_ulosottotoimin_1_§_(677/61)
L_verojen_ja_maksujen_perimisestä_ulosottotoimin_9_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Ulosmittaus	R:EOA
Tiedoksianto	D:699/2/88
Huomautus	A:5.5.1988

/O

Oikeusministeriön tietoon saatettu käsitys, että ulosottoviranomaisten tulisi, lähettäessään ulosmittausta koskevia ilmoituksia velalliselle kirjaamattomissa kirjeissä, tehdä itselleen merkintä lähettämispäivästä.

/V

UL_3_luku_27_§
UL_3_luku_32_§_2_mom
UL_4_luku_18e_§_1-2_mom
UL_9_luku_2_§
HTiedL_4_§_1_mom_1-3_kohta_(232/66)
HTiedL_22_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Verotus	R:AOA
Oikeusturva	D:934/4/88
Tulonhankkimiskustannukset	A:6.10.1988
Esitys	

/O

Verohallitukselle esitetty, että se antaisi tulo- ja varallisuusverolain 25 §:n tulkintaa täsmentävät ohjeet muusikkojen tulonhankkimiskustannusten yhdenmukaisen verotuskohtelun aikaansaamiseksi.

/V

TVL_25_§_(1240/88)

+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H
Saamen kieli R:EOA
Kielilaki D:150/4/88
Oikeusturva A:16.2.1988
Esitys

/O
Oikeusministeriölle annettu lausunto saamelaisvaltuuskunnan
laatimasta ehdotuksesta laiksi saamen kielen käyttämisestä
viranomaisissa.

/V
KieliL_(148/22)
HM_14_§_1_mom

+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H
R:EOA
D:239/2/88
A:12.2.1988

/O
Ks. KHO 1988-A-72

+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H
Löytöpalkkio R:AOA
Löytötavara D:636/2/88
Esitys A:25.4.1988

/O
Valtiovarainministeriölle esitetty löytöpalkkiota vastaavan
korvauksen maksamista henkilölle, joka oli pääradan varresta
löytänyt ikoneja sekä rautaesineitä ja välittömästi ilmoittat-
nut löydöstään poliisiviranomaisille. Esineet oli sittemmin
takavarikoitu tullilain 56 §:n 1 momentin nojalla ja julistet-
tu rikoslain 38 luvun 15 §:n 1 momentin nojalla valtiolle me-
netetyiksi, koska oli ollut syytä olettaa, että ne oli tuotu
maahan laittomasti.

/V
TulliL_56_§_1_mom_(573/78)
TulliL_63_§
RL_38_luku_15_§_1_mom

+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H
Posti R:EOA
Tuomion purkaminen D:1321/4/86
Esitys A:2.6.1988

/O
Posti- ja telehallitukselle esitetty, että se ottaisi uudel-
leen käsiteltäväksi korvaushakemuksen, joka koski postin hal-
lussa vahingoittuneen lähetyksen korvaamista.

/V
PostiliikenneA_(692/80)

+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H
Virkasyyte R:AOA
Tiedoksianto D:1033/4/87
A:29.7.1988

/O
Poliisitarkastajaa kehoitettu asettamaan haastemies syytteeseen

yksin teoin tehdystä väärän kirjallisen todistuksen antamisesta viranomaiselle ja ilman hyötymistarkoitusta tehdystä tahalliseksi virkarikoksesta.

/V

RL_3_luku_5_§_3_mom
RL_7_luku_1_§
RL_17_luku_8_§
RL_40_luku_20_§_2_mom
+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Esteellisyys R:EOA
Hallintomenettelylaki D:683/4/86
Huomautus A:5.9.1988

/O

Oikeusneuvosmiehen tietoon saatettu käsitys siitä, että hän oli ollut esteellinen osallistumaan sisarensa poikapuolen virkamääräystä koskevan oikeushallintoasian käsittelyyn raastuvanoikeudessa. Kysymys myös esteellisyyden vaikutuksesta päätöksen lopputulokseen.

/V

HallintomenettelyL_3_§_(598/82)
HallintomenettelyL_10_§_1-2_mom
HallintomenettelyL_26_§
+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Vankila R:AOA
Huomautus D:102/4/86
A:19.2.1988

/O

Vankilan johtajan ja oikeusministeriön vankeinhoito-osaston tietoon saatettu käsitys siitä, että vankilan johtokunnan maallikkojäsen oli pyrittävä kutsumaan viikottaisten kokousten lisäksi myös kiireellisiä asioita varten pidettäviin ns. ylimääräisiin johtokunnan kokouksiin.

/V

A_vankeinhoitolaitoksesta_22_§_2_mom_(86/50)
A_vankeinhoitolaitoksesta_23_§_2_mom
A_vankeusrangaistuksen_täytäntöönpanosta_2_luku_13_§_(447/75)
+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Vanki R:AOA
Kuuleminen D:1739/4/87
Rangaistuksen täytäntöönpano A:6.10.1988
Vankila
Huomautus

/O

Vankilan apulaisjohtaja oli jättänyt ilmoittamatta vangille, milloin vankilan johtokunta käsitteli hänen vapauttamispäätöksensä peruuttamista. Vangilla ei siten ollut ollut tilaisuutta tulla johtokunnassa kuulluksi. Apulaisjohtaja oli lisäksi virheellisesti ilmoittanut vankeinhoito-osastolle myöhemmin antamassaan lausunnossa, että vangille oli ilmoitettu kirjallisesti, koska asia käsitellään johtokunnassa. Apulaisjohtajalle annettu huomautus.

/V

A_vankeusrangaistuksen_täytäntöönpanosta_2_luku_13_§_1_mom_(447/75)
+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Viivästyminen asian käsittelyssä R:AOAVM
Vanki D:1160/4/87
Rangaistuksen täytäntöönpano A:24.10.1988
Huomautus

/O

Oikeusministeriön vankeinhoito-osaston ja vankilan poistumis-
lupa-asioita käsittelevien virkamiesten huomiota kiinnitetty
vastaisen varalle poistumislupa-anomusten riittävän joutuisaan
käsittelyyn. Vangin poistumislupa-anomuksen käsittely oli
viivästynyt siten, että vankeinhoito-osaston kielteinen ratkai-
su asiassa oli tehty vasta sen jälkeen, kun kysymyksessä oleva
loma oli ollut tarkoitus pitää.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Viivästyminen asian käsittelyssä R:EOA
Oleskelulupa D:1830/4/87
Ulkomaalaistoimisto A:3.5.1988
Lapsi
Huomautus

/O

Esitetty arvosteleva käsitys sisäasiainministeriön ulkomaalaistoimiston käytännöstä, kun ulkomaalaisen äidin ja hänen alaikäisen lapsensa oleskelulupahakemusten käsittely oli viipynyt sen takia, että lapsen suomalaiselta isältä oli vaadittu lapsen tunnustamista isyyslaissa tarkoitetulla tavalla.

/V

HallintomenettelyL_4_§_(598/82)

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Ulkomaalainen R:EOA
Säilöönotto D:92/4/88
Henkilökohtainen vapaus A:4.5.1988
Kansainvälinen sopimus
Huomautus

/O

Sisäasiainministeriön tietoon saatettu käsitys, että sen pas-
sintarkastajille antamat ulkomaalaislain soveltamisohjeet
johtavat lain 23 §:n 2 momentin osalta rajalta käännytettävän
ulkomaalaisen henkilökohtaista vapautta liian ankarasti
rajoittavaan laintulkintaan. Kiinnitetty huomiota myös rajalta
käännytettävän ulkomaalaisen kohteluun säilöönoton aikana.

/V

UlkomaalaisL_5_§_1_mom_(400/83)

UlkomaalaisL_8_§_1_mom_1_kohta

UlkomaalaisL_23_§_1-2_mom

UlkomaalaisL_24_§_1_mom

UlkomaalaisA_7_§_(252/84)

UlkomaalaisA_15_§_1_mom

UlkomaalaisA_20_§_2_mom_3_kohta

KP-sopimus_9-10_Art.

L_tutkintavankeudesta_2_§_1_mom_(615/74)

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Ajokortti R:AOAVM
Nimismies D:1491/4/86
Huomautus A:20.6.1988

/O

Nimismiehen tietoon saatettu käsitys tieliikennelaisissa ja ajokorttiasetuksessa edellytetystä menettelystä ajokortin poisottamista ja ajokortin kaksoiskappaleen hankkimiseen velvoittamista koskevassa asiassa. Eriyisten olosuhteiden vuoksi katsottu, että nimismiehen menettely on ollut yleisen lainkuuliaisuuden ylläpitämiseksi perusteltua.

/V

TieliikenneL_75_§_(267/81)
TieliikenneL_76_§
TieliikenneL_77_§
TieliikenneL_78_§
TieliikenneL_80_§
AjokorttiA_28_§_3_mom_(447/72)

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Poliisi	R:AOA
Menettelyvirhe	D:1433/4/87
Tiedoksianto	A:29.7.1988
Huomautus	

/O

Ylikonstaapeli oli haastemiehen pyynnöstä allekirjoittanut totuudenvastaisen todistuksen, jonka mukaan hän oli ollut läsnä, kun asianomistajalle oli annettu kutsu saapua oikeuteen. Ylikonstaapelille huomautettu asiasta.

/V

RL_7_luku_1_§
RL_17_luku_8_§
RL_40_luku_20_§_2_mom

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Poliisi	R:AOA
Menettelyvirhe	D:1433/4/87
Tiedoksianto	A:29.7.1988
Viivästyminen asian käsittelyssä	
Huomautus	

/O

Apulaisnimismiehen tietoon saatettu käsitys siitä, että hän oli menetellyt virheellisesti antaessaan haastemiehelle ohjeen, jonka mukaan asianomistajalle tiedoksiannettava kutsu saapua oikeuteen voitiin antaa puhelimitse. Apulaisnimismiehen menettelyä pidetty moitittavana myös siltä osin kuin hän oli virallisena syyttäjänä vasta oikeuden istuntopäivän aamuina ryhtynyt toimenpiteisiin asianomistajan kutsumiseksi samaksi päiväksi oikeuteen.

/V

OK_11_luku_25_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Viivästyminen asian käsittelyssä	R:AOA
Poliisi	D:1424/2/88
Eduskunnan oikeusasiamies	A:17.10.1988
Huomautus	

/O

Poliisitarkastajalle annettu huomautus sen johdosta, että asiakirjajäljennösten oikeusasiamiehelle toimittaminen oli useista pyynnöistä huolimatta viivästynyt noin puolitoista vuotta.

/K

Apulaisoikeusasiamiehen kirje Kuopion läänin poliisitarkastajalle Risto Tiaiselle n:o 3171/17.10.1988, DN:o 1424/2/88:

Suonenjoelta oleva liikkeenharjoittaja M.P. jätti 12.9.1986 eduskunnan oikeusasiamiehen tutkittavaksi kirjoituksen, joka koski muun muassa eri viranomaisten menettelyä tonttijaon hyväksymistä koskevan asian käsittelyn yhteydessä. M.P. kertoi tehneensä asiasta tutkimuspyyntöjä myös Teille 3.5.1985 ja 10.3.1986 välisenä aikana sekä katsoi niiden käsittelyn viivästyneen. Täällä oli syyskuusta 1987 lähtien tutkittavana myös muita Suonenjoen nimismiespiirin poliisin menettelyä ym. koskevia M.P:n kanteluita asioissa, jotka olivat M.P:n kirjoitusten johdosta tutkittavana myös Teillä.

Teitä pyydettiin useita kertoja aluksi puhelimitse toimittamaan tänne jäljennökset M.P:n sinne lähettämistä tonttijakoa koskevista asiakirjoista ja kirjoitusten johdosta mahdollisesti tekemästänne ratkaisusta. Ainakin marraskuusta 1986 lähtien olitte luvannut toimittaa nämä asiakirjat. Täältä kiirehditettiin asiaa muun muassa 20.10.1987 päivätyllä kirjeellä. Myöskään kuluvan vuoden helmikuussa ette lupauksistanne huolimatta ollut toimittanut asiakirjoja tänne.

Tämän jälkeen pyysin Teitä taas 25.4.1988 mennessä toimittamaan mainitut jäljennökset ja mahdollisen ratkaisunne sekä antamaan selityksenne asiakirjojen toimittamatta jättämisen syistä. Toimititte selityksenne ja jäljennökset kaikista M.P:n sinne lähettämistä kirjoituksista tänne 4.5.1988. Jäljennös M.P:n kirjoituksiin lähettämästänne, 7.6.1988 päivätyistä kirjeistä saapui tänne 13.6.1988.

Selityksessänne olette kertunut asian viivästymisen johtuneen osaksi M.P:n kirjoitusten määrästä ja siitä, että olitte halunnut saattaa kaikki M.P:n kantelut ratkaisuun samalla kertaa. Olitte keskustellut menettelytavoista esillä olevan kaltaisissa kanteluasioissa muun muassa oikeuskanslerinviraston esittelijöiden ja edellisen apulaisoikeusasiamiehen kanssa. Syynä asian viivästymiseen oli ollut lisäksi poikkeuksellinen työruuhka lääninhallituksessa. Työtilanne oli kuluvan vuoden alussa selityksenne mukaan muodostunut lähes ylivoimaiseksi. Selityksen antaminen huhtikuussa oli viivästynyt sairautenne vuoksi.

Olen M.P:lle lähettämässäni, 28.9.1988 ja 17.10.1988 päivätyissä vastauskirjeissä katsonut, ettei kirjoituksissa kerrotuissa asioissa ollut menetelty virheellisesti. Viimeksi mainitussa kirjeessä olen lisäksi katsonut, ettei tonttijaon hyväksymistä koskeva käsittely lääninhallituksessa ollut olosuhteet huomioon ottaen viivästynyt tavalla, johon oikeusasiamiehen tulisi puuttua. Vastauksissa ei ole puututtu asiakirjojen tänne toimittamisen viivästymiseen.

Tänne on pyydetty jäljennöksiä sinne toimitetuista asiakirjoista ensisijaisesti sen selvittämiseksi, miltä osin asiat ovat olleet samanaikaisesti vireillä myös lääninhallituksessa. Ainakaan pyyntöjen alkuvaiheessa ei ole edes edellytetty, että asiat olisi välttämättä tullut ratkaista myös siellä. Ilmeisesti olette kuitenkin katsonut velvollisuudeksenne saada kaikki asiat loppuun käsitellyiksi ennen asiakirjojen toimitamista. Asioiden käsittelyjärjestykseen on ilmeisestikin vaikuttanut myös asioiden laatu ja vaikea työtilanne läänin-

hallituksessa. Siitä huolimatta viivästys on ollut ajallisesti niin huomattava, että sitä ei mielestäni voi pitää hyväksyttävänä edes selityksessänne esitetyillä perusteilla. Asiaa on edellä esitetyin tavoin jouduttu kiirehtimään noin puolentoista vuoden ajan, mutta lupauksistanne huolimatta asiakirjoja ei ole toimitettu tänne ennenkuin huhtikuussa 1988 Teille lähettämäni selityspyynnön jälkeen. Edellinen apulaisoikeusasiamies on jo 26.10.1987 antanut Teille huomautuksen erään toisen kanteluasian käsittelyn viivästymisestä. Katson aiheelliseksi huomauttaa Teitä vastaisen varalle myös tämän asian käsittelyn yhteydessä tapahtuneesta viivästyksestä. Tässä tarkoituksessa lähetän tämän kirjeen Teille Kuopion läänin maaherran välityksellä.

Jäljennös tästä kirjeestä lähetetään sisäasiainministeriölle tiedoksi.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Poliisi	R:AOA
Viivästyminen asian käsittelyssä	D:757 ja 1178/4/86
Syyttäjä	A:9.11.1988
Huomautus	

/O

Huomautettu keskusrikospoliisin apulaispäällikölle siitä, että hän oli voimakkaalla arvostelulla yrittänyt vaikuttaa kaupunginviskaalin syyteharkintaan sekä keskusrikospoliisin nimissä lääninsyyttäjälle lähettämällään kirjeellä "alistanut" kaupunginviskaalin syyttämättäjättämISRatkaisun lääninsyyttäjän uudelleen harkittavaksi. Huomautettu myös keskusrikospoliisin poliisimiehille epäillyn huumausainerikoksen perusteella takavarikoitujen lääkeaineiden palauttamiselle asetetun määräajan ylittamisestä yli kahdella vuodella.

/V

ETL_7_§_2_mom_(449/87)
KP-sopimus_14_Art._2_kohta
Takavarikosta_ja_etsinnästä_rikosasioissa_annettu_laki_1_§_1_mom
Takavarikosta_ja_etsinnästä_rikosasioissa_annettu_laki_4-5_§
Takavarikosta_ja_etsinnästä_rikosasioissa_annettu_laki_8_§_3_mom
Takavarikosta_ja_etsinnästä_rikosasioissa_annettu_laki_9_§_2_mom
HuumausaineL_8_§_(41/72)
PakkokeinoL_4_luku_11_§_2_mom_(450/87)

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Poliisi	R:AOA
Kansainvälinen sopimus	D:757 ja 1178/4/86
Todistustaakka	A:9.11.1988
Pakkokeinot	
Oikeusturva	
Huomautus	

/O

Saatettu sisäasiainministeriön ja keskusrikospoliisin tietoon käsitys siitä, ettei lääkintöhallituksen lääkemääräyksiä koskevan yleiskirjeen määräys voi huomioon ottaen kansainvälisyysoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 14 artiklan 2 kohtaan sisältyvä syyttömyysoletuksen periaate, kääntää todistustaakkaa esitutkinnassa huumausainerikoksesta epäillyn vahingoksi. Lausuttu käsitys myös siitä, että pakkokeinojen käyttö rikoksesta epäiltyä vastaan velvoittaa vastaaviin ponnisteluihin myös vapauttavan

näytön hankkimiseksi esitutkinassa.

/V

KP-sopimus_14_Art._2_kohta

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Poliisi

R:AOA

Esitutkinta

D:757 ja 1178/4/86

Oikeusturva

A:9.11.1988

Esteellisyys

Pidätys

Huomautus

/O

Kysymys esitutkinan joutuisan toimittamisen tärkeydestä rikoksesta epäillyn oikeusturvan kannalta, esitutkinasta vastaavien poliisimiesten mahdollisesta esteellisyydestä heihin kohdistettujen kantelujen perusteella sekä heidän käyttämiensä tutkintakeinojen luvallisuudesta, kuulustelijan ja tutkintatoimittajan vuorottelukieltoa koskevan poliisin käskylehden ohjeen soveltamisesta, pidätettyjen sairauksista ynnä muista seikoista tehtävistä merkinnöistä sekä alkoholin tarjoamisen luvallisuudesta poliisin puhuttelemalle henkilölle.

/V

PoliisiA_19_§

ETL_5_§_(449/87)

ETL_16_§_1_mom_6_kohta

ETL_24_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Pidätys

R:AOA

Poliisi

D:641/4/88

Huomautus

A:28.11.1988

/O

Kun pidätetylle, jonka jalkineet oli jouduttu tutkinnallisista syistä ottamaan häneltä pois, ei ollut kyetty välittömästi antamaan toisia jalkineita, on poliisilaitoksen menettelyä arvosteltu.

/V

SM:n_ohjeet_pidätettyjen_käsittelystä_2_§_(217/601/85)

SM:n_ohjeet_pidätettyjen_käsittelystä_22_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Viivästyminen asian käsittelyssä

R:EOA

Palkka

D:56/4/86

Ulosmittaus

A:28.12.1988

Huomautus

/O

Palkan ulosmittauksesta velalliselle tehtävä ennakoilmoitus oli viivästynyt. Avustavan ulosottomiehen menettelyä arvosteltu. Kysymys myös työntekijäjärjestön lomakassasta työntekijälle suorittaman lomapalkan ja -korvauksen oikeudellisesta luonteesta ulosmittauksessa.

/V

UL_4_luku_18e_§_1_mom

HTiedL_22_§_(232/66)

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Salassapitovelvollisuus

R:EOA

Lastensuojelu
Lapsi
Sosiaaliviranomainen
Huomautus

D:1242/4/86
A:2.5.1988

/O

Kysymys sosiaaliviranomaisten salassapitovelvollisuuden sisäl-
löstä (SHL 57 §). Sosiaaliviranomaisten menettelyä arvosteltu.

/V

SosiaalihuoltoL_57_§_(710/82)

/K

Kantelukirjoitus

A. on eduskunnan oikeusasiamiehelle 12.10.1986 osoittamassaan kirjoituksessa pyytänyt oikeusasiamiehen toimenpiteitä sen seikan selvittämiseksi, olivatko Helsingin kaupungin palveluksessa olevat perhepäivähoitaja Elma Karjalainen, perhepäivähoidon ohjaaja Tuovi Nöjd ja sosiaalityöntekijä Sisko Peltonen rikkoneet vaitiolovelvollisuutensa keskustellessaan A:n tietämättä hänen lapsestaan päivähoitosuhteessa tietoon tulleista asioista ulkopuolisen henkilön kanssa.

Selvitys

Helsingin kaupungin sosiaalivirastoa on pyydetty hankkimaan selvitykset kirjoituksessa mainituilta kaupungin palveluksessa olevilta henkilöiltä heihin kohdistuneista väitteistä sekä antamaan asiasta lausunto. Helsingin kaupungin sosiaaliviraston kesken sosiaalikeskuksen sosiaalitoimisto, kirjoituksessa mainitut henkilöt sekä Helsingin sosiaalivirasto ovat antaneet lausuntonsa. A:lle on varattu tilaisuus tutustua lausuntoihin. Hän on antanut niiden johdosta vastineen 21.3.1987.

Perhepäivähoitaja Elma Karjalainen, perhepäivähoidon ohjaaja Tuovi Nöjd ja sosiaalityöntekijä Sisko Peltonen ovat kiistäneet rikkoneensa vaitiolovelvollisuuttaan. Kukin on kertonut keskustelleensa lastenpsykiatri A.H:n kanssa A:n lapsesta. Peltonen on kertonut ilmoittaneensa A.H:lle lastensuojeluviranomaisten kannan lapsen vanhempien välisestä tapaamisriitaasiasta. Peltosen A.H:lle antaman ilmoituksen mukaan viranomaisten tietoon ei ollut tullut mitään sellaista syytä, jonka perusteella lapsen oikeus tavata huollosta erotettua isäänsä voitaisiin evätä. Perhepäivähoidon ohjaaja Tuovi Nöjd on ilmoittanut ohjanneensa A:n ja lapsen isän B:n päivähoitotoimiston toimistopäällikön ja lastensuojeluviranomaisten puheille. Hän on ilmoittanut myös lapsen isän ilmaistua Nöjdille halunsa keskustella lääkäri A.H:n antamasta lääkärinlausunnosta tämän kanssa, ottaneensa yhteyttä asiassa A.H:n vastaanottoapulaiseen. Tämän jälkeen A.H. oli soittanut Nöjdille ja varmistanut tällaisen yhteydenpidon olevan tulossa. Nöjd on edelleen todennut perhepäivähoidon työntekijöiden toimineen lapsen etua valvoen. Lapsen edun hän on katsonut kyseisessä asiassa vaatineen, että lapsella olisi turvalliset ja luottavaiset suhteet kumpaankin vanhempaansa. Perhepäivähoitaja Elma Karjalainen puolestaan on kertonut lääkäri A.H:n soittaneen hänelle ja kyselleen lapsen vointia. Karjalainen oli kertonut A.H:lle lapsen vaikuttaneen hänen mielestään terveeltä ja olevan iloinen saadessaan tavata isäänsä. Karjalainen on ilmoittanut lasta hoitaessaan toimineensa kaikin tavoin lapsen edun mukaisesti.

Selvitystä asiaan on hankittu myös tutustumalla lääkintöhalli-

tuksessa A:n lääkäri A.H:ta vastaan tekemää kantelua tutkittaessa kertyneeseen asiakirjavihkoon. Lääkintöhallituksen asiakirjoihin sisältyy muun ohella lastenpsykiatrin erikoislääkäri A.H:n 16.12.1986 antama lausunto. Lausunnon mukaan A.H. oli saanut kesällä 1986 yllättäen lasta koskevan puhelinsoiton perhepäivähoidon ohjaaja Tuovi Nöjdiltä.

Nöjd oli A.H:n lausunnon mukaan esittänyt voimakkaasti eriävän käsityksensä A.H:n lääkärinlausunnossa ilmaisemasta käsityksestä lapsen ja hänen isänsä B:n suhteesta sen perusteella, mitä perhepäivähoitaja oli kertonut isän käynneistä lapsen päivähoitopaikassa. Nöjd oli kertonut myös huolestuneisuudestaan A:n tavasta antaa lapselle väsyttäviä määriä nuhalääkettä perhepäivähoitajan tuskin havaitsemiin nuhaoireisiin. A.H. oli lausuntonsa mukaan soittanut tämän jälkeen sosiaalityöntekijä Sisko Peltoselle, joka oli kertonut B:n osallistuneen sosiaalivirastossa tapahtuneeseen selvittelytyöhön asiallisesti ja rakentavasti, mutta äidin torjuneen yhteistyötä. Peltonen oli ilmaissut huolestuneisuutensa A:n menettelytavoista toisaalta lapsen hoidon ja toisaalta sen suhteen, miten hän oli torjunut yhteistyömahdollisuudet isän kanssa. A.H. oli vielä lausuntonsa mukaan soittanut perhepäivähoitaja Elma Karjalaiselle, joka oli kuvannut isän ja lapsen tapaamisia päivähoitopaikassa sydämellisiksi.

Ratkaisu

Sosiaalihuoltolain (710/82) 57 §:n mukaan valtion ja kunnan palveluksessa olevat eivät saa ilman asianomaisen henkilön tai milloin hänellä ei ole edellytyksiä arvostella annettavan suostumuksen merkitystä, hänen holhoojansa tai muun huoltajan lupaa, ilmaista yksityistä tai perheen salaisuutta, josta he asemansa tai tehtävänsä perusteella ovat saaneet tietää. Tämä salassapitovelvollisuus ei estä asian ilmaisemista sille, jolla on viran puolesta oikeus saada tieto asiasta. Sosiaalihuollon viranhaltijain salassapitovelvollisuutta koskeva säännös on tulkinnanvarainen. Säännöksen nojalla erityisesti perheen tai yksityisen salaisuutta arvioitaessa tapauskohtaiselle harkinnalle jää tilaa. Sosiaalihuollon tarpeita varten perheen tai yksityisen salaisuutta on pyritty määrittelemään mm. seuraavasti: "Salaisuus on sellainen henkilön tai perheen yksityiselämään tai sosiaali-taloudellisiin suhteisiin liittyvä arkaluontoinen tosiseikka, joka ei ole yleisesti tunnettu tai yhdentekevä tai joka tietyssä yhteiskunnallisessa tilanteessa tietyn yhteiskuntamuodostuman vaiheessa sisältönsä puolesta julkistettuna yleisen elämäkokemuksen mukaan (objektiivisesti) arvioituna aiheuttaa henkilöön kohdistuvaa negatiivisävyistä suhtautumista tai loukkaa henkilön yksityisyyden suojaaja taikka hänen muuta etuaan tai oikeuttaan tai on muutoin hyvän tavan mukaan salassapidettävä ja että tiedon julkistaminen voi vaikeuttaa jollain tavoin henkilön vastaista toimintaa, toimeentuloa tai yhteiskuntaan sopeutumista". Näin Kari Virta "Julkisuudesta ja salassapidosta kunnan sosiaalihuollossa", Oikeustiede-Jurisprudentia XIX 1986.

Vaikka sinänsä pidän oikeana edellä esitettyä objektiivista lähestymistapaa yksityisen salaisuuden arvioimisessa, sosiaalihuollon asiakkaan oma käsitys vaitiolovelvollisuuden piiriin kuuluvista seikoista on käsitykseni mukaan siinä mielessä merkityksellinen, että luottamuksellisuus asiakkaan ja sosiaaliviranomaisten välillä vaarantuu, ellei asiakkaan käsitystä

vaitiolovelvollisuuden laajuudesta oteta lainkaan huomioon.

Perhepäivähoidon yhteydessä lapsesta saatujen tietojen on katsottava selkeästi kuuluvan edellä tarkastellun sosiaali-huoltolain säännöksen piiriin. Perhepäivähoidon osalta on pidettävä selvänä myös sitä, että tieto perhepäivähoidosta sellaisenaan ei ole salaisuus. Sen sijaan lastensuojelutoimenpiteiden kohdistumista lapseen ja hänen perheeseensä on pidettävä vaitiolovelvollisuutta edellyttävänä tietona. Sama koskee tietoja lapsen terveydentilasta.

Perhepäivähoitaja Elma Karjalaisen, perhepäivähoidon ohjaaja Tuovi Nöjdin ja sosiaalityöntekijä Sisko Peltosen menettelyä arvioidessani olen ottanut huomioon edellä esitettyjen yleisten näkökohtien ja sen selvityksen ohella, joka heidän menettelystään on saatu, sen, että lapsi oli Rauman raastuvanoikeuden päätöksellä 13.5.1985 määrätty äitinsä A:n huoltoon ja että lastenpsykiatrian erikoislääkäri A.H. oli häneen ja lapseen nähden ulkopuolinen, jolla yksityislääkärinä toimiessaan ei ollut virkansa puolesta oikeutta lasta koskeviin tietoihin siitä huolimatta, että hän oli antanut A:n pyynnöstä kaksi tutkimuksiinsa perustuvaa lääkärinlausuntoa lapsesta.

Asiassa saadun selvityksen perusteella katson käyneen ilmi, että Karjalainen, Nöjd ja Peltonen ovat keskustelleet lääkäri A.H:n kanssa lapsesta ja kertoneet hänestä seikkoja, joita heidän tietoonsa on asemansa johdosta tullut. Näiden ja lapsen isän kanssa käytyjen keskustelujen perusteella lääkäri A.H:n käsitys lapsen suhteesta isään on muuttunut hänen aikaisemmin asiassa esittämästään käsityksestä, joka oli perustunut äidin kertomaan. Karjalainen, Nöjd ja Peltonen ovat esittäneet lapsesta ja lapsen suhteesta isään lähinnä omia havaintojaan tai johtopäätöksiään. Vaikka selvitys annettujen tietojen sisällöstä on jäänyt ristiriitaiseksi, on ilmeistä, että kaikki ovat kertoneet sen lapsen kannalta myönteisenä pidettävän seikan, että heidän tietojensa ja havaintojensa mukaan lapsen isän suhteessa lapseen ei ole vaikeuksia. Tämän lisäksi suurella todennäköisyydellä Nöjd ja Peltonen ovat kertoneet myös kielteisiä ajatuksiaan A:n menettelytavoista lastaan hoitaessaan ja hänen yhteistyökyvystään lapsen tapaamisten järjestyksessä. Katson myös käyneen todennäköiseksi, että Nöjd on ottanut lapsen isän pyynnöstä tai mahdollisesti omasta aloitteestaan yhteyttä lääkäri A.H:hon.

Lasta koskevien tietojen ilmaisemista A.H:lle on arvioitava lapsen edusta lähtien. Sosiaalityöntekijät ovat kertoneet A.H:lle lapsen suhtautumisen isäänsä olleen myönteistä ja lapsen vaikuttavan terveeltä. Nämä ovat lapsen kannalta myönteisiä seikkoja eivätkä nähdäkseni voi loukata hänen yksityisyyttään. Siten niistä kertominen ei voi muodostaa myöskään sosiaalihuoltolain 57 §:ssä tarkoitettua vaitiolovelvollisuuden rikkomista. Tästä syystä Karjalaisen, Nöjdin tai Peltosen ei voida katsoa tältä osin menettelleen asiassa lainvastaisesti. Sen sijaan, sikäli kuin lääkäri A.H:N lääkintöhallitukselle Nöjdin ja Peltosen A:n hoitoon kohdistuvista huomautuksista kertoma pitää paikkansa, katson, että Peltosen ja Nöjdin menettely näiden asioiden ilmaisemisessa on ollut heidän vaitiolovelvollisuutensa piiriin kuuluvien seikkojen oikeudetonta ilmaisemista. Siitä huolimatta, että tietojen ilmaisemista tältäkin osin on voitu perustella lapsen edun huomioon ottamisella, että tietojen saajaa on sitonut lääkärin vaitiolovel-

vollisuus ja että hän on tosiasiallisesti ollut tietoinen lapsen terveydentilassa sekä lapsen ja isän tapaamisjärjestelyissä ilmenneistä vaikeuksista, katson, ettei A:n henkilöä koskevia arkaluonteisia seikkoja olisi saanut ilmaista A.H:llekaan. Korostan vielä, että Peltosen tiedossa olleet ja hänen tehtäviinsä kuuluneet lastensuojelulliset tukipalvelut, lähinnä tapaamisjärjestelyjä koskeviin vaikeuksiin liittyvät keskustelut ja yhteydenotot ovat vaitiolovelvollisuuden piiriin kuuluvia seikkoja.

Mitä tulee Nöjdin menettelyyn siitä, että hän on ottanut yhteyttä asiassa ulkopuoliseen henkilöön lapsen isän pyynnöstä tai omasta aloitteestaan, pidän hänen menettelyään epäasianmukaisena ja hänen tehtäviinsä perhepäivähoidon ohjaajana kuulumattomana.

Katson aiheelliseksi kiinnittää Nöjdin ja Peltosen huomiota niihin vaitiolovelvollisuutta koskeviin näkökohtiin, joita edellä on tarkasteltu. Koska heidän ja lääkäri A.H:n välillä käytyjen puhelinkeskustelujen sisällöstä on kerrottu toisistaan poikkeavalla tavalla ja kun keskusteluista ei liene jälkikäteen saatavissa muutakaan ratkaisevaa vahvistusta, en ole katsonut voivani ryhtyä asian johdosta muihin toimenpiteisiin.

Lähetän jäljennöksen päätöksestäni Helsingin sosiaalivirastolle tiedoksi ja sieltä Peltosen ja Nöjdin tietoon saatettavaksi.

Lastenpsykiatrian erikoislääkäri A.H:n menettelyä en ole voinut toimivaltaani kuulumattomana ottaa tutkittavakseni. Koska olen pitänyt lääkintöhallituksen A.H:n menettelyyn A:n kantelun perusteella kohdistunutta tutkintaa ja ratkaisua puutteellisena, olen ilmoittanut lääkintöhallitukselle käsitykseni asiasta tämän päätöksen oheen jäljennöksenä liitetyllä kirjeelläni.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Salassapitovelvollisuus	R:AOAVM
Sosiaaliviranomainen	D:495/4/87
Lastensuojelu	A:17.6.1988
Lapsi	
Huomautus	

/O

Sosiaalitoimen viranhaltijan huomiota on kiinnitetty hänen menettelynsä virheellisyyteen hänen annettuaan ulkopuoliselle tiedoksi henkilön elatusapuvetkaa ja velan perintätoimenpiteitä koskevia tietoja.

/V

L_sosiaalihuollon_hallinnosta_21a_§
SosiaalihuoltoL_57_§_(710/82)
AsiakJulka_1_§_1_mom_9_kohta

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Asiakirja	R:EOA
Julkisuus	D:303/4/87
Potilas	A:22.6.1988
Oikeusturva	
Huomautus	

/O

Kaupungin terveystoimiston ohjeiden ei ole katsottu olevan yleisten asiakirjain julkisuudesta säädetyn lain 19 §:n sääntönsä mukaisia siltä osin kuin ohjeet koskevat potilaan oikeutta saada nähtäväksi häntä itseään koskevat asiakirjat.

/V

AsiakJulkl_19_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Toimeentulotuki

R:EOA

Opiskelija

D:1005/4/88

Yhdenvertaisuusperiaate

A:20.12.1988

Huomautus

/O

Sosiaalilautakuntaa kehoitettu täsmentämään opiskelijoille myönnettävää toimeentulotukea koskevia ohjeitaan, koska niiden on katsottu olevan harhaanjohtavat ja poikkeavan sosiaalihuoltolain tarkoituksesta ja sosiaalihuollituksen toimeentulotuesta antamista yleisohjeista.

/V

SosiaalihuoltoL_13_§_1_mom_(710/82)

SosiaalihuoltoL_30_§

SosiaalihuoltoA_(607/83)

VNp_toimeentulotuen_yleisistä_perusteista_(838/83)

L_sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtiosuudesta (677/82)

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Lapsi

R:EOA

Sosiaalihuolto

D:1082/4/86

Lääninhallitus

A:21.12.1988

Kunnallishallinto

Sosiaaliviranomainen

Huomautus

/O

Sosiaalihuollitusta on huomautettu siitä, että se ei ollut valvonut asianmukaisesti sosiaalilautakuntien huostaanottamien ja yksityiseen lastenkotiin sijoittamien vammaisten lasten ja nuorten huolenpitovastuun järjestämistä ja toteuttamista. Sosiaalihuollitusta on huomautettu myös siitä, että se ei ollut ryhtynyt lastenkodin toimintaan kohdistuneen kantelun ja siitä hankittujen selvitysten johdosta riittävään tutkintaan.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Työttömyyskorvaus

R:EOA

Verotus

D:1710/4/86

Neuvontavollisuus

A:22.12.1988

Ennakkopidätys

Huomautus

/O

Kansaneläkelaitoksen paikallistoimisto oli pidättänyt vähäistä kuukausittain elinkorkoa saavan A:n työttömyyskorvauksesta veron ennakon siten kuin sivutulosta oli määrätty. Katsottu, että elinkoron pitäminen pääomatulona oli johtanut A:n kannalta kohtuuttomaan lopputulokseen. Ennakkopidätys oli sittemmin muutettu. Kysymys myös kansaneläkelaitoksen toimihenkilön neuvontavollisuuden laajuudesta.

/V

TyöttömyysturvaL_14_§_5_mom_(602/84)

TyöttömyysturvaL_27_§_1_mom

HallintomenettelyL_4_§_(598/82)

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Asiakirja

R:AOA

Julkisuus

D:1225/4/86

Salassapitovelvollisuus

A:30.12.1988

Huomautus

/O

Kaupungin sairauskertomuksia säilyttävien ja luovuttavien viranomaisten huomiota kiinnitetty yleisten asiakirjojen julkisuudesta ja vaitiolovelvollisuudesta annettujen säännösten huolelliseen noudattamiseen.

/V

AsiakJulkL_17_§_2_mom

AsiakJulkL_19_§_1_mom

/K

Kantelukirjoitus

Eduskunnan oikeusasiamiehelle osoittamassanne, tänne 13.10.1986 saapuneessa kirjoituksessa olette pyytänyt oikeusasiamiestä tutkimaan Helsingin kaupungin Kivelän sairaalan menettelyä potilaan terveydentilaa koskevien tietojen luovuttamista koskevassa asiassa. Olette kertonut Kivelän sairaalan luovuttaneen vuonna 1971 kuolleen setänne V.N:n terveydentilaa koskevia tietoja asianajaja H.M:lle, vaikka kukaan setänne sukulaisista ei ollut antanut siihen lupaa. Asianajana H.M. oli saanut käsiinsä kyseiset sairauskertomukset pyytämällä niitä pesänselvitystä varten. Kysymyksessä ei mielestänne kuitenkaan ollut ollut pesänselvitys vaan setänne ja hänen vaimonsa keskinäisen testamentin tulkinta. Käsityksenne mukaan asiassa on menetelty yleisten asiakirjain julkisuudesta annetun lain 17 §:n vastaisesti ja olette pyytänyt oikeusasiamiehen toimenpiteitä asiassa.

Hankittu selvitys

Kantelukirjoituksessanne tarkoitettun asian selvittämiseksi on lääkintöhallitusta pyydetty antamaan asiassa lausunto. Lääkintöhallitus on puolestaan pyytänyt Helsingin kaupungin terveysvirastoa antamaan oman selvityksensä. Lausuntoon on liitetty lisäksi Kivelän sairaalan vs. sairaalajohtajan selvitys, jäljennökset kaupunginarkiston merkinnöistä sekä Kivelän sairaalan V.N:ää koskevat sairauskertomukset.

Lääkintöhallitus on ilmoittanut 1.12.1986 lausunnossaan, että Helsingin kaupunginarkiston käytäntönä on lähettää pyydettyt sairauskertomukset asianomaiseen sairaalaan, joka puolestaan lähettää jäljennökset tilaajalle. Kaupunginarkiston omien merkintöjen mukaan V.N:n sairauskertomukset oli lähetetty Kivelän sairaalaan. Kivelän sairaalassa ei kuitenkaan ollut mitään merkintöjä näiden asiakirjojen saapumisesta sairaalaan tai niiden lähettämistä edelleen. Kivelän sairaalasta oli oltu yhteydessä asianajana H.M:ään. Saadun tiedon mukaan H.M. oli saanut Helsingin kaupunginarkistosta 9.9.1986 päivätyn lähetteen ja sen mukana mahdolliset sairauskertomusjäljennökset.

Lääkintöhallitus esittää omana lausuntonaan, että asiakirjois-

ta käytettävissä olevasta selvityksestä ei käy ilmi, mistä Helsingin kaupungin hallintoyksiköstä on luovutettu V.N:n terveydentilaa koskevia tietoja ulkopuolisille. Lainsäädännössä ei ole potilaan kuoleman jälkeen tapahtuvaan tietojen luovutukseen otettu kantaa. Korkein oikeus on ottanut joissakin ratkaisuisaan (KKO 1983 II 30, 1984 II 60 ja 1986 II 14) kantaa potilaan kuoleman jälkeiseen tietojen luovuttamiseen. Näissä ratkaisuisissa on ollut kysymys tuomioistuimessa vireillä olevasta asiasta. Lausunnossa todetaan lopuksi, ettei asiakirjoista selviä oliko nyt kysymyksessä oleva kanteluasia vireillä tuomioistuimessa.

Helsingin kaupungin terveystoimisto on todennut selvityksessään kaupunginarkiston lähettäneen merkintöjensä mukaan V.N:n sairauskertomukset Kivelän sairaalaan. Sairaalassa ei kuitenkaan ollut merkintöjä näiden asiakirjojen saapumisesta sairaalaan tai niiden lähettämisestä edelleen. Tästä syystä ei selvityksen mukaan voitu varmuudella todeta onko kyseessä olevat asiakirjat toimitettu kaupunginarkistosta suoraan varatuomari H.M:lle vaiko Kivelän sairaalan kautta.

Selvityksessä tuodaan esiin korkeimman oikeuden ratkaisu KKO 1986 II 14, jonka mukaan testamenttiriidasta kyseen ollen riidan ratkaisemiseksi saattaa olla tarpeen selvittää testamentin tekijän sieluntoiminta testamentin tekemisen aikana. Tässä tarkoituksessa esitettynä lääketieteellinen näyttö ei koske seikkoja, jotka asian laadun vuoksi olisi pidettävä salassa. Kanteluasiassa lienee terveystoimiston antaman selvityksen mukaan kohtuullista, että V.N:n sairauskertomusjäljennökset on annettu testamenttiriidan osapuolille tiedoksi. Kaupunginarkiston ilmoituksen mukaan kyseisiä jäljennöksiä on pyytänyt puhelimitse K.H., joka on R.N:n veljen poika.

Kivelän sairaala on omassa selvityksessään todennut, ettei sairaalasta ole toimitettu mitään V.N:ää koskevaa materiaalia varatuomari H.M:lle.

Ratkaisu

Mahdollisuus saada tietoa kirjoituksessa tarkoitettusta sairauskertomuksesta määräytyy yleisten asiakirjain julkisuudesta annetun lain ja vaitiolovelvollisuudesta annettujen oikeudenkäymiskaaren säännösten perusteella. Lainsäädännössä ei ole otettu kantaa potilaan kuoleman jälkeen tapahtuvaan tietojen luovutukseen. Myöskään tietoisopissa ei ole päästy ehdottomaan yksimielisyyteen siitä, miten vaitiolovelvollisuuteen taikka asiakirjojen julkisuuteen on suhtauduttava sanotussa tilanteessa. Oikeuskäytännöstä toteaan, että korkein oikeus on eräissä ratkaisuisaan ottanut kantaa potilaan kuoleman jälkeiseen tietojen luovuttamiseen. Näissä tapauksissa on kuitenkin ollut kysymys tuomioistuimessa vireillä olevasta asiasta.

Vaikka asiakirja ei ole julkinen, hakijalla, valittajalla sekä muulla, jonka etua, oikeutta tai velvollisuutta asia koskee (asianosainen), on yleisten asiakirjain julkisuudesta annetun lain 19 §:n 1 momentin mukaan oikeus saada tieto asiakirjasta, jos se voi tai on voinut vaikuttaa asian käsittelyyn.

Kysymys siitä kuka on yleisten asiakirjain julkisuudesta annetun lain mukainen asianosainen potilaan kuoleman jälkeen tapahtuvassa tietojen luovuttamistilanteessa jää säännösten ja

oikeuskäytännön puuttumisen johdosta luovuttavan viranomaisen harkittavaksi. Apulaisoikeusasiamies on 30.4.1987 antamassaan kanteluvastauksessa katsonut, että kuolleen potilaan poikaa oli pidettävä yleisten asiakirjain julkisuudesta annetun lain 19 §:n 1 momentissa tarkoitettuna asianosaisena, jolla oli oikeus saada nähtäväkseen sairauskertomusasiakirjat sanotun lainkohdan perusteella.

Asianajajana H.M. on toiminut V.N:n testamentista mahdollisesti syntyvän oikeusriidan erään asianosaisen, M.H:n asiamiehenä. Lisäksi selvityksen mukaan K.H. on itse pyytänyt kysymyksessä olevia asiakirjoja kaupunginarkistosta. Apulaisoikeusasiamiehen aikaisempi kannanotto koski kuolleen potilaan pojan oikeutta saada nähtäväkseen isänsä sairauskertomusasiakirjat. Kanteluasiassanne ei ole näin läheisestä sukulaisuussuhteesta kysymys. Selvän säännöksen ja riidattoman oikeuskäytännön puuttuessa ei kuitenkaan voida katsoa viranomaisten ylittäneen harkintavaltaansa pitäessään M.H:ta ja K.H:ta yleisten asiakirjain julkisuudesta annetun lain 19 §:n 1 momentin tarkoituksena asianosaisina. Asianosaisen oikeus asiakirjaan on sitä paitsi vahvempi kuin sanotun lain 17 §:n 2 momentissa tarkoitettu ulkopuolisen harkinnanvarainen oikeus saada tutustua arkistoituihin luottamuksellisiin asiakirjain, johon olette kantelukirjelmässänne viitannut. Lisäksi ei ole väitettäkään, että V.N:n sairauskertomuksen antaminen asianosaisen tiedoksi olisi vastoin erittäin tärkeää yleistä tai yksityistä etua. Näin ollen katson, ettei kysymyksessä olevien asiakirjojen luovuttaminen sinänsä ole tapahtunut vastoin yleisten asiakirjojen julkisuudesta annettua lakia ainakaan sillä tavoin, että minulla olisi aihetta puuttua siihen.

Kantelussa ei ole vaadittu selvittämään sitä, mikä Helsingin kaupungin viranomainen on kaupungin sisäisten säännösten mukaan voinut antaa kysymyksessä olevat tiedot. Kantelukirjoitus ei näin ollen anna minulle aihetta muihin toimenpiteisiin kuin että muistutan sairauskertomuksia säilyttäviä ja luovuttavia Helsingin kaupungin viranomaisia yleisten asiakirjain julkisuudesta ja vaitiolovelvollisuudesta annettujen säännösten huolellisesta noudattamisesta.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Esitutkinta	R:EOA
Sotilaskurinpitoasetus	D:945/2/88
Huomautus	A:10.6.1988

/O

Prikaatin komentajan huomiota kiinnitetty tarkastuksen yhteydessä tutkittavaksi otetun jutun esitutkinnassa havaittuihin puutteisiin.

/V

SotilaskurinpitoL_29_§_2_mom_(331/83)
SotilaskurinpitoA_1_§_1_mom_(969/83)

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Puolustusvoimat	R:EOA
Toimesta vapauttaminen	D:242/4/88
Huomautus	A:29.9.1988

/O

Sotilaspiirin päällikön menettelyä arvosteltu, kun hän oli esittäessään toimiupseerin vapauttamista sairauden perusteel-

la samalla tarpeettomaksi katsottavalla tavalla viitannut toimiupseerille aikaisemmin määrättyyn kurinpitorangeistukseen.

Kysymys myös vapauttamisratkaisun virheettömyydestä ja eläkeasian selvittämisestä vapauttamisasian käsittelyn yhteydessä.

/V

Valtion_virkamieslaki_2_§_3_mom_(202/26)

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Varusmies	R:EOA
Puolustusvoimat	D:677/4/86
Toimivallan ylittäminen	A:17.11.1988
Huomautus	

/O

Patteriston varallaoloukseerina toimineen kapteenin tietoon saatettu vastaisen varalle käsitys siitä, että hän oli ylittänyt toimivaltansa varusmiesten autojen pysäköintiin liittyvässä asiassa.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Puolustusvoimat	R:EOA
Yhdenvertaisuus	D:1217/4/86
Huomautus	A:9.12.1988

/O

Merivoimien komentajan huomiota kiinnitetty merivoimien luutnanttikurssien pääsykokeissa todettuihin epäkohtiin. Kokeisiin osallistuneella toimiupseerilla ei ollut ollut tasavertaisia edellytyksiä vastata yhteen koekysymykseen. Myös eräissä muissa suhteissa pääsykoejärjestelyjä arvosteltu.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Puolustusvoimat	R:EOA
Varusmies	D:213/2/88
Ennakoäänestys	A:16.12.1988
Huomautus	

/O

Saatettu Ilmasotakoulun johtajan tietoon käsitys koulun esikuntakomppanian epätyytyttävistä ennakoäänestysjärjestelyistä presidentinvaalien yhteydessä.

/K

Kirje pääesikunnalle n:o 3978/16.12.1988, DN:o 213/2/88:

Suorittaessani 3.2.1988 Ilmasotakoulun tarkastusta esikuntakomppanian varusmiehet kertoivat, ettei heille ollut annettu tilaisuutta käydä presidentinvaalien ennakoäänestyksessä. Varusmiesten mukaan jotkut komppanian varusmiehistä olivat tästä johtuen jättäneet kokonaan äänestämättä. Esimerkiksi kurssiosaston varusmiehille oli järjestetty ennakoäänestysmahdollisuus ja myös kuljetus äänestyspaikalle.

Olen pyytänyt pääesikuntaa hankkimaan asian johdosta tarpeellisen selvityksen ja siinä yhteydessä selvittämään, oliko vastaavanlaisia epäselvyyksiä tapahtunut mahdollisesti muualakin.

Pääesikunta on toimittanut kaikkien sotilasläänien sekä merivoimien ja ilmavoimien esikuntien antamat selvitykset. Niiden

mukaan missään muualla ei ollut esiintynyt epäselvyyksiä presidentinvaalien ennakkoäänestysjärjestelyissä. Menettely oli ollut pääesikunnan 4.12.1987 antaman ohjeen mukainen. Mainitun ohjeen mukaan joukko-osastoissa tuli sekä kantahenkilökunnalle että varusmiehille sopivalla tavalla esim. oppitunneilla tai ilmoitustaululla selvittää ennakkoäänestysmahdollisuus ja -menettely ilmoittaen lähin tai lähimmät ennakkoäänestyspaikat, niiden aukioloaika sekä lyhyesti, miten äänestäminen tapahtuu.

Selvitysten mukaan ennakkoäänestysjärjestelyt ovat vaihdelleet jonkin verran eri joukko-osastoissa. Useissa joukko-osastoissa varusmiehille on varattu mahdollisuus ennakkoäänestykseen palvelusaikana. Myös kuljetus on useimmiten tarvittaessa järjestetty. Joissakin joukko-osastoissa äänestyspaikat ovat sijainneet varuskunnassa tai sen välittömässä läheisyydessä, joten mitään kuljetusta ei ole ollut tarpeen järjestää. Esimerkiksi Säkylän varuskunnassa on varusmiehille järjestetty mahdollisuus ennakkoäänestämiseen paikallisessa postissa sen aukioloaikana ja lisäksi vielä kahtena iltana sotilaskodissa sijainneessa ennakkoäänestyspaikassa. Ennakkoäänestysjärjestelyistä on monissa joukko-osastoissa laadittu erityinen käsky tai ohje. Asiasta on selvitysten mukaan tiedotettu lisäksi muun muassa puhutteluissa, käskynjaolla ja varusmiesten ilmoitustauluille kiinnitetyillä tiedoiteilla.

Ilmasotakoulun selvityksen mukaan äänestysmenettely oli pääesikunnan ohjeen mukaisesti selvitetty myös esikuntakomppanian varusmiehille. Esikuntakomppanian päällikön antaman selvityksen mukaan komppanian varusmiehillä oli ollut mahdollisuus niin halutessaan käydä äänestämässä ennakkoon 75 minuutin pituisella lounastauolla sekä iltapäivän palveluksen jälkeen kello 17.00 saakka. Yhdeltäkään varusmieheltä ei ollut evätty lupaa käydä äänestämässä em. aikoina. Aamu- ja iltapäivän palvelusaikana ei äänestyslupaa ollut annettu. Matkaa lähimpään ennakkoäänestyspaikkaan oli 2,2 km.

Totean, että pääesikunnan ennakkoäänestyksestä antama ohje on melko yleisluonteinen eikä siinä nimenomaan edellytetä esimerkiksi ennakkoäänestysmahdollisuuden järjestämistä palvelusaikana tai kuljetuksen järjestämisestä äänestyspaikalle. Useissa joukko-osastoissa on kuitenkin varattu varusmiehille mahdollisuus äänestykseen myös palvelusaikana. Järjestelyt ovat paikallisista olosuhteistakin johtuen vaihdelleet.

Ilmasotakoulun esikuntakomppaniassa noudatettu menettely ei ole ollut suoranaisesti pääesikunnan ohjeen vastainen. On kuitenkin todettava, että muualla varusmiehille on varattu yleensä selvästi paremmat äänestysmahdollisuudet kuin esikuntakomppaniassa. Jopa sellaisissa joukko-osastoissa, joissa äänestyspaikka on ollut varuskunta-alueella, varusmiehille on palvelusaikana varattu nimenomainen tilaisuus ennakkoäänestykseen. Yleensä järjestelyt ovat lisäksi olleet samanlaiset koko joukko-osastossa. Tarkastuksen yhteydessä saamieni tietojen mukaan Ilmasotakoulun käytäntö ei ole ollut yhtenäinen, mikä on ollut ehkä osasyynä esikuntakomppanian varusmiesten tyytymättömyyteen. Esikuntakomppaniainkin varusmiehillä on ollut kuitenkin äänestysmahdollisuus lounastauon aikana ja iltapäivän palveluksen jälkeen. Asia ei anna aiheutta puoleltani muuhun, kuin että saatan käsitykseni Ilmasotakoulun johtajan tietoon lähettämällä hänelle pääesikunnan välityksellä jäl-

jennöksen tästä kirjeestä.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Lakko	R:EOA
Oikeusturva	D:1284/4/86
Virkamies	A:22.4.1988
Huomautus	

/O

Posti- ja telehallituksen sekä Helsingin puhelinpalvelukeskuk-
sen esimiehen tietoon saatettu vastaisen varalle käsitys siitä
että puhelinpalvelukeskuksessa ei ollut virkamieslakon aikana
riittävästi ryhdytty toimenpiteisiin työtaisteluun osallistu-
mattomien henkilöiden käyttämiseksi työhön. Laiminlyönnin
seurauksena lakon aikana noudatettavat menettelytavat olivat
jääneet epäselviksi viidelle henkilölle. He olivat jääneet
pois työstään.

/V

VVirkaehtoL_11_§_1_mom_(664/70)

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Kalastuslupa	R:EOA
Hallintomenettelylaki	D:1199/4/86
Asiakirja	A:3.6.1988
Arkistointi	
Huomautus	

/O

Metsähallinnon paikallishallinnon tietoon saatettu käsitys
kalastuslupahakemusten arkistoinnista ja nuottakalastuslupien
asianmukaisesta päätöksenteosta.

/V

HallintomenettelyL_23_§_(598/82)

HallintomenettelyL_24_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Rakennuslupa	R:EOA
Menettelyvirhe	D:1105/4/87
Paikalliskatselmus	A:20.6.1988
Huomautus	

/O

Rakennuslautakunnan jäseniä ja esittelijää huomautettu siitä,
että lautakunta oli myöntänyt kolme varjotaloa käsittävälle
turkistarhalle rakennusluvan, vaikka terveydenhoitolain edel-
lyttämä terveyslautakunnan sijoituslupapäätös ei ollut raken-
nuslupaa myönnettäessä saavuttanut lainvoimaa, sekä siitä,
että rakennuslautakunta oli uudestaan myöntänyt sanottua ra-
kennushanketta varten rakennusluvan, vaikka lääninoikeus oli
kumonnut ensin myönnetyn rakennusluvan muun muassa sillä pe-
rusteella, ettei rakennuslautakunta ollut eräistä naapuruus-
suhteista annetussa laissa säädettyä menettelyä noudattaen
paikalliskatselmuksella ratkaissut, aiheutuiko turkistarhas-
ta naapureille kohtuutonta rasitusta, eikä rakennuslautakunta
ollut ennen uuden luvan myöntämistä toimittanut sanottua kat-
selmusta.

/V

ThL_26_§_2_mom_(469/65)

ThA_17_§_39_kohta_(55/67)

RakL_145_§_(370/58)

RakL_146_§

RakA_12_§_(266/59)
RakA_49_§
RakA_125_§
RakA_137_§
RakA_149_§
NaapL_17_§_(20/26)
NaapL_18_§
NaapL_19_§
+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Oikeusturva R:EOA
Opiskelija D:776/4/87
Sairaanhoido-opisto A:30.6.1988
Huomautus

/O

Sairaanhoido-opiston tietoon saatettu käsitys, että opiston hakuohjeet olivat epätarkat sen suhteen miten vaihtoehtoiset opintolinjat otettiin huomioon erikoistumislinjoille suoritettavassa opiskelijavalinnassa.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Esteellisyys R:EOA
Kurinpitomenettely D:746/4/87
Hallintomenettelylaki A:17.8.1988
Peruskoulu
Huomautus

/O

Koululautakuntaa on huomautettu päätöksentekomenettelyn virheellisyydestä kahden esteellisen lautakunnan jäsenen osallistuttua opettajan virantoimituksesta pidättämistä koskevan päätöksen tekemiseen. Kysymys myös opettajan kurinpidollisen rankaisemisen perusteista.

/V

PeruskouluL_63_§_(476/83)
PeruskouluA_123_§_(718/84)
KunL_25_§_(953/76)
HallintomenettelyL_10_§_1_mom_6_kohta_(598/82)
+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Peruskoulu R:AOA
Tietosuoja D:616/2/88
Salassapitovelvollisuus A:7.9.1988
Tieteellinen tutkimus
Huomautus

/O

Kysymys peruskoulun opettajien salassapitovelvollisuudesta koululaisten luonteenlaatua ja kouluyhteisöön sopeutumista koskevassa tieteellisessä tutkimuksessa sekä koululaisten tietosuojan järjestämisestä tällaisessa tutkimuksessa. Kaupungin kouluviraston tietoon saatettu käsitys tutkimusluvalle asetettavista ehdoista sekä opettajille ja rehtorille annettavista ohjeista.

/V

PeruskouluL_86_§_(476/83)
AsiakJulkL_17_§_2_mom
+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Oikeusturva R:EOA
Yliopisto D:1205 ja 1238/4/87
Opiskelija A:9.9.1988
Huomautus

/O

Yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan ja opettajankoulutuslaitoksen huomiota on kiinnitetty eräisiin opetusharjoittelijoiden oikeusturvan kannalta kielteisiin seikkoihin (opetustaidon harjoittelua ohjaavien opettajien vaatimus- ja tavoitetasoon, arvosteluasteikon käyttöön sekä arvosteluperusteiden soveltamista koskevaan opiskelijalle annettavaan selvitykseen).

/V

HarjoittelukouluA_46_§_(336/85)
HarjoittelukouluA_47_§_3_mom
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Rakennuslupa R:EOA
Sijoituspaikkalupa D:1519/4/86
Menettelyvirhe A:3.10.1988
Terminaali
Toimivallan ylittäminen
Kunnallishallinto
Viivästyminen asian käsittelyssä
Huomautus

/O

Rakennuslautakunnalle annettu huomautus sen virheellisestä menettelystä rautatieterminaalin ja varastorakennuksen sijoittamisessa ratapiha-alueen lievealueelle.

/V

RakL_8_§_3_mom_(370/58)
RakL_34_§_1_mom
RakL_36_§_1_mom_5_kohta
RakL_132_§
RakA_7_§_(266/59)
RakA_51_§_4_mom
ThL_26_§_(469/65)
ThL_82_§
ThA_17_§_44_kohta_(55/67)
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Viivästyminen asian käsittelyssä R:EOA
Yhdenvertaisuusperiaate D:1519/4/86
Huomautus A:3.10.1988

/O

Samalla saatettu kaupunginhallituksen tietoon käsitys toisaalta asuntolina käytettyjen pienteollisuusrakennusten omistajien ja toisaalta laajamittaista varastointi-, huolinta- ja lastaustoimintaa harjoittaneiden yhtiöiden tasapuolisen kohtelun vaatimuksesta.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Nimismies R:EOA
Poliisilupa D:1519/4/86
Huomautus A:3.10.1988

/O

Lisäksi kiinnitetty paikallisen nimismiehen huomiota raskaan kuorma-autoliikenteen järjestelyihin liittyneiden poliisilu-

pien harkinnassa huomioon otettaviin seikkoihin.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Yliopisto	R:EOA
Kelpoisuusehdot	D:1418/4/86
Menettelyvirhe	A:15.11.1988
Virkavapaus	
Virkanimitys	
Huomautus	

/O

Yliopiston hallituksen ja kasvatustieteiden tiedekunnan tiedekuntaneuvoston tietoon saatettu arvosteleva käsitys sen johdosta, että esitettäessä virkaan nimitettäväksi muodolliset kelpoisuusehdot täyttämätöntä hakijaa siihen oikeuttavan poikkeussäännöksen perusteella ja nimityksestä sen jälkeen päätettäessä esitystä ja nimitystä ei ollut asianmukaisesti perusteltu.

Yliopiston omaksumaa menettelyä virkavapauksia myönnettäessä on myös arvosteltu.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Kansainvälinen sopimus	R:EOA
Ulkomaalainen	D:1836/4/87
Oleskelulupa	A:27.1.1988
Ei virh.	

/O

Kysymys kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen turvaamasta perhe-elämän suojasta turistiviisumilla Suomeen saapuneen ja täällä avioliiton solmineen ulkomaalaisen hakeman oleskeluluvan myöntämistä harkittaessa.

/V

UlkomaalaisL_14_§_1_mom_(400/83)
UlkomaalaisA_5_§_2_mom_(252/84)
UlkomaalaisA_9_§_5_mom
UlkomaalaisA_12_§_1_mom
KP-sopimus_23_Art.

/K

Olette lähettänyt tänne eduskunnan oikeusasiamiehelle osoittamanne, 3.12.1987 päivätyn englanninkielisen kirjoituksen, johon liittyy myös aviopuolisonne E.T:n laatima kirjoitus. Näissä kirjoituksissa sekä Te että puolisonne olette esittämiinne näkökohtiin viitaten katsoneet sisäasiainministeriön ulkomaalaistoimiston menetelleen kohtuuttomasti hakemaanne oleskelu- ja työlupaa koskevassa asiassa. Vastaukseksi kirjoituksiinne ilmoitan Teille seuraavan.

Sisäasiainministeriö on pyynnöstäni antanut kirjoitustenne johdosta lausuntonsa sekä sen mukana toimittanut minulle ulkomaalaistoimistossa asiaa käsitelleen osastosihteerin Leena Vannisen antaman selvityksen.

Hankituista tiedoista ilmenee, että Teille on Filippiinien kansalaisena myönnetty Filippiineillä kolmen kuukauden turistiviisumi Suomeen ajalle 9.9.-9.12.1987. Samalla Teille on ilmoitettu, että viisumi on annettu vain turistimatkaa varten eikä lupaa pysyvään asumiseen Suomessa myönnetä viisumin päättymisen jälkeen. Saavuttuanne Suomeen olette solminut

6.11.1987 avioliiton Suomen kansalaisen kanssa sekä hakenut täällä oleskelu- ja työlupaa ajalla 10.12.1987-31.12.1988. Hakemuksenne on kuitenkin 26.11.1987 tehdyllä päätöksellä hylätty, koska olitte saapunut turistina Suomeen ettekä ollut esittänyt ulkomaalaisasetuksen 9 §:n 5 momentissa tarkoitettua "erittäin painavaa syytä" oleskeluluvan saamiseksi, ettekä myöskään ulkomaalaislain 14 §:n 1 momentissa tarkoitettua "erityistä" syytä työluvan saamiseksi.

Tämän johdosta totean seuraavan.

Ulkomaalaisasetuksen 5 §:n 2 momentissa säädetään, että jos ulkomaalainen jää pysyvästi maahan, hänellä tulee ennen maahan tuloaan olla tätä tarkoitusta varten hankittu viisumi. Sama koskee ulkomaalaista, jonka oleskelu maassa ylittää viisumivapauspöytäkirjassa mainitun ajan tai viisumin voimassaoloajan. Jos ulkomaalaisella ei maahan saapuessaan ole edellä tarkoitettua viisumia, hänelle voidaan ulkomaalaisasetuksen 9 §:n 5 momentin nojalla myöntää oleskelulupa ainoastaan erittäin painavasta syystä.

Ulkomaalaisasetuksen 12 §:n 1 momentissa taas säädetään, että ensimmäinen työlupahakemus on jätettävä Suomen ulkomaanedustustoon siinä maassa, jossa hakija pysyvästi asuu. Ulkomaalaislain 14 §:n 1 momentin mukaan ulkomaalaisella, joka aikoo Suomessa ryhtyä ansiotyöhön, on oltava maahan saapuessaan työlupa. Jos työlupaa ei ole, se voidaan antaa ulkomaalaisen jo saavuttua maahan vain, milloin siihen on erityistä syytä.

Edellä mainittuja erittäin painavia syitä sen enempää kuin erityisiä syitäkään ei ole laissa tai asetuksessa määritelty. Varallisuusoloihinne nähden olisi ilmeisesti kohtuutonta, että joutuisitte matkustamaan takaisin Filippiineille pelkästään hakeaksenne sieltä käsin oleskelu- ja työlupaa Suomeen, missä aviopuolisonne vakinaisesti asuu. Olette myös maininnut, ettei Teillä vanhempienne kuoltua ole Filippiineillä edes asuinpaikkaa jäljellä. Vaikka avioliittonne Suomen kansalaisen kanssa onkin solmittu vasta Suomeen saavuttuanne, mikään ei viittaa siihen, että se olisi tapahtunut oleskelu- tai työlupasäännösten kiertämiseksi. Laillinen avioliitto on joka tapauksessa tosiasia, jonka Suomen viranomaiset ovat kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 23 artiklan valossa velvolliset ottamaan hallintopäätöksiä tehdessään huomioon siten, ettei oikeutta perheenjäsenten keskinäiseen yhteyteen tarpeettomasti loukata.

Eduskunnan oikeusasiamiehellä ei ole kuitenkaan valtaa muuttaa viranomaisten harkintavaltansa rajoissa tekemiä päätöksiä. Olen tosin jo erään aikaisemman kanteluasian yhteydessä arvioinut ulkomaalaisasetuksen 9 §:n 5 momenttiin ja 12 §:n 1 momenttiin perustuvaa sisäasiainministeriön ulkomaalaistoimiston hallintokäytäntöä, koska se eräissä tapauksissa on ollut omiaan johtamaan selvästi kohtuuttomiin lopputuloksiin. Olen myös 8.5.1987 tehnyt valtioneuvostolle näiden epäkohtien korjaamiseen tähtäävän esityksen. Saamani tiedon mukaan ulkomaalaisasetusta tullaankin aivan lähiaikoina muuttamaan. Muutoksen erääksi tavoitteeksi on mainittu joustavampi käytäntö, jossa kohtuullisuusnäkökohdat voitaisiin ottaa nykyistä paremmin huomioon. Asetuksen muutoksen tultua voimaan voinette hakea oleskelu- ja työlupaa uudelleen, jolloin hakemuksenne tultaisiin tutkimaan uusien säännösten pohjalta.

Vannisen osalta asia ei anna aihetta enempiin toimiin, koska hän hylätessään hakemuksenne on noudattanut sisäasiainministeriön ulkomaalaistoimistossa omaksuttua käytäntöä. Tämä käytäntö perustuu voimassa olevaan ulkomaalaisasetukseen.

Jäljennös tästä kirjeestä on lähetetty tiedoksi sisäasiainministeriölle.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Ulkomaalainen	R:AOA
Yhteydenotto-oikeus	D:1568/4/87
Säilöönotto	A:11.3.1988
Huomautus	

/O

Turvapaikkapyynnön takia säilöön otetun ulkomaalaisen ei sallittu 12 ensimmäisen säilöönottovuorokauden aikana ottaa yhteyttä henkilöön, joka turvapaikan hakijan maahan saavuttua oli ottanut tehtäväkseen huolehtia tämän asioista ja toimeentulosta. Suojelupoliisin ja sisäasiainministeriön tietoon saatettu käsitys siitä, että tällainen henkilö voidaan rinnastaa ulkomaalaisasetuksen 21 §:ssä tarkoitettuun maassa olevaan vastaanottajaan. Kysymys myös säilöön ottamisen perusteista ulkomaalaislain 23 §:n mukaan.

/V

UlkomaalaisL_23_§_(400/83)
UlkomaalaisL_24_§
UlkomaalaisA_21_§_(252/84)
L_tutkintavankeudesta_2_§_(615/74)
L_tutkintavankeudesta_13_§_3_mom

/K

1. KANTELUKIRJOITUS

O.H. on lähettänyt eduskunnan oikeusasiamiehelle 21.10.1987 päivätyn kirjoituksen, jossa hän katsoo suojelupoliisin menettelleen virheellisesti ottaessaan ulkomaalaislain 23 §:n nojalla säilöön Suomesta turvapaikkaa pyytäneen Espanjan kansalaisen M.T:n sekä evätessään sekä häneltä itseltään M.T:n Suomessa olevana vastaanottajana että tämän asianajajalta M.W:ltä oikeuden tavata säilössä pidettyä M.T:tä 12 ensimmäisen säilöönottovuorokauden aikana.

2. HANKITTU SELVITYS

Kantelukirjoituksen johdosta on pyydetty tarpeellinen selvitys sekä lausunto suojelupoliisilta. Myös asianajaja M.W. on antanut puhelimitse lisätietoja.

Hankituista tiedoista on käynyt ilmi, että M.T. on saapunut Suomeen 22.8.1987 Ruotsin kautta ilman vaadittavaa passia ja maahantulolupaa. Helsingissä hän on tutustunut O.H:hon Amnesty International-järjestön välityksellä. O.H. on avustanut M.T:tä ja ottanut hänet luoksensa asumaan.

M.T. on pyytänyt turvapaikkaa Suomesta ensimmäisen kerran 26.8.1987 jättämällä hakemuksella. Turvapaikkapyynnön johdosta järjestetyissä suojelupoliisin puhutteluissa on ilmenyt, että M.T. oli 1970-luvulla osallistunut poliittisista syistä tehtyihin rikoksiin ja oli senkin jälkeen ollut yhteydessä terroristeina pidettyihin henkilöihin. Suojelupoliisi on

myös saanut tiedon, että M.T:tä oli mahdollisesti pidettävä vaarallisena ja että hän oli etsintäkuulutettu Espanjassa räjähdysaineiden luvattomasta hallussapidosta, aseellisesta ryöstöstä sekä useista väkivallanteoista Interpolin 17.3. ja 17.7.1986 julkaisemilla kuulutuksilla. Saamiensa tietojen perusteella suojelupoliisi on ottanut M.T:n 8.10.1987 kello 11.20 säilöön ulkomaalaislain 23 §:n 1 ja 2 momentin nojalla. Säilöönottopäätöksen perustelujen mukaan oli olemassa vaara, että M.T. tekisi rikoksia myös Suomessa. Lisäksi oli tutkinallisista syistä tärkeätä ottaa M.T. säilöön turvapaikkapyyntönsä käsittelyn ollessa kesken. Oikeusasiamiehelle antamassaan lisäselvityksessä suojelupoliisi on lisäksi tuonut esiin sen, ettei M.T. ennen säilöönottamistaan ollut nimenomaisesti sopimuksesta huolimatta ilmoittanut suojelupoliisiin edustajalle kaikista liikkumisistaan Helsingin ulkopuolella. Kun Suomessa järjestettiin lokakuun 1987 alussa eräitä tärkeitä kansainvälisiä vierailuja ja kun suojelupoliisilla ei ollut varmuutta siitä, että M.T. olisi, kuten tämä itse oli ilmoittanut, kokonaan luopunut poliittisesta toiminnastaan ja yhteyksistään terroristijärjestöihin, suojelupoliisi on myös erityisistä turvallisuusyistä pitänyt tarpeellisena ottaa M.T:n säilöön.

Sisäasiainministeriö on myöhemmin pidentänyt M.T:n säilöönottoaika. M.T. on valittanut säilöönottoajan pidentämisestä korkeimpaan hallinto-oikeuteen, joka 4.3.1988 antamassaan päätöksessä on jättänyt sisäasiainministeriön päätöksen pysyväksi.

Sisäasiainministeriö on hylännyt M.T:n turvapaikkapyyntönsä 1.12.1987 annetulla päätöksellä. M.T. on 10.12.1988 pyytänyt turvapaikkaa uudella hakemuksella, mutta sekin on hylätty 19.1.1988. M.T:n säilössä pitämistä on jatkettu maasta karkottamista koskevan päätöksen valmistelemiseksi, kunnes keskusrikospoliisi on 16.12.1987 kello 14 ottanut M.T:n säilöön rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta annetun lain nojalla. Espanjan viranomaiset ovat sittemmin pyytäneet M.T:n luovuttamista hänen Espanjassa tekemikseen väitettyjen rikosten johdosta. Oikeusministeriö on 10.3.1988 tekemällään päätöksellä suostunut tähän luovutuspyyntöön. Suojelupoliisi on puolestaan esittänyt sisäasiainministeriölle M.T:n karkottamista Suomesta.

O.H. on kirjoituksessaan viitannut ulkomaalaisasetuksen 21 §:ään, jonka mukaan muun muassa turvapaikkapyyntönsä takia säilöönnotetulle ulkomaalaiselle on varattava tilaisuus ottaa yhteys paitsi maansa Suomessa olevaan edustajaan ja ulkomaalaiskuraattoriin myös maassa olevaan vastaanottajaan. Oikeusasiamiehelle antamassaan lausunnossa suojelupoliisi on todennut, ettei O.H:ta ole voitu M.T:n tapauksessa pitää ulkomaalaisasetuksen 21 §:ssä tarkoitettuna vastaanottajana, koska M.T. oli saapunut maahan ilman etukäteisvalmisteluja ja vasta tänne saavuttuaan tutustunut O.H:hon. Näin ollen O.H. ei ole suojelupoliisiin käsityksen mukaan voinut vaatia tapaamisoikeutta ulkomaalaisasetuksen 21 §:n nojalla.

Koska M.T:n puhuttelu oli ollut työlästä, tutkintapöytäkirja on valmistunut vasta 22.10.1987. Tämän puhuttelu- ja tutkintavaiheen aikana suojelupoliisi ei ole voinut sallia muiden henkilöiden läsnäoloa, koska totuuden selville saaminen olisi voinut vaikeutua. Selvitettävänä olivat paitsi turvapaikkapyyntönsä perusteet myös valtion turvallisuuteen liittyvät ris-

kit.

M.T:n asianajaja M.W. on ilmoittanut ottaneensa avustajan-tehtävän vastaan vasta 16.10.1987 eikä hän ole edes pyytänyt päästä tapaamaan M.T:stä 12 ensimmäisen säilöönottovuorokauden aikana.

3. PÄÄTÖS

1. Säilöönotto

Ulkomaalaislain 23 §:n mukaan ulkomaalainen, joka on pyytänyt turvapaikkaa, voidaan tarvittaessa ottaa säilöön, kunnes turvapaikkapyyntö on ratkaistu. Säännöksen 2 momentin mukaan säilöönottoa koskeva päätös saadaan kuitenkin tehdä vain silloin, jos henkilökohtaiset tai muut olosuhteet huomioon ottaen on olemassa vaara, että ulkomaalainen aikoo piileskellä tai tehdä rikoksia täällä tai jos hänen henkilöllisyytensä on epäselvä taikka jos säilöönottoa tutkinnallisista syistä on pidettävä tärkeänä. Saman lain 24 §:n 3 momentin mukaan poliisilla on mahdollisuus säilöönoton asemesta velvoittaa ulkomaalainen ilmoittautumaan määräaikoina poliisiin luona.

Saamani selvityksen mukaan suojelupoliisin tiedossa ei ole ollut mitään nimenomaista rikoshanketta, johon M.T:n olisi ollut aihetta epäillä Suomessa ryhtyvän. Suojelupoliisi on kuitenkin pitänyt M.T:tä hänestä saatujen taustatietojen perusteella vaarallisena. M.T:n säilöönottopäätökseen on vaikuttanut myös suojelupoliisin huoli eräiden Suomessa tuolloin oleskelleiden korkea-arvoisten ulkomaisten vieraiden turvallisuudesta. Suojelupoliisin lausunnossaan esittämät seikat eivät kuitenkaan vielä yksinään tue sitä oletusta, että M.T. olisi suunnitellut näihin vieraisiin kohdistuvia rikoksia. M.T:n suojelupoliisille antama selitys Suomeen tulonsa syistä ei M.T:n omat olosuhteet huomioon ottaen vaikuta epäuskottavalta. Toisaalta ne tosiasiat, joita M.T:n taustasta oli tullut ilmi, olivat senlaatuksia ja osaksi siinä määrin ristiriitaisia, että turvapaikkapyyntön perusteiden perinpohjainen selvittäminen oli välttämätöntä. Kun M.T. lisäksi oleskeli Suomessa ilman vaadittavaa passia ja oleskelulupaa eikä noudattanut suojelupoliisin erikseen antamia ilmoittautumisohjeita, en katso suojelupoliisin menetelleen virheellisesti ottaessaan hänet tutkinnallisista syistä ulkomaalaislain 23 §:n nojalla säilöön. Tietooni ei ole myöskään tullut, että säilöönottopäätöksen tiedoksiantamisessa tai täytäntöönpanossa olisi menetelty virheellisesti. M.T:tä koskevan säilöönottopäätöksen osalta O.H:n kirjoitus ei siis anna minulle aihetta toimenpiteisiin.

2. Yhteydenotto-oikeus

Mitä sitten tulee yhteydenotto-oikeutta koskevaan kysymykseen, totean ensinnäkin, ettei M.W:n yhteydenottoja päämieheensä ole saadun selvityksen mukaan pyritty missään vaiheessa estämään. O.H:n osalta on sitä vastoin herätetty kysymys siitä, onko tämä lainkaan ollut M.T:hen nähden ulkomaalaisasetuksen 21 §:ssä tarkoitettu vastaanottaja.

On ilmeistä, että ulkomaalaisasetuksen 21 §:ssä "maassa olevalla vastaanottajalla" tarkoitetaan ensisijaisesti henkilöä, joka ulkomaalaisen maahantulijan maahantulolupahakemuksen yhteydessä etukäteen ilmoitetaan maahantulijan vastaanottajaksi

ja joka tarvittaessa antaa viranomaisille taloudellisen sitoumuksen maahantulijan toimeentulosta ja mahdollisten kotimatkakulujen suorittamisesta. M.T:n tapauksessa oli kuitenkin kysymys turvapaikan hakijasta, jonka erityiset olosuhteet eivät ole mahdollistaneet vastaanottajan järjestämistä etukäteen. Sen jälkeen kun M.T. oli maahan tultuaan tutustunut O.H:hon ja muuttanut tämän luokse asumaan, O.H. oli M.T:hen nähden tosiasiallisesti samassa asemassa kuin maassa oleva vastaanottaja.

Ulkomaalaislain 24 §:n 1 momentin mukaan säilöön otetun käsitteystä on soveltuvin osin voimassa, mitä tutkintavangin käsitteystä on säädetty. Tutkintavankeuslain 2 §:stä on taas johdettavissa yleisperiaate, jonka mukaan vapaudenriiston kohteen vapautta on lupa rajoittaa vain siinä määrin kuin vapaudenriiston tarkoitus sekä säilytyspaikassa pitämisen varmuus ja järjestyksen säilyminen edellyttävät. Saman lain 13 §:n 3 momentin mukaan tutkintavangi saa ottaa vastaan vieraita tarpeellisen valvonnan alaisena. Esitutinnan ollessa kesken voidaan kuitenkin kieltää muun kuin lähiomaisen tapaaminen, jos tapaamisen voidaan olettaa vaarantavan vangitsemisen tarkoituksen. Käsitykseni mukaan tutkintavankeuslain 2 §:ssä mainittu yleisperiaate yhdessä tutkintavangin yhteydenpito-oikeutta koskevien säännösten kanssa puoltaa sellaista tulkintaa, että ulkomaalaisasetuksen 21 §:ssä tarkoitettuun "maassa olevaan vastaanottajaan" voidaan rinnastaa myös muu maassa oleva henkilö, joka on turvapaikan hakijan maahan saattua ottanut tehtäväkseen huolehtia tämän asioista ja toimeentulosta.

Sen vuoksi katson, ettei M.T:tä edellä selostamillani perusteilla olisi tullut kieltää yhteydenottoa O.H:hon ilman erittäin painavaa syytä. Tällaista syytä suojelupoliisi ei ole kuitenkaan saattanut tietooni. M.T:n turvapaikkapyyntönsä johdosta käynnistettyyn tutkintaan ei mielestäni liittynyt senasteisia koko valtakuntaa koskevia turvallisuusriskejä, että M.T:n ja O.H:n välisen yhteydenoton estäminen 12 ensimmäisen säilöönottovuorokauden aikana olisi ollut suojelupoliisin esittämistä tutkinnallisista syistä perusteltua.

Kun ulkomaalaislain mukaisesta säilöön otosta ei ole kuitenkaan toistaiseksi annettu poliisiviranomaisille riittäviä ohjeita ja kun yhteydenotto-oikeuden laajuus ja sen rajoittamisperusteet jäävät voimassa olevien säännösten perusteella kaikesta huolimatta tulkinnanvaraiseksi, en katso O.H:n kirjoituksen yhteydenotto-oikeuttakaan koskevalta osalta antavan minulle aihetta muuhun kuin että saattamalla jäljennöksen tästä päätöksestäni tiedoksi sekä suojelupoliisille että sisäasiainministeriölle kiinnitän poliisihallinnon huomiota vastaisen varalle tässä esittämiini näkökohtiin.

Tästä päätöksestä toimitetaan jäljennös tiedoksi myös M.W:lle M.T:n asianajajana.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Kansainvälinen sopimus
Ulkomaalainen
Maahantulokielto
Ei virh.

R:EOA
D:1792/4/87
A:2.6.1988

/O

Kysymys kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen turvaamasta perhe-elämän suojasta rikoksiin syyllistyneelle ulkomaalaiselle määrätyn maahantulokiellon peruuttamista harkittaessa.

/V

KP-sopimus_17_Art.
KP-sopimus_23-24_Art.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Vanki	R:AOAVM
YK:n vankeinhoidon vähimmäissäännöt	D:694/4/88
Ei virh.	A:15.6.1988

/O

Kysymys Yhdistyneiden kansakuntien vankeinhoidon vähimmäissääntöjen merkityksestä oikeusohjeina ja suhteesta lainsäädäntöön.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Puolustusvoimat	R:EOA
Vaalimainonta	D:368/4/88
Painovapaus	A:14.7.1988
Yleinen palvelusohjesääntö	
Huomautus	

/O

Kysymys vaalimainonnasta varuskunnissa puolustusvoimien henkilökunnan asuntoalueella.

/V

HM_10_§
RL_42_luku_1_§
RL_45_luku_26_§
Yleinen palvelusohjesääntö_IV_luku_46_kohta
PainovapausL_1_§
PainovapausL_14_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Kansainvälinen sopimus	R:EOA
Ulkomaalainen	D:718/4/88
Julkisuus	A:14.7.1988
Asiakirja	
Ei virh.	

/O

Kysymys kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen turvaamasta perhe-elämän suojasta ulkomaalaisen hakeman maahantuloluvan myöntämistä harkittaessa.

Kysymys myös asianosaisen oikeudesta saada tietoa maahantuloluvan epäämiseen vaikuttaneesta suojelupoliisin lausunnosta ja siihen liittyvästä asiakirja-aineistosta, joka on yleisten asiakirjain julkisuudesta annetun lain nojalla määrätty pidettäväksi salassa.

/V

UlkomaalaisL_5_§_(400/83)
UlkomaalaisL_6_§
KP-sopimus_17_Art.
KP-sopimus_23_Art.
HM_49_§
AsiakJulKA_1_§_4_kohta

/K

Olette lähettänyt eduskunnan oikeusasiamiehelle tänne 11.5.1988 saapuneen kirjoituksen, jossa kerrotte solmineenne 24.9.1987 avioliiton Neuvostoliiton kansalaisen K.K:n kanssa. Suomen viranomaiset eivät ole kuitenkaan myöntäneet vaimollenne viisumia Suomeen. Pyydätte minua tutkimaan, ovatko suojelupoliisi ja sisäasiainministeriön ulkomaalaistoimisto menettelleet asiassa Suomen lain ja Suomea sitovien kansainvälisten sopimusten mukaisesti. Ilmoitatte myös, ettei Teille ole tiedustelustanne huolimatta kerrottu mitään syytä viisumin epäämiseen.

Kirjoituksenne johdosta olen pyytänyt sisäasiainministeriöltä ja suojelupoliisilta tarpeellisen selvityksen. Olen myös tutustunut suojelupoliisin hallussa olevaan, puolisonne viisumihakemusta koskevaan asiakirja-aineistoon.

Hankitusta selvityksestä ilmenee seuraavaa. Suojelupoliisi on 9.3.1988 antamassaan lausunnossa ilmoittanut, ettei se katso voivansa puoltaa vaimonne K.E:n viisumihakemusta. Sisäasiainministeriö on puolestaan 24.3.1988 antanut viisumihakemukseen kielteisen lausunnon, minkä jälkeen Suomen Leningradin pääkonsulinvirasto on hylännyt hakemuksen. Kirjoituksen johdosta antamassaan lausunnossa sisäasiainministeriö on katsonut, että asiassa on menetelty lainmukaisesti. Sisäasiainministeriö on todennut, ettei ulkomaalaisilla ole kansainvälisiin sopimuksiin perustuvaa yleistä oikeutta saapua Suomeen vaan maahantulon sääntely kuuluu kansallisen lainsäädännön piiriin.

Vastauksenani esitän Teille seuraavan.

1. Viisumin epääminen

Ulkomaalaislain 5 §:n mukaan ulkomaalaisella on maahan saapuessaan oltava viisumi. Viisumin antaa lain 6 §:n mukaan ulkomailla Suomen diplomaattinen edustusto tai lähetetyn konsulin virasto. Laissa ei ole tarkempia säännöksiä siitä, millä perusteilla viisumihakemukset on ratkaistava. Suomen lainsäädäntö lähtee siitä kansainvälisesti hyväksytystä käytännöstä, ettei kenelläkään ulkomaalaisella ole yleistä ja ehdotonta oikeutta saapua toiseen maahan. Maahantulon salliminen riippuu yleensä asianomaisten viranomaisten harkinnasta.

Viranomaisten harkinta ei kuitenkaan saa olla mielivaltaista. Siinä täytyy ottaa huomioon eräitä tärkeitä oikeusperiaatteita, joita Suomi on sitoutunut kunnioittamaan liittyessään kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevaan kansainväliseen yleissopimukseen. Tämä yleissopimus on saatettu Suomessa eduskunnan säätämällä lailla voimaan, joten myös viranomaisten tulee omassa virkatoiminnassaan noudattaa yleissopimuksen määräyksiä. Yleissopimuksen 17 ja 23 artiklassa turvataan jokaiselle oikeus perhe-elämän suojaan. Tämä tarkoittaa muun muassa sitä, että viranomaisten pitää mahdollisuuksien mukaan välttää sellaisia hallintoratkaisuja, joiden seurauksena läheiset perheenjäsenet joutuvat vastoin tahtoaan elämään erossa toisistaan. Maahantulolupaa hakevan ulkomaalaisen avioliitto Suomessa vakinaisesti asuvan henkilön kanssa on tosiasia, jonka Suomen viranomaiset ovat velvolliset ottamaan huomioon maahantulolupahakemusta käsitellessään. Toisaal-

ta on huomattava, ettei ulkomaalaisen avioliitto Suomessa asuvan Suomen kansalaisen kanssa voi perustaa hänelle ehdotonta oikeutta saapua maahan. Ratkaisun on perustuttava kaikkiin asiassa ilmenneisiin näkökohtiin sekä erilaisten etujen vertailuun ja punnintaan.

Puolisonne tapauksessa viisumin myöntämistä puoltaa hänen avioliittonsa Teidän kanssanne. Toisaalta viisumin myöntämistä vastaan puhuvat ne näkökohdat, jotka ilmenevät suojelupoliisin asiassa antamasta lausunnosta ja joihin myös sisäasiainministeriön kielteiset lausunnot ovat perustuneet. Nämä näkökohdat ovat käytännössä rajoittaneet Suomen viranomaisten mahdollisuuksia myötävaikuttaa perheyhteyden aikaansaamiseen Teidän ja puolisonne välille.

Sen perusteella, mitä asiassa on käynyt ilmi, en katso viisumihakemuksen ratkaisijan ylittäneen harkintavaltansa rajoja evätessään viisumin. Korostan kuitenkin, ettei eduskunnan oikeusasiamiehen toimivaltaan kuulu arvioida hallintoratkaisujen tarkoituksenmukaisuutta tai kohtuullisuutta yksittäistapauksissa. Hallitusmuodon 49 §:n mukaan eduskunnan oikeusasiamiehen tehtävänä on valvoa, että viranomaiset noudattavat lakia. Oikeusasiamies ei voi puuttua viranomaisten ratkaisuihin sillä perusteella, että ne joissakin suhteissa tuntuvat epätarkoituksenmukaisilta tai kohtuuttomilta, elleivät ratkaisut samalla ole osoitettavissa myös lain tai Suomessa asianmukaisesti voimaan saatettujen kansainvälisten sopimusten vastaisiksi.

Kirjoituksessanne olette kertunut, että suojelupoliisin edustaja olisi merkinnyt vaimoanne koskeviin asiakirjoihin päivämäärän, mihin mennessä puolisonne oli tuotava Suomeen. Suojelupoliisin ilmoituksen mukaan kysymyksessä on kuitenkin ollut väärinkäsitys. Puheena oleva päivämäärä oli ainoastaan ollut puolisonne omaan ilmoitukseen perustuva maastalähdön määräaika eikä siihen ollut liittynyt mitään suojelupoliisin omaa kannottoa.

2. Tiedon saaminen epäamisperusteista

Suojelupoliisin asiassa antamien lausuntojen liitteenä oleva asiakirja-aineisto on määrätty pidettäväksi salassa eräitä poikkeuksia yleisten asiakirjojen julkisuudesta sisältävän asetuksen (650/51) 1 §:n 4 kohdan nojalla. Kysymyksessä olevat tiedot ovat poliisiviranomaisten hankkimia ja ainoastaan näiden viranomaisten käytettäväksi tarkoitettuja. Yleisten asiakirjain julkisuudesta annetun lain 19 §:n 1 momentin mukaan asianosaisella eli sillä, jonka etua, oikeutta tai velvollisuutta asia koskee, on tosin pääsääntöisesti oikeus saada tieto sellaisestakin asiakirjasta, joka muuten olisi pidettävä salassa, jos tällainen asiakirja on vaikuttanut tai voinut vaikuttaa hänen asiansa käsittelyyn viranomaisten luona. Saman lainkohdan 2 momentin mukaan tieto tällaisesta asiakirjasta voidaan kuitenkin jättää asianosaiselle antamatta muun muassa siitä syystä, että tiedon antaminen olisi vastoin erittäin tärkeää yleistä etua. Hallintomenettelylain 24 §:n 2 momentin mukaan hallintopäätöksen perustelu on puolestaan lupa jättää esittämättä, jos asia koskee sellaisen edun myöntämistä, joka perustuu hakijan ominaisuuksien arvioimiseen. Näillä oikeudellisilla perusteilla viranomaiset ovat katsoneet, ettei Teille voida antaa tietoja puolisonne viisumiasian käsittelyyn

vaikuttaneesta salassa pidettävästä asiakirja-aineistosta.

Virkatoiminnan laillisuutta valvoessaan eduskunnan oikeusasiamiehellä on oikeus saada viranomaisilta myös näiden salassa pidettäväksi määräämiä tietoja. Oikeusasiamies ei kuitenkaan voi ilmaista ulkopuoliselle sellaista tietoa, joka on laillisella perusteella määrätty salassa pidettäväksi. Tämä koskee myös oikeusasiamiehen puoleen kääntyneitä asianosaisia, mikäli heihin on sovellettava edellä mainitussa yleisten asiakirjain julkisuudesta annetun lain 19 §:n 2 momentissa tarkoitettuja asianosaisen tietojensaantioikeuden rajoituksia. Jollei viranomaisen ilmoittama salassapitoperuste kuitenkaan perustu lakiin tai jos viranomaisen salassapitopäätös osoittautuu muulla perusteella julkisuuslainsäädännön vastaiseksi, oikeusasiamies voi viranomaisen salassapitopäätöksen estämättä antaa harkintansa mukaan myös ulkopuolisille viranomaisen salassa pidettäväksi määräämiä tietoja.

Puheena olevassa tapauksessa suojelupoliisin hankkimaan asiakirja-aineistoon sisältyy sellaisia puolisoanne koskevia tietoja, joihin mielestäni voidaan soveltaa edellä mainittua asianosaisen tietojensaantioikeutta rajoittavaa säännöstä. Sen vuoksi en voi antaa Teille tietoa salassa pidettävän asiakirja-aineiston sisällöstä.

Koska hankkimani selvityksen perusteella ei ole ilmennyt, että kukaan virkamies olisi tässä asiassa ylittänyt harkintavaltansa tai muutoin menetellyt virkavelvollisuutensa vastaisesti, en katso kirjoituksenne antavan minulle aihetta enempiin toimiin.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Ulkomaalainen	R:EOA
Ulkomaalaistoimisto	D:1389/4/87
Kansainvälinen sopimus	A:18.8.1988
Hallintomenettelylaki	
Oikeusturva	
Yhdenvertaisuusperiaate	
Ei virh.	

/O

Kysymys sisäasiainministeriön ulkomaalaistoimiston neuvontavelvollisuudesta ja tiedonsaantioikeudesta lupa-asioita käsiteltäessä. Kysymys myös avioliiton solmimisaikomuksen merkityksestä, yhdenvertaisuusperiaatteen noudattamisesta sekä kansainvälisten sopimusten ja erityisesti Euroopan turvallisuus- ja yhteistyökonferenssin päätösasiakirjan sitovuudesta ulkomaalaislain tarkoittamia oleskelu- ja työlupia myönnettäessä. Kysymys samalla ratkaisuvallan jaosta ulkomaalaistoimistossa.

/V

HallintomenettelyL_4_§_(598/82)
KP-sopimus_17_Art.
KP-sopimus_23_Art.
UlkomaalaisL_14_§_1_mom_(400/83)
UlkomaalaisA_4_§_2_mom_(142/88)
UlkomaalaisA_9_§
UlkomaalaisA_12_§_1_mom
HM_49_§
HM_92_§_2_mom

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Lastensuojelu	R:EOA
Salassapitovelvollisuus	D:318/4/87 ja 693/4/88
Sosiaaliviranomainen	A:14.10.1988
Poliisi	
Julkisuus	
Oikeusturva	
Esitys	

/O

Sosiaalihallitukselle osoitetussa kirjelmässä tarkasteltu kysymystä, oliko sosiaaliviranomaisilla oikeus pitää salassa sen henkilön nimi, joka oli tehnyt sosiaaliviranomaisille asiaa selvitettäessä aiheettomaksi osoittautuneen ilmoituksen lastensuojelun tarpeessa olevasta lapsesta. Kirjelmässä tarkasteltu erikseen asianosaisen ja erikseen poliisin oikeutta saada tietää sosiaaliviranomaisten tietolähdettä.

Sosiaalihallituksen asiassa esittämää käsitystä, että sosiaaliviranomaisille olisi sosiaalihuoltolain 57 §:n nojalla salassapitovelvollisuus tietolähteensä suhteen, ei pidetty hyväksyttävänä. Samalla esitetty ryhdyttäväksi toimenpiteisiin mm. sanotun säännöksen selventämiseksi.

/V

SosiaalihuoltoL_40_§_3_mom
SosiaalihuoltoL_57_§
PoliisiA_2_§_2_mom
OK_17_luku_23_§
AsiakJulkL_19_§_2_mom
LastensuojeluL_40_§
RL_40_luku_19a_§

/K

Sosiaalihallitus on antanut 22.5.1987 lausunnon ylikonstaapeli K.T:n eduskunnan oikeusasiamiehelle osoittaman kirjoituksen ja 27.7.1988 komisario V.N:n oikeusasiamiehelle osoittaman kirjoituksen johdosta. K.T:n ja V.N:n kanteluissa oli kysymys siitä, oliko sosiaaliviranomaisilla oikeus pitää salassa sen henkilön nimi, joka oli tehnyt sosiaaliviranomaisille asiaa selvitettäessä aiheettomaksi osoittautuneen ilmoituksen lastensuojelun tarpeessa olevasta lapsesta. K.T:n kantelussa oli kysymys ensisijaisesti siitä, olisiko tieto tullut antaa hänelle, jonka lapsesta ilmoitus oli tehty. V.N:n asiassa oli kysymys siitä, olisiko tieto tullut antaa V.N:lle, joka poliisina suoritti rikotutkintaa sen perheen pyynnöstä, johon ilmoitus oli kohdistunut.

K.T:n tapauksessa Hausjärven kunnan sosiaalijohtaja Päivi Pellikka oli kieltäytynyt antamasta K.T:lle edellä tarkoitettua tietoa ja viitannut menettelynsä tueksi yleisten asiakirjain julkisuudesta annetun lain säännöksiin sekä poliisituttokunnan yhteydessä sosiaalihuoltolain 57 §:n säännökseen. V.N:n asiassa Hyvinkään kaupungin sosiaalijohtaja Markku Ahtikari oli kieltäytynyt ilmoittamasta poliisille lastensuojeluilmoituksen tehneen henkilön nimeä ja viitannut menettelynsä tueksi sosiaalihuoltolain 57 §:ään sekä salassapitovelvollisuuteensa yleensä.

Sosiaalihallitus on katsonut lausunnoissaan, että sosiaalijohtajat Pellikka ja Ahtikari eivät olleet menettelleet virheellisesti kieltäytyessään ilmoittamasta tietolähdettään. Sosiaalihallitus on ilmoittanut sosiaaliviranomaisten nyt esillä ole-

vissa tapauksissa yleensäkin kieltäytyneen ilmoittamasta lastensuojeluilmoituksen tehneen yksityishenkilön nimeä sekä lapsen vanhemmille että poliisille.

Sosiaalihuollon käsityksen mukaan kieltäytyminen tiedon antamisesta poliisille perustuu sosiaalihuoltolain 57 §:n säännökseen ja sen säädöshierarkiseen suhteeseen poliisiasteuksen 2 §:n 2 momenttiin. Sosiaalihuollon mukaan asiassa mahdollisen oikeudenkäynnin ja sitä edeltävän esitutkinnan osalta voidaan tukeutua myös oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 23 §:n virkamiehen todistelukiellon koskeviin säännöksiin. Asianosaisen oikeudesta tiedon saantiin sosiaalihuollon on ilmoittanut kantanaan, että yleisten asiakirjain julkisuudesta annetun lain 19 §:n 2 momentin säännöksen huomioon ottaen voidaan erittäin tärkeän yksityisen edun katsoa vaativan myös asianosaisen tiedon saannin rajoittamista asiassa, jossa on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. Lastensuojelulain 40 §:n säännöksen tarkoituksena on mahdollisimman laajapohjaisesti turvata se, että sosiaalihuollon viranomaiset saavat mahdollisimman monissa tapauksissa tiedon tilanteista, joissa sosiaaliviranomaisten apu ja tuki tai muut lastensuojelulliset toimenpiteet ovat tarpeellisia. Yksityisen henkilön tehdessä sosiaalilautakunnalle lastensuojeluilmoituksen hänen tulisikin sosiaalihuollon käsityksen mukaan voida luottaa siihen, ettei hänen nimeään ja henkilöllisyyttään ilmaista edes asianosaisille.

Asianosaisen oikeudesta tiedon saantiin esitän omana käsityksenäni seuraavaa.

Sosiaalihuoltolain (710/82) 40 §:n 3 momentin mukaan sosiaalihuollon asiakkaalla on oikeus saada tieto sellaisesta sosiaalihuollon viranhaltijan tai sosiaalilautakunnan hallussa olevasta asiakirjasta ja muusta aineistosta, jolla on merkitystä häntä koskevassa asiassa. Mikäli sosiaalihuollon asiakkaana pidetään sosiaalihuollon aikana laaditun, julkisuutta ja salassapitoa kunnan sosiaalihuollossa koskevan yleiskirje-luonnoksen tavoin henkilöä, joka on sosiaalihuollon toimenpiteitten tai sellaisten valmistelun kohteena, voidaan myös perhettä, jonka lapseen ilmoitus lastensuojelun tarpeesta kohdistuu, pitää säännöksessä mainittuna asiakkaana. Tiedon ilmoittamisen kannalta on edellä sanotun säännöksen perusteella näin ollen ratkaisevaa se, katsotaanko tietolähteellä olevan merkitystä perhettä koskevassa lastensuojeluasiassa. Tämän seikan arviointi on käsitykseni mukaan aina yksittäistapauksittain sosiaaliviranomaisten harkittava. Säännöksen sanamuoto viittaa kuitenkin siihen, että oikeus tiedon saantiin koskee nimenomaan sellaista aineistoa, joka liittyy kysymyksessä olevaan sosiaalipalvelua tai sosiaaliturvan etuutta tässä tapauksessa lastensuojelua koskevaan asiaan. Ilmoituksen kohteeksi joutuneella perheellä on siis tämän säännöksen nojalla oikeus saada tieto kaikista niistä seikoista, jotka sosiaaliviranomaisille on ilmoitettu lastensuojelun tarvetta koskevan ilmoituksen pohjaksi. Sen sijaan ilmoituksen tekijän merkitys asiassa jää tapauskohtaisen harkinnan varaan.

En voi kuitenkaan pitää perusteltuna sellaista käsitystä, että sosiaalihuollon asiakkaalla eli tässä tapauksessa perheellä ei koskaan olisi oikeutta saada tietää sosiaaliviranomaisten tietolähdettä. Sosiaaliviranomaisten kannalta tiedon antamatta jättämisessä on kysymys lastensuojelun toimintamahdollis-

suuksien säilyttämisestä ja lasten edun toteutumisesta sitä kautta. Toisaalta tilanteessa on kuitenkin kysymys myös sen perheen oikeussuojan tarpeesta, johon aiheeton ilmoitus kohdistuu. Perhe joutuu tässä tilanteessa todistamaan siihen kohdistettujen epäilyjen perusteettomuutta. Esimerkiksi K.T:n tapauksessa isä käytti ensin poikansa sosiaalijohtajan luona, jolloin voitiin havaita "pahoinpitelyjälkien" olevan taiveihottumaa. Tämän lisäksi isä katsoi tarpeelliseksi mahdollisesti vastaisuudesta tehtäviä samanlaisia ilmoituksia varten kirjallisesti vahvistaa tapauksen ja kävi poikansa kanssa lääkärissä saadan todistuksen taiveihottumasta. V.N:n tapauksessa ei liene myöskään ollut vaikeuksia ilmoituksen aiheettomuuden osoittamisessa, mutta perhe joutui sosiaaliviranomaisien heille lähettämän yhteydenottopyynnön johdosta toimintavelvolliseksi asiassa. Lastensuojelulain 40 §:ssä tarkoitettujen ilmoituksen aiheettomuuden todistaminen ei ole kuitenkaan aina sillä tavoin yksinkertaista kuin nyt käsiteltävinä olevissa tapauksissa. Tilanne saattaa näin ollen käydä perheen kannalta paitsi loukkaavaksi ja harmilliseksi, myös vahingolliseksi. Sosiaaliviranomaiset saattavat tosin käsitykseni mukaan omalta osaltaan vähentää niitä haittoja, joita perusteettomaksi osoittautuva ilmoitus perheelle aiheuttaa, käyttämällä tilanteen selvittämisessä erityistä hienotunteisuutta. Esimerkiksi toimimisvelvollisuutta ei pitäisi asettaa ensivaiheessa perheelle vaan viranomaisille. Myös asian esittämisen tapaan tulisi kiinnittää huomiota. Selvää on kuitenkin mielestäni, että ilmoituksen kohteeksi joutuneelle perheelle ja asian selvittelylle heidän osaltaan saattaa joissakin tapauksissa olla merkitystä ilmoittajan henkilöllisyydellä.

Edellä sanotun mukaisesti tietolähteen asianosaiselle ilmoittamista ratkaistaessa on siis käsitykseni mukaan otettava huomioon sekä lastensuojelutoiminnan ja sitä kautta lapsen etu yleisellä tasolla että mahdollisesti perusteettoman epäilyn kohteena olevan perheen oikeusturvan tarve. Ratkaisussa, joka on sosiaalihuoltolain 40 §:n 3 momentin perusteella sosiaaliviranomaisten tapauskohtaisen harkinnan varassa, tulisi edellä sanotut oikeussuojaintressit ottaa riittävässä määrin huomioon.

Poliisin oikeudesta saada tietää sosiaaliviranomaisten tietolähde totean seuraavaa.

Sosiaalihuoltolain 57 §:n 1 momentin mukaan sosiaaliviranomaiset eivät saa ilman asianomaisen henkilön lupaa ilmaista yksityistä tai perheen salaisuutta, josta he asemansa taikka tehtävänsä perusteella ovat saaneet tietää. Säännöksessä sosiaaliviranomaisille asetettuna salassapitovelvollisuuden kohteena ovat sosiaalihuollon asiakasta koskevat salaisuutena pidettävät seikat. Sen sijaan sosiaalihuollon tarpeesta ilmoittaneeseen henkilöön kyseistä säännöstä en katso voitavan soveltaa. Näin ollen sosiaaliviranomaisten oikeutta olla ilmoittamatta tietolähdettä rikostutkintaa suorittavalle poliisille ei voidakaan käsitykseni mukaan perustaa sosiaaliviranomaisen esittämällä tavalla sosiaalihuoltolain mainittuun säännökseen sekä sen ja poliisiasetuksen (737/85) 2 §:n 2 momentin säännöksen hierarkiseen suhteeseen.

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 23 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan oikeudenkäynnissä virkamies tai julkista tehtävää tai asiaa toimittamaan valittu tai määrätty ei saa todistaa sitä, mitä hänen tässä toimessaan on pidettävä salassa. Tämä vaiti-

olovelvollisuus ei väisty pykälä 3 momentin mukaan edes niissä asioissa, joissa virallinen syyttäjä ajaa syytettä rikoksesta, josta saattaa seurata vankeutta kuusi vuotta tai ankarampi rangaistus. Todistuskieltoa on käytännössä noudatettu myös esitutkinnassa. Sosiaaliviranomaisten tämän säännöksen perusteella salassapidettävät tiedot määräytyvät kuitenkin ensisijaisesti sosiaalihuoltoa koskevien erityissäännösten perusteella. Näin ollen todistamiskiellon asiallinen laajuus niin esitutkinnassa kuin oikeudenkäynnissäkin määräytyy käsitykseni mukaan ensisijaisesti sosiaalihuoltolain 57 §:n säännöksen perusteella. Edellä säännöksestä esittämäni perusteella en katso tuohon säännökseen vedoten kuitenkaan voitavan kieltäytyä ilmaisemasta tietolähdettä.

Rikoslain 40 luvun 19 a §:n mukaan rangaistavaa on, jos virkamies luvottomasti ilmaisee sellaisen virassa tietoonsa saaman seikan, joka lain tai erityisen määräyksen mukaan nimenomaan tai asian laadun vuoksi ilmeisesti on pidettävä salassa. Edellä mainitun rikoslain säännöksen oikeudenkäymiskaaren todistelukiellolle sisältöä antava normi on kuitenkin tulkinnanvarainen sen suhteen, mitä ei saa ilmaista "asian laadun vuoksi". Sen perusteella lienee mahdollista katsoa lastensuojelulaissa säädetyt lastensuojelutyön tavoitteet huomioon ottaen, että sosiaaliviranomaisten tietolähde on asian laadun vuoksi pidettävä salassa.

Edellä sanotun perusteella ei voida mielestäni kuitenkaan pitää selvänä, että oikeudenkäymiskaaren edellä sanotun säännöksen ja sosiaalihuoltolain sosiaaliviranomaisten salassapitovelvollisuutta koskevan tai virkamiehiä yleensä koskevan salassapitosäännöksen perusteella sosiaaliviranomaisella olisi poikkeuksetta oikeus olla esitutkinnassa ilmaisematta poliisille tietoa lastensuojelun tarpeesta ilmoittaneesta henkilöstä. Olen päinvastoin taipuvainen päätymään asiassa siihen johtopäätökseen, että sosiaalihuoltoa koskevaa lainsäädäntöä tulisi täydentää erityissäännöksin, mikäli sosiaaliviranomaisten kieltäytymisoikeus katsottaisiin aiheelliseksi turvata.

Yhdyn siihen sosiaalihallituksen käsitykseen, että vaitiolovelvollisuus eri viranomaisissa samoinkuin viranomaisten välinen tietojenvaihto on lainsäädännössämme puutteellisesti säännelty ja että säännösten tulkinta on vaikeaa. Erityisen vaikeaa on ratkaista sellaisia nyt kanteluiden kohteena olevia tapauksia, joissa erilaisten kannanottojen tueksi voidaan esittää perusteltuja oikeussuojaintressejä.

Säännösten tulkinnanvaraisuuden ja vaikeaselkoisuuden johdosta en ole ryhtynyt myöskään K.T:n ja V.N:n tutkittavakseni saattamissa asioissa enempään toimenpiteisiin sosiaalijohtaja Pellikkaa enkä sosiaalijohtaja Ahtikaria kohtaan, jotka ovat sosiaalihallituksen ohjeiden mukaisesti kieltäytyneet antamasta tietoa lastensuojelun tarpeen ilmoittaneesta henkilöstä. Katson kuitenkin aiheelliseksi ilmoittaa sosiaalihallitukselle sen kannasta eriävän käsitykseni kyseeseen tulevien säännösten tulkinnasta. Samalla esitän sosiaalihallitukselle, että säännöksiä selvennettäisiin tarpeellisilta osin, jotta nyt esillä olleen kaltaiset tilanteet voitaisiin ratkaista sosiaaliviranomaisille harkintavaltaa jättävän lainsäädännön turvin järkevällä ja asianmukaisena pidettävällä tavalla myös ilmoituksen kohteena olevan perheen oikeussuojan tarve huomioon ottaen.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Poliisi	R:AOAVM
Kotirauha	D:1262/4/86
Säilöönotto	A:27.10.1988
Kansainvälinen sopimus	
Henkilökohtainen vapaus	
Huomautus	

/O

Lääninhallitus oli antanut kahdelle poliisimiehelle huomautuksen siitä, että he olivat vieneet yleistä rauhaa yöaikaan kovaäänisellä musiikilla häirinneen 17-vuotiaan koululaisen tämän kotoa päihtymyksen takia säilöön poliisilaitokselle, vaikka häiriön uusiutuminen ei ollut todennäköistä, eivätkä olleet ilmoittaneet säilöönotosta koululaisen huoltajille. Lääninhallituksen menettelyä ei pidetty virheellisenä.

/V

PoliisiL_12_§
PoliisiL_20_§_2_mom
HM_6_§
HM_11_§
KP-sopimus_9_Art.
KP-sopimus_17_Art.
Poliisin_käskylehti_n:o_1/1980_14_§_2_mom
+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Ulkomaalainen	R:AOA
Työttömyysturva	D:697/4/86
Huomautus	A:7.12.1988

/O

Kysymys ulkomaalaisen oikeudesta työttömyysturvaan Suomessa.

/V

TyöttömyysturvaL_1_§_1_mom_(602/84)
TyöttömyysturvaL_3_§_2_mom
TyöttömyysturvaL_11_§
TyöttömyysturvaL_43_§
SairasvakuutusL_1_§_1_mom_(364/63)
TyöllisyysL_10_§_(275/87)
+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Poliisi	R:EOA
Pidätys	D:1655/4/86
Hakkeri	A:9.12.1988
Syyttäjä	
Huomautus	

/O

Kysymys pakkokeinojen käyttämisestä tulkinnanvaraisissa tapauksissa. Ns. hakkereita oli pidetty pidätettyinä 17 vuorokauden ajan.

/V

RL_3_luku_11_§
RL_38_luku_6a_§_1_mom
RVpA_20_§
RVpA_23_§
HM_2_§_4_mom
A_poliisitarkastajasta_lääninsyyttäjänä_6_§_(736/85)
OKV:n_17.9.1985_eräiden_syyteharkinta-asiain_käsittelystä_antama_yleinen_ohje_1_§

SM:n ohjeet pidätettyjen käsittelystä_6_§_1_mom_(217/601/85)
SM:n ohjeet pidätettyjen käsittelystä_14_§
SM:n ohjeet pidätettyjen käsittelystä_21_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Julkisuus	R:EOA
Asiakirja	D:1737/4/87
Teknillinen korkeakoulu	A:23.12.1988
Huomautus	

/O

Kysymys teknillisen korkeakoulun monivalintatehtävien julkisuudesta.

/V

AsiakJulkL_1_§
AsiakJulkL_2_§
AsiakJulkL_3_§
AsiakJulkL_5_§
AsiakJulkL_6_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Tie	R:EOA
Tiedoksianto	D:1502/2/89
Huomautus	A:14.11.1989

/O

Liikenneministeriön huomiota kiinnitetty siihen, että yleisistä teistä annetun lain 106 §:n 1 momenttia tulisi muuttaa siten, että tiesuunnitelman johdosta muistutuksen tehneelle annettaisiin tiesuunnitelman vahvistamispäätöksen antamisesta erityistiedoksianto lähettämällä hänelle kirjeitse tiedoksi jäljennös päätöksen antamista koskevasta kuulutuksesta.

/V

L_yleisistä_teistä_106_§_(243/54)
VesiL_16_luku_25_§_2_mom_(467/87)

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Sairaala	R:AOA
Huomautus	D:1747/2/88
	A:13.1.1989

/O

Sosiaali- ja terveysministeriön tietoon saatettu tarkastuksessa tehdyt havainnot erään sairaalan tilojen huonokuntoisuudesta ja riittämättömyydestä sekä niiden potilaille ja henkilökunnalle aiheuttamista rasituksista.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Poliisi	R:AOA
Tiedottaminen	D:422/2/89
Tuomioistuin	A:16.3.1989
Huomautus	

/O

Oikeusministeriön tietoon saatettu, etteivät poliisipiirit saaneet tietoa ylempien tuomioistuinten ratkaisuista tutkimissaan jutuissa, joissa valittajana oli joko asianomistaja tai syytetty. Poliisin tiedostoihin saattoi siten jäädä virheellisiä tietoja, jos alioikeuden päätöksiä oli muutettu.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Poliisi R:AOA
Huomautus D:458/2/89
A:28.3.1989

/O

Sisäasiainministeriön huomiota kiinnitetty erään poliisipiirin juopuneiden säilön valvonnassa käytettävien tv-kameroiden epäkuntoisuuteen.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Tiedottaminen R:EOA
Valtioneuvosto D:69/2/88
Esitys A:13.7.1989

/O

Valtioneuvostolle esitetty, että se ryhtyisi toimenpiteisiin uusista säädöksistä tiedottamisen ohjeistamiseksi.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Palkkaus R:EOA
Tuomari D:357/4/89
Virkaehtosopimus A:26.9.1989
Huomautus

/O

Kahden kihlakunnantuomarin palkkauksen kuoppakorotusten kohdentamista koskeneen kantelukirjoituksen johdosta oikeusasiamies kiinnitti oikeusministeriön ja valtion työmarkkinalaitoksen huomiota riippumattomien alituomareiden palkkausjärjestelyihin ja virkaehtosopimusjärjestelmän kehittämistarpeisiin.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Hallintomenettely R:EOA
Ulkomaalaiskeskus D:1556/2/89
Huomautus A:22.11.1989

/O

Valtioneuvoston huomiota kiinnitetty sisäasiainministeriön ulkomaalaiskeskuksen asiakaspalvelun tasoon, jota oli pidettävä hallintomenettelylain vastaisena.

/V

HallintomenettelyL_4_§_(598/82)
HallintomenettelyL_8_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Asiakirja R:EOA
Eduskunta D:1417/4/88
Julkisuus A:17.1.1989
Kansanedustaja
Salassapitovelvollisuus
Sananvapaus
Ulkoasiainhallinto
Ulkoasiainvaliokunta
Vaiteliaisuusvelvollisuus
Vaitiolovelvollisuus
Esitys

/O

Lausunto ulkoasiainvaliokunnan jäsenten vaitiolovelvollisuudesta.

/V

AsiakJulkL_6_§_3_mom
AsiakJulkL_9_§
AsiakJulkL_28_§
AsiakJulkA_1_§_1_mom_2_kohta
HM_10_§
KP-sopimus_19_Art.
VJ_13_§
VJ_48_§_4_mom
PainovapausL_30_§
RL_12_luku_7_§
RL_40_luku_19a_§

+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Salassapitovelvollisuus	R:EOA
Telesalaisuus	D:1695/4/88
Esitys	A:3.2.1989

/O

Lausunto telesalaisuustyöryhmän mietinnön johdosta.
+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Esitutkinta	R:EOA
Kurinpitomenettely	D:285/4/89
Sotilaskurinpito	A:14.3.1989
Esitys	

/O

Lausunto puolustusministeriön asettaman oikeusturvatyöryhmän mietinnön johdosta.

/V

SotilaskurinpitoL_28_§_2_mom_(1259/88)
SotilaskurinpitoL_34_§_1_mom
KP-sopimus_9_Art._4_kohta
+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Eduskunnan oikeusasiamies	R:EOA
Toimivalta	D:772/4/89
Valtioneuvoston oikeuskansleri	A:25.8.1989
Virkavastuu	
Esitys	

/O

Oikeusministeriölle annettu lausunto "Ylimmän laillisuusvalvonnan työnjaon tarkistamistyöryhmän" mietinnön johdosta.

/V

RL_2_luku_12_§
+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Esimiesaseman väärinkäyttäminen	R:EOA
Puolustusvoimat	D:1439/4/88
Varusmies	A:21.9.1989
Virkasyyte	

/O

Yliluutnantti, joka oli käynyt kolme eri kertaa rinnuksista kiinni alaisiinsa varusmiehiin uhaten kahdessa tapauksessa lyödä heitä ja jonka kielenkäyttö ja muu käyttäytyminen oli ollut käskynalaisia nöyryyttävää, tuomittu rangaistukseen jatketusta esimiesaseman väärinkäyttämisestä.

/V

RL_7_luku_2_§

/K

Oikeusasiamies Olavi Heinonen on kirjeellään n:o 2673/21.9.1988 lähettänyt Pohjois-Suomen sotilasläänin komentajalle seuraavan samana päivänä antamansa päätöksen (DN:o 1439/4/88) kehoitukseksi määrätä yliluutnantti Raimo Juhani Sevçn asetettavaksi syytteen esimiesasemansa väärinkäyttämistä:

1. KIRJOITUS

Kokkolan kaupungista oleva reservin alikersantti J.K. on lähettänyt eduskunnan oikeusasiamiehelle 13.10.1988 päivätyn kantelukirjoituksen esimiehensä menettelystä. J.K. oli kotiutunut Pohjan prikaatin aliupseerikoulusta 6.9.1988. Palvelusajan loppupuolella aliupseerikoulun tukikomppanian päälliköksi tullut yliluutnantti Raimo Juhani Sevçn oli menetellyt useassa eri suhteessa esimiehen asemassa olevalle sopimattomasti. Sevçn oli käyttäytynyt väkivaltaisesti jääkäri S.V:tä, alikersantti P.M:ää ja oppilas J.A:ta kohtaan käymällä heihin käsiksi. Myös Sevçnin kielenkäyttö oli ollut asiatonta. Sevçnin käyttäytyminen muutoinkin oli ollut lapsellista ja epäasiallista. Sevçn oli J.K:n mukaan ottanut erityisiksi silmätikuikseen aliupseerikoulun apukouluttajat muun muassa uhkailemalla heitä eri tavoin.

2. HANKITUT SELVITYKSET

2.1. Yleistä

J.K. on lähettänyt samansisältöisen kantelun Sevçnista aluksi Pohjan prikaatin komentajalle ja aliupseerikoulun johtajalle. Prikaatin komentaja, eversti A. Maunula on vaatinut Sevçnilta kirjallisen selvityksen ja määrännyt hänet puhutteluun 16.9.1988. Puhuttelussa Sevçnia on kehoitettu kiinnittämään vakavaa huomiota koulutustapaansa.

Sevçnin esimiehiä on kehoitettu seuraamaan Sevçnin toimintaa kouluttajana. Muihin toimenpiteisiin asia ei tässä vaiheessa ole johtanut.

Kirjoituksen saavuttua tänne olen pyytänyt pääesikuntaa toimittamaan asiassa tarpeelliseksi katsomansa tutkinnan ja antamaan asiasta sen valmistuttua oman lausuntonsa. Pääesikunnan tutkintatoimiston Oulun alatoimiston tutkintapöytäkirja on valmistunut 10.3.1989. Tämän jälkeen Pohjan prikaatin komentaja, eversti Maunula, Pohjois-Suomen sotilasläänin esikunta ja pääesikunta ovat antaneet asiasta lausuntonsa.

2.2. Esitutkinta

Tutkinnassa on kuultu J.K:n kirjoituksessa mainittuja reservin korpraali S.V:tä reservin alikersantti P.M:ää ja reservin alikersantti J.A:ta asianomistajina sekä yliluutnantti Sevçnia syylliseksi epäiltynä.

S.V. on kertonut olleensa tupakoimassa yksikkönsä päädyssä olevassa luiskassa, kun Sevçn oli viittannut hänet luokseen. S.V. oli mennyt Sevçnin luokse puolittain juosten, mutta tämä oli käskenyt hänet takaisin tupakoimispaikalle, josta S.V. oli juossut uudelleen Sevçnin luokse. Tämän jälkeen Sevçn oli käskenyt S.V. vielä kerran tupakoimispaikalle poltetun tupakan

päätä noutamaan.

Palattuaan takaisin Sevçnin luokse S.V. oli selvittänyt, miksi hän oli tupakoinut muualla kuin komppanian tupakoimispaikalla. Sevçn oli ottanut S.V:ää oikeaan käden kahdella sormella kiinni kenttäpuseron kauluksen sisäpuolelta ja kääntänyt kaulusta puoli kierrosta ympäri ja pitänyt kiinni muutaman sekunnin. Päästettyään S.V:n irti Sevçn oli sanonut: "Jos eduskunnan oikeusasiamiestä ei olisi olemassa, niin minä vetäisin Teitä turpaan". S.V:n mukaan tapahtuman näkivät kaikki aliupseerikoulun krh-linjan oppilaat ja apukouluttajat.

Sevçn on kiistänyt tarttuneensa S.V:ää kauluksesta. Sevçn on kertonut ottaneensa kahdella sormella kiinni S.V:n rintataskun läpistä reuhtomatta tai repimättä häntä mihinkään suuntaan. Hän on myöntänyt kuulustelussa kerrotut vuorosanat oikeiksi.

P.M. on kertonut toimineensa aliupseerikoulun kiväärikomppanian ensimmäisen joukkueen apukouluttajana. Komppanian ollessa järjestäytymässä ulos järjestäytymispaikalle Sevçn oli käynyt ulko-ovella kiinni P.M:n rinnuksiin kaksin käsin ja retuuttanut edestakaisin noin minuutin ajan. Sevçn oli rinnuksista retuuttaessaan huutanut ja selittänyt kovalla äänellä, miten oppilaiden ulostuloa olisi pitänyt valvoa. Sevçn oli vetänyt P.M:n ulos siten, että kaikki ulkona olleet oppilaat olivat nähneet retuuttamisen.

P.M:n mielestä Sevçn oli käyttäytynyt useita muitakin kertoja asiattomasti. Sevçn oli käyttänyt kirosanoja joka toisen tai kolmannen sanan jälkeen silloin kun häntä korkeammat esimiehet eivät olleet paikalla. Esimiesten tullessa paikalle hän oli käyttäytynyt aivan normaalisti. Sevçn oli haukkunut alaisiaan karkeita ilmaisuja käyttäen.

Sevçn on esitutkinnassa myöntänyt P.M:n kertomuksen pitävän suurinpiirtein paikkansa. Sevçn oli käynyt P.M:än käsiksi ottaen häntä yhden käden sormilla kiinni takin rintapielestä. Sevçn on kiistänyt kuitenkin repineensä tai retuuttaneensa P.M:ää taikka vetäneensä tätä ulos. Tapahtumahetkellä komppania oli Sevçnin mukaan ollut järjestäytymässä ulos ilman minikäänlaista valvontaa.

J.A. on kertonut olleensa Sevçnin johdolla harjoittelemassa puolustusvoimien ampumamestaruuskilpailuja varten ampumaradalla tulosten näyttämistä ja taulujen vaihtamista. Harjoittelussa oli ollut tauko, kun Sevçn oli tullut näyttösuojaan J.A:ta kohden takaapäin ja ottanut kiinni toisella kädellä olkapäästä ja pyöräyttänyt hänet ympäri. Tämän jälkeen Sevçn oli ottanut J.A:ta kaksin käsin kiinni rinnuksista ja sanonut, että "tuosta hyvästä hänen pitäisi lyödä". Tämän sanottuaan Sevçn oli päästänyt J.A:n irti ja työntänyt selästä ja käskenyt menemään ulos. J.A. ei ollut tiennyt, mistä syystä Sevçn oli käynyt häneen käsiksi.

J.A:n mukaan Sevçnin kielenkäyttö palveluksessa oli ollut asiatonta. Hän kiroili puhuessaan joka toisen sanan ja nimitti apukouluttajia ja oppilaita asiattomilla nimityksillä. Myös muutoin Sevçn käyttäytyi joukon edessä asiattomasti. Sevçnin vakiosanontana oli ollut uhkaus kahden viikon putkasta. Ylempien esimiesten läsnäollessa Sevçn oli J.A:n mukaan kuitenkin käyttäytynyt aina asiallisesti.

Sevçin on kertonut, että tupakointi näyttösuojassa oli ollut kielletty. Tämän johdosta hän oli laittanut kätensä J.A:n olkapäälle ja kääntänyt tätä sen verran, että oli nähnyt kasvot. Edelleen Sevçin oli ottanut J.A:ta kiinni takinpielustasta yhden käden sormilla. Sevçin on myöntänyt sanoneensa J.A:lle kiinnipidon aikana, että "pitäisikö sinua lyödä turpaan". Tokaisu oli tarkoitettu lähinnä miehen velttouden säikäyttämiseksi.

Sevçinilla ei ilmoituksensa mukaan ollut ollut tarkoitusta loukata kenenkään varusmiehen itsetuntoa eikä hän tietoisesti ollut pyrkinyt ojentamaan ketään muiden nähden. Kielenkäytöstään Sevçin on todennut, että "voimasanoja tulee käytettyä, mutta on niitä muitakin kuin nyt esitettyjä alapään termejä".

Esitutkimustapöytäkirjan liitteenä on Sevçinin prikaatin komentajalle aiemmin antama selvitys, jossa kiistetään kaikki väkivaltaisuudet ja muut epäasianmukaisuudet varusmiehiä kohtaan.

Esitutkinnaissa ei ole kuultu J.K:ta eikä muitakaan varusmiehiä todistajina. Kuulusteluista ei käy ilmi, onko asianomistajilla vaatimuksia asiassa. Myöskään tarkat tekoajat eivät käy tutkinnaista ilmi.

2.3. Annetut lausunnot

Pohjan prikaatin silloinen komentaja, eversti A. Maunula on lausunnossaan todennut, että tutkimusaineiston perusteella oli varmistunut ensi vaiheessa muodostunut käsitys siitä, että Sevçin oli ilmoitetuissa tapauksissa menetellyt epäasiallisesti ja käyttänyt sopimatonta kieltä. Sevçinin lähintä esimiestä oli kehoitettu kiinnittämään erityistä huomiota Sevçinin käytökseen ja toimintaan hänen siirtyessään toisen yksikön päälliköksi. Myöhemmin Sevçinin käyttäytymisessä ei ollut todettu kielteisiä piirteitä. Sevçin oli Maunulan mukaan toiminnallaan osoittanut ottaneensa opiksi J.K:n tekemän ilmoituksen johdosta käydyistä keskusteluista. Asia ei antanut Maunulan mielestä aihetta enempään toimenpiteisiin.

Pohjois-Suomen sotilasläänin esikunnan lausunnon mukaan kysymyksessä oli varsin vakava tapaus. Ottaen huomioon Sevçinin sotilasarvo ja koulutus (mm. kapteenikurssi) hänen käyttäytymistään alaisiaan kohtaan oli pidettävä kouluttajalle sopimattomana ja rangaistavana menettelynä. Lausunnon mukaan Sevçinin ei ollut väitetty syyllistyneen varsinaiseen pahoinpitelyyn. Sen sijaan Sevçin oli ainakin jonkinasteisesti tarttunut riuksista jokaista asianomistajana kuultua henkilöä. Kiinnikäymisiin ei ollut liittynyt muuta väkivallan käyttöä, esimerkiksi lyöntiä. Tutkinnaissa oli sotilasläänin esikunnan mukaan vahvistunut myös kantelukirjoituksessa esitetty väite Sevçinin asiattomasta kielenkäytöstä. Lausunnon mukaan Sevçinin käytöstä ja toimintaa on erityisesti seurattu tapauksen tultua ilmi. Sotilasläänin komentaja on keskustellut asiasta prikaatin komentajan kanssa. Mikäli väärinkäytöksiä edelleen ilmenee, tullaan Sevçin siirtämään toisiin tehtäviin ja tarvittaessa ryhtymään kurinpitotoimiin.

Pääesikunnan hallinnollinen osasto on lausunnossaan katsonut Sevçinin käyttäytyneen epäasiallisesti ja toisin kuin hänen asemansa esimiehenä yleisen palvelusohjesäännön mukaan edel-

lytti. Koska kysymys oli enemmänkin väärästä asenteesta kuin tarkemmin yksilöitävissä olevista rikkomuksista ja koska Sevçnin esimiehet olivat huomauttaneet hänen käyttöksensä sopimattomuudesta sekä valvoivat hänen toimintaansa tavanomaista tarkemmin, pääesikunta on katsonut, ettei asiassa olisi tarpeen ryhtyä enempään toimenpiteisiin.

2.4. Tarkastusmatka

Suoritin 12.9.1989 Pohjan prikaatin tarkastuksen. Saamieni tietojen mukaan Sevçn toimii tällä hetkellä kranaatinheitinkomppanian päällikkönä. Prikaatissa pitämässäni puhuttelutilaisuudessa kävi useita kranaatinheitinkomppanian varusmiehiä, jotka kertoivat pääasiassa päällikkönsä käyttäytymisestä.

3. RATKAISU

Yleisen palvelusohjesäännön mukaan esimiehen pitää olla hyvänä esikuvana alaisilleen. Hänen suhteensa käskynalaisiin on oltava oikeudenmukainen, hillitty ja luonteva sekä muutoinkin hyviä ihmissuhteita rakentava ja ylläpitävä. Käskynalaisen oikaiseminen on tehtävä kiihtymättä ja loukkaamatta käskynalaisen esimies- ja ihmisarvoa tai kunniaa. Se ei yleensä saa tapahtua oikaistavan käskynalaisten eikä sivullisten läsnäollessa.

Rikoslain 45 luvun 13 §:n 1 momentin mukaan "jos esimies tahallaan käskyvaltaa väärin käyttäen aiheuttaa käskynalaiselle kärsimystä tai terveydenvaaraa, joka ei ole palveluksen kannalta tarpeellista taikka kohtelee tätä nöyryyttävällä tavalla, hänet on tuomittava esimiesaseman väärinkäyttämistä vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi tai kurinpitorangais-tukseen".

Olen samaa mieltä sotilasläännin esikunnan kanssa siitä, että kysymyksessä on tutkintapöytäkirjasta saatavan selvityksen perusteella varsin vakava tapaus. Esimiehellä ei ole missään tilanteessa oikeutta puuttua alaistensa ruumiilliseen koskemattomuuteen. Sevçn on kolme eri kertaa käynyt kiinni alaisiinsa ja myöntänyt kaksi kertaa jopa uhanneensa tällöin lyödä heitä. Tilanteissa, joissa kiinnikäymiset ovat sattuneet, ei ole kertomusten mukaan mitään Sevçnin kannalta lieventäviä asianhaaroja. Päinvastoin raskauttavaa on se, että ainakin kahdessa tapauksessa kiinnikäymiset ovat tapahtuneet muiden käskynalaisten nähden. J.A. ei ollut kertomansa mukaan edes tiennyt, miksi häneen oli käyty kiinni. Teot eivät nähdäkseni kuitenkaan täytä lievän pahoinpitelyn tai laittoman uhkauksen tunnusmerkistöjä. Sevçn on mielestäni syyllistynyt edellä tarkoitettuun esimiesaseman väärinkäyttämiseen. Tekojen vakuutta arvioitaessa on otettava huomioon, että kysymyksessä on ollut yksikön päällikön asemassa oleva kapteenikurssin käynyt upseeri.

Kuluneena kesänä oli julkisessa sanassa näkyvästi esillä samassa joukko-osastossa erään lehtikirjoituksen perusteella esille tullut asia, joka on johtanut kahden kantahenkilökuntaan kuuluvan osalta syytteesen. Olen tutustunut mainitun jutun asiakirja-aineistoon. Mielestäni käsiteltävänä oleva tapaus on esillä olleen aineiston perusteella vakavampi kuin tässä toisessa jutussa esiin tulleet väärinkäytökset.

Myös Sevçnin kielenkäyttö ja muukin käyttäytyminen on asiakirjojen mukaan ollut ala-arvoista ja käskynalaisia nöyryyttävää. Nähdäkseni myös tällainen alaisia nöyryyttävä käyttäytyminen täyttää rikoslain 45 luvun 13 §:n tunnusmerkistön. Mainitun toisen jutun tutkimuksissa on myös todettu, että prikaatissa oli muodostunut liian vallitsevaksi kiroileva ja karkea kielenkäyttö sekä alaisia loukkaava puhuttelutapa. Käsiteltävänä olevan kanteluasian johdosta antamassaan lausunnossa pääesikunta ei ole nimenomaan puuttunut tähän seikkaan.

Huomioon ottaen tekojen luonne ja Sevçnin virka-asema ei asiaa voi mielestäni jättää pelkästään huomauttamisen varaan. Asiaa ei ole myöskään enää mahdollista käsitellä kurinpitomenetellyssä. Olen tänään lähettämälläni kirjeellä kehottanut Pohjois-Suomen sotilasläänin komentajaa määräämään Sevçnin asetettavaksi syytteeseen Oulun raastuvan- oikeudessa edellä kerrotusta esimiesaseman väärinkäyttämisestä.

Oulun raastuvanoikeuden 6. osasto on 27.10.1989 julistamassaan, lainvoiman saaneessa päätöksessä katsonut yliluutnantti Sevçnin menetelleen edellä selostetuin tavoin ja rikoslain 45 luvun 13 §:n 1 momentin ja 7 luvun 2 §:n nojalla tuominnut hänet jatketusta esimiesaseman väärinkäyttämisestä 25:een 50 markan suuruiseen kurinpitosaakkoon eli maksamaan sakkoa yhteensä 1.250 mk sekä suorittamaan erinäisiä korvauksia.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Menettelyvirhe	R:EOA
Tuomioistuin	D:105/4/89
Välittömyysperiaate	A:28.2.1989
Huomautus	

/O

Yli kahden vuoden oikeuskäsittelyn jälkeen lausunnon antamista varten lykätty asia oli tullut raastuvanoikeudessa ratkaistavaksi sellaiselle osastolle, jonka kolmesta jäsenestä kukaan ei ollut aikaisemmin osallistunut asian käsittelyyn. Tilanne oli aiheutunut raastuvanoikeuden uudelleen organisoinnista. Pormestarin tietoon saatettu käsitys, että suullisen oikeudenkäynnin välittömyysperiaate oli jäänyt tässä tapauksessa toteutumatta ja ettei tilannetta voitu pitää tyydyttävänä.

/V

OK_13_luku_1_§

OK_16_luku_4_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Julkisuus	R:AOA
Rangaistuksen täytäntöönpano	D:1863/4/87
Vanki	A:13.4.1990
Huomautus	

/O

Keskusvankilan sosiaalijohtaja oli vankilanjohtajalta saamiensa ohjeiden mukaisesti kieltänyt vankia esiintymästä vankilan kirjaston käyttöä koskevassa radiohaastattelussa täydellisellä nimellä. Koska asiassa ei ollut ilmennyt vankiturvallisuuden vaarantuneen tai sellaisia konkreettisia painavia syitä vangin tai hänen omaistensa suojaamiseksi, joilla nimenkäytön kieltäminen olisi voitu ulottaa niin pitkälle, ettei vanki halutessaan olisi voinut esiintyä omalla nimellä asiassa, on

saatettu käsitys vangin oikeudesta esiintyä omalla nimellään vankeinhoito-osaston ja keskusvankilan johtajan tietoon vastaisen varalle. Sosiaaliohjaajan menettely, joka oli perustunut annettuihin ohjeisiin ei antanut aihetta enempään.

/V

VankeinhoitoA_3_§_1_mom_(431/75)
A_vankeinhoitolaitoksesta_32_§_6_kohta_(134/86)
AsiakJulka_1_§_6_kohta
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Rangaistuksen täytäntöönpano	R:AOA
Vakaumus	D:51/4/89
Vanki	A:15.5.1989
Huomautus	

/O

Lääninvankilan tietoon saatettu käsitys, että vankeinhoitoasetuksen 17 §:n 3 momentin mukaan uskonnollinen ja muu eettinen vakaumus ovat tavanomaisesta ruokajärjestyksestä poikkeamisen suhteen samantarvoisessa asemassa.

/V

VankeinhoitoA_17_§_2_mom_(431/75)
VankeinhoitoA_17_§_3_mom
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Kantelu	R:AOA
Pidätys	D:1287/4/88
Poliisi	A:17.2.1989
Huomautus	

/O

Pidätetyille ei ollut annettu kirjoitustarpeita kirjallisen rikosilmoituksen ja kantelun laatimiseen. Menettely todettiin pidätettyjen käsittelyohjeiden 15 §:n vastaiseksi ja poliisimestaria kehoitettiin työpaikkakoulutusta järjestäessään kiinnittämään alaistensa huomiota pidätettyjen käsittelyohjeiden noudattamiseen.

/V

SM:n_ohjeet_pidätettyjen_käsittelystä_12_§_(217/601/85)
SM:n_ohjeet_pidätettyjen_käsittelystä_15_§

/K

Olette osoittanut valtioneuvoston oikeuskanslerille 8.9.1988 päivätyyn kirjoituksen, jossa olette kertonut muun ohella, että ollessanne pidätettynä Pasilan poliisitalossa 7. ja 8.9.1988 Teille kieltäydyttiin antamasta lääkärin määräämiä lääkkeitä. Myöskään Teille ei annettu kirjoitustarpeita rikosilmoituksen ja kantelun tekemistä varten. Tämän vuoksi olette pyytänyt oikeuskansleria tutkimaan poliisitalon sairaanhoitajan ja poliisimiesten menettelyn asiassa. Kirjoituksenne on valtioneuvoston oikeuskanslerin vapauttamisesta eräistä tehtävistä annetun lain nojalla siirretty eduskunnan oikeusasiamiehen käsiteltäväksi.

Kirjoituksenne johdosta on Helsingin poliisilaitoksen rikospoliisilinjalla suoritettu asiasta tutkinta, josta on laadittu esitutkintapöytäkirja nro 3300/RYL/S/63732/88. Lisäksi on rikospoliisilinjan päällikkö antanut asiasta lausuntonsa, jossa hän toteaa, että kirjallisen rikosilmoituksen ja kantelun laatimiseen tarvittavien kirjoitustarpeiden antamisen osalta on tutkinnassa käynyt selville, että asiassa on menetelty vastoin sisäasiainministeriön kirjeellä nro 217/601/11.2.1985

annettujen pidätettyjen käsittelyohjeiden 15 §:n määräyksiä. Muilta osin rikospoliisilinjan päällikkö katsoo, että asiassa ei ole menetelty virheellisesti. Hän on lisäksi ilmoittanut, että rikospoliisilinja tulee ryhtymään virheellisen menettelyn edellyttämiin toimenpiteisiin.

Kirjoituksenne johdosta totean, että sisäasiainministeriön 11.2.1985 antamien pidätettyjen käsittelyohjeiden 12 §:n mukaan pidätetyltä talteen otettuja lääkkeitä saadaan antaa niihin liittyvien käyttöohjeiden mukaisesti, milloin ei ole syytä epäillä lääkkeiden väärinkäyttämistä. Esitutkinnassa kuultu Helsingin poliisilaitoksella työskentelevä lääkäri on kertonut antaneensa sairaanhoitajalle ohjeet jättää antamatta Teille hallustanne tavattuja lääkeaineita. Hänen mukaansa kyseisten lääkkeiden tarve on väärinkäyttämisen estämiseksi todettava ennen niiden antamista. Näin ollen katson, että tässä asiassa ei Helsingin poliisilaitoksella ole menetelty virheellisesti.

Suoritetussa tutkinnassa on ilmennyt, ettei käyttöönnne ole annettu kirjoitustarpeita kirjallisen rikosilmoituksen ja kantelun laatimiseen. Näin ollen poliisilaitoksella on menetelty vastoin edellä mainittujen pidätettyjen käsittelyohjeiden 15 §:n määräyksiä. Koska rikospoliisilinjan päällikkö on ilmoittanut ryhtyneensä asiassa toimenpiteisiin, ei menettely anna minulle aihetta muihin toimenpiteisiin kuin, että toimittan poliisimestarin tietoon jäljennöksen tästä päätöksestä ja kehotan häntä työpaikkakoulutusta järjestäessään kiinnittämään alaistensa huomiota pidätettyjen käsittelyohjeiden noudattamiseen.

Muilta osin ei kirjoituksestanne ole ilmennyt sellaista viranomaisten tai virkamiesten virheellistä menettelyä, joka antaisi minulle aihetta toimenpiteisiin.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Avustaja	R:AOA
Esitutkinta	D:413/4/89
Kelpoisuus	A:31.3.1989
Poliisi	
Huomautus	

/O

Rikoskomisario oli tutkinnanjohtajana evännyt kahdesta murhasta ynnä muusta epäillyltä oikeuden käyttää esitutkinnassa avustajana oikeustieteen kandidaattia, joka ammatikseen toimitti tuomioistuimissa asianajotehtäviä ja joka oli aikaisemminkin hoitanut epäillyn lakiasioita, ilmoittaen epäämisen johtuneen osaksi siitä, ettei avustajaksi valittu ollut asianajaja, ja osaksi "muista syistä". Epäämisen todellisena syynä, jota tutkinnanjohtaja ei ollut ilmoittanut epäillylle, oli kuitenkin ollut se, että avustajaksi valittu oli kahdeksan vuotta sitten tuomittu ehdolliseen rangaistukseen konkurssiym. rikoksista.

Rikoskomisariolle huomautettu siitä, ettei hänen olisi pitänyt esittämillään perusteilla, ottaen huomioon avustajaksi valitun tekemän rikoksen luonne verrattuna tutkittavana oleviin rikoksiin sekä tuomiosta ja koetusajan päättymisestä kulunut aika, kieltää epäillyn nimeämältä henkilöltä oikeutta toimia tämän avustajana ja ettei hänen olisi pitänyt antaa epäillylle harhaanjohtavaa tietoa esitutkinta-avustajan yleisistä kelpoi-

suusehdoista.

Poliisilaitoksen huomiota kiinnitetty myös siihen, että vangitsemisasian tuomioistuinkäsittelyä varten epäillyn avustajaksi nimeämälle, oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n mukaan oikeudenkäyntiavustajaksi kelpoiselle henkilölle on annettava riittävä mahdollisuus valmistautua tähän avustajantehtävään siinäkin tapauksessa, ettei henkilöä katsota esitutkintalain 45 §:n nojalla kelpoiseksi toimimaan avustajana esitutkinnassa.

/V

EsitutkintaL_10_§_(449/87)
EsitutkintaL_35_§
EsitutkintaL_45_§_1-2_mom
KP-sopimus_14_Art._3_b_kohta
KP-sopimus_14_Art._3_d_kohta
OK_15_luku_2_§
OK_15_luku_10a_§
PakkokeinoL_1_luku_15_§_2_mom_(450/87)

/K

1. KANTELUKIRJOITUS

Oikeustieteen kandidaatti T.S. on lähettänyt eduskunnan oikeusasiamiehelle osoitetun, tänne 16.3.1989 saapuneen kirjoituksen, jossa hän kantelee Helsingin poliisilaitoksen rikoskomisarion Pauli Mattilan tutkinnanjohtajana tekemästä päätöksestä kieltää kahdesta murhasta ynnä muusta epäillyn A.S:n avustajakseen valitseman T.S:n läsnäolo rikosepäilyjen johdosta suoritetuissa kuulusteluissa. T.S. on kannellut myös siitä, ettei hänelle ole annettu esitutkintalain 36 §:n nojalla tietoa kuulusteluissa ilmi tulleesta ja että häneltä on evätty oikeus valvomattomaan tapaamiseen päämiehensä A.S:n kanssa.

T.S. kertoo poliisin ilmoittaneen A.S:lle, että tämän on valittava avustajakseen Suomen Asianajajaliittoon kuuluva lakimies. T.S. on saanut tavata A.S:ää kahden poliisimiehen läsnäollessa ainoastaan sillä ehdolla, ettei tapaamisen aikana puhuta mitään siitä rikosasiasta, jonka vuoksi A.S. on vangittuna.

T.S. katsoo, ettei esitutkintalain 45 §:llä ole voitu syrjäyttää oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:ssä tarkoitettua yleistä avustajan kelpoisuutta koskevaa säännöstä kuin myöskään Suomea sitovan kansainvälisen yleissopimuksen (jäljempänä KP-sopimuksen) 14 artiklan 3 b kohdasta ilmenevää rikoksesta syytetyn oikeutta itse valita avustajansa. T.S. kertoo hoitaneensa A.S:n lakiasioita viimeisen viiden vuoden ajan, minkä johdosta heidän välilleen on muodostunut luottamuksellinen suhde.

2. HANKITTU SELVITYS

T.S:n kantelun johdosta olen 16.3.1989 päivätyllä kirjeelläni pyytänyt Helsingin kaupungin poliisimestarilta selvitystä 23.3.1989 mennessä. Helsingin poliisilaitoksen rikoskomisarioiden Pauli Mattilan ja Paul Kokon kirjalliset selvitykset on lähetetty tänne 22.3.1989 päivätyin lähetekirjelmän mukana.

Tutkinnanjohtajana toiminut Mattila kertoo seuraavan.

Vaikka A.S. oli ilmoittanut avustajakseen T.S:n, Mattila ei

ole tutkinnanjohtajana voinut hyväksyä T.S.:ää avustajaksi esitutkinnaissa, koska tämä oli Helsingin raastuvanoikeuden 17.6.1981 julistamalla päätöksellä tuomittu konkurssirikoksesta, petoksista ja törkeistä veropetoksista ehdolliseen 1 vuoden 4 kuukauden vankeusrangaistukseen, jonka koetusaika oli tosin jo päättynyt 1.6.1983. Mattila toteaa puheena olevien rikosten osoittavan tekijässään "petollisuutta ja toisen osapuolen erehdyttämistäipumusta" sekä muodostavan esitutkintalain 45 §:n 2 momentin 2 kohdassa tarkoitetun esteen avustajana toimimiselle esitutkinnaissa. Suomen Asianajajaliittoon kuulumattomana T.S. ei ole myöskään sitoutunut noudattamaan hyvää asianajajatapaa koskevia ohjeita.

A.S:n itsensä on Mattilan mukaan "annettu ymmärtää" kielteisen päätöksen johtuneen osaksi siitä, ettei T.S. ole asianajaja, osaksi "muista syistä". T.S:n rikoksista Mattila ei ole halunnut kertoa A.S:lle, vaikka ne Mattilan mukaan ovatkin olleet kielteisen päätöksen "todellinen peruste". Tämä taas johtui siitä, ettei Mattila ole tahtonut "rikkoa" T.S:n ja A.S:n "asiakassuhdetta". T.S:n sallittiinkin 13.3.1989 tavata A.S. siviiliasioiden hoitamista varten. Tuolloin heitä kuitenkin kiellettiin keskustelemasta esitutkinnan kohteena olevasta rikosasiasta. T.S:lle ei ole hänen kirjallisesta tilauksestaan huolimatta annettu jäljennöksiä A.S:ää koskevista esitutkinta-asiakirjoista vangitsemisvaatimuksen tuomioistuinkäsittelyä varten vaan ainoastaan jäljennös A.S:ää koskevasta vangitsemisvaatimuksesta liitteineen.

A.S:lle on tarjottu mahdollisuus hankkia itselleen kelpoisuusvaatimukset täyttävä avustaja siten, että hänelle on esitetty luettelo Helsingin Asianajajayhdistyksen alueella rikosasioita hoitavista asianajajista. A.S. ei ole kuitenkaan halunnut itselleen ketään muuta avustajaa kuin T.S:n, tämänkin Mattilan ilmoituksen mukaan lähinnä "taloudellisten asioiden" hoitamista varten.

Mattilan esimiehenä Kokko kertoo seuraavan.

Esitutkintalaissa säädetyt kelpoisuusvaatimukset esitutkinnaissa toimivalle avustajalle ovat tiukemmat kuin oikeudenkäymiskaassa oikeudenkäyntiavustajalle säädetyt. Esitutkinta on näet rikosprosessin "herkin ja häiriöalttein vaihe". A.S:n syyksi epäiltyjen rikosten "karmeuden" takia on ollut perusteltua kiinnittää avustajan kelpoisuusehtojen täyttymiseen erityistä huomiota. T.S:n aikaisempi toiminta esitutkinta-avustajana on ollut poliisin kokemuksen mukaan "epäasianmukaista". Lisäksi hänen tiedetään olleen äskettäin esiintymiskiellossa Helsingin raastuvanoikeuden eräillä osastoilla. Myös "eräät kaupunginviskaalit" ovat yksityisissä keskusteluissa epäilleet T.S:n sopivuutta esitutkinta-avustajaksi.

3. RATKAISU

Esitutkintalain 10 §:n mukaan asianosaisella on oikeus käyttää esitutkinnaissa avustajaa. Tämä on uuden esitutkintalainsäädännön vahvistama keskeinen oikeusturvaperiaate Hallituksen esityksessä esitutkintaa ja pakkokeinoja koskevaksi lainsäädännöksi (HE n:o 14/1985 vp.) todetaan puolustuksen tehokkuuden riippuvan olennaisesti mahdollisuudesta käyttää avustajaa esitutkinnaissa. Eduskunta halusi vielä painottaa oikeutta esitutkinta-avustajaan ottamalla asiasta yleissäännöksen esitutkinta-

lain yleisiä periaatteita koskevaan jaksoon.

Oikeutta esitutkinta-avustajaan voidaan perustella myös KP-sopimuksen 14 artiklan määräyksellä, joka on saatettu Suomessa lailla voimaan. Mainitun artiklan 3 b kohdan mukaan jokaisella on tutkittaessa rikossyytettä häntä vastaan oikeus täysin yhdenvertaisena saada riittävästi aikaa ja mahdollisuuksia valmistella puolustustaan sekä neuvotellakseen itse valitsemansa oikeudenkäyntiavustajan kanssa. Jotta tämä olisi käytännössä mahdollista, rikoksesta epäillylle on sallittava oikeus turvautua avustajaan jo asian esitutkintavaiheessa. Saman artiklan 3 d kohdan on katsottu nimenomaisesti edellyttävän, että epäillyllä tulee olla ehdoton oikeus saada oikeusavustaja jo asian esitutkintavaiheessa. Tältä osin Suomi on tosin tehnyt KP-sopimukseen liittyessään varauksen, joka kuitenkin eduskunnan hyväksymän ponnin mukaisesti tultaneen lähitulevaisuudessa poistamaan.

Käsiteltävänäni olevassa asiassa on kysymys 1) esitutkinta-avustajan yleisestä kelpoisuudesta, 2) avustajan oikeudesta olla läsnä rikoksesta epäillyn kuulustelussa ja saada tietoa esitutkinnassa ilmi tulleesta sekä 3) rikoksesta epäillyn oikeudesta pitää yhteyttä avustajaansa esitutkinnan aikana.

3.1. Esitutkinta-avustajan kelpoisuus

3.1.2. Sovellettavat oikeusohjeet

Oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n mukaan oikeudenkäyntiasiamiehenä tai -avustajana saa toimia ainoastaan asianajaja tai muu rehellinen ja muutoin siihen toimeen sopiva sekä kykenevä henkilö, joka hallitsee itseään ja omaisuuttaan. Esitutkinta-avustajaan sovelletaan kuitenkin tiukempia kelpoisuusehtoja. Esitutkintalain 45 §:n 1 momentin mukaan asianosaisen avustajana esitutkinnassa saa toimia asianajaja tai yleinen oikeusavustaja taikka muu oikeudenkäyntiasiamieheksi kelpoinen, joka on suorittanut oikeustieteellisen tutkinnon tai yleisesti toimittaa tuomioistuimissa asianajotehtäviä. Saman lainkohdan 2 momentin mukaan avustajana esitutkinnassa ei saa toimia se, joka on toiminut syylliseksi epäillyn neuvonantajana tutkittavaan rikokseen liittyvässä asiassa (1 kohta) tai on epäiltynä, syytteessä tai tuomittu rikoksesta, joka on omiaan vähentämään hänen luotettavuuttaan avustajan tehtävässä (2 kohta).

Oikeudenkäymiskaaren ja esitutkintalain säännösten suhde on käsitykseni mukaan ymmärrettävä niin, että oikeudenkäyntiavustajana voi toimia esitutkinta-avustajaksi kelpaamatonkin henkilö (esimerkiksi rehellinen sekä toimeen sopiva ja kykenevä maallikko), kun taas esitutkinta-avustajana ei voi koskaan toimia oikeudenkäyntiavustajaksi kelpaamaton henkilö. Eduskunnan lakivaliokunnan mietinnössä (LaVM n:o 9/1986 vp.) todetaankin (s. 9), että avustajan tehtävään sopimattoman henkilön osallistuminen esitutkintaan avustajana voidaan kieltää "tilanteen mukaan" joko oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n tai esitutkintalain 45 §:n 2 momentin 1 tai 2 kohdan nojalla.

Henkilöön, jonka osallistuminen esitutkintaan avustajana on kielletty, ei sovelleta esitutkintalain avustajaa koskevia säännöksiä. Niinpä esimerkiksi avustajaksi kelpaamattoman henkilön läsnäoloa kuulustelussa ei tarvitse sallia silloinkaan, kun avustajan läsnäolon esteenä ei muuten olisi esitut-

kintalain 31 §:ssä mainittuja painavia rikostutkinnallisia syitä.

Eduskuntakäsittelyssä esitutkinta-avustajan kelpoisuusehtoja lievennettiin siitä, mitä ne olivat alun perin hallituksen esityksessä. Tämä ilmensi eduskunnan käsitystä sen KP-sopimuksen 14 artiklastakin ilmenevän periaatteen tärkeydestä, että rikoksesta epäillyllä tulee olla oikeus itse valita avustajansa, silläkin uhalla, ettei valinta aina osu sellaiseen henkilöön, jota yleiseltä kannalta pidetään pätevimpänä ja luotettavimpana, esimerkiksi Suomen Asianajajaliiton jäsenenä. Avustajan ja päämiehen välinen suhde on ennen kaikkea kahdenvälinen luottamussuhde. Tätä luottamusta ei voi korvata yleinen (taikka vielä vähemmän tutkinnanjohtajan tai syyttäjän) käsitys siitä, mikä olisi kussakin tapauksessa järkevä ja turvallinen valinta avustajaksi.

Esitutkinta-avustajan kelpoisuuden toteamista esitutkintalain 45 §:n mukaan ei voida suoraan rinnastaa maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain nojalla tapahtuvaan avustajan määräämiseen. Edellisessä tapauksessa korostuu rikoksesta epäillyn oman valinnan ehdoton ensisijaisuus. Tähän valintaan on lupa puuttua ainoastaan silloin, kun on perusteltua aihetta pelätä avustajanaseman ja -oikeuksien väärinkäyttöä esitutkinnan sabotoimiseksi. Jälkimmäisessä tapauksessa taas avustajan pätevyyttä arvioidaan ensisijaisesti päämiehen oman edun, eräänlaisen julkisen laatutakuun näkökulmasta.

Edellä lausutun perusteella käy mielestäni ilmeiseksi, että esitutkintalain 45 §:n 2 momentin avustajan kelpoisuusrajoi-tuksia on tulkittava ahtaasti. Oikeus itse valittuun avustajaan on ehdoton lähtökohta. Tätä käsitystä puoltaa myös se, että esitutkintalain mukaan esitutkinta-avustajaksi kelpoisenkin henkilön osallistumista esitutkintaan voidaan tutkinnanjohtajan päätöksillä monin tavoin rajoittaa. Esimerkiksi avustajan läsnäolo päämiehen kuulustelussa voidaan esitutkintalain 31 §:n mukaan kieltää "painavista rikostutkinnallisista syistä". Esitutkintalain 35 §:n mukaan taas kuulustelusta voidaan poistaa se, joka käytöksellään häiritsee kuulustelua tai jonka läsnäolo muuten vaikeuttaa asian selvittämistä. Avustajalla on oikeus saada tietoonsa, mitä kuulustelussa on käynyt ilmi, ja tehdä tarvittavat kysymykset vasta sitten, kun "siitä ei voi aiheutua haittaa rikoksen selvittämiselle". Myös avustajan ja epäillyn yhteydenpitoa voidaan erityisistä syistä valvoa.

3.1.3. Tapauksen oikeudellinen arviointi

T.S. on suorittanut oikeustieteen kandidaatin tutkinnon ja toimittaa tuomioistuimissa ammatikseen asianajotehtäviä. Esitutkintalain 45 §:n 1 momentin mukaan hän siis koulutuksensa ja kokemuksensa puolesta täyttää esitutkinta-avustajan yleiset kelpoisuusehdot, siitä huolimatta, ettei hän ole Suomen Asianajajaliiton jäsen. Mattilan tutkinnanjohtajana A.S:lle ilmoittama syy siihen, miksi T.S:ää ei ole pidetty kelpoisena A.S:n avustajaksi, ei ole perustunut lakiin ja on Mattilan omankin kertomuksen mukaan ollut tahallisen harhaanjohtava. Mattilan menettelyä ei voida tältä osin puolustaa hänen ilmoittamillaan perusteilla. Mattilan antaman selvityksen perusteella näyttää ilmeiseltä, että A.S:n on esitutkintalain 45 §:n 1 momentin vastaisesti annettu ymmärtää, että hänen on valittava avustajakseen Suomen Asianajajaliittoon kuuluva lakimies.

Kielteisen päätöksensä "todelliseksi perusteeksi" Mattila on ilmoittanut T.S:n aikaisemmat rikokset. Näiden ei kuitenkaan ole katsottu olevan esteenä sille, että T.S:n on tähän mennessä sallittu toimia sekä oikeudenkäyntiavustajana riita-asioissa että maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain nojalla määrättyinä avustajana törkeitäkin rikoksia koskevissa asioissa. T.S:lle tuomitun ehdollisen rangaistuksen perusteella Vantaan kihlakunnanoikeus oli tosin 18.11.1986 julistamallaan päätöksellä oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 10 a §:n nojalla kieltänyt T.S:n toimimisen Vantaan kihlakunnanoikeudessa asia-miehenä tai avustajana 2 vuoden 6 kuukauden ajaksi, mutta Helsingin hovioikeus oli myöhemmin katsonut, että T.S:lle tuomitun ehdollisen rangaistuksen koetusajan päätyttyä ei ollut enää syytä määrätä häntä aikaisemman rikostuomionsa perusteella esiintymiskieltoon tuomioistuimessa.

Esitutkintalain 45 §:n 2 momentin 2 kohdan mukaisen kelpoisuusrajoituksen aiheena on pelko siitä, että rikoksen selvittäminen vaarantuisi. Lainsäätäjä on pelännyt, että esitutkintaan osallistuva "epäluotettava" esitutkinta-avustaja voisi välittää esitutkinnassa saamiaan tietoja epäillyn rikoskumppaneille tai muutoin hävittää rikosjälkiä. Hallituksen esityksen perustelujen mukaan on tätä kelpoisuusrajoitusta sovellettaessa kuitenkin kiinnitettävä huomiota avustajaksi ilmoitetun henkilön rikosten laatuun ja verrattava niitä tutkittavana oleviin rikoksiin. Niinpä talousrikoksista epäillyn avustajaksi olisi perustelujen mukaan kyseenalaista hyväksyä samanlaisiin rikoksiin osallistunutta henkilöä.

T.S. on aikanaan tuomittu omaisuusrikoksista, kun taas A.S:ää epäillään murhista, joihin ei tiettävästi liity taloudellisia vaikuttimia. T.S:n rikoksista on sitä paitsi kulunut jo monta vuotta eikä tiedossani ole, että hänen olisi edes epäilty syyllistyneen sen jälkeen uusiin rikoksiin. Tietooni ei ole myöskään tullut, että A.S:n tapauksessa erityisesti pelättäisiin tietovuotoja mahdollisten rikoskumppanien hyväksi tai muutakaan rikosjälkien hävittämisvaaraa. Sen vuoksi totean jääneen näyttämättä, että T.S:n aikaisemmat rikokset olisivat omiaan vähentämään hänen luotettavuuttaan toimia tässä asiassa esitutkinta-avustajana esitutkinnan tarkoitusta vaarantavalla tavalla. Oikeusvaltiossa on rikoksesta epäillylle yleensä taattava oikeus valita itse esitutkinta-avustajansa. Erityisen tärkeää tämä on mielestäni silloin, kun jotakuta epäillään "karneasta" rikoksesta. Juuri tällaisissa rikostapauksissa on erityistä syytä turvata esitutkinnan objektiivisuus sallimalla epäillyn käyttäjä sellaista avustajaa, johon hän itse tuntee voivansa luottaa. Näin sitä suuremmalla syyllä, kun tiedossa ei ole epäillyn omaa valintaa vastaan puhuvia erityisiä rikos-tutkinnallisia syitä. Jos epäillyn itse valitseman avustajan käyttäytyminen osoittautuu käytännössä epäasianmukaiseksi, avustajan osallistumista voidaan rajoittaa esitutkintalain useiden tähän tarkoitukseen soveltuvien säännösten nojalla. Eräisiin niistä on jo edellä viitattu.

Edellä lausumani perusteella totean, ettei Mattilan olisi tutkinnanjohtajana pitänyt esittämällään perusteella kieltää A.S:n lakiasioita aikaisemminkin hoitaneelta T.S:ltä oikeutta toimia A.S:n nimeämänä avustajana puheena olevassa esitutkinnassa. Mattilan ei olisi myöskään pitänyt antaa A.S:lle harhaanjohtavaa tietoa avustajan yleisistä kelpoisuusehdoista.

3.2. Avustajan läsnäolo-oikeus kuulusteluissa (ETL 31 §) sekä oikeus saada tietoa esitutkinnassa ilmi tulleista seikoista (ETL 36 §)

Esitutkintalain 31 §:n mukaan asianosaisen avustajalla on oikeus olla läsnä päämiestänsä kuulusteltaessa, jollei tutkinnanjohtaja painavista rikostutkinnallisista syistä sitä kiellä. Saman lain 36 §:ssä taas säädetään, että asianosaiselle ja hänen avustajalleen, joka ei pyynnöstään huolimatta ole saanut olla läsnä kuulustelussa, on varattava tilaisuus saada tietoonsa, mitä kuulustelussa on käynyt ilmi, ja tehdä tarvittavat kysymykset niin pian kuin siitä ei voi aiheutua haittaa rikoksen selvittämiseksi. Mattila ja Kokko eivät ole selvityksissään erikseen perustelleet läsnäolo- ja tiedonsaantioikeuden epäämistä T.S:ltä. Edellä mainittujen säännösten soveltamisen on ilmeisesti katsottu sulkeutuvan pois jo sillä perusteella, ettei T.S:ää ole pidetty lainkaan avustajantehtävään kelpoisena.

Pakkokeinolain 1 luvun 15 §:n 2 momentin mukaan pidätetyille on varattava tilaisuus käyttää avustajaa vangitsemisvaatimusta tuomioistuimessa käsiteltäessä. Vangitsemisasiassa avustajan kelpoisuuden on katsottava määräytyvän oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n oikeudenkäyntiavustajaa koskevan yleissäännöksen mukaan. Tietooni on tullut, että T.S. on A.S:n vangitsemisvaatimusta käsiteltäessä toiminut tämän avustajana Helsingin raastuvanoikeudessa. Tutkinnanjohtajan edellä selostettujen ratkaisujen takia hänellä ei kuitenkaan ole ollut mahdollisuutta valmistautua riittävästi avustajantehtävään. Avustajasta vangitsemisasiassa saatava oikeusturvahyöty jää näennäiseksi, jollei avustajalla ole mahdollisuutta etukäteen valmistautua avustajantehtävään ja saada sitä varten tietoa esitutkinnassa ilmi tulleista seikoista.

Esitutkintalaki ei nimenomaisesti velvoita tutkinnanjohtajaa antamaan mitään tietoja esitutkinnasta sellaiselle henkilölle, jota ei esitutkintalain nojalla lainkaan katsota kelpoiseksi esitutkinta-avustajan tehtävään. Jos kuitenkin on todennäköistä, että tällaisen henkilön sallitaan avustaa rikoksesta epäiltyä tuomioistuimessa hänen vangitsemisasiansa käsiteltäessä, tälle henkilölle tulisi käsitykseni mukaan antaa tarpeellinen määrä etukäteistietoa esitutkinnassa ilmitulleista seikoista, jollei tähän ole aivan erityisiä rikostutkinnallisia esteitä. T.S:n ja A.S:n tapauksessa tietooni ei ole saatettu mitään erityistä rikostutkinnallista syytä, minkä vuoksi T.S. ei olisi saanut pyyntönsä mukaan tutustua A.S:ää koskevaan esitutkinta-aineistoon ennen vangitsemisvaatimuksen tuomioistuinkäsittelyä. Tältä osin esitutkintalaki on kuitenkin tulkinnanvarainen. Näin ollen en katso Mattilan tutkinnanjohtajana tältä osin syyllistyneen lainvastaiseen menettelyyn.

3.3. Rikoksesta epäillyn oikeus pitää yhteyttä avustajaansa (ETL 10 §:n 2 momentti)

Esitutkintalain 10 §:n 2 momentin mukaan rikoksesta epäillyllä, joka on otettu kiinni, pidätetty tai vangittu, on oikeus pitää yhteyttä avustajaansa tapaamalla, kirjeitse ja puhelimitse siten kuin tutkintavankeudesta annetun lain 12 ja 13 b §:ssä tarkemmin säädetään. Tutkintavankeuslain 12 §:n mukaan

avustajan ja tutkintavangin tapaamista voidaan valvoa, milloin siihen on erityistä syytä. Avustajan kanssa käytävää neuvottelua ei saa kuunnella eikä avustajan ja asiakkaan välisiä kirjoituksia saa tarkastaa, ellei ole perusteltua aihetta epäillä väärinkäytöksiä.

A.S:ään ja T.S:ään sovellettu menettely on ilmeisesti jälleen perustunut siihen, ettei tutkinnanjohtaja ole lainkaan kelpuuttanut T.S:ää A.S:n avustajaksi esitutkinnaissa. Tietooni ei ole kuitenkaan tullut mitään erityistä estettä sille, että A.S:n olisi sallittu keskustella T.S:n kanssa tutkinnan kohteena olevasta rikosasiasta.

Tutkinnanjohtajan evättyä T.S:ltä mahdollisuuden keskustella päämiehensä kanssa tutkittavana olevista rikoksista ennen vangitsemisasiain käsittelyä T.S. ei ole voinut riittävästi valmistautua avustajantehtäviinsä vangitsemisasiassa. Käsitteksen mukaan tutkinnanjohtajan olisi tullut tällaisessa tapauksessa sallia rikoksesta epäillyn tavata avustajansa kahden kesken ennen vangitsemisasiain käsittelyä siitä huolimatta, ettei tutkinnanjohtaja ole pitänyt avustajaksi ilmoitettua henkilöä esitutkintalain 45 §:n 2 momentin 2 kohdan nojalla kelpoisena toimimaan esitutkinta-avustajana. Koska esitutkintalaki kuitenkin vaikenee vangitsemisasiain avustajan mahdollisuudesta tavata tällaisessa tilanteessa päämiestään, en katso Mattilan tutkinnanjohtajana syyllistyneen tältäkin osin lainvastaiseen menettelyyn.

4. LOPPULAUSUMA

Lopputuloksena Mattilan selostetusta menettelystä tutkinnanjohtajana on ollut se, että poikkeuksellisen törkeistä rikoksista epäilty A.S. ei ole 1.1.1989 voimaan tulleesta esitutkintalain 45 §:n 2 momentin 2 kohdan nojalla huolimatta voinut lainkaan turvautua avustajaan esitutkinnan aikana. Koska esitutkintalain soveltamisesta ei ole vielä muodostunut selkeää käytäntöä, en katso T.S:n kantelun kuitenkaan antavan minulle tässä vaiheessa aihetta muuhun kuin että huomautan Mattilalle hänen virheellisenä pitämästäni menettelystä tutkinnanjohtajana. Samalla kiinnitän vastaisen varalle Helsingin poliisilaitoksen huomiota tässä päätöksessä esittämiini näkökohtiin.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Etsintäkuulutus	R:EOA
Rangaistuksen täytäntöönpano	D:734/4/88
Vanki	A:28.4.1989
Huomautus	

/O

Vankeusrangaistukseen tuomitun henkilön täytäntöönpanoasiakirjoissa olleista osoitetiedoista huolimatta henkilö oli etsintäkuulutettu ja toimitettu tämän jälkeen poliisin toimesta vankilaan suorittamaan rangaistustaan. Täytäntöönpanoasiakirjat lääninhallitukselle palauttaneelle avustavalle ulosottomiehelle annettu huomautus huolimattomasta menettelystä.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Hallintomenettely	R:EOA
Harkintavallan käyttö	D:1858/4/87

Henkilörekisteri
Julkisuus
Kuuleminen
Oikeusturva
Palveluperiaate
Poliisi
Syrjintä
Turvapaikka
Ulkomaalainen
Huomautus

A:14.4.1989

/O

Sisäasiainministeriölle huomautettu hallintomenettelylain ja
yleisten asiakirjain julkisuudesta annetun lain soveltamises-
ta ulkomaalaisasioissa. Arvosteltu myös yleisen järjestyksen
ja turvallisuuden liiallista korostumista ulkomaalaisasioiden
hoidossa sekä korostettu palveluperiaatteen huomioon ottamisen
tärkeyttä. Lisäksi kiinnitetty huomiota henkilörekisterilain
9 §:ssä tarkoitettuun velvollisuuteen varmistaa tietojen paik-
kansapitävyys ulkomaalaisista tietoja kerätessä.

/V

A_SM:stä annetun A:n muuttamisesta_(78/89)
KP-sopimus_17_art.
KP-sopimus_23_art.
KP-sopimus_24_art.
KP-sopimus_26_art.
PoliisiL_1_§_(84/66)
PoliisiL_12_§
PoliisiL_2_luku
UlkomaalaisL_2_§_(400/83)
UlkomaalaisL_8_§
UlkomaalaisL_10_§
UlkomaalaisL_12_§
UlkomaalaisL_13_§
UlkomaalaisL_14_§
UlkomaalaisL_19_§
UlkomaalaisL_36_§
UlkomaalaisL_37_§
UlkomaalaisA_9_§_(252/84)
UlkomaalaisA_12_§_(252/84)
UlkomaalaisA_21_§_(252/84)
UlkomaalaisA_23_§_(252/84)
UlkomaalaisA_9a_§_(142/88)
UlkomaalaisA_12_§_(142/88)
UlkomaalaisA_12a_§_(142/88)
A_ulkomaalaisA:n_24_§:n_muuttamisesta_(1338/88)
HallintomenettelyL_1_§_(598/82)
HallintomenettelyL_2_§
HallintomenettelyL_4_§
HallintomenettelyL_6_§
HallintomenettelyL_15_§
HallintomenettelyL_22_§
HallintomenettelyL_24_§
EsitutkintaL_31_§_(449/87)
AsiakJulkL_19_§_(601/82)
A_poliisin_henkilörekistereistä_(1056/87)
HenkilörekisteriL_5_§_(471/87)
HenkilörekisteriL_6_§
HenkilörekisteriL_7_§
HenkilörekisteriL_9_§
Pakolaissopimus_33_art.
Kidutuksen_ym._vastainen_YK:n_yleissopimus_3_art.

Hankittuaan Suomen Demokraattiset Lakimiehet ry:n 10.12.1987 päivätyn, ulkomaalaisten oikeusturvaa ja oikeudellista asemaa sekä ulkomaalaisasioiden käsittelyä koskevan laajan, 35 kysymyskohtaa sisältävän kirjoituksen johdosta ulkoasiainministeriön, oikeusministeriön, sisäasiainministeriön, sosiaali- ja terveysministeriön ja työvoimaministeriön sekä suojelupoliisin ja tietosuojavaltuutetun lausunnot oikeusasiamies antoi 14.4.1989 seuraavan päätöksen n:o 1114 (DN:o 1858/4/87):

3. KANNANOTTO

3.1. Yleistä

Viime aikoina on runsaasti keskusteltu ulkomaalaisten oikeusturvasta ja ulkomaalaispolitiikasta yleensäkin. Eräät kansalaisjärjestöt julkaisivat vuonna 1988 ehdotuksensa uudeksi ulkomaalaislaiksi. Siirtolaisuusasiain neuvottelukunta luovutti 9.12.1988 Suomen maahanmuutto- ja ulkomaalaispolitiikkaa koskevan mietintönsä (KM 1988:41). Työvoimaministeriön asettama työlupatyöryhmä julkaisi mietintönsä vuoden 1988 lopulla ja saman ministeriön teettämä tutkimus suomalaisten suhtautumisesta ulkomaalaisiin ja ulkomaalaispolitiikkaan julkistettiin 1.2.1989. Sisäasiainministeriön asettama ulkomaalaislakityöryhmä luovutti puolestaan ulkomaalaislainsäädännön tarkistamista koskevan mietintönsä 7.2.1989. Myös valtion tilintarkastajat käsittelivät ulkomaalaislainsäädännön soveltamista vuodelta 1987 antamassaan kertomuksessa (Helsinki 1988).

Yhdistyksen kirjoituksen jättämisen jälkeen siinä tarkoitettua lainsäädäntöä on ehditty jo eräiltä osin uudistaa. Useimmat kirjoituksessa käsitellyt kysymykset ovat erityisen ajankohtaisia sen johdosta, että sisäasiainministeriöstä annetun asetuksen muuttamisesta 27.1.1989 annetun asetuksen (78/89) mukaan sisäasiainministeriön ulkomaalaistoimiston tehtävät ovat 1.3.1989 alkaen siirtyneet sisäasiainministeriöön perustetulle ulkomaalaiskeskukselle ja että hallituksen odotetaan vielä tämän vuoden aikana antavan eduskunnalle ulkomaalaislain tarkistamista koskevan, ulkomaalaislakityöryhmän mietintöön perustuvan esityksen.

Yhdistyksen kirjoitukseen sisältyvät 35 kysymystä koskevat osaksi nykyisten säännösten soveltamista, osaksi uuden lainsäädännön tarvetta. Eräiltä osin kysymykset ovat sisällöltään päällekkäisiä. Sen vuoksi tarkastelen jäljempänä kutakin kysymysten esiin nostamaa aihepiiriä kokonaisuutena puuttumatta kaikkiin yksittäisiin kysymyksiin. Perusteltu kannanotto moniin kirjoituksessa käsiteltyihin ongelmiin edellyttäisi valitsevan hallintokäytännön perusteellista selvittämistä. Tämä vaatisi kuitenkin sellaisia kokemuseräisiä tutkimuksia, joihin en katso itselläni olevan tässä yhteydessä sen enempää aihetta kuin mahdollisuuksiakaan. Niinpä tyydyn jäljempänä etupäässä oikeudellisten näkökohtien pohdiskeluun pitäen erityisesti silmällä odotettavissa olevaa ulkomaalaislain uudistamista.

Yhdistys on yleisten huolenaiheidensa havainnollistamiseksi viitannut myös eräisiin ulkomaalaisia koskeviin todellisiin tapauksiin. Näitä en ole tutkinut kanteluina tässä yhteydessä,

vaan tulen erikseen harkitsemaan, mihin selvityspyyntöihin ne mahdollisesti antavat aiheen.

3.2. Harkintavallan rajoitusperiaatteiden soveltaminen (Kysymys 1)

Suomessa lailla (107/76) voimaan saatetun KP-sopimuksen 26 artiklan mukaan kaikki ihmiset ovat oikeudellisesti yhdenvertaisia ja oikeutettuja ilman minkäänlaista syrjintää yhtäläiseen oikeussuojaan. Lähtökohtana siis on, että julkisessa hallinnossa sovelletaan myös ulkomaalaisiin harkintavallan rajoitusperiaatteita samojen sääntöjen mukaan kuin oman maan kansalaisiin. Samoin eri ulkomaalaisryhmiä on kohdeltava keskenään yhdenvertaisesti.

Syrjintänä ei voida kuitenkaan pitää kohtelun sellaista erilaisuutta, johon on olemassa objektiivisesti hyväksyttävä peruste. "Riskikansallisuuksien" erottelu ja erilainen kohtelu saattaa olla hyväksyttävää esimerkiksi sellaisessa tilanteessa, jossa turvatoimien kohdentamista määrättyyn ulkomaalaisryhmään voidaan perustella viranomaisten saamalla turvallisuusriskiä koskevalla erityisellä tiedolla, esimerkiksi vihjeellä etsittävän ulkomaalaisen terroristin todennäköisestä kansallisuudesta. Syrjinnäksi erilainen kohtelu voi muuttua silloin, jos sen perusteluna on virkamiesten tarkemmin erittelemätön "näppituntuma" pikemminkin kuin objektiiviseen tietoon perustuva syy. Milloinkaan ei erilainen kohtelu saa olla epäsuhteessa sillä tavoiteltuihin päämääriin. Ulkomaalaisten syrjintää oikeudellisessa mielessä ei ole myöskään ulkomaalaisia koskeva erityislainsäädäntö, ellei tällainen lainsäädäntö heikennä ulkomaalaisen oikeusasemaa tavalla, joka on ristiriidassa Suomea sitovien kansainvälisten ihmisoikeussopimusten kanssa. Lähtökohtana on pidettävä, että Suomen oikeudenkäyttöpiiriin saapuneen ulkomaalaisen on päästävä osalliseksi Suomen oikeusjärjestyksen tarjoamasta perusoikeusturvasta, olipa hänellä Suomen lakiin perustuva oikeus tulla maahan tai ei.

Sisäasiainministeriö on lausunnossaan tulkinnut harkintavallan rajoitusperiaatteiden sisältöä tavalla, joka saattaa antaa aiheen väärinkäsityksiin. Ministeriön mukaan yhdenvertaisuusperiaatteeseen kuuluu myös hallintopäätösten "yhteiskunnallisten seurausvaikutusten" arvioiminen. Ministeriö pitää tärkeänä varoa, ettei kohtuusnäkökohtiin perustuvista poikkeuksista tule pääsääntöjä.

Oman käsitykseni mukaan yhdenvertaisuusperiaate on ensisijaisesti hallinnon kohteena olevia ihmisiä eikä hallintokoneistoa itseään varten. Ihmisten yhdenvertaisuus on eri asia kuin hallintoratkaisujen yhdenmukaisuus. Jälkimmäinen tosin parantaa hallintokäytännön ennustettavuutta ja siten palvelee yksityisen ihmisen oikeusturvaa sekin. Ihmisten yhdenvertainen kohtelu ei kuitenkaan ole ristiriidassa kohtuusnäkökohtiin perustuvien poikkeusten kanssa. Vaikka yhdenvertaisuuteen kuuluu, että samanlaiset tapaukset ratkaistaan samalla tavalla, juuri kohtuusnäkökohdat tekevät tapauksista erilaisia. Jos hallinnossa ummistetaan silmät kohtuusnäkökohdilta, ihmisten yhdenvertaisuus jää toteutumatta: erilaisia tapauksia ratkaistaankin samalla tavalla. Ennustettavuudeltaan kiitettävä hallinto saattaa johtaa kohtuuttomuuksiin ja siten epäoikeudenmukaisuuteen. Ulkomaalaishallinnossakin on syytä antaa periaatteellista merkitystä yhdeksännelle tuomarinohjeelle: Mikä ei

ole oikeus ja kohtuus, se ei saata olla lakikaan; sen kohtuuden tähden, joka laissa on, se hyväksytään.

Edelleen sisäasiainministeriö toteaa tarkoitussidonnaisuuden ja suhteellisuuden periaatteiden edellyttävän, että myös valtion edut turvataan ulkomaalaisten oikeusturvan ohella. Oman käsitykseni mukaan valtion edut turvataan lainsäädännöllä, jota sovellettaessa on kuitenkin otettava huomioon nämä ulkomaalaistenkin oikeusturvaa palvelevat periaatteet. Tarkoitussidonnaisuuden ja suhteellisuuden periaatteet siis pikemminkin rajoittavat valtion edun turvaamista kuin edellyttävät sitä.

Sisäasiainministeriö ilmoittaa harkintavallan rajoitusperiaatteiden tarkoittava ulkomaalaishallinnossa "terveen järjen" käyttöä. Tämä saattaa olla koulutuksellisesti vaarallinen yksinkertaistus. "Terveen järjen" voidaan näet hallinnossa tulkita tarkoittavan muutakin kuin yksilön oikeusturvaa, jopa sen kanssa ristiriitaisia arvopäämääriä.

3.3. Poliisivaltuuksien käyttö (Kysymys 2)

Poliisin valtuudet perustuvat pääasiallisesti poliisilain 2 lukuun. Poliisilain säännökset koskevat sen 1 §:n mukaisesti nimenomaan poliisin päätehtävää eli laillisen valtio- ja yhteiskuntajärjestyksen suojaamista sekä yleisen järjestyksen ja turvallisuuden voimassa pitämistä. Poliisille kuuluu oikeusjärjestyksemme mukaan runsaasti muitakin tehtäviä, joiden liittyminen edellä mainittuun päätehtävään ei kuitenkaan ole aina täysin selkeä. Myös muiden kuin poliisilaissa tarkoitettujen tehtäviensä suorittamiseksi laki antaa poliisille tiettyjä valtuuksia puuttua yksityisten ihmisen oikeuspiiriin. Tällaisia valtuuksia sisältää mm. ulkomaalaislaki.

Ulkomaalaislain 2 §:n mukaan laissa tarkoitettut ulkomaalaisia koskevat asiat kuuluvat sisäasiainministeriön ja poliisin käsiteltäviksi, jollei toisin ole säädetty. Lain 37 §:n mukaan ulkomaalaislain ja sen nojalla annettujen säännösten ja määräysten noudattamista valvoo poliisi. Senkin jälkeen, kun sisäasiainministeriön poliisiosastoon kuuluvan ulkomaalaistoimiston tehtävät ovat 1.3.1989 siirtyneet ministeriön keskusjohdon alaiselle ulkomaalaiskeskukselle, poliisilla säilyy keskeinen osuus ulkomaalaisasioiden hoidossa. Eräiltä osin ulkomaalaisasioiden onkin perinteisesti katsottu liittyvän poliisilain 1 §:ssä määriteltävään poliisin päätehtävään. Tällaisia ulkomaalaisasioita ovat esimerkiksi maahantulon ja maastalähdön valvonta. Sitä vastoin ulkomaalaislaissa säännelty lupahallinto ei suoranaisesti liity poliisilain 1 §:n mukaiseen tehtävään. Ulkomaalaislain poliisille antamat erityisvaltuudet (esimerkiksi lain 23 §:ssä tarkoitettu säilöönotto-oikeus) eivät luonnollisestikaan estä poliisia tarvittaessa soveltamasta ulkomaalaisiin myös poliisilain 2 luvussa tarkoitettuja yleisiä poliisivaltuuksia (esimerkiksi lain 20 §:n mukaista päihtyneen säilöön-toimittamisoikeutta). Eräiltä osin poliisin valtuudet ovat jopa päällekkäisiä poliisilaissa ja ulkomaalaislaissa, esimerkiksi mitä tulee henkilöllisyyden tarkastamiseen ja kuulusteluun kutsumiseen (poliisilain 13 ja 15 § verr. ulkomaalaislain 26 §). Kun ulkomaalaislaki koskee nimensä mukaisesti vain ulkomaalaisia, sovelletaan poliisilakia taas erotuksetta kaikkiin ihmisiin.

Olen ymmärtänyt yhdistyksen huolen niin, että yhdistys pelkää

poliisin helposti ylikorostavan valtio- ja yhteiskuntajärjestyksen suojelun sekä yleisen järjestyksen ja turvallisuuden voimassa pitämisen näkökulmaa myös ulkomaalaislain mukaisia tehtäviä hoitaessaan. Edellä lausumaani liittyen olen itsekin havainnut tällaista ylikorostumista joskus esiintyvän. Poliisin koulutuksessa olisikin syytä painottaa, että poliisilain 12 §:n mukaisten hienotunteisuus- ja suhteellisuusperiaatteiden noudattaminen on tärkeitä myös silloin, kun poliisi kohdistaa toimenpiteitään ulkomaalaisiin. Vaikka mainittu säännös sanamuotonsa mukaisesti koskeekin vain poliisilaissa tarkoitettuja poliisitehtäviä, säännöksen sisältämiä periaatteita on perusteltua noudattaa myös ulkomaalaislainsäädäntöön perustuvia erityisiä poliisivaltuuksia käytettäessä. Tämä velvollisuus voidaan ulkomaalaisten kohtelussa johtaa KP-sopimuksen lukuisista määräyksistä ja erityisesti sen edellä mainitsemastani syrjintäkiellosta. Erityisesti ulkomaalaisia koskevaa erityislainsäädäntöä sovellettaessa ei voida ilman perusteltua syytä poiketa poliisin työssä yleisesti noudatetuista hienotunteisuuden ja suhteellisuuden periaatteista. Ulkomaalaislakityöryhmän mietinnössä ehdotetaankin, että uuteen ulkomaalaislakiin sisällytettäisiin vastaava vähimmän rajoituksen periaatetta korostava säännös. Sen mukaan ulkomaalaisten oikeuksia ei saisi rajoittaa enempää kuin on välttämätöntä. Ehdotettuun säännökseen on ilmeisesti käytännön tarvetta.

3.4. Hallintomenettelylain soveltaminen (Kysymykset 3-9)

3.4.1. Yleistä

Hallintomenettelylain 1 §:n mukaan puheena olevaa lakia sovelletaan hallintomenettelyyn, jollaiseksi lainkohdan 2 momentin mukaan ei kuitenkaan katsota esitutkintaa rikosasiassa eikä ulosottoa. Hallintomenettelylain 2 §:n perusteella laki on toissijainen, jos samasta asiasta on tästä laista poikkeavia säännöksiä muussa laissa. Hallintomenettelylain voimaantulon jälkeen säädetyssä ulkomaalaislaissa ei ole hallintomenettelylain periaatteista poikkeavia säännöksiä. Sen vuoksi hallintomenettelylain säännöksiä on lähtökohtaisesti sovellettava koko laajuudessaan myös ulkomaalaisasioiden käsittelyyn, jollei näiden asioiden luonteesta muuta johdu.

Sisäasiainministeriön lausunnossa todetaan poliisin soveltavan "poliisitutkintaa" koskevia määräyksiä hankkiessaan selvitystä ulkomaalaislainsäädännön tarkoittamissa asioissa. Poliisitutkinnasta ja siinä noudatettavista periaatteista ei ole sellaisenaan yleisellä tasolla säädetty. Poliisitutkinta ymmärretään yläkäsitteenä, jonka piiriin kuuluvat sekä esitutkinta rikosasioissa että poliisin eri lakien nojalla toimittamat ns. erityistutkinnat (esimerkiksi palon- ja kuolemansyyn selvittäminen, lento- ja suuronnettomuuksien tutkinta, liiketoimintakiellon määräämistä tai pidentämistä koskeva tutkinta sekä erilaisten hallintolupien peruuttamista valmistelevat kuuluskelut). Myös ns. ulkomaalaistutkintaa eli ulkomaalaisasioihin liittyvien tosiseikkojen selvittämistä voidaan pitää poliisille kuuluvana erityistutkinnan lajina.

Erityistutkinnoissa on yleensä noudatettu samantapaista menettelyä kuin rikosten esitutkinnassa. Tulkitsen sisäasiainministeriön lausunnolla tarkoittavan, että tämän hallintotavan perusteella myös hallintomenettelylain 1 §:n 2 momentin

määritelmäsäännöksessä mainittuun esitutkintaan rikosasiassa voidaan rinnastaa muutkin poliisitutkinnan piiriin luetut erityistutkintojen lajit. Tämä rinnastus merkitsisi hallintomenettelylain soveltamisalan rajoitussäännöksen laveaa tulkintaa. Sisäasiainministeriön käsityksen mukaan hallintomenettelylain säännökset eivät siis sellaisenaan velvoittaisi ulkomaalaistutkintaa suorittavaa poliisiviranomaista. Tosin sisäasiainministeriö toteaa, että hallintomenettelylain yleisiä säännöksiä sovelletaan myös ulkomaalaisasioissa, jollei ulkomaalaislain erityismääräyksistä muuta johdu.

Ulkomaalaistutkinnan käsite jää kuitenkin ulkomaalaislain perusteella epäselväksi. Päinvastoin kuin esimerkiksi lentolaisten ja suuronnettomuuksien tutkinnasta on säädetty (toisaalta ilmailulain 60 §:n 3 momentissa ja toisaalta suuronnettomuuksien tutkinnasta annetun lain 11 §:n 2 momentissa) ulkomaalaislaissa ei mainita erikseen, että lain nojalla suoritettaviin kuulusteluihin ja tutkimuksiin olisi sovellettava, mitä poliisin toimittamasta kuulustelusta ja tutkimuksesta on voimassa. Samoin liiketoimintakiellosta annetun lain 19 §:n 2 momentin mukaan liiketoimintakiellon määräämistä tai pidentämisestä koskevasta tutkinnasta on nimenomaisesti todettu olevan soveltuvin osin voimassa, mitä esitutkinnasta rikosasioissa on säädetty. Kun ulkomaalaislaissa ei ole nimenomaisesti säädetty, mitä menettelyperiaatteita sen tarkoittamissa asioissa on noudatettava, johtoa voidaan hakea kysymykseen tulevia vaihtoehtoja vertailemalla.

Ulkomaalaisasioiden käsittely poikkeaa luonteeltaan rikosten esitutkinnasta, joskin rajalta käännyttämiseen sekä maasta karkottamisen valmisteluun saattaa liittyä rikostutkintaa muistuttavia piirteitä. Toisaalta oleskelu- ja työlupien edellytysten tutkiminen on yleensä luonteeltaan lähinnä lupahallintoa. Lupien peruuttaminen puolestaan saattaa edellyttää tutkintaa, jossa luvanhaltijan prosessuaalinen asema muistuttaa rikoksesta epäillyn asemaa. Turvapaikkapyyntöjen tutkiminen on taas muusta hallintomenettelystä ja poliisitutkinnasta poikkeavaa toimintaa, jossa asianosaisen oikeusturvatarpeet saattavat määräytyä normaalista poikkeavalla tavalla, etenkin mitä tulee käsittelyn julkisuuteen. Turvapaikan pyytäjän prosessuaalinen asema on omalaatuinen, koska hänen pakolaisasemansa toteen näyttämisestä saattaa riippua, miten hänen laittoaan maahantuloonsa tai maassa oleskeluunsa on suhtauduttava (ks. pakolaissopimuksen 31 artiklan 1 kohta).

Ulkomaalaisasioiksi nimettyjen asioiden erilaisuus vaikeuttaa yleiskäsitteen "ulkomaalaistutkinta" käyttöä. Eräissä asioissa menettely muistuttaa tavallista hallintomenettelyä, toisissa se taas lähenee rikostutkinnalle ominaisia prosessuaalisia asetelmia. Hallintomenettelylain säännösten soveltamista ei kuitenkaan voida sulkea pois pelkästään sillä perusteella, että ulkomaalaislaissa määrätään tietyt asiat poliisin käsiteltäviksi.

Hallintomenettelylakia koskevan hallituksen esityksen (1981 vp. n:o 88) yleisperusteluissa korostetaan, että puheena olevan lain päätavoitteena on ollut pyrkimys tehostaa "kansalaisten oikeussuojaa". Hallintomenettelylaissa säädetään hallintomenettelyssä noudatettavaksi sellaisia menettelytapoja, jotka edistävät hallintoasian ratkaisemista aineellisesti oikein. Hallintomenettelylaissa säädettyillä menettelytavoilla pyritään

ensisijaisesti tosiseikkojen luotettavaan ja huolelliseen selvittämiseen sekä asian käsittelyn puolueettomuuteen. Lähtökohdiana on pidetty, että hallintomenettelylaki tulisi yleislakina koskemaan mahdollisimman laajasti julkisen vallan käyttöä hallintomenettelyssä. Lain todetaankin koskevan vain sellaisia "keskeisiä oikeusturvaperiaatteita, joita voidaan soveltaa hallinnossa yleisesti".

Rikosasian esitutkinnan erottaminen hallintomenettelylain soveltamisalasta johtuu taas rikosprosessin erityispiirteitä, jotka vaativat erillistä sääntelyä. Rikostutkinta poikkeaa erityistutkinnoista erityisesti siinä, että asianosaisen prosessuaaliset asemat määräytyvät kokonaan eri sääntöjen mukaan. Esitutkinta- ja pakkokeinolaissa säännellään tyhjästä esitutkinnassa noudatettavista menettelytavoista. Hallituksen esityksessä esitutkintaa ja pakkokeinoja rikosasioissa koskevaksi lainsäädännöksi (1985 vp. n:o 14) tosin todetaan, että monia esitutkintalain säännöksiä olisi tarkoituksenmukaista soveltaa myös poliisin toimittamissa erityistutkinnoissa. Itse esitutkintalakiin ei ole kuitenkaan otettu säännösten soveltamisesta muuhun kuin rikostutkintaan. Hallituksen esityksen tarkoituksena on ollut, että erityistutkinnat voitaisiin myöhemmin asianomaisiin erityislakeihin otettavilla viittaussäännöksillä saattaa kokonaan tai osittain esitutkintalain alaisuuteen. Tällaista viittausta ei kuitenkaan ole sisällytetty ulkomaalaislakityöryhmän ehdotukseen uudeksi ulkomaalaislaiksi.

Edellä selostamieni näkökohtien valossa hallintomenettelylain soveltamisalan rajoitussäännöksen lavea tulkinta ei vaikuta perustellulta. Yleistenkin laintulkintaperiaatteiden mukaan poikkeussäännöksiä tulisi tulkita ahtaasti. Kun hallintomenettelylakia koskevan hallituksen esityksen yleisperusteluissa puhutaan "kansalaisten" oikeussuojasta, tällä sanavalinnalla ei liene tarkoitettu rajoittaa ehdotetun lain oikeussuojavaihtuoksia Suomen kansalaisiin. Pikemminkin sanavalinta selittyy perinteisestä, mutta nykyään käsitykseni mukaan jo vanhentuneesta kielenkäytöstä.

Kun hallintomenettelylain tavoitteena on yleinen oikeusturvan parantaminen, sen soveltamisalan rajoittaminen pelkästään Suomen kansalaisiin olisi ristiriidassa KP-sopimuksen edellä mainitun syrjintäkiellon kanssa. Jos hallintomenettelylain menettelytapojen katsotaan olevan joiltakin osin ulkomaalaisasioiden käsittelyyn soveltumattomia, ulkomaalaislaissa tulisi erikseen säätää, missä asioissa ja miltä osin hallintomenettelylain säännösten tarkoitetaan syrjäytyvän sen lisäksi, mitä hallintomenettelylain yleisestä toissijaisuudesta mahdollisesti johtuu. Kun tällaisia nimenomaisia rajoituksia ei toistaiseksi ole säädetty ja kun hallintomenettelylain 1 §:n 2 momenttia on perusteltua tulkita suppeasti, on hallintomenettelylakia edellä tarkoitettua toissijaisuutta lukuunottamatta sovellettava ulkomaalaistutkintaan. Erityisesti on kiinnitettävä huomiota siihen, että ulkomaalaistutkinta, päinvastoin kuin muut edellä luetellut erityistutkinnat, kohdistuu tietyn ominaisuutensa perusteella valikoituneeseen henkilöryhmään, jonka erilainen kohtelu ilman hyväksyttävää perustetta voidaan katsoa KP-sopimuksen syrjintäkiellon loukkaukseksi.

3.4.2. Avustajan läsnäolo

Hallintomenettelylain 6 §:n 1 momentin mukaan hallintomenettelyssä saa käyttää asiamiestä ja avustajaa. Toisaalta esitutkintalain 31 §:ssä säädetään, että asianosaisen avustajalla on oikeus olla läsnä päämiestänsä kuulusteltaessa, jollei tutkinnanjohtaja painavista rikostutkinnallisista syistä sitä kiellä. Ennen esitutkintalain 1.1.1989 tapahtunutta voimaantuloa noudatetun rikostutkintaa koskevan poliisin käskylehden n:o 5/16.7.1970 mukaan asiamiehen läsnäoloa ei ollut kiellettyä, ellei ollut aihetta otaksua, että totuuden selville saaminen saattoi vaikeutua. Sisäasiainministeriön ja suojelupoliisin lausunnot ymmärrän niin, että avustajan ja asiamiehen läsnäoloon on ulkomaalaislain nojalla suoritettussa erityis- tutkinnassa sovellettu mainitusta poliisin käskylehdestä (ja nyttemmin esitutkintalain 31 §:stä) ilmeneviä periaatteita.

Edellä lausumani mukaisesti en pidä voimassa olevan ulkomaalaislain säädännön valossa mahdollisena poiketa hallintomenettelylaissa säädetyistä ehdottomista oikeusturvaperiaatteista, joihin avustajan käyttöoikeuskin kuuluu. Voidaan kuitenkin pohdita, mitä mahdollista tarvetta avustajan käytön rajoittamiseen saattaisi ulkomaalaisasioissa olla.

Edellä jo totesin, että ns. ulkomaalaistutkinta voi käsittää hyvinkin erityyppisten kysymysten selvittämistä. Useimmiten avustajan käytön kieltämiseen ei liene mitään "painavaan rikostutkinnalliseen syyhyn" rinnastettavaa perustetta. On kuitenkin mahdollista, että suojelupoliisin toimittamissa turvapaikkapuhutteluissa saatetaan ajoittain käsitellä valtion turvallisuuden kannalta arkaluonteisia asioita. Tätä taustaa vasten on käsitettävissä suojelupoliisin väitetty haluttomuus sallia turvapaikan pyytäjän yhteydenottoa avustajaan ennen kuin puhuttelut on saatettu loppuun. Mikäli turvapaikan myöntämisedellytysten selvittämiseen liittyy tietovuotoriskejä, ne eivät kuitenkaan liene samantyyppisiä kuin rikostutkinnassa. Kysymys ei ole epäillyn rikoksen selvittämisestä vaan väitetyn pakolaisuuden todentamisesta. Avustettavan prosessuaalinen asema on erilainen kuin rikoksesta epäillyllä. Tietovuotoihin syyllistymällä turvapaikan pyytäjän avustaja ei - toisin kuin rikostutkinnassa - yleensä voisi edistää päämiehensä etua. Tietovuodon riski lienee tästäkin syystä etäinen, varsinkin jos avustaja on julkisen valvonnan alainen asianajaja. Turvapaikan pyytäjien avustajantarve on sitä vastoin useissa tapauksissa vähintään yhtä suuri kuin rikoksesta epäillyillä.

Toisaalta hallintomenettelylain 6 § ei estä sellaista avustajan puhe- ja kyselyoikeuden rajoittamista, joka on välttämätöntä totuuden ilmi saamiseksi. Lainkohdan 3 momentti antaa sitä paitsi viranomaiselle mahdollisuuden kieltää kokonaankin sellaisen avustajan käyttö, joka osoittautuu tehtävään sopimattomaksi. Näin ollen katson, ettei hallintomenettelylain 6 §:n mukainen avustajan käyttöoikeus voi turvapaikkapuhuttelussa siinä määrin vaarantaa valtion turvallisuusintressiä, että yleiseen avustajan käytön kieltämiseen olisi aihetta. Sitä vastoin avustajan käytön salliminen voi olla totuuden selvittämisen ja asianosaisen oman oikeusturvan kannalta ratkaisevan tärkeää. Erityisen huolestuttavana pidän sitä, jollei säilöön otetun turvapaikan pyytäjän sallita lainkaan tavata avustajaansa, ennen kuin tutkinnan kannalta ratkaisevat puhuttelut on hänen osaltaan saatettu loppuun. Mielestäni tulisi harkita ulkomaalaisasetuksen 21 §:ssä säädetyin ehdottoman yhteydenotto-oikeuden laajentamista myös ulkomaalaisen oikeus-

avustajaan. Ulkomaalaisasioiden erityisluonne huomioon ottaen olisi syytä sisällyttää ulkomaalaislakiin erillinen säännös avustajan ja asiamiehen käytöstä ja siinä noudatettavista menettelytavoista.

3.4.3. Asianosaisen kuuleminen

Hallintomenettelylain 15 §:n mukaan asianosaiselle on ennen asian ratkaisemista varattava tilaisuus antaa selvityksensä muiden tekemistä vaatimuksista ja asiassa olevista sellaisista selvityksistä, jotka voivat vaikuttaa asian ratkaisuun. Lainkohdan 2 momentissa on mainittu eräitä erityistilanteita, joissa asian saa ratkaista asianosaista kuulematta. Nämä poikkeukset johtuvat osaksi oikeussuojantarpeen vähäisyydestä, osaksi hallinnon tehokkuusnäkökohdista.

Lausuntojen perusteella ei näytä olevan periaatteessa epäselvyyttä siitä, etteikö hallintomenettelylain kuulemissäännöstä olisi noudatettava myös ulkomaalaisasioissa. Selvää on myös se, että karkotusasiassa tapahtuvaa kuulemista koskeva ulkomaalaislain 19 §:n 3 momentti syrjäyttää erityissäännöksenä asianosaisen kuulemista koskevan hallintomenettelylain 15 §:n yleissäännöksen ja asettaa siten normaalia ankaramman kuulemisvaatimuksen karkotettavaa koskevassa menettelyssä. Sen sijaan sisäasiainministeriö katsoo, ettei kuulemisvelvollisuus ulotu turvapaikka-asioissa ulkoasiainministeriön lausuntoon ja suojelupoliisin tutkintapöytäkirjaan.

Hallintomenettelylakia koskevan hallituksen esityksen perustelujen mukaan lain 15 §:ssä tarkoitettuja selvityksiä, jotka voivat vaikuttaa asian ratkaisuun, ovat mm. erilaiset viranomaisten lausunnoissaan esittämät kannanotot. Nämä rinnastuvat prosessuaaliselta merkitykseltään asianosaiseen itseensä kohdistettuihin vaatimuksiin. Yleissäännöksen mukaan kuulemisvelvollisuus siis ulottuisi epäilemättä myös turvapaikka-asia ulkomaalaislain 13 §:n nojalla hankittavaan ulkoasiainministeriön lausuntoon. Sitä ei voida käsitykseni mukaan pitää sellaisena "todistus- ja päätösharkinnan yhteydessä syntyvänä asiakirjana", josta hallituksen esityksen perustelujen mukaan asianosaista ei tarvitsisi kuulla. Harkinnan yhteydessä syntyvät asiakirjat ovat yleensä viranomaisten sisäisiä muistioita, kun taas viranomaisen toiselle viranomaiselle antama lausunto on lähtökohtaisesti julkinen asiakirja (ks. esim. KHO:n 14.2.1989 antama päätös n:o 367). Hallintomenettelylain 15 §:n 3 momentin mukaan asianosaiselle on annettava selityksen antamista varten tieto muustakin kuin julkisesta asiakirjasta, jos asianosaisella on asiakirjajulkisuuslain nojalla oikeus saada sellaisesta tieto. Jos taas ulkoasiainministeriön lausunto sisältäisi sellaisia tietoja, että tiedon antaminen siitä olisi vastoin erittäin tärkeää yleistä tai yksityistä etua ja sen vuoksi asiakirjajulkisuuslain 19 §:n 2 momentin nojalla asianosaisjulkisuuden ulkopuolella, asianosaisella ei tosin itsellään olisi oikeus tutustua lausuntoon, mutta tässäkin tapauksessa asianosaisen oikeusturvan takia lausunnon olennainen sisältö olisi syytä selvittää asianosaiselle sillä tavalla, että hän saisi tilaisuuden antaa selvityksensä lausuntoon sisältyvistä, hänen turvapaikkapyyntönsä kannalta oleellisista seikoista.

Suojelupoliisin tutkintapöytäkirjan osalta kysymys on lähinnä siitä, missä tutkinnan vaiheessa asianosaiselle varataan

tilaisuus tulla kuulluksi. Hallintomenettelylakia koskevan hallituksen esityksen perustelujen mukaan hallintomenettelyn keskittämisen kannalta olisi tarkoituksenmukaista, että kuulemisen tapahduttua asia voitaisiin saattaa päätökseen yksinomaan viranomaistoimin. Turvapaikan pyytäjää on siis kuultava suojelupoliisin tutkintapöytäkirjan johdosta siinä vaiheessa, jossa pöytäkirja on lähes lopullisessa muodossaan. Jos lopulliseen pöytäkirjaan lisätään jotakin muuta kuin asianosaisen itsensä siihen haluamia kommentteja tai tarkistuksia, asianosaiselle olisi annettava uusi tilaisuus selityksen antamiseen siinä tapauksessa, että lisäys on asian ratkaisun kannalta merkityksellinen ja asianosaisen oikeussuoja vaatii uutta kuulemistä.

Kaikessa asianosaisen kuulemisessa on luonnollisesti kiinnitettävä huomiota siihen, että asianosainen saa todellisen tilaisuuden arvioida hänelle esitettävää aineistoa ja ymmärtää sen merkityksen. Yhdyn sosiaali- ja terveysministeriön lausunnossaan esittämään toteamukseen siitä, että neuvonnan ja tulkkauksen puutteellisuus saattaa helposti johtaa tosiasiallisiin oikeudenmenetyksiin muodollisesta kuulemisesta huolimatta.

3.4.4. Päätösten perusteleminen

Hallintomenettelylain 24 §:n mukaan päätös on perusteltava ilmoittamalla sen perusteena olevat pääasialliset tosiseikat sekä säännökset ja määräykset. Lainkohdan 2 momentissa säädetään tapauksista, joissa perustelu voidaan jättää esittämättä. Perustelupakkoa ei ole esimerkiksi silloin, kun perusteleminen olisi "ilmeisen tarpeetonta", kun asia koskee "sellaisen edun myöntämistä, joka perustuu hakijan ominaisuuksien arvioimiseen" tai kun "perustelua ei voida laatia viivyttämättä huomattavasti päätöksen antamista". Yhdistyksen esittämästä kannasta poiketen katson, että mainitut poikkeukset perustelupakosta ovat sinänsä sovellettavissa myös ulkomaalaisasioihin.

Viisumihakemukset perustuvat suurelta osalta sisäasiainministeriön esittämin tavoin hakijan "ominaisuuksien arvioimiseen". Toisaalta on huomattava, että hallintomenettelylakia koskevan hallituksen esityksen perustelujen mukaan "ominaisuuksien arvioimista" koskevalla poikkeussäännöksellä on ensisijaisesti tarkoitettu tilanteita, joissa kysymys on kilpailusta useiden hakijoiden kesken. Valintaratkaisun perusteleminen kaikille hävinneille hakijoille olisi käytännössä hankalaa ja asianosaisten itsensä kannalta joskus kiusallistakin. Tällaisesta kilpailutilanteesta ei sen sijaan ole kysymys viisumiasioissa. Hallintomenettelylain 24 §:n 2 momentin poikkeussäännös tosin oikeuttaa siinä mainituissa tapauksissa tinkimään pääsääntöisestä perustelupakosta, mutta poikkeussäännöksenä tätäkin lainkohtaa on tulkittava ahtaasti. Tarkoituksenmukaisuusharkintaankin perustuvia päätöksiä on syytä perustella niin, että perustelun avulla voidaan arvioida, onko harkintavaltaa käytetty laillisissa rajoissa.

Viisuminhakijan ja mahdollisesti hänen täällä olevien perheenjäsentensä oikeusturvan kannalta on usein tärkeätä, että kielteistä päätöstä perustellaan riittävästi. Hakijan ja hänen perheenjäsentensä tulevaisuudensuunnitelmiin vaikuttaa usein ratkaisevasti esimerkiksi se, onko viisumihakemuksen hylkääminen johtunut ohimeneväksi katsottavasta syystä vai onko viisu-

min myöntämisen este pysyväisluonteinen. Toisaalta on selvää, ettei perusteluissa tarvitse eikä niissä ole edes lupa ilmaista sellaista päätöksen perusteena ollutta tietoa, johon asianosaisella itsellään ei salassapitosäännösten nojalla olisi lainkaan lupa tutustua. Perustelu voidaan kuitenkin yleensä muotoilla siten, että asianosaisen oikeusturvan kannalta välttämätön tiedontarve tyydyttyä salassa pidettävän tiedon silti paljastumatta.

Yhdistyksen sekä sosiaali- ja terveysministeriön esiintuomat puutteet ulkomaalaisasioita koskevien hallintopäätösten perusteluissa osoittavat, että perustelujen kehittämiseen on aihetta. Suomen liittyessä Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimukseen viranomaisratkaisujen asianmukainen perusteleminen tulee entistä tärkeämmäksi.

3.4.5. Vieraiden kielten käyttö

Hallintomenettelylain 22 §:n mukaan viranomaisen on huolehdittava tulkitsemisesta, jos asianosainen asiassa, joka voi tulla vireille viranomaisen aloitteesta, ei osaa viranomaisessa kielilain (148/22) mukaan käytettävää kieltä. Erityisestä syystä viranomaisen voi huolehtia tulkitsemisesta muussakin asiassa.

Ulkomaalaislain mukaisissa asioissa on yleensä kysymys tapauksista, joissa viranomaisella hallintomenettelylain mukaan on ehdoton velvollisuus huolehtia tulkitsemisesta. Hallintomenettelylain mainittu säännös ei anna yksityiskohtaista ohjetta siitä, miten tulkitseminen on käytännössä järjestettävä. Sen vuoksi ulkomaalaislain 36 §:ssä tarkoitettujen ohjeiden antaminen vieraiden kielten käyttämisestä ulkomaalaisasioissa olisi oikeusturvasyistä tarpeellista. Mainitussa lainkohdassa asetettu velvoite osoittaa, ettei lainsäätäjä ole katsonut soveliaaksi jättää vieraiden kielten käytön sääntelyä pelkästään poliisitutkinnassa noudatetun käytännön varaan. Yhdistyksen kirjoituksessa esitetyt, vallitsevaa käytäntöä koskevat havainnot antavat aihetta huoleen. Kysymys ei ole pelkästään tulkin käytöstä hallintoteknisenä kysymyksenä vaan myös kotimaisia kieliä taitamattomalle kuuluvasta oikeudesta käyttää itse osaamiaan kieliä asioidessaan Suomen viranomaisissa. Sisäasiainministeriön mainitsemat "tekniset vaikeudet" eivät mielestäni riitä perusteluksi näiden oikeusturvan toteutumisen kannalta keskeisten lakisääteisten ohjeiden puuttumiseen.

Ulkomaalaishallinnon virkojen kielitaitovaatimukseen olisi kiinnitettävä riittävää huomiota. Olisi harkittava myös henkilöstöpoliittisia keinoja, joilla virkamiehiä kannustettaisiin parantamaan kielitaitoaan. Tavoitteeksi olisi asetettava, että virkamiehet itse selviytyisivät vieraiden kielten käytöstä heille kuuluvissa asioissa mahdollisimman pitkälle ilman ulkopuolisten tulkkien apua. Tämä ei saa kuitenkaan merkitä sitä, että kaikkien ulkomaalaisten edellytetään käytännössä ymmärtävän virkamiesten taitamia kieliä. Tarvittaessa on varmistuttava myös harvinaisten kielten tulkkien saatavuudesta.

Olisi tavoiteltavaa, että ulkomaalaisten oikeusasemaan vaikuttavat keskeiset säädökset käännetään kansainvälisen kanssakäymisen kannalta tärkeimmille kielille. Lain suomat oikeuskeinot jäävät näennäisiksi, ellei kielikysymykseen kiinnitetä riittävää huomiota.

3.5. Asiakirjajulkisuuslain soveltaminen (Kysymykset 10-13)

Asiakirjajulkisuuslain 19 §:n nojalla asianosaisella eli sillä, jonka etua, oikeutta tai velvollisuutta asia koskee, on oikeus saada tieto asiakirjasta, jos se voi tai on voinut vaikuttaa asian käsittelyyn. Tieto voidaan kuitenkin lainkohdan 2 momentin nojalla jättää antamatta, jos tiedon antaminen olisi vastoin erittäin tärkeää yleistä tai yksityistä etua eikä asiakirja kuulu riita- tai rikosasian oikeudenkäyntiaineistoon. Yhdistys katsoo, että ulkomaalaisasioissa sovelletaan asianosaisen oikeutta asiakirjaan koskevia säännöksiä ulkomaalaisten oikeusturvaa vaarantavalla tavalla.

Sisäasiainministeriön lausunnon osalta totean, ettei ulkomaalaisasioissa kertyviä tietoja voida katsoa luonteeltaan salaisiksi pelkästään sillä perusteella, että ulkomaalaislainsäädännön noudattamista on asetettu valvomaan poliisi-, raja- ja tulliviranomaiset. Asianosaisjulkisuudesta ei ole myöskään lupa poiketa ainoastaan sen vuoksi, että asiakirja koskee viisumin epäämistä, rikosten torjuntaa tai muita sisäasiainministeriön lausunnossaan mainitsemia asiaryhmiä. Poikkeusperusteet on asiakirjajulkisuuslain 19 §:ssä tyhjentävästi lueteltu ja niitä on tulkittava ahtaasti. Asiakirjajulkisuuslain tarjoama muutoksenhakumahdollisuus ei oikeuta asianosaisjulkisuutta asiattomasti rajoittaviin hallintopäätöksiin ensimmäisessä asteessa.

Asianosaisjulkisuudesta tehtävät poikkeukset vaativat aina tapauskohtaista intressivertailua. Pääsääntönä on kuitenkin pidettävä asianosaisen oikeutta saada tieto häntä koskevista asiakirjoista. Tämä oikeus on sitä vahvempi, mitä tärkeämmästä intressistä (esimerkiksi pelosta joutua hengenvaaraan karkotuspäätöksen takia) on kysymys. Jollei asiakirjaa voida asiakirjajulkisuuslain 19 §:n 2 momentissa mainituista syistä sellaisenaan esittää asianosaiselle, asianosaisjulkisuudesta voitaneen useimmissa tapauksissa huolehtia, niinkuin edellä jo totesin, myös kuulemalla asianosaista suullisesti puheena olevan asiakirjan sisältämistä oleellisista seikoista. Viranomaisen yksityisiä tietolähteitä voidaan taas arkaluonteisissa tapauksissa suojata myös siten, että kerrotaan asianosaiselle ne tiedot, jotka hänestä on ilmoitettu viranomaiselle, ilmaisematta kuitenkaan ilmoittajan henkilöllisyyttä tai sellaisia yksityiskohtia, jotka paljastaisivat ilmoittajan.

3.6. Ulkomaalaisia koskeva tiedonkeruu (Kysymys 14)

Ulkomaalaisasetuksen 24 §:n muuttamisesta 29.12.1988 annetulla asetuksella (1338/88) on säädetty ulkomaalaisista pidettävästä valtakunnallisesta henkilörekisteristä, jota kutsutaan ulkomaalaisrekisteriksi. Siihen on asetuksen mukaan merkittävä sellaiset tiedot, jotka voivat vaikuttaa ulkomaalaisen maahantuloon, maastalähtöön, oleskeluun ja työntekoon sekä kansalaistamiseen Suomessa. Lisäksi poliisipiirissä voidaan pitää piirin alueella vakinaisesti asuvista tai tilapäisesti majoituvista ulkomaalaisista henkilörekisteriä, johon merkitään poliisille kuuluvan ulkomaalaisvalvontatehtävän kannalta tarpeelliset tiedot. Ulkomaalaisasetuksen mainitulla muutoksella on ollut tarkoitus saattaa ulkomaalaisrekisteri poliisin henkilörekistereistä annetun asetuksen (1056/87) edellyttämään kuntoon, joskaan ulkomaalaisrekisteriä ei voida enää varsinaisesti pitää poliisin henkilörekisterinä.

Henkilörekisterilain säännösten valossa ulkomaalaisrekisterin tietosisältö näyttää ulkomaalaisasetuksessa puutteellisesti säännellyltä. Ei näet ole selvää, mitkä kaikki tiedot voivat vaikuttaa ulkomaalaisten maahantuloon, maastalähtöön, oleskeluun ja työntekoon sekä kansalaistamiseen taikka mitkä tiedot ovat ulkomaalaisvalvonnan kannalta tarpeellisia. Siltä osin kuin tällaiseksi katsotut tiedot ovat henkilörekisterilain 6 §:ssä tarkoitetulla tavalla arkaluonteisia, niiden tallettamisen luvallisuus jää kyseenalaiseksi ilman henkilörekisterilain 7 §:n 1 momentissa tarkoitettua riittävän selkeää poikkeussäännöstä. Myöskään ulkomaalaiskeskukselle säädetyistä "tehtävästä" ei saada yksiselitteistä vastausta kysymykseen, mitä tietoja ulkomaalaisrekisteriin pitäisi tallettaa ja mitä ei.

Ulkomaalaisasetuksen 23 §:ssä on puolestaan säädetty ulkomaalaisrekisterin säännönmukaisista tietolähteistä eli niistä viranomaisista, jotka ovat velvolliset ilmoittamaan ulkomaalaisia koskevia tietoja. Tämäkin säännös vaikuttaa tarpeetoman laajalta. Se saattaa aiheuttaa ongelmia myös tietolähteille säädetyin salassapitovelvollisuuden kannalta. Erityisesti olisi selvitettävä ulkomaalaisasetuksen 23 §:n 3 kohdan suhde väestökirjalain säännöksiin.

Henkilörekisterilain 5 §:n 1 momentin mukaan henkilörekisteriin merkittäväksi saa kerätä ja rekisteriin tallettaa ilman rekisteröidyn suostumusta tai tietosuojalautakunnan lupaa tietoja vain sellaisista henkilöistä, joilla on asiallinen yhteys rekisterinpitäjän toimintaan, jollei rekisterin pitäminen johdu rekisterinpitäjälle säädetyistä taikka lain tai asetuksen nojalla määrätystä tehtävästä. Tietosuojavaltuutettu on lausunnossaan arvostellut sitä, että ulkomaalaisrekisteriin merkitään ulkomaalaisten Suomessa syntyneet lapset. Hän toteaa, ettei lasten syntymällä ole "asiallista yhteyttä" ulkomaalaishallinnon tehtäviin. Toisaalta voidaan kuitenkin esittää, että erilaiset perhesiteisiin liittyvät tiedot ovat olennaisen tärkeitä ulkomaalaisten oikeusasemaa arvioitaessa. Esimerkiksi KP-sopimuksessa turvataan perheyhteyttä ihmisoikeutena, mikä velvoittaa ulkomaalaisasioita hoitavia viranomaisia kiinnittämään huomiota ulkomaalaisen perhesuhteisiin esimerkiksi hänen oleskeluluvastaan päätettäessä. Lapsia koskevia tietoja ei yleensä käytettäne ulkomaalaisasioissa vanhempien vahingoksi. Lasten syntymää koskevat tiedot eivät myöskään sellaisenaan ole henkilörekisterilain 6 §:ssä tarkoitettuja arkaluonteisia tietoja. Näin ollen en näe estettä siihen, että väestörekisterikeskus ulkomaalaisasetuksen 23 §:n 3 momentin mukaisesti ilmoittaa ulkomaalaisrekisterin pitäjälle ulkomaalaisten täällä syntyneistä lapsista ja että tällaisia perhetapahtumia koskevat tiedot merkitään ulkomaalaisrekisteriin. Ulkomaalaisten terveydentilaa koskevien tietojen kerääminen ja tallettaminen ovat sitä vastoin kysymyksiä, jotka ovat paraikaa kanteluasiaina tutkittavanaani. Niitä koskevan kantani tulen esittämään myöhemmässä yhteydessä.

Käsitykseni mukaan olisi tarpeen säätää myös niistä ehdoista, joilla yksityisiltä henkilöiltä tulevia ilmoituksia voidaan merkitä ulkomaalaisrekisteriin, ainakin siinä tapauksessa, että tällaisista lähteistä saatuja tietoja käytetään päätöksenteossa säännönmukaisesti hyväksi. Henkilörekisterilain 9 §:n mukaan rekisterinpitäjän on käyttämällä luottavia tieto-

lähteitä sekä muutoinkin huolehdittava siitä, ettei henkilörekisteriin merkitä virheellisiä, epätäydellisiä tai vanhentuneita tietoja. Tietojen paikkansapitävyyden varmistaminen on erityisen tärkeätä, mikäli ulkomaalaisrekisteriin merkitään yksityishenkilöiden esimerkiksi puhelimitse välittämiä vihjetietoja. Sisäasiainministeriö on lausunnossaan vakuuttanut, etteivät todentamattomat tiedot vaikuta tehtyihin ratkaisuihin. Epäselväksi kuitenkin jää, miksi niiden tallettamista siinä tapauksessa ylipäänsä pidetään tarpeellisena.

3.7. Oleskelu- ja työlupia koskeva käytäntö (Kysymys 15)

Ennen 12.1.1988 annettua ja 1.3.1988 voimaan tullutta asetuksen muutosta (142/88) voimassa olleen ulkomaalaisasetuksen 9 §:n 5 momentin mukaan ulkomaalaiselle, jolla ei maahan saapuessaan ollut pysyvästi maahan jäämistä varten hankittua viisumia, voitiin antaa oleskelulupa ainoastaan "erittäin painavasta syystä". Asetuksen 12 §:n 1 momentissa, sellaisena kuin se oli ennen 1.3.1988 voimaan tullutta asetuksen muutosta, taas säädettiin, että ensimmäistä työlupaa oli haettava siinä maassa, jossa hakija pysyvästi asui.

Olen 8.5.1987 päivätyllä kirjeelläni n:o 1374 saattanut valtioneuvoston tietoon käsitykseni, että ulkomaalaisasetuksen tuolloin voimassa olleen 9 §:n 5 momentti oli ristiriidassa ulkomaalaislain 10 §:n kanssa sekä samoin asetuksen tuolloin voimassa olleen 12 §:n 1 momentti oli vastaavasti ristiriidassa ulkomaalaislain 14 §:n 1 momentin kanssa. Kysymys oli siitä, että ulkomaalaisasetuksen 9 §:n 5 momentissa säädettiin sellaisia erityisiä edellytyksiä ulkomaalaisen oleskeluluvan myöntämiselle, joita ei sisälly ulkomaalaislain vastaavaan säännökseen eli sen 10 §:ään. Niinikään oli ulkomaalaisasetuksen 12 §:n 1 momentissa säädetty sellainen ehdoton edellytys työluvan myöntämiselle, jota ei mainita ulkomaalaislain vastaavassa säännöksessä eli sen 14 §:n 1 momentissa. Ulkomaalaisasetukseen perustunut viranomaiskäytäntö aiheutti havaintojeni mukaan oleskelu- ja työluvan hakijoille kohtuuttomia kustannuksia ja vaikutti muutenkin epätarkoituksenmukaiselta heidän joutuessaan matkustamaan Suomesta pohjoismaiden ulkopuolelle hakemaan oleskelu- ja työlupia sellaisissakin tapauksissa, joissa olosuhteiden perusteella oli ilmeistä, että luvat olisi tultu joka tapauksessa myöntämään.

Ulkomaalaisasetuksen 9 §:n 5 momentti on sittemmin kumottu ja sen 12 §:ää on muutettu edellä mainitulla, 12.2.1988 annetulla ja 1.3.1988 voimaan tulleella asetuksella. Samalla lisättiin ulkomaalaisasetukseen uusi 9 a §. Sen 2 momentin mukaan ulkomaalaiselle, jolla ei maahan saapuessaan ole ulkomaalaisasetuksen 5 §:n 2 momentissa tarkoitettua, pysyvästi maahan jäämistä varten hankittua viisumia, voidaan Suomessa antaa oleskelulupa tietyillä asetuksessa erikseen mainituilla edellytyksillä taikka jos "oleskeluluvan epääminen muissa tapauksissa olisi ilmeisen kohtuutonta". Samassa yhteydessä ulkomaalaisasetukseen lisättiin myös uusi 12 a §. Siinä mainitaan ne ulkomaalaislain 14 §:ssä tarkoitettut erityiset syyt, joiden perusteella työlupa voidaan myöntää maahan jo saapuneelle ulkomaalaiselle. Ulkomaalaisasetuksen selostetun muutoksen valmistelutöissä todettiin, että asetuksen muutos antaa mahdollisuuden "jossain määrin joustavampaan tulkintaan ja kohtuullisuuskäytännön parempaan huomioon ottamiseen".

Ulkomaalaisasetuksen kerrottua muutosta on kuitenkin arvosteltu siitä, ettei se ole tuonut kovin olennaista muutosta aikaisemmin vallinneeseen käytäntöön. Tähän käytäntöön itse alunperin kohdistamani arvostelu puolestaan koski ainoastaan eräitä kohtuuttomiksi katsomiani ratkaisuja yksittäistapauksissa. En sitä vastoin ole esittänyt yleisesti luovuttavaksi siitä pääperiaatteesta, että ulkomaalaisella, joka aikoo jäädä pysyvästi maahan ja tehdä täällä työtä, tulee jo ennen maahantuloaan olla tätä tarkoitusta varten hankittu viisumi ja työlupa. Tällaista yleisen käytännön muutosta ei voida perustella myöskään ulkomaalaislain säännöksillä tai lain esitöistä ilmenevillä kannanotoilla.

Käsitykseni mukaan ulkomaalaisasetuksen puheena oleva muutos on poistanut ne selvät ristiriidat ulkomaalaisasetuksen ja ulkomaalaislain välillä, joihin aikaisemmin olen kiinnittänyt huomiota. Tosin pidän edelleen epätyytyttävänä sitä, että tyhjentyvä luettelo maahantulon jälkeistä aikaa koskevista oleskeluluvan myöntämisperusteista sisältyy asetukseen sen sijaan että niistä olisi säädetty laintasoisesti. Asetuksen nykyinen sanamuoto kuitenkin tähtää sellaiseen käytäntöön, joka on mielestäni paremmin sopusoinnussa sekä ulkomaalaislakia säädetäessä painotettujen tavoitteiden että yleisten kohtuusnäkökohtien kanssa. Asetuksen oltua nyky muodossaan voimassa vasta vain vuoden minulla ei toistaiseksi ole mahdollisuutta arvioida, miten asetuksen muutos on vaikuttanut lupahallinnon arki käytäntöön. Lausunnoista käy ilmi sekä myönteisiä että kielteisiä havaintoja. Ulkomaalaislakityöryhmän mietinnössä on siitä vastoin ehdotettu korjattavaksi mainitsemani säädöstäsoa koskeva puute siten, että ulkomaalaisasetuksen 9 a §:ää vastaava säännös sisällytettäisiin vastedes ulkomaalaislakiin.

3.8. Ulkomaalaisten opiskelijoiden asema (Kysymykset 16 ja 17)

Kaikilta ulkomaalaisilta maahantuloilijoilta edellytetään riittäviä varoja Suomessa elämistä varten. Ulkomaalaisilta opiskelijoilta vaadittavaa talletusta voidaan pitää ainoastaan eräänä keinona tämän sinänsä tarkoituksenmukaisen ja kohtuullisen tavoitteen varmistamiseksi. Käsitykseni mukaan menettely ei ole opiskelijoita yleisesti syrjivä, koska talletusvaatimuksella tähdätään kaikkia ulkomaalaisryhmiä samalla tavalla koskevan yleisen edellytyksen täyttymiseen. Sitä vastoin on tärkeätä, että talletuksen vaatimisesta annetaan viranomaisille selkeät ohjeet ja että yksittäistapauksissa pyritään samalla riittävän joustavaan käytäntöön. Luonnollisestikaan talletusvaatimusta ei ole lupa käyttää eri opiskelijaryhmiä syrjivällä tavalla. Tällaista talletusvaatimuksen väärinkäyttöä ei ole kuitenkaan tullut tietooni.

Ulkomaalaisten opiskelijoiden työlupakäytäntöä arvioitaessa on pidettävä lähtökohtana sitä, että opiskelijat ovat saapuneet maahan ensisijaisesti opiskelemaan eikä tekemään työtä. Työvoimaministeriön 8.11.1985 antaman ulkomaalaista työvoimaa koskevan päätöksen mukaan ulkomaalaisille opiskelijoille voidaan puoltaa työlupia pääsääntöisesti vain osa-aikaiseen tai lomakauden aikana tapahtuvaan työhön taikka silloin, kun kysymyksessä on opintoihin liittyvä harjoittelu-, tutkimus- tai opetustyö.

Yhdistyksen kirjoituksessaan mainitsema kahden vuoden määräaika perustuu työvoimaviranomaisten hallintokäytäntöön, jonka

tarkoituksena on ollut estää opiskelua varten myönnetyn oleskeluluvan väärinkäyttö. Yksittäistapauksissa määrä-ajasta on kuitenkin ilmoitettu joustetun. Yhdistyksen huolenaiheeseen on luvassa korjaus, mikä ulkomaalaislakityöryhmän ehdotus toteutuu. Sen mukaan opiskelijana oleskeluluvan saaneelta ei enää edellytettäisi työlupaa osa-aikaiseen tai loma-aikana tapahtuvaan työhön. Pidän tätä uudistusehdotusta kannatettavana. Niissä tapauksissa, joissa työlupaa edelleen vaaditaan, tulisi käsitykseni mukaan pyrkiä joustavaan ja tasapuoliseen käytäntöön mitään ulkomaalaisryhmää syrjimättä.

3.9. Turvapaikan pyytäjien kohtelu (Kysymykset 18 ja 19)

Pakolaissopimuksen 33 artiklan mukaan sopimusvaltio ei saa karkottaa tai palauttaa pakolaista sellaisten alueiden rajoille, jossa tämän henkeä tai vapautta uhataan rodun, uskonnon, kansalaisuuden ja tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumisen tai poliittisen mielipiteen vuoksi. Ulkomaalaislain rajalta käännättämistä, turvapaikan myöntämistä ja maasta karkotusta koskevat säännökset eivät nyky muodossaan takaa tämän ehdotoman palautuskiellon eli non-refoulement -periaatteen noudattamista. Tältä osin ulkomaalaislakityöryhmän ehdotus merkitsisi selvää parannusta.

Yhdistys kysyy erityisesti sitä, voidaanko perustellun turvapaikkapyyntön esittänyt henkilö turvapaikkapyyntöstään huolimatta käännättää rajalta ulkomaalaislain 8 §:n perusteella. Tämän rajalta käännättämistä koskevan lainkohdan 3 momentin mukaan ulkomaalaisesta, joka pyytää pakolaisuuteensa vedoten turvapaikkaa Suomessa, säädetään saman lain 12 §:ssä. Viimeksi mainittu lainkohta koskee puolestaan turvapaikan myöntämisedellytyksiä pakolaisaseman perusteella. Käsitykseni mukaan puheena oleva viittaus säännös on ymmärrettävä niin, ettei rajalta käännättäminen voi tulla ajankohtaiseksi ainakaan ennen kuin turvapaikkapyyntö on asianmukaisesti ratkaistu. Tämän jälkeen turvapaikan pyytäjä on periaatteessa samassa asemassa kuin muutkin maahan pyrkivät ulkomaalaiset. Oleskeluluvan myöntämistä harkittaessa on kuitenkin otettava huomioon mahdollinen suojelun tarve kaiken sen valossa, mitä turvapaikkapyyntöä tutkittaessa on käynyt ilmi.

Koska turvapaikka-asiassa on yleensä kysymys keskeisen tärkeistä ihmisoikeuksista, on käytännössä pyrittävä välttämään pientäkin riskiä siitä, että turvapaikan epääminen voisi johtaa turvapaikan pyytäjän käännättämiseen tai karkottamiseen hänen henkeään tai terveyttään uhkaaviin olosuhteisiin. Tästä syystä pidän onnistuneena ulkomaalaislakityöryhmän ehdotusta oleskeluluvan myöntämisestä erityisen "suojelun tarpeen" perusteella kaikille niille, joiden ei katsota voivan turvallisesti palata kotimaahansa tai pysyvään asuinmaahansa. Ehdotettu säännös ilmentää ajatusta, ettei turvapaikka-asiassa ole kysymys pelkästään mustavalkoisesta joko-tai -ratkaisusta vaan että valtiolla voi eräissä tapauksissa olla humanitäärisen vastuu muidenkin kuin muodolliseen pakolaisasemaan yltävien maahanpyrkijöiden turvallisuudesta. Tärkeintä on lopputulos, joka mahdollisuuksien mukaan takaa jokaisen suojelun tarpeessa olevan ihmisyksilön tosiasiallisen turvallisuuden siitä riippumatta, miten toivottavaa kyseisen henkilön maahantulo on valtion yleisesti noudattaman maahanmuuttopolitiikan valossa. Tämän humanitäärisen suojeluvastuun voidaan katsoa johtuvan siitä, että Suomi on kansainvälisoikeudellisesti sitoutunut

edistämään ihmisoikeuksien yleismaailmallista kunnioittamista ja noudattamista. Suomen liittyttyä Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimukseen turvapaikkaa pyytäneiden ulkomaalaisten maasta poistumisessa on oltava entistä varovaisempia silloinkin kun turvapaikan pyytäjää ei ole voitu todeta pakolaissopimuksessa tarkoitetuksi pakolaiseksi.

Ulkomaalaislakia tarkistettaessa on syytä ottaa huomioon myös Suomen 4.2.1985 allekirjoittaman, kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastaisen YK:n yleissopimuksen 3 artikla. Sen mukaan sopimusvaltio ei saa karkottaa tai palauttaa henkilöä toiseen valtioon, jos on todennäköisiä syitä uskoa, että hän olisi siellä vaarassa joutua kidutetuksi. Ulkomaalaislaki ei nykyisessä muodossaan nimenomaisesti aseta tällaista estettä rajalta käännyttämiselle tai maasta karkottamiselle. Myöskään ulkomaalaislakityöryhmän ehdotuksessa ulkomaalaisen palautuskiellon perusteeksi mainittu "vaino" ei välttämättä kattaisi kaikkia kidutusyleissopimuksessa tarkoitettuja kidutustapauksia.

En näe toistaiseksi tarvetta siihen, että "selvästi perusteettomien" turvapaikkapyyntöjen käsittelystä annettaisiin eri määräyksiä. Tietooni ei ole tullut, että perusteettomat turvapaikkapyyntöt olisivat käytännössä aiheuttaneet Suomen viranomaisille erityisiä ongelmia. Toisaalta on selvää, että näyttökysymykset ovat turvapaikka-asioissa jo asian luonteesta johtuen hankalia. Näyttöharkinnassa ei olekaan tarkoituksenmukaista eikä edes mahdollista noudattaa samoja sääntöjä kuin esimerkiksi rikossyytettä toteen näytettäessä. Vainotuksi joutumisesta ei vaadita täyttä näyttöä vaan jo "perusteltu aihe pelätä" vainon kohteeksi joutumista riittää ulkomaalaislain 12 §:n 3 momentin sanamuodon mukaan todennäköiseksi syyksi pakolaisuudesta. Epäselvissä tapauksissa asia on ratkaistava turvapaikan pyytäjän eduksi.

Ulkomaalaislain nykyiset muutoksenhakurajoitukset eivät mielestäni takaa riittävää oikeusturvaa turvapaikan pyytäjälle. Ulkomaalaislakityöryhmän ehdotus valitusoikeuden antamisesta sekä rajalta käännyttämis päätökseen että kielteiseen turvapaikkapäätökseen tyytymättömälle olisi selkeä parannus, joka riittäisi korjaamaan yhdistyksen tältä osin esiin tuomat epäkohdat. Käsitykseni mukaan turvapaikkapäätös sisältää aina kannanoton myös oikeuskysymykseen, mistä syystä pidän luonnollisena, että kielteisestä turvapaikkapäätöksestä voitaisiin valittaa viime kädessä korkeimpaan hallinto-oikeuteen. Ulkomaalaislakityöryhmä on kuitenkin ehdottanut, että turvapaikkapyyntö ratkaisisi ensimmäisessä asteessa turvapaikkalautakunta ja valitusasteena olisi sisäasiainministeri.

3.10. Ulkomaalaisten oikeusturvan taso

Lausunnonantajien käsitykset ulkomaalaisten oikeusturvan yleisestä tasosta ja kehittämistarpeesta vaihtelevat yllättävän paljon. Ainakin osaksi tämä ilmeisesti johtuu erilaisista tavoista hahmottaa ulkomaalaisen oikeusasemaa järjestelmässä, jossa valtiosisäisen perustuslain takaamat perusoikeudet ovat perinteisesti kuuluneet vain valtion omille kansalaisille. Suomen lainsäädännössä ja viranomaiskäytännössä eletään tässä suhteessa murrosvaihetta. Suomea velvoittavien kansainvälisten ihmisoikeussopimusten valossa pidän selvänä, että nykytilanteessa oikeusturvan tarvetta on arvioitava samoin pe-

rustein, olipa kysymys ulkomaalaisesta tai oman maan kansalaisesta.

Ulkomaalaislakityöryhmän ehdotukset merkitsevät muutoksenhaun olennaista laajentamista ulkomaalaisasioissa. Suuntaus on oikea. Huomio kiinnittyy kuitenkin siihen, ettei muutoksenhaku-oikeutta ole vielä kukaan katsottu voitavan ehdottaa sellaisiin ratkaisuihin, joilla viisumi- tai oleskelulupa on evätty tai peruutettu ennen ulkomaalaisen maahantuloa. Vaikkei ulkomaalaisella olekaan ehdotonta oikeutta päästä vieraaseen valtioon, kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa, erityisesti KP-sopimuksen 17 ja 23 artiklassa, taataan oikeus perhe-elämän suojaan myös ulkomaalaisille perheenjäsenille kuuluvana ihmis-oikeutena. Tämä tarkoittaa muun muassa sitä, että viranomais-ten pitää mahdollisuuksien mukaan välttää sellaisia hallinto-ratkaisuja, joiden seurauksena läheiset perheenjäsenet joutuvat oleskelemaan eri valtioiden alueella erossa toisistaan. KP-sopimuksen 24 artiklassa säädetään myös lasten oikeuksista. Sen mukaan jokaisella lapsella on oikeus "alaikäisyytensä edellyttämään suojeluun perheen, yhteiskunnan ja valtion ta-holta". Lapsen oikeuksiin kuuluu myös oikeus pitää yhteyttä molempiin vanhempiinsa näiden kansalaisuudesta riippumatta. Muutoksenhakumahdollisuus olisi vastedes syytä ulottaa koske-maan myös sellaisia viisumi- ja oleskelulupapäätöksiä, jotka loukkaavat ihmisoikeussopimuksissa tunnustettua perhe-elämän suojaa.

Muutoksenhakumenettelyn joutuisuudesta olisi erikseen huoleh-dittava. Tämä vaatisi hallintotuomioistuinten nykyisten työs-kentelytapojen tarkistamista. Joutuisaan muutoksenhakumenette-lyyn on vastedes varauduttava erityisesti kysymyksen ollessa vapaudenriistosta. En pidä mahdottomana sitä ulkomaalaislaki-työryhmän vähemmistön puoltamaa järjestelyä, että ulkomaalais-lain mukaiset säilöönottopäätökset alistettaisiin yleisen ali-oikeuden vahvistettaviksi. Tämä luultavasti turvaisi kansain-välisten ihmisoikeussopimusten edellyttämän tuomioistuinkont-rollin joutuisimmalla mahdollisella tavalla.

Pidän myönteisenä myös sitä eduskunnan käsiteltävänä olevaa hallituksen esitystä, joka koskee maksuttoman oikeudenkäynnin edun ulottamista ulkomaalaislain nojalla käsiteltäviin asioi-hin korkeimmassa hallinto-oikeudessa. Ulkomaalaislakityöryh-män ehdotusten toteuduttua jouduttaneen mainittua etua laajen-tamaan myös lääninoikeuksissa käsiteltäviin ulkomaalaisasioi-hin.

3.11. Ulkomaalaiskuraattorin virka (Kysymykset 24 ja 25)

Käsitykseni mukaan nykytilanteessa ei näytä tarpeelliselta luoda ulkomaalaiskuraattorin viran rinnalle uutta, pelkästään oikeusavun antamiseen tarkoitettua virkaa. Toisaalta ulkomaal-aiskuraattorin virkaa kehitettäessä on tärkeätä välttää sel-laista toimenkuvaa, joka laajuutensa takia herättäisi yhdis-tyksen esiintuomia esteellisyyksikysymyksiä. Ulkomaalaislaki-työryhmän ehdotus uudeksi laiksi ulkomaalaisvaltuutetusta ei ilmeisesti tuottaisi tämäntyyppisiä ongelmia, koska toiminnan suunniteltu painopiste olisi ulkomaalaisten oikeusturvan ylei-sessä kehittämisessä. Yksittäisille ulkomaalaisille tarkoitet-tujen oikeusapupalvelujen kanavointi asianajajien ja yleisten oikeusaputoimistojen kautta vaikuttaa järkevältä lähtökohdal-ta. En pidä tässä yhteydessä tarpeellisena ottaa kantaa ulko-

maalaiskuraattorin valtaoikeuksia, voimavaroja tai virkakelpoisuutta koskeviin kysymyksiin.

3.12. Palveluperiaate ulkomaalaisasioissa (Kysymykset 26-30)

Hallintomenettelylain 4 §:n mukaan viranomaisen on tarpeen mukaan annettava asianosaiselle ja muullekin henkilölle neuvoja siitä, miten sen toimialaan kuuluva asia pannaan vireille ja miten asiaa käsiteltäessä on toimittava. Tämän neuvontavelvollisuuden merkitys korostuu ulkomaalaisasioissa, joissa kieli- vaikeudet ja kulttuurierot usein vaikeuttavat viestien ymmärtämistä. Tietooni on aikaisemminkin useissa yhteyksissä saatettu, ettei ulkomaalaisasioita käsittelevien viranomaisten antama neuvonta ole ollut riittävää. Sisäasiainministeriön taholta on vedottu voimavarojen rajallisuuteen. On selvää, että hallintomenettelylain edellyttämä neuvonta on pakko suhteuttaa kulloinkin käytettävissä oleviin voimavaroihin. Neuvontavelvollisuuden laajuus riippuu kunkin asiakkaan tosiasiallisesta tarpeesta neuvojen saamiseen. Kysymys ei ole siitä, että viranomaisten olisi täytettävä lomakkeet ja laadittava tarvittavat asiakirjat asianosaisten puolesta. Neuvonnassa ei ole kysymys asianosaisten asianajollisesta avustamisesta eikä siinä myöskään voida ennakoida yksittäisten hakemusten tosiasiallista menestymistä. Neuvontavelvollisuus rajoittuu itse menettelyyn liittyvään neuvontaan. Tällaiseen neuvontaan saattaa kuitenkin sisältyä tietoja myös viraston käytännöstä ja asiaa koskevien säännösten vakiintuneesta tulkinnasta. Neuvoja on annettava niin paljon, että henkilö selviytyy menettelyn hänelle kulloinkin asettamista vaatimuksista.

Ulkomaalaislakityöryhmän ehdotusten yhdeksi tavoitteeksi on ilmoitettu "turhan byrokratian poistaminen". Pidänkin tärkeänä, että ehdotettujen uudistusten ansiosta aikanaan vapautuvia voimavaroja suunnataan ulkomaalaisyhteistyön asiakaspalvelun tason parantamiseen. Sisäasiainministeriön ulkomaalaiskeskuksen perustaminen on niinikään merkinnyt voimavarojen määrällistä lisäystä, mikä toivottavasti ilmenee palveluperiaatteen tähänastista näkyvämpänä huomioonottamisena.

Olen aikaisemmin mm. päätöksessäni n:o 1392/4.5.1988 (DN:o 92/4/88) arvostellut sisäasiainministeriön ulkomaalaislain ja -asetuksen soveltamisesta antamien ohjeiden puutteellisuutta ja eräiltä osin jopa harhaanjohtavuutta. Vastedes olisi toivottavaa, että soveltamisohjeissa kiinnitetään nykyistä enemmän huomiota yksilön oikeusturvaan sekä palvelu-, hienotunteisuus- ja suhteellisuusperiaatteiden noudattamiseen. Näitä näkökulmia tulisi korostaa entistä painokkaammin myös ulkomaalaisasioita käsittelevien virkamiesten koulutuksessa.

Sisäasiainministeriön ulkomaalaisasioita käsittelevän yksikön sisäisiin hallinnollisiin järjestelyihin tai asiakaspalvelutilojen asianmukaisuuteen en pidä tässä yhteydessä tarpeellisenä puuttua. Tulen ottamaan yhdistyksen kirjoituksessaan esiin tuomat huolenaiheet esille suorittaessani tarkastuksen sisäasiainministeriön ulkomaalaiskeskuksessa.

3.13. Puhelimen käyttö säilössäpidon aikana (Kysymys 31)

Kun ulkomaalainen "muun syyn kuin rajalta käännyttämisen vuoksi" on otettu säilöön, hänelle on ulkomaalaisasetuksen 21 §:n nojalla varattava tilaisuus ottaa yhteys maansa Suomessa ole-

vaan edustajaan, ulkomaalaiskuraattoriin ja maassa olevaan vastaanottajaan. On selvää, ettei näiden ulkomaalaisasetukseen perustuvien yhteydenottojen esteenä saa olla puhelinrahan puuttuminen. Asianosaiselle on annettava kaikki tarpeellinen apu, jotta yhteydenotto kävisi käytännössä mahdolliseksi. Lauseunoissa selostettu käytäntö, jonka mukaan ulkomaalaiskuraattori puolestaan avustaa säilöön otettua ulkomaalaista ottamaan tarvittaessa yhteyttä YK:n pakolaisasiain päävaltuutettuun, tuntuu tarkoituksenmukaiselta.

Viime aikoina on julkisuudessa keskusteltu siitä, minkälaisia yhteydenottoja rajalta käännytettävälle olisi sallittava ja millä ehdoilla. Asiasta ei ole nimenomaisesti säädetty ulkomaalaislaissa tai -asetuksessa. Menettelyohjeena voidaan pitää yleistä palveluperiaatetta, jonka mukaan yhteydenottopyyntöihin olisi periaatteessa suhtauduttava palveluhenkisesti sekä mahdollisuuksien mukaan annettava käytännön ohjeita ja apua. Tapaukset ovat kuitenkin erilaisia. Myös rajalta käännyttävien viranomaisten toimintaolosuhteet voivat vaihdella.

Tärkeätä on muistaa, että perheenjäsenten oikeus pitää yhteyttä toisiinsa on kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa erikseen turvattu. Tästä syystä viranomaisten ei tulisi ilman erityisen painavaa syytä evätä keneltäkään säilöön otetulta tai rajalta käännytettävältä ulkomaalaiselta mahdollisuutta sel-laisiin yhteydenottoihin, joiden tavoitteena on perheenjäsen-ten välisen yhteyden ylläpitäminen.

3.14. Hallinto-organisaatio ulkomaalaisasioissa (Kysymykset 32-35)

Turvapaikkapyynnön valmisteluun osallistuvasta turvapaikkatyöryhmästä ei ole erikseen säädetty. Päätösvalta turvapaikka-asioissa kuuluu ulkomaalaislain 13 §:n mukaan kuitenkin sisäasiainministeriölle, joka epäilemättä on yhdistyksen kirjoituksessaan mainitsema "selkeästi määritelty keskusviranomai-nen". En näin ollen katso nykytilanteen olevan yhdistyksen mainitsemalla perusteella ristiriidassa YK:n pakolaisasiain päävaltuutetun toimeenpanevan neuvoston suosituksen kanssa. Ulkomaalaislakityöryhmä on puolestaan ehdottanut päätösvalan siirtämistä erityiselle turvapaikkalautakunnalle, josta sää-dettäisiin erikseen ulkomaalaislaissa ja jonka valtioneuvosto asettaisi viideksi vuodeksi kerrallaan. Pidän tätä ehdotusta kannatettavana.

Olen jo edellä kosketellut järjestys- ja turvallisuusnäkökoh-tien ajoittaista ylikorostumista ulkomaalaisasioita hoitavien poliisiviranomaisten asenteissa. Näistä ilmiöistä ei kuiten-kaan voida tehdä johtopäätöstä, että ulkomaalaisasiat tulisi vastedes kokonaisuudessaan erottaa poliisin toimialasta. Kuten olen jo edellä todennut, ulkomaalaisasioita ei ole ylipäänsä mielekästä käsitellä yhtenä kokonaisuutena erottelematta nii-hin kuuluvia erityyppisiä hallintotehtäviä. Erilaiset tehtä-vät saattavat vaatia erilaisia valmiuksia. Sisäasiainministe-riön ulkomaalaiskeskuksen erottaminen saman ministeriön poliisiosastosta merkinnee poliisihallinnon välittömän vaikutuksen vähenemistä ulkomaalaisasioissa. Organisaatiouudistuksen käy-tännöllinen merkitys ei vielä toistaiseksi ole arvioitavissa.

Nykymuodossaan ulkomaalaihallinnon on lähes yksimielisesti todettu olevan varsin hajanainen. Uudistusten suuntaa koskevat

käsitykset ja toivomukset kuitenkin vaihtelevat. Ottamatta tässä yhteydessä kantaa ehdotettujen hallintomallien paremmuuteen totean kannattavani ajatusta, että valtiovarainministeriön tehtäväksi annetaan ulkomaalaisasiain hallinnon edelleen kehittäminen tähänastisten ehdotusten ja julkisessa keskustelussa esitettyjen näkökohtien pohjalta. Erityisesti haluan kuitenkin korostaa oikeusturvanäkökohtien ja yleisen palveluperiaatteen huomioon ottamista ulkomaalaishallinnon uudistamistyössä.

4. YHTEENVETO JA LOPPULAUSUMA

Edellä olen arvostellut sisäasiainministeriön tapaa tulkita harkintavallan rajoitusperiaatteiden sisältä sekä yleisen järjestyksen ja turvallisuuden liiallista korostumista ulkomaalaisasioiden hoidossa. Olen huomauttanut myös hallintomenettelylain ja asiakirjajulkisuuslain säännösten puutteellisesta soveltamisesta ulkomaalaisasioissa sekä erityisesti muistuttanut sisäasiainministeriötä ulkomaalaislain 36 §:ssä tarkoitettujen, vieraiden kielten käyttämitä koskevien ohjeiden antamisvelvollisuudesta. Lisäksi olen kiinnittänyt huomiota henkilörekisterilain 9 §:ssä tarkoitettuun velvollisuuteen varmistaa tietojen paikkansapitävyys ulkomaalaisista tietoja kerätessä. Edelleen olen kirjoituksessa esitetyn johdosta ottanut kantaa eräisiin ulkomaalaislainsäädännön vireillä olevan tarkistuksen yhteydessä esiin tulleisiin kysymyksiin. Erityisesti ole korostanut palveluperiaatteen huomioon ottamisen sekä muutoksenhakumahdollisuuksien lisäämisen tärkeyttä. En kuitenkaan katso yhdistyksen kirjoituksen antavan minulle tässä yhteydessä aihetta muihin toimiin kuin että saatan edellä selostetut käsitykseni tiedoksi lausuntoja antaneille viranomaisille. Esittämäni arvostelu ja esiin tuomani näkökohdat otettaneen huomioon ulkomaalaislainsäädäntöä sovellettaessa ja ulkomaalaisten oikeusturvaa edelleen kehitettäessä.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Ajo-opetuslupa	R:AOAVM
Poliisi	D:1109/4/88
Yhdenvertaisuus	A:22.6.1989
Huomautus	

/O

Poliisilaitos oli hylättyään kantelijan ajo-opetuslupahakemuksen soveltanut lakia hänen kohdallaan tietoisesti toisin kuin kuuden muun samanlaisessa asemassa olleen opetuslupahakemuksen tehneen henkilön kohdalla. Poliisilaitoksen huomiota kiinnitetty vastaisen varalle kansalaisten yhdenvertaisuusperiaatteen oikeaan soveltamiseen lupahakemuksista päätettäessä.

/V

TieliikenneL_68_§_(267/81)
AjokorttiA_12_§_(183/82)
LiikMp_ajokorttiasetuksen_soveltamisesta_12_§_(471/72)
HM_5_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Poliisi	R:EOA
Virkanimitys	D:1180/4/87
Yhdenvertaisuus	A:3.7.1989
Huomautus	

/O

Poliisiylijohtajan menettelyä valtioneuvoston esittelijänä keskusrikospoliisin päällikön virkanimitysasiassa arvosteltu sen johdosta, että täytettävänä olleeseen virkaan ilmoittautuneiden henkilöiden ansioiden valikoiva selostaminen ja puutteellinen vertailu olivat olleet omiaan antamaan erään ilmoittautuneen ansioista kohtuuttoman vaatimattoman kuvan. Samantyyppiset ansiot olisi tullut selostaa kunkin ilmoittautuneen kohdalla samanlaajuisesti ja ansioiden vertailun lähtökohtana olisi tullut olla virkaan kuuluvat tehtävät kokonaisuudessaan.

/V

VNOS_49_§_(995/43)

HM_5_§

HM_86_§

PoliisiA_15_§_(737/85)

PoliisiA_51_§_1_mom

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Perustelut

R:EOA

Syyttämättäjättäminen

D:273/4/87

Syyteoikeuden vanhentuminen

A:17.8.1989

Virallinen syyttäjä

Huomautus

/O

Apulaisnimismiehen viransijaisen katsottu menetelleen virallisena syyttäjänä varomattomasti siinä, että hän oli perustelut syyttämättä jättämisestä koskevaa ratkaisuaan syyteoikeuden vanhentumisella, vaikka hän oli todellisuudessa perustanut ratkaisunsa siihen, ettei hän ollut katsonut syyttämättä jättämänsä henkilön lainkaan syyllistyneen rangaistavaan tekoon. Kysymys myös asianomistajarikoksen syyteoikeuden vanhentumista koskevien säännösten tulkinnasta.

/V

RL_5_luku_1_§

RL_5_luku_3_§_1_mom

RL_8_luku_6_§_1_mom

RL_27_luku_8_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Hallintomenettely

R:EOA

Palveluperiaate

D:1477/4/87

Työlupa

A:14.9.1989

Ulkomaalainen

Huomautus

/O

Sisäasiainministeriön poliisiosastolle huomautettu siitä, että ranskan kielen opetus- ja käännöstyötä varten ulkomalaiselle myönnetyssä työluvassa työn laatua oli ilman asiallista syytä rajoitettu vakiintuneesta oikeuskielestä poikkeavalla tavalla eli koskemaan ainoastaan "työsuhteista työtä", vaikka työlupa oli tarkoitettu koskemaan myös virkasuhteista työtä hallitusmuodon 84 §:n 2 momentissa selostetuissa tapauksissa. Kysymys myös siitä, että oleskelu- ja työluvan hakijalle tulisi viran puolesta selostaa erilaiset vaihtoehdot niin yksityiskohtaisesti, että hän voisi tehdä omassa asiassaan perusteltuja valintoja eri vaihtoehtojen välillä.

/V

HM_84_§_2_mom

UlkomaalaisL_15_§_2_mom_(400/83)

UlkomaalaisA_9_§_2_mom_(252/84)
UlkomaalaisA_10_§_3_mom
UlkomaalaisA_10_§_4_mom
HallintomenettelyL_4_§_(598/82)

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Poliisi	R:AOAVM
Yhdenvertaisuus	D:559/4/87
Virkavelvollisuus	A:15.12.1989
Huomautus	

/O

Sisäasiainministeriön tietoon saatettu käsitys, jonka mukaan varsinaisten poliisitehtävien hoitaminen ei saa kärsiä poliisimiesten osallistumisesta urheilutoimintaan. Tällaista osallistumista ei myöskään saanut lukea työajaksi sellaisilla perusteilla tai sellaisissa olosuhteissa, että poliisimiehet joutuvat tai tuntevat joutuvansa eriarvoiseen asemaan.

/K

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies on pyytänyt sisäasiainministeriöltä selvitystä ja lausunnon Tampereella 20.3.1987 päivätyn, eduskunnan oikeusasiamiehelle osoitetun ja nimimerkillä "Yksi monien puolesta" allekirjoitetun kirjoituksen johdosta.

Kirjoituksessa kerrotaan, että Tampereen poliisilaitoksella on ollut tapana lähettää työvuorossa olevia poliisimiehiä Tampereen poliisiurheilijat -nimisen urheiluseuran järjestämiin urheilukilpailuihin toimitsijatehtäviin, vaikka näitä tehtäviä ei voida pitää poliisityönä. Tampereen poliisilaitoksella palvelevat poliisimiehet ovat joutuneet kirjoituksen mukaan eriarvoiseen asemaan riippuen siitä, harrastavatko he urheilua vai ei. Erityisesti kirjoituksessa tuodaan esille, että eräs nimeltä mainittu poliisimies on ollut työvuorollaan 7. ja 8.3.1987 myymässä makkaraa edellä mainitun urheiluseuran järjestämissä hiihtokilpailuissa, mistä tehtävästään poliisimiehen on väitetty saaneen haittatyökorvauksia.

Asian johdosta antamassaan 4.5.1987 päivätyssä selvityksessä Tampereen silloinen poliisimestari Paavo Koskela kertoo, että Tampereen poliisilaitoksella on yleensä suhtauduttu myönteisesti henkilöstön fyysisen kunnon ylläpitämiseen. Siksi on käytetty "jonkun verran" työtunteja myös Tampereen poliisiurheilijoiden toimintaan. Koskelan mukaan on kohtuullista, että poliisin voimavaroja voidaan suunnata myös liikuntakasvatukseen ja siihen liittyviin järjestelytehtäviin, mikäli poliisin varsinaiset virkatehtävät kuitenkin pidetään etusijalla. Urheilutoiminta on Koskelan mukaan arvokasta "pr-toimintaa" poliisityölle. Se luo tarpeellista yhteishenkeä ja aktivoi henkilöstä fyysisen kunnon ylläpitämiseen, mikä on monien poliisitehtävien kannalta välttämätöntä. Urheilutoimintaan osallistuminen myös lähentää poliisia kansalaisiin.

Kirjoituksessa esitetty väite poliisin virkatyönä hoitamasta makkaranmyynnistä todetaan perättömäksi. Kirjoituksessa nimetty poliisimies on tosin ollut työvuorollaan tarkastamassa hiihtokilpailujen pysäköintijärjestelyjä ja liikennemerkkien sijoittelua sekä vastaamassa liikenteen ohjauksesta ja huoltoajon sujumisesta. Poliisityöhön kuulumattomiin tehtäviin hän ei ole sitä vastoin osallistunut.

Asian johdosta antamassaan 19.5.1987 päivätyssä lausunnossa

Hämeen lääninhallituksen poliisitoimisto ilmoittaa katsovan-
sa, ettei kirjoituksen perusteella voida epäillä kenenkään
poliisimiehen syyllistyneen virheelliseen menettelyyn.

Sisäasiainministeriön 18.6.1987 päivätyssä lausunnossa tode-
taan, että poliisihallinnossa on perinteisesti suhtauduttu
myönteisesti henkilöstön urheiluharrastuksiin. Poliisilla on
tehtäviä, joiden hoitamisessa on etua hyvästä fyysisestä kun-
nosta. Poliisiurheilulla on nähty olevan myös poliisin ja
yleisön suhteita parantavaa vaikutusta. Tämän vuoksi poliisi-
miesten on sallittu osallistua työajallaan valtakunnallisiin
mestaruuskilpailuihin. Poliisimiehiä on myös komennettu täl-
lisiin urheilutilaisuuksiin ja eräissä poikkeustapauksissa
myös joukkuepelien lyhytaikaisiin viimeistelyharjoituksiin.
Työajaksi ei ole kuitenkaan luettu poliisimiesten yksityistä
harjoittelua kilpailuja varten.

Sisäasiainministeriö korostaa, että urheilutoiminnan tulisi
olla mahdollisimman selvästi erotettavissa poliisin työteh-
tävistä. Työaikaa voidaan käyttää ainoastaan "poliisitehtäväk-
si" katsottavaan toimintaan. Sisäasiainministeriön arvion mu-
kaan Tampereen poliisilaitoksen johdolla ei "ehkä ole riittä-
vän selvää kuvaa varsinaisten poliisitehtävien ja urheilutoi-
minnan liittymäkohdistista".

Lausunnossaan sisäasiainministeriö katsoo kuitenkin jääneen
näyttämättä, että kirjoituksessa nimeltä mainittu poliisimies
olisi käyttänyt työaikaansa muuhun kuin varsinaisiin poliisi-
tehtäviin.

Omana kantamani ilmoitan seuraavan.

Hankitun selvityksen valossa en katso ilmenneen todennäköi-
siä syitä epäillä, että kantelukirjoituksessa nimeltä mainit-
tu poliisimies olisi siinä väitetyllä tavalla käyttänyt työ-
aikaansa muuhun kuin poliisitehtäviinsä kuuluviin toimiin.

Yleiseltä kannalta ilmoitan yhtyvänä sisäasiainministeriön
lausunnossaan esittämiin käsityksiin niistä puitteista, jois-
sa poliisimiesten voidaan sallia käyttävän työaikaansa urhei-
lutoimintaan. Jäljempänä haluan kuitenkin korostaa kahta
asiaa.

Ensiksi: varsinaisten poliisitehtävien hoitaminen ei saa kär-
siä poliisimiesten osallistumisesta urheilutoimintaan. Polii-
sin työvoimavajausta ei voida perustella sillä, että osan
työvuorossa olevista poliisimiehistä on sallittu osallistuvan
tai että jotkut heistä on komennettu osallistumaan urheilukil-
pailuihin, sen enempää kilpailu- kuin järjestelytehtäviin.
Tampereen poliisilaitoksen tapauksessa ei ole kuitenkaan edes
väitetty, että varsinaiset poliisitehtävät olisivat kärsineet
poliisilaitoksen urheiluharrastusta suosivasta asenteesta.

Toiseksi: urheilutoimintaan osallistumista ei saisi lukea
työajaksi sellaisilla perusteilla tai sellaisissa olosuhteis-
sa, että poliisimiehet joutuvat tai tuntevat joutuvansa eri-
arvoiseen asemaan. Tampereen poliisimestarin tässä asiassa
antamasta selvityksestä voi saada sellaisen käsityksen, että
poliisimiesten urheiluharrastukseensa vapaaehtoisesti ja va-
paa-aikanaan uhraama työ voitaisiin joissakin tapauksissa kor-
vata sallimalla heidän vastapainoksi käyttää harrastukseensa

jonkin verran myös työaikaansa. Mielestäni tämä ei ole hyväksyttävä peruste. Poliisimiehiä ei tule kohdella viranhoidossa eriarvoisesti riippuen siitä, mihin he käyttävät vapaa-aikaansa. Kaikilla poliisimiehillä tulee olla periaatteessa yhtäläiset mahdollisuudet osallistua työaikanaan urheilu- tai muuhun virkistystoimintaan, sen mukaan kuin tällaista osallistumista voidaan perustella itse poliisityöhön liittyvillä näkökohdilla. Toisaalta totean, ettei kantelukirjoituksessa ole yksilöity sellaisia tapauksia, joissa kuvatuista syrjivää kohtelua olisi esiintynyt.

Edellä lausumani perusteella ilmoitan, ettei nimimerkillä "Yksi monien puolesta" allekirjoitettu kantelukirjoitus anna minulle aihetta muuhun kuin että saatan edellä esittämäni käsitykset sisäasiainministeriön poliisiosaston tiedoksi vastaisen varalle sekä sopivalla tavalla myös Tampereen poliisilaitoksen tietoon saatettavaksi.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Oikeusturva	R:AOAVM
Poliisi	D:1322/4/87
Vanki	A:22.12.1989
Huomautus	

/O

Ylikonstaapeli oli antanut aikakauslehdelle tietoja siinä tarkoituksessa, että poliisi olisi saanut lehden lukijoilta vihjeitä ns. tyrmäystippoja käyttäen tapahtuneiden useiden ryöstöjen ja heitteillepanojen selvittämiseksi. Poliisin saatua näin eräitä vihjeitä ylikonstaapeli oli tutkinnan edettyä vangitsemisasteelle antanut saman lehden toimittajalle uusia tietoja, vangitun nimen ja tunnistamisessa käytetyn valokuvan, joka oli julkaistu jutun ensimmäisen oikeudenkäynnin jälkeen ilmestyneen lehden numerossa. Lehden artikkeli oli julkaistu vangittua loukkaavassa ja ylikonstaapelin osuutta korostavassa muodossa. Muodollisena perusteena kuvan antamiselle oli saada lukijoilta lisätietoja vangitun liikkumisesta yhden rikoksen teko-aikaan. Ylikonstaapelin tietoon saatettu käsitys riittävän varovaisuuden noudattamatta jättämisestä tiedotusvälineille tietoja annettaessa ja virheellisestä menettelystä vangitun valokuvan antamisessa.

/V

SisM:n ohjeet rikostutkintaan liittyvien tietojen antamisesta julkisuuteen, Poliisin käskylehti 2/26.2.1970

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Henkilökohtainen vapaus	R:AOA
Kiinniottaminen	D:796/4/87
Poliisi	A:27.12.1989
Voimakeinot	
Huomautus	

/O

Poliisimiehille annettu huomautus sen johdosta, että he ovat ottaneet kiinni 12-vuotiaan pojan viedäkseen tämän poliisikyydillä kotiin ja käyttäneet tällöin pojan vastarinnan murtamiseksi sellaisia voimakeinoja, jotka ovat olleet selvästi epäsuhteessa pojan kiinniottamisella tavoiteltuihin etuihin. Kysymys myös henkilöllisyyden selvittämistarpeesta kiinniottamisen perusteena.

/V

PoliisiL_12_§_(84/66)
PoliisiL_13_§
PoliisiL_19_§
RL_3_luku_1_§_1_mom
RL_3_luku_8_§_2_mom
RL_16_luku_1_§
RL_16_luku_20a_§
RVpA_20_§_4_mom
HM_6_§_1_mom
KP-sopimus_9_art._1_kohta

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Kansaneläkelaitos	R:EOA
Sairaanhoido	D:458/4/88
Sairausvakuutus	A:27.4.1989
Vitamiinit ja hivenaineet	
Huomautus	

/O

Kysymys vitamiinien ja hivenaineiden korvattavuudesta sairausvakuutuslain perusteella ja kansaneläkelaitoksen päätöksen lainmukaisuudesta.

/V

SairausvakuutusL_49_§_(364/63)
SairausvakuutusL_4_§_(32/85)
SairausvakuutusL_5_§_1_mom_(479/85)
SairausvakuutusL_5a_§_(1286/87)
SairausvakuutusL_6_§_(496/73)
SairausvakuutusL_43_§_(452/74)
SairausvakuutusL_46_§_(452/74)
SairausvakuutusL_47_§_(496/73)
SairausvakuutusL_49_§_(496/73)
SairausvakuutusL_51_§_(496/73)
SairausvakuutusL_77_§_(496/73)
SairausvakuutusA_39_§_(473/63)
KEL_54_§_(347/56)
L_lääkärin-toimen_harjoittamisesta_18_§_(562/78)
L_lääkärin-toimen_harjoittamisesta_19_§
VJ_83a_§_(249/37)

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Siviilipalvelus	R:EOA
Sopimaton käyttäytyminen	D:239/4/86
Virkakirje	A:5.1.1989
Virkamies	
Virkavelvollisuus	
Huomautus	

/O

Siviilipalvelusmiesten esimiehenä toiminut opettaja oli useissa eri yhteyksissä käyttänyt asenteellista, vähättelevä ja asiatonta puhetapaa siviilipalvelusmiehistä. Opettaja oli lisäksi esittänyt muun muassa siirto- ja loma-asioita siviilipalvelusmiehille uhkailevassa sävyssä, maininnut ulkopuolisille aikaisempien siviilipalvelusmiesten terveydentilasta ja rikollisesta menneisyydestä sekä vaihdattanut oman autonsa renkaita siviilipalvelusmiehillä palvelusvapaana suoritettua korvausta vastaan. Opettajalle annettu vakava huomautus hänen sopimattomasta ja osittain virkavelvollisuuksien vastaisesta menettelystään.

/V

A_virkalähetysoikeudesta_postiliikenteessä_4_§_(501/76)

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Palveluskelpoisuus	R:EOA
Palvelusluokan muutokset	D:1782/4/87
Varusmies	A:17.3.1989
Huomautus	

/O

Joukko-osaston komentaja oli sotilassairaalan ylilääkärin ja joukko-osaston sairaantarkastustoimikunnan ehdotuksista poiketen esittänyt alokkaan siirtämistä palveluskelpoisuusluokkaan E. Sotilaspiirin päällikkö oli kuitenkin myöhemmin lääkärin esityksen mukaisesti vapauttanut varusmiehen kokonaan rauhanajan palveluksesta eli siirtänyt hänet palveluskelpoisuusluokkaan C. Katsottu, että palveluskelpoisuuden arvioiminen edellytti lääketieteellistä asiantuntemusta. Saatettu käsitys asiasta komentajan tietoon.

/V

A_asevelvollisuuslain_soveltamisesta_67_§_(479/71)

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Lääkäri	R:EOA
Varuskunta	D:789/4/89
Varusmies	A:30.8.1989
Huomautus	

/O

Varuskunnan lääkäri oli puhutellut vastaanotolla käynyttä varusmiestä loukkaavasti. Kiinnitetty lääkärin huomiota vastaisen varalle asialliseen puhetapaan potilaita kohtaan.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Puolustusvoimat	R:EOA
Viivästyminen asian käsittelyssä	D:785/4/87
Väestönsuojelu	A:27.9.1989
Huomautus	

/O

Varuskunnan vesisäiliöön oli joutunut terveydelle haitallista ainetta eikä veden käyttäjiä ollut siitä varoitettu. Tapauksen tutkintaa ja tiedotusta arvosteltu. Samalla on saatettu puolustusministeriön ja pääesikunnan tietoon käsitys väestönsuojelutoimenpiteiden ensisijaisuudesta ja välittömyydestä ja korostettu, että tällaisten tapausten varalta annettavien määräysten ja ohjeiden tulee olla selkeitä ja riittävän yksityiskohtaisia.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Esittelyoikeus	R:EOA
Koulutoimenjohtaja	D:1363/4/87
Toimivalta	A:16.1.1989
Huomautus	

/O

Koulutoimenjohtajan menettelyä arvosteltu. Hänen ratkaisulleen ottaa esiteltäväkseen koululautakunnassa opetuspäällikön toimialaan kuuluvat ja valmistelemaat asiat ei pidetty asiallisilta perusteiltaan vakuuttavana. Ratkaisun muodollinen peruste oli myös virheellinen.

/V

L_kunnan_kouluhallinnosta_10_§_(479/83)
A_kunnan_kouluhallinnosta_8_§_(722/84)
A_kunnan_kouluhallinnosta_17_§
PeruskouluA_59_§_1_mom_(443/70)
HallintomenettelyL_8_§_(598/82)

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Kelpoisuusehdot	R:EOA
Liikevaihtoverotoimisto	D:1463/4/87
Huomautus	A:20.1.1989

/O

Liikevaihtoverotoimiston ratkaisua hakijan kelpoisuudesta liikevaihtoverotoimiston vanhemman tarkastajan toimeen on pidetty virheellisenä. Kelpoisuus on perustunut liikevaihtoverohallinnosta annetun asetuksen (206/77) voimaantulosäännökseen.

/V

A_liikevaihtoverohallinnosta_(631/64)
A_liikevaihtoverohallinnosta_16_§_1_mom_(67/70)
A_liikevaihtoverohallinnosta_16_§_1_mom_(206/77)
A_liikevaihtoverohallinnosta_annetun_A:n_muuttamisesta_16_§_1_mom_(408/72)
A_korkeakoulututkintojen_määrittelystä_sekä_eräiden_opintosuoritusten_vastaavuudesta_1_§_(200/82)
A_korkeakoulututkintojen_määrittelystä_sekä_eräiden_opintosuoritusten_vastaavuudesta_3_§
A_korkeakoulututkintojen_määrittelystä_sekä_eräiden_opintosuoritusten_vastaavuudesta_7_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Hallintotapa	R:EOA
Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos	D:888/4/87
Sivutoimi	A:21.4.1989
Huomautus	

/O

Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen johtajan huomiota kiinnitetty Vuolijoen kalastusteknisellä koeasemalla vuosina 1986-1987 ilmenneisiin hallinnollisiin epäkohtiin. Päätös lähetetty tiedoksi myös valtioneuvostolle. Päätöksessä katsottu lisäksi, että riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos oli voinut antaa työsuhteisille kalastusmestareille määräyksiä vapaa-aikana tapahtuneesta ja laitoksen toimintaa häirinneestä sivutoimisesta troolikalastuksesta.

/V

TyösopimusL_1_§_(320/70)
TyösopimusL_13_§
L_riista-_ja_kalatalouden_tutkimuslaitoksesta_1_§_(90/71)
L_riista-_ja_kalatalouden_tutkimuslaitoksesta_1_§_(1131/87)

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Kelpoisuusehdot	R:EOA
Viran täyttäminen	D:642/4/89
Ympäristönsuojelusihteri	A:15.9.1989
Huomautus	

/O

Kunnanhallitukselle huomautettu siitä, että se oli valinnut ympäristönsuojelusihterin virkaan henkilön, joka ei täyttänyt asetettuja pätevyysvaatimuksia.

/V

L_kuntien_ympäristönsuojelun_hallinnosta_7_§_2_mom_(64/86)

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Armahdus	R:EOA
Asiakirja	D:1626/4/87
Esittely	A:6.10.1989
Hallintomenettely	
Huomautus	

/O

Oikeusministeriön tietoon saatettu käsitys, että ministeriön on sovellettava armahdusasian valmistelussa ja esittelyssä hallintomenettelylain 3 §:n 2 momentissa lueteltuja säännöksiä. Lisäksi todettu, että esittelijän olisi tullut ilmoittaa armahdusasiakirjojen katoamisesta myös anojalle ennen jatko-toimiin ryhtymistä. Edelleen saatettu oikeusministeriön tietoon, että ministeriön tulisi antaa alaisilleen virastoille ja laitoksille ohjeet, ettei armahdusasiakirjoja lähetetä samassa kirjekuoressa tai paketissa muun ministeriöön toimitettavan aineiston kanssa.

/V

HallintomenettelyL_1_§_(598/82)

HallintomenettelyL_3_§

HallintomenettelyL_1-13_§

HallintomenettelyL_14-25_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Esitutkinta	R:EOA
Kotirauha	D:1255/4/87
Kuulustelu	A:14.11.1989
Poliisi	
Puhelinsalaisuus	
Tulli	
Ulkomaalainen	
Huomautus	

/O

Tullihallituksen tullivalvontatarkastajalle annettu vakava huomautus sen johdosta, että hän oli ilman edeltävää kutsua noutanut suomen kieltä taitamattoman, raskaana olevan ulkomaan kansalaisen tämän Espoossa olevasta kodista tullihallitukseen ja tulkin välityksellä yli kahdeksan tunnin ajan ilman lepo- tai ruokailutaukoja kuulustellut tätä epäiltynä osallisuudesta salakuljetukseen. Uuvuttavasta kuulustelusta aiheutunut rasitus oli osaltaan saattanut myötävaikuttaa kuulusteltavan pian tämän jälkeen tapahtuneeseen keskenmenoon.

Tullivalvontatarkastajalle on huomautettu myös siitä, että hän oli laiminlyönyt käyttäytyä asiallisesti ja hienotunteisesti etsiessään salakuljetuksesta epäiltyä tämän kotoa.

Tullihallituksen tullirikostutkintaa arvosteltu sen johdosta, että tutkija oli, hankkiakseen tiedon puhelinkeskustelun sisällöstä, yrittänyt nauhurin lainaamalla saada salakuljetuksesta epäillyn yksityishenkilön salaa nauhoittamaan salakuljetukseen osalliseksi epäillyn kolmannen henkilön kanssa käymän puhelinkeskustelun. Kysymys puhelinsalaisuudesta ja tutkin-takeinon sopimattomuudesta.

/V

TulliL_53_§_1_mom_(573/78)

TulliL_53_§_4_mom

PoliisiL_12_§_(84/66)
PoliisiL_15_§
PoliisiA_103_§_(119/69)
Poliisin_käskylehti_nro_5/16.7.1970
HM_11_§
HM_12_§
RL_6_luku_3_§_3_kohta
RL_38_luku_8_§
L_tutkintavankeudesta_13a_§_(455/87)
L_tutkintavankeudesta_13b_§
EsitutkintaL_18_§_1_mom_(449/87)

/K

Hankittuani Espoosta olevan markkinointipäällikön K.S:n ja hänen vaimonsa balettianssija T.S:n kantelukirjoitusten johdosta muun muassa tullihallituksen lausunnon sekä tullivalvontatarkastaja Antti Jokisen selvityksen olen 14.11.1989 antamassani päätöksessä lausunut muun muassa seuraavaa:

7. RATKAISU

Tullilain 53 §:n 1 momentin mukaan, sellaisena kuin tämä lainkohta oli ennen vuoden 1989 alusta voimaan tullutta lainmuutosta (1262/88), tullirikosasian tutkinnassa oli noudatettava tullilain säännösten lisäksi esitutkinnasta rikosasioissa annettuja säännöksiä. Kantelussa tarkoitettujen tapahtumien aikana rikosasiain esitutkinnasta oli säädetty poliisiasetuksen (119/69) 103 §:ään sisältyvän valtuutussäännöksen nojalla sisäasiainministeriön rikostutkintaa koskevassa poliisin käskylehdessä nro 5/16.7.1970. Lisäksi esitutkinnassa tuli ottaa huomioon poliisilaista (84/66) ilmeneviä, voimakeinojen käyttöä koskevia yleisperiaatteita. Kantelussa tarkoitettujen menettelytapojen hyväksyttävyyttä onkin ensisijaisesti arvioitava näiden ohjeiden ja säännösten valossa.

7.1. Nauhurin lainaaminen

Asiassa on käynyt ilmi, että tullivalvontatarkastaja Antti Jokinen on huhtikuussa 1987 esimiehensä toimistopäällikkö Hämäläisen suostumuksin aktiivisesti yrittänyt saada K.S:n salaa nauhoittamaan salakuljetukseen osalliseksi epäillyn kolmannen henkilön kanssa käytävää yksityistä puhelinkeskustelua sekä luovuttamaan nauhoituksen tämän jälkeen viranomaisten käyttöön. Jokisentarjoituksena on ollut hankkia näyttöä tapahtuneeksi epäillyn tullirikoksen tutkintaa varten. K.S. ei ole kuitenkaan suostunut hänelle ehdotettuun yhteistyöhön.

Hallitusmuodon 12 §:n mukaan puhelinsalaisuus on loukkaamaton, mikäli siitä ei ole laissa poikkeusta säädetty. Rikoslain 38 luvun 8 §:n nojalla rangaistaan sitä, joka oikeudettomasti hankkii tai yrittää hankkia tiedon puhelin- tai lennätinlaitoksen välitettävän puhelun sisällöstä. Poliisille ei ole säädetty oikeutta salaa kuunnella tai nauhoittaa edes rikoksesta epäiltyjen puheluita. Kun kysymys on nimenomaan puhelinsalaisuudesta, puhelinkeskustelun taikka sen kuuntelun tai nauhoittamisen tapahtumapaikalla ja sen mahdollisesti nauttimalla kotirauhan suojalla ei ole olennaista merkitystä. Tutkintavangin puhelujen kuuntelusta on kuitenkin erikseen säädetty tutkintavankeuslain 13a ja 13b §:issä, jotka ovat tulleet voimaan 1.10.1987. Näissäkin tapauksissa puhelin kuunte-

lemisestä tai nauhoittamisesta on ilmoitettava ennen sen alkamista sekä vangille että sille, johon hän on puhelimitse yhteydessä.

Yleisesti on kuitenkin katsottu, ettei oman puhelun nauhoittaminen ole rikoslain 38 luvun 8 §:n tarkoittamalla tavalla oikeudetonta silloinkaan kun se tapahtuu keskustelukumppanin tietämättä (Vrt. KKO 1981 II 182). Tällaisen nauhoituksen käyttämisestä todisteena ei ole erikseen säädetty, mutta yleensä siihen ei liene oikeudellista estettä. Myös poliisimiehellä on katsottu olevan oikeus nauhoittaa rikoksesta epäillylle henkilölle soittamiaan puheluita nauhoittamisesta vastapuolelle erikseen ilmoittamatta sekä käyttää näin syntyneitä nauhoituksia apuna rikoksia selvitetessä.

Edellä mainitun poliisin käskylehden mukaan rikostutkinnassa ei saa käyttää "sopimattomia" keinoja. Sellaisista mainitaan esimerkkeinä menettelytavat, joissa käytetään muun muassa "kavaluutta" tai "vilppiä". Kiellon tarkoituksena on suojata sitä luottamusta, jota yleisö tuntee virkakuntaa kohtaan. Puheena olevassa tapauksessa herää kysymys, onko rikostutkijan sopimatonta käyttää yksityishenkilöä välikätenään tietoa hankittaessa. Niin kauan kuin yksityishenkilön yhteistyö rikostutkijan kanssa on vapaaehtoista ja rajoittuu sinänsä laillisiin menettelytapoihin, tällainen yhteistyö ei sinänsä voine vaarantaa virkakuntaa kohtaan tunnettua luottamusta. Rikosten selvittämiseksi poliisin on voitava olla harkintansa mukaan yhteistyössä myös rikoksesta epäiltyjen kanssa. Tästä mahdollisuudesta on säädetty nimenomaisesti rikoslain 6 luvun 3 §:n 3 kohdassa, jonka mukaan rangaistuksen lieventämisperusteena voidaan pitää tekijän oma-aloitteista pyrkimystä edistää rikoksensa selvittämistä.

Puheena olevassa tapauksessa on kuitenkin kysymys siitä, että Jokinen on rikostutkijana ehdottanut puhelun nauhoittamista yksityishenkilölle saadakseen tiedon tämän henkilön ja ulkopuolisen kolmannen henkilön välillä käytävän keskustelun sisällöstä. Nauhoitus on suunniteltu tapahtuvaksi siten, ettei kolmas henkilö tietäisi nauhoituksesta. Näin on ollut ilmeisesti tarkoitus saada kolmas henkilö puhumaan sellaista, mitä hän ei ehkä olisi halunnut rikostutkijalle itselleen kertoa. Käyttämällä yksityishenkilöä välikätenään rikostutkija on itse asiassa pyrkinyt samaan lopputulokseen kuin jos hän olisi itse nauhoittanut tai kolmannelta henkilöltä salaa kuunnellut yksityistä puhelinkeskustelua.

Kun puhelinkeskustelun toinen osapuoli on tietoinen mutta vastapuoli puolestaan tietämätön keskustelun kuuntelusta tai nauhoituksesta, vastapuolen puhelinsalaisuuden ulottuvuus jää erityyppisissä tilanteissa jonkin verran tulkinnanvaraiseksi. Tutkintavankeuslain 13a ja 13b §:ien säätäminen on kuitenkin selkiyttänyt lainsäätäjän periaatteellista kantaa. Tutkintavangin puhelujen kuuntelua koskevasta hallituksen esityksestä (n:o 14/1985 vp.) eduskunnan lakivaliokunnalle antamassaan lausunnossa (n:o 4/24.6.1986) eduskunnan perustuslakivaliokunta katsoi oikeusturvan edellyttävän, että tutkintavangin puhelun kuuntelumahdollisuudesta aina ilmoitetaan myös vastapuolelle. Kysymys on viime kädessä vastapuolen oikeudesta hallitusmuodon 12 §:ssä turvattuun puhelinsalaisuuteen.

Viimeksi mainitun kannanoton valossa pidän puhelinsalaisuu-

den suojan kannalta kyseenalaisena myös sitä, että vapaalla jalalla oleva yksityishenkilö rikostutkijan toimeksiannosta nauhoittaa omia puhelujaan rikostutkijan käyttöä varten vasta-puolen tästä tietämättä, olkoonpa, että yksityishenkilö on vapaaehtoisesti suostunut toimimaan rikostutkijan välikätenä. Erityisen epäilyttävältä tällainen välikäsisuhde tuntuu sil-loin, kun rikoksesta epäilty henkilö toimii rikostutkijan välikätenä toista rikoksesta epäiltyä vastaan. Rikostutkijan ja rikoksesta epäillyn välisen yhteistyön vapaaehtoisuus voi olla usein kyseenalaista sellaisissa olosuhteissa, joissa rikostutkijalla on mahdollisuus painostaa rikoksesta epäiltyä yhteistyöhön uhkaamalla tätä esimerkiksi pakkokeinojen käytöl-lä. Näin ollen myös nauhoituksesta tietoisien osapuolien "suos-tumus" puhelinsalaisuuteensa puuttumiseen voi jäädä näennäi-seksi. Puheena olevan kaltaisten tutkintatapojen yleistyminen saattaisi johtaa siihen, että esitutkintaviranomaiset ryhtyvät kiertämään toimivaltaansa rajoittavia säännöksiä teettämällä esitutkintaa yksityisillä henkilöillä. Tämä heikentäisi paitsi virkakuntaa kohtaan tunnettua luottamusta myös itse tutkinnan luotettavuutta.

Epäsovinnainten tutkintakeinojen luvallisuutta arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota myös poliisilain 12 §:n 3 momentista ilmenevään suhteellisuusperiaatteeseen, jonka mukaan poliisi ei saa puuttua kansalaisten oikeuksiin enempää kuin virkatehtävän toimittamiseksi on tarpeen. Esimerkiksi tutkittavan rikoksen vakavuudesta riippuu, miten syvällisesti yksilön oikeuksiin puuttuvia keinoja poliisi saa käyttää. Toisaalta: vaikka kysymys olisi törkeästäkin rikoksesta, kansalaisten hallitusmuodossa suojattuja perusoikeuksia ei voida kaventaa pelkästään viranomaisen hallinnollisella harkinnalla. Halli-tusmuodon 12 §:n mukaan puhelinsalaisuutta voidaan rajoittaa ainoastaan eduskunnan säätämällä lailla. Niin kauan kuin täl-laista poikkeusta ei ole lailla säädetty, sitä ei ole myöskään viranomaiskäytännössä syytä hyväksyä.

Edellä lausumani perusteella pidän Jokisen puheena olevaa menettelyä sopimattomana tutkintakeinona. Nauhurin lainaaminen K.S:lle puhelujen salaa nauhoittamista varten on kuitenkin tapahtunut ennen kuin tutkintavangin puhelusta säädettiin tehtäväksi ilmoitus puhelinkeskustelun toiselle osapuolelle lisäämällä tutkintavankeuslakiin edellä mainittu 13 b §. Koska Jokisen menettelyn hyväksyttävyyttä voitiin tuona aikana voi-massa olleiden säännösten valossa pitää tulkinnanvaraisena, tyydyn tältä osinainoastaan saattamaan edellä selostetun käsitykseni Jokisen ja Hämmäläisen sekä tullihallituksen tie-toon vastaisen varalta huomioon otettavaksi.

7.2. Kotirauhan häiritseminen

Hallitusmuodon 11 §:n mukaan Suomen kansalaisten kotirauha on loukkaamaton. Poliisilain 12 §:stä ilmenevät myös rikostutkin-taan soveltuvat, niin sanotut hienotunteisuuden ja vähemmän haitan periaatteet. Rikostutkijan on noudatettava kaikessa toiminnassaan asiallisuutta eikä hän saa puuttua kansalaisten oikeuksiin enempää kuin mikä virkatehtävän toimittamiseksi on tarpeen. Edellä mainitun poliisin käskylehden mukaan rikostut-kinta on aina pyrittävä suorittamaan siten, ettei kukaan ai-heetta joudu epäluulon alaiseksi tai kärsimään vahinkoa. Vuoden 1988 alusta voimaan tulleen valtion virkamieslain 5 luvun 20 §:n 3 momentin mukaan virkamiehen on käyttydyttävä virka-

miesasemansa edellyttämällä tavalla. Yleisen käsityksen mukaan virkamiehellä on ollut tämä velvollisuus jo ennen tämän lain säätämistäkin.

Asiassa on selvitetty, että Jokinen on vuonna 1987 useita kertoja yrittänyt tavoittaa K.S.:ää tämän asunnolta sekä puhelimitse että henkilökohtaisilla kotikäynneillä. Ei ole kuitenkaan ilmennyt todennäköisiä syitä epäillä, etteivät Jokisen puhelinsoitot ja kotikäynnit olisi liittyneet Jokisen suorittamaan rikostutkintaan tai että yhteydenottoja olisi tapahtunut tiheämmin kuin mitä Jokisen virkatehtävät olisivat edellyttäneet. Sen sijaan K.S:n vanhempien ja T.S:n kertomusten perusteella käy mielestäni uskottavaksi, että huhtikuussa 1987 tapahtuneella käynnillään Jokinen on aiheuttanut tarpeetonta häiriötä joko potkimalla tai hakkaamalla S:n asunnon ulko-ovea ja että soitettuaan tämän jälkeen K.S:n vanhempien asunnon ovikelloa hän on aluksi laiminlyönyt esitellä itsensä sekä muutoinkin kohdellut K:S:n äitiä työkeästi. Tämän johdosta pidän aiheellisena muistuttaa, että rikostutkintaa suorittava virkamies on velvollinen esiintymään asiallisesti ja hienotunteisesti joutuessaan rikoksesta epäillyn omaisten kanssa tekemisiin ja erityisesti joutuessaan puuttumaan heidän perustuslailla suojattuun kotirauhaansa. Tällaisessa tilaisuudessa virkamiehen tulee myös ilman eripyyntöä esittäytyä ja ilmoittaa virka-asemansa, jollei virkatehtävän laatu nimenomaan toisin vaadi.

Edellä lausumani perusteella huomautan Jokiselle hänen kerro-
tusta käyttäytymisestään, jota pidän epäasiallisena.

1.4. T.S:n kuulustelu

a) Kuulusteluun noutaminen

Tullilain 53 §:n 4 momentin mukaan jokainen, jolta otaksutaan voitavan saada selvitystä tullirikosasiaa tutkittaessa, on velvollinen kutsusta saapumaan esitutkintaan kuultavaksi lähimpään tullitoimipaikkaan. Joka pätevättä syyttä jättää noudattamatta kutsun, voidaan noutaa esitutkinnan johtajan määräyksestä (alleiviivaus tässä). Myös poliisilain mukaan kuulusteluun on ensin esitettävä kutsu ja vasta sen jälkeen turvaututtava noutamiseen. Ennen vuotta 1989 voimassa olleen poliisilain 15 §:n mukaan jokainen oli velvollinen poliisimiehen kutsusta saapumaan kuulusteluun siinä poliisipiirissä, missä hän oleskeli, tai mainitun poliisipiirin viranomaisen virka-huoneeseen, vaikka se olisikin sijainnut poliisipiirin ulkopuolella naapuripoliisipiirin alueella. Edellä mainitun poliisilain käskylehden mukaan tämä kutsuminen, joka voitiin tehdä puhelimitse, suullisesti, henkilökohtaisesti, kirjallisesti, postin välityksellä tai muulla käytettävissä olevalla tavalla, oli pyrittävä suorittamaan siten, ettei se tarpeettomasti tullut sivullisten tietoon. Kutsumisen yhteydessä oli ilmoitettava kuulustelun aihe sekä huomautettava nouto-oikeudesta, jos kutsua ei noudatettu. Vuoden 1989 alusta voimaan tulleen esitutkintalain 18 §:n 1 momentin mukaan rikoksesta epäilty voidaan eräissä tapauksissa kutsuttakin noutaa esitutkintaan, mutta aikaisempi laki ei tuntenut tällaista mahdollisuutta.

Mielestäni asiassa on T.S:n puolelta saatettu todennäköisek-

si, ettei hänen 25.8.1987 pidettyyn kuulusteluun lähtönsä ole tapahtunut niin vapaaehtoisesti kuin Jokinen on omassa selvi-tyksessään väittänyt. Olosuhteet viittaavat pikemminkin sii-hen, että T.S. on painostettu lähtemään välittömästi Jokisen mukaan. T.S:llä on tuolloin ollut ulkomaisia vieraita ja etu-käteen sovittu autokoulutunti, jonka hän on joutunut kuulus-telun takia viime tingassa peruuttamaan. Toisaalta Jokisen taholta ei ole selvitetty, miksi kutsua kuulusteluun ei ollut voitu toimittaa T.S:lle etukäteen esimerkiksi puhelimitse tai kirjeitse ja miksi kuulusteluun oli pitänyt lähteä välittömäs-ti kutsun esittämisen yhteydessä.

Kerrotulla menettelyllään Jokinen on käsitykseni mukaan rikko-nut kuulusteluun noutamisesta voimassa olleita ohjeita sekä lisäksi poikennut poliisilain 12 §:ssä todetusta vähimmän hai-tan periaatteesta kuin myös edellä mainitun poliisin käskyleh-den ohjeesta, jonka mukaan rikostutkinta oli pyrittävä suorit-tamaan siten, ettei kukaan aiheetta joutunut epäluulon alai-seksi tai kärsimään vahinkoa.

Sitä vastoin katson jääneen näyttämättä, että Jokinen olisi kuulusteluun noudettaessa puuttunut K. ja T.S:n kotirauhaan toimittamalla näiden asunnossa luvattoman kotietsinnän.

b) Kuulustelun toimittaminen

Edellä mainitun poliisin käskylehden mukaan oli periaatteena, ettei rikoksesta epäiltyä pidetty tutkinnassa yhtämittaises-ti 12 tuntia kauempaa kerrallaan. Rikostutkinnassa ei saanut käyttää minkäänlaisia tutkittavan ratkaisuvapauteen, tahdon-voimaan, muistiin tai arvostelukykyyn vaikuttavia, sopimatto-miksi katsottavia keinoja tai menettelytapoja. Sopimattomista keinoista käskylehdessä mainittiin esimerkkeinä muun muassa ruumiillinen ja henkinen pakotus. Edelleen säädettiin, että tutkinnassa olevalle oli tarpeen mukaan varattava tilaisuus "lepoon ja säännönmukaiseen ateriointiin". Vastaavat ohjeet sisältyvät myös vuoden 1989 alusta voimaan tulleeseen esitut-kintalakiin.

Asiassa on selvitetty, että aviomiehensä epäiltyyn salakul-jetusrikokseen osalliseksi epäilty T.S. noudettiin 25.8.1987 kotoaan Espoosta Helsingissä pidettävään kuulusteluun kello 9.15, minkä jälkeen kuulustelu aloitettiin 9.40 ja lopetet-tiin 17.40. Ruokailu- tai lepotaukoja ei ollut pidetty tuona aikana. T.S. oli pyytänyt kuulustelun keskeyttämistä kolme eri kertaa. Kuulustelijoiden on tulkittu toimineen Susanna Pelto-lan 6.3.1988 antaman lausunnon perusteella selvitetty olleen jo T.S:ää kuulusteluun noudettaessa tietoisia siitä, että T.S. oli ilmoittanut olevansa raskaana. Tähän ilmoitukseen ei ole kuitenkaan suhtauduttu vakavasti eikä sen todenperäisyydestä ole edes pyritty varmistumaan. Saadun selvityksen perusteella on käynyt uskottavaksi myös se, että Jokinen oli käyttäytynyt kuulustelutilaisuudessa tarpeettoman kovaäänisesti. Jokisen käytös oli hermostuttanut T.S:ää.

Kaiken edellä kerrotun perusteella on luultavaa, että kuulus-telu on ollut T.S:lle sekä henkisesti että fyysisesti sangen uuvuttava, ottaen erityisesti huomioon hänen raskaustilansa ja sen, että kuulustelu tapahtui kokonaisuudessaan hänelle vieraalla kielellä. Näistä syistä katson, että T.S:n kuuluste-lussa on käytetty sopimatonta menettelytapaa.

Lääkäriinlausunnon perusteella ei ole kuitenkaan näytettävissä toteen, että T.S:n keskenmeno olisi ollut välittömässä syy-yhteydessä hänen kuulusteluunsa. Toisaalta on yleisen elämänkokemuksen valossa mahdollista ja jopa todennäköistä, että kuulustelusta johtunut rasitus on osaltaan edistänyt myöhemmin tapahtunutta keskenmenoa. Joka tapauksessa kuulustelusta vastannut viranomaisena on suhtautunut välinpitämättömästi siihen mahdollisuuteen, että kuulusteltava on ilmoituksensa mukaan ollut raskaana, samoin kuin siihen, että pitkä ja raskas kuulustelu vaarantaa kuulusteltavan raskauden.

Kiinnitän tässä yhteydessä erityisesti huomiota siihen, että kuulustelijoiden tulisi suhtautua vakavasti kuulusteltavan omaa terveydentilaansa koskeviin ilmoituksiin. Kahdeksan tuntia kestävä kuulustelu aikana kenen tahansa kuulusteltavan on katsottava tarvitsevan ravintoa ja lepotaukoja, vaikka hän itse ei ymmärtäisikään niitä pyytää. Kuulustelijoiden asiana on oma-aloitteisesti huolehtia siitä, että kuulusteltava saa tilaisuuden säännölliseen ateriointiin ja riittävään lepoon. Tätä edellytetään myös vuoden 1989 voimaan tulleen esitutkintalain 24 §:n 2 momentissa. Lepotaukoiksi ei voida katsoa sellaisia esimerkiksi tutkinta-aineiston käsittelystä tai kuulustelukertomusten kääntämisestä aiheutuvia keskeytyksiä tai viivästyksiä, joiden aikana kuulusteltavan on oleskeltava samoissa kuulustelutiloissa valmiina kuulustelun jatkamiseen. Jollei riittävään lepoon ja ateriointiin ole kuulustelun aikana mahdollisuuksia, kuulustelua on jatkettava toisena päivänä. T.S:n tapauksessa ei ole selvitetty, mitkä tutkinnalliset syyt olivat estäneet kuulustelun jatkamisen toisena päivänä, vaikka kuulusteltava oli sitä kolme eri kertaa pyytänyt.

Kiinnitän huomiota myös siihen, että Jokinen on eduskunnan oikeusasiamiehelle antamissaan selvityksissä kiistänyt olleensa puheena olevassa kuulustelutilaisuudessa tietoinen T.S:n raskaudesta, vaikka Peltolan 6.3.1988 päiväystä selvityksestä ilmenee, että T.S:n raskaudesta oli nimenomaan keskusteltu häntä kuulusteluun noudettaessa. Tämän selvityksissä havaitsemani ristiriidan takia pidän tarpeellisena muistuttaa, ettei virkamiehen ole mielestäni sopivaa poiketa totuudesta vastatessaan oikeusasiamiehen selvityspyyntöön, silläkään uhalla, että hänen selvityksensä voi antaa oikeusasiamiehelle aiheen arvostella hänen virkatoimintaansa. Toisaalta on kuitenkin selvää, ettei kenelläkään rikokseen syyllistyneellä ole oikeudellista velvollisuutta myötävaikuttaa oman syyllisyytensä selvittämiseen.

Asiakirjoista saatavan selvityksen perusteella katson esitutkinnan johtajana toimineen tullivalvontatarkastaja Antti Jokisen olevan vastuussa T.S:n kuulusteluun noutamisesta ja kuulustelussa käytetyistä menettelytavoista. Sitä vastoin katson jääneen näyttämättä, että ylietsivä Kari Rennola, joka on toiminut ainoastaan tutkintaryhmään komennettuna jäsenenä vailla itsenäistä päätösvaltaa, olisi menetellyt virkavelvollisuutensa vastaisesti tai että hän asemansa puolesta olisi ollut vastuussa T.S:n kuulustelusta. Sen vuoksi ja ottaen erityisesti huomioon T.S:lle hänen raskaustilastaan aiheutuneen terveydellisen vaaran, jota Jokisen on täytynyt pitää mahdollisena, harkitsen oikeaksi antaa Jokiselle vakavan huomautuksen hänen edellä selostetusta, virheellisestä pitämästäni menettelystään.

1.5. Hämmäläisen vastuu

Toimistopäällikkö Hämmäläinen on ilmoittanut, että T.S. oli suullisesti englanniksi selostanut hänelle venäjänkielisen kirjeensä sisällön. Tämän jälkeen kirje oli sen sisällön tarkistamiseksi vielä luetettu venäjätaitoisella virkamiehellä. Seuranneella viikolla kirjeestä oli saatu virallinen käännös. Hämmäläinen on kertonut tutkineensa T.S:n väitteet mutta havainneensa ne aiheettomiksi.

Toimistopäällikkönä Hämmäläisellä on ollut valvontavastuu kaikista tutkintatoimistossa käsiteltävistä tullirikosasioista. Hämmäläinen on kertonut olleensa alaistensa kanssa lähes päivittäin keskusteluissa töiden edistymisestä ja niissä ilmenneistä vaikeuksista. Hänellä ei ole kuitenkaan ollut mahdollisuutta puuttua kaikkiin yksittäisiin tutkintatoimiin, joihin esitutkinnan johtajina toimineet tullirikostutkijat omalla vastuullaan ryhtyivät. T.S:n kuulusteluajankohdan määrääminen ja kuulusteluun kutsuminen on kuulunut Jokisen toimivaltaan tutkinnanjohtajana. Hämmäläinen on ollut koko viikon kursseilla eikä ole tuolloin voinut valvoa kuulustelumenettelyä. Näillä perusteilla katson jääneen tässä tapauksessa näyttämättä, että Hämmäläinen olisi laiminlyönyt virkavelvollisuuttaan valvoa alaistensa menettelytapoja ja että hän siten olisi vastuussa Tamara Selinin osaksi 25.8.1987 tulleesta kohtelusta.

Pidän kuitenkin tarpeellisena kiinnittää tullihallituksen huomiota vastaisen varalta siihen, että tullirikostutkinnan vastuusuhteista annetaan selkeät ohjeet ja tässä yhteydessä painotetaan myös tutkintatoimiston toimistopäällikön valvontavastuuta. Nämä seikat otettaneen huomioon tullirikostutkinnan ohjesääntöä vahvistettaessa.

8. LOPPULAUSUNTO

Edellä lausumaani viitaten katson, ettei K. ja T.S:n kantelu anna minulle aihetta enempiin toimiin.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Oikeudenkäyntimenettely
Tuomioistuim
Yhdenvertaisuus
Ei virh.

R:EOA
D:466/4/88
A:9.1.1989

/O

Kihlakunnantuomari oli antanut kihlakunnanoikeudessa asianajotehtäviä hoitaville tiedoksi kihlakunnanoikeuden käytännöstä kertovan kirjallisen tiedotteen, jonka mukaan oikeudenkäyntikirjelmien, muistioiden tms. kirjallisten esitysten lukeminen ja oikeudelle jättäminen oli pääsääntöisesti kiellettyä. Koska tiedote saatettiin ymmärtää oikeudenkäyntikirjelmien normaaluonteiseksi jättämiskielloksi, jollaisen antamiseen ei ollut laillista perustetta, tiedotteen sanamuotoa on arvosteltu liian ehdottomana, siitä huolimatta, ettei tiedotteen taustalla olleiden, alioikeusmenettelyn suullisuutta ja välittömyyttä korostavien prosessinjohdollisten näkökohtien huomioon ottamiselle ollut esteitä yksittäistapauksissa.

/V

OK_14_luku_4_§_(362/60)
OK_14_luku_5_§

OK_14_luku_6_§
HM_2_§_4_mom
HM_5_§
KP-sopimus_14_art.
+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Esteellisyys	R:EOA
Kansanedustaja	D:263/4/89
Lahjoma	A:10.3.1989
Palkkaus	
Sivutoimi	
Valtioneuvoston jäsen	
Ei virh.	

/O

Työnantaja oli maksettuaan kansanedustajaksi valitulle työntekijälleen tämän palkan ja kansanedustajan palkkion välisen erotuksen, vaikka työntekijä oli ollut tehtävistään vapaana, jatkanut tämän korvauksen suorittamista alennettuna sen jälkeen, kun työntekijä oli valittu valtioneuvoston jäseneksi. Kysymys siitä, voidaanko sanottua korvausta pitää lahjomana ja siitä, missä määrin valtioneuvoston jäsen voi ministerin tehtävien ohella hoitaa sivutoimia.

/V

HM_36_§
HM_43_§
HM_49_§
EOA:n_JS_4_§
L_edustajanpalkkiosta_1_§_(1110/85)
RL_2_luku_12_§
RL_40_luku_1_§
L_eduskunnan_oikeudesta_tarkastaa_valtioneuvoston_jäsenten_ja_oikeuskanslerin_virkatointen_lainmukaisuutta_(274/22)
Valtion_virkamiesL_24_§_(755/86)
HallintomenettelyL_10_§_1_mom_(598/82)

/K

1. KANTELU

Eduskunnan oikeusasiamiehelle osoittamassaan, 14.2.1989 päivätyssä kirjoituksessa Turusta oleva A.J. on oheistamaansa leh-tileikkeeseen viitaten esittänyt, että ministeri P.S. oli valtioneuvoston jäsenenä toimiessaan nauttinut säännöllistä kuukausipalkkaa Suomen Työnantajain Keskusliitolta (jäljempänä STK). Kun oli oletettavaa, että P.S. oli ministerin virassaan käsitellyt ja ratkaissut STK:n tai ainakin sen suuria jäsenyrityksiä koskevia asioita, tuli A.J:n mielestä lähelle se mahdollisuus, että samanaikainen palkan vastaanottaminen keskusliitolta täytti lahjoman tunnusmerkistön. Tämän vuoksi A.J. on pyytänyt minua tutkimaan asian.

2. HANKITTU SELVITYS

Kirjoituksen johdosta ministeri P.S. on antanut 24.2.1989 päivätyn lausunnon ja liittänyt siihen edelliselle päivälle päivätyn STK:ssa laaditun muistion.

2.1. Ministeri P.S:n lausunto

Lausunnossaan P.S. on kertonut, että hän oli tullut kesällä 1969 STK:n palvelukseen tiedotuspäälliköksi. Hän oli myöhemmin liittynyt Kokoomus-puolueen jäseneksi ja vuoden 1970 vaaleissa

valittu kansanedustajaksi. Hän oli työskennellyt osa-aikaisesti STK:n palveluksessa 1970-luvun puoliväliin, minkä jälkeen hän oli ollut vapaana tehtävistään STK:n palveluksessa. Ulko-
maankauppaministerinä hän oli toiminut vuodesta 1987 lähtien.

P.S:n ryhtyessä vuonna 1970 hoitamaan kansanedustajan tehtäviä STK oli jatkanut palkan maksamista siten, että hänelle oli edelleen suoritettu osa aikaisemmasta palkasta. Palkanmaksu oli perustunut STK:n soveltamaan käytäntöön, ettei kansanedustajan tehtävän vastaanottamisen tullut alentaa ansiotasoa. Myöhemmin hänen palkkauksessaan ei ollut tapahtunut muita muutoksia kuin että hänen tultuaan ministeriksi palkkaa oli edelleen alennettu. Lahjomalogiikan mukaan palkan olisi P.S:n mielestä tullut tällöin päinvastoin nousta.

P.S. on lausunnossaan torjunut kantelussa esitetyn käsityksen, että palkan vastaanottaminen STK:lta hänen hoitaessaan ministerin tehtäviä täyttäisi lahjomarikoksen tunnusmerkistön. Rikoslain 40 luvun 1 §:n mukaan lahjoman ottamisena virkamiehenä on tuomittava virkamies, joka toiminnastaan palvelussuhteessa ottaa, itselleen edustaa tai vaatii lahjoman tai muun oikeudettoman hyvikkeen. Säännöksen soveltaminen edellyttäisi muun muassa sitä, että etuus oli saatu "toiminnasta palvelussuhteessa" eli toiminnasta valtioneuvoston jäsenenä sekä sitä, että etuus oli "oikeudetonta".

Tämän johdosta P.S. on todennut, ettei STK ollut maksanut hänelle palkkaa sen vuoksi, että hän oli ministeri, vaan siksi, että hän oli edelleen työsuhteessa keskusliittoon. Palkanmaksu oli jatkunut jo paljon ennen kuin hän oli ryhtynyt hoitamaan ministerin tehtäviä. Palkanmaksulla ja ministerin tehtävillä ei ollut mitään yhteyttä keskenään. STK ei ollut hänen jäätyään vapaaksi tiedotuspäällikön toimestaan edellyttänyt mitään vastapalveluksia missään yksittäisessä asiassa tai yleisestikään eikä hän ollut itse vaatinut keskusliitolta palkkioita. Lahjomarikoksen täyttyminen edellyttäisi sitä, että etuuden saaminen liittyyisi johonkin tiettyyn virkatoimeen tai viran toimittamiseen yleensä. Hänen tapauksessaan tällaista liittymää ei ollut olemassa. Valtioneuvoston jäsenenä hän luonnollisesti joutui ottamaan kantaa kaikkiin käsiteltävänä oleviin asioihin kuten muutkin ministerit, mutta yksittäisenä ministerinä hänen tehtäviinsä ei kuulunut työ- ja sosiaalilainsäädäntöön liittyvät kysymykset, joita STK puolestaan hoiti. Lahjomarikos edellyttäisi edelleen sitä, että etuus olisi oikeudeton. Tämä tunnusmerkki rajaa rikoslain 40 luvun 1 §:n soveltamisalan ulkopuolelle kaikki ne tapaukset, joissa virkamiehellä on oikeus etuuden saamiseen. Toisin sanoen etuutta ei voinut pitää oikeudettomana, jos sen saamiseen oli olemassa hyväksyttävä peruste. Hänen tapauksessaan tämä oikeus perustui yksityisoikeudelliseen työsuhteeseen.

Mahdollisen esteellisyyden osalta P.S. on esittänyt, että palkanmaksu sellaisenaan ei voinut aiheuttaa esteellisyyttä. Teoriassa esteellisyys voisi perustua hänen työsuhteeseensa STK:hon. Ministerin tehtäviä hoitaessaan hän joutui luonnollisesti tapaus kerrallaan arvioimaan, oliko työsuhteeseen päätöksentekoon osallistumiselle. Samalla tavalla joutuivat menettelemään myös kaikki muut ministerit, jotka olivat palvelussuhteessa johonkin ulkopuoliseen yhteisöön. Hänen kohdallaan ei tällaisia esteellisyystilanteita ollut toistaiseksi

tullut eteen.

P.S. on lausunnossaan korostanut myös sitä, että valtioneuvoston jäsenet kutsutaan tehtäväänsä useilta eri yhteiskuntaelämän tahoilta. Näin ollen oli selvää, että ministereillä oli monenlaisia yhteyksiä sekä julkisiin että yksityisiin yhteisöihin. Ministeri saattoi hoitaa samanaikaisesti esimerkiksi puolueen puheenjohtajan palkallista tehtävää tai kuulua ammattiliittoon ja vaikuttaa siellä. Yhteyksiä ei voinut katkaista valtioneuvoston jäsenyyden vuoksi vaan ministeriön tehtävien hoitaminen päinvastoin edellytti yhteyksien jatkuvaa ylläpitoa. Riippuvuussuhteet olivat siten monenlaisia. Oli myös tavallista, että ministerit saivat erilaisia etuja muualtakin kuin ministerin toimestaan. Esimerkiksi Suomen Pankki myönsi etuisuuksia riippumatta siitä, hoitiko ministeri tai kansanedustaja myös pankin tehtäviä vai ei, yksityiset yritykset maksoivat myös ministerinä toimiville hallintoneuvostojensa ja hallitustensa jäsenille palkkioita kuten myös valtionyhtiöt. Käytäntö oli muodostunut maan tavaksi, kuten erään lehden pääkirjoituksessa oli äskettäin todettu.

P.S. on viitannut myös virkamiesten ns. kaksoispalkkajärjestelmään. Tämän mukaan vakinaisella valtion virkamiehellä, joka valittiin kansanedustajaksi, oli oikeus saada kansanedustajan toimesta maksettavan palkkion lisäksi osa palkastaan riippumatta siitä, hoitiko hän virkaansa vai ei. Tämä lakisääteinen järjestelmä oli osoitus siitä, että myös julkinen valta oli hyväksynyt periaatteen, jonka mukaan kansanedustaja voi nostaa palkkaa varsinaiselta työnantajaltaan työsuorituksista riippumatta.

P.S. on vielä katsonut, ettei hänen tapauksensa poikennut valtakunnassa yleisesti noudatetusta käytännöstä, ja todennut STK:n työnantajana eroavan muista yksityisistä yrityksistä siinä, ettei sillä juridisena henkilönä ollut itsenäisiä etuja ajettavanaan valtion päättävissä elimissä. STK toimi vain asiantuntijaorganisaationa työelämää koskevissa lainsäädäntökysymyksissä. Sen päätehtävä oli palkka- ja muista työsuhteen ehdoista neuvottelemisen palkansaajajärjestöjen kanssa. Palkanmaksajana se oli samassa asemassa kuin mikä muu yhdistys tai poliittinen puolue tahansa.

2.2. STK:n muistio

P.S:n lausuntoon liitetystä STK:n toimitusjohtajan T.K:n allekirjoittamasta muistiosta ilmenee, että P.S. oli tullut STK:n palvelukseen tiedotuspäälliköksi kesällä 1969. Hänet oli valittu kansanedustajaksi vuoden 1970 vaaleissa. Sen jälkeen hän oli työskennellyt STK:n palveluksessa osa-aikaisena 1970-luvun puoliväliin asti. Tämän jälkeen hän oli ollut vapaana toimestaan, mutta työsuhde jatkui edelleen.

Muistion mukaan STK on siitä lähtien, kun P.S. oli ryhtynyt hoitamaan kansanedustajan tehtävää, korvannut hänelle hänen tiedotuspäällikön palkkansa ja kansanedustajan palkkion välisen erotuksen. Esimerkkinä tälle järjestelylle oli ollut kansanedustajaksi valituilla virkamiehillä tuolloin ollut palkka-etujen järjestelmä. STK:n P.S:lle maksama palkka oli siten perustunut yksinomaan hänen työsuhteeseensa. STK ei ollut edellyttänyt P.S:ltä kansanedustajana tai ministerinä sen enempää poliittisia kuin muitakaan vastapalveluksia. P.S. ei myöskään

itse ollut vaatinut STK:lta mitään palkkioita. STK:ssa oli pidetty hyvän tavan mukaisena käytäntönä myös sitä, että kansanedustajan työsuhde säilyi kansanedustajakausien ajan.

3. RATKAISU

Hallitusmuodon 49 §:n ja eduskunnan vahvistaman eduskunnan oikeusasiamiehen johtosäännön (10.1.1920/2) määräysten mukaan oikeusasiamiehen tehtäviin kuuluu vain virkamiesten virkatointien lainmukaisuuden valvonta. Sellaiseen menettelyyn, joka jää virkavastuun ulkopuolelle, ei oikeusasiamies voi siten toimivaltuuksiensa puitteissa puuttua.

Edellä kerrotun johdosta ja kun asiassa on kysymys virkavastuisesta menettelystä ainoastaan siltä osin kuin se koskee ministeri P.S:n toimintaa valtioneuvoston jäsenenä, olen voinut tutkia asian vain sikäli kuin siinä on väitetty hänen toimineen ministerin ominaisuudessa joko lainvastaisesti tai muutoin vastoin virkavelvollisuuksiaan.

Tosiseikat

Asiakirjoista ilmenee seuraavaa:

Kauppatieteiden maisteri P.S. on kesällä 1969 tullut STK:n palvelukseen tiedotuspäälliköksi. Vuodesta 1970 lähtien hän on toiminut kansanedustajana. Kansanedustajan toimensa ohella hän on hoitanut osa-aikaisesti STK:n tiedotuspäällikön tehtäviä 1970-luvun puoliväliin asti, mistä alkaen hän on ollut toimestaan vapaana. Tasavallan presidentti on 30.4.1987 nimittänyt ja määrännyt P.S:n valtioneuvoston jäseneksi ja ministeriksi käsittelemään ulkoasiainministeriön sekä kauppa- ja teollisuusministeriön toimialaan kuuluvia tehtäviä. Tässä tehtävässä P.S.on ollut viimeksi mainitusta päivästä lukien.

STK on suorittanut P.S:lle, joka on vuodesta 1970 alkaen saanut eduskunnalta kansanedustajan toimesta maksettavan, edustajanpalkkiosta annetun lain mukaisen palkkion, samalta ajalta tiedotuspäällikön palkan ja kansanedustajan palkkion välisen erotuksen. Kun P.S. on 30.4.1987 ryhtynyt hoitamaan ministerin tehtäviä ja saanut siitä lähtien ministerinpalkan lisäksi edellä mainitun lain 1 §:n mukaisesti myös puolet edustajan palkkiosta, on STK maksanut P.S:lle edelleen puheena olevaa palkanluonteista korvausta, mutta aikaisemmasta alennettuna.

P.S. ja STK ovat kumpikin yhdenmukaisesti ilmoittaneet, että keskusliiton P.S:lle vuodesta 1970 alkaen suorittama korvaus on perustunut yksinomaan edelleen jatkuvaan työsuhteeseen ja että sillä on tarkoitettu säilyttää P.S:n ansiotasoa ennallaan. Ministerin tehtävissä P.S:lta ei ole edellytetty mitään vastapalveluksia.

P.S:n ilmoituksen mukaan hän ei ole valtioneuvoston jäsenenä joutunut kertaakaan tilanteeseen, jolloin hän olisi STK:hon olevan palvelussuhteensa takia ollut esteellinen osallistumaan asian käsittelyyn ja ratkaisemiseen.

Oikeudellinen arviointi

a) Rikoslain 40 luvun 1 §:n soveltaminen.

Edellä mainitun pykälän 1 momentissa on säädetty:

"Jos virkamies toiminnastaan palvelussuhteessa ottaa, itselleen edustaa tai vaatii lahjoman tai muun oikeudettoman hyvikkeen, hänet on tuomittava lahjoman ottamisesta virkamiehenä ---" (29.6.1984/505).

Lahjomarikoksen tunnusmerkistö muodostuu selostetun lainkohdan mukaan kolmesta tunnusmerkistä, lahjoman täytyy liittyä virkamiehen toimintaan palvelussuhteessaan, virkamiehen täytyy tästä toiminnastaan edustaa tai vaatia itselleen lahjoma ja lahjoman tulee olla oikeudeton. STK:n P.S:lle suorittaman puheena olevan palkanluontoisen korvauksen maksaminen perustuu keskusliiton ja P.S:n väliseen edelleen jatkuvaan yksityisoikeudelliseen työsuhteeseen. Sen alkuperäinen tarkoitus on ollut säilyttää P.S:n ansiotaso entisellään hänen tultuaan kansanedustajaksi ja ryhdyttyään nostamaan kansanedustajalle maksettavaa palkkiota, joka on ollut hänelle tiedotuspäällikön tehtävästä maksettua palkkaa pienempi. Maksujärjestely on siten samansuuntainen kuin niillä valtion virkamiehillä, jotka kansanedustajaksi tultuaan saavat lain mukaan edelleen nostaa osaa virkapalkastaan, vaikka ovat virastaan virkavapaana. P.S:n STK:lta saaman korvauksen luonteen ei käytettävissä olevan selvityksen perusteella voida katsoa muuttuneen hänen tultuaan keväällä 1987 valtioneuvoston jäseneksi. Näin ollen korvausta ei ole maksettu P.S:lle siitä, että hän olisi tehnyt jotakin tai jättänyt jotakin tekemättä valtioneuvoston jäsenenä. P.S. ei myöskään ministeriksi tultuaan ole edustanut tai vaatinut itselleen aikaisempaan tilanteeseen verrattuna mitään erityistä uutta korvausta. Päinvastoin korvausta ilmoitetaan tällöin alennetun. Korvausta ei myöskään voida katsoa oikeudettomaksi, sillä se on perustunut STK:n ja P.S:n väliseen työsuhteeseen. P.S:n menettely hänen ottaessaan vastaan valtioneuvoston jäsenenä ollessaan STK:n korvaussuorituksia ei niin ollen täytä lahjomarikoksen tunnusmerkistöä.

b) Menettelyn ja ministerin virkavelvollisuuksien välinen suhde.

Valtioneuvoston jäsen on rikoslain 2 luvun 12 §:ssä tarkoitettu virkavastuun alainen virkamies, jonka oikeudellisesta vastuusta, sen laajuudesta ja toteuttamistavasta on tarkemmin säädetty laissa eduskunnan oikeudesta tarkastaa valtioneuvoston jäsenten ja oikeuskanslerin virkatoimien lainmukaisuutta (25.11.1922/274, ministerivastuulaki). Tähän liittyy säädetään eduskunnan oikeusasiamiehen toimivallasta ja menettelystä ministerivastuulain toteuttamisessa eduskunnan oikeusasiamiehen johtosäännön 4 §:ssä.

Valtioneuvoston jäsen ei ole kuitenkaan varsinaisessa virkasuhteessa valtioon vaan on niin sanotussa luottamustoimisuhteessa josta säädetään lähinnä hallitusmuodon 36 ja 43 §:issä. Häneen eivät niin ollen ole sovellettavissa valtion virkamieslain (24.10.1986/755) säännökset, joissa on määritelty muun muassa virkamiehen oikeudet ja velvollisuudet valtiota kohtaan. Siten ei esimerkiksi valtioneuvoston jäsenen oikeutta pitää ministerin viran ohella muita palkattuja toimia tai tehtäviä voida arvioida sanottua kysymystä valtion virkamiesten kohdalla säätelevän valtion virkamieslain 24 §:n säännösten perusteella. Valtioneuvoston jäsenen oikeudellinen asema virkavelvollisuuksien suhteen on monessa suhteessa säätelemätön. Sen arvi-

oinnissa on tästä johtuen nojaututtava yleisiin oikeusohjeisiin ja maan tapaan eli vakiintuneeseen käytäntöön. Ryhtymättä tässä yhteydessä laajemmin käsittelemään ministerin virkavelvollisuuksien sisältöä, rajoitan arviointini kysymykseen valtioneuvoston jäsenen oikeudesta pitää ministerin viran ohella muuta palkattua tointa tai tehtävää.

Lähtökohtana esillä olevan kysymyksen osalta voitaneen lähempien säännösten puuttuessa pitää sitä, että valtioneuvoston jäsenyys merkitsee niin vastuullista ja suuritöistä tehtävää, että sen menestyksellinen hoitaminen edellyttää pääsääntöisesti muista tehtävistä pidättäytymistä. Valtion virkamiehiä koskevista säännöksistä johdettavien yleisten oikeusperiaatteiden mukaisesti ministerin ei tulisi siten hoitaa virkansa ohella niin suuritöisiä tai aikaavieviä sivutehtäviä, että viranhoito siitä oleellisesti kärsisi, eikä myöskään sellaisia sivutehtäviä, että hän merkittävässä määrin tulee esteelliseksi virassaan. Ehdottomia rajoja ei kuitenkaan tässä suhteessa ole asetettavissa, sillä käytännössä ministerin on katsottu voivan hoitaa valtioneuvoston jäsenyyden ohella esimerkiksi puolueen puheenjohtajan tehtäviä. Näiden tehtävien samanaikaisesta hoitamisesta on katsottu olevan enemmän etua kuin haittaa ministerin tehtävien hoidon kannalta. Ministereiden on katsottu myös voivan osallistua yksityisten tai valtion yritysten ja laitosten tai aatteellisten yhdistysten ylimpien päättävien elimien, hallintoneuvostojen, johtokuntien ja hallitusten toimintaan, elleivät he tätä kautta merkittävässä määrin tule esteelliseksi hoitamaan ministerin virkaansa. Rajanveto siitä, milloin ministerin tulee luopua sanotunlaisista sivutehtävistä ja milloin asiat on hoidettavissa pelkästään niin, että hän ei esteellisenä osallistu valtioneuvostossa edustamaansa yhteisöä koskevan asian käsittelyyn ja ratkaisuun, on käytännössä tehty yksittäistapaus kerrallaan. Katson, ettei esillä oleva asia anna kuitenkaan aihetta määritellä tarkemmin tässä suhteessa noudatettavan harkintavallan rajoja.

Ministeri P.S:n kohdalla voidaan todeta, ettei hän ole ministerinä ollessaan hoitanut sivutoimisesti STK:n tiedotuspäällikön tehtäviä, vaan hän on ollut kokonaan vapaana sanotusta työstä. Hän on siten voinut keskittyä valtioneuvoston jäsenen ja kansanedustajan tehtävien hoitamiseen. Hän voi tosin hallintomenettelylain (6.8.1982/598) 10 §:n 1 momentin nojalla tai sen periaatteisiin liittyvän omakohtaisen harkinnan perusteella tulla joissakin tapauksissa esteelliseksi osallistumaan valtioneuvostossa käsiteltävänä olevan asian ratkaisuun, jos ratkaisusta on odotettavissa erityistä hyötyä tai vahinkoa hänen työnantajalleen STK:lle. Tällaista estetilannetta ei ole kuitenkaan P.S:n kohdalla vielä esiintynyt. Näistä syistä en voi katsoa P.S:n menetelleen virkavelvollisuuksiensa vastaisesti säilyttäessään työsuhteensa STK:hon ja ottaessaan vastaan STK:lta tähän työsuhteeseen perustuvaa palkkaa valtioneuvoston jäsenenä ollessaan.

Loppupäätelmä

Kun asiassa ei ole edellä kerrotun mukaisesti käynyt ilmi, että ministeri P.S olisi menetellyt professori A.J:n kirjoituksessa kosketellussa tilanteessa lainvastaisesti tai muutoinkaan rikkonut virkavelvollisuuksiaan, ei kirjoitus ole antanut puoleltani aihetta enempiin toimenpiteisiin.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Avustaja	R:EOA
Eduskunnan oikeusasiamies	D:516/4/89
Eduskunnan apulaisoikeusasiamies	A:27.4.1989
Esitutkinta	
Oikeusvoima	
Huomautus	

/O

Kysymys oikeusasiamiehen ja apulaisoikeusasiamiehen välisestä työnjaosta, heidän päätöstensä oikeusvoimasta ja siitä, voiko oikeusasiamies ottaa uuden kantelun johdosta itse tutkittavakseen apulaisoikeusasiamiehen aikaisemmin ratkaiseman asian. Kysymys myös esitutkintalain 10 ja 45 §:ien soveltamisesta eli asianosaisen oikeudesta avustajaan esitutkinnassa ja oikeudesta valita avustajansa.

/V

HM_49_§
EOA:n_JS_12_§
EOA:n_JS_13_§
EOA:n_kanslian_työjärjestys_1_§_2_mom_(31.12.1974)
KP-sopimus_14_art._3_b_kohta
KP-sopimus_14_art._3_d_kohta

Ks. AOA:n päätös D:413/4/89, A:31.3.1989

/K

Kirje Suomen Rikospoliisiliitto ry:lle:

Yhdistys on minulle osoittamassaan, 6.4.1989 päivätyssä kirjoituksessa viitaten apulaisoikeusasiamiehen päätöksen n:o 996/31.3.1989, DN:o 413/4/89, jossa apulaisoikeusasiamies on antanut Helsingin poliisilaitoksen rikoskomisario Pauli Mattilalle huomautuksen esitutkintalain 45 §:n soveltamisesta vangittua A.S:ää ja hänen avustajaansa, oikeustieteen kandidaatti T.S:ää koskevassa asiassa, pyytänyt kirjoituksessa lähemmin mainituin perustein minua tutkimaan asian uudelleen ja antamaan siitä oman päätökseni.

Vastauksena yhdistyksen kirjoitukseen ilmoitan seuraavaa:

Suomen hallitusmuodon 49 §:n 1 momentin mukaan eduskunnan oikeusasiamiehen tehtävänä on valvoa eduskunnan hänelle laatiman johtosäännön mukaan lakien noudattamista tuomioistuinten ja muiden viranomaisten toiminnassa. Apulaisoikeusasiamiehen tehtävänä on puolestaan avustaa oikeusasiamiestä ja tarvittaessa astua hänen sijaansa. Eduskunnan vahvistaman eduskunnan oikeusasiamiehen johtosäännön 12 §:n mukaan oikeusasiamiehen kanslian työjärjestyksessä annetaan tarkemmat määräykset tehtävien jakamisesta oikeusasiamiehen ja apulaisoikeusasiamiehen kesken. Johtosäännön 13 §:ssä on määrätty, että apulaisoikeusasiamies käsittelee ja ratkaisee samoin valtuuksin kuin oikeusasiamies ne asiat, jotka työjärjestyksessä on hänelle uskottu tai jotka oikeusasiamies on hänen ratkaistavakseen määrännyt.

Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian 25.9.1973 vahvistetun työjärjestyksen 1 §:n 2 momentin mukaan apulaisoikeusasiamiehen ratkaistaviin asioihin kuuluvat muun muassa poliisin menettelyä koskevat asiat, jollei oikeusasiamies yksittäistapauksissa ole pidättänyt asiaa itselleen.

Edellä selostetuista säännöksistä ja määräyksistä ilmenee, että apulaisoikeusasiamies ratkaisee itsenäisesti ja samoin valtuuksin kuin oikeusasiamies hänelle oikeusasiamiehen kanslian työjärjestyksen mukaan uskotut tai muutoin määrätyt asiat.

Oikeusasiamiehen tai apulaisoikeusasiamiehen päätökset ovat siinä mielessä lopullisia, ettei niihin voi hakea säännöllisin tai ylimääräisin muutoksenhakukeinoin muutosta. Ne eivät kuitenkaan saa oikeusvoimaa niinkuin esimerkiksi tuomioistuimen päätökset, minkä vuoksi sama asia on kanteluteitse mahdollisuus saattaa uudelleen oikeusasiamiehen tai apulaisoikeusasiamiehen tutkittavaksi. Tällöin asia otetaan uudelleen tutkittavaksi ja aikaisempi ratkaisu voi muuttua etenkin, jos asiassa on tuotu esiin uusia ratkaisuun vaikuttavia tosiseikkoja. Estettä ei ole päätyä asiassa aikaisemmasta poikkeavaan tulokseen muullakaan perusteella, mutta tällaiset tilanteet ovat harvinaisia. Uudelleen tutkittavaksi saatetun asian ratkaisee se, jolle asia työjärjestyksen mukaan kuuluu, jollei oikeusasiamies toisin määrää.

Työjärjestyksen 1 §:n 2 momentin nojalla olen ottanut yhdistyksen kirjoituksessa tarkoitettun asian tutkittavakseni ja perehtynyt yhdistyksen kirjoitukseen sekä apulaisoikeusasiamiehen aikaisempaan ratkaisuun ja sen perusteena oleviin asiakirjoihin.

Yhdistys on kirjoituksessaan arvostellut eräitä apulaisoikeusasiamiehen päätöksessään tekemiä johtopäätöksiä ja kannanottoja, muttei ole esittänyt uutta tosiasia-aineistoa.

Yhdistys on esittänyt käsityksensä, että komisario Mattila oli hylätessään A.S:n pidätettynä ollessaan tekemän pyynnön saada T.S. avustajakseen esitutkinnassa toiminut esitutkintalain 45 §:n mukaan tutkinnanjohtajalle kuuluvan toimi- ja harkintavaltuuden puitteissa, ja pitänyt sen vuoksi Mattilan epäämispäätöksestään saamaa huomautusta epäoikeudenmukaisena. Yhdistys on perustellut käsitystään muun muassa sillä, että sellaiset rikokset, joista T.S. oli vuonna 1981 tuomittu ehdolliseen vankeusrangaistukseen, olivat jo yleisesti ottaen omiaan vähentämään tuomitun luotettavuutta toimia avustajana esitutkinnassa. T.S:n viimeaikainen oli lisäksi antanut poliisille aiheen suhtautua edelleen kriittisesti hänen luotettavuuteensa. Avustajan kelpoisuusvaatimukset esitutkinnassa olivat tiukemmat kuin oikeudenkäynnissä ja avustajan kelpoisuuden ratkaisuvälillä kuului tutkinnanjohtajalle. Tutkinnanjohtaja joutuu lisäksi tekemään epäävän päätöksensä, paitsi hyvin lyhyessä ajassa, myös herkemmin ja vähäisemmin taustatiedoin kuin tuomioistuin tai laillisuusvalvontaa suorittava viranomaisena. Näistä syistä Mattilan ratkaisua oli yhdistyksen mielestä pidettävä oikeana. Erityisesti yhdistys on arvostellut sitä, että apulaisoikeusasiamiehen päätöksessä oli lausuttu pidätetyn oikeuden valita itse avustajansa esitutkinnassa oleva ehdoton lähtökohta avustajan kelpoisuutta arvioitaessa. Tällaista seikkaa ei kuitenkaan ole mainittu esitutkintalain 45 §:ssä eikä lain valmisteluasiakirjoissa. Mikäli apulaisoikeusasiamiehen kanta tulisi vallitsevaksi, tarkoittaisi se käytännössä sitä, että rikoksesta epäillyn kannanotto avustajaan olisi lähes poikkeuksetta määräävä tutkinnanjohtajan kantaan verrattuna.

Edellä olevan johdosta totean, että keskeistä on esillä ole-

vassa asiassa niin yleiseltä kannalta katsoen kuin myös kosketellun yksittäistapauksen osalta kaksi seikkaa. Ensinnäkin asianosaisella on esitutkintalain 10 §:n perusteella oikeus käyttää jo esitutkinnassa avustajaa. Toiseksi esitutkintalain 45 §:ssä asianosaisen avustajana esitutkinnassa toimivalle on asetettu määrättyjä kelpoisuusvaatimuksia, joista osa on ehdottomia ja osa harkinnanvaraisia ja joiden puuttuminen muodostaa esteen avustajana toimimiselle. Samalla on avustajan kelpoisuuden ratkaiseminen asetettu tutkinnanjohtajan asiaksi.

Asianosaisen oikeus avustajaan esitutkinnassa on ehdoton, mikä merkitsee sitä, että asianosaisesta itsestään riippuu, haluaako hän käyttää tätä oikeutta vai ei. Esitutkintaviranomaisille ei ole annettu valtaa mitätöidä tätä oikeutta. Mikäli tutkinnanjohtaja epäilee esitutkintalain 45 §:n perusteella tietyn avustajan käytön, on sanotun lainkohdan nimenomaisen säännöksen mukaan asianosaiselle varattava tilaisuus kelpoisuusvaatimukset täyttävän avustajan hankkimiseen.

Nimenomaisen säännöksen puuttumisesta huolimatta on mielestäni selvää, että asianosaisen oikeuteen käyttää avustajaa sisältyy periaatteessa myös oikeus valita avustaja itselleen. Tämän valintaoikeuden voidaan katsoa johtuvan jo "asian luonnosta" ja siitä, että itse valintaoikeutta ei laissa ole annettu esitutkintaviranomaisille. Tätä kannanottoa tukevat myös apulaisoikeusasiamiehen päätöksessä selostetun kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 14 artiklan 3 b ja d -kohtien määräykset, joista tosin viimeksi mainitun osalta Suomi on sopimukseen liittyessään tehnyt varauman. Puheena oleva valintaoikeus ei ole kuitenkaan rajoittamaton ja sillä tavoin ehdoton, että joka tilanteessa asianomaisen nimeämä avustaja olisi hyväksyttävä tähän tehtävään. Esitutkintalain 45 §:ssä on katsottu aiheelliseksi asettaa tiettyjä kelpoisuusehtoja asianosaisen avustajalle niin kuin edellä on jo mainittu. Mikäli avustajaksi nimetty ei tutkinnanjohtajan arvion mukaan täytä näitä vaatimuksia, tutkinnanjohtajalla on oikeus ja myös velvollisuus evätä sanotun avustajan käyttö. Tällaisessa tilanteessa tutkinnanjohtajan on kuitenkin varattava asianosaiselle tilaisuus kelpoisuusvaatimukset täyttävän avustajan hankkimiseen tutkintaa sitä viivytämättä.

Käytännössä ei avustajan valinta asianosaiselle tuottane sannaottavia vaikeuksia. Käsitykseni mukaan asianosaisella ei ole useinkaan selkeätä mielipidettä siitä, kenet hän haluaa avustajakseen. Varsinkin pidätetyt joutuvat tällaisessa tilanteessa avustajaa halutessaan suorittamaan valintansa sen tiedon perusteella, mitä esitutkintaviranomaiset käytettävissä olevista avustajista antavat. Tämä tieto voi sisältyä esimerkiksi puhelinluettelon ammattihakemistoon tai myös muihin luetteloihin, joita on laadittu avustajan tehtäviä ammatikseen hoitavista. Mikäli asianosainen voi esittää nimetyn henkilön avustajakseen, ei esitutkintaviranomaisille ole edes syytä puuttua valintaan ellei heidän tiedossaan ole esitutkintalain 45 §:ssä tarkoitettuja esteitä.

Saamani kuvan mukaan eivät esitutkintaviranomaisten käsitykset poikkea siitä, miten esitutkintalain 45 §:ää on mielestäni periaatteessa sovellettava. Apulaisoikeusasiamiehen päätöksessään esittämä näkemys on käsitykseni mukaan asiallisesti samansisältöinen. Olen ymmärtänyt, että myös yhdistyksen näke-

mys vastaa sitä, mitä minä pidän lainmukaisena.

Edellä kerrotun johdosta ja kun apulaisoikeusasiamies on tehnyt ratkaisunsa yhdistyksen kirjoituksessa tarkoitettussa yksittäistapauksessa hänelle kuuluvan toimi- ja harkintavallan puitteissa eikä yhdistyksen kirjoituksessa ole tuotu esille sellaisia uusia tosiseikkoja, joilla olisi merkitystä arviotaessa puheena olevaa yksittäistapausta, ei yhdistyksen kirjoitus ole antanut puoleltani aihetta enempiin toimenpiteisiin.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Eduskunnan oikeusasiamies	R:EOA
Toimivalta	D:1179/4/87
Valtion tietokonekeskus	A:2.6.1989
Huomautus	

/O

Kysymys valtion tietokonekeskuksen ylijohdajan vastuusta tietokonekeskuksessa tapahtuneiden ohjelmointivirheiden johdosta.

/V

A_sairaanhoitotoimen_harjoittajien_ja_muun_vastaavanlaisen_henkilöstön_kouluttamisesta_24_§_3_mom_(418/68)
L_ammattillisista_oppilaitoksista_22_§_1_mom_(487/87)
A_terveydenhuolto-oppilaitoksista_24_§_1_mom_(690/87)
L_valtion_tietokonekeskuksesta_(196/64)
L_valtion_tietokonekeskuksesta_(729/88)
A_valtion_tietokonekeskuksesta_3_§_(211/75)
A_valtion_tietokonekeskuksesta_7_§
A_valtion_tietokonekeskuksesta_14_§
A_valtion_tietokonekeskuksesta_(730/88)
EOA:n_JS
RL_2_luku_12_§
A_läänin_oppilasvalintalautakunnasta_(293/77)

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Peruskoulu	R:EOA
Saamen kieli	D:1607/4/88
Yhdenvertaisuus	A:15.6.1989
Ei virh.	

/O

Saamelaisalueen kunnan koululautakunta ei ollut menetellyt virheellisesti laatiessaan kuntaan opetussuunnitelman, jonka mukaan peruskoulun ala-asteen kolmannelta luokalta alkaen opetetaan myös suomenkieliselle opetusryhmälle äidinkielen oppiaineena sekä suomen kieltä että saamen kieltä. Myöskään lääninhallitus ei ollut menetellyt virheellisesti vahvistaessaan opetussuunnitelman. Kysymys peruskoululain 25 §:n ja 27 §:n 2 momentin tulkinnasta.

/V

PeruskouluL_25_§_(476/83)
PeruskouluL_27_§
PeruskouluA_28_§_(718/84)
PeruskouluA_38_§_2_mom
HM_5_§
HM_14_§
Yleissopimus_syrjinnän_vastustamiseksi_opetuksen_alalla_15.12.1960

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Posti- ja telelaitos R:EOA
Puhelinlinja D:1533/4/88
Yksityistie A:29.6.1989
Huomautus

/O

Posti- ja telehallituksen sekä liikenneministeriön ja tie- ja vesirakennushallituksen tietoon saatettu käsitys siitä, mitä menettelytapaa noudattaen tulisi siirtää posti- ja telelaitoksen omistama puhelinlinja, jonka sijaintia yksityistien parantamistyön johdosta tulee muuttaa.

/V

L_eräistä_naapuruussuhteista_16_§_(26/20)
TeletointaL_(183/87)
TelemaksuA_(883/88)
SähköL_(319/79)
L_posti-_ja_lennätinlaitoksen_talouden_hoidon_yleisistä_perusteista_1_§_(565/50)
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Oleskelulupa R:EOA
Työlupa D:833/4/87
Ulkomaalainen A:21.8.1989
Huomautus

/O

Ulkomaalaisasioita hoitavien viranomaisten tietoon saatettu käsitys, että ulkomaalaisen Suomen kansalaisen kanssa solmittua avioliittoa, jonka perusteella ulkomaalainen on muuttanut Suomeen asumaan, voitiin oleskelu- ja työluvan myöntämisedellytyksiä harkittaessa pitää sellaisena tosiasiallisena siteenä Suomeen, joka ei kokonaan katkennut siinäkään tapauksessa, että avioliitto myöhemmin purkautui. Lupien myöntämistä ei voitu avioeron jälkeen ratkaista sillä perusteella, kumpaa puolisoa oli pidettävä syypäänä avioeroon.

/V

UlkomaalaisL_11_§_(400/83)
UlkomaalaisL_15_§_1_mom
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Sosiaaliviranomainen R:EOA
Hallintomenettely D:1067/2/90
Käsitys A:11.3.1991

/O

Kaupungin sosiaalikeskuksesta ei useimpien muiden kuntien käytännöstä poiketen annettu varusmiehille heidän loma-anoimuksia varten pyytämäänsä todistuksia. Katsottu, että kielteinen suhtautuminen varusmiehille annettaviin todistuksiin oli ristiriidassa sosiaalihuoltolaista ja -asetuksesta ilmenevien periaatteiden sekä hallintomenettelylain yleisen palveluperiaatteen kanssa. Tästä kaupungista olevat varusmiehet joutuivat tällöin myös perusteetta muualta olevien varusmiesten kanssa eriarvoiseen asemaan. Saatettu tämä käsitys vastaisen varalle sosiaalikeskuksen tietoon.

/V

SosiaalihuoltoL_39_§_1_mom.
SosiaalihuoltoA_1_§_3_mom.
HallintomenettelyL
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Rakennustarkastus R:EOA
Hyvän hallinnon periaatteet D:1295/4/89
Neuvonta A:8.3.1991
Käsitys

/O

Kaksi rakennustarkastajaa oli pyytänyt rakennusliikkeiltä taloudellista tukea läänin rakennustarkastuksen neuvottelupäivien järjestämiseen.

Yrityksillä ei ollut lakiin perustuvaa velvollisuutta kustantaa viranomaisille kuuluvaa neuvontatoimintaa. Rahojen anomien virkakirjeellä oli muutoinkin sopimatonta. Virkamiesten täydennyskoulutus ja rakentajien neuvonta kuuluivat kustannettaviksi kunnan tai muutoin julkisin varoin.

Rakennustarkastajien menettely katsottu sopimattomaksi ja hyvään hallintoon kuulumattomaksi.

/V

RakL_9_§_(muut._580/77_ja_557/89)
RakL_10_b_§
RakL_136_§_(muut._233/65_ja_580/77)

Rakennustarkastusyhdistys RTY r.y: Rakennustarkastuskirja (1990)
s. 57-58
+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Lääkäri R:EOA
Varusmies D:823/4/89
Huomautus A:11.3.1991

/O

Annettu varuskunnan lääkärille huomautus epäasiallisesta menettelystä varusmiespotilasta kohtaan. Lääkäri oli ilmoittanut käyttäneensä voimakasta puheäänä korotusta ahdistunutta varusmiestä kohtaan ainoastaan onnistuneeksi osoittautuneena hoitomenetelmänä. Lääkintöhallituksen lausuntoon yhtyen katsottu, ettei lääkärin menettelyä voinut pitää tilanteessa lääketieteellisesti perusteltuna eikä asiallisten psykiatristen hoitomenetelmien mukaisena.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Esittelymuistio R:EOA
Virkanimitys D:1473/4/90
Valtion taidemuseon ylijohtaja A:20.3.1991
Huomautus

/O

Ministeriön kansliapäällikköä on huomautettu hänen virkanimitysasiassa laatimansa esittelymuistion puutteellisuuksista. Muistiossa ei ollut vertailtu virkaan ilmoittautuneiden ansiota ansioituneimman hakijan osoittamiseksi erityisesti virkaan kuuluvien tehtävien asettamien vaatimusten perusteella sillä tavoin kuin ohjeiden mukaan olisi tullut tehdä.

Virkaan nimitettäväksi esitetyn henkilön kelpoisuutta ei ollut perusteltu asianmukaisella tavalla.

/V

HM_86_§
L_valtion_taidemuseosta_1_§_(185/90)
A_valtion_taidemuseosta_6_§_(379/90)
A_valtion_taidemuseosta_4_§

VN:n kanslian vahvistama_VN:n esittelijän opas

EOA:n_JS_7_§_3_mom._(1226/90)

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Varusmies	R:EOA
Palveluskelpoisuusluokan muutokset	D:1156/4/89
Lääkäri	A:25.3.1991
Huomautus	

/O

Saatettu joukko-osaston komentajan tietoon käsitys siitä, että varusmiesten palveluskelpoisuuden arvioiminen oli lääketieteellistä asiantuntemusta edellyttävä kysymys ja että poikkeaminen lääkärin kannasta edellytti näin ollen erittäin painavia perusteita.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Kansanopisto	R:EOA
Tilapäinen erottaminen opetuksesta	D:1773/4/90
Järjestysrikkomus	A:11.3.1991
Rehtori	
Huomautus	

/O

Kansanopiston rehtorille on huomautettu virheellisestä lain soveltamisesta sekä väärästä menettelystä järjestysrikkomuksen tutkimisessa. Rehtori oli erottanut opiston oppilaan määrääjäksi viittaamalla toisaalta rikkomukseen, joka oli tapahtunut oppilaan vapaa-aikana ja koulun ulkopuolella ja jossa asiassa poliisitutkinta oli kesken ja toisaalta perusteeseen, jota ei ollut selvästi näytetty. Rehtori on lisäksi kuullut koulun opettajakuntaa oppilaan erottamisesta ennenkuin oppilaan käsitys tapahtumien kulusta oli hankittu.

/V

A_kansanopistojen_valtionavusta_13_§_(563/84)

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Holhous	R:EOA
Valtuutus	D:1577/4/89
Käsitys	A:20.2.1991

/O

Kaupungin sosiaaliviraston tietoon saatettu käsitys siitä, että vanhemmat eivät voi pelkästään vanhemmuutensa perusteella allekirjoittaa kahdeksantoista vuotta täyttäneitä lastaan koskevia asiakirjoja.

Sosiaalivirasto oli pyytänyt erään kehitysvammaisen henkilön äitiä allekirjoittamaan lastaan koskevia asiakirjoja, vaikka lapsi oli jo täyttänyt kahdeksantoista vuotta. Äitiä ei ollut määrätty lapsensa holhoojaksi eikä uskotuksi mieheksi eikä lapsi ollut antanut äidilleen valtuutusta toimia hänen puolestaan.

/V

HolhousL_16_§

HolhousL_23_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Holhous	R:AOA
Julkisuus	D:1371/4/90

Käsitys

A:13.2.1991

/O

Holhouslautakunnan huomiota kiinnitetty siihen, että holhousenalaisen sukulaisella on katsottava olevan oikeus saada jäljennös holhousL:n 61 §:n mukaan heille tiedoksi annettavista asiakirjoista.

/V

HolhousL_38_§

HolhousL_51_§

HolhousL_61_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Romuaajoneuvo

R:AOA

Laki ajoneuvojen siirtämisestä ym.

D:189/2/91

Esitys

A:30.1.1991

/O

Sisäasiainministeriön harkittavaksi esitetty romuaajoneuvoasetuksen täytäntöönpanoa koskevien ohjeiden antamista.

Katsottu, että ohjeet olisivat tarpeellisia ja säännöksiä olisi tarpeen selkeyttää romuaajoneuvoasetuksen 1 §:n mukaisen siirtokehotuksen antamisen sekä siirtopäätöksen ilmoittamisesta asianosaiselle lain 7 §:ssä olevien säännösten osalta.

/V

L_ajoneuvojen_siirtämisestä_ym._4_§

L_ajoneuvojen_siirtämisestä_ym._7_§

A_ajoneuvojen_siirtämisestä_ym._1_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Romuaajoneuvo

R:AOA

Laki ajoneuvojen siirtämisestä ym.

D:1597/4/89

Käsitys

A:28.1.1991

/O

Kaupunginhallitukselle ja kunnossapitoinsinöörille ilmoitettu käsitys romuaajoneuvoA:n 1 §:n tulkinnasta.

Romuaajoneuvoasetuksen 1 §:n mukainen siirtokehotusmenettely oli tarpeen tapauksissa, joissa esimerkiksi terveyden tai turvallisuuden vuoksi ei ole välttämätöntä suorittaa romuaajoneuvon siirtoa välittömästi.

/V

A_ajoneuvojen_siirtämisestä_1_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Käsitys

R:EOA

Valitusosoitus

D:95/4/89

Ministeriö

A:21.1.1991

Riistanhoitomaksu

/O

Maa- ja metsätalousministeriön tietoon on saatettu käsitys siitä, että ministeriön valituskelpoiseen päätökseen tulisi kansalaisten oikeusturvan parantamiseksi liittää muutoksenhausta hallintoasioissa annetun lain 12 §:ssä tarkoitettu valitusosoitus, vaikkei sanottu laki sitä pääsääntöisesti edellyttä ministeriön päätökseen liitettäväksi.

Kysymys myös riistanhoitomaksun palauttamisesta tapauksessa,

jolloin maksu on suoritettu kahteen kertaan.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Eduskunnan oikeusasiamies	R:EOA
Virkamies	D:118/2/91
Kurinpito	A:18.1.1991
Muutoksenhaku	
Esitys	

/O

Valtion virkamieslakia esitetty täydennettäväksi siten, että valtioneuvoston oikeuskanslerilla ja eduskunnan oikeusasiamiehellä olisi valitusoikeus viraston virkamieslautakunnan päätöksiin ja oikeus yksittäistapauksessa määrätä kurinpitotiasiamies hakemaan muutosta lautakunnan päätöksiin.

OKa:n kirje D:4/5/90

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Käsitys	R:AOA
Poliisi	D:895/4/89
	A:14.2.1991

/O

Komisarion tietoon saatettu käsitys, että pidätetylle pidätysajasta annetussa kirjallisessa todistuksessa olisi tullut selvyuden vuoksi mainita pelkän rikosnimikkeen lisäksi, että kysymyksessä oli epäily syyllistymisestä kyseiseen rikokseen.

Todistukseen oli pidätysajan lisäksi kirjoitettu teksti "Pidättämisen perusteena on erittäin raskauttavien asianhaarojen vallitessa tehty petos".

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Ammattioppilaitos	
Johtokunta	R:AOA
Kuuleminen	D:1545/4/89
Huomautus	A:12.3.1991
Kuntainliitto	
Liittohallitus	

/O

Ammattioppilaitoksen kuntainliiton liittohallitukselle on huomautettu sen virheellisestä menettelystä, kun liittohallitus oli nimittänyt ammattioppilaitoksen osastonjohtajat, joiden nimittäminen olisi ammattioppilaitoksista annetun asetuksen (491/87) 12 §:n mukaan kuulunut ammattioppilaitoksen johtokunnan tehtäväksi. Liittohallitus ei ollut myöskään varmistunut siitä, että opettajia olisi kuultu asianmukaisena pidettävällä tavalla.

/V

L_ammattioppilaitoksista_7_§_(487/87)
A_ammattioppilaitoksista_12_§_(491/87)
KunnallisL_122_§_(953/76)

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Tietosuoja	R:AOA
Henkilörekisteri	D:1126/4/89
Henkilötunnus	A:1.3.1991
Sairaala	

Käsitys

/O

Kuntainliiton sairaalalle on ilmoitettu käsitys siitä, että henkilörekisterilain 3 ja 26 §:n perusteella sairaalan osaston kanslioissa ei voitu pitää esillä työvuorotaulukoita, joista ilmenevät työntekijöiden henkilötunnukset.

/V

HenkilörekisteriL_3_§
HenkilörekisteriL_26_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Esitys

R:AOA

D:1010/4/89

A:7.2.1991

/O

Esitys Kansaneläkelaitoksen maksaman etuuden takaisinperintää koskevasta menettelystä

Esitetty Kansaneläkelaitoksen harkittavaksi, voitaisiinko menettelyä takaisinperinnän ilmoittamisessa kuolinpesälle parantaa.

Kansaneläkelaitoksen noudattaman käytännön mukaan kuolinpesälle ilmoitettiin pääsääntöisesti vasta perunkirjoituksen jälkeen vainajalle liikaa maksettujen etuuksien takaisinperinnästä. Katsottu, että tällainen menettely saattaa aiheuttaa huomattavia hankaluuksia esimerkiksi silloin, kun perinnönjako on ehditty suorittaa ennen kuin kuolinpesä on saanut takaisinperintää koskevan päätöksen ja takaisinperittävä rahamäärä on huomattavan suuri tai kuolinpesään kuuluu paljon osakkaita.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Esitys

R:AOA

Oikeusministeriön vankeinhoito-osasto D:289/2/91

A:15.2.1991

/O

Oikeusministeriön vankeinhoito-osastolle esitetty vankien kirjeenvaihdon valvonnasta annettujen määräysten tarkistamista siten, että vankien Euroopan neuvoston ihmisoikeustoimikunnalle ja Yhdistyneiden kansakuntien alaiselle ihmisoikeuskomitealle osoittamat kirjeet toimitettaisiin tarkastamatta perille samalla tavoin kuin rangaistuslaitosten toimintaa valvoville viranomaisille osoitetut kirjeet.

/V

RTA_2:9_§

L_tutkintavankeudesta_13_§

VAHO:n_yleiskirje_383/11/70/7.1.1982

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Huomautus

R:AOA

D:1366/4/90

A:22.3.1991

/O

Annettu poliisille vastaisen varalle huomautus laiminlyönnistä saattaa työtapaturmaa koskeneen jutun tutkinta loppuun kohutuullisessa ajassa. Tutkinta kestänyt esimiehen ja työsuojelu-

viranomaisten kiirehtimisestä huolimatta runsaat puolitoista vuotta.

Myös nimismiehen huomiota kiinnitetty vastaisen varalle nimismiespiirin juttujen viivytyksettömään tutkintaan.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Huomautus

R:EOA

D:915/4/90

A:25.3.1991

/O

Tullihallitukselle ja paikalliselle piiritullikamarille huomautettu siitä, että korkeimman hallinto-oikeuden kumottua tullihallituksen pysyväksi jättämän piiritullikamarin tullauspäätöksen, tämän päätöksen perusteella maksettujen verojen ja maksujen palauttaminen oli viivästynyt yli kaksi vuotta.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Moottoriajoneuvovero

R:EOA

Esitys

D:554/2/91

A:4.4.1991

/O

Valtiovarainministeriölle esitetty moottoriajoneuvon omistajan ja haltijan oikeusasemaa koskevien säännösten lisäämistä moottoriajoneuvoverolainsäädäntöön.

Katsottu, että

- moottoriajoneuvoveroL:n 27 §:ää tulisi selventää maininnalla, että auton käyttö estetään riippumatta siitä onko auton omistaja tai haltija verovelvollinen vai ei;

- veronkanto- ja jäämluettelotietojen luovuttamisesta tulisi säätää;

- uusi omistaja tai haltija tulisi rinnastaa laissa verovelvolliseen sekä valitusoikeuden että veronhuojennusmenettelyn osalta.

/V

MoottoriajoneuvoveroL_27_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Käsitys

R:AOA

Eriävän mielipiteen jättäminen

D:647/4/89

Saamelaisvaltuuskunta

A:5.4.1991

Kokous

/O

Saamelaisvaltuuskunnan tietoon saatettu käsitys, ettei ollut yleisen kokous- eikä pöytäkirjaamiskäytännön mukaista merkitä eriävän mielipiteen jättäjiksi kokouksesta ja päätöksenteosta poissa olleita valtuuskunnan jäseniä.

Saamelaisvaltuuskunta oli käsitellyt lausunnon antamista maa- ja metsätalousministeriölle. Valtuuskunnan työvaliokunnan lausuntoehdotus oli äänestyksessä hävinnyt valtuuskunnan jäsenen tekemälle ehdotukselle äänin 10 - 7. Myös kolme kokouksesta poissa ollutta valtuuskunnan jäsentä oli jälkikäteen allekirjoittanut vähemmistöön jääneiden eriävän mielipiteen, joka oli otettu pöytäkirjan liitteeksi. Lisäksi pöytäkirjaan oli aluksi merkitty kaikki 10 allekirjoittajaa eriävän mielipiteen jättäjiksi. Merkintää oli myöhemmin korjattu ottamalla

siihen maininta, että eriävään mielipiteeseen oli myöhemmin yhtynyt kolme kokouksesta poissa ollutta, nimeltä mainittua valtuuskunnan jäsentä. Vaikka pöytäkirjan korjattu muoto vastasi tapahtumien kulkua, merkintää poissaolleiden mielipiteestä ei pidetty asianmukaisena, koska se oli kokouksen ulkopuolinen tapahtuma eikä siten kuulunut kokouspöytäkirjaan.

/V

A_saamelaisvaltuuskunnasta_5_§_3_mom.
Saamelaisvaltuuskunnan_työjärjestys_29_§
+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Sotilaskurinpito	R:EOA
Palvelusrikos	D:1237/4/90
Kurinpito	A:5.4.1991

/O

Alokkaiden vastaanottamisesta rajavartioston sissikompanias-
sa vastannut yliluutnantti oli määrännyt alokkaiden hiukset
leikattavaksi ohjesäännössä edellytettyä lyhyemmiksi. Katsot-
tu yliluutnantin syyllistyneen rikoslain 45 luvun 15 §:ssä
tarkoitettuun palvelusrikokseen ja määrätty asia sotilaskurin-
pitoasiana käsiteltäväksi.

/V

Rikoslain_45_luku_15_§
+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Ulosottomaksu	R:EOA
Käsitys	D:1722/4/89
	A:24.4.1991

/O

Oikeusministeriön tietoon saatettu käsitys, että ulosottotoi-
mesta annetun lain 5 §:ään lailla 1272/88 lisätyn 4 momentin,
jonka mukaan rikosasian asianomistajalta ei peritä maksuja,
voimaantulosäännöstä olisi tullut tulkita toisin kuin oikeus-
ministeriö oli ohjeessaan esittänyt.

Katsottu, että kaikista perintätoimista olisi tullut luopua
1.1.1989 jälkeen. Oikeusministeriö oli kirjeessään ulosotto-
viranomaisille todennut rikosasian asianomistajan olevan va-
paa ulosottomaksuista asiassa, jonka estetodistus on päivätty
tai ulosottohakemuksen peruutus saapuneeksi kirjattu 1.1.1989
tai sen jälkeen.

/V

UlosottotoimiL_5_§_4_mom.
+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Sukupuolen vaihtaminen	R:EOA
Esitys	D:683/2/91
	A:24.4.1991

/O

Sosiaali- ja terveysministeriölle on esitetty, että sukupuo-
leen kuulumisen vahvistamista koskeva lainsäädäntö saataisiin
aikaan mahdollisimman pian. Lainsäädäntö määritteli oikeu-
dellisen sukupuolen vaihtamisen edellytykset.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Rikoslaki	R:AOA
Vapaudenmenetys	D:101/4/91

Vähentäminen
Huomautus

A:25.4.1991

/O

Tuomittu oli ollut asian tutkinnan vuoksi vapautensa menettäneenä yhtäjaksoisesti yli kaksi vuorokautta. Raastuvanoikeus ei ollut rikoslain 3 luvun 11 §:n mukaisesti tehnyt tuomitusta vapausrangaistuksesta tuota vapaudenmenetysaikaa vastaavaa vähennystä. Ratkaisuun osallistuneita oikeuden jäseniä huomautettiin.

Ks. 156/2/91

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Tullivirkamies
Toimivalta
Huomautus

R:EOA
D:1430/4/90
A:29.4.1991

/O

Tullivalvoja oli vapaa-aikanaan vaatinut ravintolassa erästä mieshenkilöä esittämään henkilöllisyytensä ja tässä yhteydessä esittänyt tullilaitoksen virkamerkin. Katsottu, että tullivalvoja oli esiintymällä tullivirkamiehenä aiheuttanut menettelyllään vahinkoa myös viranomaiselle ja menettelyt siten virkavelvollisuuksiensa vastaisesti. Annettu tullivalvojalle huomautus hänen sopimattomasta menettelystään.

/V

Valtion_virkamiesL_20_§_3_mom.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Sotilaskurinpito
Varusmies
Käsitys

R:EOA
D:1703/2/90
A:29.4.1991

/O

Kiinnitetty rykmentin komentajan huomiota kurinpitoasioiden perusteelliseen käsittelyyn ja kaikkiin asian arviointiin vaikuttavien seikkojen huomioon ottamiseen seuraamuksia harmitessa.

Rykmentin tarkastuksen yhteydessä oli käynyt ilmi, että tykkimies oli puhutellut ylimääräisiä marssiharjoituksia järjestänyttä alikersanttia sopimattomasti marssin aikana. Rykmentin komentaja oli määrännyt sekä alikersantille että tykkimiehelle menettelystään kurinpito-ojennukset. Katsottu, etteivät mainitut kurinpitoseuraamukset olleet, ottaen huomioon alikersantin moitittava käyttäytyminen, oikeassa suhteessa keskenään.

/V

SotilaskurinpitoL_32_§_3_mom.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Käsitys
Vanki
Henkilönkatsastus
Henkilön tarkastaminen
Potilaan suostumus hoitotoimenpiteeseen

R:AOA
D:141/4/89
A:23.4.1991

/O

Oikeusministeriön vankeinhoito-osaston ja keskusvankilan yllälikärin tietoon saatettu käsitys, ettei vankeinhoitoviranomaisilla ole oikeutta henkilöön käyvän katsastuksen suorittamiseen. Henkilöön käyvä katsastus voitiin suorittaa ainoastaan

takavarikosta ja etsinnästä rikosasioissa annetun lain 21 ja 22 §:ssä säädetyin edellytyksin eli jos oli syytä epäillä, että henkilö on tehnyt rikoksen, josta saattaa seurata kovempi rangaistus kuin kuusi kuukautta vankeutta ja katsastus on tarpeen takavarikoitavan esineen löytämiseksi tai muutoin sellaisen seikan tutkimiseksi, jolla voi olla merkitystä rikoksen selvittämisessä. Lisäksi katsastuksen suorittaminen edellytti pääsääntöisesti vangitsemiseen oikeutetun poliisiviranomaisen päätöstä.

Henkilöön käyvän katsastuksen suorittamiseen ilman potilaan suostumusta ei ollut tässä tapauksessa myöskään terveydenhoidollisia perusteita.

Vankeinhoito-osaston tietoon saatettu lisäksi käsitys yleiskirjeen 91/3/31.7.1989 täsmentämistarpeesta, koska siinä ei ole riittävän selvästi todettu pakkokeinolain 5 luvun 10-12 §:ssä säädetyt nykyisin voimassa olevia henkilönkatsastuksen toimittamisen edellytyksiä.

Keskusvankilan ylilääkäri oli vartiointihenkilökunnan pyynnöstä suorittanut poistumisluvulle lähdössä olleelle vangille peräsuolen tarkastuksen, koska oli epäilty vangilla olevan peräsuoleensa luvattomia esineitä. Vanki oli vastustanut tarkastusta ja ilmoittanut suostuvansa sen asemesta röntgenkuvaukseen. Käsin tapahtuneen tarkastuksen jälkeen ylilääkäri oli suorittanut myös röntgenkuvauksen. Ylilääkäri oli perustellut menettelyään terveysriskin poistamisella.

Menettely oli johtunut osaltaan oikeusministeriön vankeinhoito-osaston tuolloin voimassa olleen yleiskirjeen no 411/4/29/15.8.1982 kohdassa annetusta virheellisestä tulkintaohjeesta, jonka mukaan vartiopäällikkö tai ylivartija voi pyytää terveydenhoitohenkilökuntaa suorittamaan vangin kehonsisäisen tarkastuksen, mikäli on perusteltua syytä epäillä, että vangilla on elimistössään luvattomia aineita tai esineitä.

/V

RTA_3_luku_3_§
L_takavarikosta_ja_etsinnästä_rikosasioissa_21_§
L_takavarikosta_ja_etsinnästä_rikosasioissa_22_§
L_takavarikosta_ja_etsinnästä_rikosasioissa_23_§
PakkokeinoL_5_luku_9_§
PakkokeinoL_5_luku_10_§
PakkokeinoL_5_luku_11_§
PakkokeinoL_5_luku_12_§
Oikeusministeriön_vankeinhoito-osaston_yleiskirjeet_411/4/29/15.8.1983
ja_91/3/5/31.7.1989
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Rakennuskaava	R:EOA
Rakennusjärjestys	D:1710/4/90
Julkisuus	A:26.4.1991
Neuvontavelvollisuus	
Käsitys	

/O

Oikeusasiamies kiinnitti kunnan rakennustarkastajan huomiota yleisten asiakirjain julkisuudesta annetun lain säännösten noudattamiseen, virkamiehelle kuuluvaan neuvontavelvollisuuteen ja asialliseen käytökseen.

Kuntalainen oli velvoitettu rakennuslautakunnan päätöksellä purkamaan tontillaan oleva polttopuukatos ja siirtämään puut pois tontilta. Hän oli tiedustellut rakennustarkastajalta, mitä voimassa oleva rakennuskaava ja rakennusjärjestys sanovat polttopuukatoksista. Tällöin rakennustarkastaja oli menettänyt malttinsa ja kieltäytynyt antamasta kyseisiä tietoja.

Rakennuskaava ja rakennusjärjestys ovat yleisten asiakirjain julkisuudesta annetun lain (83/51) 6 §:ssä tarkoitettuja julkisia asiakirjoja, joista kenellä tahansa on oikeus saada tieto ja tarvittaessa myös jäljennöksiä. Virkamiehen yleisiin virkavelvollisuuksiin kuuluu antaa neuvoja toimialaansa kuuluvassa asiassa ja käyttäytyä asianmukaisesti virkatehtävissään. Kunnan virkasäännön 19 §:n määräyksen mukaan viranhaltijan on suoritettava virkaan kuuluvat tehtävät asianmukaisesti ja viivytyksettä noudattaen asianomaisia säännöksiä ja määräyksiä.

Rakennustarkastaja oli kieltäytyessään antamasta tietoja rakennuskaavan ja rakennusjärjestyksen sisällöstä menetellyt vastoin yleisten asiakirjain julkisuudesta annetun lain 6 §:n säännöstä. Epäasiallisella käytöksellään hän oli syyllistynyt virkamiehen yleisten virkavelvollisuuksien ja kunnan virkasäännön 19 §:n vastaiseen tekoon. Rakennustarkastaja oli myös menetellyt yleisten virkavelvollisuuksiensa vastaisesti jätettäessään antamatta neuvoja toimialaansa kuuluvassa asiassa.

/V

L_yleisten_asiakirjain_julkisuudesta_6_§
Kunnan_virkasääntö_19_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Poliisi	R:AOA
Henkilötunnusmerkki	D:587/4/90
Valokuvaaminen	A:8.10.1990
Esitys	

/O

Rikoksenteikijän tunnistaminen

Sisäasiainministeriölle esitetty ohjeiden antamista tapauksissa, joissa poliisi pyrkii selvittämään rikoksenteikijän henkilöllisyyden valokuvaamalla rikoksenteokoalueen läheisyydessä liikkuvia henkilöitä.

Poliisin tietoon oli tullut runsaan puolen vuoden aikana 94 nuorten Helsingin rautatieaseman tienoilla tekemää ryöstöä ja 9 muuta rikosta. Jokaisessa rikoksessa oli ollut useita tekijöitä. Rikollinen toiminta jatkui edelleenkin.

Poliisi oli valokuvannut asemapoliisin tiloissa kolmen viikonlopun aikana ryöstöihin syyllisiksi epäiltyinä kaikkiaan 128 aseman tienoilla oleskellutta nuorta. Heidät oli valittu tuntomerkkien sekä rikoksentekopaikkojen läheisyydessä oleskelun perusteella. Valokuvaamiseen ja puhutteluun oli mennyt kuljetuksineen 10-15 minuuttia. Valokuvia oli säilytetty tutkijoiden lukituissa kaapeissa ja näytetty vain tutkittavina olleiden rikosten asianomistajille ja syyllisiksi epäillyille tunnistamista varten. Poliisin ilmoituksen mukaan valokuvat hävitetään tutkinnan valmistuttua. Kysymyksessä ei ole ollut valokuvaaminen rekisteröintiä varten.

Katsottu, että poliisi oli noudattanut toiminnassaan suhteellisuusperiaatetta ja vähimmän haitan periaatetta.

Edellytetty, että viimeistään tutkinnan päätyttyä niille valokuvatuille, joita ei enää epäillä, ilmoitetaan heitä koskevan tutkinnan päättyneen. Samassa yhteydessä on ilmoitettava myös heistä otetun valokuvan ja negatiivin hävittämisestä. Koska asiasta ei ole säännöksiä eikä ohjeita on kiinnitetty sisäasiainministeriön huomiota tarpeellisten ohjeiden antamiseen.

/V

PakkokeinoL_6_luku_4_§_1_mom._(450/87)

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Vanki	R:AOA
Rangaistuksen täytäntöönpano	D:170/2/90
Kirje	A:12.11.1990
Esitys	

/O

Vangin kirjeoikeus

Esitetty oikeusministeriön vankeinhoito-osaston harkittavaksi, olisiko vangin kirjeenvaihtoa koskevia ohjeita uusittava siltä osin kuin ohjeet koskevat vangille tulevan kirjeen tarkastamista hänen läsnäollessaan. Esityksen mukaan asianajajiin ja yleisiin oikeusavustajiin tulisi rinnastaa muut esitutkintalain 45 §:ssä asetetut asiamiehen kelpoisuusvaatimukset täyttävät henkilöt.

/V

EsitutkintaL_45_§

A_rangaistusten_täytäntöönpanosta_2_luku_9_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Armahdus	R:EOA
Menettämisseuraamus	D:556/4/90
Esitys	A:25.6.1991

/O

Armahdus

Tasavallan Presidentille esitetty, että hän armosta vapauttaisi Suomessa asuvan Kanadan kansalaisen menettämisseuraamuksesta, jonka kihlakunnanoikeus oli hänelle tuominnut. Eläkeläisen henkilöauto oli määrätty menetetyksi valtiolle samalla, kun eläkeläinen oli tuomittu sakkorangaistukseen veropetoksesta.

Eläkeläisen oleskelu Suomessa oli sairauksien vuoksi pitkittynyt siitä, mitä hän Suomeen tullessaan oli tulliviranomaisille ilmoittanut. Terveystilansa, ikänsä ja pitkän ulkomailla oleskelunsa vuoksi hän ei ollut täysin ymmärtänyt tulliverolainsäädäntöämme.

Tasavallan Presidentti jätti 21.12.1990 armonanomuksen ottamatta varteen, koska anomus koski vapautusta tullihuutokaupassa jo myydyin auton menetyksestä. Tällainen etuus ei ollut korkeimman oikeuden lausunnon mukaan armahdusteitse myönnettävissä.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Käräjätuomari	R:EOA

Toimituskirja D:1303/4/89
Viivästyminen A:7.2.1990
Huomautus

/O

Viivästyminen pöytäkirjanotteiden toimittamisessa

Käräjätuomarille huomautettu siitä, että hän oli toimittanut pöytäkirjanotteet lykätystä riitajutussa vasta yli neljän kuukauden kuluttua välipäätöksen julistamisesta.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Haastemies R:AOA
Huomautus D:67/4/88
A:23.3.1990

/O

Haastemiehen virkatehtäviin kuulumaton työ

Todettu, että testamentin hyväksymistiedustelun suorittaminen ei ole haastemiehen virkatehtävä. Haastemiehen tietoon saatettu käsitys, että hänen olisi tullut ennen sanotunlaisen hyväksymistiedustelun suorittamista ilmoittaa sen pyytäjälle, ettei kysymyksessä ollut virkatehtävä, vaan asiamiestehtävä, josta hän veloittaa itselleen eri palkkion.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Virkakirjekuori R:EOA
Virkamies D:606/4/90
Huomautus A:25.6.1990

/O

Virkakirjekuorien käyttö yksityisessä kirjeenvaihdossa

Oikeusneuvosmies oli käyttänyt raastuvanoikeuden virkakirjekuoria erään yksityisasian hoidossa. Katsottu, ettei virkakirjekuorien käyttämisestä yksityisasioiden hoidossa voitu pitää virkamiehelle sopivana. Käsitys saatettu oikeusneuvosmiehen tietoon.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Kahlehtiminen R:AOA
Vanki D:932/4/89
Nimismies A:31.1.1990
Kihlakunnantuomari
Huomautus

/O

Vangin esiintyminen kahlehdittuna alioikeudessa

Syyttäjänä toimineelle nimismiehelle ja kihlakunnantuomarille huomautettu siitä, että kolme vangittuna ollutta vastaajaa oli pidetty käsirautoihin kahlehdittuina oikeuden istunnossa.

/V

A_rangaistusten_täytäntöönpanosta_2_luku_11_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Ulkomaalainen R:EOA
Hallintomenettelylaki D:709/4/88
Kansainvälinen sopimus A:18.5.1990
Asiakirja

Julkisuus
Huomautus

/O

Hallintomenettelylain ja yleisten asiakirjain julkisuudesta annetun lain soveltaminen ulkomaalaisasioissa

Sisäasiainministeriön poliisiosastolle annettu vakava huomautus asiakirjajulkisuuslain vastaisen menettelyn johdosta. Ulkomaalaiselle ei ollut annettu hänen pyytämäänsä tietoa sisäasiainministeriön korkeimmalle hallinto-oikeudelle antamasta lausunnosta ulkomaalaisen maasta karkottamista koskevassa asiassa. Hänelle ei myöskään ollut annettu hänen pyytämäänsä viranomaisen valituskelpoista päätöstä lausunnon julkisuudesta.

Arvosteltu myös sisäasiainministeriön kannanottoja, jotka koskivat ulkomaalaisen oikeusasemaa Suomessa. Kysymys hallintomenettelylain ja eräiden kansainvälisten sopimusten soveltamisesta.

/V

HallintomenettelyL_1_§
HallintomenettelyL_4_§
HallintomenettelyL_6_§
HallintomenettelyL_15_§
KP-sopimus_2_art._1_kohta
AsiakJulkL_3_§
AsiakJulkL_8_§
AsiakJulkL_19_§
Valtion_virkamiesL_20_§_1_mom.
UlkomaalaisL_19_§_3_mom.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Poliisi	R:EOA
Sivutoimi	D:1215/4/88
Huomautus	A:31.7.1990

/O

Poliisiin ja lehdistön väliset suhteet tiedotuksessa

Sisäasiainministeriön poliisiosaston tietoon saatettu käsitys, ettei poliisimiehen ollut sopivaa toimia sanomalehden oikeus- tai rikostoimittajana ja ettei paikallispoliisin edustajaa pitäisi nimetä sanomalehden pysyväksi paikalliseksi kirjeenvaihtajaksi.

/V

Valtion_virkamiesL_24_§_(755/86)

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Kansainvälinen sopimus	R:EOA
Esitutkinta	D:1215/4/88
Huomautus	A:31.7.1990

/O

Poliisiin ja lehdistön väliset suhteet tiedotuksessa

Keskusrikospoliisin rikoskomisariota arvosteltu sen johdosta, että hän oli esitutkinnan johtajana ilmoittanut sanomalehtihaastattelussa pitävänsä syytteen nostamista varmana, vaikka asianomainen virallinen syyttäjä ei ollut vielä ottanut asiaan kantaa.

/V

KP-sopimus_14_art._2_kohta
EsitutkintaL_7_§_2_mom.
Euroopan_ihmisoikeussopimus_6_art._2_kohta
+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Viivästyminen asian käsittelyssä R:EOA
Poliisi D:532/4/89
Nimismies A:20.8.1990
Syyttäjä
Huomautus

/O

Rikostutkinnan valvontavastuu ja syyttäjän syyteharkinta

Apulaisnimismiehelle huomautettu hänen laiminlyönnistään valvoa poliisitutkinnan asianmukaista suorittamista, kun erään rikosjutun tutkinta oli kestänyt kohtuuttoman kauan. Lisäksi hänen tietoonsa saatettu käsitys, että laajaa todisteiden arviointia edellyttävä ratkaisu kuului syyttäjän syyteharkinnan piiriin ja olisi tullut tehdä päätöksenä syyttämättä jättämisestä eikä päätöksenä poliisitutkinnan lopettamisesta.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Poliisi R:AOA
Turvatoimet D:702/4/89
Henkilöntarkastus A:24.9.1990
Valokuvaaminen
Nimismies
Huomautus

/O

Henkilöntarkastuksen kohdistaminen syytettyjen oikeudenkäyntiavustajiin ja syytettyjen valokuvaaminen oikeuspaikalla

Poliisi oli kohdistanut kaksi eri kertaa henkilöntarkastuksen syytettyinä olleiden vastaajien avustajiin. Jälkimmäistä, asianajajien huoneessa toimitettua henkilöntarkastusta on arvosteltu oikeudettomana. Poliisi oli samassa asiassa valokuvannut vastaajia oikeussalin ulkopuolella oman ilmoituksensa mukaan rekisteröintiä varten. Valokuvaamista on pidetty epäasiallisena ja katsottu sen olleen ristiriidassa poliisilain 12 §:stä ilmenevän hienotunteisuuden periaatteen kanssa.

Nimismiehelle huomautettu siitä, että hän oli antanut virheelliseksi katsotun yleismääräyksen oikeustaloon tulevien henkilöiden henkilöntarkastuksesta ja vastaajien valokuvaamisesta oikeussalin eteistiloissa.

/V

PoliisiL_12_§_1_mom.
PoliisiL_12_§_3_mom.
PoliisiL_17_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Mielenosoitus R:AOA
Poliisi D:328/2/88
Kansainvälinen sopimus A:21.12.1990
Perusoikeus
Menettelyvirhe
Huomautus

/O

Poliisin menettely ulkomaan edustustoon kohdistetussa mielenosoituksessa

Poliisilaitoksen tietoon saatettu käsitys virheellisestä menettelystä, kun poliisimiehet olivat useita kertoja poistaneet suurlähetystön edustalta yleiseen katualueeseen kuuluvalta jalkakäytävällä yksin ja äänettömästi mieltään osoittaneen miehen ja kieltäneet häntä myöhemminkin osoittamasta mieltään näköetäisyydellä suurlähetystöstä. Mies ei ollut häirinnyt myöskään liikennettä eikä aiheuttanut vaaraa yleiselle järjestykselle tai turvallisuudelle. Menettely oli perustunut poliisilaitoksella tuolloin yleisesti noudatettuun ja hyväksytyyn käytäntöön, jonka mukaan poliisi kunnioitti suurlähetystöjen virkailijoiden mielipidettä arvioitaessa diplomaattisen lähetystön arvovallan vahingoittamista tai rauhan häiritsemistä.

/V

HM_10_§
KokousL_3_§
KokousL_10_§
RL_14:2_§
Diplomaattisia_suhteita_koskeva_Wienin_yleissopimus_22_art._2_kohta
KP-sopimus_19_art.
KP-sopimus_21_art.
PoliisiL_19_§
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Asiakirja	R:EOA
Elinkeinoilmoitus	D:573/4/88
Huomautus	A:4.4.1990

/O

Jäljennös julkisesta asiakirjasta

Apulaisnimismiehelle annettu huomautus, kun hän ei ollut antanut asianajajalle jäljennöksiä julkisiksi asiakirjoiksi katsottavista elinkeinoilmoituksen liitteasiakirjoista. Asianajan pyyntö koski virkatodistusta ja omavaraisuustodistusta.

/V

AsiakJulkL_7_§_1_mom._.(83/51)
AsiakJulkL_27_§_1_mom.
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Apulaisnimismies	R:EOA
Rikosilmoitus	D:286/4/89
Poliisitutkinta	A:20.8.1990
Syyttämättäjättäminen	
Huomautus	

/O

Rikosilmoituksen vastaanotto ja poliisitutkinnan suorittaminen
Syyttämättäjättäminen

Apulaisnimismiehelle huomautettu hänen virheellisestä menettelystään:
- hänen jättäessään vastaanottamatta suullisesti tehdyn rikosilmoituksen ja määräämättä asian tutkittavaksi ottamisesta, ja
- hänen laiminlyötyään valvontavelvollisuutensa poliisitutkinnan asianmukaisesta suorittamisesta.

Lisäksi kiinnitetty apulaisnimismiehen huomiota siihen, että kysymyksessä oleva oikeudellista harkintaa edellyttänyt ratkaisu kuului syyttäjän syyteharkinnan piiriin ja olisi tullut tehdä päätöksenä syyttämättä jättämisestä eikä päätöksenä poliisitutkinnan lopettamisesta.

/V

PoliisiL_14_§_1_mom.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Poliisi
Syyttäjä
Huomautus

R:EOA
D:1443/4/88
A:13.9.1990

/O

Poliisitutkinnan lopettamispäätös

Komisariota huomautettu virheellisestä menettelystä sen johdosta, että hän oli tehnyt poliisitutkinnan lopettamispäätöksen asiassa, jossa esitutkinta oli ollut puutteellinen ja joka olisi kuulunut syyttäjän syyteharkinnan piiriin.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Komisario
Huomautus

R:AOAVM
D:1161/4/90
A:3.10.1990

/O

Puutteellinen poliisitutkinta

Komisariolle huomautettu poliisitutkinnan puutteellisuudesta. Komisario oli lisäksi laatiessaan tutkinnan tuloksia koskeutta yhteenvetoa vastoin objektiviteettiperiaatetta viitannut ainoastaan syylliseksi epäiltyjä vastaan esitettyihin todistajan kertomuksiin.

/V

EsitutkintaL_7_§
EsitutkintaL_8_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Virkamies
Oikeudenkäyntikulut
Huomautus

R:AOA
D:1454/4/88
A:19.12.1990

/O

Oikeudenkäyntikulujen korvaaminen virkansa puolesta oikeudessa esiintyneelle virkamiehelle

Henkilö oli ollessaan valtiota vastaan ajatussa vahingonkorvausjutussa kuultavana vahingonkorvauslain 7 luvun 5 §:ssä tarkoittamana virkamiehenä vaatinut kantajaa korvaamaan hänen oikeudenkäyntikulunsa. Raastuvanoikeuden päätöksen mukaisesti katsottu, että oikeudessa esiintyminen oli kuulunut henkilön virkatehtäviin eikä laskun esittämistä siten voinut pitää oikeutettuna. Saatettu henkilön tietoon käsitys hänen virheellisestä menettelystään.

/V

VahingonkorvausL_7_luku_5_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Ulosotto R:EOA
Sivutoimi D:849/4/89
Ulosottoapulainen A:21.12.1990
Elinkeinolupa
Huomautus

/O

Ulosottomiesten sivutoimet ja niiden valvonta

Annettu huomautukset kahdelle ulosottoapulaiselle, jotka olivat asiamiehinä perineet saatavia ilman sivutoimilupia.

Nimismiespiirin kaksi avustavina ulosottomiestä olivat saaneet nimismieheltä vuonna 1986 suullisen luvan toimia yksityisinä asiamiehinä perintäasioissa. Kumpikin oli sittemmin vuosittain ollut asiamiehenä yli sadassa asiamiestehtävissä. Saatuaan tuomioistuimen vahvistaman maksamismääräyksen olivat he panneet sen myös ulosotossa täytäntöön. Toinen ulosottoapulaisista oli lisäksi vuosina 1987-1990 laajentanut sivutoimiaan ja ollut mukana viidessä sijoitus- ja perintätoimintaa harjoittaneessa yhtiössä. Ulosottoapulaiset eivät olleet tehneet lääninhallitukselle valtion virkamieslain 24 §:n mukaisia lupakemuksia tai -ilmoituksia.

Katsottu, että ulosottoapulaiset olivat jättämällä hakematta sivutoimiluvat ja olemalla eräissä tapauksissa esteellisiä perintätehtävissään rikkoneet heille kuuluneet virkavelvollisuudet. Koska oikeusministeriö ei ollut antanut selviä ohjeita sivutoimista, annettu ulosottoapulaisille pelkästään huomautukset vastaisen varalle.

/V

Valtion_virkamieslaki_24_§
Valtion_virkamieslain_voimaanpanolaki_20_§
UL_1_luku_4_§
UL_1_luku_9_§
UL_1_luku_12_§
ElinkeinoL_12_§

Uotila: Elinkeinolupa (1967) s. 114-115

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Ulosotto R:EOA
Oikeusministeriö D:849/4/89
Sivutoimi A:21.12.1990
Esitys

/O

Ulosottomiesten sivutoimet ja niiden valvonta

Esitetty oikeusministeriölle, että se antaisi selkeät ohjeet ulosottoapulaisten sivutoimista ja niihin liittyvästä lupamennettelystä.

Katsottu, että oikeusministeriö ei ollut ulosottotoimesta annetun lain (866/84) 1 §:n mukaan yhtenäisesti valvonut ulosottohenkilöstön sivutoimiasioita. Valtakunnalliset ohjeet sivutoimista ja sivutoimikäytäntö eivät olleet yhtenäiset. Katsottu, ettei sivutoimien laaja ja aikaavievä harjoittaminen sovi tehokkaaseen ulosottotoimeen.

/V

UL_1_luku_12_§
Valtion_virkamieslaki_24_§

EOA:n_JS_8_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Ulosotto	R:EOA
Nimismies	D:849/4/89
Sivutoimi	A:21.12.1990
Huomautus	

/O

Ulosottomiesten sivutoimet ja niiden valvonta

Annettu nimismiehelle huomautus, koska hän ei ollut valvonut alaistensa ulosottoapulaisten sivutoimia.

Nimismies oli vuonna 1986 antanut suullisesti suostumuksensa kahden ulosottoapulaisten sivutoimille. Hän ei kuitenkaan ollut sittemmin valvonut ulosottoapulaisten yksityisiä, laajentuneita perintätehtäviä eikä vaatinut heitä tekemään valtion virkamieslain 24 §:n, 1.1.1988 lukien edellyttämiä lupahakemuksia lääninhallitukselle.

/V

Valtion_virkamieslaki_24_§

UL_1_luku_4_§_2_mom.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Ulosotto	R:EOA
Lääninhallitus	D:849/4/89
Huomautus	A:21.12.1990

/O

Ulosottomiesten sivutoimet ja niiden valvonta

Annettu lääninhallitukselle huomautus, koska lääninhallitus ei ulosotonhaltijana ollut valvonut riittävästi nimismiespiirin ulosottoapulaisten sivutoimia.

/V

UL_1_luku_12_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Mielisairaala	R:AOA
Mielentilatutkimus	D:1459/4/88
Potilas	A:28.12.1990

Potilaan oikeusturva
Kansainvälinen sopimus

Huomautus

/O

Mielisairaalassa olevan potilaan kirjeenvaihto- ja tapaamisoikeus

Käsitys mielisairaalassa olevan henkilön kirjeenvaihdon tarkastamisesta ja mielentilatutkimuksessa olevan potilaan oikeudesta tavata mm. omaisiaan saatettu sairaalan johtavan lääkärin tietoon.

Sairaalassa potilaille saapuneet kirjeet oli tarkastettu säännönmukaisesti ja mielentilatutkimuksessa olevien henkilöiden tapaaminen oli haastemiehiä ja asianajajia lukuunottamatta kielletty.

Mielentilatutkimuksessa olevan potilaan kantelun johdosta todettu, että mielisairaslain 38 §:n 1 momentin mukaan ainoas-

taan saapuvien kirjeiden ja muiden lähetysten tarkastaminen oli sallittua ja sekin vain silloin, kun siihen oli jokin laissa mainittu erityinen syy. Tapaamisten järjestämisestä ja puhelimen käytöstä katsottu, että myös mielentilatutkimuksessa olevalla henkilöllä tulisi olla mahdollisuus tapaamisiin ja puhelimen käyttöön, ellei kieltämiseen ole jotakin erityistä syytä.

/V

HM_12_§
MielisairasL_38_§
MielenterveysL_28_§
Ihmisoikeussopimus_8_art.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Puolustusvoimat	R:EOA
Varusmies	D:1506/4/89
Oikeusturva	A:29.6.1990
Huomautus	

/O

Kohtuuttoman rasittava marssiharjoitus

Prikaatin aliupseerikoulussa järjestettyyn marssiharjoitukseen osallistuneista varusmiehistä lähes kolmasosa oli joutunut pääasiassa jalkavaivojen vuoksi käymään lääkärin vastaanotolla. Pidetty marssiharjoitusta kokonaisuutena arvostellen kohtuuttoman rasittavana. Kiinnitetty pääesikunnan, sotilasläänin, prikaatin komentajan ja harjoituksen johtaneen yliluutnantin huomiota marssiharjoituksen järjestelyissä esiin tulleisiin virheisiin.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Puolustusvoimat	R:EOA
Asiakirja	D:1433/4/88
Julkisuus	A:29.6.1990
Virka	
Huomautus	

/O

Viranhakuasiakirjojen julkisuus

Pääesikunnan huomiota kiinnitetty yleisten asiakirjain julkisuudesta annetun lain soveltamiseen annettaessa viranhakijoista tietoja viranhakijoille ja ulkopuolisille. Katsottu pääesikunnan kannasta poiketen, että viranhakuasiakirjat tulivat julkisiksi heti viranomaisille saavuttuaan.

/V

AsiakJulkL_5_§
AsiakJulkL_8_§
AsiakJulkL_19_§_1_mom.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Asiakirja	R:EOA
Viivästymisen asian käsittelyssä	D:568/4/90
Julkisuus	A:27.11.1990
Huomautus	

/O

Yleisten asiakirjain julkisuudesta annetun lain 8 §:n 2 momentin tulkinta

Puolustusministeriön tietoon saatettu käsitys yleisten asia-
kirjain julkisuudesta annetun lain 8 §:n 2 momentin tulkinnas-
ta. Sen mukaan ratkaisu asiakirjojen julkisuudesta oli tehtävä
välittömästi samana päivänä tai tavanomaista vaikeamman asian
ollessa kyseessä muutaman päivän kuluessa pyynnön esittämisestä,
mikäli asian käsittelylle edellä sanotulla tavalla ei ole
ylivoimaisia käytännöllisiä esteitä.

/V

AsiakJulKL_(83/51)_8_§

Konstari Timo: Asiakirjajulkisuudesta hallinnossa

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Ulkomaalainen	R:EOA
Alaikäinen	D:311/4/88
Kansainvälinen sopimus	A:20.2.1990
Oleskelulupa	
Turistiviisumi	
Huomautus	

/O

Oleskelulupahakemusten ratkaiseminen

Sisäasiainministeriön ulkomaalaistoimistoa arvosteltu siitä,
että tänne turistiviisumilla saapuneen alaikäisen ulkomaalai-
sen oleskelulupahakemukset oli hylätty, vaikka alaikäisen
huolto oli hänen maahantulonsa jälkeen siirretty Suomessa va-
kinaisesti asuvalle vanhemmalle eikä niitä olosuhteita, joi-
hin alaikäinen Suomesta poistuessaan olisi joutunut palaamaan,
ollut viran puolesta selvitetty. Sisäasiainministeriön huomio-
ta kiinnitetty kansainvälisenä ihmisoikeusnormina turvattuun
perhe-elämän suojaan alaikäisen oleskeluluvasta päätettäessä.

/V

UlkomaalaisL_10_§
UlkomaalaisA_9_a_§
HM_92_§_2_mom.
Kansainvälinen_yleissopimus_17_art.
Kansainvälinen_yleissopimus_23_art.
Kansainvälinen_yleissopimus_24_art._2_kohta

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Posti- ja telelaitos	R:EOA
Sivutoimi	D:278/2/89
Huomautus	A:15.5.1990

/O

Virkamiehen sivutoimet ja niiden valvonta

Posti- ja telelaitoksen asiainvalvoja oli useina vuosina
virkavelvollisuuksiensa vastaisesti virka-aikana ja osit-
tain virkapaikalla harjoittanut asianajoa, isännöintiä ja
tilintarkastustoimintaa sekä palkannut alaisiaan avustamaan
itseään näissä tehtävissä. Hänen katsottiin menetelleen OK
15:3:ssä virkamiehille säädetyin asianajokiellon sekä virka-
ajasta ja sivutoimista annettujen säännösten ja määräysten
vastaisesti. Samalla kun hänet määrättiin asetettavaksi syyt-
teeseen jatketusta rikoksesta, joka käsittää virkavelvollisuu-
den rikkomisia ja yllytyksiä virkavelvollisuuden rikkomiseen,
hänen esimiehelleen, jonka katsottiin laiminlyöneen asiassa
valvontavelvollisuutensa, annettu huomautus tästä laiminlyön-
nistä. Lisäksi kiinnitetty posti- ja telelaitoksen huomiota

työnjohdollisen valvonnan tärkeyteen.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Asiainvalvoja	R:EOA
Sivutoimi	D:278/2/89
Virkamies	A:15.5.1990
Virkasyyte	

/O

Virkamiehen sivutoimet

Posti- ja telelaitoksen asiainvalvoja oli useina vuosina virkavelvollisuuksiensa vastaisesti virka-aikana ja osittain virkapaikalla harjoittanut asianajoa, isännöintiä ja tilintarkastustoimintaa sekä palkannut alaisiaan avustamaan itseään näissä tehtävissä. Hänen katsottiin syyllistyneen jatkettuun erittäin raskauttavien asianhaarain vallitessa tehtyyn rikokseen, joka käsittää tahallisia ilman hyötymistarkoitusta tehtyjä virkarikoksia ja yllytyksiä tahalliseen ilman hyötymistarkoitusta tehtyyn virkarikokseen. Hänet tuomittiin viraltapantavaksi ja suorittamaan valtiolle erinäisiä korvauksia.

/V

A_työajasta_valtion_virastoissa_ja_laitoksissa_1_§
A_työajasta_valtion_virastoissa_ja_laitoksissa_6_§
L_valtion_viran_tai_toimen_haltijain_palkkauksesta_21_§
A_valtion_ylimääräisistä_toimenhaltijoista_ja_tilapäisistä_toimihenkilöistä_19_§
Valtion_virkamieslaki_20_§_1_mom.
Valtion_virkamieslaki_24_§_1_mom.
RL_5_luku_2_§_ (39/1889)
RL_7_luku_2_§
RL_40_luku_20_§_2_mom.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Kieli	R:EOA
Ulkomaalaislaki	D:526/2/90
Sisäasiainministeriö	A:13.9.1990
Huomautus	

/O

Ulkomaalaislain 36 §:n soveltaminen

Hallitusmuodon 92 §:n 1 momentin perusteella katsottu, että sisäasiainministeriö oli velvollinen antamaan ulkomaalaislain 36 §:ssä tarkoitetut ohjeet vieraiden kielten käytöstä.

/V

UlkomaalaisL_36_§
HM_92_§_1_mom.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Syrjintä	R:EOA
Viivästyminen asian käsittelyssä	D:1733/4/89
Hallinnon palveluperiaate	A:30.11.1990
Hallintomenettelylaki	
Lääninhallitus	
Huomautus	

/O

Tasa-arvolain 10 §:n sekä hallintomenettelylain 4 ja 8 §:ien soveltaminen

Lääninhallituksen kansliapäällikölle huomautettu siitä, ettei hän ollut viivytystä toimittanut tasa-arvolain 10 §:ssä tarkoitettuja selvityksiä henkilölle, joka oli katsonut joutuneensa syrjinnän kohteeksi virantäytössä ja pyytänyt lääninhallitukselta selvitystä valinnan perusteista.

Asian viivästyessä sama henkilö oli lääninhallituksen toimistopäällikölle osoittamallaan kirjeellä pyytänyt näitä selvityksiä sekä jäljennöksiä eräistä muista asiakirjoista. Kun toimistopäällikkö, jonka tehtäviin sanottujen selvitysten ja jäljennösten toimittaminen ei ollut kuulunut, ei ollut siirtänyt pyyntöjä lääninhallituksen toimivaltaiselle virkamiehelle eikä lähettämässään vastauksessa antanut edes neuvoja asian hoitamisesta, katsottiin toimistopäällikön menetelleen hallintomenettelylain 4 ja 8 §:ien vastaisesti. Myös hänelle huomautettiin asiasta.

/V

Tasa-arvoL_10_§
HallintomenettelyL_4_§
HallintomenettelyL_8_§
+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Kunnallisia	R:EOA
Syrjintä	D:750/4/88
Kansainvälinen sopimus	A:25.7.1990
Ulkomaalainen	
Korjaus	

/O

Kansainvälisistä yleissopimuksista johtuvan syrjintäkiellon rikkominen

Kaupunginhallituksen tietoon saatettu käsitys, että kaupungin ylläpitämiä kirpputoripaikkoja koskevien vuokrausehtojen määräys vuokraajalta vaadittavasta Suomen kansalaisuudesta oli ristiriidassa kansainvälisistä yleissopimuksista johtuvan syrjintäkiellon kanssa.

/V

L_elinkeinon_harjoittamisen_oikeudesta_2_§_1_mom._(122/1919)
Kansainvälinen_yleissopimus_26_art._(SopS_7/76)
Kansainvälinen_yleissopimus_6_art.
Kansainvälinen_yleissopimus_2_art._2_kohta
+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Syrjintä	R:EOA
Rikoslaki	D:974/4/88
Kansainvälinen sopimus	A:31.7.1990
Oikeusturva	
Vammaiset	
Liikenneministeriö	

/O

Rikoslain syrjintäsäännöksen laajentaminen koskemaan vammaisia. Valtion edustajien velvollisuudet valtiojohtoisten yhtiöiden hallintoelimityksessä.

Rikoslain syrjintäsäännöksen laajentamista pidetty tarpeellisenä, jotta myös vammaisten syrjintä tulisi rangaistavaksi teoksi.

Katsottu valtiovallan edustajalla olevan velvollisuus tarvittaessa muistuttaa lain ja kansainvälisten ihmisoikeusnormien vaatimuksista, kun se käyttää osakeyhtiössä valtion osakastai puhevaltaa.

/V

HM_5_§
RL_13_luku_6_§
Kansainvälinen_yleissopimus_26_art._(SopS_7/76)
Euroopan_neuvoston_ihmisoikeussopimus

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Uutislähdesuoja	R:AOA
Kotietsintä	D:1063/4/90
Kansainvälinen sopimus	A:24.9.1990
Sananvapaus	
Pakkokeinolaki	
Esitutkintalaki	
Oikeudenkäymiskaari	
Etsintä	
Esitys	

/O

Kysymys tiedotusvälineiden uutislähdesuojasta kotietsinnässä.

Poliisi oli aikonut suorittaa lehden toimituksessa kotietsinnän saadakseen selville lehden julkaiseman uutisen lähteen.

Päätöksessä kosketeltu sananvapautta ja uutislähdesuojaa koskevia oikeusohjeita ja yleisiä periaatteita.

/V

HM_10_§
Kansainvälinen_yleissopimus_19_art.
Euroopan_ihmisoikeussopimus_10_art.
OK_17_luku_24_§_2_mom.
OK_17_luku_24_§_4_mom.
EsitutkintaL_8_§
EsitutkintaL_27_§
PakkokeinoL_4_luku_2_§_2_mom.
PakkokeinoL_5_luku_1_§
PakkokeinoL_5_luku_10_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Vanki	R:AOA
Turvaamistoimenpiteet	D:1203/4/88
Kahlehtiminen	A:17.12.1990
Rangaistuksen täytäntöönpano	
Oikeusturva	
Esitys	

/O

Kysymys turvaamistoimenpiteistä käytettäessä vankeja ulkopuolisen lääkärin hoidossa, erityisesti vangin kahlehtimisesta ja vartijan läsnäolosta vangin hoitotilanteessa.

Vankilanjohtaja oli antanut yleisohjeen, jonka mukaan vartija ei saanut päästää vankia näkyvistä vankilan ulkopuolelle suoritettavien saattotehtävien aikana. Vankia yliopistolliseen keskusairaalan huumevieroitusyksikköön saattanut vartija ei ollut suostunut poistumaan hoituhuoneesta, vaikka vanki ja lääkäri olivat sitä pyytäneet ja vaikka lääkäri oli osoittanut, että vastaanottohuoneessa oli hälytysjärjestel-

mä, fleksi-ikkunat, toinen uloskäynti suoraan odotustilaan ja toinen vastaavalla tavalla varustetulle sairaalan suljetulle osastolle.

Vartijat olivat aikaisemmilla neljällä hoitokerralla jääneet odotushuoneeseen. Vanki oli lisäksi ollut käsiraudoissa.

Vartijan läsnäolosta hoitotilanteessa tulisi neuvotella lääkärin kanssa ja rajoittaa läsnäolo tapauksiin, joissa lääkäri tuntee turvallisuutensa muussa tapauksessa uhatuksi. Vankipotilaan intimiteettisuojaan huomioon ottaen vartijan läsnäoloon täytyisi pääsääntöisesti saada myös potilaan suostumus.

/V

RTA_2_luku_11_§
VankeinhoitoA_4_§
VankeinhoitoA_9_§
+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Virallinen syyttäjä	R:EOA
Todistajan haastaminen	D:635/2/89
Todistajan kuulemisesta luopuminen	A:17.5.1991

Käsitys

/O

Apulaisnimismiehen tietoon saatettu käsitys virheellisestä menettelystä, kun rikosasiassa, jossa hän toimi virallisena syyttäjänä, oli todistaja haastettu ennen vastaajan haastamista. Oikeudenkäyntipaikalle saapunutta todistajaa ei voitu kuulla todistajana, koska asia ei ollut tullut vielä vireille vastaajan haastamatta jäämisen ja poissaolon vuoksi.

Nimismiehen tietoon saatettu käsitys virheellisestä menettelystä, kun hän oli saman rikosasian myöhemmässä oikeuskäsittelyssä virallisena syyttäjänä luopunut kuulemasta laillisesti haastettua ja paikalle tullutta todistajaa. Ilman avustajaa läsnä ollut vastaaja oli pyytänyt, että todistajaa kuultaisiin vasta sitten, kun hän oli hankkinut itselleen avustajan. Nimismiehellä ei ollut laillista perustetta menettelylleen, koska todistajan kuulusteleminen kuului tällaisessa asiassa oikeuden puheenjohtajalle eikä syytetyn oikeusturva olisi vaarantunut.

/V

OK_11:22_§
OK_17:33_§
+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Rakennuslautakunta	R:EOA
Rakennustarkastaja	D:778/4/89
Poikkeuslupa	A:17.5.1991

Rantakaavan tarpeellisuus
Toimivalta
Lääninhallitus
Käsitys

/O

Rakennuslautakunnan ja rakennustarkastajan tietoon saatettu käsitys rakennuslupa-asiassa noudatettavasta oikeasta menettelytavasta. Lääninhallitukselle tähdennetty sille kuuluvan lomarakentamisen valvonnan merkitystä.

Yhtiö oli hakenut vuonna 1979 kahdelle lomarakennukselle poik-

keuslupia Mikkelin lääninhallitukselta. Hakija oli kuitenkin 5.2.1980 peruuttanut lääninhallitukselle tekemänsä hakemukset. Vaikka samat rakennushankkeet olisivat edellyttäneet joko rantakaavan laatimista tai poikkeuslupia, oli Ristiinan rakennuslautakunta myöntänyt lomarakennuksille rakennusluvut vuosina 1980, 1983 ja 1985.

Rakennuslautakunta ja sen esittelijänä toiminut rakennustarkastaja olivat näin menetellessään ylittäneet niille rakennuslain 9, 123 a ja 123 b §:n mukaan kuuluneen toimivallan. Mikkelin lääninhallitus oli rakennuspaikan naapureiden kantelun perusteella pyytänyt korkeinta hallinto-oikeutta purkamaan sanotut rakennuslupapäätökset. Korkein hallinto-oikeus ei kuitenkaan 26.6.1987 ollut niitä purkanut, mutta oli todennut, että rakennuslautakunnan päätökset olivat perustuneet ilmeisesti väärään lain soveltamiseen.

/V

RakL_9_§_(muut._580/77)
RakL_10_b_§_(muut._580/77)
RakL_123_a_§_(muut._626/69)
RakL_123_b_§_1_mom._(muut._626/69)

Ks._KHO_taltio_nro_2613/26.6.1987_sekä_1973_A_II_78_ja_1973_II_95
+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Käsitys	R:EOA
Lohkominen	D:831/4/89
Kuuleminen	A:24.5.1991
Päätöksen perusteleminen	

/O

Maanmittauskonttorin tietoon saatettu käsitys siitä, että lohkomistoimituksesta, jossa on muodostettavalle uudelle tilalle tarkoitus antaa oikeus emätilan hyväksi oleviin vanhoihin rasisitteisiin, tulisi antaa tieto myös rasitetun kiinteistön omistajalle. Tällöin rasitetun kiinteistön omistajalla olisi mahdollisuus oikeusturvansa niin vaatiessa ainakin jakolain 65 §:n tarkoittamassa mielessä puhua.

Kysymys myös rasitetun kiinteistön omistajan asianosaisasemasta lohkomistoimituksessa.

Maa-oikeuden tietoon lisäksi saatettu näkemys siitä, että maa-oikeuden ratkaisusta tulee oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 3 §:n 1 momentin ja jakolain 331 §:n 1 momentin mukaan ilmetä ne pääsyyt, joihin ratkaisu perustuu.

/V

JakoL_65_§
Jakol_331_§_1_mom.
OK_24_luku_3_§_1_mom.
+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Huomautus	R:AOAVM
Vanki	D:486/2/89
Kirjesalaisuus	A:10.6.1991

/O

Vankilan johtajaa huomautettu, kun erään vangin useiden vankien nimissä valtakunnallisen sanomalehden mielipidepalstalle osoittama, vankilanjohtajan toimintaa ja vankilan oloja arvioitava kirje oli luettu vankilassa. Vankilan johtaja oli pa-

lauttanut kirjeen vangille ilmoittaen, että vankien yhteisessä kirjoituksessa tulee olla useamman kuin yhden vangin allekirjoitus.

Vankilan johtajalla tai hänen määrämällään virkamiehellä on oikeus tarkastaa vangin lähettämä kirje. Kirjettä ei kuitenkaan saa lukea, ellei se ole tarpeen rikoksen estämiseksi tai ellei ole erityistä syytä epäillä kirjeenvaihto-oikeutta väärinkäytettävän.

Pelkästään se, että kirje on osoitettu jonkun lehden mielipidepalstalle ja että se on kirjoitettu usean vangin nimissä, ei ole peruste kirjeen lukemiseen.

Vangin lähettämä kirje saadaan pidättää, jos sen perille toimittamisen voidaan perustellusti olettaa häiritsevän vankilan järjestystä taikka edistävän rikoksen tekemistä tai on erityistä syytä epäillä kirjeenvaihto-oikeutta väärinkäytettävän.

Kirjoituksen lähettäminen mielipidepalstalle koko vankilan vankien nimissä ei ole sellaista kirjeenvaihto-oikeuden väärinkäyttöä, jonka perusteella kirje olisi voitu pidättää.

/V

HM_12_§
RTA_2:9_§
VHA_49_§_2_mom.
OM:n_VAHO:n_yleiskirje_383/11/70/7.1.1982

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Syyttäjä	R:EOA
Syyttämättä jättäminen	D:1580/4/89
Huomautus	A:7.6.1991

/O

Annettu kaupunginviskaalille vastaisen varalle huomautus siitä, ettei hän ollut tehnyt erillistä päätöstä syyttämättä jättämisestä teosta esitutkinnassa syylliseksi epäiltynä kuulun henkilön osalta.

Kaupunginviskaalin huomiota kiinnitetty myös syyteharkinnan joutuisuuteen. Asia oli ollut syyttäjällä syyteharkinnassa yli kahdeksan kuukautta.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Uskottu mies	R:AOA
Esitys	D:1916/2/90
	A:27.6.1991

/O

Uskotun miehen määrääminen psykiatriseen sairaalahoitoon määrätylle henkilölle

Esitetty oikeusministeriön harkittavaksi, tulisiko uskotun miehen määräämistä koskevaa menettelyä nopeuttaa tapauksissa, joissa vasten tahtoaan psykiatriseen sairaalahoitoon määrätyn henkilön oikeusturva ja valituspuhevallan valvominen edellyttää uskottua miestä.

Psykiatriseen sairaalahoitoon määrätyn henkilön terveydentila saattaa olla niin huono, ettei hän kykene ymmärtämään tahdonvastaista hoitoa koskevan päätöksen merkitystä. Potilaan oi-

keusturvan kannalta on siten eräissä tapauksissa välttämätöntä, että hänelle määrätään uskottu mies valvomaan hänen etuaan ja oikeuttaan hoitoon määräämistä koskevassa asiassa.

Mielenterveyslain 26 §:n mukaan tahdosta riippumatta annettavaa hoitoa koskevat alistus- ja muutoksenhakuasiat on käsiteltävä kiireellisinä. Uskottu mies olisi siten määrättävä hyvin lyhyessä ajassa. Käytännössä uskotun miehen hankkiminen saattaa kuitenkin kestää varsin pitkään; eräissä tapauksissa jopa 1-2 kuukautta.

/V

HolhousL_66_§

MielenterveysL_26_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Vanki

R:AOA

Mielenterveyshoito

D:756/4/89

Esitys

A:12.7.1991

/O

Sosiaali- ja terveysministeriön ja sosiaali- ja terveyshallituksen tietoon saatettu käsitys, että uudistettaessa mielenterveyslain (1116/90) voimaan tulon jälkeen mielenterveystoimistoille ja mielisairaaloille annettavia ohjeita tulee voida tuoda korostetusti esiin, että myös vangeilla on sama oikeus mielenterveyshoitoon kuin vapaana olevilla kansalaisilla.

Hyväksyttävänä ei pidetty sitä, että vangin kotipaikan mielenterveystoimiston kanssa sovittu terapiahoito oli peruutettu, kun mielenterveystoimiston päällikkö oli saanut tietää, että hoidon saajana oli vanki.

Mielenterveystoimistojen ja mielisairaaloiden suhtautumisessa vapautensa menettäneiden henkilöiden hoitamiseen oli muutoinkin ilmennyt epäyhtenäisyyttä.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Huvitilaisuuden järjestäjä

R:AOA

Tilapäissäilö

D:1032/2/89

Sisäasiainministeriö

A:17.7.1991

Päihtyneen käsittely

Esitys

/O

Sisäasiainministeriön tietoon saatettu käsitys, että huvitilaisuuksien järjestäjille ja järjestysmiehille tulisi antaa riittävän selkeät ohjeet päihtyneiden ja järjestyshäiriöön syyllistyneiden kohtelusta ja käsittelystä. Ohjeet ovat erityisen tärkeitä niiden huvitilaisuuksien järjestäjille, joiden käytössä ja valvonnassa on päihtyneiden tai muusta syystä kiinni otettujen tilapäiseen säilyttämiseen tarkoitettuja ns. tilapäissäilöjä.

Eräs nuorukainen oli kuollut tällaisessa tilapäissäilössä. Huvitilaisuuden järjestäjien tulisi pystyä valvomaan kaikkien tilapäissäilössä olevien turvallisuutta ja terveyttä.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Eläintarha

R:EOA

Eläinsuojelu

D:1718/4/90

Ei virh.

A:22.7.1991

/O

Maa- ja metsätalousministeriö oli 9.2.1984 myöntänyt Tampe-
reen Särkänniemi Oy:lle luvan delfinaarioeläintarhan perus-
tamiseen. Kantelun mukaan delfinaariota ei kuitenkaan voitu
pitää eläintarhana, sillä toiminnaltaan se vastasi lähinnä
sirkusta.

Eläinten esiintyminen delfinaariossa voi olla samankaltaista
kuin niiden esiintyminen sirkuksessa. Pelkästään se, että
eläintarhassa olevat eläimet ajoittain esiintyvät yleisölle
ei kuitenkaan poistanut eläintarhalle tyyppillisiä perusomi-
naisuuksia ja muuttanut sitä sirkukseksi. Maa- ja metsäta-
lousministeriön ei siten katsottu menetelleen eläinsuojelu-
lain vastaisesti myöntäessään luvan delfinaarion perustami-
seen.

/V

EläinsuojeluL_3_§_1_mom.

EläinsuojeluL_6_§_3_mom.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Käsitys

R:EOA

Pilkintämaksu

D:841/4/89

Kalastuspiiri

A:30.7.1991

/O

Kalastuslain 89 §:n 2 momentin säännös pilkintämaksuista
kertyneiden tulojen jakoperusteista koski ainoastaan kalas-
tusalueita näiden jakaessa varat kalastuskunnille.

Tästä huolimatta kalastuspiirien tuli mahdollisuuksiensa mu-
kaan soveltaa varojen jakamisessa kalastusalueille samoja ja-
koperusteita kuin kalastusalueiden jakaessa varat edelleen
kalastuskunnille.

Käsitys saatettiin maa- ja metsätalousministeriön ja kalastus-
piirin tietoon.

/V

KalastusL_89_§_2_mom.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Hallintomenettely

R:AOA

Vahingonkorvaus

D:515/4/90

Päätös

A:19.9.1991

Käsitys

/O

Lääninhallituksen tietoon saatettu käsitys vahingonkorvauksen
vapaaehtoista suorittamista koskevan ratkaisun sisällöstä.

Lääninhallitus oli päätöksellään hylännyt sille osoitetun
pyynnön suorittaa valtion varoista korvausta rikostutkinnan
yhteydessä turmeltuneista vaatteista. Päätökseen ei ollut
liitetty valitusosoitusta.

Todettu, ettei lääninhallituksen hylkäävä päätös sisältänyt
asiaa sitovaa ratkaisua eli ratkaisua hakijan oikeudesta va-
hingonkorvaukseen. Päätöstä ei siten voitu pitää ehdottomas-
ti valituskelpoisena eikä valitusosoituksen puuttumista vir-
heenä.

Hallintomenettelylaissa asetetun neuvontavelvollisuuden mukaisesti olisi lääninhallituksen tullut ratkaisussaan neuvoa mahdollisuudesta vahingonkorvausvaateen toteuttamiseen kanneteitse.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Syyttäjä	R:AOA
Esitutkinta	D:510/4/90
Käsitys	A:30.9.1991

/O

Syyttäjän tietoon saatettu käsitys syyttäjän suhteesta esitutkintaan.

Korostettu, että poliisiorganisaatioon kuuluvan syyttäjän on vältettävä puuttumista esitutkintaan muutoin kuin esitutkintalaissa nimenomaisesti säädetyissä tapauksissa, jotta syyttäjän riippumattomuus ja esitutkinnan itsenäisyys turvattaisiin.

Apulaisnimismies oli syyttäjänä katsonut suoritetun esitutkinnan riittäväksi syyttämättä jättämispäätöksen tekemistä varten. Tässä tarkoituksessa hän oli kehottanut alaistaan ylikonstaapelia saattamaan esitutkinnassa kertyneen aineiston hänelle syyttäjän ratkaisua varten.

Jutussa oli kysymys myös syyttämättä jättämispäätöksen perusteesta.

/V

EsitutkintaL_14_§
EsitutkintaL_43_§
+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Rakennuslupa	R:EOA
Katselmus	D:703/4/91
Kuuleminen	A:30.8.1991
Käsitys	

/O

Kiinnitetty rakennuslautakunnan huomiota rakennusasetuksen 124 §:n 1 momentin alkukatselmusta koskevaan säännökseen

Rakennuslautakunta oli naapurina kuulematta myöntänyt pienkerrostalolle rakennusluvan rakennuskaavan ohjeellisesta rakennusosalasta poiketen siten, että talon päädyn sijasta talon koko 30 metriä pitkä rakennusmassa sekä huoneistojen pihat ja parvekkeet jäivät kohti naapurin rakennuspaikkaa. Rakennuksen sijoitus huomioon ottaen asiassa olisi ennen rakennusluvan myöntämistä ollut perusteltua toimittaa rakennusasetuksen 124 §:n 1 momentin mukainen alkukatselmus ja ilmoittaa tästä naapurille.

/V

Rakennusasetus_124_§_1_mom_(930/89)
+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Rakennuslupa	R:EOA
Taloussrakennus	D:1573/4/90
Taaja-asutus	A:20.9.1991
Rakennustarkastaja	
Hallinta	

Huomautus

/O

Rakennustarkastajalle annettiin huomautus virheellisestä menettelystä, kun hän oli edellyttänyt, että rakennusluvan hakijana tuli olla hakijan poika, ja liittänyt rakennuslupaan ehdon, että lupa tuli voimaan vasta sitten, kun rakennuspaikka oli myyty tälle.

Rakennuslain 4 §:n tarkoittamalla taaja-asutusalueella sijaitsevalle rakennuspaikalle oli haettu rakennuslupaa varastorakennukselle, jonka oli tarkoitus palvella noin 50 metrin päässä sijaitsevalla rakennuspaikalla olevaa asuntoa siihen kuuluvana talousrakennuksena. Hakija omisti varastorakennuksen rakennuspaikan ja hallitsi asuintarkoituksiin käytettyä, hakijan pojan omistamaa rakennuspaikkaa ja sillä olevaa asuntoa lahjakirjaan liitetyn ehdon perusteella. Rakennustarkastaja oli edellyttänyt, että hakijana tuli olla hakijan poika. Tämän hakemuksesta rakennustarkastaja myönsi luvan mm. ehdolla, että rakennuslupa tuli voimaan vasta, kun kauppa kirjaa, jolla rakennuspaikka myytiin hakijan pojalle, oli allekirjoitettu.

/V

RakennusL_5_§_3_mom_(370/58)

RakennusA_122_§_(266/59)

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Kilpailunrajoitus

R:EOA

Riskienhallinta

D:146/4/90

Suomen evankelis-luterilainen kirkko

A:20.9.1991

Kirkkohallitus

Objektiviteettiperiaate

Käsitys

/O

Kirkkohallitukselle esitetty käsitys siitä, että kirkkohallituksen seurakunnille riskienkartoituksesta antama suositus, jossa oli varoitettu käyttämästä eräitä yksityisiä konsultteja, ei ollut tasapuolinen.

/V

Kirkkolaki_14_§_(635/64,_muut._607/73)

Kirkkolaki_362_§_(muut._607/73)

Kirkkolaki_491_§_2_momentti_7_kohta_(muut._1034/85)

HE_laiksi_kilpailunrajoituksista_n:o_148_vp._1987_s._8

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Käsitys

R:AOA

Esitutkinta

D:454/4/89

Tulkki

A:1.9.1991

/O

Konstaapelin tietoon saatettu käsitys, ettei syylliseksi epäillyn poliisikuulustelussa olisi tullut käyttää tulkkina epäillyn vaimoa, joka oli tutkittavana olevan tapahtuman silminnäkijä. Siten oli mahdollista, että häntä kuullaan asiassa todistajana, mikäli hän siihen suostuu.

/V

ETL_37_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Tulli

R:EOA

Verotus

D:1428/2/91

Pidätysoikeus

A:30.9.1991

Esitys

/O

Valtiovarainministeriölle esitetty toimenpiteisiin ryhtymistä tullilakiin perustuvaa pidätysoikeutta koskevien säännösten täsmentämiseksi.

Katsottu Euroopan ihmisoikeussopimuksen ensimmäisen lisäpöytäkirjan 1 artiklassa turvatuun omistusoikeuden suojan edellyttävään, että puuttuminen omaisuuden hallintaan tulisi säännellä siten, että haltuunoton edellytykset on laissa säädetty.

Tullilainsäädännössä tulisi olla kirjaamisenettelytapaa koskevat säännökset, kun on kysymys muutoin kuin maastaviennin tai maahantuonnin yhteydessä tapahtuvasta haltuunotosta.

/V

TulliL_5_§_1_kohta

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Posti- ja teletoiminta R:EOA
Saaristo D:106/4/91
Laki saariston kehityksen edistämisestä A:5.8.1991
Postinjakelu
Käsitys

/O

Esitetty Posti- ja telelaitokselle käsitys siitä, että suunnitelmat vähentää olennaisesti saariston pysyvien postitoimipaikkojen määrää olivat ristiriidassa saariston kehityksen edistämisestä annetun lain (748/89) periaatteiden kanssa.

Katsottu, että postinjakelun uudelleenjärjestelyt olivat mahdolliset ainoastaan eri tahojen yhteistyössä tekemien selvitysten jälkeen.

/V

Laki_saariston_kehityksen_edistämisestä_6_§_(748/89)
Laki_posti- ja_telelaitoksesta_3_§_(928/89)
Laki_kansanedustajain_vaaleista_66_§_2_mom._(muut._358/72)
+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Vaalit R:EOA
Posti- ja teletoiminta D:106/4/91
Ennakkoäänestys A:26.8.1991
Saaristo
Esitys

/O

Esitys oikeusministeriölle saariston postitoimipaikoissa tapahtuvasta ennakkoäänestyksestä

Postipankki Oy oli 1.6.1991 lukien lakkauttanut pankkipalvelunsa merkittävästä osasta saariston postitoimipaikkoja. Kannattavuuden siten heiketessä posti oli suunnitellut lakkauttavansa kokonaan saaristoposteja tai korvaavansa niitä asiamiesposteilla.

Katsottu, että Posti- ja telelaitoksen postitoimipaikkojen uudelleenorganisointi johtaisi saariston pysyvän väestön äänestysmahdollisuuksien merkittävään heikkenemiseen.

Esitetty oikeusministeriölle, että ministeriö kiireellisesti selvittäisi yhdessä Posti- ja telelaitoksen kanssa ne keinot,

joilla saaristoväestön äänestys tulevissa yleisissä vaaleissa voitaisiin järjestää sujuvalla ja käytännöllisellä tavalla.

/V

EOA:n_JS_8_§_(2/20,_muut._403/78)
EOA:n_JS_8_a_§_(2/20,_muut._46/32)
Laki_kansanedustajain_vaaleista_66_§_2_mom._(391/69_muut._370/85)
KunnallisvaaliL_64_§_1_mom._(361/72,_muut._372/85_ ja_436/90)
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Hallitusmuoto	R:EOA
Ihmisoikeussopimus	D:1364/2/90
Henkilökohtainen koskemattomuus	A:29.8.1990
Poliisin toimivalta	
Esitys	

/O

Valtioneuvostolle esitetty, että se ryhtyisi kiireellisesti toimenpiteisiin ammatti- ja taparikollisten valvontaa (atarivalvontaa) koskevien riittävän yksityiskohtaisten säännösten aikaansaamiseksi.

Suomen Hallitusmuodon 92 §:n mukaan kaikessa virkatoiminnassa oli noudatettava tarkoin lakia. Poliisilla saattoi olla vain lakiin perustuvaa valtaa. Atarivalvonnasta ei ollut laintasoisia säännöksiä. Poliisin toimivaltaa jouduttiin tältä osin hakemaan tulkitsemalla poliisilain ja -asetuksen yleissäännöksistä.

Suomessa 10.5.1990 voimaan tulleen Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan mukaan jokaisella oli oikeus yksityisyyden suojaan, jollei laissa toisin määrätty. Atarivalvonnassa saatettiin joutua puuttumaan ihmisoikeussopimuksen suojaamaan kansalaisen yksityisyyteen, joten toiminnasta tuli säätää erikseen laissa.

/V

HM_92_§_(94/19)
Euroopan_ihmisoikeussopimus_8_artikla
EOA:n_JS_8_§_(403/78)
EOA:n_JS_8_a_§_(46/32)
PoliisiL_(84/66)
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Asiakirjain julkisuus	R:EOA
Tulkkkaus	D:1641/4/89
Turvapaikkapyyntö	A:14.8.1991
Turvapaikkapyytäjän oikeusturva	
Ulkomaalainen	
Käsitys	

/O

Kaksi ulkomaalaista oli kääntynyt poliisin puoleen viisumi-hakemuksensa pidentämiseksi. Heitä oli puhuteltu ilman, että tulkkkaus oli järjestetty asianmukaisesti. Tulkkauksen puuttuessa poliisi oli tehnyt virheellisen johtopäätöksen, että kysymyksessä oli ollut turvapaikan anominen eikä viisumien pidennys. Saatettu puhuttelusta vastanneiden poliisimiesten tietoon käsitys virheellisestä menettelystä.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Harkinnanvarainen oikeudenkäynnin	R:EOA

julkisuus D:1393/4/90
Kihlakunnanoikeuden puheenjohtaja A:24.9.1991
Oikeudenkäyntiaineiston salassa pitäminen
Päätöksen julkistaminen yleisön läsnä olematta
Huomautus
Käsitys

/O

Kihlakunnanoikeuden puheenjohtajana toimineen käräjätuomarin tietoon saatettu käsitys virheellisestä menettelystä:

1) Kihlakunnanoikeus oli päättänyt, että oikeudenkäynti toimittetaan tarpeellisin osin yleisön läsnä olematta, mutta ei ollut täsmällisesti todennut, miltä osin näin tehdään. Käräjätuomari ei ollut myöskään pyrkinyt ryhmittelemään asian käsittelyä siten, että käsittely olisi tapahtunut suljetuin ovin vain tarpeellisin osin.

2) Kihlakunnanoikeus oli päättänyt, että asiakirjat pidetään tarpeellisin osin salassa 10 vuotta. Oikeudenkäyntipöytäkirjat oli kuitenkin käytännössä pidetty kokonaisuudessaan salaisina lukuunottamatta kansilehteä ja tuomiolauselmalomaketta.

Käräjätuomaria huomautettu, kun kihlakunnanoikeus oli julistanut päätöksen suljetuin ovin, vaikka se ei ollut tehnyt päätöstä siitä, että julistaminen tapahtuu yleisön läsnä olematta

/V

L_oikeudenkäynnin_julkisuudesta_5_§_2_mom.

L_oikeudenkäynnin_julkisuudesta_8_§

L_oikeudenkäynnin_julkisuudesta_9_§

OK_17:34_§_1

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Huostaanotto

R:EOA

Kieli

D:1719/4/90

Sosiaalilautakunta

A:18.10.1991

Tulkitseminen

Käsitys

/O

Yksikielisessä ruotsinkielisessä kunnassa viranomaisten aloitteesta vireille tulleessa lasten huostaanottoa koskevassa asiassa sosiaalilautakunnan on ollut huolehdittava hallintomenettelylain tulkittamisesta koskevan säännöksen nojalla, että lasten suomenkielisiä vanhempia tulkitaan sosiaalilautakunnan kokouksessa tarpeen mukaan.

Sosiaalilautakunnan olisi tullut tarjota oma-aloitteisesti apua tulkittamisessa vanhemmalle, joka puhui kokouksessa ruotsia, mutta joka oman käsityksensä mukaan olisi tarvinnut tulkittamisesta.

Sosiaaliviranomaisten velvollisuutena on ollut myös tulkita vanhemmille huostaanottoon liittyvät ja asian käsittelyn yhteydessä kertyneet asiakirjat.

Koska näin ei ollut tapahtunut, sosiaaliviranomaisten tietoon on saatettu käsitys menettelyn virheellisyydestä.

/V

Hallitusmuoto_14_§_2_mom.

Kielilaki_7_§_(148/22)

Kielilaki_5_§_(141/35)

Kielilaki_11_§
Kielilaki_15_§
Hallintomenettelylaki_1_§_(598/82)
Hallintomenettelylaki_2_§
Hallintomenettelylaki_22_§
Sosiaalihuoltolaki_39_§_3_mom.__(710/82)
Sosiaalihuoltolaki_40_§_3_mom.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Poliisi	R:EOA
Syyttäjä	D:831/4/90
Käsitys	A:22.10.1991

/O

Saatettu tutkinnanjohtajan tietoon käsitys siitä, että asia olisi tullut saattaa syyttäjän harkintaan.

Tutkinnanjohtaja oli anastusrikosta koskeneessa esitutkinnassa tehnyt päätöksen olla saattamatta asiaa syyttäjän harkittavaksi. Päätöksessä oli ratkaistu kysymys kiinteistön pakko- huutokaupan kohteen laajuudesta ja samalla rakennuksen aines- osa- ja tarpeistokäsitteen sisällöstä. Tämä on oikeusasia- miehen mielestä edellyttänyt sellaista oikeudellista arviointia, että asia olisi tullut saattaa syyttäjän harkittavaksi.

/V

Esitutkintalaki_43_§_1_mom_1_kohta

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Ohjausvelvollisuus	R:EOA
Tupakan mainontakielto	D:58/4/89
Tupakan myynninedistäminen	A:23.10.1991
Tupakkalaki	
Käsitys	

/O

Saatettu sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen tietoon käsitys lääkintöhallituksen virheellisestä toiminnasta. Lääkintöhallitus oli paikallisen valvontaviranomaisen pyynnöstä huolimatta jättänyt antamatta ohjeita tupakan mainontaa ja myynninedistämistä koskevassa asiassa. Lääkintöhallitus oli lisäksi jättänyt tiedottamatta paikallisille sekä läänin valvontaviranomaisille neuvotteluista, jotka se oli käynyt tupakan mainontaan syyllistyneen yhtiön sekä yhdistyksen kanssa. Lääkintöhallitus ei ollut antanut uhkasakolla tehostettua kieltopäätöstä henkilölle, joka lääkintöhallituksen antamasta huomautuksesta huolimatta oli jatkanut tupakan myynninedistämis-toimintaa.

/V

L_toimenpiteistä_tupakoinnin_vähentämiseksi_8_§
L_toimenpiteistä_tupakoinnin_vähentämiseksi_9_§
L_toimenpiteistä_tupakoinnin_vähentämiseksi_14_§
L_toimenpiteistä_tupakoinnin_vähentämiseksi_18_§
L_toimenpiteistä_tupakoinnin_vähentämiseksi_22_§
A_toimenpiteistä_tupakoinnin_vähentämiseksi_23_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Maatilahallitus	R:EOA
Valitusosoitus	D:62/4/90
Huomautus	A:23.10.1991

/O

Maatilahallitukselle huomautettu siitä, että se oli laissa

(1314/87) olleesta valituskiellosta huolimatta liittänyt päätökseensä valitusosoituksen. Viljelijän valitus oli sittemmin jätetty tutkimatta.

/V

L_kotieläintuotannon_ohjaamisesta_eräissä_tapauksissa_5_§_3_mom.
(1011/84,_muut._1314/87)
L_kotieläintuotannon_ohjaamisesta_eräissä_tapauksissa_10_§_1_mom.
A_maataloushallinnosta_1_§_(180/88)
A_maataloushallinnosta_10_§
Vrt_EOA:n_kertomus_toiminnastaan_vuonna_1981_s._92_sekä
KHO_taltio_3953/2.11.1989_ja_4417/7.12.1989
+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Norjan kieli	R:EOA
Pohjoismainen kielisopimus	D:223/4/90
Tutkijalautakunta	A:8.11.1991
Veromuistutus	
Käsitys	

/O

Tutkijalautakunnan tietoon saatettu käsitys virheellisestä menettelystä. Tutkijalautakunta ei ollut ottanut tutkittavakseen norjan kielellä laadittua veromuistutusta pohjoismaisesta kielisopimuksessa sanotusta huolimatta. Vastaus muistutuksen tehneelle Norjan kansalaiselle oli toimitettu suomen kielellä.

/V

Pohjoismaisen_kielisopimuksen_art._2
Asetus_pohjoismaisen_kielisopimuksen_voimaansaattamisesta_(193/87)
+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Pohjoismainen kielisopimus	R:EOA
Täydentävät ohjeet	D:223/4/90
Valtioneuvosto	A:8.11.1991
Esitys	

/O

Valtioneuvostolle esitetty, että pohjoismaista kielisopimusta tulisi täydentää hallinnonaloittain täydentävin ohjein.

/V

Pohjoismaisen_kielisopimuksen_art._2
Asetus_pohjoismaisen_kielisopimuksen_voimaansaattamisesta_(193/87)
+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Sosiaalipalvelu	R:EOA
Täytäntöönpano	D:1597/4/90
Virkamies	A:26.11.1991
Huomautus	

/O

Annettu maakunnanvoudille huomautus hänen virka-asemaansa soveltumattomasta menettelystään.

Maakunnanvoudi oli ollut omistajan pyytämänä toimitustodistajana paikalla asunnossa, josta omistaja oli siirtänyt avopuolisonsa omaisuuden vastoin tämän tahtoa tämän omistamalle tilalle. Maakunnanvoudi oli tilaisuudessa toiminut siirrettävän omaisuuden kirjaajana.

Asiassa saadun selvityksen mukaan maakunnanvoudi ei ollut ollut paikalla virassaan. Hänen menettelynsä oli kuitenkin

katsottu aiheuttavan haittaa viranomaiselle, koska hänen toiminnastaan oli usealle muulle läsnäolijalle syntynyt käsitys siitä, että hän olisi ollut paikalla virkatehtävissä.

Asiassa annettu myös huomautus sosiaalilautakunnan puheenjohtajalle ja kunnan sosiaalisihteerille siitä, että he olivat ilman riittäviä sosiaalihuoltolain tai lastensuojelulain mukaisia perusteita sosiaalipalvelujen antamiseen toimineet toisen osapuolen pyynnöstä toista osapuolta kuulematta todistajina asiassa.

/V

Virkamieslaki_20_§_3_mom.
Sosiaalihuoltolaki_18_§
Sosiaalihuoltolaki_39_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Hallintomenettely	R:EOA
Päätöksen tiedoksianto	D:1092/4/90
Huomautus	A:26.11.1991

/O

Huomautettu lääninhallituksen ylitarkastajaa siitä, että hän ei rakentamisen poikkeuslupaa koskeneen päätöksen esittelijänä ollut toimittanut jäljennöstä päätöksestä naapurille, joka oli kirjallisen huomautuksensa yhteydessä sitä pyytänyt.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Kuuleminen	R:EOA
Naapuri	D:1055/4/90
Poikkeuslupa	A:27.11.1991
Rakennustarkastaja	
Huomautus	

/O

Rakennustarkastajalle annettiin huomautus, koska naapurille ei ollut rakentamista koskevassa poikkeuslupa-asiassa varattu rakennusasetuksen 5 a §:ssä edellytyllä tavalla todisteellisesti tilaisuutta huomautuksen tekemiseen seitsemän päivän kuluessa.

Kunnan rakennustoimisto oli lähettänyt naapurille poikkeuslupahakemuksen johdosta kuulemislomakkeen tavallisena kirjeenä, jossa oli ilmoitettu päivämäärä, mihin mennessä kuulemislomake tuli palauttaa rakennuslautakunnalle. Hakijan osoite oli muuttunut ja kuulemispyyntö oli saapunut naapurille vasta määräajan päättymispäivänä. Lyhyen määräajan vuoksi naapuri ei ollut ehtinyt perehtyä asiaan ja hän oli palauttanut kuulemislomakkeen täyttämättömänä. Rakennusasetuksen 5 a §:n mukaan poikkeuslupahakemusta koskeva ilmoitus on annettava naapurille todisteellisesti tiedoksi ja varattava hänelle vähintään 7 päivän määräaika huomautuksen tekemiseen. Rakennustarkastaja oli syyllistynyt virkavelvollisuuksiensa vastaiseen menettelyyn, koska hän oli saattanut asian käsittelyn eteenpäin ja esitellyt poikkeuslupaa koskevan lausuntoasian rakennuslautakunnalle, vaikka hän oli tiennyt tai hänen olisi ainakin pitänyt tietää, ettei kuulemista ollut suoritettu rakennusasetuksen 5 a §:ssä edellytetyllä tavalla.

/V

RakL_5_§_2_mom._(588/73)
RakL_132_a_§_1_mom.
RakA_5_a_§_(791/73)

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Harkintavalta	R:EOA
Objektiviteettiperiaate	D:76/4/91
Päätöksen perustelut	A:29.11.1991
Käsitys	

/O

Saatettu sotilasopetuslaitoksen johtajan tietoon käsitys hänen virheellisestä menettelystään erään oppilaan henkilöarvioinnin yhteydessä.

Oppilas oli aiemmin laatinut ja allekirjoittanut koulun oppilaskunnan oikeusasiamiehelle lähettämän tutkintapyyntönsä oppilaiden opintoseisausta koskeneessa asiassa. Johtaja oli katsonut oppilaan tällöin menetelleen mm. oppilaskuntatoiminnasta annettujen määräysten vastaisesti ja oli myöhemmin muuttanut kurssinjohtajan esittämän oppilaan henkilökohtaisia ominaisuuksia koskeneen arvostelun huonommaksi.

Katsottu, että harkintavallan käytölle oli asetettava asiallisuusvaatimus. Harkintavaltaa käytettäessä tuli toimia objektiivisten kriteerien pohjalta. Johtajan esittämän selvityksen perusteella oppilaan arvostelun muuttamista oli pidettävä harkitsemattomana ja epäasiallisiin syihin perustuvana toimenpiteenä.

/V

Konstari:_Harkintavallan_väärinkäytöstä_s._110,_152-153_(1979)

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Holhouslautakunta	R:AOA
Holhousoikeus	D:883/4/90
Kuuleminen	A:4.12.1991
Käsitys	

/O

Kiinnitetty holhouslautakunnan ja holhousoikeuden huomiota holhouksenalaisen kiinteän omaisuuden myymistä koskevan asian selvittämiseen ja ratkaisun perustelemiseen holhotin edun kannalta hyväksyttävillä syillä. Samalla saatettu holhouslautakunnan ja holhousoikeuden tietoon käsitys lähisukulaisten kuulemisen tarpeellisuudesta varsinkin silloin, kun luovutuksen-saajana on holhoojan lapsi.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Pakolainen	R:EOA
Poliisi	D:111/4/91
Sisäasiainministeriö	A:9.12.1991
Somalialainen	
Turvapaikanhakija	
Turvapaikkamenettely	
Turvapaikkapuhuttelu	
Turvapaikkapyyntö	
Yleinen järjestys ja turvallisuus	
Käsitys	

/O

Sisäasiainministeriön huomiota on kiinnitetty turvapaikkamenettelyn puutteisiin vastaisen varalle.

Georg Ots -laivalla Suomeen 3.2.1991 saapuneiden 163 somalia-

laisen turvapaikanhakijan turvapaikkapuhuttelussa ainakaan osalla turvapaikanhakijoista ei ollut tilaisuutta esittää todennäköisiä syitä pakolaisuudesta tapahtuman aikaan voimassa olleen ulkomaalaislain (400/83) 12 §:n 1 momentin ja 3 momentin edellyttämällä tavalla.

Turvapaikanhakijoiden ohjaus ja tulkkaus oli puutteellista. Epätyydyttävää oli myös se, että useita turvapaikanhakijoita kuultiin samanaikaisesti samassa tilassa ja että turvapaikanhakijat toimivat toinen toistensa tulkkeina. Kaikilla ei myöskään ollut mahdollisuutta käyttää avustajaa.

/V

UlkomaalaisL_12_§_1_mom._(400/83)
UlkomaalaisL_12_§_3_mom.
PoliisiL_12_§_3_mom._(84/66)
HallintomenettelyL_(598/82)
UNHCR:n_toimeenpanevan_komitean_päätöslauselma_8_vuodelta_1977
UNHCR:n_toimeenpanevan_komitean_päätöslauselma_30_vuodelta_1983
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Asiakirjan lähettäminen	R:EOA
Huolellisuus	D:1792/4/90
Kihlakunnantuomari	A:13.12.1991
Menetetyn määräajan palauttaminen	
Osoite	
Käsitys	

/O

Kihlakunnantuomarille esitetty käsitys huolellisuuden merkityksestä asiakirjoja lähetettäessä.

Kappale asunto-oikeuden tuomiosta oli lähetetty istunnosta poissa olleelle vastaajalle väärään osoitteeseen. Oikea osoite olisi ollut havaittavissa vaivatta asiakirjoista. Sen vuoksi kiinnitettiin kihlakunnantuomarin huomiota riittävään huolellisuuteen vastaisen varalle asiakirjojen lähettämisessä.

/V

Laki_oikeudenkäynnistä_huoneenvuokra-asioissa_23_§_(650/73)
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Lasten päivähoido	R:AOA
Tiedoksiantaminen	D:684/4/90
Käsitys	A:16.12.1991

/O

Kiinnitetty sosiaalilautakunnan ja sen alaisten viranhaltijoiden huomiota päivähoitopaikkojen jakamista koskevien päätösten perustelemiseen sekä tiedoksiantamiseen.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Nimismies	R:EOA
Ravintola	D:31/4/90
Huomautus	A:18.12.1991

/O

Nimismiehelle huomautettu virheellisestä asetuksen tulkinnasta.

Nimismies oli, myöntäessään ravintolan aukioloajan pidennyksen samalla päätöksellä ensiksi useille kahden ja myöhemmin yhden päivän jaksoille, tulkinnut virheellisesti majoitus- ja ravit-

semisliikkeistä annetun asetuksen 28 §:n 1 momentin säännöstä, jonka mukaan poliisipiirin päällikkö saa hakemuksesta pidentää ravintolan aukioloaikoja tilapäisesti kuitenkin kerrallaan enintään kahdeksi perättäiseksi päiväksi.

Nimismies oli neljässä tapauksessa myöntänyt luvan myös vastoin sisäasiainministeriön aukioloajan pidentämisestä ravitsemisliikkeissä antamissa ohjeissa lueteltuja edellytyksiä.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Lääninoikeus	R:EOA
Työjärjestys	D:1576/4/91
Viivästyminen asian käsittelyssä	A:20.12.1991
Käsitys	

/O

Arvosteltu lääninoikeuden menettelyä, kun korkeimman hallinto-oikeuden palauttaman valitusasian käsittely oli viipynyt lääninoikeudessa vuoden. Lääninoikeuden työjärjestyksen 7 §:n mukaan sille uudelleen käsiteltäväksi palautetut asiat oli käsiteltävä kiireellisinä.

/V

Oulun_lääninoikeuden_työjärjestys_7_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Purku	R:EOA
Tiehallitus	D:1199/4/91
Tiesuunnitelma	A:9.12.1991
Uudelleen käsittely	
Käsitys	

/O

Tiehallituksen tietoon saatettu käsitys, että korkeimman hallinto-oikeuden purettua tiesuunnitelman vahvistuspäätöksen ja palautettua asian tiehallitukselle uudelleen käsiteltäväksi tiehallituksen olisi tullut tehdä asiassa uusi, valituskelpoinen päätös, joka olisi tullut antaa tiedoksi asianosaisille.

/V

L_ylimääräisestä_muutoksenhausta_hallintoasioissa_6_§_(200/66)
L_ylimääräisestä_muutoksenhausta_hallintoasioissa_10_§_(200/66)
HallintomenettelyL_25_§_(598/82)

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Lääninoikeus	R:AOA
Toimeentulotuki	D:1485/4/91
Viivästyminen asian käsittelyssä	A:8.1.1992
Käsitys	

/O

Lääninoikeuden tietoon on saatettu käsitys siitä, että toimeentulotukea koskevan valitusasian ratkaiseminen lääninoikeudessa oli viivästynyt. Lääninoikeuden päätös oli annettu vuoden kuluttua siitä, kun valitus oli tullut vireille.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Esteellisyys	R:EOA
Korjausneuvoja	D:1284/4/90
Rakennusvalvonta	A:15.1.1992
Käsitys	

/O

Saatettu kunnan rakennusvalvontaan liittyviä tehtäviä hoitaneen korjausneuvojan tietoon käsitys, että hänen olisi hallintomenettelylain 10 §:n 1 momentin 3 kohdan (asianosaisen edustaminen ja avustaminen) nojalla tullut todeta itsensä esteelliseksi rakennusasetuksen 65 §:n mukaisen loppukatselmuksen suorittamiseen.

Hän oli aikaisemmin laatinut rakennushankkeeseen ryhtyneelle kirjallisen arvion rakennuskohteen virheiden ja muiden rakentajan kanssa tehtyyn sopimukseen perustuvien sopimusrikkomusten aiheuttamasta vahingosta.

Korjausneuvojan esteellisyys ei ollut kuitenkaan vaikuttanut asian lopputulokseen.

/V

HallintomenettelyL_10_§_1_mom_3_kohta

RakA_65_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Eduskunnan oikeusasiamies

R:AOA

Potilasvahinkolautakunta

D:1272/4/91

Potilasvakuutusyhdistys

A:15.1.1992

Toimivalta

Yksityinen kylpylaitos

Ei virh.

/O

Kysymys oikeusasiamiehen toimivallasta tutkia yksityisen kylpylaitoksen menettelyä sekä Potilasvakuutusyhdistyksen päätöksen ja sosiaali- ja terveysministeriön potilasvahinkolautakunnan lausunnon lainmukaisuutta.

Kantelija oli ollut veteraanikuntoutuksessa yksityisessä kylpylaitoksessa vuonna 1989. Hänelle oli ilmaantunut ryhmävoimistelun jälkeen vatsatyrä. Kantelijan mielestä hoidon aikana oli tapahtunut vahinko, joka oli johtunut siitä, että hänelle oli määrätty terveydentilaan nähden liian raskas voimisteluohjelma.

Potilasvakuutusyhdistys oli 30.1.1990 evännyt korvauksen. Potilasvahinkolautakunta oli lausunnossaan 24.5.1991 katsonut, ettei tyrää ollut pidettävä potilasvahinkona eikä ollut suositellut vahingonkorvausta.

Yksityisen kylpylaitoksen menettelyn lainmukaisuuden tutkiminen ei kuulu oikeusasiamiehen toimivaltaan.

Potilasvakuutusyhdistyksen päätöksen lainmukaisuuden tutkiminen ei kuulunut tuolloin voimassa olleen hallitusmuodon 49 §:n mukaan oikeusasiamiehen toimivaltaan, koska kysymyksessä oli yksityinen vakuutuslaitos. Sen sijaan sosiaali- ja terveysministeriön potilasvahinkolautakunnan menettelyn lainmukaisuuden tutkiminen kuuluu oikeusasiamiehen toimivaltaan.

/V

Hallitusmuoto_49_§

EOA:n_JS_7_§_(muut._1226/90)

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Kahlehtiminen

R:AOA

Poliisimies D:717/4/90
Vanki A:21.1.1992
Kahleiden poistaminen ennen oikeuden
istuntosaliin viemistä
Käsitys

/O

Kahden poliisimiehen tietoon saatettu käsitys, että karkaa-
misvaaran vuoksi kahlehditulta vangilta on pääsääntöisesti
poistettava käsiraudat ennen oikeuden istuntosaliin viemis-
tä, joka tapauksessa viimeistään istuntosalissa ennen oikeus-
käsittelyn alkamista.

/V

RTpA_2_luku_11_§_1_mom.
OK_14_luku_6_§
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Henkilöstökassa R:EOA
Henkilöstökassan ohjeet D:973/4/91
Jäsentili A:21.1.1992
Kaupungin rahatoimisto
Käsitys

/O

Kaupungin rahatoimiston tietoon on saatettu käsitys siitä, et-
tä rahatoimisto oli menetellyt virheellisesti pidättäessään
henkilöstökassan jäsentilille tulleet henkilöstökassan jäsenen
varat.

Kaupunginkanslian huomiota kiinnitettiin samalla henkilöstö-
kassan sääntöjen sekä niiden nojalla annettujen ohjeiden ja
lomakkeiden selkeyttämisen tärkeyteen.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Koulunjohtaja R:EOA
Koulun tilojen käyttö D:1356/4/91
Käsitys A:24.1.1992

/O

Peruskoulun ala-asteen koulunjohtajan tietoon on saatettu kä-
sitys virheellisestä menettelystä koulun tilojen vuokraukses-
sa.

Vanhemmat olisivat vuokranneet koulun tilat lasten kotiope-
tusta varten. Vanhempien ja kunnan välinen erimielisyys kou-
lupiiriasta, joka oli syynä lasten kotiopetukseen, ei ollut
hyväksyttävä peruste kieltäytyä vuokraamasta tiloja.

/V

PeruskouluA_132_§
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Kunnallisia R:EOA
Pöytäkirjanote D:1401/4/91
Pöytäkirjanpitäjä A:24.1.1992
Yleisten asiakirjain julkisuus
Huomautus

/O

Kaavoitus- ja rakennuslautakunnan sihteerille, joka oli toimi-
nut lautakunnan kokouksen pöytäkirjanpitäjänä, annettiin huo-
mautus, koska tämä oli kieltäytynyt antamasta oikeaksi todis-
tettua pöytäkirjanotetta vedoten siihen, että kysymyksessä ei

ollut valituskelpoinen ratkaisu.

/V

KunnallisL_35_§_2_mom._(953/76)
KunnallisL_148_§_1_mom._(953/76)
L_yleisten_asiakirjain_julkisuudesta_2_§_(83/51)
L_yleisten_asiakirjain_julkisuudesta_3_§_1_mom._(83/51)
EOA:n_JS_7_§_3_mom._(1226/90)

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Eduskunnan oikeusasiamies	R:AOA
Julkinen tehtävä	D:1844/4/90
Oy Veikkaus Ab	A:28.1.1992
Toimivalta	
Ei virh.	

/O

Eduskunnan oikeusasiamiehen toimivaltaan ei kuulunut tutkia Oy Veikkaus Ab:n menettelyä. Sen sijaan yhtiön veikkaustointia valvovan sisäasiainministeriön määräämien valvojien toiminta oli sellaista julkisen tehtävän hoitamista, jonka lainmukaisuuden valvominen kuului oikeusasiamiehen toimivaltaan. Kysymys oli yhtiön ja valvojan menettelystä ennen 1.1.1991.

/V

VeikkausA_8_§_1_mom.
EOA:n_JS_(2/20)

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Kuuleminen	R:AOA
Siirto	D:1157/4/91
Vanki	A:20.1.1992
Käsitys	

/O

Käsitys oikeasta menettelystä siirtopäätöksen yhteydessä

Oikeusministeriön vankeinhoito-osaston tietoon saatettu apulaisoikeusasiamiehen käsitys oikeasta menettelystä tehtäessä päätöstä vangin siirtämisestä laitoksesta toiseen.

Oikeusministeriön vankeinhoito-osasto oli vakiintuneen käytännön mukaisesti päättänyt siirtää vangin sijoitusvankilan johtajan esityksestä toiseen vankilaan. Vankia ei ollut kuultu asiasta ennen esityksen tai päätöksen tekoa. Siirrosta ja sen perusteista kerrottiin vangille vasta siirron yhteydessä.

Vankeinhoitoasetuksen 72 §:n mukaan vankia on kuultava asunnasta ja työhön sijoittamista sekä muuta hänen kohteluaan koskevaa tärkeää päätöstä tehtäessä. Apulaisoikeusasiamies katsoi, että vangin oma toivomus ja mielipide sijoituspaikasta tulisi ainakin pääsääntöisesti olla tiedossa ennen ratkaisun tekemistä. Kuulemisella ei ole merkitystä, jos se tapahtuu vasta päätöksen tekemisen jälkeen ja sitä täytäntöönpan- taessa.

/V

Vankeinhoitoasetus_72_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Alkoholin mainontakielto	R:EOA
Julkinen tehtävä	D:977/4/90

Oy Alko Ab:n hallintoneuvosto A:31.1.1992
Sosiaali- ja terveysministeriö
Toimivalta
Valvontavelvollisuuden laiminlyönti
Käsitys

/O

Laiminlyönti valvoa alkoholin mainontakieltoa

Alkoholimainontaa koskevan kiellon noudattamista välittömästi valvovat Oy Alko Ab ja sosiaali- ja terveysministeriö eivät olleet ryhtyneet toimenpiteisiin, vaikka mainontakieltoa rik- kova lehtimainos oli julkaistu sanomalehdessä.

Saatettu käsitys virheellisestä toiminnasta vastaisen varalle ministeriön ja Oy Alko Ab:n hallintoneuvoston tiedoksi.

Katsottu tapauksen osoittavan, että alkoholilainsäädännön mai- nonta- ja myyninedistämistoimintaa koskevan kiellon välittö- mästi valvonnasta vastaavien viranomaisten toimivaltasuhteet ja työnjako ovat olleet epäselvät.

/V

AlkoholiL_11_§:n_1_mom_11_kohta_(678/76)
AlkoholiL_11_§:n_1_mom_12_kohta_(678/76)
AlkoholiL_59_a_§_(678/76)
AlkoholiL_69_§_(211/91)
AlkoholiL_70_§_(1125/89)
AlkoholiL_71_§_(107/91)
AlkoholiL_73_§_(211/91)
AlkoholiL_75_§_(211/91)
AlkoholiA_37_a_§_(96/77)
AlkoholiA_39_§_(459/68)
Keskioluesta_annettu_laki_35_a_§_(679/76)
Keskioluesta_annettu_asetus_21_a_§_(679/76)
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Alkoholimainontaa koskevat ohjeet R:EOA
Oy Alko Ab:n hallintoneuvosto D:172/2/92
Sosiaali- ja terveysministeriö A:31.1.1992
Esitys

/O

Alkoholimainontaa koskevien ohjeiden tarkistaminen

Esitetty sosiaali- ja terveysministeriölle alkoholimainontaa koskevien yleisten ohjeiden tarkistamista vastaamaan alkoho- lilainsäädännössä tapahtuneita muutoksia.

/V

AlkoholiL_75_§_(211/91)
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Aita R:EOA
Kaivos D:912/4/90
Kauppa- ja teollisuusministeriö A:7.2.1992
Teknillinen tarkastuskeskus
Käsitys

/O

Käsitys aitaamatta jätetyn avolouhoksen vaarallisuudesta saatettu tie- doksi teknilliselle tarkastuskeskukselle ja kauppa- ja teollisuusmi- nisteriölle

Asukas Kolarin kunnasta kanteli lopetetun avolouhoksen vaarallisuudesta. Louhosta ei ollut aidattu kaivostoiminnan lopputtua eivätkä muutkaan turvallisuussuunnitelmat olleet toteutuneet. Louhokseen oli suunniteltu kalankasvatuslaitosta ja louhoksen täyttämistä vedellä.

Oikeusasiamies saattoi kauppa- ja teollisuusministeriön ja teknillisen tarkastuskeskuksen tietoon käsityksensä siitä, etteivät toimenpiteet avolouhoksen turvallisuuden takaamiseksi olleet riittävät. Lopetettua avolouhosta ei ollut viipymättä aidattu, kuten kaivoslain 51 §:n 4 momentti edellyttää.

Valtion teknillinen tarkastuskeskus ilmoitti 17.3.1992 oikeusasiamiehelle, että se oli velvoittanut yhtiön aitaamaan puheena olevan avolouhosalueen.

/V

Kaivoslaki_51_§_4_mom._(503/65)
KTM:n_päätös_kaivosten_turvallisuusjärjestelyistä_128_§_(921/75)
KTM:n_päätös_kaivosten_turvallisuusjärjestelyistä_129_§_(921/75)
Laki_teknillisestä_tarkastuskeskuksesta_2_§_(65/84)
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Esitutkinnaajohtaja	R:AOA
Nimismies	D:1607/4/90
Huomautus	A:10.2.1992

/O

Huomautus esitutkinna valvonnan laiminlyömisestä

Nimismies oli laiminlyönyt hänelle esitutkinnaajohtajana kuuluneen velvollisuuden valvoa rikosasian esitutkintaa sillä seurauksella, että syyteoikeus oli päässyt vanhentumaan. Kun asianomistajalla oli ollut rikosasiassa itsenäinen, rinnakkainen syyteoikeus, nimismiehelle on annettu huomautus lainvastaisesta menettelystä.

/V

Esitutkintalaki_6_§
EOA:n_JS_7_§_3_mom.
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Asuntotuotanto	R:EOA
Asuntoviranomainen	D:678/4/90
Vuokran vahvistaminen	A:12.2.1992
Käsitys	

/O

Menettely valtion asuntolainoittamien, kunnan omistamien aravavuokratalojen vuokratarkistuksessa

Asuntohallituksen ohjeet sisälsivät määräyksen, jonka mukaan vuokria tuli alentaa, jos taloyhtiön varausten kertymä ylitti tietyn markkamäärän. Asuntolautakunta päätti olla alentamatta vuokria. Kunnanhallitus, jolle asia siirrettiin, ei puolestaan ottanut huomioon asuntohallituksen ohjeisiin sisältyntä suositusta yhtiön liiketoiminnasta saamien tuottojen ja vakuutuskorvauksen huomioon ottamisesta vuokratarkistuslaskelmissa.

Lausuttu käsitys kunnanhallituksen ja asuntolautakunnan virheellisestä menettelystä valtion asuntolainoittamien, kunnan omistamien aravavuokratalojen vuokratarkistuksessa.

/V

Asuntotuotantolaki_15_j_§_(247/66)
Aravavuokratalojen_vuokranmääritys_D2.2_kesäkuu_1989
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Asiaton käyttäytyminen R:AOA
Poliisimies D:932/4/90
Huomautus A:18.2.1992

/O

Huomautus virkavelvollisuuden rikkomisesta (asiaton käyttäytyminen)

Kuolemansyyntä tutkintaa suorittanut poliisimies oli lähettänyt vainajan isän asianajajalle kirjeen, jossa oli käyttänyt loukkaavia ilmaisuja vainajan isästä ja hänen perheestään. Poliisimiehen olisi tullut kirjettä lähettäessään ottaa huomioon, että kirjeen sisältö saattaa tulla päämiehen tietoon. Kun virkamiehen tulee virassaan käyttäytyä asiallisesti, hienotunteisesti ja ottaa myös huomioon käsiteltävän asian arkaluonteisuus, poliisimies oli menettelyllään rikkonut virkavelvollisuutensa.

Poliisimiestä on huomautettu hänen virkamieslain 20 §:n ja poliisiasetuksen 49 §:n vastaisesta menettelystään.

/V

Valtion_virkamieslaki_20_§
Poliisiasetus_49_§
EOA:n_JS_7_§_3_mom.
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Työtapaturma R:AOA
Vahingonkorvaus D:1904/4/90
Esitys A:21.2.1992

/O

Esitys valtioneuvostolle vahingonkorvauksen suorittamisesta

Valtioneuvostolle on esitetty, että työntekijälle korvattaisiin vahingot, jotka hän sai räjähdysonnettomuudessa tie- ja vesirakennushallituksen lentokenttätöissä vuonna 1959.

Tapaturmavakuutuslain nojalla tehty korvaushakemus oli hylätty siitä syystä, että työntekijä ei ollut ollut työsuhteessa valtioon vaan oli ollut itsenäinen yrittäjä. Työntekijä oli tämän jälkeen tehnyt hakemuksen korvauksen saamiseksi vahingonkorvausasiانا. Tämän asian käsittely oli jäänyt kesken, vaikka tie- ja vesirakennushallitus oli katsonut, ettei räjäytystöitä ollut valvottu riittävästi ja myöntänyt olleensa rakennuttajana vastuussa kyseisestä vahingosta.

Apulaisoikeusasiamies katsoi, että virkamiehet eivät olleet opastaneet työntekijää riittävästi, jotta hän olisi voinut hakea itsenäisesti vahingonkorvausta. Koska asia oli ollut viranomaisessa käsiteltävänä, oli työntekijällä aihetta luottaa siihen, että se käsitellään asianmukaisesti. Myös julkinen etu vaatii, että työntekijälle korvataan vahingot, jotka ovat seurausta valtion keskusviraston rakennushankkeen riittämättömästä valvonnasta. Vaikka oikeus vahingonkorvauksen saamiseen oli vanhentunut, apulaisoikeusasiamies piti kohtuuttomana, että vahingot jäisivät työntekijän kannettaviksi.

/V

EOA:n_JS_1_§
EOA:n_JS_7_§
EOA:n_JS_8_§
EOA:n_JS_8a_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Painotuote	R:AOA
Painovapaus	D:275/2/92
Perusoikeus	A:6.3.1992
Vanki	
Vankilanjohtaja	
Käsitys	

/O

Käsitys painovapauslain hallinnollisen rajoittamisen virheellisyydestä

Vankilanjohtajan tietoon saatettu apulaisoikeusasiamiehen käsitys siitä, että hän oli menetellyt virheellisesti kieltäessään Suomen hallitusmuodon 10 §:n ja rangaistusten täytäntöönpanosta annetun asetuksen 2 luvun 5 §:n 3 momentin vastaisesti vankia ottamasta vastaan ulkomailta tilatun julkaisun sen sisällön perusteella, vaikka julkaisua ei sellaisenaan voitu pitää lainvastaisena.

Vain lailla voidaan rajoittaa vangille hallitusmuodon 10 §:n mukaan kuuluvaa perusoikeutta, sananvapautta sekä oikeutta kirjoituksen ja kuvallisen esityksen painosta julkaisemiseen, jonka piiriin on vakiintuneesti katsottu kuuluvan oikeus hankkia ja ottaa vastaan painotuotteita.

/V

Hallitusmuoto_10_§
RTpA_2_luku_5_§_3_mom.

Ks._myös_DNro_283/4/92

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Eduskunnan oikeusasiamies	R:EOA
Maatalousyrittäjien eläkelaitos	D:351/4/91
Vakuutusyhtiö	A:24.3.1992
Toimivalta	

/O

Eduskunnan oikeusasiamiehen toimivalta tutkia Maatalousyrittäjien eläkelaitoksen toimintaa

Maatalousyrittäjien eläkelaitoksen (Melan) toimintaa koskevaan kanteluun annetussa ratkaisussa tarkasteltu oikeusasiamiehen toimivaltaa tutkia eläkelaitoksen toimintaa.

Hallitusmuodon 49 §:n 1 momentin mukaan, sellaisena kuin se oli voimassa 1990 loppuun, eduskunnan oikeusasiamies saattoi valvoa yksityisten vakuutusyhtiöiden ja Melan myöntämiä lakisääteisiä etuuksia koskevien päätösten lainmukaisuutta muutoksenhakuviranomaisten toimintaa valvomalla. Vakuutusyhtiöiden toimintaa oikeusasiamies saattoi valvoa valvontavastuussa olevan ministeriön kautta. Melan toiminta saattoi tulla tutkittavaksi siltä osin kuin sen valtuuskunnan, hallituksen tai toimihenkilöiden voitiin katsoa toimivan rikosoikeudellisella virkavastuulla.

Oikeusasiamiehen valvontavalta vuoden 1991 alusta voimaan tulleen hallitusmuodon 49 §:n 1 momentin muutoksen jälkeen ulottuu lakisääteisen vakuutustoiminnan osalta myös ensiasteen päätöksentekoon, toisin sanoen välittömästi vakuutusyhtiöiden ja -laitosten etuuspäätöksiin. Maatalousyrittäjien eläkelaitos kuuluu oikeusasiamiehen valvontavaltaan kaikilta niiltä osin kuin se hoitaa julkista tehtävää.

Toimivallan laajennus ei muuttanut vakuutusyhtiöissä tai eläkelaitoksessa työskentelevien henkilöiden rikosoikeudellista asemaa.

/V

Hallitusmuoto_49_§_1_mom._(19/71)
Hallitusmuoto_49_§_1_mom._(1221/90)
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Eläkelaitoksen valvonta R:EOA
Ennakoiva lain soveltaminen D:351/4/91
Kohtuussyyt A:24.3.1992
Maatalousyrittäjien eläkelaitos
Sosiaali- ja terveysministeriö
Käsitys

/O

Lain ennakoiva soveltaminen maataloustuotannon vähentämissopimuksen tehneiden viljelijöiden työtuloa määrättäessä

Maatalousyrittäjien eläkelain 6 §:n 4 momentin mukaan peltoala, josta oli tehty pellonvaraussopimus, katsottiin normaallilla tavalla viljellyksi ja sopimuksen tehneen maatalousyrittäjän tekevän työtä viljelmällä sopimuskauden ajan. Säännös kumottiin 29.6.1990 säädetyllä lailla.

Maatalousyrittäjien eläkelaitos oli joissakin tapauksissa jättänyt pienentämättä näiden viljelijöiden työtuloa, koska se olisi johtanut heidän eläketurvansa heikkenemiseen. Sosiaali- ja terveysministeriön käsityksen mukaan toimiminen maatalouspolitiikalle asetettujen tavoitteiden mukaisesti olisi merkinnyt yksittäisen maatalousyrittäjän osalta kohtuutonta eläketurvan heikkenemistä. Ministeriö oli pitänyt kohtuussyyt ja sen huomioon ottaen, että valmisteilla oli ollut maatalousyrittäjien eläkelain muutos siten, että kotieläintuotannon tai maataloustuotannon vähentämissopimuksen tehnyt viljelijä sekä peltonsa metsittänyt viljelijä voisi säilyttää entisen työtulonsa, jos niin halusi.

Sosiaali- ja terveysministeriön tietoon saatettu oikeusasiamiehen käsitys, että ennakoiva lain soveltaminen, jota ministeriö oli lausunnossaan pitänyt perusteltuna, ei ole hyväksyttävää siitäkään huolimatta, että se tapahtuu kohtuussyyistä ja että lainmuutos on valmisteilla ja sittemmin tehtykin. Sosiaali- ja terveysministeriön olisi tullut valvovana viranomaisena puuttua Maatalousyrittäjien eläkelaitoksen menettelyyn heti saatuaan asian tietoonsa.

/V

Maatalousyrittäjien_eläkeL_6_§_4_mom.
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Etuoikeus R:EOA
Ulosotto D:300/4/91

Ulosottotilitys
Käsitys

A:16.3.1992

/O

Etuoikeusasetuksen noudattaminen ulosotossa kertyvien varojen käytössä saatavien suorituksiksi

Kiinnitetty avustavan ulosottomiehen huomiota vastaisen varalle etuoikeusasetuksen noudattamiseen ulosotossa kertyvien varojen käytössä saatavien suorituksiksi.

Velallinen oli maksanut avustavalle ulosottomiehelle 50.000 markkaa. Avustavan ulosottomiehen kertoman mukaan velallinen oli osoittanut suorituksensa käytettäväksi ensisijassa veroihin. Sen sijaan verojen yli menevältä osin ei selvityksestä ollut riidattomasti pääteltävissä velallisen määränneen, että rahat tuli käyttää yhtä maksamismääräykseen perustuvaa saatavaa lukuun ottamatta juuri niihin maksamismääräykseen perustuviin saataviin, joiden suorituksiksi avustava ulosottomies oli ne käyttänyt. Mitään kirjallista tai muutakaan todistusta velallisen osoituksesta ei esitetty.

Kantelijan tuolloin ulosottooperinnässä ollut saatava oli selvästi suurempi kuin ne saatavat, joiden suorituksiksi rahat oli käytetty. Koska velallisen ei ole kiistattomasti osoitettu määränneen varoja tietyille saataville, avustavan ulosottomiehen olisi tullut verosaatavien jälkeen käyttämättä olevasta rahamäärästä käyttää kantelijan saatavan suorituksiksi ainakin ulosotossa olleiden saatavien suuruuden mukaisessa suhteessa laskettu osuus.

/V

Etuoikeusasetus_7_§
Etuoikeusasetus_16_§
+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Selvitys R:AOA
Sosiaalilautakunta D:970/4/90
Tapaamisoikeus A:18.3.1992
Käsitys

/O

Kiinnitetty huomiota lapsen tapaamisoikeudesta annetun selvityksen yksipuolisuuteen

Sosiaalilautakunnan huomiota kiinnitetty siihen, että lapsen tapaamisoikeudesta tuomioistuimelle annettava selvitys tuli olla sisällöltään tasapuolinen.

Selvitykseen kirjattuja lapsen edun kannalta merkityksellisenä pidettäviä tosiasioita oli arvioitava puolueettomasti.

Lapsen isä oli tuomittu rangaistukseen lapsen äitiin kohdistuneesta lievistä pahoinpitelystä ja laittomasta uhkauksesta. Isä oli aiemminkin tuomittu väkivaltarikoksista rangaistuksiin. Tuomioistuimelle lapsen tapaamisoikeudesta annettuun selvitykseen oli kirjattu lapsen äidin provosoineen isää turvautumaan väkivaltaan. Edelleen selvitykseen oli kirjattu lapsen äidin sisarusten perheasioita. Selvityksessä esitetyt näkemykset oli todettu lapsen isän kertomiksi. Näkemyksiä ei lapsen äidin näkökulmasta arvioituna voitu pitää puolueettomina.

/V

L_lapsen_huollosta_ja_tapaamisoikeudesta_16_s_(361/83)

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Asiakirjan julkisuus	R:AOA
Huolto	D:969/4/90
Sosiaaliviranomainen	A:19.3.1992
Tapaamisoikeus	
Käsitys	

/O

Käsitys virheellisestä menettelystä tuomioistuimelle annettavan lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan selvityksen laatimisessa

Sosiaaliviranomaiset eivät suostuneet äidin pyyntöön saada ennen oikeudenkäyntiä tietoa lapsen tapaamisoikeudesta laaditusta selvityksestä. Sosiaalihallitus oli katsonut, että äidillä oli oikeus saada asiakirja itselleen. Tämän jälkeen sosiaaliviranomaiset olivat toimittaneet selvityksen myös isälle, vaikka hän ei ollut pyytänyt asiakirjaa. Menettely katsottu sosiaalihallituksen ohjeiden vastaiseksi.

Sosiaalilautakunnan huollosta antama selvitys ei täyttänyt asiasisällöltään selvitykselle säännöksissä ja määräyksissä asetettuja vaatimuksia. Siitä ei selvinnyt, miten asia oli valmisteltu. Esitettyjä kannanottoja ei ollut perusteltu ja selvitys oli laadittu asianosaisia kuulematta.

/V

L_lapsen_huollosta_ja_tapaamisoikeudesta_16_s_(361/83)

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Huolto	R:AOA
Sosiaaliviranomainen	D:969/4/90
Tapaamisoikeus	A:19.3.1992
Virkamiehen käyttäytyminen	
Käsitys	

/O

Käsitys virheellisestä menettelystä tuomioistuimelle annettavan lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan selvityksen valmistelussa

Lapsi oli syntynyt avioliiton aikana. Sosiaalitarkkaaja oli tehdessään tuomioistuimelle annettavaa lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevaa selvitystä kysynyt lapsen äidiltä, oliko aviomies lapsen isä.

Sosiaalitarkkailijan käyttäytymistä pidetty epäasiallisena ja harkitseamattomana.

/V

L_lapsen_huollosta_ja_tapaamisoikeudesta_16_s_(361/83)

Isyyslaki_2_s_(700/75)

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Ammatillinen aikuiskoulutuskeskus	R:EOA
Johtokunta	D:99/4/90
Luottamushenkilö	A:23.3.1992
Lääkärintodistus	
Salassa pidettävä asiakirja	
Käsitys	

/O

Ammatillisen aikuiskoulutuskeskuksen johtokunnan oikeus saada tutustua

aikuiskoulutuskeskuksen opettajan lääkärintodistukseen

Ammatillisen aikuiskoulutuskeskuksen osastonjohtajan ja rehtorin sijaisena toimineen opettajan tietoon saatettu käsitys siitä, että johtokunnalle toimitettaviin asiakirjoihin ei olisi tullut liittää opettajan lääkärintodistuksia.

Aikuiskoulutuskeskuksen opettajana toiminut henkilö oli kannellut oikeusasiamiehelle kohtelustaan opettajana. Oikeusasiamies pyysi johtokuntaa hankkimaan opettajan esimiehenä toimineelta osastonjohtajalta selvityksen asiasta ja antamaan kantelusta lausunnon. Osastonjohtaja liitti selvitykseensä johtokunnalle eräitä asiakirjoja, jotka koskivat opettajan toimintaa aikuiskoulutuskeskuksessa, muun muassa kaksi lääkärintodistusta.

Katsottu, että johtokunnan jäsenillä ei ole yleisesti oikeutta sille kuuluvan aikuiskoulutuskeskuksen valvonnan suorittamiseksi tutustua salassa pidettävään, opettajan terveydentilaa koskevaan lääkärintodistukseen kunnallislain 20 §:n ja yleisten asiakirjain julkisuudesta annetun lain 17 §:n perusteella. Näin oli asianlaita esillä olleen kaltaisessa tapauksessa, jossa lääkärintodistuksilla ei ollut merkitystä johtokunnassa käsiteltävänä olleen asian selvittämiseksi. Johtokunta ei voitu pitää asiassa myöskään asianosaisena yleisten asiakirjain julkisuudesta annetun lain 19 §:n 1 momentissa tarkoitettulla tavalla.

Osastonjohtajan ei olisi tullut liittää kyseisiä lääkärintodistuksia johtokunnalle antamaansa selvitykseen ilman opettajan suostumusta. Esittelijänä kurssikeskuksen johtokunnassa toimineen rehtorin sijaisen olisi tullut varmistua siitä, että lääkärintodistuksia ei ollut johtokunnalle toimitettujen asiakirjojen joukossa.

/V

Kunnallislaki_20_§
Yleisten_asiakirjain_julkisuudesta_annettu_laki_17_§
Yleisten_asiakirjain_julkisuudesta_annettu_laki_19_§
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Henkilörekisteri R:AOA
Mielisairaala D:189/4/90
Sairauskertomus A:5.3.1992
Valokuva
Käsitys

/O

Käsitys mielisairaalan kaikkien potilaiden valokuvaamisen ja valokuvien sairauskertomukseen liittämisen virheellisyydestä

Mielisairaalan ylilääkärin tietoon saatettu käsitys, että sairaalan kaikkien potilaiden valokuvaamista ja valokuvien liittämistä potilaiden sairauskertomuksiin on pidettävä henkilörekisterilain 3 §:n ja 5 §:n 2 momentin vastaisena menettelynä.

Valokuva voidaan sisällyttää sairauskertomukseen vain silloin, kun sen voidaan katsoa sisältävän potilaan hoidon kannalta tarpeellisia tietoja.

Potilaan suostumuksella ei ole ratkaisevaa merkitystä valoku-

van sairauskertomukseen liittämisen laillisuutta arvioitaessa.

/V

Henkilörekisterilaki_2_§_1_mom.
Henkilörekisterilaki_3_§
Henkilörekisterilaki_5_§_2_mom.
Henkilörekisterilaki_6_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Kutsuntavelvollinen	R:EOA
Pääesikunta	D:220/4/90
Tiedottaminen	A:23.3.1992
Varusmiespalveluksesta vapauttaminen	
Käsitys	

/O

Käsitys varusmiespalveluksesta vapauttamista koskevien säännösten tiedottamisesta ulkomailla asuville kutsuntavelvollisille

Puutteena pidetty sitä, että edellytyksiä, joilla ulkomailla asuva voi anoa kaksoiskansalaisuuden perusteella vapautusta varusmiespalveluksen suorittamisesta rauhan aikana, ei ole selostettu ulkomailla asuville kutsuntavelvollisille lähetettävässä tiedotteessa.

Käsitys saatettu pääesikunnan tietoon.

/V

Asevelvollisuuslaki_45_§_3_mom.
A_asevelvollisuuslain_soveltamisesta_114_§_3_mom.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Hallintomenettelylaki	R:EOA
Pääesikunta	D:220/4/90
Siirto	A:23.3.1992
Toimivalta	
Käsitys	

/O

Käsitys hallintomenettelylain soveltamisesta varusmiespalveluksesta vapauttamista koskevassa asiassa

Pääesikunnan tietoon saatettu käsitys, että sen asevelvollisuusasiaintoimiston olisi tullut siirtää sille osoitettu anomus varusmiespalveluksesta vapauttamiseksi heti puolustusministeriön käsiteltäväksi, koska vapautusta oli anottu sellaisella perusteella, jolla vapautuksen voi myöntää vain puolustusministeriö.

Pääesikunnan asevelvollisuusasiain toimisto oli hylännyt varusmiehen anomuksen, jossa hän oli anonut vapautusta varusmiespalveluksen suorittamisesta. Varusmies oli anomuksensa alussa viitannut asevelvollisuuslain soveltamisesta annetun asetuksen 114 §:n 3 momentin säännökseen. Vapautuksen myöntäminen tällä perusteella ei kuulunut pääesikunnan toimivaltaan.

Varusmies lähetti myöhemmin puolustusministeriölle valituksen pitämänsä uuden anomuksen. Puolustusministeriö vapautti hänet varusmiespalveluksesta rauhan aikana.

/V

Asevelvollisuuslaki_45_§_3_mom.
A_asevelvollisuuslain_soveltamisesta_114_§_3_mom.

Hallintomenettelylaki_8_§_2_mom.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Henkilötuntomerkki	R:EOA
Sisäasiainministeriö	D:715/4/90
Suostumus	A:3.3.1992
Turvapaikkatutkinta	
Käsitys	

/O

Henkilötuntomerkkien ottaminen turvapaikkatutkinnan yhteydessä

Turvapaikkatutkinnasta vastaavat paikalliset poliisiviranomaiset olivat menettelleet virheellisesti ottaessaan turvapaikanhakijan henkilötuntomerkit ilman, että pakkokeinolain 6 luvun 4 §:ssä säädettyt henkilötuntomerkkien ottamisen edellytykset olisivat täyttyneet. Turvapaikanhakijan suostumusta ei katsottu riittäväksi perusteeksi henkilötuntomerkkien ottamiseen.

Saatettu käsitys virheellisestä menettelystä vastaisen varalle sisäasiainministeriön tiedoksi.

/V

PakkokeinoL_6_luku_4_§
PoliisiL_13_§_2_mom.
UlkomaalaisL_23_§_2_mom.
UlkomaalaisA_24_§
HenkilörekisteriL_4_§
HenkilörekisteriL_5_§_2_mom.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Esteellisyys	R:EOA
Kunnallishallinto	D:906/4/90
Rakennustarkastaja	A:17.3.1992
Käsitys	

/O

Esitetty käsitys, että edellytyksiä sivutoimiluvan myöntämiselle rakennustarkastajalle, joka oli kunnassa toimivan rakennusliikkeen omistaja ja toimitusjohtaja, ei ollut olemassa.

Rakennustarkastajan toimintaa kunnassa toimivan rakennusliikkeen toimitusjohtajana ei voitu hyväksyä, kun otettiin huomioon rakennustarkastajan asema teknisen osaston osastopäällikkönä ja rakennusvalvonnasta vastaavana virkamiehenä. Rakennustarkastajan omistaman ja johtaman rakennusyhtiön toiminta kunnassa, vaikkakaan se ei ilmeisesti ollut erityisen laajamittaista, teki hänet esteelliseksi ratkaisemaan muun muassa rakennusvalvontaan liittyviä kilpailevia rakennusyrittäjiä koskevia asioita hallintomenettelylain 10 §:n 1 momentin 2, 5 tai 6 kohdissa mainituilla perusteilla.

Siinäkin tapauksessa, että varsinaista esteellisyyttä ei yksittäistapauksessa olisi, oli kyseinen sivutoimi huonosti sovittavissa yhteen virkatoimen hoitamisen kanssa. Yksityinen, taloudellisen tuloksen saavuttamiseen tähtäävä liiketoiminta sillä alalla, johon virkatehtävät kohdistuvat, oli katsottava horjuttavan luottamusta virkatoiminnan puolueettomuuteen. Jos rakennustarkastaja oli esteellisyyden vuoksi usein estynyt hoitamasta virkaansa kuuluvia tehtäviä, ei

edellytyksiä sivutoimiluvulle ollut olemassa.

/V

Hallintomenettelylaki_10_§_1_mom.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Asiakirja

R:EOA

Jäljennös

D:1424/4/90

Kunnallisasia

A:16.3.1992

Lunastus

Huomautus

/O

Huomautus asiakirjojen toimituksen virheistä

Kunnansihteeriä huomautettu siitä, että hän oli kantelijan asiakirjatilauksen johdosta toimittanut oikeaksi todistamattomia kopioita asiakirjoista ja perinyt niistä vahvistetun lunastusmaksun.

Kantelijan asiakirjatilausta ei voinut tulkita siten, että hän olisi pyytänyt oikeaksi todistamattomia kopioita asiakirjoista.

Kunnanvaltuuston päätöksessä lunastuksesta todettiin nimenomaisesti, että jäljennöksestä perittävään maksuun sisältyi oikeaksi todistaminen. Tämän vuoksi lunastusmaksu voitiin periä vain virallisesti oikeaksi todistetuista jäljennöksistä. Lunastusmaksua ei ollut vahvistettu oikeaksi todistamattomista valojäljennöksistä.

/V

Kunnallislaki_148_§_2_mom.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Diaaritodistus

R:EOA

Verohallitus

D:1261/4/90

Käsitys

A:10.1.1992

/O

Diaaritodistuksen antamatta jättäminen

Kantelija oli lähettänyt kirjoituksen verohallitukselle. Kirjoitukseen sisältyi pyyntö diaaritodistuksen lähettämisestä. Diaaritodistusta ei toimitettu kantelijalle.

Saatettu käsitys virheellisestä toiminnasta vastaisen varalle verohallituksen tiedoksi.

/V

AsiakLähA_3_§_(75/54)

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Henkilötuntemerkki

R:EOA

Sisäasiainministeriö

D:357/2/92

Ulkomaalaisrekisteri

A:3.3.1992

Esitys

/O

Ulkomaalaisrekisteriä koskevaa säännöstä esitetty sisällytettäväksi lakiin

Esitetty, että sisäasiainministeriö ryhtyisi tarpeellisiksi katsomiinsa toimenpiteisiin ulkomaalaisrekisteriä koskevan

säännöksen sisällyttämiseksi lakiin.

Sisäasiainministeriön ulkomaalaiskeskuksen pitämän ulkomaa-
laisrekisterin katsottu olevan sisällöltään ja säädöspohjal-
taan puutteellisen.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Verohohtaja	R:EOA
Verosihteeri	D:329/4/90
Viivästyminen	A:24.3.1992
Huomautus	

/O

Huomautus puutteista valituksen kulun valvonnassa verotoimistossa ja lausunnon laatimisen viivyttelämisestä

Lääninoikeudelle osoitettu ja verotoimistoon toimitettu vali-
tus oli lähetetty verotoimistosta lääninoikeuteen vasta kun
hieman yli neljä vuotta oli kulunut valituksen toimittamisesta
verotoimistoon.

Annettu huomautus verojohtajalle puutteista, joita valituksen
kulun valvonnassa oli ollut verotoimistossa ja verosihteerille
viivyttelämisestä lausunnon laatimisessa.

/V

Verotusasetus_9_§
EOA:n_JS_7_§_3_mom.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Muutoksenhaku	R:EOA
Tielautakunta	D:1227/4/90
Valitusosoitus	A:24.3.1992
Huomautus	

/O

Huomautus valitusosoituksen puuttumisesta

Tielautakuntaa huomautettu siitä, ettei sen päätökseen, johon
voitiin hakea muutosta, ollut liitetty valitusosoitusta.

/V

YksityistieL_55_§
YksityistieL_88_§
L_muutoksenhausta_hallintoasioissa_12_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Etuoikeus	R:EOA
Ulosotto	D:519/2/92
Esitys	A:1.4.1992

/O

Esitys oikeusministeriölle ulosottomiehelle saapuvien maksusuoritus-
ten käyttämisen sääntelämisän tarpeesta

Oikeusministeriössä oli ollut valmisteilla ulosottolain muu-
tosesitys, jonka mukaan ulosottomiehelle tulevat maksusuori-
tukset käytetään kaikkien ulosotossa olevien saamisten suori-
tukseksi ulosottolaissa säädetyssä etuoikeusjärjestyksessä.
Maksajan tai maksun lähettäjän asettamaa ehtoa olisi kuiten-
kin noudatettava.

Muutoesitystä on pidetty perusteltuna. Osoituksen sisältöä

koskevien todisteluvaikeuksien vuoksi ulosottolainsäädäntöön tulisi ottaa erityinen säännös siitä, miten esimerkiksi käteissuoritustapauksissa maksajan ehto kirjataan todistettavasti.

Esitetty, että oikeusministeriö ryhtyisi kiireisiin toimenpiteisiin ulosottomiehelle saapuvien maksusuoritusten käyttämisen sääntelemiseksi.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Liikenneministeriö	R:EOA
Valitus	D:1807/2/91
Viivästyminen	A:6.4.1992
Käsitys	

/O

Käsitys valitusasioiden käsittelyn viivästymisestä

Liikenneministeriön tieliikenneosaston teknisessä toimistossa käsiteltävät valitusasiat olivat viivästyneet. Joulukuussa 1991 oli vireillä vielä kymmenen asiaa vuodelta 1988.

Oikeusasiamies kiinnitti huomiota asiaan kanteluasioissa tekemiensä havaintojen perusteella. Tilanne korjaantui työnjohdollisin toimin.

Oikeusasiamies saattoi ministeriön kansliapäällikön ja tieliikenneosaston osastopäällikön tietoon käsityksen, ettei valitusasioiden käsittelyä olisi tullut asettaa toissijaiseen asemaan tärkeisiin lainsäädäntöhankkeisiin nähden.

/V

EOA:n_JS_7_§_2_mom.__(muut._1226/90)
Asetus_liikenneministeriöstä_9_§_(660/88)
Asetus_liikenneministeriöstä_18_§_(660/88)
Asetus_liikenneministeriöstä_19_§_(660/88)

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Keskusvankila	R:AOA
Työaika	D:894/4/91
Vanki	A:10.4.1992
Käsitys	

/O

Käsitys vangin työaika koskevien määräysten noudattamatta jättämisestä

Vangin työaika koskevien määräyksien sallimat ylityötuntimäärät olivat ylittyneet.

Kiinnitetty keskusvankilan johtajan huomiota virheelliseen menettelyyn.

/V

Oikeusministeriön_päätös_vankien_työajasta_17.4.1990

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Poikkeuslupa	R:EOA
Purku	D:924/4/90
Rakennuslautakunta	A:14.4.1992
Rakennuslupa	
Rantakaava	

Toimivalta
Käsitys

/O

Käsitys rakennuslupa-asiassa noudatettavasta oikeasta menettelytavasta

Rakennuslautakunta oli 10.8.1987 myöntänyt rakennusluvan kesämökkiä varten ranta-alueelle. Rakennuspaikka oli sijainnut alueella, jolle omarantaisen loma-asutuksen johdosta oli ollut tarpeellista laatia rantakaava rakennuslain (muut. 626/69) 123a §:n mukaan. Lääninhallitus oli hylännyt poikkeuslupahakemukset rantakaavallisesta rakennuskiellosta. Rakennusluvan hakijalla oli ollut rakennuslupa kyseistä lomarakennusta varten, mutta se oli vanhentunut. Uutta rakennuslupaa tai lupaa rakennustöiden saattamiseksi loppuun ei ollut haettu rakennusasetuksen 150 §:n mukaisesti viiden vuoden kuluessa.

Rakennuslautakunta oli ylittänyt sille rakennuslain 123a ja 123b §:n mukaan kuuluvan toimivallan. Korkein hallinto-oikeus ei ollut rakennuspaikkaan rajoittuvan tilan omistajien pyynnöstä 14.2.1989 ja 7.6.1989 tekemillään päätöksillä purkanut rakennuslupapäätöstä.

Rakennuslautakunnalla ei ollut rantakaavan tarpeellisuuden vuoksi enää toimivaltaa myöntää uudelleen haettua rakennuslupaa. Vaikka rakennustyö oli vuonna 1977 aloitettu vanhan luvan perusteella, ei kysymyksessä ollut ollut lainmukainen rakennuslupa, kun lupaa rakennustöiden jatkamiseen tai uutta rakennuslupaa ei ollut asiakirjojen mukaan haettu rakennusasetuksen (266/59, muut. 697/90) 150 §:n mukaisesti viiden vuoden kuluessa. Rakennuslautakunta olisi rakennuslain 123b §:n huomioon ottaen voinut jo vanhentuneen rakennusluvan perusteella ainoastaan puoltaa lääninhallitukselta haettavaa poikkeuslupaa.

Rakennuslautakunnan menettely oli ollut virheellinen, koska lautakunta oli suoraan myöntänyt rakennusluvan rakennuslain 132 §:n 1 momentin mukaista poikkeuslupaa vaatimatta.

Saatettu rakennuslautakunnan tietoon vastaisen varalle käsitys menettelyn virheellisyydestä.

/V

RakL_123a_§_(muut._626/69)
RakL_123b_§_(muut._626/69)
RakA_52_§_(266/59,_muut._745/75)
RakA_150_§_(266/59,_muut_697/90)
Kts._KHO_t._368/14.2.1989_ja_1979/7.6.1989
Vrt._EOA:n_DNro_778/4/89_vastaava_ratkaisu
Larma/Halberg/Jatkola/Wirilander:_Rakennuslaki_ja_asetus,_1922_s._
862-865

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Lykkääminen	R:AOA
Nimismies	D:649/4/91
Telefax	A:16.4.1992
Täytäntöönpano	
Vankeusrangaistus	
Käsitys	

/O

Käsitys nimismiehen menettelystä vankeusrangaistuksen lykkäämisessä

Nimismies oli myöntänyt muun asian vuoksi vankilassa olevalle vangille lykkäystä vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoon.

Menettely ei ollut suoranaisesti vastoin rangaistusten täytäntöönpanosta annetun asetuksen (RTA) 2 luvun 1c §:n nimenomaisista säännöistä. Se oli kuitenkin oikeusministeriön vankeinhoitosaston 17.9.1990 (Dnro 1260/50/90) antamien ohjeiden (rangaistusten täytäntöönpanon lykkäämistä koskevien säännösten muuttaminen) vastaista.

Nimismiehen menettely ei ollut vaarantanut kantelijan oikeusturvaa. Nimismiehen tietoon saatettu vastaisen varalle käsitys hänen oikeusministeriön rangaistusten täytäntöönpanon lykkäämistä koskevien ohjeiden vastaisesta menettelystään.

Kysymys myös telefax-laitteen välityksellä tiedoksi annetun vankeusrangaistuksen täytäntöönpanosta. Menettely oli katsottu voitavan hyväksyä kiireellisessä tapauksessa.

/V

RTA_2_luku_1_C_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Poliisi

R:AOA

Vahingonkorvaus

D:166/4/91

Käsitys

A:23.4.1992

/O

Huomion kiinnittäminen vastaisen varalle vahingonkorvauksen suorittamista koskevaan päätöksentekoon

Lääninhallitukselle oli tehty poliisin menettelyä koskenut vahingonkorvaushakemus. Lääninhallituksen poliisitoimisto oli vastannut hakemukseen kirjeellä, jonka mukaan siinä lähemmin esitetyillä perusteilla katsottiin, ettei korvausvaatimusta voitu tutkia.

Lääninhallituksen olisi tullut tehdä asiassa päätös, josta olisi ilmennyt, olivatko vahingonkorvauslain mukaiset korvausedellytykset olemassa, jotta korvaus voitaisiin suorittaa vapaaehtoisesti valtion varoista.

Lääninhallituksen, poliisitarkastajan ja apulaispoliisitarkastajan huomiota kiinnitettiin vastaisen varalle siihen, että ratkaisu virantoimituksessa sattuneista vahingoista suoritettavasta vapaaehtoisesta korvauksesta tulee perustella näytöllä tai sen puuttumisella vahingonkorvauslain mukaisen isännänvastuun syntymisestä.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Eduskunnan oikeusasiamies

R:AOA

Irtisanomissuoja

D:835/4/90

Museovirasto

A:29.4.1992

Määräaikainen työsopimus

Toimivalta

Yksityisoikeudellinen sopimus

/O

Eduskunnan oikeusasiamiehen toimivalta tutkia viranomaisen menettelyä yksityisoikeudellisen sopimuksen osapuolena

Oikeusasiamies voi tutkia viranomaisen menettelyn myös yksityisoikeudellisen sopimussuhteen osapuolena, jos viranomaisen epäillään menetelleen vilpillisesti tai muutoin moitittavasti.

Kantelussa oli kysymys siitä, oliko museovirasto pyrkinyt kiertämään työsopimuslaissa toistaiseksi työsuhteessa oleville säädettyä irtisanomissuojaa tehdessään työntekijän kanssa useita perättäisiä määräaikaista työsopimuksia.

Apulaisoikeusasiamies tutki kantelun, koska viranomainen työnantajana ja työntekijä eivät olleet samanarvoisessa asemassa määräaikaista työsopimusta tehtäessä. Asialla oli myös työntekijän työsuhteturvan kannalta suuri merkitys.

Moitittavaa menettelyä ei todettu.

/V

Hallitusmuoto_49_§_1_mom._(19/71)

Työsopimuslaki_2_§_2_mom.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Hallintolainkäyttö

R:EOA

Liikennelupa

D:757/2/90

Liikenneministeriö

A:6.4.1992

Lääninhallitus

Oikeusministeriö

Palautuspäätös

Oma aloite

Käsitys

/O

Käsitys yhteiskäsittelyyn otettujen liikennelupavalitusten palautusratkaisujen perusteista

Liikenneministeriö oli valitusasiassa palauttanut lääninhallitukselle uudelleen käsiteltäväksi kuuden autoilijan liikennelupa-asiat. Palautuspäätöksessään ministeriö oli määrännyt, että luvat tuli myöntää tietyille nimeltä mainituille henkilöille. Ministeriön käytäntö palautuspäätöksissä oli vaihdellut.

Oikeusasiamies katsoi, että liikenneministeriön lainkäyttöelimenä valitusasiassa tekemä palautuspäätös, jossa liikennelupa-asiassa luvansaajat oli nimetty, saattoi aiheuttaa lääninhallituksessa hämmennystä. Oikeusasiamiehen mielestä liikenneministeriön tehtävänä on valitusviranomaisena lainkäyttö-asiassa ensisijaisesti tutkia muutoksenhaun alaisissa tapauksissa luvan myöntämisen edellytykset.

Ratkaisu saatettu tiedoksi myös oikeusministeriölle, joka valmisteli hallintolainkäyttöä koskevaa uutta lainsäädäntöä.

/V

Asetus_ammattimaisesta_moottoriajoneuvoliikenteestä_5_§_(646/70,_muut._173/85)

Laki_luvanvaraisesta_henkilöliikenteestä_tiellä_9_§_(343/91)

EOA:n_JS_8_§_(2/20)

EOA:n_JS_8a_§_(2/20)

Kurvinen,_Pekka/Sippola,_Sakari:_Päätöksenteko_hallinnossa_s._61_(1989)

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Esteellisyys
Toimivallan ylitys
Virkamies
Virkarikos
Syyte

R:EOA
D:1758/4/91
A:15.4.1992

/O

Syyte pormestaria vastaan virkavelvollisuuksien rikkomisesta

Pormestari oli laatinut ulosottoasiassa hakijoiden asiamiehenä maistraatille osoitetun kirjelmän ja tämän jälkeen yksin maistraatin nimissä käsitellyt asiaa.

Pormestari ei olisi tuomioistuimen lainoppineena jäsenenä saanut toimia jutussa hakijan asiamiehenä. Asiamiehenä toimituaan hän oli ollut esteellinen käsittelemään asiaa maistraatin jäsenenä.

Maistraatti oli päätösvaltainen puheenjohtajan ja kahden jäsenen läsnä ollessa. Pormestari oli ylittänyt toimivaltansa käsitellessään asiaa yksin maistraatin nimissä.

Pormestari oli menettelyllään tahallaan rikkonut virkatoiminnassa noudatettavaan säännöksiin perustuvan virkavelvollisuutensa. Tekoja ei olosuhteet huomioon ottaen ollut pidettävä vähäisinä.

Kanneviskaalia kehoitettiin asettamaan pormestari syytteeseen menettelystään.

/V

EOA:n_JS_1_§
EOA:n_JS_6_§_1_mom.
OK_8_luku_2_§_2_mom.
OK_13_luku_1_§
OK_15_luku_3_§_2_mom.
OK_15_luku_3_§_3_mom.
RL_40_luku_10_§
A_maistraatista_1_§_2_mom.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Lainhuuto
Tiedusteluun vastaaminen
Tuomioistuin
Viivästyminen
Käsitys

R:EOA
D:127/4/90
A:21.5.1992

/O

Huomion kiinnittäminen lainhuudatusasioiden käsittelyyn säädetyssä ajassa

Käräjätuomarin huomiota on kiinnitetty lainhuudatusasioiden käsittelemiseen lainhuudatus- ja kiinnitysasiasiain käsittelystä tuomiokunnan arkistossa annetun lain soveltamisesta annetun asetuksen (1053/45) 5 ja 6 §:ssä tarkoitetussa ajassa.

Käräjätuomarin huomiota on kiinnitetty myös siihen, että lainhuudatusasioita koskeviin kirjallisiin tiedusteluihin on pääsääntöisesti vastattava.

/V

L_lainhuudatus-_ja_kiinnitysasiasiain_käsittelystä_tuomiokunnan_arkistossa_5_§_(1052/45)
A_lainhuudatus-_ja_kiinnitysasiasiain_käsittelystä_tuomiokunnan_arkistossa_5_§_(1053/45)

A_lainhuudatus-_ja_kiinnitysasiain_käsittelystä_tuomiokunnan_arkistos-
sa_6_§_(1053/45)

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Kuuleminen	R:AOA
Tapaamiskielto	D:274/4/90
Turvaamistoimenpide	A:5.5.1992
Vanki	
Käsitys	

/O

Vankilanjohtajan tietoon saatettu käsitys oikeasta menettelystä tapaa-
miskiellon määräämisessä

Vankilanjohtaja oli määrännyt vangin tapaaajat, joista toinen oli ollut vangin avovaimo, tapaamiskieltoon toistaiseksi sen vuoksi, että vangilta oli heti tapaamisen jälkeen tarkastuksessa löytynyt erä huumausainetta. Tapaamiskieltoon määräämisestä ei ollut kuultu vankia eikä siitä ollut myöskään kerrottu sittemmin vangille tai tapaaajille.

Rangaistusten täytäntöönpanosta annetun asetuksen (RTA) 2 luvun 9 §:n 4 momentin mukaan vangilla on oikeus vastaanottaa vieraita valvonnan alaisena, sen mukaan kuin asetuksella tarkemmin säädetään. Vierailua ei ole kiellettävä, jollei ole perusteltua aihetta epäillä väärinkäytöksiä. Vankeinhoitoasetuksen 52 §:n mukaan vangilla on oikeus ottaa vastaan vieraita tapaamista varten varattuina aikoina niin usein kuin rangaistuslaitoksen järjestystä ja työtoimintaa haittaamatta on mahdollista. Eriyisestä syystä voidaan tapaaminen sallia muunakin kuin tapaamista varten varattuna aikana.

Laitoksen johtaja voi apulaisoikeusasiamiehen käsityksen mukaan laitosjärjestyksestä vastaavana määrätä tapaaajan toistaiseksi tapaamiskieltoon, milloin on perusteltua aihetta epäillä väärinkäytöksiä. Vangin omaisen määräämistä tapaamiskieltoon apulaisoikeusasiamies pitää kuitenkin epäsuotavana ja katsoo, että kieltoon on tällöin oltava tavanomaista painavimmat syyt. Tapaamiskiellon edellytykset on tarvittaessa arvioitava kunkin vierailun kannalta erikseen.

Tapaamiskielto on turvaamistoimenpide, eikä sitä voida apulaisoikeusasiamiehen käsityksen mukaan käyttää kurinpidollisena seuraamuksena tapaamisoikeuden väärinkäyttämistä.

Tapaamiskieltoon määrääminen on vangin kohtelua koskeva tärkeä päätös. Sen vuoksi apulaisoikeusasiamies pitää kohtuullisena, että vankia kuullaan asiasta ennen tapaamiskiellon määräämistä ja että hänelle siten varataan tilaisuus lausua mahdollisen tapaamiskiellon perusteista. Vangille ja mahdollisuuksien mukaan myös kiellon kohteeksi joutuneelle tapaaajalle tulee myös ilmoittaa asetetusta tapaamiskiellosta.

/V

RTA_2_luku_9_§_4_mom.
RTA_2_luku_10_§
Vankeinhoitoasetus_52_§
Vankeinhoitoasetus_72_§
+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Sairaala	R:AOA

Vastuu D:981/4/90
Käsitys A:15.5.1992

/O

Sairaalan tietoon saatettu käsitys riittämättömästä huolellisuudesta lasten valvonnassa

Lastenlinnan sairaalan avo-osastolle hoitoon otettu 7-vuotias lapsi oli päässyt karkaamaan, jolloin hänen turvallisuutensa oli vaarantunut.

Sairaalan tietoon saatettu käsitys riittämättömästä huolellisuudesta lasten valvonnassa ja kiinnitetty huomiota vastaisuuden varalle sairaalan vastuuseen lasten turvallisuudesta sairaalahoidon aikana. Potilaiden vaikeahoitoisuus ja henkilökunnan pula eivät riitä perusteeksi sairaalahoitoon otetun lapsen valvonnan puutteellisuudelle.

Kysymys myös sairaalan menettelystä lapsen mahdollisen seksuaalisen hyväksikäytön selvittämisessä.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Hyvä hallinto R:EOA
Kuuleminen D:1018/4/90
Lääninhallitus A:12.5.1992
Naapuri
Poikkeuslupa
Rakennusasia
Käsitys

/O

Lääninhallituksen tietoon saatettu oikeusasiamiehen käsitykset puutteista lomarakennusta koskeneen poikkeuslupa-asian valmistelussa

Naapuritilan pääomistaja kanteli poikkeuslupa-asian käsittelystä kaupungin toimielimissä ja lääninhallituksessa.

Kantelun tutkinta osoitti, että eräiden poikkeuslupa-asioiden valmistelu ja asiakirjahallinto eivät olleet olleet lääninhallituksessa hyvän hallintokäytännön mukaiset. Toiselta paikakunnalta olevia rakennuspaikan osa-omistajia ei ollut syksyllä 1988 kuultu heille erityisesti annetulla tiedoksiannolla. Sanottujen naapureiden tiedustelukirjeisiin ei ollut vastattu lääninhallituksesta ennen poikkeuslupapäätöksen antamista.

Oikeusasiamies saattoi käsityksensä lääninhallituksen tietoon vastaisen varalle. Päätös lähetettiin tiedoksi myös ympäristöministeriölle.

/V

Rakennuslaki_132_a_§_(muut._588/73)
Rakennusasetus_5_a_§_(muut._791/73)

Ks._myös_Larma_Otto_ym.:_Rakennuslaki_ja_-asetus_s._544_ja_674_(1992)
+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Diaaritodistus R:AOA
Työministeriö D:1342/4/90
Käsitys A:15.5.1992

/O

Ministeriön tietoon on saatettu käsitys laiminlyönnistä toimittaa

pyydetty diaaritodistus

Kantelija oli pyytänyt kirjallisesti diaaritodistusta ministeriöön neljä kuukautta aikaisemmin lähettämästään lausuntopyyntöä. Ministeriö lähetti kirjallisen vastauksen lausuntopyyntöön diaaritodistuksen antamisen sijasta.

Asiakirjain lähettämisestä annetun asetuksen (75/54) 3 §:n mukaan todistus on, jos asiakirjat ovat saapuneet viranomaiselle postitse ja lähettäjä pyytää diaaritodistusta, toimittava hänelle samalla tavoin kuin asiakirjain lähettämisestä postitse on säädetty.

Ministeriö oli jättänyt toimittamatta kantelijalle kirjallisesti pyydetyn diaaritodistuksen. Ministeriö oli näin menettellessään toiminut asiakirjain lähettämisestä annetun asetuksen 3 §:n vastaisesti.

/V

Asiakirjain_lähettämisestä_annettu_asetus_3_§_(75/54)

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Kaavoitus sopimus

R:EOA

Kunnan lausunto

D:1558/4/90

Poikkeuslupa

A:11.5.1992

Huomautus

/O

Kunnanarkkitehdille annettu huomautus, koska hän oli aiheettomasti kytkenyt poikkeuslupahakemusten puoltamisen saman maanomistajan 15 kilometrin päässä sijaitsevaa toista aluetta koskevaan kaavoitus sopimukseen

Maanomistajan omistamalle tilalle oli haettu kolmea poikkeuslupaa omakotitalon rakentamiseksi. Samaan aikaan maanomistajan ja kunnan välillä oli käyty neuvotteluja kyseisestä tilasta noin 15 kilometrin päässä sijaitsevan toisen alueen rakennusoikeuksista ja alueiden myymisestä kunnalle. Kunnanarkkitehti oli ensin esittänyt kaavoituslautakunnalle, että poikkeuslupahakemuksia ei puollettaisi, koska ne olivat mm. vastoin kunnanvaltuuston hyväksymää osayleiskaavaa ja kunnan rakennusjärjestystä. Lautakunta oli pannut asian pöydälle.

Kaavoitus sopimusneuvottelujen edistyttyä kunnanarkkitehti oli muuttanut päätösehdotustaan. Hän oli esittänyt, että omakotitalojen poikkeuslupahakemuksia tuli nyt puoltaa, koska maankäyttö oli sopimuksella kompensoitu muualla, vaikka osayleiskaava ja rakennusjärjestys eivät tukeneet rakentamista.

Sopimusneuvotteluilla ei ollut kaavoituksen tai maankäytön kannalta asiallista yhteyttä poikkeuslupahakemuksiin. Kysymyksessä ei siten ollut kaavoituksessa noudatetun ns. kompensatio-periaatteen soveltaminen. Kunnan lausunnon tuli perustua asiaan liittyviin tosiasioihin, säännöksiin, määräyksiin ja ohjeisiin. Kunnanarkkitehti oli aiheettomasti kytkenyt poikkeuslupahakemuksista annettavan lausunnon kaavoitus sopimusneuvotteluihin.

/V

Rakennusasetus_5_§

Sisäasiainministeriön_yleiskirje_n:o_2033/501/80;_6.6.1980

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Asiavirhe	R:EOA
Hallintomenettely	D:408/4/91
Suostumus	A:19.5.1992
Korjaus	
Huomautus	

/O

Huomautettu apurahapäätösten korjaamisesta hallintomenettelylain vastaisesti ilman asianosaisten suostumusta

Normaalimetsäoppilaitoksen rehtori ja osastonjohtaja myönsivät 12.11.1990 allekirjoittamallaan päätöksillä opiskelijoille apurahat opiskelijoille tiedoksi annetuilla päätöksillä. Apurahojen laskentaperusteena oli käytetty maatalousministeriön kirjeessä metsähallitukselle vuonna 1970 vahvistettuja apurahojen määräytymisperusteita (kirje 1363/53 MM 1970). Ne olivat perustuneet normaalimetsäoppilaitoksista annetun asetuksen (398/65) 11 §:n 2 momenttiin. Asetus oli kuitenkin kumottu 1.8.1990 alkaen. Maatalousministeriön vahvistamat maksuperusteet olivat samalla kumoutuneet.

Opetusministeriö vahvisti 17.1.1991 apurahojen perusteet vuodelle 1991. Perusteet koskivat myös normaalimetsäoppilaitosta. Ne olivat oppilaitoksessa aikaisemmin noudatetuista perusteista siten poikkeavat, että puolisoa ei luettu huollettaviin kuten aikaisemmin.

Oppilaitoksen rehtori teki keväällä 1991 uudet apurahapäätökset. Näissä päiväämättömissä päätöksissä käytettiin perusteena opetusministeriön vahvistamia perusteita. Opiskelijoilta ei pyydetty suostumusta apurahapäätösten muuttamiseen. Apurahat maksettiin tosiasiallisesti uusien päätöksien mukaisesti. Useiden kohdalla apuraha oli pienempi kuin ensiksi tehdyillä päätöksellä myönnetty.

Rehtorin ja osastonjohtajan 12.11.1990 tekemät apurahapäätökset olivat virheelliset siten, että apurahojen maksuperusteet eivät olleet päätöksiä tehtäessä enää voimassa. Päätöksiin ei ollut liitetty myöskään apurahan maksamiseksi ehtoa valtion tulo- ja menoarvion hyväksymisestä.

Korjauspäätökset puolestaan tehtiin asianosaisten suostumuksesta. Päätöksistä ei ilmennyt, että kyseessä oli ensiksi mainittujen apurahojen korjaaminen eikä syy korjaukseen. Päätöksiä ei ollut myöskään päivätty.

Hallintomenettelylain 26 §:n mukaan viranomainen voi poistaa virheellisen päätöksensä ja ratkaista asian uudelleen, jos päätös perustuu selvästi virheelliseen tai puutteelliseen selvitykseen taikka ilmeisen väärään lain soveltamiseen. Asiavirhettä ei saa korjata asianosaisten suostumuksesta.

Rehtoria on huomautettu eduskunnan oikeusasiamiehen johtosääntönsä 7 §:n nojalla hänen lainvastaisesta menettelystään apurahapäätösten korjaamisessa sekä ensiksi tehtyjen apurahapäätösten virheellisyydestä.

Osastonjohtajan tietoon on saatettu vastaisen varalle käsitys hänen menettelynsä virheellisyydestä ensimmäisiä apurahapäätöksiä tehtäessä.

Opetusministeriön tietoon on saatettu apurahojen maksamisessa tapahtunut lainvastainen menettely siinä tarkoituksessa, että ministeriö voisi ryhtyä tarpeelliseksi katsomiinsa toimenpiteisiin, jotta normaalimetsäoppilaitoksen opettajakurssin päätöksessä mainitut opiskelijat saisivat heille lainvoimaisesti 12.11.1990 myönnetyt apurahat.

/V

EOA:n_JS_7_§_(1226/90)

Hallintomenettelylaki_26_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Hallitusmuoto

R:EOA

Päätös

D:956/4/91

Toimivalta

A:22.5.1992

Yhdenvertaisuusperiaate

Käsitys

/O

Käsitys oikeasta menettelytavasta metsänparannusvaroja jäädytettäessä

Oikeusasiamiehelle tulleissa kanteluissa oli pidetty kansalaisten eriarvoisena kohteluna sitä, että osa Vuotoksen alueen metsänomistajista oli saanut aiemmin metsänparannusvaroja ja osa jäänyt niitä ilman.

Hallituksen iltakoulussa oli toukokuussa 1991 käsitelty Vuotoksen altaan rakentamista ja päätetty ryhtyä valmistelemaan ehdotusta altaan rakentamista koskevaksi periaatepäätökseksi. Asiaa ei ollut käsitelty valtioneuvoston yleisistunnossa. Tämän jälkeen maa- ja metsätalousministeriö oli suullisessa neuvottelussa päättänyt allasalueen metsänparannustöiden rahoituksen keskeyttämisestä toistaiseksi.

Voimassa olevaan lainsäädäntöön ei sisältynyt säännöksiä hallituksen iltakoulusta. Sen päätöksillä ei ollut muodollista sitovuutta. Maa- ja metsätalousministeriön päätökselle oli säädetty tietty käsittelyjärjestys valtioneuvoston ohjesäännössä ja maa- ja metsätalousministeriöstä annettussa asetuksessa.

Hallitusmuodon 5 §:ssä tarkoitettu yhdenvertaisuusperiaate edellytti, että kansalaisia kohdeltiin yhdenmukaisesti oikeudellisesti katsoen samanlaisissa tapauksissa. Yhdenvertaisuusperiaatteesta poikkeaminen vaati asialliset syyt, ja ne tuli ilmetä virallisesta päätöksestä.

Pidetty epätyytyttävänä tilannetta, jossa kansalaisen oikeuksiin puuttuvia ratkaisuja tehtiin epävirallisesti ilman säännösten edellyttämiä määrämuotoja. Kansalaisilla ei tällöin ollut mahdollisuutta tietää tarkasti ratkaisun sisältöä eikä myöskään hakea muutosta.

Asianmukaisinta olisi ollut, että Vuotos-asia olisi hallituksen iltakoulun jälkeen käsitelty myös valtioneuvoston yleisistunnossa ja tällöin otettu kantaa siihen, mitkä olivat periaatepäätöksen valmistelun vaikutukset eri hallinnon aloilla.

Joka tapauksessa maa- ja metsätalousministeriön olisi metsänparannusvarojen käyttöä valvovana viranomaisena tullut tehdä asiassa nimenomainen kirjallinen päätös ja toimittaa se paikalliselle metsälautakunnalle toimenpiteitä varten.

Saatettu maa- ja metsätalousministeriön tietoon käsitys oikeasta menettelytavasta metsänparannusvarojen jäädyttämistä ja metsänparannustöiden keskeyttämistä koskevaa asiaa ministeriössä käsiteltäessä.

Ks. myös DNro 1123/4/91

/V

Hallitusmuoto_5_§
Valtioneuvoston_ohjesääntö
Metsänparannuslaki_21_§_1_mom.
Metsänparannuslaki_32_§
A_maa-_ja_metsätalousministeriöstä
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Keskusvankila	R:AOA
Maksuaika	D:320/4/92
Muuntorangaistus	A:20.5.1992
Täytäntöönpano	
Käsitys	

/O

Kiinnitetty vastaisen varalle keskusvankilan apulaisjohtajan huomiota menettelyyn muuntorangaistuksen täytäntöönpanossa

Keskusvankilan johtokunta oli määrännyt, että vanki oli päästettävä ehdonalaiseen vapauteen 17.2.1992. Poliisi oli toimitannus keskusvankilaan kaksi muuntorangaistusten etsintäkuulutustallennetta sunnuntaina 16.2.1992. Vankia ei ollut päästetty ehdonalaiseen vapauteen 17.2.1992. Muuntorangaistusten täytäntöönpanokirjojen telekopiojäljennökset oli toimitettu keskusvankilaan iltapäivällä 17.2.1992.

Keskusvankilan apulaisjohtajan huomiota on kiinnitetty siihen, että vanki olisi tullut joko päästää ehdonalaiseen vapauteen ja antaa poliisin passittaa vanki etsintäkuulutusten nojalla lääninvankilaan muuntorangaistusten täytäntöönpanoa varten, jolloin vangilla olisi ollut rangaistusten täytäntöönpanoasetuksen 2 luvun 1 d §:n 6 momentissa säädetty rangaistuslaitokseen saapuneelle kuuluva oikeus maksaa muunnetuista sakoista maksamatta oleva koko rahamäärä vielä saapumispäivän jälkeisenä viitenä sellaisena arkipäivänä, jona valtion virastossa yleensä työskennellään taikka toimia siten, että vangilla olisi ollut tämä oikeus myös keskusvankilassa.

/V

Rangaistusten_täytäntöönpanoasetus_2_luku_1_d_§_6_momentti
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Eduskunnan oikeusasiamies	R:AOAVM
Eläkesäätiö	D:737/4/92
Rekisteröimätön lisäeläke	A:27.5.1992
Vakuutusyhtiö	
Toimivalta	

/O

Eduskunnan oikeusasiamiehen toimivalta tutkia Eläkesäätiön toimintaa

Hallitusmuodon 49 §:n (muut. 1.1.1991 alkaen 1221/90) mukaan eduskunnan oikeusasiamiehen tehtävänä on valvoa, että tuomioistuimet ja muut viranomaiset sekä virkamiehet tehtävissään samoin kuin julkisyhteisön työntekijät ja muutkin julkista

tehtävää hoitaessaan noudattavat lakia sekä täyttävät velvollisuutensa.

Julkisia tehtäviä on uskottu myös yksityisille oikeushenkilöille. Muun muassa yksityiset vakuutusyhtiöt hoitavat monia lakisääteisiä eläke- ja vahinkovakuutusjärjestelmiä.

Oikeusasiamiehen toiminnassa omaksutun käytännön mukaan oikeusasiamiehen toimivaltaan on katsottu kuuluvaksi lakisääteisen eläkevakuutuksen lisäksi myös rekisteröityjen lisäeläkkeiden laillisuuden valvonta. Sen sijaan rekisteröimättömien eläkkeiden valvonnan ei ole katsottu kuuluvan oikeusasiamiehen toimivaltaan.

/V

Hallitusmuoto_49_§_1_mom._.(1221/90)

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Eduskunnan oikeusasiamies	R:AOA
Koulutus- ja erorahasto	D:442/4/91
Toimivalta	A:13.5.1992

/O

Eduskunnan oikeusasiamiehen toimivalta tutkia Koulutus- ja erorahaston toimintaa

Hallitusmuodon 49 §:n 1 momentin mukaan, sellaisena kuin se oli voimassa 1990 loppuun, eduskunnan oikeusasiamiehen toimivaltaan kuului tuomioistuinten, viranomaisten ja virkamiesten virkatoiminnan lainmukaisuuden valvonta.

Vuoden 1991 alusta muutetun hallitusmuodon 49 §:n (1221/90) mukaisesti oikeusasiamiehen valvontavaltaa on laajennettu koskemaan kaikkia niitä, jotka hoitavat julkista tehtävää. Myös Koulutus- ja erorahasto kuuluu vuoden 1991 alusta oikeusasiamiehen valvontavaltaan kaikilta niiltä osin kuin se hoitaa julkista tehtävää. Sen sijaan oikeusasiamies ei voi toimivaltuksiensa puitteissa tutkia Erorahaston eikä Koulutus- ja erorahaston ennen 1.1.1991 antamien päätösten lainmukaisuutta.

/V

Hallitusmuoto_49_§_1_mom._.(19/71)

Hallitusmuoto_49_§_1_mom._.(1221/90)

Laki_Koulutus-_ja_erorahastosta_1_§_(537/90)

Laki_Koulutus-_ja_erorahastosta_2_§_(537/90)

Koulutus-_ja_erorahaston_säännöt

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Asunto	R:EOA
Eduskunnan oikeusasiamies	D:1008/4/90
Toimivalta	A:7.5.1992
TSS-oikeus	

/O

Eduskunnan oikeusasiamiehen toimivalta tutkia, olivatko maan ylimmät valtioelimet noudattaneet taloudellisia, sivistyksellisiä ja sosiaalisia oikeuksia koskevaa kansainvälistä yleissopimusta.

Kantelussa pyydettiin oikeusasiamiestä selvittämään, olivatko ylimmät valtioelimet noudattaneet Suomen allekirjoittamaa ja voimaan saattamaa taloudellisia, sivistyksellisiä ja sosiaalisia oikeuksia koskevaa kansainvälistä yleissopimusta siltä

osin kuin se velvoitti turvaamaan Suomen kansalaisille "sopivan asunnon" "täysimääräisesti käytettävissä olevia voimavaroja hyväksi käyttäen".

Suomi on 11.10.1967 allekirjoittanut Yhdistyneiden Kansakuntien yleiskokouksen 16.12.1966 hyväksymän taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevan yleissopimuksen. Yleissopimus on saatettu Suomessa voimaan 16.1.1976 annetulla asetuksella (106/76).

Eduskunnan oikeusasiamiehen tehtävänä on hallitusmuodon 49 §:n mukaan valvoa, että viranomaiset ja virkamiehet ja kaikki muut julkista tehtävää hoitaessaan noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa. Eduskunnan ja tasavallan presidentin toiminnan valvonta ei kuitenkaan kuulu oikeusasiamiehen toimivaltaan. Ylimmistä valtioelimistä ainoastaan valtioneuvoston ja sen jäsenten toiminnan lainmukaisuuden valvonta kuuluu näin ollen oikeusasiamiehen toimivaltaan.

Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva sopimus sitoo Suomen sopimusvaltiona. Se ei kuitenkaan luo yksityisille ihmisille valtioon tai sen viranomaisiin kohdistuvia oikeuksia.

Sopimuksen voimassaoloaikana toimineet hallitukset ovat omalta osaltaan vastuussa siitä, että Suomi on toiminut tavalla, johon se on yleissopimuksen hyväksyessään ja sen voimaan saatessaan sitoutunut. Hallitusten toiminnan arviointi sopimuksen tavoitteiden saavuttamiseksi merkitsee sopimuksen voimassaoloaikana toimineiden hallitusten asunto-, alue- ja talouspolitiikan arviointia sopimusvuosina. Tätä arviointia ei voida pitää luonteeltaan oikeudellisena eikä sen voida katsoa kuuluvan oikeusasiamiehen tehtäviin laillisuuden valvojana.

/V

Hallitusmuoto_49_§
TSS-sopimus_2_artikla_(SopS_6/76)
TSS-sopimus_11_artikla_(SopS_6/76)
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Kirkkohallitus R:EOA
Maksu D:1312/4/91
Esitys A:22.5.1992
Huomautus

/O

Kirkkohallitukselle on huomautettu sen virheellisestä menettelystä seurakuntien perimiä tilillevientimaksuja koskevassa asiassa

Kirkollisella viranomaisella on oikeus periä virkatodistuksesta lunastus-, lähetys- ja postimaksuja. Maksujen periminen perustuu valtioneuvoston päätökseen taksasta, jonka mukaan suoritetaan lunastusta evankelis-luterilaisen seurakunnan papin annettavista virkatodistuksista ja muista asiakirjoista (957/75) ja asiakirjain lähettämisestä annetun asetuksen (75/54) 8 §:ään. Maksujen suuruus ilmenee säännöksistä. Ne eivät sisällä tilillevienti- tai vastaavan nimistä maksua.

Kirkkohallituksen seurakunnille ns. pankkien tilillevientimaksuista lähettämästä yleiskirjeestä 9.3.1990 n:o 6/1990 ei ilmennyt, että kirjeessä on tarkoitettu vapaaehtoisena asiakailta perittävää maksua. Myöskään eri seurakuntien käyttämis-

tä postisiirtokorteista ei käynyt ilmi, että tilillevientimaksun suorittaminen olisi vapaaehtoista.

Seurakunnat eivät olisi saaneet ryhtyä perimään ns. tilillevientimaksua ilman, että se perustuu mihinkään säännökseen. Seurakuntien siirtyminen perimään erillistä tilillevientimaksua asiakkailta on perustunut kirkkohallituksen yleiskirjeeseen 9.3.1990 n:o 6/1990.

Opetusministeriölle on esitetty, että se kiireellisesti valmistelisi ja saattaisi voimaan kirkkolain 127 §:n 3 momentin nojalla kirkonkirjoista ja seurakunnan muista asiakirjoista annettavista virkatodistuksista perittäviä maksuja koskevan opetusministeriön päätöksen.

/V

VNp_taksasta,_jonka_mukaan_suoritetaan_lunastusta_evankelis-luterilaisen_seurakunnan_papin_annettavista_virkatodistuksista_ ja_muista_asiakirjoista_(957/75)
AsiakLähA_8_§_(75/54)
KirkkoL_127_§_(392/90)

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Holhouslautakunta	R:AOA
Holhoustoimen valvonta	D:28/4/90
Käsitys	A:1.6.1992

/O

Käsitys holhouslautakunnan toiminnan puutteista holhouksen valvonnassa

Tutkittavana oli yksityisen holhouksen valvonta tapauksessa, jossa holhottavalla oli huomattava omaisuus, jonka asumisen elämisen ja kuntoutuksen asianmukainen järjestäminen oli vaikeaa ja jossa holhottavan ja holhoojan välillä vallitsi epäluottamus.

Holhouslautakunnan voitiin todeta holhoojan pyynnöstä ottaneen kantaa erilaisiin holhottavan omaisuuden hoitoa koskeviin asioihin sekä tarkastettaneen sille esitetyt holhouslausekkeet. Holhouslautakunta oli myös vastannut sille tehtyihin holhousta koskeviin tiedusteluihin sekä ottanut kantaa holhottavan itsensä sille osoittamiin pyyntöihin.

Holhottavan asuinolosuhteet olivat kuitenkin olleet varsin puutteelliset, tosin holhottavan omasta valinnasta ja tahdosta. Hänellä oli käytössä kotipalveluja haluamallaan tavalla samoin kuin terveyskeskuksen kuntoutus- ja sairaanhoitopalveluja. Holhottavalla oli kuitenkin varsin huomattava omaisuus ja eläketulojen lisäksi muita tuloja. Holhottava oli tyytymätön holhoojaansa ja hänen kuntoutuksensa puutteellisuudesta ja asumisolojensa kehnoudesta oli esitetty monelta taholta perusteltuja väitteitä.

Holhouslautakunta ei ollut ryhtynyt oma-aloitteisiin toimiin holhottavan olojen ja kuntoutuksen asianmukaisuuden arvioimiseksi. Se oli kääntynyt holhoojan puoleen, kuullut tätä ja välittänyt holhoojan selvitykset vastauksina esitettyihin tiedusteluihin. Itsenäistä holhottavan etujen arviointia holhouslautakunnan kannanottoon ei juurikaan sisällynyt.

Holhouslautakunnan olisi tullut holhousta valvoessaan ottaa yksityiskohtaisesti ja itsenäisesti kantaa esimerkiksi holhot-

tavan kuntoutusta ja asumisolosuhteita koskeviin järjestelyihin. Kun otetaan huomioon holhottavan varallisuus, koulutus ja hänen aikaisemmat olosuhteensa, holhouslautakunnan olisi tullut harkita holhottavan mahdollisuudet myös yksityisiin kuntoutuspalveluihin. Holhouslain 42 §:n mukaan holhottavan omaisuutta on hoidettava sillä tavoin, että omaisuus ja sen tuotto voidaan käyttää vajaavaltaisen hyödyksi.

Holhouslautakunta ei ollut toiminut holhousta valvoessaan sillä perusteellisuudella, aktiivisuudella ja itsenäisyydellä, jota holhottavan olosuhteet ja omaisuus huomioon ottaen olisi ollut tarpeen.

Holhouslautakunnan menettelyä arvioitaessa otettiin kuitenkin huomioon myös se, että holhoustoimelta puuttui valtakunnallinen johto. Tästä syystä kuntien holhouslautakunnilta puuttui ohjaus, valvonta ja erilaiset niiden toimintaa helpottavat ohjeet ja mallit. Muun muassa tämä huomioon ottaen apulaisoikeusasiamies tyytyi saattamaan holhouslautakunnan tietoon käsityksensä sen toiminnan puutteista ja korostamaan holhouslautakunnan valvonnan merkitystä tilanteessa, jossa holhottavan ja holhoojan välillä vallitsevat erimielisyydet, holhottavalla on huomattava omaisuus ja hänen hoitonsa ja kuntoutuksensa järjestäminen asianmukaisesti on erityisen vaikeata.

Ks. myös Dnrot 83 ja 1921/4/90.

/V

Holhouslaki_33_§
Holhouslaki_34_§
Holhouslaki_42_§
Holhouslaki_43_§
Holhouslaki_37_§
Holhouslaki_61_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Holhoustoimi	R:AOA
Holhouslaki	D:83/4/90
Valtioneuvosto	A:1.6.1992
Esitys	

/O

Esitys holhouslainsäädännön uudistamisen kiireellisyydestä

Holhouslakitoimikunta on 15.12.1989 antanut mietinnön, jossa ehdotetaan holhouslainsäädännön kokonaisuudistusta. Oikeusasiamiehen tutkittavana on vuosien kuluessa ollut useita holhoustointa koskevia kanteluita, joissa on voitu havaita holhouslautakuntien varsin vaatimattomat mahdollisuudet valvoa holhousta.

Nyt tutkittavana oli yksityisen holhouksen valvonta tapauksessa, jossa holhottavalla oli huomattava omaisuus, jonka asumisen, elämisen ja kuntoutuksen asianmukainen järjestäminen oli erittäin vaikeaa ja jossa holhottavan ja holhoojan sekä toisaalta holhottavan ja hänen perheensä välillä vallitsi täydellinen epäluottamus. Holhouksen asianmukaista valvontaa vaikeutti se, että holhouslautakunnalla ei ollut käytettävissään asiantuntemusta huomattavan omaisuuden hoitamisessa tuottavasti eikä myöskään sen työtä ohjaavaa, opastavaa tai valvovaa valtakunnallista keskusjohtoa.

Holhouslain säännökset ovat eräistä osittaisuudistuksista huolimatta vanhentuneet. Myöskään holhoustoimen hallinto ei vastaa ajan vaatimuksia. Holhouslainsäädännön uudistaminen on tästä syystä kiireinen tehtävä.

Apulaisoikeusasiamies on tästä syystä esittänyt valtioneuvostolle oikeusasiamiehen johtosäännön 8 ja 8 a §:n nojalla, että se kiirehtisi valmisteilla olevaa holhouslainsäädännön uudistusta.

Ks. myös Dnrot 28 ja 1921/4/90.

/V

EOA:n_JS_8_§

EOA:n_JS_8_a_§

Holhouslaki_(34/93)

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Erikoissairaanhoitolaki

R:AOA

Hoitomaksu

D:1848/4/90

Maksukyvyn mukaan määräytyvä maksu

A:1.6.1992

Psykiatrinen sairaalahoito

Esitys

/O

Esitys erikoissairaanhoitolain ja erikoissairaanhoidosta perittävistä maksuista ja korvauksista annetun asetuksen säännösten tarkentamiseksi

Eduskunnan oikeusasiamiehen tehtävänä on valvoa muun ohella niiden kohtelua, joiden vapautta on rajoitettu. Psykiatrisessa sairaalahoidossa, erityisesti tahdosta riippumattomassa hoidossa olevien henkilöiden kohtelu on eräs lakisääteisen valvontatehtävän tärkeä osa-alue. Tässä tarkoituksessa oikeusasiamies tarkastaa säännönmukaisesti psykiatrista sairaanhoidtoa antavia sairaaloita. Tarkastusten yhteydessä ja kanteluiden johdosta on kiinnitetty huomiota siihen, että psykiatrisessa sairaalahoidossa on saattanut olla vuosikausia henkilöitä, jotka maksavat hoidosta vuorokausimaksun.

Vuoden 1991 alusta voimaan tullut erikoissairaanhoitolaki ja erikoissairaanhoidosta perittävistä maksuista ja korvauksista annettu asetus lähtevät siitä, että pitkäaikaisesti laitoshoidossa olevalta potilaalta voidaan periä maksukyvyn mukainen maksu. Aikaisemmin voimassa olleiden säännösten mukaisesti tällainen maksu perittiin pysyvästi laitoshoidossa olevalta potilaalta. Perusteita, joilla päätös tehdään, on vallinnut epätietoisuutta eikä käytäntökään liene ollut täysin yhteneväinen. Päätös pysyväishoidosta on tehty terveydenhuollon laitoksessa yleisesti lääketieteellisin perustein.

Hoitomaksuja koskevissa ratkaisuissa lääketieteellisten seikkojen asettaminen perusteeksi maksukyvyn mukaan määräytyvästä maksusta päätettäessä on ollut apulaisoikeusasiamiehen käsityksen mukaan virheellinen lähtökohta. Maksukyvyn mukaisen maksun määräämisen lähtökohtina voivat olla ainoastaan hoidossa olevan henkilön taloudelliset edellytykset ja hoidon ajallisesti määritelty kesto. On myös kyseenalaista, onko esimerkiksi mielenterveyslain tahdosta riippumatonta hoitoa koskevat säännökset huomioon ottaen lainkaan mahdollista tehdä päätöksiä pysyvästä, jatkuvasta tai edes pitkäaikaisesta hoidosta lääketieteellisin perustein.

Erikoissairaanhoidolakiin tai erikoissairaanhoidosta perittä-
vistä maksuista ja korvauksista annettuun asetukseen ei sisäl-
ly säännöksiä niistä perusteista, joilla hoidon jatkuvuutta
arvioidaan. Mikäli hoidon tarpeen arviointi jatkuu, kuten on
todennäköistä, aikaisemmin noudatetuilla perusteilla, lopputu-
los on joskus varsin pitkäaikaisessa laitoshoidossa oleville
psykiatrisille potilaille kohtuuton. Koska ratkaisuperusteiden
lainmukaisuus voidaan asettaa myös kyseenalaiseksi, on lain
selvennystä tässä suhteessa pidetty tärkeänä. Valtioneuvostolle
on näistä syistä esitetty oikeusasiamiehen johtosäännön 8
ja 8 a §:n nojalla säännösten tarkentamista selostetun epäkoh-
dan korjaamiseksi.

Ks. myös Dnro 1944/4/90.

/V

SosiaalihuoltoL_28_§_(710/82)
A_sosiaalipalveluista_perittävistä_maksuista_5_§_(887/83)
MielisairasL_18_§_(521/77)
A_mielisairaanhoidosta_perittävistä_maksuista_2_a_§_(1094/77)
ErikoissairaanhoidoL_(1062/89)
A_erikoissairaanhoidosta_perittävistä_maksuista_ja_korvauksista_
(muut._1610/91)
MielenterveysL_(1116/90)
EOA:n_JS_8_§
EOA:n_JS_8_a_§
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Maksupaikka	R:EOA
Pankki	D:1403/4/90
Valtiovarainministeriö	A:1.6.1992
Veronmaksu	
Verotus	
Käsitys	

/O

Käsitys verosuoritusten maksupaikkoja koskevan järjestelmän kehittä-
misen tarpeesta

Oikeusasiamies tutki kantelun perusteella, oliko valtiovarain-
ministeriö menetellyt laillisesti, kun se oli vuonna 1989 luo-
punut pankeille suoritettavasta ns. veronkantopalkkiosta. Ve-
rosuoritukset pankeissa olivat muuttuneet maksullisiksi.

Oikeusasiamies katsoi, ettei menettely ja veronkantoasetuksen
3 §:n 2 momentin muutos (908/89) ollut hallitusmuodon 61 §:n
vastainen, koska valtiokonttorissa ja lääninkassoissa ei pe-
ritty palvelumaksuja.

Oikeusasiamies piti kuitenkin tärkeänä, että maksupaikkojen
järjestelmää kehitetään viivytyksettä. Tämä käsitys saatettiin
valtiovarainministeriön tietoon.

/V

Hallitusmuoto_61_§_(muut._1077/91)
Veronkantolaki_4a_§_(611/78,_muut._786/87)
Veronkantoasetus_3_§_2_mom._(908/89)
Valtiovarainministeriön_päätös_eräiden_verojen_maksupaikoista_ja_tie-
donsiirtokorvauksista_622/87,_muut._910/89_ja_12/91)
Verotuksen_oikeussuojatoimikunnan_mietintö_(KM_1992:7,_s._10)
Valtiovarainministeriön_jäämselvitystyöryhmän_muistio_1991:22_
(s._69-70)
+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Kaavoitettava alue	R:EOA
Kaavoitus	D:1354/4/90
Taaja-asutukseen soveltumaton alue	A:5.6.1992
Käsitys	

/O

Käsitys kunnan menettelystä taaja-asutusta koskevan rakennuskaavaehdotuksen laatimisessa

Kunta oli laatinut matkailukeskusten maankäytön järjestämiseksi taaja-asutuksen muodostamista merkitsevän rakennuskaavaehdotuksen noin 500 hehtaarin alueelle ja asettanut sen rakennuslain 116 §:n mukaisesti nähtäville. Kaavaehdotus oli tarkoitus saattaa kunnanvaltuuston hyväksyttäväksi sitä mukaa kuin suurmaanomistajien ja matkailuyrittäjien kanssa tehtäisiin kaavoitus sopimuksia. Kaavaehdotukseen sisältyvillä pienmaanomistajien mailla ei kunnan mukaan esiintynyt sellaisia rakennuspaineita, että niille olisi syytä hyväksyä rakennuskaavaa vielä vuosiin.

Kunta oli laatinut rakennuskaavaehdotuksen ja asettanut sen nähtäville laajemman alueen osalta kuin mitä rakentamisen ja muun maankäytön yksityiskohtaiseksi järjestämiseksi kehityksen tässä vaiheessa oli ollut tarpeen.

Kunnan mukaan pienmaanomistajien maat olivat rakennuslain 6 §:ssä tarkoitettuja taaja-asutukseen sopimattomia alueita, koska kunnallistekniikan järjestäminen niille aiheuttaisi kohtuuttomia kustannuksia.

Kunnan huomiota on kiinnitetty rakennuslain 6 §:n 1 momentin säännökseen, jonka mukaan taaja-asutusta ei tule sallia muodostettavaksi alueelle, joka on taaja-asutukseen sopimaton.

Rakennuslain 6 §:n säännös koskee myös kaavan laatimista eikä vain sen hyväksymistä ja toteutusta. Mikäli kunta katsoo, että alue on säännöksessä tarkoitettu taaja-asutukseen soveltumaton alue, sen ei tule lainkaan laatia alueelle taaja-asutuksen muodostamista merkitsevää rakennuskaavaa.

/V

Rakennuslaki_95_§_(370/58)
Rakennuslaki_6_§_1_mom.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Esteellisyys	R:EOA
Hallintomenettely	D:301/4/91
Helsingin yliopisto	A:9.6.1992
Opiskelijan oikeusturva	
Käsitys	

/O

Helsingin yliopistolle ilmoitettu käsitys puutteellisesta hallintomenettelylain noudattamisesta

Lääketieteellisen tiedekunnan professori oli vuonna 1990 toiminut tutkielman pääohjaajana ja arvosanan antajana sekä osallistunut tiedekuntakokoukseen saman asian oikaisuvaiheessa.

Menettelyn katsottiin vaarantaneen luottamuksen hänen puo-

lueettomuuteensa ja muodostaneen siten hallintomenettelylain 10 §:n 1 momentin 6 kohdan esteellisyyden.

Helsingin yliopistosta annetulla uudella lailla, asetuksella ja opintosuoritusten arvostelua koskevalla johtosäännöllä on vuoden 1992 aikana yliopistoon perustettu oikeusturvalautakunta ja selvennetty opintosuorituksen arvostelijan esteellisyyismääräyksiä.

Kysymys myös opiskelijan oikeusturvasta tutkielman arvosanaa annettaessa.

/V

Helsingin_yliopiston_säännöt_sisältävä_A_4_luku_17_§_2_mom._(228/24)
HallintomenettelyL_10_§_(598/82)

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Valtiovarainministeriö	R:EOA
Virhe esittelylistassa	D:670/4/91
Virkanimitys	A:10.6.1992
Käsitys	

/O

Valtiovarainministeriölle ja verohallitukselle ilmoitettu käsitys nimitysasian puutteellisesta valmistelusta

Verohallitus oli tehnyt valtiovarainministeriölle esityksen johtajan viran täyttämiseksi. Hakijoista laaditussa yhteenvedossa oli yhden hakijan kohdalla jäänyt mainitsematta varatuomarin arvonimi. Toisen vastaavan arvonimen saaneen kohdalla se oli mainittu. Virhe toistui asian valmistelussa valtiovarainministeriössä ja valtioneuvoston esittelylistassa.

Hakijoiden samanvertaiset ansiot tulee ilmoittaa kaikkien hakijoiden osalta samalla tavalla. Nimittäjän tulee voida luottaa tietojen oikeellisuuteen ja tasapuolisuuteen. Nimittäjän asiana on harkita, minkä merkityksen se tiedoille antaa.

/V

Valtion_virkamiesL_13_§_3_mom._(755/86)

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Huostaanotto	R:AOAVM
Lastensuojelu	D:450/4/90
Sosiaalilautakunta	A:12.6.1992
Yhteydenpidon rajoittaminen	
Käsitys	

/O

Käsitys sosiaalilautakunnan määräyksen virheellisyydestä

Sosiaalilautakunta oli lapsen kiireellisen huostaanoton yhteydessä päättänyt rajoittaa lapsen yhteydenpitoa vanhempiinsa päätöksenteosta alkaen ja määrännyt rajoituksen olemaan voimassa toistaiseksi.

Lastensuojeluasetuksen 9 §:n 1 momentin mukaan päätös voi kuitenkin olla vain määräaikainen.

Sosiaalilautakunnan huomiota on kiinnitetty vastaisen varalle siihen, että lapsen yhteydenpidon rajoittamista vanhempiinsa koskeva määräys voidaan antaa vain määräaikaisena.

/V

Lastensuojeluasetus_9_§_1_mom.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Huvilupa	R:AOAVM
Huviluvan ehdot	D:1409/4/90
Poliisi	A:12.6.1992
Päätöksen perusteleminen	
Käsitys	

/O

Käsitys huvilupapäätökseen liitettävistä ehdoista ynnä muusta

Poliisilaitoksen tekemässä kielteisessä huvilupapäätöksessä esitetyn käsityksen, ettei huvialueella olevassa ravintolassa saa anniskella alkoholia huvitilaisuuden aikana, on todettu perustuneen virheelliseen lain tulkintaan.

Poliisilaitoksen määräystä siitä, että huvitilaisuuden järjestysmiesten tulee olla paikallisista urheiluseuroista, on pidetty lakiin perustumattomana.

Poliisilaitos oli myöntänyt huviluvan rock-festivaalin järjestämiseen matkailukeskuksessa, jonka alueella toimi myös lääninhallituksen hyväksymä leirintäalue. Poliisilaitos oli katsonut koko matkailukeskuksen huvialueeksi ja asettanut huviluvan ehdoksi, ettei alueella saanut yöpyä. Tällaista ehtoa ei olisi saanut asettaa, vaan leirintäalueen sijainti olisi tullut ottaa huomioon huviluvan myöntämistä harkittaessa.

Huvitilaisuuden järjestäjän ja matkailukeskuksen omistajan välisen vuokrasopimuksen puuttumista ei tullut myöskään pitää esteenä poliisilaitoksen ja järjestäjän välisten huvitilaisuuden järjestys-, turvallisuus-, liikenne- yms. seikkoja koskevien neuvottelujen aloittamiselle.

Vs. poliisimestari oli palauttanut äänentoistolaitteiden käyttämistä koskevan lupahakemuksen järjestäjille katsoen sen kuuluvan huvilupaharkinnan piiriin. Hän oli lähetekirjeessä ilmoittanut, että järjestäjät saisivat halutessaan kielteisen päätöksen valitusosoituksin, mikäli palauttaisivat hakemuksen. Vs. poliisimestari oli huvilupapäätöksessä poikennut em. hakemuksesta perustelematta päätöstä tältä osin. Menettelyn katsottu olleen hallintomenettelylain 23 ja 24 §:n vastainen.

Arvosteltu myös sitä, että vs. poliisimestari oli poikennut huvilupapäätöksessä anotusta huviajasta perustelematta päätöstä.

Ks. myös Dnro 286/2/91.

/V

Laki_julkisista_huvitilaisuuksista_1_§
Laki_julkisista_huvitilaisuuksista_8_§
Laki_julkisista_huvitilaisuuksista_9_§
Laki_julkisista_huvitilaisuuksista_10_§
Laki_julkisista_huvitilaisuuksista_12_§
Laki_julkisista_huvitilaisuuksista_13_§
Laki_julkisista_huvitilaisuuksista_17_§
Asetus_julkisista_huvitilaisuuksista_3_§
Asetus_julkisista_huvitilaisuuksista_7_§
Asetus_julkisista_huvitilaisuuksista_8_§
Asetus_julkisista_huvitilaisuuksista_10_§

Meluntorjuntalaki_13_§
Mikkelin_kaupungin_järjestyssääntö_2_luku_15_§
Hallintomenettelylaki_23_§
Hallintomenettelylaki_24_§
+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Eristäminen	R:AOA
Koulukoti	D:971/4/91
Lastensuojelu	A:24.6.1992
Liikkumisvapauden rajoittaminen	
Postilähetyksen tarkastaminen	
Yhteydenpidon rajoittaminen	
Käsitys	

/O

Yksityisen koulukodin tietoon on saatettu käsitys menettelytavoista koulukodissa asuvien lasten itsemääräämisoikeuden rajoittamisessa

1. Lasten puhelimen käyttöä oli rajoitettu niin, että nämä olivat saaneet soittaa ainoastaan vanhemmilleen. Muiden kuin vanhempien puheluita ei ollut välitetty lapsille. Laitoksen menettely oli perustunut siihen, että näin ehkäistiin lasten karkaaminen koulukodista. Puhelimen käytön rajoittamisesta ei ollut tehty päätöstä.

Edellytyksistä lapsen yhteydenpidon rajoittamiseen vanhempiin ja muihin lapselle läheisiin henkilöihin nähden on säädetty lastensuojelulain 25 §:ssä. Puhelimen käytön rajoittamista on pidettävä lainkohdassa tarkoitettuna yhteydenpidon rajoittamisena. Lastensuojeluasetuksen 9 §:n mukaan yhteydenpidon rajoittamisesta on tehtävä päätös.

Apulaisoikeusasiamies on katsonut, että karkaamisen estäminen voi olla hyväksyttävä syy rajoittaa puhelimen käyttöä tietyissä määritellyissä tapauksissa ja ainoastaan, mikäli on syytä epäillä lapsen suunnittelevan karkaamista.

2. Laitoksen henkilökunta oli tarkastanut kaikki lapsille osoitetut postilähetykset. Lapsi ei aina ollut ollut läsnä postilähetystä tarkastettaessa.

Apulaisoikeusasiamies on todennut, että lapselle osoitetut postilähetykset tulee tarkastaa vain lapsen läsnäollessa ja lastensuojelulain 31 §:n 2 momentin nojalla ainoastaan, mikäli on perusteita epäillä lähetyksen sisältävän päihteitä tai niiden käyttöön liittyviä välineitä taikka turvallisuutta vaarantavia aineita ja esineitä. Lisäksi kasvatuksellisista syistä on tärkeää, että lapselle selvitetään syy postilähetyksen tarkastamiseen.

3. Laitos oli eristänyt lapsen eristämistä varten varattuun rauhoittumishuoneeseen säännönmukaisesti karkaamisen jälkeen. Lapset olivat tämän lisäksi joutuneet olemaan kahden viikon ajan omassa huoneessaan erillään muista lapsista siten, että huoneen ovi oli ollut osan ajasta lukossa ja lapsi oli voinut poistua huoneesta ainoastaan huoltajan luvalla. Lapsen omaan huoneeseen lukitsemisesta ei ollut tehty kirjallista päätöstä.

Apulaisoikeusasiamies on todennut, että eristämistä ei saa käyttää rangaistuksena. Lapsen lukitseminen omaan huoneeseensa on eristämistä, josta laitoksen johtajan olisi tullut teh-

dä lastensuojeluasetuksen 10 §:n 2 momentin mukainen päätös. Toimenpiteeseen olisi niin ikään pitänyt soveltaa lastensuojelulain 32 §:n 2 momentin säännöstä eristämisen edellytyksistä ja kestosta ja lastensuojeluasetuksen 10-12 §:n säännöksiä eristämisen olosuhteista ja järjestämisestä.

Laitoksen menettely on ollut virheellistä lisäksi sen johdosta, että lasten liikkumisvapautta oli rajoitettu ilman, että laitoksen johtaja oli tehnyt rajoituksesta lastensuojeluasetuksen 10 §:n 2 momentin mukaista päätöstä.

4. Lapsen käyttövaroista oli peritty 200 markan korvaus karkaamisesta. Maksun perimistä laitos oli perustellut sillä, että karkaamisesta aiheutui laitokselle ylimääräisiä ajo-, palkkaus- ym. kustannuksia.

Apulaisoikeusasiamies on todennut, että laitos oli menetellyt virheellisesti periessään lapsilta edellä kerrotun maksun. Lastensuojelulaitoksen tehtäviin kuuluu aktiivisesti etsiä lapsia, jotka ovat karanneet laitoksesta tai eivät saavu sinne sovittuna aikana. Maksun perimistä ei ollut pidettävä myöskään kasvatuksellisesti hyväksyttävänä, koska etsiminen kuuluu osana lapsen huolenpitoon. Menettely ei perustunut lakiin ja maksua on pidettävä lapselle tulevien käyttövarojen määrä huomioon ottaen kohtuuttoman suurena.

/V

Lastensuojelulaki_25_§_(683/83)
Lastensuojelulaki_31_§
Lastensuojelulaki_32_§
Lastensuojeluasetus_9_§_(1010/83)
Lastensuojeluasetus_10_§
Lastensuojeluasetus_11_§
Lastensuojeluasetus_12_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Poliisi	R:AOA
Pääsykoe	D:1770/4/90
Yhdenvertaisuus	A:26.6.1992
Käsitys	

/O

Käsitys yhdenvertaisuutta loukkaavasta valintamenettelystä

Suomenkieliselle poliisipääallystökurssille viimeisinä päässeiltä oli vaadittu 60 prosenttia suurempi pistemäärä kuin vastaavalle ruotsinkieliselle kurssille päässeiltä. Ero oli niin suuri, että sitä ei voitu enää pitää hyväksyttävänä kielellisen vähemmistön positiivisena erityiskohteluna. Menettelyn katsottiin loukanneen suomenkieliselle kurssille pyrkineiden yhdenvertaisuutta.

Ruotsinkielisen alipääallystökurssin suorittaneille oli myönnetty myös erivapaus vaatimuksesta, jonka mukaan pääallystökurssille sai pyrkiä vasta kolmen vuoden kuluttua alipääallystökurssin suorittamisesta. Erivapaus ei koskenut vastaavaan aikaan suomenkielisen alipääallystökurssin suorittaneita. Menettelyn katsottiin loukanneen viimeksi mainitulla kurssilla olleiden mahdollisesti hyvän ruotsinkielen taidon omaavien yhdenvertaisuutta.

Myös pääsyvaatimuksia koskeneisiin tiedusteluihin vastaami-

sessä oli ollut puutteita ja epätarkkuutta. Osa tiedustelijoista oli saanut vastauksista sen käsityksen, että ruotsinkieliselle kurssille saivat pyrkiä ainoastaan ruotsinkielisen alipääallystökurssin suorittaneet poliisimiehet.

/V

Hallitusmuoto_5_§
Hallitusmuoto_14_§
Syrjinnän_vastustamista_opetuksen_alalla_koskeva_Unescon_yleissopimus_1_artikla_(908/71)
Syrjinnän_vastustamista_opetuksen_alalla_koskeva_Unescon_yleissopimus_3_artikla_(908/71)
Poliisiasetus_28_§
Poliisioppilaitosten_ohjesääntö_33_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Asevelvollisuus	R:EOA
Hallitusmuoto	D:83/4/92
Menettelyvirhe	A:30.6.1992
Puolustusministeriö	
Pääesikunta	
Säädösten voimaantulo	
Tiedottaminen	
Yhdenvertaisuus	
Käsitys	

/O

Käsitys varusmiesten lomauudistuksen yhteydessä tapahtuneista menettelyvirheistä sekä asevelvollisuuslain ja -asetuksen keskinäisestä ristiriidasta

Voimassa olevan asevelvollisuuslain 16 §:n 2 momentin mukaan niin sanotut HSL-lomat pidentävät varusmiehen palvelusaikaa ainoastaan silloin, kun ne aiheuttivat varusmiehen koulutukselle tuntuvaa haittaa. Asevelvollisuusasetuksen 62 §:n 2 momenttia oli 1.1.1992 lukien muutettu siten, että jo ensimmäinen HSL-lomapäivä saattoi aiheuttaa varusmiehelle ylipalvelua.

Asetuksenmuutoksella oli tosiasiallisesti poistettu lainsäätäjän loma-asian käsittelijälle antama harkintavalta. Hallitusmuodon 28 § kielsi ottamasta asetukseen säännöstä, joka sisällsi lainmuutoksen. Hallitusmuodon 92 § 2 momentin mukaan lain kanssa ristiriidassa olevaa asetuksen säännöstä ei tullut soveltaa. Asetuksenmuutoksen valmistelu oli jäänyt puolustusministeriössä puutteelliseksi. Muutoksen todellinen sisältö ei ollut voinut tulla selväksi valtioneuvostolle johtuen esittelijän puutteellisesta esittelijämuistiosta.

Pääesikunnan ja puolustusministeriön yhteydenpito ei ollut ollut asian valmisteluvaiheessa riittävää. Samoin lomauudistuksesta tiedottaminen oli ollut jossain määrin yksipuolista. Asetuksen voimaantuloajankohdan määrittämisessä oli tapahtunut erehdys, kun tarvittavat siirtymäsäännökset olivat jääneet pois. Virheen vaikutuksia ei ollut ryhdytty puolustusministeriössä riittävästi ehkäisemään.

Muutosta toteutettaessa ei ollut noudatettu hallitusmuodosta ilmenevää yhdenvertaisuusperiaatetta. Muutoshetkellä palveluksessa olleet eri saapumiserät olivat ilman asiallisia syitä joutuneet keskenään eriarvoiseen asemaan. Varusmiehet olivat joutuneet myös siviilipalvelusmiehiä huonompaan asemaan.

Asetuksenmuutoksella oli ilman vaadittavaa eduskunnan myötävaikutusta toteutettu useiden kansalaisten oikeusasemaan heikentävästi vaikuttava muutos.

Saatettu puolustusministeriön ja pääesikunnan tietoon käsitykset lomauudistuksen yhteydessä tapahtuneista menettelyvirheistä sekä asevelvollisuuslain ja -asetuksen keskinäisestä ristiriidasta pikaisiin toimenpiteisiin ryhtymistä varten.

Ks. myös Dnro 84/4/92.

/V

Hallitusmuoto_5_§
Hallitusmuoto_28_§_1_mom.
Hallitusmuoto_75_§_1_mom.
Hallitusmuoto_92_§_2_mom.
Asevelvollisuuslaki_16_§_2_mom._.(221/66)
A_asevelvollisuuslain_soveltamisesta_62_§_2_mom._.(1729/91)
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Asiakirja	R:EOA
Diaari	D:1620/4/91
Julkisuus	A:30.6.1992
Tuomioistuin	
Käsitys	

/O

Käsitys tuomioistuimen pakkokeinoasiain diaarin julkisuudesta

Kantelija arvosteli raastuvanoikeuden vs. pormestarin ratkaisua olla antamatta tietoja pakkokeinoasiain diaarista ennen pakkokeinoasian käsittelyä.

Raastuvanoikeuden vs. pormestari oli perustellut tietojen antamatta jättämistä sillä, että alustavan tiedon antaminen vangitsemisvaatimuksen perusteena olevan rikoksen nimikkeestä vaarantaa vangittavaksi vaadittavan oikeusturvaa.

Se, että julkiseen luetteloon on merkitty tietoja, jotka luonteensa vuoksi eivät yleisten asiakirjojen julkisuudesta annetun lain 4 §:n mukaan ole julkisia ennen asian käsittelyä, ei kuitenkaan voi syrjäyttää lain 3 §:n määräystä siitä, että luettelo ja siihen tehdyt merkinnät ovat julkisia merkinnän tekemisen jälkeen.

Oikeusasiamiehen mielestä vs. pormestarin menettely oli, ottaen huomioon hänen perustelunsa ja asian tulkinnanvaraisuus, ollut ymmärrettävä. Vs. pormestarin tietoon on saatettu käsitys diaarin julkisuutta arvioitaessa sovellettavista säännöksistä.

/V

L_yleisten_asiakirjojen_julkisuudesta_3_§
L_yleisten_asiakirjojen_julkisuudesta_4_§
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Asiakirja	R:EOA
Diaari	D:1375/4/91
Julkisuus	A:30.6.1992
Tuomioistuin	
Huomautus	

/O

Kihlakunnantuomarille annettu huomautus virheellisestä menettelystä siviili- ja rikosasiain diaarien julkisuutta koskevassa asiassa

Kantelijat olivat arvostelleet kihlakunnantuomaria siitä, että hän oli kieltäytynyt antamasta tietoja siviili- ja rikosasian diaarien sisällöstä ennen asian käsittelyä kihlakunnan-oikeudessa.

Kihlakunnantuomari oli vastauksessaan kantelijoille perustanut päätöksensä lakiin oikeudenkäynnin julkisuudesta, vaikka diaarin julkisuus määräytyi yleisten asiakirjojen julkisuudesta annetun lain perusteella.

Perusteita siviiliasiaain diaarin pitämiselle ei-julkisena ennen oikeudenkäyntiä ei yleisten asiakirjojen julkisuudesta annetun lain nojalla ollut olemassa.

Diaarin merkintöjä tulee pitää julkisina, kun ne on diaariin tehty. Se, että julkiseen luetteloon on merkitty tietoja, jotka luonteensa vuoksi (kuten rikosasioissa) ovat ei-julkisia, ei voi syrjäyttää lain 3 §:n säännöstä julkisen luettelon merkintöjen julkiseksitulon ajankohdasta.

Annettu huomautus kihlakunnantuomarille virheellisestä menettelystä.

/V

L_yleisten_asiakirjojen_julkisuudesta_3_§
L_yleisten_asiakirjojen_julkisuudesta_4_§
EOA:n_JS_7_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Kahlehtiminen	R:AOA
Kihlakunnantuomari	D:1429/4/91
Tutkintavanki	A:23.6.1992
Huomautus	

/O

Tutkintavangin esiintyminen kahlehdittuna alioikeudessa

Kihlakunnantuomarille huomautettu siitä, että vangittuna ollut vastaaja oli pidetty käsirautoihin kahlehdittuna oikeuden istunnossa.

/V

A_rangaistusten_täytäntöönpanosta_2_luku_11_§
L_tutkintavankeudesta_15_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Ansioyhdistelmän laatiminen	R:EOA
Raastuvanoikeus	D:694/4/90
Viransijaisuuden täyttäminen	A:23.6.1992
Käsitys	

/O

Huomion kiinnittäminen siihen, että ansioyhdistelmään otettavien tietojen tulee olla virheettömiä ja siihen, että ne tehdään samojen perusteiden mukaisesti.

Raastuvanoikeuden hallintopäällikkö oli laatinut pitkäaikais-ten oikeusneuvosmiehen sijaisuuksien täyttämistä varten kustakin hakijasta ansioyhdistelmän. Ne eivät olleet kuitenkaan

kaikilta osin täsmällisiä eivätkä virheettömiä.

Eräiden henkilöiden osalta oli mainittu lyhyitä käräjätuomarin viransijaisuuksia, mutta esimerkiksi kantelijan osalta ne oli jätetty mainitsematta. Hänen osaltaan käräjätuomarin viransijaisuuden hoitamisen oli katsottu olleen osa auskultointia. Auskultointiaikaiset sijaisuudet jätettiin raastuvanoikeudessa noudatetun käytännön mukaan merkitsemättä. Koska käräjätuomarin viransijaisuuden hoitaminen ei välttämättä kuulu auskultointiin eivätkä kaikki auskultantit saa sitä hoidettavakseen olisi ollut perusteita myös sen mainitsemiseen ansioyhdistelmässä.

Virheet ja puutteet olivat koskeneet valinnan kannalta epäolennaisia seikkoja. Hallintopäällikön huomiota kiinnitetty tarkkuuteen ansioyhdistelmiä laadittaessa ja siihen, että mikäli ansioyhteenvedot laaditaan myös viransijaisuuksia täytettäessä, hakijoita koskevat merkinnät on tehtävä niihin samojen perusteiden mukaisesti.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Hoitotapa	R:AOA
Sairaala	D:685/4/91
Käsitys	A:10.7.1992

/O

Sairaalalle ilmoitettu käsitys siitä, että etukäteen tiedossa olleiden riskitekijöiden, synnyttäjän toivomusten ja hänen pelkotilansa vuoksi synnytystavan valinta olisi tullut tutkia ja arvioida tapahtunutta tarkemmin.

Lapsi oli kuollut sairaalassa synnytyksen yhteydessä. Kantelija katsoi, että lapsen menehtyminen johtui siitä, ettei sairaala ottanut huomioon hänen pyyntöään synnytystavan valinnasta. Kantelijan mukaan hänen kohtelunsa oli myös ollut epäasianmukaista.

Käytettävissä olevasta selvityksestä oli pääteltävissä, että potilas oli tuntenut paniikinomaista synnytyspelkoa, jota ei ollut yksin voinut hallita. Potilaan ja synnytyksestä hoitaneen henkilökunnan välille ei ollut syntynyt sellaista luottamuksellista hoitosuhdetta, jolla pelkoa olisi voitu lievittää.

Potilaan pelkotilaan, jolla selvitysten mukaan oli ollut vaikutusta synnytyksen kulkuun, ei ollut suhtauduttu tarpeellisella vakavuudella.

Synnytystavan valinnassa olisi kahden asiantuntijalausannon mukaan tullut ottaa riskitekijät paremmin huomioon ja harkita alatiesynnytyksen edellytyksiä tarkemmin. Tätä tuki potilaan oma käsitys ja hänen hoitohenkilökunnalle osoittamansa leikkauspyynnöt.

Toisaalta alatiesynnytyksen valinta oli kahden muun asiantuntijalausannon mukaan ollut vakiintuneen käytännön mukaista ja perusteltua mm. potilaalle mahdollisesti suoritettavaan keisarinleikkaukseen liittyvien riskien vuoksi.

Saadusta selvityksestä ja asiantuntijoiden kannanotoista voitiin päätyä siihen, että etukäteen tiedossa olevien riskitekijöiden, synnyttäjän toivomusten ja hänen pelkotilansa vuoksi

si synnytystavan valinta olisi tullut tutkia ja arvioida tarkemmin.

Kun asiantuntijat eivät jälkeensä ole olleet yksimielisiä siitä, olisiko lapsen kuolemaan johtaneita vaaratekijöitä kohtuudella voinut riittävästi ennakoita, asiassa tyydyttiin kiinnittämään sairaalan huomiota vastaisuuden varalle synnyttäjän riskitekijöiden vakavaan huomioon ottamiseen ajoissa.

Samoin kiinnitettiin sairaalan huomiota synnyttäjän kokemaan hoitohenkilökunnan käytökseen. Potilaasta vastuussa olevan henkilöstön tuli vaikeissakin hoitotilanteissa käyttäytyä potilasta kohtaan asiallisesti ja hoitoa tukevasti.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Sisäasiainministeriö	R:EOA
Säilöönottaminen	D:1705/4/91
Ulkomaalainen	A:24.7.1992
Ulkomaalaislaki	
Valtioneuvosto	
Esitys	

/O

Valtioneuvostolle esitetty toimenpiteisiin ryhtymistä ulkomaalaislain säilöönottoa koskevien säännösten noudattamiseksi tai lainsäädännön muuttamiseksi niin, että sitä voidaan käytännössä noudattaa.

Maaliskuun alusta vuonna 1991 voimaan tulleen ulkomaalaislain 47 §:n 2 momentin mukaan säilöön otettu ulkomaalainen on toimitettava erityisesti tähän tarkoitukseen varattuun tai muuhun soveltuvaan säilytyspaikkaan. Säilöön otetun käsittelystä on soveltuvin osin voimassa, mitä tutkintavangin käsittelystä säädetään. Ulkomaalaislakia koskevan hallituksen esityksen (HE 47/90) perustelujen mukaan säilöön otetuja ei tulisi sijoittaa poliisin pidätystiloihin ja yleiseen vankilaan muutoin kuin erittäin painavista syistä.

Ulkomaalaislain 1 §:n 3 momentin mukaan ulkomaalaisen oikeuksia ei saa lakia sovellettaessa rajoittaa enempää kuin on välttämätöntä.

Erityisiä oleskelupaikkoja säilöön otetuille ei ole perustettu tai muutoin järjestetty. Selvitystä ulkomaalaislain 47 §:n 2 momentin mainitsemasta muusta soveltuvasta säilytyspaikasta ei myöskään ole esitetty. Pääsäännöksi on muodostunut poikkeusmenettelyksi hallituksen esityksen mukaan tarkoitettu säilöön otetun ulkomaalaisen sijoittaminen poliisin pidätystiloihin ja lääninvankilaan.

Sisäasiainministeriö on eduskunnan oikeusasiamiehelle antamassaan selityksessä ilmoittanut, ettei se ole ryhtynyt erityisten tilojen perustamiseen maan vaikean taloudellisen tilanteen vuoksi.

Hallitusmuodon 92 §:n mukaan kaikessa virkatoiminnassa on laillisen seuraamuksen uhalla tarkoin lakia noudatettava. Sisäasiainministeriön näkemys, jonka mukaan valtion nykyinen heikko taloudellinen tilanne muodostaisi erittäin painavan syyn poiketa lain 47 §:stä, ei vastaa ulkomaalaislain tarkoitusta ja sisältöä.

Viranomaisen ei voi sivuuttaa voimassa olevaa lakia tällaisiin syihin vedoten. Sisäasiainministeriön tulee ryhtyä toimiin tilanteen saattamiseksi lain edellyttämään tilaan tai ryhtyä toimenpiteisiin lainsäädännön muuttamiseksi niin, että sitä voidaan toteuttaa.

/V

UlkomaalaisL_47_§_2_mom._(378/91)

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Elinkeinon harjoittaminen	R:EOA
Nuohous	D:1857/4/90
Palo- ja pelastustoimi	A:24.7.1992
Sisäasiainministeriö	
Käsitys	

/O

Käsitys sisäasiainministeriön toimivallasta määrätä palolautakunnan tarveharkintaa edellyttävästä luvasta

Sisäasiainministeriö oli palo- ja pelastustoimesta annetun lain 24 §:n 1 momentin nojalla 28.1.1988 antamassaan ilmanvaihtohormien puhdistamista koskevassa päätöksessä määrännyt, että koneellisen ilmanvaihtolaitoksen puhdistaa kunnan palveluksessa oleva nuohooja, palolautakunnan hyväksymä piirinuohooja tai hänen palveluksessaan oleva nuohooja taikka muu palolautakunnan hyväksymä riittävän pätevyyden omaava puhdistaja.

Päätöksen mukaan palolautakunta voi hyväksyä muun kuin kunnan palveluksessa olevan nuohooja, piirinuohoojan tai hänen palveluksessaan olevan nuohoojan puhdistamaan koneellisia ilmanvaihtolaitoksia, mikäli se kunnan nuohoustoimen hoidon, ilmanvaihtolaitosten määrän tai niiden teknisten ominaisuuksien taikka kunnan muiden olosuhteiden kannalta on katsottava tarpeelliseksi.

Palolautakunnan hyväksymällä puhdistajalla tuli olla teknillisessä oppilaitoksessa suoritettu LVI-tekniikan tutkinto tai nuohoojan ammattitutkinto taikka vähintään viiden vuoden kokemus koneellisen ilmanvaihtolaitoksen asennus-, säätö- tai puhdistustöissä taikka muu vastaavaksi katsottava kelpoisuus.

Elinkeinon harjoittamisen oikeudesta annetun lain 1 §:n mukaan jokainen Suomen kansalainen samoin kuin laillisesti perustettu yhtiö, osuuskunta tai yhdistys on oikeutettu sanotussa laissa säädetyillä ehdoilla harjoittamaan elinkeinoa tai liikettä. Lain 3 §:ssä lueteltuihin luvanvaraisiin elinkeinoihin ei kuulu koneellisten ilmanvaihtolaitosten puhdistaminen. Koneellisten ilmanvaihtolaitosten puhdistamista ei ole palo- ja pelastustoimesta annetussa laissa järjestetty hoidettavaksi yksinomaan kunnan virkoihin tai piirinuohooja-järjestelmään kuuluvana tehtävänä.

Sisäasiainministeriöllä oli palo- ja pelastustoimesta annetun lain 24 §:n 1 momentin nojalla oikeus määrätä, että muun puhdistajan kuin kunnan palveluksessa olevan nuohoojan, piirinuohoojan tai hänen palveluksessaan olevan nuohoojan ammattitaidon ja kelpoisuuden arvioimiseksi tarvitaan palolautakunnan hyväksyminen.

Sen sijaan sisäasiainministeriöllä ei ollut voimassa olevan

lainsäädännön mukaan toimivaltaa määrätä, että tällaisen puhdistajan osalta toiminnan harjoittaminen edellyttää sellaista palolautakunnan lupaa, joka perustuu tarveharkintaan.

/V

L_palo- ja pelastustoimesta_24_§_1_mom._(559/75)
L_elinkeinon_harjoittamisen_oikeudesta_1_§_(122/29)
L_elinkeinon_harjoittamisen_oikeudesta_3_§_(122/29)
Ks._KHO_T:2100,_A:17.6.1991

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Haaste	R:EOA
Käsitys	D:1211/4/91
	A:27.7.1992

/O

Vt. kihlakunnantuomarille esitetty käsitys siitä, että haasteen epämiselle ei ollut perusteita

Kantelija oli pyytänyt haastetta asiassa, jossa työsuhteeseen perustuva saatava oli haastehakemuksen mukaan siirretty hänelle.

Vt. kihlakunnantuomari oli kieltäytynyt antamasta haastetta sillä perusteella, että kihlakunnanoikeus oli evännyt kantelijalta oikeuden esiintyä oikeudenkäyntiasiamiehenä tai avustajana kihlakunnanoikeudessa kolmen vuoden ajaksi.

Vt. kihlakunnantuomari oli perustellut menettelyään sillä, että hän oli katsonut henkilökohtaisen työpalkkasaatavan siirtämisen esiintymiskielloa koskeneen päätöksen kiertämiseksi.

Menettelyä pidettiin virheellisenä, koska kantelija oli haastehakemuksen mukaisesti vaatinut haastetta omissa nimissään. Näin ollen haastetta ei olisi tullut evätä esiintymiskiellon perusteella.

/V

OK_15_luku_10a_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Esteellisyys	R:EOA
Käsitys	D:933/4/91
Sivutoimi	A:27.7.1992
Ulosotto	
Ulosottomies	
Esitys	

/O

Saatettu oikeusministeriön tietoon käsitys ulosottolain esteellisyyssäännösten muutostarpeesta sekä esitetty oikeusministeriön harkittavaksi ulosottomiesten sivutoimia koskevien ohjeiden täydentämistä kannanotolla sivutoimiin rahalaitosten hallintoelimillä

Kantelua tutkittaessa tuli esille kysymys pankin hallintoneuvoston puheenjohtajana toimivan ulosottomiehen esteellisyydestä pankin ollessa ulosottovelkojana.

Ulosottolain 1 luvun 9 §:n esteellisyyssäännösten tapauskohtaisuudesta johtuu, että ulosottomiehen esteellisyyttä ei voida katsoa olevan olemassa yleisesti tällä perusteella. Tapauskohtaisesti tulee kuitenkin arvioida kuhunkin ulosottomiehen täytäntöönpanotehtävään mahdollisesti liittyvä esteellisyys

intressijäävin perusteella.

Ulosottoon liittyvien taloudellisten intressien merkittävyyden vuoksi olisi tärkeää, että ulosottolain esteellisyyssäännöksiä kehitettäisiin kattavamiksi siten kuin hallintomenettelylaissa on säädetty. Sääntely olisi tärkeää, jotta voitaisiin selkeästi ottaa huomioon tilanteet, joissa luottamus ulosottohenkilöstön puolueettomuuteen yleisön keskuudessa vaarantuu.

Ulosottomiehen tai avustavan ulosottomiehen toimiminen pankin hallintoneuvostossa tai muussa vastaavassa toimielimessä voi olla ongelmallista, koska sivutoimi ei saisi vaarantaa luottamusta virkamiesten tasapuolisuuteen viran hoidossa.

Käsitys ulosottolain esteellisyyssäännösten muutostarpeesta saatettu oikeusministeriön tietoon ja esitetty ministeriön harkittavaksi ulosottomiehen ja avustavan ulosottomiehen sivutoimia koskevien ministeriön ohjeiden täydentämistä kannanotolla sivutoimiin rahalaitosten hallintoelimityksessä.

/V

UlosottoL_1_luku_9_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Hallintomenettely

R:EOA

Tasa-arvovaltuutettu

D:1866/4/90

Käsitys

A:29.7.1992

/O

Tasa-arvovaltuutetulle ilmoitettu eduskunnan oikeusasiamiehen käsitys hallintomenettelylain mukaisesta menettelystä

Tasa-arvovaltuutettu oli vuonna 1990 antanut lausunnon erään kunnallisen nimityksen yhteydessä kahdesta hakijasta virka-vaalin hävinneen henkilön pyynnöstä. Kaupunginvaltuuston nimityspäätös kumottiin sittemmin tuomioistuinkäsittelyssä. Virkavaalissa hävinneelle osapuolelle suoritettiin myös tasa-arvolain mukaista hyvitystä.

Tasa-arvovaltuutetun lausunnossa oli eräitä asiavirheitä. Tasa-arvovaltuutettu ei myöskään kuullut missään vaiheessa alunperin virkaan valittua henkilöä, joka ei muutoinkaan saanut tietoa lausunnon antamisesta.

Tasa-arvovaltuutetun lausunnolla on ottaen huomioon naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetun lain säännökset ja tasa-arvovaltuutetun tehtävät tämän alueen erityisviranomaisena tavanomaista suurempi merkitys. Vaikka lausunto ei muodollisesti sido muita viranomaisia, on sen painoarvo huomattava verrattuna normaaliin viranomaisien lausuntomenettelyyn.

Tasa-arvovaltuutetun toimiston toiminnassa on noudatettava hallintomenettelylain 1-13 §:n säännöksiä. Asianosaisasioihin sovellettavien hallintomenettelylain 14-28 §:n säännösten, jotka koskevat mm. asianosaisen kuulemistä ja päätöksen tiedoksiantoa, noudattamista tasa-arvovaltuutetun toiminnassa on pidettävä tulkinnanvaraisena.

Oikeusasiamiehen käsityksen mukaan tasa-arvovaltuutetun toimiston tulisi tapauskohtaisesti harkita sellaisen henkilön kuulemistä, jolle, vaikkakaan hän ei muodollisesti olisi hal-

lintomenettelylain tarkoittama asianosainen, tasa-arvovaltuetun kannanotto saattaa olla merkittävä. Sama koskee lopullisen lausunnon tiedoksiantoa. Erityistä huomiota kuulemiseen ja tiedoksiantamiseen tulisi kiinnittää silloin, jos henkilöllä ei käytännössä ole mahdollisuutta tulla kuulluksi asiassa muulla tavoin.

Tasa-arvokysymyksiin perehtyneen erityisviranomaisen lausunnon erityisen merkityksen huomioon ottaen on lähdettävä siitä, että sen sisältämien tietojen tulee olla kaikilta osin virheettömiä ja luotettavia.

/V

HallintomenettelyL_13_§_(598/82)

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Täytäntöönpanon keskeytys	R:EOA
Ulosotto	D:492/4/91
Varattomuuseste	A:29.7.1992
Käsitys	

/O

Kiinnitetty avustavan ulosottomiehen huomiota lainmukaiseen menettelyyn täytäntöönpanon keskeyttämistä tai kieltämistä koskevan hakemuksen käsittelyssä sekä kaupunginvoudin huomiota valvontaan ja ohjaukseen.

Avustava ulosottomies oli peruuttanut maksukiellon eläkkeen ulosmittauksesta, vaikka perusteita täytäntöönpanon keskeyttämiselle ei ollut. Velallinen oli toimittanut täytäntöönpanon keskeyttämistä koskeneen hakemuksensa ulosottomiehelle noudattamatta VerouL 9 §:n määräaikoja. Lain 6 §:n 1 momentin nojalla täytäntöönpanoa olisi tullut jatkaa. Avustava ulosottomies oli aiheettomasti palauttanut verosaatavat varattomuusestemerkinnoin velkojalle sillä perusteella, että hän ei ollut saanut tietoa lääninoikeuden ratkaisusta keskeytyshakemukseen.

Kaupunginvouti ei ollut riittävästi ohjannut ja neuvonut avustavaa ulosottomiestä verosaamisten ulosmittauksen keskeyttämistä tai täytäntöönpanokieltä koskevien hakemuksien käsittelyssä esimerkiksi selvitettyä keskeytysedellytyksiä.

Kiinnitetty avustavan ulosottomiehen huomiota vastaisen varalle lainmukaiseen menettelyyn ja kaupunginvoudin huomiota ohjaukseen ja valvontaan.

/V

VeroulosottoL_6_§_1_mom.

VeroulosottoL_9_§

VeroulosottoL_10_§

VeroulosottoA_9_§

VeroulosottoA_10_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Esteellisyys	R:EOA
Hallintomenettelylaki	D:287/2/92
Sivutoimi	A:31.7.1992
Vientitakuulaitos	
Virkamies	
Käsitys	

/O

Käsitys kauppa- ja teollisuusministeriön virkamiesten esteellisyydestä Wärtsilä Meriteollisuus Oy:n asiassa

Helsingin hovioikeuden kanneviskaalia kehotettu nostamaan virkasyytteet Helsingin hovioikeudessa Wärtsilä Meriteollisuus Oy:n asiassa kuutta entisen vientitakuulaitoksen johtokunnan jäsentä vastaan virkavelvollisuuksien vastaisen menettelyn johdosta. Päätöksessä otettu kantaa myös kauppa- ja teollisuusministeriön virkamiesten esteellisyyssyyksymiin.

Kauppa- ja teollisuusministeriö katsonut lausunnossaan ministeriön alaisten virastojen ja laitosten kuuluvan valtion omaan viranomaiskoneistoon, minkä vuoksi eturistiriitaa niiden ja ministeriön tavoitteiden kanssa ei voinut olla.

Oikeusasiamiehen ratkaisussa katsottu, etteivät ministeriön virkamiehet osallistuessaan ministeriön alaisten laitosten toimintaan voineet samanaikaisesti uskottavasti valvoa laitosten toimintaa.

Ministeriön korkeimman virkamiehen henkilökohtaisten sidonnaisuuksien katsottu välillisesti vaikuttavan ministeriön muidenkin virkamiesten viranhoitoon. Ei voitu pitää uskottavana, että ministeriön virkamiehet olisivat säilyttäneet viranhoidon vaatiman puolueettomuuden tilanteissa, joissa heidän olisi valvonnallisessa tarkoituksessa pitänyt puuttua esimiestensä johtamien yhtiöiden asioihin.

Suotavana ei pidetty, että kauppa- ja teollisuusministeriön virkamiesjohto kuului valtionyhtiöiden ja ministeriön valvonnan alaisten valtion laitosten johtokuntiin ja hallintoneuvostoihin.

Esteellisyyssäännösten tavoitteena oli turvata hallinnon puolueettomuutta sekä erityisesti yleisön luottamusta hallinnon puolueettomuuteen ja virkatoimien objektiiviseen harkintaan. Virkamiehen velvollisuutena oli kantaa huolta myös siitä, miltei hänen virkatoimensa näytti ulospäin.

Kauppa- ja teollisuusministeriön virkamiesten ei olisi tullut kesällä 1989 suostua myöskään Wärtsilä Meriteollisuus Oy:n hallituksen jäsenyyteen, kun heidän oli määrä samanaikaisesti käsitellä Wärtsilä Meriteollisuus Oy:n asioita valtion virkamiehinä.

Kauppa- ja teollisuusministeriön kansliapäällikkö oli ollut myös esteellinen osallistumaan valtion edustajana kesällä 1989 käytyihin Wärtsilä Meriteollisuus Oy:tä koskeneisiin rahoitusneuvotteluihin, joissa kilpailevana osapuolena oli ollut hänen poikansa edustama liikepankki. Kansliapäällikön oli täytynyt ymmärtää, että läheinen sukulaisuussuhde joutuisi kriittisen huomion kohteeksi ja siten tosiasiallisesti vaarantaisi hänen puolueettomuuttaan kohtaan tunnettua luottamusta.

Koska esteellisyyksien ei kuitenkaan ollut näytetty Wärtsilä Meriteollisuus Oy:n asiassa vaikuttaneen viranhoitoon, saatettu ainoastaan käsitys esteellisyyssäännösten tulkinnasta vastaisen varalle kauppa- ja teollisuusministeriön ja sen virkamiesten tietoon.

/V

HallintomenettelyL_10_§

Valtion_virkamiesL_24_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Hallintomenettelylaki

R:EOA

Vientitakuu

D:287/2/92

Vientitakuulaitos

A:31.7.1992

Virkavastuu

Wärtsilä Meriteollisuus Oy

Syyte

/O

Syyte virkavelvollisuuksien vastaisesta menettelystä vientitakuuta myönnettäessä

Helsingin hovioikeuden kanneviskaalia on kehoitettu nostamaan virkasyytteet Helsingin hovioikeudessa Wärtsilä Meriteollisuus Oy:n asiassa kuutta entisen vientitakuulaitoksen johtokunnan jäsentä vastaan virkavelvollisuuksien vastaisen menettelyn johdosta.

Vientitakuulaitoksen johtokunnan puheenjohtaja ja johtaja olivat neljässä eri kokouksessa ja neljä muuta johtokunnan jäsentä yhdessä kokouksessa vientitakuuta myöntäessään laiminlyöneet virkavelvollisuuksiaan. Virkavelvollisuuden rikkominen oli tapahtunut kunkin kohdalla varomattomuudesta.

Kaikki vientikaupat, joihin mainitut vientitakuut oli myönnetty, oli jo tilausvaiheessa arvioitu tappiollisiksi. Toteutuneet tappiot olivat olleet vielä huomattavasti suurempia.

Valtion vientitakuilla ei yleensä voitu rahoittaa jo etukäteen tappiollisiksi tiedettyjä vientikauppoja. Tällaisesta rahoituksesta aiheutui valtiolla sen luonteista lisäriskiä, joka ei kuulunut vientitakuulain mukaan vientitakuilla katettavien riskien piiriin.

Jos tappiollisiksi tiedettyjen vientikauppojen rahoitusta pidettiin tappioennusteista huolimatta vientitakuulain tavoitteiden kannalta välttämättömänä, vientitakuun myöntäjän olisi tullut varmistua siitä, että viejän liiketoiminta kokonaisuudessaan muodostui kannattavaksi ja ettei vientikauppojen tappiollisuus aiheuttanut valtiolle vientitakuulain säännöksiin perustumatonta lisäriskiä. Tämä edellytti viejän luottokelpoisuuden ja taloudellisen kestokyvyn huolellista selvittämistä sekä valtion takautumissaatavan turvaamista asianmuksilla vastavakuuksilla.

Kysymyksessä olleet takuupäätökset oli tehty ilman että viejän luottokelpoisuutta olisi selvitetty tai valtion takautumissaatavaa turvattu. Näitä vientitakuuta myöntämällä oli tuettu vientiä, joka ei ollut ollut vientitakuusäännöstön tarkoittamalla tavalla kannattavaa.

Kun Wärtsilä Meriteollisuus Oy oli joutunut syksyllä 1989 konkurssiin, vastavakuudetta myönnettyt vientitakuut olivat aiheuttaneet valtiolle huomattavan suuren taloudellisen menetyksen, jonka lopullinen määrä ei ollut vielä tiedossa.

Johtokunnan jäsenet olivat olleet viran puolesta velvolliset varmistautumaan ennen takuupäätösten tekemistä Wärtsilä Meriteollisuus Oy:n luottokelpoisuudesta ja taloudellisesta kesto-

kyvystä sekä yhtiön harjoittaman liiketoiminnan kannattavuudesta. Heillä oli täytynyt takuupäätöksiä tehdessään olla tiedossaan sekä Suomen telakkateollisuutta yleisesti että Wärtsilä Meriteollisuus Oy:tä erityisesti koskevia seikkoja, joiden perusteella heillä oli ollut aihetta epäillä vientitakuuhakemusten perusteluiksi annettuja tietoja riittämättömiksi ja vaatia lisäselvityksiä. Tämä selonottovelvollisuus oli laiminlyöty.

Vientitakuulaitoksen johtokunnan puheenjohtajana oli vuosien 1987-1989 aikana toiminut kauppa- ja teollisuusministeriön silloinen kansliapäällikkö. Hän oli ollut erityisen hyvin selvillä Suomen telakkateollisuuden vaikeuksista 1980-luvun loppupuolella. Hän oli saanut Wärtsilä Meriteollisuus Oy:n omistajayhtiöltä yksityiskohtaista ja luottamuksellista tietoa telakkateollisuuden vaikeuksista neuvoteltaessa teollisuudenhaaran vaatimista rakennemuutoksista.

Vientitakuulaitoksen johtajalla oli ollut johtokunnassa erityisen vastuullinen tehtävä. Hän oli vastannut takuupäätösten valmistelusta ja johtokunnalle esitetyn aineiston riittäväyydestä.

Vientitakuulaitoksen johtokunnan puheenjohtaja ja vientitakuulaitoksen johtaja olivat olleet kumpikin avainasemassa takuupäätöksiä tehtäessä. Muiden johtokunnan jäsenten ei voitu näyttää olleen yleisesti selvillä Wärtsilä Meriteollisuus Oy:n yksittäiskauppoja koskevista tappioennusteista. Muut johtokunnan jäsenet olivat ilmeisesti katsoneet pitkälti voitonsa luottaa johtokunnan puheenjohtajan ja johtajan asiantuntemukseen ja pitkäaikaiseen kokemukseen.

Johtokunnan kokouksessa 16.2.1989 olivat olleet vientitakuusta päättämässä puheenjohtajan ja vientitakuulaitoksen johtajan lisäksi kolme johtokunnan varsinaista jäsentä ja yksi varajäsen.

Tässä vaiheessa Wärtsilä Meriteollisuus Oy:n toiminnan kannattamattomuuden oli täytynyt kuitenkin olla jo koko vientitakuulaitoksen johtokunnan tiedossa, koska kauppa- ja teollisuusministeriön kansliapäällikön puheenjohtajana toiminut ns. telakkateollisuusyhtymä oli jättänyt raporttinsa 12.1.1989 kauppa- ja teollisuusministeriölle. Raportissa oli todettu yksiselitteisesti, että telakkayhtiöiden taloudellinen liikkumavara ja riskinotto kyky oli käytetty loppuun edellisten vuosien tappiollisilla tilauksilla.

Johtokunnan jäsenet olivat menettelyllään rikkoneet valtion virkamieslain 20 §:n 1 momenttiin, vientitakuulain 2 ja 2a §:iin sekä vientitakuulaitoksen hallintoneuvoston vahvistamiin, vientitakuutoimintaa koskeviin yleisiin määräyksiin perustuvan virkavelvollisuutensa ja siten syyllistyneet rangaistavaan menettelyyn.

Virkavelvollisuuden rikkomisen ei ollut kenenkään kohdalla ollut kokonaisuutena arvostellen vähäinen ottaen erityisesti huomioon valtiolle aiheutettu huomattavan suuri taloudellinen tappio.

/V

Valtion_virkamieslaki_20_§_1_mom.
Vientitakuulaki_2_§_

Vientitakuulaki_2a_§

RL_40_luku_11_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Kaupunginhallitus

R:AOA

Kunnan virka

D:1247/4/91

Menettelyvirhe nimityksessä

A:5.8.1992

Ulkomaalainen

Valmistelun puutteellisuus

Virkakelpoisuus

Virkasääntö

Käsitys

/O

Kaupunginhallitukselle on ilmoitettu käsitys kaupungin virkasäännön puutteellisesta valmistelusta

Kaupungissa oli kesällä 1991 kodinhoitajan virkaa täytettäessä virkasäännön nojalla jätetty eräs hakija pois nimitysharkinnasta sillä perusteella, ettei hän ollut Suomen kansalainen.

Kunnallislakia oli kuitenkin muutettu jo 1.8.1989 lukien siten, että muukin kuin Suomen kansalainen oli kelpoinen kunnan virkaan.

Kaupungin virkasääntö oli kunnallislain muutoksen johdosta tarkistettu vasta 14.10.1991. Muutettu virkasääntö oli lisäksi edelleen epäselvä suhteessa kunnallislakiin ja saattoi aiheuttaa eriäviä tulkintoja.

Apulaisoikeusasiamiehen käsityksen mukaan kaupunginhallituksen olisi tullut huolehtia virkasäännön nopeasta ja asianmukaisesta muuttamisesta ja muutoksen saattamisesta kunnan viranhaltijoiden tietoon.

/V

KunnallisL_58_§_(727/89)

KunnallisL_74_a_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Ilmoittaminen

R:AOA

Rikoksentekijän luovuttaminen

D:1941/4/90

Säilöönotto

A:6.8.1992

Vapauttamisesta päättäminen

Huomautus

/O

Komisariolle annettu huomautus, kun tutkinnan edistämiseksi ja luovuttamisen varmistamiseksi tapahtuneesta säilöönotosta ei ollut viipymättä ilmoitettu lähimmälle raastuvanoikeudelle ja asianomaiselle syyttäjälle.

Myös säilöön otetun vapauttaneelle ylikonstaapelille annettu huomautus.

Komisario oli määrännyt Ruotsissa murhapoltosta ym. syylliseksi epäiltyä etsintäkuulutetun henkilön otettavaksi säilöön luovuttamisen varmistamiseksi ja tutkinnan edistämiseksi. Säilöönotosta ei ollut kuitenkaan ilmoitettu lähimmälle raastuvanoikeudelle ja asianomaiselle syyttäjälle vielä kahdeksantena päivänä säilöön ottamisesta.

Rikoksenteikijän luovuttamisesta pohjoismaiden välillä annetun lain 12 §:n mukaan, sellaisena kuin se on 30.4.1987 annetussa muodossaan, pidättämiseen oikeutettu poliisimies voi ottaa luovutettavaksi pyydetyn henkilön säilöön tutkinnan edistämiseksi ja luovuttamisen varmistamiseksi. Säilöönottamisesta on viipymättä ilmoitettava sen paikkakunnan raastuvanoikeudelle, jossa säilöissäpitäminen tapahtuu tai, jollei siellä ole raastuvanoikeutta, lähimmälle raastuvanoikeudelle sekä asianomaiselle syyttäjälle ja sisäasiainministeriölle.

Saman pykälän 2 momentin mukaan säilöissäpitämisestä on soveltuvin osin voimassa, mitä tutkintavankeudesta on säädetty.

Saman lain 12 a §:n mukaan raastuvanoikeuden on kiireellisesti otettava asia käsiteltäväkseen siinä järjestyksessä kuin vangitsemisvaatimuksen käsittelystä on säädetty ja päätettävä, onko toimenpide pysytettävä voimassa.

Säilöön ottaminen voi tapahtua myös 19 §:n 1 momentin mukaan tutkinnan edistämiseksi ja luovuttamisen varmistamiseksi. Edellytykset ovat tältä osin samat kuin 12 §:ssä. Myös 19 §:n mukaiset säilöön ottamisen edellytykset ovat siten olleet tässä tapauksessa olemassa.

Rikoksenteikijäin luovuttamisesta pohjoismaiden välillä annetun lain 12 §:n 1 momentin säännöksiä voidaan tulkita siten, että "viipymättä" määritteellä tarkoitetaan sitä, että toimenpide on suoritettava niin pian kuin se on käytännössä mahdollista. Etenkin niissä tapauksissa, joissa säilöön ottaminen tapahtuu ennen luovutuspyynnön saapumista, asia on saatettava mahdollisimman nopeasti raastuvanoikeuden käsiteltäväksi.

Rikoksenteikijäin luovuttamisesta annetun lain 12 §:n 1 momentissa ei ilmoittamiselle ole asetettu takarajaa. Kun tuomioistuimen on rikoksenteikijäin luovuttamisesta pohjoismaiden välillä annetun lain 12 a §:n mukaan kiireellisesti otettava asia käsiteltäväkseen siinä järjestyksessä kuin vangitsemisvaatimuksen käsittelystä on säädetty, voidaan pakkokeinolain 13 §:ssä vangitsemisvaatimuksen tekemiselle säädettyä määräaikaa pitää ehdottomana takarajana arvioitaessa säilöön ottamisesta ilmoittamisen viivästyminen. Tällöin ilmoittamisen tulisi tapahtua viimeistään kolmantena päivänä säilöönnotosta.

Vaikka rikoksenteikijäin luovuttamisesta pohjoismaiden välillä annetun lain 12 §:n 1 momentin säännöksiä säilöön ottamisen ilmoittamisajasta voidaan pitää jossakin määrin tulkinnanvaraisina, oli menettely virheellistä, kun säilöönnotosta ei ollut ilmoitettu vielä kahdeksantenakaan päivänä säilöön ottamisesta Helsingin raastuvanoikeudelle ja kaupunginviskaalin viirastoon.

Suomessa tutkinnasta vastannut ylikonstaapeli oli, saatuaan tietää edellä mainitusta ilmoittamisvelvollisuudesta, vapautanut säilöön otetun. Vapauttaminen olisi tullut saattaa pidättämiseen oikeutetun poliisimiehen ratkaistavaksi. Säilöön otettua ei olisi tullut vapauttaa, vaan tehdä edellä mainitut ilmoitukset viivästyneinäkin. Raastuvanoikeus olisi vielä ehtinyt asian käsitellä, koska ennen luovutuspyynnön saapumista säilöönnotettu on vapautettava, ellei luovuttamispyyntöä ole esitetty kahden viikon kuluessa luovuttamisesta. Sisäasiain-

ministeriön määräsi kahden päivän kuluttua vapauttamisesta kyseisen henkilön luovutettavaksi Ruotsiin. Luovutettavaa ei kuitenkaan enää tavoitettu.

/V

Laki_rikoksentekijäin_luovuttamisesta_pohjoismaiden_välillä_12_§
Laki_rikoksentekijäin_luovuttamisesta_pohjoismaiden_välillä_19_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Poliisi	R:AOA
Ulkoilu	D:56/4/91
Vanki	A:24.8.1992
Huomautus	

/O

Komisariota huomautettu poliisivankilassa säilytettävänä olevan vangin ulkoiluoikeuden kieltämisestä

Vanki oli metelöinyt ja käyttäytynyt uhkaavasti poliiseja kohtaan poliisivankilassa. Poliisivankilan esimiehenä ollut komisario oli kieltänyt vangilta kävelyoikeuden tuolta päivältä vartijoiden turvallisuuden vuoksi.

Rangaistusten täytäntöönpanosta annetun asetuksen (RTA) 2 luvun 8 §:n ja tutkintavankeudesta annetun lain 10 §:n mukaan vangin on saatava ulkoilla päivittäin tai harjoittaa sopivaa liikuntaa. Vangin on saatava päivittäistä ulkoilua tai sopivaa liikuntaa vähintään tunti päivässä vankeinhoitoasetuksen 36 §:n mukaan.

Kävelyoikeutta ei voida kieltää rangaistukseksi tai seurauksena vangin häiritsevistä käyttäytymisistä. Komisario oli menetellyt asiassa virheellisesti.

/V

RTA_2_luku_8_§
Tutkintavankeudesta_annettu_laki_10_§
Vankeinhoitoasetus_36_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Hallintomenettelylaki	R:AOA
Viivästyminen	D:1447/4/91
Käsitys	A:28.8.1992

/O

Huomion kiinnittäminen armonanomusten joutuiseen käsittelyyn ja hallintomenettelylain 12 §:n noudattamiseen

Oikeusministeriön ja armahdusasiain esittelijän huomiota on kiinnitetty vastaisen varalle siihen, että armonanomukset tuli käsitellä asian laadun vaatimalla joutuisuudella ja niiden valmistelussa hankittavien lausuntojen ja muun selvityksen toimittamista varten tuli asettaa määräaika ja seurata määräajan noudattamista.

Armahdusasian valmistelu oli kestänyt oikeusministeriössä lähes vuoden siitä, kun anojan vankeusrangaistukset olivat tulleet lainvoimaisiksi. Näin pitkää käsittelyaikaa ei voitu asian laadun vuoksi pitää kohtuullisena. Käsittelyn viivästy miseen oli vaikuttanut se, että vankilan lausunnon toimittamiselle ei ollut asetettu hallintomenettelylaissa edellytettyä määräaika. Vankilan vastaus lausuntopyyntöön oli saapunut oikeusministeriöön yli puolen vuoden päästä lausuntopyynnön

lähettämisestä.

/V

VirkamL_20_§

HallintomenettelyL_3_§_2_mom.

HallintomenettelyL_12_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Oma aloite

R:AOA

Viivästyminen

D:610/2/92

Käsitys

A:28.8.1992

/O

Huomion kiinnittäminen armonanomusten joutuisaan käsittelyyn

Oikeusministeriön huomiota kiinnitetty armonanomusten joutuisaan käsittelyyn oikeusministeriössä erityisesti siinä vaiheessa ennen kuin asiassa pyydettiin lausuntoa korkeimmalta oikeudelta. Lisäksi kiinnitetty huomiota siihen, että armonanomusten käsittelyn tuli jatkua myös niitä valmistele-
van esittelijän vuosilomien aikoina.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Kirjoitusvirhe

R:EOA

Kuittaus

D:865/4/91

Opintotuki

A:28.8.1992

Käsitys

/O

Kiinnitetty valtion opintotukikeskuksen huomiota hallintomenettelylain noudattamiseen kirjoitusvirhettä korjattaessa

Kantelija oli pyytänyt tutkimaan valtion opintotukikeskuksen menettelyn oikeellisuutta sen periessä takaisin jo myöntämäänsä opintotukea oman virheensä perusteella.

Selvityksen mukaan kantelijalle oli opintotukikeskuksessa tapahtuneen tallennusvirheen vuoksi maksettu liikaa opintorahan asumislisää. Kantelijan ilmoittaman asumismuodon sijasta asumismuodoksi oli tallennettu vaihtoehto, joka oikeutti suurempaan asumislisään. Alkuperäisen päätöksen virheellisyys oli korjattu noin neljä kuukautta myöhemmin annetulla tarkistus-
päätöksellä, jossa ilmoitettiin, että vielä maksamatta olevat asumistuen erät tultiin kuittaamaan aiheettomasti maksetun tuen osasuoritukseksi. Seuraavaa vuotta varten myönnetystä opintorahasta oli myöhemmin kuitattu maksamatta ollut osuus liikasuorituksesta.

Kysymys oli hallintomenettelylain 27 §:n mukaisesta kirjoitusvirheen korjaamisesta. Asianosaista ei ollut kuitenkaan kuultu hallintomenettelylain 15 §:ssä edellytetyllä tavalla ennen uuden oikeasisältöisen päätöksen tekemistä.

Hallintomenettelylain 28 §:n mukaisesti asianosaiselle olisi tullut antaa korjattu tai uusi toimituskirja. Opintotukikeskuksen päätös ei sisällöltään ollut uusi tai korjattu toimituskirja opintotukipäätöksestä. Se oli muutoinkin perittävien ja kuitattavien määrien osalta sanamuodoltaan epätarkka ja harhaanjohtava.

Aiheettomasti maksetun asumislisän kuittaamista myönnetystä opintotuesta ei sinänsä voitu pitää virheellisenä ratkaisuna.

Menettely virheen korjaamisessa oli sen sijaan puutteellista. Kuittaus ei tässä tapauksessa perustunut erityiseen säännökseen. Oikeuskirjallisuudessa on omaksuttu se kanta, että kuittaus julkisoikeudellisten saatavien kesken on mahdollista viranomaisaloitteisen itseoikaisun yhteydessä, jos suoritukset ovat samasta oikeusperusteesta johtuvia ja asiallisesti yhteenkuuluvia.

Kiinnitetty valtion opintotukikeskuksen huomiota vastaisen varalle siihen, että asianosaista on kuultava ennen kirjoitusvirheen korjaamista ja että asianosaiselle tulee antaa korjattu tai uusi toimituskirja.

/V

HallintomenettelyL_15_§
HallintomenettelyL_27_§
HallintomenettelyL_28_§

Merikoski:_Kuittauksesta_viranomaisaloitteisen_itseoikaisun_yhteydessä
Lakimies_1959_s._12

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Puolustusvoimat	R:EOA
Sotilaskurinpito	D:1207/2/92
Esitys	A:31.8.1992

/O

Sotilaskurinpitomenettelyssä käytettävän valtakunnallisen seuraamussuosituksen laatiminen

Esitetty pääesikunnan päällikölle, että pääesikunta antaisi sotilaskurinpitokäytännön yhtenäistämiseksi ensi tilassa koko puolustusvoimia koskevan seuraamussuosituksen.

Vuonna 1989 mietintönsä valmiiksi saanut puolustusministeriön asettama oikeusturvatyöryhmä piti tärkeänä koko puolustusvoimia koskevan seuraamussuosituksen laatimista.

Vuonna 1990 mietintönsä valmiiksi saanut puolustusministeriön asettama kurinpitoseuraamustyöryhmä ehdotti, että puolustusvoimissa olisi laadittava koko puolustusvoimia koskeva keskitetty seuraamussuositus.

Vuonna 1990 sotilaskurinpitolain uudistamisen eduskuntakäsittelyssä puolustusasiainvaliokunta edellytti, että valtakunnallinen seuraamussuositus on käytössä ennen kuin lain muutos saatetaan voimaan. Myös eduskunnan oikeusasiamies kiinnitti huomiota samaan asiaan.

Sotilaskurinpitolain muutos astui voimaan 1.6.1991 säädöskoelman numerolla 652/91. Valtakunnallinen seuraamussuositus ei ollut tuolloin käytössä. Vain luvattomia poissaoloja koskeva tyypistetty luonnos tuli käyttöön lakiuudistuksen voimaantulon jälkeen.

Vallitseva tilanne on joukko-osastoihin suoritettujen tarkastuskäyntien perusteella arvioiden epätyytyttävä. Noudatettavaa seuraamuskäytännöstä esiintyy epätietoisuutta ja seuraamusharkinnan apuvälineenä käytetään useammanlaisia suosituksia tai niiden luonnoksia.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Nimitys	R:EOA
Oppilaitos	D:495/4/91
Pätevyys ehdot	A:31.8.1992
Huomautus	

/O

Oppilaitoksen johtokunnalle annettu huomautus virheellisestä menettelystä viran täyttämässä

Vaasan teknillinen oppilaitos oli valinnut koevuodeksi yliopettajan virkaan henkilön, joka ei täyttänyt viran muodollisia kelpoisuusehtoja. Kanssahakija oli kannellut valinnasta ammattikasvatushallitukselle (AKH), joka totesi valitun henkilön kelpoisuuden puuttumisen. AKH edellytti, että se otetaan huomioon lopullista nimityspäätöstä tehtäessä. Oppilaitoksen johtokunta valitsi vastoin AKH:n kannanottoa koeajaksi otetun henkilön yliopettajan virkaan.

Vaasan teknillisen oppilaitoksen johtokunnan katsottiin menettelleen virheellisesti, kun se nimitti virkaan henkilön, joka ei täyttänyt teknillisistä oppilaitoksista annetussa asetuksessa säädettyjä kelpoisuusehtoja. Menettely katsottiin erityisen moitittavaksi, koska johtokunta ei ollut ottanut huomioon oppilaitosta valvovan ylempään viranomaisen kannanottoa.

Johtokunnalle annettiin huomautus virheellisestä menettelystä. Kun kuitenkin virkaan valittu henkilö oli saanut erivapauden kelpoisuusehdoista ennen viran vakinaista täyttämistä, asia ei antanut aihetta muihin toimenpiteisiin.

/V

Teknillisistä oppilaitoksista annettu asetus_33_§_(500/87)
Teknillisistä oppilaitoksista annettu asetus_34_§
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Asiamies	R:EOA
Haaste	D:255/4/91
Huomion kiinnittäminen	A:28.9.1992

/O

Huomion kiinnittäminen haastemiehen velvollisuuksiin hänen toimies-
saan asiamiestehtävässä

Kiinnitetty haastemiehen huomiota velvollisuuteen selvittää asiakkaalle virka- ja asiamiestehtävän ero sekä ne edellytykset, joilla asiamiestehtävän hoitaminen on haastemiehelle sallittua.

Haastemies oli antaessaan rikosasian vastaajalle haastetta tiedoksi tarjoutunut toimimaan jutussa tämän avustajana ilmoittamaansa palkkiota vastaan. Haastettu on kantelussaan pitänyt menettelyä sopimattomana.

Haastemiesten asiamiestoimintaa koskevan ohjeen mukaan haastemies saa toimia oikeudessa asiamiehenä asioissa, joiden hoitaminen ei haittaa hänen oman virkatoimensa asianmukaista hoitamista. Rikosasiassa haastemies saa toimia vastaajan asiamiehenä silloin, kun syyte myönnetään oikeaksi. Ohjeen mukaan asiakkaalle on ilmoitettava etukäteen veloittettavan palkkion määrä.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Poliisimies	R:AOA
Virkamerkki	D:1522/4/91
Huomautus	A:17.9.1992

/O

Huomautus poliisimiesten kieltäytyttyä ilmoittamasta henkilöllisyyttään ja esittämästä virkamerkkiä

Kaksi poliisimiestä oli saapunut ajokieltoon määrätyn kotiin antamaan tiedoksi ajokieltopäätöstä. Poliisimiehiltä oli tiedusteltu heidän henkilöllisyyttään ja virkamerkkiään. Poliisimiehet olivat kieltäytyneet kertomasta nimiään ja esittämästä virkamerkkiään.

Poliisimiehen tulee poliisiasetuksen 64 §:n mukaan esittää virkamerkki tarvittaessa.

Poliisimiehet eivät olleet esittäneet pätevää syytä kieltäytymiselleen. Poliisimiehiä huomautettu virheellisestä menettelystä.

/V

Yleissopimus_ihmisoikeuksien_ja_perusvapauksien_suojaamiseksi_8_Art.
Hallitusmuoto_11_§
PoliisiL_12_§_2_mom.
EOA:n_JS_7_§_3_mom.
PoliisiA_64_§
Sisäasiainministeriön_poliisiosaston_ohje_3173/601/1.9.1988

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Hallintovalitus	R:EOA
Koululautakunta	D:223/4/91
Lääninhallitus	A:16.9.1992
Palauttaminen	
Viran täyttö	
Käsitys	

/O

Koululautakunnan ja lääninhallituksen tietoon on saatettu käsitys virheellisestä menettelystä täytettäessä peruskoulun rehtorin virkaa

Kouluhallitus oli kumonnut rehtorin vaalin ja palauttanut asian koululautakunnalle uudelleen käsiteltäväksi. Kouluhallitus oli palautuspäätöksessä erikseen lausunut, että vaalista valittanut hakija oli ollut ilmeisesti taitavin ja soveliaa rehtorin virkaan.

Koululautakunta julisti viran uudelleen haettavaksi. Vaalista valittanut oli hakijoiden joukossa. Koululautakunta valitsi virkaan saman henkilön kuin aiemminkin. Päätöksestä ei ilmennyt lautakunnan aiemmin tekemään päätökseen nähden uusia perusteluja.

Koululautakunnan olisi tullut ottaa kouluhallituksen kannanotto huomioon nimitysasiana uudelleen ratkaistaessaan. Lääninhallituksen velvollisuutena olisi ollut ryhtyä sellaisiin toimenpiteisiin, että kouluhallituksen kantaa olisi noudatettu.

/V

Peruskoululaki_58_§_(476/83)
Peruskoululaki_94_§
Lääninhallituslaki_4_§_(1233/87)

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Mielenterveyslaki	R:AOA
Terveyskeskuslääkäri	D:686/4/91
Käsitys	A:17.9.1992

/O

Terveyskeskuslääkärille ilmoitettu käsitys mielenterveyslain vastaisesta menettelystä psyykkisesti sairaan kuljettamisessa

Terveyskeskuslääkäri oli pyytänyt poliisin virka-apua henkilön toimittamiseksi terveyskeskukseen mielenterveydellisistä syistä. Potilas ei ollut väkivaltainen eikä tapaus muutoinkaan erityisen kiireellinen.

Mielenterveyslain mukaan poliisi voi kuljettaa psyykkisesti sairaan terveyskeskukseen vain erittäin kiireellisessä tapauksessa. Potilaan kuljettamiseen edellytetään yleensä terveydenhuoltoalan ammattikoulutuksen saanutta henkilöä saattajaksi. Poliisin virka-avun tulee olla luonteeltaan avustavaa.

Terveyskeskuslääkärille ilmoitettu käsitys mielenterveyslain vastaisesta menettelystä. Myös nimismiespiirin huomiota kiinnitetty lain noudattamiseen.

/V

Mielenterveyslaki_30_§
Mielenterveyslaki_31_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Huolto	R:AOA
Selvitys	D:1614/4/91
Sosiaaliviranomainen	A:29.9.1992
Tapaamisoikeus	
Käsitys	

/O

Käsitys virheellisestä menettelystä tuomioistuimelle annettavan lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan selvityksen laatimisessa

Sosiaalilautakunnan selvitykseen lasten huollosta ja tapaamisoikeudesta oli sisältynyt epätarkka ja harhaanjohtava lausuma, jonka mukaan isä olisi laiminlyönyt tulla hänelle varattuina aikoina sosiaalitoimistoon, jossa selvitystä oli valmisteltu. Isää ei ollut edes kutsuttu sosiaalitoimistoon tässä tarkoituksessa. Maininnalla oli tarkoitettu käyntejä perheneuvolas-
sa, mikä ei käynyt ilmi selvityksestä.

/V

L_lapsen_huollosta_ja_tapaamisoikeudesta_16_§_(361/83)

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Koulutus	R:EOA
Puolustusvoimat	D:1338/2/92
Sisäjärjestys	A:7.10.1992
Esitys	

/O

Pääsikunnalle on esitetty sisäjärjestysharjoitusten eli ns. rättisulkeisten tarkempaa ohjeistamista

Oikeusasiamiehelle tulleissa kanteluissa ja hänen suorittamisaan varuskuntien tarkastuksissa oli toistuvasti tullut esil-

le, että yksiköissä pidetyt sisäjärjestysharjoitukset olivat varusmiesten mielestä tarpeettomia ja epäasiallisia. Ne koettiin myös rangaistuksiksi. Henkilökunta piti tapahtumia tarpeellisena koulutuksena huonon sisäjärjestyksen parantamiseksi.

Harjoitusten pitämisessä ei ollut rikottu määräyksiä.

Oikeusasiamies katsoi, että sisäjärjestyksen opettamisen tulisi tapahtua peruskoulutuskauden alussa. Myöhemmän koulutuksen määrän tulisi olla asiallista ja rajattua, koska kyseessä oli yksinkertaisten asioiden kertaus. Tuntikausia kestävät vaatteiden vaihdot olivat varusmiespalveluksen kannalta tarpeettomia. Ne olivat omiaan antamaan puolustusvoimista huonon kuvan.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Diaari	R:EOA
Henkilörekisteri	D:1408/2/92
Julkisuus	A:2.10.1992
Tuomioistuin	
Esitys	

/O

Esitys oikeusministeriölle diaarien julkisuuden toteuttamisesta

Esitetty oikeusministeriölle, että se ryhtyisi toimenpiteisiin oman hallinnonalansa diaarien julkisen tietosisällön määrittämiseksi sekä julkisuuslainsäädännön huomioon ottamiseksi diaarin teknisessä toteutuksessa. Tavoitteena tulisi olla, että julkisuus toteutuisi ja kansalaisten vaikutusmahdollisuudet lisääntyisivät.

Esitetty myös, että julkisuuslainsäädäntöä uudistettaessa turvattaisiin viranomaisten diaarien julkisuus. Säännöksissä tulisi täsmentää teknisen tallenteen, tietojen luovuttamisen ja massaluovutuksen käsitteiden määritelmiä niin, että hallinnon ja lainkäytön julkisuus käytännössä voidaan taata.

/V

L_yleisten_asiakirjain_julkisuudesta_18a_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Eduskunnan pankkivaltuutetut	R:EOA
Osakesijoitus	D:49/4/92
SKOP	A:26.10.1992
Suomen Pankin johtokunta	
Suomen Pankin ohjesääntö	
Suomen Pankki	
Oy Tampella Ab	
Esitys	

/O

Saatettu eduskunnan pankkivaltuutettujen harkittavaksi tarve muuttaa Suomen Pankin ohjesääntöä

Eduskunnan pankkivaltuutetut oikeuttivat Suomen Pankin johtokunnan esityksestä 20.9.1991 Suomen Pankin perustamaan yhden tai useampia holding-yhtiöitä SKOP:n osake-enemmistön ja sen suurimpien osake-, kiinteistö- ja Tampella/Interpolator-riskien siirtämiseksi näihin yhteisöihin sekä merkitsemään näiden holding-yhtiöiden koko osakepääoma.

Kantelun johdosta oli tutkittavana kysymys siitä, oliko Suomen Pankin johtokunnan esitys ja eduskunnan pankkivaltuutettujen päätös Suomen Pankin ohjesäännön 12 §:n mukainen.

Suomen Pankin ohjesäännön 12 §:n kiellosta sijoittaa varoja osakkeisiin voidaan poiketa, kun se on pankin toiminnan kannalta erittäin tärkeästä syystä tarpeellista.

Suomen rahalaitoksen vakautteen ja turvallisuuteen vaikuttaa rahanarvon ohella pankkien asema ja yleisön luottamus niihin. Suomen Pankilla on tästä syystä ohjesääntönsä 1 §:n nojalla velvollisuus toimia pankkien aseman turvaamiseksi niiden aseman ollessa uhanalainen. Ohjesääntöön ei sisälly erityissäännöksiä keskuspankin käytettävissä olevista keinoista pankkien aseman turvaamiseksi kuten ei myöskään muiden rahoitusmarkkinoiden kriisitilanteiden varalle.

Koska ohjesäännön 12 §:n kiellosta sijoittaa varoja osakkeisiin voidaan poiketa, kun se on pankin toiminnan kannalta erityisen tärkeästä syystä tarpeellista, on tämä keino käytettävissä edellä sanotunlaisissa rahoitusmarkkinoiden kriisitilanteissa.

Sellaisia seikkoja ei tullut asian yhteydessä esille, jotka olisivat antaneet aihetta epäillä sen esitetyn arvion asianmukaisuutta, jonka mukaan SKOP:n ottaminen Suomen Pankin haltuun oli välttämätön toimenpide pankkijärjestelmän luotettavuuden säilymiseksi. Tätä arviota ei voitu oikeusasiamiehen käsityksen mukaan pitää Suomen Pankin ohjesäännön 12 §:n vastaisena.

Suomen Pankin johtokunta ja eduskunnan pankkivaltuutetut eivät olleet näin olleet menetelleet lainvastaisesti. Oikeusasiamiehen tehtäviin ei kuulu ratkaisujen tarkoituksenmukaisuuden arviointi.

Eduskunnan talousvaliokunnan käsityksen mukaan teollisen tuotannon harjoittamista ei voitane pitää Suomen Pankin tehtäviin pysyvästi kuuluvana toimintana. Tällaisesta omistuksesta irrottautumisen tulee tapahtua valiokunnan käsityksen mukaan niin, että koko haltuunotosta yhteiskunnalle aiheutuvat kustannukset jäävät mahdollisimman pieniksi.

Oikeusasiamies on yhtynyt talousvaliokunnan käsityksiin ja todennut, että SKOP on 15.6.1992 siirtynyt valtion vakuusrahastolle ja Tampellan myynti on käynnistynyt ratkaisussa lähemmin sanotulla tavalla. Oikeusasiamiehen käsityksen mukaan toimenpiteet tulisi saattaa päätökseen mahdollisimman nopeasti.

Kantelua tutkittaessa on kiinnitetty huomiota siihen, että Suomen Pankin ohjesäännössä ei ollut säännöksiä keskuspankin käytettävissä olevista keinoista ja sen toimivallasta rahoitusmarkkinoiden kriisitilanteissa. Suomen Pankin toimivallasta sen tehtävien hoitamisessa tulisi olla selkeät säännökset myös tämänkaltaisia tilanteita varten. Suomen Pankin ohjesäännön rahapolitiikan keinoja ja toimia rahoitusmarkkinoilla koskevat säännökset vaikuttivat myös osittain vanhentuneilta.

Näistä syistä eduskunnalle pankkivaltuutettujen harkittavaksi on saatettu, olisiko Suomen Pankin ohjesääntöä aiheellista muuttaa vastaamaan paremmin nykyajan vaatimuksia.

/V

Hallitusmuoto_73_§_(1077/91)
Valtiopäiväjärjestys_50_§_(1078/91)
Eduskunnan_työjärjestys_10_§_3_mom._(1058/90)
Suomen_Pankin_ohjesääntö_(1_§_(365/25)
Suomen_Pankin_ohjesääntö_12_§_(440/38)
Suomen_Pankin_ohjesääntö_17_§_1_mom._5_kohta
Suomen_Pankin_ohjesääntö_17_§_2_mom.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Esittelijä	R:EOA
Kunnanjohtaja	D:928/4/91
Huomautus	A:1.10.1992

/O

Kunnanjohtajalle annettu huomautus huolimattomasta asian valmistelusta ja esittelystä

Kunnanhallitus päätti valittaa hovioikeuteen kihlakunnanoikeuden ratkaisusta, jolla se hylkäsi kunnan esittämät rangaistus- ja korvausvaatimukset. Asia koski yhteensä yhdeksän nuoren vahingontekoa kunnan omaisuudelle. Kunnanjohtajan valmistelema- ta ja esittelemästä valituskirjelmästä hovioikeudelle jäi kuitenkin kahden nuoren nimet pois. Muut seitsemän nuorta tuomittiin vahingonteosta sakkorangaistukseen hovioikeudessa.

Kaikessa hallintotoiminnassa tärkeänä noudatettavana periaatteena on tasapuolisuuden vaatimus. Valituskirjelmän valmistelussa tapahtuneen virheen vuoksi kysymyksessä olevat nuoret joutuivat tosiasiassa eriarvoiseen asemaan.

Kunnanjohtaja oli valituskirjelmän pääasiallinen valmistelija ja esittelijä kunnanhallituksessa sekä täytäntöönpanija.

Kunnallislain 27 §:n 6 momentin mukaan esittelijä on vastuussa siitä, mitä hänen esittelystään on päätetty, jollei hän ole ilmoittanut pöytäkirjaan merkittäväksi eriävää mielipidettä. Kunnanjohtajan tulee esittelijänä toimia kunnanhallituksen päätösten mukaan ja niin huolellisesti, että kunnanhallitus voi luottaa esiteltyjen asioiden virheettömyyteen.

Kunnanjohtaja ei ollut valituskirjelmän päävalmistelijana ja esittelijänä toiminut sillä huolellisuudella, mitä hänen virka-asemansa edellytti.

/V

KunnallisL_27_§_6_mom.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Arkistolaki	R:AOA
Asiakirjan luovuttaminen	D:1634/4/91
Poliisi	A:22.10.1992
Todistelu	
Huomautus	

/O

Poliisimiehelle annettu huomautus arkistolain, sisäasiainministeriön poliisille esitutkinnan kirjaamisesta antamien ohjeiden ja arkistossäännön vastaisesta menettelystä

Poliisi, joka oli toiminut todistajana riita-asian oikeudenkäynnissä ja todistanut virkatehtäviään hoitaessaan tietoon-

sa saamista seikoista, oli todistamisen jälkeen luovuttanut asianosaisten välisessä rikosasiassa tehdyn alkuperäisen kuulustelupöytäkirjan jutun toisen asianosaisen asiamiehelle. Poliisin menettelyn vuoksi toinen asianosainen ei ollut saanut jäljennöstä pöytäkirjasta heti halutessaan.

Kuulustelupöytäkirja oli ollut asiakirjain julkisuudesta annetun lain nojalla julkinen asiakirja, josta jokaisella oli oikeus saada tieto tai jäljennös. Pöytäkirja ei ollut myöskään sisältänyt sellaisia salassa pidettäviä seikkoja, joista poliisi ei olisi saanut todistaa. Kun lisäksi otettiin huomioon, että virkamies voitiin oikeudenkäymiskaaren säännösten nojalla velvoittaa esittämään hallussaan oleva pöytäkirja, jonka voitiin olettaa olevan todisteena asiassa, poliisi ei ollut luovuttaessaan asiakirjan riita-asian oikeudenkäynnin toisen osapuolen asiamiehelle menetellyt poliisilain 12 § 2 momentin ilmaiseaman puolueettomuusperiaatteen vastaisesti.

/V

ArkistoL_4_§
ArkistoL_16_§
Laki_asiakirjain_julkisuudesta_4_§
OK_17_luku_12_§
OK_17_luku_23_§
PoliisiL_12_§_2_mom.
EOA:n_JS_7_§_3_mom.
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Kunnanhallitus	R:EOA
Rakennusmestari	D:67/4/91
Valitusosoitus	A:27.10.1992
Varoitus	
Käsitys	

/O

Oikeusasiamies kiinnitti kunnanhallituksen huomiota valitusosoituksen liittämiseen päätöksiin

Kunnanhallitus oli antanut kunnan rakennusmestarille kunnan virkasäännön mukaisen varoituksen tämän virheellisestä menettelystä. Varoitusta koskevaan kunnanhallituksen pöytäkirjanotteeseen ei ollut liitetty valitusosoitusta. Rakennusmestari kanteli oikeusasiamiehelle varoituksesta.

Kunnan rakennusmestarilla oli muutoksenhausta hallintoasioissa annetun lain 12 §:n mukaan oikeus saada pyynnöstä valitusosoitus vielä valitusajan päättymisen jälkeen. Valitusaika alkoi tällöin valitusosoituksen tiedoksisaannista.

Koska rakennusmestarilla oli mahdollisuus saattaa varoituksen antamista koskeva asia toimivaltaisen muutoksenhakuviranomaisen tutkittavaksi, oikeusasiamies ei ryhtynyt tutkimaan asiaa. Oikeusasiamies kiinnitti kuitenkin kunnanhallituksen huomiota valitusosoituksen liittämiseen päätöksiin.

/V

L_muutoksenhausta_hallintoasioissa_12_§_(154/51)
Kunnallislaki_143_§_(953/76)
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Kieli	R:AOA
Poliisi	D:675/4/91

Käsitys

A:7.10.1992

/O

Kiinnitetty autorekisterikeskuksen ja Helsingin poliisilaitoksen huomiota pohjoismaisen kielisopimuksen noudattamiseen

Kantelija, joka oli Ruotsin kansalainen, oli hakenut Helsingin poliisilaitoksen ajokorttitoimistosta ajo-opetuslupaa. Ajokorttitoimistossa hän ei ollut saanut palvelua ruotsin kielellä. Hänelle oli annettu useita asiakirjoja ainoastaan suomeksi. Niiden sisältöä ei ollut toimistossa pystytty kertomaan hänelle ruotsiksi.

Kantelijan olisi tullut voida pohjoismaisen kielisopimuksen perusteella asioida poliisiviranomaisen luona omalla äidinkielellään ja saada tarvittaessa joko suullinen tai kirjallinen selvitys ohjeiden sisällöstä äidinkielellään. Asiakirjojen toimittamista koskenut ajokorttitoimiston kirje kantelijalle olisi tullut laatia ruotsinkielisenä.

Autorekisterikeskus on laatinut kysymyksessä olevat tiedot sisältävät asiakirjat ja ohjeet sittemmin myös ruotsinkielellä.

Kiinnitetty autorekisterikeskuksen ja Helsingin poliisilaitoksen huomiota pohjoismaisen kielisopimuksen noudattamiseen. Helsingin poliisilaitoksen huomiota on kiinnitetty vastaisen varalle vielä siihen, että riittävä asiakaspalvelu pohjoismaisilla kielillä tulee taata.

/V

A_Pohjoismaiden_kansalaisten_oikeudesta_käyttää_omaa_kieltään_muussa_pohjoismaassa_tehdyn_sopimuksen_voimaansaattamisesta_(193/87)

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Diaari	R:EOA
Henkilörekisteri	D:1713/4/91
Julkisuus	A:2.10.1992
Esitys	
Käsitys	

/O

Saatettu ulkoasiainministeriön tietoon käsitys ministeriön diaarin julkisuudesta ja esitetty toimenpiteisiin ryhtymistä diaarin julkisen tietosisällön määrittämiseksi.

Ulkoasiainministeriön toimistopäällikkö oli kieltänyt toimittajalta ministeriön diaarin selaamisen. Hän oli perustellut kieltoaan sillä, että ministeriön diaarin sisältävässä arkistorekisterissä oli salassa pidettäviä ja ei-julkisia tietoja. Diaariin tutustuminen olisi edellyttänyt kunkin siihen merkityn asian kohdalla tiedon julkisuuden arvioimista.

Oikeusasiamies on arvostellut sitä, että ulkoasiainministeriö ei ollut toimintaansa palvelevana informaatiojärjestelmää kehittäessään ottanut huomioon, että diaarin julkinen tietosisältö tulee yksiselitteisesti määrittää. Erikseen määriteltävän perustunnistetiedot (kuten asiakirjan saapumisaika, lähettäjä/vastaanottaja ja tarvittava asiaviittaus) sisältävän tietojoukon tulisi muodostaa julkinen diaari.

Diaarin julkisuus tulee toteuttaa siten, että diaarista on mahdollista yleisten asiakirjain julkisuuslain 7 §:n 2 momen-

tissa säädetyillä vaihtoehtoisilla tavoilla saada tietoja sil-
tä osin kuin tiedot eivät ole salaisia, ei-julkisia tai henki-
lörekisterilaisissa tarkoitetuksi arkaluonteiseksi otannaksi
päätelailussa ryhmiteltävissä. Tämä edellyttää, että diaa-
rin julkinen tietosisältö on määritelty ja muu kuin julkinen
tietosisältö on siitä teknisesti helposti erotettavissa. Jot-
ta selailu päätelaitteella olisi mahdollista, olisi ohjelmaan
sisältyvät mahdollisuudet arkaluonteiseen otantaan voitava
poistaa.

Vähimmäisvaatimuksena on pidettävä sitä, että yleisöllä on oi-
keus saada selailtavakseen kirjallinen diaarituloste, joka si-
sältää julkiset merkinnät kaikista julkiseen diaariin kirja-
tuista asiakirjoista.

Saatettu ulkoasiainministeriön tietoon, että se ei ole kehit-
täessään arkistorekisteriä ottanut riittävällä tavalla huo-
mioon julkisen diaarin vaatimuksia. Yleisöllä tulee olla mah-
dollisuus tutustua diaariin siten kuin yleisten asiakirjain
julkisuuslain 7 §:n 2 momentissa edellytetään.

Esitetty ulkoasiainministeriölle, että se ryhtyisi toimenpi-
teisiin diaarin julkisen tietosisällön määrittämiseksi. Yleis-
ten asiakirjain julkisuudesta annetun lain 9 §:n mukaisesti
salassa pidettäväksi säädetyt tai lain 5 §:n nojalla ei-julki-
set tiedot tulee voida teknisesti erottaa julkisen diaarin
tietosisällöstä.

/V

L_yleisten_asiakirjain_julkisuudesta_2_§
L_yleisten_asiakirjain_julkisuudesta_3_§
L_yleisten_asiakirjain_julkisuudesta_7_§
L_yleisten_asiakirjain_julkisuudesta_18a_§
L_yleisten_asiakirjain_julkisuudesta_24_§
VN:n_ohjesääntö_38_§
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Diaari	R:EOA
Henkilörekisteri	D:683/4/92
Julkisuus	A:2.10.1992
Tuomioistuin	
Esitys	
Käsitys	

/O

Käsitys korkeimman hallinto-oikeuden diaarin julkisuudesta sekä diaa-
rin julkisen tietosisällön määrittämisestä ja diaarin järjestämisestä

Korkeimman hallinto-oikeuden tiedotussihteeri oli kieltäytynyt
antamasta korkeimman hallinto-oikeuden automaattisen tietojen-
käsittelyn avulla ylläpidettävää diaaria päätelaitteella se-
lattavaksi. Toimittaja ei ollut myöskään saanut luettavakseen
kirjallista tulostetta diaarin sisällöstä. Tiedotussihteeri
oli perustellut päätöstään sillä, että yleisten asiakirjain
julkisuudesta annetun lain 18 a §:n mukainen massaluovutus-
kielto esti diaarin selailun. Lisäksi tiedotussihteeri oli
viitannut siihen, ettei diaarista voinut teknisistä syistä
erottaa siihen sisältyviä salaisia ja ei-julkisia tietoja.

Korkeimman hallinto-oikeuden atk:n avulla ylläpidettävä diaari
on henkilörekisterilain mukainen henkilörekisteri. Massaluovu-

tuksen käsitteen tulkinnan kannalta on olennaista, onko diaaria selaamalla ollut tarkoitus kerätä ja rekisteröidä suuria määriä henkilötietoja uuden rekisterin muodostamiseksi. Pelkkää rekisterin selaamista asiakirjojen julkisuuslain 7 §:n 2 momentin mukaisesti julkisen tiedon saamiseksi viranomaisen rekisteristä ei voida pitää massaluovutuksena henkilörekisterilain määrittelemässä tarkoituksessa.

Diaarin julkisuus tulee toteuttaa siten, että diaarista on mahdollista asiakirjain julkisuuslain 7 §:n 2 momentissa säädetyillä vaihtoehtoisilla tavoilla saada tietoja siltä osin kuin tiedot eivät ole salaisia, ei-julkisia tai henkilörekisterilaissa tarkoitettuiksi arkaluonteiseksi otannaksi pääteselailussa ryhmiteltävissä. Tämä edellyttää kuitenkin, että diaarin julkinen tietosisältö on määritelty ja muu kuin julkinen tietosisältö on siitä teknisesti helposti erotettavissa. Jotta selailu päätelaitteella olisi mahdollista, olisi ohjelmistoon sisältyvät mahdollisuudet arkaluontoiseen otantaan voitava poistaa.

Saatettu käsityksenä tietoon, että kantelijalla olisi ollut oikeus saada selattavakseen kirjallinen diaarituloste, joka sisältää diaarin julkiset merkinnät.

Esitetty, että korkein hallinto-oikeus ryhtyisi toimenpiteisiin diaarin järjestämiseksi siten, että siitä voidaan teknisesti erottaa erikseen määritellyt julkiset diaaritiedot.

/V

L_yleisten_asiakirjain_julkisuudesta_2_§
L_yleisten_asiakirjain_julkisuudesta_3_§
L_yleisten_asiakirjain_julkisuudesta_7_§
L_yleisten_asiakirjain_julkisuudesta_18a_§
L_yleisten_asiakirjain_julkisuudesta_24_§
HenkilörekisteriL_2_§
HenkilörekisteriL_3_§
HenkilörekisteriL_5_§
HenkilörekisteriL_6_§
HenkilörekisteriL_7_§
HenkilörekisteriL_18_§
L_oikeudenkäynnin_julkisuudesta_2_§
ArkistoA_7_§
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Lykkäys	R:EOA
Oikeudenkäyntiväite	D:858/4/92
Tuomioistuin	A:20.10.1992
Käsitys	

/O

Käsitys tuomioistuimen velvollisuudesta lausua tehdystä oikeudenkäyntiväitteestä

Vastaajat olivat riita-asian ensimmäisessä ja toisessa käsittelyssä tehneet väitteen kantajien asiavaltuuden puuttumisesta ja vaatineet kanteen jättämistä tutkimatta. Kihlakunnan oikeus ei ollut ottanut kantaa väitteeseen, vaan lykännyt jutun kantajien pyynnöstä edelleen.

Tuomioistuimen tuli oikeudenkäymiskaaren säännösten mukaan antaa eri päätös oikeudenkäyntiväitteestä, milloin asian laatu sitä vaati. Oikeudenkäynnin selvyys ja vastaajien oikeusturva

olisivat edellyttäneet, että vastaajat olisivat väitteen tehtyään samassa oikeudenkäyntitilaisuudessa saaneet tuomioistuinten päätöksen siitä, oliko vastaajien tekemä oikeudenkäyntiväite laadultaan sellainen, että siihen tuli antaa vastaus erikseen vai vasta pääasian ratkaisemisen yhteydessä.

/V

OK_14_luku_4_§

OK_16_luku_2_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Julkisuus

R:EOA

Lausunto

D:161/4/92

Tuomiokapituli

A:26.10.1992

Huomautus

/O

Tuomiokapitulille annettu huomautus virheellisestä menettelystä asiakirjan julkisuutta koskevassa asiassa

Kirkkoherran vaalissa vaalisijoille sijoittamaton hakija oli valittanut tuomiokapitulin vaaliehtoksesta valtioneuvostolle. Tuomiokapituli oli kieltäytynyt antamasta valittajalle jäljennöstä lausunnosta, jonka se oli antanut valituksesta opetusministeriölle. Tuomiokapituli oli vedonnut siihen, että kysymyksessä oli viranomaisten omassa keskuudessa syntynyt selvitys. Tuomiokapituli ei ollut antanut kirjallista päätöstä kieltäytymisestään pyynnöstä huolimatta.

Tuomiokapitulin opetusministeriölle antamaa lausuntoa ei voida pitää viranomaisten sisäisenä asiakirjana. Tästä syystä valittajalle olisi tullut antaa jäljennös lausunnosta. Tuomiokapitulin olisi joka tapauksessa pitänyt antaa kielteises-
tä ratkaisustaan kirjallinen päätös, johon valittaja olisi voinut hakea muutosta.

/V

Yleisten_asiakirjain_julkisuudesta_annettu_L_2_§

Yleisten_asiakirjain_julkisuudesta_annettu_L_3_§

Yleisten_asiakirjain_julkisuudesta_annettu_L_5_§

Yleisten_asiakirjain_julkisuudesta_annettu_L_19_§

KirkkoL_542a_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Ampumarata

R:EOA

Puolustusvoimat

D:1269/2/92

Turvallisuus

A:9.9.1992

Varusmies

Syyte

/O

Pääesikunnan päällikköä kehotettu määräämään ylivääpeli asetettavaksi syytteeseen varusmiesten palvelusturvallisuuden vaarantamisesta ampumaradalla

Ylivääpeli oli antanut ampumaradan ampumapaikalla olleelle varusmiesosastolle käskyn kiinnittää lipas, ladata ja varmistaa, vaikka aseiden ampumasuunnassa näyttösuojan päällä oli vielä useita varusmiehiä paikkaamassa tauluja. Ampujina olleet ja tauluja paikanneet varusmiehet olivat kokeneet tilanteen erittäin vaaralliseksi.

Kaksi viikkoa aikaisemmin pidetyssä harjoituksessa oli yksi

aseista lauennut vastaavien komentojen jälkeen. Näyttösuojan päällä olleet varusmiehet oli tuolloin komennettu näyttösuojaan ennen ampujille annettuja käskyjä.

/V

RL_21_luku_12_§
RL_45_luku_15_§_1_mom.
RL_45_luku_23_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Salassapito	R:EOA
Terveystiedot	D:835/4/91
Työsuojeluhallitus	A:23.9.1992
Käsitys	

/O

Työsuojeluhallituksen huomiota kiinnitetty terveystietojen salassapitioon

Työsuojelupiiri oli laatinut sairaanhoito-oppilaitoksessa työilmapiirin kartoituksen. Sitä selvitettävässä raportissa oli eräs työntekijä mainittu etunimeltä. Raporttiin sisältyi myös etunimeltä mainitun henkilön terveystietoja.

Menettelyä ei pidetty työsuojelun valvonnasta ja muutoksenhausta työsuojeluasioissa annetun lain 5 §:n mukaisena. Raportti olisi tullut merkitä salaiseksi ja siihen olisi tul-
lut liittää luettelo niistä tahoista, joille se annetaan. Terveystietojen käsittelemiseen raportissa olisi tullut saada nimeltä mainitun henkilön nimenomainen suostumus.

Työsuojeluhallituksen huomiota kiinnitetty henkilön terveystietojen ja muiden yksityisten olosuhteiden salassapitioon.

/V

L_työsuojelun_valvonnasta_ja_muutoksenhausta_työsuojeluasioissa_5_§
+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Esitutkinta	R:AOA
Poliisi	D:1837/4/91
Huomautus	A:4.11.1992

/O

Poliisimiehelle annettu huomautus poliisilain 12 § 2 ja 3 momentin sekä esitutkintalain 8 § 2 momentin vastaisesta menettelystä.

Poliisitarkastajan huomiota kiinnitetty mainittujen lainkohtien ilmaisemien periaatteiden noudattamisen huomioonottamiseen poliisien koulutuksessa.

Poliisimies oli suoritettuaan takavarikon rikoksesta epäillyn omakotitalon pihalla osoittanut postilaatikossa ollutta laskupinoa ja esittänyt urakkaa tehneille työntekijöille arvion sähköurakan tilanteen henkilön maksukyvyistä ja -halukkuudesta. Poliisimies oli toteamisellaan puuttunut asianosaisten väliin urakkaan, mitä takavarikoinnin suorittaminen ei ollut edellyttänyt. Poliisin menettelyn oli katsottu ainakin osaltaan vaikuttaneen siihen, että urakkaa suorittanut yritys oli keskeyttänyt urakan.

/V

Esitutkintalaki_8_§_2_mom.
Poliisilaki_12_§_2_mom.
Poliisilaki_12_§_3_mom.

EOA:n_JS_7_§_3_mom.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Valitusosoitus	R:EOA
Ympäristölautakunta	D:1218/4/91
Käsitys	A:9.11.1992

/O

Valitusosoituksen liittäminen päätökseen valituskiellosta huolimatta

Ympäristölautakunnan päätökseen, joka koski asian valmistelua, oli liitetty valitusosoitus vastoin kunnallislain (953/76) 139 §:n 3 momentin valituskieltoa. Kunnanhallitus oli sittemmin jättänyt valituksen tutkimatta.

Ympäristölautakunnan huomiota kiinnitetty siihen, että valitusosoitus tulee antaa vain sellaisiin päätöksiin, joihin on oikeus hakea muutosta.

/V

KunnallisL_139_§_3_mom.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Maksu	R:EOA
Ulosmittaus	D:915/4/91
Ulosotto	A:16.11.1992
Huomautus	

/O

Annettu avustavalle ulosottomiehelle huomautus laiminlyönnistä varmistaa saatavan perimiskelpoisuus sekä laiminlyönnistä vastata velallisen kirjalliseen tiedusteluun ulosottomiehen määräyksen mukaisesti. Ulosottomiehen tietoon saatettu käsitys siitä, että hänen olisi itse tullut vastata velallisen kirjeeseen.

Ulosottovirastoon oli ennen ulosmittausta saapunut ja ulosoton atk-systeemille kirjattu peruutuksena velallisen kirje ja pankkisiirtotosite saatavan suorittamisesta velkojalle. Avustava ulosottomies ei ollut ennen ulosmittausta varmistanut, ettei asiaa ollut peruutettu. Avustava ulosottomies ei myöskään ollut vastannut velallisen tiedustelukirjeeseen, vaikka ulosottomies oli määrännyt hänet siihen vastaamaan.

Ulosottomies oli siirtänyt velallisen hänelle osoittamat kaksi kirjettä avustavan ulosottomiehen vastattavaksi. Hän oli laiminlyönyt valvoa, että avustava ulosottomies vastaisi ensimmäiseen. Kirjeissä velallinen oli vaatinut selvitystä avustavan ulosottomiehen menettelyn lainmukaisuudesta. Ulosottomiehen olisi tullut itse vastata kirjeeseen.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Hallintovalitus	R:EOA
Maatalouslautakunta	D:614/4/91
Palauttaminen	A:17.11.1992
Käsitys	

/O

Maatalouslautakunnan tietoon saatettu käsitys virheellisestä menettelystä sen käsitellessä ilmoitusta poikkeuksellisten tulvien aiheuttamista vahingoista

Maatalouslautakunta oli hylännyt hakemuksen tulvavahinkolain

(284/83) mukaisen vahingon arvioinnin suorittamisesta sillä perusteella, ettei lain mukaan korvattavaa vahinkoa ollut syntynyt. Maatalouspiiri oli hyväksynyt valituksen ja palauttanut asian maatalouslautakunnalle toimenpiteitä varten. Maatalouspiiri oli palautuspäätöksessään katsonut valittajan esittäneen päteviä perusteita sille, että hakemuksessa tarkoitetuille rakenteille oli aiheutunut tulvavahinkolain mukaan korvattavaa vahinkoa.

Maatalouslautakunta oli pysyttänyt aikaisemman päätöksensä. Lautakunta oli katsonut, ettei asiassa ollut ilmennyt mitään oleellista uutta.

Oikeusasiamiehen käsityksen mukaan maatalouslautakunnan olisi tullut ottaa maatalouspiirin kannanotto huomioon käsitellessään uudelleen asian.

Maaseutupiirin oli palauttanut asian vielä uudelleen maatalouslautakunnalle, joka sittemmin oli päättänyt korvata rakenteille aiheutuneen vahingon tulvavahinkolain mukaan.

/V

L_poikkeuksellisten_tulvien_aiheuttamien_vahinkojen_korvaamisesta_2_§_4_kohta_(284/83)
L_poikkeuksellisten_tulvien_aiheuttamien_vahinkojen_korvaamisesta_4_§_2_mom.
L_poikkeuksellisten_tulvien_aiheuttamien_vahinkojen_korvaamisesta_5_§
L_poikkeuksellisten_tulvien_aiheuttamien_vahinkojen_korvaamisesta_8_§_1_mom.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Metsäntutkimuslaitos	R:EOA
Nimitys	D:997/4/91
Soveltuvuustesti	A:20.11.1992
Käsitys	

/O

Metsäntutkimuslaitoksen huomiota kiinnitetty nimitysmenettelyn objektiivisuuteen

Metsäntutkimuslaitoksen on katsottu käyttäneen soveltuvuustestejä huolimattomasti virkaa täytettäessä. Testien sisältöä, suorittamista ja merkitystä nimitykselle ei ollut määritelty etukäteen, mistä syystä testien käyttö on voinut herättää epäilyjä nimitysmenettelyn tasapuolisuudesta.

Oikeuskansleri on 10.10.1991 kiinnittänyt huomiota psykologisten soveltuvuustestien käyttöön liittyviin ongelmiin. Oikeusasiamies on yhtynyt oikeuskanslerin käsitykseen psykologisten testien arvioinnista valtion hallinnon nimityksissä sekä hänen valtioneuvostolle tekemään esitykseen tilanteen selkeyttämisestä.

/V

A_Metsäntutkimuslaitoksesta_12_§
Valtion_virkamieslaki_13_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Julkisuus	R:EOA
Ulosotto	D:1364/2/91
Huomautus	A:23.11.1992

/O

Annettu huomautus maakunnanvuodille siitä, että hän oli jättänyt antamatta kirjallisen todistuksen ulosottoasioiden päiväkirjan merkinnöistä

Maakunnanvouti oli kieltäytynyt antamasta toimittajalle kopiota erään henkilön päiväkirjakortista. Hän oli perustellut menettelyään sillä, että toimittaja oli jo aikaisemmin saanut virastossa tutustua kyseisiin tietoihin. Hän ei ollut pitänyt myöskään tarpeellisenä julkaista kopiota lehdessä.

Maakunnanvoudilla ei ollut laillista perustetta olla antamatta toimittajalle kirjallista todistusta päiväkirjakorttiin ulosottoasetuksen 1 §:n mukaisesti merkityistä asioista esimerkiksi valojäljennöksenä päiväkirjakortista.

/V

Ulosottolaki_1_luku_11_§_4_mom.

Ulosottoasetus_1_§

Ulosottoasetus_7_§

L_yleisten_asiakirjain_julkisuudesta

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Hallintopäätös

R:EOA

Kuuleminen

D:1001/4/91

Käsitys

A:26.11.1992

/O

Käsitys riittävän yksilöidystä kuulemisesta ennen hallintopäätöksen tekoa

Lääninhallitus oli eläinlääkintähuoltolain 4 §:n nojalla antamallaan päätöksellä kiinnittänyt eläinlääkärin huomiota siihen, että virkamiehen tulee käyttäytyä asiallisesti. Päätös oli perustunut muun ohella lausuntoon, jonka oli antanut eläinlääkäristä kannelleen henkilön äiti.

Lääninhallitus oli varannut eläinlääkärille tilaisuuden vastineen antamiseen kantelijan esittämistä väitteistä ennen asian ratkaisua. Se ei ollut viitannut vastinetta pyytäessään kantelijan äidin lausuntoon. Lausunto oli kuitenkin erillinen ja vaikutti asian ratkaisuun.

Lääninhallituksen tietoon saatettu käsitys, että eläinlääkäriä asiassa kuultaessa lääninhallituksen lähetteen olisi tullut olla yksilöidympi.

/V

Hallintomenettelylaki_15_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Luonnonsuojelualueiden suunnittelu

R:EOA

Luonnonsuojeluohjelma

D:1492/2/92

Rantojensuojeluohjelma

A:20.10.1992

Toimivalta

Valtioneuvosto

Esitys

/O

Saatettu valtioneuvoston tietoon oikeusasiamiehen käsitys siitä, että valtakunnallisesta luonnonsuojelualueiden suunnittelusta ja toteutuksesta on tarpeen säätää laissa ja että valmisteltavan lainsäädännön tulisi ulottua koskemaan myös jo hyväksytyjen suojeluohjel-

mien toteutusta.

Voimassa oleva lainsäädäntö ei sisällä säännöksiä valtakunnallisesta luonnonsuojelualueiden suunnittelusta. Valtioneuvostolla on kuitenkin katsottu olevan hallitusmuodon 41 §:n mukaisen yleisen toimivaltansa nojalla oikeus suorittaa valtakunnallista luonnonsuojelualueiden suunnittelua.

Valtakunnallista luonnonsuojelualueiden suunnittelua koskevan lainsäädännön puuttumisesta on aiheutunut lukuisia epäkohtia, joihin oikeusasiamies on kiinnittänyt huomiota rantojensuojeluohjelmasta tehtyyn kanteluun 20.10.1992 antamassaan päätöksessä Dnro 1390/4/90.

Valtioneuvoston periaatepäätös suojeluohjelman hyväksymisestä sisältää valtioneuvoston kannanoton mm. siihen, että päätöksessä tarkoitetut alueet ovat tarvittaessa hankittavissa valtion omistukseen.

Suojeluohjelmaa koskeva periaatepäätös luo näin ollen edellytykset maanomistajan omistusoikeuteen puuttumiseksi, vaikka päätökset käytännön toimenpiteistä tehdäänkin erikseen luonnonsuojelu-, rakennus- ja lunastuslain mukaisessa järjestyksessä.

Suojeluohjelmaa koskeva periaatepäätös merkitsee tosiasiallista lunastusuhkaa, joka toimii pakotteena sille, ettei omistaja käytä omaisuuttaan suojeluohjelman vastaisesti. Periaatepäätöksestä seuraa käytännössä tosiasiallisia omaisuuden käyttöoikeuden rajoituksia.

Valtioneuvoston periaatepäätösten tosiasialliset vaikutukset huomioon ottaen olisi perusteltua, että suojeluohjelmista olisi säädetty laissa.

Suojeluohjelmien toteutus on myös ollut hidasta. Lisäksi ongelmana on, ettei maanomistaja itse voi saattaa vireille lunastuslain mukaista menettelyä ohjelman toteuttamiseksi. Maanomistaja joutuu turvautumaan välillisiin keinoihin. Maanomistajan on pakotettava valtio toimenpiteisiin ryhtymällä alueen suojeluarvoja vaarantaviin toimiin. Tämä ei ole sen enempää maanomistajan kuin luonnonsuojelunkaan etujen mukaista.

/V

Suomen_Hallitusmuoto_41_§
Luonnonsuojelulaki_(71/23)
EOA:n_JS_8_a_§_(46/32)
EOA:n_päätös_20.10.1992,_Dnro_1390/4/90

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Kansallispuisto	R:EOA
Lausuntopyyntö	D:1410/4/90
Luonnonsuojelu	A:30.11.1992
Rajaustavoite	
Rakennuslupahakemus	
Ympäristöministeriö	
Käsitys	

/O

Ympäristöministeriölle saatettu tiedoksi käsitys, että ministeriö on menetellyt virheellisesti rinnastaessaan kirjeessään 23.11.1990

Pohjois-Karjalan lääninhallitukselle Kolin kansallispuiston rajaustavoitteen valtioneuvoston hyväksymiin suojeluohjelmiin ja määrätessään kirjeessään, että rakennuslautakunnat ovat rakennusasetuksen 52 tai 124 §:n nojalla velvollisia pyytämään lääninhallituksen lausunnon rakennuslupahakemuksista Kolin kansallispuiston tavoiterajausalueella.

Hallituksen esityksen laiksi Kolin kansallispuistosta (HE 307/1990 vp.) yleisperustelujen kohdassa 4. oli mainittu, että Kolin kansallispuistoa oli tarkoitus laajentaa noin 2 500 hehtaarin laajuiseksi esityksen liitteenä olevan kartan mukaisesti.

Ympäristöministeriö lähetti 23.11.1990 Pohjois-Karjalan lääninhallitukselle kirjeen, jossa esitettiin, että Kolin kansallispuiston laajentamisessa tulisi noudattaa vastaavia periaatteita kuin muidenkin valtioneuvoston periaatepäätösten mukaisten yksityismaita sisältävien kansallispuistoalueiden toteuttamisessa on noudatettu. Alueelle rakentamisen osalta oli noudatettava, mitä rakennusasetuksen 52 ja 124 §:ssä on säädetty.

Rakennusasetuksen 52 ja 124 §:n mukaan rakennuslupahakemuksesta on pyydettävä lääninhallituksen lausunto, jos rakennuslupaa haetaan alueelle, joka sisältyy valtioneuvoston hyväksymään suojeluohjelmaan tai ympäristöministeriössä viireillä olevaa valtioneuvoston käsiteltäväksi tarkoitettuun ehdotukseen suojeluohjelmaksi, taikka alueelle, joka voimassa olevassa seutukaavassa on varattu virkistys- tai suojelualueeksi.

Kolin kansallispuiston yksityismaita koskeva tavoiterajausalue ei kuitenkaan ole rakennusasetuksen 52 ja 124 §:ssä tarkoitettu alue. Ympäristöministeriö oli rinnastanut hallituksen esityksen perusteluihin sisältyneen rajaustavoitteen valtioneuvoston periaatepäätöksillä hyväksytyihin suojeluohjelmiin. Mitään varsinaista valtioneuvoston päätöstä rajaustavoitteesta ei kuitenkaan ollut tehty.

Ympäristöministeriö on menetellyt virheellisesti määrätessään kirjeessään, että rakennuslautakuntien oli hankittava tavoiterajausalueen rakennuslupahakemuksista rakennusasetuksen 52 tai 124 §:n mukainen lausunto.

/V

L_Kolin_kansallispuistosta_(581/91)
Luonnonsuojelulaki_(71/23)
Rakennusasetus_52_§_(480/90)
Rakennusasetus_124_§_(480/90)

Ks._myös_Dnrot_1443_ja_1461/4/90_sekä_353,_1256_ja_1371/4/91
+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Asiakas	R:AOA
Asiakirja	D:1552/4/91
Asianosainen	A:30.11.1992
Julkisuus	
Lastensuojelu	
Sosiaalihuolto	
Tietojensaantioikeus	
Käsitys	

/O

Saatettu Helsingin kaupungin sosiaaliviraston tietoon käsitys sosiaalihuoltolain ja yleisten asiakirjain julkisuudesta annetun lain säännösten soveltamisesta sekä menettelystä päätettäessä tietojen luovuttamisesta.

Samalla saatettu sosiaali- ja terveysministeriön tietoon käsitys tarpeesta määritellä sosiaalihuoltolain asianosais/asiakaskäsite sekä täsmentää tietojensaantioikeutta koskevia säännöksiä.

Kantelija pyysi perheneuvolaa luovuttamaan hänelle hänen huollossaan olevalle tyttärelleen tehtyyn psykologiseen tutkimukseen liittyvän kaiken aineiston, muun muassa psykologin laatimat muistiinpanot. Perheneuvolan johtaja ilmoitti kirjjeellään kantelijalle, ettei kasvatusneuvola luovuta testi-
pöytäkirjoja. Perusteluinaan hän esitti, ettei tytär ollut antanut lupaa pöytäkirjojen luovuttamiseen eikä heillä ollut lakiin perustuvaa oikeutta luovuttaa pöytäkirjoja edes asianomaiselle itselleen. Johtaja viittasi sosiaalihuoltolain 57 §:ään ja yleisten asiakirjain julkisuudesta annetun lain 5, 17 ja 23 §:iin.

Yleisten asiakirjain julkisuudesta annetun lain 8 §:n mukaan tiedon pyytäjällä on oikeus saada asia viranomaisen ratkaistavaksi, jos asianomainen virkamies kieltäytyy antamasta tietoa asiakirjasta siten kuin ko. laissa on säädetty. Sosiaalihuoltolain 45 § 2 momentin mukaisesti päätökseen olisi tullut liittää ohjaus asian saattamisesta sosiaalilautakunnan käsiteltäväksi, jotta asianomainen olisi voinut saada valituskelpoisen viranomaisen ratkaisun.

Perheneuvolan johtajan vastauksessaan esittämät perustelut eivät myöskään olleet sosiaalihuoltolain tai yleisten asiakirjain julkisuudesta annetun lain mukaisia.

Sosiaalihuoltolaissa on määritelty asiakkaan sekä hänen hoolhoojansa oikeus saada tieto viranomaisen hallussa olevista asiakirjoista. Ko. säännösten rinnalla on sovellettu yleisten asiakirjain julkisuudesta annetun lain asianosaisjulkisuutta koskevia säännöksiä.

Pidetty tarpeellisena sosiaalihuoltolain asianosais-/asiakaskäsitteen määrittelyä sekä tietojensaantioikeutta koskevien sosiaalihuoltolain säännösten täsmentämistä.

/V

SosiaalihuoltoL_40_§_3_mom.
SosiaalihuoltoL_40_§_4_mom.
SosiaalihuoltoL_45_§
SosiaalihuoltoL_57_§
Laki_yleisten_asiakirjain_julkisuudesta_8_§
Laki_yleisten_asiakirjain_julkisuudesta_19_§
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Autorekisterikeskus	R:EOA
Katsastus	D:950/4/91
Katsastusmiehen menettely	A:1.12.1992
Käsitys	

/O

Kiinnitetty katsastusmiehen huomiota asianmukaisen asiakaspalvelun tärkeyteen

Katsastusteknikko oli katsastuksen yhteydessä rikkonut auton ohjauspyörän. Katsastusmies ei ollut selvittänyt asiaa eikä ollut opastanut asiakasta korvausasiassa.

Katsastusteknikolle lausuttu käsitys oikeasta asiakaspalvelusta, johon sisältyy myös virkamiehen oma-aloitteinen neuvontavelvollisuus.

Autorekisterikeskus oli sittemmin suorittanut vahingosta korvausta auton omistajalle. Autorekisterikeskuksen huomiota kiinnitetty siihen, että korvaushakemukset tulisi käsitellä niin nopeasti kuin mahdollista.

/V

VahingonkorvausL_(412/74)

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Asianomistaja	R:AOA
Asianomistajarikos	D:1088/4/91
Esitutkinta	A:1.12.1992
Huomautus	
Nimismies	
Poliisi	

/O

Huomautus laiminlyönnistä tiedottaa asianomistajan oikeuksista asianomistajarikoksen esitutkinnassa

Apulaisnimismiestä tutkinnanjohtajana ja vanhempaa konstaapelia esitutkinnan toimittajana huomautettu asianomistajan oikeuksista tiedottamisen laiminlyömisestä ennen tutkinnan lopettamispäätöksen tekemistä asianomistajarikoksessa. Apulaisnimismiestä tutkinnanjohtajana huomautettu myös siitä, ettei hän ollut lähettänyt asianomistajalle tiedoksi asianomistajarikoksessa tekemäänsä päätöstä olla saattamatta asiaa syyttäjän harkittavaksi, vaikka se esitutkintalain mukaan olisi ollut tarpeen.

/V

Asetus_esitutkinnasta_ja_pakkokeinoista_5_§

Laki_esitutkinnasta_43_§_2_mom.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Pidätettyjen käsittely	R:AOA
Poliisi	D:341/4/92
Ulkoiluttaminen	A:8.12.1992
Käsitys	

/O

Kiinnitetty huomiota pidätettyjen käsittelystä annettujen ohjeiden noudattamiseen

Poliisilaitos ei ollut antamissaan ohjeissa ottanut huomioon, että pidätetyille tulee varata tilaisuus liikuntaan tai ulkoiluun päivittäin, mikäli se voidaan järjestää säilytysvarmuutta vaarantamatta.

Kiinnitetty huomiota sisäasiainministeriön pidätettyjen käsittelystä antamien suositushojeiden noudattamiseen.

/V

Sisäasiainministeriön_ohje_pidätettyjen_käsittelystä_23_§_(217/85)

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Julkisuus	R:EOA
Kiinnitysrekisteri	D:975/4/91
Rasitustodistus	A:16.12.1992
Käsitys	

/O

Kiinnitetty käräjätuomarin huomiota kiinnitysrekisterin julkisuuden toteutumiseen

Käräjätuomari oli kieltäytynyt antamasta kantelijalle tuomiokunnan kansliassa tietoja kiinnitysrekisteristä muutoin kuin rasitustodistuksella. Tuomiokunnassa pidettiin kiinnitysrekisteriä korttijärjestelmän muodossa.

Kiinnitetty käräjätuomarin huomiota siihen, että asiakkaalla tulee olla mahdollisuus tutustua kiinnitysrekisteriin yleisten asiakirjain julkisuudesta annetun lain 7 §:n mukaisesti muutoinkin kuin tilaamalla rasitustodistus.

Kiinnitetty hänen huomiotaan myös siihen, että kantelijalle olisi tullut varata mahdollisuus saada edellä mainitun lain 8 §:n nojalla valituskelpoinen päätös tiedon antamisesta kiinnitysrekisteristä, kun asiakirja oli kieltäydytty esittämästä.

/V

KiinnitysA_34_a_§
KiinnitysA_34_b_§
A_kiinnitysrekisteristä
L_yleisten_asiakirjain_julkisuudesta_6_§
L_yleisten_asiakirjain_julkisuudesta_7_§
L_yleisten_asiakirjain_julkisuudesta_8_§
+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Esteellisyys	R:EOA
Hallintoneuvoston puheenjohtajuus	D:1699/4/91
Kaupunginhallitus	A:18.12.1992
Kaupunginjohtaja	
Käsitys	

/O

Käsitys kaupunginjohtajan esteellisyydestä toimia liikepankin hallintoneuvoston puheenjohtajana

Kaupunginjohtaja toimi liikepankin hallintoneuvostossa ensin jäsenenä ja sittemmin puheenjohtajana.

Kaupunginjohtajan toiminnan hallintoneuvostossa ei näytetty vaikuttaneen hänen virkatoimintaansa.

Kunnallislain mukaan kunnanjohtaja on yleisjohtaja, jolla on laaja vastuu kunnan tehtävien hoitamisesta ja joka usein on kunnan näkyvin virkamies.

Kaupunginhallitukselle ilmaistiin käsitys siitä, että kaupunginjohtajan tulisi asemastaan johtuen suhtautua hallintomenettelylain esteellisyyttä koskevan yleislauskeen edellyttämällä varovaisuudella ulkopuolisiin tehtäviin, joiden voidaan arvioida heikentävän kansalaisten keskuudessa uskoa virkatoiminnan puolueettomuuteen. Näihin tehtäviin kuuluu hallintoneuvoston jäsenyys pankissa tai muussa liike-

yrityksessä ja erityisesti tämän elimen puheenjohtajuus.

/V

HallintomenettelyL_10_§_1_mom._6_kohta
Kunnallislaki_56_§
Liikepankkilaki_3_luku
+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Posti- ja telelaitos	R:EOA
Postimaksu	D:1718/4/91
Postinkuljetussopimus	A:21.12.1992
Ulosoton peruste	
Käsitys	

/O

Saatettu Posti- ja telelaitoksen tietoon käsitys, että luottokuljetussopimukseen perustuva postimaksu on perittävässä muulta kuin sopimuskumppanilta vain tuomioistuimen päätöksen perusteella

Posti- ja telehallitus oli vuonna 1989 lähettänyt ulosottoiteitse kantelijalta perittäväksi postimaksusaatavan, joka perustui postin ja sopimussuhteessa kanteliijaan olleen yhtiön kesken solmittuun luottokuljetussopimukseen ja tälle yhtiölle lähetettyyn laskuun. Kantelijalle kuuluvia varoja oli ulosmitattu siinä järjestyksessä kuin verojen ja maksujen perimistä ulosottotoimin on säädetty. Varat oli tilitetty Posti- ja telehallitukselle samana vuonna.

Tuolloin voimassa olleen maksuista kotimaisessa postiliikenteessä annetun asetuksen mukaan asetuksen nojalla määrätyt maksut voitiin periä siinä järjestyksessä kuin verojen ja maksujen perimistä ulosottotoimin on säädetty.

Koska maksu oli perustunut ensi sijassa julkisyhteisön kanssa solmittuun yksityisoikeudelliseen sopimukseen, saatavan perintä ilman päätöstä tai tuomiota verojen ja maksujen perimistä ulosottotoimin annetun lain perusteella on voinut koskea vain Posti- ja telelaitoksen sopimuskumppania. Kantelija ei ollut sopimuksessa osapuolena.

Posti- ja telehallituksen olisi tullut vaatia kantelijan velvoittamista suoritukseen kanteella yleisessä alioikeudessa. Näin ollen Posti- ja telehallitus oli menetellyt virheellisesti vaatiessaan ulosottoa kantelijaa vastaan ilman oikeuden päätöstä ja ottaessaan ulosmitatut varat haltuunsa.

/V

L_Posti- ja lennätinlaitoksen taloudenhoidon yleisistä perusteista_3_§_(565/50)
A_maksuista_kotimaisessa_postiliikenteessä_4_§_(896/83,_837/88)
A_maksuista_kotimaisessa_postiliikenteessä_6_§
L_verojen_ja_maksujen_perimisestä_ulosottotoimin
+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Julkisuus	R:EOA
Mielentilalausunto	D:1541/4/91
Käsitys	A:22.12.1992

/O

Käsitys mielentilalausunnossa esitettävästä tutkimustuloksesta

Tutkittava oli todettu HIV-positiiviseksi mielentilatutkimuksessa. Tutkimuksen tehnyt lääkäri esitti tuloksen oikeu-

delle annetussa mielentilalausunnossa.

Mielentilatutkimuksen suorittamisen aikaan ei ollut olemassa ohjeita lausunnossa esitettävistä tutkimustuloksista.

Sosiaali- ja terveyshallitus julkaisi 25.6.1992 oppaan mielentilatutkimuksesta ja siitä annettavasta lausunnosta. Sen mukaan mielentilalausunnossa ei tule esittää tutkittavasta arkaluontoisia asioita muutoin kuin silloin, kun lääkäri katsoo tietojen esittämisen välttämättömäksi tutkittavan mielentilan arvioimisen kannalta.

Apulaisoikeusasiamies katsoi, että HIV-positiivisuus on tutkittavaa koskeva arkaluontoinen asia. Jos HIV-positiivisuudella ei ole vaikutusta tutkittavan syyntakeisuuteen, ei tietoa siitä tule esittää mielentilalausunnossa.

/V

Mielentilatutkimus_ja_siitä_annettava_lausunto._Sosiaali-_ja_terveyshallitus_1992._Oppaita_14.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Asunnon muutostyöt	R:AOA
Helgityshalvauspotilas	D:737/4/91
Toimivalta	A:28.12.1992
Vammaispalvelu	
Käsitys	

/O

Käsitys virheellisestä menettelystä hengityshalvauspotilaan asumista ja asunnon muutostöiden korvaamista koskevassa asiassa

Hengityshalvauspotilaalle sairaalan toimesta maksuttomana järjestettävän kotihoidon ei katsottu sisältävän velvollisuutta asunnon järjestämiseen potilaalle. Sairaalan ei katsottu olevan myöskään korvausvelvollinen potilaan asuntoon tehtävistä välttämättömistä muutostöistä. Velvollisuutta asunnon järjestämiseen ja muutostöiden korvaamiseen oli sen sijaan tarkasteltava vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetun lain ja sosiaalihuoltolain perusteella.

Kunnanhallitus menetteli apulaisoikeusasiamiehen käsityksen mukaan virheellisesti käsitellessään asian, joka mainittujen lakien mukaan olisi kuulunut kunnan sosiaalilautakunnan ratkaistavaksi.

/V

Laki_hengityshalvauspotilaiden_hoitokustannuksista_1_§_(129/57)
Laki_vammaisuuden_perusteella_järjestettävistä_palveluista_ja_tukitoimista_9_§_2_mom.__(380/87)
Laki_vammaisuuden_perusteella_järjestettävistä_palveluista_ja_tukitoimista_18_§
Sosiaalihuoltolaki_6_§_1_mom.__(710/82)
Sosiaalihuoltolaki_13_§_1_mom.
Sosiaalihuoltolaki_17_§_2_mom.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Haasteen tiedoksianto	R:EOA
Neuvonta	D:715/4/91
Toimituskirja	A:30.12.1992
Toimituskirjan käännös	

Tulkitseminen
Virka-alueen kieli
Käsitys

/O

Espoon nimismiespiirin tietoon saatettu käsitys kielilain virheellisestä tulkinnasta haasteen tiedoksiannossa

Espoon nimismiespiirin haastemies ei ollut antanut ruotsinkielistä, Närpiön kihlakunnantuomarin antamaa haastetta tiedoksi, koska suomenkielinen haastettava kieltäytyi ottamasta vastaan muulla kuin hänen äidinkielellään kirjoitettua haastetta. Haastemies palautti haasteasiakirjat toimeksiantajalle ja pyysi kielilakiin vedoten suomenkielistä käännöstä.

Oikeusasiamiehen käsityksen mukaan Närpiön kihlakunnantuomarin antama haaste on kielilaissa tarkoitettu toimituskirja. Närpiön kärjäkunta on ruotsinkielinen, minkä johdosta haaste tulee kielilain 5 §:n mukaisesti antaa virka-alueen kielellä eli ruotsinkielellä.

Yksinkielisellä virka-alueella on kielilain 5 §:n 2 momentin mukaan valtioneuvosto, ministeriö, keskusvirasto, tuomioistuin tai lääninhallitus kuitenkin velvollinen niissä tapauksissa, joissa 6 §:n mukaan alkuperäinen toimituskirja olisi annettava toisella kielellä, liittämään toimituskirjaan laillisesti pätevän käännöksen, kun asiallinen, jolla 3 §:n mukaan on oikeus käyttää toista kuin virka-alueen kieltä, on sitä pyytänyt.

Tämä luettelo on oikeusasiamiehen käsityksen mukaan tulkitettava tyhjentäväksi. Koska tätä velvoitetta ei ole annettu nimismiespiirille ja koska Espoo on kaksikielinen kunta oikeusasiamies katsoi, ettei Espoon nimismiespiiri ollut velvollinen liittämään toimituskirjoihin pätevää käännöstä.

Oikeusasiamiehen mielestä haastemiehen velvollisuuksiin ei kuulu arvioida haasteasiakirjojen sisällön asianmukaisuutta. Sen sijaan haastemies on hallintomenettelylain 4 §:n ja 22 §:n nojalla velvollinen antamaan haastettavalle neuvoja ja tulkitsemaan toimituskirjana pidettävän haasteen sisältöä. Mikäli haastettava ilmoittaa, että hän ei ymmärrä haastetta, tulee haastemiehen kertoa sen sisältö.

Oikeusasiamies katsoi, että haastemiehen olisi tullut antaa haasteasiakirjat tiedoksi siinä muodossa kuin ne alunperin lähetettiin Espoon nimismiespiiriin. Nimismiespiirissä omaksuttu käytäntö, jonka mukaan kantajan tulee hankkia haasteasiakirjoista laillinen käännös ei oikeusasiamiehen näemyksen mukaan perustu kielilakiin. Koska käytännöllä on pyritty palvelemaan vastaajaa, jolla on vaikeuksia ymmärtää toista kotimaista kieltä, oikeusasiamies katsoi riittäväksi toimenpiteeksi saattaa käsityksensä kielilain tulkinnasta Espoon nimismiespiirin tietoon.

/V

Kielilaki_3_§
Kielilaki_5_§
Kielilaki_6_§
Hallintomenettelylaki_4_§
Hallintomenettelylaki_22_§
Haastemieslaki_3_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Henkilökohtainen vapaus	R:AOA
Poliisi	D:1063/4/91
Suhteellisuusperiaate	A:31.12.1992
Säilöönotto	
Käsitys	

/O

Huomion kiinnittäminen suhteellisuusperiaatteen noudattamiseen kansalaisten henkilökohtaiseen vapauteen puuttuessa

Henkilö oli pyöräillyt jalkakäytävällä ja joutunut sen johdosta poliisiin pysäyttämiseksi. Hän ei poliisin pyynnöstä huolimatta ollut näyttänyt poliisille henkilöllisyyspapereita. Poliisi oli toimittanut henkilön poliisin säilytysuojaan. Säilöönottaessa häneltä oli löydetty ulkolainen ajokortti ja suomalainen pankkikortti.

Poliisilain 12 §:n 3 momentin mukaan kansalaisten oikeuksiin ei saanut puuttua enempää kuin se oli tarpeen yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi tai virkatehtävän toimittamiseksi. Tämä ns. suhteellisuusperiaate oli otettava huomioon erityisesti puuttuessa kansalaisen henkilökohtaiseen vapauteen, joka oli hänen keskeisimpiä perusoikeuksiaan.

Poliisilla oli poliisilain 13 §:n 2 momentin mukaan oikeus ottaa henkilö kiinni tunnistamista varten. Esillä olevassa tapauksessa henkilöltä oli säilöön otettaessa löydetty ulkolainen ajokortti ja suomalainen pankkikortti. Tarvetta henkilön kiinniottamiseen tunnistamista varten ei tämän jälkeen enää ollut. Muutakaan perustetta säilöönnotolle ei ollut.

Pelkkä henkilön yhteistyöhaluttomuus ja poliisiin kielteinen suhtautuminen eivät saaneet olla säilöönoton tosiasiallisena syynä. Henkilön tuominen poliisiin tiloihin jonkin epäselvän seikan selvittämiseksi ei saanut automaattisesti johtaa hänen säilöönottoonsa.

Apulaisoikeusasiamies kiinnitti poliisilaitoksen ja henkilön kiinniottoon osallistuneiden poliisimiesten huomiota suhteellisuusperiaatteen noudattamiseen kansalaisten henkilökohtaiseen vapauteen puuttuessa.

/V

PoliisiL_12_§_3_mom.

PoliisiL_13_§_2_mom.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Asiaton käyttäytyminen	R:EOA
Kihlakunnantuomari	D:1598/4/91
Huomautus	A:31.12.1992

/O

Huomautus kihlakunnantuomarille sen johdosta, ettei hän ollut käyttäytynyt virka-asemansa edellyttämällä tavalla

Kihlakunnanoikeudessa asiamiehenä toiminut kantelija piti puheenjohtajana toimineen kihlakunnantuomarin suhtautumista häneen sopimattomana ja nöyryyttävänä. Lisäksi kihlakunnantuomari oli tupakoinut istunnon aikana.

Kihlakunnantuomari myönsi selvityksessään asiamiehen menettelyn aiheuttaneen hänessä ärtymystä. Kihlakunnantuomari oli ilmoittanut asiamiehelle selvin sanoin käsityksensä tämän tavasta hoitaa asioita oikeudessa. Kihlakunnantuomari oli todennut asiamiehen tekevän yhteistyön mahdottomaksi.

Virkamiehen on valtion virkamieslain 20 §:n 3 momentin mukaan käyttäydyttävä virkamiesasemansa edellyttämällä tavalla. Varsinkin erityistä luottamusta ja arvostusta vaativissa viroissa on virkamieheltä vaadittava korostetun asiallista käyttäytymistä.

Kihlakunnantuomarin esittämät käsitykset asiamiehestä olivat olleet tarpeettoman jyrkkiä. Hänen olisi tullut pidättäytyä asiamiehen arvostelusta. Tupakointi kihlakunnanoikeuden istuntosalissa on tupakkalain mukaan kiellettyä.

Oikeusasiamies huomauttanut kihlakunnantuomaria sen johdosta, ettei hän ollut käyttäytynyt virka-asemansa edellyttämällä tavalla asianomaisessa kihlakunnanoikeuden istunnossa.

/V

Valtion_virkamieslaki_20_§_3_mom.

EOA:n_JS_7_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Asiaton käyttäytyminen

R:EOA

Lääkäri

D:772/2/92

Terveysturvakeskus

A:31.12.1992

Varusmies

Kurinpito

/O

Lääkärin sopimattoman käyttäytymisen määrääminen kurinpitoasiana käsiteltäväksi

Oikeusasiamiehen tarkastuksen yhteydessä varusmiehet kertoivat rajavartioston palkkiotoimisen lääkärin epäasiallisesta suhtautumisesta varusmiespotilaisiin.

Asiassa suoritettua tutkinnan jälkeen sosiaali- ja terveyshallitus katsoi lausunnossaan, että lääkäri oli suhtautunut epäasiallisesti joihinkin varusmiespotilaisiin. Tämä oli ilmennyt ennen kaikkea huutamisena, nimittelyinä ja epäluulojen esittämisenä. Lääkärin virheenä oli lausunnon mukaan ollut kunnioituksen, inhimillisyyden ja luottamuksellisuuden puute joissakin asiakassuhteissa. Myös lääkärin suhtautumisessa potilaiden oireiden tutkimiseen oli muutamissa tapauksissa ollut välinpitämättömyyttä.

Oikeusasiamiehen mukaan lääkärin suhtautuminen varusmiehiin oli ollut selvästi epäasiallista ja suhtautuminen heidän ilmoittamiinsa sairauksiin myös joissakin tapauksissa ilmeisen välinpitämätöntä.

Lääkärin oli näytetty menetelleen lääkärintoimen harjoittamisesta annetun lain vastaisesti. Lääkärintoimen harjoittamisesta annetun lain mukaan terveydenhuollon oikeusturvakeskus voi antaa lääkärille suullisen tai kirjallisen varoituksen, jos virheellisyys, sopimaton käytös tai laiminlyönti ei ollut sen laatuista, että lääkäriä olisi syytettävä tuomioistuimessa.

Lääkärin menettely ei oikeusasiamiehen mukaan ollut vakavuudeltaan sen laatuista, että syytteen nostamiseen olisi ollut aihetta. Oikeusasiamies määräsi johtosäätönsä 7 §:n 3 momentin nojalla, että terveydenhuollon oikeusturvakeskus ryhtyisi asiassa kurinpitomenettelyyn lääkäriä vastaan.

/V

L_lääkärintoimen_harjoittamisesta_21_§_(1075/92)
EOA:n_JS_7_§

Ks._myös_Dnro_870/2/92

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Konkurssivelallinen	R:EOA
Muutoksenhaku	D:1879/2/92
Painostusvankeus	A:16.12.1992
Valtioneuvosto	
Esitys	

/O

Esitys valtioneuvostolle muutoksenhaussa konkurssivelallisen painostusvankeuspäätökseen havaituista puutteista

Alioikeus voi määrätä niskoittelevan konkurssivelallisen vankeuteen, kunnes hän täyttää konkurssivelalliselle säädetyn ilmoittautumisvelvollisuuden. Jos hän jatkaa niskoittelua oltuaan siitä kaksi kuukautta vangittuna, hänet on tuomittava konkurssivelallisen niskoittelusta vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Alioikeuden julistamaan vangitsemispäätökseen haetaan muutosta tavanomaisin muutoksenhakukeinoin eli valittamalla hovioikeuteen. Kun otetaan huomioon valitusaika 30 päivää ja sen jälkeen vastapuolelle varattava vastaamisaika 14 päivää sekä postinkulku ja asian tekniseen eteenpäin viemiseen kuluva aika, on käytännössä erittäin epätodennäköistä, että painostusvankeuteen tuomittu konkurssivelallinen ehtisi saada hovioikeuden päätöksen valitukseensa painostusvankeutensa aikana.

Oikeusasiamies piti tärkeänä, että myös painostusvankeuteen tuomitulle turvataan mahdollisuus saada alioikeuden päätös painostusvankeutensa aikana. Tästä syystä hän saattoi havaintonsa valtioneuvoston tietoon sellaisia toimenpiteitä varten, joihin asia ehkä antoi aihetta.

/V

Konkurssisääntö_18_§
Konkurssisääntö_82_§
Konkurssisääntö_113_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Lentoasema	R:EOA
Turvatarkastus	D:1960/2/92
Valtioneuvosto	A:31.12.1992
Esitys	

/O

Esitys valtioneuvostolle lentoasemien turvatarkastuksia koskevien säännösten uudistamisesta

Helsingin lentoaseman turvatarkastus on järjestetty siten,

että yksityisen vartiointiliikkeen palveluksessa olevat vartijat suorittavat lentomatkustajien käsimatkatavaroiden tarkastuksen sekä henkilöntarkastuksen. Vartijat kutsuvat poliisin paikalle vain, jos asiakas sitä nimenomaan vaatii. Ilmailulaitoksen ja liikkuvan poliisin mukaan tarkastus tapahtuu matkustajien suostumuksella ja on siten lainmukaista.

Lentomatkustajan matkatavaroiden tarkastuksissa on kuitenkin kysymys henkilöntarkastuksesta. Voimassa olevien säännösten mukaan sen voi suorittaa vain poliisi tai ilmailulaitoksen palveluksessa oleva henkilö. Yksityisen vartiointiliikkeen vartijat eivät ole ilmailulaitoksen palveluksessa. Heillä ei ole oikeutta turvaamistoimenpiteiden suorittamiseen eikä siten lakiin perustuvaa oikeutta edes lentomatkustajien matkatavaroiden tarkastamiseen.

Oikeusasiamiehen käsityksen mukaan lentomatkustajan suostumukseen voidaan vedota vain silloin, kun tarkastettavalle selostetaan, että hänellä on oikeus kieltäytyä tarkastuksesta, jolloin tarkastuksen suorittaa siihen oikeutettu poliisi tai ilmailulaitoksen palveluksessa oleva henkilö. Tarkastuksen tulee tällöin olla myös käytännössä toteutettavissa siten, ettei matkustaja sen takia myöhästy aikomaltaan lennolta. Muissa tapauksissa tarkastuksen vapaaehtoisuuteen ei voida vedota.

Oikeusasiamies saattoi havaintonsa vallitsevan tilanteen lainvastaisuudesta valtioneuvoston tietoon.

/V

L_toimenpiteistä_lentoliikenteen_turvaamiseksi_eräissä_tapauksissa_6_§_3_mom.

A_ilmailulaitoksen_palveluksessa_olevan_henkilön_käyttämisestä_lentoliikenteen_turvatoimenpiteiden_suorittamiseen_1_§_(1004/91)

Ilmailuhallituksen_päätös_turvamiestoimenpiteiden_käyttämisestä_lentoasemilla_(948/01/81)

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Lentoasema

R:EOA

Turvatarkastus

D:890/4/91

Käsitys

A:31.12.1992

/O

Käsitys lentoaseman virheellisistä turvatarkastusjärjestelyistä

Israelilaisen lentoyhtiön turvamies oli tarkastanut Helsingin lentoasemalla lentoyhtiön lennolle pyrkineen matkustajan matkalaukun sisällön. Paikalla oli ollut suomalainen poliisimies, mutta hän ei ollut osallistunut tarkastuksen suorittamiseen.

Henkilön matkatavaroiden ja käsilaukun tarkastaminen ovat henkilöntarkastusta. Tarkastuksen voi nykyisten säännösten mukaan suorittaa poliisi tai ilmailulaitoksen palveluksessa oleva henkilö. Israelilaisen lentoyhtiön turvamiehillä ei ole Suomessa mitään viranomaisvaltuuksia. Oikeusasiamiehen käsityksen mukaan tällaisella turvamiehellä ei olisi ollut oikeutta tarkastuksen suorittamiseen edes poliisin läsnäollessa.

Oikeusasiamies saattoi käsityksensä virheellisistä tarkastusjärjestelyistä ilmailulaitoksen ja liikkuvan poliisin

lentoaseman osaston tietoon.

/V

Laki_toimenpiteistä_lentoliikenteen_turvaamiseksi_eräissä_tapauksissa_6_§_3_mom.
A_ilmailulaitoksen_palveluksessa_olevan_henkilön_käyttamisestä_lentoliikenteen_turvatoimenpiteiden_suorittamiseen_1_§_(1004/91)
Ilmailuhallituksen_päätös_turvamiestoimenpiteiden_käyttamisestä_lentoasemilla_(948/01/81)
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Posti- ja telelaitos	R:EOA
Postinjakelu	D:126/2/93
Postinsaaja	A:20.1.1993
Yleiset toimitusehdot	
Käsitys	

/O

Posti- ja telelaitokselle esitetty käsitys, että sen oikeus keskeyttää postinsaajalta postinjakelu tulee perustua joko laissa olevaan säännökseen tai valtuutussäännökseen, jonka perusteella se voi yksipuolisesti määrätä asiasta.

Posti- ja telelaitoksen hallitus teki 14.6.1991 periaatepäätöksen postin perusjakelun tuotantokustannusten alentamisesta. Posti- ja telelaitos määräsi tämän päätöksen mukaisesti yleisissä toimitusehdoissaan, että postinjakelu toteutetaan kaikissa omakoti- ja rivitaloissa laatikkoonjakeluna. Toimitusehtojen mukaan postinjakelu voidaan keskeyttää, jollei asiakas noudata postilaitoksen toimivaltuuksiensa rajoissa antamia jakelutapaa, postilaatikon sijoittelua ja muita postilaatikkoa koskevia ohjeita.

Oikeusasiamiehen mukaan Posti- ja telelaitoksen ja postinsaajan välillä on julkisoikeudellinen suhde. Tämä perustuu Posti- ja telelaitoksesta annetussa laissa postilaitokselle säädettyyn tehtävään toteuttaa postin peruspalvelut siinä laajuudessa kuin eduskunta määrittelee ne laitoksen palvelutavoitteissa. Postinjakelu kuuluu postin peruspalveluihin. Postilaitos on toiminut osana yhteiskunnan hallintoa vuosisatojen ajan. Posti- ja telelaitoksen ja postinsaajan väliseen suhteeseen ei ole puututtu säädettäessä lakia posti- ja telelaitoksesta tai lakia valtion liikelaitoksista, ei myöskään postiliikenneasetusta kumottaessa.

Viranomaisen toimivallan on hallitusmuodon 92 §:n lainalaisuusperiaatteen mukaisesti perustuttava eduskunnan säätämään lakiin ainakin siltä osin kuin viranomaisen käyttää julkista valtaa.

Posti- ja telelaitoksen oikeuden keskeyttää postinsaajalta postinjakelu tulee siis perustua joko laissa olevaan säännökseen tai valtuutussäännökseen, jonka perusteella se voi määrätä asiasta. Tällaisia säännöksiä ei ole laissa. Tästä syystä Posti- ja telelaitos ei myöskään voi ottaa postinsaajia koskevia, postinjakelun keskeyttämistä koskevia määräyksiä toimitusehtoihin.

Oikeusasiamiehen mukaan Posti- ja telelaitoksen ja postinsaajan väliseen suhteeseen tulee soveltaa hallintomenettelylakia. Postinsaajan oikeus saada postin peruspalvelu on, erityisesti jos se on vakiintunut tietyllä tavalla tapahtu-

vaksi, sellainen hallintomenettelylain (598/82) 1 §:n 1 momentissa tarkoitettu oikeus, johon puuttuminen vaatii päätöksen tekemistä tämän lain mukaisesti. Mikäli Posti- ja telelaitos katsoo, että sillä on oikeus keskeyttää lakisääteinen postin peruspalvelu, siitä tulee tehdä hallintomenettelylain mukaan päätös, johon tulee liittää valitusosoitus muutoksenhausta hallintoasioissa annetun lain (154/50) mukaisesti. Päätös on tehtävä ainakin silloin, kun asia on pantu kirjallisesti vireille hallintomenettelylain 7 §:n mukaisesti.

Oikeusasiamies arvioi päätöksessään myös sitä, vaativatko ne postinsaajat, jotka eivät suostuneet asettamaan postilaitoksen edellyttämiä laatikoita, Posti- ja telelaitoksesta annetun lain ja eduskunnan palvelutavoitteiden ylittäviä palveluita ja olisiko Posti- ja telelaitos tällä perusteella ollut oikeutettu keskeyttämään postinjakelun. Oikeusasiamiehen mukaan näin ei ollut asianlaita.

/V

Hallitusmuoto_92_§
Laki_Posti- ja telelaitoksesta_(748/89)
Valtion_liikelaitoksista_annettu_laki_(627/87)
HallintomenettelyL_1_§_1_mom.
HallintomenettelyL_7_§
Laki_muutoksenhausta_hallintoasioissa
Grönfors_Kurt:_Inledning_till_transporträkten,_Stockholm_1984
Holopainen_Toivo:_Oikeuden_kahtiajaon_perusteista_ ja_merkityksestä,_Lakimies_1984,_1019_ss
Komitean_mietintö_1985:_2_Valtion_liikelaitoskomitean_mietintö
Komitean_mietintö_1973:_87_Postisääntötoimikunnan_mietintö
Mäenpää_Olli:_Hallintosopimus,_Helsinki_1989
Postilakityöryhmän_mietintö,_Liikenneministeriön_julkaisuja_8/87
Rytkölä_Olavi:_Julkisoikeudellinen_sopimus,_Vammala_1950
Statens_offentliga_utredningar_1990:_100_Avtalsvillkor_eller_föreskrifter,_Stockholm_1990
Statens_offentliga_utredningar_1990:_27_Post_&_Tele,_Stockholm_1990
Stihlberg_K.J.:_Suomen_hallinto-oikeus_Sisäasiain_hallinto,_Helsinki_1931
Sundberg_Halvar_G.F.:_Grunddragen_av_allmän_förvaltningsrätt,_Stockholm_1943
Temmes_Markku:_Virastojen_kehityskaaret,_Helsinki_1989
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Posti- ja telelaitos	R:EOA
Postinjakelu	D:126/2/93
Postinsaaja	A:20.1.1993
Käsitys	
Liikenneministeriö	

/O

Liikenneministeriölle esitetty käsitys Posti- ja telelaitoslain säätämisen ja postiliikenneasetuksen kumoamisen valmistelussa havaituista puutteista

Posti- ja telelaitoksen toteuttamat jakelutapojen muutokset aiheuttivat runsaasti ongelmia ja epäselvyyttä. Oikeusasiamiehen mukaan suurimpana syynä tilanteeseen oli se, että Posti- ja telelaitosta valtion liikelaitokseksi muutettaessa ei säädetty asianmukaisesti laitoksen ja postinsaajien suhteen luonteesta. Postilaitoksen ja postinsaajien välisen suhteen yksityisoikeudellisella tai julkisoikeudellisella

luonteella on kuitenkin suuri merkitys muun muassa postinsaajien oikeuksien ja velvollisuuksien säännöstämiselle. Posti- ja telelaitoksen viranomaistoimia postitoiminnassa ei myöskään arvioitu tuossa yhteydessä riittävästi.

Postin peruspalveluita ei tarkasteltu riittävästi postinsaajien kannalta. Esimerkiksi postin saatavuus on postinsaajien kannalta peruspalveluiden tärkeä osa. Sitä ei voida pitää yksinomaan Posti- ja telelaitoksen yksipuolisessa määräysvallassa olevana teknisenä jakelutapaa koskevana kysymyksenä.

Postiliikenneasetuksen kumoamisen yhteydessä olisi viimeistään tullut lainsäädännön muutoksin varmistua siitä, että laissa Posti- ja telelaitoksesta olisi ollut asianmukaiset säännökset laitoksen oikeudesta antaa postinsaajille postinjakelua koskevia määräyksiä, joiden noudattamatta jättämisen seurauksena postinjakelu voidaan keskeyttää. Virheenä on pidettävä sitä, että postiliikenneasetusta kumottaessa 1.7.1991 siihen sisältyvät postinsaajia velvoittavat määräykset katsottiin mahdolliseksi antaa yleisissä toimitusehdoissa. Kun kysymys on valtion laitoksen lakisääteisestä tehtävästä, johon sisältyy julkisen vallan käyttöä, kansalaisia velvoittavat säännökset voidaan antaa ainoastaan laissa tai laissa olevan valtuutussäännöksen nojalla.

Liikenneministeriön tehtävänä on valmistella postitoimintaa koskevat hallitus- ja lainsäädäntöasiat. Se on ensisijaisesti vastuussa edellä mainituista lainsäädännön valmistelun puutteista.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Posti- ja telelaitos	R:EOA
Postinjakelu	D:126/2/93
Postinsaaja	A:20.1.1993
Valtioneuvosto	
Esitys	

/O

Valtioneuvostolle tehty esitys Posti- ja telelaitoksesta annetun lain muuttamisesta tai yleisen postitoimintalain säätämisestä

Posti- ja telelaitoksen hallitus teki 14.6.1991 periaatepäätöksen postin perusjakelun tuotantokustannusten alentamisesta. Posti- ja telelaitos määräsi tämän päätöksen mukaisesti toimitusehdoissaan, että postinjakelu toteutetaan kaikissa omakoti- ja rivitaloissa laatikkoonjakeluna. Toimitusehtojen mukaan postinjakelu voidaan keskeyttää, jollei asiakas noudata postilaitoksen toimivaltuuksiensa rajoissa antamia jakelutapaa, postilaatikon sijoittelua ja muita postilaatikkoa koskevia ohjeita.

Posti- ja telelaitoksen toteuttamat ja valmisteilla olevat postinjakelun muutokset aiheuttivat runsaasti epätietoisuutta ja haittaa. Liikenneministeriön ilmoituksen mukaan noin 10.000 postinsaajataloutta noutaa postinsa postitoimimistosta postinjakelun muutoksista johtuvista syistä. Muutokset johtivat moniin pitkällisiin neuvotteluihin Posti- ja telelaitoksen ja postinsaajien välillä. Muutosten lainmukaisuus oli selvitettävänä paitsi oikeusasiamiehen kansliassa myös kuluttaja-asiamiehen toimistossa ja oikeuskanslerinvirastossa.

sa. Asiasta tehtiin useita kirjallisia ja suullisia kysymyksiä eduskunnassa. Asian selvittely vaati runsaasti työtä ja kustannuksia.

Suurimpana syynä tähän epätietoisuutta ja haittoja aiheuttaneeseen tilanteeseen oikeusasiamies piti sitä, että Posti- ja telelaitosta valtion liikelaitokseksi muutettaessa ei säädetty asianmukaisesti laitoksen ja postinsaajien suhteen luonteesta. Postiliikenneasetuksen kumoamisen yhteydessä ei asiaa liioin selvitetty. Postilaitoksen ja postinsaajan välisen suhteen yksityis- tai julkisoikeudellisella luonteella on kuitenkin suuri merkitys muun muassa postinsaajien oikeuksien ja velvollisuuksien säännöstämiselle. Posti- ja telelaitoksen viranomaistoimia ei myöskään arvioitu tuossa yhteydessä riittävästi siten kuin teletoiminnan osalta tehtiin teletoimintalakia säädettyäessä.

Posti- ja telelaitoksen julkiseksi tehtäväksi liikelaitokseksi säädettiin postin peruspalveluiden toteuttaminen, mutta postinsaajien oikeudet, muun ohella postin saatavuus, jäivät vaille riittävästä huomiota. Postin saatavuus, toisin sanoen postin antamistapa ja -paikka, on postinsaajien peruspalveluiden tärkeä osa. Sitä ei voida pitää yksinomaan Posti- ja telelaitoksen määräysvallassa olevana jakelutapaa koskevana tuotantokysymyksenä.

Postiliikenneasetusta kumottaessa 1.7.1991 lukien olisi viimeistään tullut lainsäädännön muutoksin varmistua siitä, että laissa Posti- ja telelaitoksesta olisi ollut asianmukaiset säännökset laitoksen oikeudesta asettaa postinsaajille postinjakelun keskeyttämistä koskevia ehtoja. Postiasetuksen postinsaajia koskevien määräysten siirtäminen postin yleisiin toimitusehtoihin oli virheellistä, koska Posti- ja telelaitoksella ei ole oikeutta antaa yksipuolisia määräyksiä postinsaajille ilman laissa olevaa säännöstä. Tuossa yhteydessä olisi tullut säätää myös esimerkiksi Posti- ja telelaitoksen henkilökunnan vaitiolovelvollisuudesta ja postin mahdollisesta oikeudesta avata postilähetyksiä erityistilanteissa. Samassa yhteydessä eduskunta olisi voinut ottaa kantaa myös postimonopolin kumoamiseen.

Postinjakelua koskevien kanteluiden tutkinnan yhteydessä tuli esille myös se, että tiedoksiannosta hallintoasioissa annetun lain sekä muiden lakien tiedoksiantoa koskevat säännökset eivät ole ajanmukaisia. Tiedoksiannosta hallintoasioissa annetun lain säännökset eivät täytä kansalaisten oikeusturvan vaatimuksia ainakaan sijaistiedoksiantoa koskevien säännösten osalta. Sijaistiedoksianto ei ole Posti- ja telelaitoksen ilmoituksen mukaan käytännössä enää lainkaan mahdollinen.

Samoin oikeusasiamies totesi, että hallituksen esityksessä laiksi valtion liikelaitoksista todettiin valtion liikelaitokseen sovellettavan ilman eri säännöstä valtion hallintomenettelyä yleisesti säänteleviä lakeja ja asetuksia kuten hallintomenettelylakia, yleisten asiakirjojen julkisuudesta annettua lakia ja muutoksenhausta hallintoasioissa annettua lakia. Hallituksen esityksessä posti- ja telelaitoslainsäädännön velvoitteita. Posti- ja telelaitos on pitänyt lakien soveltamista laitoksen toiminnassa epäselvänä. Lakeja tulisi oi-

keusasiamiehen mukaan soveltaa postinsaajia koskevassa päätöksenteossa.

Eduskunnan oikeusasiamiehen tehtävänä on oikeusasiamiehen johtosäännön 8 §:n mukaan huomauttaa laeissa olevista puutteellisuuksista, varsinkin sellaisista, jotka lainkäytössä ja hallinnossa ovat aiheuttaneet epätietoisuutta ja muita haittoja sekä tehdä ehdotuksia niiden poistamiseksi. Johtosäännön 8 a §:n mukaan oikeusasiamies voi tehdä lakeihin kohdistuvia huomautuksia ja ehdotuksia myös valtioneuvostolle.

Koska lainsäädäntö on aiheuttanut edellä sanotuin tavoin runsaasti epätietoisuutta ja haittoja, oikeusasiamies esitti valtioneuvostolle, että lakia Posti- ja telelaitoksesta muutetaan tai säädetään yleinen postitoimintalaki siten, että havaitut lainsäädännön puutteet korjataan kiireellisesti.

On tärkeätä, että Posti- ja telelaitos voi asianmukaisten lain säännösten turvin toteuttaa sille tehtäväksi säädetyt postin peruspalvelut liiketaloudellisten velvoitteidensa mukaisesti. Samoin on tärkeätä, että turvataan kansalaisten oikeus saada postin peruspalvelut siinä laajuudessa, jonka eduskunta joko laissa tai Posti- ja telelaitoksen palvelutavoitteissa katsoo asianmukaiseksi.

/V

EOA:n_JS_8_§

EOA:n_JS_8_a_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Eristäminen

R:AOA

Henkilönkatsastus

D:1744/4/92

Pakkokeino

A:20.1.1993

Käsitys

/O

Käsitys velvollisuudesta ilmoittaa henkilönkatsastukseen verrattavan eristämisen tarkoitus vangille

Vanki, jota epäiltiin luvattomien huumausaineiden kuljettamisesta kehon sisällä vankilaan lomaltapaluun yhteydessä, eristettiin Sukevan keskusvankilassa, kunnes varmistuttiin siitä, ettei hänellä ollut luvattomia aineita elimistössään. Vangille ei ilmoitettu eristämisen syytä ennen eristämistä eikä sen aikana.

Eristäminen oli tässä tapauksessa vaihtoehto pakkokeinolain tarkoittamalle henkilönkatsastukselle. Pakkokeinolain mukaan henkilönkatsastuksen tarkoitus tuli ilmoittaa henkilölle, johon se kohdistui.

Apulaisoikeusasiamies saattoi vankilanjohtajan tietoon käsityksensä siitä, että eristämisen tarkoitus tuli ilmoittaa vangille ilman vangin pyyntöäkin ennen eristämistä tai välittömästi ryhdyttäessä toimeenpanemaan sitä.

/V

Pakkokeinolaki_5_luku_5_§_1_mom.

Pakkokeinolaki_9_§

Pakkokeinolaki_12_§_1_mom.

Oikeusministeriön_vankeinhoito-osaston_määräys_nro_8/3/91/15.5.1991

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Kuuleminen	R:AOA
Palkkaturva	D:255/4/92
Käsitys	A:20.1.1993

/O

Käsitys työvoimapiirin toimiston virheellisestä menettelystä palkkaturva-asiassa

Oulun työvoimapiirin toimisto kuuli palkkaturvahakemusten johdosta työnantajaa. Hakemuksista kävi ilmi, että palkkaturvan hakijat olivat tehneet työnantajan lukuun rakennustöitä. Työvoimapiirin toimistolle antamassaan lausunnossa työnantaja paljoksui palkkaturvana haettujen palkkasaatavien määrää ja pyysi lisäselvitystä eri työvaiheista ja niihin käytetyistä työtunneista. Työntekijät toimittivat työvoimapiirin toimistolle selvityksen edellä kerrotuista seikoista. He kertoivat lähettäneensä työselvityksen työnantajalle.

Työvoimapiirin toimisto teki selvityksen pohjalta myönteiset palkkaturvapäätökset ja velvoitti työnantajan suorittamaan valtiolle palkkaturvana maksetut saatavat. Työvoimapiirin toimisto ei varmistanut sitä, että työnantaja oli saanut pyytämänsä selvityksen.

Apulaisoikeusasiamies katsoi, että vaikka palkkaturvahakemukset on käsiteltävä joutuisasti ja työnantajalla on mahdollisuus hakea takaisinsaantia, työnantajan kuuleminen vielä ennen hakemusten ratkaisemista olisi tässä tapauksessa ollut paikallaan.

/V

Palkkaturvalaki_4_§_1_mom._.(649/73)

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Korkein hallinto-oikeus	R:EOA
Nimittäminen	D:1346/4/92
Päätös	A:11.1.1993
Tasa-arvo	
Toimeenpano	
Viivyttely	
Käsitys	

/O

Käsitys kansanterveystyön kuntainliiton liittohallituksen menettelystä korkeimman hallinto-oikeuden päätöksen toimeenpanossa

Lääninoikeus kumosi Riihimäen seudun kansanterveystyön kuntainliiton liittohallituksen tekemän nimityspäätöksen tasa-arvolain nojalla. Korkein hallinto-oikeus pysytti lääninoikeuden päätöksen voimassa. Liittohallitus ei ryhtynyt toimenpiteisiin korkeimman hallinto-oikeuden päätöksen toimeenpanemiseksi. Virkaan alunperin valittu henkilö sai jatkaa viran hoitamista tuomioistuinten päätöksistä huolimatta.

Liittohallitus julisti lääninhallituksen kehotuksesta viran uudelleen haettavaksi. Lääninhallitus myös huomautti liittohallitusta kunnallislain 145 §:n nojalla siitä, että korkeimman hallinto-oikeuden päätöksiä on viipymättä noudatettava.

Oikeusasiamies ilmaisi käsityksensä, että hallintoviranomaisen tulee kunnioittaa korkeimman hallinto-oikeuden päätöstä ja toimia sen mukaisesti. Hän piti vakavana laiminlyöntinä hallintoviranomaisen toimintaa, jolla se viivyttää korkeimman hallintotuomioistuimen päätöksen toimeenpanemista tai sivuuttaa sen tarkoituksen erilaisilla järjestelyillä.

/V

Suomen_hallitusmuoto_56_§
Korkeimmasta_hallinto-oikeudesta_annettu_laki_1_§
Kunnallislaki_145_§
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Esteellisyys	R:EOA
Kunnanvaltuuston puheenjohtaja	D:639/4/91
Käsitys	A:3.2.1993

/O

Huomion kiinnittäminen kunnanvaltuuston puheenjohtajan esteellisyyttä koskevien säännösten noudattamiseen

Kunnanvaltuuston puheenjohtaja oli osallistunut päätöksen tekemiseen, kun kunnanvaltuusto oli antanut kanteluasiassa lausunnon eduskunnan oikeusasiamiehelle. Vaikka oikeusasiamies ei ollut tuolloin pyytänyt kunnanvaltuuston puheenjohtajalta selvitystä, tämän ei olisi tullut osallistua lausuntoa koskevan päätöksen tekemiseen, koska asiassa oli ollut kysymys myös hänen menettelystään.

Kunnanvaltuusto oli sittemmin käsitellyt uudelleen lausunnon asian.

Oikeusasiamies kiinnitti kunnanvaltuuston puheenjohtajan huomiota kunnanvaltuuston puheenjohtajan esteellisyyttä koskevan kunnallislain 25 §:n 1 momentin säännösten noudattamiseen.

/V

Kunnallislaki_25_§_1_mom._(1122/90)
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Kunnanhallitus	R:EOA
Pöytäkirja	D:639/4/91
Käsitys	A:3.2.1993

/O

Huomion kiinnittäminen asian kirjaamista kunnanhallituksen pöytäkirjaan koskevien säännösten noudattamiseen

Kunnanhallitus oli kokouksessaan päättänyt kunnan osallistumisesta tilan pakkohuutokauppaan. Asiaa ei ollut kirjattu kunnanhallituksen pöytäkirjaan. Kunnanhallitus ja pöytäkirjanpitäjänä toiminut kunnansihteeri olivat perustelleet menettelyä kunnan edun varjelemisella ja liikesalaisuuden säilymisellä.

Oikeusasiamies totesi, että asian käsittely ja siinä tehty päätös olisi tullut kirjata kunnallislain 31 §:n mukaisesti kunnanhallituksen pöytäkirjaan. Kunnanhallitus olisi voinut päättää, ettei pöytäkirja kunnan edustajille annettujen hintaohjeiden kohdalta olisi ollut julkinen ennen pakkohuutokaupan toimittamista.

Oikeusasiamies kiinnitti kunnansihteerin ja kunnanhallituksen huomiota vastaisen varalle siihen, että kunnanhallituksen päätökset kunnallislain 31 §:n mukaisesti kirjataan kunnanhallituksen pöytäkirjaan.

/V

Kunnallislaki_30_§_(953/70)

Kunnallislaki_31_§

Kunnallislaki_148_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Kiinteistökauppa

R:EOA

Kunnanhallitus

D:639/4/91

Kunnanjohtaja

A:3.2.1993

Lisämäärärahaesitys

Huomautus

/O

Huomautus kunnanhallitukselle ja kunnanjohtajalle lisämäärärahasian käsittelystä

Kunnanhallituksella oli kunnanhallituksen johtosäännön nojalla oikeus päättää kiinteän omaisuuden ostamisesta kunnalle noudattaen niitä ohjeita ja määräyksiä, joita kunnanvaltuusto mahdollisesti määrärahan myöntäessään oli antanut.

Kunnanhallituksen nimeämät kunnan edustajat olivat ostaneet kunnanhallituksen jäsenen ja tämän pojan kanssa yhteisesti tilan 10.1.1991 toimitetussa pakkohuutokaupassa. Kunnan osuus kauppahinnasta oli ollut 750 000 markkaa. Kunnanhallitus oli hyväksynyt kaupan 15.1.1991 kunnanjohtajan esityksestä. Kauppahinta oli suoritettu määräaikaan 21.2.1991 mennessä.

Kunnan talousarviossa vuodelle 1991 oli varattu maan hankintaan 200 000 markkaa. Kunnanhallitus oli tehnyt tarpeellisen lisämäärärahaesityksen kunnanvaltuustolle vasta 19.3.1991. Kunnanhallitus oli perustellut menettelyä sillä, että tuolloin asia kokonaisuudessaan oli kunnan osalta selvillä ja valmis kunnanvaltuustolle esiteltäväksi. Kunnanhallitus oli samalla esittänyt huutokaupan toimittajan 21.2.1991 antaman kiinteistön kauppakirjan ja tilan yhteisomistajien välillä 4.3.1991 allekirjoitetun jakosopimuksen hyväksymistä.

Kunnanvaltuusto ei ollut 29.3.1991 hyväksynyt kauppakirjaa eikä jakosopimusta. Kunnalle huutokaupassa tulleet alueet oli sittemmin myyty yhteensä 750 000 markan kauppahinnasta.

Oikeusasiamies antoi kunnanhallitukselle ja kunnanjohtajalle huomautuksen siitä, ettei lisämäärärahaesitystä ollut saatettu kunnanvaltuuston käsiteltäväksi kunnan taloussäännön mukaisesti viipymättä ja ennen loppukauppahinnan maksamista.

Samassa asiassa oikeusasiamies arvosteli myös kunnan edustajina pakkohuutokaupassa toimineiden kunnanjohtajan ja kunnanvaltuuston puheenjohtajan menettelyä. Oikeusasiamies totesi, että suorittaessaan huutokaupassa yhteishuudon kun-

nanhallituksen jäsenen kanssa kunnan edustajat olivat menettelleet tavalla, joka oli saattanut vaarantaa yleisön luottamusta heidän puolueettomuuteensa. Asiassa ei kuitenkaan ollut osoitettavissa, että yhteishuudosta olisi aiheutunut kunnalle erityistä vahinkoa tai toiselle osapuolelle erityistä etua.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Asian siirtäminen	R:EOA
Hallintomenettelylaki	D:1742/4/91
Lääninhallitus	A:3.2.1993
Käsitys	

/O

Käsitys hallintomenettelylain soveltamisesta asioita lääninhallituksesta siirrettäessä

Kantelijan erehdyksessä lääninhallitukselle osoittama kunnallisvalitus oli jätetty lääninhallituksessa tutkimatta. Lääninhallituksen päätöksen mukaan kantelijan päätökseen liitetyssä pöytäkirjanotteessa oli ollut oikea valitusosoitus, minkä johdosta asiaa ei muutoksenhausta hallintoasioissa annetun lain mukaan voinut siirtää. Lääninhallitus katsoi antamassaan selvityksessä, ettei asiassa voitu soveltaa hallintomenettelylakia, koska kysymyksessä oli ollut hallintolainkäyttöasia.

Oikeusasiamiehen käsityksen mukaan lääninhallitus ei ollut tapauksessa toimivaltainen hallintolainkäyttöviranomainen. Asia ei ollut sille hallintolainkäyttöasia.

Erehdyksessä väärälle viranomaiselle toimitettu asia on hallintomenettelylain 8 §:n mukaan heti siirrettävä toimivaltaiseksi katsotulle viranomaiselle, jollei tämän toimivalta ole epäselvyyttä. Lääninhallituksen olisi hallintomenettelylain nojalla tullut siirtää asia lääninoikeuteen.

Laillisia edellytyksiä jutun tutkimatta jättämiselle lääninoikeudessa ei olisi ollut, vaikka lääninhallitus olisi siirtänyt sinne erehdyksessä toimitetun, lääninoikeuden tutkitavaksi kuuluvan valitusasian.

Oikeusasiamies saattoi lääninhallituksen tietoon käsityksensä hallintomenettelylain soveltamisesta lääninhallitukseen erehdyksessä toimitettuja asioita siirrettäessä.

/V

HallintomenettelyL_8_§
L_muutoksenhausta_hallintoasioissa_10_§
L_muutoksenhausta_hallintoasioissa_13_§_2_mom.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Kuljetuspalvelu	R:AOA
Sosiaalilautakunta	D:565/4/92
Huomautus	A:5.2.1993

/O

Huomautus sosiaalilautakunnan kuljetuspalveluja koskevien ohjeiden virheellisyydestä

Sosiaalilautakunta oli vahvistanut ohjeet vammaispalvelulain mukaisista kuljetuspalveluista. Ohjeen mukaan vaikea-

vammaiselle myönnetyn virkistys-, asiointi- ja yhteiskunnallisesta osallistumisesta aiheutuneen yhdensuuntaisen matkan enimmäispituus oli 20 kilometriä.

Vammaispalveluasetuksen 6 §:n mukaan välttämättömien työhön ja opiskeluun liittyvien matkojen lisäksi vaikeavammaisella on oikeus vähintään 18 yhdensuuntaiseen matkaan kuukaudessa. Vammaispalveluja koskevat säännökset eivät rajaa matkojen pituutta.

Apulaisoikeusasiamies katsoi, että sosiaalilautakunnan ohjeet olivat virheelliset siltä osin, kun niissä sanotulla tavoin säänneltiin vaikeavammaiselle myönnetyn yhdensuuntaisen matkan pituutta.

/V

L_vammaisuuden_perusteella_myönnettävistä_palveluista_ja_tukitoimista_8_§_2_mom._(380/87)

A_vammaisuuden_perusteella_järjestettävistä_palveluista_ja_tukitoimista_6_§_(759/87)

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Lääkäri

R:AOA

Mielenterveyslaki

D:1790/4/92

Psykiatrinen sairaalahoito

A:5.2.1993

Huomautus

/O

Mielenterveystoimiston lääkärille annettu huomautus mielenterveyslain vastaisesta menettelystä psykiatriseen sairaalaan toimittamisessa

Mielenterveystoimiston lääkäri oli pyytänyt poliisin virka-apua henkilön toimittamiseksi psykiatriseen sairaalaan. Potilas oli kieltäytynyt kaikesta hoidosta, mutta tapaus ei ollut erityisen kiireellinen.

Mielenterveyslain mukaan poliisi voi kuljettaa psyykkisesti sairaan terveyskeskukseen vain erittäin kiireellisessä tapauksessa. Potilaan kuljettamiseen edellytetään yleensä terveydenhuoltoalan ammattikoulutuksen saanutta henkilöä saat-tajaksi. Poliisin virka-avun tulee olla luonteeltaan avustavaa.

Apulaisoikeusasiamies antoi mielenterveystoimiston lääkärille huomautuksen mielenterveyslain vastaisesta menettelystä.

/V

Mielenterveyslaki_8_§

Mielenterveyslaki_31_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Passilaki

R:AOA

Sisäasiainministeriö

D:196/4/93

Esitys

A:17.2.1993

/O

Sisäasiainministeriölle tehty esitys passilainsäädännön muuttamisesta

Apulaisoikeusasiamiehen tutkittavana oli kantelu tapauksesta, jossa avioeron jälkeen yhteishuoltoon määrätty nuori on jäänyt ilman passia, koska toinen vanhemmista ei ole antanut suostumustaan passin hankintaan.

Nykyisen passilain mukaan alaikäiselle annetaan passi, jos molemmat huoltajat suostuvat siihen. Ilman toisen huoltajan suostumusta passi voidaan nyt myöntää vain, jos tämän matka, sairaus tai muu vastaava syy viivyttäisi passin saantia kohtuuttomasti.

Yhteishuoltoon saattaa toisinaan liittyä aiheetonta haitantekoa toiselle osapuolelle ja lapsille. Passilaissa tulisi siksi avata menettely sellaisen tilanteen varalle, että toinen puolisoista ei anna suostumustaan passin hankkimiseen.

Apulaisoikeusasiamies esitti sisäasiainministeriölle passilainsäädännön muuttamista niin, että alaikäisen oikeus passiin voitaisiin varmistaa silloin, kun passinsaanti on hänen etujensa mukaista.

/V

Passilaki_5_§_(642/86)

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Kuuleminen

R:AOA

Siirto

D:1025/4/91

Syiden ilmoittaminen

A:18.2.1993

Vanki

Käsitys

/O

Käsitys vangin kuulemisesta ennen siirtopäätöksen tekemistä ja siirron perusteiden ilmoittamisesta

Vankia oli kuultu vankilassa vasta oikeusministeriön vankeinhoito-osastosta puhelimitse saadun siirtomääräyksen jälkeen siirtopäivän aamuna. Syyksi oli ilmoitettu, että siirto tapahtuu vankilanjohtajan määräyksestä.

Apulaisoikeusasiamiehen käsityksen mukaan vankia tulee kuulla ennen siirtopäätöksen tekemistä siten, että vangin mielipide voidaan ottaa huomioon arvioitaessa siirron edellytyksiä ja sitä, mihin kysymykseen tulevista vaihtoehtoisista laitoksista hänet siirretään. Vangilla on myös oikeus saada tietää syyt, joiden perusteella hänet siirretään toiseen laitokseen.

/V

RTpA_3_luku_2_§_1_mom.

VankeinhoitoA_72_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Päihdehuolto

R:AOA

Toimivalta

D:1739/4/91

Huomautus

A:23.3.1993

/O

Huomautus alkoholijuomien ja päihdeiden lainvastaisesta hävittämisestä

Ensisuojan tarkoitus oli antaa päihdehuollon asiakkaille turvallinen yöpymis- ja selviämispaiikka. Ensisuojassa kävijöiden edellytettiin antavan hallussaan olevat alkoholijuomat ja muut päihdeet laitoksen säilytettäväksi. Henkilökunta hävitti aineet.

Henkilökunnalla oli turvallisuussyistä oikeus vaatia, ettei ensisuojaan viety päihteitä. Sen sijaan henkilökunnalla ei ollut voimassa olevan lainsäädännön mukaan toimivaltaa hävittää säilytykseen ottamiaan alkoholijuomia ja päihteitä.

Apulaisoikeusasiamies antoi ensisuojan toimintaa valvovalle sosiaalilautakunnalle huomautuksen eduskunnan oikeusasiamiehen johtosäännön 7 §:n nojalla lainvastaisesta menettelystä.

/V

Alkoholilaki_103_§_(459/68)
Asetus_alkoholijuomista_44_§_(644/68)
EOA:n_JS_7_§_(1226/90)

Ks._myös_dnro_558/4/91

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Kihlakunnantuomari R:EOA
Käsittelypäivän ilmoittaminen D:1840/4/91
Uuden ilmoituksen varaan jätetty asia A:31.3.1993

/O

Saatettu kihlakunnantuomarin tietoon käsitys siitä, että uuden ilmoituksen varaan jätetyn rikosasian käsittelypäivä olisi tullut ilmoittaa myös toiselle vastaajalle

Kihlakunnanoikeus oli jättänyt rikosasian, jossa oli kaksi vastaajaa A ja B kokonaisuudessaan uuden ilmoituksen varaan, koska haastettuna pois jäänyttä toista vastaajaa B ei ollut tavoitettu.

Kun B oli tavoitettu, kihlakunnantuomari oli määrännyt uuden istuntopäivän. Hän oli ilmoittanut tämän päivän jutun asianomistajalle, mutta ei toiselle vastaajalle A:lle. Kihlakunnanoikeus oli käsitellyt asian ja tuominnut myös A:n, jota kylläkin oli kuultu henkilökohtaisesti ennen asian jättämistä uuden ilmoituksen varaan, ehdolliseen vankeusrangaistukseen.

Oikeusasiamies saattoi kihlakunnantuomarin tietoon käsityksensä uuden ilmoituksen varaan jätetyn asian käsittelypäivän ilmoittamisesta kaikille asianosaisille, myös toiselle vastaajalle.

/V

OK_16_luku
KP-sopimus_14_artikla_3_kappale_e-kohta
Euroopan_ihmisoikeussopimus_6_artikla_3_kappale_d-kohta

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Linjaluotsitutkinto R:EOA
Merenkulkupiiri D:266/2/93
Virka-aseman väärinkäyttö A:28.5.1993
Syyte

/O

Syyte virka-aseman väärinkäytöstä perusteettomien maksujen perimisen johdosta

Esitutkinnassa ilmi tulleen perusteella oikeusasiamies kehotti Turun ensimmäistä kaupunginviskaalia nostamaan virkasyytteen Turun ja Ahvenanmaan luotsipiirien entisiä johtajia vastaan.

Luotsipiirien päälliköt olivat useiden vuosien ajan perineet lakiin perustumattomasti linjaluotsitutkinnon vastaanottamisesta asiakkailta maksuja yhteensä kymmeniä tuhansia markkoja.

Linjaluotseista annetun asetuksen mukaan tutkinnon vastaanottaminen kuului luotsipiirin päällikön virkatehtäviin. Maksusta ei säädetty mainitussa asetuksessa eikä muissakaan säännöksissä tai hallinnollisissa määräyksissä. Näin ollen piiripäälliköt olivat lakiin perustumattomasti ottaneet maksuja virkaansa kuuluvista tehtävistä.

Oikeusasiamies totesi valtion virkamieslain 20 §:n tarkoitamaan asianmukaiseen viranhoitoon kuuluvan muun muassa sen, että virkatehtävät suoritetaan virasta maksettavaa palkkaa vastaan. Asiakkaiden tulee voida luottaa siihen, että viranomaiset perivät virkatehtävistä vain säädöksiin perustuvia maksuja.

Piiripäälliköiden todettiin rikkoneen myös valtion virkamieslain 21 §:ää. Lainkohdan mukaan virkamies ei saa vaatia tai ottaa vastaan taloudellista etua, jos se voi heikentää luottamusta virkamieheen tai viranomaiseen.

Syytemääräyksen mukaan piiripäälliköiden katsottiin rikkoneen vuosina 1988-1990 virkavelvollisuuksiinsa hankkiakseen itselleen taloudellista hyötyä ja syyllistyneen siten rikoslain 40 luvun 7 §:ssä (1989/792) rangaistavaksi säädettyyn virka-aseman väärinkäyttämiseen.

Molemmat piiripäälliköt jäivät keväällä 1993 eläkkeelle. Ottaen huomioon rikoslain 2 luvun 1 §:n (1989/792) säädökset viraltapanon sijaisrangaistuksesta oli vuoden 1989 loppuun voimassa ollut rikoslain 40 luvun 20 §:n 1 momentti tämän vuoksi seuraamuksiltaan lievempi kuin nykyinen rikoslain 40 luvun 7 §.

Näin ollen oikeusasiamies totesi, että tekoihin tuli vuosien 1988 ja 1989 osalta soveltaa lievemmän lain periaatteen mukaan tuolloin voimassa ollutta rikoslain 40 luvun 20 §:n 1 momenttia ja vuoden 1990 osalta nykyistä rikoslain 40 luvun 7 §:ää.

/V

A_linjaluotseista_3_§_1_mom.
Valtion_virkamieslaki_20_§_1_mom.
Valtion_virkamieslaki_21_§
Rikoslaki_40_luku_7_§
Oikeudenkäymiskaari_10_luku_22_b_§
+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Esittelymuistio	R:EOA
Lääninhallitus	D:240/4/92
Nimismies	A:31.5.1993
Virkanimitys	
Käsitys	

/O

Käsitys lääninhallituksen menettelystä virkanimitysasian valmistelussa ja esittelyssä

Nimismiehen viran hakija pyysi oikeusasiamiestä tutkimaan, täyttikö nimitysmenettely lääninhallituksessa ne vaatimukset, joita hallitusmuoto ja virkamieslaki sekä hakijoiden tasapuolinen ja oikeudenmukainen kohtelu edellyttävät.

Oikeusasiamiehen käsityksen mukaan nimismiehen virkaa täytettäessä nimityksen perusteita ja nimitysharkinnassa huomioon otettuja tekijöitä ei ollut kirjattu sillä tavoin, että nimityksen valmistelun ja esittelyn perusteiden asianmukaisuutta ja tasapuolisuutta olisi voinut vaivatta arvioida.

Asiassa esitetyn selvityksen perusteella oli kuitenkin pääteltävissä, että nimitysharkinnassa ei ollut tapahtunut hallitusmuodon 86 §:n eikä virkamieslain 13 §:n 3 momentin ja 17 §:n vastaista menettelyä tai nimittävälle viranomaiselle kuuluvan harkintavallan ylitystä.

Oikeusasiamies lausui käsityksensä, että lääninhallituksessa tulisi tärkeitä nimitysasioita valmisteltaessa toimia siten, että päätöksen perusteita ja harkinnassa huomioon otettuja seikkoja voidaan jälkikäteen arvioida. Tämä tapahtunee parhaiten siten, että hyvän hallintotavan mukaisesti asian esittelyä varten laaditaan esittelymuistio, josta ilmenee nimityksen tärkeimmät perusteet.

Oikeusasiamies totesi samalla, että lääninhallituksen asiakirjoista tulee aina ilmetä asiakirjan laatija ja laatimispäivämäärä sekä korosti myös, että viranhakijalla tulee olla oikeus tutustua viranhakijoista laadittuun ansioiden yhdistelmään samoin kuin muihin viran täyttämistä koskeviin asiakirjoihin yleisten asiakirjain julkisuudesta annetun lain 19 §:n mukaisesti.

/V

Suomen_Hallitusmuoto_86_§
Virkamieslaki_13_§_3_mom.
Virkamieslaki_17_§
Laki_yleisten_asiakirjain_julkisuudesta_19_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Finnair	R:EOA
Koulutus	D:540/4/92
Oikeusturva	A:11.5.1993
Oppilas	
Valvonta	
Käsitys	

/O

Ilmailuopistolle ilmoitettu käsitys yksityisen yrityksen järjestämän koulutuksen valvonnasta

Finnairin Ilmailuopiston hakemuksesta ammattikasvatushallitus myönsi luvan ammattihelikopterilentäjän koulutuksen järjestämiseen ja myönsi tarkoitukseen varat väliaikaiseen ammatilliseen koulutukseen varatuista määrärahoista. Käytännössä koulutuksen hoiti yksityinen lentokoulu.

Erään oppilaan ja lentokoulun välille syntyi erimielisyys opintosuoritusten arvioinnista ja koulutuksen keskeyttämisestä.

Finnairin Ilmailuopisto on määrätty ammatilliseksi erikoisoppilaitokseksi. Sen kautta järjestetty, mutta yksityisen lentokoulun toimesta toteutettu ammattihelikopterin lentäjän koulutus oli hallinnollisesti ja vastuusuhteiltaan epäselvästi järjestetty.

Ilmailuopistolle ilmoitettu käsitys siitä, että sillä oli koulutuksellinen vastuu ja valvontavelvollisuus kyseisestä koulutuksesta ja erityisesti oppilaiden oikeusturvakysymyksistä.

/V

VNp_ammattillisen_koulutuksen_jarjestamisesta_valiaikaisesti
Ammatillisista_oppilaitoksista_annettu_L
Ammatillisista_oppilaitoksista_annettu_A
Ammatillisista_erikoisoppilaitoksista_annettu_A

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Ampumarata	R:EOA
Hallintomenettely	D:659/4/92
Lääninhallitus	A:10.5.1993
Käsitys	

/O

Lääninhallitukselle ilmoitettu käsitys hallintomenettelylain vastaisesta menettelystä

Kylätoimikunta oli lähettänyt valitukseksi merkityn kirjeen lääninhallitukselle. Kirjeeseen oli merkitty vastaanottajaksi lääninhallitus ja sen alle erään virkamiehen nimi. Kirje oli allekirjoittamaton.

Lääninhallitus ei kirjannut kirjettä. Sitä siirrettiin eri yksiköille lääninhallituksen sisällä, mutta ei ryhdytty käsittelemään. Kirje koski ampumarataluvan peruuttamista. Luvan myöntää lääninhallitus.

Lääninhallitukselle ilmoitettu käsitys hallintomenettelylain vastaisesta toiminnasta. Asiakirjassa olevan puutteen vuoksi asiaa ei voida jättää käsittelemättä. Hallintomenettelylain mukaan asiakirjan toiminneelle on varattava tilaisuus asiakirjassa olevan puutteen poistamiseen esim. allekirjoituksen täydentämiseen.

/V

HallintomenettelyL_9_§
Ampumaratojen_laittamis-_ja_kunnossapitoA

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Tarkastus	R:EOA
Tasapuolinen kohtelu	D:56/4/93
Ympäristönsuojelulautakunta	A:26.5.1993
Ympäristönsuojelusihteeri	
Käsitys	

/O

Oikeusasiamies kiinnitti ympäristönsuojelulautakunnan ja ympäristönsuojelusihterin huomiota siihen, että asianosaisille tulee tasapuolisesti varata tilaisuus olla läsnä myös viranomaisvalvontaan liittyvillä tarkastuksilla.

Ympäristönsuojelulautakunnan puheenjohtaja ja ympäristönsuojelusihteeri olivat asianosaisen pyynnöstä toimittaneet

tarkastuksen maastossa sen toteamiseksi, oliko vesioikeuden päätöksessä määrätty rumpuputki asennettu paikalleen. Toista asianosaista, joka oli velvoitettu asentamaan putki, ei ollut kutsuttu tarkastukselle.

Koska tarkastus tultiin suorittamaan asianosaisten pyynnöstä ja koska oli tiedossa, että hän olisi tarkastuksessa paikalla, myös rumpuputken asentamaan velvoitetulle toiselle asianosaiselle olisi tullut asianosaisten tasapuolisen kohdeltun ja puolueettoman menettelyn turvaamiseksi varata tilaisuus olla läsnä tarkastuksessa.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Asiamies	R:EOA
Hallintomenettely	D:382/4/92
Päätös	A:22.6.1993
Tiedoksianto	
Käsitys	

/O

Käsitys päätöksen tiedoksiannosta asiamiehelle

Riihimäen kaupungin sosiaalivirasto antoi sosiaalilautakunnan päätöksen tiedoksi ainoastaan päämiehelle, vaikka asiamies allekirjoitti valituskirjelmän yksin ja liitti siihen valtakirjan päämieheltään. Asiamies sai tiedon päätöksestä vasta otettuaan itse yhteyttä sosiaalivirastoon.

Asiakirjain lähettämisestä annetun lain mukaan asiamiehellä on sama oikeus kuin hakijalla saada päätös viranomaiselta. Tämän johdosta Riihimäen sosiaaliviraston olisi pitänyt lähettää sosiaalilautakunnan päätös asiamiehelle. Oikeusasiamies saattoi viraston tietoon käsityksen, jonka mukaan päätös on annettava tiedoksi asianmukaisesti.

/V

Hallintomenettelykai_6_§
Hallintomenettelylaki_25_§
Tiedoksiannosta_hallintoasioissa_annettu_laki_28_§
Asiakirjain_lähettämisestä_annettu_L_3_§
Asiakirjain_lähettämisestä_annettu_A_9_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Henkilöntarkastus	R:EOA
Tulli	D:397/4/92
Käsitys	A:22.6.1993

/O

Kiinnitetty Vaasan piiritullikamarin huomiota menettelyyn henkilöntarkastuksessa

Vaasan piiritullikamarin tullivartijat suorittivat laivalla Ruotsista saapuneelle kantelijalle henkilöntarkastuksen huumausaineiden löytämiseksi. Tuloksettoman tarkastuksen jälkeen tullivalvontatarkastaja puhutteli kantelijaa hänen elämäntavoistaan. Kantelija tiedusteli tarkastuksen perusteita ja arvosteli tullivirkamiesten menettelyä.

Tullilain 5 §:n 6 kohdan mukaan tulliviranomaisella on oikeus suorittaa henkilöön kohdistuva etsintä. Etsinnän toimittamisen perusteista ei ole laissa säännöksiä. Tarkastusajankohtana ei asiasta ollut edes tullihallituksen tarkem-

pia ohjeita. Vuonna 1993 annetuissa tullihallituksen lisäohjeissa todetaan, että henkilöön kohdistuvan etsinnän toimittaminen edellyttää, että tulliviranomaisilla on todennäköisiä syitä olettaa, että matkustajalla on jotakin kätkehtynä vaatteisiinsa tai ruumiiseensa.

Piiritullikamarin selvityksen mukaan henkilöntarkastuksen suorittaminen ei ollut rutiininomainen toimenpide. Siihen ei tässä tapauksessa ryhdytty pelkästään nimettömän ilmoituksen perusteella vaan tilanteen kokonaisarvioinnin perusteella.

Oikeusasiamies katsoi, että Vaasan piiritullikamarin tullivalvontatarkastajalla oli riittävät perusteet määrätä kantelija henkilöntarkastukseen tullilain nojalla.

Toimenpiteelle tulee olla jälkikäteen todennettavissa olevat asialliset syyt. Oikeusasiamies kiinnitti huomiota menettelyyn henkilöntarkastuksessa ja siihen liittyvässä puhuttelussa:

- Etsinnän perusteet tulee kirjata; samoin täsmälliset tiedot vihjepuhelinsoitosta.
- Puhuttelun tulee tapahtua asiallisesti. Siinä esitettyjen kysymysten tulee selkeästi liittyä tutkittavaan asiaan. Puhuttelun sisältö tulee kirjata pääpiirteittäin.
- Etsinnän kesto puhutteluineen tulee kirjata.

/V

Tullilaki_5_§_6_kohta

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Asianosainen

R:AOA

Julkisuus

D:68/4/92

Sosiaalihuolto

A:27.5.1993

Huomautus

/O

Huomautus sosiaalihuollon asiakirjojen asianosaisjulkisuudesta

Hallintojohtaja vastasi kirjeellään kantelijan asiamiehen pyyntöön saada jäljennös kasvatus- ja perheneuvolan sosiaalivirastolle antamasta kantelijaa koskevasta lausunnosta. Kirjeessä hän toteaa, että kasvatus- ja perheneuvolan kirjallinen selvitys on tarkoitettu vain sosiaalityöntekijän käyttöön eikä se ole sellainen asiakirja, joka olisi annettava tiedoksi oikeudenkäynnin asianosaisille. Perustelunaan hän viittasi yleisten asiakirjain julkisuudesta annetun lain 5 §:ään ja 9 §:n 3 momentin 2 kohtaan.

Apulaisoikeusasiamies totesi, että hallintojohtaja ei ole vastauksessaan lainkaan arvioinut asianosaisen oikeutta saada kasvatus- ja perheneuvolan lausunto nähtäväkseen sosiaalihuoltolain 40 §:n 3 tai 4 momentin tai yleisten asiakirjain julkisuudesta annetun lain 19 §:n perusteella. Näin ollen ratkaisu on perustunut lain virheelliseen tulkintaan.

Yleisten asiakirjain julkisuudesta annetun lain 8 §:n mukaisesti olisi hallintojohtajan tullut osoittaa hakija pyytämään asiassa viranomaisen ratkaisua. Sosiaalihuoltolain 45 §:n 2 momentin mukaisesti päätökseen olisi siten tullut

liittää ohjaus asian saattamisesta sosiaalilautakunnan käsiteltäväksi.

Apulaisoikeusasiamies antoi hallintojohtajalle huomautuksen hänen virheellisestä menettelystään.

/V

Sosiaalihuoltolaki_40_§_3_mom._(710/82)

Sosiaalihuoltolaki_40_§_4_mom.

Sosiaalihuoltolaki_45_§_2_mom.

Sosiaalihuoltolaki_57_§

AsiakJulkL_5_§

AsiakJulkL_8_§

AsiakJulkL_19_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Asuntotuotanto

R:AOA

Eräpäivä

D:1529/4/91

Korkomaksu

A:29.4.1993

Lainanmaksu

Huomautus

/O

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies antoi Ylivieskan kaupungille huomautuksen sen johdosta, että kaupunki määräsi asuntotuotantolain mukaiset lainojen ja korkojen eräpäivät virheellisesti.

Asuntotuotantoasetuksen mukaan asuntotuotantolain tarkoittamat lainanmaksut, korkomaksut ja rakennusaikaisen lainan korot erääntyvät puolivuositain helmikuun ja elokuun (aikaisemmin maaliskuun ja syyskuun) viimeisenä päivänä.

Kunta on velvollinen maksamaan valtiokonttorille erääntyneet korot ja lyhennykset puolivuositain samana päivänä. Tämän vuoksi Ylivieskan asuntotoimisto edellytti, että lainansaajat maksavat erääntyneet korot ja lyhennykset 3-4 päivää aikaisemmin. Ylivieskan kaupunki edellytti myös, että ylimääräiset lyhennykset suoritetaan tiettyinä kunnan määräämänä päivänä.

Apulaisoikeusasiamiehen näkemyksen mukaan kunta ei voi määrätä lainansaajaa maksamaan lyhennyksiä ja korkoja ennen asetuksessa säädettyjä eräpäiviä. Kunnan heikko maksuvalmius ei voi olla varhennetun eräpäivän perusteena. Lainansaaja voi kuitenkin niin halutessaan vapaaehtoisesti maksaa lyhennykset ja korot ennen eräpäivää. Kunnan tulee sopia lainansaajan kanssa lyhennyksen ja koron maksamisesta ennen eräpäivää.

Apulaisoikeusasiamies totesi myös, että lainansaaja voi maksaa ylimääräiset suoritukset milloin tahansa eikä niillä ole mitään ennalta määrättyä eräpäivää. Tästä syystä kunta ei voi asettaa mitään tiettyä maksupäivää ylimääräisille suorituksille.

Apulaisoikeusasiamies antoi Ylivieskan kaupungille huomautuksen virheellisestä menettelystä. Kaupungin viranomaiset eivät voi määrätä asuntotuotantolain mukaisia lyhennyksiä ja korkoja maksettavaksi ennen asetuksen määrittelemää eräpäivää eivätkä määrätä ylimääräisten lyhennysten maksupäivää.

Asuntolakityöryhmän luonnoksessa uudeksi aravalainsäädännök-
si on asiaan otettu kantaa ja siinä on ehdotus ongelmalli-
seksi katsotun asiantilan ratkaisemiseksi.

/V

EOA:n_JS_7_§
Asuntotuotantolaki_6_§
Asuntotuotantolaki_9_§
Asuntotuotantoasetus_27_§
Asuntotuotantoasetus_32_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Keskusrikospoliisi	R:AOA
Lisätutkinta	D:756/4/91
Sisäasiainministeriö	A:31.5.1993
Tutkintamääräys	
Käsitys	

/O

Saatettu keskusrikospoliisin tutkintaosaston päällikön ja toimisto-
päällikön tietoon käsitys, ettei keskusrikospoliisilla ja toimisto-
päälliköllä sisäasiainministeriön poliisiosaston määrämänä tutkin-
nanjohtajana olisi ollut oikeutta kieltäytyä noudattamasta poliisi-
osaston antamaa lisätutkintamääräystä.

Asianomistajat olivat pyytäneet sisäasiainministeriön po-
liisiylitarkastajalta lisätutkintaa osallisuuskysymysten
selvittämiseksi asiassa, jossa eräs henkilö oli tuomittu
lainvoiman saaneella päätöksellä taposta 11 vuoden vankeus-
rangaistukseen.

Osallisuuskysymystä oli tutkittu jo aikaisemminkin ja syyt-
täjä oli tehnyt A:ta koskevan syyttämättäjättämispäätöksen
epäillystä avunannosta, osallisuudesta tai yllytyksestä
murhaan tai tappoon.

Sisäasiainministeriön poliisiosasto määräsi asianomistajien
pyynnöstä keskusrikospoliisin tutkintatoimiston suorittamaan
tarvittavat lisätutkimukset surmaan liittyvien osallisuus-
kysymysten selvittämiseksi. Tutkinnan johtajaksi määrättiin
keskusrikospoliisin toimistopäällikkö. Lisäksi poliisiosasto
määräsi, että esitutkinnan suorittamisesta on laadittava
tutkintasuunnitelma, joka on ennen varsinaisen esitutkinnan
aloittamista annettava surmatun omaisten asianajajien kom-
mentoitavaksi.

Toimistopäällikkö lähetti lisätutkintapyynnön oheismateriaa-
leineen samana päivänä esitutkintalain 15 §:ään viitaten
asiassa toimivaltaiselle viralliselle syyttäjälle.

Syyttäjä ilmoitti toimistopäällikölle lähettämässään kir-
jeessä, että lisätutkintapyyntö oli lakiin perustumaton ja
asiassa jo suoritettut lukuisat lisätutkinnat huomioon ottaen
perustelematon ja aiheeton. Syyttäjä viittasi kirjeessään
esitutkintalain 15 §:ään. Sen mukaan jutun siirryttyä viral-
lisen syyttäjän syyteharkintaan oikeus päättää mahdollisis-
ta lisätutkinnoista on yksinomaan virallisella syyttäjällä.

Keskusrikospoliisin tutkintaosaston päällikkö ja tutkin-
nanjohtajaksi määrätty toimistopäällikkö ilmoittivat sisä-
asiainministeriön poliisiosastolle lähettämässään kirjees-

sä, ettei keskusrikospoliisilla ollut asiassa esitetyn pohjalta aihetta eikä lain mukaan mahdollisuuksia suorittaa pyydettyjä tutkintatoimenpiteitä.

Esitutkintalain 15 §:n mukaan syyttäjä päättää asianosaisen pyytämistä tutkintatoimenpiteistä sen jälkeen, kun asia on siirretty syyttäjälle. Tämä on täysin selvää silloin, kun asia on vielä vireillä. Apulaisoikeusasiamiehen käsityksen mukaan lainkohta on tarkoitettu niitä tapauksia varten, joissa asia on siirretty syyttäjän syyteharkintaan tai joissa oikeudenkäynti on edelleen vireillä.

Esitutkintalaissa ei sen sijaan ole säädetty siitä, kuka päättää asianosaisen tutkimuspyynnöistä sen jälkeen, kun asia on jo tuomioistuimessa lainvoimaisesti ratkaistu tai kun syyttäjä on tehnyt syyttämättäjättämispäätöksen.

Tässä tapauksessa syyttäjä oli tehnyt A:ta koskevan syyttämättäjättämispäätöksen. Lisätutkintamääräystä ei ollut rajoitettu pelkästään A:n mahdollisen osallisuuden selvittämiseen. Apulaisoikeusasiamiehen käsityksen mukaan esitutkintalain 15 §:n 3 momentti ei sovellu tällaiseen tilanteeseen.

Tilanne on tulkinnanvarainen. Voidaan täysin perustellusti päätyä myös siihen johtopäätökseen, että kun syyttäjä on tehnyt syyttämättäjättämispäätöksen, jää avoimeksi, kenelle mahdolliset tutkintapyynnot voidaan tehdä ja kuka niistä päättää. Nimenomaisten säännösten puuttuessa asian voidaan katsoa palautuvan alkuperäiseen tilaansa eli sellaiseksi, mikä se on ollut ennen rikosilmoituksen tai tutkintapyynnön tekemistä. Juttu ei ole tällöin sen enempää poliisin kuin syyttäjänkään herruudessa.

Tutkintapyyntö voitaisiin tällöin tehdä joko syyttäjälle tai poliisille. Toimenpiteistä päättää se viranomainen, jolle pyyntö on tehty.

Tutkintapyyntö oli tässä tapauksessa tehty sisäasiainministeriön poliisiosastolle. Poliisiosasto oli määrännyt keskusrikospoliisin suorittamaan asiassa lisätutkinnan. Tutkinnanjohtajaksi oli määrätty keskusrikospoliisin toimistopäällikkö. Sisäasiainministeriön poliisiosasto ja sen poliisiylikontarkastaja olivat keskusrikospoliisin ja sen osastopäällikön sekä toimistopäällikön esimiehiä. Apulaisoikeusasiamiehen käsityksen mukaan toimistopäälliköllä ei olisi ollut oikeutta kieltäytyä esitutkinnan suorittamisesta.

Apulaisoikeusasiamies piti virheellisenä myös syyttäjän ja keskusrikospoliisin tulkintaa siitä, että lisätutkintamääräys oli lakiin perustumaton.

Se johtopäätös, ettei keskusrikospoliisilla ollut lain mukaan mahdollisuuksia suorittaa pyydettyjä tutkintatoimenpiteitä, perustui apulaisoikeusasiamiehen käsityksen mukaan virheelliseen laintulkintaan. Olennaista on, että sisäasiainministeriön poliisiosasto oli katsonut lisätutkinnan tarpeelliseksi ja antanut siitä selkeän määräyksen.

Apulaisoikeusasiamiehen käsityksen mukaan alemman viranomaisen ja virkamiehen ei tule tulkinnanvaraisissa tilanteissa

kieltäytyä noudattamasta esimiehen tai esimiesviraston määräystä. Apulaisoikeusasiamies saattoi käsityksensä keskusrikospoliisin osastopäällikön ja toimistopäällikön tietoon.

/V

Esitutkintalain_12_§
Esitutkintalain_13_§
Esitutkintalain_15_§
Poliisilain_5_§
Poliisilain_8_§
Poliisiasetuksen_5_§_(1336/88)

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Pidättäminen	R:AOA
Pidätysaika	D:998/4/91
Käsitys	A:3.5.1993

/O

Sisäasiainministeriön tietoon saatettu apulaisoikeusasiamiehen käsitys perättäisistä pidättämisistä ja niiden enimmäisajasta

Kantelija oli ollut pidätettynä epäiltynä törkeästä varkaudesta 3 vuorokautta 15 minuuttia. Kun hänet päästettiin vapaaksi vangitsemisvaatimusta esittämättä, hänet pidätettiin samalla hetkellä uudelleen epäiltynä toisessa poliisipiirissä tehdystä ja siellä tutkittavana olevasta törkeästä varkaudesta. Jälkimmäisen poliisipiirin tutkinnanjohtaja teki kantelijasta vangitsemisvaatimuksen. Kihlakunnanoikeus määräsi kuitenkin kantelijan vapautettavaksi.

Kantelijan jälkimmäinen pidätys kesti 3 vuorokautta 1 tunnin 40 minuuttia.

Pakkokeinolaissa ei ole nimenomaista säännöstä siitä, miten enimmäispidätysaika on tällaisessa tapauksessa laskettava.

Erikseen tarkasteltuna kumpikaan aika ei ylitä pakkokeinolaissa eikä Euroopan ihmisoikeusyleissopimuksen 5 artiklan vakiintuneessa tulkinnassa asetettuja määräaikoja.

Kantelija oli ennen vangitsemisvaatimuksen tekoa vapautensa menettäneenä yhtäjaksoisesti 6 vuorokautta 1 tunnin ja 55 minuuttia sekä ennen vapauttamistaan 6 vuorokautta 6 tuntia 35 minuuttia.

Perättäisiin pidättämissiin johtaneet rikokset eivät muodostaneet tässä tapauksessa ajallisesti, asiallisesti eivätkä paikkakuntakohtaisesti sellaista rikostutkinnallista kokonaisuutta, jossa pidättämisajat olisi apulaisoikeusasiamiehen käsityksen mukaan tullut laskea yhteen. Asiassa ei ollut myöskään perusteita siirtää tutkintaa kokonaisuudessaan jompaan kumpaan poliisipiiriin.

Apulaisoikeusasiamies katsoi, etteivät pidättämisestä päätäneet poliisit olleet menetelleet lainvastaisesti.

Apulaisoikeusasiamies totesi kuitenkin, että tällaisissakin tapauksissa tulisi välttää pakkokeinolain enimmäismääräaikojen ylittämistä ja sitä, että yhteenlaskettu vapaudenmenetyksaika ennen asian tuomioistuinkäsittelyä ylittäisi Euroopan ihmisoikeusyleissopimuksen vakiintuneen tulkinnan mukaista neljää vuorokautta.

/V

Pakkokeinolaki_1_luku_4_§
Pakkokeinolaki_1_luku_5_§
Pakkokeinolaki_1_luku_13_§
Pakkokeinolaki_1_luku_14_§
Euroopan_ihmisoikeusyleissopimus_5_artikla_3_kohta
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Eduskunnan oikeusasiamies
Huoneenvuokralaki
Kunnan menettely
Toimivalta
Yksityisoikeudellinen sopimus
Käsitys

R:AOAVM
D:614/4/92
A:22.6.1993

/O

Eduskunnan oikeusasiamiehen toimivalta tutkia viranomaisen menettelyä yksityisoikeudellisen sopimuksen osapuolena

Kunta lakkautti vuokralaisensa vuokrasuhteen vuokraamalla asunnon uudelle vuokralaiselle ja siirtämällä aikaisemman vuokralaisen tavarat kunnan varastoon. Oikeusasiamiehen toimivaltaan kuului sen tutkiminen, noudattiko kunta näin menetellessään huoneenvuokralaissa säädettyä irtisanomismenettelyä ja syyllistykö kunta mahdollisesti vilpilliseen tai muutoin moitittavaan käyttäytymiseen.

Apulaisoikeusasiamiehen varamies saattoi käsityksensä kunnan huoneenvuokralain vastaisesta menettelystä kunnanhallituksen ja asiasta päättäneiden viranhaltijain tietoon.

/V

Hallitusmuoto_49_§_1_mom.
Huoneenvuokralaki_52_§_1_mom.
Huoneenvuokralaki_56_§_1_mom.
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Hallintomenettely
Kuuleminen
Tietosuojavaltuutettu
Käsitys

R:EOA
D:175/4/91
A:2.4.1993

/O

Käsitys tietosuojavaltuutetun laiminlyönnistä selvittää asiaa ja kuulla viranomaista, jota hän arvosteli lainvastaisesta menettelystä

Tietosuojavaltuutetun kirje kunnalle sisälsi kunnan rekisterinpitäjän arvostelua siitä, että tämä oli laiminlyönyt henkilörekisterilain mukaisen huolellisuusvelvoitteen ja menettelyt hyvän rekisteritavan vastaisesti. Tietosuojavaltuutettu ei ollut selvittänyt, millainen rekisteri hakijoista oli muodostettu eikä sitä, miten tiedot viranhakijoista olivat tulleet julkisuuteen. Hän ei ollut myöskään kuullut rekisterinpitäjää.

Oikeusasiamiehen kanteluun antaman päätöksen mukaan hallintomenettelylaki säätelee hallintomenettelyssä oikeusturvan toteuttamiseksi noudatettavat vähimmäisvaatimukset. Lain säätämishetkellä ei ollut tarkoitus muuttaa asian selvittämisperiaatetta tai hallintomenettelyssä perustavanlaatuisia kuulemisperiaatetta. Oikeusasiamiehen käsityksen mukaan hyvään

hallintomenettelyyn kuuluu asian selvittäminen ja arvostelun kohteeksi joutuvan kuuleminen siitä huolimatta, että hallintomenettelylain 1 §:n perusteella lain 14 - 28 §:ää ei olisi sovellettava, kuten kanteluasiassa oli asianlaita.

Oikeusasiamiehen käsityksen mukaan tietosuojavaltuutettu oli laiminlyönyt hyvän hallintomenettelyn vaatimusten edellyttämällä tavalla selvittää viranhakijoiden rekisteröintiä ja kuulla kuntaa, jota hän arvosteli lainvastaisesta menettelystä.

/V

Hallintomenettelylaki_1_§
Hallintomenettelylaki_15_§
Hallintomenettelylaki_17_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Asiakirjain julkisuus	R:EOA
Henkilörekisteri	D:175/4/91
Tietosuoja	A:2.4.1993
Virkahakemus	
Käsitys	

/O

Käsitys tietosuojavaltuutetun omaksumasta henkilörekisterilain tulkinnasta

Kunnan virkaa hakenut henkilö kääntyi tietosuojavaltuutetun puoleen, koska hänet oli mainittu viran hakijana paikkakunnalla ilmestyneessä lehdessä siitä huolimatta, että hän oli toivonut, ettei hänen nimeään viran hakijana saateta julkisuuteen.

Tietosuojavaltuutetun mukaan kunta voi lainmukaisesti tiedottaa henkilöistä, jotka ovat hakeneet virkaa. Koska hakija kuitenkin oli ilmoittanut, ettei halua nimeään julkisuuteen, hänen nimensä ilmoittaminen merkitsi henkilörekisterilain huolellisuusvelvoitteen ja hyvän rekisteritavan laiminlyöntiä. Tietojen luovuttaminen kunnan viranhakijoista muodostuvasta rekisteristä on henkilörekisterilaissa tarkoitettua henkilötietojen luovuttamista henkilörekisteristä. Tietosuojavaltuutetun käsityksen mukaan tietojen luovuttamista on tietojen toimittaminen tai ilmoittaminen kysyjälle pyynnöstä tai oma-aloitteisesti.

Oikeusasiamiehen kanteluun antaman päätöksen mukaan lähtökohtana asiaa arvioitaessa on, että kunnan virkaa hakeneen nimi-, ammatti- ja kotipaikkatieto on yleisten asiakirjain julkisuudesta annetun lain mukaan julkinen tieto ja tiedotusvälineiden edustajilla on oikeus saada tieto hakemusasiakirjoista. Virkahakemuksia ei kanteluasiassa diarioitu eikä luetteloitu. Niistä laadittiin yhdistelmä kunnanhallituksen käsittelyä varten.

Oikeusasiamiehen käsityksen mukaan hakemukset eivät sellaiseen muodosta henkilörekisterilaissa tarkoitettua henkilörekisteriä. Kysymys kunnanhallituksen käsittelyä varten laaditun yhdistelmän henkilörekisteriluonteesta on hänen mukaansa sen sijaan tulkinnanvarainen.

Yhdistelmä ei oikeusasiamiehen mielestä täytä henkilörekisterilain 4 §:ssä tarkoitettua rekisterinpidon suunnittelun

ja perustamisen vaatimuksia. Kun otetaan huomioon myös henkilökisterilain tarkoitus, joka oli parantaa tietosuojaa nimenomaan säätelemällä henkilökistereiden perustamista ja käyttöä, oikeusasiamies piti henkilökisterilain virheellisenä tulkintana sitä tietosuojavaltuutetun omaksumaa kantaa, että tällaista yksittäistä käyttöä varten laadittu yhdistelmä hakijoiden ansioista olisi henkilökisterilaisa tarkoitettu henkilökisteri.

Oikeusasiamies saattoi käsityksensä tietosuojavaltuutetun tietoon.

/V

Henkilökisterilaki_2_§

Henkilökisterilaki_4_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Huomautus

R:EOA

Kuuleminen

D:93/4/92

Virkamies

A:4.6.1993

Käsitys

/O

Käsitys virkamiehen kuulemisesta kirjallista huomautusta annettaessa

Virkamiestä ei kuultu ennen kirjallisen huomautuksen antamista hänelle.

Hallintomenettelylakia on sovellettava hallintomenettelylain 1 §:n mukaan hallintomenettelyssä. Jos hallintomenettelyssä on päätettävä jonkun edusta, oikeudesta tai velvollisuudesta, on sovellettava myös lain 14-28 §:n säännöksiä, muun muassa lain 15 §:n säännöstä asianosaisen kuulemisesta.

Hallintomenettelylaki säätelee hallintomenettelyssä oikeusturvan toteuttamiseksi noudatettavat vähimmäisvaatimukset. Hyvään hallintomenettelyyn kuuluu arvostelun kohteeksi joutuvan kuuleminen siitakin huolimatta, että hallintomenettelylain 1 §:n säännöksen perusteella lain 14-28 §:ää ei olisi sovellettava, kuten on asianlaita esimiehen esittäessä moitteen huomautuksen muodossa.

Edellä sanotun nojalla oikeusasiamies esitti käsityksensä, että hyvän hallintomenettelyn vaatimukset edellyttävät asianomaisen virkamiehen kuulemista ennen kirjallisen huomautuksen antamista.

/V

Valtion_virkamieslaki_62_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Harkintavalta

R:AOAVM

Kiinniottaminen

D:412/4/93

Poliisi

A:9.6.1993

Käsitys

/O

Käsitys kiinnioton edellytysten tulkinnasta

Rikoskomisario määräsi henkilön kiinniottettavaksi työpaikallaan sellaista tuntomerkkien perusteella, jotka rikoksesta epäiltynä kuulusteltu oli antanut. Sittemmin osoittautui, että kiinniottetulla ei ollut mitään tekemistä tutkitta-

vana olleen törkeän varkauden kanssa. Henkilö oli poliisi-
asemalla kiinniotettuna viisi ja puoli tuntia.

Rikoskomisario perusteli menettelyä sillä, että tutkitta-
vana oli laaja omaisuusrikossarja ja että kuulusteltavan
kertomus oli osoittautunut aikaisemmin eri yhteyksissä luo-
tettavaksi.

Pakkokeinolain 1 luvun 2 §:n mukaan henkilö voidaan ottaa
kiinni, jos on olemassa saman luvun 3 §:ssä säädettyt pidät-
tämisen edellytykset. Viimeksi mainitun lainkohdan mukaan
rikoksesta todennäköisin syin epäilty saadaa pidättää mm.
silloin, kun on todennäköistä, että hän vaikeuttaa asian
selvittämistä.

Kyseessä oli apulaisoikeusasiamiehen varamiehen mukaan ra-
jatapaus, oliko pakkokeinolaissa kiinniottamisen edellytyk-
senä mainittu näyttövaatimus ylitetty. Lainkohdassa mainit-
tu näyttövaatimusta merkitsevä ilmaus "todennäköiset syyt"
jättää epätasällisyytensä vuoksi harkinnanvaraa.

Apulaisoikeusasiamiehen varamies katsoi, ettei rikoskomisa-
rio ollut ylittänyt harkintavaltansa rajoja. Tällaisessa
rajatapauksessa tulee apulaisoikeusasiamiehen varamiehen
käsityksen mukaan kuitenkin punnita rikostutkinnan tehok-
kuuden ja yksilön oikeusturvan vaatimuksia. Ratkaisua teh-
täessä tulee arvioida, millainen ratkaisu parhaiten toteut-
taa oikeudenalan keskeisiä periaatteita. Erityistä huomiota
on kiinnitettävä siihen, onko pakkokeinon kohteeksi vaarassa
joutua täysin ulkopuolinen.

Tutkittavana olevan rikossarjan laajuus korosti yhtäältä
tutkinnan tehokkuuden merkitystä. Kun otetaan huomioon toi-
saalta rikoksesta epäiltyinä kuulustellun antamien tuntomer-
kien epämääräisyys, oli vaara pakkokeinon kohdistumisesta
syyttömään suuri. Tällaisessa tilanteessa olisi rikosproses-
sin keskeisten periaatteiden mukaisesti pitänyt luopua kiin-
niottamisesta.

/V

Pakkokeinolaki_1_luku_2_§

Pakkokeinolaki_1_luku_3_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Rakennushallitus

R:EOA

Teknillinen korkeakoulu

D:613/4/91

Valtion talonrakennushanke

A:11.5.1993

Valtion tulo- ja menoarvio

Valtiovarainministeriö

Käsitys

/O

Teknillisen korkeakoulun ja sen rehtorin huomiota kiinnitetty val-
tion talonrakennushankkeista annetun asetuksen (137/77) säännösten
sekä valtion tulo- ja menoarvioita koskevien säännösten ja määräys-
ten noudattamiseen

Tutkimuspyyntö

Kirkkonummen kunnasta oleva tutkimusjohtaja esitti oikeus-
asiamiehelle tutkimuspyynnön Kirkkonummen kunnan Veklahden
kylässä sijaitsevalla tilalla tapahtuvaa lomarakennuksen

rakentamista koskevassa asiassa.

Hän esitti mm., että teknillisen korkeakoulun rehtori oli hakenut tilan käyttöoikeutta rakennushallitukselta väittäen korkeakoulun saaneen lahjaksi hirsihuvilan.

Teknillinen korkeakoulu oli esittänyt rakennuksen käyttötarkoitukseksi toimisen tutkimusasemana ja koerakennuskohteena. Lisäksi rakennusta käytettäisiin opetukseen liittyvien kenttäharjoitusten, erityisaiheisiin keskittyvien pienryhmien jatkokoulutusseminaarien, kansainvälisten kontaktitilaisuuksien ja tutkimusten päätösseminaarien pitopaikkana ja henkilökunnan virkistyskäyttöön.

Rakennushanketta ei ollut käsitelty valtion talonrakennushankkeista annetun asetuksen mukaisesti valtiovarainministeriön, opetusministeriön ja rakennushallituksen toimesta. Koko lupaprosessi on tapahtunut vastoin valtion talonrakennushankkeista annettua asetusta ja vastoin rakennushallituksen työjärjestystä.

Mitään lahjahuvilaa ei ole myöhemmin todettu olevan olemassa. Rakennus oli rakennettu pääasiassa teknillisen korkeakoulun budjettivaroilla, vaikka sen rakentamis- ja käyttöku- luja ei ollut mainittu korkeakoulun tulo- ja menoarvioissa. Korkeakoulu oli rahoittanut hankkeen budjettimääräysten vastaisesti opetus- ja tutkimusmäärärahoista.

Tutkimusjohtaja pyysi oikeusasiamiestä kiinnittämään huomio- ta mm. rakennushallituksen osastopäällikön, teknillisen kor- keakoulun rehtorin ja talonrakennustekniikan professorin me- nettelyyn asiassa.

Hankitut selvitykset

Teknillisen korkeakoulun talonrakennushanke oli samanaikai- sesti tutkittavana valtionalouden tarkastusvirastossa, jo- ka oli hankkinut asiassa mm. teknillisen korkeakoulun, ra- kennushallituksen ja valtiovarainministeriön selvitykset. Valtionalouden tarkastusvirasto toimitti tarkastuskertomuk- sensa 14.5.1992 ja jäljennökset asiassa hankituista selvi- tyksistä oikeusasiamiehelle tiedoksi.

Teknillinen korkeakoulu antoi lisäksi erillisen lausunnon oikeusasiamiehelle tutkimuspyynnön johdosta.

Rakennushallituksen selvityksen mukaan se ei pitänyt tar- peellisena soveltaa hankkeeseen valtion talonrakennushank- keista annetun asetuksen mukaista menettelyä, koska kysees- sä oli ilmoitettu olevan vain lahjoitushuvilan pystyttämi- nen, josta ei aiheutuisi valtiolle kustannuksia.

Valtionalouden tarkastusviraston tarkastuskertomuksen mu- kaan rakentamisessa olisi tullut noudattaa valtion talonra- kennushankkeista annetun asetuksen (137/77) mukaisia menet- telytapoja. Asiaan ei vaikuttanut se, että rakentamisen yk- si keskeinen tarkoitus oli ollut tutkimusrakentaminen ja et- tä rakentajana oli ollut talonrakennustekniikan laboratorio.

Rakentaminen oli rahoitettu pääosin korkeakoulujen maksulli-

sen palvelutoiminnan menomomentilta 29.10.28. Valtiontalouden tarkastusviraston kannanoton mukaan valtion tulo- ja menoarvion maksullisen palvelutoimintamäärärahan yleiset käyttöperustelut eivät oikeuttaneet käyttämään tätä määrärahaa talonrakennushankkeista aiheutuvien menojen maksamiseen.

Valtiontalouden tarkastusviraston mukaan koko kyseinen rakennus voitiin kuitenkin tässä nimenomaisessa tapauksessa katsoa myös talonrakennustekniikan laboratorion opetus- ja tutkimusvälineeksi, jonka hankintamenojen maksamiseen määrärahan käyttöperustelut oikeuttavat käyttämään määrärahaa.

Valtiontalouden tarkastusvirasto esitti tarkastuskertomuksessaan, että korkeakoulun rakennushanke olisi jälkikäteen saatettava valtion talonrakennushankkeista annetun asetuksen mukaiseen käsittelyyn ja että maksullisen palvelutoiminnan menomomentin 29.10.28 käyttöperusteluja tulisi tarkentaa.

Oikeusasiamiehen kannanotto

Oikeusasiamies katsoi valtiontalouden tarkastusviraston tavoin, että teknillisen korkeakoulun rakennushankkeeseen olisi ollut sovellettava valtion talonrakennushankkeista annetun asetuksen (137/77) säännöksiä. Rakennushanke tulisi jälkikäteen saattaa käsiteltäväksi sanotun asetuksen mukaisessa järjestyksessä.

Se, että asiassa ei ollut noudatettu valtion talonrakennushankkeista annetun asetuksen säännöksiä, oli oikeusasiamiehen mielestä johtunut yksinomaan teknillisen korkeakoulun rakennushallitukselle antamista rakennushankkeen laatua koskevista virheellisistä tiedoista.

Oikeusasiamiehen mielestä koko rakennusta ei voitu katsoa opetus- ja tutkimusvälineeksi, vaan pikemminkin tutkimuskohteeksi. Rakennuksella oli opetus- ja tutkimustoiminnan lisäksi useita muita pääasiallisia käyttötarkoituksia. Näin ollen hankkeen rahoittaminen korkeakoulujen maksullisen palvelutoiminnan menomomentilta 29.10.28 oli ollut varsin kyseenalaista.

Oikeusasiamies kiinnitti vastaisen varalle teknillisen korkeakoulun ja erityisesti sen rehtorin huomiota valtion talonrakennushankkeista annetun asetuksen säännösten sekä valtion tulo- ja menoarvioita koskevien säännösten ja määräysten noudattamiseen.

Koska asianomaiset viranomaiset eivät olleet ryhtyneet valtiontalouden tarkastusviraston esittämiin toimenpiteisiin, vaikka aikaa oli kulunut jo vuosi, oikeusasiamies teki myös erillisen esityksen, että valtiovarainministeriö ryhtyisi tarpeellisiin toimenpiteisiin tarkastuskertomuksessa esitettyjen epäkohtien ja toimenpide-ehdotuksien johdosta.

/V

A_valtion_talonrakennushankkeista_(137/77)

A_valtion_rakennusmaan_hallinnosta_(26/72)

A_valtiovarainministeriöstä_(879/90)

Valtiontalouden_tarkastusviraston_tarkastuskertomus_nro_274/54/91,
14.5.1992

EOA:n_esitys_valtiovarainministeriölle_11.5.1993,_dnro_882/2/93

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Rakennushallitus	R:EOA
Teknillinen korkeakoulu	D:882/2/93
Valtion talonrakennushanke	A:11.5.1993
Valtion tulo- ja menoarvio	
Valtiovarainministeriö	
Esitys	

/O

Tehty valtiovarainministeriölle esitys, että Helsingin teknillisen korkeakoulun lomarakennushanke tulisi jälkikäteen saattaa käsiteltäväksi valtion talonrakennushankkeista annetun asetuksen (137/77) mukaisessa järjestyksessä

Helsingin teknillinen korkeakoulu haki rakennushallitukselta käyttöoikeutta Kirkkonummen kunnan Sepänkylässä sijaitsevaan tilaan. Se ilmoitti saaneensa lahjoituksena 80 neliömetrin suuruisen hirsihuvilan, jonka pystyttämistä olisi kysymys. Huvila tulisi toimimaan mm. tutkimusasemana ja koe-rakennuskohteena.

Rakennushallitus myönsi luvan ja antoi valtakirjan tarvittavien lupien hakemiseen. Koska kyseessä piti olla vain lahjoitushuvilan pystyttäminen, josta ei aiheutuisi valtiolle kustannuksia, rakennushallitus ei pitänyt tarpellisena soveltaa hankkeeseen valtion talonrakennushankkeista annetun asetuksen (137/77) mukaista menettelyä.

Mitään huvilaa ei kuitenkaan ollut vastaanotettu lahjoituksena, vaan huvila oli sittemmin rakennettu pääosin korkeakoulun budjettivaroilla. Rakentaminen oli rahoitettu pääosin korkeakoulujen maksullisen palvelutoiminnan menomomentilta 29.10.28.

Valtiontalouden tarkastusvirasto tutki teknillisen korkeakoulun rakennushankkeen ja toimitti tarkastuskertomuksensa dro 274/54/91; 14.5.1992 oikeusasiamiehelle tiedoksi hänelle tehdyn kantelun tutkimista varten.

Valtiontalouden tarkastusviraston mukaan rakentamisessa olisi tullut noudattaa valtion talonrakennushankkeista annetun asetuksen mukaisia menettelytapoja. Asiaan ei vaikuttanut se, että rakentamisen yksi keskeinen tarkoitus oli ollut tutkimusrakentaminen ja että rakentajana oli ollut talonrakennustekniikan laboratorio.

Valtion tulo- ja menoarvion korkeakoulujen maksullisen palvelutoimintamäärärahan yleiset käyttöperustelut eivät oikeuttaneet käyttämään määrärahaa talonrakennushankkeista aiheutuvien menojen maksamiseen. Tarkastusvirasto ei kuitenkaan pitänyt määrärahan käyttökysymystä yksiselitteisen selvänä.

Korkeakoulujen maksulliseen palvelutoimintaan osoitetun määrärahan käyttöperustelut oikeuttivat käyttämään määrärahaa tutkimus- ja opetusvälineiden hankinnasta aiheutuvien hankintamenojen maksamiseen. Valtiontalouden tarkastusviraston mielestä kyseinen rakennus voitiin tässä nimenomaisessa tapauksessa katsoa myös talonrakennustekniikan laboratorion opetus- ja tutkimusvälineeksi.

Valtiontalouden tarkastusvirasto katsoi tarkastuskertomuksessaan 14.5.1992, että korkeakoulun rakennushanke olisi jälkikäteen saatettava valtion talonrakennusrakennushankkeista annetun asetuksen mukaiseen käsittelyyn ja että korkeakoulujen maksullisen palvelutoiminnan menomomentin 29.10.28 käyttöperusteluja tulisi tarkentaa.

Valtion rakennusmaan hallinnosta annetun asetuksen (26/72) mukaan valtion rakennusmaan tarkoituksenmukaisen käytön valvonnasta ja ohjauksesta huolehtivat valtiovarainministeriö ja sen alaisena keskusvirastona rakennushallitus. Valtiovarainministeriöstä annetun asetuksen (879/90) 5 §:n mukaan valtiovarainministeriön tehtäviin kuuluu valtion tulo- ja menoarvion soveltamista ja sen toteuttamisen valvontaa koskevat asiat.

Kyseiset viranomaiset eivät kuitenkaan olleet ryhtyneet valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomuksessa esitettyihin toimenpiteisiin, vaikka aikaa oli kulunut jo vuosi. Tämän vuoksi oikeusasiamies esitti, että valtiovarainministeriö ryhtyisi tarpeellisiin toimenpiteisiin tarkastuskertomuksessa esitettyjen epäkohtien ja toimenpide-ehdotuksien johdosta. Oikeusasiamies pyysi valtiovarainministeriötä ilmoittamaan 31.12.1993 mennessä, mihin toimenpiteisiin asia on antanut aihetta.

/V

A_valtion_talonrakennushankkeista_(137/77)
A_valtion_rakennusmaan_hallinnosta_(26/72)
A_valtiovarainministeriöstä_(879/90)
Valtiontalouden_tarkastusviraston_tarkastuskertomus_nro_272/54/91;_
14.5.1992
EOA:n_päätös_11.5.1993,_dnro_613/4/91
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Esimiesaseman väärinkäyttäminen	R:EOA
Varusmies	D:963/2/93
Syyte	A:25.5.1993

/O

Syyte vääpeliä vastaan varusmiesten potkimisesta

Varusmiehet kertoivat prikaatin tarkastuksen yhteydessä yliviääpelin potkineen harjoituksen yhteydessä kahta varusmiestä ja tarttuneen yhtä niskasta kiinni.

Esitutkinnassa asianomistajat ja todistajat kertoivat yhdenmukaisesti vääpelin potkaisseensa yhtä makuuasennossa ollutta varusmiestä lonkkaan. Varusmiehen mukaan potkusta oli aiheutunut kipua. Ylivääpeli oli potkaissut myös toista alokasta ja ottanut vielä makuuasennossa ollutta kolmatta alokasta kaularangasta kiinni ja nostanut ylös.

Oikeusasiamies katsoi ratkaisussaan, että yliviääpeli oli kahdessa tapauksessa tahallaan potkaissut makuuasennossa ollutta alokasta ja yhdessä tapauksessa tarttunut alokasta voimakkaasti niskasta kiinni ja niskasta pitäen nostanut makuuasennosta ylös. Ylivääpeli oli menettelyllään syyllistynyt esimiesasemansa väärinkäyttämiseen ja yhdessä tapauksessa lisäksi sotilaan lievään pahoinpitelyyn.

Oikeusasiamiehen mukaan asia ei tekojen luonne huomioon ottaen ollut mahdollista käsitellä kurinpitomenettelyssä eikä myöskään jättää pelkän huomautuksen varaan. Esimiehellä ei oikeusasiamiehen mukaan ollut missään tilanteessa oikeutta puuttua alaistensa ruumiilliseen koskemattomuuteen. Seuraamusta arvioitaessa oli otettava huomioon se seikka, että teot oli tehty muiden sotilaiden läsnäollessa.

Oikeusasiamies määräsi ylivääpelin asetettavaksi syytteeseen esimiesaseman väärinkäyttämistä ja sotilaan lievää pa-hoinpitelystä.

/V

EOA:n_JS_1_§
EOA:n_JS_7_§_3_mom.
RL_21_luku_7_§
RL_45_luku_13_§
Sotilasoikeudenkäyntilaki_2_§_2_mom.
Sotilaskurinpitolaki_32_§
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Lääkäri	R:EOA
Tietosuoja	D:950/2/93
Varusmies	A:18.6.1993
Huomautus	

/O

Huomautus kapteenille pääesikunnan lääkintäosaston käskyn vastaisesta menettelystä

Prikaatissa suoritettujen tarkastusten yhteydessä varusmiehet kertoivat komppanian päällikkönä toimineen kapteenin vaatineen heiltä selvitystä lääkärin vastaanotolle menon syistä.

Pääesikunnan lääkintäosaston asianomaisen käskyn mukaan syyn kysyminen vastaanotolle ilmoittautuneilta ei ollut hyväksyttävää intimitteetti- ja tietosuojan kannalta. Kapteeni kiisti olleensa tietoinen tästä komppaniaan hänen poissaollessaan tulleesta käskystä.

Oikeusasiamies katsoi ratkaisussaan, että kapteeni oli toiminut pääesikunnan lääkintäosaston käskyn vastaisesti vaatimissaan varusmiehiltä selvityksen lääkärin vastaanotolle menon syistä. Kapteenin virkavelvollisuuksien oli kuulunut pe-rehtyä riittävästi hänen poissaolojensa aikana saapuneisiin asiakirjoihin. Käsky oli tullut yksikköön jo noin vuosi ennen tapahtumaa ja se oli ollut muiden yksiköiden tiedossa.

Oikeusasiamies antoi kapteenille huomautuksen hänen virheellisestä menettelystään.

/V

EOA:n_JS_7_§_3_mom.
RL_45_luku_15_§
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Eduskunnan oikeusasiamies	R:EOA
Puhuttelutilaisuus	D:1146/2/93
Varusmies	A:18.6.1993
Huomautus	

/O

Huomautus yliluutnantille pääesikunnan ohjeen vastaisesta menette-

lystä

Varusmiehet kertoivat oikeusasiamiehelle prikaatin tarkastuksen yhteydessä, että eräs yliluutnantti oli tiedustellut heiltä syytä oikeusasiamiehen puhuttelutilaisuuteen menoon.

Pääesikunnan oikeusasiamiehen tarkastuksia koskevan ohjeen mukaan jokaisella eduskunnan oikeusasiamiehen puhutteluun halukkaalla on oikeus henkilökohtaisesti ja yksityisesti keskustella asiastaan oikeusasiamiehen kanssa. Esimiesten ei ohjeen mukaan tullut vaatia tietoa tästä asiasta eikä muutenkaan menetellä tavalla, joka saattaisi epäedullisten seuraamusten pelosta pidättää asianomaista käyttämästä puhuttelutilaisuutta hyväkseen.

Oikeusasiamies katsoi ratkaisussaan, että yliluutnantti oli menetellyt vastoin pääesikunnan ohjetta tiedustellessaan lähempiä syitä oikeusasiamiehen vastaanotolle menoon. Yliluutnantin kielteinen suhtautuminen vastaanotolle ilmoittautuneisiin ja ilmoitus mahdollisesta kuntoisuusloman menettämisestä oli ollut omiaan vaikuttamaan estävästi varusmiesten vastaanotolle lähtöön.

Oikeusasiamies antoi yliluutnantille huomautuksen hänen pääesikunnan ohjeen vastaisesta menettelystään.

/V

EOA:n_JS_7_§_3_mom.

RL_45_luku_15_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Esteellisyys

R:AOA

Lääkäri

D:411/4/92

Käsitys

A:7.7.1993

/O

Käsitys lääkärin esteellisyydestä lausuntoasiassa

Korkein oikeus pyysi v. 1990 lakisäätteistä tapaturmakorvausta koskevassa valituslupa-asiassa lääkintöhallituksen lausunnon. Läkintöhallitus pyysi lausunnon keskusviraston pysyvänä asiantuntijana toimivalta lääkäriltä. Lääkäri toimi vuonna 1987, jolloin kysymyksessä olevaa tapaturmavakuutusasiaa käsiteltiin vakuutusyhtiössä, kyseisen yhtiön vahinkotarkastuslautakunnan jäsenenä.

Vahinkotarkastuslautakunnan toiminta päättyi 31.12.1988. Vahinkotarkastuslautakunta ei koko toiminta-aikanaan käsitellyt lainkaan lakisäätteiseen tapaturmavakuutukseen liittyviä korvausasioita, vaan se antoi lausuntoja vakuutussopimuksiin perustuvista korvauskysymyksistä.

Apulaisoikeusasiamiehen käsityksen mukaan asiantuntijalääkäri ei ollut muodollisesti esteellinen käsittelemään ja antamaan asiantuntijalausuntoa tapaturmavakuutuslain mukaisessa korvausasiassa.

Apulaisoikeusasiamies kuitenkin totesi, että kansalaisten luottamus viranomaisiin voi vaarantua, jos viranomainen pyytää asiantuntijalausunnon sellaiselta asiantuntijalta, jolla on muita sidonnaisuuksia korvausasiaa käsitelleeseen vakuutuslaitokseen.

Sidonnaisuuksia määriteltäessä ratkaisevana kriteerinä on pidettävä ensinnäkin sitä, voiko asiantuntijalausannon antajalle syntyä vakavia ristiriitoja asiantuntijatehtävänsä ja jonkin muun sidonnaisuuden välillä. Arvioinnissa on otettava huomioon myös se, että muodollisten esteellisyyssäännösten soveltaminen ei aina riittävällä tavalla takaa sitä, että asiantuntijan toimintaa kohtaan tunnettu luottamus säilyy.

Tämän johdosta apulaisoikeusasiamies toi esiin käsityksenä sen, että terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen ei tule pyytää asiantuntijalausuntoa sellaiselta asiantuntijalta, jolla on muita sidonnaisuuksia korvausasian käsitelleeseen vaakuutuslaitokseen.

/V

Hallintomenettelylaki_10_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Asiakirjan julkisuus

R:AOA

Salassapito

D:149/4/92

Käsitys

A:8.7.1993

/O

Käsitys terveystietojen salassapitamisestä

Helsingin yliopistollisen keskussairaalan psykiatrian poliklinikan taloustoimisto lähetti erään vantaalaisen potilaan henkilötiedot sisältävän ja hänen saamansa hoidon laatua kuvaavan, salassapidettävän tiedon Vantaan kaupungin sosiaali- ja terveysvirastolle ilman potilaan antamaa suostumusta.

Psykiatrian klinikan taloustoimisto muutti käytäntöään heti havaittuaan menettelynsä virheelliseksi. Tämän johdosta apulaisoikeusasiamies ei ryhtynyt asiassa muihin toimenpiteisiin kuin, että saattoi Helsingin yliopistollisen keskussairaalan psykiatrian klinikan tietoon käsityksen, jonka mukaan laskutus on toimitettava asianmukaisesti ja kiinnitettävä erityisesti huomiota salassapitosäännöksiin.

/V

Yleisten_asiakirjain_julkisuudesta_annettu_laki_17_§

Sosiaalihuoltolaki_56_§

Sosiaalihuoltolaki_57_§

Helsingin_yliopistollisesta_keskussairaalaasta_annettu_laki_19_§

Erikoissairaanhoidtolaki_57_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Kiireellinen hoito

R:AOA

Lapsipotilas

D:16/4/92

Synnynnäinen sydänvika

A:8.7.1993

Tarkoituksenmukaisin hoitopaikka

Viivytytys

Käsitys

/O

Apulaisoikeusasiamiehen käsitys, jonka mukaan sydänvikaisen lapsipotilaan hoitoa ei järjestetty tarkoituksenmukaisimmassa hoitopaikassa viivytyksettä

Sydänvikainen 7-vuotias potilas, joutui odottamaan lähes kaksi vuorokautta ennen kuin hänelle tehtiin asianmukainen umpilisäkkeen leikkaus.

Potilas kävi vanhempiensa kanssa kolme kertaa Vantaan kaupungin terveyskeskuslääkäripäivystyksessä ennen kuin hänet ohjattiin kirurgiseen hoitoon Jorvin sairaalaan. Jorvin sairaalassa päädyttiin oikeaan diagnoosiin ja siihen, että potilas tulee lähettää tarkoituksenmukaisempaan hoitopaikkaan. Tähän lopputulokseen päätyminen kesti kuitenkin noin seitsemän tuntia. Kun lapsi lopulta noin kaksi vuorokautta oireiden alkamisesta lopulta leikattiin, oli umpilisäke jo puhjennut.

Apulaisoikeusasiamies katsoi, että arvioitaessa kyseisen lapsipotilaan saamaa hoitoa on erityisesti kiinnitettävä huomiota siihen, että hänellä on tahdistin sydämen synnynäisen johtumishäiriön takia. Tämän johdosta olisi Vantaan terveyskeskuksen lääkäreiden tullut konsultoida puhelimitse Jorvin sairaalaa siitä, voiko potilasta hoitaa Jorvissa. Myös Helsingin yliopistollisen keskussairaalan lääkäreitä olisi voitu konsultoida jo tässä vaiheessa.

Kansanterveyslain, erikoissairaanhoidon ja Helsingin yliopistollisesta keskussairaalaan annetun lain säännöksissä korostetaan velvollisuutta järjestää kiireellinen hoito sairaanhoitopiirien rajoista riippumatta. Kiireellistä hoitoa edellyttävissä tapauksissa hoidon porrastus ei estä potilaan lähettämistä tarkoituksenmukaisimpaan hoitopaikkaan jo perusterveydenhuollon toimintayksiköstä.

Jorvin sairaalan menettelystä apulaisoikeusasiamies totesi, ettei voida pitää kohtuullisena sitä, että lopputulokseen päätyminen kesti noin seitsemän tuntia.

/V

Kansanterveyslaki_16_§_1_mom.
Erikoissairaanhoidonlaki_30_§_2_mom.
Erikoissairaanhoidonlaki_33_§_1_mom.
Erikoissairaanhoidonlaki_35_§_1_mom.
Erikoissairaanhoidonlaki_36_§
Helsingin_yliopistollisesta_keskussairaalaan_annettu_laki_8_§_2_mom.
Helsingin_yliopistollisesta_keskussairaalaan_annettu_laki_8_§_3_mom.
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Hallintomenettely	R:AOA
Tulkitseminen	D:254/4/92
Käsitys	A:9.7.1993

/O

Viranomaisen velvollisuus huolehtia hallintomenettelylain mukaisesti tulkitsemisesta

Helsingin kaupungin sosiaalilautakunta otti Suomessa kahdeksan vuotta asuneen, Suomen kansalaisuuden saaneen A:n kaksi alaikäistä lasta huostaan. A pyysi Helsingin kaupungin itäisessä sosiaalivirastossa saada tutustua virkamiesten hallussa oleviin huostaanottoasiakirjoihin. Hän pyysi lisäksi hallintomenettelylain 22 §:n mukaisesti asiakirjojen tulkitsemista venäjäksi, joka on hänen äidinkieltään. Sosiaaliviranomaiset järjestivät henkilölle tulkkauksen kuullessaan häntä varsinaisessa käsittelytilaisuudessa. A:n mielestä hänen olisi tullut saada tulkkauksia kaikissa asian käsittelyvaiheissa, koska hän ei osaa mielestään riittävästi suomen kieltä.

Helsingin kaupungin lausunnossa katsotaan, että viranomaisilla oli perusteltua syytä olettaa A:n kielitaidon olevan riittävän, koska hän on asunut Suomessa kahdeksan vuotta ja on Suomen kansalainen.

Apulaisoikeusasiamies totesi, että lapsen ottamista sosiaalilautakunnan huostaan on pidettävä erittäin vakavana puuttumisena perheen asioihin. Tästä seuraa, että huostaanottoa asiaa käsiteltäessä kansalaisen oikeusturvan tarve korostuu. Sosiaaliviranomaisten on huolehdittava siitä, että asianosaisella on tarkat tiedot huostaanottoasian jokaisesta käsittelyvaiheesta.

Vaikka asiakas kykenee kielen puolesta asioimaan riittävän hyvin esimerkiksi toimeentulotukiasiassa, ei se välttämättä tarkoita, että hän ymmärtäisi yksityiskohtaisesti huostaanottoon vaikuttaneet tekijät. Lapsen ottaminen sosiaalilautakunnan huostaan ja erottaminen vanhemmistaan on merkittävästi vakavampi asia kuin sosiaalietuuksien myöntäminen.

Apulaisoikeusasiamies saattoi Helsingin kaupungin itäisen sosiaalikeskuksen tietoon käsityksensä, jonka mukaan huostaanottoasiassa on erityisen tarkasti huolehdittava siitä, että asianosainen ymmärtää kaikki asiaan vaikuttavat yksityiskohdat.

/V

Hallintomenettelylaki_22_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Henkilöntarkastus

R:EOA

Tulli

D:1323/2/93

Tullilaki

A:30.7.1993

Esitys

/O

Esitys valtioneuvostolle tullilain täydentämisestä säännöksillä henkilöön kohdistuvan etsinnän edellytyksistä ym.

Tullilain 5 §:n 6 kohdassa oikeutetaan tullitoimenpiteitä suorittava viranomainen pysäyttämään henkilön, kun hän saapuu tullialueelle, ja suorittamaan tällöin henkilöön kohdistuva etsintä. Tullilainsäädännössä ei ole muita säännöksiä etsinnän suorittamisen edellytyksistä tai sen toteuttamisesta.

Perusoikeutena turvattuun henkilökohtaiseen koskemattomuuteen puuttuminen edellyttää jo Suomea sitovien kansainvälisten ihmisoikeussopimusten mukaan sitä, että ihmisoikeuksia rajoittavasta viranomaisen toimivallasta tulee olla riittävän täsmälliset ja yksityiskohtaiset säännökset lainsäädännössä. Myös toiminnan valvonta ja mahdollisuus jälkikäteen arvioida suoritettujen toimenpiteiden oikeellisuutta edellyttävät riittävää sääntelyä.

Tämän vuoksi oikeusasiamies pitää tarpeellisena, että viivytyksettä valmistellaan tullilakiin lisättäväksi säännökset henkilöön kohdistuvan etsinnän edellytyksistä, päätöksen tekemiseen toimivaltaisista virkamiehistä sekä etsinnän toteuttamisesta ja kirjaamisesta.

Oikeusasiamies saattoi havaintonsa oikeusasiamiehen johtosäännön 8 ja 8 a §:ään viitaten valtioneuvoston tietoon tarpeelliseksi katsottavia toimenpiteitä varten.

/V

Tullilaki_5_§_6_kohta

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Henkilörekisteri

R:AOA

Henkilötieto

D:445/4/92

Tietosuojavaltuutettu

A:12.8.1993

Toimivalta

Käsitys

/O

Käsitys henkilörekisterilain tulkinnasta

Kantelussa oli kysymys tietosuojavaltuutetun toimivallasta vaatia selvitystä eräältä yhtiöltä sen keräämistä henkilötiedoista työhaun yhteydessä sekä tietosuojavaltuutetun oikeudesta vaatia yhtiötä toimittamaan hänelle työpaikanhakulomakkeitaan.

Asian ratkaisu edellytti kannanottoa siihen, voidaanko yhtiön työpaikan täyttämisen yhteydessä työnhakijoista keräämiä tietoja, jotka tuhotaan työpaikan tultua täytetyksi, pitää henkilörekisterinä ja yhtiötä tämän perusteella rekisterinpitäjänä. Kysymyksen ratkaisu perustuu ensisijaisesti henkilörekisterilain 2 ja 4 §:n tulkintaan.

Yhtiön ja tietosuojavaltuutetun käsitykset lain tulkinnasta olivat vastakkaiset. Tietosuojalautakunnan kannan mukaan yhtiölle saattoi muodostua henkilötietojen keräämisen seurauksena henkilörekisterilaissa tarkoitettuja henkilörekistereitä. Tietosuojavaltuutettu on tietosuojalautakunnan mukaan toimivaltainen saamaan tietoja, kun on perusteltua aihetta olettaa, että henkilötietojen keräämisen seurauksena saatetaan muodostaa henkilörekistereitä. Tietosuojalautakunnan päätös syntyi äänestyksessä äänin 4 - 2.

Apulaisoikeusasiamiehen mukaan kysymys siitä, voidaanko työnhakijoista työhönottotilannetta varten kerättyjä tietoja pitää henkilörekisterinä, on ratkaistava tapauskohtaisesti ja se oli kanteluasiassa tulkinnanvaraista.

Hallituksen esityksestä henkilörekisterilaiksi voidaan apulaisoikeusasiamiehen mukaan saada tukea sille tietosuojavaltuutetun esittämälle tulkinnalle, että kaikki henkilötietoja sisältävät asiakirjat, joista henkilöä koskevat tiedot ovat helposti löydettävissä, muodostavat henkilörekisterin. Tietosuojavaltuutettu on toimivaltainen valvomaan niiden sisältämien tietojen keräämistä ja käyttöä siitä huolimatta, että rekisteriä ei ole suunniteltu ja perustettu sillä tavoin kuin lain 4 §:ssä on edellytetty.

Toisaalta apulaisoikeusasiamiehen mukaan tulkintaratkaisuja tehtäessä ei tule unohtaa lain säätämisen tarkoitusta, joka oli henkilörekisterilain kohdalla parantaa tietosuojaa nimenomaan säätelemällä henkilörekistereiden käyttöä ja perustamista. Tästä syystä hän piti perusteltuna sellaista tulkintaa, että työpaikkaa koskevia hakemuksia ei sellaisenaan pidetä henkilörekisterinä. Henkilörekisterilain säännöksiä,

jotka esimerkiksi yksityisyyden suojan ja hallinnon julkisuuden suhteen ovat synnyttäneet ongelmia, ei tulisi apulaisoikeusasiamiehen käsityksen mukaan tulkita laajentavasti.

Apulaisoikeusasiamies saattoi käsityksensä henkilörekisterilain tulkinnasta tietosuojavaltuutetun toimiston tietoon.

/V

HenkilörekisteriL_2_§
HenkilörekisteriL_4_§
HE_49/1986_vp
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Asiakirja	R:AOA
Hallintomenettely	D:445/4/92
Puute	A:12.8.1993
Tietosuojavaltuutettu	
Käsitys	

/O

Käsitys oikeana pidettävästä hallintomenettelystä

Kantelussa oli kysymys tietosuojavaltuutetun menettelystä siinä, että tämä ratkaisi kantelijan pyynnön saada selvitys tietosuojavaltuutetun puoleen kääntyneestä henkilöstä ilmoittamatta, että hän piti tämän oikeutta edustaa yhtiötä riittämättömänä.

Asiassa kävi ilmi, että tietosuojavaltuutetun toimisto varasi kantelijalle, joka kääntyi tietosuojavaltuutetun puoleen erästä yhtiötä koskevassa asiassa, välittömästi tilaisuuden toimittaa valtakirjan toimia yhtiön puolesta. Valtakirjan sijaan kantelija toimitti tietosuojavaltuutetun toimistoon tiedon siitä, että hän oli yhtiön hallituksen jäsen.

Kantelijan tietosuojavaltuutetulle toimittamista asiakirjoista ei ilmennyt hänen oikeutensa edustaa yhtiötä sen hallituksen jäsenen ominaisuudessa.

Hallintomenettelylain 4 §:n mukaan viranomaisen on annettava tarpeen mukaan neuvoja asianosaiselle siitä, miten asiaa käsiteltäessä on toimittava. Lain 9 §:n mukaan asiakirjan toimittaneelle on varattava tilaisuus poistaa puute, joka viranomaiselle toimitetussa asiakirjassa on, jollei puutteen poistaminen ole tarpeetonta. Hallituksen esityksessä hallintomenettelylaiksi todetaan pääsääntönä olevan, että viranomainen on velvollinen varaamaan tilaisuuden puutteen poistamiseen aina, kun sille toimitetut asiakirjat ovat puutteelliset. Esityksen mukaan pääsäännöstä voitaisiin poiketa vain, jos puutteen poistamista voitaisiin pitää tarpeettomana.

Apulaisoikeusasiamiehen mukaan oikea menettely olisi ollut, että kantelijalle olisi vielä uudelleen varattu tilaisuus puutteen korjaamiseen ja opastettu joko valtakirjan tai muun sellaisen selvityksen toimittamiseen, joka olisi osoittanut hänen oikeutensa aktiiviseen yhtiön edustamiseen.

Apulaisoikeusasiamies ei pitänyt kuitenkaan tietosuojavaltuutetun menettelyä sellaisena, että se antaisi hänelle aiheetta toimenpiteisiin, koska tietosuojavaltuutetun toimisto oli jo kertaalleen varannut kantelijalle tilaisuuden puut-

teen poistamiseen ja ohjannut häntä oikeaan menettelyyn.
Hän saattoi käsityksensä oikeana pidettävästä menettelystä
tietosuoja-valtuutetun toimiston tietoon vastaisen varalle.

/V

HE_88/1981_vp
HallintomenettelyL_4_§
HallintomenettelyL_9_§
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Oikeudenkäynti	R:EOA
Pöytäkirja	D:30/4/92
Viivästyminen	A:18.8.1993
Syyte	

/O

Määrätty syyte nostettavaksi kihlakunnanoikeuden puheenjohtajana
toiminutta käräjätuomaria vastaan päätöspöytäkirjan virheellisyy-
destä ja viivästyisestä

Hauhon kihlakunnanoikeuden puheenjohtajana toiminut käräjä-
tuomari toimitti päätöspöytäkirjanotteen asiassa tyytymättö-
myyttä ilmoittaneille kantajille yli vuosi ja neljä kuukaut-
ta päätöksen julistamisen jälkeen vaikka säännösten mukaan
ote olisi pitänyt toimittaa viivytyksettä muutoksenhakijal-
le.

Käräjätuomari vetosi asiassa juttujen ruuhkautumiseen tuomio-
kunnassa, mutta ilmoitti pääasiallisena syynä viivästykseen
olleen päätöskonseptin oikeudenkäyntikuluja koskevan osan
katoamisen.

Käräjätuomari ilmoitti olleensa asiasta yhteydessä osapuol-
ten asiamiehiin. Tästä huolimatta hän ei antanut pöytäkir-
janotetta ennen kuin edellä mainitun ajan kuluttua. Pöytä-
kirjanotteeseen hän kirjasi oikeudenkäyntikulut suuremmiksi
kuin mitä kihlakunnanoikeuden päätöksestä oli julistettu.

Käräjätuomari on edellä selostetuin tavoin varomattomuudesta
rikkonut ja jättänyt täyttämättä virkatoiminnassa noudatet-
taviin säännöksiin perustuvan virkavelvollisuutensa ja siten
syyllistynyt menettelyllään rikoslain 40 luvun 11 §:ssä tar-
koitettuun virkavelvollisuuden rikkomiseen. Tekoa ei olosuh-
teet huomioon ottaen ole pidettävä vähäisenä, vaikka asia on
korjaantunut oikeudenkäyntikulujen osalta hovioikeudessa.

/V

OK_24_luku_5_§
A_6.8.1861/23
S:n_kirje_28.4.1884
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Lausuntomenettely	R:EOA
Ns. nopeutettu menettely	D:1006/2/93
Turvapaikkalautakunta	A:8.6.1993
Esitys	

/O

Esitys turvapaikkalautakunnalle ulkomaalaislain 34 §:ssä tarkoite-
tun lausuntomenettelyn käytön periaatteista

Oikeusasiamies totesi turvapaikkalautakunnassa 23.4.1993
suorittamassaan tarkastuksessa, että turvapaikkalautakunnan

puheenjohtaja oli pääasiassa vastannut lausunnoista, vaikka turvapaikkalautakunnasta annetun asetuksen 9 §:n mukaan oli mahdollista jakaa lausuntopyynnöt puheenjohtajan ja varapuheenjohtajien kesken. Lausunnot oli annettu ilman esittelyä ja pääsääntöisesti ilman esittelijän suorittamaa valmistelua. Lausuntomenettelyä, jota oli pidettävä poikkeusmenettelynä oli käytetty kolme kertaa enemmän kuin valitusmenettelyä.

Oikeusasiamies katsoi, että lausuntomenettelyn tulisi perustua asioiden riittävän perusteelliseen valmisteluun ja ettei menettelyn käytöstä tulisi esiintyä erimielisyyttä ainakaan turvapaikkalautakunnan puheenjohtajiston keskuudessa. Oikeusasiamies katsoi, että lausuntomenettelyn tulisi sen vuoksi perustua turvapaikkalautakunnan yhteisesti hyväksymiin yleisiin periaatteisiin.

Oikeusasiamies esitti turvapaikkalautakunnalle, että se ryhtyisi toimenpiteisiin edellä tarkoitettujen periaatteiden luomiseksi.

Turvapaikkalautakunnan puheenjohtaja on 1.10.1993 toimittanut oikeusasiamiehelle jäljennöksen 28.9.1993 tekemästään päätöksestä ulkomaalaislain 34 §:n mukaisten lausuntoasioiden jakamisesta turvapaikkalautakunnan puheenjohtajan ja varapuheenjohtajien kesken.

/V

Ulkomaalaislaki_34_§_(378/91)
Asetus_turvapaikkalautakunnasta_9_§_(448/91)
Asetus_turvapaikkalautakunnasta_10_§
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Turvapaikkalautakunta	R:EOA
Työjärjestys	D:1007/2/93
Yhteistoimintamenettely	A:8.6.1993
Esitys	

/O

Esitys turvapaikkalautakunnalle turvapaikkalautakunnan työjärjestyksen laatimiseksi sekä yhteistoimintamenettelyn käyttöönottamiseksi turvapaikkalautakunnan kanslian toiminnassa

Oikeusasiamies totesi turvapaikkalautakunnassa 23.4.1993 suorittamassaan tarkastuksessa, että työnjako turvapaikkalautakunnan täysistunnon ja jaostojen välillä oli selkiintymätön, mikä saattoi johtaa siihen, että samaa asiaa käsiteltiin useita kertoja turvapaikkalautakunnan eri kokouksissa. Turvapaikkalautakunnan kanslian toiminnassa ei ollut otettu käyttöön yhteistoiminnasta valtion virastoissa ja laitoksissa annetun lain (651/88) edellyttämää yhteistoimintamenettelyä.

Oikeusasiamies esitti turvapaikkalautakunnalle, että se ryhtyisi toimenpiteisiin turvapaikkalautakunnasta annetun asetuksen (448/91) 20 §:ssä tarkoitettujen työjärjestyksen laatimiseksi. Tässä yhteydessä olisi myös huolehdittava siitä, että yhteistoimintamenettely otettaisiin käyttöön turvapaikkalautakunnan kanslian toiminnassa.

/V

Ulkomaalaislaki_56_§_(378/91)
Asetus_turvapaikkalautakunnasta_20_§_(448/91)

Laki_yhteistoiminnasta_valtion_virastoissa_ja_laitoksissa_7_§_
(651/88)

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Ase	R:EOA
Palvelusrikos	D:797/4/93
Sotilas	A:30.7.1993
Syyte	

/O

Syyte aseenkäsittelyä koskevien varomääräysten rikkomisesta

Kolmetoista Lapin ilmatorjuntarykmentin varusmiestä lähetti oikeusasiamiehelle kirjoituksen, jonka mukaan rykmentin vääpeli oli osoitellut varusmiehiä rynnäkkökiväärillä erään yksikön luokkahuoneessa.

Oikeusasiamies katsoi suoritetun tutkinnan perusteella selvitettyksi, että vääpeli oli osoitellut puhuttelemiaan varusmiehiä rynnäkkökiväärillä, johon oli ollut kiinnitettynä liipas, muttei sysäyksenvahvistajaa. Aseessa ei ollut ollut tuolloin patruunoita.

Vääpeli oli suunnatessaan aseensa puhuttamiaan varusmiehiä kohti toiminut vastoin pääesikunnan aseiden ja ampumatarvikkeiden käsittelystä antamia varomääräyksiä ja syyllistynyt menettelyllään rikoslain 45 luvun 15 §:ssä tarkoitettuun palvelusrikokseen.

Teon moitittavuutta arvioitaessa oli oikeusasiamiehen mukaan otettava huomioon se, että kysymys oli ollut vaarallisen ampuma-aseen määräysten vastaisesta käsittelystä. Varusmiesten osoittelu aseella oli ollut omiaan heikentämään varusmiesten luottamusta esimiesten toiminnan asianmukaisuuteen.

Oikeusasiamies kehotti pääesikuntaa ryhtymään asianmukaisiin toimenpiteisiin vääpelin asettamiseksi syytteeseen palvelusrikoksesta.

/V

EOA:n_JS_1_§
EOA:n_JS_6_§_1_mom.
RL_45_luku_15_§_1_mom.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Kuuleminen	R:AOA
Tapaamiskielto	D:400/4/92
Turvaamistoimenpide	A:9.8.1993
Vanki	
Käsitys	

/O

Vankilanjohtajan tietoon saatettu käsitys vangin kuulemisen ja tapaajan kuulemisen tärkeydestä tapaamiskielton määräämisessä. Kuuleminen ja vangin sekä mahdollisesti myös tapaajan esittämät näkökohdat on myös syytä kirjata.

Vankilan johtaja oli määrännyt vangin tapaajan, joka oli ollut vangin avovaimo, tapaamiskieltoon toistaiseksi sen vuoksi, että vanki ja tapaaja olivat toimineet vastoin valvojana olleen vartijan kieltoa ja käyttäytyneet sopimatto-

masti valvojaa kohtaan.

Asiassa oli jäänyt avoimeksi, oliko tapaajaa kuultu tai oliko hänelle annettu mahdollisuus lausua mahdollisesta tapaa-
miskiellosta, koska siitä ei ollut mainintaa vartijan rapor-
tissa. Asian esitellyt apulaisjohtaja ei ollut siitä myös-
kään maininnut johtajalle.

Tapaaminen oli kuitenkin keskeytetty ja päivystävä ylivarti-
ja, jona oli ollut kyseinen apulaisjohtaja, oli kutsuttu
paikalle. Vankilan noudattaman käytännön mukaan osapuolet
saavat tällöin lausua asiasta. Samalla heille ilmoitetaan,
että johtaja tulee päättämään mahdollisesta tapaa-
miskiellosta.

Rangaistusten täytäntöönpanosta annetun asetuksen (RTA) 2
luvun 9 §:n 4 momentin mukaan vangilla on oikeus vastaanot-
taa vieraita valvonnan alaisena, sen mukaan kuin asetuksel-
la tarkemmin säädetään. Vierailua ei ole kiellettävä, jol-
lei ole perusteltua aihetta epäillä väärinkäytöksiä. Van-
keinhoitoasetuksen 52 §:n mukaan vangilla on oikeus ottaa
vastaan vieraita tapaamista varten varattuina aikoina niin
usein kuin rangaistuslaitoksen järjestystä ja työtoimintaa
haittaamatta on mahdollista. Erityisestä syystä voidaan ta-
paaminen sallia muunakin kuin tapaamista varten varattuna
aikana.

Laitoksen johtaja voi apulaisoikeusasiamiehen mukaan laitos-
järjestyksestä vastaavana määrätä tapaaajan toistaiseksi ta-
paamiskieltoon, milloin on perusteltua aihetta epäillä vää-
rinkäytöksiä. Vangin omaisen määräämistä tapaamiskieltoon
apulaisoikeusasiamies pitää kuitenkin epäsuotavana ja kat-
soo, että kieltoon on tällöin oltava tavanomaista painavam-
mat syyt. Tapaamiskiellon edellytykset on tarvittaessa arvi-
oitava kunkin vierailun kannalta erikseen.

Tapaamiskielto on turvaamistoimenpide, eikä sitä voida apu-
laisoikeusasiamiehen mukaan käyttää kurinpidollisena seuraa-
muksena tapaamisoikeuden väärinkäyttämistä.

Tapaamiskieltoon määrääminen on apulaisoikeusasiamiehen mie-
lestä vangin kohtelua koskeva tärkeä päätös. Sen vuoksi apu-
laisoikeusasiamies pitää kohtuullisena, että vankia kuullaan
asiasta ennen tapaamiskiellon määräämistä ja että hänelle
siten varataan tilaisuus lausua mahdollisen tapaamiskiellon
perusteista. Kuuleminen ja vangin sekä mahdollisesti myös
tapaaajan esittämät näkökohdat on myös syytä kirjata. Vangil-
le ja mahdollisuuksien mukaan myös kiellon kohteeksi joutu-
neelle tapaaajalle tulee myös ilmoittaa asetetusta tapaa-
miskiellosta.

Ks. myös dnro 274/4/90

/V

RTA_2_luku_9_§_4_mom.

RTA_2_luku_10_§

Vankeinhoitoasetus_52_§

Vankeinhoitoasetus_72_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Eristäminen

R:AOA

Vangin terveydentilan seuranta
Vankilalääkäri
Käsitys

D:299/4/93
A:17.8.1993

/O

Käsitys vankilalääkäriin velvollisuudesta seurata omasta tahdostaan eristäytyneen vangin terveydentilaa

Omasta tahdostaan eristäytyneen vangin terveydentilan seurannasta ei ole olemassa säännöksiä.

Apulaisoikeusasiamies katsoi, että vankeinhoito-osaston yleiskirjeen lääkäriin asettama velvollisuus seurata yksinäisyyteen määrättyjen ja muiden eristettyjen terveydentilaa ja valvoa olosuhteita, joissa yksinäisyys pannaan toimeen, koskee myös omasta tahdostaan eristäytyneitä vankeja.

Apulaisoikeusasiamiehen käsityksen mukaan vankilan lääkärin tulee seurata näiden vankien terveydentilaa oma-aloitteisesti. Terveydentilan seuranta ei voi jättää pelkästään sairaanhoitajan suorittaman seurannan varaan tai sen varaan, että vanki hakeutuu itse tarvittaessa lääkärin vastaanotolle.

/V

Vankeinhoito-osaston_yleiskirje_nro_61/4/16/25.1.1992
+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Esteellisyys
Kunta
Huomautus

R:EOA
D:818/4/92
A:28.9.1993

/O

Kaupungin virkamiesten esteellisyys

Kaupunginsihteeri oli nimetty kaupungin omistaman osakeyhtiön hallitukseen. Hän toimi kaupunginvaltuuston sihteerinä kokouksessa, jossa valtuusto myönsi sanotun osakeyhtiön laille takauksen.

Oikeusasiamies katsoi, että kaupunginsihteeri menetteli hallintomenettelylain 10 §:n 1 momentin 5 kohdan vastaisesti tässä tilanteessa. Hallintomenettelylain 11 §:n mukaan esteellisenä ei saa käsitellä asiaa eikä olla läsnä sitä käsiteltäessä. Oikeusasiamies antoi kaupunginsihteerille huomautuksen.

Kaupunginkamreeri oli saman yhtiön tilintarkastaja. Hän osallistui kaupunginkamreerin ominaisuudessa saman yhtiön rahoitusjärjestelyihin. Oikeusasiamies katsoi tämän aiheuttavan sellaisen esteellisyytilanteen, mikä on omiaan horjuttamaan kansalaisten luottamusta virkamieheen.

Oikeusasiamies kiinnitti kaupunginhallituksen huomiota, että sen tulee huolehtia, ettei sen osakkuusyhtiöistä virkamiehille aiheutuvat tehtävät muodosta kaupungin virkamiehille sellaisia esteellisyytilanteita, jotka horjuttavat luottamusta hallinnon puolueettomuuteen. Samaan asiaan kiinnitetiin myös kaupunginkamreerin huomiota.

Ks. myös dnro 1076/4/93

/V

EOA:n_JS_7_§

HallintomenettelyL_10_§
HallintomenettelyL_11_§
KunnallisL_75_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Kunta	R:EOA
Liikaa maksettu palkka	D:1292/4/92
Perusteeton etu	A:6.10.1992
Takaisin periminen	
Käsitys	

/O

Kunnassa liikaa maksetun palkan takaisin periminen

Kunta oli tulkinut virheellisesti kunnallista virkaehtosopimusta ja maksanut kantelijalle liikaa palvelulisiä. Virhe huomattiin yli vuosi tapahtuneen jälkeen. Kunta muutti palvelulisäpäätöstä taannehtivasti. Liikaa maksetusta palkasta lähetettiin kantelijalle lasku.

Oikeusasiamies katsoi, ettei kunta voinut omin toimenpitein ilman kantelijan suostumusta muuttaa palvelulisäpäätöstä taannehtivasti. Päätöksen muuttaminen taannehtivasti edellyttäisi nimenomaista säännöstä tai päätöksen purkamista ylimääräisessä muutoksenhakumenettelyssä.

Oikeusasiamies saattoi käsityksensä kaupunginhallituksen tietoon.

/V

EOA:n_JS_1_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Esteellisyys	R:EOA
Kunta	D:669/4/92
Luottamushenkilö	A:20.10.1993
Huomautus	

/O

Huomautus kunnan luottamushenkilölle sen johdosta, että hän oli esteellisenä osallistunut omistamansa yrityksen tarjouksen käsittelyyn kunnanhallituksessa ja yritystä koskevan asian käsittelyyn kunnanvaltuustossa

Kunnanhallituksen jäsen sekä kunnanvaltuutettu toimi lehtiyhtiön hallituksen puheenjohtajana ja oli yksi yhtiön kahdesta omistajasta. Yhtiö oli tehnyt tarjouksen kunnalle asukaslehden toimittamisesta. Luottamushenkilö osallistui tarjouksen käsittelyyn kunnanhallituksessa. Hän osallistui myös päätöksentekoon kunnanvaltuuston päättäessä käyttää asukaslehteä kunnan ilmoituslehtenä.

Kunnan ja lehtiyhtiön välisen sopimuksen mukaan lehtiyhtiö saisi oikeuden myydä ilmoitustilaa asukaslehdessä ja pitää ilmoituksista saadut tulot. Lehtiyhtiöllä oli siten odotettavissa sellaista hyötyä, jota hallintomenettelylain 10 §:n 1 momentin 5 kohdassa tarkoitettiin.

Oikeusasiamies totesi, että esteellisyyden toteaminen kunnanhallituksen kokouksessa riippui ensisijaisesti luottamushenkilön omasta ilmoituksesta. Hän ei kuitenkaan ilmoittanut itseään esteelliseksi, vaikka selvityksen mukaan pois-

tuikin kokouksesta "tupakkatauolle". Tarkistetun pöytäkirjan mukaan hän osallistui asian käsittelyyn. Hän toimi kokouksessa pöytäkirjantarkastajana tarkastaen kokouspöytäkirjan kokonaisuudessaan.

Oikeusasiamies katsoi luottamushenkilön osallistuneen kunnallislain 25 §:n 2 momentin sekä hallintomenettelylain 10 §:n 1 momentin 5 kohdan perusteella esteellisenä lehtiyhtiön tarjousta koskevan päätöksentekoon kunnallishallituksessa.

Kun kysymystä asukaslehden käyttämisestä kunnan ilmoituslehtenä käsiteltiin kunnanvaltuustossa asia voitiin oikeusasiamiehen mukaan katsoa koskeneen luottamusmiestä henkilökohtaisesti, koska tämä oli lehtiyhtiön hallituksen puheenjohtaja ja hänellä oli siten vahva asema yhtiössä. Hän oli sen vuoksi kunnallislain 25 §:n 1 momentin nojalla ollut esteellinen ottamaan osaa päätöksentekoon.

Oikeusasiamies antoi luottamushenkilölle huomautuksen hänen virheellisestä menettelystään kunnanhallituksessa ja kunnanvaltuustossa.

/V

HallintomenettelyL_10_§_1_mom._5_kohta
KunnallisL_25_§_1_mom.
KunnallisL_25_§_2_mom.
EOA:n_JS_7_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Henkilörekisteri	R:AOA
Potilasasiakirja	D:1184/4/92
Terveysviranomainen	A:20.10.1993
Käsitys	

/O

Käsitys terveyskeskuksen ylilääkärin ja terveydenhoitajan virheellisestä menettelystä

Terveyskeskuksen lastenneuvolan terveydenhoitaja merkitsi lapsen neuvolakorttiin tiedon tädin psykiatrisesta sairaudesta. Terveyskeskuksen ylilääkärin mielestä merkintä oli asianmukainen ja tarpeellinen.

Apulaisoikeusasiamies katsoi, ettei tämänlaatuinen merkintä lapsen neuvolakortissa ole henkilörekisterilain 5 §:n 2 momentissa tarkoitettulla tavoin lapsen hoidon kannalta tarpeellinen. Tiettyjä arkaluonteisia sairauksia koskevia tietoja, joilla voidaan katsoa olevan henkilöä leimaavia vaikutuksia tulee välttää. Menettelyn moitittavuutta lievensi kuitenkin se, että neuvolakorttina käytetty lomake oli laadittu ennen henkilörekisterilain voimaantuloa.

Apulaisoikeusasiamies korosti myös sitä, että rekisterinpitäjän tulee henkilörekisterilain 9 §:n mukaisesti käyttää luotettavia tietolähteitä sekä muutoinkin huolehtia siitä, että tiedot ovat oikeita. Terveystieteiden työntekijän omaan käsitykseen ja tuntemukseen perustuvaa tietoa ei ole pidettävä rekisterin luotettavuuden kannalta riittävänä.

Apulaisoikeusasiamies saattoi käsityksensä virheellisestä menettelystä terveyskeskuksen ylilääkärin ja terveydenhoi-

tajan tietoon. Merkintä oli sittemmin huoltajan pyynnöstä ja läsnäollessa poistettu.

/V

HenkilörekisteriL_5_§_2_mom._(471/87)

HenkilörekisteriL_9_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Hakemuksen hylkääminen

R:AOA

Käsittelyajat

D:111/2/93

Työttömyyskassa

A:27.10.1993

Viivyttely

Yhdenvertaisuus

Yksilöjäsenhakemus

Käsitys

/O

Sosiaali- ja terveysministeriön tietoon saatettu käsitys, jonka mukaan työttömyyskassojen on käsiteltävä myös yksilöjäsenhakemukset viivytyksettä ja annettava ohjausta siitä minkä työttömyyskassan piiriin hakija todennäköisemmin kuuluu. Työttömyyskassan on myös lähetettävä valituskirje viipymättä työttömyysturvalautakunnalle.

Jäsenhakemusten hylkääminen

Työttömyyskassalain (603/84) mukaan työttömyyskassan jäseneksi pääsee Suomessa asuva palkkatyöntekijä, joka ei ole täyttänyt 65 vuotta ja joka työskentelee sellaisessa ammatissa tai sellaisella työalalla, joka kuuluu kassan toiminnan piiriin (3 § 1 mom.). Työttömyyskassan säännöissä on mainittava ne ammatit tai työalat, jotka kassan toiminta käsittää (2 §).

Jäseneksi pääsemisen ja jäsenenä pysymisen ehtona ei saa olla, että jäseneksi pyrkivä tai jäsen kuuluu johonkin muuhun yhdistykseen, järjestöön tai yhteenliittymään (3 § 3 mom.). Kassan tulee kohdella jäseniä yhdenvertaisesti (3 § 4 mom.).

Apulaisoikeusasiamiehen mielestä työttömyyskassalain 3 §:n 4 momentissa ilmaistun yhdenvertaisuusperiaatteen tulisi ulottua koskemaan myös jäseneksi pyrkimistä, vaikka säännös sanamuotonsa mukaisesti koskee suoranaisesti vain jäseniä. Tämä käsitys ilmenee myös sosiaali- ja terveysministeriön antamasta lausunnosta.

Työttömyyskassan ei tarvitse hyväksyä jäsenekseen kaikkia hakijoita, vaan se ottaa jäsenensä sääntöjensä mukaan. Eräät kassat ovat kuitenkin hylänneet muita enemmän yksilöhakemuksia. Hylkäysperusteena on ollut se, ettei hakija työskentele sellaisessa ammatissa tai sellaisella työalalla, joka käsittää kassan toiminta-alan. Ministeriö ilmoitti selvittävänsä kyseisten kassojen kanssa, voitaisiinko näiden kassojen sääntöjä selventää tulkintavaikeuksien poistamiseksi.

Mikäli yksilöjäsenhakemus hylätään tulisi apulaisoikeusasiamiehen mielestä ainakin selvissä tapauksissa antaa hakijalle myös neuvoja ja ohjausta siitä, minkä työttömyyskassan piiriin hakija todennäköisemmin kuuluu.

Käsittelyajat

Jäsenyysasian käsittely saattaa kestää yhteensä jopa kaksi vuotta. Apulaisoikeusasiamiehen mielestä ei voida pitää tyydyttävänä tilannetta, jossa henkilö saa vasta kahden vuoden kuluttua tiedon siitä, pääseekö hän edes jäseneksi työttömyyskassaan.

Yksilöjäsenien tulisi saada ensi asteen päätös viivytyksettä. Näiden hakemusten käsittely ei apulaisoikeusasiamiehen mielestä saisi kestää olennaisesti pitempään kuin ammattiliittoon kuuluvien henkilöiden hakemusten käsittely. Apulaisoikeusasiamies viittaa edellä esitettyyn näkemykseen, jonka mukaan yhdenvertaisuusperiaatteen tulisi koskea myös jäseneksi pyrkimistä.

Ministeriö ilmoitti lausunnossaan antavansa työttömyyskassoille ohjeet, joissa kiinnitetään huomiota myös yksilöjäsenhakemusten nopeaan ja joustavaan käsittelyyn.

Valitukset työttömyysturvalautakunnalle

Työttömyysturvalain mukaan on ansioturvaa koskeva valitus toimitettava asianomaiseen työttömyyskassaan, jonka on viipymättä lähetettävä valituskirje ja asian käsittelystä kertyneet asiakirjat lausuntoineen työttömyysturvalautakunnalle (40 § 1 mom.).

Työtön on erityisen riippuvainen työttömyysturvalain mukaisesta toimeentulosta. Koska työttömyyskassan tulee jo laisista ilmenevän oikeusohjeen mukaan toimia kiireellisesti, ei viivyttely ole työttömyysturvalain periaatteiden mukaista.

Sosiaali- ja terveysministeriön ilmoituksen mukaan valituksen käsittelyaika on eräissä kassoissa jälleen pidentynyt. Kansalaisten oikeusturvan kannalta tätä ei voida pitää hyväksyttävänä. Ministeriö on ilmoittanut antavansa ohjeet työttömyyskassoille valitusasioiden diaarista ja seuranta-järjestelmästä. Kassoilta edellytetään myös raportointia valitusten käsittelyajoista. Ministeriön tulisi apulaisoikeusasiamiehen mielestä toteuttaa seuranta- ja kontrollijärjestelmänsä viipymättä.

/V

TyöttömyyskassaL_2_§_(603/84)
TyöttömyyskassaL_3_§
TyöttömyysturvaL_40_§_1_mom._(692/84)

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Esteellisyys	R:EOA
Maanmittaus	D:1179/4/92
Sivutoimi	A:29.10.1993
Virkamies	
Käsitys	

/O

Oikeusasiamies kiinnitti maanmittaustoimiston maanmittausteknikon huomiota siihen, että laajamittaisempi maanositus-, osto- ja myyntitoiminta omalla virka-alueella saattaa tehdä hänet jakolain 56 §:n ja oikeudenkäymiskaaren 13 luvun 1 §:n mukaan esteelliseksi virkatoimissaan

Oikeusasiamiehelle kanneltiin maanmittausteknikon toiminnas-

ta mm. sillä perusteella, että tämä harjoittaa valtion virkamieslain 24 §:n 2 momentissa tarkoitettua hänelle sopimantonta sivutointa.

Maanmittausteknikko suoritti kantelijan ostaman sora-alueen lohkomistoimituksen 6.9.1989. Maanmittausteknikko osti 8.9.1989 naapurikunnasta kaksi noin puolen hehtaarin suuruisia tilaa, jotka hän oli itse aikoinaan lohkonut, ja noin 1 hehtaarin suuruisen määräalan. Hän myi toisen tiloista 8.10.1989.

Tämän jälkeen hän osti 13.10.1989 loma-asunnon rakentamista varten noin kahden hehtaarin suuruisen määräalan, joka rajoittui kantelijan sora-alueeseen. Maanmittausteknikon hakemuksesta määräalasta muodostettiin neljä eri tilaa. Esisopimuksen perusteella ostajaehdokas haki ja sai 22.7.1993 rakennusluvut asuinrakennuksen rakentamiseksi kolmelle edellä mainituista tiloista. Tämän jälkeen maanmittausteknikko myi 31.7.1993 tilat kyseiselle ostajalle.

Maanmittausteknikko oli siten 6.9.1989 - 31.7.1993 kahdella eri kaupalla ostanut maata kahdesta kunnasta ja myynyt niinkään kahdella eri kaupalla kyseiset maa-alueet lukuunottamatta yhtä tilaa ja määräalaa.

Ympäristöministeriö oli maanmittausteknikon ja kahden muun maanomistajan hakemuksesta velvoittanut kunnan laatimaan rantakaavan alueelle, joka käsittää muun muassa maanmittausteknikon yhä omistamat alueet.

Maanmittausteknikko ei ollut tehnyt valtion virkamieslain 24 §:n 3 momentin mukaista sivutoimi-ilmoitusta.

Toiminnan laajuus huomioon ottaen oikeusasiamies katsoi, että maanmittausteknikon toiminnassa kiinteistöalalla ei ole vielä ollut kysymys sivutoimen harjoittamisesta. Myös hänellä oli yksityishenkilönä oikeus ostaa maata ja tehdä kiinteistökauppoja tai laadituttaa omistamalleen alueelle rantakaava.

Oikeusasiamies katsoi, että maanmittausteknikon olisi kuitenkin tehtävä valtion virkamieslain 24 §:n 3 momentin mukainen sivutoimi-ilmoitus, mikäli hän esimerkiksi rantakaavahankkeen johdosta jatkaa ja laajentaa toimintaansa.

Asiassa ei ollut ilmennyt, että maanmittausteknikko olisi syyllistynyt lainvastaiseen tai muutoin siten virheelliseen menettelyyn, että oikeusasiamiehellä olisi ollut syytä siihen puuttua.

Oikeusasiamies lausui kuitenkin käsityksensä, että laajamittaisempi maanositus sekä maan osto- ja myyntitoiminta omalla virka-alueella saattaa tehdä maanmittarin esteelliseksi virkatoimessaan jakolain 56 §:n ja oikeudenkäymiskäärän 13 luvun 1 §:n mukaan.

Lisäksi oikeusasiamies kiinnitti maanmittausteknikon huomiota valtion virkamieslain 20 §:n säännökseen, jonka mukaan virkamiehen tulee hoitaa virkatehtävänsä asianmukaisesti. Tämä edellyttää myös pidättäytymistä toiminnasta, joka on voi heikentää luottamusta virkamiehen puolueettomuuteen ja

objektiivisuuteen.

Laajamittaisempi maanositus sekä maan osto- ja myyntitoiminta omalla virka-alueella on omiaan heikentämään kansalaisten luottamusta maanmittarin puolueettomuuteen ja objektiivisuuteen, vaikka hän ei olisikaan esteellinen jakolain 56 §:n ja oikeudenkäymiskaaren 13 luvun 1 §:n mukaan.

/V

Valtion_virkamiesL_20_§_(755/86)

Valtion_virkamiesL_24_§

Jakolaki_56_§_(604/51)

Oikeudenkäymiskaari_13_luku_1_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Kuuleminen

R:EOA

Naapuri

D:1329/4/92

Poikkeuslupa

A:10.11.1993

Huomautus

/O

Oikeusasiamies antoi kaupunginhallitukselle huomautuksen naapurin kuulematta jättämisestä poikkeuslupahakemuksen johdosta

Kiinteistö- ja rakennustoimenlautakunta oli hyväksynyt tonttijaon muutoksen, mutta naapuri oli valittanut siitä lääninoikeuteen. Tämän vuoksi päätös ei ollut saanut lainvoimaa.

Kaupunginhallitus myönsi tämän jälkeen rakennuslain 132 §:n 1 momentin nojalla poikkeuksen rakennuslain 42 §:n 2 momentin 3 kohdassa säädetystä rakennuskiellosta alueella, jolla tonttijaon muuttaminen on vireillä.

Rakennuslain 132 §:n 1 momentin mukaan poikkeuslupahakemuksen johdosta on varattava naapurille tilaisuus tulla kuulluksi, milloin on ilmeistä, että hakemus koskee hänen etuaan.

Kaupunginhallitus ei katsonut aiheelliseksi varata naapureille tilaisuutta tulla kuulluksi, koska naapureita oli kuultu jo tonttijaon muutoksen yhteydessä ja koska hakemus oli hyväksytyn tonttijaon mukainen. Lisäksi kaupunginhallitus huomautti, ettei tonttijakoa olisi voitu laatia millään muulla tavalla.

Oikeusasiamiehen mukaan asiassa ei ollut osoitettu, etteikö tonttijakoa olisi voinut laatia muullakin tavoin. Poikkeuslupa on myönnetty juuri tonttijaosta, josta oli vireillä naapurin valitus. Naapurin kuulematta jättäminen voi käytännössä tehdä hänen valituksensa hyödyttömäksi.

Näissä olosuhteissa poikkeuslupahakemus on ilmeisesti koskenut naapureiden etua. Tämän vuoksi heille olisi rakennuslain 132 §:n 1 momentin säännökset huomioon ottaen tullut varata tilaisuus tulla kuulluksi poikkeuslupahakemuksen johdosta.

Tonttijaon muutos on sittemmin saanut lainvoiman lääninoikeuden hylättyä sitä koskevan valituksen. Tämän vuoksi asia ei antanut oikeusasiamiehelle aihetta muihin toimenpiteisiin kuin, että hän antoi eduskunnan oikeusasiamiehen johtosäännön 7 §:n 3 momentin nojalla kaupunginhallitukselle huomautuksen sen virheellisestä menettelystä.

/V

Rakennuslaki_132_§_1_mom._(696/90)

EOA:n_JS_7_§_3_mom._(1226/90)

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Kunta

R:EOA

Lakiesitys

D:1528/4/92

Lomauttaminen

A:10.11.1993

Neuvotteluoikeuslaki

Viranhaltija

Käsitys

/O

Virkamiesjärjestöjen neuvotteluoikeus

Hallitus antoi 11.9.1992 eduskunnalle esityksen laiksi kunnan ja kuntainliiton viranhaltijoiden virantoimituksen ja työntekijöiden työnteon palkattomasta keskeyttämisestä määräajaksi.

Opettajien Ammattijärjestö OAJ ja AKAVA ry kantelivat oikeusasiamiehelle siitä, että lomauttamista koskevaa esitystä ei valmisteluvaiheessa annettu järjestöjen tietoon. Niille ei myöskään varattu mahdollisuutta kunnan viranhaltijoiden neuvotteluoikeudesta annetun lain mukaisiin neuvotteluihin.

Lakiesityksen valmistellut valtiovarainministeriö katsoi, ettei sillä ollut neuvotteluoikeuslain mukaista neuvotteluvollisuutta, koska kysymyksestä voitiin sopia kunnallisessa virkaehtosopimuksessa.

Lomauttamisesta ei kuitenkaan siinä vaiheessa sovittu virkaehtosopimuksessa.

Neuvotteluoikeuslain (389/44) tarkoituksena ei ole ollut hallituksen esityksistä käyvien periaatteiden mukaisesti tulkita kysymykseen tulevia asioita suppeasti. Säännöksillä haluttiin turvata tiedon kulku osapuolten välillä ja auttaa neuvottelukumppaneita ymmärtämään paremmin asiaa. Eduskunnan nimenomaisen kannan mukaan neuvotteluoikeuslakia ei myöskään kumottu virkaehtolainsäädännön voimaan tullessa.

Oikeusasiamies ilmoitti käsityksensä, että valtiovarainministeriön menettely antaa hallituksen esitys neuvottelematta ammattijärjestöjen kanssa, ei vastannut neuvotteluoikeuslain tarkoitusta ja oli siten tältä osin virheellinen.

/V

Kunnan_viranhaltijain_neuvotteluoikeusL_(389/44)

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Hallintoneuvosto

R:EOA

Kunnallisvaali

D:1347/4/92

Oy Yleisradio Ab

A:16.11.1993

Radio-ohjelma

Tasapuolisuus

Toimivalta

Käsitys

/O

Käsitys Yleisradion hallintoneuvoston tietoon sen kunnallisvaali-

ohjelmia koskevasta päätöksestä

Yleisradion hallintoneuvosto vahvisti 4.9.1992 yhtiön eri ohjelmayksiköiden varsinaisten kunnallisvaaliohjelmien muodon ja ohjelmissa noudatettavat periaatteet syksyn 1992 kunnallisvaalien johdosta.

Päätöksen mukaan radion vaaliohjelmissa saattoi esiintyä ainoastaan puolerekisteriin merkittyjen puolueiden ehdokkaita. Päätöksen mukaisesti television vaaliohjelmissa saattoi esiintyä puolueiden edustajien ja niiden asettamien ehdokkaiden lisäksi valtakunnallisesti merkittävän määrän ehdokkaita asettaneen ryhmittymän edustajia ja valtakunnallisesti kiinnostavien, puolueiden ulkopuolisten liikkeiden asettamia ehdokkaita.

Kunnallisvaalilain mukaan myös muilla kuin puolueilla on mahdollisuus asettaa ehdokkaita kunnallisvaaleissa. Yleisradion tehtävänä on esitellä ohjelmistossaan erilaisia mielipiteitä, arvostuksia ja yhteiskunnallisia ilmiöitä ja tehdä tämä tasapuolisesti.

Kunnallisvaalilain säännökset ja Yleisradion tehtävät huomioon ottaen oikeusasiamies katsoi, että Yleisradion tulisi tasapuolisuusvaatimuksen toteuttamiseksi mahdollistaa myös radion vaaliohjelmissa puolueiden ohella sellaisten ryhmittymien esittely, jotka ovat asettaneet valtakunnallisesti merkittävän määrän ehdokkaita tai jotka ovat valtakunnallisesti kiinnostavia. Kun radiolla on myös maakunnallisia vaaliohjelmia, oikeusasiamies piti perusteltuna, että edellä sanottu koskee myös ryhmittymiä, jotka ovat asettaneet ehdokkaita maakuntaradion toimialueen kunnissa.

Yleisradio voi oikeusasiamiehen käsityksen mukaan ottaa näiden ryhmittymien kohdalla huomioon ohjelmalliset näkökohdat samalla tavoin kuin puolueiden kohdalla on asianlaita.

Koska Yleisradion syksyn 1992 kunnallisvaaleja koskevassa päätöksessä ei ollut varattu lainkaan mahdollisuutta muiden kuin puolueiden edustajien ja ehdokkaiden esittelyyn radion vaaliohjelmissa, hallintoneuvoston päätös ei oikeusasiamiehen käsityksen mukaan toteuttanut Yleisradion toiminnalta edellytettyä tasapuolisuusvaatimusta.

Oikeusasiamies saattoi käsityksensä asiassa Yleisradion hallintoneuvoston tietoon.

/V

Hallitusmuoto_5_§
Puoluelaki_10_§
Kunnallisvaalilaki_20_§
Valtioneuvoston_toimilupa_Yleisradiolle
Yleisradion_yhtiöjärjestys_2_§_2_mom.
Yleisradion_hallintoneuvoston_24.4.1992_vahvistama_ohjelmatoiminnan_säännöstö
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Eläkeikä	R:EOA
Palkkaus	D:346/4/92
Samanarvoinen työ	A:29.11.1993
Tasa-arvo	

Käsitys

/O

Puolustusministeriön tietoon saatettu oikeusasiamiehen käsitys, jonka mukaan samanarvoisessa työssä olevat nais- ja miesvärvätyt tulee sijoittaa samoin perustein ylempiin palkkausluokkiin. Värvätyillä tulisi myös olla sama eläke- ja eroamisikä.

Kaakkois-Suomen sotilasläänin naispuoliset värvätyt ilmaisivat tyytymättömyytensä sen johdosta, että heidän mahdollisuutensa edetä virkaurallaan ovat huonommat kuin miesten. Miesten nopeampi uralla eteneminen johtuu kantelijoiden mukaan heidän alemmasta eläkeikästään (miehet 50 v ja naiset 60 v). Kantelijoiden mielestä tulisi sekä nais- että miesvärvätyt sijoittaa samoin perustein ylempiin palkkausluokkiin.

Oikeusasiamiehen mielestä virkauralla etenemisperusteiden ja ylempiin palkkausluokkiin sijoittaminen tulee olla sama sekä naisilla että miehillä. Tätä edellyttää paitsi tasa-arvolain syrjinnän kieltoa koskevat säännökset myös velvoite, jonka mukaan työnantajan tulee edistää naisten ja miesten tasapuolista käyttämistä erilaisiin tehtäviin sekä luoda heille yhtäläiset mahdollisuudet uralla etenemiseen.

Eläke-etujen on oikeusasiamiehen mielestä katsottava kuuluvan tasa-arvolain palvelussuhteen ehtoja koskevan säännöksen piiriin. Tasa-arvolain tarkoituksena on muun muassa edistää naisten ja miesten välistä tasa-arvoa sekä tässä tarkoituksessa erityisesti parantaa naisten asemaa työelämässä. Naisvärvätyjen työskenteleminen vaativissa työolosuhteissa 10 vuotta miesvärvätyjä kauemmin ja eteneminen virkauralla ja palkkauksessa miesvärvätyjä hitaammin ei oikeusasiamiehen mielestä edistä naisten ja miesten välistä tasa-arvoa eikä paranna naisten asemaa työelämässä. Oikeusasiamiehen mielestä värvätyjen eläke- ja eroamisiät tulisi kiireellisesti yhtenäistää.

/V

Tasa-arvolaki_1_§
Tasa-arvolaki_5_§_1_mom._2_kohta
Tasa-arvolaki_7_§
Tasa-arvolaki_8_§_2_mom._2_kohta
EOA:n_JS_7_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Julkinen tehtävä	R:AOA
Julkisen vallan käyttäminen	D:1093/4/92
Oikeusasiamiehen toimivalta	A:7.12.1993
Vartija	
Vartiointiliike	

/O

Oikeusasiamiehen toimivalta vartiointiliikkeen vartijoiden menettelyn tutkimisessa

Kantelija meni päihtyneenä eräälle rautatieasemalle, töhri siellä aseman omaisuutta ja aiheutti meluamalla häiriötä. Vartiointiliikkeen vartijat ottivat hänet kiinni, laittoivat käsirautoihin ja toimittivat poliisin haltuun.

Apulaisoikeusasiamies katsoi, että vartijat eivät tässä tapauksessa, kun otetaan huomioon poliisilain ja pakkokeino-

lain mukainen jokamiehen kiinniotto-oikeus, ottaessaan kantelijan kiinni ja toimittaessaan hänet poliisin huostaan, käyttäneet julkista valtaa. Kiinteistöosakeyhtiön omaisuuden vartiointi ei myöskään ollut Suomen Hallitusmuodossa ja eduskunnan oikeusasiamiehen johtosäännössä tarkoitettua julkisen tehtävän hoitamista.

Apulaisoikeusasiamies katsoi, että vartijoiden menettely kyseisessä tapauksessa ei kuulunut hänen valvontavaltaansa.

/V

Suomen_Hallitusmuoto_49_§_1_mom.
EOA:n_JS_1_§_(1226/1990)
Pakkokeinolaki_1_§_1_mom.
Poliisilaki_20_§_4_mom.
Rikoslaki_2_luku_12_§_3_kohta_(792/1989)
Vartioimisliikelaki_1_§_(285/1991)
Vartioimisliikelaki_4_§_(285/1991)
Vartioimisliikelaki_5_§_(285/1991)
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Asiakirjan julkisuus	R:AOA
Henkilörekisteri	D:349/4/92
Lääkäri	A:14.12.1993
Tartuntatauti	

/O

Potilasasiakirjoihin toisesta henkilöstä tehtävät merkinnät

Henkilö A oli sairastunut tartuntatautilain mukaiseen ilmoitettavaan tartuntatautiin ja oli siten velvollinen tiedusteltaessa ilmoittamaan hoitavalle lääkärille käsityksensä todennäköisestä tartunnan kulusta. Saman lain mukaan lääkärin ja hammaslääkärin tulee tehdä ilmoitus epäilemästään tai toteamastaan tartuntatapauksesta terveydenhuollon viranomaisille.

Potilas A:ta hoitava lääkäri merkitsi A:n sairauskertomukseen tiedon siitä missä henkilö, jolta A epäili saaneensa tartunnan, on hoidossa.

Apulaisoikeusasiamiehen mielestä tieto on ollut tarpeen merkitä sairauskertomukseen osoitukseksi siitä, että selvitys todennäköisestä tartunnan kulusta on tehty ja että tartunnan mahdollisesti aiheuttanut henkilö on myös asianmukaisesti hoidettavana. Apulaisoikeusasiamiehen mielestä A:n sairausasiakirjoihin tehty merkintä toisen henkilön hoitopaikasta ei ole sellainen terveystieto, jota ei voisi antaa tiedoksi myös A:lle. Ulkopuolinen ei näillä tiedoilla pysty selvittämään sitä, kuka nimenomainen henkilö on aiheuttanut tartunnan.

Apulaisoikeusasiamies toteaa lisäksi, että sairauskertomukseen tehdyt potilasta itseään koskevat merkinnät ovat asianosaisille itselleen pääsääntöisesti julkisia. Sairauskertomus voi kuitenkin sisältää myös toista henkilöä koskevia tietoja. Mikäli sairauskertomukseen on tehty merkintöjä toisesta henkilöstä, on potilaalla silti oikeus tutustua omaan sairauskertomukseensa. Sairauskertomukseen viran puolesta tehdyt merkinnät toisen henkilön terveystiedoista ovat kuitenkin salassa pidettäviä. Tästä seuraa, että lääkärin tulee merkitä sairauskertomukseen, että kyseinen tieto ei koske

potilasta itseään, vaan toista henkilöä, ja on siltä osin pidettävä salassa.

/V

Laki_yleisten_asiakirjain_julkisuudesta_19_§_(83/51_muut._601/
Henkilörekisterilaki_11_§_(471/87)
Henkilörekisterilaki_12_§
Tartuntatautilaki_4_§_(583/86)
Tartuntatautilaki_22_§:n_2_mom.
Tartuntatautilaki_23_§
Tartuntatautiasetus_2_§_(786/86)

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Harkintavallan väärinkäyttö	R:AOA
Nimitysasiasia	D:1854/4/92
Oppilaitos	A:17.12.1992
Tasa-arvo	
Käsitys	

/O

Saatettu oppilaitoksen rehtorin ja johtokunnan tiedoksi käsitys, että rehtori oli virheellisellä tavalla nimittänyt vähemmän ansiointuneen hakijan oppilaitoksen tuntiopettajan toimeen ja jättänyt vastaamatta asiaa koskevaan kirjeeseen

Kantelija oli hakenut oppilaitoksen kieliopettajan tointa. Toimi oli tuntiopettajan toimi. Hakijalla oli akateeminen opettajakoulutuksen loppututkinto.

Rehtori oli nimittänyt toimeen toista sukupuolta edustavan, nuoremman henkilön, jolla ei ollut opettajakoulutusta.

Opetushallitus katsoi molemmat hakijat päteviksi, koska muodollisia pätevyysvaatimuksia ei ollut. Opetushallitus piti kuitenkin sivuutettua hakijaa pätevämpänä.

Tasa-arvovaltuutettu totesi sivuutetun hakijan pätevämmäksi. Työnantaja ei asiassa esitetyn näytön perusteella voinut vapautua tasa-arvolaisista tarkoitetusta syrjintäolettamasta.

Apulaisoikeusasiamies totesi ratkaisussaan, ettei rehtori ollut vahvistanut toimen täyttämässä tarvittavia valintakriteerejä, laatinut yhteenvetoa hakijoiden ansioluetteloista, suorittanut ansiovertailua eikä laatinut muistiota hakijoiden haastattelutilaisuuksista kuten hänen olisi tullut tehdä. Hän oli käyttänyt rehtorille kuuluvaa harkintavaltaa toimen täyttämässä virheellisesti nimittäessään vähemmän ansiointuneen toimeen sekä toiminut tasa-arvolain säännöksiensä vastaisesti.

Apulaisoikeusasiamies saattoi oppilaitoksen johtokunnan sekä rehtorin tietoon ja huomioon otettavaksi käsityksensä asiassa.

Kysymys myös eduskunnan oikeusasiamiehen toimivallasta.

/V

EOA:n_JS_7_§
Ammatillisista_oppilaitoksista_annettu_asetus_34_§
Tasa-arvolaki_8_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Taksvärkki R:AOA
Talkootyö D:1565/4/93
Työsopimus A:12.1.1994

/O

Työsopimuslain soveltamisesta taksvärkkitoimintaan

Apulaisoikeusasiamies katsoi ratkaisussaan kanteluun, että koulujen järjestämässä päivätyökeräyksessä eli taksvärkki-toiminnassa ei ole kysymys työsopimuslain 1 §:ssä tarkoi-
tetusta työsopimuksesta oppilaan ja työnantajan välillä. Kysymys on lähinnä humanitäärisestä toiminnasta, joka voi olla osa oppilaitoksen opetusohjelmaa. Taksvärkkitoiminta on lähinnä talkootyöhön rinnastettavaa, hyvin lyhytaikaista toimintaa.

/V

Työsopimuslaki_1_§_(320/70)

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Kotipaikka R:AOA
Toimivalta D:646/4/93
Ulosotonhaltija A:19.1.1994
Käsitys

/O

Käsitys toimivaltaisesta ulosotonhaltijasta

Äiti oli vienyt lapsen vastoin huoltajaksi määrätyn isän tahtoa kotipaikkakunnalleen. Isän asuinpaikan ulosotonhal-
tija antoi lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun päätöksen täytäntöönpanosta annetun lain 10 §:n perusteel-
la määräyksen siitä, että lapsi oli noudettava äidiltä ja luovutettava isälle. Isä haki määräyksen täytäntöönpanoa sen piirin nimismieheltä, jossa lapsi oleskeli. Nimismies siirsi asian sosiaalilautakunnalle. Hän katoi, ettei isän asuinpaikan ulosotonhaltija ollut toimivaltainen antamaan määräystä lapsen noutamisesta ja luovuttamisesta isälle, koska lapsen laillinen kotipaikka oli lapsen äidin luona.

Apulaisoikeusasiamies piti virheellisenä nimismiehen käsi-
tystä lapsen kotipaikasta. Lapsen huolto oli kihlakunnan-
oikeuden päätöksellä siirtynyt isälle, jonka luona lapsi myös asui. Isän kotipaikka on tällöin myös lapsen kotipaik-
ka.

/V

L_lapsen_huollosta_ja_tapaamisoikeudeta_annetun_päätöksen_täytän-
töönpanosta_2_§_(523/75)

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Esteellisyys R:EOA
Kunnanjohtaja D:1479/4/92
Huomautus A:27.1.1994

/O

Huomautus kunnanjohtajalle esteellisyyden johdosta

Kunnanjohtaja oli hallituksen jäsen yhtiössä, joka toimi kunnan omistukseen tulevien vuokra-asuntojen rakennutta-
jana. Kunta oli yhtiön osakas.

Kunnanjohtaja oli vuosina 1989 - 1992 esittelijänä 11 kun-
nanhallituksen kokouksessa. Kunnanhallitus päätti näissä

kokouksissaan varata sanotulle yhtiölle tontteja kunnan vuokra-asuntotuotantoa ja asunto-lainoitettavia kohteita varten sekä hyväksyä kaupan, jolla kunta myi yhtiölle perustettavan yhtiön lukuun määräalan. Kunnanhallitus päätti myös esittää kunnanvaltuustolle neljän kiinteistö- tai asunto-osakeyhtiön osakkeiden ostamista kunnalle yhtiöltä sekä hyväksyä kauppakirjat, joilla yhtiö myi kunnalle kahden kiinteistöosakeyhtiön osakkeet. Lisäksi kunnanhallitus päätti olla käyttämättä kunnalla ollutta lunastusoikeutta ulkopuolisille myytyihin yhtiön osakkeisiin.

Oikeusasiamies katsoi, että kunnanjohtaja menetteli näissä tilanteissa hallintomenettelylain 10 §:n 1 momentin 5 kohdan vastaisesti. Hallintomenettelylain 11 §:n mukaan esteellisenä ei saa käsitellä asiaa eikä olla läsnä sitä käsiteltäessä. Oikeusasiamies antoi kunnanjohtajalle huomautuksen.

Oikeusasiamies kiinnitti lisäksi kunnanhallituksen huomiota siihen, että sen tulee huolehtia, että kunnan viranhaltijat välttävät sellaisia luottamustehtäviä, jotka ovat omiaan aiheuttamaan toistuvasti esteellisyyttä viranhoidossa.

/V

KunnallisL_75_§_3_mom.
HallintomenettelyL_10_§
HallintomenettelyL_11_§
+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Nimitys	R:EOA
Tasapuolisuus	D:1470/4/93
Ympäristöministeriö	A:16.2.1994
Käsitys	

/O

Nimityksen tasapuolisuus voitava varmistaa jälkikäteen

Ympäristöministeriö nimitti asuntohallituksen lakkauttamisen yhteydessä sen tilalle perustetun valtion asuntorahaston ylitarkastajan virkaan asuntohallituksen ulkopuolisen henkilön. Nimityksen väitettiin syrjineen kahta asuntohallituksen pitkäaikaista virkamiestä valitun henkilön poliittisen sidonnaisuuden vuoksi ja toisaalta kantelijoiden ammattiyhdistystoiminnan vuoksi.

Oikeusasiamies katsoi, että virantäytön valmistelussa olisi toimittava siten, että päätöksen objektiivisuudesta ja yhdenvertaisuusperiaatteen noudattamisesta voidaan jälkikäteen varmistua. Virkaa täytettäessä esityksen perusteet tulisi kirjata muistion muotoon esimerkiksi valtioneuvoston esittelyä varten annettuja ohjeita soveltuvin osin noudattaen. Erityisen tärkeätä perustelujen kirjaaminen on tapauksissa, joissa virkaan nimitetään henkilö, jonka muodolliset ansiot ovat vähäisemmät kuin hänen kanssahakijoittensa.

Oikeusasiamies saattoi käsityksensä ympäristöministeriön tietoon. Samalla ympäristöministeriön huomiota kiinnitettiin hallitusmuodon 5 §:n ja valtion virkamieslain 13 §:n 3 momentin säännöksiin hakijoitten tasavertaisesta kohtelusta.

/V

Suomen_Hallitusmuoto_5_§
Valtion_virkamiesL_13_§_3_mom.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Esitutkinta	R:AOA
Lapsi	D:1636/4/92
Poliisi	A:17.2.1994
Käsitys	

/O

Käsitys alle 15-vuotiaan lapsen kohtelusta esitutkinnassa

Kaksi 8-vuotiasta lasta saatiin kiinni näpistyksestä tavara-talossa. Kun poliisit tulivat paikalle puhuttelemaan lapsia, lapset kertoivat syyllistyneensä yhdessä kahden muun samanikäisen kanssa vastaaviin tekoihin kahden vuoden ajan. Poliisi laati asiasta rikosilmoituksen, johon merkittiin kaikki neljä lasta rikoksesta epäillyiksi. Poliisi puhutteli kolmea lapsista ja kirjasi heidän kertomansa pääkohdat ilmoitukseen sekä lähetti ilmoituksen lastensuojelulain 40 §:n nojalla sosiaaliviranomaisille. Neljättä lasta poliisi ei puhutellut, vaan asiasta ainoastaan ilmoitettiin lapsen vanhemmille.

Apulaisoikeusasiamies totesi, että esitutkintalain 7 §:ssä säädetty tasapuolisuusperiaate tarkoitti rikoksesta epäillyn oikeutta puolustautua esitettyjä epäilyjä vastaan. Sen tuli toteutua silloinkin, kun epäilty oli alle 15-vuotias, vaikka varsinaista esitutkintaa ei toimitettukaan.

Apulaisoikeusasiamies katsoi, että pelkkä ilmoitus epäilyistä lapsen huoltajalle ei riittänyt. Poliisin tuli varata epäillylle tilaisuus tulla kuulluksi ennen kuin asiasta ilmoitettiin sosiaaliviranomaiselle.

Poliisin suorittama tutkinta oli tässä tapauksessa rinnastettavissa esitutkintalain 44 §:n suppeaan esitutkintaan. Suppeassa esitutkinnassa kuulustelukertomukseen merkitään vain kuulusteltavan lausuman pääsisältö. Poliisi menetteli näin vain kolmen lapsen osalta.

Poliisi menetteli esitutkintalain 7 §:n ja 44 §:n vastaisesti.

Kun poliisi lähetti jäljennöksen rikosilmoituksesta lastensuojelulain 40 §:n nojalla sosiaaliviranomaisille selvittämättä neljättä lasta koskevien väitteiden todenperäisyyttä, apulaisoikeusasiamies katsoi, että poliisin menettely oli Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 2 kappaleesta ja Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksien sopimuksen 40 artiklan 1 kohdasta ilmenevän syyttömyysolettamuksen vastaista.

Apulaisoikeusasiamies saattoi käsityksensä nimismiespiirin vanhemman konstaapelin tietoon.

/V

EsitutkintaL_7_§
EsitutkintaL_44_§
LastensuojeluL_40_§
Euroopan_ihmisoikeussopimus_6_art._2_kappale
Yhdistyneiden_kansakuntien_lapsen_oikeuksien_sopimus_40_art._1_kohta
+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Lääninhallitus R:EOA
Tulosohjaus D:1403/4/92
Viran muutos A:18.2.1994
Viran nimen muutos
Käsitys

/O

Käsitys lääninhallituksen virkajärjestelyjen lainvastaisuudesta

Lääninhallituksella, jonka toiminnasta aiheutuviin menoihin oli osoitettu määräraha yhdelle toimintamenomomentille, oli toimivalta päättää itsenäisesti virkojen nimien muuttamisesta sekä virkojen lakkauttamisesta ja uusien perustamisesta. Lääninhallitus muutti työjärjestyksellä pääsihteerin tehtävät kehitysosaston osastopäällikön tehtäviksi ja kaavoitus- ja asuntotoimiston toimistopäällikön tehtävät ympäristöosaston osastopäällikön tehtäviksi. Virkojen nimet muutettiin vastaavasti. Vuotta myöhemmin ympäristöosaston osastopäällikön viran nimi muutettiin lääninympäristöneuvokseksi.

Viraston suunnittelupäällikkö ja ympäristönsuojelutoimiston toimistopäällikkö kantelivat oikeusasiamiehelle järjestelyistä.

Oikeusasiamiehen käsityksen mukaan lääninhallituksella oli perusteet toteuttaa virasto-organisaation muutokset ja sen edellyttämät virkajärjestelyt. Sillä oli myös toimivalta näihin järjestelyihin lääninympäristöneuvoksen viran täyttämistä lukuunottamatta. Se oli kuitenkin virkajärjestelyjen toteuttamistavan osalta sidottu valtion virkamieslain säännöksiin ja virkojen muuttamista koskeviin periaatteisiin. Niiden mukaan virat on muutettava valtion virkamieslain 6 §:n mukaisesti, kun kyseessä ovat olennaiset muutokset virkatehtävissä.

Oikeusasiamiehen käsityksen mukaan virkojen tehtäviä muutettiin niin olennaisesti, että muutoksia ei ollut lainmukaista toteuttaa virkojen nimien muutoksilla. Muutokset olisivat edellyttäneet vanhojen virkojen lakkauttamista ja uusien virkojen perustamista sekä virkojen julistamista haettaviksi ja täyttämistä lain mukaan. Valtioneuvoston olisi tullut täyttää lääninympäristöneuvoksen virka lääninhallitusasetuksen edellyttämällä tavalla.

/V

Hallitusmuoto_86_§
Hallitusmuoto_92_§_1_mom.
Valtion_virkamieslaki_6_§_1_mom._(muutoksin_3.4.1992/306)
Valtion_virkamieslaki_7_§_(muutoksin_3.4.1992/306)
Valtion_virkamieslaki_13_§_3_mom.
Valtion_virkamieslaki_17_§
Valtion_virkamiesasetus_26_a_§
Lääninhallitusasetus_8_§
Kirjallisuus:_Niklas_Bruun,_Olli_Mäenpää,_Kaarlo_Tuori:_Uusi_virkamiesoikeus_1988_ss._121-122
Olavi_Rytkölä:_Valtion_virkamieslaki_ja_siihen_liittyvä_lainsäädäntö_1987_s._52
Olli_Mäenpää:_Hallinto-oikeus_1991_ss._155-160
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Oikeudenkäynti R:EOA

Pöytäkirja
Viivästyminen
Huomautus

D:1542/4/93
A:25.2.1994

/O

Huomautus kihlakunnanoikeuden puheenjohtajana toimineelle vs. kihlakunnantuomarille pöytäkirjan otteen toimittamisen viivästyttämisestä

Vs. kihlakunnantuomari oli toimittanut pöytäkirjanotteen kihlakunnanoikeuden päätökseen tyytymättömyyttä ilmoittaneelle kantajalle noin kaksi kuukautta päätöksen julistamisen jälkeen, vaikka ote olisi tullut toimittaa viivytyksettä.

/V

OK_24_luku_5_§_(274/1921)

A_6.8.1861/23

S:n_kirje_28.4.1884

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Harkintavalta
Koululautakunta
Peruskoulu
Tuntiopettajan kelpoisuus
Käsitys

R:EOA
D:458/4/93
A:15.3.1994

/O

Käsitys muodollisten kelpoisuusehtojen huomioon ottamisesta väliaikaisia virkoja ja toimia täytettäessä

Koululautakunta valitsi peruskoulun yläasteen päätoimisen tuntiopettajan toimeen hakijan, joka ei täyttänyt muodollisia kelpoisuusehtoja. Toimi täytettiin väliaikaisesti kevätlukukaudeksi.

Peruskouluasetuksen 107 §:n mukaan viran väliaikaiseksi hoitajaksi ja tuntiopettajaksi voidaan enintään lukuvuodeksi kerrallaan ottaa henkilö, jolla vaikkakaan hän ei täytä asetuksessa säädettyjä kelpoisuusehtoja, on riittävä taito ja kyky viran tai tehtävän hoitamiseen.

Oikeusasiamies totesi käsityksenään, että viran väliaikaisen hoitajan tulee pääsääntöisesti täyttää viran muodolliset kelpoisuusehdot. Julkisella työnantajalla on kuitenkin tiettyä harkintavaltaa viran tai toimen väliaikaisten hoitajien kelpoisuusehtojen huomioonottamisessa. Sellaisen henkilön ottamiseen, joka ei täytä muodollisia kelpoisuusehtoja, tulee kuitenkin olla perusteltu syy, joka on objektiivisesti hyväksyttävissä.

Toimeen valituksi tulleen opinnoista ja työkokemuksesta saatujen selvitysten perusteella oikeusasiamies katsoi, ettei koululautakunta ollut käyttänyt väärin sille asiassa kuulunutta harkintavaltaa. Hän saattoi kuitenkin edellä lausutun käsityksensä lääninhallitukselle ja koulutuslautakunnalle tiedoksi.

/V

Peruskouluasetus_107_§_(718/84)

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Kaavoitusmaksu
Rakennuskaava

R:EOA
D:417/4/93

/0

Kunnalla ei ole oikeutta periä maanomistajilta korvauksia alueen ensimmäisen rakennuskaavan laatimisesta

Kunnanhallitus ilmoitti rakennuskaavaehdotuksen nähtäville asettamista koskevassa kuulutuksessa, että kunnanhallitus oli päättänyt periä maanomistajilta rakennusoikeuteen sidotun kaavoitusmaksun. Lisäksi kunta lähetti maanomistajille kirjeen, jossa kunta ehdotti esisopimusta kiinteistönkaupasta.

Esisopimusluonnoksen mukaan maanomistaja luovuttaisi ilmaiseksi kunnalle muun muassa rakennuskaavatiealuetta ja maksaisi lisäksi kunnalle rahallisen korvauksen kaavoituksesta. Maanluovutus ja korvaus käsittäisivät korvauksen rakennuskaavan laatimisesta kunnalle aiheutuneista kustannuksista.

Rakennuslain mukaan maanomistaja on velvollinen suorittamaan kunnalle korvauksia rakennuskaavoituksesta vain rakennuslain 99 §:ssä säädettyssä erityistapauksessa.

Kunnalla on rakennuslain 99 §:n mukaan oikeus periä maanomistajalta kohtuullinen palkkio tarvittavien karttojen laatimisesta ja kustannukset kuulutusten julkaisemisesta sanomalehdissä, milloin rakennuskaavan muuttaminen on pääasiallisesti yksityisen edun vaatima ja maanomistaja on sitä pyytänyt.

Maanomistajan ja kunta voivat vapaaehtoisesti sopia maankäyttö- ja rakennuslain 99 §:n 1 momentin mukaisesti sopimuksissa ja muutoinkin maksettavaksi muiltakin kuin laissa säädettyjä korvauksia.

Kunnanhallitus oli menetellyt virheellisesti päättäessään yksipuolisesti periä maanomistajilta kaavoitusmaksua ja ilmoittaessaan tästä kaavaehdotuksen nähtäville asettamista koskevassa kuulutuksessa.

Kunnanhallituksen olisi tullut tietää, että rakennuslain mukaan maanomistaja ei ole velvollinen maksamaan kunnalle kaavoitusmaksuja ensimmäisestä rakennuskaavasta, vaikka sen laatiminen olisikin ollut osin yksityisen edun vaatima.

Kunnan menettely oli ollut omiaan johtamaan maanomistajia siihen käsitykseen, että kunnalla olisi lain mukaan oikeus vaatia kaavoitusmaksun maksamista. Kunnan lähettämät kirjeet maanomistajille olivat ilmeisesti vielä lisäneet tätä vaikutusta.

Kunnanhallituksen lausunnon mukaan alueen rakennuskaavoitus kuitenkin lykkääntyy. Kysymys kaavoitusmaksun perimisestä ei siten ollut ajankohtainen. Kunta oli peruuttanut ne kaavoitusmaksun sisältävät esisopimukset alueella, jotka oli jo ehditty solmia.

Oikeusasiamies huomautti, että mikäli kunta kuitenkin vastaisuudessa päättää neuvotella kaavoitusmaksun maksamisesta alueen maanomistajien kanssa ehtona alueen rakennuskaavan laatimiselle ja hyväksymiselle, kunnan tulee tehdä maanomistajille selväksi, että he eivät lain mukaan ole velvollisia maksamaan kunnalle korvauksia alueen ensimmäisen rakennus-

kaavan laatimisesta.

/V

Suomen_Hallitusmuoto_62_§

RakennusL_99_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Asiakirjan lunastus

R:EOA

Kaavoitus

D:777/2/93

Kunnalliset maksut

A:29.3.1994

Taksa

Käsitys

/O

Kunnan perimien julkisoikeudellisten maksujen tulee perustua laissa olevaan valtuukseen

Kunnanvaltuusto oli hyväksynyt kaavoitustoimen palveluja koskevan taksan, jonka mukaan kunta perii kunnallislain 148 §:n 2 momentin nojalla maksuja muun muassa rakennuslain mukaisen poikkeuslupahakemuksen käsittelystä ja poikkeuslupahakemuksista lääninhallitukselle annettavista lausunnoista sekä rantakaavan tai rantakaavan muutoksen käsittelystä.

Taksan mukaan poikkeuslupahakemuksen käsittelystä perittiin 3000 mk, lääninhallitukselle annettavasta lausunnosta 2700 mk ja rantakaavan tai sen muutoksen käsittelystä rakennus-oikeuden määrään sidottu maksu, kuitenkin vähintään 3000 mk.

Suomen hallitusmuodon 62 §:n mukaan valtion viranomaisten virkatoimista, toimituskirjoista ja valtion yleisten laitosten käyttämisestä perittävien maksujen yleiset perusteet vahvistetaan lailla. Hallitusmuodon 62 §:stä ilmenevää periaatetta on sovellettava myös kunnallisiin julkisoikeudellisiin maksuihin.

Mitään yleistä oikeutta maksun perimiseen antamistaan lakisääteisistä palveluista kunnalla ei ole, vaan maksun periminen edellyttää laissa olevaa nimenomaista valtuutusta.

Kunnallislain 148 §:n 2 momentin mukaan kunnanvaltuusto voi päättää perusteista, joiden mukaan asiakirjoista on suoritettava kunnalle lunastusta. Lunastusta ei saa määrätä perittäväksi silloin, kun päätös pöytäkirjanotteella annetaan tiedoksi asianomaiselle, ellei päätös koske lupaa tai muuta hyväksymistä, joka lain mukaan on haettava johonkin toimenpiteeseen tai sen suorittamatta jättämiseen.

Kunnallislain 148 § oikeuttaa kunnan perimään lunastusmaksuna vain maksun, joka keskimääräisesti kattaa asiakirjan jäljennöksen tai otteen taikka todistuksen antamisesta aiheutuvat kustannukset. Se ei kuitenkaan oikeuta perimään tuhansiin markkoihin nousevia maksuja.

Kunnallislain 148 §:n säännös ei lainkaan mahdollista maksun perimistä kunnan lääninhallitukselle antamasta lausunnosta. Kysymys ei ole asianomaiselle annettavasta luvasta tai hyväksymisestä, joka lain mukaan on haettava johonkin toimenpiteeseen tai sen suorittamatta jättämiseen.

Suomen lainsäädäntö ei sisällä valtuutusta kunnanvaltuuston hyväksymän taksan mukaisten maksujen perimiseen. Taksaa

oli pidettävä lainvastaisena siltä osin kuin se koski poikkeuslupahakemusten käsittelystä, poikkeuslupahakemuksista lääninhallitukselle annettavista lausunnoista ja rantakaavan tai rantakaavan muutoksen hyväksymisestä perittäviä maksuja.

/V

Suomen_Hallitusmuoto_62_§
KunnallisL_148_§_2_mom.
Hannus-Hallberg:_Kunnallislaki_s._406-407_ja_660-661_(1993)
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Potilas	R:AOA
Potilastiedot	D:281/4/93
Salassapito	A:11.4.1994

/O

Käsitys mielenterveystoimiston potilastietojen siirtämisestä

Sairaanhoitopiirin kuntayhtymän mielenterveystoimistoissa otettiin vuoden 1993 alusta käyttöön tietojärjestelmä, joka kattaa mielenterveystoimistojen tilastoinnin, hallinnollisen suunnittelun ja kuntalaskutuksen.

Tiedot toimitetaan mielenterveystoimistoista tallennuslomakkeilla kuntayhtymän suunnittelutoimistoon. Mielenterveystoimistoissa lomakkeeseen merkitään potilaasta mm. nimi, henkilötunnus ja diagnoosi.

Laissa potilaan asemasta ja oikeuksista lähtökohtana on se, että potilasasiakirjoja käytetään lähinnä potilaan hoidon suunnitteluun ja seurantaan. Laskutus, hallinnollinen suunnittelu tai tilastointi ei liity suoranaisesti yksittäisen potilaan hoitamiseen. Saadusta selvityksestä ei ilmennyt, miksi laskutuksessa tarvittaisiin potilaan sairautta koskevia tietoja tai miksi hallinnollisessa suunnittelussa ja tilastoinnissa tarvittaisiin potilaan nimeä tai henkilötunnusta.

Asiassa ei ilmennyt, että sairaanhoitopiirin kuntayhtymässä olisi sinänsä esiintynyt huolimattomuutta tallennuslomakkeiden käsittelyssä tai että potilastietojen salassapitovelvollisuus olisi sen vuoksi tähän mennessä vaarantunut.

Apulaisoikeusasiamies katsoi kuitenkin, että kuntayhtymän käyttämä tallennuslomake ei vastannut potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain potilasasiakirjojen salaisuutta koskevien perussäännösten tarkoitusta.

Apulaisoikeusasiamiehen mielestä potilastiedot tulisi eritellä jo mielenterveystoimistossa siten, ettei potilaan nimeä ja henkilötunnusta voitaisi yhdistää sairautta koskevien tietojen kanssa jatkokäsittelyssä.

Apulaisoikeusasiamies saattoi käsityksensä sairaanhoitopiirin kuntayhtymän tietoon.

/V

L_potilaan_aseasta_ja_oikeuksista_2_§_(785/92)
L_potilaan_aseasta_ja_oikeuksista_13_§
Ks._KHO_Dn:o_2961/1/93_A:_29.11.1993
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Alioikeus	R:EOA
Julkisuus	D:52/4/93
Oikeudenkäyntiaineisto	A:15.4.1994
Päätös salassapitamisesta	
Käsitys	

/O

Suljettua käsittelyä ja oikeudenkäyntiaineiston salassapitoa koskevan alioikeuden päätöksen julkisuus

Raastuvanoikeus päätti asianomistajan ja syytetyn pyynnöstä, että tappoa koskevan rikosasian käsittely toimitetaan oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain 5 §:n 1 momentin nojalla kokonaan yleisön läsnä olematta ja että koko oikeudenkäyntiaineisto sovellettuja lainkohtia ja tuomiolauselmia lukuun ottamatta pidetään salaisena kolme vuotta raastuvanoikeuden päätöksestä lukien. Raastuvanoikeuden mukaan kysymyksessä oli rikosasia, joka koski erityisen arkaluonteista henkilön yksityiselämään liittyvää seikkaa.

Raastuvanoikeuden oikeusneuvosmies kieltäytyi antamasta toimittajalle raastuvanoikeuden pöytäkirjasta edes sellaista lyhennysjäljennöstä, jossa olisi tämä päätös.

Jos suullinen käsittely on ollut kokonaan tai osaksi suljettu, tuomioistuimien voi oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain 9 §:n 2 momentin mukaan päättää, että oikeudenkäyntiaineisto sovellettuja lainkohtia lukuun ottamatta on pidettävä tarpeellisin osin salassa määräajan, kuitenkin enintään 40 vuotta päätöksen antamisesta. Päätös asian käsittelyisestä ilman yleisön läsnäoloa ja oikeudenkäyntiaineiston salassapitamisesta kuuluu säännöksen sanamuodon mukaan oikeudenkäyntiaineistoon. Raastuvanoikeus ei rajannut sitä päätöksessään salassa pidettävän oikeudenkäyntiaineiston ulkopuolelle.

Julkisuusperiaate eli oikeudenkäynnin ja oikeudenkäyntiaineiston julkisuus on länsimaisen oikeusjärjestelmän johtavia periaatteita. Sen on katsottu mahdollistavan kansalaisten tuomioistuimiin kohdistaman valvonnan.

Oikeusasiamiehen mukaan kansalaisilla on oikeus saada tietää perusteet, joilla oikeudenkäynnin julkisuutta kussakin tapauksessa rajoitetaan. Tässä tapauksessa päätös julistettiin yleisön läsnäollessa, jolloin yleisöllä oli mahdollisuus kuulla päätös perusteluineen. Päätöstä ei kuitenkaan annettu kirjallisena muille kuin asianosaisille.

Oikeusasiamiehen käsityksen mukaan tässä päätöksessä, ei ollut sellaisia seikkoja, joiden vuoksi päätös olisi tullut pitää salaisena. Estettä sen rajaamiseen salassa pidettävän oikeudenkäyntiaineiston ulkopuolelle ei olisi ollut.

Oikeusasiamies saattoi nykyisen käräjäoikeuden laamannin tietoon käsityksensä siitä, että suljettua käsittelyä ja oikeudenkäyntiaineiston salassapitamista koskeva päätös tulisi rajata salassa pidettävän oikeudenkäyntiaineiston ulkopuolelle.

/V

Laki_oikeudenkäynnin_julkisuudesta_5_§_1_mom.
Laki_oikeudenkäynnin_julkisuudesta_9_§

Laki_yleisten_asiakirjain_julkisuudesta_7_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Esitutkinta	R:AOA
Rikosilmoitus	D:1546/4/93
Viivästyminen	A:16.5.1994
Käsitys	

/O

Tiedusteluun vastaaminen

Kantelija teki 24.11.1992 yhdessä kolmen veljensä kanssa nimismiehelle tutkimuspyynnön kuolleen äitinsä omaisuuden hoitoon liittyvistä epäselvyyksistä ja epäilyistä rikoksesta. Kun poliisista ei otettu kantelijaan yhteyttä, tämä tiedusteli 18.5.1993 päivämällään nimismiehelle osoitetulla kirjeellä, olivatko tutkimukset asiassa alkaneet. Tiedusteluun ei vastattu. Tämän jälkeen kantelija kirjoitti asiasta lääninpoliisineuvokselle, jonka sijaisena toiminut apulaispoliisitarkastaja lähetti 30.6.1993 kantelijan kirjeen nimismiehelle tarpeellisia toimenpiteitä varten tiedoksi. Kantelija ei kuitenkaan saanut nimismiespiiristä minkäänlaista ilmoitusta asiansa vaiheista. Kantelijalle ilmoitettiin vasta 14.4.1994 päivätyllä kirjeellä, ettei asiassa ollut suoritettu esitutkintaa, koska ei ollut ilmennyt syytä epäillä, että kysymyksessä oli rikos.

Apulaisoikeusasiamies kiinnitti nimismiehen ja asian tutkijana toimineen vanhemman konstaapelin huomiota siihen, että kantelijalle olisi tullut esitutkinnasta ja pakkokeinoista annetun asetuksen 3 §:ssä säädettyin tavoin tehdä selkoa suoritettavista toimenpiteistä sekä 4 §:n mukaisesti ilmoittaa, ettei esitutkintaa toimiteta ja syy siihen. Myös hyvä hallintotapa olisi vaatinut, että kantelijan asiallisiin tiedusteluihin olisi vastattu kohtuullisessa ajassa.

/V

Asetus_esitutkinnasta_ja_pakkokeinoista_3_§

Asetus_esitutkinnasta_ja_pakkokeinoista_4_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Kuuleminen	R:EOA
Lääninoikeus	D:932/4/93
Tiedoksianto	A:20.5.1994
Käsitys	

/O

Lääninoikeuden välipäätöksen tiedoksianto

Oikeusasiamies saattoi lääninoikeuden tietoon käsityksensä, että lääninoikeuden muun kuin veroasian käsittelyn yhteydessä hankkima selvitys tulisi toimittaa valittajalle vastineen antoa varten tiedoksi siten, että hänelle maksetta luovutetaan oikeaksi todistettu jäljennös tai ainakin kopio asiassa hankitusta selvityksestä. Hänelle tulee myös varata mahdollisuus tutustua koko asiakirja-aineistoon ja erikseen tilauksesta saada maksutta kopioita muista asiaan liittyvistä asiakirjoista vastineen antamista varten.

/V

Hall_tiedoksiantoL_4_§_2_mom.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Hallinnon lainalaisuus	R:EOA
Lausuntopyyntö	D:1490/2/94
Luonnonsuojeluohjelma	A:5.8.1994
Rakennuslupahakemus	
Tarkoitussidonnaisuus	
Esitys	

/O

Oikeusasiamies kiirehti valtakunnallista luonnonsuojelualueiden suunnittelua ja toteuttamista koskevaa lainsäädäntöä

Oikeusasiamies oli kanteluiden yhteydessä havainnut, että lääninhallitukset olivat käyttäneet rakennusasetuksen 52 ja 124 §:n mukaista lausuntomenettelyä rakennuslupahakemusten käsittelyn viivyttämiseen. Lääninhallitukset olivat saattaneet käyttää koko lausunnon antamiseen varatun ajan erilaisiin maanosto- ja maanvaihtoneuvotteluihin tai maanomistajan taivuttamiseen alueensa vapaaehtoiseen rauhoittamiseen.

Oikeusasiamiehen rantojensuojeluohjelmaa koskevan päätöksen 20.10.1992 mukaan asetuksen 52 ja 124 §:n säännöksiä tulee tulkita ja soveltaa siten, että lääninhallituksen lausunto tulee antaa viivyttämättä ja kuitenkin viimeistään kuuden (6) kuukauden kuluessa. Lausuntopyyntönsä tarkoituksena on rakennuslupahakemusta varten tarvittavan tiedon hankinta. Mikäli lääninhallituksilla on syytä puuttua itse rakennushankkeisiin, niillä on tätä varten käytettävissä luonnonsuojelulain tarjoamat keinot.

Eduskunnan oikeusasiamiehen johtosäännön 8 a §:ään viitaten oikeusasiamies saattoi valtioneuvoston tietoon käsityksensä, että lääninhallitusten menettelytapaa on pidettävä sekä hallinnon tarkoitussidonnaisuuden periaatteen että hallitusmuodon 92 §:stä ilmenevän hallinnon lainalaisuuden periaatteen vastaisena. Oikeusasiamies katsoi, että lääninhallitusten noudattama menettely vaatii asianomaisen ministeriön välitöntä puuttumista siihen.

Oikeusasiamiehen mukaan lääninhallitusten menettelyyn on ilmeisesti vaikuttanut se, että oikeusasiamiehen 20.10.1992 esittämää valtakunnallista luonnonsuojelualueiden suunnittelua koskevaa lainsäädäntöä ei ole saatu vieläkään säädetyksi.

Oikeusasiamies pyysi valtioneuvostoa ilmoittamaan 31.10.1994 mennessä, mihin toimenpiteisiin se on ryhtynyt lääninhallitusten virheellisen menettelyn korjaamiseksi ja tarvittavien lainsäädäntötoimien käynnistämiseksi.

/V

HM_92_§
RakA_52_§
RaA_124_§
EOA:n_JS_8_a_§
EOA:n_ps_24.8.1994,_dnro_459/4/93
EOA:n_esitys_20.10.1994,_dnro_1492/2/92
EOA:n_ps_20.10.1992,_dnro_1390/4/90
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Esitutkinta
Huoltajan kuuleminen
Poliisi
Käsitys

R:AOA
D:1286/4/93
A:23.8.1994

/O

Käsitys huoltajalle varattavasta mahdollisuudesta olla läsnä vajaanvaltaisen kuulustelussa

Viisitoista vuotta täyttäneen vajaanvaltaisen henkilön vanhemmat olivat eronneet ja asuivat erillään. Molemmat olivat vajaanvaltaisen huoltajia. Vajaanvaltainen oli kirjoilla äitinsä luona.

Poliisi suoritti vajaanvaltaisen kuulemisen esitutkinnassa syylliseksi epäiltyinä. Poliisi oli ilmoittanut kuultavan isälle mahdollisuudesta olla läsnä kuulustelussa. Kuultavan äidille ei oltu varattu mahdollisuutta olla läsnä kuulustelussa.

Esitutkintalain 33 §:n 2 momentin mukaan viisitoista vuotta täyttäneen vajaanvaltaisen huoltajalle on varattava tilaisuus olla läsnä kuulustelussa, kun vajaanvaltaista kuullaan syylliseksi epäiltyinä.

Esitutkintalain 33 §:n 3 momentin mukaan vajaanvaltaisen 2 momentissa tarkoitetulle edustajalle ei kuitenkaan tarvitse varata tilaisuutta olla läsnä kuulustelussa, jos vajaanvaltaista on rikoksen selvittämisen vuoksi välttämätöntä viipymättä kuulustella. Kuulustelusta on tällöin mahdollisimman pian ilmoitettava kuulustellun edustajalle.

Asiassa ei kuitenkaan edes väitetty, että tutkinta olisi ollut niin kiireellinen, että esitutkintalain 33 §:n 3 momenttia olisi asiassa sovellettu.

Esitutkintalain 33 §:n 2 momentin sanamuodosta ei yksiselitteisesti käy ilmi, onko vajaanvaltaisen kaikille huoltajille varattava mahdollisuus olla läsnä vajaanvaltaisen kuulustelussa. Asiassa hankitun selvityksen perusteella poliisin yleisesti noudattama käytäntö näyttää olevan, että vain yhdelle huoltajalle ilmoitetaan asiasta.

Hallituksen esityksen (14/85) 33 §:n 2 momenttia koskevien yksityiskohtaisten perustelujen mukaan lainkohdassa tarkoitettu tilaisuus olla läsnä esitutkinnassa on varattava vajaanvaltaisen kaikille huoltajille.

Apulaisoikeusasiamiehen mukaan esitutkintalain 33 §:n 2 momentin säännös on säädetty lähinnä vajaanvaltaisen etua ajatellen. Esitutkintaviranomainen ei voi tietää kumpi erillään asuvista huoltajista on ylipäätään kiinnostunut valvomaan vajaanvaltaisen etua asiassa. Tästä syystä on vajaanvaltaisen edun mukaista, että molemmille erillään asuville huoltajille varataan mahdollisuus olla läsnä kuulustelussa.

Apulaisoikeusasiamies saattoi käsityksensä lääninhallituksen ja nimismiespiirin tietoon.

/V

EsitutkintaL_33_§
HE_14/85_s._35

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Vahingonkorvaus	R:AOA
Varusmies	D:1245/4/93
Käsitys	A:31.8.1994

/O

Käsitys varusmiehen korvausvelvollisuudesta vahinkotapauksissa

Varusmies oli suostunut korvaamaan kadottamansa varusesi-
neet. Apulaisoikeusasiamiehen mukaan varusmiehen allekir-
joittamaa kuittia, jossa korvausvelvollisuus oli myönnetty,
ei voitu pitää sanamuodoltaan onnistuneena.

Vahingonaiheuttajan mielipiteellä omasta korvausvelvolli-
suudestaan ei ollut oikeudellista merkitystä. Pääesikunnan
vahingonkorvausasioita koskevan pysyväisohjeen mukaan va-
hinkotapauksen ratkaisi vahingonaiheuttajan mielipiteestä
riippumatta joukko-osasto tai sitä ylempi taho.

Palvelustehtävässä aiheutetun vahingonkorvausvelvollisuuden
kannalta oli ratkaisevaa se, mikä vahingonaiheuttajan tuot-
tamuksen aste oli. Mikäli hänen viakseen jäi ainoastaan lie-
vä tuottamus, vahinko tuli määrätä valtion vahingoksi siitä
riippumatta, oliko henkilö vapaaehtoisesti korvannut tai
suostunut korvaamaan vahingon tai ei.

Mikäli vahingonaiheuttaja oli korvannut vahingon, vaikka
häntä ei voitu pitää korvausvelvollisena, oli joukko-osas-
ton komentajan määrättävä aiheettomasti suoritettu korvaus
palautettavaksi korvauksen suorittaneelle henkilölle.

Apulaisoikeusasiamies saattoi käsityksensä vahinkotapausten
käsittelyssä huomioonotettavista näkökohdista pääesikunnan
ja joukko-osaston komentajan tietoon.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Kuuleminen	R:EOA
Lääninoikeus	D:1039/4/93
Valitusasia	A:13.9.1994
Käsitys	

/O

Käsitys lääninoikeuden menettelystä valitusasian yhteydessä

Lääninoikeus käsitteli kantelijan kirjoitukseen sisältyneen
kannanottopyynnön sellaisenaan valituksina kunnanhallituk-
sen ja teknisen lautakunnan päätöksistä. Valitukset läänin-
oikeus jätti tutkimatta.

Kantelija oli kuitenkin otsikoinut kirjoituksensa liitteiksi
aikaisempaan valitukseensa. Hän myös viittasi tuohon kunnan-
valtuuston päätöksestä tekemäänsä valitukseen kirjoituksen
viitekohdassa. Lähettäessään kirjoituksen lääninoikeudelle
kantelija ei ollut vielä saanut tiedoksi lääninoikeuden va-
litusasiassa jo tekemää päätöstä.

Oikeusasiamies katsoi, että ennen asian käsittelyä enemmän
lääninoikeuden olisi tullut selvittää kantelijaa kuulemalla,
oliko kysymyksessä muutoksenhausta hallintoasioissa annetun
lain 9a §:ssä tarkoitettu valituskirja vai lisäkirjoitus ai-
kaisempaan valitukseen.

Oikeusasiamies saattoi käsityksensä lääninoikeuden tietoon.

/V

HValL_9a_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Käsittelyaika

R:EOA

Lääninoikeus

D:1895/2/94

Esitys

A:3.10.1994

/O

Lääninoikeuksien käsittelyajat

Asioiden käsittely lääninoikeuksissa kestää joissakin tapauksissa kohtuuttoman pitkään. Käsiteltävien asioiden määrä on lisääntynyt, mikä eräissä lääninoikeuksissa on johtanut selvään ruuhkaantumiseen.

Lääninoikeuksille annettujen voimavarojen ja työmenetelmien puitteissa ei ole mahdollista selviytyä tulevaisuudessa edelleen lisääntyvistä työtehtävistä kohtuullisessa ajassa. Tilanteen korjaamiseksi vaaditaan kiireellisiä ja tehokkaita toimenpiteitä.

Oikeusasiamies saattoi havaitsemansa seikat valtioneuvoston tietoon tarpeellisiksi katsottaviin toimiin ryhtymistä varten.

/V

EOA:n_JS_8_§

EOA:n_JS_8a_§

EOA:n_ps_3.10.1994,_dnro_1288/4/93

EOA:n_ps_7.10.1994,_dnro_405/4/94

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Kuuleminen

R:EOA

Oikeusasiamiehen toimivalta

D:1934/4/93

Huomautus

A:19.10.1994

/O

Huomautus Posti- ja telelaitoksen myyntijohtajalle siitä, että hän oli antanut huomautuksen alaiselleen virkamiehelle varaamatta tälle tilaisuutta tulla kuulluksi tutkinta-aineiston ja kurinpitoasiamiehen ehdotuksen johdosta

Posti oli käynnistänyt ilmiantokirjeen johdosta tutkimuksen selvittääkseen, oliko virkamies merkinnyt työaikakorttiinsa tosiasioita vastaamattomia ylityötunteja.

Postin sisäisen tutkinnan jälkeen virkamiehen esimies antoi 29.9.1993 virkamiehelle kurinpitoasiamiehen ehdotuksen mukaisesti kirjallisen huomautuksen, jossa hän totesi virkamiehen tehneen työaikakorttiinsa vääriä merkintöjä työajoistaan ja toimineen siten vastoin virkavelvollisuuksiaan.

Virkamiestä oli kuultu postin sisäisessä tutkinnassa, mutta ei enää ennen huomautuksen antamista. Virkamiehen mukaan hän ei ollut saanut ennen esimiehen huomautusta tutustua tutkinta-aineistoon eikä kurinpitoasiamiehen ratkaisuun.

Oikeusasiamies totesi työsuhteisen myyntijohtajan hoitaneen hallitusmuodon 49 §:n 1 momentissa tarkoitettua

julkista tehtävää, joten hän kuului eduskunnan oikeusasiamiehen johtosäännön 1 §:n mukaisesti oikeusasiamiehen valvottaviin.

Hallintomenettelylain (598/1982) 15 §:ssä säädetään asianosaisten kuulemisesta ennen asian ratkaisua. Lainsäädännöstä ei nimenomaisesti ilmene, onko hallintomenettelyn 15 §:ää sovellettava myös silloin, kun esimies antaa alaiselleen virkamiehelle moitteen valtion virkamieslain (755/1986) 62 §:n tarkoittaman huomautuksen muodossa. Oikeusasiamiehen käsityksen mukaan tällöin ei ole kysymyksessä ratkaisu, jossa päätetään virkamiehen edusta, oikeudesta tai velvollisuudesta. Näin ollen hallintomenettelylain 15 § ei saman lain 1 §:n määrittelyn mukaisesti tule sovellettavaksi huomautuksen antamiseen.

Hallintomenettelylain 15 §:stä ilmenee kuulemisvelvollisuuden vähimmäisvaatimus hallintomenettelyssä. Tämä ei sulje pois sitä, että kuulemisperiaate sisältyy hyvään hallintomenettelyyn myös muissa kuin lain 1 §:n määrittelemissä tapauksissa. Samat tavoitteet, jotka ovat hallintomenettelylain 15 §:n säätämisen taustalla, saattavat muulloinkin puoltaa kuulemisperiaatteen huomioon ottamista.

Oikeusasiamiehen mukaan virkamiehelle olisi pitänyt varata tilaisuus lausua mielensä tutkinnassa kerätyn aineiston ja kurinpitoasiamiehen sen pohjalta tekemän päätelmän johdosta. Erityisen tärkeätä tämä olisi ollut sen vuoksi, että kirjeessään virkamiehen esimiehelle kurinpitoasiamies totesi virkamiehen syyllistyneen rikokseksi arvioituun menettelyyn. Vaikka huomautus ei oikeudellisesti olekaan rangaus, sisältyy tässä tapauksessa kirjalliseen huomautukseen syyksilukemista koskeva lausuma, jolla saattaa olla tosiasiallista merkitystä virkamiehelle.

Kuulemisen tärkeyttä korosti tässä tapauksessa lisäksi virkamiehen syyksi luettua menettelyä koskevan näytön laatu. Näyttö virkamiehen syyllistymisestä väärien merkintöjen tekemiseen oli rakennettu päättelynä tosiseikoista, joiden merkitys todisteina oli vähäinen. Oikeusasiamies totesi, että silloin kun kirjallisessa huomautuksessa virkamiehen todetaan syyllistyneen tekoon, joka voi täyttää myös rikosoikeudellisen tunnusmerkistön, pitää epäilyä koskevan näytön olla vahvaa.

Oikeusasiamies antoi johtosääntönsä 7 §:n 3 momentin nojalla virkamiehen esimiehelle huomautuksen kuulemisvelvollisuuden laiminlyönnistä.

/V

EOA:n_JS_1_§
HallintomenettelyL_1_§
HallintomenettelyL_15_§
HM_49_§_1_mom.
Valtion_virkamieslaki_62_§
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Kuulutuksen peruuttaminen	R:AOA
Moottoriajoneuvojen etsintärekisteri	D:1567/4/93
Huomautus	A:20.10.1994

/O

Huomautus etsintäkuulutuksen peruuttamisen laiminlyönnistä

Kantelija teki poliisilaitoksella 23.11.1992 rikosilmoituksen autonsa katoamisesta. Auton tiedot tallennettiin poliisin ylläpitämään moottoriajoneuvojen etsintärekisteriin.

Kantelija löysi autonsa 18.5.1993 ja kävi vielä samana päivänä ilmoittamassa siitä asiaa tutkineelle vanhemmalle rikoskonstaapelille.

Tutkija laiminlöi huolehtia siitä, että autoa koskeva etsintäkuulutus peruutettiin.

Kun kantelija elokuussa 1993 vei autonsa katsastukseen havaittiin, että auton tiedot yhä olivat etsintärekisterissä.

Apulaisoikeusasiamies antoi vanhemmalle rikoskonstaapelille huomautuksen virkavelvollisuuksien laiminlyönnistä.

/V

SisM:n_suositus_4141/601/1990

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Kuljetuspalvelu

R:AOA

Vaikeavammainen

D:2235/4/93

Käsitys

A:9.11.1994

/O

Käsitys kuljetuspalveluiden myöntämisestä vaikeavammaiselle

Vaikeavammainen oli hakenut kunnalta vammaispalvelulain mukaisina kuljetuspalveluina kahdeksantoista yhdensuuntaista matkaa kuukaudessa. Kunta myönsi hänelle kaksitoista yhdensuuntaista matkaa.

Sosiaalilautakunta perusteli menettelyä sillä, että henkilö oli aikaisemmin hakenut matkoja vähemmän tai ei lainkaan. Osa hänelle aiemmin myönnettyistä matkoista oli jäänyt käyttämättä. Lisäksi hakijan perheessä oli auto.

Apulaisoikeusasiamies katsoi, että sosiaaliviranomaiset menettelivät vammaispalvelulain ja -asetuksen vastaisesti kaventaessaan hakijan oikeutta kuljetuspalveluihin. Vaikeavammaisen oikeutta kuljetuspalveluihin ei voi supistaa sillä perusteella, että hakija ei ole ennen hakenut kuljetuspalveluita tai jättänyt käyttämättä osan hänelle myönnettyistä kuljetuspalveluista.

Vaikeavammaisen oikeutta vammaispalveluasetuksen 6 §:ssä säädettyyn määrään matkoja ei vähennä myöskään se, että perheen käytössä on auto. Tämä seikka voidaan ottaa huomioon harkittaessa, onko hakija oikeutettu saamaan kuljetuspalveluja vammaispalvelulaissa ja -asetuksessa tai muussa lainsäädännössä tarkoitettua laajemmin.

Apulaisoikeusasiamies saattoi käsityksensä virheellisestä menettelystä sosiaalilautakunnan tietoon.

/V

L_vammaisuuden_perusteella_järjestettävistä_palveluista_ja_tukitoimista_8_§_2_mom.

A_vammaisuuden_perusteella_järjestettävistä_palveluista_ja_tukitoi-

mista_6_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Tiesuunnitelma	R:EOA
Voimassaolo	D:2064/2/94
Ympäristövaikutukset	A:26.10.1994
Esitys	

/O

Esitys liikenneministeriölle siitä, että tiesuunnitelman voimassaoloajan jatkaminen edellyttäisi, että ympäristövaikutukset on riittävästi selvitetty ja että voimassaoloaikaa jatkaa vain kerran ilman uutta tielain mukaista käsittelyä

Oikeusasiamiehelle kanneltiin tiepiirin ja vesi- ja ympäristöpiirin toimista erääseen saareen johtavan pengertien rakentamisessa. Kantelijoiden mukaan tiesuunnitelma ei ollut enää voimassa. Lisäksi kantelijat katsoivat, että vesi- ja ympäristöpiirin olisi tullut puuttua vuonna 1982 laaditun tiesuunnitelman toteuttamiseen vesistön tilaa koskevan uuden tutkimustiedon johdosta. Suunnitelma oli vahvistettu vuonna 1986 ja valtioneuvosto oli vuonna 1990 jatkanut vahvistuspäätöksen voimassaoloaikaa neljällä vuodella vuoden 1994 loppuun saakka.

Oikeusasiamies ei havainnut mainittujen viranomaisten toiminnassa lainvastaisuutta tai muuta virheellisyyttä. Pengertiehanke nosti kuitenkin oikeusasiamiehen mukaan esiin kysymyksen, onko vanhojen tiesuunnitelmien voimassaoloajan jatkaminen perusteltua ilman, että niiden ympäristövaikutukset arvioidaan uudelleen sen hetken tietämystä, lainsäädäntöä ja muuttuneita arvostuksia vastaavaksi.

Tiesuunnitelman vahvistuspäätös raukeaa, jollei tietyöhön ole ryhdytty neljän vuoden kuluessa sen kalenterivuoden päättymisestä, jona päätös on annettu. Erityisistä syistä valtioneuvosto voi pidentää määräaikaa kullakin kerralla enintään neljällä vuodella.

Oikeusasiamies katsoi, että tiesuunnitelmien vahvistuspäätösten voimassaoloajan jatkamisen edellytykseksi tulisi asettaa, että hankkeen ympäristövaikutukset on riittävästi selvitetty.

Oikeusasiamiehen mukaan tulisi myös harkita, olisiko tiesuunnitelman voimassaolon jatkomahdollisuus rajattava yhteen kertaan. Mikäli tiehanke todettaisiin tämän jälkeen yhä tarpeelliseksi, suunnitelma voitaisiin saattaa uudelleen tielain mukaiseen käsittelyyn maanomistajien kuulemisesta, muistutuksentekoa, lausuntokierrosta ja uutta vahvistusmenettelyä varten siihen liittyvine valitusmahdollisuuksineen.

/V

L_yleisistä_teistä_28_§
EOA:n_ps_16.8.1994,_dnro_1268/4/93
EOA:n_ps_26.10.1994,_dnro_1505/4/93
+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Kunnallisvalitus	R:EOA
Peruskoulu	D:1527/4/93

/0

Huomautus kunnanhallituksen jäsenille ja esittelijänä toimineelle kunnanjohtajalle

Kunnanhallitus oli peruskoululain 39 §:n nojalla päättänyt 13.8.1993, että koulupiirin oppilaiden oli lukuvuonna 1993-94 käytävä oman koulupiirinsä koulun sijasta toisen koulupiirin koulua. Päätös pantiin täytäntöön välittömästi. Opetus siirrettiin heti koulun alettua 16.8.1993 toiseen kouluun.

Lääninoikeus määräsi oppilaiden vanhempien tekemän valituksen johdosta 25.8.1993 kunnanhallituksen päätöksen täytäntöönpanon keskeytettäväksi kunnes valitusasia olisi lääninoikeudessa ratkaistu tai asiassa toisin määrättäisiin. Lääninoikeus kumosi 30.9.1993 kunnanhallituksen tekemän päätöksen. Tästä ratkaisusta kunnanhallitus valitti korkeimpaan hallinto-oikeuteen. Opetus jatkui edelleen toisessa koulussa. Vasta korkeimman hallinto-oikeuden 3.3.1994 antaman päätöksen jälkeen opetus siirrettiin takaisin entiseen kouluun. Korkein hallinto-oikeus totesi päätöksessään, että kunnanhallituksella ei ollut peruskoulun 39 §:n mukaista pätevää syytä määrätä, että oppilaiden tuli oman koulupiirinsä koulun sijasta käydä toisessa koulussa.

Oppilaan isä kanteli kunnanhallituksen menettelystä oikeusasiamiehelle. Oikeusasiamies katsoi, että kunnanhallituksen päätöksen tosiasiallisena tarkoituksena oli lakkauttaa koulu. Tähän kunnanhallituksella ei ollut kuitenkaan toimivaltaa. Kunnanhallituksen menettely oli hallinnossa noudatettavan tarkoitussidonnaisuuden periaatteen vastainen. Kunnanhallitus sovelsi peruskoululain 39 §:n säännöstä muihin tavoitteisiin kuin lainsäätäjällä on alunperin tarkoittanut. Menettely oli näin ollen lainvastainen.

Valitusviranomainen voi kunnallislain 146 §:n nojalla kieltää sen käsiteltävänä olevan valituksen kohteena olevan päätöksen täytäntöönpanemisen. Tämän on vakiintuneesti katsottu käsittävän myös vallan määrätä keskeytettäväksi jo aloitettu täytäntöönpano.

Kantelun kohteena olevassa tapauksessa opetus oli ehditty siirtää toiseen kouluun ennen kuin keskeyttämismääräys tuli kunnanhallituksen tietoon. Estettä koulunkäynnin palauttamiselle entiseen kouluun ei selvitysten mukaan kuitenkaan olisi ollut. Keskeyttämismääräys ja lääninoikeuden sittemmin tekemä asiaratkaisu olisivat näin ollen myös olleet välittömästi toteutettavissa.

Oikeusasiamiehen käsityksen mukaan kunnanhallituksen olisi pitänyt toimia lääninoikeuden selvästi ilmaiseman täytäntöönpanon keskeyttämismääräyksen mukaisesti ja aloittaa opetus entisessä koulussa jo syksyllä 1993.

Oikeusjärjestyksen toimivuuden kannalta joudutaan kestävämmään tilanteeseen, jos tuomioistuimen antamia päätöksiä ei noudateta. Tuomioistuinten ratkaisujen lainmukaisuuden arvioimiseksi on olemassa muutoksenhakujärjestelmä. Tämä arviointi ei ole ainakaan ensi sijaisesti täytäntöönpanosta

huolehtivan kunnallisen viranomaisen tehtävä.

Toimenpiteitä arvioidessaan oikeusasiamies otti kuitenkin huomioon kunnanhallituksen Suomen Kuntaliitolta saaman tulokintaohjeen ja kunnanhallituksen jäsenten tosiasiallisen mahdollisuuden arvioida sen perusteltavuutta sekä muut selvityksessä esiin tulleet seikat. Lisäksi kunnanhallitus toimi sittemmin välittömästi korkeimman hallinto-oikeuden antaman päätöksen mukaisesti.

Oikeusasiamies antoi kunnanhallituksen jäsenille ja esittelijänä toimineelle kunnanjohtajalle huomautuksen lainvastaisesta menettelystä.

/V

PeruskouluL_39_§

KunL_146_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Palvelussuhteen ehdot

R:AOA

Vakanssipankki

D:2316/4/93

Viran täyttäminen

A:9.11.1994

Virkaehtosopimus

Käsitys

/O

Pitkäaikaisten sijaisten mahdollisuudet hakea kaupungin virkoja

Kaupungin pitkäaikaiset viransijaiset pyysivät eduskunnan oikeusasiamiestä tutkimaan ovatko kaupungin viranomaiset menettelleet virheellisesti täyttäessään avoimeksi tulleita virkoja.

Kaupunkiin perustettu ns. vakanssipankki aiheutti kantelun mukaan epätasa-arvoisuutta virkojen täyttämisessä. Vakanssipankin toimintaperiaatteiden mukaan henkilöitä siirretään toisiin virkoihin julistamatta niitä auki. Pitkäaikaisilla viransijaisilla ei ole näin ollen mahdollisuuksia hakea virkoja.

Apulaisoikeusasiamies totesi näkemyksensä, että hakumenetely on tärkeä kansalaisten yhdenvertaisuuden kannalta. Kaupungin vakanssipankin toimintaperiaatteiden mukaan pitkäaikaiset sijaiset voivat kuitenkin hakea kaupungin ilmoitustaululla avoimeksi ilmoitettuja vakansseja muiden viranhaltijoiden tavoin ja heidän hakemuksensa tulee ottaa huomioon virkoja täytettäessä.

Apulaisoikeusasiamiehen näkemyksen mukaan vakanssipankin toimintaperiaatteet eivät ole ristiriidassa kaupungin virkasäännön taikka lainsäädännön kanssa.

Apulaisoikeusasiamies kiinnitti kuitenkin huomiota siihen, että mikäli irtisanomisperusteena on viran lakkauttaminen, tulee virka myös tosiasiallisesti lakkauttaa eikä ainoastaan jättää täyttämättä.

/V

KunL_75_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Kaukolaina

R:AOA

Painovapaus
Vanki
Käsitys

D:2198/4/94
A:15.11.1994

/O

Käsitys lainaustoiminnan järjestämisestä vankilassa

Vankilassa oli evätty vangilta mahdollisuus lainata kauko-
lainana kirja. Kieltäytymistä perusteltiin sillä, että lai-
toksen käytännön mukaan muista kirjastoista hankitaan lähin-
nä opiskeluun ja harrastustoimintaan liittyvää kirjallisuut-
ta. Kyseinen kirja ei liittynyt näihin toimintoihin.

Rangaistuslaitoksen olot on vankeinhoitoasetuksen 3 §:n mu-
kaan mahdollisuuksien mukaan järjestettävä vastaamaan yh-
teiskunnassa yleensä vallitsevia elinoloja. Rangaistuksen
täytäntöönpano on järjestettävä siten, että rangaistuksena
on pelkästään vapaudenmenetys. Muita rajoituksia voidaan
käyttää siinä määrin kuin laitoksessa pitämisen varmuus ja
laitoksen järjestys sitä edellyttävät.

Apulaisoikeusasiamies totesi päätöksessään, että lainausten
välittäminen yleisestä kirjastoa ei ole vankilan kirjaston
päätehtävä, joskin hän piti tätä toimintaa tarpeellisena.
Hallitusmuodossa vangillekin taattu painovapauden suoja ei
apulaisoikeusasiamiehen mielestä ulottunut ainakaan tällai-
seen kirjastotoimintaan. Vankilalla ei ole oikeutta päättää
vangin puolesta, mitä kirjallisuutta hän voi lainata vanki-
lan välityksellä. Pyydetyn kirjan tulee olla luonnollisesti
tavanomaiseen tapaan lainattavissa yleisestä kirjastosta.
Apulaisoikeusasiamiehen mielestä kieltäytymiselle kaukolai-
nan välittämisestä tulee olla hyväksyttävät perusteet. Sel-
laisina hyväksyttävinä perusteina apulaisoikeusasiamies pi-
tää syitä, jotka liittyvät käytännön järjestelyongelmiin,
jotka johtuvat esimerkiksi henkilöresurssien puutteesta.
Tällaisten perusteiden etukäteen ilmoittaminen on väärinkä-
situsten vähentämiseksi suotavaa.

/V

RTpA_2_luku_5_§_3_mom.
VankeinhoitoA_3_§
VankeinhoitoA_47_§
HM_10_§_2_mom.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Hallintomenettely R:AOA
Lainkäyttö D:1883/4/93
Palkkaturva A:16.11.1994
Päätöksen perustelu
Käsitys

/O

Työministeriön menettely erään yhtiön työntekijöiden palkkaturvaa
koskevassa asiassa

Apulaisoikeusasiamiestä pyydettiin tutkimaan, onko työminis-
teriö rikkonut hallitusmuodon 5 §:n mukaista kansalaisten
yhdenvertaisuusperiaatetta käsitellessään erään yhtiön työn-
tekijöiden palkkaturvaa koskevaa asiaa poikkeuksellisen kii-
reellisesti ja palauttamalla asian käsittelyn työvoimapiiriin
toimistoon.

Apulaisoikeusasiamies totesi ratkaisussaan, että palkkaturva-

lain ja hallintomenettelylain periaatteiden mukaan on palkkaturvahakemuksia vastaanottavien viranomaisten annettava opastusta ja neuvoja palkkaturvaa hakeneille henkilöille. Neuvontaa ja opastusta on annettava myös kokeneelle asiakkaalle silloin, kun tilanne on asiakkaan kannalta uusi. Mikäli hakemuslomakkeen vastaanottava virkamies katsoo, ettei lomake täytä palkkaturvahakemuksen tunnusmerkkejä, tulee hänen selvästi sanoa se asiakkaalle. Virkamiehen ei tällöin pidä ottaa vastaan tyhjää tai puutteellista lomaketta. Olennaista on apulaisoikeusasiamiehen mukaan se, että asiakkaalle ei jää epäselvää taikka virheellistä kuvaa tilanteesta. Erityisen tärkeää tämä on silloin, kun on kysymys määräajoista ja siitä, että niiden noudattamatta jättäminen johtaa etuuksien menetyksiin.

Apulaisoikeusasiamies totesi edelleen, että työministeriön olisi omassa päätöksessään tullut lainkäyttäjänä arvioida ainoastaan sitä, onko hakemus tullut ajoissa. Koska hakemus jätettiin joka tapauksessa liian myöhään, olisi ministeriön tullut antaa päätös ainoastaan tätä perustetta käyttäen. Hallintomenettelyyn liittyvän sinänsä asianmukaisen ohjauksen tulisi apulaisoikeusasiamiehen mielestä tapahtua muulla tavalla.

/V

PalkkaturvaL_2_§

PalkkaturvaL_3_§

PalkkaturvaL_4_§

PalkkaturvaA_2_§

PalkkaturvaA_3_§

HallintomenettelyL_4_§

HallintomenettelyL_9_§

HallintomenettelyL_15_§

HM_5_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Esitutkinta

R:AOA

Tutkinnanjohtajan vastuu

D:1967/4/93

Viivästyminen

A:25.11.1994

Huomautus

/O

Esitutkinnan viivästyminen

Kantelijan anoppi asetettiin holhoukseen ja holhoojaksi määrättiin kunnan virkaholhooja. Myöhemmin ilmeni, että kunnan palveluksessa ollut kanslisti oli käyttänyt väärin holhottavien varoja. Virkaholhooja teki 13.3.1990 nimismiespiiriin rikosilmoituksen kanslistin menettelystä. Esitutkintapöytäkirja valmistui vasta 26.11.1994.

Asiaa oikeusasiamiehen kansliassa selvitettäessä ilmeni, ettei lokakuun 1991 ja marraskuun 1993 välisenä aikana suoritettu muita tutkintatoimenpiteitä kuin satunnaisia yhteydenottoja virkaholhoojan toimistoon.

Esitutkinnan viivästyminen johti syyteoikeuden osittaiseen vanhentumiseen.

Asian tutkijaksi määrätty nuorempi konstaapeli laiminlöi huolehtia, että esitutkinta toimitetaan ilman aiheetonta viivytystä.

Tutkinnanjohtajaksi määrätty rikoskomisario laiminlöi valvoa, että esitutkinta toimitetaan ilman aiheetonta viivytystä. Hän puuttui esitutkinnan viivästyminen vasta marraskuun alussa 1993.

Nimismies ohjasi hänelle osoitetut tutkinnan viivästyminen koskevat tiedustelut nuoremmalle konstaapelille puuttumatta itse viivästyminen. Myös hänen olisi tullut valvoa, että esitutkinta toimitetaan ilman aiheetonta viivytystä.

Apulaisoikeusasiamies antoi huomautuksen nimismiehelle, rikoskomisariolle ja nuoremmalle konstaapelille heidän laiminlyönneistään.

/V

Esitutkintalaki_6_§
Esitutkintalaki_14_§
Hankasalmen_nimismiespiirin_ohjesääntö_5_§
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Talkootyö	R:AOA
Työttömyysturva	D:2146/4/93
Vapaaehtoistyö	A:25.11.1994
Käsitys	

/O

Talkootyön vaikutus työttömyysturvaan

Kantelussa viitataan Helsingin Sanomissa olleeseen artikkeliin, jonka mukaan kolme työtöntä henkilöä menetti työttömyyspäivärahansa tehtyään kukin kolme tuntia kuukaudessa palkatonta talkootyötä kunnan kyläkirjastossa. Artikkelissa kerrotaan myös vanhainkodin johtajasta, joka haki henkilöitä vapaaehtoistyöhön keskustelemaan vanhusten kanssa ja lukemaan heille. Asiasta kiinnostuneet eivät kuitenkaan uskaltaneet ottaa tehtävää vastaan päivärahansa menettämisen pelossa. Kirjoituksessa pyydetään apulaisoikeusasiamiestä tutkimaan ovatko työvoimatoimistot ja työttömyyskassat menettäneet lainmukaisesti arvioidessaan talkootyön vaikutusta työttömyysturvaan.

Apulaisoikeusasiamies totesi ratkaisussaan, että työttömyyspäivärahansa saamisen edellytyksenä on työttömyysturvalain mukaan erityisesti se, että henkilö on työtön ja työmarkkinoiden käytettävissä. Säännökset ja niiden soveltamiskäytäntö ei estä työttömyyspäivärahansa saamista, vaikka työtön henkilö osallistuisi talkoo- tai vapaaehtoistyöhön tai vastaavaan toimintaan.

Vapaaehtois- ja talkootyönä pidetään toimintaa, jota ei yhteiskunnassa yleisesti tehdä työsuhteessa tai yrittäjänä. Tällaisia on esimerkiksi vastikkeeton naapuriapu ja yleishyödyllinen työ. Mainittuun toimintaan osallistuminen on apulaisoikeusasiamiehen mielestä myös suotavaa työttömän aktiivisuuden säilyttämiseksi ja vieraantumisen estämiseksi.

Rajanveto talkootyön ja työsuhteessa tehtävän työn välillä on kuitenkin hankalaa. Työttömyysturvaa ei apulaisoikeusasiamiehen mielestä pitäisi maksaa henkilölle, joka tekee palkatta sellaista työtä, jota yleensä yhteiskunnassa teh-

dään palkkatyönä tai yrittäjänä. Menettely johtaisi siihen, että työsuhteessa tehtäviä töitä siirtyisi palkatta työttömien tehtäväksi. Työelämän perusperiaatteet ja työnantajan keskinäiset kilpailuasetelmat saattaisivat tällöin järkkyyä ja työttömyys jopa lisääntyä.

Työttömyyspäivärahan saamiseen liittyvien edellä todettujen epäselvyyksien ja tulkinnanvaraisuuksien johdosta tulisi työttömyysturvalaissa apulaisoikeusasiamiehen mielestä olla säännös siitä mitä vapaaehtoistyötä tai siihen rinnastettavaa toimintaa työtön henkilö voi harjoittaa työttömyyspäivärahoikeuttaan menettämättä.

/V

TyöttömyysturvaL_1_§

TyöttömyysturvaL_3_§_3_mom.

TyöttömyysturvaL_4_§_1_mom.

TyöttömyysturvaL_5_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Aikuiskoulutus

R:AOA

Liike- ja ammattisalaisuus

D:634/4/94

Salassapitositoumus

A:28.11.1994

Käsitys

/O

Käsitys työvoimapoliittisen aikuiskoulutukseen osallistuvalla vaadittavasta salassapitositoumuksesta, jonka tarkoituksena on suojata koulutuspalvelujen tuottajana olevan työnantajan liikesalaisuudet

Ammatillinen aikuiskoulutuskeskus ja tyylihuonekaluja valmistava yritys solmivat yhteiskoulutusta koskevan sopimuksen, jonka tarkoituksena oli aikuiskoulutuskeskuksen järjestämällä tyylihuonekaluverhoilijan kurssilla perehdyttää kyseiseen yritykseen mahdollisesti työntekijöiksi palkattavat opiskelijat tyylihuonekaluverhoiluun. Ennen koulutuksen aloittamista opiskelijoiden tuli allekirjoittaa salassapitositoumus, jonka tarkoituksena oli suojata kyseisen yrityksen liikesalaisuudet.

Kantelija kieltäytyi allekirjoittamasta salassapitositoumusta, minkä vuoksi hänen koulutuksensa katsottiin päättyneeksi, koska hänen ei katsottu tällöin täyttävän niitä edellytyksiä, jotka oli määritelty tyylihuonekaluverhoilukurssin osallistujille.

Työministeriön käsityksen mukaan ei ole mahdollista koulutushankintaa tehtäessä sisällyttää hankintasopimukseen eikä muutenkaan vaatia sellaisia velvoitteita opiskelijoilta, jotka ovat epätavallisia eivätkä perustu voimassa oleviin säännöksiin tai määräyksiin, jos nämä johtavat työttömyys-, opinto- tai sosiaaliturvaetuksien menetyksiin. Apulaisoikeusasiamies piti tätä työministeriön käsitystä perustelluna. Liike- ja ammattisalaisuudet nauttivat kuitenkin suojaa myös kuvatuissa opetustilanteissa eikä apulaisoikeusasiamies tästä syystä pitänyt poikkeuksellisenä tai epätavallisena sellaista ehtoa, jolla suoja pyritään toteuttamaan.

Voimassa olevassa lainsäädännössä ei ole säännöksiä työvoimapoliittiseen aikuiskoulutukseen osallistuvalla vaadittavasta kirjallisesta salassapitositoumuksesta, jonka tarkoi-

tuksena on suojata koulutuspalvelujen tuottajana olevan työnantajan liikesalaisuudet. Lainsäädännön puutteellisuus näyttää käytännön tilanteissa aiheuttavan epäselvyyttä, mikä vuoksi apulaisoikeusasiamies esitti työministeriölle, että se ryhtyisi toimenpiteisiin lainsäädännön tarkistamiseksi tältä osin.

Lisäksi apulaisoikeusasiamies katsoi päätöksessään, että työvoimaviranomaisen ja koulutuspalvelujen tuottajan olisi tullut kirjata koulutuksen hankintasopimukseen salassapitositoumukseen vaatiminen sekä ottaa salassapitositoumuksen vaatimisesta myös maininta kurssi-ilmoitukseen, jolla hakijoita etsittiin koulutukseen.

Nämä käsityksensä apulaisoikeusasiamies saattoi työministeriön tietoon.

/V

L_työvoimapoliittisesta_aikuiskoulutuksesta_8_§_(763/90)

L_työvoimapoliittisesta_aikuiskoulutuksesta_10_§

L_työvoimapoliittisesta_aikuiskoulutuksesta_14_§

L_työvoimapoliittisesta_aikuiskoulutuksesta_15_§

L_työvoimapoliittisesta_aikuiskoulutuksesta_25_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Asianosainen

R:EOA

Asiavirheen korjaaminen

D:2025/4/93

Kuuleminen

A:30.11.1994

Rakennuslautakunta

Rakennustarkastaja

Toimenpidelupa

Huomautus

/O

Huomautus rakennuslautakunnalle ja -tarkastajalle siitä, että rakennuslautakunta oli ilman asianosaisten suostumusta ja heitä edes kuulematta muuttanut lainvoimaista toimenpidelupaa aidan rakentamiseksi

Rakennuslautakunta oli myöntänyt rakennuspaikan edelliselle omistajalle toimenpideluvan aidan rakentamiseksi rakennuspaikan ja naapurin rakennuspaikan väliselle rajalle. Lupa oli lainvoimainen ja rakennuspaikan uusi omistaja oli osittain rakentanut aidan.

Naapuri oli pyytänyt rakennuslautakuntaa muuttamaan lupapäätöstä hänen ja rakennuspaikan entisen omistajan välisen ns. rajaojasopimuksen mukaiseksi. Sopimuksen mukaan rajalle kaivetaan oja ja sen molemmin puolin jätetään 60 senttimetrin vapaatila. Määräaika ojan kaivamiseksi oli jo umpeutunut.

Rajaojasopimus ei ollut rakennuslautakunnan tiedossa sen myöntäessä toimenpideluvan. Lautakunta päätti tämän vuoksi muuttaa toimenpideluvan rajaojasopimuksen mukaiseksi rakennuspaikan omistajaa kuulematta.

Hallintomenettelylain 15 §:n 1 momentin mukaan asianosaiselle on ennen asian ratkaisemista varattava tilaisuus antaa selityksensä muiden tekemistä vaatimuksista ja asiassa olevista sellaisista selvityksistä, jotka voivat vaikuttaa asian ratkaisuun.

Hallintomenettelylain 26 §:n nojalla viranomainen voi pois-

taa päätöksensä ja ratkaista asian uudelleen, jos päätös on perustunut selvästi virheelliseen tai puutteelliseen selvitykseen tai ilmeisen virheelliseen lain soveltamiseen (asiavirheen korjaaminen). Asiavirhettä ei kuitenkaan saa korjata asianosaisen suostumuksetta.

/V

RakL_50_§

RakL_120_§

HallintomenettelyL_15_§

HallintomenettelyL_26_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Esittelijä

R:EOA

Kansliapäällikkö

D:997/4/94

Seuranta

A:30.11.1994

Viivästyminen

Huomautus

Käsitys

/O

Huomautus oikeusministeriössä säätiöasioita esittelevälle virkamiehelle viivyttelystä asian esittelyssä

Kantelija oli tehnyt valituksen oikeusministeriöön erään säätiön ylläpitämän luontais- ja kuntoutushoitolan toiminnasta ja sen soveltuvuudesta säätiön sääntöjen määräysten puitteisiin.

Oikeusministeriö oli viivytyksettä antamassaan päätöksessä käsitellyt kantelukirjoituksissa esitetyt seikat siltä osin kuin ne ministeriön käsityksen mukaan olivat välittömästi ratkaistavissa. Samanaikaisesti oikeusministeriö pyysi kyseiseltä säätiöltä vastinetta silloin avoimeksi jäänestä kysymyksestä. Säätiön antama vastine käytiin oikeusministeriössä läpi tuoreeltaan, mutta koska siinä ei ilmennyt mitään välittömästi toimenpiteitä vaativaa seikkaa, jatkokäsittely jäi odottamaan muiden työtehtävien puolesta hiljaisempaa ajankohtaa.

Esittelijänä toiminut virkamies esitteli aikaisemmin annettua päätöstä täydentävän päätösehdotuksensa vasta runsaan 3,5 vuoden kuluttua vastineen saapumisesta. Oikeusasiamies antoi kyseiselle esittelijälle huomautuksen viivyttelystä asian esittelyssä.

Lisäksi oikeusasiamies katsoi käsityksensä, että oikeusministeriön kansliapäällikön tulisi huolehtia siitä, että ministeriön virkamiehet suorittavat tehtävänsä tehokkaasti.

Saaduista selvityksistä ilmeni, etteivät oikeusministeriössä esimiesasemassa olevat virkamiehet seuraa riittävän tehokkaasti alaistensa työtilannetta. Sen johdosta kansliapäällikön tietoon saatettiin käsitys myös siitä, että hänen tulisi kehottaa ministeriön eri osastojen osastopäälliköitä tehostamaan alaistensa hallussa olevien vireillä olevien asioiden seurantaa.

/V

EOA:n_JS_7_§

Valtion virkamieslaki_20_§

VNOS_4_luku_33_§

+

/H

Sosiaalihuoltolaki	R:AOA
Toimeentulotuki	D:2144/4/93
Yhdenvertaisuus	A:7.12.1994

/O

Toimeentulotuen yleisistä perusteista annetun valtioneuvoston päätöksen lainmukaisuus

Kansanedustaja pyysi oikeusasiamiestä tutkimaan toimeentulotuen yleisistä perusteista annetun valtioneuvoston päätöksen lainmukaisuuden. Kantelun mukaan valtioneuvoston uusi päätös määrittelee aikaisemmasta poiketen vanhempansa tai vanhempien luona asuvien 17 vuotta täyttäneiden henkilöiden perusosan määrän. Heidän perusosansa on 73 prosenttia yksinäisen henkilön perusosasta. Aikaisemman päätöksen mukaan vanhempien taloudessa asuvan 17 vuotta täyttäneen perusosa oli saman suuruinen kuin hänen vanhempiansa perusosa eli 85 prosenttia yksinäisen henkilön perusosasta. 18 vuotta täytettyään hänen perusosansa nousi saman suuruiseksi kuin yksinäisen henkilön perusosa.

Kansanedustaja pyytää oikeusasiamiestä tutkimaan myös sitä onko asianmukaista, että toimeentulotuen yleisistä perusteista määrätään lakia alemmanasteisilla hallinnollisilla säännöksillä.

Toimeentulotuen yleiset perusteet

Apulaisoikeusasiamies totesi päätöksessään, että toimeentulotuki on lakisääteinen, viimesijainen toimeentuloturvan muoto. Toimeentulotukea on myönnettävä valtioneuvoston määrittämien yleisten perusteiden mukaisessa laajuudessa kaikille sosiaalihuoltolain nojalla tukeen oikeutetuille. Henkilöllä tai perheellä on subjektiivinen oikeus toimeentulotukeen, jos muut tulot tai varat puuttuvat tai ovat riittämättömiä takaamaan kohtuullisen toimeentulon. Sosiaalihuoltolain perustelujen mukaan riittävä edellytys toimeentulotuen antamiselle on tosiasiallinen elatukseen käytettävissä olevien varojen puute.

Toimeentulotuen perusosa on laskennallinen oletama eri henkilöryhmien vähimmäiskulutustasoa vastaavien, jokapäiväiseen toimeentuloon kuuluvien menojen suuruudesta. Tuen hakijalta ei vaadita erillistä selvitystä perusosan käytöstä.

Toimeentulotuen yleisiä perusteita uudistettaessa oli lähtökohtana oletama, että vanhempiansa luona asuva 17 vuotta täyttänyt henkilö saa yleensä yksinäiseen henkilöön verrattuna taloudellista etua siitä, että hän asuu vanhempiansa luona. Apulaisoikeusasiamiehen näkemyksen mukaan oletama on oikea. Vanhempiansa luona asuvan täysi-ikäisen henkilön tosiasiallisen elatuksen tarve on yleensä pienempi kuin yksin asuvalla.

Uudistuksen perusteena ei sen sijaan ollut se, että vanhemmat olisivat velvollisia elättämään täysi-ikäisiä kotona asuvia lapsiaan. Tämä ilmenee apulaisoikeusasiamiehen mielestä muun muassa siitä, että vanhempien taloudellinen tilanne ei vaikuta täysi-ikäisen, vanhempiansa luona asuvan henkilön saaman tuen suuruuteen. Vanhempiansa kanssa sa-

maan perheeseen kuuluvaksi luetaan ainoastaan alle 18-vuotias henkilö.

Toimeentulotuen yleisistä perusteista annetun valtioneuvoston päätöksen määräykset eivät apulaisoikeusasiamiehen mielestä ole ristiriidassa sosiaalihuoltolain eivätkä lapsen elatuksesta annetun lain kanssa eivätkä myöskään hallitusmuodon 5 §:ssä säädetyn kansalaisten yhdenvertaisuuden periaatteen kanssa.

Toimeentulotuen sääntelytaso

Sosiaalihuoltolain perusteluista ilmenee, että aikaisemman eli huoltoapulain mukaan annettavan avustuksen tasossa oli huomattavia alue- ja kuntakohtaisia eroja. Tämän vuoksi hallituksen esityksessä (HE 102/81) ehdotettiin, että valtioneuvosto vahvistaisi yleiset perusteet perustoimeentuloturvan tason määrittämiseksi koko maassa. Valtioneuvostolle annettu valtuutus (32 §) toimeentulotuen yleisten perusteiden vahvistamiseen on ollut muuttumattomana voimassa 1.1.1984 lähtien, jolloin sosiaalihuoltolaki tuli voimaan.

Valtiopäiväjärjestyksen 66 §:n 7 momentti mahdollistaa toimeentulon lakisääteistä perusturvaa heikentävien lakiehdotusten jättämisen lepäämään. Nykyisen lepäämäänjättämismiston voimassa ollessa eduskunta ei ole käsitellyt näitä saamisedellytyksiä koskevia säännösmuutoksia.

Apulaisoikeusasiamies toteaa edelleen ratkaisussaan todenneensa useiden toimeentulotukea koskevien kanteluiden käsittelyn yhteydessä, että sosiaalihuoltolain 30 § on tulkinnanvarainen. Apulaisoikeusasiamies on saattanut aikaisemminkin sosiaali- ja terveysministeriön tietoon näkemyksen, jonka mukaan kyseistä säännöstä tulisi täsmentää. Apulaisoikeusasiamiehen mielestä kansalaisten sosiaaliturvaan liittyvien perusoikeussäännösten tulisi olla yksiselitteisiä.

/V

SosiaalihuoltoL_30_§_1_mom.
Toimeentulotuen_yleisistä_perusteista_annettu_VNp_1_§
Toimeentulotuen_yleisistä_perusteista_annettu_VNp_3_§
Toimeentulotuen_yleisistä_perusteista_annettu_VNp_4_§
Toimeentulotuen_yleisistä_perusteista_annettu_VNp_11_§
Toimeentulotuen_yleisistä_perusteista_annettu_VNp_12_§
Lapsen_elatuksesta_annettu_laki_3_§
VJ_66_§_7_mom.
HM_5_§
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Etsintäkuulutus	R:AOA
Kiinniottaminen	D:1799/4/93
Poliisi	A:19.12.1994
Sakon muuntorangaistus	
Käsitys	

/O

Käsitys sakon muuntorangaistuksen täytäntöönpanon kiireellisyydestä

Apulaisoikeusasiamies arvosteli poliisia siitä, että poliisipartio oli hakenut sakon muuntorangaistuksesta etsintäkuulutetun tämän kotoa keskellä yötä. Apulaisoikeusasiamiehen mielestä sakon muuntorangaistuksesta tuomitun toimittamista

rangaistuslaitokseen ei voida pitää niin kiireellisenä toimenpiteenä, että se olisi ehdottomasti suoritettava yöaikaan. Apulaisoikeusasiamies katsoi, että vaikka poliisilla sinänsä oli laillinen kiinnioton peruste, he olivat syyllistyneet arviointivirheeseen. Apulaisoikeusasiamiehen mielestä poliisit eivät olleet etsimässä vakavaan rikokseen syyllistynyttä tai vaarallista ja vaikeasti tavoitettavaa henkilöä. Poliisit eivät tuoneet asiassa myöskään esiin muitakaan seikkoja, joiden perusteella tehtävä olisi ollut niin kiireinen, että se piti hoitaa ehdottomasti yöllä.

Apulaisoikeusasiamies saattoi käsityksensä vs. ylikonstaapelin ja vanhemman konstaapelin tietoon.

/V

RTpA_1_§_1_mom.

PoliisiL_21_a_§_1_mom.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Konkurssivelallinen

R:EOA

Liikkumisvapaus

D:2234/4/93

Ihmisoikeudet

A:19.12.1994

Käsitys

/O

Käsitys konkurssivelallisen liikkumisvapautta rajoittavien konkurssisäännön säännösten ja kansainvälisten ihmisoikeussopimusten välisestä ristiriidasta

Kun velallinen on tehnyt hakemuksen omaisuutensa luovuttamisesta konkurssiin, hän ei saa konkurssisäännön 37 §:n mukaan lähteä "kotopaikastaan" muutoin kuin julkiseen jumalanpalvelukseen, konkurssituomioistuimeen tai antamaan tietoja konkurssipesän selvittämistä varten. Sama rajoitus koskee konkurssisäännön 38 §:n mukaan velkojan hakemuksesta konkurssiin asetettua velallista heti, kun konkurssiin asettamis päätös on tullut hänen tietoonsa.

Kun velallinen on tuomioistuimessa vannonut pesäluettelon oikeaksi ja jättänyt pesän uskottujen miesten hoitoon, liikkumisrajoitus lievenee konkurssisäännön 39 §:n mukaisesti. Tämän jälkeen riittää, että velallinen voi saapua konkurssituomioistuimeen tai sen tuomiopiiriin kahdeksan päivän kuluessa kutsun tiedoksi saatuaan. Lisäksi velallinen on velvollinen ilmoittamaan uskotuille miehille olinpaikkansa. Jos velallisen olinpaikka on tuomiopiirin ulkopuolella, hänen on nimettävä tuomiopiirin alueella sijaitseva asiamies, joka voi ottaa hänen puolestaan tiedoksiantoja vastaan.

Jos velallinen lähtee "kotopaikastansa" eikä siten noudata sitä, mihin hän on 37 ja 39 §:n mukaan velvollinen, on häntä pidettävä konkurssisäännön 41 §:n mukaan vankeudessa, kunnes hän on täyttänyt mainitun velvollisuuden eli vannonut pesäluettelon oikeaksi. Velallinen voidaan noutaa, jos hän laiminlyö 39 §:ssä mainitun kutsun ja jos velallinen poistuu paikalta, johon hänet on kutsuttu tai noudettu, häntä voidaan pitää vankeudessa velkojen vaatimuksesta.

KP-sopimuksen 12 artiklan 1-kohdan mukaan jokaisella laillisesti valtion alueella olevalla on oikeus liikkua siellä vapaasti ja valita vapaasti asuinpaikkansa. Saman artiklan 3-kohdan mukaan edellä mainittuja oikeuksia ei saa rajoittaa

muutoin kuin laissa säädetyllä tavalla, milloin rajoitukset ovat välttämättömiä valtion turvallisuuden, yleisen järjestyksen, yleisen terveydenhoidon tai moraalien tai muiden oikeuksien ja vapauksien takia sekä ovat sopusoinnussa muiden tässä yleissopimuksessa tunnustettujen oikeuksien kanssa.

Ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyn yleissopimuksen 4. lisäpöytäkirjan 2 artikla sisältää lähes samansisältöiset määräykset.

Konkurssivelallisen liikkumisvapautta on yleisesti katsottu voitavan rajoittaa loukkaamatta ihmisoikeussopimusten liikkumisvapautta koskevia artikloita.

Konkurssisäännön 37 - 41 §:ien liikkumisvapautta koskevia rajoituksia, jotka koskevat jokaista konkurssivelallista tuomioistuimen harkinnasta riippumatta, ei voida pitää välttämättöminä nykyaikaisessa yhteiskunnassa kansallisen tai yleisen turvallisuuden takia, yleisen järjestyksen ylläpitämiseksi, rikosten ehkäisemiseksi, terveyden tai moraalien suojaamiseksi eikä muiden yksilöiden oikeuksien ja vapauksien suojelemiseksi. Vaikka säännöksiin ei ole enää käytännössä vedottu, ne ovat kuitenkin sanamuotonsa mukaan konkurssivelallisia velvoittavia.

On myös kansalaisten yleisen lain kunnioituksen kannalta tärkeää, että sellaiset säännökset, joita ei käytännössä edellytetä noudatettavan, kumotaan tai uudistetaan.

Voidaan perustellusti epäillä, että konkurssisäännön 37 - 41 §:ien konkurssivelallisen liikkumisvapautta rajoittavat säännökset ovat nykyisessä muodossaan ristiriidassa KP-sopimuksen 12 artiklan ja ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyn yleissopimuksen 4. lisäpöytäkirjan 2 artiklan määräysten kanssa. Näin ollen ne tulisi viipymättä kumota tai uudistaa.

Oikeusasiamies saattoi valtioneuvoston tietoon käsityksensä, jonka mukaan voidaan perustellusti epäillä, että konkurssisäännön 37 - 41 §:ien konkurssivelallisen liikkumisvapautta rajoittavat säännökset ovat nykyisessä muodossaan ristiriidassa KP-sopimuksen 12 artiklan ja ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyn yleissopimuksen 4. lisäpöytäkirjan 2 artiklan määräysten kanssa.

/V

Konkurssisääntö_37_§
Konkurssisääntö_38_§
Konkurssisääntö_39_§
Konkurssisääntö_40_§
Konkurssisääntö_41_§
KP-sopimuksen_12_Art.
Ihmisoikeuksien_ja_perusvapauksien_suojaamiseksi_tehdyn_yleissopi-
muksen_4._lisäpöytäkirjan_2_Art.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Ulosotto R:EOA
Varattomuuseste D:586/4/94
Huomautus A:19.12.1994

/O

Velallisen ulosmittauskelpoisen omaisuuden selvittäminen

Kantelija, velallisyhtiön yhtiömies, arvosteli oikeusasiamiehelle sitä, että kaupunginvoudinviraston avustava ulosottomies oli palauttanut täytäntöönpanoasiakirjat velkojalle varattomuusesteellä ottamatta henkilökohtaisesti yhteyttä velalliseen. Varattomuusmerkinnästä oli se seuraus, että yhtiön nimi oli mainittu Suomen Asiakastiedon julkaisussa 3/94 listalla ulosmittauksessa varattomiksi todetuista.

Avustava ulosottomies oli todennut täytäntöönpanokirjan merkintöjen mukaan, että täytäntöönpanossa olisi kahden maksuehotuksen lisäksi tarkastettu velallisen verotustiedot vuodelta 1992.

Asiassa kävi kuitenkin ilmi, että avustava ulosottomies ei ollut lainkaan selvittänyt velallisen ulosmittauskelpoista omaisuutta.

Selvityksessä laiminlyöntiä puolusteltiin sillä, että avustava ulosottomies oli erehtynyt pitämään kahta lähes samanimistä kommandiittiyhtiötä samana oikeushenkilönä. Kun toisen yhtiön varattomuus oli todettu, oli myös velallisyhtiötä perittävänä olleet verot palautettu samalla perusteella velkojalle.

Oikeusasiamiehen mielestä avustavan ulosottomiehen olisi tullut jo eri ly-tunnustenkin vuoksi tarkastaa, oliko kysymys samasta oikeushenkilöstä. Tämän jälkeen hänen olisi ainakin tullut selvittää yhtiötä koskevat rekisteritiedot ja ottaa yhteys velalliseen ulosmittauskelpoisen omaisuuden selvittämiseksi.

Ulosottomiehen olisi verojen ja maksujen perimisestä ulosottoimin annetun asetuksen 11 §:n 2 momentin nojalla tullut tarkastaa estetodistuksen oikeellisuus.

Oikeusasiamies antoi huomautuksen avustavalle ulosottomiehelle hänen virheellisestä menettelystään ja kiinnitti kaupunginvoudin huomiota estetilitysten valvontaan.

/V

VeroUA_11_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Syytteestä luopuminen

R:EOA

Syyttäjä

D:1763/4/93

Huomautus

A:20.12.1994

/O

Syyttäjän velvollisuus esittää näyttöä

Apulaisnimismies syytti vastaajaa varkauden yrityksestä, joka oli kohdistunut erään yhtiön tiloissa olleeseen omaisuuteen. Oikeudessa oli tarkoitus kuulla todistajana henkilöä, joka oli ollut tapahtumahetkellä yhtiön tiloissa. Ennen oikeudenkäyntiä asianomistajayhtiön edustaja toimitti apulaisnimismiehelle kirjeen, jossa ilmoitettiin, etteivät asianomistajayhtiö ja todistaja saapuisi oikeuteen, koska "asiakokonaisuus oli siirretty eduskunnan oikeusasiamiehen käsiteltäväksi".

Oikeudessa apulaisnimismies kohdisti syytteen vastaajaan,

joka kiisti syytteen. Todistaja ja asianomistajayhtiön edustaja eivät saapuneet paikalle. Apulaisnimismies antoi oikeuteen hänelle toimitetun kirjeen ja jätti asian päätettäväksi. Oikeuden pöytäkirjan mukaan syyttäjä perusteli asian jättämistä päätettäväksi sillä, että asianomistaja ja todistaja eivät olleet saapuneet paikalle ja asia oli siirretty eduskunnan oikeusasiamiehen käsiteltäväksi.

Oikeusasiamiehelle toimittamassaan selityksessä apulaisnimismies kertoi jättäneensä asian päätettäväksi, koska hänen käsityksensä mukaan vastaajan kuulemisen jälkeen ei syytteen tueksi ollut saatavissa enää riittävää näyttöä edes todistajaa kuulemalla.

Apulaisnimismiehelle annettiin huomautus, koska päätettyään syytteen nostamisesta hänen ei olisi tullut jättää juttua päätettäväksi, kun syytettä ei ollut näytetty toteen ja lisänäyttöä oli saatavissa. Mikäli syyte ei oikeudessa esiin tuodun selvityksen jälkeen enää perustunut todennäköisiin syihin, olisi apulaisnimismiehen tullut luopua syytteestä.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Kuolemansyyntä selvittäminen	R:EOA
Ulosotto	D:2181/2/93
Käsitys	A:23.12.1994

/O

Sairauskohtaus ulosottotoimituksessa

Oikeusasiamies otti lehti uutisen perusteella tutkittavakseen tapauksen, jossa velallinen oli saanut kuolemaan johtaneen sairauskohtauksen kesken nimismiehen suorittamaa ulosotto-toimitusta. Velallinen oli suhtautunut toimenpiteeseen hyvin kielteisesti. Viranomaiset joutuivat menemään asuntoon puoliväkisin. Avustavan ulosottomiehen mukaan tilanne kehittyi suukovuksi nimismiehen ja velallisen välillä.

Selvitys osoitti, että sairauskohtauksen jälkeen potilas oli viety sairaalaan, jossa hän seuraavana päivänä kuoli. Ruumiinavauksessa todettiin lukinkalvon alainen verenvuoto. Kuoleman luokitus oli tauti.

Lääninhallitus totesi, että nimismies oli heti tapahtumaa seuranneena aamuna soittanut apulaispoliisitarkastajalle ja ilmoittanut velallisen saaneen sairauskohtauksen kesken ulosottotoimenpiteen. Saadun tiedon perusteella lääninhallitus katsoi, ettei ollut syytä käynnistää enempiä tutkimuksia. Asiasta kertovan lehti uutisen tultua lääninhallituksen tietoon lääninpoliisineuvos oli keskustellut henkilökohtaisesti nimismiehen kanssa. Tapahtuman ei kuitenkaan katsottu antavan aihetta mihinkään tutkimuksiin tai muihin toimenpiteisiin. Lääninhallitus viittasi myös siihen, että vainajalle oli toimitettu lääketieteellinen ruumiinavaus.

Oikeusasiamies totesi ratkaisussaan, että velallinen sai kuolemaan johtaneen kohtauksen hyvin kireätunnelmaisessa tilanteessa, jossa nimismiespiirin päällikkö oli ulosottomiehen ominaisuudessa toimittamassa virkatehtävää alaisen kanssa. Velallisen ja hänen vaimonsa lisäksi tapahtumapaikalla ei ollut ketään muita.

Tapaus herätti paikkakunnalla huomiota. Paikallinen lehti esitti tietolähteisiinsä viitaten epäilyjä nimismiehen toiminnan asianmukaisuudesta.

Selvityksen mukaan nimismiehen ei kuitenkaan voitu todeta menetelleen lainvastaisesti.

Oikeusasiamies lausui käsityksensä, että silloin kun asiakas kuolee tai saa nopeasti kuolemaan johtaneen sairauskoh-
tauksen kesken jonkinlaista pakkoa sisältävän ja voimakkaita
ristiriitoja aiheuttaneen viranomaistoiminnan, tulee tapauk-
sen olosuhteiden selvittelyyn aina suhtautua vakavasti.

Jo pelkästään viranomaistoimintaa kohtaan tunnettavan luot-
tamuksen säilyttäminen edellyttää tällaisissa tapauksissa
perusteellista ja välittömästi toteutettua selvittelyä. Ta-
pahtuman avoin ja mahdollisimman julkinen tutkiminen on myös
virkamiehen edun mukaista, koska tällöin kyetään hälventä-
mään mahdolliset epäasialliset epäilykset.

Kuolemansyyn selvittämisestä annetun lain 7 §:n 1 momentin
3-kohdan mukaan poliisin on suoritettava tutkinta, kun kuo-
lema on tapahtunut yllättävästi. Tutkinnassa on tarvittaes-
sa käytettävä lääkäriä apuna. Oikeuslääketieteellisen ruu-
miinavauksen voi määrätä mm. lääninhallitus.

Lääninhallituslain 4 §:n mukaan lääninhallituksen tulee val-
voa alaistensa viranomaisten toimintaa. Ulosottolain 1 luvun
12 §:n mukaan ulosotonhaltijan on valvottava, että sen alai-
set ulosottoviranomaiset toimittavat tehtävänsä asianmukai-
sesti.

Näin ollen tapauksen olosuhteiden selvittely ja nimismiehen
menettelyn lainmukaisuuden arviointi olisi ensisijaisesti
ollut Uudenmaan lääninhallituksen tehtävä.

/V

Laki_kuolemansyyn_selvittämisestä_7_§_1_mom._3_kohta
LääninhallitusL_4_§
UlosottoL_1_luku_12_§
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Huostaanotto R:EOA
Lastensuojelu D:1645/4/93
Poliisi A:28.12.1994
Sosiaaliviranomainen
Ulkomaalainen
Ulkomaalaiskeskus
Käsitys

/O

Käsitys sisäasiainministeriön ulkomaalaiskeskuksen menettelystä ul-
komaalaisperheen käännytysasiassa

Entisen Jugoslavian alueelta kotoisin oleva perhe haki Suo-
mesta turvapaikkaa 27.4.1993. Perheen kuudesta lapsesta yk-
si oli tällöin täysi-ikäinen ja muut viisi alaikäisiä. Per-
he oli saanut aiemmin Ruotsissa turvapaikkahakemuksiinsa
kaksi kielteistä päätöstä.

Sisäasiainministeriö teki perheen hakemusten johdosta
9.6.1993 kielteiset päätökset ja tämän jälkeen 16.6.1993

perheenjäsenistä käännättämispäätökset. Käännättämispäätök-
sistä valitettiin korkeimpaan hallinto-oikeuteen.

Uudenkaarlepyyn sosiaalihoitaja teki 17.9.1993 päätöksen
perheen viiden alaikäisen lapsen kiireellisestä huostaan-
otosta, mikä päätös myöhemmin vahvistettiin kaupungin so-
siaalihoitoksessa. Lapset sijoitettiin kolmeen sijaiskotiin.

Perheenjäsenien piileskelyn johdosta ainoastaan osa perhees-
tä onnistuttiin syyskuussa 1993 palauttamaan Uudestakaarle-
pyystä Ruotsiin. Myöhemmin lokakuun lopussa 1993 myös per-
heen neljä alaikäistä lasta käännätettiin Ruotsiin.

Jälkimmäistä käännätyistä seuranneena päivänä 29.10.1993 kor-
kein hallinto-oikeus kumosi sisäasiainministeriön käännäty-
späätöksen. Suomen suurlähetystö Tukholmassa myönsi perheel-
le marraskuun alussa 1993 oleskeluluvan. Perhe palasi
6.11.1993 takaisin Suomeen, jossa se edelleen asuu.

Sisäasiainministeriön ulkomaalaiskeskus teki 19.8.1993 ri-
kosilmoituksen, jossa pyydettiin tutkimaan olivatko virka-
miehet Uudenkaarlepyyn seudulla syyllistyneet rikoksiin es-
täessään käännätyspäätöksen täytäntöönpanon. Keskusrikospo-
liisin suorittamaa asiassa tutkinnan Vaasan läänin läänin-
syyttäjä teki helmikuussa 1994 huostaanottopäätösten käsit-
telyyn osallistuneista kahdeksasta henkilöstä syyttämättä-
jättämispäätökset.

Oikeusasiamiehelle perheen kohtelusta kantelivat Uudenkaar-
lepyyn yläasteen oppilaat 21.9.1993 päivätyllä kirjeellään.

Sisäasiainministeriön poliisiosaston selvityksen mukaan teh-
ty rikosilmoitus olisi ollut voinut olla yksilöidympi ja
perustellumpi. Sisäasiainministeriön ulkomaalaiskeskuksen
mukaan perheen suomalaiset tukijatahot eivät olleet ottaneet
huomioon lasten etua piilotellessaan heitä useita viikkoja.

Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksen mukaan sosiaali-
hoitajan menettelyä voitiin pitää ymmärrettävänä, kun otetaan
huomioon lainsäädännön puutteellisuus ja ohjauksen hajanai-
suus.

Oikeusasiamies totesi ratkaisussaan, että selkeät näkemys-
erot olivat vaikeuttaneet perheen asian selvittämistä minis-
teriötasolla. Paikalliset viranomaiset eivät olleet saaneet
riittävästi tukea asiassa, johon oli liittynyt useita vaikeas-
ti ratkaistavissa olevia ongelmia.

Neuvottelujen sijasta oli varsinkin sisäasiainministeriössä
pyritty asiaa kiirehtimään ja ottamaan huomioon ainoastaan
ulkomaalaislain säännökset. Niiden ohella viranomaisia vel-
voittivat kuitenkin myös lastensuojelulain ja YK:n lasten
oikeuksia koskevan sopimuksen säännökset.

Rikosilmoituksen pikainen tekeminen puutteellisin tiedoin
oli ollut oikeusasiamiehen mukaan harkitsematon toimenpide
ulkomaalaiskeskukselta. Asiaa olisi tullut ennen mahdolli-
sen rikosilmoituksen tekemistä selvittää tarkemmin sosiaali-
hoitajan ja terveysministeriön edustajien kanssa. Normaali menet-
tely viranomaisten välisten tulkintaerimielisyyksien selvit-

tämiseksi on neuvottelemisen eikä rikosilmoituksen tekeminen.

Oikeusasiamiehen mukaan paikallispoliisin menettelyä käännytysasiassa ei voitu pitää olosuhteet huomioon ottaen virheellisenä. Paikallispoliisin pyrkimyksenä oli ollut koko perheen toimittaminen Ruotsiin yhdessä.

Käännyttämistä kiirehdittäessä olisi oikeusasiamiehen mukaan tullut ottaa huomioon myös se, että perheen viiden lapsen huostaanotto oli edelleen voimassa, ja että asiasta oli valitettu korkeimpaan hallinto-oikeuteen. Myöhemmin korkein hallinto-oikeus oli perustellut käännytyspäätöksen kumonnutta ratkaisuaan nimenomaan vanhempien suostumuksella tapahtuneella lasten huostaanotolla.

Oikeusasiamies saattoi sisäasiainministeriön ulkomaalaiskeskuksen ylijohtajan ja yksikönjohtajan tietoon käsityksensä heidän virheellisestä menettelystään huostaanoton laillisuutta koskeneen rikosilmoituksen tekemisen yhteydessä.

Oikeusasiamies saattoi sisäasiainministeriön tietoon myös muut käsityksensä perheen asian eri käsittelyvaiheissa suoritettujen toimenpiteiden asianmukaisuudesta sekä kiinnitti ulkomaalaiskeskuksen huomiota lastensuojelullisten näkökohtien huomioon ottamiseen ulkomaalaisasioita käsiteltäessä.

/V

Yleissopimus_lapsen_oikeuksista_(59-60/1991)

LastensuojeluL

UlkomaalaisL

HallintomenettelyL_17_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Hallintomenettelylaki

R:EOA

Hallintotapa

D:1918/4/93

Poliisi

A:28.12.1994

Ulkomaalainen

Ulkomaalaiskeskus

Käsitys

/O

Käsitys poliisiylijohtajan menettelystä alaikäisten lasten käännytysten yhteydessä

Oikeusasiamiehelle tulleissa kirjoituksissa arvosteltiin poliisin menettelyä entisestä Jugoslaviasta olevan perheen neljän alaikäisen lapsen käännytyksen yhteydessä 28.10.1993. Lapset olivat samana päivänä jättäneet turvapaikkahakemuksen Uudenkaarlepyyn nimismiespiiriin. Muut perheenjäsenet oli jo aiemmin käännytetty Ruotsiin.

Kirjoitusten mukaan kuulustelija oli kesken turvapaikkatutkimuksen ilmoittanut läsnäolijoille saaneensa poliisiylijohtajalta puhelimesta määräyksen panna käännytys täytäntöön jo samana iltana.

Selvitysten mukaan kahden ensiksi kuullun lapsen kuulustelupöytäkirjat oli allekirjoitettu. Kolmannen lapsen kuulustelu oli jäänyt osittain kesken. Nuorimmalta lapselta oli lopuksi ainoastaan suullisesti tiedusteltu, oliko hänellä mitään lisättävää muiden sisarusten puhuttelupöytäkirjoihin.

Kuulustelussa läsnä olleen rikoskomisarion selvityksen mukaan poliisiylijohtaja oli määrännyt puhelimitse kuulustelun loppuvaiheessa, että turvapaikkatutkinta suoritettaiisiin loppuun puhutteluna. Poliisiylijohtajan mukaan lapset tuli toimittaa vielä samana iltana Vaasasta Uumajaan lentokoneella.

Poliisiylijohtajan mukaan sisäasiainministeriön ulkomailakeskuksesta oli soitettu hänelle illalla kotiin ja pyydetty välittämään Vaasaan tieto lasten toimittamisesta vielä samana iltana Ruotsiin.

Ulkomaalaiskeskuksen mukaan turvapaikkatutkinta asiassa oli ollut itse asiassa täysin tarpeeton, koska aiemmasta turvapaikkaratkaisusta oli kulunut vain vajaat viisi kuukautta.

Korkein hallinto-oikeus kumosi 29.10.1993 sisäasiainministeriön 16.6.1993 antaman päätöksen, jolla koko perhe oli käännytetty. Samana päivänä sisäasiainministeriö hylkäsi lasten edellisenä päivänä tekemän uuden hakemuksen ilmeisen perusteettomana.

Oikeusasiamies totesi ratkaisussaan, että sisäasiainministeriön turvapaikkahakemuksen käsittelyä koskevan määräyksen mukaan tutkinnan ja koko turvapaikkamenettelyn keskeinen osa oli turvapaikkakuulustelu. Tässä tapauksessa turvapaikkatutkinta oli jäänyt kuitenkin kesken, kun lapset oli poliisiylijohtajan määräyksestä käännytetty vielä samana iltana Ruotsiin.

Poliisiasetuksen 5 §:n 1 momentin mukaan poliisiylijohtaja on kaikkien poliisin henkilöstöön kuuluvien esimies. Poliisin hallinnosta annetun lain mukaan poliisin ylijohdon tehtävänä on ensisijaisesti yleisesti johtaa ja kehittää poliisitointa koko maassa.

Kun otetaan huomioon poliisin ylijohdon tehtävät, sen tulee oikeusasiamiehen mukaan puuttua paikallispoliisin yksittäisiin tehtäviin ainoastaan tarkoin harkituissa poikkeustapauksissa. Mitään painavia perusteita puuttumiselle lasten käännytysasiaan ei tässä tapauksessa ollut.

Hallintomenettelylain 17 §:n mukaan viranomaisen on huolehdittava asian selvittämisestä. Poliisiylijohtajan olisi tullut perehtyä asiaan riittävän perusteellisesti, kun hän otti käännytysasian kiirehtimisen tehtäväkseen.

Ulkomaalaiskeskuksen selvityksessä esitetyllä mielipiteellä, jonka mukaan koko uusi turvapaikkatutkinta olisi ollut tarpeeton, ei ollut laillisia perusteita. Arviolle ei saanut tukea ulkomaalaislaista tai sisäasiainministeriön turvapaikkatutkintaa koskevasta määräyksestä.

Käännyttäminen aiemman käännytyspäätöksen perusteella ei sinänsä ollut lainvastaista. Kun otetaan kuitenkin huomioon lasten edelleen voimassa ollut huostaanotto ja käännytystä koskevan valituksen vireilläolo, olisi asiassa ollut oikeusasiamiehen mukaan aiheellista odottaa korkeimman hallinto-oikeuden päätöstä.

Käännytystä toteutettaessa olisi oikeusasiamiehen mielestä tullut kiinnittää enemmän huomiota siihen, että käännytettävänä olivat omien vanhempien turvaa vailla olevat alaikäiset lapset. YK:n lapsen oikeuksia koskevan sopimuksen määräykset edellyttävät myös ulkomaalaisasioita käsitteleviltä viranomaisilta lasten hienovaraisista kohtelua.

Oikeusasiamies saattoi poliisiylijohtajan tietoon käsityksensä hänen virheellisestä menettelystään lasten käännytyksen täytäntöönpanon yhteydessä. Oikeusasiamies saattoi ulkomaalaiskeskuksen tietoon käsityksensä sen turvapaikkatutkinnan tarpeellisuudesta esittämän kannanoton virheellisyydestä.

Ks. myös dnro 2022/4/93

/V

PoliisiA_5_§_1_mom._.(1245/92)
L_poliisin_hallinnosta_4_§_2_mom.
HallintomenettelyL_17_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Hammashuolto	R:AOA
Kansanterveys	D:1890/4/93
Sairausvakuutus	A:30.12.1994
Käsitys	

/O

Kunnan tiloissa toimivan yksityisvastaanottoa pitävän hammaslääkärin potilaiden oikeus sairausvakuutuslain mukaisiin korvauksiin

Yleislääketieteen erikoislääkärin omistama yhtiö vuokrasi kunnalta terveyskeskuksesta toimitilat. Kunta osti yhtiöltä hammashuollon palvelut alle 19-vuotiaalle väestölle ja särkypotilaille. Muut asiakkaat asioivat vastaanotolla yksityispotilaina. Kansaneläkelaitos ilmoitti kuitenkin, ettei terveyskeskuksen tiloissa käyville potilaille korvata hammashoitoa sairausvakuutuslain perusteella. Lääkärin näkemyksen mukaan niillä yksityispotilailla, jotka kuuluvat sairausvakuutuslain piiriin ja jotka eivät saa kansanterveyslain mukaista hoitoa, on oikeus sairausvakuutuslain mukaisiin korvauksiin riippumatta siitä missä tilassa hoito on annettu.

Apulaisoikeusasiamies totesi ratkaisussaan, että kunnan tulee järjestää asukkaiden hammashoito siten ja siinä laajuudessa kuin kansanterveyslaissa edellytetään. Sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtiosuudesta annetun lain (STVOL) 4 §:ssä määritellään ne vaihtoehtoiset keinot, joita kunta voi käyttää järjestäessään terveydenhuollon alaan kuuluvan tehtävänsä.

Kun kunta ostaa STVOL 4 §:n 1 momentin 4-kohdan perusteella yksityiseltä palvelujen tuottajalta sellaisia terveydenhuollon palveluja, jotka kuuluvat kunnan tehtäviin, määräytyy kunnan ja asiakkaan vastuu samalla tavalla kuin kunnan itsensä järjestämissä palveluissa. Asiakasmaksut määräytyvät tällöin asiakasmaksulaista annetun lain ja -asetuksen perusteella.

Kunnan ja yksityisen palvelujen tuottajan välinen sopimus

määrittelee mitä palveluja kunta ostaa ja kuinka paljon kunta suorittaa niistä korvausta. Kunnan on huolehdittava siitä, että ostopalvelut kattavat ne kunnan järjestämismuuttolisuuksiin kuuluvat tehtävät, joita kunta ei ostosopimuksen vuoksi hoida itse. Kuntien järjestämismuuttolisuuksiin kuuluvaa hoitoa ei korvata sairausvakuutuksesta.

Vakuutettu, joka kuuluu sairausvakuutuslain piiriin, voi valita hammaslääkäriinsä kunnallisen palvelujärjestelmän ulkopuolelta ja saada hammashoidosaiheutuviin kuluhiinsa yhteiskunnan taloudellista tukea.

Tulkintaerimielisyyksiä on kuitenkin syntynyt mm. siitä onko vakuutetulla oikeus saada sairausvakuutuslain perusteella korvausta kunnan tiloissa yksityisvastaanottoa harjoittavan hammaslääkäriin perimistä maksuista. Tulkintaerimielisyyksien poistamiseksi on sosiaali- ja terveysministeriö tutkinut tätä ristiriitatilannetta, mutta selvitys on ministeriössä vielä kesken.

Sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelua ja valtionosuutta koskeva lainsäädäntö ja sairausvakuutuslain muutettu 11 a § ovat johtaneet erilaisiin tulkintoihin. Tämä koituu mm. terveyskeskuksissa yksityisvastaanottoa pitävän hammaslääkäriin potilaan vahingoksi siten, että hän joutuu vastaamaan kokonaan itse kustannuksistaan.

Tilanne ei ole apulaisoikeusasiamiehen mielestä tyydyttävä. Kansalaisten sosiaaliturvaan ja terveydenhuoltoon liittyviä palveluja ei apulaisoikeusasiamiehen mielestä ole järjestetty asianmukaisesti, jos kansalainen joutuu suoriutumaan kustannuksista yksin silloin kun kunnallinen ja valtiollinen korvausjärjestelmä eivät ole päässeet yksimielisyyteen maksajasta. Koska kysymys on edelleen tulkinnanvarainen, apulaisoikeusasiamies katsoo, että lainsäädäntöä tulee täsmentää. Apulaisoikeusasiamiehen mielestä kansalaisten sosiaaliturvaan ja terveydenhuoltoon liittyvien perussäännösten tulee olla niin yksiselitteisiä, ettei edellä kerrotunlaisia tulkintaerimielisyyksiä synny.

Apulaisoikeusasiamies saattoi käsityksensä sosiaali- ja terveysministeriön tietoon.

/V

KansanterveysL_14_§
KansanterveysL_19_§
KansanterveysA_1_§
Yksityisestä_terveydenhuollosta_annettu_laki_1_§
Sosiaali-_ja_terveydenhuollon_suunnittelusta_ ja_valtionosuudesta_annettu_laki_4_§
Sosiaali-_ja_terveydenhuollon_asiakasmaksuista_annettu_laki_12_§
SairausvakuutusL_5_§
SairausvakuutusL_5b_§
SairausvakuutusL_11a_§
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Kuntayhtymä
Pakkotoimenpide
Käsitys

R:AOA
D:2172/2/94
A:3.1.1995

/O

Käsitys erityishuoltopiirin kuntayhtymän hallitukselle pakkotoimenpiteiden käytöstä

Apulaisoikeusasiamiehen erityishuoltopiirin kuntayhtymän suorittamassa tarkastuksessa ilmeni, että keskuslaitoksessa oli tehty vuoden 1994 aikana runsaat 44 päätöstä pakkotoimenpiteiden käytöstä. Osa pakkotoimenpiteiden käytöstä laadituista tarkkailukaavakkeista oli jätetty täyttämättä tai täytetty epätäydellisesti. Muu henkilökuntaan kuuluva henkilö kuin lääkäri oli pääsääntöisesti tehnyt pakon käyttämistä koskevat päätökset. Eristämistä oli tarkkailukaavakkeihin tehtyjen merkintöjen perusteella ilmeisesti käytetty rankaisutoimenpiteenä. Eräissä tapauksissa eristäminen oli jatkunut jopa vuorokaudesta kolmeen vuorokauteen.

Erityishuoltopiirin kuntayhtymän hallitus oli apulaisoikeusasiamiehelle antamassaan selvityksessä myöntänyt pakon käytöstä yksittäistapauksissa vastuussa olleiden henkilöiden menettelleen virheellisesti tarkkailulomakkeiden täyttämises-
sä. Kuntayhtymän hallitus ilmoitti päättäneensä uusia pakon käyttämistä koskevan tarkkailukaavakkeen. Hallitus ilmoitti myös ryhtyvänsä toimenpiteisiin vähentääkseen väkivaltaises-
ta käyttäytymisestä johtuva pitkiä eristämisiä ja selkiin-
nyttääkseen eristämiskäytäntöä.

Apulaisoikeusasiamies totesi päätöksessään, että kehitysvammalain (519/77) 42 §:n mukaan voidaan erityishuollossa olevaan henkilöön soveltaa pakkoa vain siinä määrin, kuin erityishuollon järjestäminen tai toisen henkilön turvallisuus välttämättä vaatii. Vaikka säännöksessä ei ollut tarkempia pakon käyttöä koskevia rajoituksia, sitä tulee tul-
kita suppeasti.

Apulaisoikeusasiamies saattoi erityishuoltopiirin kuntayhtymän hallituksen tiedoksi käsityksensä asiassa. Kuntayhtymän tuli ilmoittaa apulaisoikeusasiamiehelle niistä toimenpiteistä, joihin kuntayhtymän hallitus ryhtyi apulaisoikeusasiamiehen tarkastuksessa tehtyjen havaintojen johdosta.

/V

KehitysvammaL_42_§_(519/77)

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Eristäminen

R:AOA

HIV

D:1561/4/94

Tahdosta riippumaton hoito

A:16.1.1995

Huomautus

/O

Huomautus hoitavalle lääkärille potilaan eristämisestä

Kantelija arvosteli psykiatrisessa sairaalassa saamaansa hoitoa ja erityisesti häneen kohdistettuja eristämistoimenpiteitä. Kantelijan käsityksen mukaan häntä ei olisi saanut eristää HIV-infektioepäilyn vuoksi.

Potilasta koskevien alkuperäisten sairauskertomusten mukaan hänen eristämisensä pääasiallinen syy oli HIV-infektiota koskeva epäily, joka kahdessa tapauksessa oli perustunut poliisin hallussa olleisiin paikkansa pitämättömiin merkintöihin. Eristämistoimenpiteistä tehtyjen merkintöjen mukaan po-

tilas poistettiin eristyksestä välittömästi, kun tieto negatiivisesta HIV-tuloksesta saatiin.

Voimassa oleva lainsäädäntö ei oikeuta eristämään potilasta HIV-infektiota koskevan epäilyn vuoksi.

Mielenterveyslain 28 §:n mukaan tarkkailuun otetun tai hoitoon määrätyn potilaan itsemääräämisoikeutta saa rajoittaa ja häneen kohdistaa pakkoa vain siinä määrin kuin sairauden hoito tai hänen turvallisuutensa tai toisen henkilön turvallisuus välttämättä vaatii.

Tartuntalain 17 §:n mukaan yleisvaaralliseen tartuntatautiin sairastunut tai sairastuneeksi epäilty voidaan säädettyin edellytyksin eristää sairaanhoitolaitokseen. Päätöksen tekee lain 18 §:n mukaan terveyslautakunta tai kiireellisessä tapauksessa vastaava terveyskeskuslääkäri. Tartuntatauti-asetuksen 2 §:n mukaan HIV-infektio ei ole yleisvaarallinen tartuntatauti.

Apulaisoikeusasiamies antoi potilasta hoitaneelle lääkärielle huomautuksen virheellisestä menettelystä.

/V

EOA:n_JS_7_§

MielenterveysL_28_§_(1116/90)

TartuntatautiL_17_§_(583/86)

TartuntatautiL_2_§_(786/86)

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Kurinpitorangaistus

R:AOA

Poistumislupaehtojen rikkominen

D:190/4/94

Toimivalta

A:20.1.1995

Vankilanjohtaja

Huomautus

/O

Huomautus lääninvankilan johtajalle, kun hän oli määrännyt vangille kurinpitorangaistuksena kaksi vuorokautta yksinäisyyttä, koska tämä oli joutunut poistumisluvallaan juopumuksen takia säilöön

Johtaja oli katsonut vangin syyllistyneen törkeään poistumislupaehtojen rikkomiseen. Tekohetkellä voimassa olleiden rangaistusten täytäntöönpanosta annetun asetuksen (RTA) ja vankeinhoitoasetuksen säännösten mukaan poistumislupaehtojen rikkomisesta ei voitu määrätä kurinpitorangaistusta.

Jos vanki rikkoi vankilan järjestystä tai teki laitoksessa rikoksen, josta yleisen lain mukaan tulevan seuraamuksen katsottiin olevan sakkoa (järjestysrikkomus), voitiin vangille, jollei muistutusta pidetty riittävänä, määrätä kurinpitorangaistuksena muun muassa yksinäisyyttä.

Rangaistuslaitoksen johtaja sai rangaista vankia muun muassa yksinäisyydellä enintään seitsemän vuorokauden ajaksi (2 luvun 10 a § 1 mom.).

Törkeänä poistumislupaehtojen rikkomisena pidettävät rikkomukset oli määritelty oikeusministeriön poistumisluvan myöntämistä koskevassa, viimeksi 23.6.1992 uusitussa päätöksessä (vankeinhoito-osaston määräys nro 19/4/92/16.7.1992). Sellaisena pidettiin yli viikon myöhästymistä palatessa,

joutumista palautetuksi määräajan päätyttyä, yritystä tuoda aseita, karkaamisvälineitä tai huumaavia aineita laitokseen paluun yhteydessä sekä syyllistymistä rikokseen poistumisluvan tai sen ylityksen aikana.

Vanki, joka poistumisluvalla ollessaan joutui juopumuksen vuoksi säilöön, syyllistyi päätöksen mukaan lievään poistumislupaehtojen rikkomiseen.

Seuraamuksista, joita vangille voitiin määrätä poistumislupaehtojen rikkomisesta, säädettiin vankeinhoitoasetuksen 54 §:ssä. Ne ilmenivät myös vangille annettavasta lupakirjasta.

Vankeinhoitoasetuksen 54 §:n mukaan poistumislupa oli annettava kirjallisena. Siinä oli mainittava poistumisluvan ehdot ja seuraamukset ehtojen rikkomisesta.

Oikeusministeriön edellä mainitun päätöksen 9 §:n 2 momentin mukaan lupakirjaan oli merkittävä päivämäärä ja kellonaika, jolloin vangin oli viimeistään palattava rangaistuslaitokseen, paikkakunta, jolla oleskeluun lupa oikeutti, sekä kaikki ne muut ehdot, joiden noudattamatta jättämisestä voi aiheutua, että

- 1) poissaoloaikaa ei lueta rangaistusajaksi,
- 2) uutta poistumislupaa ei myönnetä lainkaan tai säännönmukaisena aikana,
- 3) vangille määrätään kurinpitorangaistus tai
- 4) ehdonalaiseen vapauteen päästämisen ajankohtaa siirretään.

Rangaistuslaitoksen johtajan kurinpitovalta koski apulaisoikeusasiamiehen mukaan vain vangin laitoksessa tekemiä rikkomuksia. Koska vanki oli syyllistynyt järjestyshäiriöön poistumisluvallaan laitoksen ulkopuolella, lääninvankilan johtaja oli ylittänyt hänelle kuuluvan toimivallan määrätessään asiasta kurinpitorangaistuksen vangille. Toimivallan ylitystä ei apulaisoikeusasiamiehen mielestä voitu pitää väheisenä.

Vankilan johtokunta oli määrännyt kyseisen vangin päästettäväksi ehdonalaiseen vapauteen kaksi päivää aikaisemmin kuin hänen säännönmukainen vapautumisaikansa olisi ollut. Vankia oli siten hyvitetty suoritettua yksinäisyyttä vastaavalla ajalla.

Apulaisoikeusasiamies antoi eduskunnan oikeusasiamiehen johtosäännön (1226/90) 7 §:n 3 momentin nojalla huomautuksen lääninvankilan johtajalle hänen virheellisestä menettelystään.

/V

RTA_2_luku_10_§_1_mom.

RTA_2_luku_10_a_§_1_mom.

VankeinhoitoA_54_§

Oikeusministeriön_päätös_23.6.1992_9_§_2_mom.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Lahjuksen ottaminen

R:EOA

Opetusministeriö

D:1476/2/94

Virkamatka

A:30.1.1995

Syyte

/O

Syyte opetusministeriön ylijohtajalle lahjuksen ottamisesta

Oikeusasiamies kehotti lääninsyyttäjää nostamaan opetusministeriön ylijohtajaa vastaan syytteen lahjuksen ottamisesta. Ylijohtajan todettiin matkustaneen kolme kertaa ulkomaille seuraamaan jalkapallo-otteluita opetusministeriöltä valtionapua saavan Suomen Palloliiton kustannuksella. Matkojen joukossa oli heinäkuussa 1994 Los Angelesiin jalkapalloilun MM-kisoihin suuntautunut viikon matka.

Liikuntajärjestöille myönnettävät valtionavustuspäätökset valmisteltiin ylijohtajan johtamalla liikunta- ja nuorisosastolla. Näin ollen ylijohtajalla oli asemansa vuoksi mahdollisuus vaikuttaa Palloliiton saamiin avustuksiin. Valmisteltaessa avustuspäätöksiä vuodelle 1994 ylijohtajan puuttuminen asian käsittelyyn johti siihen, että Palloliitolle alun perin aiottua avustusta lisättiin erityisavustuksella puoli miljoonaa markkaa. Selvityksestä ilmeni myös, että ylijohtaja oli itse myöntänyt Palloliitolle vuosina 1992 - 1993 neljä yhteensä 210.000 mk:n suuruista avustusta.

Oikeusasiamies katsoi, että ylijohtajan täytyi olla tietoinen siitä, että hän oli saanut ilmaismatkat juuri virka-asemansa ja siihen liittyvän vaikutusmahdollisuuden vuoksi.

Oikeusasiamies totesi annetut edut oikeudettomiksi, koska niiden antaminen kytkeytyi ylijohtajan virkatoimintaan eikä niille ollut lainmukaista perustetta. Jos virkamiehen saama etu on omiaan aiheuttamaan kiitollisuudenvelkaa, on se oikeusasiamiehen mukaan myös omiaan rikoslain 40 luvun 1 §:n tarkoittamin tavoin vaikuttamaan virkatoimeen. Etua on tällöin pidettävä oikeudettomana.

Ylijohtaja oli saanut kahteen matkaan esimieheltään virkamääräyksen. Yksi matkoista oli tehty vuosiloman aikana. Selvitys osoitti, että ylijohtaja ei ollut virkamääräyksiä hakiessaan ilmoittanut kaikkia olennaisia seikkoja matkoista ja niiden ohjelmista. Hän ei ollut myöskään esittänyt yksityiskohtaista matkasuunnitelmaa. Oikeusasiamies katsoi, että esimiehen antama matkamääräys ei sinänsä tehnyt matkoista oikeudellisesti hyväksyttäviä.

/V

RL_40_luku_1_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Lahjusrikkomus

R:EOA

Törkeä lahjuksen ottaminen

D:1745/4/94

Syyte

A:13.2.1995

/O

Syyte törkeästä lahjuksen ottamisesta ja lahjusrikkomuksesta

Vantaan kaupunginvaltuuston puheenjohtajan yhdessä toisen henkilön kanssa omistama yhtiö teki kiinteistöalalla toimivan helsinkiläisyhtiön kanssa kaavoitusasian edistämistä koskevan konsultointisopimuksen. Sopimuksen tosiasiallisena tarkoituksena oli, että kaupunginvaltuuston puheenjohtaja luottamusmiesasemaansa hyväksi käyttäen vaikuttaisi helsinkiläisyhtiön vireillä olevan kaavanmuutosta koskevan ha-

kemuksen etenemiseen Vantaan kaupungin elimissä. Valtuuston puheenjohtaja vaati tästä palkkioksi 1,5 miljoonaa, mutta sittemmin sopimukseen hyväksyttiin palkkioksi 1 miljoona.

Kaupunginvaltuuston puheenjohtajan todettiin toiminnallaan yrittäneen hankkeen edistämiseksi vaikuttaa eräisiin kaavoitusasioita hoitaviin luottamus- ja virkamiehiin. Hän oli mm. yrittänyt taivuttaa kaavoituslautakunnan puheenjohtajaa hankkeen taakse lupaamalla tätä lähellä oleviin urheilukohteisiin 20.000 mk hankkeen läpimenosta. Lisäksi hän oli yhtiökumppaninsa kanssa kustantanut tässä tarkoituksessa Pariisiin matkan kaupunginhallituksen puheenjohtajalle, maankäyttöjohtajalle ja lainopilliselle kaupunginsihteerille.

Oikeusasiamies katsoi, että valtuuston puheenjohtaja oli toiminnastaan palvelussuhteessa ensin vaatinut 1,5 miljoonan markan suuruisen oikeudettoman edun ja sittemmin sopimuksen tultua solmituksi hyväksynyt 1 miljoonan markan suuruisen edun, jolla pyrittiin vaikuttamaan hänen toimintaansa luottamusmiehenä. Selvityksen mukaan palkkio oli myös vaikuttanut valtuuston puheenjohtajan toimintaan.

Ottaen huomioon valtuuston puheenjohtajan vaatiman ja sopimuksessa sittemmin hyväksymän oikeudettoman edun määrän sekä helsinkiläisyhtiölle hänen menettelyllään tavoitellun huomattavan edun oikeusasiamies katsoi valtuuston puheenjohtajan syyllistyneen rikoslain 40 luvun 2 §:ssä rangaistavaksi säädettyyn törkeään lahjuksen ottamiseen. Teon törkeyttä arvioidessaan oikeusasiamies otti huomioon myös sen, että valtuuston puheenjohtaja oli kaavoitushanketta edistääkseen pyrkinyt vaikuttamaan keskeisiin virka- ja luottamusmiehiin epäasiallisin keinoin etuja lupaamalla ja antamalla.

Koska Pariisiin matkalle osallistuneiden kaupunginhallituksen puheenjohtajan, maankäyttöjohtajan ja lainopillisen kaupunginsihteerin oli täytynyt mieltää saamallaan ilmaismatkalla olevan viranomaistoiminnan luottamusta heikentävä luonne, oikeusasiamies katsoi heidän syyllistyneen rikoslain 40 luvun 3 §:ssä tarkoitettuun lahjusrikkomukseen.

Esitutkinnassa tuli tämän lisäksi ilmi, että kaupunginvaltuuston puheenjohtajan yhdessä liikeyhtiönsä kanssa omistama yhtiö oli valtuuston puheenjohtajan aloitteesta tehnyt tammiukuussa 1993 erään rakennusyrityksen kanssa konsulttisolimuksen. Sen tosiasiallisena sisältönä oli, että valtuuston puheenjohtaja luottamusmiesasemaansa liittyvää vaikutusvaltaa hyväksi käyttäen nopeuttaa toiminnallaan rakennusyrityksen omistamien maa-alueiden kaavoitusta. Valtuuston puheenjohtajan vaatimus maksettavasta palkkiosta oli suuruudeltaan kaksinkertainen neuvotteluissa sittemmin sovittuun 230.000 mk:aan verrattuna. Tästä maksettiin joulukuussa 1993 115.000 mk, josta summasta siirrettiin kahden puolueen kunnallisjärjestölle kummallekin 50.000 mk.

Oikeusasiamies katsoi, että valtuuston puheenjohtaja oli toiminnastaan palvelussuhteessa vaatinut oikeudettoman edun ja sopimuksen tultua solmituksi hyväksynyt toiminnastaan 230.000 mk:n suuruisen palkkion, joka vaikutti hänen toimintaansa kunnallisena luottamusmiehenä.

Koska valtuuston puheenjohtaja oli pyrkinyt epäasiallisin

keinoin ja vaikuttimin edistämään rakennusyrityksen kaavoitushanketta, oli hän näin toiminut luottamusmiesasemassaan velvollisuuksiensa vastaisesti. Kaavoitushankkeen edistäminen oli sen laajuuden vuoksi ollut omiaan tuomaan rakennusyritykselle huomattavaa hyötyä. Lisäksi sovitun konsulttipalkkion kokonaismäärä 230.000 mk oli huomattava. Koska valtuuston puheenjohtajan menettelyä oli myös kokonaisuudessaan pidettävä törkeänä, oikeusasiamies katsoi tämän syyllistyneen rikoslain 40 luvun 2 §:ssä rangaistavaksi säädettyyn törkeään lahjuksen ottamiseen.

Esitutkinta-aineistosta kävi lisäksi selville, että kaupunginvaltuuston puheenjohtaja oli 31.5.1993 neuvottelussa erään vakuutusyhtiön aluejohtajan kanssa esittänyt, että hän käyttää valtuuston puheenjohtajan asemaan liittyvää vaikutusvaltaansa kaupungin vakuutusten siirtämiseksi tälle vakuutusyhtiölle, jos vakuutusyhtiö puolestaan ostaa hänen omistamansa asunto-osakeyhtiön hinnalla, joka olisi merkinnyt noin 3-4 miljoonan markan ylihintaa asunto-osakeyhtiön todelliseen arvoon nähden. Sittemmin valtuuston puheenjohtaja ja vakuutusyhtiö laativat joulukuussa 1993 ja keväällä 1994 asunto-osakeyhtiön kauppaa koskevat esisopimukset. Samassa tarkoituksessa ja asunto-osakeyhtiön kauppaneuvotteluihin liittyen valtuuston puheenjohtaja pyysi ja sai vakuutusyhtiöltä 10 miljoonan markan suuruisen luoton, mikä selvästi ylitti vakuutena käytetyn asunto-osakeyhtiön todellisen vakuusarvon. Selvityksen perusteella oli ilmeistä, että valtuuston puheenjohtaja oli asemaansa hyväksi käyttäen tarkoittanut vaikuttaa vakuutusasiassa vakuutusyhtiön eduksi.

Oikeusasiamies katsoi, että valtuuston puheenjohtajan menettely täytti lahjuksen ottamisen tunnusmerkistön. Oikeusasiamies piti menettelyä törkeänä rikoslain 40 luvun 2 §:n tarkoittamalla tavalla seuraavista syistä.

Valtuuston puheenjohtajan pyytämä kauppahinta oli kaupan kohteen todelliseen arvoon nähden useita miljoonia markkoja ylimitoitettu. Näin ollen hän tavoitteli rikoslain 40 luvun 2 §:n 2-kohdan tarkoittamaa huomattavaa etua. Samoin hänen saamansa 10 miljoonan markan luotto merkitsi hänelle huomattavaa etua.

Oikeusasiamies katsoi, että valtuuston puheenjohtajan menettelyä oli myös rikoslain 40 luvun 2 §:n 1 kohdan perusteella pidettävä törkeänä. Valtuuston puheenjohtaja oli korkeassa luottamusmiesasemassa ja hänen tarkoituksenaan oli käyttää tätä asemaansa hyväkseen houkutellakseen päätöksentekijöitä toimimaan hänen yksityisen intressinsä edellyttämällä tavalla. Suomen suurimpiin kuuluvan kaupungin saaminen asiakkaaksi merkitsi puolestaan vakuutusyhtiölle huomattavaa etua. Näin ollen valtuuston puheenjohtajan velvollisuuksiensa vastainen toiminta oli omiaan hyödyttämään huomattavasti lahjuksen antajaa.

Valtuuston puheenjohtajan menettelyä oli myös kokonaisuutena arvioiden pidettävä törkeänä. Toiminnan moitittavuutta korosti se, että hän kaupunginvaltuuston puheenjohtajan asemassa pyrki tavoitteeseensa jopa lupaamalla järjestää kahdelle puolueelle 200.000 mk:n suuruisen taloudellisen edun. Valtuuston puheenjohtajan toiminta oli siten ollut omiaan vakavasti horjuttamaan kunnallisen päätöksenteon us-

kottavuutta.

Oikeusasiamies määräsi syytteen nostettavaksi päätöksensä mukaisesti Vantaan käräjäoikeudessa.

/V

RL_40_luku_2_§

RL_40_luku_3_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Julkisuus

R:EOA

Syyte

D:1735/4/94

Syyttäjä

A:13.3.1995

Käsitys

/O

Käsitys syytteen julkisuudesta

Kaupunginviskaali oli laajassa huumausainerikosjutussa toistuvasti kieltäytynyt toimittajien pyynnöistä huolimatta antamasta jäljennöksiä syytteistä tiedotusvälineiden käyttöön.

Kaupunginviskaali vetosi antamassaan selvityksessä kiireisiinsä sekä siihen, että hänellä ei istunnoissa ollut ylimääräisiä jäljennöksiä syytteistä. Hänellä oli mukanaan ainoastaan työkappaleita, joissa oli hänen omia merkintöjään.

Oikeusasiamies totesi, että syyttäjän laatimaa syytettä on pidettävä yleisten asiakirjain julkisuudesta annetun lain 2 §:n tarkoittamana yleisenä asiakirjana, jonka tulo yleisöjulkiseksi määräytyy saman lain 4 §:n ja 5 §:n mukaisesti. Näitä lainkohtia on tulkittu siten, että syyte tulee julkiseksi, kun se on esitetty oikeudessa.

Yleisten asiakirjain julkisuudesta annetun lain 6 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus saada tieto yleisestä asiakirjasta, joka on julkinen. Lain 7 §:n 1 momentissa säädetään, että viranomaisen on pyynnöstä annettava julkisesta asiakirjasta jäljennös taikka annettava asiakirja viranomaisen luona luettavaksi ja jäljennettäväksi.

Näistä säännöksistä ilmenevien oikeusohjeiden lisäksi on syyttäjän otettava huomioon seuraavat näkökohdat:

Syytteen julkisuus palvelee osaltaan oikeudenkäynnin julkisuutta. Oikeudenkäyntien julkisen seuraamisen mahdollisuus kuuluu demokraattisen yhteiskunnan keskeisiin oikeusperiaatteisiin. Julkisuus vaikuttaa mm. kansalaisten luottamukseen oikeudenkäytön tasapuolisuuteen ja muuhun asianmukaisuuteen sekä lopulta koko oikeusjärjestelmän uskottavuuteen. Oikeudenkäynnin julkisuus toteutuu nykyisin merkittävältä osalta tiedotusvälineiden välityksellä. Jotta oikeudenkäyntiä tätä kautta seuraavat voisivat saada käsittelystä oikean kuvan ja jotta myös asianosaisten oikeudet tulisivat otetuiksi huomioon, pitäisi tiedotusvälineillä olla riittävän ajoissa mahdollisuus saada julkisesta oikeudenkäyntiaineistosta tarvitsemansa luotettava tieto. Varsinkin oikeudenkäynnin alkuvaiheessa korostuu syytteen merkitys tiedotusvälineiden tiedonlähteenä. Tällöin on niin yleisen kuin asianosaisten yksityisen edun vuoksi tärkeää, että toimittajilla on oikeudenkäyntiselostuksen pohjaksi oikeat ja täsmälliset tiedot syytteen sisällöstä.

Nykyaikaisen tiedonvälityksen luonteeseen kuuluu nopeus. Jotta julkisuuslainsäädännön tavoitteet toteutuisivat tarkoitetulla tavalla, pitää syyttäjän ottaa myös tämä seikka huomioon.

Tämän vuoksi ja koska valtion virkamieslain (laki 755/1986 20 § sekä laki 750/1994 14 §) mukaan virkamiehen on hoidettava tehtävänsä asianmukaisesti ja viivytyksettä, syyttäjän tulisi järjestää toimittajille tilaisuus pyynnöstä saada jäljennös julkiseksi tulleesta syytteestä ilman viivytystä.

Oikeusasiamies katsoi, että kaupunginviskaali oli menettänyt näiden periaatteiden vastaisesti ja kiinnitti kaupunginviskaalin vakavaa huomiota syytteen julkisuuteen ja sen merkitykseen.

/V

AsiakJulkL_2_§
AsiakJulkL_4_§
AsiakJulkL_5_§
AsiakJulkL_6_§_1_mom.
AsiakJulkL_7_§_1_mom.
Valtion_virkamieslaki_20_§_(755/86)
Valtion_virkamieslaki_14_§_(750/94)
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Sosiaalilautakunta	R:AOA
Terveystuolto-	D:2181/4/94
Toimeentulotuki	A:14.3.1995
Käsitys	

/O

Käsitys toimeentulotukeen oikeuttavien menojen arvioimisesta

Kantelija arvosteli kirjoituksessaan sitä, että kaupungin sosiaalitoimessa katsotaan vähäisiksi terveydenhuoltomenoksi 100 markkaa kuukaudessa.

Toimeentulotuen yleisistä perusteista annetun valtioneuvoston päätöksen (988/93) 1 §:n mukaan toimeentulotuen suuruus määrätään valtioneuvoston päätöksessä määriteltyjen menojen sekä käytettävissä olevien tulojen ja varojen erotuksen perusteella. Toimeentulotukeen oikeuttaviin menoihin kuuluvat perusosalla katettavat menot sekä tarpeellisen suuruisena huomioon otettavat muut menot.

Toimeentulotuen perusosaan kuuluvat muun muassa jokapäiväiseen toimeentuloon kuuluvat menot. Tarpeellisen suuruisiin muihin menoihin kuuluvat muun muassa vähäistä suuremmat terveydenhuoltomenot. Tästä seuraa, että vähäiset terveydenhuoltomenot on tarkoitus kattaa toimeentulotuen perusosalla.

Apulaisoikeusasiamies totesi ratkaisussaan, että tietyn ehdottoman markkamäärän asettaminen vähäisten terveydenhuoltomenojen määrää arvioitaessa on liian sitovaa. Toimeentulotukeen oikeuttavia menoja arvioitaessa tulisi voida soveltaa kohtuuharkintaa. Sadan markan suuruisia terveydenhuoltomenoja kuukaudessa ei välttämättä ole pidettävä vähäisinä.

Apulaisoikeusasiamies saattoi käsityksensä kaupungin sosiaalilautakunnan tietoon.

/V

Sosiaalihuoltolaki_30_§_(710/82)
VN:n päätös_toimeentulotuen_yleisistä_perusteista_1_§_(988/93)
+

/H

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

Kotietsintä	R:AOA
Näyttö	D:406/4/94
Pakkokeinot	A:27.3.1995
Käsitys	

/O

Käsitys kotietsinnän näyttökynnyksestä

Vanhempi konstaapeli kertoi, että sisäasiainministeriön poliisiosasto käynnisti erään vangin liikkelle paneman huhun johdosta esitutkinnan, jonka yhteydessä tutkimusryhmän johtajana toiminut nimismies määräsi lainvastaisesti kotietsinnän hänen luonaan. Vanki oli antanut ymmärtää, että hänellä oli poliisiaseman pidätettyjen sellistä paetessaan ollut maksettu avustaja. Vanhempaa konstaapelia oli kuultu epäilytynä vangin vapauttamisesta ja lahjuksen ottamisesta.

Kotietsinnän edellytyksistä säädetään pakkokeinolain 5 luvun 1 §:ssä. Lainkohtaa on tulkittava niin, että kotietsintä voidaan 2 momentissa mainittuja poikkeustapauksia lukuunottamatta toimittaa vain, jos henkilöä, jonka luona etsintä suoritetaan, epäillään todennäköisin syin rikoksesta.

"Todennäköisin syin" ilmaistun näyttökynnyksen korkeus on mahdoton yleisesti määrittellä täsmällisesti. Tätä samaa käsitettä käytetään näyttövaatimuksena moniin prosessuaalisiin toimenpiteisiin ryhtymiselle. "Todennäköisten syiden" yleisen ja täsmällisen määrittelyn vaikeuksista huolimatta hallituksen esityksessä 14/1985 mainittua määritelmää on pidettävä tulkinnassa suuntaa-antavana. Hallituksen esityksessä mm. todetaan, että tämä ilmaus tarkoittaa vahvempaa epäilyn astetta kuin ilmaus "on syytä epäillä". Matemaattista ilmaisuja käyttäen todennäköisyyden tulee hallituksen esityksen mukaan olla yli 50-prosenttinen.

Kotirauhan suoja on turvattu Suomen hallitusmuodossa, ja sitä on korostettu kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa. Kotirauhan loukkaamattomuutta on siten pidettävä korkealle arvostettuna oikeushyvä. Lainkäyttäjän tulee ottaa tämä seikka huomioon määrittäessään harkinnanvaraisessa rajatapauksessa näyttökynnyksen korkeutta. Kotietsinnän edellytysten väljä tulkinta on omiaan vesittämään hallitusmuodon takaaman kotirauhan suojan.

Apulaisoikeusasiamies arvioi, että vanhemman konstaapelin syyllisyydestä ei ollut toimenpiteeseen ryhdyttäessä sellaista todennäköisyysnäyttöä, jota pakkokeinolain 5 luvun 1 §:ssä tarkoitetaan.

Apulaisoikeusasiamies otti nimismiehen menettelyä arvioidessaan huomioon näyttökynnyksestä koskevan lain käyttämän ilmaisun harkinnanvaraa jättävän epätäsmällisyyden sekä myös sen, että tosiseikkojen näyttöarvoa ei ole mahdollista määrittää tarkasti. Tämän vuoksi hän katsoi, että nimismiehen ei voitu osoittaa menetelleen lainvastaisesti. Kotietsinnän edellytyksenä olevan näyttökynnyksen tulkinnan ja

kertyneen todistusaineiston valossa olisi kuitenkin ollut selvästi perustellumpaa jättää kotietsintä toimittamatta. Nimismies ei ollut kiinnittänyt riittävästi huomiota pakko-keinojen käyttöä harkittaessa aina hyvin tärkeään yksilön oikeusturvaan.

Apulaisoikeusasiamies saattoi käsityksensä kotietsinnän edellytysten arvioinnista nimismiehen tietoon vastaisen varalle.

/V

Pakkokeinolaki_5_luku_1_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Haastattelu

R:EOA

Sananvapaus

D:856/4/94

Tutkintavanki

A:29.3.1995

Käsitys

/O

Käsitys tutkintavangin oikeudesta antaa haastattelu julkiseen tiedotusvälineeseen

Lääninvankilan johtaja oli evännyt aikakauslehden toimittajalta pääsyn tapaamaan lääninvankilassa säilytettävää tutkintavankia, joka oli ilmoittanut toimittajalle haluavansa antaa asiaansa koskevan haastattelun lehteen.

Johtaja oli perustellut tapaamisen eväämistä tutkintavangin omalla edulla ja lehdistön kirjoittelun mahdollisella vaikutuksella sekä oikeusministeriön vankeinhoito-osaston antamalla ohjeella, jonka mukaan sellaisen tutkintavangin haastattelua, jonka asia on vielä alioikeudessa kesken, ei tule sallia ilman erityistä syytä.

Tutkintavankeudesta säädetyn lain 2 § 1 momentin ja 13 § 3 momentin mukaan voidaan tutkintavangin oikeutta ottaa vastaan vieraita tarpeellisen valvonnan alaisena rajoittaa esitutkinnan päättymisen jälkeen vain, mikäli vangitsemisen tarkoitus, vankilassa pitämisen varmuus tai järjestyksen säilyminen sitä edellyttivät.

Oikeusasiamies katsoi, ettei tutkintavangin suostumuksella tapahtuvaa vierailua näin ollen voida kieltää pelkästään sillä perusteella, että vierailun sisältönä on haastattelun antaminen julkiseen tiedotusvälineeseen.

Oikeusasiamiehen mukaan kysymyksessä on viime kädessä Suomen kansalaisella hallitusmuodon 10 §:n mukaan oleva sananvapaus, jota ei tutkintavanginkaan kohdalla voida rajoittaa enempää kuin laissa on säädetty.

Oikeusasiamies saattoi käsityksensä lääninvankilan johtajan tietoon ja kiinnitti oikeusministeriön vankeinhoito-osaston huomiota tutkintavankien haastattelua koskevaan ohjeeseen, jonka sanamuoto voi johtaa tutkintavangin vapauden rajoittamiseen enemmän kuin lain mukaan on mahdollista.

/V

HM_10_§

Laki_tutkintavankeudesta_2_§_1_mom.

Laki_tutkintavankeudesta_13_§_3_mom.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Metallinilmaisoin	R:AOA
Tapaamisoikeus	D:1285/4/94
Vanki	A:20.4.1995
Vierailija	
Käsitys	

/O

Käsitys vankilaviranomaisten mahdollisuudesta rajoittaa vangin oikeutta ottaa vastaan vierailijoita

Lääninvankilan vartiopäällikkö oli antanut vankien luokse tulevia vierailijoita vastaanottaville vartijoille kirjalliset ohjeet, joiden mukaan vierailijaa, joka aiheuttaa hälytyksen metallinilmaisinpöytä läpi kulkiessaan, kehoitettiin poistumaan ja palaamaan myöhemmin tapaamisajan puitteissa, mikäli vierailija ei itse poistanut hälytyksen aiheuttanutta esinettä.

Apulaisoikeusasiamies katsoi, ettei metallinilmaisimen reagoimista yksinään voida pitää sellaisena rangaistusten täytäntöönpanosta annetun asetuksen 2 luvun 9 § 4 momentissa tarkoitettuna perusteltuna aiheena epäillä väärinkäytöstä, joka oikeuttaa kieltämään vierailun.

Apulaisoikeusasiamies saattoi lääninvankilan ja oikeusministeriön vankeinhoito-osaston tietoon käsityksensä, jonka mukaan vierailun kieltäminen pelkästään metallinilmaisinlaitteen reagoimisen perusteella rajoittaa enemmän kuin lain mukaan oli mahdollista vangin oikeutta ottaa vastaan vierailijoita.

/V

RTA_2_luku_9_§_4_mom._.(19.7.1974/612)
Vankeinhoitoasetus_52_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Hakija	R:EOA
Pakkohuutokauppa	D:872/4/94
Peruutus	A:26.4.1995
Ulosmittaus	
Käsitys	

/O

Käsitys ulosmitatun kiinteistön myymisestä vapaaehtoisella kaupalla

Kantelija arvosteli kaupunginvoudin menettelyä hänen ja hänen vaimonsa omistaman ja heidän veloistaan ulosmitatun kiinteistön myymisessä vapaaehtoisella kaupalla.

Oikeusasiamies totesi, että kuulutetun pakkohuutokaupan peruuttaminen tai ulosmittauksen peruuttaminen vapaaehtoisen, ulosoton ulkopuolisen kaupan toteuttamiseksi ei perustu ulosottolain säännöksiin. Se on kuitenkin vakiintunut menettely ulosottokäytännössä erityisesti paremman kauppahinnan turvaamiseksi.

Kuulutetun pakkohuutokaupan peruuttaminen edellyttää pakkohuutokaupan hakijoiden suostumusta. Sekä ulosottokäytännössä että oikeuskirjallisuudesta on esitetty eri käsityksiä siitä, mitkä velkojat ovat pakkohuutokaupan hakijoita.

Huutokaupan hakijat -käsitteellä on pakkohuutokaupassa merkitystä muun muassa arvioitaessa keitä velkojia on kuultava. Ulosottolain 5 luvun 41 §:n 1 momentin mukaan hakijalla on oikeus vastustaa myymistä, jos kauppasumma ei riitä hakijan saatavan maksuksi, vaikkakin huutokaupassa tehdään niin korkea tarjous, että se velkojainluettelon perusteella saadaan hyväksyä.

Ulosmittausvelkojan asema voitaisiin vapaaehtoisessa kaupassa rinnastaa hänen asemaansa pakkohuutokaupassa. Vapaaehtoisessa kaupassa kuitenkin on kysymys sääntelemättömästä nettelystä, jolloin asianosaisten oikeussuojan turvaaminen edellyttää voimassa olevien säännösten pikemminkin ahtaampaa kuin laajentavaa tulkintaa.

Esillä olevassa tapauksessa ulosottomies oli hankkinut kiinnitysvelkojien suostumuksen. Hän oli peruuttanut ulosmittauksen myös muiden pakkohuutokaupan velkojainluettelossa huomioon otettavien ulosmittausaatavien osalta, vaikka näiden suostumusta ei ollut pyydetty.

Velkojainluettelon mukaan kiinnitetyt saatavat olivat yhteensä 1.112.258 markkaa. Vapaaehtoisessa kaupassa kauppahinta oli selvästi alhaisempi eli 800.000 markkaa. Sen vuoksi ja ottaen huomioon, että ko. kiinteistön rauenneessa, aikaisemmassa pakkohuutokaupassa esitetty tarjous ei olennaisesti poikennut vapaaehtoisen kaupan kauppahinnasta, on mielestäni ilmeistä, että kiinnitysvelkojien saatavien suorittamisen jälkeen ei pakkohuutokaupassa olisi voinut kertyä suoritusta etuoikeudettomille ulosmittausaataville. Näin ollen ja koska lääninveroviraston etuoikeutettu saatava maksettiin kauppahinnasta, ei kaupunginvoudin menettelyä voida pitää moitittavana.

Lainmukaisesta realisointimenettelystä poikkeamiseen ja ulosoton ulkopuoliseen velkojen järjestelyyn olisi perusteltua vaatia suostumus kaikilta ulosmittausvelkojilta, joilla on realisointikelpoinen täytäntöönpanoperuste.

Oikeusasiamies saattoi käsityksensä kaupunginvoudin ja lausunnon antaneen lääninhallituksen tietoon.

/V

Ulosottolaki_4_luku_1_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Vanginvartija

R:AOA

Vanki

D:2445/2/94

Virkavelvollisuuden rikkominen

A:26.4.1995

Syyte

/O

Syyte ylivartijalle laiminlyönnistä toimittaa sairastunut vanki lääkärin tutkittavaksi

Lääninvankilan matkasellissä ollut vanki oli alkanut aamuyöllä kello kolmen aikaan 2.8.1993 häiritä muiden samassa sellissä olleiden vankien nukkumisellaan ja puhelemisellaan. Päivystävän ylivartija käsityksen mukaan vanki vaikutti levottomalta ja touhukkaalta. Ylivartija päätti siirtää vangin toiseen selliin, jossa tämä alkoi pian metelöidä ja hakata sellin ovea. Tämän jälkeen vanki siirrettiin

eristysselliin, missä hän valvoi koko loppuyön, metelöi ja huusi mm. apua. Ylivartija kehotti vartijaa seuraamaan vangin tilaa. Vankilassa ei ollut yöaikaan paikalla sairaanhoitohenkilökuntaa.

Vartija kävi kierroksillaan katsomassa vankia yön aikana useita kertoja. Vartijan käsityksen mukaan vanki oli menettänyt ajan ja paikan tajun. Myös ylivartija kävi muutaman kerran katsomassa vankia. Noin klo 6 vartija havaitsi vangin vaikuttavan elottomalta. Vanki kuljetettiin sairaalaan, jossa hänet todettiin kuolleeksi. Oikeuslääketieteellisen ruumiinavauksen perusteella välittömänä kuolinsyynä oli kohonneen maitosokerin ja ketoaineiden aiheuttama kudoshappoisuus. Kuolemaan myötävaikuttaneeksi syyksi todettiin alkoholin jälkeiset vieroitusoireet.

Oikeusministeriön vankeinhoito-osaston yleiskirjeen (61/4/25.1.1988) mukaan henkilökunnan tulee seurata tutkintavankien ja rangaistustaan suorittamaan tulevien vankien yleiskuntoa ja terveydentilaa vankilaan saapumisen yhteydessä ja tarvittaessa viipymättä ryhtyä toimenpiteisiin vangin saamiseksi asianmukaiseen tutkimukseen ja hoitoon. Lääninvankilan johtokunnan ohjeen mukaan päivystävän ylivartijan tehtävänä on päättää tarvittavan hoidon järjestämisestä äkillisesti sairastuneelle vangille.

Oikeusministeriön vankeinhoito-osaston lausunnon mukaan vangilla todetut lukuisat oireet viittasivat vahvasti jo kehittyneeseen alkoholi-vieroitusdeliriumiin. Vankeinhoito-osaston käsityksen mukaan vanki olisi tullut saattaa vankilan ulkopuolelle lääkärin tutkittavaksi ja hoitoon.

Apulaisoikeusasiamies katsoi, että päivystävä ylivartija oli jättänyt vastoin virkatoiminnassaan noudatettavia määräyksiä huolimattomuudesta ja varomattomuudesta huolehtimatta siitä, että äkillisesti sairastunut ja selvästi havaittavasti oireillut vanki olisi toimitettu asianmukaiseen tutkimukseen ja hoitoon.

Ylivartijalta edellytetyn huolellisuuden tasoa arvioidessaan apulaisoikeusasiamies otti erityisesti huomioon sen, että kysymys oli laitokseen otetun ja siten toisen avun varassa olevan ihmisen terveydestä ja hengestä. Vangin tila oli ollut sekava ja harhainen. Tästä syystä sille, ettei vanki itse ollut ilmoittanut tarvitsevansa apua, ei voitu antaa oikeudellista merkitystä.

Apulaisoikeusasiamies katsoi, että ylivartijalla oli pitkän kokemuksensa ja koulutuksensa perusteella mahdollisuus noudattaa tehtäviensä edellyttämää huolellisuutta. Selvityksen mukaan ylivartija oli myös tiennyt alkoholin käytöstä aiheutuvien vieroitusoireiden vaarallisuudesta ja siitä, että ne vaativat välitöntä hoitoa.

Kokonaisuutena arvioiden ja ottaen erityisesti huomioon sen, että ylivartija rikkoi vastuullaan olleen vangin terveyden suojaksi annettuja määräyksiä, virkavelvollisuuden vastainen menettely ei ollut vähäinen.

Apulaisoikeusasiamies katsoi ylivartijan syyllistyneen rikoslain 40 luvun 11 §:ssä rangaistavaksi säädettyyn tuotta-

mukselliseen virkavelvollisuuden rikkomiseen. Ylivartijan lainvastaista menettelyä ei voitu jättää huomautukseni varaan. Tämän vuoksi apulaisoikeusasiamies kehotti eduskunnan oikeusasiamiehen johtosäännön 7 §:n 3 momentin nojalla nostamaan syytteen ylivartijaa vastaan rikoslain 40 luvun 11 §:ssä rangaistavaksi säädetystä tuottamuksellisesta virkavelvollisuuden rikkomisesta.

/V

RL_40_luku_11_§
Valtion_virkamieslaki_20_§_(755/86)
A_vankeinhoitolaitoksesta_31_§_3_kohta_(134/86)
Oikeusministeriön_vankeinhoito-osaston_yleiskirje_(61/4/1988)
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Koevilppi	R:EOA
Todistelu	D:1011/4/94
Ylioppilastutkinto	A:19.5.1995
Käsitys	

/O

Käsitys ylioppilaskirjoituksissa tapahtuneeksi epäillyn vilpin selvittämismenettelystä

Ylioppilastutkintolautakunta totesi kantelijan auttaneen toista kokelasta kevään 1994 ylioppilaskirjoituksissa englannin kielen kokeessa. Lautakunta katsoi molempien kokelaiden syyllistyneen vilppiin ja lausui, että he menettivät ylioppilastutkintoasetuksen 5 §:n nojalla oikeutensa osallistua kevään 1994 ja syksyn 1994 ylioppilastutkintoon.

Kantelijan mukaan päätös perustui yksipuolisesti koulun rehtorin antamaan selvitykseen sekä koevastausten samanlaisuuteen. Kantelija korosti, että molemmat epäillyt olivat toistuvasti kiistäneet syyllistyneensä vilppiin.

Ylioppilastutkintolautakunnalla oli käytettävissä päätöstä tehdessään lukion rehtorin lähettämä selvitys liitteineen sekä asianomaisten kokelaiden antamat vastineet. Rehtorin selvityksen mukaan kantelija oli koululla 11.4.1994 järjestetyssä kuulemistilaisuudessa tunnustanut vilpin. Lautakunnalle antamassaan vastineessa kantelija oli kuitenkin ilmoittanut, että tunnustukselle ei pidä antaa merkitystä, koska hän ei ollut täysin ymmärtänyt, mihin häneltä tunnustamista tiedusteltiin. Kysymyksessä oli väärinkäsitys. Avunsaannista epäilty kokelas oli kiistänyt vilpin sekä häntä koululla kuultaessa että ylioppilastutkintolautakunnalle antamassaan vastineessa.

Ylioppilastutkintoasetuksen 5 §:ssä ei ole nimenomaisesti ilmaistu sitä, miten vakuuttavaa näyttöä epäilystä vilpistä ja kokelaan syyllisyydestä pitää vaatia, jotta lainkohdan tarkoittama seuraamus voidaan määrätä. Lainkohdan sanamuoto kuitenkin viittaa siihen, että epäillyn teon ja henkilön syyllisyyden pitää olla selvitetty luotettavasti ennen kuin häneen voidaan kohdistaa seuraamuksia.

Säännökseen sisältyy rangaistusluontoinen seuraamus. Vilpin toteamisesta aiheutuu osanotto-oikeuden menetys myös lähinnä seuraavaksi järjestettäviin kirjallisiin kokeisiin. Kysymyksessä ei siis ole pelkästään sen kokeen keskeytys, missä epäilty vilppi on havaittu.

Oikeusjärjestyksemme rakentuu periaatteelle, että silloin, kun henkilölle määrätään rangaistuksen luontoinen seuraamus hänen syykseen luetun lainvastaisen menettelyn vuoksi, syyllisyydestä pitää olla ns. täysi näyttö, ellei lainkohdassa nimenomaisesti ole käytetty jotakin tätä matalampaa näyttökynnystä kuvaavaa ilmaisua. Tämä periaate ilmenee erityisesti oikeuskäytännössä ja oikeuskirjallisuudessa.

Oikeusasiamies katsoi, että tulkinnallista johtoa voidaan saada erityisesti Helsingin yliopiston kanslerin 30.4.1992 vahvistamasta opintasuoritusten arvostelua ja kuulusteluja sekä oikeusturvalautakuntaa koskevasta johtosäännöstä. Johtosäännön 17 §:n mukaan kuulustelun valvojan on keskeytettävä asianomaisen opiskelijan kuulustelu, jos hän havaitsee tämän syyllistyvän vilppiin. Kuulemismenettelyn jälkeen vilppiin syyllistyneen opiskelijan kuulustelu hylätään, mistä päätöksestä tällä on valitusoikeus tiedekuntaneuvostolle. Johtosäännön 21 §:ssä säädetään kurinpitomenettelystä. Kun opiskelijan syyllistyminen vilppiin on täysin näytetty toteen, dekaani voi ilmoittaa kuulusteluvilpin yliopistoasetuksen 63 §:n mukaista kurinpitomenettelyä varten. Tässä menettelyssä opiskelijalle voidaan antaa muistutus tai varoitus taikka hänet voidaan erottaa määrääjäksi yliopistosta. Johtosäännöstä ilmenee, että kurinpidollisen seuraamuksen määrääminen edellyttää vilpin luotettavaa selvitystä. Jos vilpistä on jäänyt varteenotettavaa epäilystä, ei kurinpitomenettelyyn voida ryhtyä.

Ylioppilastutkintoasetuksen 5 §:ää tulisi oikeusasiamiehen käsityksen mukaan tulkita niin, että myös tässä lainkohdassa tarkoitettu seuraamus voidaan määrätä vain silloin, kun kokelaan syyllistyminen vilppiin on täysin näytetty toteen.

Kuulemistilaisuutta koululla ei ollut järjestetty siten, että se parhaalla mahdollisella tavalla olisi palvellut tapahtuneen asianmukaista, totuudellista ja epäillyn oikeusturvanäkökohdat huomioon ottavaa selvittämistä ja päätöksentekoa. Lautakunta sai tiedon kuulemistilaisuudessa esitetyistä kertomuksista rehtorin kirjeen välityksellä. Kuulemistilaisuudessa ei laadittu pöytäkirjaa, johon kertomukset olisi merkitty tarkasti ja asianmukaisesti allekirjoitettu. Kantelijan väitetyn tunnustamisen merkitystä arvioitaessa oli erityisesti otettava huomioon kuulemistilaisuuden järjestelyyn liittyvät seikat sekä kuulemistapa ja kantelijalle esitetyt kysymykset. Myös muu rehtorin kirjeessä esitetty selvitys oli kantelijan syyllisyyden kannalta tulkinnanvaraista ja näyttöarvoltaan heikkoa.

Oikeusasiamies katsoi, että ylioppilastutkintolautakunnan päätös ei perustunut niin luotettavaan selvitykseen kuin syyppääksi toteava ratkaisu olisi ylioppilastutkintoasetuksen 5 §:n mukaan edellyttänyt. Säännös on kuitenkin tulkinnanvarainen ja näyttövaatimuksen tarkan korkeuden määrittäminen jättää soveltajalle jonkin verran harkinnanvara. Myös selvityksen näyttöarvon arvioiminen on jossakin määrin harkinnanvarainen kysymys. Näin ollen lautakunnan näyttöratkaisu ei ollut sillä tavoin lainvastainen, että se olisi antanut oikeusasiamiehelle aihetta muuhun kuin kiinnittää huomiota seuraaviin seikkoihin:

Ylioppilastutkintolautakunnan olisi tullut huolehtia siitä, että epäillyn vilpin selvittämisessä olisi noudatettu hallintomenettelylain 17 §:n 1 momentista ilmenevää asian perusteellisen selvittämisen periaatetta. Mahdollista vilppiä tutkittaessa on tärkeää ottaa huomioon vilpistä epäillyn oikeusturva ja pyrkiä varmistamaan asian perusteellinen ja puolueeton selvittäminen. Erityisesti silloin kun syyppääksi toteavaan päätökseen liittyy rangaistusluontoinen seuraamus, syyllisyyskysymys pitää selvittää luotettavasti.

Myös rehtorin olisi pitänyt ottaa huomioon hallintomenettelylain 17 §:n 1 momentista ilmenevä periaate selvittäessään epäiltyä vilppiä. Hänen olisi tullut kiinnittää huomiota lisäksi hallintomenettelylain 20 §:n määräykseen suullisen selvityksen merkitsemisestä ylioppilastutkintolautakunnalle lähettämäänsä asiakirjaan.

Oikeusasiamies piti myös sitä moitittavana, että englannin kielen lehtori oli keskusteluissa kantelijan vanhempien kanssa kytkenyt yhteen tunnustamisen ja suosituksensa antamisen Yhdysvalloissa tapahtuvaa opiskelua varten. Vaikka tätä ei olisikaan tarkoitettu painostamiseksi tunnustukseen, tällainen menettely saattaa tuntua sellaiselta epäilyn kohteesta.

Uudessa, 1.1.1996 voimaan tulevassa, ylioppilastutkintoasetuksessa (1000/1994) on vilpin toteaminen ja seuraamuksen määrääminen siirretty lukion rehtorille. Yhdenmukaisen soveltamiskäytännön ja kokelaiden oikeusturvan varmistamiseksi ylioppilastutkintolautakunnan tulisi antaa kouluille tarkat ohjeet vilppiä koskevan epäilyn selvittämismenettelystä ja vilpin toteamiseksi vaadittavasta näytöstä. On tärkeää, että kuulemistilaisuuksissa käytetään todistajaa ja että niistä laaditaan pöytäkirja. Pitäisi harkita, olisiko selvityksen hankkiminen syytä uskoa jollekin muulle kuin rehtorille, koska hänelle kuuluu päätöksenteko asiassa. Tapauksesta riippuen esimerkiksi virka-avun pyytäminen lääninhallitukselta saattaisi parhaiten turvata luottamuksen tutkinnan puolueettomuuteen.

Oikeusasiamies saattoi käsityksensä ylioppilastutkintolautakunnan, lukion rehtorin ja englannin kielen lehtorin tietoon.

/V

A_ylioppilastutkinnoista_5_§_(717/47)

HMenL_17_§_1_mom._(598/82)

HMenL_20_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Tutkintavanki

R:EOA

Vapauttaminen

D:511/2/94

Esitys

A:26.5.1995

/O

Esitys tutkintavangin vapauttamisesta

Tarkastaessaan lääninvankilan vangin eristämisestä ja erillään asuttamisesta pidettävää päiväkirjaa oikeusasiamies havaitsi, että raastuvanoikeus (nykyään käräjäoikeus) oli määrännyt eräät lääninvankilassa säilytettävät tutkintavangit vapautettavaksi. Heidät toimitettiin raastuvanoikeudes-

ta takaisin vankilaan virka-ajan jälkeen klo 16.30. Tutkintavangit vaativat, että heidät vapautetaan välittömästi. Heidät vapautettiin kuitenkin vasta seuraavana aamuna.

Tutkintavankien vapauttamiselle ei ollut muuta estettä kuin, että heidät toimitettiin oikeudesta vankilaan virka-ajan jälkeen. Vapauttamisasiakirjoja ei voinut laatia virka-ajan jälkeen. Mahdolliseen vapauttamiseen ei vankilan käytännön mukaan varauduta ennakolta, ellei tuomioistuimesta ilmoiteta vankilaan ennen virka-ajan päättymistä vangin vapauttamisesta.

Lääninvankilan käytäntö ei oikeusministeriön vankeinhoito-osaston mukaan poikennut muiden vankiloiden käytännöstä. Vankeinhoito-osaston mukaan vangittu ei menetä sitä aikaa, joka kuuluu tosiasialliseen vapauttamiseen. Vankila ilmoittaa tuomioistuimelle vangin todellisen vapauttamisajan. Vangittuna oloaika vähennetään kokonaisuudessaan lopullisen tuomion yhteydessä tai ellei näin ole tapahtunut vankeinhoito-osasto lukee vapaudenmenetystä vastaavan ajan tuomitun rangaistusajaksi.

Oikeusasiamies totesi, että Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan 1 kappaleen mukaan jokaisella on oikeus vapautteen ja henkilökohtaiseen turvallisuuteen. Keneltäkään ei saa riistää hänen vapauttaan, paitsi sopimuksesta ilmenevissä tapauksissa ja lain määräämässä järjestyksessä.

Henkilökohtainen vapaus nauttii myös Suomessa Suomen hallitusmuodon 6 §:n mukaista perusoikeussuojaa. Pakkokeinolain 9 §:n mukaan vangitsemisesta päättää se tuomioistuin, joka on syyteasiassa toimivaltainen. Tuomioistuimen on pidättämiseen oikeutetun virkamiehen esityksestä tai omasta aloitteestaan määrättävä vangittu päästettäväksi vapaaksi heti, kun edellytyksiä vangittuna pitämiseen ei enää ole.

Vapaudenriisto edellyttää oikeusasiamiehen mukaan aina laillista hyväksyttävää syytä. Vapauden riistoperusteen päätyttyä asianomainen on vapautettava välittömästi. Vapauttamisen ei voi olla riippuvainen siitä, mihin vuorokauden aikaan asianomainen toimitetaan tuomioistuimesta vankilaan. Kaavamainen ja joustamaton hallintokäytäntö ei ole oikeusasiamiehen mukaan hyväksyttävä peruste vapauttamisen siirtämiseen.

Vain vapautetun perusteltu pyyntö, esimerkiksi kulkuyhteyksien puuttumisen vuoksi tai muusta vastaavasta syystä johtuen, voi oikeusasiamiehen mielestä mahdollistaa vapauttamisen siirtämisen myöhäisestä illasta seuraavaan aamuun. Vangittu pyydetään hyvissä ajoin tuomaan tuomioistuimeen. Vankilassa on näin ollen mahdollista selvittää ennakolta mahdollista vapauttamista varten, onko olemassa muita esteitä hänen vapauttamiselleen. Tuomioistuimen päätyessä siihen, että vangittuna pitäminen ei ole enää tarpeen, vanki voidaan vapauttaa välittömästi oikeuspaikalta tai välittömästi vankilaan toimittamisen jälkeen.

Oikeusasiamiehen mielestä vangin vapauttamisasiakirjat on syytä laatia aina ennakolta valmiiksi ja tavoitteeksi on asetettava se, että tutkintavanki vapautetaan jo käräjäpaikalta. Mahdollisten vapauttamisen esteiden ilmaantuessa voidaan vankilasta saattaa tieto niistä käräjäpaikalle.

Lääninvankilan menettely ei esille tulleissa tapauksissa antanut oikeusasiamiehelle aihetta toimenpiteisiin. Oikeusasiamies saattoi tekemänsä havainnot oikeusministeriön tietoon ja kehotti ministeriötä 31.9.1995 mennessä ilmoittamaan mihin toimenpiteisiin tehdyt havainnot ovat ministeriössä antaneet aihetta.

/V

Euroopan_ihmisoikeussopimus_5_Art._1_kappale
HM_6_§
Pakkokeinolaki_9_§
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Enimmäisaika	R:EOA
Luonnonsuojelu	D:356/4/94
Rantojensuojelu	A:21.6.1995
Toimenpidekielto	
Käsitys	

/O

Käsitys toimenpidekiellon enimmäisajan ylittämisestä

Luonnonsuojelulain 18 §:n 2 momentin mukaan lääninhallitus voi kieltää välikaisesti, enintään kahdeksi vuodeksi, alueen sellaisen käyttämisen, joka voi vaarantaa lunastuksen tarkoituksen.

Lääninhallitus oli vireillä olevaan lunastusasiaan liittyen asettanut valtakunnallisen rantojensuojeluohjelman alueella sijaitsevan rakennuspaikan toimenpidekieltoon yhdeksi vuodeksi. Kun oli kulunut jo runsaat viisi kuukautta toimenpidekiellon päättymisestä, lääninhallitus asetti rakennuspaikan uudelleen yhdeksi vuodeksi toimenpidekieltoon samassa lunastusasiassa.

Oikeusasiamies katsoi, että toimenpidekiellon enimmäisaikana tulee pitää ajanjaksoa, joka lasketaan sen alkamisesta sen päättymiseen. Toimenpidekiellossa ei tule hyväksyä mitään katkosta siten, että laissa säädetty kahden vuoden aika käytännössä ylittyy, jollei kysymys ole uudesta kiellosta, joka liittyy toisella perusteella vireille tulleeseen uuteen lunastusasiaan.

/V

LuonnonsuojeluL_18_§_2_mom_(672/91)
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Kunnallinen itsehallinto	R:AOA
Subjektiivinen oikeus	D:2028/2/94
Toimeentulotuki	A:27.6.1995
Käsitys	

/O

Käsitys toimeentulotuen myöntämisperusteita koskevien kuntakohtaisten soveltamisohjeiden lainmukaisuudesta

Kuntalain 8 §:n 2 momentin mukaan lääninhallitus voi kante-
lun johdosta tutkia, onko kunta toiminut voimassa olevien
lakien mukaan. Kun oikeus toimeentulotukeen on sosiaalihuol-
tolain 30 §:n mukaan jokaiselle kuuluva subjektiivinen oi-
keus viimesijaiseen toimeentuloturvaan, tämän oikeuden to-
teutuminen ei kuulu kunnallisen itsehallinnon alaan. Apu-

laisioikeusasiamies katsoi, että lääninhallitusten tulee edelleen valvoa kuntien toimeentulotuen myöntämiskäytäntöä ja kuntien viranhaltijoilleen antamia toimeentulotuen myöntämisperusteita koskevia soveltamisohjeita sekä saada tässä tehtävässä tarvittavat tiedot lääninoikeuksien ratkaisuksista.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Eläketulovähennys	R:AOAVM
Perusvähennys	D:1650/2/95
Verotus	A:9.8.1995
Esitys	

/O

Esitys valtioneuvostolle tuloverolain eläketulo- ja perusvähennyksen muuttamisesta

Eläkeläisen verotus johti hänelle myönnetyn kansaneläkkeen perusosan jälkeen nettotulojen pienenemiseen. Marginaaliveron suuruus johtui tuloverolain 101 §:n mukaisen eläketulovähennyksen ja 106 §:n mukaisen perusvähennyksen määrän jyrkästä putoamisesta.

Apulaisoikeusasiamiehen varamies esitti valtioneuvostolle, että eläketulo- ja perusvähennyssäännöksiä kehitettäisiin siten, ettei marginaaliverotus niiden vaikutuksesta muodostuisi kohtuuttomaksi.

/V

EOA:n_JS_8_§
EOA:n_JS_8_a_§
EOA:n_JS_13_§
TuloveroL_101_§
TuloveroL_106_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Asiakirja	R:AOA
Asianosainen	D:1212/4/94
Käsitys	A:16.8.1995

/O

Käsitys kaupunginhallituksen menettelystä asianosaisen oikeutta asiakirjaan koskevassa asiassa

Kaupunginhallitus oli käsitellyt asianosaisen pyynnön saada tieto toimipaikkansa siirtoa koskevasta asiakirjasta. Käsitely tapahtui noin 11 kuukautta pyynnön esittämisen jälkeen. Kaupunginhallituksen päätöksestä toimipaikan siirtoa koskevassa asiassa oli tuolloin jo valitettu lääninoikeuteen. Kaupunginhallitus hylkäsi tiedon saantia koskevan pyynnön, koska piti asiakirjaa yksityisenä kirjeenä. Kaupunginhallitus palautti asiakirjan sen kirjoittajille ennen lääninoikeuden ratkaisua. Pynnön esittäjä kääntyi oikeusasiamiehen puoleen.

Apulaisoikeusasiamies totesi asiakirjoista ilmenevän, että kysymyksessä oleva asiakirja sisälsi kantelijaa koskevan kannan, joka on voinut vaikuttaa kysymyksessä olevaa asiaa koskevaan päätökseen, jossa kantelija oli asianosainen. Hänellä oli sen vuoksi lähtökohtaisesti yleisten asiakirjain julkisuudesta annetun lain 19 §:n mukaan oikeus saada tieto kyseisestä asiakirjasta. Apulaisoikeusasiamies katsoi, että kaupunginhallituksen perustelut olla antamatta tietoa asia-

kirjasta olivat virheelliset ja riittämättömät.

Apulaisoikeusasiamies katsoi edelleen, että kun kaupunginhallitus käsitteli lääninhallituksessa jo vireillä olevaa kysymystä ja luovutti asiakirjan takaisin sen kirjoittajille, se rajoitti perusteettomasti kantelijan oikeuksia tiedon saantiin. Apulaisoikeusasiamiehen mukaan kaupunginhallituksen olisi tullut viipymättä ja viimeistään, kun se käsiteli valitusta siirtoasiassa, tullut ottaa kantaa kaikkiin asiaan liittyviin tiedon luovuttamista koskeviin vaatimuksiin.

Apulaisoikeusasiamies saattoi käsityksensä kaupunginhallituksen tietoon kaupunginhallituksen yleisten asiakirjain julkisuudesta annetun lain 2 ja 19 §:n vastaisesta menettelystä. Apulaisoikeusasiamies antoi kaupunginhallitukselle huomautuksen sen edellä mainitun lain 8 §:n 2 momentin vastaisesta menettelystä.

/V

AsiakJulkL_2_§_(83/51)

AsiakJulkL_8_§_2_mom.

AsiakJulkL_19_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Erehdyttäminen

R:AOA

Lausunto

D:1024/4/95

Lääninhallitus

A:23.8.1995

Nimi

Käsitys

/O

Käsitys lääninhallitukselle siitä, että sen lausuntopyyntönä käytämä myönteinen päätös erehdytti kantelijan

Kantelija haki lääninhallitukselta sukunimensä muuttamista. Lääninhallitus lähetti hakemuksen nimilautakunnalle nimilain 17 §:n mukaisesti. Lausuntopyyntö tehtiin myönteisen päätöksen muotoon tehdyllä lomakkeella. Nimilautakunta ei puoltanut kantelijan nimenmuutoshakemusta. Lääninhallitus lähetti kaikki asiakirjat kantelijalle vastineen antamista varten, koska mukana ollut lausuntopyyntö oli otsikoitu päätökseksi ja koska siinä oli päiväys ja esittelijän allekirjoitus leimasimella, kantelija ymmärsi saaneensa nimenmuutoshakemuksensa myönteisen päätöksen ja ryhtyi muuttamaan eri asiakirjoihin uutta nimeään. Lääninhallitus lähetti kantelijalle sittemmin uuden, hylkäävän päätöksen.

Apulaisoikeusasiamies katsoi käsityksensä, että lääninhallitus oli lausuntopyyntönä käyttämällä myönteisellä päätöksellä erehdyttänyt kantelijan ja toiminut näin vastoin hyvän hallintotavan periaatteita ja hallintomenettelylain 4 §:n säännöksiä asianomaiselle annettavasta neuvonnasta. Lääninhallitus on sittemmin uudistanut lausuntomenettelyään siten, ettei vastaavia väärinkäsityksiä voi enää syntyä.

Apulaisoikeusasiamies saattoi käsityksensä lääninhallituksen tietoon.

/V

HMenL_4_§

NimiL_17_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Esteellisyys	R:EOA
Mainos	D:1364/4/94
Virkamies	A:29.8.1995
Käsitys	

/O

Käsitys virkamiehen esiintymisestä laitemainoksessa

Eduskunnan oikeusasiamiehelle osoitetussa kantelussa kiinnitettiin oikeusasiamiehen huomiota siihen, että korkeakoulun rehtori esiintyi erään tietokoneen laitemainoksessa.

Oikeusasiamies totesi ratkaisussaan, että selvityksistä ei käynyt ilmi sellaista, joka olisi antanut aiheen epäillä rehtorin käyttäneen asemaansa omaksi hyödykseen mainoksessa. Sen sijaan selvityksistä kävi ilmi, että korkeakoulussa oli mainoksen julkaisemisen aikaan tulossa ajankohtaiseksi tietokonehankintaan liittyvien tarjouspyyntöjen käsittely. Tässä hankinnassa oli mukana rehtorin mainostamien laitteiden toimittaja. Rehtori vetäytyi kantelun johdosta hankintaneuvotteluista, jotka muutoin olisivat kuuluneet hänen virkatehtäviinsä.

Oikeusasiamies totesi käsityksensä, että koska rehtori esiintyi laitteiden mainoksessa, hän tuli hallintomenettelylain 10 §:n 1 momentin 6-kohdan nojalla esteelliseksi osallistumaan vireillä olleen ja virkatehtäviinsä kuuluneen laitehankinnan käsittelyyn. Rehtorin olisi tullut tämän johdosta huolehtia siitä, ettei hän saata itseään esteelliseksi käsittelemään hänen virkatehtäviinsä kuuluvia asioita. Tässä suhteessa oikeusasiamies katsoi rehtorin toimineen laitemainoksessa esiintyessään epäasianmukaisesti.

Oikeusasiamies saattoi käsityksensä rehtorin tietoon.

/V

HMenL_10_§_1_mom._6_kohta

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Hallintomenettelylaki	R:EOA
Irtisanominen	D:1839/2/95
Kunnallisasia	A:31.8.1995
Esitys	

/O

Esitys kunnanjohtajan irtisanomisperusteiden muuttamiseksi

Kunnallislain 56 §:n 4 momenttiin tehtiin vuoden 1993 alusta lukien muutos, jonka mukaan kunnanvaltuusto saattoi virkasäännön määräysten estämättä irtisanoa kunnanjohtajan, jos kaksi kolmasosaa saapuvilla olevista valtuutetuista sitä kannatti.

Oikeusasiamies totesi, että kunnallislakiin tehdyllä muutoksella oli heikennetty olennaisesti kunnanjohtajan palvelusuhdeturvaa. Muutoksen merkittävyyteen nähden sen perustelut olivat olleet varsin niukat. Perusteluissa ei muutosta ollut tarkasteltu kunnan johtavan virkamiehen oikeusturvan näkökulmasta.

Kuntien virkasäännöt edellyttivät varsin painavia irtisano-

misperusteita. Myös työsopimuslakia ja valtion virkamieslaki edellyttivät, että perusteet työ- ja virkasuhteen irtisanomiselle olivat erityisen painavat.

Uuteen, 1.7.1995 voimaan tulleeseen, kuntalakiin ei ollut tehty merkittäviä irtisanottavan kunnanjohtajan oikeusturvaa parantavia muutoksia. Irtisanomisperusteena oli edelleen yksinomaan se, että kunnanjohtaja oli menettänyt valtuuston määrääneen luottamuksen. Laissa ei ollut mainintaa siitä, millaisia luottamuksen menettämisen syiden tuli olla.

Luottamuspula ja luottamuksen menetys ovat käsitteinä varsin yleisluontoisia ja sisällöltään tulkinnanvaraisia. Tämän johdosta ei voida pitää poissuljettuna sitä vaihtoehtoa, että irtisanomisen tosiasialliset syyt luottamuspulaksi nimitetyn perusteen taustalla ovat ristiriidassa yleisten hallinto-oikeudellisten periaatteiden kanssa.

Suomi oli vuonna 1992 ratifioinut ILO:n yleissopimuksen, joka kieltää irtisanomasta työntekijää ilman pätevää syytä. Sopimus koskee myös kaikkia kunnallisia viranhaltijoita. Sopimusvaltiot eivät ole sen ratifioinnin jälkeen saaneet muuttaa lainsäädäntöään siten, että se olisi ristiriidassa sopimuksen kanssa.

Valtuuston päätösten laillisuuden valvonta kunnassa kuuluu kuntalain 56 §:n mukaan kunnanhallitukselle. Kunnanjohtajalla on päävastuu asioiden valmistelusta ja esittelystä kunnanhallituksessa. Kunnanjohtajan laillisuusvalvontaan liittyvien virkatoimien uskottavuus vaarantui, mikäli valtuusto saattoi milloin tahansa ilman riittäviä asiallisia perusteita irtisanoa hänet.

Oikeusasiamies saattoi käsityksensä kunnanjohtajan irtisanomisperusteiden muutostarpeesta valtioneuvoston tietoon tarpeelliseksi katsottaviin toimenpiteisiin ryhtymistä varten.

/V

EOA:n_JS_8_§
EOA:n_JS_8a_§
KunnallisL_56_§_4_mom._(979/92)
KuntaL_22_§
KuntaL_24_§
KuntaL_25_§
HMenL_24_§
TyösopimusL_37_§
Valtion_virkamiesL_25_§_(750/94)
ILO:n_yleissopimus_nro_158_työnantajan_toimesta_tapahtuvasta_palvelussuhteen_päättämisestä
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Ulkoilu R:AOA
Vanki D:1840/4/94
Käsitys A:8.9.1995

/O

Käsitys keskusvankilan menettelystä vangin ulkoilun järjestämisessä

Kanteliija siirrettiin lääninvankilasta oikeudessa kuulemistavarten kahdeksi päiväksi keskusvankilaan. Kanteliija pyysi molempina päivinä päästä ulkoilemaan, mutta ulkoilua ei jär-

jestetty.

Keskusvankilan johtaja totesi, että ensimmäisenä päivänä kyseisen osaston ulkoiluaika oli jo ohitse, kun kanteliija klo 13 aikaan saapui keskusvankilaan. Toisena päivänä kanteliija oli oikeudessa osaston ulkoiluaikana. Asiassa oli toimittu osaston päiväjärjestyksen mukaisesti. Tilapäisesti keskusvankilaan sijoitettuja vankeja on paljon ja on vaikeaa järjestää heille ulkoilua yksilöllisesti. Vankeinhoito-osasto totesi, että päiväjärjestyksestä pitäisi pystyä poikkeustapauksissa joustamaan.

Apulaisoikeusasiamies totesi, että vangeille on järjestettävä mahdollisuus ulkoilla vähintään tunti päivässä. Tämä oikeus on ehdoton ja kuuluu myös laitoksessa väliaikaisesti oleskeleville vangeille. Ulkoilu ei ole vain poikkeustapauksissa tai vain pyynnöstä toteutettava oikeus. Vankilan johtokunnan vahvistama osaston päiväjärjestys ei voi olla este vankien laissa säädetylle oikeudelle ulkoilla päivittäin.

Apulaisoikeusasiamies saattoi käsityksensä keskusvankilan johtajan tietoon.

/V

Laki_rangaistusten_täytäntöönpanosta_2_luku_8_§_1_mom.
Vankeinhoitoasetus_16_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Työvoimaviranomaiset	R:AOA
Virkakieli	D:1391/4/94
Käsitys	A:27.10.1995

/O

Käsitys työvoimaviranomaisille huonosta virkakielestä

Toimittajakoulutuksen saanut työnhakija sai työvoimatoimiston johtajalta kirjallisen työtarjouksen, jossa oli käytetty ilmaisuja "voitte sopia" ja "jos kyseinen työ kiinnostaa", mutta missään ei ollut mainintaa siitä, että kyseistä myymäläapulaisen paikkaa oli ehdollisuudesta huolimatta haettava päivärahan menettämisen uhalla.

Koska työnhakija ei ottanut työtarjouksen johdosta yhteyttä työvoimatoimistoon eikä työnantajaan, työvoimatoimisto lähetti hänelle vaikeaselkoisen ilmoituksen päivärahan maksamisen keskeyttämisestä.

Apulaisoikeusasiamies katsoi, että sanonnat "voitte sopia" ja "jos kyseinen työ kiinnostaa" sisälsivät ajatuksen, ettei työnhakijan tarvinnut ottaa yhteyttä, ellei työ kiinnostanut. Ne eivät suinkaan sisältäneet sitä ajatusta, että työpaikkaa oli haettava päivärahan menettämisen uhalla.

Apulaisoikeusasiamies katsoi, ettei työvoimatoimiston ja toimistonjohtajan työnhakijalle lähettämän kirjallisen työtarjouksen sekä päivärahan maksamisen keskeytyksestä annettavan työvoimapolitiittisen lausunnon virkakieli täyttänyt hyvän, informoivan ja yksiselitteisesti ymmärrettävän virkakielen vaatimuksia.

Työvoimaviranomaiset eivät myöskään olleet toimineet asiassa hallintomenettelylain 4 §:ssä ilmenevän hyvän neuvonta- ja

palveluperiaatteen vaatimuksen mukaisesti.

Apulaisoikeusasiamies saattoi käsityksensä työvoimaviranomaisten tietoon.

/V

HMenL_4_§_(598/82)

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Keskeytys	R:EOA
Palkka	D:1927/4/94
Täytäntöönpano	A:7.11.1995
Ulosmittaus	
Käsitys	

/O

Käsitys täytäntöönpanon keskeytyksestä palkan ulosmittauksessa

Läänihallitus oli määrännyt päätöksellään 16.9.1994 täytäntöönpanon keskeytettäväksi ulosmittausvalitusasiassa, joka koski nimismiespiirin avustavan ulosottomiehen suorittamaa ulosmittausta valittajan eläkkeestä. Ulosottomies oli maksukieltoa antamatta keskeyttänyt suoritusten tilityksen velkojalle. Kantelija arvosteli sitä, että ulosottomies ei ollut samalla peruuttanut maksukieltoa eläkkeenmaksajalle.

Oikeusasiamies totesi, että ulosottolain 9 luvun 9 §:n mukaan ulosotonhaltijan tulee, jos syytä on ja asia ei siedä viivytystä, keskeyttää täytäntöönpano, kun ulosottomiehen menettelystä on sille valitettu. Keskeytys määrätään tois- tai useaksi tai kunnes lopullinen päätös asiassa annetaan. Keskeytyksen ehdoksi voidaan määrätä vakuuden asettaminen.

Laissa ei ole kuitenkaan säännöksiä siitä, miten täytäntöönpanon keskeytyspäätös pannaan toimeen palkan ja eläkkeen ulosmittauksessa.

Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että täytäntöönpanon tulisi jähmettyä senhetkiseen vaiheeseensa eli että toimet täytäntöönpanon kohteena olevan tuomion mukaisen olotilan toteuttamiseksi pysähtyvät.

Ulosottolain 4 luvun 18 b §:n 4 momentin mukaan ulosmittaus katsotaan kunkin palkkaerän osalta toimitetuksi, kun ulosottomies on saanut ulosottoon menevän osan haltuunsa tai se on hänelle maksettu. Näin ollen kunkin palkanpidätyksen osalta voidaan valittaa erikseen ulosotonhaltijalle määräajassa, joka alkaa kunkin erän kertymisestä. Sama koskee myös eläkettä (ulosottolain 4 luvun 7 §:n 1 mom).

Jos siis maksukieltoa ei peruuteta, merkitsee se uusien palkka- tai eläke-erien osalta ulosmittauksen tosiasiallista tapahtumista keskeytyspäätöksestä huolimatta. Tällöin ei täytäntöönpanon keskeytys enää tulisikaan vaikuttamaan siten, että täytäntöönpano jähmettyy sen hetkiseen vaiheeseensa. Täytäntöönpanon keskeytyksellä ei myöskään olisi velallisen kannalta käytännössä merkitystä, jos maksukielto jäisi voimaan.

Ulosotonhaltijalla on mahdollisuus määrätä täytäntöönpanon keskeytys siinä laajuudessa kuin keskeytyksen tarkoituksen saavuttaminen ulosotonhaltijan mielestä edellyttää. Keskey-

tyspäätöksessä olisi aina asianmukaista määrätä, pysytetäänkö maksukielto voimassa. Jos maksukiellosta ei päätöksessä erikseen määrätä, ulosottomiehen tulisi oikeusasiamiehen käsityksen mukaan ulosottolain 4 luvun 18 b §:n 4 momentin säännös huomioon ottaen peruuttaa maksukielto.

Ulosottomies oli kantelun tultua vireille peruuttanut maksukiellon. Ottaen huomioon maksukiellon peruutuksen ja säännösten tulkinnanvaraisuuden kantelu ei antanut oikeusasiamiehelle aihetta muihin toimenpiteisiin kuin että hän saattoi käsityksensä ulosottolain 9 luvun 9 §:n nojalla annettavan keskeytyspäätöksen täytäntöönpanosta nimismiehen, oikeusministeriön ja lääninhallituksen tietoon.

/V

UlosottoL_4_luku_186_§

UlosottoL_9_luku_9_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Ennakkoäänestys

R:AOA

Puolustusvoimat

D:1938/4/94

Vaalit

A:28.11.1995

Käsitys

/O

Käsitys osallistumismahdollisuudesta neuvoo-antavaan EU-kansanäänestykseen

Kantelija oli ollut neuvoo-antavan EU-kansanäänestyksen aikaan lokakuussa 1994 ilmavoimien lentokonehankintaan liittyneellä erikoiskurssilla St. Louisissa Yhdysvalloissa. Hän ja viisi muuta kurssilaista olivat anoneet vapautusta palveluksesta päästäkseen äänestämään lähimpään Chicagossa sijaitsevaan ennakkoäänestyspaikkaan. Mahdollisuutta ennakkoäänestämiseen ei ollut kuitenkaan järjestynyt.

Apulaisoikeusasiamies totesi, että oikeus osallistua vaaleihin oli yksi kansalaisen perusoikeuksista. 1.8.1995 voimaan tulleen perusoikeusuudistuksen yhteydessä lisättiin hallitusmuotoon nimenomainen säännös vaali- ja osallistumisoikeuksista. Hallitusmuodon 11 §:n mukaan jokaisella Suomen kansalaisella oli oikeus äänestää valtiollisissa vaaleissa ja kansanäänestyksissä.

Ilmavoimien erikoiskurssista oli tosin sitovasti päätetty jo keväällä 1994 ennen kuin laki neuvoo antavasta kansanäänestyksestä ja asetus ennakkoäänestyspaikkoina olevista Suomen edustustosta annettiin. Koulutusajankohdasta ei ollut lisäksi päättänyt yksistään ilmavoimien esikunta, vaan myös koulutusta antanut yhdysvaltalainen osapuoli.

Asia olisi joka tapauksessa voitu ottaa huomioon ilmavoimien esikunnassa aiemmin. Osa kurssilaisista oli nimittäin ollut koulutuksessa sekä ennakkoäänestyksen aikaan että varsinaisena vaalipäivänä. Oikeusministeriössä ei ollut kansanäänestyksen aikaan vielä tietoa ilmavoimien kurssilaisista. Kevään 1995 eduskuntavaaleissa yhdeksi ennakkoäänestyspaikaksi oli asetuksella määrätty useiden kurssilaisien silloinen asuinpaikka.

Apulaisoikeusasiamies kiinnitti pääesikunnan ja ilmavoimien esikunnan huomiota velvollisuuteen järjestää henkilöstön ja

asevelvollisten palvelus siten, että näillä oli mahdollisuus halutessaan käyttää vaaleissa äänioikeuttaan. Erityisesti tämä tuli ottaa huomioon suunniteltaessa ja järjestettäessä ulkomailla palvelevien henkilöiden koulutusta ja palvelustehtäviä.

/V

HM_11_§_(969/95)

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Lapsen huolto	R:AOA
Lausunto	D:1429/4/95
Sosiaalijohtaja	A:29.11.1995
Huomautus	

/O

Huomautus sosiaalijohtajalle lapsenhuoltoasiassa

Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun asetuksen (848/83) 5 §:n 2 momentin mukaan sosiaalilautakunta saa tehdä selvityksen ainoastaan tuomioistuimen pyynnöstä. Selvityspyynnön vastaanottaneen sosiaalilautakunnan on lähetettävä selvitys suoraan sitä pyytäneelle tuomioistuimelle.

Lapsen isä oli pyytänyt lastenvalvojana toimineelta sosiaalijohtajalta lausuntoa poikansa huollosta ja asumisesta. Kunnan sosiaalijohtaja antoi lausunnon isälle ilman tuomioistuimen pyyntöä ja ennen kuin vanhempien avioeroasia oli edes pantu vireille.

Apulaisoikeusasiamies antoi sosiaalijohtajalle huomautuksen tämän virheellisestä menettelystä.

/V

A_lapsen_huollosta_ja_tapaamisoikeudesta_5_§_2_mom.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Työttömyyskassa	R:AOA
Työttömyysturva	D:1808/4/94
Työvoima	A:1.12.1995
Ei virh.	

/O

Ammattiliiton jäsenmaksun periminen ansiosidonnaisesta työttömyysturvasta

Ammattiliiton jäsenmaksun periminen työttömyyspäivärahasta ei muodostanut sellaista työttömyyskassalain 1 §:ssä tarkoitettua yhteyttä, jossa kassan itsenäisyys tulisi rajoitetuksi laissa kielletyllä tavalla. Periminen ei kuitenkaan ollut mahdollista muutoin kuin jäsenen antaman yksilöidyn valtuutuksen tai työttömyyskassan säännöissä olevan nimenomaisen määräyksen perusteella, koska työttömyyskassa on ammattiliitosta erillinen itsenäinen yksikkö.

/V

TyöttömyyskassaL_1_§

TyöttömyyskassaL_2_§

TyöttömyyskassaL_3_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Kunta	R:AOA
Rikosilmoitus	D:2154/4/94

Siviilipalvelus
Käsitys

A:1.12.1995

/O

Käsitys menettelystä tehtäessä siviilipalvelusmiehestä rikosilmoitusta

Kunta oli tehnyt siviilipalvelusmiehestä rikosilmoituksen ottamatta sitä ennen kirjallisesti yhteyttä siviilipalveluskeskukseen tilanteen ja tarvittavien toimenpiteiden selvittämiseksi.

Apulaisoikeusasiamies katsoi, että asian kirjallista selvittämistä ennen rikosilmoituksen tekemistä oli pidettävä siviilipalvelusmiehen oikeusturvan kannalta asianmukaisena menettelynä. Rikosilmoituksen tekeminen oli siviilipalvelusmiehen oikeusasemaan siinä määrin merkittävästi vaikuttava toimenpide, että edellytykset sen tekemiselle tuli selvittää etukäteen perusteellisesti. Kunta ei myöskään ollut ennen rikosilmoituksen tekemistä pyytänyt poliisilta virka-apua siviilipalvelusasetuksen 32 §:n edellyttämällä tavalla.

Apulaisoikeusasiamies kiinnitti kunnanhallituksen huomiota siviilipalveluslain ja -asetuksen sekä siviilipalveluksen suorittamisesta annettujen määräysten noudattamiseen siviilipalvelusmiesten palvelusta järjestettäessä.

/V

SiviilipalvelusL_26_§
SiviilipalvelusL_35_§
SiviilipalvelusA_32_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Kiireellinen asia	R:AOA
Valituskelpoinen päätös	D:1306/4/94
Vammaispalvelulain ohjeet	A:7.12.1995

/O

Käsitys kunnan sosiaali- ja terveyslautakunnan menettelystä

Kantelijat pyysivät oikeusasiamiestä tutkimaan menettelyvätkö kaupungin sosiaaliviranomaiset oikein heidän kieltäytyessään antamasta valituskelpoista päätöstä vammaisen henkilökohtaisen avustajan työsopimuksen edellyttämien työaikalain- ja vuosilomalain mukaisten korvausten suorittamisesta. Kantelijat katsoivat myös, että viranhaltija sekä aluejaosto olivat tarpeettomasti viivytelleet palveluasumista koskevan päätöksen valmistelua sekä oikaisuvaatimuksen käsittelyä. Kantelijoiden mukaan kaupungin ohjeet avustuksen myöntämiseksi vammaisen henkilön henkilökohtaisen avustajan palkkausmenoihin eivät perustuneet vammaispalvelulakiin ja -asetukseen.

Apulaisoikeusasiamies totesi, että viranhaltija oli tehnyt viisi päätöstä kantelussa tarkoitettun vuoden aikana henkilökohtaisen avustajan palkkauskustannusten korvaamisesta. Yhden päätöksen kantelijat olivat saattaneet oikaisua varten aluejaoston käsiteltäväksi. Koska muutkin päätökset koskivat vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista annetussa laissa sekä asetuksessa tarkoitettujen kustannusten korvaamisesta olisi apulaisoikeusasiamiehen mukaan muutoksenhaussa tullut muissakin päätöksissä noudattaa mitä oikaisumenettelystä viranhaltijan päätökseen sosiaalihuolto-

lain 45 §:n 2 momentissa ja sosiaalihuoltoasetuksen 16 §:n 1 momentissa säädetään.

Apulaisoikeusasiamies totesi, että aluejaosto oli käsitellyt oikaisuvaatimusta viranhaltijan päätöstä palveluasumista koskevassa asiassa lähes viisi ja puoli kuukautta. Aluejaoston olisi kuitenkin sosiaalihuoltoasetuksen 16 §:n 2 momentin mukaan tullut käsitellä oikaisuvaatimus kiireellisenä asiana. Apulaisoikeusasiamies katsoi aluejaoston menetelleen vastoin edellä mainitun säännöksen määräystä, kun jaosto vasta runsaat viisi kuukautta oikaisuvaatimuksen vireilletulon jälkeen teki päätöksen asiassa.

Kaupungin 19.1.1995 hyväksymät ohjeet korvauksen myöntämisestä henkilökohtaisen avustajan palkkaamiseen perustuivat vammaispalvelulain 8 §:n 2 momenttiin ja vammaispalveluasetuksen 16 §:ään. Ohjeet sisälsivät apulaisoikeusasiamiehen mukaan kuitenkin sellaisia rajoituksia, jotka eivät perustuneet lain ja asetuksen säännöksiin. Apulaisoikeusasiamiehen päätöksen mukaan kaupungin ohjeet kavensivat siten vammaispalvelulain ja -asetuksen myöntämiä etuuksia. Kaupungin sosiaali- ja terveyslautakunta menetteli vammaispalvelulain ja -asetuksen säännösten vastaisesti vahvistaessaan kyseiset toimintaohjeet.

Koska kaupungin sosiaali- ja terveyslautakunta oli päättänyt ryhtyä toimenpiteisiin edellä mainittujen ohjeiden saattamiseksi vammaispalvelulain ja -asetuksen säännösten mukaiseksi, asia ei antanut aihetta muihin toimenpiteisiin kuin, että apulaisoikeusasiamies saattoi käsityksensä kaupungin sosiaali- ja terveyslautakunnan sekä kaupungin aluejaoston virheellisestä menettelystä luottamuselinten tietoon.

/V

Vammaisuuden_perusteella_järjestettävistä_palveluista_ja_tukitoimista_annettu_laki_9_§_(380/87)
Vammaisuuden_perusteella_järjestettävistä_palveluista_ja_tukitoimista_annettu_asetus_16_§_(759/59)
Vammaisuuden_perusteella_järjestettävistä_palveluista_ja_tukitoimista_annettu_asetus_17_§
SosiaalihuoltoL_45_§_(710/82)
SosiaalihuoltoL_47_§
SosiaalihuoltoL_48_§
SosiaalihuoltoL_51_§
SosiaalihuoltoA_16_§_(607/83)
HMenL_7_§_(598/82)
HMenL_24_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Käytettävissä olevat tulot	R:AOA
Opintolaina	D:340/4/95
Opiskelija	A:11.12.1995
Toimeentulotuki	
Käsitys	

/O

Käsitys opiskelijan oikeudesta toimeentulotukeen

Kantelija haki 31.8.1994 toimeentulotukea syyskuulle 1994. Viranhaltija sai puhelimitse tiedon opintotukikeskuksesta, että kantelijalle oli myönnetty opintolainan valtioneuvoston päätös 31.8.1994, jolloin myös päätös oli postitettu. Viranhaltija

hylkäsi toimeentulotukihakemuksen, koska toimeentulotukilaskelma osoitti ylijäämää. Laskelmassa otettiin tulona huomioon opintolaina, joka viranhaltijan päätöksen perustelujen mukaan oli nostettavissa 5.9.1994 alkaneella viikolla.

Apulaisoikeusasiamies totesi, että kantelija oli voinut saada keskiviikkona 31.8.1994 postitetun opintotukipäätöksen aikaisintaan torstaina 1.9.1994. Tämän jälkeen hänen oli vielä odotettava pankin päätöstä lainan myöntämisestä. Päätöksen tehneen viranhaltijan olisi pitänyt ottaa huomioon, että opintolaina ei todennäköisesti ollut voinut olla kantelijan käytettävissä vielä 5.9.1994 alkaneella viikolla. Kantelijalle olisi pitänyt myöntää toimeentulotukea siihen asti, kunnes opintolaina olisi tosiasiallisesti ollut hänen käytettävissään.

Oikeuskäytännössä on katsottu, että opiskelija, joka ei ole hakenut tai nostanut opintolainaa, vaikka hänellä olisi ollut siihen oikeus, ei ole ollut oikeutettu toimeentulotukeen. Edelleen oikeuskäytännössä opintolaina on voitu laskea toimeentulolaskelmassa lainaan oikeutetun hakijan tuloksi, vaikka lainaa ei ole haettukaan. Apulaisoikeusasiamies korosti kuitenkin, että toimeentulotuki määrätään aina yksilökohtaisen harkinnan perusteella. Apulaisoikeusasiamies katsoi, että erityisesti on harkittava, onko syytä velvoittaa lukio-opintoja suorittavaa nuorta tai muita ei-ammattillisia opintoja suorittavaa henkilöä opintolainan ottamiseen.

/V

SosiaalihuoltoL_30_§
VNp_toimeentulotuen_ yleisistä perusteista_6_§_(988/93)
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Ulosmittaus	R:EOA
Ulosottoselvitys	D:1702/4/94
Valvonta	A:27.12.1995
Käsitys	

/O

Käsitys ulosmittauskelpoisen omaisuuden selvittämisestä ja ulosottomiehen valvontavelvollisuudesta

Kantelijoiden mielestä kaupunginvoudinviraston avustava ulosottomies ei ollut riittävästi selvittänyt velallisen, sittemmin konkurssiin asetetun yhtiön, ulosmittauskelpoista omaisuutta.

Oikeusasiamies totesi, että ennen kuin asia voidaan palauttaa velkojalle varattomuusesteellä, tulee täytäntöönpanoviranomaisen pyrkiä selvittämään, onko velallisella ulosmittauskelpoista omaisuutta tai varoja. Siitä, miten selvitys hankitaan, ei ole säännöksiä voimassa olevassa ulosottolainsäädännössä.

Ulosotossa noudatettaviin yleisiin periaatteisiin kuuluu virallistoimintoisuus, mikä merkitsee nyt kysymyksessä olevan asian osalta ns. etsiskelyvelvollisuutta eli sitä, että ulosottomiehen on viran puolesta etsittävä velallisen ulosmittauskelpoista omaisuutta.

Ulosottokäytännössä on muodostunut tavanomaisoikeudellisia sääntöjä asianmukaisesta menettelystä. On katsottu, että

ulosottomiehen velvollisuutena on hankkia tiedot velallises-ta ja tämän omaisuudesta ainakin maksuttomista tietolähteis-tä, kuten verotustiedoista. Eräänlaisena hyvän ulosotto-tavan mittapuuna voidaan pitää myös verojen ja maksujen pe-rimisjärjestystä noudattaen perittäviä saatavia varten oi-keusministeriössä vahvistetun estetodistuksen kaavaa. Este-todistuksessa tulee ilmoittaa muun muassa ulosottoyrityksen paikka, onko velallinen ollut tilaisuudessa läsnä ja muun muassa se, onko verotustiedot tarkastettu.

Oikeuskirjallisuudessa on esitetty perusteita, jotka vaikut-tavat etsiskelyn vähimmäisvaatimusten arviointiin. Etsiske-lyn laajuutta rajaa toisaalta etsinnän onnistumisen toden-näköisyys ja toisaalta velkojien välinen tasa-arvoisuus täy-täntöönpanotoimien valinnassa ja ajankäytössä.

Ulosottolain 3 luvun 33 §:ssä säädetään ulosottoselvitykses-tä, jonka tarkoituksena on edesauttaa ulosmittauskelpoisen omaisuuden löytymistä.

Ulosottolain 3 luvun 34 a §:n mukaan ulosottomiehellä on täytäntöönpanossa tarvittavien tietojen saamiseksi myös mahdollisuus kehottaa velallista sakon uhalla luovuttamaan kirjanpitokirjat ja -aineisto tarkastettavaksi.

Avustava ulosottomies kertoi todenneensa velallisen varatto-muuden yhtiön toimitiloissa toimitetussa ulosottoyrityksessä yhtiön edustajan kertomusten perusteella. Hän oli myös tar-kastanut autorekisteristä, että yhtiöllä ei ollut ajoneuvoja omistuksessaan.

Asiassa ei siis laadittu ulosottoselvitystä. Avustava ulos-ottomies ei erikseen selvittänyt yhtiön toimitiloissa mah-dollisesti säilytetyistä tositteista sitä, oliko yrityksell-ä pankkitilejä tai mitä saatavia yrityksellä mahdollisesti oli. Siitä ei ole esitetty selvitystä, oliko avustava ulos-ottomies tiedustellut omaisuuslajeittain yhtiön varallisuut-ta sen edustajalta.

Saatavan määrän huomioon ottaen oikeusasiamies katsoi, että asiassa olisi ollut aiheellista laatia edellä mainittu ulos-ottoselvitys, jossa sakon uhalla olisi voitu vaatia velalli-sen palveluksessa olevalta henkilöltä yksityiskohtaista sel-vitystä yhtiön talletuksista ja saatavista sekä muusta omai-suudesta. Vaikka yhtiöllä ei ollut kyseiseltä ajalta kirjan-pitoa, oli sillä kuitenkin kirjanpitotositteita. Ne olisi voitu tarkastaa ulosmittausyrityksen yhteydessä. Tarvittaes-sa ne olisi voitu vaatia ulosottomiehen haltuun ulosmittaus-kelpoisen omaisuuden selvittämiseksi.

Ottaen kuitenkin huomioon vallinneet olosuhteet ja sen, mitä omaisuuden etsiskelyvelvollisuuden sisällöstä oli esitetty, oikeusasiamies ei pitänyt avustavan ulosottomiehen menette-lyä omaisuuden selvittämisessä siten moitittavana, että kan-telu antaisi hänelle aiheutta muihin toimenpiteisiin kuin et-tä hän saattoi avustavan ulosottomiehen tietoon käsityksen-sä ulosottoselvityksestä ja kirjanpitoaineiston tarkastuk-sesta omaisuutta selvitettyä.

Kaupunginvouti kertoi, että tässä asiassa hän ei ollut anta-nut erityisiä ohjeita täytäntöönpanotehtävän suorittamiseksi.

si, vaikka perittävänä olivat olleet ulosottotoimiasetuksen 7 §:n 2 momentin mukaan määrätyn ns. erityisperinnän rajan eli 50.000 markan määrän ylittävät saamiset kyseiseltä yhtiöltä. Hänen mukaansa valvonta tapahtui kuukausittain tulostettavien velallisuusluetteloiden seurantana. Myös ulosottoasetuksen 36 §:n 2 momentin mukaisesta tarkastusvelvollisuudesta on ilmoitettu huolehditun.

Ulosottotoimiasetuksen mukaan ulosottomiehen on annettava tapauskohtaiset määräykset perintämenettelystä täytäntöönpanotehtävän onnistumisen turvaamiseksi sellaisten velallisten osalta, joiden saatavien määrä on huomattava. Kyseisten määräysten noudattamista edellytetään myös valvottavan. Kaupunginvouti ei ollut menetellyt ulosottotoimiasetuksen 7 §:ssä säädetyllä tavalla.

Kaupunginvoudin valvottavina olleiden perintätehtävien suuren lukumäärän huomioon ottaen oikeusasiamies ei kuitenkaan katsonut hänen laiminlyöntinsä antavan aihetta muuhun toimenpiteeseen kuin että hän kiinnitti vastaisen varalle kaupunginvoudin huomiota ulosottoimen huolelliseen ohjaukseen ja valvontaan.

/V

UlosottoL_3_luku_33_§
UlosottoL_3_luku_34a_§
UlosottotoimiA_7_§_2_mom.
UlosottotoimiA_8_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Ajoneuvorekisteri	R:EOA
Asuinpaikka	D:103/4/95
Osoite	A:5.3.1996
Käsitys	

/O

Postilokero-osoitteen tallettaminen tieliikenteen tietojärjestelmään

Kantelija arvosteli Autorekisterikeskusta siitä, että se oli vaatinut häntä ilmoittamaan ajoneuvon omistajaa koskevan muutoksen yhteydessä osoitteeseen katu- tai tieosoitteen eikä hyväksynyt postilokero-osoitetta. Kantelija asui asuntovaunussa.

Oikeusasiamies esitti seuraavan kannanoton.

Hallitusmuodon 7 §:n ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen 4 lisäpöytäkirjan 2 artiklan mukaan jokaisella on vapaus liikkua maassa ja valita asuinpaikkansa. Laki ei velvoita ketään asumaan vakinaisessa tai edes tilapäisessä asunto-osoitteessa. Ihmisten yhdenvertaisuus on puolestaan turvattu hallitusmuodon 5 §:ssä ja nimenomainen syrjintäkielto ilmenee myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen 14 artiklasta. Pelkästään asunnottomuuden perusteella ketään ei saa asettaa eri asemaan, kun kysymys on julkisten palvelujen saatavuudesta.

Asunnottomallakin henkilöllä on siis oikeus yhdenvertaiseen kohteluun. Ajoneuvon rekisteröinnin tosiasialliseksi ehdoksi ei voida asettaa asumista kiinteässä asunto-osoitteessa.

Tieliikenteen tietojärjestelmästä annetun lain säännöksiä on

tulkittava perus- ja ihmisoikeusmyönteisesti. Rekisteriin tehtävän ilmoituksen hyväksymisen edellytykseksi ei siten voida asettaa ajoneuvon omistajan tai haltijan asuinpaikan katu- tai muun lähiosoitteen ilmoittamista, jos henkilöllä ei ole tällaista lähiosoitetta. Edes 4 §:n sanamuoto ei ole esteenä: yleiskielessä postilokeron numero hyväksytään yleisesti ns. postiosoitteeksi.

Oikeusasiamies saattoi käsityksensä liikenneministeriön tietoon ja vastaisen varalta huomioon otettavaksi.

/V

Tieliikenteen_tietojärjestelmäL_4_§

Ajoneuvojen_rekisteröintiA_3_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Asuinpaikka

R:EOA

Osoite

D:428/4/95

Väestötietojärjestelmä

A:5.3.1996

Käsitys

/O

Postilokero-osoitteen tallettaminen väestötietojärjestelmään

Asuntoa vailla oleva kantelija arvosteli väestörekisterin pitäjää siitä, että se ei hyväksynyt postilokero-osoitteen merkitsemistä väestötietojärjestelmään.

Oikeusasiamies esitti seuraavan kannanoton.

Väestötietojen väestötietolain 3 §:ssä säädetystä käyttötarkoituksesta ilmenee, että kansalaiselle on myös itselleen tärkeätä saada osoitetietonsa merkityksi väestötietoihin. Muussa tapauksessa vaikeutetaan mm. hänen mahdollisuuksiaan saada yhteiskunnan tarjoamia julkisia palveluja.

Väestötietolain esitöissä korostetaan, että järjestelmään tulee merkitä vain välttämättömiä tietoja. Erillistä postilokero-osoitetta ei ole tarpeen merkitä väestötietoihin, jos tiedossa on henkilön koti- tai asunto-osoite. Tilanne on kuitenkin toinen, jos henkilöllä ei ole mitään koti- tai asunto-osoitetta.

Hallitusmuodon 7 §:n ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen 4 lisäpöytäkirjan 2 artiklan mukaan jokaisella on vapaus liikkua maassa ja valita asuinpaikkansa. Laki ei velvoita ketään asumaan vakinaisessa tai edes tilapäisessä asunto-osoitteessa. Ihmisten yhdenvertaisuus on turvattu hallitusmuodon 5 §:ssä ja nimenomainen syrjintäkielto ilmenee myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen 14 artiklasta. Pelkästään asunnottomuuden perusteella ketään ei saa asettaa eri asemaan, kun kysymys on julkisten palvelujen saatavuudesta.

Asunnottomallakin henkilöllä on siis oikeus yhdenvertaiseen kohteluun lain edessä. Jos hän ilmoittaa ainoaksi osoitteeseen postilokero-osoitteen, tällainen osoite olisi merkittävä väestötietojärjestelmään. Väestötietolain sanamuoto ei ole tähän esteenä: yleiskielen mukaan postilokeron numero hyväksytään yleisesti ns. postiosoitteeksi. Väestötietolain säännöksiä on joka tapauksessa tulkittava perus- ja ihmisoikeusmyönteisesti.

Oikeusasiamies saattoi käsityksensä sisäasiainministeriön ja Väestörekisterikeskuksen tietoon mahdollisia toimenpiteitä varten sekä vastaisen varalle huomioon otettavaksi.

/V

VäestötietoL_4_§
VäestötietoA_4_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Kirjasalaisuus	R:AOA
Poliisi	D:2184/4/94
Säilöön otetun omaisuus	A:20.3.1996
Huomautus	

/O

Huomautus vankilanjohtajalle lainvastaisesta postilähetysten tarkastamisesta sekä vanhemmalle konstaapelille lainvastaisesta menettelystä, kun hän toimitti kyseiset postilähetykset vankilaan sen sijaan, että olisi palauttanut ne vapaaksi päästämisen yhteydessä sille päihtymyksen vuoksi säilöön otetulle henkilölle, jolta ne oli tavattu.

Päihtymyksen vuoksi poliisin säilöön ottamalta henkilöltä tavattiin kuusi kirjettä ja kaksi postimyyntitilaukukuponia. Vanhempi konstaapeli, joka tiesi säilöön otetun henkilön vapautuneen aiemmin samana päivänä vankilasta, otti yhteyttä vankilaan. Vankilan ylivartija pyysi vanhempaa konstaapelia toimittamaan postilähetykset vankilaan, koska hän epäili, että vangit olivat toimittaneet postilähetykset vapautuneen vangin mukana salaa ulos laitoksesta (ns. salapostitus). Vanhempi konstaapeli toimitti postilähetykset vankilaan, jossa vankilanjohtaja tarkasti ja luki ne.

Apulaisoikeusasiamies totesi, että vanhemman konstaapelin menettely vastasi asiallisesti postilähetysten takavarikointia. Salapostitus ei kuitenkaan ole rikos, joten poliisin menettely ei voinut perustua rikosepäilyyn. Myöskään poliisin velvollisuus ylläpitää yleistä järjestystä ja turvallisuutta ei oikeuttanut vanhemman konstaapelin menettelyä. Muutoinkaan hänellä ei ollut laillista perustetta olla antamatta postilähetyksiä säilöön otetulle, kuten tapahtumai-
kana voimassa ollut poliisilain 21b § (453/87) olisi edellyttänyt, kun tämä päästettiin vapaaksi. Apulaisoikeusasiamiehen mukaan vanhempi konstaapeli oli näin ollen toiminut lainvastaisesti toimittaessaan postilähetykset vankilaan. Ylivartijan pyyntö ei poistanut vanhemman konstaapelin menettelyn lainvastaisuutta, vaan hänen olisi tullut itsenäisesti harkita, oliko hänellä laillisia perusteita suostua ylivartijan pyyntöön.

Vankilanjohtajalla on rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 2 luvun 9 §:n mukaan oikeus tarkastaa vangilta peräisin olevat ja vangille saapuneet postilähetykset. Tämän lainkohdan esitöistä on apulaisoikeusasiamiehen mukaan pääteltävissä, että siinä oli tarkoitettu säännellä vankien normaalia postiliikennettä, jolloin ei voi olla epäilyksiä siitä, etteikö postilähetys ole vangilta peräisin tai vangille osoitettu. Kun tarkastusoikeus on poikkeus hallitusmuodossa turvatusta kirjasalaisuudesta, sen edellytyksiä on apulaisoikeusasiamiehen mukaan tulkittava ahtaasti.

Apulaisoikeusasiamies totesi, että osasta kyseisiä postilä-

hetyksiä pystyi varmuudella päältäpäin päättelemään, että ne olivat vangilta peräisin. Koska postilähetykset oli kuitenkin otettu laitoksen ulkopuolella olleelta henkilöltä, joka ei ollut vanki, apulaisoikeusasiamiehen käsityksen mukaan ei enää ollut kysymys sellaisesta vangin postin tarkastuksesta, jota tarkastusoikeutta koskevia säännöksiä säädetäessä oli tarkoitettu.

Osasta kirjeitä ei käynyt päältäpäin ilmi, keneltä ne olivat peräisin. Vankilanjohtaja perusteli menettelyään tältä osin sillä, että oli erittäin perusteltu syy epäillä, että nekin oli kirjoittanut vanki. Apulaisoikeusasiamies kuitenkin katsoi, että tarkastusoikeus ei voi perustua todennäköisyysarvioon postilähetyksen alkuperästä.

Apulaisoikeusasiamiehen käsityksen mukaan vankilanjohtaja menetteli lainvastaisesti, kun hän tarkasti kyseiset postilähetykset. Myöskään postilähetysten lukemiselle ja pidättämiselle ei näin ollen ollut perusteita.

Ylivartijan viaksi apulaisoikeusasiamies katsoi jäävän, että hän pyysi vanhempaa konstaapelia lähettämään postilähetykset vankilaan, varmistautumatta siitä, oliko hänen pyytämässä menettely laillinen.

Apulaisoikeusasiamies antoi vankilanjohtajalle ja vanhemmalle konstaapelille huomautuksen heidän lainvastaisesta menettelystään. Lisäksi apulaisoikeusasiamies saattoi ylivartijan tietoon käsityksensä tämän menettelystä.

/V

EOA:n_JS_7_§
RTL_2_L_9_§_1
Poliisilaki_21b_§_2_(453/87)
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Sähköinen tiedonsiirto	R:EOA
Telekopiolähetys	D:2072/4/94
Tiedoksianto hallintoasioissa	A:16.4.1996
Vastineen pyytäminen	
Käsitys	

/O

Käsitys lääninoikeuden oikeudesta toimittaa vastinepyyntö telekopiota käyttämällä

Lääninoikeus oli kunnallisvalitusasiassa toimittanut vastinepyynnön kunnanhallituksen oikeudelle antamasta selvityksestä valittajan asiamiehelle telekopiona. Kantelija pyysi oikeusasiamiestä tutkimaan, oliko pyynnön telekopiona lähettäminen lainmukaista. Lääninoikeuden antaman selvityksen mukaan vastinepyyntö oli toimitettu enemmän viivytyksen välttämiseksi telekopiona valittajan asiamiehelle tämän ilmoittamaan numeroon.

Oikeusasiamies totesi kannanottonaan seuraavan.

Hallinto- ja hallintolainkäyttöasioissa erityistiedoksannon toimittamistavat oli laissa tyhjentävästi säännelty. Uuden tekniikan tältä osin aiheuttamat lainmuutostarpeet olivat vasta säädösvalmistelussa harkittavana. Näissä olosuhteissa ei ollut suotavaa, että viranomaiset ryhtyivät omas-

sa toiminnassaan ennakoimaan tulevaa lakia ja soveltamaan sähköisiä tiedonsiirtokeinoja voimassa olevan lain tuntemien tiedoksiantotapojen sijasta. Oikeusasiamies ei kuitenkaan pitänyt mahdollisena, etteikö tiedoksiannosta hallintoasioissa annetun lain 4 §:n 2 momentissa tarkoitettu asiakirjan "esittäminen" voisi poikkeuksellisesti tapahtua myös asiakirjan lähettämisenä telekopioteitse vastaanottajalle. Tällöin oli kuitenkin syytä lähettää telekopion vahvistus postitse mikäli mahdollista.

Valittajan asiamies oli puolestaan vastannut telekopiona lähetettyyn vastinepyyntöön ja lääninoikeus oli siten voinut varmistua siitä, että vastinepyyntö liitteineen oli tullut perille. Selvitykseen ei sisällynyt sellaisia tietoja, joita olisi ollut pidettävä salaisina tai ei-julkisina. Valittajan oikeusturva ei ollut telekopion käytön vuoksi vaarantunut. Oikeusasiamies ei siten katsonut vastinepyynnön lähettämistä puheena olevassa tilanteessa lainvastaiseksi. Hyvän hallintotavan näkökulmasta oikeusasiamies olisi kuitenkin pitänyt suotavana, että selvitys olisi telekopiolähteyksen ohella toimitettu valittajan asiamiehelle myös tiedoksiannosta hallintoasioissa annetun lain mukaisesti.

Oikeusasiamies saattoi käsityksensä lääninoikeuden tietoon.

/V

L_tiedoksiannosta_hallintoasioissa_4_§_2_mom._(232/66)

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Asiakasrekisteritiedot

R:EOA

Atk

D:73/4/96

Tallennusvirhe

A:22.4.1996

Tietoturvallisuus

Verohallinto

Veronpalautus

Verovelvollisen oikeusturva

Käsitys

/O

Verohallinnon vastuu asiakasrekisteritietojen virheettömyydestä

Yli 80-vuotias kantelija pyysi selvittämään, miksi hänen veronpalautuksensa oli maksettu hänelle tuntemattomalle pankkitilille, vaikka hän ei ollut antanut määräystä veronpalautuksen maksamisesta millekään pankkitilille. Lisäksi hän pyysi selvittämään, miten veronpalautusten maksamisessa tapahtuneet virheet voitaisiin korjata niin, ettei niiden havaitseminen olisi verovelvollisen itsensä toimenpiteiden varassa.

Oikeusasiamiehen toimittamassa tutkinnassa ilmeni, että syynä veronpalautuksen maksamiseen toisen henkilön pankkitilille oli ollut verotustietojen tallennuksessa atk:lle tapahtunut virhe. Kantelija oli saanut veronpalautuksensa vasta sen jälkeen, kun veronpalautuksen erehdyksessä saanut vieras henkilö oli palauttanut rahat verovirastolle ja kantelija oli käynyt henkilökohtaisesti selvittämässä asiaa lääninverovirastossa.

Oikeusasiamies totesi kannanottonaan seuraavan.

Verovelvollisten oikeusturvan kannalta on tärkeää, että atk-tallennusten virheet voidaan havaita ja oikaista viran puolesta. Erityisen tärkeää se on verotuksen massaluonteisuudesta johtuen, kun virheitä lienee vaikea kokonaan välttää. Jo hallinnon lainalaisuuden periaatteesta johtuu, että verohallinto ei voi jättää virheiden havaitsemista pelkäämään verovelvollisten itsensä huoleksi. Virheiden havaitsematta jääminen horjuttaa verovelvollisten luottamusta verohallinnon toimintaan. Se voidaan myös tulkita välinpitämättömyydeksi, joka tuskin puolestaan kannustaa verovelvollisia huolellisuuteen omien veroasioidensa hoitamisessa. Pelkästään virkavastuu ja velvollisuus korvata verovelvolliselle virheestä mahdollisesti aiheutuvat vahingot eivät riittävästi takaa verovelvollisen oikeusturvan toteutumista. Aina-kaan iäkkäät ja sairaat verovelvolliset eivät aina havaitse omalla kohdallaan tapahtuneita virheitä.

Verohallinnon asiakasrekisterien pohjana oleva atk-järjestelmä näyttää avoimelta ja alttiilta virheille. Se on omiaan luomaan tilaisuuksia myös tahallisiin väärinkäytöksiin. Atk-järjestelmän riskienhallinnassa oli edellä kerrotussa suhteessa vakavia puutteita.

Veronpalautuksen maksamista varten verohallinnon asiakasrekisteriin merkittävä pankkiyhteys tilinumeroineen on verovelvollisen näkökulmasta olennaisen tärkeä tieto. Sen oikeellisuudesta riippuu, mihin pankkiin ja mille tilille hänelle kuuluva rahasuoritus ohjautuu. Kantelijan tapauksessa ei aiheutunut lopullista taloudellista vahinkoa, koska hän ja hänen veronpalautuksensa saanut henkilö olivat itse havainneet virheen ja virhesuorituksen saaja oli rehellisesti palauttanut erehdyksessä saamansa suorituksen. Näin ei kuitenkaan välttämättä tapahdu aina. Tapahtunut virhe oli ollut omiaan huomattavasti vaarantamaan veronpalautuksen saajan oikeusturvaa, ottaen huomioon, ettei virhe olisi todennäköisesti koskaan paljastunut verohallinnon omien valvontajärjestelmien kautta.

Oikeusasiamiehen käsityksen mukaan kantelijan tapaus osoitti, että Helsingin veroviraston asiakasrekisterin tietoturvallisuudessa ja verohallinnon atk-järjestelmän riskienhallinnassa oli edellä kerrotussa suhteessa vakavia puutteita. Jollei atk-järjestelmän puutteiden korjaamiseen ole nykyistä laadukkaampia teknisiä keinoja, verohallituksen tulisi oikeusasiamiehen mielestä muulla tavalla viran puolesta huolehtia siitä, että veronpalautukset tulevat asianmukaisesti suoritetuksi niihin oikeutetuille verovelvollisille.

Oikeusasiamies saattoi edellä lausumansa käsityksen verohallituksen ja Helsingin veroviraston tietoon. Hän pyysi verohallitusta ilmoittamaan 31.7.1996 mennessä, mihin toimenpiteisiin verohallinnossa on ryhdytty veronpalautusten asianmukaisen perillemenon turvaamiseksi.

Oikeusasiamies kiinnitti myös Helsingin verojohtajan huomiota siihen, että veroviraston työntekijät vastedes noudattavat asianmukaista huolellisuutta verovelvollista koskevien tietojen atk-rekisteröinnissä.

/V

HM_92_§

VVirKL_14_§:n_1_mom.

VerotusL_108_§
Veronkanto_10_§
+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Käsittelyajat	R:AOA
Päätoiminen opiskelija	D:2408/4/95
Ristikkäiset päätökset	A:23.9.1996
Työttömyysturva	
Viivyttely	
Yhdenvertaisuus	
Käsitys	

/O

Sosiaali- ja terveysministeriön ja työttömyysturvalautakunnan tietoon saatettu käsitys, jonka mukaan lautakunnan on valvottava ratkaisujen yhdenmukaisuutta. Sosiaali- ja terveysministeriön on myös ryhdyttävä toimiin työttömyysturvalain säännösten muuttamiseksi vastaamaan opiskelumuotojen monipuolistumisesta johtuvia muuttuneita olosuhteita.

Taphtumat

Satakunnan ammattikorkeakoulun/Porin kauppaoppilaitoksen laskentatoimen linjalla aloitti 16.8.1993 opiskelunsa eräitä Porin työvoimatoimiston työnhakijoita. Heidän opiskelunsa tapahtui iltaisin maanantaista torstaihin kello 17.15 - 20.30.

Porin työvoimatoimikunta antoi opiskelijoista työvoimapolitiittiset lausunnot, joiden mukaan he olivat päätoimisia opiskelijoita 23.8.1993 alkaen. Kansaneläkelaitoksen paikallistoimisto/työttömyyskassat antoivat sitovien työvoimapolitiittisten lausuntojen perusteella hylkäävät päätökset. Neljä opiskelijaa valitti asiasta työttömyysturvalautakuntaan. Ensimmäinen neljästä oppilaasta sai päätöksensä kesäkuussa 1994 ja viimeinen tammikuussa 1995.

Työttömyysturvalautakunnan päätökset olivat ristikkäiset. Kaksi valittajaa sai hylkäävän päätöksen, jolloin Kansaneläkelaitoksen päätös jäi pysyväksi. Kahden oppilaan osalta työttömyysturvalautakunta sen sijaan kumosi valituksenalaisen päätöksen ja määräsi heille maksettavaksi päivärahaa evätyltä ajalta, mikäli he muutoin täyttivät päivärahan saamisen edellytykset.

Työttömyysturvalautakunta käsitteli hylkäävän päätöksen saaneiden henkilöiden asian uudelleen. Lautakunta katsoi kuitenkin 22.9.1995 antamassaan täysistuntoratkaisussa, ettei aiemmin annettuja päätöksiä oteta uudelleen käsiteltäväksi. Päätösten perusteluissa todettiin, ettei asiassa ollut esitetty sellaista selvitystä eikä siinä muutoinkaan ilmennyt sellaisia puutteita, joiden perusteella olisi edellytyksiä muuttaa työttömyysturvalautakunnan aikaisemmin antamia päätöksiä.

Yhdenvertaisuus

Kansalaisten yhdenvertaisuus on oikeusjärjestelmämme perusperiaatteita. Hallitusmuodon 5 §:n mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä. Hallitusmuodon 16 a §:n mukaan

julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoi-
keuksien toteutuminen.

Porin kauppaoppilaitoksen iltalinjalla opintonsa aloitta-
neista oppilaista osa katsottiin työttömyysturvalautakunnan
päätoimiseksi opiskelijoiksi, mutta osa opiske-
lusta huolimatta työmarkkinoiden käytettävissä oleviksi.
Näin ollen osa oppilaista sai työttömyyspäivärahaa, mutta
osa ei saanut. Yhdenvertaisuusperiaate ei siten toteutunut
heidän kohdallaan.

Tämä johtui apulaisoikeusasiamiehen mielestä sekä voimassa
olevan lainsäädännön että sen soveltamiskäytännön puutteis-
ta. Apulaisoikeusasiamies on samaa mieltä sosiaali- ja ter-
veysministeriön kanssa siitä, että työttömyysturvalainsää-
däntö ei ole riittävän täsmällistä. Tästä syystä hän pitää
erittäin tärkeänä, että ministeriö omalta osaltaan toimii
sitien, että työttömyysturvalain säännöksiä mahdollisimman
pikaisesti muutetaan.

Erityisen epätyytyttävää on apulaisoikeusasiamiehen käsityk-
sen mukaan tässä asiassa ollut, että työttömyysturvalauta-
kunta, jonne kielteisen työvoimapolitiittisen lausunnon saa-
neet henkilöt valittivat Kansaneläkelaitoksen/työttömyyskas-
san hylkäävistä päätöksistä, päätyi saman opintolinjan oppi-
laiden kohdalla ristikkäisiin päätöksiin. Työttömyysturva-
lautakunnan pyrkimykset valvoa ratkaisujen yhdenmukaisuutta
eivät apulaisoikeusasiamiehen mielestä toteutuneet.

Toimenpide

Apulaisoikeusasiamies saattoi käsityksensä yhdenvertaisuus-
den loukkaamisesta sekä työttömyysturvalain ja sen sovelta-
miskäytännön puutteista työttömyysturvalautakunnan sekä so-
siaali- ja terveysministeriön tietoon. Hän pyysi työttömyys-
turvalautakuntaa ilmoittamaan 31.12.1996 mennessä, mihin
toimenpiteisiin se on ryhtynyt ristikkäisten päätösten vält-
tämiseksi.

Apulaisoikeusasiamies pyysi myös sosiaali- ja terveysministe-
riötä ilmoittamaan 31.12.1996 mennessä toimista työttömyys-
turvalainsäädännön täsmentämiseksi vastaamaan opiskelumuoto-
jen monipuolistumisesta johtuvia muuttuneita olosuhteita.

/V

Hallitusmuoto_5_§_16_a_§
Työttömyysturvalaki_5_§_1_mom._10_kohta_(602/84)
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Velvollisuus tehdä päätös R:AOA
Yhteydenpidon rajoittaminen D:2722/4/95
Käsitys A:3.5.1996

/O

Käsitys sosiaalilautakunnan velvollisuudesta tehdä päätös yhteyden-
pidon rajoittamista koskevassa asiassa

Lapsen isä kanteli oikeusasiamiehelle siitä, että hän ei ol-
lut saanut valituskelpoista päätöstä, vaikka lapsen ja hänen
tapaamisiaan oli tosiasiasa rajoitettu. Sosiaaliviranomai-
set katsoivat, että yhteydenpidon rajoittamisesta ei tarvin-
nut tehdä lastensuojelulain 25 §:ssä ja lastensuojelulain

9 §:ssä tarkoitettua päätöstä, koska yhteydenpitoa koskevat järjestelyt lapsen ja vanhempien tapaamisten osalta ilmenivät huoltosuunnitelmasta ja koska yhteydenpito oli järjestetty lastensuojelulain 19 §:n 1 momentin ja 24 §:n mukaisesti riittävästi.

Apulaisoikeusasiamies totesi, että mikäli asianomainen on tyytymätön sosiaalilautakunnan esittämään yhteydenpidon määrään tai tapaan, hänellä on oikeus saada asiassa valituskelpoinen päätös, jotta hän voi saattaa lääninoikeuden tutkittavaksi, onko yhteydenpidon rajoitus ollut asianmukainen. Päätökseen on liitettävä muutoksenhakuohjeet. Päätös on tehtävä määräajaksi ja siihen on kirjattava yhteydenpidon rajoittamisen perusteet.

/V

HM_16_§

LastensuojeluL_25_§

LastensuojeluA_9_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Julkisuusperiaate

R:EOA

Poliisi

D:487/4/96

Yksityiselämän suoja

A:25.9.1996

Käsitys

/O

Julkisuusperiaate ja yksityiselämän suoja ristiriidassa

Oikeustoimittajat ry kanteli Helsingin poliisilaitoksen rikosylikomisarion päätöksestä, jolla tämä oli kieltäytynyt antamasta toimittajan tutustua vapautta loukkaavaa haureutta koskevan rikosasian esitutkinta-aineistoon. Esitutkinta oli jätetty sikseen, koska asianomistaja oli luopunut rangaistusvaatimuksestaan. Rikosylikomisario viittasi päätöksessään siveellisyysrikoksen uhrin yksityisyyden suojan tarpeeseen. Oikeustoimittajat ry:n mielestä poliisin olisi asiakirjajulkisuuslain 4 §:n mukaan pitänyt antaa toimittajan tutustua esitutkinnassa kertyneisiin asiakirjoihin.

Tapauksessa oli vastakkain kaksi merkittävää oikeudellista intressiä, yksityiselämän suoja ja julkisuusperiaate. Molemmat periaatteet ovat saaneet ilmauksensa perusoikeusuudistuksen myötä perustuslain tasoisessa normissa. Hallitusmuodon 8 §:ssä on säädetty yksityiselämän suojasta. Hallitusmuodon 10 §:n 2 momentissa puolestaan on turvattu asiakirjojen julkisuus, mistä voidaan poiketa vain välttämättömistä syistä laissa nimenomaisesti mainituissa tapauksissa.

Näiden periaatteiden yhteensovittaminen on ensi sijassa lainsäätäjän asia. Koska kuitenkin myös lakien tulkinnassa on otettava huomioon perusoikeussäännökset, lainsoveltajakin joutuu konkreettisissa yksittäistapauksissa punnitsemaan ja vertailemaan näiden periaatteiden painoarvoa.

Lakeja on tulkittava perus- ja ihmisoikeusmyönteisesti. Lainkäyttäjä voi eräissä tilanteissa - lähinnä lainsäädännön aukkotapauksissa - joutua soveltamaan perus- ja ihmisoikeussäännöksiä myös suoraan eikä ainoastaan muiden säännösten tulkintaohjeina. Tunnetaan myös tilanteita, jolloin lakia joudutaan perus- ja ihmisoikeuksien toteuttamiseksi soveltamaan jopa sanamuotonsa vastaisesti (ks. esim. 13. tuomarin-

ohje ja KKO 1993:58).

Lain tasolla asiakirjojen julkisuudesta säädetään 1.1.1952 voimaan tullessa asiakirjajulkisuuslaissa, jonka uudistaminen on oikeusministeriössä vireillä. Laki ei enää kaikilta osiltaan vastaa yhteiskunnallista kehitystä eikä sitä säädettyäessä ole luonnollisestikaan voitu ottaa huomioon nykyistä perusoikeusajattelua. Nämä seikat tulee tänä päivänä ottaa huomioon lakia sovellettaessa.

Asiakirjajulkisuuslain 4 §:ssä säädetään mm. esitutkintapöytäkirjan julkiseksi tulosta. Säännöksen sanamuotoa ei voitane tulkita muulla tavoin kuin että esitutkintapöytäkirja tulee julkiseksi, kun "asia on ollut esillä oikeudessa tai jätetty sikseen". Sanamuodon mukaista tulkintaa tukee vahvasti myös hallitusmuodon 10 §:n 2 momenttiin sisältyvä ns. tallennejulkisuutta koskeva perusoikeussäännös.

Asiakirjajulkisuuslain 4 §:n sisältöä on kuitenkin arvoiteltu. Julkisuustoimikunnan mietinnössä (KM 1992:9 s. 144 - 145) on todettu sen aiheuttaneen yksityisyyden kannalta ongelmia nimenomaan nyt kysymyksessä olevan kaltaisissa tapauksissa. Tämän vuoksi mietinnössä esitetäänkin, että esitutkinta-asiakirjoihin sisältyvät yksityiselämään liittyvät erittäin arkaluonteiset tiedot jäisivät esitutkinnan päätyttyäkin salaisiksi.

Rikosylikomisarion laintulkinta sivuuttaisi asiakirjajulkisuuslain 4 §:n sanamuodon. Tätä perusteltiin paitsi säännöksen vanhentuneisuudella myös yhdenvertaisuusnäkökohdalla: jos asia sikseen jättämisen sijasta olisi edennyt tuomioistuinkäsittelyyn, yksityisyyttä olisi voitu suojata oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain nojalla. Kun jopa asianosaisjulkisuutta voidaan asiakirjajulkisuuslain 19 §:n 2 momentin nojalla rajoittaa, lakisystemaattiset ja laintulkinnalliset syyt puhuisivat sen puolesta, että myös yleisöjulkisuutta voitaisiin tapauskohtaisista erittäin painavista syistä rajoittaa.

Tällainen asiakirjajulkisuuslain 4 §:n sanamuodon sivuuttava tulkinta on rohkea mutta ei mahdoton. Kun asiakirjajulkisuuslaki tuli vuonna 1951 voimaan, yksityiselämän suoja ei ollut vielä lainkaan turvattu yleisenä perus- tai ihmisoikeutena. Vasta vuonna 1976 saatettiin Suomessa voimaan kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus, jonka 17 artiklassa oikeus yksityiselämän suojaan tunnustettiin itsenäisenä ihmisoikeutena. Myös asiakirjajulkisuuslain 19 §:n 2 momentista ilmenevät julkisuusrajoitukset edustavat vuonna 1982 säädettyinä uudempaa oikeuskäsitystä kuin lain jo vuonna 1951 voimaan tullut 4 §. Ne antavat tukea rikosylikomisarion laintulkinnalle.

Lain sanamuodon sivuuttavaan tulkintaan tulisi kuitenkin turvautua vain erittäin poikkeuksellisissa tapauksissa. Oikeusvarmuus edellyttää, että lakia muutetaan, jos sanamuoto ei vastaa muuttunutta oikeuskäsitystä. Näin on erityisesti silloin, kun säännöksen sanamuodonkin mukaista tulkintaa voidaan perustella perusoikeusnäkökohdilla ja kysymys on siten kahden eri suuntaan vaikuttavan perusoikeusargumentin yhteensovittamisesta. Poliisiviranomaisten ei pitäisi omassa toiminnassaan ennakoita lainsäätäjälle kuuluvaa uudistusta.

Tämä loukkaa oikeusvarmuutta ja horjuttaa valtioelinten välistä työnjakoa.

Vaikka rikosylikomisarion laintulkintaa voitiinkin edellä esitetyillä perusteilla arvostella, hän ei kuitenkaan ylittänyt hänelle tässä tapauksessa virkamiehenä kuuluvaa harkintavaltaa. Oikeusjärjestykseen kuuluu sisäänrakennettuna sen seikan hyväksyminen, että eri päätöksentekijät voivat laintulkinnassaan päätyä erilaisiin tuloksiin. Muutoksenhakujärjestelmä on keskeinen osa tämäntyyppisten ongelmien ratkaisumekanismia.

Kysymys on viime kädessä siitä, miten tulkintakannanottoa perustellaan. Rikosylikomisarion oman tulkintakannanottonsa puolesta esittämät näkökohdat olivat asiallisia, joskin niiden painoarvo oli voittopuolisesti oikeuspoliittinen. Oikeusasiamies otti rikosylikomisarion menettelyä tältä kannalta arvioidessaan huomioon asiakirjajulkisuuslain vanhentuneisuuden. Oikeusasiamies piti sinänsä myönteisenä, että rikosylikomisario on tulkinnanvaraisessa ja vaikeassa vastakkaisten intressien ristiriitatilanteessa etsinyt lain soveltamista ohjaavia periaatteita lain säätämisen jälkeen voimaan tulleista perus- ja ihmisoikeussäännöksistä.

Oikeusasiamies saattoi päätöksessään oikeusperiaatteiden käytöstä ja niiden rajoituksista esittämänsä näkökohdat rikosylikomisarion, Helsingin poliisilaitoksen ja sisäasiainministeriön poliisiosaston tietoon. Koska julkisuuslainsäädännön uudistamista koskeva valmistelu oli oikeusministeriössä parhaillaan vireillä, oikeusasiamies toimitti päätöksen myös oikeusministeriölle tiedoksi.

/V

AsiakJulkL_4_§
AsiakJulkL_19_§_2_mom.
HM_8_§
HM_10_§_2_mom.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Julkisuus	R:AOA
Kirjauskortti	D:1146/4/95
Verotus	A:25.10.1996
Huomautus	

/O

Huomautus verojohtajalle sen johdosta, että tämä kieltäytyi antamasta tietoja kirjauskortista

Kantelija oli pyytänyt verojohtajalta nähtäväkseen oikaisuasiaansa liittyvän kirjauskortin. Verojohtaja oli kieltäytynyt antamasta tietoja kortista. Kaikki verotukseen liittyvät asiakirjat ovat kuitenkin asianosaisjulkisia, joten kantelijalla olisi ollut oikeus nähdä pyytämänsä kirjauskortin tiedot.

Apulaisoikeusasiamies antoi verojohtajalle huomautuksen tämän virheellisestä menettelystä.

/V

EOA:n_JS_7_§
AsiakJulkL_19_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Lausunto	R:EOA
Viivästyminen	D:389/2/95
Ympäristöministeriö	A:5.11.1996
Huomautus	

/O

Lausuntopyyntöjen katoaminen ympäristöministeriössä

Oikeusasiamiehen tarkastuksessa havaittiin, että ympäristöministeriössä oli ollut yhdeksän luonnonsuojelulain 9 §:n mukaista rauhoitushakemusta vireillä yli yksitoista vuotta.

Ympäristöministeriön mukaan ensin lausuntojen antamista lykättiin, koska vireillä oli samaan aikaan koskiensuojelulain säätäminen, jolla hakemusten mukaisen suojelun tavoitteet ministeriön käsityksen mukaan olisi saavutettu. Laki tuli voimaan 1.2.1987. Samana vuonna luonnonsuojelutoimisto muutti uusiin tiloihin. Sittemmin havaittiin, että rauhoitushakemusasiakirjat olivat joutuneet kadoksiin. Koskiensuojelulain voimaantultua ei lausuntopyyntöjen käsittelyä pidetty ministeriössä kuitenkaan enää välttämättömänä.

Oikeusasiamies piti menettelyä virheellisenä. Hakemuksen tarkoittamaan asiaan vaikuttavan lainsäädäntöhankkeen vireilläolo ei yksinään ole sellainen seikka, joka oikeutaisi vireillä olevan hakemusasian pysäyttämiseen. Lisäksi asiakirjoista olisi tullut huolehtia niin, etteivät ne pääse katoamaan. Ministeriön virkamiesten käsitys vireillä olevan hakemusasian käsittelystä ei saanut vaikuttaa heikentävästi siihen huolellisuuteen, jota asiakirjojen säilyttämisessä on noudatettava.

Oikeusasiamies antoi ympäristöministeriölle huomautuksen virheellisestä menettelystä.

/V

EOA:n_JS_7_§
Valtion_virkamiesL_14_§
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Kansalaisuus	R:EOA
Ulkomaalainen	D:685/4/96
Ulkomaalaisvirasto	A:3.12.1996
Käsitys	

/O

Valtiottomien henkilöiden oikeusasemaa koskevan yleissopimuksen soveltaminen

Eduskunnan oikeusasiamiehelle osoitetussa kirjoituksessa arvosteltiin Ulkomaalaisvirastoa siitä, ettei valtiottomien henkilöiden kansalaisuushakemuksia käsitelty nopeutuksessa järjestyksessä.

Oikeusasiamies katsoi, ettei hallitusmuodon yhdenvertaisuussäännös edellytä kaikkien ihmisten kaikissa suhteissa samanlaista kohtelua, elleivät asiaan vaikuttavat olosuhteet ole samanlaisia. Tietyissä tilanteissa tiettyjä ryhmiä voidaan kohdella myös eri tavalla, jotta yhdenvertaisuusperiaatteen edellyttämä tosiasiallinen tasa-arvo voitaisiin saavuttaa. Kysymys on ns. positiivisesta erityiskohtelusta, jota ei pidetä yhdenvertaisuusperiaatteen vas-

taisenä. Tämä koskee käytännössä ensisijaisesti juuri sellaisia kansalaisuutta vailla olevia, jotka ovat joutuneet tähän asemaan itsestään riippumattomista syistä. Näiden ns. aidosti kansalaisuudettomien erottelemisen muista kansalaisuutta vailla olevista oli oikeusasiamiehen mielestä mahdollista ja nykytilanteessa jopa varsin toivottavaa. Oikeusasiamiehen käsityksen mukaan myös valtiottomia henkilöitä koskevan yleissopimuksen syntyhistoria puoltaa tällaista erottelua, vaikka sopimus sananmuotonsa mukaan koskeekin kaikkia kansalaisuudettomia, riippumatta siitä, miten kansalaisuudettomuuteen on päädytty.

Oikeusasiamiehen käsityksen mukaan valtiottomat ovat juuri sellainen henkilöryhmä, jonka positiivisen erityiskohtelun hallitusmuodon yhdenvertaisuussäännös sallii. Suomi on valtiottomia henkilöitä koskevaan yleissopimukseen liittyyessään lisäksi nimenomaisesti velvoittautunut tällaisia henkilöitä koskevan kansalaistamismenettelyn nopeuttamiseen.

Ulkomaalaisvirasto menetteli virheellisesti siinä, että se ei soveltanut valtiottomien henkilöiden oikeusasemaa koskevan yleissopimuksessa tarkoitettua nopeutettua menettelyä kansalaisuushakemusten käsittelyvaiheessa.

/V

Valtiottomien_henkilöiden_oikeusasemaa_koskeva_yleissopimus
HM_5_§
+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Käräjätuomari	R:EOA
Nimihuuto	D:1568/4/94
Oikeudenkäynnin julkisuus	A:31.12.1996
Tuomioistuin	
Yksityisyyden loukkaus	
Yleisö	
Käsitys	

/O

Käsitys oikeudesta tiedustella julkista oikeudenkäyntiä yleisönä seuraamaan tulleiden nimiä

Kantelija arvosteli käräjätuomaria siitä, että tämä oli vaatinut tappoa ynnä muuta koskeneen rikosasian käsittelyn alussa oikeudenkäyntiä seuraamaan saapuneeseen yleisöön kuuluvia ilmoittamaan ääneen henkilöllisyytensä. Kantelija koki nimihuudon loukkaavan yksityisyydensuojaa.

Oikeusasiamies esitti seuraavan kannanoton.

Oikeudenkäynnin julkisuuteen kuuluu se, että lähtökohtaisesti kenellä tahansa on oikeus tulla seuraamaan suullista käsittelyä. Julkisuutta ei saa yleisesti rajoittaa siten, että pääsyyvaatimukseksi asetetaan nimen ilmoittaminen.

Yksityiselämän suojaan kuuluu taas se, ettei kukaan ole velvollinen ilman lakiin perustuvaa syytä paljastamaan henkilötietojaan.

Käräjätuomari kertoi pyrkineensä käräjäyleisön nimien tiedustelulla estämään sen, ettei tätä jutun ensimmäistä käsittelyä kuulemaan jäisi henkilöitä, jotka joko syyttäjä tai syytetyn avustaja tulisi jatkossa nimeämään todistajiksi.

Syyttäjällä ja oikeudenkäyntiavustajalla oli käräjätuomarin mukaan mahdollisuus kyseisen henkilön nimen kuultuaan ilmoittaa aikomuksestaan oikeuden puheenjohtajalle. Käräjätuomarin selvityksestä voitiin oikeusasiamiehen mukaan päätellä, että nimien kyselyn tarkoituksena oli ollut poistaa yleisön joukosta sellaiset henkilöt, jotka jutussa tultaisiin myöhemmin mahdollisesti nimeämään todistajiksi.

Oikeudenkäynnin julkisuutta rajoittavien toimien pitää perustua lakiin. Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 33 §:n 5 momentti koskee sanamuotonsa mukaan vain todistajaksi jo nimettyä henkilöä. Oikeudenkäynnin julkisuutta rajoittavana tätä säännöstä on tulkittava ahtaasti, ei sanamuotoa laajentavaksi. Oikeusasiamies katsoi, että käräjätuomari olisi voinut pyytää ainoastaan todistajiksi jo nimettyjä henkilöitä poistumaan istuntosalista.

Asiassa jäi epäselväksi, miksi nimien kyseleminen oli ylipäänsä tarpeen todistajien etsimiseksi. Syyttäjällä ja syytetyn oikeudenkäyntiavustajalla täytyi epäilemättä olla tiedossaan niiden henkilöiden nimet, jotka oli jo nimetty todistajiksi tai joiden todistajaksi nimeäminen olisi myöhemmässä vaiheessa saattanut tulla kysymykseen. Tällöin olisi riittänyt, että puheenjohtaja olisi kehottanut näitä nimeltä mainittuja henkilöitä ilmoittautumaan, mikäli he olivat paikalla.

Käräjätuomari vetosi siihen, että nimien ilmoittaminen oli ollut vapaaehtoista ja että siitä olisi voinut kieltäytyä. Oikeusasiamies piti kuitenkin epätodennäköisenä, että kyselyyn vastaamisen vapaaehtoisuus olisi välittynyt yleisölle. Käräjätuomari ei edes väittänyt, että hän olisi nimenomaisesti ilmoittanut vastaamisen olleen vapaaehtoista. Päinvastoin hän kertoi ilmoittaneensa syyksi tiedusteluun oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 33 §:n 5 momentin säännöksen.

Vapaaehtoisuuteenkaan perustuvaa nimien kyselyä ei voitaisi oikeusasiamiehen käsityksen mukaan pitää kerrotussa tilanteessa asianmukaisena, jollei kyselyyn ole laillista syytä. Myös kyselyyn vastaamatta jättäminen on omiaan leimaamaan kyselyn kohdetta.

Käräjätuomari totesi myöhemmin selityksessään lisäksi, että hän oli tiedustellut nimiä myös todistajien ja heidän perheidensä turvallisuuden vuoksi. Edelleen hän totesi, että oikeudenkäyntiin liittyneet turvallisuussyyt olivat estäneet todistajien nimien paljastamisen etukäteen ja ettei hänellä olisi puheenjohtajana ollut edes oikeutta vaatia asianosaisia ilmoittamaan todistajien nimiä etukäteen. Hän korosti lisäksi selityksessään, ettei nimenhuudon yhteydessä poistettu ketään eikä edes uhattu poistaa istunnosta. Oikeusasiamiehen käsityksen mukaan nimenhuudon tarkoitus oli kuitenkin ollut nimenomaan se, että mikäli todistajiksi aiottuja henkilöitä olisi löytynyt, heidät olisi poistettu istunnosta. Heitä ei kuitenkaan olisi voitu oikeusasiamiehen mukaan laillisesti poistaa istunnosta, ellei heitä olisi ensin nimetty todistajiksi. Jos näin olisi tehty, todistajien henkilöllisyys olisi joka tapauksessa paljastunut etukäteen, mikä taas käräjätuomarin mukaan ei ollut turvallisuussyistä mahdollista.

Jutussa myöhemmin kuultavien todistajien selville saaminen olisi oikeusasiamiehen mukaan voitu toteuttaa hienotunteisemmalla tavalla kuin koko käräjäleisöön kohdistuneella julkisella nimenhuudolla.

Oikeusasiamiehen käsityksen mukaan käräjätuomari menetteli virheellisesti pyytäessään istuntoa seuraamaan tulleita ilmoittamaan ääneen nimensä. Menettelyn moitittavuutta arvioidessaan oikeusasiamies otti lieventävänä seikkana huomioon sen, että käsiteltävänä oleva rikosasia oli luonteeltaan poikkeuksellinen ja että hän uskoi käräjätuomarin kantaneen aidosti huolta oikeudenkäyntiin liittyvistä turvallisuusnäkökohdista. Oikeusasiamies saattoi käsityksensä virheellisestä menettelystä käräjätuomarin tietoon.

/V

Laki_oikeudenkäynnin_julkisuudesta_3_§_1_mom.

OK_17_luku_33_§_5_mom.

Euroopan_ihmisoikeussopimus_8_artikla_1_kohta

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Euroopan neuvosto

R:EOA

Hallitusmuoto

D:482/4/95

Sananvapaus

A:31.12.1996

Virkamies

/O

Ulkomaalaisvaltuutettu ja sananvapaus

Eduskunnan oikeusasiamiehelle osoittamassa kirjoituksessa kantelija katsoi, että ulkomaalaisvaltuutettu oli käyttäytynyt valtion virkamiehelle sopimattomalla tavalla, kun hän oli lehtihaastattelussa arvostellut poliisin toimeenpanemaa käännyttämistä ja erityisesti sitä, että ulkomaalaisvaltuutettu oli verrannut poliisin menettelytapoja KGB:n toimintaan.

Oikeusasiamies katsoi mm. Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen ja hallitusmuodon 10 §:n nojalla, että ulkomaalaisvaltuutetulla oli virkansa puolesta ollut oikeus harkintansa mukaan arvostella poliisin toimintaa. Ulkomaalaisvaltuutetun saaman viranomaiskohtelun seuranta kuuluu ulkomaalaisvaltuutetun virkavelvollisuuksiin. Oikeusasiamiehen mukaan asiayhteydestä voitiin päätellä, että ulkomaalaisvaltuutetun käyttämiä ilmaisuja ei ollut välttämättä tarkoitettu kirjaimellisesti ymmärrettäviksi. Käsillä olevassa tapauksessa ulkomaalaisvaltuutettu oli oikeusasiamiehen mukaan ilmeisesti harkinnut, että tilanteen poikkeuksellisuus vaati tavanomaista voimakkaampaa sanavalintaa. Oikeusasiamiehen mielestä tämä oli ollut hänen harkintavaltansa rajoissa. Asiassa ei ollut ilmennyt perusteita epäillä, että ulkomaalaisvaltuutettu olisi käyttänyt tätä harkintavaltansa väärin tai muutoinkaan menetellyt lainvastaisesti tai virheellisesti.

/V

Euroopan_neuvoston_ihmisoikeussopimus

HM_10_§

VirkamiesL_14_§

L_ulkomaalaisvaltuutetusta_2_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Asiakaspalvelu
Veroviranomainen
Käsitys

R:EOA
D:2068/4/94
A:25.1.1996

/O

Veroviranomaisten ruotsinkielinen palvelu

Kantelija oli kääntynyt puhelimitse verohallituksen puoleen ja pyytänyt ajoneuvoverolainsäädäntöä koskevia neuvoja. Keskuksenhoitaja, joka ei ymmärtänyt ruotsia, ohjasi kantelijan verovirastoon ruotsinkielisen palvelun saamiseksi. Verovirastossa kantelija sai keskustella virkamiehen kanssa, joka osasi ruotsia mutta ei ajoneuvoverolainsäädäntöä. Kantelija otti tämän jälkeen yhteyttä lääninverovirastoon, mutta täällä virkamies, jonka puoleen hänet ohjattiin, ei voinut palvella häntä ruotsiksi. Kantelijaa ei ymmärretty myöskään silloin, kun hän kesäkuussa 1994 pyrki ostamaan ajoneuvoveromerkin Rautakirja Oy -nimisen yhtiön kioskista.

Oikeusasiamies totesi kannanottonaan seuraavan.

Hallitusmuodon 14 §:n (94/19) ja kielilain 3 §:n (148/22) nojalla kantelija oli oikeutettu asioimaan verohallituksen ja lääninveroviraston kanssa omalla äidinkielellään. Hallintomenettelylain 4 §:n (598/82) mukaan lääninveroviraston kuului antaa yleisölle ajoneuvoverolainsäädäntöä koskevia neuvoja huomioon ottaen kielilain säännökset. Viranomaiset myönsivät, että niiden asiakaspalvelussa oli puutteita.

Kantelijan saama kohtelu oli ristiriidassa edellä mainittujen lainsäädännösten kanssa. Veroviranomaisten virheellinen menettely johtui osaksi viranomaisen kyvyttömyydestä palvella ruotsinkielisiä asiakkaita ruotsiksi sekä osaksi asiakaspalvelua koskevien ohjeiden puutteellisuudesta.

Rautakirja Oy hoiti verohallituksen kanssa tehdyn sopimuksen perusteella ajoneuvoveroa koskevassa laissa tarkoitettua julkista tehtävää. Rautakirja Oy:n tehtävät ja velvollisuudet määriteltiin sopimuksessa. Kysymys oli siitä, miten verohallitus oli sopimuksessa varmistunut siitä, että yhtiö kykeni huolehtimaan veromerkkien myynnistä asianmukaisella tavalla. Tämä edellytti, että kaikkia verovelvollisia tuli kohdella yhdenvertaisin perustein ottaen huomioon myös kielelliset oikeudet. Yhtiön velvollisuutta ei ollut tältä osin määritelty sopimuksessa. Verohallitus ei siten ollut menetellyt ajoneuvoveroa koskevan lain 7 §:n mukaisesti, jonka mukaan verohallitukselle kuului ajoneuvoveron yleinen johto ja valvonta.

Oikeusasiamies saattoi käsityksensä verohallituksen ja lääninveroviraston tietoon kiinnittämällä veroviranomaisten huomiota kansalliskielten tasa-arvoiseen asemaan viranomais-ten asiakaspalvelussa ja neuvonnassa.

/V

HM_14_§_(94/19)
Kielilaki_3_§_(148/22)
Ajoneuvoveroa_koskeva_laki_7_§
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Autokoululupa
Opetustoiminnasta vastaava johtaja

R:EOA
D:111/4/95

Lausunto
Käsitys

A:11.4.1996

/O

Autokoulun johtajan hyväksyminen

Oikeusasiamiehelle kanneltiin siitä, että lääninhallitus oli hyväksynyt henkilön autokoulun opetustoiminnasta vastaavaksi johtajaksi vaatimatta asiasta ajokorttiasetuksen 39 b §:ssä edellyttämää lausuntoa.

Asian lääninhallituksessa esitellyt ylitarkastaja on selvitteyksessään todennut, että asiassa ei katsottu tarpeelliseksi hankkia ajoneuvohallinnon lausuntoa, koska kyseinen henkilö oli toiminut toisessa autokoulussa vastaavassa tehtävässä.

Oikeusasiamiehen mielestä lääninhallituksen olisi tullut hankkia asiassa ajoneuvohallinnon lausunto ennen henkilön hyväksymistä puheena olevaan tehtävään. Ajokorttiasetuksen 39 b §:n 1 momentin sanamuoto ei jätä tältä osin harkinnanvaraa. Lausunnon tarvetta ei välttämättä poista se seikka, että edellytykset kyseiseen tehtävään oli noin puoli vuotta aikaisemmin arvioitu toisessa vastaavassa asiassa. Asetuksen 39 b §:n 1 momentin mukaan myös autokoululupaa uudistettaessa on hankittava ajoneuvohallinnon lausunto. Huomioon on tällöin otettava myös se, miten uudistettavan luvan hakija on hoitanut autokoululupansa mukaisen autokoulutoiminnan.

Oikeusasiamies saattoi käsityksensä lääninhallituksen menettelyn virheellisyydestä asiaa käsitelleiden virkamiesten tietoon.

/V

Ajokorttia_39_§_3_mom.
Ajokorttia_39_b_§
+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Oleskelulupa	R:EOA
Ulkomaalainen	D:2077/4/94
Käsitys	A:6.9.1996

/O

Oleskeluluvan pituus

Ulkomaalainen kanteli sisäasiainministeriön päätöksestä, joka koski hänen oleskelulupansa pituutta. Se oli hakemuksesta poiketen myönnetty vain kuudeksi kuukaudeksi.

Oikeusasiamies totesi kannanottonaan seuraavan.

Sisäasiainministeriön päätös oleskeluluvan myöntämisestä vain kuudeksi kuukaudeksi oli ristiriidassa ulkomaalaislain 16 §:n 2 momentin kanssa, jonka mukaan määräaikainen oleskelulupa myönnetään vähintään vuodeksi, jos ulkomaalaisen oleskelun tarkoituksesta ei muuta johdu tai jollei ulkomaalainen hae oleskelulupaa lyhyemmäksi ajaksi. Sisäasiainministeriön tulkintaohje, johon oleskeluluvan myöntäminen perustui, on 15.2.1996 korvattu uudella tulkintaohjeella. Oikeusasiamiehen mielestä myös uudesta ohjeesta pitäisi selvemmin käydä ilmi, että ohjetta sovelletaan vain ulkomaalaislain 20 §:n tarkoitetuissa tilanteissa.

Kantelija oli jättänyt hakemuksensa hyvissä ajoin ennen voimassa olevan luvan umpeutumista. Uusi oleskelulupa myönnettiin kuitenkin vasta edellisen luvan voimassaolon jo päättyttyä, mutta uuden oleskeluluvan voimassaoloaika laskettiin edellisen oleskeluluvan päättymisestä. Kun uutta oleskelulupaa koskeva päätös annettiin hakijalle tiedoksi, hänellä oli ainoastaan neljä kuukautta uuden oleskeluluvan voimassaoloajasta jäljellä. Selvityksen mukaan viranomaiset menettivät näin sen vuoksi, ettei ulkomaalaisen laillinen oleskelu maassa olisi keskeytynyt.

Oikeusasiamies kiinnitti tältä osin huomiota siihen, että uuden oleskeluluvan käsittelyn viivästyminen voi aiheuttaa kohtuuttomia seuraamuksia hakijalle esimerkiksi silloin, jos uusikin oleskelulupa uhkaa jo pian umpeutua hänen saadessaan siitä tiedon. Ulkomaalaisen on silloin miltei välttömästi pantava vireille jälleen uutta oleskelulupaa koskeva hakemus. Edellä tarkoitetuissa tilanteissa olisi perusteltua ottaa huomioon myös hakemuksen käsittelyn viivästys uuden oleskeluluvan pituutta harkittaessa. Tämä merkitsisi, että oleskelulupa voitaisiin myöntää pidemmäksikin kuin ulkomaalaislain 16 §:ssä säädetyksi vähimmäisajaksi. Tällä tavoin voitaisiin hakijalle korvata se tosiasiallinen haitta, joka on hakemuksen käsittelyn viivästyminen aiheutunut.

Oikeusasiamies kiinnitti sisäasiainministeriön huomiota vastaisen varalle oleskeluluvan voimassaolosta esittämiinsä näkemyksiin.

/V

UlkomaalaisL_16_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Asuinpaikka

R:EOA

Kunta

D:2466/4/94

Yhdenvertaisuus

A:12.9.1996

Huomautus

Käsitys

/O

Vuokra-asunnon hakijan syrjintä

Kantelija väitti kunnan viranomaisten syyllistyneen rotusyrjintään estäessään toisesta kunnasta tulevaa romaniperhettä saamasta kunnallista vuokra-asuntoa. Kunnanjohtaja oli kerhtonut kantelijalle, etteivät hakijat tulisi romaniväestöön kuuluvina saamaan asuntoa kunnasta.

Perhe oli vedonnut mm. siihen, ettei se voinut palata kotikuntaansa romaniheimojen välisistä riidoista johtuvan uhan vuoksi. Kunnanhallituksen päätöksen mukaan hakijoilla ei ollut asunnontarvetta, koska heillä oli käytettävissä asunto kotikunnassa. Kunnanhallitus ei ottanut kantaa siihen, oliko perheellä tosiasiallisia mahdollisuuksia palata.

Oikeusasiamies totesi kannanottonaan seuraavan.

Kunnanhallituksen perustelutapa herätti kysymyksen siitä, missä määrin hakijoiden ilmoittama asunnontarve kunnassa oli voitu torjua pelkästään sillä perusteella, että hakijoilla oli ollut mahdollisuus saada asunto joltakin toiselta paikkakunnalta. Kysymys oli viime kädessä siitä, mikä

tosiasiallinen merkitys oli annettava hallitusmuotoon kirjautulle oikeudelle vapaasti valita asuinpaikkansa.

Eduskunnan perustuslakivaliokunnan käytännössä on painotettu liikkumisvapautta koskevan säännöksen tosiasiallista toteutumista (ks. esim PeVL 4/1984 vp. ja PeVL 13/1989). Vapausoikeuksien ja sosiaalisten oikeuksien yhteensovittaminen ei ole kuitenkaan yksinkertaista. On esimerkiksi katsottu, että työttömällä tulee olla oikeus työttömyysturvaetuksiaan menettämättä painavasta henkilökohtaisesta syystä kieltäytyä hänelle työssäkäyntialueensa ulkopuolelta tarjotusta työstä. Kantelijan tapauksessa oli kuitenkin käänteinen tilanne: kysymys oli perheen oikeudesta muuttaa toiselle paikkakunnalle.

Oikeusasiamiehen mukaan kunnalla ei ollut oikeutta suoralta kädeltä torjua hakijoiden asunnontarvetta sillä perusteella, että perheellä oli ollut mahdollisuus saada asunto henkikirjoituspaikkakunnaltaan.

Oikeusasiamies katsoi kunnanhallituksen menetelleen virheellisesti siinä, ettei se ollut lainkaan ottanut kantaa hakijoiden asumisen esteeksi ilmoittamaan turvallisuusuhkaan. Näin menetellessään kunnanhallitus laiminlöi ottaa huomioon hallitusmuodon (94/1919) 7 §:n kansalaiselle turvaaman oikeuden valita asuinpaikkansa Suomessa.

Asiaa kunnanhallitukselle esitelleen kunnanjohtajan esittelynsä perusteista antamat tiedot sekä selvityksessään esittämät kannanotot hakijaperheen ominaisuuksista viittasivat puolestaan siihen, etteivät kunnanjohtajan esittelyn lähtökohtana olleet olleet hakijaperheen omat perustelut vaan ensisijaisesti hänen oma ennakkokäsityksensä siitä, että hakijaperhe tulisi häiritsemään naapureitaan nimenomaan sen vuoksi että perhe kuului romaniväestöön.

Oikeusasiamies katsoi kunnanjohtajan menetelleen vastoin hallitusmuodon 5 §:n säännöstä, jonka mukaan Suomen kansalaiset ovat yhdenvertaiset lain edessä. Menettely oli myös Suomessa vuonna 1976 lailla voimaan saatetun, kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 26 artiklan sekä kunnan virkasäännön 18 §:n vastainen.

Oikeusasiamies antoi kunnanjohtajalle huomautuksen sekä saattoi vastaisen varalle kunnanhallituksen tietoon käsityksensä sen virheellisestä menettelystä.

/V

HM_5_§

HM_7_§

Kansalaisoikeuksia_ja_poliittisia_oikeuksia_koskeva_kansainvälinen_yleissopimus_26_Art.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Sivutoimi

R:EOA

Virkamies

D:1557/4/94

Käsitys

A:4.11.1996

/O

Virkamiehen sivutoimet

Oikeusasiamiehelle kanneltiin siitä, että oikeusministeriön yhdistysrekisteritoimiston toimistopäällikkö oli toiminut käräjäoikeudessa ammattiliiton asiamiehenä ja ilmoittanut tuomioistuimille antamissaan kirjelmissä yhteystietonaan mm. virkapuhelimensa numeron.

Oikeusasiamies lausui kannanottonaan seuraavan.

Valtion virkamiehen ei tulisi koskaan käyttää virka-asemaansa hyväkseen palkattua sivutointa hoitaessaan. Toisaalta hänen ei sivutointa hoitaessaan myöskään ole aina asianmukaista salata sitä tosiasiaa, että hän on valtion virkamies. Kysymys on herkkä varsinkin silloin, kun oikeusministeriön virkamies harjoittaa sivutoimenaan asianajoa tuomioistuimissa. Kun toimistopäällikkö edusti sivutoimenaan vaikutusvaltaista ammattiliittoa yhteiskunnallisestikin merkittävässä työoikeudellisissa riita-asioissa, voidaan pitää erityisen tärkeänä sitä, ettei ulkopuolisille ole tullut kuvaa oikeusministeriön sekaantumisesta tai myötävaikutuksesta tällaisiin asioihin tai niistä aiheutuviin oikeudenkäynteihin.

Toimistopäällikön ei näytetty ammattiliiton edustajana toimiessaan tuoneen erityisesti esiin sitä, että hän oli samalla oikeusministeriön virkamies. Tämä seikka ilmeni ainoastaan epäsuorasti siitä, että hän ilmoitti yhteystiedoissaan myös virkapuhelinnumerosa.

Näin hän kertoi tehneensä siltä varalta, että hänet olisi voitu tavoittaa kiireellisissä tapauksissa. Yhteystiedoissa ei kuitenkaan erikseen mainittu sitä, että annettu puhelinnumero oli virkanumero ja että se oli tarkoitettu ainoastaan kiireellisiä yhteydenottoja varten.

Oikeusasiamies ei pitänyt virkapuhelimen käyttämistä ilmoituksen varaisen sivutoimen hoitamisessa asianmukaisena. Virkapuhelinnumeron ilmoittaminen viittaa siihen, että sivutointa koskevat yhteydenotot ovat mahdollisia myös virka-aikana. Tämä on omiaan antamaan ulkopuolisille sellaisen kuvan, että virkamies voi käyttää virka-aikaa myös sivutoimensa hoitamiseen, vaikka näin ei tapahtuisikaan tai vaikka näin tapahtuisi vain satunnaisesti. Tämä on omiaan vaarantamaan luottamusta viran asianmukaiseen hoitamiseen.

Saadusta selvityksestä ei ollut pääteltävissä, että toimistopäällikkö olisi käyttänyt virkapuhelintaan sivutoimensa hoitamiseen muutoin kuin että hän oli ilmoittanut sen eri viranomaisille yhteystiedoksi. Käytännössä ei ollut selvittävissä, missä määrin hän oli vastaanottanut sivutoimeen liittyviä puheluita virkanumeroonsa.

Oikeusasiamies katsoi jääneen näyttämättä, että sivutoimi olisi vaarantanut luottamusta toimistopäällikön tasapuolisuuteen yhdistysrekisteriasioiden hoitamisessa tai että se muutenkaan olisi haitannut virkatehtävän asianmukaista hoitamista. Oikeusasiamies saattoi kuitenkin toimistopäällikön tietoon käsityksensä viran ja sivutoimen erillään pitämisestä ja kiinnitti samalla oikeusministeriön huomiota siihen, että sivutoimia hoitaville virkamiehille olisi syytä antaa selkeät ohjeet virkaan liittyvien yhteystietojen ilmoittamisesta sivutoimen yhteydessä.

Oikeusasiamies pyysi oikeusministeriötä ilmoittamaan vuoden loppuun mennessä, mihin toimenpiteisiin se on asiassa harkinnut oikeaksi ryhtyä.

/V

Valtion_virkamiesL_18_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Tuomarin esteellisyys

R:EOA

Tuomarin kelpoisuus

D:1795/4/95

Tuomioistuin

A:7.11.1996

Vapaamuuraritoiminta

Käsitys

/O

Tuomarinvirka ja vapaamuurarijäsenyys

Eduskunnan oikeusasiamiehelle osoitettiin vuosina 1995 - 1996 useita kirjoituksia, joissa oli kysymys tuomarin kuulumisesta vapaamuurarijärjestöön. Osa käsitteli ongelmaa yleiseltä kannalta, osassa oli kysymys konkreettisista tapauksista.

Oikeusasiamies totesi päätöksessään mm. seuraavan.

Vapaamuurarijärjestön toimintatavoista

Vapaamuurarijärjestö on myös Suomessa omaksunut järjestön syntyhistoriaan pohjautuvan tavan noudattaa ulkopuolisilta salattuja tapoja. Järjestön jäsenyyteen hyväksyttävä vihitään perinteisiin salaisuuksiin, joilla nykyisin on ilmeisesti pääasiassa symbolinen merkitys. Järjestön alun perin ammattisalaisuuksien säilyttämiseen tähtäävät menettelytavat ovat jossakin määrin säilyneet, vaikka julkisuuden välttäminen ei enää liitykään jäsenten ammatillisten etujen varjelemiseen. Salassapidon tarvetta perustellaan esimerkiksi sillä, että eräät järjestön käyttämät rituaalit menettäisivät tehoaan, jos yllätyksellisyys niistä häviäisi.

Vapaamuuraritoiminta Suomessa on yhdistyslain alaista yhdistystoimintaa. Yhdistyksen sääntöjen mukaan toiminnan tarkoituksena on vapaamuurariperinteen säilyttäminen ja sen mukaan "vapaamuurarien ohjaaminen omaksumaan ja käytännössä noudattamaan arvokkaita eettisiä periaatteita ja moitteetonta elämäntapaa sekä suhtautumaan veljeyden ja avuliaisuuden vaatimusten mukaan lähimmäisiin".

Järjestön jäseneksi otettava osallistuu rituaaleihin, joihin sisältyy mm. lupaus sitoutumisesta järjestön sääntöihin ja perinteisiin tapoihin. Toiminnalle on ominaista, että jäseneksi otettu etenee asteittain järjestön hierarkiassa. Etenemiseen liittyy erilaisten sitoumusten antaminen.

Ns. veljesmuurarivakuutuksen antaessaan vapaamuurarijäsen vakuuttaa mm., "etten milloinkaan tieteni enkä ehdoin tahdoin vahingoita tai petä veljesmuurariloosia enkä sen jäseniä vähimmässäkään määrässä enkä salli sitä toisenkaan tehdä, jos sen estää voin".

Järjestön opetuksiin kuuluu velvollisuus noudattaa sen maan lakeja, jossa jäsen asuu. Järjestön opetusmateriaalissa todetaan, etteivät mitkään vapaamuurariuden säännöt voi olla

ristiriidassa lakien ja asetusten kanssa.

Vapaamuurarijärjestö toimii useissa maissa. Kaikkialla sille on ominaista pidättyvä suhtautuminen julkisuuteen. On ilmeistä, että juuri tämä piirre järjestön ulkoisessa kuvassa vaikuttaa myös kansalaisten asenteisiin järjestöä kohtaan. Järjestön julkisuutta välttävät toimintatavat saattavat synnyttää järjestön toimintaan tai päämääriin kohdistuvia epäluuloja. Tämä ilmenee selvästi esimerkiksi kansalaisten oikeusasiamiehelle lähettämistä kirjeistä.

Yhdistymisvapaudesta

Hallitusmuodon 10 a §:n 2 momentin mukaan jokaisella on yhdistymisvapaus, johon sisältyy mm. oikeus kuulua yhdistykseen ja osallistua sen toimintaan. Myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen 11 artikla sekä kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 22 artikla turvaavat yhdistymisvapauden. Valtion virkamieslain 12 §:n mukaan viranomaisen ei saa kieltää virkamiestä liittymästä eikä kuulumasta yhdistykseen.

Vapaamuurarijärjestö on laillisesti rekisteröity yhdistys, joten myös siihen kuuluminen on hallitusmuodon kaikille ihmisille turvaama oikeus.

Tuomarin riippumattomuudesta ja puolueettomuudesta

Hallitusmuodon 2 §:n 3 momentin mukaan tuomiovaltaa käyttävät riippumattomat tuomioistuimet.

Hallitusmuodon 16 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen ratkaistavaksi. Mainitun lainkohdan perustelujen (HE 309/1993 vp.) mukaan säännökseen on tarkoitettu sisällyttää paitsi lainkäyttöelimen riippumattomuus suhteessa toimeenpanovaltaan myös vaatimus sen puolueettomuudesta suhteessa oikeusjutun eri osapuoliin kussakin yksittäistapauksessa. Tuomioistuinten riippumattomuus muodostaa yleisen perustan sille, että tuomioistuimet voivat olla myös yksittäistapauksissa puolueettomia asioita ratkaistessaan.

Oikeusjärjestyksessä pyritään eri tavoin turvaamaan se, että oikeudellinen päätöksenteko olisi riippumaton ulkopuolisista vaikutuksista ja että se olisi myös puolueetonta suhteessa asianosaisiin. Tuomioistuimen riippumattomuuden turvaamiseksi tuomareille on annettu erityinen virkamiesoikeudellinen asema. Puolueettomuutta turvataan taas tuomarin esteellisyyttä koskevilla säännöksillä.

Tuomarin yleinen kelpoisuus

Tuomarin yleisillä kelpoisuusehdoilla tarkoitetaan niitä yleisiä henkilöön liittyviä ominaisuuksia, joita lain mukaan vaaditaan tuomarin viran hoitamiseen. Eri laeissa säädetyt kelpoisuusehdot ovat yleensä muodollisia, kuten koulutusta, ammattitaitoa tai kokemusta koskevia. Korkeimpien oikeuksien jäseniltä edellytetään laissa nimenomaisesti lisäksi oikeamielisyyttä.

Tuomarin tulee luonnollisesti täyttää myös hallitusmuodon 86 §:n mukaisissa nimitysperusteissa tarkoitettujen ominaisuuksien vähimmäistaso. Siihen on katsottu sisältyvän mm. nuhteettoman käytöksen vaatimus.

Tuomarin yhteiskunnallisista sidonnaisuuksista, esimerkiksi yhdistystoimintaan osallistumisesta, ei ole nimenomaisesti säädetty mitään, jollei oteta lukuun tuomareitakin koskevaa valtion virkamieslain 12 §:ää. Lähtökohtana on, että tuomari voi nauttia samaa positiivista ja negatiivista yhdistymisvapautta kuin muutkin kansalaiset.

Eri asia on sitten, että tuomarinviran hoitaminen voi edellyttää tiettyä varovaisuutta tämän (kuten monen muunkin) perusoikeuden käytössä. Tämä varovaisuusvelvoite on saanut ilmauksensa esimerkiksi YK:n yleiskokouksen hyväksymissä tuomioistuineläytöksen riippumattomuutta koskevissa periaatteissa, joiden mukaan tuomarin on käytäydyttävä viran vaatimalla tavalla eli siten, ettei tuomarinviran arvovalta taikka tuomioistuineläytöksen riippumattomuus tai lainkäytön puolueettomuus joudu siitä kärsimään.

Tuomarinvalan ja vapaamuurarivakuutuksen suhde

Tuomarin on tehtävänsä ryhtyessään vannottava tuomarinvala tai annettava vastaava vakuutus. Kanteluissa herätetään kysymys siitä, ovatko vapaamuurarijärjestölle annettavat lupaukset ja vakuutukset sellaisessa ristiriidassa oikeudenkäymiskaaren 1 luvun 7 §:ssä säädetyn tuomarinvalan kanssa, ettei järjestön jäsentä voisi tällä perusteella pitää kelvollisena tuomariksi. Yksi kantelija viittaa siihen, että vapaamuurarivakuutuksessa sitoudutaan "tiettyyn avunantoon" muurariveljiä kohtaan. Vakuutuksessa luvataan myös, ettei muurariveljeä vahingoiteta tai petetä eikä sallita toistensa niin tekevän. Tuomarinvala puolestaan lähtee ehdottomasta puolueettomuuden vaatimuksesta. Tuomari ei saa "minäkään varjolla lakia vääristellä eikä edistää vääryyttä ystävyden tai muun syyn takia."

Oikeusasiamies totesi, ettei hän osaa kantelijan tavoin nähdä ristiriitaa tuomarinvalan ja hänen vapaamuurarivakuutuksesta lainaamiensa katkelmien välillä. Se, että joku sitoutuu auttamaan toista ihmistä ja lupaa olla pettämättä häntä, ei voi ainakaan sanamuodon mukaisen tulkinnan perusteella tarkoittaa, että annettu sitoumus velvoittaisi myös lain ja tuomarinvalan vastaiseen avunantoon. Käytävissä ollut selvitys vapaamuurarijärjestön opinkappaleista viittaa päinvastoin siihen, että vapaamuurari sitoutuu kaikessa kunnioittamaan esivaltaa ja noudattamaan lakeja.

Toisaalta ei myöskään tuomarinvalan sisältöä voida oikeusasiamiehen mielestä tulkita niin, että se kieltäisi tuomaria solmimasta yksityiselämässään ystävyysuhteita. Sen sijaan tuomarinvala kieltää tuomaria ystävyysuhteittensa takia vääristelestä lakia tai edistämästä vääryyttä.

Tuomarinvirka ja vapaamuurarijäsenyys

Jää siten pohdittavaksi, onko vapaamuurarijärjestössä muita sellaisia piirteitä, joiden johdosta tuomarin olisi hänelle kuuluvan yhdistymisvapauden puitteissa syytä erityiseen va-

rovaisuuteen järjestöön liittymistä harkitessaan. Tällöin tulee arvioitavaksi, miten tuomarin vapaamuurarijäsenyys meidän oikeuskulttuurissamme vaikuttaa tuomarinviran nauttimaan arvovaltaan sekä tuomarin riippumattomuuteen ja puolueettomuuteen. Moniarvoisessa yhteiskunnassa on vaikeata antaa tällaiseen kysymykseen yksiselitteistä vastausta. Vapaamuurarijärjestöä kohtaan tunnetaan epäluuloja, mutta onko näille epäluuloille objektiivista katetta?

Vapaamuurarijärjestöä kohtaan tunnetuilla epäluuloilla on historialliset juurensa. Eri maissa on suhtauduttu siihen eri tavalla. Oikeusasiamiehen tietooni on ollut kuitenkin tullut, että vapaamuurarijärjestö olisi Suomessa syyllistynyt mihinkään lainvastaiseen tai pahennusta herättävään toimintaan. Oikeusasiamies ei ollut myöskään hänelle toimittetusta selvityksestä havainnut, että järjestön sääntöihin tai ohjeisiin olisi sisältynyt yhteiskuntaeettisesti hylättäviä aineksia.

Suomi on demokraattinen oikeusvaltio. Julkisen vallan ei pitäisi syrjiä laillisessa järjestyksessä harjoitettua yhdistystoimintaa pelkästään ihmisten epäluulojen perusteella, olivatpa nämä epäluulot miten laajalti levinneitä tahansa. Hallitusmuodon 5 §:ään sekä kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 26 artiklaan sisältyvästä syrjintäkiellosta johtuu, että julkisen valta on päinvastoin velvollinen antamaan ihmisille ja ihmisten yhteenliittymille jopa oikeussuojaa heidän perus- ja ihmisoikeuksiinsa puuttuvia epä- ja ennakkoluuloja vastaan.

Käytettävissään olevan selvityksen perusteella oikeusasiamies joutui torjumaan väitteen, että vapaamuurarijärjestön jäsenyys olisi itse toiminnan luonteen takia ristiriidassa tuomarinvirkaa varten säädettyjen yleisten kelpoisuusehtojen kanssa.

Jäsenyyden yhteensopivuutta tuomarinviran kanssa voidaan kuitenkin tarkastella yksilötasolla, ammattieettisten normien valossa. Jokainen tuomari on viime kädessä itse vastuussa siitä, miten hänen oma toimintansa ja omat sidonnaisuutensa - juuri hänen toimintaympäristössään - vaikuttavat tuomioistuineläimästä kohtaan tunnettuun luottamukseen. Tämä yksilöllinen vastuu kuuluu sekin osana tuomarin riippumattomuuteen.

Tuomarin esteellisyys

Tuomarin esteellisyyden aiheuttavat mm. tietyt sukulaisuussuhteet ja se, että tuomarilla tai hänen sukulaisillaan on asiassa osa tai muuten odotettavissa asiasta erinomaista hyötyä tai vahinkoa. Esteellisyysperuste voi olla myös tuomarin aikaisempi osallistuminen saman asian käsittelyyn samoin kuin se, että tuomarilla on vireillä samanlainen asia toisessa oikeudessa. Tuomarin suhteita jutun asianosaisiin koskee myös kielto toimia tuomarina jutussa, jos tuomari on asianosaisen vastapuoli tai julkinen vihemies. Tuomarin ystävyyssuhteista asianosaisiin ei sitä vastoin ole nimenomaisesti esteellisyyssäännöstä.

Viimeaikaisessa oikeuskäytännössä on kuitenkin katsottu, et-

tei tuomarin esteellisyyttä voida enää arvioida pelkästään oikeudenkäymiskaaren 13 luvun 1 §:n perusteella, vaan esteellisyyssääntelyä täydentää Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artikla. Sen mukaan jokaisella on oikeus oikeudenmukaiseen ja julkiseen oikeudenkäyntiin riippumattomassa ja puolueettomassa tuomioistuimessa, kun päätetään hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan tai häntä vastaan nostetusta rikossyytteestä. Soveltaessaan mainittua sopimusmääräystä Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on erottanut tuomioistuimen puolueettomuuden arvioinnissa toisaalta subjektiivisen ja toisaalta objektiivisen puolueettomuuden.

Luonnollisestikaan tuomarilla ei saa olla ennakkokäsitystä tai etukäteiskantaa ratkaistavassa asiassa, puhumattakaan tietoisesta pyrkimyksestä edistää oikeudenkäynnin toisen osapuolen etua (subjektiivinen puolueettomuus). Ei kuitenkaan riitä, että tuomari on tosiasiallisesti puolueeton, vaan toiminnan puolueettomuuden tulee olla lisäksi uskottavaa ulkopuolisen näkökulmasta (objektiivinen puolueettomuus). On huolehdittava siitä, ettei kenellekään tule ulko-naisten seikkojen takia perusteltua aihetta epäillä tuomioistuimen puolueettomuutta.

Arvosteltaessa puolueettomuutta viimeksi mainitulta kannalta on muun ohella otettava huomioon, antaako tuomarin aikaisempi toiminta, hänen jokin erityinen suhteensa asianosaiseen tai tuomioistuimen kokoonpano objektiivisesti katsoen asianosaiselle aiheen pelätä luottamuksen puolueettomuuteen vaarantuvan. Tällaisella tarkastelulla suojataan sitä luottamusta, jota tuomioistuinten tulee nauttia kansalaisten keskuudessa.

Suomen liityttyä Euroopan ihmisoikeussopimukseen tämä esteellisyysajattelu on tullut osaksi Suomen oikeusjärjestystä. Korkein oikeus on eräissä ennakkoratkaisuissaan perustellut tuomarin esteellisyyttä koskevia ratkaisujaan Euroopan ihmisoikeussopimukseen perustuvalla objektiivisen puolueettomuuden vaatimuksella (mm. KKO 1995:185 ja 1996:81).

Kannanotto vapaamuurarijäsenyyden vaikutuksesta esteellisyyteen

Vapaamuurarijärjestön toimintaan ja rituaaleihin liittyvä salaperäisyys sekä jäseniltä vaadittavat keskinäiset avunantovakuutukset ovat omiaan antamaan ulkopuoliselle sellaisen kuvan, että järjestön jäsenillä on poikkeuksellisen sitova velvollisuus pitää kaikessa vapaamuurariveljien puolta. Oikeusasiamies totesi, ettei hänen tietääkseen muussa yhdistystoiminnassa ole yleensä yhtä voimakkaasti korostettu jäsenten keskinäisiä solidaarisuusvelvoitteita. Vaikka nämä piirteet ilmeisesti johtuvatkin vapaamuurarijärjestön syntytaustasta eivätkä vaadittavat avunantovakuutukset velvoita tai ilmeisesti edes oikeuta suosimaan toista jäsentä lainvastaisesti, järjestöön kuulumaton ulkopuolinen voi ymmärrettävästi epäillä vapaamuurarien asettavan keskinäiset sitoumuksensa jopa lain edelle. Tähän vaikuttaa vapaamuurarijärjestöä kohtaan tunnettujen epäluulojen edellä todettu levinneisyys.

Jos keskivertokansalaisen tiedontasoa edustava oikeudenkäynnin asianosainen saa kuulla sekä vastapuolensa että tuoma-

rin kuuluvan samaan vapaamuurarijärjestöön, hänellä voi oikeusasiamiehen mielestä olla perusteltu aihe epäillä oikeudenkäynnin puolueettomuutta. Tämä ei ole kannanotto siihen, onko tuomarin ja oikeudenkäynnin osapuolen vapaamuurariveljeys omiaan tosiasiallisesti vaikuttamaan oikeudenkäynnin puolueettomuuteen. Kysymys on tämän puolueettomuuden uskottavuudesta ja viime kädessä tuomioistuineläytöksen nauttimasta luottamuksesta demokraattisessa yhteiskunnassa.

Oikeusasiamies katsoi edellä lausutuilla perusteilla, että tuomari on ainakin lähtökohtaisesti esteellinen käsittelemään asiaa, jossa hän ja jompikumpi oikeudenkäynnin vastapuolista kuuluvat vapaamuurarijärjestöön. Tämä koskee ainakin sellaista tapausta, jossa riita-asian jompikumpi osapuoli on joko järjestön henkilöjäsens tai käytännössä samaistuu vapaamuurarijärjestön jäseneseen (esim. pienyhtiö). Lopputulos saattaa olla toinen, jos vastapuoli on esimerkiksi yhteisö, jossa vapaamuurarilla on vain vähäinen rooli. Luonnollisesti asiaan vaikuttaa myös se, mikä merkitys oikeudenkäynnin kohteella on oikeudenkäynnin osapuolena olevassa yhteisössä toimiville vapaamuurareille.

Myös oikeudenkäynnin laji voi vaikuttaa esteellisyysarvioon. Oikeusasiamiehen mielestä edellä kaavailtu periaate soveltuu myös rikosasian oikeudenkäynnissä noudatettavaksi. Virallinen syyttäjä on tuomarin näkökulmasta siinä määrin verrattavissa riita-asian vastapuoleen, että esteellisyysperuste koskee häntäkin. Rikosasiain oikeudenkäyntiä koskeva uudistus kehittää syyttäjän asemaa entistä enemmän oikeudenkäynnin muun osapuolen asemaan rinnastuvaksi. Myös hakemusasioita ratkaisevan tuomarin tulisi ottaa esteellisyysperuste huomioon. Hakemusasioissa ei tosin aina ole sellaista vastapuoliasetelmaa, joka voisi saattaa tuomarin objektiivisen puolueettomuuden epäilyksen alaiseksi.

Oikeudenkäyntiavustajan tai -asiamiehen vapaamuurariveljeys tuomarin kanssa on edellä todettua monimutkaisempi kysymys. Avustajan tai asiamiehen tehtävänä on edistää päämiehen etua, mikä luonnollisesti antaa vastapuolelle aiheens samais-taa avustaja tai asiamies päämieheen. Meidän oikeusjärjestelmässämme on kuitenkin lähtökohtana, että asianajaja saa palkkionsa siitä riippumatta, häviääkö vai voittaako hänen päämiehensä jutun. Sen vuoksi oikeudenkäynnin lopputulos koskettaa lähinnä päämiestä eikä hänen avustajaansa tai asiamiestään. Tämän seikan voidaan olettaa olevan myös keskivertokansalaisen tiedossa.

Näistä syistä oikeusasiamies päätyi katsomaan, ettei tuomarin suhde päämiehen avustajaan tai asiamieheen ole tuomioistuimen objektiivisen puolueettomuuden näkökulmasta yhtä herkkä kysymys kuin tuomarin suhde oikeudenkäynnin jompaan kumpaan vastapuoleen. Tästä huolimatta oikeusasiamies piti mahdollisena, että oikeudenkäynnin puolueettomuuden uskottavuus voi joskus kärsiä myös avustajan tai asiamiehen vapaamuurariveljeydestä tuomarin kanssa. Tällaista oikeudenkäyntiasetelmaa tulisi sen vuoksi mahdollisuuksien mukaan välttää.

Käräjätuomarin menettely

Eräässä kantelussa katsottiin vapaamuurarijärjestöön kuulu-

van käräjätuomarin olleen esteellinen käsittelemään tuomarina riita-asiaa, jossa vastaajana oli mm. eräs kaupan keskusliike. Kantelijat katsoivat heillä olleen perusteltu aihe epäillä, etteivät he saisi oikeudenmukaista ja puolueetonta oikeudenkäyntiä asiassa. Kantelijat perustelivat epäilystään mm. sillä, että kantelijat olivat saaneet tietää keskusliikkeen aikaisemman pääjohtajan sekä tuolloisten jakelun ja huolinnan johtajan kuin myös kahden hallintoneuvoston jäsenen kuuluvan vapaamuurarijärjestöön. Kantelijat katsoivat järjestön jäsenten toisilleen antamien avunantovakuumusten horjuttavan tällaisessa tilanteessa luottamusta tuomarin puolueettomuuteen.

Kantelussa kuvattuun, käräjätuomarin puolueelliseksi katsottuun käyttäytymiseen ja mainittujen johtohenkilöiden vapaamuurarijäsenyyteen vedoten kantajat esittivät oikeudenkäynnissä vaatimuksen, että käräjätuomari toteaisi itsensä esteelliseksi käsittelemään asiaa. Asiaa valmistellessaan käräjätuomari katsoi, ettei hän ollut esteellinen asiassa.

Kantelun jälkeen tekemällään päätöksellä käräjätuomari kuitenkin totesi itsensä esteelliseksi enemmälti käsittelemään asiaa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan nojalla. Päätöksensä perusteluissa käräjätuomari kertoo kantajien oikeusasiamiehelle tekemässään kantelussa syyttäneen häntä loukkaavasti puolueellisuudesta ja virkavirheestä. Käräjätuomarin mukaan asianosainen, joka tietää tuomarin kokevan tämän esittämät väitteet loukkaaviksi, saattaa lähteä siitä, ettei tuomari tämän jälkeen voi suhtautua muuhunkaan hänen esittämäänsä neutraalisti.

Käräjätuomarin menettelyä arvioitaessa oli oikeusasiamiehen mielestä otettava huomioon toisaalta hänen velvollisuutensa huolehtia siitä, ettei esteellisyysväitteitä käytetä epäasiallisesti esimerkiksi oikeudenkäynnin viivyttämiseksi tai asianosaiselle mieleisen tuomarivaihdoksen aikaansaamiseksi. Toisaalta tuomarin oli huolehdittava siitä, ettei asianosaisilla ollut perusteltua aihetta epäillä oikeudenkäynnin puolueettomuutta.

Vastaajayhtiön johtoon kuuluneet vapaamuurarijärjestön jäsenet olivat olleet yhtiön johdossa sellaisessa asemassa, että kantajilla oli oikeusasiamiehen mielestä tällaisessa riita-asiaassa saattanut olla perusteltu aihe epäillä oikeudenkäynnin puolueettomuuden vaarantuneen sillä perusteella, että myös oikeuden puheenjohtaja kuului samaan järjestöön.

Oikeusasiamies katsoi, ettei käytettävissä olevan selvityksen valossa ollut riittäviä perusteita epäillä, että käräjätuomari olisi vastoin kiistämistään menetellyt siinä väitteillä perusteilla puolueellisesti.

Huomioon ottaen kantelussa vedottuun esteellisyyssperusteseen liittyvän tulkinnanvaraisuuden ja sen, että käräjätuomari oli sittemmin itsekin todennut itsensä esteelliseksi käsittelemään asiaa enempää, oikeusasiamies katsoi, ettei asia antanut hänen puoleltaan aihetta enempään kuin että oikeusasiamies saattoi edellä lausutun, vapaamuurarijärjestön aiheuttamia esteellisyysongelmia koskevan periaatteellisen kannanottonsa käräjätuomarin tietoon.

Esteellisyyssäännökset

Oikeusasiamies katsoi vapaamuurariasian yhteydessä esiin tulleiden ongelmien viittaavan siihen, että saman yhteisön jäsenyys saattaisi olla tarpeen säätää nimenomaiseksi esteellisyyssperusteeksi. Tätä olisi tuomarin esteellisyyssäännöksiä uudistettaessa oikeusasiamiehen mielestä vielä harkittava. Valmistelussa tulisi pohtia esimerkiksi sitä, millaiset piirteet järjestön toiminnassa voivat perustellusti aiheuttaa epäilyjä puolueettomuuden vaarantumisesta. Ongelma ei välttämättä rajoitu yhteen tai yhdentyypiseen järjestöön. On mahdollista, että jokin muukin järjestö kuin vapaamuurarit voi aiheuttaa vastaavia ongelmia.

Tuomarin sidonnaisuudet

Oikeusasiamies kiinnitti samalla huomiota siihen, että Suomessa ei ole toistaiseksi tehty tuomarin asemaa yhteiskunnassa koskevaa kattavaa selvitystä. Tuomarinuratoimikunta keskittyi toimeksiantonsa mukaisesti tuomarinuraan liittyviin kysymyksiin (Tuomarinuratoimikunnan mietintö KM 1994:15). Myöskään toimikunnan työtä jatkamaan 4.1.1996 asetetun toimikunnan toimeksianto ei oikeusasiamiehen käsityksen mukaan riitä kattamaan tarvetta nykyistä laajempaan tuomarin aseman tarkasteluun.

Lainsäädäntö jättää tuomarille yhä enemmän harkintavaltaa yksittäistapauksissa, mikä korostaa tuomarin roolia yhteiskunnallisen vallan käyttäjänä. Tämä kehitys jatkuu ja mahdollisesti jopa voimistune. Tuomarinviran uskottavuuden turvaaminen on siis entistä tärkeämpää.

Tuomareiden muuttunut ja muuttuva asema pakottaa oikeusasiamiehen mielestä arvioimaan uudelleen, mikä tuomareille sopii ja mikä ei. Erityisen tärkeätä olisi ottaa nykyistä selkeämpi kanta tuomarien yhteiskunnalliseen osallistumiseen ja erilaisten kytkösten aiheuttamiin ongelmiin tuomarinviran uskottavan hoitamisen ja tuomioistuineläytöksen nauttiman luottamuksen näkökulmasta. Kun tuomarin esteellisyys edellä kuvatuin tavoin ymmärretään tähänastista huomattavasti laajemmin, on selvää, että myös esteellisyystilanteita syntyy entistä useammin. Olisi mietittävä keinoja näiden tilanteiden ennalta välttämiseksi. Tämä voi merkitä tarvetta vastedes rajoittaa virkatuomarien mahdollisuutta osallistua esimerkiksi järjestö- ja elinkeinoelämään yhtä laajasti kuin tähän asti. Tämänäkötyypiset rajoitukset asettaisivat myös tuomarien palkkauskysymyksen kokonaan uuteen valoon.

Oikeusasiamiehen käsityksen mukaan tarvittaisiinkin tuomarin uraa koskevia tähänastisia selvityksiä laajempi arvio tuomarin asemasta yhteiskunnassa.

Oikeusasiamies saattoi edellä mainitun käsityksensä oikeusministeriön tietoon.

Ks. myös dnrot 2073 ja 2592/4/95 sekä 5/4/96

/V

OK_13_luku_1_§

Euroopan_ihmisoikeussopimus_6_Art._1_kappale

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Alaisiin kohdistunut häirintä	R:EOA
Esimies	D:656/4/96
Puolustusvoimat	A:20.12.1996
Sotilaan sopimaton käyttäytyminen	
Syyte	

/O

Alaisiin kohdistunut häirintä

Oikeusasiamiehen suorittaessa erään varuskunnan tarkastusta esikunnan toimistohenkilöt kertoivat joutuneensa esimiehenä häirinnän kohteeksi.

Suoritetussa esitutkinnassa kolme naispuolista toimistohenkilöä kertoi esimiehenään toimivan majurin kohdistaneen heihin useiden vuosien aikana häirintää, jota osa heistä piti henkisenä väkivaltana. Yhden asianomistajan mukaan majuri oli, hänen vaihdettuaan työhuonetta majurin tietämättä, haukkunut tätä tunnin ajan nimittäen muun muassa rotaksi. Majuri oli lisäksi useita kertoja ottanut asianomistajaa kädellä niskasta kiinni ja puristanut kaikin voimin sekä asianomistajan istuessa tuolissa lähestynyt tätä takaapäin ja hakannut kämmenellä päälakeen. Asianomistaja kertoi joutuneensa sairauslomalle majurin häneen kohdistaman käyttäytymisen johdosta.

Toinen asianomistaja kertoi kokeneensa majurin käyttäytymisen henkiseksi väkivallaksi. Majuri oli haukkunut häntä idiootiksi ja käynyt häneen käsiksi useita kertoja. Erään kerran majuri oli vetänyt asianomistajan syliinsä tämän vastusteluista huolimatta. Hän oli lisäksi useita kertoja ottanut tätä takaapäin kiinni rinnoista tai puristanut tätä kaksin käsin syliotteella rintojen kohdalta.

Kolmas asianomistaja kertoi majurin käyttäneen häntä kohtaan törkeää kieltä haukkuen muun muassa idiootiksi ja valehtelijaksi.

Useat todistajat vahvistivat majurin käyttäneen sopimatonta kieltä eräitä alaisiaan kohtaan ja myös ahdistelleen näitä fyysisesti. Eräs todistaja kuvasi majurin käyttäytymistä henkiseksi väkivallaksi. Majurin lähipiirissä työskennelleiden kuvaukset tapahtumista olivat yhdensuuntaisia.

Rikoksesta epäiltynä kuultu majuri kiisti nimitelleensä kehtään sopimattomasti, mutta myönsi tapanaan olleen ottaa joskus toisia takaapäin kiinni olkapäistä tai kaulasta. Hän kiisti puristaneensa toisia tai tähän tapaansa liittyneen mitään ilkeyttä. Seksuaalisen häirinnän majuri kiisti ehdottomasti. Majuri totesi, että hänen tyyhinsä saattoi hermostuttaa joitakin, mutta hänen tarkoituksenaan ei ollut saada toisia hermostumaan.

Oikeusasiamies katsoi majurin syyllistyneen kerrotulla menettelyllään sotilaan sopimattomaan käyttäytymiseen. Oikeusasiamiehen mukaan majurin menettelyn moitittavuutta korosti se, että tämä oli jatkanut sopimatonta kielenkäyttöään ja alaisiinsa kiinnikäymistä, vaikka nämä olivat selvästi osoittaneet vastustavansa sitä ja kärsivänsä siitä. Näin oli tapahtunut siitäkkin huolimatta, että asiaan olivat majurin esimiehetkin kiinnitettäneet huomiota.

Majuri oli vedonnut siihen, että hänen tapansa tarttua toisia joskus kiinni esimerkiksi niskasta periytyi aikaisemman palveluksen ajalta lentueesta, missä tällainen käyttäytyminen oli yleistä. Oikeusasiamiehen mielestä majurin käytöksestä saatu selvitys huomioon ottaen oli epäuskottavaa, että se olisi perustunut pelkästään tietyn työyhteisön sosiaaliseen tapakulttuuriin. Vaikka väite olisi tottakin, se ei silti muodostanut rikosoikeudellista oikeuttamis- tai anteeksiantoperustetta. Työpaikkaa vaihtaessaan työntekijän tuli oikeusasiamiehen mukaan varautua siihen, että uudessa työympäristössä suhtautuminen joihinkin tapoihin saattoi selvästikin poiketa aikaisemmasta. Oikeusasiamies katsoi selvityksen osoittavan, että majurin oli täytynyt ymmärtää, että huomattava osa esikunnassa palvelevasta henkilöstöstä ei hyväksynyt tällaista kiinnikäymistä ja että ainakin asianomistajat olivat kärsineet siitä.

Oikeusasiamiehen mukaan tekojen luonne ja tekoaika sekä asianomistajan esittämä rangaistusvaatimus huomioon ottaen asiaa ei ollut mahdollista käsitellä kurinpitomenettelyssä. Hän katsoi, ettei asiaa voitu myöskään jättää oikeusasiamiehen huomautuksen varaan.

Oikeusasiamies kehotti pääesikuntaa määräämään majurin asettavaksi Helsingin hovioikeudessa syytteeseen sotilaan sopimattomasta käyttäytymisestä.

Ks. myös dnro 657/4/96

/V

RikosL_45_luku_23_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Hallintomenettely

R:EOA

Hyvä hallintotapa

D:1360/4/94

Käännyttäminen

A:31.12.1996

Objektiviteettiperiaate

Oikeusturva

Poliisi

Suhteellisuusperiaate

Syrjintä

Säilöönotto

Ulkomaalainen

Käsitys

/O

Ulkomaalaisten oikeusturva

Pakolaisneuvonta ry kiinnitti oikeusasiamiehen huomiota ulkomaalaisten oikeusturvassa havaitsemiinsa puutteisiin.

Oikeusasiamies lausui kannanottonaan mm. seuraavan.

Ulkomaalaisia on kohdeltava hallinnon asiakkaina samoin kuin omiakin kansalaisia. Syrjivä kohtelu on kielletty jo hallitusmuodon 5 §:ssä.

Turvapaikkamenettelyyn liittyy erityisongelmia, etenkin kysymys turvapaikanhakijan totuudessapysymisvelvollisuudesta. Suomen viranomaiset näyttävät usein paheksuvan valehtelevaa turvapaikanhakijaa. On kuitenkin syytä muistaa, että halli-

tusmuodon 7 §:n 4 momentin sisältämästä ulkomaalaisen palautuskiellosta ei ole säädetty poikkeusta sellaisen henkilön osalta, joka syyllistyy viranomaisen erehdyttämiseen tai väärän tiedon antamiseen. Ratkaisevaa on pelkästään se, uhkaako maahan pyrkivää ulkomaalaista häntä karkotettaessa, luovutettaessa tai palautettaessa ihmisarvoa loukkaava kohtelu. Tämä on viran puolesta selvitettävä kysymys. Väärän tiedon antaminen ei siis tee ketään lainsuojattomaksi. Tämä ei kuitenkaan merkitse sitä, etteikö turvapaikanhakijan antamiin tietoihin olisi lupa suhtautua tarvittaessa kriittisesti.

Ulkomaalaisasioissa noudatettava suhteellisuusperiaate ilmenee ulkomaalaislain 1 §:n 3 momentista, jonka mukaan ulkomaalaisen oikeuksia ei saa lakia sovellettaessa rajoittaa enempää kuin on välttämätöntä. Menettelyä turvapaikka-asioissa ja ulkomaalaisasioissa yleensäkin on pidetty liian yksipuolisesti järjestystä ja turvallisuutta korostavina. Ulkomaalaisasioiden käsittelyä koskevissa virallisohjeissa painotetaan yleensä ulkomaalaisille kuuluvia velvollisuuksia enemmän kuin heidän oikeuksiaan. Toimenpiteiden nopeutta ja tehokkuutta korostetaan mielellään enemmän kuin sitä, että kaikessa hallintotoiminnassa tulee noudattaa mm. suhteellisuusperiaatetta.

Suhteellisuusperiaate tulee ottaa huomioon erityisesti turvaamistoimien yhteydessä. Säilöönottoa tulisi käyttää ainoastaan silloin, kun ulkomaalaislain 45 §:ssä mainitut muut valvontakeinot katsotaan riittämättömiksi. Perus- ja ihmioikeusmyönteisen laintulkinnan periaate, joka ilmenee mm. eduskunnan perustusvaliokunnan lausunnoista, on pidettävä mielessä myös ulkomaalaislakia sovellettaessa.

Ulkomaalaislaki ja sen nojalla annettu ohjeistus mahdollistavat pääosin jo nyky muodossaan ulkomaalaisten asianmukaisen kohtelun. Säännökset jättävät kuitenkin monessa kohdin soveltajalleen varsin laajan harkintavallan. Esimerkiksi oleskelulupa voidaan myöntää tai olla myöntämättä laissa tarkemmin määritellyillä perusteilla. Harkintavaltaa rajoittavat kuitenkin merkittävästi hallitusmuotomme perusoikeussäännökset sekä Suomea sitovat kansainväliset ihmisoikeussopimukset.

Laillisten ja oikeudenmukaisten ratkaisujen tekeminen ulkomaalaisasioissa edellyttää monimutkaisen kotimaisen ja kansainvälisen oikeusnormiston hallitsemista. Normien soveltaminen ei saisi olla vain kaavamaisten sääntöjen seuraamista, vaan se edellyttää myös kykyä tapauskohtaiseen harkintaan. Oikeusohjeet ovat siinä määrin vaikeaselkoisia, että päätöksenteon delegointi passintarkastajille ja paikallispoliisille saattaa vaarantaa säännösten oikean soveltamisen. Annetusta ohjeistuksesta tulee tämän johdosta riittävän konkreettisesti käydä ilmi ulkomaalaisten oikeusturvan perustekijät. Myös henkilöstön koulutuksen merkitystä on mielestäni erityisesti korostettava.

Kynnys, jonka ylittävät asiat siirretään passintarkastajalta tai paikallispoliisilta ulkomaalaisviraston ratkaistavaksi, tulee olla riittävän alhainen. Jos ratkaisu ei ole yksiselitteisen selvä, se tulisi saattaa ylemmän viranomaisen arvioitavaksi.

Säännösten ja ohjeiden asianmukaisuuskaan ei vielä sellaiseenaan riitä takaamaan asioiden oikeudenmukaista käsittelyä. Ulkomaalaisasioita käsittelevien virkamiesten tulee sisäistää kansainvälisten ihmisoikeussopimusten viranomaisen harkintavallalle asettamat rajoitukset sekä ottaa lupa-asioita ratkaistessaan huomioon korkeimman hallinto-oikeuden ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ennakkopäätökset. Tässä suhteessa hallintokäytännössä on edelleen kehittämisen tarvetta.

Yhteenvedona oikeusasiamies totesi seuraavan:

"Olen edellä kiinnittänyt huomiota muun muassa seuraaviin ulkomaalaisten oikeusturvan kehittämistarpeisiin:

- 1) Passintarkastajien velvollisuutena on aina selvittää ulkomaalaisen maahantulon tarkoitus sekä tarvittaessa myös neuvoa maahantulijaa, jolla ilmeisenä tarkoituksena on hakea turvapaikkaa Suomesta. Ohjeistusta tulisi tältä osin tarkentaa. Myös oikeutta avustajan ja tulkin käyttöön maahantuloahetkellä tulisi nykyistä enemmän korostaa.
- 2) Turvapaikkahakemusten ulkomaalaislain 32 §:n 3 momentin mukaiselle nopeutetulle käsittelylle asetettavat erityiset edellytykset tulisi sisällyttää ulkomaalaislakiin. Turvallisen maan käsite ja perusteet, jolla maa luokitellaan turvalliseksi, tulisi ilmetä ulkomaalaislaista. Turvallisen lähtömaan ongelmallisesta käsitteestä olisi voitava luopua.
- 3) Henkilöstön koulutuksessa tulisi korostaa kansainvälisten ihmisoikeussopimusten sekä yleisten hallinto-oikeudellisten periaatteiden merkitystä.
- 4) Ulkomaalaislakiin tulisi lisätä viittaus hallintomenettelylakiin. Ulkomaalaisasioissa suoritettavan tutkinnan ja poliisilain mukaisen tutkinnan keskinäinen suhde tulisi määritellä nykyistä selkeämmin. Nykyisellään säännökset ja ohjeistus ovat epäselviä ja ristiriitaisia. Turvapaikanhakijoiden henkilökohtaisen haastattelun mahdollisuus ulkomaalaisvirastossa tulisi selvittää.
- 5) Säilönotetuille ulkomaalaisille tulisi varata erityiset säilytystilat ulkomaalaislain 47 §:n (378/91) alkuperäisen sanamuodon mukaisesti. Säilönottoa tulisi turvaamistoimena yleensäkin käyttää ainoastaan silloin kun se on välttämätöntä.
- 6) Ulkomaalaislain perheenyhdistämistä koskevia säännöksiä tulisi täsmentää. Tärkeimmät menettelysäännökset olisi aiheellista sisällyttää itse ulkomaalaislakiin. Perheenyhdistämishakemusten käsittelyä tulisi kiirehtiä. Epäselvissä tapauksissa tulee valita ihmisoikeusmyönteisin vaihtoehto.
- 7) Käännytyspäätöksen tiedoksianto ja täytäntöönpano tulee selkeästi erottaa toisistaan. Henkilölle tulee aina varata todellinen mahdollisuus tehokkaaseen muutoksenhakuun. Valitukseen tulisi liittyä täytäntöönpanon lykkäävä vaikutus siihen asti kunnes korkein hallinto-oikeus on ottanut kantaa täytäntöönpanon lykkäämistarpeeseen. Käännyttävälle tulisi varata kohtuullinen aika vapaaehtoiseen maasta pois-

tumiseen ennen käännätyksen täytäntöönpanoa. Käännätysohjeessa tulisi kiinnittää nykyistä enemmän huomiota käännettävän asialliseen kohteluun. Lakiin tulisi lisätä maininta kokonaisharkinnan suorittamisesta myös käännätyksen (ei-kä ainoastaan karkottamisen) täytäntöönpanoa harkittaessa.

8) Ulkomaalaisten riittävä neuvonta ja opastus tulee turvata."

Oikeusasiamies saattoi käsityksensä ulkomaalaisia koskevan lainsäädännön ja ohjeistuksen sekä hallintokäytännön kehittämistarpeista sisäasiainministeriön tietoon.

/V

HM_5_§
HM_7_§
HallintomenettelyL_4_§
PoliisiL_37_§
UlkomaalaisL_32_§_3_mom.
UlkomaalaisL_47_§
UlkomaalaisL_62_§
Euroopan_ihmisoikeussopimus_5_Art._(SopS_18-19/1990)
Euroopan_ihmisoikeussopimus_13_Art.
Yleissopimus_lapsen_oikeuksista_(SopS_60/1991)
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Vastaus kirjeeseen	R:EOA
Verohallitus	D:2213/4/95
Käsitys	A:31.12.1996

/O

Käsitys verohallituksen menettelystä olla vastaamatta verovelvollisen kirjeeseen

Verohallitus ei ollut vastannut verovelvollisen kirjeeseen, jossa tämä oli arvostellut lääninveroviraston menettelyä oikaisuvaatimuksensa yhteydessä.

Hyvä hallintotapa edellyttää, että kansalaisten lähettämiin riittävän yksilöityihin kirjeisiin vastataan. Tässä tapauksessa kirje olisi voitu tulkita myös kanteluksi, mikä olisi edellyttänyt kirjallista päätöksentekoa. Menettelyn moitittavuutta kuitenkin vähensi se seikka, että verovelvollisen samansisältöinen kirje oli jo aiemmin käsitelty verohallituksessa huojuennusasia ja tuolloin myös puhelimitse selvitetty lääninveroviraston menettelyä.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Lääkäriin vastaanotto	R:EOA
Palvelusrikkomus	D:416/2/96
Puolustusvoimat	A:31.12.1996
Terveystilan tutkiminen	
Varusmies	
Syyte	

/O

Varusmiehen pääsy lääkäriin vastaanotolle

Oikeusasiamiehen suorittaessa prikaatin tarkastusta varusmiehet kertoivat, että kranaatinheitinkomppanian ollessa 11.2.1996 varhain aamulla lähdössä varuskunnasta noin 300 kilometrin päässä sijaitsevalle ampumaleirille useita varus-

miehiä ei ollut päästetty lääkärin vastaanotolle, vaan heidät oli tutkittu vasta matkan jälkeen leirillä.

Pääesikunnan tutkintaosasto suoritti oikeusasiamiehen pyynnöstä asiassa esitutinnan, jossa kuultiin asianomistajina seitsemää varusmiestä ja useita todistajia sekä kuljetuksesta ja lähtövalmisteluista huolehtineita kahta yliluutnanttia ja sotilasyllilääkärinä syyllisiksi epäiltyinä.

Oikeusasiamies katsoi tutkinnan perusteella selvitetyn, että vastaanotolle ilmoittautuneet varusmiehet oli tutkittu vasta matkan jälkeen leirillä runsaan seitsemän tunnin kulluttua lähdöstä. Vastaanotolle halunneista varusmiehistä yhdellä oli ollut murtuma kädessä, yhdellä leikkausta vaatinut tulehdus varpaassaan, yhdellä vatsakipua ja neljällä ainakin lievää kuumetta. Ohjeen vastaanoton järjestämisestä leirillä oli antanut prikaatin sotilasyllilääkärinä toiminut lääkintämajuri. Päätöksen vastaanotolle ilmoittautuneiden kuljettamisesta leirille ennen terveydentilan tutkimista oli tehnyt leirillä johtanut yliluutnantti.

Oikeus päästä vastaanotolle

Oikeusasiamies viittasi siihen, että hallitusmuodon 15 a §:n mukaan julkisen vallan on turvattava jokaiselle riittävät terveyspalvelut ja muutenkin edistettävä väestön terveyttä. Asevelvollisuuslain 50 b §:n mukaan varusmiespalvelustaan suorittavalla asevelvollisella on oikeus maksuttomaan terveydenhuoltoon.

Jokainen puolustusvoimien esimies on vastuussa alaistensa fyysisestä ja psyykkisestä terveydestä. Esimiehen on tarkkailtava alaistensa terveydentilaa, ohjattava sairaat lääkärin vastaanotolle ja huolehdittava siitä, ettei sairaana lähdetä palvelukseen.

Sairastuneen tai loukkaantuneen on hakeuduttava viipymättä hoitoon. Varusmiehen terveydentila on tutkittava, jos hän sitä pyytää. Pyyntö on esitettävä perusyksikön päällikölle, joka määrää lääkärintarkastukseen lähettämisestä.

Oikeusasiamies totesi, että tässä tapauksessa oli ollut kysymys noin 300 kilometrin moottorimarssista poikkeuksellisen kylmissä olosuhteissa. Tällaiseen kuljetukseen osallistuminen merkitsi ankaraa fyysistä rasitusta terveellekin henkilölle.

Varusmiehellä on oikeus saada terveydentilansa tarvittaessa tutkituksi siitä riippumatta, onko tutkimispyyntö esitetty yleisen palvelusohjesäännön tarkoittamissa "säännöllisissä oloissa" vai ei. Terveydentilan tutkimismahdollisuuksiin on varauduttava olosuhteiden mukaan jo ennakolta myös muissa kuin säännöllisissä oloissa.

Oikeusasiamiehen käsityksen mukaan kuljetuksen ennakkojärjestelyissä olisi pitänyt varautua siihen, että myös lähtöamuna sairaaksi ilmoittautuneiden varusmiesten terveydentilasta olisi voitu asianmukaisesti varmistautua ennen kuin heidät määrättiin osallistumaan kuljetukseen.

Oikeusasiamies katsoi, ettei sunnuntaiaamuna tapahtunut

leirille lähtö riittänyt perusteluksi sille, että sairaaksi ilmoittautuneiden terveydentilaa ei ollut tutkittu ennen poikkeuksellisen rasittavaan palvelukseen määräämistä. Oikeusasiamies ei pitänyt riittävänä varautumisena sitä, että sairaaksi itsensä tuntevia ampumaleirille lähtijöitä oli kehoitettu käymään vastaanotolla jo lähtöä edeltäneinä päivinä. Lähtöaamua edeltäneenä lauantaina varuskuntasairaалassa ei ollut ollut lainkaan lääkärin vastaanottoa vaan ainoastaan sairaanhoitajan päivystys. Erään asianomistajan tapauksessa käden loukkaantuminen oli tapahtunut lomalla, jolta palattuaan varusmies ei kertomansa mukaan enää ollut päässyt lääkärin vastaanotolle ennen kuin perillä ampumaleirillä moottorimarssin jälkeen.

Vastuun jakautuminen

Ohjeet terveydenhuollon järjestämisestä leirille lähdeettäessä oli antanut lääkintämajuri. Pääsääntö oli ollut se, että lähtöaamuna sairaaksi ilmoittautuneet oli ohjattava ampumaleirin JSP:lle. Lääkintämajuri oli tosin kertonut antaneensa myös sellaisen ohjeen, ettei kuljetukseen saanut kuitenkaan ottaa mukaan "loukkaantuneita" tai "äkillisesti vaikeasti sairastuneita". Tämä ohje oli kuitenkin oikeusasiamiehen mielestä ollut varusmiesten terveys- ja palvelusturvallisuuden kannalta riittämätön, ottaen huomioon, ettei lähtöaamuna ollut järjestetty mahdollisuutta terveydenhuollon ammattihenkilön suorittamaan terveydentilan tutkimiseen. Oikeusasiamiehen käsityksen mukaan lääkintämajurin antamissa ohjeissa ei siten ollut riittävästi varauduttu siihen, että varusmiesten terveydenhoito ja terveydentilan tutkinta voitiin suorittaa ohjesäännön edellyttämällä tavalla.

Oikeusasiamies katsoi lääkintämajurin kerrotulla menettelyllään varomattomuudesta rikkoneen terveydenhoidon järjestämisestä annettuja yleisen palvelusohjesäännön määräyksiä ja siten syyllistyneen palvelusrikkomukseen.

Käskyn sairaaksi ilmoittautuneiden ja lääkärin vastaanotolle halunneiden varusmiesten määräämisestä palvelukseen antoi joukkoa leirillä johtanut yliluutnantti. Yliluutnantin olisi oikeusasiamiehen mielestä tullut esimiesasemassaan pääkouluttajana huolehtia siitä, ettei sairaaksi ilmoittautuneita varusmiehiä määrätä, varsinkaan fyysisesti rasittavaan palvelukseen, ennen kuin heidän terveydentilansa oli tutkittu. Erityisesti edellä mainitun asianomistajan kerrottua kädessä olevasta vammasta yliluutnantin olisi tullut tapahtunutta huolellisemmin selvittää vamman laatu.

Yliluutnantin menettelyn moitittavuutta arvioitaessa oli kuitenkin otettava huomioon, että hän oli ratkaisuihissaan ilmeisesti pyrkinyt noudattamaan terveydenhoidon järjestämisestä vastanneen lääkintämajurin antamia ohjeita.

Oikeusasiamies katsoi yliluutnantin laiminlyömällä huolehtia siitä, ettei sairaaksi ilmoittautuneita varusmiehiä määrätä palvelukseen ennen heidän terveydentilansa tutkimista, sekä erityisesti laiminlyömällä riittävästi selvittää käteissä loukanneen varusmiehen vamman laatua ja huolehtia siitä, ettei tämä osallistunut huonokuntoisena moottorimarssille, varomattomuudesta rikkoneen edellä mainittuja määräyksiä ja

siten syyllistyneen palvelusrikkomukseen.

Oikeusasiamies totesi, että asianomistajan esittämä rangaistusvaatimus huomioon ottaen asiaa ei ole mahdollista käsitellä kurinpitomenettelyssä. Siihen nähden, että kysymys oli ollut varusmiesten terveydestä, oikeusasiamies katsoi, ettei asiaa voitu myöskään jättää oikeusasiamiehen huomautuksen varaan.

Oikeusasiamies totesi edelleen, että olosuhteet olivat moottorimarssin aikana pakkasen kiristyttyä kehittyneet poikkeuksellisen ankariksi. Marssisuunnitelmassa ei ollut ilmeisesti varauduttu näin kylmiin olosuhteisiin eikä riittävästi myöskään siihen, että olosuhteiden mahdolliset muutokset havaittaisiin ajoissa.

Oikeusasiamiehen mielestä marssiosaston johtajana toiminut yliluutnantti oli kuitenkin kuljetuksen aikana pyrkinyt huolehtimaan siitä, että hän saisi tiedon mahdollisista ongelmista. Havaittuaan lämpötilan muutoksen hän oli järjestänyt ylimääräisen tauon. Oikeusasiamies katsoi jääneen näyttämättä, että tämä yliluutnantti olisi syyllistynyt palvelusrikkomukseen tämän asian yhteydessä. Oikeusasiamies kiinnitti hänen huomiotaan vastaisen varalle kuitenkin siihen, että varusmiesten palvelusturvallisuus edellyttää vastaavassa tilanteessa huolellista ennakkosuunnitelmaa ja riittävää varautumista sääolosuhteiden muutoksiin.

Oikeusasiamies kehotti pääesikuntaa määräämään lääkintämajurin yliluutnantin asetettavaksi hovioikeudessa syytteen palvelusrikkomuksesta.

/V

Hallitusmuoto_15_a_§
AsevelvollisuusL_50_b_§
Yleinen_palvelusohjesääntö_(YlPalvO)
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Koulunjohtaja	R:AOA
Leirikoulu	D:1322/4/95
Oppilas	A:9.1.1997
Huomautus	

/O

Oppilaan ojentaminen

Mynämäen kunnan Huolin koulun koulunjohtaja kieltäytyi ottamasta oppilasta mukaan kolmipäiväiseen leirikouluun kevätlukukauden lopulla. Hän perusteli päätöstään sillä, että oppilas oli käyttäytynyt häntä ja luokkansa oppilaita kohtaan törkeästi. Opettaja perusteli ratkaisuaan lisäksi sillä, että hänen tarkoituksensa oli tällä tavoin eriyttää opetusta sekä toisaalta taata muiden oppilaiden turvallisuus leirikoulussa.

Oppilaan huoltaja kääntyi asiassa oikeusasiamiehen puoleen. Hän kertoi tarjoutuneensa valvomaan poikansa käyttäytymistä lähtemällä mukaan leirikouluun, mutta opettaja ei ollut suostunut tähän.

Asiaa tutkittaessa kävi ilmi, että oppilaan asiaton ja koulun järjestyssääntöjen vastainen käyttäytyminen ei ollut en-

nen leirikoulua johtanut koulun taholta peruskoululaissa ja -asetuksessa tarkoitettuihin ojentamistoimenpiteisiin. Selvityksissä mikään ei viitannut myöskään siihen, että oppilaan koulusaavutusten suhteen olisi ollut tarvetta eriyttämistoimiin. Pyrkimys muiden oppilaiden turvallisuuden takaamiseen oli apulaisoikeusasiamiehen mukaan ainakin jossain määrin ristiriidassa sen kanssa, että opettaja salli oppilaan osallistua samaan aikaan koulun alempiluokkalaisten mukana opintoretkelle.

Apulaisoikeusasiamiehen ratkaisun mukaan näytti ilmeiseltä, että opettajan tarkoitus oli rangaista oppilasta peruskoululain 41 §:n vastaisesta käytöksestä. Hän totesi, että peruskoululaissa ja -asetuksessa on säädetty tyhjentävästi menettelytavat, joita oppilasta ojennettaessa voidaan soveltaa. Vaikka oppilaan epäasiallinen käyttäytyminen opettajaa tai oppilaita kohtaan on peruskoululain vastaista, oppilaan oikeusturvan kannalta on tärkeää, että oppilasta ojennettaessa noudatetaan laillisuuden periaatetta. Apulaisoikeusasiamies piti tärkeänä myös lapsien yhdenvertaista kohtelua.

Opettajan suhtautuminen huoltajan ehdotukseen lähteä mukaan leirikouluun sekä se, ettei opettaja ollut ollut kevätlukukauden aikana oppilaan käytöksen johdosta missään yhteydessä tämän kotiin osoittivat apulaisoikeusasiamiehen käsityksen mukaan, ettei opettaja pyrkinyt peruskoululain 3 §:n 2 momentissa tarkoitettulla tavoin läheiseen yhteisymmärrykseen ja yhteistyöhön kodin kanssa.

Apulaisoikeusasiamies antoi koulunjohtajalle huomautuksen oppilaan ojentamista ja erottamista koskevien peruskoululain 42 §:n ja peruskouluasetuksen 58 §:n sekä opetuksen eriyttämistä koskevan peruskoululain 3 §:n 1 momentin vastaisesta menettelystä sekä kiinnitti koulunjohtajan huomiota vastaisen varalle oppilaiden yhdenvertaiseen kohteluun sekä koulun ja kodin väliseen yhteistyöhön.

/V

PeruskouluA_58_§
PeruskouluL_3_§_1_mom.
PeruskouluL_3_§_2_mom.
PeruskouluL_41_§
PeruskouluL_42_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Vaalijohtosääntö	R:AOA
Yliopisto	D:617/4/95
Käsitys	A:22.1.1997

/O

Yliopiston vaalijohtosäännön asetusevastaisuus

Yliopiston henkilökuntaa edustava yhdistys arvosteli Joensuun yliopiston hallituksen vaalia 30.11.1994. Yhdistyksen mielestä vaali toimitettiin Joensuun yliopistosta annetun asetuksen (892/93) vastaisesti. Tämä johtui siitä, että vaalijohtosääntö, jonka mukaan vaalit toimitettiin, rajasi huomattavan määrän asetuksen mukaan vaalikelpoisia henkilöitä vaalien ulkopuolelle.

Yliopiston hallinnosta säädetään Joensuun yliopistosta annetun lain (128/83) 7 §:n 1 momentin mukaan asetuksella. Yli-

opiston päätösvaltaa käyttävän hallintoelimen jäsenet valitaan yliopiston piirissä toimitettavilla vaaleilla. Monijäsenisen hallintoelimen jäsenenä voi olla vain yliopistoon kuuluva täysivaltainen henkilö (2 mom.). Joensuun yliopiston vaalijohtosäännön 7 §:ssä määrättiin vaaliluettelosta (1 mom.) ja vaalikelpoisuudesta (2 mom.) sekä siitä, mihin ryhmään asianomainen henkilökunnan jäsen kuuluu. Äänioikeutetuksi katsottiin asianomaisessa ryhmässä ne henkilöt, joiden palvelussuhde ulottuu valittavan hallintoelimen toimikaudelle (3 ja 4 mom.).

Apulaisoikeusasiamies totesi päätöksessään, että hallintoelimen jäsenyyden edellytys on lain mukaan, että asianomainen on yliopistoon kuuluva täysivaltainen jäsen. Joensuun yliopistosta annetun asetuksen mukaan äänioikeus on sidottu henkilökunnan tai ylioppilaskunnan jäsenyyteen (3 § 2 mom.). Laissa tai asetuksessa ei sen sijaan ole säädetty äänioikeuden osalta muuta rajoitusta kuin että asianomainen kuuluu joko henkilökuntaan tai ylioppilaskuntaan. Yliopistoon kuulumisen ajankohtaa ei ole asetuksessa rajoitettu valittavan hallintoelimen toimikauteen. Apulaisoikeusasiamies totesi käsityksensä, että vaalijohtosäännön 7 §:n 3 ja 4 momentin äänioikeutettuja koskevat määräykset, joissa äänioikeus liitetään palvelussuhteen ulottumiseen hallituksen alkavalle toimikaudelle supistavat äänioikeutettujen piiriä asetuksessa säädetystä.

Apulaisoikeusasiamies piti vaalijohtosääntöä Joensuun yliopistosta annetun asetuksen 12 §:n 3 momentin, 18 §:n ja 20 §:n 2 momentin säännökset huomioon ottaen Joensuun yliopistosta annetun asetuksen vastaisena ja saattoi Joensuun yliopiston tietoon käsityksensä vaalijohtosäännön asetuksen vastaisuudesta ja siitä, että vaalijohtosääntöä tulisi äänioikeudetta koskevien määräysten osalta muuttaa.

/V

Joensuun_yliopistosta_annettu_A_12_§_3_mom.

Joensuun_yliopistosta_annettu_A_18_§

Joensuun_yliopistosta_annettu_A_20_§_2_mom.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Poistumislupa

R:AOA

Tutkintavanki

D:1317/4/95

Ulkomaalainen

A:6.2.1997

Käsitys

/O

Tutkintavangin oikeus tavata sairasta lähiomaistaan

Zairelainen henkilö kanteli oikeusasiamiehelle poliisi- ja vankeinhoitoviranomaisten menettelystä. Hän katsoi, että nämä olivat hänen tutkintavankeutensa aikana estäneet häntä tapaamasta vaikeasti sairaana ollutta sisartaan ennen kuin tämä kuoli.

Asiaa selvitettyä kävi ilmi, että kanteliija pidätettiin 14.11.1994 ja vangittiin kaksi päivää myöhemmin. Häntä säilytettiin aluksi Pasilan poliisivankilassa, josta hänet 9.1.1995 siirrettiin Helsingin lääninvankilaan. Siellä tutkintavankina ollessaan hän teki poistumislupa-anomukset sairaan sisarensa tapaamiseksi 9.1. ja 16.2.1995. Anomukset hylättiin, koska ei ollut esitetty riittävän tärkeää syytä

poistumiseen. Sen sijaan maaliskuussa 1995 tehty anomus hyväksyttiin, mutta sisar oli poistumisluvan aikaan 20.3.1995 sairaalassa. Tästä syystä kantelija ei tavannut sisartaan tämän kotoa, jonne hän oli saanut poistumisluvan. Sisar kuoli 9.4.1995, eikä kantelija siis tavannut häntä koko tutkintavankeusaikana.

Tutkintavankeudesta annetun lain 3 §:n mukaan tutkintavangille voidaan antaa lupa poistua vartioituna laitoksesta vaikeasti sairaana olevan läheisen omaisen tapaamista tai läheisen omaisen hautaan saattamista varten taikka muusta erittäin tärkeästä syystä.

Apulaisoikeusasiamies katsoi, että saadun selvityksen perusteella ei ollut todettavissa, että poliisi olisi menetellyt lainvastaisesti tai virheellisesti. Selvityksen mukaan poliisi oli kantelijan sisaren vaikeasta sairaudesta tiedon saatuaan ryhtynyt valmistelemaan poistumislupaa, jota ei kuitenkaan ehditty toteuttaa ennen kantelijan siirtoa lääninvankilaan.

Vankeinhoitoviranomaisten menettelyn osalta apulaisoikeusasiamies totesi, että tutkintavankeja koskevien säännösten lähtökohta on, että heitä ei ole lainvoimaisesti todettu syylliseksi rikokseen. Tässä tapauksessa lääninvankilan virkamiesten tiedossa oli alusta pitäen, että kantelijan sisar oli vaikeasti sairas, mikä on puheena olevassa lainkohdassa mainittu yhtenä esimerkkinä poistumisluvan myöntämisen edellyttämästä erittäin tärkeästä syystä. Kantelija ja hänen sisarensa olivat ulkomaalaisia ja heille vieraassa kulttuuri- ja kieliympäristössä, jolloin perheen merkitys muutoinkin korostuu. Sisarusten vanhemmat olivat kuolleet ja kantelija hoiti perheen ainoana suomenkielentaitoisena myös esimerkiksi sisarensa asioita muun muassa viranomaisten kanssa.

Apulaisoikeusasiamies totesi Euroopan ihmisoikeussopimukseen viitaten, että tutkintavangilla on oikeus nauttia perhe-elämänsä kohdistuvaa kunnioitusta. Perhe-elämään kuuluu tärkeänä osana sairaan lähiomaisen tapaaminen. Lisäksi hän painotti säännösten ihmisoikeusmyönteisen tulkintatavan tarkkeyttä, jota myös eduskunnan perustuslakivaliokunta on korostanut. Näistä syistä apulaisoikeusasiamies katsoi, että lähtökohtana tämänkaltaisissa tilanteissa tulisi olla, että tutkintavangille myönnetään poistumislupa vaikeasti sairaan lähiomaisen tapaamista varten, ellei ole tätä vastaan puhuvia painavia syitä, joita ei voida esimerkiksi tapaamisjärjestelyillä kohtuudella poistaa.

Lääninvankilan johtajan 13.1.1995 päätös perustui riittävän tärkeän syyn puuttumisen lisäksi myös siihen, että esitutkinta oli tuolloin vielä kesken ja sisaren tapaamista tämän kotona olisi ollut vaikea järjestää ilman, että vangitsemisen tarkoitus vaarantuisi. Vaikka tämä peruste sinänsä oli apulaisoikeusasiamiehen mukaan asianmukainen, ei ollut selvää, etteikö tapaamista olisi tuolloin voitu kohtuudella järjestää siten, ettei vangitsemisen tarkoitus olisi vaarantunut.

Lääninvankilan apulaisjohtajan 21.2.1995 tekemä päätös evätä poistumislupa perustui keskeisesti sille sairaalasta saa-

dulle arviolle, ettei sisaren tila ollut niin vakava, että tapaaminen olisi tuolloin ollut välttämätön. Apulaisoikeusasiamiehen käsityksen mukaan puheena oleva lainkohta ei kuitenkaan edellytä, että lähiomaisen sairaus olisi päättyvässä kuolemaan. Sairaalan tai vankilan henkilökunnan arvio siitä, ettei tapaaminen heidän mielestään ollut välttämätöntä, ei apulaisoikeusasiamiehen mielestä tulisi ratkaista asiaa. Apulaisoikeusasiamies katsoikin, ettei päätöksessä otettu riittävästi huomioon kantelijan ja hänen sisarensa oikeutta perhe-elämään etenkin kun otetaan huomioon, että kantelija oli tuolloin ollut jo yli kolme kuukautta tutkintavankeudessa tapaamatta lainkaan koko aikana vaikeasti sairasta sisartaan. Asiassa ei edes väitetty, että tapaaminen olisi tuossa vaiheessa vaarantanut vangitsemisen tarkoituksen tai ollut muutoin hankalaa. Apulaisoikeusasiamiehen käsityksen mukaan erityisesti ihmisoikeuksien toteutumisen kannalta olisi ollut selvästi perustellumpaa myöntää poistumislupa 21.2.1995 kuin evätä se.

Lääninvankilan henkilökunnan viaksi ei selvityksen mukaan voitu lukea sitä, että kantelijan poistumislupa 20.3.1995 epäonnistui. Saattovartija oli kehottanut kantelijaa tekemään uuden anomuksen ja varmistautunut, että tällä oli anomuskaavakkeita. Kantelija ei kuitenkaan tehnyt uutta anomusta eikä myöskään yhteydenotossaan vankilan johtoon ilmoittanut poistumisluvan epäonnistumisesta. Myöskään vartijat eivät välittäneet tietoa poistumisluvan epäonnistumisesta vankilan johdolle. Kun vankeinhoito-osasto oli tässä asiassa jo kiinnittänyt lääninvankilan johdon huomiota tiedonkulkuun poistumislupa-asioissa, kantelu ei tältä osin antanut apulaisoikeusasiamiehelle enää aihetta toimenpiteisiin.

Apulaisoikeusasiamies saattoi käsityksensä Helsingin lääninvankilan johtajan ja apulaisjohtajan tietoon.

/V

L_tutkintavankeudesta_2_§
L_tutkintavankeudesta_3_§
L_tutkintavankeudesta_13_§_3_mom.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Kuittaus	R:AOA
Rikosvahinko	D:2271/4/95
Valtiokonttori	A:3.3.1997
Käsitys	

/O

Valtiokonttorin oikeus rikosvahinkosaatavien kuittaukseen

Kantelija arvosteli valtiokonttorin menettelyä sen kuitattua rikosvahinkojen korvaamisesta valtion varoista annetun lain nojalla myönnetyn korvauksen niiden saamisten suorituksiksi, jotka valtiokonttorilla oli takautumisoikeutensa perusteella kyseiseltä henkilöltä.

Apulaisoikeusasiamies totesi kannanottonaan seuraavan.

Rikosvahinkojen korvaamisesta valtion varoista annetun lain 23 §:n 4 momenttiin sisältyy säännös, jonka mukaan aiheettomasti maksettu korvaus saadaan periä takaisin myös siten, että se vähennetään vastaisista korvaussuorituksista. Sen sijaan laissa ei ole säännöstä valtion kuittausoikeudesta

muissa tilanteissa.

Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että kuittaus julkis-
oikeudellisten saatavien kesken on mahdollista viranomais-
aloitteisen itseoikaisun yhteydessä asiayhteysperiaatteen
puitteissa. Tällöin on myös korostettu velvollisuutta kuul-
la asianosaista ennen asiasta päättämistä.

Korkein hallinto-oikeus on todennut eräässä päätöksessään,
että työvoimaministeriöllä ei ollut palkkaturvalain eikä
muutoinkaan voimassa olevien säännösten nojalla toimivaltaa
päättää, että palkkaturvana suoritettava määrä ilman asian-
omaisen suostumusta jätetään maksamatta ja käytetään val-
tion vastasaatavan kuittaamisen. Kuittaus oli suoritettu
palkkaturvasaatavien kesken, joista toisessa asianomainen
henkilö oli palkkaturvan maksuvelvollinen ja toisessa palk-
katurvan saaja. Kysymys oli rikosvahinkosaatavan tavoin
julkisoikeudellisesta saatavasta, jonka osalta kuittausoi-
keudesta ei olle säädetty asianomaisessa laissa.

Kuittausta ilman lain nimenomaiseen säännökseen perustuvaa
oikeutusta tai asianomaisen suostumusta ei voida pitää hy-
väksyttävänä kivun ja säryn sekä pysyvän kosmeettisen hai-
tan korvauksen osalta erityisesti, koska ulosottolain 4 lu-
vun 7 §:n 3 momentin mukaan kyseisten korvausten ulosmit-
tauskin on kielletty.

Edellä esitetyn perusteella ja erityisesti huomioon ottaen
hallitusmuodon omaisuuden suoja koskevan säännöksen ja Eu-
roopan ihmisoikeussopimuksen määräykset apulaisoikeusasia-
mies katsoi, että valtiokonttori ei ole toimivaltainen kuit-
taamaan rikosvahinkosaatavaa muissa kuin rikosvahinkojen
korvaamisesta valtion varoista annetun lain 23 §:n 4 momen-
tissa tarkoitetuissa tapauksissa, ellei asianomainen henki-
lö anna kuittaukseen suostumustaan.

Valtiokonttorin menettely rikosvahinkosaatavan kuittaamises-
sa valtion vastasaatavalla oli siten virheellistä.

Kysymystä kuittausoikeudesta ei ole sitovasti ratkaistu val-
tiokonttorin päätöksellä. Kysymys valtiokonttorin oikeudes-
ta kuittaukseen tässä asiassa voidaan saattaa hallintoriita-
asiana hallintolainkäyttölain 12 luvun säännösten mukaisesti
lääninoikeuden tutkittavaksi.

Apulaisoikeusasiamies saattoi käsityksensä valtiokonttorin
menettelyn virheellisyydestä sen tietoon.

/V

L_rikosvahinkojen_korvaamisesta_valtion_varoista_23_§_4_mom.

UlosottoL_4_luku_7_§_3_mom.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Opiskelija

R:AOA

Päätöksen perusteleminen

D:221/4/96

Toimeentulotuki

A:4.3.1997

Vanhemman avopuolison tulot

Vanhemman tulot

Käsitys

/O

Käsitys vanhemman luona asuvan opiskelijan oikeudesta toimeentulo-

tukeen

Viranhaltijan toimeentulotukipäätöksessä äitinsä luona asuvan täysi-ikäisen lukiota käyvän opiskelijan hakemus toimeentulotuen saamisesta oli hylätty vanhempien tulojen perusteella viitaten lapsen elatuksesta annetun lain 3 §:n 2 momenttiin. Päätöksestä ei käynyt kuitenkaan ilmi, millaiseen laskelmaan arvio äidin mahdollisuudesta avustaa opiskelevaa lastaan perustui. Päätöksestä kannellut äidin avopuoliso katsoi, että hakemus oli tosiasiallisesti hylätty hänen tulojensa perusteella.

Apulaisoikeusasiamies totesi, että avopuolisoilla ei ole sosiaalihuoltolain tai muunkaan lain nojalla elatusvelvollisuutta toisiinsa tai toistensa lapsiin nähden. Hän totesi edelleen, että lapsen elatuksesta annetun lain 3 §:n 1 momentin mukaan lapsen oikeus saada elatusta vanhemmiltaan päättyy, kun tämä täyttää kahdeksantoista vuotta. Lapsen elatuksesta annetun lain 3 §:n 2 momentin mukaan vanhemmat vastaavat kuitenkin lapsensa koulutuksesta aiheutuneista kustannuksista myös sen jälkeen, kun lapsi on täyttänyt kahdeksantoista vuotta, mikäli se harkitaan kohtuulliseksi.

Apulaisoikeusasiamiehen mukaan sosiaalihuoltolaissa elatusvelvollisuudella tarkoitetaan henkilön velvollisuutta pitää huolta siinä laajuudessa kuin lapsen elatuksesta annetussa laissa (704/75) sekä muussa laissa on säädetty, myös puolisonsa sekä oman ja puolisonsa alaikäisen lapsen elatuksesta ja hoidosta. Hän totesi, että vaikka sosiaalihuoltolain mukainen elatusvelvollisuus ei ulotu lapsen elatuksesta annetussa laissa säädettyyn vanhempien vastuuseen täysi-ikäisen lapsensa koulutuskustannuksista, on lapsen elatuksesta annetussa laissa säädettyllä vastuulla lapsen koulutuskustannuksista kuitenkin merkitystä myös toimeentulotuen myöntämisen edellytyksiä harkittaessa. Täysi-ikäisen opiskelijan tai koululaisen mahdollisuutta saada koulutusavustusta vanhemmiltaan on pidettävä sosiaalihuoltolain 30 §:n 1 momentissa tarkoitettuna muuna tapana saada tarpeenmukainen toimeentulo.

Apulaisoikeusasiamiehen käsityksen mukaan vanhemman kanssa asuvan avopuolison tuloja ei voitu ottaa huomioon harkittaessa vanhemman mahdollisuutta koulutusavustuksen antamiseen. Vanhemman elatuskykyyn vaikuttavana seikkana voitiin kuitenkin apulaisoikeusasiamiehen käsityksen mukaan ottaa huomioon avopuolison mahdollisuus osallistua asumiskustannuksiin ja muihin yhteisiin menoihin.

Apulaisoikeusasiamiehen käsityksen mukaan toimeentulotukipäätös oli hallintomenettelylain 24 § huomioon ottaen puutteellinen. Äidin avustumahdollisuuden selvittämiseksi olisi tullut tehdä laskelma, josta olisi käynyt ilmi äidin käytävissä olleet nettotulot sekä ne menot, jotka hänen katsottiin voivan ensisijaisesti maksaa tuloistaan. Laskelmas- ta olisi pitänyt myös äidin avustumahdollisuuteen vaikuttavana seikkana käydä ilmi, millä tavoin äidin avopuolison edellytettiin osallistuvan yhteisiin menoihin.

Apulaisoikeusasiamies kiinnitti Oulun sosiaali- ja terveyslautakunnan ja sen viranhaltijoiden huomiota päätösten perustelemiseen erityisesti opiskelevien toimeentulotuen ha-

kijoiden tuen tarvetta määrättäessä. Koska päätöksestä ei kuitenkaan ilmennyt sellaista, joka olisi osoittanut, että kantelijan tuloja olisi otettu huomioon määrättäessä hänen avopuolison täysi-ikäisen lapsen oikeudesta toimeentulotukeen, asia ei antanut apulaisoikeusasiamiehelle aihetta muihin toimenpiteisiin.

/V

SosiaalihuoltoL_30_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Muuttokustannukset

R:AOA

Toimeentulotuki

D:2201/4/95

Käsitys

A:4.3.1997

/O

Oikeus toimeentulotukeen

Viranhaltija oli hylännyt kantelijan muuttokustannuksiin hakeman toimeentulotuen enemmälti sillä perusteella, että hakijalla ei ole subjektiivista oikeutta saada toimeentulotukea muuttokustannuksiin, vaan se on harkinnanvaraista tukea, jonka käyttöä kunnan on tiukan taloudellisen tilanteen vuoksi rajoitettava.

Apulaisoikeusasiamies totesi päätöksessään, että muuttokustannuksiin voidaan myöntää toimeentulotukea toimeentulotuen yleisistä perusteista annetun valtioneuvoston päätöksen (988/93) 4 §:n 5 kohdan perusteella. Kysymys on tällöin sosiaalihuoltolain 30 ja 32 §:n mukaisesta toimeentulotuesta, johon hakijalla on ns. subjektiivinen oikeus. Näin ollen toimeentulotuen suuruutta harkittaessa ei perusteena voida käyttää määrärahojen riittämättömyyttä, vaan harkinta on tehtävä yksinomaan henkilön tai perheen tarpeiden ja olosuhteiden perusteella. Toimeentulotuen tarpeen yksilöllisessä harkinnassa voidaan ottaa huomioon myös kustannusten kohtuus.

Apulaisoikeusasiamies saattoi käsityksensä toimeentulotuen myöntämisperusteista sekä viranhaltijan tekemän päätöksen perusteluista Heinäveden sosiaali- ja terveyslautakunnan sekä asianomaisen viranhaltijan tietoon. Mitä tuli muuttokustannuksiin myönnetyn toimeentulotuen suuruuteen, apulaisoikeusasiamies katsoi, ettei viranhaltija ollut ylittänyt harkintavaltaansa tai menetellyt lainvastaisesti tai virheellisesti.

/V

VNp_toimeentulotuen_yleisistä_perusteista_(988/93)

SosiaalihuoltoL_30_§

SosiaalihuoltoL_32_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Esitutkinta

R:AOA

Esteellisyys

D:66/4/96

Nimismies

A:19.3.1997

Käsitys

/O

Esteellisyys päättää esitutkinnan aloittamisesta

Sodankylän piirin nimismies teki rikosilmoituksen siitä, että eräs henkilö uhkasi puhelimesta tappa hänet. Lapin

läänihallituksen apulaispoliisitarkastaja nosti asiassa syytteen laittomasta uhkauksesta ja myös nimismies vaimoineen vaati vastaajalle rangaistusta oikeudessa. Käräjäoikeus tuomitsi vastaajan kotirauhan häiritsemisestä. Osapuolet valittivat tuomiosta hovioikeuteen, joka lainvoiman saaneella tuomiolla hylkäsi kaikki syytteet.

Jutussa vastaajana ollut henkilö pyysi tämän jälkeen poliisia tutkimaan mm. sitä, oliko nimismies vaimoineen toiminut laillisesti ilmiantaessaan hänet ja vaatiessaan hänelle rangaistusta oikeudenkäynnissä. Tutkintapyyynnön johdosta teki päätöksen syyttäjänä toiminut virkamies, joka tällöin toimi lääninhallituksen lääninpoliisineuvoksena. Esitutkintaa ei aloitettu, koska lääninpoliisineuvos katsoi, että nimismiehen tai hänen vaimonsa ei ollut syytä epäillä syyllistyneen asiassa rikokseen.

Tutkintapyyynnön tehnyt, oikeudenkäynnissä vastaajana ollut henkilö kanteli oikeusasiamiehelle. Hänen käsityksensä mukaan lääninpoliisineuvos oli ollut esteellinen ratkaisemaan asiaa, koska tämä oli toiminut asiassa aiemmin syyttäjänä.

Apulaisoikeusasiamies totesi, että lääninpoliisineuvos toimi poliisitehtävässä tutkinnanjohtajana, kun hän päätti, että esitutkintaa ei toimiteta. Esteellisyyttä oli siten arvioitava esitutkintalain 16 §:n ja erityisesti sen esteellisyyttä koskevan yleislausekkeen valossa. Sen mukaan tutkinnanjohtaja on esteellinen muun muassa, jos luottamus hänen puolueettomuuteensa (muusta) erityisestä syytä vaarantuu.

Apulaisoikeusasiamiehen mukaan poliisin toiminnan tulee olla tosiasiallisesti puolueetonta, minkä lisäksi puolueettomuuden tulee olla uskottavaa ulkopuolisen näkökulmasta. Hänen mukaansa on huolehdittava myös siitä, että ulkonaisten seikkojen takia ei synny perusteltua aiheutta epäillä toiminnan puolueettomuutta. Tällöin on otettava huomioon esimerkiksi, antaako tutkinnanjohtajan aiempi toiminta tai hänen jokin erityinen suhteensa asiaan objektiivisesti arvioiden perusteltua aiheutta epäillä hänen kykyään toimia puolueettomasti.

Kantelijan tutkintapyyynnön perusteella nimismiehen ja hänen vaimonsa toimintaa arvioitaessa tuli apulaisoikeusasiamiehen mielestä samalla väistämättä arvioitavaksi syyttäjän menettely, kun tämä tutkintapyyynnön tarkoittamassa, syytteiden hylkäämiseen päättyneessä oikeudenkäynnissä vaati vastaajalle rangaistusta samasta menettelystä kuin nämäkin. Syyttäjän mukaan näyttö syytteen tueksi oli koostunut nimismiehen ja hänen vaimonsa kertomuksista. Erityisesti tuli arvioitavaksi, oliko hylätyn syytteen tueksi ollut lain edellyttämiä todennäköisiä syitä.

Apulaisoikeusasiamiehen mukaan edellä kerrotunlainen suhde asiaan oli tämän vuoksi ja muutoinkin omiaan herättämään perusteltuja epäilyjä siitä, että virkamies ei voi tehdä päätöstään puolueettomasti ja vapaana epäasianmukaisesta sidonnaisuudesta aiempiin ratkaisuihinsa. Apulaisoikeusasiamies katsoi esitutkintalain 16 §:n 1 momentin 6 kohdan nojalla, että lääninpoliisineuvos oli ollut esteellinen päättämään esitutkinnan toimittamatta jättämisestä. Hän pi-

ti lainkohdan tulkinnanvaraisuuden vuoksi riittävänä käsityksensä saattamista lääninpoliisineuvoksen tietoon.

/V

EsitutkintaL_16_§_1_mom._1_kohta

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Käsirautojen käyttäminen

R:AOA

Poliisi

D:2337/4/95

Potilas

A:20.3.1997

Yksityisyys hoitotilanteessa

/O

Käsirautojen käyttäminen ja yksityisyys hoitotilanteessa

Kantelija arvosteli oikeusasiamiehelle osoittamassaan kantelussa sitä, että hänen ollessaan pidätettynä ja vangittuna Espoon poliisivankilassa hänet vietiin kaksi kertaa lääkärin vastaanotolle käsiraudoissa ja että toisella kerralla poliisimiehet olivat läsnä hoituhuoneessa.

Apulaisoikeusasiamies katsoi, että saadusta selvityksestä ei käynyt ilmi seikkoja, joiden perusteella olisi voitu olettaa kantelijan yrittävän karata eikä hänen käyttäytymisensä sairaalakäyntien aikana tai muutoinkaan ollut väkivaltaista tai sellaista, että se olisi tehnyt käsirautojen käytön puolustettavaksi. Asiassa jäi epäselväksi, mistä kuljetukset hoitaneet poliisimiehet olivat saaneet kertomansa tiedon, josta he päättelivät, että kuljetuksen sujuminen oli syytä varmistaa käsiraudoin. Vaikka tapahtumien kulkua ei apulaisoikeusasiamiehen mukaan voitu luotettavasti selvittää siten, että kyseisten poliisimiesten olisi voitu katsoa toimineen virheellisesti, hän korosti, että käsirautojen käyttö ei saa olla rutiininomainen toimenpide. Niitä voidaan käyttää vain silloin, kun karkaamista tai muuta häiriötä ei voida lievemmin keinoin muutoin kohtuudella estää.

Poliisimiehillä oli velvollisuus vartioida pidätettyä niin, ettei tämä pääse karkaamaan tai aiheuttamaan vaaraa tai vahinkoa hoitotilanteessa. Toisaalta tällaisissa tilanteissa on apulaisoikeusasiamiehen mukaan otettava huomioon potilaan yksityisyyden suoja ja se, että hoitotilanteen onnistumista voi haitata ulkopuolisten läsnäolo. Apulaisoikeusasiamiehen käsityksen mukaan poliisimiesten läsnäolosta hoitotilanteessa tulisi neuvotella hoitohenkilökunnan kanssa ja rajata läsnäolo vain niihin tapauksiin, joissa henkilökunta tuntee turvallisuutensa uhatuksi. Karkaamismahdollisuudet tulisi hänen mielestään estää ensisijassa muilla tavoin, esimerkiksi sopimalla hoitolaitoksen kanssa siitä, että poliisin tuoma potilas otetaan vastaan tiloissa, joiden kulkureitit ovat valvottavissa hoitotilan ulkopuolelta. Selvityksen mukaan tässä tapauksessa lääkäri oli toivonut poliisimiesten läsnäoloa, eikä apulaisoikeusasiamies katsonut poliisimiesten menetelleen moitittavasti.

Apulaisoikeusasiamies saattoi käsityksensä käsirautojen käytöstä ja poliisimiesten läsnäolosta hoitotilanteessa asianomaisten poliisimiesten tietoon sekä myös Espoon kihlakunnan päällikön tietoon otettavaksi huomioon koulutuksessa.

/V

Laki_tutkintavankeudesta_15_§

Laki_tutkintavankeudesta_19_§_1_mom.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Pidätysaika	R:AOA
Poliisi	D:2337/4/95
Huomautus	A:20.3.1997

/O

Pidätysajan ylittyminen

Kantelija arvosteli oikeusasiamiehelle osoittamassaan kante-
lussa sitä, että häntä pidettiin Espoon nimismiespiirissä
pidätettynä pitempään kuin laki olisi sallinut.

Kantelua tutkittaessa kävi ilmi, että kantelija otettiin
kiinni 4.7.1995 ja hänet päästettiin vapaaksi 7.7.1995 klo
15.50. Pakkokeinolain säännösten mukaan hänet olisi tullut
vapauttaa 7.7.1995 ennen klo 12, koska häntä ei vaadittu
vangittavaksi.

Apulaisoikeusasiamies totesi, että pidätysaikojen noudatta-
misesta vastaa yleensä tutkinnanjohtaja, jolla tässä tapauk-
sessa kuitenkin oli vapaapäivä 7.7.1995. Nimismiespiirissä
noudatetun järjestelyn mukaan pidätysaikoja valvoi vastuu-
vuorossa oleva komisario, jonka apulaisoikeusasiamies kat-
soi laiminlyöneen velvollisuutensa valvoa, että kantelija
vapautettaisiin lainmukaisessa ajassa.

Selvityksen mukaan kantelija oli 7.7.1995 kuulustelussa, jo-
ka alkoi aamupäivällä ja jatkui kello 14.55 asti. Kuuluste-
lija, joka oli kyseisen jutun tutkijana toiminut rikosyli-
konstaapeli, tiesi, milloin kantelija oli otettu kiinni.
Apulaisoikeusasiamies katsoi, että hänen olisi tullut havai-
ta, että lainmukainen pidätysaika ylittyisi ja ilmoittaa
siitä jollekin esimiehelleen, jolla olisi ollut toimivalta
vapauttaa kantelija. Rikosylikonstaapelilla oli näissä olo-
suhteissa erityinen velvollisuus osaltaan huolehtia siitä,
ettei lainmukaista pidätysaikaa ylitettäisi.

Apulaisoikeusasiamies antoi komisariolle ja rikosylikonstaa-
pelille huomautuksen heidän virheellisestä menettelystään.

/V

PakkokeinoL_1_luku_4_§
PakkokeinoL_1_luku_13_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Alaikäinen	R:AOA
Opintolaina	D:2436/4/96
Opiskelija	A:21.3.1997
Toimeentulotuki	
Käsitys	

/O

Toimeentulotukea hakevan opiskelijan velvollisuus opintolainan otta-
miseen

Lieksan sosiaaliviranomaiset olivat velvoittaneet lukios-
sa opiskelevan ottamaan opintolainaa jo alaikäisenä.

Apulaisoikeusasiamies totesi käsityksensä, että opintolai-
naa, jonka takaisin maksamisesta lapsi itse on vastuussa,
ei voida pitää sellaisena lapsen elatuksesta annetussa lais-

sa tarkoitettuna toistuvaissuorituksena, joka voisi vähentää vanhempien elatusvastuuta. Näin ollen lapsella ei apulaisoikeusasiamiehen käsityksen mukaan ole velvollisuutta ottaa opintolainaa sen vuoksi, että hänen vanhempansa eivät kykene huolehtimaan hänen elatuksestaan. Mikäli vanhemmat eivät kykene omilla tuloillaan tai varoillaan huolehtimaan alaikäisen lapsensa elatuksesta, on heillä oikeus saada siihen toimeentulotukea, ilman että lapsen edellytetään hakevan opintolainaa.

Mitä tulee täysi-ikäisen opiskelijan velvollisuuteen ottaa opintolainaa, apulaisoikeusasiamies totesi, että toimeentulotuki on viimesijainen toimeentuloa turvaava yhteiskunnan tuki. Opiskelijan ensisijainen toimeentulojärjestelmä on opintotuki. Opintolainan valtiontakaus on osa opintotukijärjestelmää. Sosiaalitoimen viranhaltija ei apulaisoikeusasiamiehen käsityksen mukaan ylittänyt harkintavaltaansa edellyttäessään opiskelijan ottavan täysi-ikäiseksi tultuaan toimeentuloonsa opintolainaa. Apulaisoikeusasiamies korosti kuitenkin, että toimeentulotuki määrätään aina tapauskohtaisen harkinnan perusteella. Myös opintolainan hakemisen edellyttämisestä täytyy harkita tapauskohtaisesti. Eriytyisesti on harkittava, onko syytä velvoittaa lukio-opintoja tai muita ei-ammattillisia opintoja suorittavaa nuorta opintolainan ottamiseen, etenkin kun on kysymys toimeentulotukea saavien vanhempien lapsista.

Apulaisoikeusasiamies saattoi käsityksensä lukiossa opiskelevan nuoren oikeudesta saada toimeentulotukea opintolainaa hakematta Lieksan sosiaalilautakunnan ja sen alaisten viranhaltijoiden tietoon.

/V

SosiaalihuoltoL_30_§
L_lapsen_elatuksesta_2_§
+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Julkisuus	R:AOA
Oikeudenkäynti	D:881/4/95
Pakkokeino	A:26.3.1997
Poliisi	
Tuomioistuin	
Turvatarkastus	
Käsitys	

/O

Oikeudenkäynnin yhteydessä toimitettu turvatarkastus

Lapin käräjäoikeuden ja Sodankylän poliisin tietoon oli etukäteen tullut, että oikeuskäsittelyssä saattaisi ilmetä väkivaltaisuuksia. Tästä syystä laamanni oli kääntynyt nimismiespiirin puoleen ja pyytänyt virka-apuna turvatoimia väkivaltaisuuksien ehkäisemiseksi. Turvajärjestelyt toteutettiin siten, että kaikille käräjäoikeuden tiloihin tuleville suoritettiin henkilöntarkastus, jossa käytettiin apuna metallinpaljastinta.

Henkilökohtainen koskemattomuus ja turvallisuus ovat perusoikeuksina turvattuja oikeushyviä. Tapahtumien aikaan voimassa olleen hallitusmuodon 6 §:n mukaan jokainen Suomen kansalainen oli lain mukaan turvattu henkilökohtaisen vapauden puolesta, mistä johtui myös henkilökohtaisen koskematto-

muuden suoja. Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan mukaan jokaisella on oikeus henkilökohtaiseen turvallisuuteen, mikä ihmisoikeus on turvattu myös kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 9 artiklassa.

Oikeudenkäymiskaaren 14 luvun 6 §:n mukaan oikeuden puheenjohtaja on velvollinen valvomaan järjestyksen noudattamista istunnossa. Rauhan rikkominen tuomioistuimen tiloissa on rikoslain 24 luvun 1 §:ssä säädetty rangaistavaksi.

Apulaisoikeusasiamies totesi, että poliisin puuttuminen hallitusmuodossa turvattuihin perusoikeuksiin, kuten henkilökohtaiseen koskemattomuuteen edellyttää nimenomaisen toimivaltuussäännöksen. Tässä tapauksessa soveltuvaa toimivaltuussäännöstä ei apulaisoikeusasiamiehen mukaan kuitenkaan ollut. Poliisin menettelyn oikeutusta ei myöskään voida tällaisessa tilanteessa yleensä johtaa suoraan perusoikeussäännöstöstä. Toisin saattoi apulaisoikeusasiamiehen mukaan kuitenkin olla asianlaita sellaisessa perusoikeuksien ristiriitatilanteessa, jossa yhden perusoikeuden turvaaminen edellyttää tinkimistä toisen täysimääräisestä toteuttamisesta.

Apulaisoikeusasiamiehen mielestä oli selvää, että jonkin perus- tai ihmisoikeuden täysimittaisesta toteuttamisesta voidaan joutua tinkimään, jotta toinen saadaan paremmin turvattua. Se, millä tavoin eri perusoikeuksia eri tilanteissa painotetaan, voidaan ratkaista ainoastaan kulloinkin ratkaistavana olevan tapauksen ominaispiirteitä arvioimalla.

Tässä tapauksessa oli apulaisoikeusasiamiehen mukaan kysymys kahden perusoikeuden, henkilökohtaisen koskemattomuuden ja turvallisuuden, välisestä yhteensovittamisesta. Turvatarkastuksen laillisuuden arviointi kiteytyi sen pohtimiseen, voitiinko oikeussaliin menijöiden henkilökohtaisesta koskemattomuudesta tinkiä heidän turvallisuutensa varmistamiseksi.

Menettelyn arvioinnissa oli apulaisoikeusasiamiehen mukaan otettava huomioon, että turvatarkastusta pyytäneellä oikeuden puheenjohtajalla oli velvollisuus turvata yleinen järjestys oikeudenkäynnissä. Sama velvollisuus oli poliisilla. Turvajärjestelyjä pyytäneen laamannin sekä niiden toteuttamisesta vastanneen nimismiehen tarkoituksena oli ehkäistä ennakolta mahdolliset väkivaltaisuuDET. Heillä voitiin katsoa olleen perusteltu syy otaksua, että käräjäoikeuden istunnossa saattaisi esiintyä vakaviakin järjestyshäiriöitä.

Turvatarkastus toteutettiin tavalla, jolla puututtiin tarkastettavien henkilökohtaiseen koskemattomuuteen varsin rajoitetusti. Koska kaikki istuntosaliin menijät tarkastettiin, kukaan ei myöskään joutunut tarkastuksen vuoksi kiusallisen huomion kohteeksi.

Tapauksen erityiset olosuhteet olivat apulaisoikeusasiamiehen mielestä senkaltaisia, että tässä tapauksessa turvatarkastuksen toimittaminen oli oikeussaliin menijöiden henkilökohtaisen turvallisuuden suojaamiseksi oikeutettua, vaikka nimenomainen toimivaltuussäännös tarkastukseen puuttui ja vaikka toimenpiteellä on puututtiin jossain määrin tarkastettujen henkilökohtaiseen koskemattomuuteen.

/V

Euroopan_ihmisoikeusyleissopimus_5_Art.
Kansainvälisiä_ja_poliittisia_oikeuksia_koskeva_kansainvälinen_yleissopimus_9_Art.
Hallitusmuoto_6_§
Oikeudenkäymiskaari_14_luku_6_§
Rikoslaki_24_luku_1_§
Poliisilaki_1_§
Poliisilaki_17_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Tuomioistuimien	R:AOA
Turvatarkestus	D:942/2/97
Esitys	A:22.4.1997

/O

Tuomioistuimissa suoritettavat turvatarkastukset

Apulaisoikeusasiamies totesi tuomioistuimissa toteutettujen turvatarkastusten johdosta, että julkisella vallalla on velvollisuus huolehtia julkisten oikeudenkäyntien ja niihin osallistuvien turvallisuudesta.

Henkilökohtainen turvallisuus on hallitusmuotomme uusin perusoikeussäännöksiin turvattu perusoikeutena. Hallitusmuodon perusoikeussäännösten uudistuksessa on haluttu erityisesti korostaa julkisen vallan velvollisuutta suojella yhteiskunnan jäseniä rikoksilta ja muilta heihin kohdistuvilta oikeudenvastaisilta teoilta (HE 309/1993, s. 47).

Hallitusmuotomme 16 §:n mukaan jokaisella on myös oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti tuomioistuimissa. Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan mukaan jokaisella on oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Oikeuden toteutuminen edellyttää, että oikeudenkäyntiin osallistuvat voivat olla vakuuttuneita turvallisuudestaan.

Toisaalta kuitenkin hallitusmuodossa suojattuja perusoikeuksia ovat myös henkilökohtainen koskemattomuus (HM 6 §) ja yksityiselämän suoja (HM 8 §). Näitä perusoikeuksia voidaan rajoittaa vain lailla. Kun turvatarkastuksia on toteutettu metallinpaljastimin, joko ohjaamalla tarkastettavat kulkemaan porttimaisen metallinpaljastimen kautta tai käsikäyttöistä metallinilmaisijaa tarkastettavien vartalon lähellä kuljettaen, on tarkastuksilla jouduttu rajoittamaan tarkastettujen henkilökohtaista koskemattomuutta. Tällainenkin puuttuminen, vaikka se on lähtökohtaisesti varsin rajoitettua, saattaa johtaa laukkujen avaamiseen, taskujen tyhjentämiseen sekä henkilön terveyteen ja muuhun yksityisyyteen liittyvien tietojen antamiseen. Tällainen puuttuminen edellyttää tuekseen laintasoisia säännöksiä.

Lainsäädännössämme ei ole toimivaltuussäännöstä, jonka nojalla tuomioistuinten turvatarkastukset voitaisiin suorittaa. Tarkastusten järjestäminen vapaaehtoisuuden pohjalla on oikeutettua mutta ongelmallista. Oikeudenkäynnin asianosaisten osalta tämä on erityisen ongelmallista. Asianosaisilla ei useinkaan ole tosiasiallista vaihtoehtoa jäädä pois oikeudenistunnosta. Sisään pääsy oikeuden rajoitukseen on myös yleisön osalta suhtauduttava periaatteellisen varauksellisesti, vaikka Suomea sitovat ihmisoikeussopimukset mahdol-

listavatkin yleisön läsnäolon rajoitukset mm. yleisen järjestyksen turvaamiseksi (kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskevan sopimuksen 14 artikla, Euroopan ihmisoikeussopimus 6 artikla).

Julkisen vallan on hallitusmuodon 16 a §:n mukaan turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Kun perusoikeuksiin puuttuminen voi tapahtua ainoastaan eduskunnan säätämän lain nojalla ja kun tällaista oikeudellista perustaa ei tuomioistuinten turvatarkastuksilla ollut, oli puute apulaisoikeusasiamiehen käsityksen mukaan korjattava viipymättä.

Apulaisoikeusasiamies saattoi havaintonsa eduskunnan oikeusasiamiehen johtosäännön 8 ja 8 a §:ään viitaten valtioneuvoston tietoon tarpeellisiksi katsottavia toimenpiteitä varten.

/V

HM_6_§
HM_8_§
HM_16_§
Euroopan_ihmisoikeussopimus_6_Art.
EOA:n_JS_8_§
EOA:n_JS_8a_§
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Asiantuntijalääkäri R:AOA
Asiantuntijalausunto D:151/4/96
Terveysturvakeskus A:24.4.1997
Valvontavelvollisuus

/O

Terveysturvakeskuksen velvollisuus valvoa vakuutusyhtiöiden asiantuntijalääkäreitä

Eläkevakuutusyhtiö oli hylännyt yksilöllisen varhaiseläkkeen saamista koskeneen hakemuksen. Asia oli saatettu Eläkelautakunnan ja sittemmin vakuutuslaitoksen tutkittavaksi.

Varhaiseläkkeen hakija oli pyytänyt Terveysturvakeskuksen kantaa hänen terveydentilaansa koskevien asiantuntijalausuntojen perusteista, sisällöstä ja muodosta. Terveysturvakeskus oli ilmoittanut varhaiseläkkeen hakijalle, että se antaa lausuntoja eläkeasioihin liittyvistä lääkärintodistuksista ja -lausunnoista vain tuomioistuimen tai viranomaisen pyynnöstä. Eläkkeen hakijaa kehoitettiin saattamaan valitusviranomaisen tietoon näkökantansa vakuutusyhtiön asiantuntijalääkäreiden lausunnoista sekä hänen eläkepäätöstään koskevan yhteenvedon perusteista.

Kantelussaan eläkkeen hakija oli tyytymätön oikeusturvakeskuksen menettelyyn, koska se ei ollut antanut pyydettyä lausuntoa eikä ohjannut pyyntöä oikealle viranomaiselle. Hakija pyysi tutkimaan myös, kuka valvoo vakuutusyhtiöiden asiantuntijalääkäreiden menettelyä.

Apulaisoikeusasiamies totesi käsityksensä ensinnäkin, että vakuutusyhtiöiden asiantuntijalääkärit vastaavat asiantuntijalausunnoistaan lääkärikoulutuksensa ja ammatinharjoittamisvastuunsa perusteella. Tämä periaate asiantuntijalääkäreiden vastuusta lausuntoja annettaessa ilmenee terveyden-

huollon ammattihenkilöistä annetun lain 23 §:stä. Terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen tehtäviin kuuluu terveydenhuollon ammattihenkilöiden valvonta. Oikeusturvakeskus valvoo apulaisoikeusasiamiehen käsityksen mukaan asiantuntijalääkäreiden toimintaa myös silloin, kun nämä antavat lääkäri-lausuntoja eläke- ja vakuutuslaitoksille tai viranomaisille. Valvonta kohdistuu tällöin erityisesti siihen, onko ammattia harjoitettaessa menetelty asianmukaisesti ja huolellisuutta noudattaen.

Apulaisoikeusasiamies totesi lisäksi, että Terveydenhuollon oikeusturvakeskus antaa lausuntoja eläkeasioissa tuomioistuimille ja viranomaisille. Sen sijaan oikeusturvakeskuksen tehtäviin ei kuulu antaa lausuntoja yksityisille henkilöille kysymyksessä olevan kaltaisissa asioissa.

Edellä lausutusta huolimatta apulaisoikeusasiamiehen käsityksen mukaan yksityinen henkilö voi luonnollisesti ottaa yhteyttä oikeusturvakeskukseen tai lääninhallitukseen, koska niiden tehtävänä on myös yksityisten henkilöiden aloitteesta seurata, ilmeneekö terveydenhuollon ammattihenkilöiden toiminnassa puutteita. Terveydenhuollon oikeusturvakeskus tai lääninhallitus valvontaviranomaisena puuttuu yksittäisten lausuntojen sisältöön, mikäli ilmenee perusteita epäillä, että tietyn lääkärin ammatinharjoittamiseen olisi syytä puuttua terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetussa laissa säädetyin keinoin.

/V

Terveydenhuollon_oikeusturvakeskuksesta_annettu_laki_1_§
Terveydenhuollon_ammattihenkilöistä_annettu_laki_23_§
Terveydenhuollon_ammattihenkilöistä_annettu_laki_24_§
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Esteellisyys	R:AOA
Sairaala	D:500/4/95
Ylilääkäri	A:25.4.1997
Käsitys	

/O

Sairaalan ylilääkärin esteellisyys

Päijät-Hämeen keskussairaalan patologian osaston ylilääkäri oli päättänyt sairaalan patologian palveluiden ostamisesta yksityiseltä yhtiöltä. Ylilääkäri oli toiminut itsenäisenä ammatinharjoittajana kyseisen yhtiön ylläpitämässä lääkärikeskuksessa sivutoimisesti. Ylilääkäri oli sivutoimessaan lääkärikeskuksessa tehnyt myös sellaisia lääkärikeskusta ylläpitävältä yhtiöltä saamiaan työtehtäviä, joiden ostamisesta hän oli päättänyt ylilääkärin virkatoimessaan keskussairaalassa.

Apulaisoikeusasiamies totesi päätöksessään ylilääkärin menettelyä koskevaan kanteluun, että hallintomenettelylain esteellisyyssäännökset koskevat myös kuntien ja kuntainliittojen palveluksessa olevia lääkäreitä, jotka osallistuvat hallintoasioiden valmisteluun ja päätöksentekoon. Keskussairaalan patologian osaston ylilääkäri oli ollut hänen käsityksensä mukaan käsiteltävään asiaan liittyvässä toimeksiantosuhteessa lääkärikeskusta ylläpitävään yhtiöön sillä tavoin, että hän oli ollut hallintomenettelylain 10 §:n 1 momentin 4 kohdan perusteella esteellinen käsittelemään pato-

logian alan lääkäripalveluiden ostamista yhtiöltä.

Apulaisoikeusasiamies totesi, että virkamies menettelee virheellisesti osallistuessaan sellaisen asian käsittelyyn, jossa hän on esteellinen. Esteellisyyden vaikutus ulottuu kuitenkin myös laajemmalle siten, että virkamiehen tulee pidättäytyä sivutoimista, jotka ovat omiaan aiheuttamaan toistuvasti esteellisyystilanteita päävirkaa hoidettaessa.

Apulaisoikeusasiamiehen käsityksen mukaan ylilääkäri menetteli asiassa edellä sanotulla tavoin virheellisesti. Hän saattoi käsityksensä ylilääkäriin esteellisyydestä keskussairaalaan ylläpitävän Päijät-Hämeen sairaanhoitopiirin kuntayhtymän ja ylilääkäriin tietoon.

Sairaanhoitopiirin kuntayhtymän apulaisoikeusasiamiehelle antaman selvityksen mukaan patologian palveluiden ostaminen yksityiseltä yhtiöltä vuonna 1995 johtui keskussairaalan patologioiden poikkeuksellisen runsaasta sairaslomista. Tämän johdosta apulaisoikeusasiamies totesi, että virkamiehen esimiehillä ja viime kädessä sen julkisyhteisön edustajilla, joiden palveluksessa hän on, on oikeus virkaehtosopimus ja muut säännökset huomioon ottaen päättää, miten työtehtävät esimerkiksi työntekijöiden sairaslomien aiheuttamassa tilanteessa hoidetaan. Kuntayhtymän antamasta selvityksestä ilmeni, että se oli hyväksynyt patologian palveluiden ostamisen ulkopuoliselta palvelujen tuottajalta tässä tilanteessa. Kuntayhtymän selvityksestä ilmeni myös, että se oli hyväksynyt myös menettelyn, jonka mukaan sairaalan palveluksessa olevat lääkärit olivat tehneet kyseisiä sairaalan tehtäviä sivutoimissaan. Tämän vuoksi asia ei antanut tältä osin apulaisoikeusasiamiehelle aihetta enempiin toimenpiteisiin.

Ks. myös dnro 862/4/95

/V

HallintomenettelyL_10_§_1_mom._4_kohta

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Alueellinen ympäristökeskus

R:EOA

Kuuleminen

D:1926/4/95

Työtehtävien vaihto

A:6.5.1997

Yhteistoimintamenettely

Käsitys

/O

Käsitys yhteistoimintalain edellyttämästä kuulemismenettelystä

Kaakkois-Suomen ympäristökeskuksen johtaja siirsi päätöksellään virkamiehen uusiin tehtäviin toiseen tulosryhmään. Siirrosta ei neuvoteltu virkamiehen kanssa etukäteen.

Koska siirrosta oli kysymys yhteistoimintamenettelyn piiriin kuuluvasta asiasta, johtajan olisi tullut ennen siirtopäätöksen tekoa neuvotella asiasta virkamiehen kanssa.

Oikeusasiamies saattoi käsityksensä ympäristökeskuksen johtajan tietoon.

/V

Yhteistoiminnasta_valtion_virastoissa_ja_laitoksissa_annettu_laki_7_§

Yhteistoiminnasta_valtion_virastoissa_ja_laitoksissa_annettu_laki_

8_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Eduskunta

R:AOA

Esitutkinna lopettaminen

D:1764/4/95

Törkeä petos

A:16.5.1997

Käsitys

/O

Esitutkinna lopettamispäätös

Helsinkiläinen rikoskomisario oli määrätty tutkinnanjohtajaksi keskusrikospoliisin Rovaniemen aluetoimiston Helsingin poliisilaitokselle ilmoittaman erästä kansanedustajaa koskevan rikosepäilyn esitutkintaan. Rikosilmoituksen mukaan kansanedustajan epäiltiin edustaneen itselleen eduskunnalta aiheettomasti kulukorvausta vuosien 1991 ja 1994 välisenä aikana yhteensä noin 73 000 mk.

Oltuaan yhteydessä eduskunnan kanslian tilitoimiston apulaistoimistopäällikköön sekä eräisiin muihinkin eduskunnan virkamiehiin rikoskomisario teki esitutkinna lopettamispäätöksen esitutkintalain 43 §:n 1 momentin 1 kohdan perusteella.

Saatuana tiedon asiasta sisäasiainministeriön poliisiosasto katsoi, ettei asia ollut asianomistajan edustajan käsityksestä huolimatta siinä määrin selvä, että sen ratkaiseminen olisi kuulunut tutkinnanjohtajan harkintavaltaan. Tämän vuoksi sisäasiainministeriön poliisiosasto kehotti keskusrikospoliisia toimittamaan esitutkinna kirjoituksessa tarkoitettusta asiasta. Esitutkinna valmistuttua Helsingin kaupunginviskaali nosti syytteen kansanedustajaa vastaan Helsingin käräjäoikeudessa, joka tuomitsi tämän törkeästä petoksesta 7 kuukauden ehdolliseen vankeusrangaistukseen. Kansanedustaja saattoi asian Helsingin hovioikeuden tutkitavaksi, missä asia oli parhaillaan vireillä.

Apulaisoikeusasiamies viittasi päätöksessään esitutkintalain (449/87) 43 §:ään, minkä mukaan asia on esitutkinna päätyttyä saatettava syyttäjän harkittavaksi. Säännöksen 1 momentin 1 kohdan mukaan näin ei kuitenkaan menetellä siinä tapauksessa, että tutkinnassa on käynyt selville, ettei rikosta ole tehty. Lainkohtaa on esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän rikosprosessuaalisen roolin eroa myötäillen tulkittu siten, että rikoksen tunnusmerkistön täyttymistä ja näytön arviointia koskevissa rajatapauksissa tutkinnanjohtajan tulee saattaa asia syyttäjän harkittavaksi. Myös esitutkinta- ja pakkokeinolakeja koskevassa hallituksen esityksessä lausuttu viittaa siihen, että mainitunlainen päätös on tarkoitettu tehtäväksi vain selvissä tapauksissa. Lainkohdan perusteluissa lausutaan esimerkkeinä tapauksista, joissa esitutkintapöytäkirjaa ei tarvitse toimittaa syyttäjälle, rikoksesta epäillyn alle 15 vuoden ikä sekä se, että epäilty on kuollut taikka, että asianomistaja on peruuttanut rangaistusvaatimuksensa (HE 14/1985 vp. s 38).

Rikoskomisarion menettelyä arvioidessaan apulaisoikeusasiamies totesi, että tämä oli tehnyt varsin huomattavan taloudellisen intressin käsittävissä jutussa päätöksen esitutkinna lopettamisesta aivan tutkinnan alkuvaiheissa, jolloin

käytettävissä oleva selvitys asian oikeudelliseen ja näytölliseen arviointiin oli ollut niukkaa. Päätöksensä perusteissa rikoskomisario oli viitannut vain eduskunnan tilitoimiston apulaistoimistopäällikön kirjeessään esittämään käsitykseen. Tällä perusteella rikoskomisario oli todennut, ettei kansanedustajan voitu katsoa syyllistyneen rikokseen.

Apulaisoikeusasiamies katsoi, että rikoskomisario oli menettänyt tutkinnanjohtajana esitutkintalain 43 §:n 1 momentin 1 kohdan vastaisesti tehdessään esitutkinnan lopettamispäätöksen.

Rikoskomisarion virheellistä menettelyä arvioitaessa oli kuitenkin otettava huomioon hänen eduskunnan tilitoimistosta ja kertomansa mukaan myös muilta eduskunnan virkamiehiltä saamansa tiedot eduskunnan kulukorvaussäännösten tulkinnasta ja kulukorvauskäytännöstä. Rikoskomisariolla oli perusteita luottaa asiantuntijaksi mieltämältänsä taholta saamiinsa tietoihin, vaikka hän esitutkinnan johtajana ei ollutkaan sidottu asianomistajan edustajan käsitykseen tapahtuman oikeudellisesta luonteesta.

Tämän vuoksi asia ei antanut aihetta muuhun kuin että apulaisoikeusasiamies saattoi käsityksensä esitutkintalain 43 §:n 1 momentin 1 kohdan tulkinnasta rikoskomisarion tietoon ja kiinnitti hänen huomiotaan vastaisen varalle siihen, että esitutkintaviranomaisen tulee arvioida tutkittavanaan olevan teon rikosoikeudellinen luonne riippumatta asianomistajan esittämistä käsityksistä.

/V

EsitutkintaL_43_§_1_mom._1_kohta
RikosL_36_luku_2_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Maksu	R:AOA
Toimeentulotuki	D:738/4/95
Yksityinen palvelukoti	A:23.5.1997
Käsitys	

/O

Käsitys sosiaalilautakunnan velvollisuudesta tehdä päätös toimeentulotukea koskevassa asiassa

Lappajärven kunnan talousarviossa oli toimeentulotuen menokohdassa määräraha avustusten maksamisesta yksityisen yhdistyksen ylläpitämän palvelukodin asukkaiden palvelukotimaksuihin. Määrärahan loputtua kunnanvaltuusto päätti, että lisämääräraha palvelukodin asukkaiden avustamiseksi myönnetään sillä ehdolla, että yhdistyksen hallitukseen valitaan kolme kunnanhallituksen nimeämää edustajaa. Asukkaiden toimeentulotuen maksatus palvelukotimaksuihin oli keskeytyksissä 1.6. - 30.11.1994 ilman, että maksatuksen lopettamisesta tehtiin kunkin asukkaan osalta päätöstä. Maksatusta jatkettiin sen jälkeen kun palvelukotiyhdistyksen hallitukseen oli valittu sosiaalijohtaja, kunnanhallituksen jäsen ja varajäsen sekä kunnan kirjanpitäjä.

Apulaisoikeusasiamies totesi sosiaali- ja terveystoimen menettelyn osalta, että toimeentulotukeen on oikeus henkilöillä, joka on tuen tarpeessa eikä voi saada tarpeenmukaista toimeentuloaan muulla tavoin. Toimeentulotuki on viimesijai-

nen tuki. Kunnan on huolehdittava sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtiosuudesta annetun lain 4 §:n 1 momentissa tarkoitettulla tavalla ja siinä laajuudessa ja sen sisältöisinä kuin on erikseen säädetty. Myös uusilla 1.8.1995 voimaan tulleilla perusoikeussäännöksillä on apulaisoikeusasiamiehen mukaan merkitystä sosiaalipalveluiden järjestämisevöllisyyden kannalta. Hallitusmuodon 15 a §:n 1 momentin mukaan jokaisella, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. Välttämättömän huolenpidon tarpeessa olevalla on suoraan hallitusmuotoon perustuva subjektiivinen oikeus saada tarvitsemaansa huolenpitoa.

Apulaisoikeusasiamies totesi, että asukkailla oli oikeussuojan tarve saada lääninoikeuden ratkaistavaksi kysymys siitä, oliko avustus sosiaalihuoltolain 30 vai 31 §:n mukaista toimeentulotukea vai jotain muuta avustusta. Hänen käsityksensä mukaan toimeentulotuen maksamista ei olisi tullut lopettaa kuudeksi kuukaudeksi ilman kunkin hakijan osalta tehtyä erillistä päätöstä. Hän saattoi sosiaali- ja terveyslautakunnan ja sen viranhaltijoiden tietoon käsityksensä velvollisuudesta tehdä valituskelpoinen päätös asianmukaisine muutoksenhakuohjauksineen.

/V

HM_15_a_§

HM_16_§

SosiaalihuoltoL_30_§

SosiaalihuoltoL_31_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Henkilökohtainen vapaus

R:AOA

Pakkokeino

D:2572/4/96

Perusoikeus

A:2.6.1997

Pidättäminen

Poliisi

Käsitys

/O

Pidätysajan laskeminen

Kantelija oli otettu kätkemisrikosta koskevan epäilyn johdosta kiinni ja pidätetty Imatran nimismiespiirin rikoskomisarin määräyksestä. Pidättämisen päätyttyä Lappeenrannan poliisilaitoksen komisario oli määrännyt kantelijan välittömästi uudelleen pidätettäväksi epäiltynä syyllistymisestä virkamiehen väkivaltaiseen vastustamiseen. Sallittu enimmäisaika ylittyi jälkimmäisen pidättämisen aikana.

Apulaisoikeusasiamies totesi, ettei pakkokeinolaissa ole nimenomaista säännöstä siitä, miten vapaudenmenetyksaika tulisi laskea tilanteessa, jossa epäilty pidätetään toisen rikosepäilyn vuoksi välittömästi edellisen pidättämisen päätyttyä ja kun pidättämiset tapahtuvat eri poliisipiirien määräyksestä. Koska pidättämisestä koskevilla säännöksillä puututaan kuitenkin perusoikeutena suojattuun henkilökohtaiseen vapauteen, vahvat syyt puhuvat apulaisoikeusasiamiehen mukaan perusoikeutta mahdollisimman vähän rajoittavan tulkinnan puolesta. Koska lisäksi pidättämisten perusteina olleiden rikosten välillä oli tässä tapauksessa selvä ajallinen, asiallinen ja paikallinen yhteys, pidättämissä oli-

si apulaisoikeusasiamiehen käsityksen mukaan tullut tarkastella yhtenä tutkinnallisena kokonaisuutena ja pidätysajat laskea yhteen. Pakkokeinolain sallima pisin mahdollinen pidätysaika oli siten ylittynyt. Vastuu asiasta oli apulaisoikeusasiamiehen mukaan jälkimmäisestä pidättämisestä päätöksen tehneellä komisariolla. Menettelyn moitittavuutta arvioidessaan apulaisoikeusasiamies otti kuitenkin huomioon, että pakkokeinolain säännökset asiasta ovat tulkinanvaraiset eikä niistä saa selkeää tukea kantelutapauksen kaltaisen tilanteen ratkaisemiseen. Hän piti kuitenkin omaa kantaansa perusoikeusmyönteisen laintulkinnan mukaisena ja siten perustellumpana.

Apulaisoikeusasiamies saattoi käsityksensä komisarion menettelyn virheellisyydestä tämän tietoon.

/V

HM_6_§_3_mom.

PakkokeinoL_1_luku_4_§_1_mom.

PakkokeinoL_1_luku_5_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Lähiomainen

R: AOA

Tapaamisoikeus

D: 112/4/96

Tutkintavanki

A: 18.6.1997

Käsitys

/O

Käsitys tutkintavangin oikeudesta tavata lähiomaisiaan

Helsingin poliisilaitoksen rikoskomisarion tietoon saatettu käsitys, että tutkintavangin oikeutta tavata lähiomaisensa ei voida millään perusteella kieltää. Toisaalta tapaamisoikeuden ei katsottu voivan olla rajoittamaton ja tapaamisen järjestämiseen liittyviä käytännön näkökohtia ja poikkeustapauksissa myös rikostutkinnallisia syitä voidaan jossain määrin ottaa huomioon tapaamisten ajankohtaa ja tiheyttä määrättäessä. Tapaamisia ei saa näilläkään perusteilla lykätä niin pitkäksi aikaa, että tutkintavangin normaali ja koh- tuullinen yhteydenpito lähiomaisiin vaarantuisi.

Ks. myös apulaisoikeusasiamiehen kirje 19.3.1993, dnro 442/4/93

/V

L_tutkintavankeudesta_13_§_3_mom.

HM_8_§

Euroopan ihmisoikeussopimus_8_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Vahingonkorvaus

R: AOA

Vanki

D: 1539/4/96

Huomautus

A: 3.9.1997

/O

Vahingonkorvauksen periminen vangilta

Vanki kanteli oikeusasiamiehelle siitä, että Käyrän työsiirtola oli perinyt hänen tililtään vahingonkorvausta ilman hänen suostumustaan. Selvityksen mukaan vanki oli aiheuttanut usean tuhannen markan vahingon rikkomalla WC-pytyn tarkkailuhuoneessa, jonne hänet oli sijoitettu päihtymyksen vuoksi. Työsiirtolan talouspäällikkö päätti periä vangin palkkati-

liltä 200 markkaa soviteltuna korvauksena vahingosta.

Apulaisoikeusasiamies totesi, että vankilan johtokunnalla oli 1.5.1990 asti mahdollisuus tietyin edellytyksin päättää vahingonkorvauksen perimisestä vangilta ilman tuomioistuimen päätöstä. Menettelyn mahdollistanut säännös kumottiin, koska sen katsottiin olevan ristiriidassa Euroopan ihmisoikeussopimuksen kanssa. Lisäksi säännös oli osoittautunut vähämerkitykselliseksi ja että sen mukaisen menettelyn katsottiin saattavan vaarantaa vangin oikeusturvaa (hallituksen esitys 23/1990 s. 10). Vankeinhoito-osasto oli kiinnittänyt 26.4.1990 mm. vankiloiden johtajille lähettämässään kirjeessä heidän huomiotaan säännöksen kumoamiseen ja todennut, että vangin laitokselle aiheuttaman vahingon korvaamista koskeva asia on vastaisuudessa saatettava tuomioistuimen käsiteltäväksi.

Apulaisoikeusasiamiehen mukaan vangin velvoittaminen korvaukseen laitokselle saattaa perustua vain tuomioistuimen päätökseen tai vangin suostumukseen. Nyt kysymyksessä olevassa tapauksessa vanki ei selvityksen mukaan ilmoittanut vastustavansa korvauksen perimistä, kun talouspäällikön jo tekemä päätös annettiin hänelle tiedoksi. Tätä ei voitu apulaisoikeusasiamiehen mielestä tulkita suostumukseksi. Hänen käsityksensä mukaan vangin suostumuksen tulee olla nimenomainen ja vapaaehtoinen ollakseen pätevä, minkä lisäksi suostujalle on tullut selvittää, ettei hänellä ole velvollisuutta alistua toimenpiteeseen.

Kun tässä tapauksessa vangin ei siis voitu katsoa antaneen suostumustaan korvauksen perimiseen hänen varoistaan, oli Käyrän työsiirtolan talouspäällikkö menetellyt apulaisoikeusasiamiehen käsityksen mukaan lainvastaisesti päättäessään periä vahingonkorvauksen. Saadun selvityksen mukaan työsiirtola oli myöhemmin vankeinhoito-osaston kehoituksesta suorittanut vangille takaisin häneltä perityn summan. Apulaisoikeusasiamies antoi talouspäällikölle huomautuksen lainvastaisesta menettelystä.

/V

RTpL_4_luku_7_§
VAHO:n_ohje_26.4.1995_nro_12/011/95
HE_23/1990_s._10

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Poliisi	R:AOA
Virka-apu	D:1555/4/96
Huomautus	A:24.10.1997

/O

Poliisin virka-apu sairaankuljetuksessa

Kankaanpään terveyskeskuslääkäri pyysi poliisin virka-apua henkilön toimittamiseksi terveyskeskukseen mielenterveyslain 9 §:n mukaiseen tarkastukseen. Henkilö kuljetettiin poliisiautolla terveyskeskukseen. Kuljetuksessa ei ollut mukana terveydenhuoltoalan ammattikoulutuksen saanutta henkilöä. Terveyskeskukseen kuljetettu henkilö kanteli poliisin menettelystä.

Mielenterveyslain 31 §:n 1 momentin mukaan tarkastukseen noudettavan henkilön saattajana tulee olla terveydenhuollon

ammattikoulutuksen saanut henkilö. Poliisin virka-apu on luonteeltaan avustavaa. Poliisi voi toimittaa psyykkisesti sairaan henkilön terveyskeskukseen vain erittäin kiireellisissä tapauksissa mielenterveyslain 30 §:n nojalla. Tällaisesta tapauksesta ei ollut kysymys. Terveyskeskuslääkäri, joka oli pyytänyt poliisia noutamaan henkilön terveyskeskukseen menetteli apulaisoikeusasiamiehen mukaan mielenterveyslain 31 §:n 1 momentin vastaisesti. Apulaisoikeusasiamies antoi terveyskeskuslääkärille huomautuksen mielenterveyslain vastaisesta menettelystä.

Virka-apua antaneen Kankaanpään piirin nimismiehen osalta hän totesi, että myös virka-avun antajan olisi tullut huolehtia mielenterveyslain mukaisten menettelytapojen noudattamisesta. Nimismiehen toimintaa arvioitaessa oli kuitenkin huomattava, että virka-avun antajalla ei ollut käytössään kaikkea sitä tietoa terveydentilasta ja tapahtumaketken tilanteesta, joka virka-avun pyytäjällä oli. Apulaisoikeusasiamiehen näkemyksen mukaan virka-avun antajan on ollut tämän vuoksi vaikeata arvioida sitä, minkälaatuista virka-apupyynnössä ilmoitettu vaarallisuus oli. Virka-apupäätöstä tehtäessä ja etsintään ryhdyttäessä ei ollut voitu varmuudella tietää, täyttyvätkö erittäin kiireellisen tapauksen kriteerit, jolloin poliisi olisi voinut myös yksin ilman terveydenhuoltoalan ammattikoulutuksen saaneen henkilön läsnäoloa toimittaa henkilön terveyskeskukseen. Apulaisoikeusasiamies totesi virka-avun antajan osalta, että tilanteen tulkinnanvaraisuudesta huolimatta terveyskeskukseen noutamisessa olisi tullut menetellä mielenterveyslain 31 §:n 1 momentin mukaisesti. Hän saattoi käsityksensä virka-avun antamisesta päättäneen nimismiehen tietoon.

/V

MielenterveysL_31_§_1_mom.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Poliisi

R:AOA

Rikosilmoitus

D:1299/4/95

Viivästys

A:6.11.1997

Käsitys

/O

Asian käsittelyn viipyminen poliisilaitoksella

Kantelija arvosteli kirjallisen rikosilmoituksensa käsittelyn viipymistä Helsingin poliisilaitoksella.

Kantelija oli toimittanut marraskuussa 1993 ja tammikuussa 1994 Helsingin poliisilaitokselle kaksi kirjallista rikosilmoitukseksi otsikoitua kirjoitusta. Asian käsittely päätettiin poliisin elokuussa 1997 tekemällä päätöksellä olla saattamatta asiaa syyttäjän harkittavaksi. Sitä ennen asiasa oli poliisin usean yhteydenottopyynnön jälkeen kuulusteltu virka-aputeitse ilmiannettua joulukuussa 1995 ja asianomistajaa toukokuussa 1996. Juttu oli asianomistajan kuulustelun jälkeen kirjattu rikosilmoitusjärjestelmään koodille OD eli lisäselvitystä odottavaksi ilmoitukseksi.

Apulaisoikeusasiamies katsoi, että asiaa ei ollut käsitelty hallitusmuodon 16 §:ssä ja esitutkintalain 6 §:ssä säädettyllä tavalla ilman aiheetonta viivytystä. Näin oli hänen näkemyksensä mukaan asianlaita, vaikka otettiin huomioon

poliisin selvityksissä esille tuodut viivytystä aiheuttaneet seikat. Hän saattoi käsityksensä menettelyn virheellisyydestä Helsingin poliisipäällikön ja asian käsittelyyn osallistuneiden poliisimiesten tietoon.

/V

HM_16_§

EsitutkintaL_6_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Lastensuojelu

R:AOA

Sijaishuolto

D:2026/4/95

Velvollisuus tehdä päätös

A:3.12.1997

Yhteydenpidon rajoittaminen

Käsitys

/O

Käsitys velvollisuudesta tehdä päätös sijaishuoltoa ja yhteydenpitoa koskevassa asiassa

Kesäkuussa 1995 tehdyissä huostaanottopäätöksissä oli lasten sijaishuoltopaikaksi merkitty lastenkoti. Joulukuussa 1995 toinen lapsista oli siirtynyt koelomalle ulkomailla asuvan isänsä luo ja toinen lapsista Suomessa asuvan isänsä luo. Ulkomaille siirtyneen lapsen osalta tehtiin sijaishuollon muuttamista koskeva päätös marraskuussa 1996 ja yhteydenpidon rajoittamista koskeva päätös tammikuussa 1997. Suomessa asuvan isänsä luo siirtyneen lapsen huostaanotto lopetettiin maaliskuussa 1996.

Apulaisoikeusasiamies totesi, että kun lapsi on otettu sosiaalilautakunnan huostaan, sosiaalilautakunnalla on lastensuojelulain 19 §:n 1 momentin perusteella oikeus päättää lapsen lomanvietosta. Hän totesi kuitenkin, että kaikissa lastensuojelutoimenpiteissä on ennen muuta otettava huomioon lapsen etu. Lomajärjestelyt ja passin hankkiminen eivät lapsen edun niin vaatiessa edellytä vanhempien tai muiden huoltajien suostumusta.

Apulaisoikeusasiamies totesi, että tarkempia säännöksiä ei ole siitä, milloin lapsen oleskelun muualla on katsottava merkitsevän sijaishuollon muuttamista. Asia on ratkaistava kussakin tapauksessa erikseen ottaen huomioon oleskelun pituus ja tarkoitus sekä muut asiaan vaikuttavat seikat. Selvää kuitenkin hänen mielestään on, että lastensuojelulain mukaisena ei voida pitää sitä, että lapsen tosiasiallinen asuminen muualla jatkuu useita kuukausia ilman tarpeellisia selvityksiä ja asianosaisten kuulemista.

Lapsi oli isänsä luona ulkomailla yksitoista kuukautta ennen kuin asiassa tehtiin lastensuojelulain 17 §:n mukainen sijaishuollon muuttamista koskeva päätös. Apulaisoikeusasiamiehen käsityksen mukaan sosiaalilautakunnan olisi pitänyt oma-aloitteisesti tehdä päätös asiassa aikaisemmin. Äiti oli esittänyt väitteitä lastensa sijaishuollon muuttamisesta sekä vaatimuksia asianmukaisen päätöksen saamisesta ainakin joulukuusta 1995 lukien. Apulaisoikeusasiamiehen käsityksen mukaan sosiaalilautakunnan olisi pitänyt tehdä sijaishuollon muuttamista koskeva päätös, tai mikäli sosiaalilautakunta katsoi, että lasten sijaishuolto ei ollut vielä muuttanut lastensuojelulain 17 §:ssä tarkoitettulla tavalla, tältäkin osin perusteltu päätös kohtuullisen ajan ku-

luessa siitä kun äiti oli esittänyt vaatimuksensa. Kun näin ei tapahtunut, Turun sosiaalilautakunnan menettely oli apulaisoikeusasiamiehen mukaan virheellistä.

Apulaisoikeusasiamies viittasi lastensuojelulain 24 §:ssä lapselle turvattuun oikeuteen tavata vanhempiaan ja muita läheisiään. Hän korosti, että sosiaalilautakunnan on pyrittävä aktiivisesti turvaamaan yhteydenpitoa erityisesti silloin kun lapsen läheiset eivät oma-aloitteisesti pidä lapsen yhteyttä ja kun yhteydenpitoa on pidettävä lapsen edun mukaisena. Hän totesi vielä, että lastensuojelulain 11 §:n mukaan on tehtävä huoltosuunnitelma, johon lastensuojeluasetuksen 4 §:n mukaan on kirjattava muun ohella, miten yhteydenpito lapsen vanhempien ja muiden hänelle läheisten henkilöiden kanssa toteutetaan. Huoltosuunnitelma on hänen käsityksensä mukaan tehtävä siinäkin tapauksessa, että yhteisymmärrykseen asianomaisten kesken ei ole päästy.

Koska äiti oli ollut tyytymätön esitetyn yhteydenpidon määrään ja tapaan, asiassa olisi apulaisoikeusasiamiehen käsityksen mukaan pitänyt tehdä heti valituskelpoinen päätös siitäkin huolimatta, että äidin yhteydenpito lapsiin oli hänen taholtaan jäänyt vähäiseksi.

/V

HM_16_§

LastensuojeluL_11_§

LastensuojeluL_17_§

LastensuojeluL_19_§

LastensuojeluL_24_§

LastensuojeluL_25_§

LastensuojeluA_4_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Apteekki

R:AOA

Kansaneläkelaitos

D:2629/4/95

Lääkekorvaus

A:5.12.1997

Ohjeiden lainmukaisuus

Sairausvakuutus

Käsitys

/O

Käsitys Kansaneläkelaitoksen lääkekorvauksia koskevien ohjeiden lainmukaisuudesta

Kansaneläkelaitos on antanut paikallistoimistoille ohjeen, jonka mukaan lääkettä korvataan ostokertaa kohti yleensä enintään kolmen kuukauden hoitoaikaa vastaava määrä. Kansaneläkelaitos on antanut apteekkeille vastaavan ohjeen, jossa todetaan, että jos asiakas ostaa valmistetta enemmän kuin kolmen kuukauden hoitoaikaa vastaavan määrän, hän ei voi saada korvausta apteekin välityksellä.

Sosiaali- ja terveysministeriö katsoi lausunnossaan, että Kansaneläkelaitoksen antama ohje noudattaa sairausvakuutuslain 4 ja 6 §:ssä mainittuja korvattavuusperiaatteita. Niiden mukaan korvausta suoritetaan siltä osin, minkä hoito tarpeettomia kustannuksia välttämällä, vakuutetun terveydentilaa kuitenkaan vaarantamatta, olisi tullut maksamaan vakuutetulle. Ministeriön käsityksen mukaan Kansaneläkelaitos on voinut sairausvakuutusasetuksen 39 §:n nojalla antaa ohjeen oikean ja yhdenmukaisen käytännön aikaansaamiseksi.

Apulaisoikeusasiamies totesi ratkaisussaan, että Kansaneläkelaitoksen ohje kolmen kuukauden hoitoa vastaavan lääkemäärän korvaamisesta kerrallaan sisältää sairausvakuutuslain 9 §:n 1 momentin 1 kohdan perusteella korvattavien eli ns. peruskorvattavien lääkkeiden osalta sairausvakuutuslain 4 ja 6 §:n korvattavuusperiaatteiden tulkintaa koskevan näkemyksen.

Sairausvakuutuslain 9 §:ään sisältyvät säännökset lääkekorvausten määrästä kultakin ostokerralta sekä säännös, jonka mukaan sosiaali- ja terveysministeriön päätöksellä määrätään, mitä ostokerralla tarkoitetaan. Valtioneuvoston päätöksillä on ns. erityiskorvattavien lääkkeiden sekä vaikean sairauden hoitoon tarpeellisten kliinisten ravintovalmisteiden osalta määrätty korvattavaksi saman lääkemääräyksen perusteella ostokertaa kohti enintään kolmen kuukauden hoitoa vastaava määrä lääkkeitä. Ns. peruskorvattavien lääkkeiden osalta sellaista säännöstä ei ole, jolla määrättäisiin, mikä pituista hoitoaikaan vastaava määrä ostokertaa kohti korvataan. Tältä osin käytäntö perustuu Kansaneläkelaitoksen ohjeisiin, joiden mukaan samaa valmistetta korvataan ostokertaa kohti yleensä enintään kolmen kuukauden hoitoa vastaava määrä. Jos asiakas ostaa valmistetta enemmän, hän ei voi ohjeen mukaan saada korvausta apteekin välityksellä.

Apulaisoikeusasiamies totesi, että hän voi hyväksyä sosiaali- ja terveysministeriön lausunnossa esitetyn näkemyksen, jonka mukaan Kansaneläkelaitoksen ohje noudattaa sairausvakuutuslain 4 ja 6 §:ssä mainittuja korvattavuuden periaatteita. Sen sijaan hänen käsityksensä mukaan ei voida pitää asianmukaisena sitä, että lääkekorvausten tosiasialliseen määrään vaikuttava, samalla kerralla ostettavien lääkkeiden määrä ja sitä koskeva käytäntö on Kansaneläkelaitoksen ohjeeseen perustuva. Hänen näkemyksensä mukaan tilannetta ei voida pitää tyydyttävänä siitä syystä, että lääkekustannusten korvaukset vaikuttavat ihmisille sairaudesta aiheutuviin taloudellisiin rasituksiin ja tällaisten taloudellisten rasitusten tulee mukaan perustua lain tasoisiin tai laista johdettuihin säännöksiin.

Samalla kun apulaisoikeusasiamies korosti, että Kansaneläkelaitoksen ohjeet voivat olla vain sairausvakuutuslain ja -asetuksen säännöksiä täydentäviä eikä niillä voida rajoittaa kenenkään oikeutta laissa tai asetuksessa turvattuihin etuuksiin, hän totesi, että Kansaneläkelaitoksen antamat ohjeet eivät sido paikallistoimistoja tai muutoksenhakuviranomaisia niiden tehdessä korvauspäätöksiä eikä myöskään apteekkeille annetuilla ohjeilla voida ratkaista kysymystä lääkkeiden korvattavuudesta. Tämän vuoksi hän ei katsonut aiheelliseksi puuttua Kansaneläkelaitoksen antamiin ohjeisiin enemmälti kuin että saattoi näkemyksensä asiassa sosiaali- ja terveysministeriön tietoon ja pyysi ministeriötä ilmoittamaan toimistaan asiassa 30.6.1998 mennessä.

/V

SairausvakuutusL_4_§
SairausvakuutusL_6_§
SairausvakuutusL_9_§_1_mom_1_kohta
SairausvakuutusL_49_§
SairausvakuutusA_39_§

+

/H

Elatusapu	R:AOA
Elatustuki	D:2360/4/95
Kuuleminen	A:29.12.1997
Yksityishenkilön velkajärjestely	
Käsitys	

/O

Elatusapuvelkojan kuuleminen velkajärjestelyssä

Kantelija kertoi, että Vantaan kaupungin sosiaali- ja terveysvirasto oli hyväksynyt hänen entisen miehensä velkajärjestelyn ilmoittamatta siitä lainkaan hänelle, vaikka hänellä oli lapsen holhoojana ollut elatusapusaatava velalliselta. Elatusavun periminen oli siirtynyt virastolle, koska lapselle oli myönnetty elatustukea elatusavun maksamisen laiminlyönnin perusteella. Velkajärjestelyssä velkojen maksuvelvollisuus oli poistettu kokonaan.

Apulaisoikeusasiamies lausui kannanottonaan mm. seuraavan:

"Lapsen elatuksesta annetusta laista ilmenee, että elatusapusaatava on lapsen saatava elatusvelvolliselta ---. Kun lapsi on alaikäinen, häntä edustaa elatusapua koskevissa asioissa lain 5 §:n 1 momentin mukaan pääsääntöisesti hänen huoltajansa. Kun lapsi tulee täysi-ikäiseksi, huoltajan edustusvalta lapsen varallisuuteen nähden päättyy ja lapsi käyttää omaa puhevaltaansa. Nähdäkseni tämä koskee myös sellaista lapsen elatusapusaatavaa, joka on syntynyt ennen lapsen täysi-ikäiseksi tuleamista.

Tässä tapauksessa elatusapuun oikeutettu lapsi oli syntynyt 9.12.1975. Hän oli tullut täysi-ikäiseksi 9.12.1993 eli ennen kyseisen velkajärjestelyasian vireilletuloa 30.6.1994. Asiakirjoista ei ilmene, etteikö hän olisi tämän jälkeen ollut täysivaltainen. Hänen entisellä huoltajallaan --- ei siten enää voinut olla puhevaltaa hänen elatusapusaatavaansa nähden. Tämän vuoksi --- ei mielestäni myöskään ollut tarpeellista kuulla elatusapusaatavaa koskeneessa velkajärjestelyasiassa. Kantelussa mainittua menettelyä ei siten mielestäni voida pitää kantelussa esitetyillä perusteilla virheellisenä.

Toinen kysymys, jota on syytä arvioida, on se, olisiko täysi-ikäistä lasta itseään tullut kuulla. Tältä osin lausun kannanottonani seuraavaa.

Lapsen elatuksesta annetun lain 5 §:n 1 momentista ja lapsen elatuksen turvaamisesta annetun lain 20 §:n 1 momentista ei nähdäkseni voida päätellä, että sosiaaliviranomaisen elatusavun yksinomaisen perimisoikeus päättyisi lapsen tulemiseen täysi-ikäiseksi ---. Sääntelyn tarkoituksena on välttää kaksinkertaisen perinnän aiheuttamat yhteensovittamishankalat ---. Tähän tavoitteeseen ei vaikuta se, onko lapsi tullut täysi-ikäiseksi vaiko ei. Käsitykseni mukaan Vantaan kaupungin sosiaali- ja terveysvirastolla oli siten edelleen yksinomaisen elatusapusaatavan perintäoikeus ja sen edellyttämä lapsen edustusvalta.

On myös syytä arvioida, olisiko Vantaan kaupungin sosiaali- ja terveysviraston tullut ilmoittaa elatusapuelkojalle vireillä olleesta velkajärjestelystä. Maksetun elatustuen ylittävältä osalta kysymys on lapsen elatusapusaatavasta elatusvelvolliselta, jonka perimisessä kunnan sosiaaliviranomainen edustaa lasta. Tältä osin kunta ei ole yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain 78 §:n tarkoittama julkisoikeudellisen saatavan haltija.

Laissa ei ole nimenomaista säännöstä, joka velvoittaisi kunnan sosiaaliviranomaisen tällaisessa tilanteessa tiedottamaan elatusapuelkojalle asiasta. On kuitenkin selvää, että sosiaaliviranomainen on velvollinen huolehtimaan edustamansa elatusapuelkojan edusta ja oikeudesta hänen saatavaansa koskevassa, elatusapuelollisen velkajärjestelymenettelyssä.

Elatusvelvollisen velkajärjestelyssä muun kuin etuoikeutetun elatusapuelolan määrää todennäköisesti alennetaan. Elatusapuelolan maksuvelvollisuus saatetaan jopa poistaa kokonaan, kuten tässä tapauksessa tapahtui. Elatusvelvollisen velkajärjestely vaikuttaa siten välittömästi elatusapuelokjana olevan lapsen oikeudelliseen asemaan.

Toisaalta velkajärjestelyn aloittaminen ja maksuohjelman vahvistaminen eivät edellytä velkojan suostumusta. Myös elatusapuelolan määrä on kunnan sosiaaliviranomaisen tiedossa. Elatusapuelkojalle tiedottamisen merkitys on lähinnä siinä, että hänellä itsellään saattaa olla tiedossaan seikoja, jotka voisivat merkitä velkajärjestelyn estettä.

Kuulemisella on lisäksi arvoa siitä syystä, että se lisää menettelyn hyväksyttävyyttä asianosaisen kannalta. Esimerkiksi 1.8.1995 voimaan tulleen Suomen Hallitusmuodon 16 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa. Pykälän 2 momentissa mainitaan yhtenä hyvän hallinnon takeena oikeus tulla kuulluksi. Kuulemisperiaate on yleinen hallinto-oikeudellinen oikeusperiaate, joka ei rajoitu ainoastaan hallintomenettelylain (598/82) 15 §:ssä nimenomaisesti säänneltyihin tilanteisiin.

Jos sosiaaliviranomaisella on syytä epäillä, että elatusapuelkojalla saattaa olla velkajärjestelyn kannalta merkityksellisiä tietoja, viranomaisen tulee mielestäni tiedustella niitä velkojalta. Joka tapauksessa on nähdäkseni asianmukaista, että sosiaalivirasto ilmoittaa myös elatusapuelkojalle vireillä olevasta velkajärjestelystä, jolloin hänellä on mahdollisuus halutessaan reagoida siihen.

Vaikka en pidä kysymyksessä olevaa Vantaan sosiaali- ja terveysviraston menettelyä selvästi virheellisenä, olisivat mielestäni hyvän hallinnon periaatteet kuitenkin edellyttäneet, että virasto olisi ilmoittanut vireilläolevasta velkajärjestelystä elatusapuelkojalle ja hänen yhteystietonsa velkajärjestelyhakemuksen laatijan välityksellä käräjäoikeudelle."

Apulaisoikeusasiamies saattoi käsityksensä Vantaan kaupungin sosiaali- ja terveysviraston menettelystä viraston tie-

toon sekä kiinnitti viraston huomiota siihen, että sen elatusturvayksikön työntekijöitä ohjeistetaan vastaisuudessa ilmoittamaan elatusvelallisen vireilläolevasta velkajärjestelystä elatusapuvelkojalle ja hänen yhteystietonsa käräjäoikeudelle.

/V

HM_16_§
L_lapsen_elatuksesta_5_§_1_mom.
L_lapsen_elatuksen_turvaamisesta_20_§_1_mom.
L_yksityishenkilön_velkajärjestelystä_53_§_1_mom.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Syyttämättä jättäminen	R:EOA
Ulosotto	D:2680/2/96
Vanhentuminen	A:20.3.1997
Virkavelvollisuuksien rikkominen	
Huomautus	

/O

Vanhentuneen saatavan periminen ulosotossa

Jo oikeusasiamiehen aikaisemmassa kantelupäätöksessä 31.12.1996 (1885/4/95) oli todettu, että Vantaan nimismiespiirissä oli peritty kantelijalta ulosottoteitse vanhentunutta saatavaa yhteensä 10 806,97 markkaa. Rikosoikeudellisen vastuukysymyksen selvittämiseksi oikeusasiamies suoritti asiassa esitutkinnan ja totesi sen perusteella kannanottonaan seuraavan.

Avustavan ulosottomiehen menettely

Saatavan mahdollista vanhentumista arvioitaessa oli otettava kantaa siihen, oliko vuonna 1983 tehty ulosmittausyritys katkaissut vanhentumisen vai ei. Tätä ulosmittausyritystä koskeva täytäntöönpanokirjaan merkitty estetodistus oli ollut puutteellinen. Siitä ei ilmennyt, oliko velallinen ollut ulosmittausyrityksessä läsnä vai ei. Todistuksen perusteella ei myöskään voinut päätellä, oliko ulosmittausyritys toimitettu velallisen luona vai ei.

Vantaan nimismiespiirin avustava ulosottomies oli saanut asian hoitaakseen tammikuussa 1991.

Hänen olisi ulosmittausyritystä koskevan estemerkinän puutteellisuuden vuoksi ollut syytä ainakin epäillä saatavan vanhentumista. Hänellä olisi sen vuoksi ollut erityinen aihe varmistautua saatavan perimiskelpoisuudesta ennen kuin hän käytti ulosotossa kertyneitä varoja tämän saatavan suoritukseksi.

Kun avustava ulosottomies havaitsee, että saatavan vanhentumisen katkaisemisesta ei ole esitetty pätevää selvitystä, tulee hänen saattaa asia ulosottomiehen tietoon. Tämän tulee taas vaatia velkojaa esittämään tarpeellinen selvitys siitä, että saatavan vanhentuminen on asianmukaisesti katkaistu.

Ulosoton virallistoimintoisuuden vuoksi ei voida edellyttää, että velallisen olisi itse tehtävä väite vanhentumisesta. Avustavalla ulosottomiehellä on lakiin perustuva virkavelvollisuus ottaa vanhentuminen viran puolesta huomioon saatavan perinnässä.

Laiminlyödessään tarkistaa perittävänään olleen saatavan perimiskelpoisuuden avustava ulosottomies oli jättänyt täytämättä lakiin perustuvan virkavelvollisuutensa. Tämä laiminlyönti oli tapahtunut varomattomuudesta. Vanhentuneen saatavan perintää, joka jatkui yli vuoden ajan, ei voitu perityn rahamäärän suuruus huomioon ottaen pitää rikoslain 40 luvun 11 §:ssä tarkoitettulla tavalla vähäisenä tekona. Näin ollen oikeusasiamies katsoi avustavan ulosottomiehen syyllistyneen mainitussa lainkohdassa tarkoitettuun tuottamukselliseen virkavelvollisuuden rikkomiseen.

Asiassa oli kuitenkin avustavan ulosottomiehen syyllisyyttä lieventäviä seikkoja. Estetodistuksen puutteellisuus ei ollut erityisen silmiinpistävä, joten sen huomaamatta jääminen oli sinänsä ollut ymmärrettävää. Vantaan nimismiespiirissä tuolloin vireillä olleiden asioiden määrä oli ollut huomattavan suuri. Koska rikoksesta ei ollut odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakko ja rikosta oli siitä ilmenevä tekijän syyllisyys huomioon ottaen kokonaisuutena arvostellen pidettävä vähäisenä, oikeusasiamies ei määrännyt asiassa nostettavaksi virkasyytettä. Oikeusasiamies antoi avustavalle ulosottomiehelle kuitenkin huomautuksen hänen lainvastaisesta menettelystään.

Ulosottomiehen menettely

Oikeusasiamies katsoi asianomaisen ulosottomiehen valvoneen puutteellisesti avustavan ulosottomiehen perintätehtävien hoitoa ja siten menetelleen virheellisesti. Nimismiespiirin työmäärästä esitetty selvitys huomioon ottaen oikeusasiamies piti ulosottomiehen viaksi jäävää huolimattomuutta kuitenkin vähäisenä. Oikeusasiamies ei katsonut ulosottomiehen siten syyllistyneen rikoslain 40 luvun 11 §:ssä tarkoitettuun tuottamukselliseen virkavelvollisuuden rikkomiseen.

Siihen nähden, että Uudenmaan lääninhallitus oli tämän asian johdosta jo antanut ulosottomiehelle muun muassa vanhentumisaikojen puutteellista valvontaa koskevan huomautuksen, oikeusasiamies tyytyi tässä yhteydessä omasta puolestaan ainoastaan kiinnittämään ulosottomiehen huomiota avustavien ulosottomiesten virkatehtävien asianmukaiseen valvontaan.

/V

Valtion_virkamiesL_14_§_(750/94)
RikosL_40_luku_11_§
EOA:n_JS_7_§_3_mom.
UlosottotoimiA_8_§_3_mom.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Ennakkoperintärekisteristä poistaminen R:EOA
Verotarkastus D:199/4/96
Käsitys A:31.12.1996

/O

Ennakkoperintärekisteristä poistaminen

Helsingin verotoimisto toimitti avoimen yhtiön verotuksen vuodelta 1994 arvioverotuksena. Sen jälkeen verotoimisto poisti yhtiötä kuulematta sen ennakkoperintärekisteristä ja perusteli päätöstään ilmoitusvelvollisuuden olennaisella

laiminlyönnillä. Oikaisuvaatimuksesta tekemänsä päätöksen verotoimisto lähetti yhtiölle tavallisena kirjeenä sen jälkeen kun saantitodistuksin lähetettyä päätöstä ei ollut noudeuttu. Koska yhtiö oli poistettu ennakkoperintärekisteristä, Mäntsälän verotoimisto poisti myös yhtiömiehenä olleen kantelijan rekisteristä. Poisto määrättiin tulemaan voimaan päätöksentekoa seuranneesta päivästä.

Arvioverotuksen jälkeen Helsingin verotoimiston verosihteeri pyysi marraskuussa 1995 kantelijaa toimittamaan yhtiön kirjanpitoaineiston tarkastettavaksi verotoimistoon. Kantelija käsitti pyynnön tarkoittavan viimeksi päättynyttä tilikautta ja toimitti siihen liittyvän aineiston verotoimistoon pyytäen samalla aineiston palautettavaksi mahdollisimman pian. Verosihteeri määrättiin pian tämän jälkeen muuhun virkatehtävään. Oikeusasiamiehen kanslian tiedustellessa aineistoa tammikuussa 1996 verotoimistosta vastattiin, ettei sen tiedostoissa ollut siitä merkintöjä.

Todettuaan helmikuussa 1996, että aineistossa ei ollut mukana aiemman tilikauden kirjanpitoa, verosihteeri pyysi puhe-limitse kantelijaa toimittamaan myös tämän verotoimistoon. Kantelija kieltäytyi, jolloin verosihteeri ilmoitti turvautuvansa poliisin virka-apuun. Verosihteeri nouti poliisin kanssa kirjanpidon kantelijan kotoa heinäkuussa 1996. Verosihteeri aloitti kirjanpidon tarkemman läpikäymisen vasta vuosilomansa jälkeen elokuussa 1996.

Oikeusasiamies totesi kannanottonaan seuraavan.

Ennakkoperintärekisteristä poistaminen

Ennakkoperintärekisteristä poistamista koskeva päätös vaikuttaa laajasti verovelvollisen koko elinkeinotoimintaan. Verovelvollisen oikeusturvan takaamiseksi tällaisessa tilanteessa on verovelvollisen kuuleminen välttämätöntä. Nyttemmin kuulemisvelvollisuudesta on nimenomaisesti säädetty ennakkoperintälain 26 §:n 4 momentissa. Kuulemistarve voitiin kuitenkin jo kantelunalaisena aikana johtaa hallintomenettelylain 15 §:stä, ottaen huomioon myös hallitusmuodon 16 §:stä ilmenevä pyrkimys hyvään hallintoon.

Ennakkoperintärekisteristä poistamisen tosiasialliseen merkitykseen nähden verovelvollisen oikeusturva vaatii poistopäätökseltä myös oikeansisältöisiä ja riittäviä perusteluja. Jos käytetään päätöslomakkeille etukäteen suunniteltuja vaikiotekstejä, niitä tulee voida manuaalisesti tarpeen vaatiessa muuttaa, jotta perustelujen sisältö antaa päätöksen kohteelle todellista informaatiota ja siten täyttää hallintopäätökselle asetettavat, hallintomenettelylain 24 §:stä ilmenevät edellytykset.

Ennakkoperintälaissa ei ole säädetty siitä, mistä ajankohdasta alkaen verovelvollinen voidaan poistaa ennakkoperintärekisteristä. Verovelvollisella tulee kuitenkin olla mahdollisuus varautua uuteen tilanteeseen. Ennakkoperintälain 26 §:n 4 momentissa tämä on nyttemmin otettu huomioon säätämällä, että verovelvolliselle on hyvissä ajoin ennen poistamisen määröpäivää ilmoitettava poistamisesta.

Kantelunalaisena aikana valitusaika ennakkoperintärekiste-

ristä poistamisesta tehdystä oikaisupäätöksestä alkoi siitä, kun verovelvollinen sai tiedon päätöksestä. Tiedoksianto olisi tullut suorittaa saantitodistusmenettelyä käyttäen, jotta valitusajan alkamiskohta olisi ollut riidaton.

Verotarkastuksen toimittamistapa

Verotarkastus on osa verotusmenettelyä, jossa kirjanpitovelvollisten elinkeinonharjoittajien osalta pyritään tarkastamaan verotustietojen oikeellisuus. Verotarkastuksen kesto ei ole nimenomaisesti säädetty, vaan sen ratkaisevat kulloisetkin olosuhteet. Hallitusmuodon 16 §:stä voidaan johtaa perussääntö: tarkastuksen on tapahduttava ilman aiheetonta viivytystä. Tapauksissa, joissa verovelvollista ei epäillä rikollisesta menettelystä, tarkastus ei saisi myöskään häiritä normaalia elinkeinotoimintaa. Tämä vaatimus voidaan johtaa hallitusmuodon 15 §:n 1 momentista, jossa jokaiselle on perusoikeutena turvattu oikeus hankkia toimeentulonsa valitsemallaan työllä, ammatilla tai elinkeinolla. Perusoikeusnäkökulma edellyttää, että verotarkastuksessa otetaan verotarkastuksellisten intressien ohella huomioon myös verovelvollisen oikeus jatkaa laillista elinkeinotoimintaansa.

Verovelvollisella tulee olla mahdollisuus saada kirjanpitoaineistoaan käyttöönsä tarkastuksen kestäessä, erityisesti tilanteissa, joissa tarkastus suoritetaan muualla kuin verovelvollisen luona eikä aineistoa voida viivytyksettä hänelle palauttaa. Veroviranomaisten tulisi informoida verovelvollista tästä mahdollisuudesta myös oma-aloitteisesti.

Verovelvollisella on velvollisuus esittää elinkeinotoimintaansa liittyvää aineistoa tarkastettavaksi veroviranomaisten sitä pyytäessä. Kantelija ei toimittanut pyydettyä toisen verovuoden kirjanpitoaineistoa verotoimistoon. Silti hän ei myöskään pyrkinyt sitä hävittämään tai salaamaan vaan perusteli kieltäytymistään viittaamalla jo toimitetun aineiston viipymiseen verotoimistossa. Tällaisessa tilanteessa olisi ollut asianmukaista ensin neuvotella asiasta kantelijan kanssa ja mahdollisesti toimittaa myös kirjallinen pyyntö aineiston toimittamiseksi. Kirjanpitoaineiston noutaminen verovelvollisen kotoa käyttämällä poliisin virka-apua on ollut olosuhteisiin nähden jossakin määrin ylimitoitettu menettely.

Verotoimistossa tulee olla vireillä olevista tarkastuksista sellainen kirjaamismenettely, että sen avulla voidaan toisaalta seurata tarkastuksen etenemistä ja toisaalta jäljittää tarkastuksen yhteydessä verotoimistoon pyydetty aineisto.

Oikeusasiamiehen käsitys

Oikeusasiamies lausui käsityksensä, että

- 1) Helsingin verotoimisto oli toiminut virheellisesti siinä, että se oli
 - jättänyt kuulematta yhtiötä ennen kuin se poistettiin ennakkoperintärekisteristä;
 - perustellut ennakkoperintärekisteristä poistamista siten, että se oli omiaan antamaan virheellisen kuvan yhtiön toiminnasta;

- lähettänyt ennakkoperintärekisteristä poistamista koskevan oikaisupäätöksen tavallisena kirjeenä eikä saantitodistusmenettelyä käyttäen ja
- laiminlyönyt luoda vireillä olevia tarkastuksia koskevan selkeän kirjaamismenettelyn ja samalla muutoinkin riittävästi valvoa tarkastusten suorittamista.

2) Mäntsälän verotoimisto oli puolestaan menetellyt virheellisesti siinä, että se oli poistanut kantelijan ennakkoperintärekisteristä heti päätöksentekoa seuranneesta päivästä.

3) Helsingin verotoimiston verosihteeri oli toiminut virheellisesti siinä, että hän oli
- pitänyt yhtiön kirjanpitoaineistoa verotoimistossa kohtuuttoman kauan;
- laiminlyönyt kertoa kantelijalle tämän mahdollisuudesta saada kirjanpitomateriaaliaan käyttöönsä tarkastuksen kestäessä ja
- noutanut yhtiön ensimmäisen tilikauden kirjanpitoaineiston kantelijan kotoa käyttäen poliisin virka-apua, mikä olosuhteisiin nähden oli ylimitoitettu menettely.

Oikeusasiamies saattoi käsityksensä veroviranomaisten virheellisestä menettelystä näiden tietoon.

Samalla oikeusasiamies kiinnitti verohallituksen huomiota veronoikaisupäätösten perustelujen kehittämiseen. Perustelujen tuli olla hallintomenettelylain 24 §:n mukaisesti selkeitä, että ne antavat päätöksen kohteelle todellista, selkeää ja johdonmukaista informaatiota ratkaisun tosiasiapohjasta ja oikeudellisista perusteista.

Ks. myös dnro 2071/4/96

/V

HM_15_§

HM_16_§

HallintomenettelyL_15_§

HallintomenettelyL_24_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Ilmaisuvapaus

R:EOA

Virkamies

D:571/4/95

Käsitys

A:23.6.1997

/O

Kunnan virkamiehen ilmaisuvapaus

Lukion ja peruskoulun yläasteen historian lehtori arvosteli kantelussaan Suolahden kaupunginjohtajan menettelyä. Tämä oli lähettänyt kantelijalle kirjeen, jossa puututtiin paikallisen sanomalehden yleisönosastossa olleeseen kantelijan kirjoitukseen. Yleisönosastokirjoitus käsitteli kaupungin rantarakentamista. Kaupunginjohtajan mielestä kantelijan ei olisi pitänyt kaupungin opetustoimen virkamiehenä julkaista tällaista kirjoitusta. Kaupunginjohtaja oli myös toimittanut kirjeensä kantelijan esimiesten ja koululautakunnan puheenjohtajan tiedoksi.

Oikeusasiamies totesi kannanottonaan seuraavan.

Asiassa on kysymys virkamiehen sananvapaudesta ja sen ra-

joittamisesta julkisen vallan taholta. Virkamiesten kohdalla sananvapauden mahdolliset rajoitukset voivat johtua joko virkaan liittyvästä lojaliteettivelvollisuudesta tai yleisistä käyttäytymisnormeista.

Yleisönosastokirjoitus on julkaistu tavanomaisena kansalaispuheenvuorona. Kirjoituksen aihe ei liity kantelijan virkatoimeen tai ylipäänsä opetustoimen alaan. Kantelija on ilmoittanut kirjoittaneensa sen yksityishenkilönä. Kirjoituksessa onkin mainittu pelkästään kirjoittajan nimi, ei virka-asemaa. Tästä huolimatta monet paikallislehden lukijat ovat epäilemättä tunnistaneet kirjoittajan nimen ja tietäneet hänet lukion ja peruskoulun opettajaksi. Tämä tunnettisuus ei kuitenkaan ole voinut estää häntä esittämästä julkisesti omia mielipiteitään.

Oikeuskäytännössä virkamiehen esittämälle kritiikille on asetettu niin sanottu asiallisuusvaatimus. Perusvaatimuksena voidaan pitää myös sitä, että virkamiehen julkisesti esittämät tosiasiatiedot pitävät paikkansa.

Lehtikirjoituksen sävy on ollut poleeminen, mutta hyvän tavon vastaiseksi sitä ei ole edes väitetty. Sen sisältämiä, kaupungin taholta virheelliseksi väitettyjä asiatietoja ei ole yksilöity. Kaupunginhallituksen lausunnon mukaan kirjoituksen virheellisyys olikin lähinnä siinä, ettei kirjoitus "anna oikeaa kuvaa tilanteesta".

Sananvapauteen demokraattisessa oikeusvaltiossa kuuluu kuitenkin olennaisesti se, että kansalaisilla on lupa kuvata yhteiskuntapoliittisia hankkeita muullakin kuin poliittisen päätösvallan käyttäjien kulloinkin hyväksymällä tavalla.

Jos asioita on julkisissa puheenvuoroissa yksinkertaistettu, tätä ei voida pitää asiavirheenä silloin, kun kysymys on nimenomaan poleemisesta ja kantaa ottavasta lehtikirjoituksesta. Yleisönosastokirjoitusten tavoitteena onkin usein juuri julkisen keskustelun virittäminen yhteisistä asioista. Tämä tavoite on sopuosinnussa sananvapauden ja demokratian kanssa. Yhteiskunnan vallankäyttäjien tulisi osallistua tähän keskusteluun eikä pyrkiä vaientamaan sitä.

Oikeusasiamies ei katsonut, että kantelijan kirjoitus olisi loukannut tämän lojaliteettivelvollisuutta kaupungin opetustoimen virkamiehenä.

Sen sijaan kaupunginjohtajan omaa menettelyä ei oikeusasiamiehen mielestä voitu tässä yhteydessä arvioida pelkästään sananvapauden näkökulmasta.

Kaupunginjohtaja on itse korostanut sitä, että hän on kirjoittanut kantelijalle osoittamansa kirjeen kaupunginjohtajana eikä yksityishenkilönä. Antamassaan selvityksessä hän on luonnehtinut kirjettä kantelijalle annetuksi "huomautukseksi". Kirjettä on sen takia arvioitava nimenomaan kaupunginjohtajan virkatoimena.

Kaupunginjohtajan kantelijalle antama "huomautus" käsittää sekä moitearvostelua että kehotuksen ryhtyä aktiiviseen korjaavaan toimintaan. Ongelmallinen oli erityisesti kirjeen se kohta, jossa tulkitaan kantelijan lehtikirjoituksensa

laatiessaan toimineen opettajan roolissa. Kaupunginjohtaja on katsonut voivansa antaa kantelijalle "huomautuksen" nimenomaan kaupungin opetustoimeen liittyvänä asiana. Opetustoimen sisältöön puuttuminen ei kuitenkaan lähtökohtaisesti kuulu edes kaupunginjohtajan toimivaltaan.

Se, että kirje on lähetty kantelijan esimiehille tiedoksi, on ollut johdonmukaista siihen nähden, että kirje oli nimenomaan tarkoitettu opetustoimen hoitamiseen kohdistuvaksi huomautukseksi. Esimiehille tiedoksi lähettäminen tukee vahvasti sitä tulkintaa, että kaupunginjohtajan kirje oli tarkoitettu nimenomaan viran puolesta annetuksi huomautukseksi opetustoimen virkamiehelle eikä pelkästään kaupunginjohtajan omaksi mielipiteen ilmaukseksi.

Oikeusasiamies katsoi kaupunginjohtajan menetelleen virheellisesti siinä, että tämä oli kaupunginjohtajan virassaan tosiasiallisesti pyrkinyt kirjeellään rajoittamaan kantelijalle kuuluvaa sananvapautta eli oikeutta esittää julkisesti mielipiteitä ja ottaa siten osaa yhteisten asioiden hoitoon.

Menettelyn moitittavuutta arvioitaessa otettiin kuitenkin lieventävinä seikkoina huomioon, että kaupunginjohtaja oli kirjeessään nimenomaisesti todennut kantelijalla olevan oikeuden omiin mielipiteisiinsä. Lisäksi kaupunginjohtaja oli ilmoittanut, että kirjeen pääasiallisena tarkoituksena oli ollut vain kiinnittää kantelijan huomiota lehtikirjoituksessa olleiden tietojen oikeellisuuteen. Kaupunginjohtaja on myöntänyt, ettei hän ollut tullut pohtineeksi sanavalintojensa oikeudellista merkitystä ja että hän oli valmis pyytämään anteeksi, mikäli hän oli loukannut kantelijaa.

Oikeusasiamies saattoi käsityksensä kaupunginjohtajan menettelyn virheellisyydestä hänen tietoonsa.

Samalla oikeusasiamies kiinnitti kaupunginjohtajan huomiota vastaisen varalle siihen, että kaupungin palveluksessa olevilla tulee olla oikeus esittää julkisesti myös kaupungin johdon virallisista näkemyksistä poikkeavia mielipiteitä ja ottaa tälläkin tavoin osaa yhteisten asioiden hoitoon.

/V

HM_10_§
Kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus_25_art.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Julkiset hankinnat	R:EOA
Kilpailuttaminen	D:936/4/95
Tielaitos	A:15.4.1997
Käsitys	

/O

Tielaitoksen urakoiden kilpailuttaminen

Kantelija kertoi, että tielaitoksen Uudenmaan ja Keski-Suomen tiepiirit olivat kolmessa eri tapauksessa tehneet urakka- ja myyntisopimuksen tielaitoksen entisen työntekijän perustaman yrityksen kanssa ilman tarjouskilpailua.

Oikeusasiamies lausui kannanottonaan seuraavan.

Julkisista hankinnoista annetun lain mukaan hankinnassa on käytettävä hyväksi kilpailumahdollisuudet. Valtion rakennusurakoista annetun asetuksen mukaan myös urakkatarjoukset on kilpailutettava. Urakkakilpailuun osallistuvia tarjouksentekijöitä on kohdeltava tasapuolisesti ja syrjimättä. Vain erityisistä syistä rakennustyö voidaan antaa urakoitsijalle urakkakilpailua järjestämättä.

Hankintayksikkö voi tarjouspyyntömenettelyssä käyttää avointa tai rajoitettua menettelyä taikka neuvottelumenettelyä. Neuvottelumenettelyssä hankintayksikkö ottaa yhteyden valitsemiinsa urakoitsijoihin ja neuvottelee yhden tai useamman urakoitsijan kanssa sopimuksen ehdoista. Neuvottelumenettelyä voidaan käyttää ainoastaan, jos avoimella tai rajoitetulla menettelyllä ei ole saatu hyväksyttäviä tarjouksia, taikka hankkeen erityisluonteen tai kiireellisyyden vuoksi.

Kanteluasiassa on kysymys siitä, oliko tiepiirillä erityisiä syitä sopia urakoista neuvottelemalla suoraan yhden urakoitsijan kanssa. Toisin sanoen: oliko tiepiirien urakoilla valtion rakennusurakoista annetun asetuksen 5 §:n 5 momentissa tarkoitettu erityisluonne, joka oikeutti tiepiirit neuvottelumenettelyn käyttöön?

Mitä merkittävämmästä hankinnasta on kysymys, sitä painavampia erityisten syiden on oltava. Tässä asiassa urakat, erityisesti Uudenmaan tiepiirin urakka, olivat taloudellisesti hyvin merkittäviä. Tällaisessa hankinnassa neuvottelumenettely tulee kysymykseen vain poikkeuksellisesti.

Pelkästään tehtyjen urakkasopimusten edullisuus tielaitoksen kannalta tai urakoitsijoiden sopivuus tehtäviinsä eivät oikeusasiamiehen mielestä ole erityisiä syitä neuvottelumenettelyn käyttöön. Tarjousmenettely olisi saattanut johtaa vielä parempaan lopputulokseen ja paras tarjous olisi joka tapauksessa voittanut tarjousmenettelyssä. Rajoitettu tarjousmenettely ei ilmeisesti myöskään olisi aiheuttanut kohtuuttomia kustannuksia ainakaan urakoiden arvoon verrattuna. Hankintojen erityiseen kiireellisyyteen asiassa ei ole vedottu.

Urakkasopimusten ei ole myöskään näytetty koskeneen sellaista työtä, jota teknisistä tai muista syistä kukaan muu urakoitsija ei olisi pystynyt tekemään. Tosin selvitys viittasi siihen, että ammattitaitoisia urakoitsijoita oli vaikeata löytää.

Viime kädessä tulee pohdittavaksi se, missä määrin julkisen toiminnan yksityistämistavoite oikeuttaa neuvottelumenettelyn käyttöön. Kysymys oli tielaitoksen aiemmin niin sanottuna omana työnä hoitamien tehtävien kokeiluluonteisesta yksityistämisestä siten, että tielaitoksen työntekijöitä kannustettiin siirtymään yksityisyrittäjiksi. Tällainen pyrkimys ei sinänsä ole ristiriidassa julkisia hankintoja koskevan sääntelyn tavoitteen eli kilpailun lisäämisen kanssa.

Keski-Suomen tiepiirin selvityksen mukaan yksityistämishankkeesta olisi jouduttu kokonaan luopumaan, jos urakkatarjouksia olisi jouduttu pyytämään tielaitoksen ulkopuolisilta urakoitsijoilta. Ei liene kuitenkaan ollut mitään estettä sille, että urakkatarjousta olisi tällöin pyydetty myös ky-

seisiltä tielaitoksen työntekijöiltä. Voidaan pitää kyseenalaisena, tapahtuuko yksityistäminen oikeudellisesti terveeltä pohjalta, jos urakkaa ei voida lainkaan saattaa kilpailun kohteeksi.

Tielaitoksen ilmoituksen mukaan urakat on kuitenkin vastedes tarkoitus kilpailuttaa. Toisaalta asiassa ei ole saattettu uskottavaksi sitä, että juuri urakoiden "kokeilunäkökulma" olisi pakottanut ensi vaiheessa turvautumaan neuvottelumenettelyyn.

Tielaitoksen edustajien menettelyn tekee erityisen ongelmalliseksi se, että suljettua neuvottelumenettelyä on käytetty tielaitoksen oman työntekijän perustaman yrityksen kanssa. Vaikka menettelyyn ei tosiasiallisesti liittyyisikään epäasiallisia tai yrittäjien yhdenvertaisuutta loukkaavia piirteitä, se saattaa antaa ulkopuoliselle ainakin aiheen epäillä tuttavuussuhteiden vaikutusta julkiseen päätöksentekoon.

Tarjousmenettelylle on sen sijaan ominaista päätöksentekomenettelyn avoimuus ja jälkikäteinen kontrolloitavuus, mitä seikkoja pidetään hallintotoiminnan uskottavuuden ja julkisen luotettavuuden kannalta keskeisinä. Neuvottelumenettelyllä mahdollisesti saavutettavat taloudelliset säästöt painavat harkinnassa näitä tavoitteita vähemmän.

Näillä perusteilla oikeusasiamies piti kysymyksessä olevaa tielaitoksen menettelyä kritiikille alttiina joskaan ei selvästi virheellisenä, ottaen huomioon, että erityisten syiden olemassaolo on oikeudellisessa harkinnassa aina tulkinnanvarainen kysymys. Oikeusasiamiehen mielestä olisi tässä tapauksessa ollut perustellumpaa järjestää urakoista tarjouskilpailu.

Oikeusasiamies saattoi käsityksensä valtion rakennusurakoiden kilpailuttamisesta liikenneministeriön ja tielaitoksen tietoon.

/V

L_julkisista_hankinnoista_5_§_1_mom._(1505/92)

A_valtion_rakennusurakoista_5_§_(436/94)

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Jäsen

R:EOA

Kaupunginhallitus

D:1422/4/95

Kuntaenemmistöinen osakeyhtiö

A:28.5.1997

Tasa-arvon edistäminen

Tilintarkastaja

Yhtiön hallitus

Käsitys

/O

Tasa-arvo kuntaenemmistöisissä yhtiöissä

Kantelijan mukaan Vantaan kaupunginhallitus menetteli naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetun lain (tasa-arvolain) vastaisesti antaessaan menettelytapaohjeet kuntaenemmistöisten osakeyhtiöiden hallitusten jäsenten ja tilintarkastajien valitsemiseksi.

Oikeusasiamies lausui kannanottonaan seuraavan.

Tasa-arvolain 4 §:n 3 momentin mukainen vaatimus naisten ja miesten tasapuolisesta edustuksesta tulee sovellettavaksi kantelussa tarkoitettujen kuntaenemmistöisten yhtiöiden hallituksen jäseniä valittaessa. Sen sijaan tilintarkastajiin säännös ei sovellu.

Kaupunginhallitus viittasi asiassa erityisiin syihin, jotka antavat mahdollisuuden poiketa tasapuolisen edustuksen vaatimuksesta. Kaupungin tarkoituksena ei ollut ehdottaa kysymyksessä olevien yhtiöiden hallituksiin henkilöitä heidän sukupuolensa perusteella vaan henkilöitä, joiden parhaiten katsottiin olevan perillä asioista ja joilla oli tehtävään sopiva koulutus ja asiantuntemus.

Kaupunginhallitus tosin myönsi kaupungin palveluksessa olevan sellaisia naispuolisiakin henkilöitä, joilla olisi asiantuntemusta kyseessä olevien yhtiöiden toimialoilla. Yhtiön hallitukseen oli kuitenkin haluttu valittavaksi henkilöitä, jotka jo ennestään hyvin tunsivat yhtiöiden asiat. Lisäksi oli otettu huomioon asianomaisten henkilöiden halukkuus osallistua yhtiöiden hallintoon.

Oikeusasiamies muistutti lain mukaisen tasa-arvon edistämismittaan tarkoittavan käytännössä sitä, että viranomaisien on myös aktiivisesti toimittava naisten osuuden lisäämiseksi, kunnes tosiasiallinen tasa-arvo on toteutunut. Kaupunginhallituksen selitys viittasi siihen, ettei Vantaalla ollut tätä mielletty. Kaupunginhallitus ei edes väittänyt, että kysymyksessä oleviin tehtäviin pätevät naispuoliset henkilöt olisivat näistä tehtävistä kysyttäessä kieltäytyneet.

Oikeusasiamiehen mielestä kaupunginhallitus ei ollut esittänyt sellaisia laissa tarkoitettuja erityisiä syitä, jotka olisivat oikeuttaneet poikkeamaan tasapuolisen edustuksen vaatimuksesta. Oikeusasiamies katsoi kaupunginhallituksen siten menettelytapaohjeita antaessaan toimineen tasa-arvolain 4 §:n 3 momentin vastaisesti.

Menettelyn moitittavuutta arvioidessaan oikeusasiamies otti kuitenkin huomioon sen, että kyseessä oleva tasa-arvolain säännös oli tullut voimaan vasta 1.3.1995 ja kaupunginhallituksen menettelytapaohjeet oli annettu maaliskuuhun aikana 1995. Näin ollen kysymys oli saattanut olla ns. siirtymävaiheen ongelmista.

Edelleen oikeusasiamies otti huomioon myös sen kaupungin lakimieheltä puhelimitse saadun tiedon, että tasa-arvolain vaatimukseen tullaan kiinnittämään erityistä huomiota vastaisissa henkilövalinnoissa.

Oikeusasiamies saattoi edellä selostetun käsityksen kaupunginhallituksen menettelyn virheellisyydestä kaupunginhallituksen tietoon sekä kiinnitti vastaisen varalle kaupunginhallituksen huomiota siihen, että kuntaenemmistöisten yhtiöiden hallintoelimissä tulee olla tasapuolisesti sekä naisia että miehiä.

/V

Naisten_ja_miesten_välisestä_tasa-arvosta_annettu_L_4_§_3_mom.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Kansalaisuus	R:EOA
Kansalaisuusselitys	D:626/4/96
Kuuleminen	A:28.5.1997
Ulkomaalainen	
Ulkomaalaisvirasto	
Huomautus	

/O

Kansalaisuuden menettäminen

Vanhemmat kantelivat siitä, että Ulkomaalaiskeskuksen ja Ulkomaalaisviraston virheellisen menettelyn takia heidän alaikäinen lapsensa oli väärin perustein merkitty väestötietoihin menettäneeksi Suomen kansalaisuutensa. Lapsi oli siten joutunut valtiottoman henkilön asemaan. Kantelijat katsoivat, että lapsen ihmisoikeuksia oli loukattu.

Tapahtumat

Kantelijoiden lapsi oli syntynyt Leningradissa vuonna 1982. Isä oli Suomen ja äiti Neuvostoliiton kansalainen. Lapsi sai syntyessään kummankin maan kansalaisuuden. Äiti haki myöhemmin itselleen Suomen kansalaisuutta. Hän sai vuonna 1991 ehdollisen kansalaisuus päätöksen, jonka mukaan hänen oli kahden vuoden määräajassa vapauduttava Neuvostoliiton kansalaisuudesta saadakseen Suomen kansalaisuuden. Äiti kävi tämän jälkeen rekisteröimässä itsensä Venäjän kansalaiseksi. Rekisteröinti tapahtui leimaamalla vanha Neuvostoliiton passi Venäjän federaation leimalla.

Äiti toimitti silloiseen Ulkomaalaiskeskukseen Venäjän suurlähetystön todistuksen, jonka mukaan hänet oli 25.8.1993 vapautettu Venäjän kansalaisuudesta. Todistuksen mukaan myös lapsi oli samalla vapautettu Venäjän kansalaisuudesta. Lapsen henkilötiedot oli merkitty hänen äitinsä passiin.

Ulkomaalaiskeskus katsoi todistuksen perusteella, että lapsen oli ensin täytynyt saada Venäjän kansalaisuus, koska hänet oli siitä vapautettu. Koska lapsi oli Venäjän uuden kansalaisuuslain voimaan tullessa 6.2.1992 asunut Venäjän ulkopuolella, Ulkomaalaiskeskus katsoi, että hänen oli Venäjän kansalaisuuslain perusteella täytynyt saada Venäjän kansalaisuus myöhemmin hakemusperusteisesti eli tavalla, joka Suomen kansalaisuuslain 8 §:n perusteella johti Suomen kansalaisuuden menettämiseen. Sen vuoksi katsottiin, että lapsi oli menettänyt syntyessään saamansa Suomen kansalaisuuden. Ulkomaalaiskeskus lähetti kansalaisuuden menettämistä koskevan ilmoituksen Väestörekisterikeskukselle.

Väestötietoihin merkittiin, että lapsi oli menettänyt Suomen kansalaisuuden ja jäänyt siten valtiottomaksi eli kokonaan vaille kansalaisuutta. Kansalaisuuden menettämisen johdosta lapselta oli otettu pois hänen passinsa. Passiasiaasta valitettiin kuitenkin Uudenmaan lääninoikeuteen. Se katsoi, päinvastoin kuin Ulkomaalaiskeskus, ettei lapsi ollut menettänyt kansalaisuuttaan, ja kumosi passin peruuttamista koskevan päätöksen. Korkein hallinto-oikeus pysytti lääninhallituksen ratkaisun. Ulkomaalaiskeskuksen sijaan tullut Ulkomaalaisvirasto ei ollut tästä huolimatta peruuttanut väestötietoihin tehtyä ilmoitusta kansalaisuuden menettämisestä.

Oikeusasiamies totesi kannanottonaan seuraavan.

Kansalaisuuden menettäminen ihmisoikeuskysymyksenä

Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (KP-sopimuksen) 24 artiklan 3 kohdan mukaan jokaisella lapsella on oikeus saada kansalaisuus. KP-sopimuksen johdannossa viitataan myös ihmisoikeuksien yleismaailmalliseen julistukseen. Sen 15 (2) artiklassa mainitaan, että jokaisella yksilöllä on oikeus kansalaisuuteen ja ettei keltään saa sitä mielivaltaisesti riistää.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1 kappaleen ei ole katsottu soveltuvan kansalaisuuden myöntämisestä koskeviin asioihin. Sopimuksen valvontaelimet eivät ole tähänastisessa oikeuskäytännössä ottaneet kantaa siihen, voisiko kansalaisuuden menettäminen olla 6 artiklassa tarkoitettu oikeus. Kantelijoiden mukaan kansalaisuuden menettämiseen pitäisi soveltaa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 (1) artiklaa sen takia, että kansalaisuuden menettäminen useissa tapauksissa johtaisi civil right -tyyppisten oikeuksien menettämiseen. Kun nämä oikeudet kuitenkin lähtökohtaisesti kuuluvat kaikille ihmisille heidän kansalaisuudestaan riippumatta, kansalaisuuden menettämällä ei voi oikeusasiamiehen mielestä olla ainakaan suurta merkitystä ihmisoikeussopimuksen 6 (1) artiklan soveltamisen kannalta. On myös huomattava, että kansallinen lakimme yleensä tarjoaa yksilölle erikseen oikeussuojaa niiden hänen kannaltaan kielteisten oikeusvaikutusten varalta, joita hänelle kansalaisuuden menettamisestä välillisesti seuraa.

Mutta tarjoaako kansallinen laki ihmisoikeussopimuksen 13 artiklassa tarkoitettun "tehokkaan oikeussuojakeinon" kansalaisuuden menettämisen varalle?

Kansalaisuuden menettamisestä ei tehdä varsinaista hallintopäätöstä, vaan kansalaisuuden menettäminen ainoastaan todetaan ja asiaa koskeva ilmoitus lähetetään sen jälkeen väestötietojärjestelmään. Ratkaisun valituskelpoisuus jää tulkinnanvaraiseksi kysymykseksi.

Tosiasiallisen oikeussuojakeinon kuitenkin tarjoaa kansalaisuuslain 13 §:ssä tarkoitettun kansalaisuusselityksen pyytämismahdollisuus. Tätä oikeussuojakeinoa voidaan oikeusasiamiehen mielestä pitää ihmisoikeussopimuksen 13 artiklassa tarkoitettulla tavalla tehokkaana etenkin siihen nähden, että asiassa tulee pyydettyväksi myös korkeimman hallinto-oikeuden lausunto.

Olosuhteiden selvittämisvelvollisuus

Ulkomaalaiskeskuksen olisi ennen Väestörekisterikeskukselle tekemäänsä ilmoitusta tullut arvioida myös niitä tosiasiallisia olosuhteita, joissa lapsi oli saanut Venäjän kansalaisuuden. Lapsi oli syntynyt ja asunut Suomessa, hänen isänsä oli suomalainen ja äitikin oli hakenut Suomen kansalaisuutta. Ennen kuin äiti oli saanut Suomen kansalaisuuden, hänen oli rekisteröitävä itsensä Venäjän kansalaiseksi voidakseen säilyttää matkustusasiakirjansa ja mahdollistaakseen siten käynnit vanhempiensa luona Venäjällä Neuvostoliiton hajoamisen jälkeenkin. Saadakseen Suomen kansalaisuuden äiti kui-

tenkin luopui vieraan valtion kansalaisuudesta. Ei ole yleisen elämäkokemuksen valossa uskottavaa, että lapsen vanhemmat olisivat kerrotuissa olosuhteissa hakeneet tai ainaakaan tarkoittaneet hakea lapselle Venäjän kansalaisuutta, mikä Suomen lain mukaan olisi merkinnyt Suomen kansalaisuuden menettämistä. Uskottavampaa on olettaa, että tässä tapauksessa kysymys oli Venäjän viranomaisten erehdyksestä.

Sisäasiainministeriö on selittänyt kansalaisuuden menettämisen tällaisissa tapauksissa johtuneen nimenomaan siitä, mitä ulkomaan viranomaiset ovat asiassa ilmoittaneet. Suomen viranomaiset lähtevät siitä, että vieraan valtion viranomainen toimii oman lainsäädäntönsä asettamien vaatimusten mukaisesti.

Oikeusasiamiehen mielestä Suomen viranomaiset eivät kuitenkaan voi välttää omaa vastuutaan kansallisen lain soveltamisesta vetoamalla vieraan valtion viranomaisen menettelyyn. Suomen kansalaisuuden menettämistä kansalaisuuslain 8 §:n mukaan arvioitaessa on otettava kantaa myös siihen, millä perusteella vieraan valtion kansalaisuus on saatu. Tässä suhteessa ei voi olla ratkaisevaa ainoastaan se, mitä vieraan valtion viranomainen asiasta ilmoittaa tai antaa ymmärtää tapahtuneen. Ei voida lähteä siitä, että vieraan valtion viranomaisten ratkaisujen ja ilmoitusten todistusvoima olisi käytännössä kumoamaton.

Jokainen tapaus on erikseen tutkittava, mikäli asianosaiset itse kiistävät antaneensa sellaista tahdonilmaisua, johon vieraan valtion viranomaisen ratkaisu näyttäisi perustuvan. Näytön arvioinnin lähtökohtana on pidettävä sääntöä, että epätietoisissa tapauksissa asia ratkaistaan Suomen kansalaisuuden säilymisen puolesta. Näin on katsottava sitä suuremmalla syyllä, jos vastakkainen lopputulos merkitsisi, että henkilö jäisi kokonaan vaille kansalaisuutta.

Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 5 §:n 1 momentti edellyttää, että lapsen huoltajat yhdessä hakevat vieraan valtion kansalaisuutta lapselle silloin, kun lapsi asuu Suomessa. Koska tässä tapauksessa isän antamasta suostumuksesta ei ole näyttöä eikä Venäjän kansalaisuutta siten ollut haettu lapselle Suomen oikeuden mukaisessa järjestyksessä, Ulkomaalaiskeskuksen ei olisi oikeusasiamiehen mielestä tullut katsoa hänen Suomen kansalaisuuttaan menetyksi.

Suomen kansalaisuuden menettäminen merkitsee nyttemmin myös Euroopan unionin kansalaisuuden menettämistä. Siksi kansallisen lain tulkintaa on nykyään arvioitava myös EY-oikeuden kannalta. Euroopan yhteisöjen tuomioistuimien on vakiintuneesti hakenut johtoa mm. sellaisista ihmisoikeussopimuksista, joissa jäsenvaltiot ovat osapuolina. Maastrichtin sopimuksessa viitataan myös perusoikeuksiin sellaisina kuin ne ilmenevät jäsenvaltioiden yhteisessä valtiosääntöperinteessä. Menettelyä, jossa unionin kansalaisuus katsotaan menetetyksi kansainvälisten ihmisoikeussäännösten vastaisesti, on pidettävä samalla yhteisön oikeuden vastaisena.

Asianosaisen kuuleminen

Ulkomaalaiskeskuksen on ollut tosiasiallisesti ratkaistava

kysymys kansalaisuuden menettämisestä, ennen kuin se on voinut lähettää Väestörekisterikeskukselle ilmoituksen kansalaisuuden menettämisestä. Tätä ratkaisua, johon liittyy myös näytön arviointia sekä oikeussäännösten tulkintaa, on pidettävä sellaisena asian ratkaisemisena, johon tulee soveltaa hallintomenettelylain 15 §:n mukaista asianosaisen kuulemissäännöstä. Ulkomaalaiskeskus toimi tämän säännöksen vastaisesti, kun se jätti kuulematta lapsen vanhempia ennen kuin se toimitti lapsen kansalaisuuden menettämistä koskevan ilmoituksen Väestörekisterikeskukselle.

Tasavallan Presidentin kansalaisuusselitys

Kantelijat olivat tehneet myös Tasavallan Presidentille kansalaisuuslain 13 §:n mukaisen selityspyynnön sen selvittämiseksi, oliko lapsi Suomen kansalainen. Tämä asia oli Ulkomaalaisvirastossa valmisteltavana. Ulkomaalaisvirasto ei ollut pyytänyt asiassa lain edellyttämää korkeimman hallinto-oikeuden lausuntoa.

Oikeusasiamiehen mielestä oli epäiltävissä, että asian hitaaseen käsittelyyn oli ollut osasyynä korkeimman hallinto-oikeuden 28.11.1995 kantelijoiden lapsen passiasiassa antama päätös, jossa Ulkomaalaisviraston laintulkinta kyseenalaistettiin. Korkeimman hallinto-oikeuden lausunnon sisällön mahdollinen ennakoiminen olisi kuitenkin epäasiallinen peruste asian käsittelyn viivyttämiseksi Ulkomaalaisvirastossa.

Puheena oleva asia olisi ollut oikeusasiamiehen mielestä käsiteltävä erityisen joutuisasti sen vuoksi, että Suomi on valtiottomien henkilöiden oikeusasemaa koskevaan yleis-sopimukseen liittyessään nimenomaisesti velvoittautunut tällaisia henkilöitä koskevan kansalaistamismenettelyn nopeuttamiseen. Tämä tapaus oli rinnastettavissa valtiottoman kansalaistamiseen, koska kysymyksessä oli kansalaisuutta kokonaan vailla olevaksi katsotun henkilön oikeusaseman lainmukaisesta selvittämisestä. Kantelijoiden lapsen oikeusturva vaati kansalaisuusasian joutuisaa selvittämistä ja lopullista ratkaisemista.

Väestötietojen muuttaminen

Lapsen kansalaisuutta koskevan väestötiedon muuttamisen osalta oikeusasiamies totesi vielä, että väestötietojen mukaan lapsi oli edelleen vailla kansalaisuutta, valtiottomaksi merkittynä. Korkeimman hallinto-oikeuden kannanotto passiasiassa ei ollut vaikuttanut väestötietoihin.

Ulkomaalaisviraston ilmoituksen mukaan sen tarkoituksena oli ilmoittaa Väestörekisterikeskukselle lapsen kansalaisuustietojen muutoksesta vasta siinä tapauksessa, että Tasavallan Presidentin asiassa aikanaan antama selitys tätä edellyttäisi. Ulkomaalaisviraston käsityksen mukaan läänioikeus oli ottanut itselleen "Tasavallan Presidentille kuuluvan toimivallan perustellessaan päätöstään sillä, ettei lapsi ole menettänyt Suomen kansalaisuuttaan".

Tämän johdosta oikeusasiamies totesi seuraavan.

Siitä huolimatta, että Tasavallan Presidentillä on kansalai-

suuslain 13 §:n mukaan oikeus antaa ns. kansalaisuusselityksiä, on selvää, että hallintotuomioistuimet voivat ja niiden tulee arvioida henkilön kansalaisuutta ja kansalaisuuden mahdollista menettämistä itsenäisesti, Ulkomaalaisviraston omista käsityksistä riippumatta, kun tuomioistuinkäsittelyn kohteena ovat kansalaisuuteen liittyvät oikeudet tai velvollisuudet. Tätä edellyttää jo hallitusmuodon 2 §:n 4 momentissa turvattu tuomiovallan riippumattomuuden periaate.

Tässä tapauksessa korkein hallinto-oikeus oli kuitenkin antanut täytäntöönpanokelpoisen päätöksen ainoastaan lapsen passia koskevalta osalta. Kansalaisuutta koskeva kannanotto oli tässä asiassa ollut ennakkokysymyksen luonteinen. Mainitusta kannanotosta ei ollut johtunut esimerkiksi väestökisteriviranomaiselle oikeudellista velvollisuutta korjata sille kansalaisuusasetuksen 11 §:n nojalla annettua kansalaisuusilmoitusta, jollei Ulkomaalaisvirasto itse tätä ilmoitustaan peruuttanut.

Korkeimman hallinto-oikeuden lapsen passia koskevassa asiassa antaman ratkaisun täytäntöönpanovaikutus oli kohdistunut muuhun kuin Ulkomaalaisviraston toimivaltaan kuuluvaan asiaan. Sen vuoksi oli lähtökohtana, ettei myöskään Ulkomaalaisvirastolla ole tällöin ollut oikeudellista toimimisvelvollisuutta pelkästään korkeimman hallinto-oikeuden puheena olevan kannanoton johdosta. Tätä näkemystä puolsi myös se seikka, että lapsen kansalaisuuskysymyksestä oli pyydetty kansalaisuuslain 13 §:n nojalla selitystä Tasavallan Presidentiltä ja että tämä selitysmenettely oli edelleen vireillä.

Tilannetta oli kuitenkin tarkasteltava kokonaisuutena ja ottaen tällöin erityisesti huomioon se tosiasiallinen oikeusasema, johon Ulkomaalaiskeskuksen antama kansalaisuusilmoitus oli kantelijoiden lapsen saattanut.

Ylintä tuomiovaltaa hallintoasioissa käyttävä korkein hallinto-oikeus oli katsonut, että kantelijoiden lapsi ei ollut menettänyt Suomen kansalaisuuttaan. Sen vuoksi lapsen passia ei ole voitu peruuttaa kansalaisuuden menettämisen perusteella. Korkeimman hallinto-oikeuden kannanoton valossa oli ollut ilmeistä, ettei lapselta voitaisi laillisesti riistää myöskään muita Suomen tai Euroopan unionin kansalaisuuteen liittyviä oikeuksia.

Väestötietojärjestelmän mukaan kantelijoiden lapsella ei kuitenkaan enää ollut Suomen kansalaisuutta. Tasavallan Presidentin kansalaisuusselitystä oli jouduttu odottamaan sen johdosta, että selitysasian valmistelu on pitkittynyt Ulkomaalaisvirastossa. Lapsi ja hänen vanhempansa olivat joutuneet elämään oikeudellisessa epätietoisuudessa, mistä oli aiheutunut heille ylimääräistä hankaluutta ja todennäköisesti myös oikeudenkäyntikuluja.

Hallitusmuodon 16 a § huomioon ottaen on muistettava, että julkisen vallan on myös tosiasiallisilla hallintoratkaisuiltaan pyrittävä turvaamaan perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

Ulkomaalaisviraston omaksuma käsitys lapsen kansalaisuuden menettämisestä ei ollut oikeusvoimainen hallintopäätös. Kan-

telijoiden lapsen tapauksessa ei olisi ollut estettä sille, että Ulkomaalaisvirasto olisi heti korkeimman hallinto-oikeuden päätöksestä tiedon saatuaan peruuttanut Väestörekisterikeskukselle tekemänsä kansalaisuusilmoituksen ja korkeimman hallinto-oikeuden kannanottoon viitaten todennut lapsen säilyttävän Suomen kansalaisuutensa ainakin siihen saakka, kunnes Tasavallan Presidentti kansalaisuuslain 13 §:n nojalla olisi mahdollisesti antanut toisensisältöisen selityksen.

Huomautus

Oikeusasiamies katsoi Ulkomaalaisviraston menetelleen virheellisesti siinä,

- 1) että asianosaisia ei ollut kuultu kansalaisuuden menettämistä koskevan ratkaisun osalta,
- 2) että lapsen oli katsottu kerrotuilla perusteilla menettäneen Suomen kansalaisuuden,
- 3) että kansalaisuusselitystä koskevan pyynnön käsittelyä oli aiheettomasti viivytetty sekä
- 4) että Väestörekisterikeskukselle tehtyä ilmoitusta kansalaisuuden menettämisestä ei ollut korkeimman hallinto-oikeuden kannanotosta huolimatta peruutettu.

Oikeusasiamies antoi Ulkomaalaisvirastolle huomautuksen edellä selostetusta virheellisestä menettelystä. Oikeusasiamies pyysi Ulkomaalaisvirastoa ilmoittamaan 20.6.1997 mennessä, mihin toimenpiteisiin se oli ryhtynyt kantelijoiden lasta koskevan väestötietomerkinnän korjaamiseksi ja Tasavallan Presidentille osoitetun selityspyynnön valmistelemissä.

/V

HM_16_§_1_mom.
Lapsen_huollosta_ ja_tapaamisesta_ annettu_laki_5_§_1_mom.
HallintomenettelyL_15_§_1_mom.
KansalaisuusL_8_§_3_mom.
KansalaisuusL_13_§
KansalaisuusA_11_§
Euroopan_ihmisoikeussopimus_6_(1)_art.
Euroopan_ihmisoikeussopimus_13_art.
Euroopan_yhteisön_perustamissopimus_8_(1)_art.
Euroopan_yhteisöstä_tehty_sopimus_F_(2)_art.
Ihmisoikeuksien_yleismaailmallinen_julistus_15_(2)_art.
Kansalais-_ja_poliittisia_oikeuksia_koskeva_kansainvälinen_yleis-sopimus_15_(2)_art.
Kansalais-_ja_poliittisia_oikeuksia_koskeva_kansainvälinen_yleis-sopimus_24_(3)_art.
Lapsen_oikeuksia_koskeva_yleissopimus_3_art.
Valtiottomien_henkilöiden_oikeusasemaa_koskeva_yleissopimus_32_art.
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Kunnallinen velkaneuvonta	R:EOA
Yksityishenkilön velkajärjestely	D:1349/4/95
Yleinen oikeusapu	A:31.12.1997
Esitys	

/O

Kunnallisen velkaneuvonnan valvonta

Kantelija arvosteli kunnan toimenpidepalkkaisen velkaneuvo-

jan menettelyä velkajärjestelyhakemusta koskevassa asiassa. Oikeusasiamies katsoi kantelijan väitteiden jääneen näyttämättä toteen, mutta totesi kantelun tuovan esille kunnallisen velkaneuvonnan järjestämiseen, ohjaamiseen ja valvontaan liittyviä ongelmia, joita on esiintynyt muissakin kunnissa.

Tämän osalta oikeusasiamies totesi seuraavan.

Julkisin varoin rahoitettavaan kunnalliseen velkaneuvontaan täytyy liittyä riittävä ohjaus, valvonta ja vastuu. Näiden puuttuminen tai puutteellisuus voi avata mahdollisuuksia väärinkäytöksille. Kuntien velkaneuvonta tulisi oikeusasiamiehen mielestä järjestää ensisijaisesti muutoin kuin yksityisenä ostopalveluna. Virkavastuuta vailla toimivaa yksityistä velkaneuvojaa ei voida samassa määrin ohjata ja valvoa kuin kunnallista viranhaltijaa.

Oikeusasiamiehen mielestä olisi joka tapauksessa syytä tehostaa kunnallisen velkaneuvonnan ohjausta ja valvontaa. Velkaneuvonta on luonteensa puolesta erityisen herkkää epäasiallisille sivuvaikutteille tai ainakin erilaisten epäluulojen syntymiselle. Ei ole hyväksyttävää, että velkaneuvojat julkisena tehtävänä hoitamassaan neuvontatyössä esimerkiksi markkinoivat asiakkailleen omia yksityisiä konsultti- tai kirjanpito palvelujaan. Yleinen luottamus julkisena tehtävänä hoidettavaan velkaneuvontaan saattaa kärsiä.

Ensisijainen vastuu velkaneuvonnan asianmukaisuudesta lankeaa kullekin yksittäiselle kunnalle. On tärkeätä, että kunnat huolehtivat velkaneuvonnan riittävästä valvonnasta, siinä määrin kuin tämä on velkaneuvojan salassapitovelvollisuus huomioon ottaen mahdollista. Esimerkiksi velkaneuvojan hoitamien asioiden käsittelyaikoja on mahdollista seurata ilman, että salassapitovelvollisuutta loukataan. Tällöin tilanteeseen voidaan heti puuttua, jos asioiden havaitaan viivästyvän.

Tarvetta olisi edelleen myös ylemmän tason ohjaukseen, jolla voitaisiin yhtenäistää eri kuntien velkaneuvontaa. Kunnallisen velkaneuvonnan nykyinen epäyhtenäisyys ei ole omiaan ainakaan edistämään ihmisten oikeusturvaa ja yhdenvertaisuuden toteutumista.

Uuden oikeusapulainsäädännön myötä tilanne saattaa heiketä entisestään, kun kunnallinen velkaneuvonta muodollisestikin erotetaan yleisestä oikeusavusta. Tuleville valtion oikeusaputoimistoille ei nähtävästi ole ajateltu kunnallisen velkaneuvonnan ohjaajan ja valvojan roolia. Vastaavasti myös oikeusministeriö näyttää menettävän mahdollisuutensa kunnallisen velkaneuvonnan valtakunnantasoiseen ohjaamiseen.

Oikeusasiamiehen mielestä olisi syytä harkita, miten viime kädessä valtion rahoittamaa kunnallista velkaneuvontaa voitaisiin yhtenäistää ja miten siihen kohdistuvaa ohjausta ja valvontaa voitaisiin tehostaa. Erityisesti olisi syytä arvioida, missä määrin ja millä keinoin uudet valtion oikeusaputoimistot voisivat koordinoida alueensa kunnallista velkaneuvontaa.

Oikeusasiamies esitti oikeusministeriölle, että kunnallisen

velkaneuvonnan yleistä ohjausta ja valvontaa tehostetaan.

/V

L_yksityishenkilön_velkajärjestelystä_62_§_2_mom.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Osamaksukauppa

R:EOA

Virka-apu

D:2449/2/95

Käsitys

A:28.2.1997

/O

Osamaksukauppalain mukainen virka-apu

Kantelijat arvostelivat Vantaan nimismiespiirin täytäntöönpano-osaston osastopäällikön menettelyä osamaksukaupasta annetun lain nojalla annettavaa virka-apua koskevassa asiassa. Kantelun mukaan osamaksuvelalliselle oli ilmoitettu tulevasta osamaksutilityksestä jo ennen asian vireilletuloa. Ilmoituksessa ei ollut kuitenkaan kerrottu tilityksen ajankohtaa.

Oikeusasiamies otti samalla omasta aloitteestaan tutkittavaksi, voitiinko osamaksutilityksessä lukea takaisinottokuluiksi avustaville ulosottomiehille maksettuja korvauksia tavaran kuljetuksesta omalla autolla.

Oikeusasiamies esitti kannanottonaan seuraavan.

Ennakoilmoitus osamaksutilityksestä

Asianosaisen kuuleminen on tärkeä oikeusperiaate myös osamaksutilityksessä. Osamaksukauppalain mukaista virka-apua ei saisi antaa ostajan poissa ollessa, ellei virka-avun antamisesta ole säädetyllä tavalla etukäteen hänelle ilmoitettu.

Osamaksutilityksen ennakoilmoitusta koskeva sääntely on tapahtuma-aikana ollut jossakin määrin tulkinnanvarainen. Yleisen kuulemisperiaatteen tärkeyteen nähden olisi kuitenkin ollut perusteltua lähteä siitä, että ennakoilmoituksen pitää sisältää tarkka tieto tilitysajankohdasta.

Jos tiedoksianto sitä vastoin toimitetaan jo ennen virka-apuhakemuksen jättämistä, on sen sisältämä ja ulosottomiehen etukäteen allekirjoittama ilmoitus kokonaisuudessaan harhaanjohtava. Ulosottomies ei näet ole vielä ilmoituslomaketta allekirjoittaessaan voinut arvioida, onko asiassa ylipäätään virka-avun, takaisinoton ja tilityksen antamiselle laillisia edellytyksiä.

Koska kerrottu menettely vaarantaa osamaksuostajan oikeusturvaa sitä ei voida pitää hyväksyttävänä, vaikka joustavuusnäkökohdat sitä ehkä puoltaisivatkin.

Oikeusasiamies katsoi osastopäällikön menetelleen virheellisesti siinä, että tämä oli ulosottomiehenä hyväksynyt ennakoilmoituksen tiedoksiannon, vaikka tiedoksianto oli tapahtunut jo ennen virka-apuasian vireilletuloa ja vaikka siitä ei ilmennyt tilityksen ajankohtaa.

Kuljetuskulut takaisinottokuluina

Osastopäällikkö on selityksessään myöntänyt hyväksyneensä 50 - 100 markkan korvauksen avustaville ulosottomiehille tavaran kuljetuksesta nimismiespiirin varastoon omalla autolla.

Jos avustava ulosottomies osallistuu virka-apuna toimitettavan takaisinoton täytäntöönpanoon, erillisen kulukorvauksen maksamista voidaan kuitenkin pitää kyseenalaisena. Asiaa ei ole lailla säännelty tai erikseen ohjeistettu.

Osamaksukaupan kohteen takaisinotto virkatehtävänä, jonka suorittamiseen avustavat ulosottomiehet saivat korvausta oman auton käytöstä, sisältää myös esineen noudon. Kysymyksessä olevissa tapauksissa esineiden kuljettamiseen ei ole tarvittu erityisten kuljetusvälineiden hankkimista.

Edellä esitetyillä perusteilla oikeusasiamies katsoi, että ylimääräisen kuljetuskorvauksen maksamiseen ei ole ollut laillisia perusteita.

Lainsäädännön tulkinnanvaraisuuteen nähden asia ei kuitenkaan antanut oikeusasiamiehelle aihetta muihin toimenpiteisiin kuin että hän saattoi edellä esitetyt käsitykset entisen osastopäällikön, nykyisen kihlakunnanvoudin tietoon.

/V

Osamaksukauppalaki_3_§_
Osamaksukauppalaki_9_§_1_mom.
Osamaksukauppalaki_15_§
Kuluttajansuojalaki_7_luku_17_§_(385/86)
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Hyvä hallintotapa	R:EOA
Kielilaki	D:648/4/95
Käsitys	A:26.3.1997

/O

Vieraan kielen käyttö

Kantelija oli helmikuussa 1995 pyytänyt ajoneuvohallinnolta jäljennöstä Euroopan yhteisöjen neuvoston direktiivistä, jolla ajoneuvohallinnon päätöstä häntä koskevassa katsastusasiassa oli perusteltu. Direktiivi oli lähetetty hänelle englanninkielisenä, koska direktiivi oli ajoneuvohallinnon mielestä tällä kielellä "juridisesti pätevämpi". Kantelija olisi halunnut direktiivin suomenkielisenä.

Oikeusasiamies esitti kannanottonaan seuraavan.

Suomen liityttyä vuoden 1995 alusta Euroopan unioniin myös suomen kieli on saanut Euroopan yhteisön oikeutta sovellettaessa virallisen kielen aseman. Näin ollen ei ole perusteita väittää, että direktiivin englanninkielinen versio olisi "juridisesti pätevämpi" kuin sen suomenkielinen versio. Kaikki unionin viralliset kielet ovat yhtä todistusvoimaisia, kun kysymys on Euroopan yhteisön oikeuden tulkinnasta ja soveltamisesta.

Kielilain (148/22) 1 §:n mukaan Suomen viranomaisissa on käytettävä maan kansalliskieltä. Lain 3 §:n mukaan Suomen kansalaisella on oikeus omassa asiassa käyttää omaa kielensä, suomea tai ruotsia. Kun kantelija oli pyytänyt direk-

tiivä suomenkielisellä kirjeellä, jo kielilain säännöksistä johtuu, että pyydetty aineisto olisi tullut lähettää hänelle suomenkielisenä. Mainittu direktiivi on julkaistu suomenkielisenä vuonna 1994 Suomen säädöskokoelman Euroopan talousaluetta koskevassa osassa.

Oikeusasiamies katsoi ajoneuvohallinnon menetelleen virheellisesti sen lähettäessä kantelijalle hänen pyytämänsä säädösaineiston ainoastaan englanninkielisenä. Tämä menettely on saattanut vaikeuttaa kantelijan mahdollisuuksia valittaa ajoneuvohallinnon päätöksestä edelleen korkeimpaan hallinto-oikeuteen.

Oikeusasiamies kiinnitti ajoneuvohallinnon tehtäviä nykyään hoitavan Ajoneuvohallintokeskuksen huomiota kielilain säännösten noudattamiseen asiakaspalvelun yhteydessä.

/V

Hallintomenettelylaki_4_§

Kielilaki_1_§

Kielilaki_3_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Palvelusrikkomus

R:EOA

Vammantuottamus

D:2348/2/97

Varusmies

A:10.11.1997

Syyte

/O

Vammantuottamus hiihtohinauksen yhteydessä

Suomenlahden laivastossa varusmiespalveluksen suorittanut kantelija kertoi loukkaantuneensa hiihtohinauksessa, jossa varusmiehiä oli hinattu suksilla moottorikelkkojen perässä eräästä harjoituksesta palattaessa. Hiihtovauhti oli kantelijan mukaan ollut kova, vaikka varusmiehet olivat olleet mainittuna päivänä ensimmäistä kertaa hiihtohinauksessa. Kantelija oli kaatunut, jolloin hänen olkapäänsä oli mennyt sijoiltaan.

Oikeusasiamies lausui kannanottonaan seuraavan.

Harjoitusta johtanut kapteeni oli hinatessaan hiihtohinaukseen tottumattomia varusmiehiä suksilla moottorikelkan perässä käyttänyt niin suurta ajonopeutta, että hinattavat varusmiehet olivat toistuvasti kaatuilleet ja kantelija oli tällöin kaatuessaan loukannut olkapäänsä. Useiden varusmies-ten kaatumisista huolimatta hinausvauhtia ei ollut hiljennetty. Hinausnopeus oli ollut yli puolustusvoimien liikenneturvallisuusohjeen salliman 20 km/h.

Liikenneturvallisuusohjeen mukaan hiihtohinauksessa tulee hinausnopeutta ja hinattavien henkilöiden määrä tarvittaessa rajoittaa myös keliolosuhteiden ja maaston mukaan. Yleisen palvelusohjesäännön mukaan esimiehen on ennen käskyn antamista harkittava sen lainmukaisuus, soveltuvuus ja suorittamisen mahdollisuus. Hän on velvollinen valvomaan antamansa käskyn noudattamista ja on vastuussa käskyn suorituksesta ja sen seurauksista.

Oikeusasiamies katsoi kapteenin aiheuttaneen huolimattomuudellaan kantelijalle ruumiinvamman, jota ei ollut pidettävä

vähäisenä, ja siten syyllistyneen sotilaaseen kohdistuneeseen vammantuottamukseen.

Hinausta suoritettaessa olisi myös tullut ottaa huomioon, että useimmat varusmiehet olivat ilmeisesti ensimmäistä kertaa hinattavina. Kapteeni oli menetellyt liikenneturvallisuusohjeen ja yleisen palvelusohjesäännön vastaisesti kun hän oli varomattomuudesta jättänyt noudattamatta näitä palvelusta koskevia ohjesääntöjä ja määräyksiä. Siten hän oli syyllistynyt myös palvelusrikkomukseen.

Kantelijan esittämä rangaistusvaatimus ja tekoaika huomioon ottaen asiaa ei ollut mahdollista käsitellä kurinpitomenetelyssä. Siihen nähden, että kysymys oli ollut yhden varusmiehen vammautumisesta ja useiden varusmiesten terveyden vaarantamisesta, ei asiaa voitu jättää myöskään huomautuksen varaan.

Oikeusasiamies kehotti pääesikuntaa ryhtymään toimenpiteisiin kapteenin asettamiseksi syytteeseen sotilaaseen kohdistuneesta vammantuottamuksesta ja palvelusrikkomuksesta.

/V

RL_21.10
RL_45:2
Sotilasoikeudenkäyntilaki_2_§_2
EOA:n johtosääntö_7_§_3
+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Käräjäoikeus	R:EOA
Laamanni	D:226/4/97
Pöytäkirjanote	A:19.3.1997
Huomautus	

/O

Pöytäkirjanote käräjäoikeuden tuomiosta

Käräjäoikeudelle annettiin huomautus siitä, että sen tuomioon tyytymättömyyttä ilmoittaneelle ei ollut toimitettu otetta pöytäkirjasta.

Tapahtuneeseen virheeseen oli myötävaikuttanut käräjäoikeuden kanslian puutteellinen tiedonkulku, jonka yleisistä edellytyksistä huolehtiminen on ollut viraston päällikön eli käräjäoikeuden laamannin vastuulla. Tästä syystä kiinnitettiin laamannin huomiota kanslian työjärjestelyjen asianmukaiseen valvontaan.

/V

OK_24_luku_4a_§_3_mom.
KäräjäoikeusL_1_§_3_mom.
+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Kuntoutuskustannukset	R:EOA
Laitoshuoltokustannukset	D:2521/2/97
Raha-automaattiyhdistys	A:3.12.1997
Sotainvalidi	
Esitys	

/O

Sotainvalidien korvausjärjestelmän vaikeaselkoisuus

Sotainvalidien Veljesliitto tiedusteli oikeusasiamieheltä, voidaanko sotainvalidien laitoshuoltoa ja kuntoutusta koskevia menoja kattaa Raha-automaattiyhdistyksen tuotosta myönnettävillä avustuksilla. Raha-automaattiasetuksen 29 §:n 2 momentin mukaan avustusta ei saa myöntää menoihin, joiden suorittaminen kuuluu lakisääteisesti tai muutoin ilmeisesti valtiolle tai kunnalle.

Valtiovarainministeriön lausunnon mukaan kysymys oli budjettiteknisesti harkinnanvaraisesta valtionavusta. Sosiaali- ja terveysministeriö puolestaan korosti, ettei käytännössä omaksuttu rahoitusjärjestely ollut heikentänyt sotainvalidin subjektiivista oikeutta lainmukaisiin korvauksiin ja palveluihin.

Oikeusasiamiehen mielestä sotainvalidien kuntoutus- ja huoltolaitosten käyttökustannusten korvaaminen osittain Raha-automaattiyhdistyksen tuotosta jaettavina avustuksina ei ollut sopusoinnussa raha-automaattiasetuksen kanssa, koska näiden käyttökustannusten korvaukset olivat ilmeisesti valtiolle kuuluvia menoja.

Hän piti raha-automaattiasetuksen säännöstä tulkinnanvaraisena sekä sotilasvammalain korvausjärjestelmää kokonaisuudessaan vaikeaselkoisena. Hän totesi, että vakiintuneet hallintokäytännöt ja budjettitekniset järjestelyt eivät välttämättä seuraa lain säännösten sanamuotoja. Tästä aiheutuu edunsaajien taholla helposti korvausjärjestelyjen laillisuutta koskevia epäluuloja, mitä tämäkin kantelu ilmensi.

Oikeusasiamies kiinnitti valtioneuvoston huomiota mainitsemiinsa epäkohtiin ja esitti eduskunnan oikeusasiamiehen johtosäännön 8a §:n nojalla, että valtioneuvosto ryhtyisi toimenpiteisiin niiden korjaamiseksi. Oikeusasiamies pyysi ilmoittamaan mahdollisista toimenpiteistä 30.6.1998 mennessä.

Ks. myös oikeusasiamiehen päätös 3.12.1997, dnro 1981/4/95

/V

Raha-automaattiA_29_§_2_mom.

EOA:n_JS_8_a_§

SotilasvammaL_6_§_5_mom.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Asevelvollisuusasetus

R:EOA

Henkilökohtainen vapaus

D:728/4/95

Laillisuusperiaate

A:16.9.1997

Puolustusvoimat

Rangaistusuhka

Rikossyytteellä uhkaaminen

Käsitys

Esitys

/O

Syytteenuhka kutsun tehosteena

Kantelija oli saanut kirjallisen kutsun saapua syytteen uhalla henkilökohtaisesti sotilasläänin esikuntaan noutamaan täydennyspalvelushakemuksen johdosta tehty myönteinen päätös. Kantelija epäili syytteenuhan asianmukaisuutta, koska hän ei ollut löytänyt laista perustetta velvollisuu-

delle noudattaa tällaista kutsua.

Pääesikunta totesikin lausunnossaan, ettei asevelvollisella ole enää vuoden 1993 alusta lukien ollut yleistä velvollisuutta saapua vaadittaessa henkilökohtaisesti sotilasviranomaisen luo. Kantelijalle osoitettu kutsu ei ollut siinä mainitusta syytteen uhasta huolimatta velvoittanut asevelvollista sillä tavalla, että kutsun noudattamisen mahdollinen laiminlyöminen olisi ollut asevelvollisuuslain tai -asetuksen nojalla rangaistavaa. Kantelijalle lähetetyn kutsun yhteydessä oli käytetty vanhentunutta lomaketta, jonka uudistaminen oli pääesikunnassa valmisteilla.

Oikeusasiamies totesi kannanottonaan seuraavan.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan mukaan jokaisella on oikeus vapauteen eikä keneltäkään saa riistää sitä ilman laillista perustetta. Ihmisoikeussopimuksen 7 artiklan mukaan ketään ei ole myöskään pidettävä syypäänä rikokseen sellaisen teon tai laiminlyönnin perusteella, joka ei ollut tekohetkellä kansallisen lainsäädännön tai kansainvälisen oikeuden mukaan rikos. Perusoikeusuudistuksen yhteydessä myös hallitusmuotoon otettiin sisällöltään vastaavat perusoikeussäännökset (6 § ja 6 a §).

Kantelijalle osoitetussa kutsussa mainittiin asevelvollisuusasetuksen 84 § (1265/92). Säännöksen mukaan se, "joka ei noudata valvontaa koskevia määräyksiä tai laiminlyö 75 §:ssä säädetyn ilmoituksen tekemisen, on tuomittava valvontamääräysten rikkomisesta sakkoon tai vankeuteen enintään kolmeksi kuukaudeksi."

Asevelvollisuusasetuksen 84 § ei ole kuitenkaan kattanut kutsussa tarkoitettua asiaa. Kantelija oli siten syytteen uhalla kehoitettu saapumaan henkilökohtaisesti sotilasläänin esikuntaan, vaikka hänellä ei ollut asevelvollisuuslain tai -asetuksen taikka minkään muunkaan kansalliseen lainsäädäntöön tai kansainväliseen oikeuteen sisältyvän säännöksen mukaan ollut tällaista velvollisuutta.

Rikossyytteellä uhkaaminen voi jo sinänsä merkitä vakavaa puuttumista ihmisen perusoikeutena suojattuun henkilökohtaiseen vapauteen. Sen vuoksi viranomaisen pitää tarkasti huolehtia siitä, ettei tällaisia uhkauksia esitetä julkisen vallankäytön tehosteena ilman laillista perustetta.

Oikeusasiamies katsoi sotilasläänin esikunnan menetelleen virheellisesti siinä, että kantelijalle osoitettua kirjallista saapumiskutsua on tehostettu lakiin perustumattomalla syytteenuhalla.

Menettelyn moitittavuutta arvioidessaan oikeusasiamies kuitenkin otti huomioon, että kantelijalle osoitettuun henkilökohtaiseen saapumiskutsuun on sinänsä osoitettu olleen perusteltua aihetta ja että virheellinen menettely oli aiheutunut vain asevelvollisuusasetuksen muutoksen takia vanhentuneen lomakkeen käyttämisestä.

Oikeusasiamies katsoi tämän johdosta aiheelliseksi tehdä puolustusministeriölle esityksen asevelvollisuusasetuksen 84 §:n kumoamiseksi.

Oikeusasiamies saattoi pääesikunnan ja sotilasläänin esikunnan tietoon käsityksensä edellä kerrotusta virheellisestä menettelystä kantelijaa sotilasläänin esikuntaan kutsuttaessa. Hän kiinnitti lisäksi pääesikunnan huomiota vastaisen varalle asevelvollisuusasioissa käytettävien vakiolomakkeiden käytön valvontaan.

Edellä selostetun kantelun yhteydessä oikeusasiamies kiinnitti huomiota myös kantelijalle osoitetussa kutsussa mainitun rangaistussäännöksen periaatteelliseen ongelmallisuuteen. Asevelvollisuusasetuksen nykyinen 84 § ei täytä rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteeseen kuuluvaa täsmällisyysvaatimusta.

Oikeusasiamies totesi kannanottonaan seuraavan.

Rikosoikeudessa vakiintuneesti noudatettu laillisuusperiaate edellyttää, että rikoksiksi katsotaan vain ne teot, jotka on laissa erikseen säädetty rangaistaviksi. Perusoikeusuudistuksen yhteydessä hallitusmuotoomme lisättiin uusi laillisuusperiaatetta koskeva 6 a §. Rikoslain kokonaisuudistuksen yhteydessä myös itse rikoslakiin on tarkoitettu tästä periaatteesta nimenomainen säännös. Asevelvollisuusasetuksen 84 §:ssä olevaa rangaistussäännöstä ei voi pitää laillisuusperiaatteen mukaisena. Ainakin sellaisten rangaistussäännösten, jotka sisältävät vankeusuhkaisen rangaistussanktion, tulee aina olla laintasoisessa säännöksessä. Asevelvollisuuslaissa ei ole nykyisellään edes ns. valtuutussäännöstä, johon asevelvollisuusasetuksen 84 § voitaisiin perustaa.

Yhtenä laillisuusperiaatteen ulottuvuutena on mainittu täsmällisyysvaatimus. Sen mukaan rikossäännöksen täytyy olla niin selvästi muotoiltu, että raja rangaistavan ja rankaisematta jäävän käyttäytymisen välillä näkyy riittävän yksiselitteisesti jo itse laista. Asevelvollisuusasetuksen 84 §:n mukaan valvontamääräysten rikkomisesta voidaan tuomita rangaistukseen henkilö, joka ei noudata 'valvontaa koskevia määräyksiä'. Tällainen yleisluonteinen kriminalisointi ei täytä laillisuusperiaatteen edellyttämää täsmällisyysvaatimusta.

Oikeusasiamies esitti (dnro 1616/2/97), että puolustusministeriö ryhtyisi toimenpiteisiin asevelvollisuusasetuksen 84 §:n kumoamiseksi. Tarvittavista rangaistusuhista olisi oikeusasiamiehen mukaan vastedes säädettävä laintasoisesti ja siten, että rangaistavaksi tarkoitettu käyttäytyminen tulee riittävän tarkkarajaisesti määritellyksi.

/V

Euroopan_ihmisoikeussopimus_5_Art.

Euroopan_ihmisoikeussopimus_7_Art.

HM_6_§

HM_6_a_§

AsevelvollisuusA_75_§_(1265/92)

AsevelvollisuusA_84_§_

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Ulosmittaus

R:EOA

Ulosottojärjestys

D:2437/4/95

/O

Ulosmittauksen ensisijainen kohde

Vantaan nimismiespiirin avustava ulosottomies ei ollut suostunut ulosmittaamaan kantelijan lompakosta löytyneitä 300 markkaa. Sen sijaan hän oli ulosmitannut kantelijan sormessa olleen vähäarvoisen sormuksen, jolla kuitenkin oli kantelijalle tunnearvoa.

Oikeusasiamies esitti kannanottonaan seuraavan.

Sormuksen ulosmittaukseen ei sinänsä ollut estettä, koska sormus ei kuulunut ulosottolain 4 luvun 5 §:n erottamissäännöksessä mainittuihin esineisiin. Ulosottolain mukaan velalliselta on kuitenkin ensisijaisesti aina ulosmittattava rahaa. Peruste rahan ulosmittaamatta jättämiselle näytti tässä tapauksessa olleen varojen vähäisyys. Kun kuitenkin avustava ulosottomies oli ulosmittauspöytäkirjassa arvioinut sormuksen vain 200 markan arvoiseksi ja käteisvaroja oli ollut enemmän, sormuksen ulosmittaukselle rahan sijasta ei ole tässä tapauksessa ollut hyväksyttävää perustetta, varsinkin kun sormuksen ulosmittaus oli ollut vastoin velallisen tahtoa. Pakkokuutokaupassa sormuksesta oli kertynyt varoja huomattavasti arvioituakin vähemmän. Lisäksi esineen realisoinnista on ollut täytäntöönpanokuluja, joita rahan ulosmittaamisella ei olisi syntynyt.

Oikeusasiamies antoi avustavalle ulosottomiehelle huomautuksen hänen virheellisestä menettelystään.

/V

UL_3_luku_30_§

UL_4_luku_1_§

UL_4_luku_5_§

EOA:n_JS_7_§_3_mom.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Kuljetuspalveluhakemus

R:AOA

Käsittelyaika

D:2716/4/95

Muutoksenhakuohjeus

A:30.12.1997

Sosiaalilautakunta

Vammainen

Käsitys

/O

Vaikeavammaisten kuljetuspalvelut

Kantelija arvosteli kantelussaan Laihian sosiaalijohtajan tekemää kuljetuspalvelupäätöstä. Hän oli tyytymätön aikaan, joka oli kulunut vaikeavammaisen kuljetuspalvelujen myöntämisestä koskevan päätöksen tekemiseen. Hän oli tyytymätön myös siihen, että päätös tehtiin olemaan voimassa vain vuoden loppuun saakka. Päätökseen ei ollut myöskään liitetty ohjausta sen saattamisesta sosiaalilautakunnan käsiteltäväksi.

Käsittelyaika

Kantelija oli jättänyt vaikeavammaisen kuljetuspalvelua koskevan hakemuksensa 10.5.1995. Päätös annettiin 18.10.1995. Asian käsittelyyn kului siten yli viisi kuukautta. Tuona ai-

kana hakijalla ei ollut lain edellyttämiä kuljetuspalveluita.

Sosiaalijohtajan selvityksen mukaan käsittelyaika venyi, koska päätöstä edelsi käynti hakijan luona. Lisäksi päätös viivästyi työruuhkien ja lomien vuoksi.

Apulaisoikeusasiamies totesi ratkaisussaan, että henkilön vammaisuuden ja hänen sen vuoksi tarvitsemiensa palvelujen arviointi ei yleensä ole mahdollista pelkästään lääkärin lausunnon perusteella ilman henkilön tapaamista. Päätöstä tehtäessähän tulee ottaa huomioon sekä henkilön vaikeavammaisuus että hänen sosiaalinen ja fyysinen tilanteensa, joskus jopa vuodenaikaan liittyvät liikkumista vaikeuttavat seikat. Tämän vuoksi hän piti hyväksyttävänä kunnassa omakustuttua käytäntöä, jonka mukaan kunnan sosiaalijohtaja ja sosiaalityöntekijä tekevät kotikäynnin kuljetuspalveluja haakeneen henkilön luokse.

Apulaisoikeusasiamies korosti kuitenkin, että kotikäynnin tekeminen ei saisi viivästyttää asian ratkaisemista. Hän viittasi hallitusmuodon 16 §:ään, jossa turvataan jokaisen oikeus saada asiansa käsiteltyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä. Kun asian käsittelyyn oli kulunut yli viisi kuukautta, ei sitä apulaisoikeusasiamiehen mielestä voitu pitää hyväksyttävänä huomioon ottaen haetun palvelun luonne ja sen merkitys hakijan liikkumismahdollisuuksien kannalta.

Hän viittasi myös aikaisempiin ratkaisuihinsa, joissa oli kiinnitetty sosiaalisten oikeuksien toteuttamisesta vastuussa olevien viranomaisten huomiota siihen, että asioiden käsittelyn viivästyminen puutteellisten henkilöstövoimavarojen vuoksi oli hallitusmuodon 16 § 1 momentin vastaista (ks. esimerkiksi 30.8.1996, 970/4/95 ja 31.12.1996, 2675/2/96). Kunnan tulee ottaa huomioon perus- ja ihmisoikeuksien toteuttaminen hallinnollista tehtävien organisointia ja henkilövoimavarojen kohdentamista koskevassa päätöksenteossään.

Voimassaoloaika

Kuljetuspalvelua koskeva hakemus oli siis päivätty 10.5.1995. Aika, jona päätöksen mukaista kuljetuspalvelua voitiin käyttää, alkoi 18.10.1995 ja päättyi 31.12.1995. Päätös oli siten voimassa vain kaksi ja puoli kuukautta eikä siitä tai muista selvityksistä käynyt ilmi, oliko hakemus hylätty ajalta 10.5. - 17.10.1995.

Tältä osin apulaisoikeusasiamies viittasi päätöksessään hallintomenettelylain (598/82) 23 §:ään, jonka mukaan päätöksestä on käytävä selvästi ilmi, mihin asianosainen on oikeutettu tai velvoitettu taikka miten asia on muuten ratkaistu. Lain 24 §:n mukaan päätös on perusteltava.

Hän totesi, että mikäli hakijan kuljetuspalveluhakemus oli tarkoitus hylätä 10.5. - 17.10.1995 väliseltä ajalta, olisi asiasta pitänyt siltä osin tehdä erikseen hylkäävä päätös. Päätöksessä olisi tällöin pitänyt todeta, miksi hakija ei täyttänyt vaikeavammaisen kuljetuspalvelun saamisen edellytyksiä. Mikäli päätöksellä oli tarkoitus myöntää kuljetuspalveluja 10.5.1995 lukien, on hakija oikeutettu saamaan

myös niistä korvauksen, mikäli hänelle on syntynyt tähän oikeuttavia kustannuksia mainitun ajankohdan jälkeen.

Apulaisoikeusasiamiehen käsityksen mukaan hakijalle olisi tullut selvittää, miten hänen olisi toimittava niiden kustannusten osalta, jotka hänelle oli mahdollisesti aiheutunut 10.5. - 17.10.1995 välisenä aikana.

Laihian kunnassa vaikeavammaisten kuljetuspalvelupäätökset on sidottu talousarviovuoteen. Apulaisoikeusasiamies totesi, että hallitusmuodon 15 a §:n 3 momentin mukaan julkiselle vallalle on asetettu velvollisuus huolehtia riittävästä sosiaali- ja terveyspalveluista. Säännös on otettava huomioon talousarviopäätöksissä voimavaroja kohdennettaessa. Kuljetuspalvelujen sitominen kuntalain 65 §:n tarkoitamaan kalenterivuodeksi tehtävään talousarvioon ei saa apulaisoikeusasiamiehen mukaan merkitä sitä, että vaikeavammaisen oikeutta kuljetuspalveluihin tosiasiallisesti rajoitetaan. Mikäli päätökset tehdään kalenterivuodeksi, tulee kunnan huolehtia siitä, että ne tehdään riittävän ajoissa, jotta palveluita on tosiasiallisesti mahdollista käyttää heti vuoden alusta lukien.

Muutoksenhakuohjaus

Viranhaltijan päätös oli lähetetty kantelijalle postitse. Siihen ei ollut liitetty muutoksenhakuohjetta. Tältä osin apulaisoikeusasiamies totesi, että muutoksenhakua koskevien ohjeiden antamatta jättämisen osalta menettely ei täyttänyt sosiaalihuoltolain 45 §:n vaatimusta, jonka mukaan päätökseen on liitettävä ohjeet sen saattamisesta toimielimen käsiteltäväksi. Suullinen opastaminen mahdollisen yhteydenoton jälkeen ei korjaa tapahtunutta virhettä, vaan hakijalle on toimitettava lainmukaiset ohjeet asian saattamisesta toimielimen käsiteltäväksi.

Apulaisoikeusasiamies saattoi Laihian sosiaalilautakunnan tietoon käsityksensä kuljetuspalveluja koskevan hakemuksen käsittelyssä ilmenneistä puutteellisuuksista.

/V

HM_15_a_§_3_mom.

HM_16_§

HallintomenettelyL_23_§_(598/82)

KuntaL_65_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Hoitotuki

R:AOA

Menojen jaksottaminen

D:1226/4/95

Toimeentulotuki

A:3.3.1997

Velkajärjestely

Käsitys

/O

Käsitys oikeudesta toimeentulotukeen

Kantelijan lääkemenoihin hakema toimeentulotuki oli Haukiputaan sosiaalitoimessa hylätty Kansaneläkelaitoksen hoitotukeen vedoten, vaikka hoitotuen myöntämisen perusteena olivat muutkin sairaudesta aiheutuneet erityiskustannukset kuin lääkemenot. Kantelijan toimeentulotuki oli hylätty myös sillä perusteella, että hänelle oli vahvistettu velkajärjes-

telyssä maksuohjelma. Kesäkuussa maksettavaksi erääntynyt kotivakuutusmaksu oli ollut 734 markkaa, mutta siitä oli hyväksytty menoksi vain 122 markkaa.

Apulaisoikeusasiamies totesi ratkaisussaan, että toimeentulotukea hoitotuen maksamisen perusteena oleviin menoihin ei voida hylätä pelkästään sillä perusteella, että hakija saa hoitotukea. Viranhaltijan on tutkittava toimeentulotuen tarve tältäkin osin. Toimeentulotuen tarpeen määrittämiseksi hakijan on esitettävä selvitys hoitotuen piiriin kuuluvista menoistaan. Mikäli hakijalla on hoitotuella katettavia menoja enemmän kuin hoitotuen määrä, ylimenevä osuus on apulaisoikeusasiamiehen mukaan otettava toimeentulotukilaskelmassa huomioon.

Toimeentulotukeen oikeuttavien menojen jaksottamisesta apulaisoikeusasiamies totesi, että menot otetaan huomioon pääsääntöisesti silloin, kun ne erääntyvät maksettaviksi. Jatkuviin menoihin toimeentulotuki voidaan kuitenkin eräpäivästä huolimatta jaksottaa maksettavaksi myös kuukausittain. Hänen mukaansa kotivakuutusmaksu voidaan siis ottaa huomioon joko kuukausittain jaettuna menona tai kokonaisuudessaan eräpäivänä.

Kantelijan tammikuun toimeentulotukipäätöksessä oli kotivakuutusmaksusta otettu huomioon menona kolmen kuukauden erä. Kesäkuun päätöksessä oli kesäkuussa maksettavaksi erääntyneestä puolen vuoden kotivakuutusmaksusta otettu huomioon yhden kuukauden osuus 122 markkaa. Helmi-toukokuun toimeentulotukilaskelmissa ei ollut otettu huomioon kotivakuutusmaksuja. Apulaisoikeusasiamiehen käsityksen mukaan kesäkuun toimeentulotukilaskelmassa olisi näin ollen pitänyt ottaa menona huomioon enemmän kuin yhden kuukauden osuus.

Velkajärjestelyn saaneen henkilön oikeus toimeentulotukeen määräytyy apulaisoikeusasiamiehen käsityksen mukaan itsenäisesti velkajärjestelystä riippumatta toimeentulotukea koskevien säännösten mukaisesti hakijan käytettävissä olevien tulojen ja varojen sekä toimeentulotukeen oikeuttavien menojen erotuksen perusteella.

Apulaisoikeusasiamies totesi, että velkajärjestelyn saaneen henkilön velkoja ei ole asetettu toimeentulotukea koskevissa säännöksissä erityiseen asemaan esimerkiksi siten, että vahvistetun maksuohjelman mukainen velkojen maksu olisi toimeentulotukeen oikeuttava meno. Hän totesi, että toimeentulotukea ei myönnetä velkojen maksuun lukuunottamatta asumismenoina huomioon otettavia asuntolainan korkomenoja. Hänen käsityksensä mukaan toimeentulotukilaskelmassa voidaan pääsääntöisesti ottaa menona huomioon velkajärjestelyn saaneiden henkilöiden osaltakin vain asuntolainoihin kohdistuvia korkomenoja.

Apulaisoikeusasiamies huomautti kuitenkin, että toimeentulotukea myönnetään aina yksilöllisen tarveharkinnan perusteella. Hänen käsityksensä mukaan estettä ei ole, ainakaan tilapäisesti, ottaa henkilön tai perheen erityisistä olosuhteista johtuvina menoina huomioon velkajärjestelyohjelman mukaisessa maksuohjelmassa vahvistettuja velkojen maksuja muutoinkin kuin asuntolainan korkomenojen osalta. Näin voidaan hänen mielestään menetellä esimerkiksi silloin, kun uhkaa-

massa olisi tilapäisestä maksukyvyttömyydestä johtuva maksuohjelman raukeaminen.

Apulaisoikeusasiamiehen käsityksen mukaan päätös, jossa perheen toimeentulotukihakemus oli hylätty sillä perusteella, että perheellä ei velkajärjestelyssä vahvistetun maksuohjelman vuoksi ollut oikeutta toimeentulotukeen, ei ollut toimeentulotukea koskevien säännösten mukainen. Hänen käsityksensä mukaan toimeentulotuen hylkäysperusteena voi olla vain se, että henkilö ei ole toimeentulotukilaskelman valossa toimeentulotuen tarpeessa.

Apulaisoikeusasiamies saattoi käsityksensä toimeentulotuen myöntämisperusteista ja menettelystä perheen asiassa Haukiputaan sosiaali- ja terveystalokunnan ja sen alaisten vi-
ranhaltijoiden tietoon.

/V

VNp_toimeentulotuen_yleisistä_perusteista_(988/93)

SosiaalihuoltoL_30_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Alaikäinen

R:AOA

Informointi

D:1052/2/96

Kuuleminen

A:31.12.1997

Potilas

Psykiatrinen sairaanhoito

Käsitys

/O

Alaikäisten psykiatrisen tahdosta riippumattoman hoidon järjestäminen

Apulaisoikeusasiamiehelle tulleista kantelukirjoituksista ja hänen psykiatrisiin sairaaloihin tekemissään tarkastuksissa oli ilmennyt, että alaikäisiä henkilöitä sijoitettiin psykiatriseen hoitoon aikuisten osastoille. Lisäksi potilaiden kuulemismenettely ja vakavan mielenterveyden häiriön määrittely vaikutti epäyhtenäiseltä. Tämän vuoksi apulaisoikeusasiamies otti asian omasta aloitteestaan tutkittavaksi.

Alaikäisten hoidon järjestämisestä

Asiassa hankittujen selvitysten perusteella oli arvioitavissa, että lasten ja nuorten mielenterveyden ongelmat ovat lisääntyneet ja että ne ovat selkeästi vaikeampia kuin aikaisemmin. Erityisen ongelman näytti muodostavan rajusti oireilevien, psykoottisten, vaikea-asteisesti väkivaltaisten sekä päihde- ja huumeongelmaisten nuorten hoidon järjestäminen. Selvityksistä ilmeni myös, että kriisihoitoa ja tutkimusta tarvitsevat nuoret jäävät eräissä tilanteissa vaille tarpeenmukaista hoitoa. Sosiaali- ja terveystalokunnan tutkimus- ja kehittämiskeskuksen arvion mukaan aikuisten osastoilla näytettäisiin hoidettavan yli 100 nuorta vuosittain vastoin mielenterveystalokunnan säännöksiä.

Apulaisoikeusasiamies totesi päätöksessään, että alaikäisten mielenterveyspotilaiden hoitoa ei ole järjestetty kaikilta osin siten, että sen voitaisiin katsoa vastaavan lapsen oikeuksien sopimuksessa ja lainsäädännössä asetettuja velvotteita.

Vuonna 1994 laaditussa Suomen ensimmäisessä raportissa lapsen oikeuksien sopimuksen toteuttamisesta todettiin, että alaikäisten mielenterveyspotilaiden hoidon järjestäminen ei vastannut sopimuksen vaatimusta siitä, että lasta hoidetaan ensisijaisesti lasten osastolla ellei lapsen etu vaadi toisin (Lapsen oikeuksien sopimus, Suomen ensimmäinen raportti. Ulkoasiainministeriön julkaisuja 1994:3 s. 81). Jo tuolloin raportissa todettiin, että Suomessa on tietyillä alueilla puutetta lasten- ja nuorisopsykiatrisista hoitopaikoista ja että siksi aikuisten osastoilla hoidetaan noin puolet alaikäisistä, jotka on otettu hoitoon tahdosta riippumatta. Hallitus ilmoitti pitävänsä tärkeänä tilanteen korjaamista pikaisesti ja edellyttävänsä, että sairaanhoitopiirit huolehtivat asiasta. Se ilmoitti myös, että velvoitetta tul- laan valvomaan (mt. s. V).

Nyt asiassa saatujen selvitysten perusteella voitiin tode- ta, että alaikäisten mielenterveyspotilaiden hoitoa ei ol- lut edelleenkään järjestetty kaikilta osin siten, että sen voitaisiin katsoa vastaavan lapsen oikeuksien sopimuksessa ja lainsäädännössä asetettuja velvoitteita.

Apulaisoikeusasiamiehen mukaan hallitusmuodon 15 a §:ssä turvatut oikeus riittäviin sosiaali- ja terveyspalveluihin sekä oikeus välttämättömään huolenpitoon merkitsevät julki- selle vallalle asetettua velvollisuutta huolehtia siitä, et- tä psykiatrista hoitoa on saatavilla sitä tarvitseville lap- sille ja nuorille ja että hoito voidaan toteuttaa mielenter- veyslain 8 §:ssä sanotulla tavalla. Lisäksi hallitusmuodon 16 a §:n mukainen julkisen vallan velvollisuus turvata pe- rusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen edellyttää, että kaikki viranomaiset toimivat aktiivisesti hoidon saat- tamiseksi lapsen oikeuksien sopimuksen, perusoikeussäännös- ten sekä mielenterveyslain vaatimuksia vastaavaksi.

Apulaisoikeusasiamies viittasi myös lapsen oikeuksien sopimukseen sekä taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksel- lisiä oikeuksia koskevaan kansainväliseen yleissopimukseen, jotka turvaavat oikeuden terveyteen ja velvoittavat huoleh- timaan, että oikeus lääkärin ja sairaaloiden palveluihin toteutuu. Hän ei pitänyt lainmukaisena sitä, että voimavaro- ja koskevassa päätöksenteossa jätetään huomiotta lisäänty- nyt hoidon tarve silloin kuin se on ennakoitavissa ja sen tiedetään säännöllisesti toistuvan.

Apulaisoikeusasiamiehen mukaan alaikäisen potilaan hoitoa aikuisten osastolla voidaan pitää lain mukaisena, mikäli sijoittaminen aikuisten osastolle perustuu hoidon tarpee- seen ja lapsen edusta tehtyyn arvioon ja hoito toteutetaan erityisesti alaikäisen hoitotarpeiden mukaisesti. Aikuisten osastolle sijoittamista koskeva ratkaisu sekä ne seikat, joihin harkinta perustuu, tulisi apulaisoikeusasiamiehen mu- kaan aina kirjata potilasasiakirjoihin.

Vakavan mielenterveydenhäiriön määrittely

Mielenterveyslain 8 §:n 2 momentin mukaan alaikäinen voi- daan määrätä tahdostaan riippumatta psykiatriseen sairaala- hoitoon lainkohdassa säädettyjen muiden edellytysten täyt- tyessä, jos hän on vakavan mielenterveydenhäiriön vuoksi

hoidon tarpeessa. Laissa ei ole määritelty, mitä tarkoitetaan vakavalla mielenterveydenhäiriöllä. Selvitysten perusteella voitiin todeta, että vakavan mielenterveydenhäiriön määrittely oli epäyhtenäistä ja siihen liittyi tulkinnallisia vaikeuksia.

Apulaisoikeusasiamiehen mukaan tahdosta riippumattomaan hoitoon määräämisen erilaisia edellytyksiä eri puolilla maata on arvioitava hallitusmuodon 5 §:n yhdenvertaisuussäännöksen valossa. Sen mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää syytä asettaa eri asemaan. Olennaista apulaisoikeusasiamiehen mukaan on, voidaanko erilaisista tulkinnoista aiheutuva erilainen kohtelu perustella perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävällä tavalla. Kun otetaan huomioon se, että kysymys on myös perusoikeuksien kannalta merkityksellisestä itsemääräämisoikeuden ja henkilökohtaisen vapauden rajoittamisesta, tulkintakäytännön erilaisuus ei ole hänen nähdäkseen sopuosinnussa hallitusmuodon yhdenvertaisuusvaatimuksen kanssa. Koska tahdosta riippumatta annettavaan hoitoon määräämisessä on kysymys perusoikeutena ja ihmisoikeutena suojatun itsemääräämisoikeuden ja henkilökohtaisen vapauden rajoittamisesta, tulisi rajoitusta koskevan lainsäädännön olla tarkkarajaista ja täsmällistä. Tavoitteena on ehkäistä mielivaltaista kohtelua.

Selvitysten perusteella näytti siltä, että olisi mahdollista hahmottaa vakavalle mielenterveydenhäiriölle tietty ydinsisältö, joka näyttäisi vastaavan kaikkien selvityspyyntöön vastanneiden käsitystä. Toisaalta vastauksissa mainittiin myös sellaisia oireita tai käyttäytymistä, joita ei mainittu muissa vastauksissa tai ne sisältyivät vain harvojen sairaanhoitopiirien edustajien vastauksiin. Apulaisoikeusasiamiehen mukaan laissa tulisi pyrkiä määrittelemään mahdollisimman täsmällisesti ja yksiselitteisesti, mitä vakavalla mielenterveydenhäiriöllä tarkoitetaan. Toisaalta liian tarkka määritelmä saattaa johtaa siihen, että lääketieteellisesti arvioiden välttämättömän tahdosta riippumattoman hoidon aloittaminen estyy tai viivästyy.

Apulaisoikeusasiamies totesi päätöksessään, että perusoikeuksien toteutuminen ja erityisesti alueellinen yhdenvertaisuus edellyttäisivät sen selvittämistä, olisiko vakavan mielenterveydenhäiriön nykyistä täsmällisempi määrittelyminen laissa mahdollista.

Potilaan kuulemisesta ja informoinnista

Apulaisoikeusasiamiehen käsityksen mukaan se, että vakavan mielenterveydenhäiriön määrittely laissa on vaikeaa, asettaa korkeat vaatimukset vakavan mielenterveyden häiriön toteutamisesta koskevalle menettelylle ja korostaa potilaan oikeusturvan merkitystä. Potilaan kuulemisesta koskevia säännöksiä on mm. mielenterveyslaissa ja laissa potilaan asemasta ja oikeuksista. Apulaisoikeusasiamiehen käsityksen mukaan potilaan ja hänen omaistensa kuulemisesta sekä potilaan hoitoa ja oikeuksia koskevaan tiedonsaantiin liittyviä menettelyjä saattaisi kuitenkin olla aiheutta kehittää nykyisestä.

Hoidon valvonnasta

Alaikäisten mielenterveyspotilaiden hoidon lainmukaisuuden

valvonnasta apulaisoikeusasiamies totesi päätöksessään, että lääninhallitusten tulisi nykyistä aktiivisemmin seurata ja valvoa alaikäisten hoidon toteuttamisen lainmukaisuutta alueellaan. Niiden tulisi esimerkiksi tarkastuskäynneillä tai asiakirjoja tarkastamalla ja koulutuksen avulla tehostaa alaikäisten oikeuksien toteutumisen valvontaa. Hän viittasi erikoissairaanhoidon lain 5 §:ään, sekä sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtiosuudesta annetun lain ja kuntien valtiosuuslain 24 §:ään. Säännösten mukaan erikoissairaanhoidon suunnittelu, ohjaus ja valvonta läänin alueella kuuluu lääninhallituksille. Läninhallituksilla on mahdollisuus asettaa uhkasakko silloin, kun kunta tai kuntayhtymä on jättänyt noudattamatta laissa tai lain nojalla säädetyn tai määrätyn velvoitteen.

Apulaisoikeusasiamies viittasi myös valtionaloudentarkastusviraston tarkastuskertomukseen 9/97. Kertomuksen mukaan valtioneuvoston valtakunnallisen sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämistä vuosina 1996-1999 koskevan suunnitelman avulla kunnille sunnattavan informaatio-ohjauksen tulisi olla selkeämpää tavoitteiden asettamisessa. Siitä tulisi myös nykyistä paremmin käydä ilmi, mitä sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädäntö käytännössä vähintään edellyttää kunnilta. Kertomuksessaan valtionalouden tarkastusvirasto on esittänyt sosiaali- ja terveysministeriön yhteydessä toimivan perusturvalautakunnan aseman ja tehtävien kehittämistä siten, että se voisi paremmin valvoa perusoikeuksien toteutumista.

Apulaisoikeusasiamies katsoi, että kansalaisten perusoikeudet ja niiden toteutuminen merkitsevät, että valtion viranomaisten kuntien hallintoon ja palvelutuotantoon kohdistama laillisuusvalvonta on välttämätöntä. Koska valvontaa ei apulaisoikeusasiamiehen käsityksen mukaan voida jättää yksinomaan hallintolainkäytöllisen kontrollin varaan tai kansalaisten aloitteesta riippuvaksi, tulisi olla olemassa asianmukaiset menetelmät ja menettelytavat valvonnalle. Tämän vuoksi sosiaali- ja terveysministeriön tulisi selvittää valtion toimielinten kuntiin kohdistaman valvonnan sisältöä sosiaalihuollon alueella.

Valvontaoikeuden ja sen sisällön ja tapojen selkeys on erityisen tärkeää alaikäisten mielenterveyspotilaiden ja heidän hoitonsa lainmukaisuuden valvonnassa. Apulaisoikeusasiamiehen mukaan myös hallitusmuodon 16 a §:n mukainen julkisen vallan velvoite turvata perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen edellyttää asianmukaisen laillisuusvalvonnan menetelmien ja menettelytapojen kehittämistä.

Apulaisoikeusasiamies saattoi sosiaali- ja terveysministeriön, sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksen, lääninhallitusten sekä sairaanhoitopiirien tietoon edellä sanotut käsityksensä alaikäisten mielenterveyspotilaiden hoidon järjestämisen puutteista sekä siitä, että alaikäisten potilaiden tahdonvastainen hoito tulee toteuttaa erillään aikuisista ja että tästä voidaan poiketa vain, mikäli poikkeamisen harkitaan olevan lapsen edun mukaista. Hän saattoi sosiaali- ja terveysministeriön tietoon myös käsityksensä siitä, että perusoikeuksien toteutuminen edellyttää sen selvittämistä, onko vakavan mielenterveydenhäiriön käsitettä mahdollista täsmentää laissa. Vielä hän saat-

toi sosiaali- ja terveysministeriön tietoon käsityksensä kuntiin kohdistuvan valvonnan kehittamisestä, jotta voitaisiin nykyistä täsmällisemmin määritellä, mitä terveydenhoidon lainsäädäntö edellyttää kunnilta alaikäisten mielenterveyspotilaiden hoidon lainmukaisessa järjestämisessä.

Apulaisoikeusasiamies pyysi sosiaali- ja terveysministeriötä ilmoittamaan 30.6.1998 mennessä, mihin toimenpiteisiin ratkaisu oli antanut aihetta.

/V

HM_5_§
HM_15_a_§
HM_16_a_§
MielenterveysL_8_§
ErikoissairaanhoidoL_5_§
Sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionosuudesta annettu_L_42_§_(733/92)
Kuntien_valtionosuusL_24_§_(1147/96)
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Hammashoito	R:AOA
Potilas	D:1883/2/96
Psykiatrinen sairaalahoido	A:31.12.1997
Käsitys	

/O

Mielisairaalan potilaan hammashoidon laiminlyönti kustannusepäselvyyksien johdosta

Apulaisoikeusasiamiehen tarkastaessa Niuvanniemen sairaalaa hänen puheillaan kävi potilas, jolle ei ollut järjestetty hänen tarvitsemaansa hammashoitoa, koska sairaala katsoi olevansa velvollinen järjestämään vain ensiapuluonteisen hammashoidon ja koska potilaan hammashoito edellytti hänen potemastaan tartuntataudista johtuen suojatoimenpiteitä, joista aiheutui erityiskustannuksia.

Asiaa selvitettäessä kävi ilmi, että pitkäaikaispotilaiden hammashoidon järjestämisessä noudatetaan erilaisia käytäntöjä. Pitkäaikaispotilaan oikeuteen saada hammashoitoa näyttää käytännössä vaikuttaneen se, mitä sairaalan hoitopäivämaksun katsotaan kattavan.

Apulaisoikeusasiamies totesi ratkaisussaan, että julkisen vallan velvollisuus järjestää potilaan terveydentilan vaatima hoito perustuu ihmisoikeussopimukseen ja hallitusmuodon perusoikeussäännöksiin. Oikeus välttämättömään huolenpitoon sekä riittäviin terveystalveluihin merkitsee, että hoidon tarpeessa olevalle henkilölle on annettava käytössä olevien voimavarojen puitteissa hänen tarvitsemansa hoito. Tämä oikeus on riippumaton siitä, kuka maksaa hoidosta aiheutuvat kustannukset. Epäselvyys hoidon kustannusten korvaamisesta ei saa estää tai viivyttää hoidon tarpeessa olevan henkilön hoidon aloittamista.

Tässä tapauksessa potilas oli hakenut toimeentulotukena maksusitoumusta hammashoitoon ja saanut hylkäävän päätöksen marraskuussa 1994. Maksusitoumuksen hän oli saanut lopulta marraskuussa 1996. Hoito oli aloitettu tämän jälkeen ja saatu loppuun toukokuussa 1997. Apulaisoikeusasiamiehen käsityksen mukaan hoidon näinkin huomattava viivästyminen mer-

kitsi, että sairaala oli laiminlyönyt lainmukaisen velvollisuutensa järjestää potilaalle hänen tarvitsemansa hoito. Hänen käsityksensä mukaan hammashoito olisi tullut järjestää viipymättä kustannuksia koskevasta epäselvyydestä huolimatta.

Apulaisoikeusasiamiehen saamien selvitysten perusteella pitkäaikaishoidossa olevien potilaiden hoidon laajuudesta ja kustannusvastuusta vallitsee epätietoisuutta. Tämä epätietoisuus saattaa vaikuttaa potilaan oikeuteen saada tarvitsemaansa hoitoa tai viivästyttää hoidon aloittamista. Lisäksi erityisesti psykiatrisessa hoidossa olevien pitkäaikaispotilaiden mahdollisuudet valvoa oikeuksiensa toteutumista saattavat olla hyvin rajalliset. Tämän vuoksi apulaisoikeusasiamiehen mielestä on tarpeen säännellä pitkäaikaispotilaiden hoidon laajuudesta ja kustannusten korvaamisessa noudatettavasta menettelystä tarkemmin.

Apulaisoikeusasiamies saattoi sosiaali- ja terveysministeriön tietoon käsityksensä siitä, että pitkäaikaispotilaiden hoitoon liittyvien oikeuksien toteutuminen edellyttää hallitusmuodon 16 a §:n mukaisesti julkisen vallan aktiivisia toimenpiteitä. Sen vuoksi hän esitti, että sosiaali- ja terveysministeriö ryhtyisi toimenpiteisiin sellaisten säännösten aikaansaamiseksi, joissa määritellään tarkemmin eri tahojen kustannettavaksi tarkoitettun hammashoidon laajuus sekä hoidon kustannusvastuun toteutukseksi noudatettava menettely.

Apulaisoikeusasiamies pyysi sosiaali- ja terveysministeriötä ilmoittamaan 30.6.1998 mennessä, mihin toimenpiteisiin asiassa on ryhdytty.

/V

HM_16_a_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Tutkintavanki

R:AOA

Vankeusvanki

D:2161/4/97

Vankeusrangaistuksen täytäntöönpano

A:21.11.1997

Viivyttely

Käsitys

/O

Viivyttely vankeusrangaistuksen täytäntöönpanossa

Kantelija arvosteli sitä, että hänelle tuomitun vankeusrangaistuksen täytäntöönpanossa viivyteltiin Espoon nimismiespiirissä.

Saadun selvityksen mukaan kantelija otettiin kiinni 9.9.1996. Espoon käräjäoikeus vangitsi hänet 12.9.1996, jolloin hänestä siis tuli tutkintavanki ja hänet toimitettiin Espoon poliisivankilaan.

Helsingin ulosottovirasto siirsi 3.10.1996 siellä täytäntöönpanoa varten olleen Helsingin hovioikeuden 23.11.1995 kantelijalle tuomitun vankeusrangaistuksen Espoon nimismiespiiriin. Selvityksen mukaan asia oli tullut täytäntöönpanoa varten Helsingin ulosottovirastoon vuoden 1995 lopulla, mutta täytäntöönpanoa oli päätetty lykätä 1.9.1996 saakka.

Espoossa täytäntöönpanoasiakirjat saapuivat selvityksen mu-

kaan 8.10.1996 kantelijan esitutkinnaissa olleen rikosasian tutkinnanjohtajana toimineelle rikoskomisariolle. Rikoskomisarion käsityksen mukaan kantelija halusi päästä vankeusvankiksi ja tätä kautta Helsingin lääninvankilaan, jossa rikoskomisarion mukaan ei olisi voitu taata esitutkinna vaatimaa eristämistä. Näistä syistä rikoskomisario ei ryhtynyt toimenpiteisiin vankeusrangaistuksen täytäntöönpanemiseksi.

Saadun selvityksen mukaan rikoskomisario tiedusteli 22.10.1996 kantelijan tutkintavankina pitämisestä apulaisnimismieheltä, joka päätti, että vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoon ei ryhdytä.

Selvityksen mukaan kantelija siirrettiin 1.11.1996 Helsingin lääninvankilaan, jonne myös mainitun vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoasiakirjat siirrettiin. Kantelijasta tuli tutkinta- ja vankeusvanki 8.11.1996.

Rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain (RTL) 2 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan vankeusrangaistukseen tuomittu on viipymättä tuomion saatua lainvoiman toimitettava suorittamaan rangaistustaan.

Apulaisoikeusasiamies totesi, että vankeusrangaistukseen tuomitun henkilön toimittaminen suorittamaan rangaistustaan kuuluu ulosottomiehen eikä esitutkintaviranomaisen tehtäviin. Kantelijan tuomion lainvoimaiseksi tulosta oli kulunut jo yli kahdeksan kuukautta, kun se saapui täytäntöönpanotavaksi Espoon nimismiespiiriin ja täytäntöönpanon lykkäyskin oli päättynyt yli kuukautta aikaisemmin. Selvityksen mukaan Espoossa tavanomainen vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoaika on yhdestä kolmeen viikkoa.

Apulaisoikeusasiamiehen mukaan henkilön vangitseminen muussa asiassa ei ole este aiemman rangaistuksen täytäntöönpanolle. Tilanne, jossa henkilö on sekä tutkintavanki että vankeusvanki, ei ole harvinainen. Tällainen tilanne on myös otettu huomioon tutkintavankeudesta annetun lain 18 §:ssä, jossa on säädetty, mitä tutkintavankeuslain säännöksiä tällöin on sovellettava. Myöskään käynnissä oleva esitutkinta toisessa asiassa ei apulaisoikeusasiamiehen käsityksen mukaan ole lainmukainen peruste olla panematta aiempaa rangaistusta viipymättä täytäntöön.

Esitutkinna mahdollisesti vaatima erillään pitäminen tulee apulaisoikeusasiamiehen käsityksen mukaan toteuttaa muulla tavoin kuin viivyttämällä rangaistuksen täytäntöönpanoa. Apulaisoikeusasiamies totesi myös, että vaikka kantelija olisikin ollut vankeusvanki, häntä olisi voitu ainakin oikeusministeriön vankeinhoito-osaston luvalla säilyttää Espoon poliisivankilassa RTL 2 luku 3 a §:n 3 momentin nojalla.

Apulaisoikeusasiamies katsoi selvitetyn, että rikoskomisarion ja apulaisnimismiehen menettelystä oli aiheutunut se, ettei kantelijan vankeusrangaistusta ollut pantu lain edellyttämällä tavalla viipymättä täytäntöön. He eivät apulaisoikeusasiamiehen käsityksen mukaan olleet esittäneet hyväksyttävää syytä menettelylleen. Menettelystä ei kuitenkaan ollut osoitettavissa aiheutuneen kantelijalle vahinkoa tai haittaa.

Apulaisoikeusasiamies saattoi rikoskomisarion ja nykyisin apulaispoliisipäällikkönä toimivan apulaisnimismiehen tietoon käsityksensä heidän virheellisestä menettelystään.

/V

RTL_2_luku_1_§_1_mom.
RTL_2_luku_3_a_§_3_mom.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Verotarkastus	R:EOA
Käsitys	D:2101/4/96
	A:3.12.1997

/O

Verotarkastuksen puolueettomuus

Lahden verotoimisto toimitti kantelijan yrityksessä verotarkastuksen, jonka perusteella tehdyt verotukset kantelijan oikaisuvaatimuksista kuitenkin myöhemmin suurelta osalta kumottiin. Kantelija epäili, että verotarkastajille oli ollut yritystä kohtaan kielteisiä ennakoasenteita. Hän oli myös lähettänyt asiassa vastineen Lahden verojohtajalle, joka ei kuitenkaan toimittanut sitä eteenpäin verotarkastajille.

Oikeusasiamies lausui kannanottonaan seuraavan.

Tarkastuskertomuksessa selostetut verotuskysymykset olivat tulkinnanvaraisia ja verotarkastajien käytöksen asianmukaisuutta oli jälkikäteen vaikeata luotettavasti arvioida. Verotarkastajien ei voitu katsoa toimineen lainvastaisesti tai käyttäneen väärin harkintavaltaansa pelkästään sillä perusteella, että he olivat tehneet verotusesitykset oman tulkintansa mukaisesti. Oikeusasiamies korosti kuitenkin, että verotarkastuksessa kysymys ei ollut ainoastaan veronsaajien edun huomioon ottamisesta, vaan huomiota tuli kiinnittää tasapuolisesti myös verovelvollisen oikeusturvaan. On tärkeätä, että luottamus verotuksen puolueettomuuteen säilyy.

Verojohtajan olisi tullut viipymättä lähettää kopio kantelijan vastineesta tarkastajille. Oikeusasiamies katsoi Lahden verojohtajan menetelleen virheellisesti tämän laiminlyödessään ja kiinnitti vastaisen varalle verojohtajan huomiota huolellisuuteen virkatehtävien hoitamisessa.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Puolustusvoimat	R:EOA
Simputus	D:2453/4/95
Varusmies	A:31.1.1997
Käsitys	

/O

Ylimoitettu järjestymisharjoitus

Varusmies kanteli iltavapaailtana pidetystä ylimääräisestä järjestymisharjoituksesta, jota hän piti simputuksena.

Komppanian päällikkönä toiminut kapteeni oli saanut kouluttajilta palautetta ja todennut myös itse, että komppanian järjestyminen ei ollut sujunut asianmukaisella tavalla. Tästä syystä ja koska koulutusvaihe ei mahdollistanut harjoitusta

päiväpalvelusohjelman puitteissa tapahtuvaksi, hän oli määrännyt harjoituksen pidettäväksi palvelusohjelman ulkopuolella. Kapteeni oli tehnyt muutoksen päiväpalvelusohjelmaan samana päivänä, kun harjoitus oli määrätty pidettäväksi.

Oikeusasiamies totesi kannanottonaan seuraavan.

Harjoituksen ajankohdaksi valittua iltavapaaailtaa ei voitu pitää asianmukaisena. Ei ollut sellaista painavaa syytä, joka olisi pakottanut harjoituksen järjestämiseen iltavapaaailtana. Selvityksen mukaan harjoitus olisi ollut mahdollista suorittaa päiväpalvelusohjelman puitteissa.

Tupien ja alueiden kunnostus mukaan lukien harjoitus oli kestänyt yli kolme tuntia. Niin pitkä järjestymisharjoitus päiväpalvelusohjelman ulkopuolella ja iltavapaaillaksi ajoitettuna oli oikeusasiamiehen mielestä ylimitoitettu. Harjoitus oli voitu kokea rangaistuksenomaiseksi myös siksi, että ohjelman muutosta koskeva päätös oli tehty vasta samana päivänä, kun harjoitus pidettiin. Mikäli normaali iltavapaaailta olisi työsuunnitelman kannalta ollut ainoa mahdollinen ajankohta harjoituksen pitämiselle, olisi oikeusasiamiehen mielestä varusmiehille tullut hyvissä ajoin ilmoittaa asiasta ja mahdollisuuksien mukaan siirtää kyseisen viikon iltavapaa saman viikon toiselle illalle.

Oikeusasiamiehen käsityksen mukaan komppanian päällikkönä toiminut kapteeni ja harjoituksen johtajaksi määrätty vänrikki olivat toimineet vastoin simputuksen estämisestä annettua pysyväisohjetta, kapteeni määrätessään järjestymisharjoituksen pidettäväksi varusmiesten iltavapaaailtana ja vänrikki pitämällä varusmiesten vapaa-ajaksi määrättyä ylimääräistä harjoitusta yli kolmen tunnin ajan.

Menettelyn moitittavuutta arvioidessaan oikeusasiamies otti kuitenkin huomioon, että harjoitukseen oli sinänsä ollut koulutuksellista aihetta eikä harjoituksen ollut näytetty saaneen epäasiallisia muotoja. Joukko-osastossa on tapahtuman jälkeen kiinnitetty harjoituksesta vastanneiden esimiesten huomiota oikeaan menettelyyn.

Oikeusasiamies saattoi käsityksensä menettelyn virheellisyydestä kapteenin ja vänrikin tietoon.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Neuvojen sitovuus	R:EOA
Tullaus	D:746/4/96
Viranomaisen antamat neuvot	A:22.1.1997
Käsitys	

/O

Viranomaisen antamien neuvojen merkitys tullauksessa

Kanteliija arvosteli piiritullikamaria siitä, että vaikka yhtiö oli noudattanut Helsingin piiritullikamarista saamiaan ohjeita, vaakojen maahantuonnista oli yhtiölle aiheutunut useita tullien lisäkantoja veronkorotuksineen.

Oikeusasiamies esitti seuraavan kannanoton.

Yksityiskohtaisia säännöksiä ei ole siitä, missä laajuudessa

ja millä tavoin viranomaisen on annettava neuvoja ja ohjausta. Hallituksen esityksessä hallintomenettelylaiksi todetaan, että viranomaisen neuvontavelvollisuus koskee menettelyyn liittyvää neuvontaa. Tämä tarkoittaa neuvojen antamista asian vireillepanoon liittyvistä seikoista sekä käsittelyn aikana asianosaiselta vaadittavista toimista. Hallintomenettelylain neuvontavelvollisuus ei hallituksen esityksen mukaan koske vireille pantavan asian aineellisia kysymyksiä.

Virkamiehen yleisenä velvollisuutena on kuitenkin palvella asiakkaita. Oikeusasiamiehen mielestä palveluperiaate edellyttää, että virkamiehen tulee mahdollisuuksiensa mukaan tiedottaa myös viranomaisen hallinnonalaan kuuluvista aineellisista säännöksistä. Virkamieheltä ei kuitenkaan voida edellyttää omia kannanottoja kysymyksissä, jotka ovat tulokinnanvaraisia tai muuten vaikeita. Annetun tiedon totuudenumukaisuudesta on varmistauduttava. Palveluperiaatteen lähempi sisältö riippuu luonnollisesti hallinnonalasta ja virkamiehen virkatehtävistä.

Toisaalta myös neuvon kysyjän on riittävän tarkasti yksilöitävä se asia, josta hän kysyy neuvoa. Tullausasioissa on olennaista tietää tarkasti, mistä tuotteesta on kulloinkin kysymys.

Puhelimitse annetut neuvot eivät olleet sitovia, vaan tullikoodeksin 11 artiklan nojalla voidaan pyytää tulliviranoamisilta ennakkotietoa tullilainsäädännön soveltamisesta.

Jälkikäteen oli lähes mahdotonta saada luotettavaa selvitystä siitä, miten neuvoa on pyydetty ja miten pyyntöön on vastattu. Oikeusasiamies katsoi, ettei asiassa ollut ilmennyt perusteita epäillä lainvastaista tai virheellistä menettelyä.

Oikeusasiamies totesi kuitenkin käsityksensä, että tullin asiakkaille olisi puhelinneuvonnassa syytä painottaa tiedustelujen yksilöinnin tärkeyttä. Olisi myös hyödyllistä korostaa sitä, että tariffeja koskevat puhelimitse annetut neuvot eivät ole samalla tavalla sitovia kuin edellä tarkoitettu virallinen ennakkotieto tullilainsäädännön soveltamisesta.

Oikeusasiamies saattoi käsityksensä piiritullikamarin tietoon.

/V

HallintomenettelyL_4_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Neuvotteluelvoite

R:EOA

Yhteistoimintamenettely

D:732/4/95

Yliopisto

A:31.12.1997

Käsitys

/O

Yhteistoimintalain noudattaminen yliopistossa

Joensuun yliopiston hallintoviraston talouslinjan toimistopäällikkö oli rehtorin päätöksellä siirretty hoitamaan myöhemmin määrättyjä erityistehtäviä yliopistossa. Toimistopäällikkö kanteli siitä, että yliopiston rehtori ja hallintojohtaja eivät olleet siirtopäätöstä tehdessään noudatta-

neet yhteistoimintalain ja yliopiston yhteistoimintasopimuksen edellyttämää neuvottelumenettelyä.

Oikeusasiamies totesi kannanottonaan seuraavan.

Kantelijan tehtävien uudelleen järjestely oli merkinnyt oleellista muutosta hänen työtehtävissään. Järjestely oli siten kuulunut valtion yhteistoimintalain piiriin, päinvastoin kuin rehtori ja hallintojohtaja olivat esittäneet.

Valtion yhteistoimintalaki asettaa virastolle tällaisessa tapauksessa neuvotteluelvoitteen. Neuvottelu valmisteilla olevan toimenpiteen perusteista, vaikutuksista ja vaihtoehdoista tulee käydä sellaisessa valmisteluvaiheessa, jolloin ratkaisut ovat asiallisesti vielä tekemättä ja lopputulokseen voidaan käytännössä vaikuttaa.

Yhteistoimintalain neuvotteluille asettaman muotovaatimuksen mukaan neuvotteluesitys on puheena olevassa tilanteessa tehtävä kirjallisesti vähintään kolme päivää ennen neuvottelun alkamista. Yhteistoimintamenettelyssä on mahdollista sopia toisinkin. Yliopisto ei kuitenkaan ollut esittänyt, että neuvotteluesityksen tekemisestä olisi sovittu laista poikkeavalla tavalla.

Kantelijalle kerrottiin päätöksestä vasta kun se oli jo tehty, minkä jälkeen päätös annettiin hänelle kirjallisena. Yhteistoimintamenettelyn tarkoitus ei ollut täten toteutunut. Yliopisto ei ollut myöskään tehnyt neuvotteluesitystä kantelijalle valtion yhteistoimintalain muotomääräyksiä noudattaen.

Rehtori ja hallintojohtaja olivat vedonneet siihen, että asiasta oli keskusteltu kantelijan kanssa eri yhteyksissä ennen puheena olevan päätöksen tekemistä. He eivät kuitenkaan olleet selvittäneet, että nimenomaan tämän päätöksen mukaisesta järjestelystä olisi etukäteen keskusteltu ja että tämä keskustelu olisi tapahtunut yhteistoimintalain edellyttämällä tavoin.

Yliopisto oli myös vedonnut siihen, että kantelijan työtehtävien järjestely oli tilanteesta johtuen tehtävä kiireellisesti. Yhteistoimintalain mukaisesta neuvottelumenettelystä ei kuitenkaan ole säädetty mahdolliseksi poiketa tällaisesta syystä.

Oikeusasiamiehen mielestä rehtori ja hallintojohtaja olivat menetelleet virheellisesti siinä, että he olivat ratkaisseet kantelijan työtehtävien muutosta ja tehtävien järjestelyä koskevan asian noudattamatta yhteistoimintalaissa säädettyä neuvotteluelvoitetta.

Menettelyn moitittavuutta arvioidessaan oikeusasiamies kuitenkin otti huomioon kantelijan kanssa asiasta eri yhteyksissä käydyt keskustelut.

Oikeusasiamies saattoi käsityksensä rehtorin ja hallintojohtajan menettelyn virheellisyydestä heidän tietoonsa.

/V

Valtion_yhteistoimintalaki_8_§

Valtion_yhteistoimintalaki_8_a_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Pakkojäsenyys	R:EOA
Perusoikeus	D:2249/4/95
Yhdistymisvapaus	A:24.11.1997
Ylioppilaskunta	
Käsitys	

/O

Ylioppilaskuntien pakkojäsenyys

Opiskelija katsoi kantelussaan, että ylioppilaskuntien ns. pakkojäsenyyttä koskevat säännökset ovat yhdistymisvapauden vastaisia.

Oikeusasiamies lausui kannanottonaan mm. seuraavan.

Oikeusasiamiehen toimivaltaan ei kuulu eduskunnan lainsäädäntötyön valvonta. Hän on kuitenkin velvollinen kiinnittämään huomiota siihen, onko lainsäädännössä mahdollisesti sellaisia puutteita, jotka ovat omiaan estämään tai haittaamaan perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutumista.

Hallituksen esityksen perustelujen mukaan Hallitusmuodon 10 a §:n 2 momenttia sovelletaan lähtökohtaisesti myös ylioppilaskuntien kaltaisiin julkisoikeudellisiin yhdistyksiin. Asetustasoiset ja sitä alemmantasoiset säännökset, joissa ennen uutta yliopistolakia (645/97) säädettiin ylioppilaskuntien pakkojäsenyydestä, olivat siten ristiriidassa Hallitusmuodon nykyisen 10 a §:n kanssa. Tämän perusoikeussäännöksen voimaantulon jälkeen ei enää ole voitu vedota vakiintuneeseen lainsäädäntökäytäntöön, jonka mukaan ylioppilaskunnista oli aiemmin voitu Hallitusmuodon estämättä säätää asetuksella.

Ylioppilaskuntien pakkojäsenyys on nyttemmin kuitenkin saanut laintasoisen sääntelyn uuden yliopistolain 40 §:ssä. Laki tulee voimaan vasta 1.8.1998. Siirtymäaikaa voidaan pitää jo 1.8.1995 perusoikeusuudistuksen yhteydessä voimaan tulleen Hallitusmuodon 10 a §:n kannalta arveluttavan pitkinä.

Yliopistolain 40 §:n sisällön osalta oikeusasiamies tyytyi omasta puolestaan toteamaan, että Hallitusmuodon 10 a § puoltaa pikemminkin pidättyvää suhtautumista ylioppilaskuntien pakkojäsenyyteen. Perusoikeuksien kannalta tulisi lähtökohtaisesti etsiä järjestelyjä, jotka eivät rakenna ylioppilaskunnan pakkojäsenyyden varaan, kuten eduskunnan perustuslakivaliokuntakin on todennut.

Oikeusasiamies saattoi käsityksensä opetusministeriön tietoon.

/V

HM_10_a_§
YliopistoL_40_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Hallintoviranomainen	R:EOA
Siviilipalvelus	D:2424/4/95
Tuomioistuim	A:1.9.1997

Hallintoviranomaisen velvollisuus noudattaa tuomioistuimen päätöstä

Kantelija oli keskeyttänyt varusmiespalveluksensa ja määrätty siviilipalvelukseen. Aloitettuaan siviilipalveluksen suorittamisen hän oli kuitenkin hakenut siirtoa takaisin varusmiespalvelukseen. Siviilipalveluskeskus oli ensin hyväksynyt hakemuksen, mutta todettuaan kantelijan jo aloittaneen siviilipalveluksen suorittamisen se oli peruuttanut aiemman päätöksensä siviilipalveluslain vastaisena.

Kantelija valitti siviilipalveluskeskuksen peruutuspäätöksestä Vaasan lääninoikeuteen, joka kumosi sen, koska peruutukseen ei ollut saatu kantelijalta hallintomenettelylain 26 §:n 2 momentissa tarkoitettua suostumusta. Lääninoikeuden päätöksestä huolimatta kantelijan siviilipalvelusta ei kuitenkaan heti keskeytetty. Kantelija katsoi siviilipalveluskeskuksen menetelleen virheellisesti, kun se ei ollut noudattanut lääninoikeuden lainvoimaista päätöstä.

Oikeusasiamies lausui kannanottonaan muun muassa seuraavan.

Vaasan lääninoikeus on todennut vapautuspäätöksen peruutuksen lainvastaiseksi. Näin ollen vapautuspäätös on jäänyt lainvoimaisena noudatettavaksi.

Lainvoimaisen hallintopäätöksen voi purkaa ainoastaan korkein hallinto-oikeus. Purkihakemuksella ei ole kuitenkaan hallintopäätöksen täytäntöönpanoa lykkäävää vaikutusta. Siviilipalveluskeskuksen vapautuspäätös oli siten pantava normaalesti täytäntöön. Laillisia perusteita siviilipalveluksen jatkamiselle lääninoikeuden päätöksen antamisen jälkeen ei ole enää ollut.

Kysymys on viime kädessä siitä, että oikeusvaltiossa hallintoviranomaisten on kunnioitettava tuomioistuinten päätöksiä. Hallintoviranomaisten omalla käsityksellä asiasta ei ole enää vaikutusta sen jälkeen, kun toimivaltainen tuomioistuimien on ottanut asiaan kantaa. Selvästi virheellinenkin hallintopäätös voi lain mukaan jäädä noudatettavaksi, jollei julkinen etu vaadi päätöksen purkamista.

Oikeusasiamiehen mukaan tehty vapautuspäätös ja sen pysyttänyt lääninoikeuden ratkaisu olivat sitä paitsi tässä tapauksessa olleet omiaan edistämään yksityisen ihmisen perusoikeusturvaa. Hallitusmuodon 9 §:n mukaan jokaisella on oman tunnonvapaus. Kantelija oli perustellut siviilipalveluksesta vapauttamistaan ja aseelliseen palvelukseen siirtymistään koskevaa hakemustaan nimenomaan eettisen vakaumuksensa muuttamisella.

Oikeusasiamies katsoi siviilipalveluskeskuksen menetelleen virheellisesti, kun se ei ollut noudattanut lääninoikeuden lainvoimaista päätöstä.

Työministeriö oli ilmoittanut siviilipalveluskeskuksen toimineen asiassa ministeriön antamien määräysten puitteissa. Oikeusasiamies muistutti, että hallitusmuodon 2 §:n 4 momentin mukaan tuomiovaltaa käyttävät riippumattomat tuomioistuimet. Oikeusasiamies totesi myös ministeriön määräysten

johtavan ristiriitaan hallitusmuodon 2 §:n 4 momentin kanssa, mikäli ne mahdollistivat tuomioistuimen lainvoimaisen päätöksen noudattamatta jättämisen.

Oikeusasiamies pyysi työministeriötä ilmoittamaan vuoden 1997 loppuun mennessä asiassa mahdollisesti suoritettavista toimenpiteistä.

/V

HallintomenettelyL_26_§_2_mom.

HM_2_§_4_mom.

HM_9_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Päätöksen perustelevinen

R:EOA

Rakennuslupa

D:2753/4/95

Käsitys

A:4.3.1997

/O

Myönteisen rakennuslupapäätöksen perustelevinen

Kantelija oli suoritettussa katselmuksessa vastustanut rakennusluvan myöntämistä sillä perusteella, että rakennus ei soveltunut ympäristöönsä. Hän arvosteli Kangasalan kunnan rakennustarkastajaa siitä, että tämä oli myöntänyt naapurille rakennusluvan perustelematta rakennuksen soveltuvuutta ympäristöön.

Oikeusasiamies lausui kannanottonaan seuraavan.

Myönteisiä rakennuslupapäätöksiä ei yleensä laajasti perustella. Jotta perustelut voidaan jättää esittämättä, kyseessä tulee kuitenkin olla jokin hallintomenettelylain 24 §:n 2 momentissa säädetyistä poikkeustapauksista.

Naapuri oli yksilöidysti perustellut kantansa rakennuksen soveltumattomuudesta ympäristöön. Rakennuslupapäätös koski myös naapurin oikeutta ja etua. Voidakseen tehokkaasti käyttää valitusoikeuttaan naapurin tuli tietää päätöksen perustelut, joten perusteluiden esittämistä ei voitu tässä tapauksessa pitää ilmeisen tarpeettomana. Alkukatselmuksen suorittaminen oli osa rakennuslupaviranomaiselle hallintomenettelylain 17 §:n mukaan kuuluvaa selvittämisvelvollisuutta eikä se korvannut päätöksen perusteluja. Asiassa ei ollut edes väitetty, ettei perustelevinen olisi ollut mahdollista päätöksen antamista huomattavasti viivyttämättä. Rakennuslupapäätöksessä olisi näin ollen tullut hallintomenettelylain 24 §:n 1 momentista ilmenevän pääsäännön mukaan ilmoittaa ne pääasialliset tosiseikat, joiden perusteella rakennustarkastaja katsoi rakennuksen soveltuvan ympäristöönsä.

Oikeusasiamies saattoi käsityksensä rakennustarkastajalle ja kunnanhallitukselle tiedoksi.

/V

Hallintomenettelylaki_24_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Komiteamietintö

R:EOA

Ruotsin kieli

D:390/2/95

Yhdenvertaisuus

A:15.12.1997

Käsitys

/O

Komiteamietinnön julkaiseminen ruotsiksi

Ympäristöministeriö oli julkaissut Vanhojen metsien suojelutyöryhmän osamietinnön ja pyytänyt lääninhallituksia kuulemaan maanomistajia mietintöön sisältyvästä suojeluehdotuksesta. Mietintöä ei ollut käännetty ruotsiksi, vaikka ehdotettuja suojelukohteita oli myös kaksikielisisissä ja yksikielisesti ruotsinkielisissä kunnissa. Oikeusasiamies otti asian omana aloitteenaan tutkittavakseen.

Oikeusasiamies lausui kannanottonaan seuraavan.

Ympäristöministeriö oli päättänyt mietinnön julkaisemisesta yksinomaan suomeksi sille lain mukaan kuuluvan harkintavallan nojalla ja sen rajoissa. Ministeriö ei siten ollut tässä suhteessa menetellyt lainvastaisesti.

Kun mietintöön sisältynyt suojeluehdotus koski myös ruotsinkielistä väestöä ja kun ehdotus tuli myöhemmin joka tapauksessa tarpeellisin osin käännettäväksi ruotsiksi asianosaisten kuulemista varten, mietintö olisi voitu jo alunperin julkaista ainakin osittain tai tiivistelmänä myös ruotsin kielellä.

Perusoikeusuudistuksen yhteydessä tähdennettiin perus- ja ihmisoikeusmyönteisen laintulkinnan merkitystä. Tämä tulee ottaa huomioon myös kielilain 21 §:n säännöksen tulkinnassa, kun harkitaan, onko olemassa sellaisia erityisen painavia syitä, joiden perusteella jotakin mietintöä ei pääsäännöstä poiketen julkaistaisi myös ruotsiksi.

Kielellisen tasa-arvon toteutumisen kannalta on tärkeää, että ainakin sellaiset mietinnöt, jotka liittyvät välittömästi ihmisten oikeuksiin tai velvollisuuksiin, julkaistaan kokonaisuudessaan, osittain tai tiivistelmänä myös ruotsin kielellä.

Oikeusasiamies saattoi käsityksensä ympäristöministeriölle tiedoksi.

/V

KieliL_21_§

HM_5_§

HM_14_§

HM_16_a_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Esitutkinta

R:EOA

Syyttäjä

D:184/4/97

Käsitys

A:6.10.1997

/O

Lisäesitutkinta rikosasiassa

Kantelija arvosteli Lohjan kihlakunnansyyttäjää siitä, että tämä ei ollut käräjäoikeuden tuomion jälkeen suorittanut syytetyn pyytämää lisäesitutkintaa syytetyn esille tuomien uusien seikkojen selvittämiseksi.

Kihlakunnansyyttäjä oli todennut kantelijan asianajajalle lähes neljä kuukautta lisäesitutkintapyynnön saatuaan lähet-

tämässään kirjeessä, että asiassa oli odotettu Helsingin hovioikeuden päätöstä, jotta nähtäisiin, minkälaisen kannan hovioikeus ottaisi syytteisiin ja kantelijan esittämiin uusiin tosiasiaväitteisiin.

Oikeusasiamies ei pitänyt asianmukaisena sitä, että kihlakunnansyyttäjä oli ilmoittanut odottaneensa asiassa Helsingin hovioikeuden päätöstä ennen lisäesitutkintaa koskevan asian ratkaisemista. Oikeusasiamies kiinnitti syyttäjän huomiota siihen, että lisäesitutkinnan tarpeellisuus oli arvioitava viipymättä tapauksissa, joissa rikosasiaa koskeva oikeudenkäynti oli tuomioistuimessa vireillä.

/V

EsitutkintaL_12_§

EsitutkintaL_15_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Haasteaika

R:EOA

Ihmisoikeussopimus

D:1144/4/96

Käsitys

A:26.3.1997

/O

Syytteen viivästyminen ja haasteajan riittävyys

Törkeästä veropetoksesta syytteessä ollut kantelija piti hänelle jäänyttä kahden päivän haasteaikaa riittämättömänä. Kysymyksessä oli kantelijan mukaan vakava syyte, josta hän sai kantelukirjelmänsä mukaan yllättävän myöhään tiedon eikä sen vuoksi ehtinyt valmistella puolustustaan kunnolla.

Oikeusasiamies totesi, että Euroopan ihmisoikeussopimuksen tulkintakäytännön mukaan puolustuksen valmisteluun käytettävissä olleen ajan riittävyyden arviointi riippuu yksittäisen tapauksen olosuhteista ja että käytettävissä olleen ajan riittävyys arvioidaan tapauskohtaisesti jälkikäteen.

Kantelijan poissaolon vuoksi asian käsittelyä oli lykätty ja hän oli sen jälkeen ollut asian vuoksi etsintäkuulutettuna. Kantelija oli noudettu oikeuteen, jossa asian käsittelyä oli hänen pyynnöstään jälleen lykätty. Kantelijaa ei ollut rangaistu poissaolosta ensimmäisestä käsittelystä.

Vaikka haasteaika oli tässä tapauksessa ollut melko lyhyt, oikeusasiamies katsoi edellä mainituilla perusteilla, ettei lyhyt haasteaika sinänsä ollut merkinnyt tässä tapauksessa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 3 kappaleen b kohdan loukkausta.

/V

Euroopan_neuvoston_ihmisoikeussopimus_6_(1_b)_art.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Euroopan yhteisö

R:EOA

Piiritullikamari

D:1936/4/95

Tullittomuusasetus

A:26.2.1997

Yhdenvertaisuus

Ei virhettä

/O

Rajanylittäjien yhdenvertainen kohtelu

Lappeenrannan piiritullikamarin Itäisen tullipiirin raja-

tullitoimipaikoille annetun toimintaohjeen mukaan matkustajan tullittomina tuomisina hyväksytään pääsääntöisesti enintään yhden kerran viikossa tapahtuva tuonti, vaikka rajanylityksiä olisi useampiakin. Kahdessa kantelussa arvosteltiin piiritullikamarin tulkintaa Euroopan yhteisöjen tullittomuusasetuksen matkustajien tullittomia tuomisia koskevasta 45 artiklasta. Toimintaohjeen katsotaan asettavan henkilöt eriarvoiseen asemaan kotipaikan, tuomisten laadun ja matkan tarkoituksen suhteen.

Oikeusasiamies totesi kannanottonaan seuraavan.

EY:n tullittomuusasetus lähtee siitä, että tuonti kolmasista maista voi olla tullitonta vain erityisedellytysten vallitessa. Tullittomuus on siten poikkeus pääsäännöstä. Se voi koskea vain matkatavaroita tai ns. tuomisia. Tuonti ei saa olla luonteeltaan kaupallista. EY:n tullittomuusasetus asettaa kaikenlaisen matkatavaran (ei pelkästään alkoholin) tullittomalle tuonnille tuontikertoihin sekä tavaran määrään ja laatuun perustuvia merkittäviä rajoituksia. Mielestäni piiritullikamarin tulkintaohje on ollut sinänsä tarpeellinen yhtenäisen tullauskäytännön varmistamiseksi tullipiirin alueella.

Tulkintaohje ei ole sulkenut pois tapauskohtaista harkintaa. Lappeenrannan piiritullikamarin selvityksestä ilmenee, että harkinnassa on otettu huomioon tuonnin jatkuvuus ja matkojen tarkoitus. Kanteluissa on kuitenkin esitetty, että ohje olisi ristiriidassa ihmisten yhdenvertaista kohtelua koskevan vaatimuksen kanssa.

Ensinnäkin on katsottu, että Itäisen tullipiirin alueella asuvat joutuisivat huonompaan asemaan kuin muualla Suomessa asuvat. Vertailukohtana on käytetty mm. laivamatkailua Tallinnaan.

Tulkintaohjeessa ei ole kuitenkaan eroteltu rajanylittäjiä heidän asuinpaikkansa perusteella. Oikeusasiamiehen tietoon ei ollut tullut, että ohjetta olisi sinänsä sovellettu rajan lähellä asuviin ihmisiin eri tavalla kuin muihin matkailijoihin. Jos näin on tapahtunut, syynä ei ilmeisestikään ole ollut heidän asuinpaikkansa vaan se, että juuri heidän on epäilty tuovan tavaraa maahan muussa kuin EY:n tullittomuusasetuksen 45 artiklassa mainitussa satunnaisessa tarkoituksessa.

On sinänsä luonnollista, että Itäisen tullipiirin alueella asuvat ovat käytännössä joutuneet useammin tekemisiin tämän tulkintaohjeen kanssa kuin muualla Suomessa asuvat. Toisaalta juuri rajanylityspaikkojen lähellä asuvilla on ollut tosiasiallisesti parempi mahdollisuus edullisiin ostoksiin Venäjällä.

Itäisen tullipiirin rajanylitysliikenteen erityisolosuhteet huomioon ottaen oikeusasiamies katsoi, ettei piiritullikamarin ohje ollut asettanut ihmisiä aiheettomasti eriarvoiseen asemaan asuinpaikkansa perusteella.

Kanteluissa oli myös väitetty, että matkustajia olisi kohdeltu eriarvoisesti riippuen siitä, mikä heidän matkansa tarkoitus on ollut. Tällöin on arvosteltu erityisesti sitä,

että Venäjän puolella työssä käyviä oli kohdeltu tullittomuusasiassa eri tavalla kuin muita rajanylittäjiä.

Tulkintaohjeessa ei ole erikseen mainittu matkan tarkoituksen vaikutuksesta tullittomuuteen. Tullitoimipaikan tulee kuitenkin aina tapauskohtaisesti tutkia, täyttyvätkö tullittomuuden edellytykset. Venäjän puolella työssä käyville henkilöille tullittomuus on voitu myöntää useamminkin kuin pääsäännön mukaisesti kerran viikossa. Työssäkäyntiä on näet näissä tapauksissa ollut luonnollista pitää rajanylityksen pääasiallisena syynä. Rajanylitys ei ole siten aiheutunut pelkästään tullittoman tavaran ostotarkoituksesta kuten sen on ilmeisesti voitu epäillä monen muun matkailijan kohdalla tapahtuneen.

Oikeusasiamies katsoi, että myöskään matkan tarkoituksen (työ/tullittomat hankinnat) huomioon ottaminen tässä arvostelussa ei ollut sinänsä asettanut ihmisiä aiheettomasti eriarvoiseen asemaan.

Kantelijat olivat periaatteessa oikeassa siinä, ettei EY:n tullittomuusasetuksen määräyksiä ole lupa soveltaa eri tavalla eri alueilla. Jos esimerkiksi Helsingin ja Tallinnan välisessä laivaliikenteessä vastedes havaitaan sellaista laajamittaista tavarantuontia, joka ei täytä tullittomuudelle EY:n piirissä asetettuja vaatimuksia, tulliviranomaisilla on sekä oikeus että velvollisuus puuttua asiaan vastaavatyypisillä tulkintaohjeilla kuin Itäisessä tullipiirissä.

Se, että juuri Itäisen tullipiirin alueella on tällainen tulkintaohje toistaiseksi katsottu tarpeelliseksi, on saadun selvityksen mukaan johtunut tässä tullipiirissä vallinneista erikoisolosuhteista. Piiritullikamarin tulkintaohjeen tarkoituksena on ollut varmistaa vastuualueellaan yhdenmukainen käytäntö tapauskohtaisia eroja kuitenkin unohtamatta. Oikeusasiamiehen mielestä tämä tavoite on pikemminkin edistänyt kuin vaarantanut ihmisten tosiasiallisen yhdenvertaisuuden toteutumista.

Oikeusasiamies ei pitänyt piiritullikamarin ohjetta kanteissa esitetyllä perusteella lainvastaisena.

Ks. myös oikeusasiamiehen päätös 26.2.1997, dnro 2012/4/95

/V

EY:n tullittomuusasetus_45_Art.
HM_5_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Asianajotoimisto
Valtion vakuusrahasto
Yksityisetsivä
Käsitys

R:EOA
D:822/4/96
A:18.11.1997

/O

Viranomaisen toimeksianto yksityiselle

Vahingonkorvausasiassa vastaajana ollut entinen pankinjohtaja kanteli siitä, että valtion vakuusrahasto oli käyttänyt häntä koskevien henkilökohtaisten tietojen hankkimiseen yksityisetsivätoimistoa. Tarkoitus oli ollut tutkia pankin-

johtajan varallisuusasemaa ja mahdollisia omaisuuden luovutuksia, koska häneltä ei ollut löytynyt merkittävää omaisuutta vahingonkorvauskanteeseen liittyneessä takavarikko-yrityksessä.

Oikeusasiamies totesi kannanottonaan seuraavan.

Vakuusrahasto oli valtuuttanut asianajotoimiston tutkimaan kyseisiä asioita harkitsemallaan tavalla. Asianajotoimisto oli esittänyt harkittavaksi yksityisetsivätoimiston käyttämistä. Näin oli meneteltykin.

Oikeusasiamies ei pitänyt laillisuuden ja oikeusturvan näkökulmasta ongelmana sitä, että viranomaisen turvautuu tarvittaessa asianajajan apuun. Vaikka asianajaja ei toimikaan virkavastuulla, asianajajiin kohdistuu joka tapauksessa asianajajista annetun lain mukaista julkista valvontaa. Asianajajan toimialaan kuuluvien tehtävien hoitaminen virkatehtävänä saattaisi varsinkin erikoistietoa ja -taitoa vaativissa tapauksissa olla epätarkoituksenmukaista ja oikeusturvan näkökulmasta jopa epäsuotavaa.

Ei myöskään ole sinänsä kiellettyä, että viranomaisen antaa toimialaansa kuuluvaa tutkimus- tai selvitystyötä koskevan toimeksiannon muullekin yksityiselle henkilölle tai yhteisölle, joka harjoittaa lain sallimaa ja hyvän tavan mukaisesti ammattia tai elinkeinoa, kuten esimerkiksi yksityisetsivätoimistolle.

On kuitenkin selvää, että yksityisen harjoittama tutkimustoiminta ei voi toimeksiannon perusteella käsittää julkisen vallan käyttöä eikä sitä myöskään voida pitää julkisen tehtävän hoitamisena. Viranomaiselta saatu toimeksianto ei anna oikeutta ulottaa tutkimuksia yksilön kotirauhan tai muun yksityisyyden suojan piiriin.

Viranomaiselle kuuluvan selvitystyön teettämiseen yksityisellä liittyy silti ongelmia sen vuoksi, että yksityiset ammatinharjoittajat eivät toimi virkavastuulla. Virkavastuun puuttuminen saattaa avata mahdollisuuden väärinkäytöksille.

Pääsääntönä on tämän vuoksi edelleen pidettävä, että virkatoimintaan kuuluvaa tiedonhankintaa palvelevat selvitykset tehdään virkatyönä, johon liittyy myös virkavastuu. Viime kädessä, mikäli edellytykset täyttyvät, viranomaisen on turvaututtava poliisin apuun. Mikäli yksityiselle annetaan toimeksianto, viranomaisen tulee rajata se riittävästi sekä antaa tehtävän suorittamiseksi tarpeelliset ohjeet.

Oikeusasiamiehen mielestä valtion vakuusrahasto oli puheena olevassa tapauksessa luottanut valitsemansa asianajotoimiston harkintaan siitä, millä tavalla tietoa oli tarkoituksenmukaisinta hankkia ja kenellä selvityksiä oli parasta teettää. Asianajotoimiston ja yksityisetsivän kautta hankittu selvitys ei ollut loppujen lopuksi käsittänyt juuri muuta kuin kantelijaa koskevia julkisia verotustietoja.

Oikeusasiamies katsoi, että asiassa ei ollut kantelussa väitetyllä perusteella tältä osin ilmennyt perusteita epäillä lainvastaista tai virheellistä menettelyä.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Kuvataiteilija	R:EOA
Verotus	D:1421/4/95
Esitys	A:23.6.1997

/O

Kuvataiteilijoiden verotuksen ennustettavuus

Kuvataiteilija kanteli verotustensa huonosta ennustettavuudesta. Hänen toimintansa verotusperusteet olivat vaihdelleet vuosittain. Espoon verotoimisto oli tulkinnut tämän toiminnan joko tuloverolaisissa tarkoitettuksi ansio- tai harrastustoiminnaksi taikka elinkeinoverolain alaiseksi ammattitoiminnaksi.

Oikeusasiamies totesi kannanottonaan seuraavan.

Kantelijan taiteilijatoiminnan vero-oikeudellinen asema on ollut tulkinnanvarainen kysymys. Veroviranomaisten ei voitu katsoa toimineen lainvastaisesti tai ylittäneen harkintavaltansa arvioidessaan verotuksen perusteita. Viranomaiset olivat myös pyrkineet ottamaan huomioon aina siihen mennessä aikaisemmilta vuosilta annetut lääninoikeuden päätökset. Uudenmaan lääninoikeuden eri vuosilta antamien päätösten jälkeen kantelijan verotukset oli perusteiltaan toimitettu hänen vaatimuksiensa mukaisesti.

Verohallituksen mukaan taiteilijatoiminnan verotuksen erityisongelmat olivat verottajan tiedossa. Oikeusasiamiehen mielestä minkään verovelvollisryhmän osalta ei kuitenkaan voitu pitää kohtuullisena sitä, että verotuksen ennustettavuus oli niin heikko kuin kantelijan tapauksessa.

Verohallituksen tehtäviin kuuluu oikean ja yhdenmukaisen verotuksen edistäminen. Tähän kuuluu myös verotuksen ennustettavuuden parantaminen. Oikeusasiamies esitti harkittavaksi, voitaisiinko nykytilannetta erityisesti kuvataiteilijoiden kohdalla kohentaa esimerkiksi laatimalla taiteilijaverotuksen yleisperiaatteet kattava ohje muun ohella jo olemassa olevaa oikeuskäytäntöä hyväksi käyttäen.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Liikkumisvapauden rajoittaminen	R:EOA
Lääninhallitus	D:2543/4/96
Moottoriajoneuvojen nopeuskilpailut	A:31.12.1997
Nimismiespiiri	
Käsitys	

/O

Liikkumisvapauden rajoittaminen rallikilpailun takia

Kantelija arvosteli Hämeen lääninhallitusta ns. Lahti-Rallin järjestelyjen takia. Kantelijan mukaan viranomaiset eivät olleet riittävän hyvin turvanneet hänen oikeuttaan liikkuu kilpailureitin varrella sijaitsevaan kotiinsa ja sieltä pois. Suljettu tieosuus oli ollut ainoa reitti hänen kotiinsa. Rallikilpailun järjestäjät olivat estäneet kantelijan pääsyn tielle pysäköimällä autonsa kantelijan pihatielle.

Oikeusasiamies lausui kannanottonaan seuraavan.

Hallitusmuodon 7 §:n mukaan jokaisella on vapaus liikkua maassa ja valita asuinpaikkansa. Asuinpaikkaan johtavan, yleiselle liikenteelle tarkoitetun liikenneväylän sulkeminen merkitsee puuttumista tähän perusoikeuteen. Sen vuoksi on tulkittava suppeasti niitä tieliikennelain ja -asetuksen säännöksiä, jotka oikeuttavat tien sulkemiseen erilaisten kilpailujen takia.

Liikkumisvapauden rajoituksen hyväksyttävyyttä arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota rajoituksen tarkoitukseen. Esimerkiksi tietyöstä johtuva tien sulkeminen oikeuttaa huomattavasti pidemmälle menevään liikkumisvapauden rajoittamiseen kuin moottoriajoneuvojen nopeuskilpailut. Tällaisten kilpailujen takia tapahtuvasta tien sulkemisesta ei saisi aiheutua normaalia elämää haittaavia liikkumisrajoituksia suljetun tieosuuden varrella asuville sellaisille henkilöille, jotka eivät ole vapaaehtoisesti suostuneet näihin rajoituksiin. Tätä käsitystä tukee myös se näkökohta, että moottoriajoneuvojen nopeuskilpailuista on tunnetusti muutakin haittaa tien varrella asuville.

Lääninhallituksen mukaan liikkumisvapauden rajoitus ei ollut tässä tapauksessa vaarantunut, ottaen huomioon tien sulkemisen lyhytaikaisuus. Lääninhallitus katsoi, ettei kantelijalla ollut tien sulkemisen aikana "todellista tarvetta" poistua kiinteistöltään ja että kysymys oli "vain periaatteesta".

Oikeusasiamies piti lääninhallituksen lähtökohtaa virheellisenä. Kun liikkumisvapaus oli jokaiselle tarkoitettu perusoikeus, ei voitu ajatella, että tämän perusoikeuden toteutuminen jäisi riippumaan siitä, miten viranomainen tai nopeuskilpailujen yksityinen järjestäjä arvioi kunkin tien varrella asuvan "todellisen tarpeen" päästä kotiinsa ja sieltä pois.

Oikeusasiamiehen mukaan lääninhallituksen päätöksen mukaiset lupaehdot olivat jääneet epämääräisiksi liikkumisvapauden näkökulmasta. Jollei liikkumisvapautta ollut tarkoitettukaan turvata ehdottomassa muodossa, sallituiksi tarkoitettujen rajoitukset olisi tullut määrätä tarkkarajaisemmin. Ongelmaksi oli nyt jäänyt se, että liikkumisvapauden rajoituksen kesto ja ulottuvuus oli tosiasiallisesti jätetty virkavastuuta vailla olevien kilpailun järjestäjien vapaaseen harkintaan. Oikeusasiamiehen käsityksen mukaan lääninhallituksen olisi lupaehdoissa tullut täsmällisemmin määrätä siitä, miten suljettujen tieosuuksien varrella asuvien kulkuyhteys oli turvattava ja kuinka pitkiä odotusaikoja oli enintään sallittava.

Oikeusasiamies saattoi sisäasiainministeriön tietoon käsityksensä hallitusmuodon 7 §:n 1 momentin tulkintavaikutuksesta tien tilapäistä sulkemista koskeviin tieliikennelain ja -asetuksen säännöksiin. Hän kiinnitti samalla Etelä-Suomen lääninhallituksen huomiota vastaisen varalle siihen, että moottoriajoneuvojen nopeuskilpailujen lupaehdot määritellään lupapäätöksessä riittävän täsmällisesti ja tarkkarajaisesti.

/V

HM_7_§_1_mom.

TieliikenneL_54_§_2_mom.

TieliikenneA_51_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Esteellisyys

R:AOA

Kunnanjohtaja

D:1946/4/96

Oikaisupyyntö

A:30.11.1998

Päätös

Täytäntöönpano

Käsitys

/O

Kunnan oikaisupyyntöön peruutus ja vs kunnanjohtajan esteellisyys

Kantelijat arvostelivat muun muassa sitä, että Äetsän vs kunnanjohtaja peruutti ilman kunnanhallituksen päätöstä kunnan lääninhallitukselle tekemän oikaisuvaatimuksen kunnan valtionosuus-selvitystä vuodelta 1992 koskeneeseen lääninhallituksen päätökseen. Heidän mielestään vs kunnanjohtaja ylitti asiassa toimivaltansa, vaikkakin kunnanhallitus hyväksyi menettelyn jälkikäteen päätöksellään.

Kantelijoiden mielestä kunnanhallituksen esittelijänä toiminut vs kunnanjohtaja oli myös esteellinen, kun hän esitteli kunnanhallituksen kokouksessa kunnanvaltuuston päätöksen vastaisesti asian, joka koski lisäselvityksien hankkimista valtionosuusasiassa. Kunnanhallitus päätti pyytää selvityksiä vain asian valmistelusta ja hankkeen toteuttamisesta vastaneilta eikä takaisinperinnän valvomatta jättämisestä vastaneilta virkamiehiltä.

AOA Paunio totesi kannanottonaan mm. seuraavaa.

Oikaisupyyntöön peruutus

Kunnallislain mukaan kunnanjohtajalla oli oikeus käyttää puhevaltaa kunnanhallituksen puolesta. Se antoi toimivallan myös ratkaisun tekemiseen puhevallan käyttämisestä. Kunnanjohtaja saattoi kuitenkin tarvita asiasta kunnanhallituksen kannanoton. Oikeuskirjallisuudessa on esitetty, että kunnanjohtaja voi itse ratkaista sen, käytetäänkö ja miten kunnan puhevaltaa, vain milloin asia sinänsä on luonteeltaan ja merkitykseltään sellainen, että sen ratkaiseminen on katsottava olevan hänen toimivaltansa rajoissa.

Vs kunnanjohtaja ja asiassa kuullut kunnanhallituksen jäsenet ja kokouksen pöytäkirjanpitäjä kertoivat selvityksessään, että oikaisuvaatimuksen peruuttamista oli käsitelty kunnanhallituksen kokouksessa jo ennen peruuttamista koskeneen kirjeen lähettämistä ja että kunnanhallitus olisi päättänyt peruuttamisesta ns. lista-asioiden ulkopuolella. Menettelyä ei heidän mukaansa kuitenkaan tuossa vaiheessa pöytäkirjattu, koska julkiseksi tulon katsottiin voivan vahingoittaa kunnan etua.

Vaikka kunnanhallituksen jäsenet ovat pitäneet tarpeellisena käsitellä kokouksessaan menettelyä oikaisuvaatimusasiassa, ei tällä voida katsoa olleen oikeudellista merkitystä, koska päätöksenteossa ei ollut noudatettu kunnallislain säännöksiä muun muassa pöytäkirjaamisesta. Näin ollen asiassa esitetyn selvityksen perusteella ei voida päätyä siihen johtopäätök-

seen, että vs kunnanjohtajan menettely olisi perustunut kunnanhallituksen päätökseen peruuttaa oikaisuvaatimus.

Kunnanhallitus kuitenkin hyväksyi sittemmin kokouksessaan vs kunnanjohtajan menettelyn asianmukaisessa järjestyksessä. Näin ollen AOA:lla ei ollut aihetta puuttua vs kunnanjohtajan menettelyyn oikaisuvaatimuksen peruuttamisessa.

Oikaisuvaatimuksen peruuttamiseen liittyi lääninhallituksen virkamiesten sekä kunnan edustajien välillä käyty neuvottelu valtiosuuden takaisinperinnän syistä ja jatkomenettelystä. Vs kunnanjohtaja laati neuvottelusta muistion, joka merkittiin salaiseksi.

AOA totesi siltä osin kuin muistiota oli muun muassa kunnanhallituksen kokouksen pöytäkirjassa käsitelty salaisena, että muistio ei sisältänyt mitään sellaista tietoa, jota olisi lain mukaan tullut käsitellä salaisena. Sen sijaan yleisten asiakirjain julkisuudesta annetun lain 5 §:n nojalla muistio on kuitenkin ollut ainoastaan luvanvaraisesti julkinen.

AOA saattoi tämän käsityksensä kunnanhallituksen ja vs kunnanjohtajan tietoon sekä niiden kunnanhallituksen jäsenten ja virkamiesten tietoon, joita oli kuultu asiasta.

Kunnanvaltuuston päätös lisäselvityksen hankkimisesta ja päätöksen täytäntöönpano

Kantelijat arvostelivat vs kunnanjohtajaa siitä, että hän olisi esitellyt kunnanvaltuuston tekemän päätöksen lisäselvityksen hankkimisesta virheellisesti kunnanhallitukselle. Kantelijoiden mukaan kunnanhallitus oli tämän vuoksi päättynyt pyytämään selvitystä vain valtiosuushankkeen valmistelijoilta ja hankkeen toteuttamisessa mukana olleilta, ei kailta asian käsittelijöiltä, siis myös vs kunnanjohtajalta.

Saadun selvityksen perusteella AOA katsoi, että kunnanvaltuuston päätös lisäselvityksen hankkimisesta oli tulkinnanvarainen. Kysymys näyttäisi olleen ensi sijassa sen selvittämisestä, oliko asiassa vielä mahdollista esimerkiksi ylimääräisin muutoksenhakekeinoin saada valtiosuus palautetuksi kunnalle. Kunnanvaltuusto oli kunnanhallituksen esityksestä poikkeavassa ratkaisussaan jättänyt nimeämättä tarkemmin ne henkilöt, joiden kuuleminen olisi tarpeellista muutoksenhaku-mahdollisuuksien selvittämiseksi. Kunnanvaltuusto katsoi myös sittemmin päätöksessään, ettei hankittu selvitys antanut aihetta lisätoimenpiteisiin.

Vs kunnanjohtaja oli selvityksessään todennut jättäneensä esittelyn "avoimeksi" kunnanvaltuuston päätöksen tulkinnanvaraisuuden vuoksi.

Kunnanhallitus sen sijaan teki päätöksen, jossa nämä virkamiehet yksilöitiin. Tosin kunnanhallituksenkin päätös selvityksen hankkimisesta oli tulkinnanvarainen muun muassa siltä osin kuin siinä mainittiin "kyseisenä aikana" kunnanjohtajan virassa olleelta hankittavasta selvityksestä. AOA katsoi, että vs kunnanjohtajan esitystä tai kunnanhallituksen päätöstä ei voida pitää selvästi kunnanvaltuuston päätöksen vastaisena ja siten virheellisenä.

Kantelijoiden mielestä vs kunnanjohtaja oli esteellinen esittellessään lisäselvityspyynnön kunnanhallituksessa, koska kunnanvaltuuston vaatimus lisäselvityksestä koski heidän mielestään myös häntä. Vs kunnanjohtaja totesi selvityksessään, että hän ei katso olleensa jäävi, koska lisäselvitystä ei ollut pyydetty häneltä.

AOA:n käsityksen mukaan vs kunnanjohtajan on kuitenkin täytynyt mieltää jättäessään esittelynsä avoimeksi, että hän on voinut kuulua kunnanvaltuuston tarkoittamaan henkilöpiiriin oikaisuvaatimuksen käsittelyyn osallistuneena henkilönä.

Asianosainen on hallintomenettelylain 10 pykälän 1 momentin 1 kohdan nojalla esteellinen käsittelemään asiaa. Tässä lainkohdassa on kysymys osallisuusjäävistä. Tällöin asian ratkaisu koskee virkamiehen tai hänen lähisukulaisensa oikeutta, etua tai velvollisuutta. Jos lisäselvityspyyntöä koskeneen asian ratkaisun katsotaan koskeneen välittömästi vs kunnanjohtajaa, oli hän hallintomenettelylain 10 §:n 1 momentin 1 kohdan nojalla esteellinen esittelemään asiaa kunnanhallituksessa.

Asian tulkinnanvaraisuudesta johtuu, että esteellisyysperusteena voisi tulla kysymykseen myös hallintomenettelylain 10 §:n 1 momentin 2 kohdan mukainen intressijäävi. Vs kunnanjohtajalla oli joka tapauksessa odotettavissa erityistä hyötyä siitä, että lisäselvityspyyntö kohdistettaisiin vain hankkeen toteutusvaiheessa käsittelyyn osallistuneisiin. Esittely, vaikkakin ilman yksilöityä ratkaisuehdotusta, ei AOA:n mielestä myöskään ollut sellaista asian käsittelyä, ettei se olisi asian laadun vuoksi voinut vaikuttaa käsittelyyn.

Esteellisyysäännöksillä pyritään suojaamaan hallintomenettelyn puolueettomuutta ja objektiivisuutta. Yleisen luottamuksen turvaamiseksi esteellisyys tulee aina ottaa huomioon, vaikkei se olisikaan konkreettisesti vaikuttanut hallintotoimiin tai -päätöksiin.

Näin ollen AOA katsoi, että silloisen vs kunnanjohtajan olisi tullut esteellisenä pidättäytyä asian esittelystä kunnanhallituksessa ja muista kunnanvaltuuston päätöksen täytäntöönpanotoimista.

Hänen menettelynsä moitittavuutta arvioidessaan AOA otti kuitenkin huomioon kunnanvaltuuston päätöksen tulkinnanvaraisuuden. Tästä syystä hän tyytyi saattamaan käsityksensä vs kunnanjohtajan menettelyn virheellisyydestä Äetsän kunnanhallituksen ja vs kunnanjohtajan tietoon.

/V

HM_10_§

HM_16_§

Kunnallisl_31_§

KunnallisL_58_§

KunnallisL_148_§

AsiakJulkL_5_§

HallintomenettelyL_10_§

HallintomenettelyL_11_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Asianosaisjulkisuus
Diaari
Julkisuus
Neuvontavollisuus
Potilas
Salassapito
Terveysturvakeskus
Toimittaja
Käsitys

R:AOA
D:2089/4/96
A:18.6.1998

/O

Toimittajan oikeus saada tietoja Terveysturvakeskuk-
sen diaarista

Toimittaja soitti Terveysturvakeskukseen tarkistaakseen, oliko sinne jätetty kantelukirjoitus, jonka kopian hän oli aiemmin saanut haltuunsa sen laatijalta. Oikeusturvakeskuksen kirjaamon henkilökunta kieltäytyi kertomasta asiaa vedoten salassapitosäännöksiin. Asia siirrettiin viraston lakimiehelle, joka ilmoitti toimittajalle samansisältöisen kantansa. Toimittaja pyysi lakimiestä soittamaan kantelukirjoituksen laatijalle, joka olisi voinut kertoa valtuuttaneensa hänet tiedustelemaan asiaa, ja antoi kyseisen henkilön puhelinnumeron.

AOA Paunio totesi kanteluun antamassaan päätöksessä mm. seuraavaa.

Diaarimerkintöjen julkisuus ja salassapito

Potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 13 §:n nojalla potilasasiakirjoihin sisältyvät tiedot ovat salassa pidettäviä. Terveysturvakeskukseen ammattihenkilöstö tai muu terveysturvakeskukseen toimintayksiköissä työskentelevä taikka sen tehtäviä suorittava henkilö ei voi ilman potilaan kirjallista suostumusta antaa sivulliselle potilasasiakirjoihin sisältyviä tietoja. Valtion virkamies on myös valtion virkamieslain 17 §:n nojalla velvollinen pitämään salassa salassa pidettäväksi määrättyjä tai yleensäkin toisen terveystilaa koskevia tietoja. Kun jokin asia on salassa pidettävä, koskee tämä asiakirjajulkisuuslain 16 §:n mukaan siihen liittyviä asiakirjoja.

Kun diaarimerkinnät sisältävät salassa pidettäviä tietoja, ne eivät ole julkisia eikä diaarista saa aiheutua salassa pidettävän tiedon paljastumista. Saadun selvityksen mukaan nyt kysymyksessä olevassa asiassa diaari sisälsi edellä sanotun perusteella salassa pidettäväksi luokiteltavia tietoja potilaasta ja hänen hoitosuhteestaan.

Näin ollen AOA katsoi, että Terveysturvakeskukseen lakimiehen tulkinta kyseessä olleiden diaaritietojen salaisuudesta ei ollut virheellinen sikäli kuin salassa pidettävyys koski tietoja potilaan nimestä ja hänen hoitosuhteestaan. Kysytyistä tiedoista sen sijaan kantelijan nimi ja kantelun saapumisajankohta eivät hänen näkemyksensä mukaan ole potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain tai asiakirjajulkisuuslain nojalla salassa pidettäviä.

Asianosaisjulkisuus

Lakimies totesi selvityksessään muun ohella myös, että lapsen

vanhemmalla ei ole yksinomaan vanhemmuutensa perusteella oikeutta saada potilasasiakirjoihin kirjattuja lapsen terveydentilaa koskevia tietoja. Hänen tulee lakimiehen käsityksen mukaan olla myös lapsensa huoltaja tai hänellä tulee olla oikeus tietoon asiakirjajulkisuuslain 19 §:n 1 momentissa määritellyn asianosaisuuden perusteella.

AOA:n mielestä tässä asiassa ei kuitenkaan ollut vanhemman osalta kysymys potilasasiakirjoihin kirjattujen lapsen terveydentilaa koskevien salassa pidettävien tietojen luovuttamisesta. Kysymys oli siitä, oliko lapsen vanhemmalla kantelun tekijänä asianosaisen oikeus tietoon hänen lähettämänsä kantelukirjoituksen sisällön kirjaamisesta ja kirjelmän saapumisesta virastoon.

AOA:n käsityksen mukaan tieto asian vireille tulosta koskee kantelijan etua, oikeutta tai velvollisuutta siten kuin asiakirjajulkisuuslain 19 §:n 1 momentista tarkoitetaan. Näin ollen hän piti virheellisenä lakimiehen ja Terveystieteiden tutkimuskeskuksen tässä asiassa esittämää käsitystä siitä, ettei kantelukirjoituksen oikeusturvakeskukselle jättänyt henkilö olisi ollut oikeutettu asianomistajana saamaan tietoa asian vireille tulosta.

Lakimiehen menettely

Lakimiehen selvityksen mukaan toimittaja oli puhelimitse tiedustellut ensiksi kirjaajalta ja sittemmin lakimieheltä, oliko nimeltä mainittu lapsen äiti kannellut Terveystieteiden tutkimuskeskukselle lapsen hoidosta. Toimittajan kertoman mukaan hän oli tiedustellut, oliko virastoon jätetty hänen saamansa kopion mukainen kantelu vai ei.

Lakimies kertoi selvityksessään, että oikeusturvakeskus ei pääsääntöisesti luovuta puhelimitse kantelijalle tai hänen avustajalleen salassa pidettäviä tietoja. Hän kertoi ilmoittaneensa toimittajalle, ettei pyydettyä tietoa voida ilmoittaa toimittajalle puhelimitse ilman asianosaisen suostumusta. Lakimies kertoo soittaneensa kantelun tehneelle henkilölle toimittajalta saamaansa puhelinnumeroon useamman kerran tavoittamatta ketään.

AOA:n mielestä toimittajan esittämää pyyntöä ei olisi voitu toteuttaa paljastamatta salassa pidettävää tietoa potilaasta ja hoitosuhteen olemassaolosta. Näin ollen salassa pidettävän tiedon antamiselle asetettu vaatimus kirjallisesta pyynnöstä ja valtuutuksesta oli asiakirjain julkisuuslain 7 §:n ja potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 13 §:n mukainen ja tarpeellinen turva henkilötietojen suojalle.

Selvityksestä ilmeni myös, että lakimies oli ohjannut toimittajan soittamaan viraston apulaisjohtajalle asiakirjojen luovuttamisesta. Hallintomenettelylain 4 §:n mukaisen yleisen neuvontavelvollisuuden perusteella lakimiehen olisi kuitenkin tullut ohjata toimittaja kirjallisesti pyytämään asiakirjajulkisuuslain 8 §:n mukaista valituskelpoista viranomaisratkaisua asiakirjan julkisuuteen ja esittämään tässä vaiheessa asianomistajan kirjallisen valtuutuksen.

Tältä osin AOA katsoi lakimiehen laiminlyöneen neuvontavelvollisuutensa ja menetelleen siten virheellisesti.

AOA saattoi käsityksensä lakimiehen menettelyn virheellisyydestä hänen tietoonsa. Hän saattoi myös Terveystieteiden tutkimuskeskuksen ja lakimiehen tietoon käsityksensä diaaritietojen julkisuudesta ja asiainosaisjulkisuudesta tässä asiassa.

/V

HM_8_§
HM_16_§_2_mom.
Potilaan_asetuksesta_ja_oikeuksista_annettu_laki_13_§
Valtion_virkamieslaki_17_§
AsiakJulkL_7_§
AsiakJulkL_8_§
AsiakJulkL_19_§_1_mom.
HallintomenettelyL_4_§
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Sairaanhoitokustannukset	R:AOA
Sosiaaliturva	D:1132/4/96
Yhdenvertaisuus	A:21.10.1998
Yksityislääkäri	
Esitys	

/O

Sairaanhoitokustannusten korvaaminen

Kokemäen terveyslautakunta oli tehnyt päätöksen, jonka mukaan terveyskeskuksessa tutkittiin myös yksityislääkäreiden määrämät laboratoriotutkimukset. Ne tutkimukset, joita ei voitu tehdä terveyskeskuksessa, lähetettiin päätöksen mukaan yksityisiin laboratorioihin, jotka laskuttivat tutkimuksen hinnan suoraan potilaalta. Päätös tehtiin, koska yksityinen lääkärikeskus paikkakunnalla oli lopettanut varsinaisen laboratoriotuiminnan. Lääkäripula oli toisaalta selvästi lisännyt potilaiden tarvetta hakeutua yksityislääkäreiden vastaanotoille.

Yksityislääkäri oli määrännyt kantelijalle suoritettavaksi laboratoriotutkimuksen, jota varten häneltä otettiin näyte Kokemäen terveyskeskuksessa. Näytettä ei tutkittu terveyskeskuksessa, vaan se lähetettiin tutkittavaksi yksityiseen tutkimuslaboratorioon. Se laskutti potilaalta näytteen tutkimuksesta aiheutuneet kustannukset 209 markkaa.

Kantelija haki korvausta kustannuksista, mutta Kansaneläkelaitoksen paikallistoimisto hylkäsi hakemuksen, koska tutkimuksen tarve oli todettu ja määräys annettu terveyskeskuksessa ja koska tutkimus kuului sen mukaan julkisen terveydenhuollon kustannettaviksi valtionapuna saaduilla varoilla. Kantelija valitti päätöksestä Lounais-Suomen vakuutusalueen sosiaalivakuutuslautakuntaan, joka hylkäsi valituksen.

Kantelija haki laboratoriotutkimuksesta aiheutuneiden kustannusten korvaamista myös kaupungin sosiaali- ja terveyslautakunnalta, mutta sekään ei korvannut kustannuksia. Kaupungin hallitus pysytti lautakunnan päätöksen. Turun ja Porin lääninoikeus hylkäsi kantelijan valituksen, koska kunta ei ollut rikkonut velvollisuuttaan sairaanhoidon järjestämisessä eikä kysymys myöskään ollut sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionosuudesta annetun lain 4 §:n 4 kohdassa tarkoitettusta kunnan hankkimasta palvelusta.

Sosiaali- ja terveysministeriö totesi antamassaan lausunnossa, että sairausvakuutuksen osalta asiakirjoista ilmenevä ratkaisu on voimassa olevan oikeuskäytännön mukainen. Käytännössä tämä merkitsee sitä, että yksityisellä sektorilla tehtyjen tutkimusten kustannukset voivat joissakin yksittäisissä tapauksissa jäädä kokonaan asiakkaan maksettaviksi. Tällaista tilannetta ei ministeriön mukaan voida pitää hyväksyttävänä ja sen korjaaminen tulee ottaa huomioon lainsäädäntöä kehitettäessä.

AOA Paunio kiinnitti kanteluun antamassaan päätöksessä huomiota siihen, että nyt esillä olevassa tapauksessa sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionosuudesta annetun lain säännös (4 §) ja sairausvakuutuslain säännös (11 a §) olivat johtaneet sellaisiin tulkintoihin, joista oli aiheutunut asiakkaalle haittaa siten, että hän oli joutunut itse maksamaan yksityislääkärin määräämän ja terveyskeskuksessa otetun näytteen tutkimuksesta yksityisessä laboratoriossa aiheutuneet sairaanhoitokustannukset saamatta korvauksia Kansaneläkelaitokselta tai julkisesta terveydenhuollosta.

Kansaneläkelaitos oli katsonut, ettei asiakas ollut oikeutettu sairausvakuutuslain mukaiseen korvaukseen, koska laboratoriotutkimuksen osalta oli kokonaisuudessaan kysymys julkisen terveydenhuollon toiminnasta, jonka kustannuksiin sairausvakuutus ei voinut osallistua. Kunta oli puolestaan katsonut, ettei kyseinen näytteenotto kuulunut kunnan järjestämisvastuuseen ja oli tämän vuoksi kieltäytynyt korvaamasta kustannuksia.

AOA totesi, että tässä puutteellisen ja epäselvän lainsäädännön soveltamistilanteessa hän ei voinut tapahtuneesta huolimatta pitää Kansaneläkelaitoksen, Lounais-Suomen vakuutusalueen sosiaalivakuutuslautakunnan, Kokemäen kunnan terveyslautakunnan tai Turun ja Porin lääninoikeuden menettelyä lainvastaisena. Hänen mielestään ei voitu kuitenkaan pitää lainkaan hyväksyttävänä sitä lopputulosta, että asiakas joutuu lääkärin määräämiin välttämättömiin tutkimuksiin hakeutuessaan maksamaan itse näistä tutkimuksista aiheutuneet kustannukset, koska kunnallinen ja valtiollinen korvausjärjestelmä eivät ole lain puutteellisuuden ja epäselvyyden vuoksi päässeet yksimielisyyteen laintulkinnasta.

Kansalaisten sosiaaliturvaan ja terveydenhuoltoon liittyvien säännösten tulee AOA:n mielestä olla niin täsmällisiä ja yksiselitteisiä, ettei nyt esillä olevan kaltaisia tulkintaerimielisyyksiä ja haittoja synny.

Koska kantelijan kuten useiden muidenkin vakuutettujen kohdalla sairausvakuutuslain 11 a §:n soveltaminen oli osoittautunut ongelmalliseksi, AOA piti säännöksen selkeyttämistä ja täydentämistä välttämättömänä, jotta vakuutettujen oikeusturva sairaanhoitokustannusten korvaamisessa varmentuisi. Säännöksen tulkintaa ei hänen nähdäkseen voitu jättää Kansaneläkelaitoksen soveltamisohjeiden varaan.

AOA totesi, että ministeriön tiedossa jo pitkään olleen lainsäädännöllisen epäkohdan poistaminen vaatii kiireellisiä toimenpiteitä. Hän pyysi ministeriötä ryhtymään näihin toimenpiteisiin, koska lainsäädäntö oli johtanut kantelijan kohdalla

ja saattoi johtaa muissakin tapauksissa siihen, että lääkärin määräämiä potilaalle välttämättömiä terveydenhoidon kustannuksia ei joissakin yksittäisissä tapauksissa korvattaisi lainkaan potilaalle hänestä riippumattomista palvelujen järjestelyihin liittyvistä syistä. Tätä AOA ei voinut pitää ihmisten yhdenvertaisen kohtelun kannalta hyväksyttävänä.

AOA esitti sosiaali- ja terveysministeriölle käsityksensä asiasta ja pyysi ilmoittamaan 31.3.1999 mennessä toimistaan asiassa.

Ks. myös dnro 2124/2/98

/V

Sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionosuudesta annettu laki 4 §
Sairausvakuutuslaki 11a §
HM 5 §

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Perusturvalautakunta	R:AOA
Päätös hakemukseen	D:1768/4/96
Toimeentulotuki	A:28.10.1998
Huomautus	

/O

Oikeus välttämättömään toimeentuloon

Kantelija oli hakenut toimeentulotukea sähköön liittymismaksuun joulukuusta 1995 lukien useita kertoja Forssan perusturvalautakunnalle osoittamissaan kirjeissä ja oikaisuvaatimuksissa sekä valituksissaan lääninoikeudelle. Hän sai asiasta perusturvalautakunnan päätöksen vasta lokakuussa 1996 lääninoikeuden palautettua vaatimuksen perusturvalautakunnan käsiteltäväksi.

Hän ei saanut päätöstä myöskään joulukuussa 1995 esittämänsä takautuvaa toimeentulotutukea koskeneeseen toimeentulotukihakemukseen. Hän oli pyytänyt tammikuussa 1996 tiedot asiansa käsittelyyn perusturvalautakunnassa osallistuneista, mutta ei ollut vielä syyskuun 1996 alkuun mennessä saanut pyytämiään pöytäkirjanotteita.

Perusturvalautakunta oli hylännyt kantelijan hakemuksen saada toimeentulotukea 1.9.1996 lukien, koska hän ei ollut kehoituksista huolimatta luopunut kannattamattomasta yritystoiminnastaan ja hakeutunut ensisijaisena pidettävän työttömyysturvan piiriin. Kantelijan mukaan hänen hallitusmuodossa turvattu oikeutensa välttämättömään toimeentuloon vaarantui.

Velvollisuudesta käsitellä asia

AOA Paunio viittasi hallitusmuodon 16 §:n ja hallintomenettelylain 23 ja 24 §:n säännöksiin ja totesi käsityksensä, että hallintoviranomaisten on tehtävä päätös toimivaltaiselle viranomaiselle tehtyyn, lakiin perustuvaan sosiaaliturvatuutta koskevaan hakemukseen. Tämä kuuluu asian asianmukaiseen käsittelyyn ja turvaa hallitusmuodossa edellytetyn henkilön oikeuden saada oikeuksiaan koskeva päätös tuomioistuinten tutkittavaksi. Sosiaalihuoltolain 45 §:ään sisältyy lisäksi säännös viranhaltijan päätöksestä sosiaalihuoltoa koskevassa asiassa.

AOA totesi, että kantelijan toimeentulotukihakemusten käsittelyä oli tosin vaikeuttanut se, että hän oli esittänyt uusia hakemuksia perusturvalautakunnalle osoittamissaan kirjeissä ja perusturvalautakunnalle tekemiensä oikaisuvaatimusten yhteydessä eikä suoraan sille viranhaltijalle, jolle ensi asteen päätöksenteko asiassa on kunnan johtosäännön mukaan kuulunut.

Perusturvalautakunta oli kuitenkin ollut velvollinen siirtämään hallintomenettelylain 8 §:stä ilmenevä oikeusohje huomioon ottaen asianomaisen viranhaltijan käsiteltäväksi ne hakemukset, joita se ei ollut ollut toimivaltainen itse käsittelemään ensi asteena. Hallitusmuodon 16 §:ssä jokaiselle turvattu oikeus saada asiansa käsitellyksi viivytyksettä tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa ei ollut AOA:n mielestä kantelijan kohdalla toteutunut.

Perusturvalautakunta menetteli AOA:n käsityksen mukaan lainvastaisesti, kun se ei tehnyt päätöstä tai tarvittaessa siirtänyt vaatimusta toimeentulotuen saamisesta sähköön liittymismaksuun ja takautuvaan toimeentulotukeen viranhaltijan käsiteltäväksi. Hän piti sähköön liittymismaksua koskevan vaatimuksen käsittelemättä jättämistä kantelijan toistuvasti esittämistä vaatimuksista huolimatta erityisen moitittavana.

AOA antoi Forssan perusturvalautakunnalle huomautuksen lainvastaisesta menettelystä ja kiinnitti lautakunnan huomiota hallintomenettelylain 8 §:n mukaiseen velvollisuuteen siirtää asian käsittely tarvittaessa toimivaltaiselle viranomaiselle. Ainakin kantelijan 5.12.1995 ja 3.1.1996 perusturvalautakunnalle osoittamat hakemukset olivat olleet myös sosiaalityöntekijän käsiteltävänä. Sosiaalityöntekijä menettelikin AOA:n käsityksen mukaan virheellisesti, kun hän jätti tekemättä päätöksen sähköön liittymismaksuun ja takautuvaan toimeentulotukeen haetun tuen osalta. Hän kiinnitti sosiaalityöntekijän huomiota viranhaltijan velvollisuuteen tehdä toimeentulotukihakemusten johdosta sosiaalihuoltolain 45 §:n mukainen päätös.

Oikeudesta toimeentulotukeen ja hallitusmuodossa turvattuun välttämättömään toimeentuloon

Hallitusmuodon 15 a §:n 1 momentin mukaan jokaisella, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon.

Perustuslakivaliokunta käsitteli hallitusmuodon 15 a §:n 1 momentin sisältöä 1.3.1998 voimaan tulleen toimeentulotukilain säätämisen yhteydessä. Se totesi toimeentulotukilakia koskevassa lausunnossaan ensinnäkin (PeVL 31/1997 vp, s. 2-3), että muista taloudellisista ja sosiaalisista perusoikeuksista poiketen hallitusmuodon 15 a §:n 1 momentin säännöstö on laadittu yksilöllisen oikeuden muotoon. Tämä perusoikeussäännös koskee kaikkia ja on ehdoton.

Perustuslakivaliokunta totesi edelleen, että säännös on tarkoitettu sillä tavoin toissijaiseksi, että se tulee sovellettavaksi vasta, jos henkilö ei kykene hankkimaan tällaista turvaa omalla toiminnallaan. Toimeentulotuen ja hallitusmuodon 15 a §:n 1 momentin yhteydestä perustuslakivaliokunta to-

tesi, että toimeentulotukea voidaan käytännössä pitää hallitusmuodossa tarkoitettun ihmisarvoisen elämän edellyttämän toimeentulon ja huolenpidon takuuna siltä osin kuin turvaa annetaan rahamääräisinä suorituksina, vaikka niitä ei voida samaistaa.

AOA totesi, että hallitusmuodon 15 a §:n 1 momentista tai lain esitöistä ei ilmene yksiselitteisesti, milloin henkilön ei katsota kykenevän hankkimaan välttämätöntä toimeentuloaan. Säännöksestä ei ilmene yksiselitteisesti myöskään, mikä vaikutus on sillä, että henkilö on omalla toiminnallaan tai valinnoillaan aiheuttanut sen, että hän ei kykene saamaan välttämätöntä toimeentuloaan.

Hallitusmuodon 15 a §:n 1 momentin valossa ei siis ole riidatonta, katsotaanko työkykyisen yrittäjän, jonka yritystoiminta ei turvaa hänelle edes välttämätöntä toimeentuloa, kykenevän kuitenkin saamaan välttämättömän toimeentulonsa omalla toiminnallaan hakeutumalla työttömäksi työnhakijaksi ja työttömälle tarkoitettun sosiaaliturvan piiriin.

AOA totesi käsityksenään, että perusturvalautakunta on ollut velvollinen hallitusmuodon säännöksen mukaan toimeentulotuesta päättäessään ottamaan huomioon sen, että oikeus välttämättömään toimeentuloon turvataan jokaiselle, joka ei kykene sitä itse hankkimaan.

Asiakirjojen mukaan kantelijalla ei tosin ollut käytettävissä tuloja tai varoja toimeentuloonsa, kun perusturvalautakunta hylkäsi hänen hakemuksensa kokonaan 1.9.1996 lukien. Toisaalta perusturvalautakunta oli ennen hylkäävää päätöstä myöntänyt hänelle toimeentulotukea usean kuukauden ajan ja turvannut hänelle näin tilaisuuden hakeutua ensisijaisena pidettävien toimeentuloa turvaavien etuuksien piiriin.

Hallitusmuodon 15 a §:n 1 momentin sanamuodon tulkinnanvaraisuus huomioon ottaen AOA ei pitänyt perusturvalautakunnan menettelyä, kun se hylkäsi kantelijan hakemuksen sillä perusteella, että hän ei ollut kehotuksista huolimatta luopunut kannattamattomasta yritystoiminnastaan ja hakeutunut ensisijaisena pidettävän työttömyysturvan piiriin, sillä tavoin lainvastaisena, että hän olisi katsonut voivansa puuttua asiaan.

Sosiaalihuoltolain 30 §:n tulkinnasta edellä mainitussa tilanteessa hän totesi kuitenkin, että sosiaali- ja terveystieteiden toimesta kesällä 1998 tehdyistä selvityksistä käy ilmi, että lääninoikeudet olivat vuonna 1997 muuttaneet tulkintaansa verrattuna vuoden 1996 aikana tehtyihin päätöksiin siten, että oikeutta toimeentulotukeen oli lähes kaikissa tapauksissa harkittu hakijan käytettävissä olevien tulojen ja varojen perusteella riippumatta siitä, oliko hakija hakeutunut ensisijaisena pidettävän etuutensa eli työttömyysturvan piiriin.

AOA totesi omana käsityksenään, että vuoden 1997 päätösten mukainen laintulkinta turvasi aikaisempaa paremmin hallitusmuodossa turvatun oikeuden välttämättömään toimeentuloon. Perusturvalautakunta olikin sittemmin Hämeen lääninoikeuden kumottua lautakunnan hylkäävän päätöksen ja palautettua asian lautakunnalle uudelleen käsiteltäväksi, myöntänyt kantelijal-

le toimeentulotukea 1.9.1996 lukien, vaikkakin alennettuna. Uuden toimeentulotukilain voimaan tultua 1.3.1998 lukien se oli myöntänyt kantelijalle toimeentulotukea täysimääräisenä.

/V

HM_15a_§_1_mom.

HM_16_§

HallintomenettelyL_8_§

HallintomenettelyL_23_§

HallintomenettelyL_24_§

SosiaalihuoltoL_45_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Holhouslautakunta

R:AOA

Kuuleminen

D:181/4/96

Lääkäri

A:3.2.1998

Lääkärinlausunto

Potilas

Sosiaalilautakunta

Käsitys

/O

Holhottavaksi esitetyn henkilön kuuleminen

Kantelija pyysi tutkimaan, olivatko mm. Ilmajoen kunnan holhouslautakunnan, sosiaalilautakunnan, sosiaalijohtajan sekä terveyskeskuslääkäriin toimet olleet lainmukaisia hänen äitinsä holhoukseen liittyvissä toimenpiteissä. Lisäksi hän tiedusteli oikeusasiamiehen kantaa siihen, ovatko holhooja ja sosiaaliviranomaiset menettelleet oikein siirtäessään potilaan kotihoidosta suljetulle dementiaosastolle potilasta hoitaneiden asiantuntijalääkäreiden lausunnoista huolimatta.

Holhottavaksi esitetyn henkilön ja hänen omaistensa kuuleminen

AOA Paunio viittasi päätöksessään hallitusmuodon 1 §:ään, jossa turvataan ihmisarvon loukkaamattomuus sekä yksilön vapaus ja oikeudet. Hänen mukaansa säännös turvaa jokaiselle muiden oikeuksien käyttämisen perustana olevan itsemääräämisoikeuden, johon puuttumista holhottavaksi julistaminen merkitsee. Sen vuoksi holhottavaksi julistamisen menettelyn lainmukaisuudelle ja huolellisuudelle sekä holhottavaksi julistettavan henkilön oikeusturvalle on asetettava poikkeuksellisen korkeat vaatimukset.

AOA totesi, että holhottavaksi julistamista koskevassa menettelyssä kuulemisen tarkoituksena on toteuttaa henkilön itsemääräämisoikeus. Sen avulla varmistutaan siitä, että holhottavaksi julistettavan henkilön oma käsitys holhouksen tarpeellisuudesta ja holhoojan henkilöstä voidaan päätöstä tehtäessä ottaa huomioon. Lisäksi sen avulla saadaan myös tietoa henkilön kyvystä huolehtia itseään ja omaisuuttaan koskevista asioista.

Kuulemisen tarkoituksena, samoin kuin holhottavaksi julistamisen tarkoituksena on turvata se, ettei henkilön etu vaarannu. Siksi AOA:n mukaan vain painavat syyt voivat tehdä hyväksyttäväksi sen, ettei henkilöä itseään kuulla. Tällainen syy on esimerkiksi henkilön terveydentila. Menettelyn puolueettomuus ja objektiivisuus puolestaan edellyttävät, että kaikille holhottavaksi esitetyn henkilön lapsille varataan tasapuoli-

sesti tilaisuus tulla kuulluksi.

Kanteluasiassa lääkärinlausunnot osoittivat AOA:n mukaan, että holhottavaksi esitetyn henkilön kuuleminen ei olisi ollut hänen terveydentilansa vuoksi mahdotonta. AOA korosti, että kuuleminen on asian valmisteluvaiheessa erityisen tärkeää silloin kun on todennäköistä, että holhottavaksi haettava henkilöä ei kuulla tuomioistuimessa. Sekä Seinäjoen käräjäoikeus että Vaasan hovioikeus oli kuullut kaikkia holhottavaksi julistetun henkilön lapsia eikä ollut katsanut tarpeelliseksi hänen itsensä kuulemista.

Tämän vuoksi AOA tyytyi saattamaan käsityksensä kuulemisen tärkeydestä ja menettelyssä tältä osin asian valmistelussa olleesta puutteesta Ilmajoen kunnan holhouslautakunnan, sosiaalilautakunnan ja sosiaalijohtajan tietoon.

Lääkärin valinta

AOA totesi päätöksessään myös, että holhottavaksi julistetavan henkilön oikeusturva edellyttää, että hänen terveydentilaansa koskeva lausunto pyydetään ensisijaisesti lääkäriltä, johon hänellä on ollut pitkäaikainen hoitosuhde. Erityisen perusteltua tämä on silloin kun hoitava lääkäri on kysymyksessä olevan erikoisalan lääkäri. Yksin se seikka, että lääkäriä on esittänyt joku riittaisen asian osapuolista ei AOA:n mukaan tee lääkärinlausuntoa epäluotettavaksi tai lausunnon antajaa puolueelliseksi. Lääkäri ei saa viranomaiselle lausuntoa antaessaan toimia kenenkään asiamiehenä. Jos kuitenkin on olemassa erityisiä syitä olettaa, että hoitavan lääkärin lausunto ei ole luotettava, tulee lausuntoa pyytää joltakulta muulta lääkäriltä.

AOA:n mukaan lääkärin valinnalla ja hänen antamansa lausunnon sisällöllä on sitä suurempi merkitys oikeusturvan kannalta, mitä todennäköisempää on, että henkilöä, jonka holhottavaksi julistamisesta on kyse, ei tulla henkilökohtaisesti kuulemaan asian käsittelyn aikana. Koska kanteluasiassa lausunnon antaneella terveyskeskuksen ylilääkärillä oli käytössään pitkältä ajalta potilaan lääkarintodistukset sekä erikoissairaanhoidossa tehtyjen uusimpien dementiatutkimusten tulokset ja hän tunsi potilaan tilanteen aikaisempien hoitokontaktien perusteella, ei AOA:lla ollut huomautettavaa lääkärin valinnan osalta.

AOA totesi kuitenkin, että jos holhousasiassa sosiaalilautakunnan lausunnon valmistelijalla on käytössään muidenkin lääkäreiden potilaasta antamia lausuntoja, joilla saattaa olla asian ratkaisemiseen vaikutusta, tulee myös nämä saattaa sosiaalilautakunnan tietoon. Vain näin on ratkaisijalla mahdollisuus arvioida, mikä merkitys lausunnoille on annettava. Koska kaikki asiassa esitetyt lääkärinlausunnot olivat olleet ainakin tuomioistuimen käytettävissä, ei AOA:n mukaan se seikka, ettei sosiaalijohtaja ollut toimittanut kaikkia hänelle toimitettuja lääkärinlausuntoja sosiaalilautakunnalle, edellyttänyt AOA:n taholta toimenpiteitä.

Lääkärinlausunnon antaminen

AOA:n mukaan lääkärinlausunnon antamista voidaan arvioida käyttämällä niitä vaatimuksia ja periaatteita, joita lääkin-

töhallitus on aikanaan edellyttänyt lääkärinlausunnolta holhousasioissa yleiskirjeessä 1934/7.10.1987, vaikka yleiskirje ei olekaan enää voimassa.

Sen mukaan lääkärinlausunnon tulee perustua lausunnon antavan lääkärin lausunnon laatimisen ajankohtana suorittamaan tutkittavan henkilökohtaiseen tutkimukseen, riippumatta siitä, tuntee ko lausunnonantaja tutkittavan aikaisemman hoitosuhteen perusteella.

AOA korosti, että henkilön terveydentilaa koskevan arvion tekeminen edellyttää yleensä lääkärin ja potilaan tapaamista. Mikäli lausunto sisältää vain tietoja potilasasiakirjoista, aikaisemmista lääkärinlausunnoista ja niihin perustuvan arvion, saattaa lausunnon antaminen AOA:n mukaan olla mahdollista antaa tapaamatta potilasta.

Lääkärinlausunnon luotettavuus edellyttää kuitenkin, että siitä käy selvästi ilmi, milloin lausunnon antaja tapasi potilaan ja se, mikä merkitys lausunnossa mainituilla, mahdollisesti toisten lääkäreiden aikaisempiin merkintöihin perustuvilla tiedoilla on arvioitaessa henkilön todennäköistä terveydentilaa lausunnon antamishetkellä.

Kantelun tarkoittamasta lääkärinlausunnosta ei käynyt selvästi ilmi, että arvio potilaan terveydentilasta oli tehty häntä tapaamatta. Siinä ei myöskään todettu, mikä merkitys tälle seikalle tai tapaamisesta kuluneelle ajalle oli lausunnon antajan mielestä annettava henkilön terveydentilaa arvioitaessa.

AOA katsoi, ettei puutteilla kuitenkaan ollut asian lopputuloksen kannalta merkitystä ja tyytyi sen vuoksi saattamaan käsityksensä lääkärinlausunnon sisällöstä ja potilaan tapamisen merkityksestä Ilmajoen kunnan terveystieteiden keskuksen ylilääkärin tietoon.

/V

HM_1_§
HolhousL_37_§_(368/83)
HolhousA_1_§_(851/83)
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Opintolaina	R:AOA
Opiskelija	D:1016/4/95
Tietojen luovuttaminen	A:25.2.1998
Toimeentulotuki	
Käsitys	

/O

Opiskelijan oikeus toimeentulotukeen, salassapidettävien tietojen luovuttaminen

Kantelija tiedusteli, voidaanko opiskelijan toimeentulotuki hylätä, vaikka opintolainaa ei saa pankista.

Kantelijan kertoman mukaan hänelle kertyi vuokratulotuen hylkäämisen vuoksi. Hän oli hakenut avustusta myös seurakunnasta. Seurakunnan avustus jäi kuitenkin kantelijan mukaan saamatta seurakuntasisaren saatua johtavalta sosiaalityöntekijältä tiedon, että hän olisi saanut opintolainan. Opintolainaa oli kuitenkin edelleen saamatta kanteli-

jan kirjoittaessa oikeusasiamiehelle.

AOA Paunio totesi opiskelijan oikeudesta toimeentulotukeen seuraavaa.

Toimeentulotuki täydentää muita sosiaaliturvajärjestelmiä sekä turvaa toimeentulon niille henkilöille, jotka jäävät muiden etuuksien ulkopuolelle tai jotka eivät saa muista järjestelmistä tukea riittävän nopeasti. Sosiaalihuoltolain mukaan mitään henkilöryhmää ei voi jättää toimeentulotuen ulkopuolelle. Opiskelija on oikeutettu saamaan toimeentulotukea samojen perusteiden mukaan kuin muutkin hakijat sosiaalihuoltolain 30 §:ssä säädetyillä edellytyksillä. Sosiaalihuoltolaissa tai muissa toimeentulotukea koskevissa säännöksissä ei ole myöskään rajoituksia tuen saamisen kestolle.

Toimeentulotuki on yksityisen henkilön toimeentuloa viimekädessä turvaava yhteiskunnan tuki. Ennen toimeentulotuen myöntämistä on varmistuttava siitä, ettei hakijalla ole muita mahdollisuuksia toimeentulonsa turvaamiseen. Opiskelijan ensisijainen toimeentulojärjestelmä on opintotuki.

Sosiaalihuoltolain 30 §:stä ei kuitenkaan yksiselitteisesti ilmene, onko toimeentulotuen suhdetta sosiaalihuoltolain 30 §:n 1 momentissa mainittuihin ensisijaisempiin elatuksen hankkimistapoihin arvioitava hakijan konkreettisista olosuhteista lähtien vai niistä riippumatta. Säännöksestä ei yksiselitteisesti ilmene, mitä toimeentulotuen viimesijaisuus tarkoittaa esimerkiksi silloin, kun henkilö ei voi koko opiskeluaikanaan saada tarpeen mukaista toimeentuloaan opintotuella. Säännös jättää avoimeksi sen, voidaanko ja milloin toimeentulotuki voidaan hylätä sillä perusteella, että hakija ei ole ryhtynyt toimenpiteisiin saadakseen tarpeen mukaisen toimeentulonsa muilla säännöksessä tarkoitetuilla tavoilla eli ansiotyöllä tai sen puuttuessa viime kädessä työttömyysturvan avulla.

Hallituksen esityksessä sosiaalihuoltolaiksi todetaan, että toimeentulotuen tarve saattaa aiheutua tilapäisesti myös jostain erityisestä syystä. Tällaisena syynä voi hallituksen esityksen mukaan olla esimerkiksi lyhytaikainen työttömyys, sairaus tai muu vastaava yllättävä tapahtuma. Myös opiskelu voi hallituksen esityksen mukaan aiheuttaa henkilölle sellaisia ennalta arvaamattomia lisäkuluja, joista hän ei kykene suoriutumaan ilman yhteiskunnan apua. Hallituksen esityksen mukaan tällöin olisi välttämätöntä, että tuen tarpeessa olevalle henkilölle näissä yksittäistapauksissa annettaisiin tarpeeseen nähden riittävä tuki.

Kuten hallituksen esityksestä ilmenee, toimeentulotuen tarpeen ajateltiin sosiaalihuoltolain säätämisen aikaan jäävän yleensä lyhytaikaiseksi työttömyyden, sairauden ja opiskelun aiheuttamissa tilanteissa. Yhteiskunnallisissa ja taloudellisissa olosuhteissa on kuitenkin sosiaalihuoltolain säätämisen jälkeen tapahtunut muutoksia. Toimeentulotuen saamisen kesto on samanaikaisesti pidentynyt.

Sosiaali- ja terveysministeriön oppaassa vuodelta 1994 todettiin, että opiskelijakin voi joutua tilanteeseen, jossa hänellä ei ole käytettävissään varoja omaan tai perheensä ela-

tukseen. Oppaan mukaan kunta oli tällöin velvollinen antamaan toimeentulotukea opiskelijalle samoin perustein kuin muullekin avun tarpeessa olevalle. Oppaassa todettiin myös, että sellaisessakin tapauksessa, jossa jääminen vaille ensisijaisia etuuksia johtuu henkilön omasta menettelystä, on tosiasialliseen elatuksen puutteeseen joutuneella henkilöllä oikeus saada toimeentulotukea.

Sosiaali- ja terveysministeriön uudessa toimeentulotukea koskevassa oppaassa vuodelta 1997 todetaan, että jos pankki esimerkiksi luottohäiriöistä johtuen ei anna opiskelijalle opintolainaa, on perusteltua ottaa tämä tilanne tilapäisesti huomioon toimeentulotukea myönnettäessä, jotta opiskelija voi järjestää lainaa korvaavan muun rahoituksen opinnoilleen. Sen sijaan opintojen rahoittaminen pitkäaikaisesti toimeentulotuella ei ole perusteltua luottohäiriötapauksissakaan muun muassa opiskelijoiden tasavertaisuuden näkökulmasta. Toisaalta oppaassa todetaan, että viimesijainen vastuu asiakkaan toimeentulon turvaamisesta on kuitenkin sosiaaliviranomaisilla. Sellaisessakin tapauksessa, jossa jääminen vaille ensisijaisia etuuksia johtuu henkilön omasta menettelystä, on tosiasialliseen elatuksen puutteeseen joutuneella henkilöllä oikeus saada toimeentulotukea.

AOA totesi, että sosiaali- ja terveysministeriön oppaissa esitetty näkemys toimeentulotuen viimesijaisuudesta opiskelun aiheuttaman pitkäaikaisen toimeentulotuen tarpeen osalta on siis osittain ristiriitainen. Myöskään oikeuskäytäntö eri lääninoikeuksissa ei AOA:n havaintojen mukaan ole ollut sosiaalihuoltolain 30 §:n tulkinnassa tässä suhteessa yhtenäinen. Samankin lääninoikeuden tulkinnat ovat hänen havaintojensa mukaan saattaneet eräissä lääninoikeuksissa muuttua sosiaalihuoltolain voimassa ollessa. Tähän lienevät vaikuttaneet yhteiskunnassa ja taloudessa tapahtuneiden muutosten ohella myös 1.8.1995 voimaan tulleet uudet hallitusmuodon perusoikeussäännökset. Hallitusmuodon 15 a §:n 1 momentissa taataan jokaiselle, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon.

Oikeuskäytännön muuttumisen osalta AOA viittasi korkeimman hallinto-oikeuden päätökseen 17.9.1996 (taltionumero 2900). Korkein hallinto-oikeus purki lääninoikeuden ja sosiaalilautakunnan päätökset ilmeisesti väärän lain soveltamisen perusteella, koska opiskelija ei voinut saada selvityksen perusteella saada opintolainaa eikä sitä voitu näin ollen lukea hänen käytettävissä oleviin tuloihinsa ja varoihinsa.

Vuonna 1995 voimassa olleen toimeentulotuen yleisistä perusteista annetun valtioneuvoston päätöksen 6 §:n mukaan tuloina otettiin toimeentulotukea määrättäessä huomioon henkilön ja perheeseen kuuluvien tosiasiallisissa käytettävissä olevat tulot. Tuloina ei siis voitu toimeentulotukea määrättäessä ottaa huomioon sellaisia tuloja, joita henkilö ei tosiasiallisesti saa. Vain siinä tapauksessa, että sosiaalilautakunnalla olisi oikeus toimeentulotukea koskevien säännösten perusteella kokonaan hylätä hakijan toimeentulotuki, voidaan hänelle myöntää toimeentulotukea sellaisenkin laskelman perusteella, joka ei perustu hänen tosiasiallisesti saamiinsa tuloihin. Kysymys on tällöin sosiaalihuoltolain 31 §:n mukaisesta ehkäisevästä toimeentulotuesta, jota kunta myöntää itse päättämiensä perus-

teiden mukaisesti.

Kun otettiin huomioon sosiaalihuoltolain 30 §:n sanamuodon väljyys, epäyhtenäinen oikeuskäytäntö sekä ministeriön osittain ristiriitainen ohjeistus, AOA katsoi, ettei kantelijan toimeentulotukipäätökset antaneet aihetta muuhun kuin että hän kiinnitti sosiaalipalvelujaoston ja viranhaltijoiden huomiota oikeuskäytännön muuttumisesta esittämäänsä ja tältä osin erityisesti korkeimman hallinto-oikeuden 17.9.1996 tekemään päätökseen.

/V

SosiaalihuoltoL_30_§
SosiaalihuoltoL_31_§
VNP_toimeentulotuen_yleisistä_perusteita_6_§
HE_102/1981_vp.
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Kiinniottaminen	R:AOA
Kotietsintä	D:1819/4/96
Poliisi	A:30.3.1998
Takavarikko	
Käsitys	

/O

Kiinniottamisen ja kotietsinnän edellytykset sekä takavarikon voimaspitäminen ja sen kirjaaminen

Useat henkilöt kantelivat Helsingin poliisilaitoksen menettelystä kahdessa esitutkinnassa. Toisessa oli kysymys eduskunnan yleisölehterillä sattuneista tapahtumista, joiden vuoksi eduskunnan uutta metsälakia käsitellyt täysistunto keskeytettiin ja joita tutkittiin julkisen kotirauhan rikkomisena. Toisessa oli kysymys Oy Stockmann Ab:tä herjaavina pidettyjen painotuotteiden levittämisestä, mitä oli tutkittu julkisena herjauksena.

Virallinen syyttäjä nosti molempien em. esitutkintojen perusteella useita syytteitä, jotka olivat kantelun ratkaisuhetkellä vireillä hovioikeudessa.

Kiinniottaminen

Kantelussa katsottiin mm., että tapahtuma-aikaan 15-vuotiaan kantelijan kiinniottamiseen ei ollut laillisia perusteita. Myöskään hänen luonaan toimitetulla kotietsinnällä ei kantelun mukaan ollut laillisia perusteita. Kantelija oli ollut kiinniotettuna noin 23 tuntia kaksi viikkoa tutkittavina olevien eduskunnassa sattuneiden tapahtumien jälkeen toimitetun kuulustelunsa yhteydessä. Hänen asunnossaan oli toimitettu kotietsintä, jossa oli takavarikoitu julisteita, lehtileikkeitä, poliisin Oy Stockmann Ab:n vastaisiksi katsomia paperilappuja, "suoran toiminnan esite" sekä muita eläinten oikeuksiin ja turkistarhaukseen liittyviä "paperilappuja". Tätä samoin kuin toisen kantelijan samantyyppiseen omaisuuteen kohdistettua takavarikkoa vaadittiin kumottavaksi Helsingin käräjäoikeudessa, joka hylkäsi vaatimuksen. Helsingin hovioikeus kumosi takavarikot. Poliisi oli jo aiemmin palauttanut osan takavarikoidusta omaisuudesta.

AOA Paunio totesi, että kantelijan kiinnipitäminen yli 12 tuntia oli edellyttänyt, että pidättämisen edellytykset oli-

vat täyttyneet. Tässä tapauksessa oli siten arvioitava sitä, oliko ollut todennäköisiä syitä epäillä kantelijan syyllistyneen julkisen kotirauhan rikkomiseen eli virastoavustajien antamien poistumiskäskeyjen noudattamatta jättämiseen.

Esitutkinnaissa ilmi tulleiden seikkojen nojalla ei AOA:n käsityksen mukaan ollut perustelematonta katsoa, että ainakin joidenkin henkilöiden voitiin todennäköisin syin epäillä lainmäärityksen noudattamatta virastoavustajien poistumiskehotuksia. Käytettävissä olleen selvityksen perusteella ei AOA:n mukaan kuitenkaan voitu lähteä siitä, että kaikki lehterillä olleet henkilöt olisivat menettelleet näin. Poistumiskehotuksen noudattamatta jättäminen oli hänen mielestään arvioitava erikseen kunkin henkilön kohdalta.

Asiaa arviotaessa oli AOA:n mukaan otettava huomioon, että esitutkinnaissa ei voida edellyttää varmuutta tutkittavan teon rikosoikeudellisesta arvioinnista tai edes siitä, onko teko ylipäättään rikos. Varsinkin esitutkinnaissa alkuvaiheessa teon arviointi voidaan joutua tekemään kiireessä suhteellisen vähäisen selvityksen perusteella.

Vaikka esitutkinnaissa valittu rikosnimike ei sido myöhemmässä rikosprosessissa, sillä on merkitystä erityisesti pakkokeinojen käytön edellytyksiä arviotaessa. Pakkokeinojen käyttö on yleensä sidottu epäillyn rikoksen rangaistusasteikoon. Muun muassa tästä syystä esitutkinnaissa tulee AOA:n mukaan huolellisesti arvioida se, minkä rikoksen tunnusmerkistön tutkittavan teon katsotaan täyttävän. Varsinkin henkilökohtaiseen vapauteen kohdistuvien pakkokeinojen kohdalla tämä huolellisuusvelvollisuus on AOA:n mielestä erityisen korostunut. Pakkokeinojen edellytysten väljä tulkinta on omiaan veistämään hallitusmuodon takaamien perusoikeuksien suoja.

AOA:n mielestä olisi ollut perustellumpaa päätyä siihen, että ei ollut todennäköisiä syitä epäillä kantelijan jättäneen poistumiskehotuksen noudattamatta tai että tämä muutoinkaan olisi syyllistynyt julkisen kotirauhan rikkomiseen kuin tulkitta tilannetta kuten rikoskomisario oli tehnyt. Tuolloin tiedossa olleet seikat eivät AOA:n mielestä puhuneet vahvasti kantelijan syyllisyyden puolesta.

AOA totesi erityisesti, että tutkittavasta tapahtumasta oli kulunut jo yli kaksi viikkoa, kun kiinniottamisesta päätettiin. Kysymys ei siis ollut odottamatta eteen tulleesta kiireellisestä harkintatilanteesta. Varsinkin tähän nähden rikoskomisarion olisi hänen mielestään tullut arvioida yksilöidymminkin tapahtumia ja eri henkilöiden mahdollista osallisuutta niihin kuin katsoa kaikkien virastoavustajien yleisölehteriltä poistamien henkilöiden syyllistyneen julkisen kotirauhan rikkomiseen.

Rikoskomisarion menettelyä arvioidessaan AOA otti kuitenkin huomioon lain näyttökynnyksestä koskevan ilmaisun tulkinnanvaraisuuden ja myös sen, että rikoskomisarion päätöksen perusteena olleiden tosiseikkojen näyttöarvoa ei voida tarkasti määritellä. Tämän vuoksi hän ei katsonut rikoskomisarion menettelleen lainvastaisesti, vaikka toisenlainen ratkaisu eli kantelijan kiinnipitäminen enintään 12 tuntia, olisi hänen mielestään ollut tässä tilanteessa perustellumpi.

AOA totesi lisäksi, että alle 18-vuotiaan pidättämistä olisi mahdollisuuksien mukaan vältettävä. Sama koskee myös pitempiaaikaisia kiinniottoja. Kysymys on tältäkin osin kuitenkin siinä määrin tulkinnanvarainen, että AOA ei voinut katsoa rikoskomisarion menetelleen lainvastaisesti.

Kotietsintä

Kantelussa väitettiin myös, että esitutkintojen yhteydessä toimitetuissa kotietsinnöissä ja takavarikoissa oli toimittu lainvastaisesti.

Edellä tarkoitetun kantelijan luona suoritettujen kotietsinnän osalta pakkokeinolakia oli AOA:n mukaan tulkittava siten, että kotietsinnän edellytyksenä oli, että henkilöä epäiltiin todennäköisin syin rikoksesta. AOA oli kantelijan kiinniotta arvioidessaan katsonut, ettei ollut todennäköisiä syitä epäillä kantelijaa julkisen kotirauhan rikkomisesta. Tämän vuoksi hän katsoi, että tältä osin myöskään kotietsinnän edellytykset eivät olleet täyttyneet.

Vaikka kysymys oli eri pakkokeinon käyttämisestä kuin kiinniotossa, kotietsintä on AOA:n käsityksen mukaan perustunut rikoskomisarion samoin perustein tekemään harkintaan siitä, että oli todennäköisiä syitä epäillä kantelijaa julkisen kotirauhan rikkomisesta, joten menettelyn moitittavuutta arvioitaessa oli otettava huomioon edellä kiinniottamisen kohdalla mainitut seikat.

Takavarikko

Takavarikoiden osalta AOA totesi ensin, että rikoskomisarion selvityksen mukaan takavarikot tehtiin julkisen kotirauhan rikkomista koskevan esitutkinnan yhteydessä toimitetuissa kotietsinnöissä ja tämän vuoksi atk-teknisistä syistä tämä rikos on merkitty takavarikon perusteeksi, vaikka takavarikoitu omaisuus on tosiasiallisesti liittynyt epäiltyyn Oy Stockmann Ab:hen kohdistuneeseen julkiseen herjaukseen.

AOA:n mukaan takavarikkopöytäkirja tulee kuitenkin laatia siten, että takavarikon perusteeksi merkitään oikea epäilty rikos. Virkatoimien kirjaamisen keskeinen tarkoitus on oikeusturvan lisääminen. Tämä päämäärä jää AOA:n mukaan saavuttamatta, mikäli kirjaamista ei tehdä oikein. Takavarikon kohteeksi joutuneella on AOA:n mukaan oikeus saada tietää pakkokeinon todelliset perusteet. Se voi olla hänelle erityisen tärkeää esimerkiksi, jotta hän voi harkita, onko syytä saattaa asia tuomioistuimen harkittavaksi.

Lisäksi AOA totesi pakkokeinolain ja painovapauslain takavarikkosäännösten suhteesta seuraavaa.

Pakkokeinolain mukaan esine voidaan takavarikoida, jos on syytä olettaa, että se voi olla todisteena rikosasiassa tai on rikoksella joltakulta viety taikka että tuomioistuin julistaa sen menetetyksi. Lain 4 luvun mukaan takavarikosta on tuon luvun säännösten lisäksi noudatettava, mitä siitä on erikseen säädetään.

Painovapauslain mukaan oikeusministeriö määrää painokirjoituksen pantavaksi takavarikkoon, jos siihen on syytä. Viral-

lisella syyttäjällä ja poliisipäälliköllä on valta, milloin painokirjoitus on sisällykseltään rikollinen, toimittaa takavarikkoonpano oikeusministeriön määräyksettä, mutta hänen on viimeistään vuorokauden kuluessa ilmoitettava takavarikosta oikeusministeriölle, jonka puolestaan on alistettava se oikeuden tutkittavaksi tai määrätä se peruutettavaksi. Kun rikos ei ole virallisesti syytteeseen pantava, saa takavarikkoonpanon toimittaa ainoastaan asianomistajan pyynnöstä.

AOA piti selvänä, että mikäli painokirjoitus takavarikoidaan todisteena rikosasiassa tai siitä syystä, että se on rikoksella joltakulta viety, noudatetaan pakkokeinolain säännöksiä. Tällöin ei siis tarvittaisi oikeusministeriön määräystä takavarikosta tai asianomistajan pyyntöä asianomistajarikosten osalta, vaan takavarikosta esitutkinnassa päättäisi pidättämiseen oikeutettu virkamies. Näin on AOA:n mukaan asiantaita siitä syystä, että painokirjoitusten erityissääntelyn tarkoitus on turvata sananvapautta ja painokirjoitusten erityinen suojaaminen perustuu niiden sisältöön eikä niihin esineinä sinänsä. Niitä ei AOA:n käsityksen mukaan ole pidettävä edellä todetuissa tilanteissa eri asemassa kuin muitakaan asiakirjoja tai esineitä.

Sen sijaan silloin kun takavarikko perustuu painokirjoituksen rikolliseen sisältöön (pakkokeinolain peruste "tuomioistuim julistaa menetetyksi"), on AOA:n käsityksen mukaan noudatettava painovapauslain takavarikkoa koskevia säännöksiä. Tällöin on nimittäin kysymys nimenomaan painovapauslain erityisesti suojaamasta painokirjoituksen sisällöstä.

Tässä tapauksessa takavarikot oli toimitettu pöytäkirjojen mukaan todisteiden hankkimiseksi. Selvityksen mukaan takavarikoita oikeudessa käsiteltäessä oli vedottu myös siihen, että tuomioistuim voi julistaa takavarikoidun omaisuuden menetetyksi.

AOA totesi olevan epäselvää, mitkä yksittäisistä takavarikoiduista asiakirjoista oli katsottava painovapauslain tarkoittamiksi painokirjoituksiksi, vaikkakin oli ilmeistä, että osa takavarikoiduista asiakirjoista oli tällaisia painokirjoituksia. Niitä ei edellä kohdassa todetuista syistä olisi AOA:n mielestä saanut takavarikoida ilman painovapauslain mukaista asianomistajan eli Oy Stockmann Ab:n pyyntöä sillä perusteella, että tuomioistuim voi julistaa ne menetetyksi. Selvityksen mukaan asianomistaja ei ollut pyytänyt takavarikkoa.

Takavarikot olivat kuitenkin perustuneet myös siihen, että oli ollut syytä olettaa takavarikoidun omaisuuden olevan todisteena rikosasiassa, jolloin asianomistajan takavarikkopyyntö ei AOA:n käsityksen mukaan ollut tarpeen.

Tältä osin hän totesi, että pakkokeinolain mukaan takavarikko on kumottava niin pian kuin se ei enää ole tarpeen. Selvityksen mukaan takavarikoitu omaisuus oli ollut sen laatuista, että sen tallentaminen esimerkiksi valokopioimalla olisi AOA:n mielestä ollut varsin helppoa, koska aineistokaan ei ollut kovin laaja.

Tämän vuoksi hän katsoi, ettei kysymyksessä olevaa omaisuutta ollut ollut tarpeen pitää todistusaineistona takavarikossa ainakaan niin pitkään kuin oli tapahtunut. Takavarikoidun

omaisuuden tallentaminen todisteeksi mahdollista myöhempää oikeudenkäyntiä varten olisi hänen käsityksensä mukaan tullut toimittaa viipymättä takavarikon jälkeen, jolloin omaisuus olisi tullut palauttaa omistajalleen, kun asianomistaja ei ollut pyytänyt aineiston takavarikointia. Tätä menettelyä olisi puoltanut myös se, että takavarikolla tosiasiallisesti myös jossakin määrin puututtiin kantelijoiden sananvapauteen.

AOA katsoi, että takavarikkoa ei olisi saanut toimittaa ilman asianomistajan pyyntöä sillä perusteella, että tuomioistuimien voi julistaa esineet menetetyksi. Tämän lisäksi takavarikot olisi tullut kumota tapahtunutta aikaisemmin, koska todistelu asiassa olisi kohtuudella voitu turvata muilla, kantelijoiden oikeuksiin vähemmän puuttuvalla tavalla.

Rikoskomisarion menettelyä arvioidessaan AOA otti huomioon säännösten tulkinnanvaraisuuden lisäksi sen, että Helsingin käräjäoikeus ei kantelijoiden vaatimuksista huolimatta kumonnut kyseisiä takavarikkoja, eikä myöskään Helsingin hovioikeus pitänyt takavarikkoja ilmeisen lainvastaisina, vaikka se kumosikin ne sillä perusteella, että ne eivät enää olleet tarpeen. Hän saattoi rikoskomisarion tietoon esittämänsä käsitykset tämän menettelystä kiinnipitämisen ja kotietsinnän perusteiden harkinnassa sekä takavarikon voimassapitämisessä ja sen kirjaamisessa.

/V

HM_6_§

HM_8_§

HM_10_§

HM_12_§

EsitutkintaL_21_§_2_mom.

PakkokeinoL_1_luku_2_§_2_mom.

PakkokeinoL_1_luku_3_§_1_mom.

PakkokeinoL_1_luku_3_§_3_mom.

PakkokeinoL_4_luku_1_§

PakkokeinoL_4_luku_9_§

PakkokeinoL_4_luku_11_§

PakkokeinoL_4_luku_19_§

PakkokeinoL_5_luku_1_§

PoliisiL_4_§

RikosL_24_luku_1_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Kotietsintä

R:AOA

Poliisi

D:101/4/96

Vähimmän haitan periaate

A:20.4.1998

Yksityisyys

Käsitys

/O

Poliisin toimenpiteiden mitoittaminen

Kantelija oli häirinnyt poliisin toimittamaa kotietsintää käyttäytyen uhkaavasti ja antaen ohjeita asunnosta löytyneistä tavaroista seurassaan olleelle henkilölle. Poliisi laittoi kantelijalle käsiraudat ja hänet poistettiin asunnosta rappukäytävään, jossa hän oli poliisin selvityksen mukaan alushousuihin pukeutuneena noin kaksikymmentä minuuttia. Tuona aikana ohi kulki selvityksen mukaan yksi henkilö.

AOA Paunio totesi päätöksessään, etteivät poliisit menetel-

leet virheellisesti päättäessään poistaa kantelijan kotietsinnän toimituspaikasta. AOA piti myös saadun selvityksen perusteella olosuhteisiin nähden puolustettavana sitä, että kantelijalle laitettiin toimenpiteen turvaamiseksi käsiraudat. Asiassa ei tältä osin hänen käsityksensä mukaan loukattu suhteellisuusperiaatetta.

AOA piti sen sijaan poliisin menettelyä epäasianmukaisena siltä osin kuin kantelijaa pidettiin rappukäytävässä ainoastaan alushousuihin pukeutuneena mahdollisten ohikulkijoiden nähtävillä. AOA:n mukaan toimenpiteen voitiin katsoa loukanneen kantelijan yksityisyyttä ja rikkoneen vähimmän haitan periaatetta. Vaikka AOA ei pitänyt virheenä kantelijan poistamista rappukäytävään, hän katsoi, että se olisi edellyttänyt, että kantelijan olisi sallittu pukeutua joko ennen kuin hänet poistettiin huoneistosta tai viimeistään rappukäytävässä ollessaan.

Kotietsinnän suorittajaksi oli määrätty Espoon nimismiespiirin vanhempi rikoskonstaapeli, jonka olisi AOA:n mielestä tullut kenttätöiminnasta vastaavana poliisimiehenä huolehtia siitä, että kantelijaa kohdellaan asianmukaisesti. AOA saattoi käsityksensä menettelyn epäasianmukaisuudesta vanhemman rikoskonstaapelin tietoon.

/V

Pakkokeinolaki_5_luku_5_§_2_mom.

Pakkokeinolaki_7_luku_1a_§

Poliisilaki_2_§_2_mom.

Poliisilaki_2_§_3_mom.

Poliisilaki_27_§_1_mom.

Poliisilaki_27_§_2_mom.

HM_8_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Asiantuntijalausunto

R:AOA

Julkisuus

D:1448/4/96

Käsitys

A:27.4.1998

/O

Asiantuntijalausuntojen julkisuus

Professori arvosteli Joensuun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan tiedekuntasihteeriä ja dekaania siitä, että hänelle ei ollut pyynnöistä huolimatta annettu julkisia, virantäyttöön liittyneitä asiantuntijalausuntoja.

Tiedekunnassa oli ollut kesällä 1996 täytettävänä aikuiskasvatuksen alaan kuuluvan apulaisprofessorin virka. Kantelija oli pyytänyt suullisesti tiedekunnan tiedekuntasihteeriltä apulaisprofessorin viran kolmesta hakijasta annettuja asiantuntijalausuntoja. Lisäksi hän oli kasvatustieteiden tiedekunnalle osoitetulla kirjeellään pyytänyt näitä lausuntoja tai kielteisessä tapauksessa päätöksen asiassa.

Selvitysten mukaan kantelija oli saanut tiedekunnan kansliassa nähdäkseen pyytämänsä lausunnot ja hän oli saanut niistä sittemmin tiedekuntaneuvoston varajäsenenä jäljennökset syyskuussa 1996.

AOA Paunio totesi päätöksessään, että tiedekuntasihteeri oli toiminut yleisten asiakirjain julkisuudesta annetun lain

7 §:n 1 momentin ja 7a §:n vastaisesti kieltäytyessään antamasta kopioita lausunnoista. Samoin dekaani oli menetellyt virheellisesti antaessaan ohjeen, jonka mukaan ja vastoin yleisten asiakirjain julkisuudesta annetun lain 7 §:n 1 momenttia kantelijalle kieltäydyttiin antamasta virantäyttöprosessin keskeneräisyyteen vedoten kopioita asiantuntijalausunnoista.

Menettely oli virheellistä myös siinä, että kantelijalle ei annettu lain edellyttämällä tavalla viipymättä päätöstä kieltäytymisestä antaa asiakirjat. Tiedekuntasihteeri oli lisäksi tiedustellut professorilta tämän pyytämien asiakirjojen käyttötarkoitusta.

Tiedekuntasihteeri ja dekaani olivat käsitelleet pyyntöjä virantäyttömenettelyn kulkuun liittyvänä asiakirjojen jakelua koskevana pyyntönä, eikä pyyntönä julkisten asiakirjojen saamiseksi siten kuin AOA:n mielestä oli ollut asianlaita.

AOA saattoi käsityksensä dekaanin ja tiedekuntasihteerin tietoon.

/V

AsiakJulkL_7_§_1_mom.

AsiakJulkL_7a_§

HM_10_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Matkakustannukset

R:AOA

Vanki

D:2682/4/97

Käsitys

A:27.4.1998

/O

Vangin matkakustannusten korvaaminen

Kantelija kertoi, ettei hänelle korvattu rahana matkakustannuksia hänen saapuessaan vankilaan suorittamaan rangaistustaan eikä hänen vapautuessaan vankilasta. Kantelija matkusti sekä tulo- että palumatkan henkilöautolla ja vaatii korvaamaan matkakustannukset halvimman yleisen kulkuneuvon taksan mukaisesti.

Vankeinhoitoasetuksen 77 §:n mukaan rangaistuslaitokseen saapuvan ja sieltä vapautuvan vangin matkakustannukset Suomen alueella maksetaan valtion varoista. Oikeusministeriön vankeinhoito-osaston ohjeen mukaan omalla autolla vankilaan saapuvan ja sieltä poistuvan vangin matkakustannukset korvataan yleisten kulkuneuvojen taksan mukaisesti. Kantelijan tapauksessa näin ei menetelty. Hänen poistuessaan vankilasta oman auton kustannuksia ei korvattu. Vankilaan matkustaessaan kantelija oli saanut kotipaikkakuntansa alitäytöntöönpanijalta käyttöönsä junalipun.

AOA Paunio totesi, että Naarajärven varavankilan johtaja menetteli virheellisesti kieltäytyessään vastoin oikeusministeriön ohjetta korvaamasta kantelijan omalla autolla suorittaman kotimatkan matkakustannuksia.

Oikeusministeriön vankeinhoito-osaston selvityksen mukaan Naarajärven varavankila maksoi sittemmin vaaditut kotimatkakustannukset. Lisäksi vankeinhoito-osasto kehotti suorittamaan kantelijalle julkisen liikenteen mukaisen matkakorvauk-

sen hänen matkastaan vankilaan.

AOA saattoi käsityksensä Naarajärven varavankilan johtajan virheellisestä menettelystä hänen tietoonsa. Tämän lisäksi hän kiinnitti oikeusministeriön vankeinhoito-osaston huomiota siihen, että mahdollisuus matkakustannusten korvaukseen omalla autolla vankilaan tultaessa ja sieltä palattaessa saatetaan vankeinhoitolaitoksen vastaisessa koulutuksessa ja ohjauksessa asianmukaisesti henkilöstön ja vankien tietoon.

/V

VankeinhoitoA_77_§
VAHOn_ohje_12/011/94_(15.3.1994)

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Ikärajoitus	R:AOA
Kansaneläkelaitos	D:1373/4/96
Psykoterapiapalvelut	A:22.5.1998
Yhdenvertaisuus	
Käsitys	

/O

Kansaneläkelaitoksen päätös olla ostamatta psykoterapiapalveluja 65 vuotta täyttäneiltä psykoterapeuteilta

Kantelija arvosteli Kansaneläkelaitoksen keväällä 1996 tekemää päätöstä olla ostamatta psykoterapiapalveluja yleisen vanhuuseläkeiän saavuttaneilta, 65 vuotta täyttäneiltä psykoterapeuteilta. Kantelijan mukaan päätös oli Suomen hallitusmuodon yhdenvertaisuusperiaatteen vastainen, sisälsi ikä syrjintää, rajoitti erityisesti psykologin koulutuksen saaneen psykoterapeutin ammatinharjoittamisoikeuksia ja oli myös asiakkaiden kannalta perusteeton.

Kansaneläkelaitos ilmoitti, että päätökseen olla ostamatta psykoterapiapalveluja 65 vuotta täyttäneiltä psykoterapeuteilta, olivat vaikuttaneet:

- 1) kuntoutusasiakkailta saatu palaute,
- 2) se, että on pidetty tarkoituksenmukaisena, että kuntoutuja ja kuntouttaja kuuluvat samaan ikäryhmään,
- 3) se, että 65 vuotta täyttäneiden psykoterapeuttien toimeentulo on järjestetty vanhuuseläkkeenä eikä Kansaneläkelaitoksen käyttämiä yhteiskunnan varoja ole välttämätöntä käyttää ammattitulon hankkimiseen,
- 4) minkä lisäksi päätöksellä on tavoiteltu entistä parempaa kuntoutuksen onnistumista ja tuloksellisuutta sekä kuntoutujan asiakas- ja oikeusturvan toteutumista.

Kansaneläkelaitoksen ilmoituksen mukaan päätös kohdistui kaikkiin niihin psykoterapiaa antaviin henkilöihin, jotka olivat saaneet oikeuden käyttää psykoterapeutin ammattinimikettä eikä yksinomaan psykologeihin. Kansaneläkelaitos toteusi, että sillä on lakiin perustuva oikeus määritellä kuntoutustoiminnassaan tarvittavien palvelujen sisältö sekä tahot, joilta palveluita hankitaan.

Sosiaali- ja terveysministeriön lausunnon mukaan lääketieteellisesti ja kuntoutuksen näkökulmasta terapeutin ikää yksinomaan korvattavuuden rajaavana tekijänä ei voida pitää tarkoituksenmukaisena, vaan keskeisellä sijalla palvelujen tuottajia valittaessa tulisi olla terapeutin pätevyys, ammattitaito ja yhteistyökyky. Tähän näkemykseen yhtyi lausunnos-

saan myös sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiss-
keskus.

Terveydenhuollon oikeusturvakeskus puolestaan totesi, että terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetussa laissa ei ole asetettu ikärajoja, joiden sivuuttamisen jälkeen terveydenhuollon ammattihenkilöillä ei olisi enää oikeutta harjoittaa ammattiaan. Oikeusturvakeskuksen näkemyksen mukaan on erityäin ongelmallista asettaa ikärajoja ammatinharjoittamiselle, koska samanikäisten henkilöiden työkyky saattaa monista syistä johtuen olla hyvinkin erilaista.

Kansaneläkelaitoksen valtuutetut katsoivat, että Kansaneläkelaitoksella on kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta annetun asetuksen 7 §:n nojalla oikeus päättää, mistä se hankkii kuntoutuspalveluja, ja että päätöstä tehdessään Kansaneläkelaitos on pyrkinyt ottamaan huomioon asiakkaiden näkökulman.

Selvityksen mukaan Kansaneläkelaitos oli kuitenkin 10.3.1998 lukien muuttanut päätöstään siten, että ikärajoitus oli poistettu.

AOA Paunio totesi päätöksessään mm., että päättäessään olla hankkimatta terapiapalveluita 65 vuotta täyttäneiltä psykoterapeuteilta Kansaneläkelaitos oli asettanut nämä psykoterapeutit muihin nähden eri asemaan iän perusteella. Tästä syystä olikin arvioitava, voitiinko katsoa olevan olemassa sellaisia hallitusmuodon 5 §:ssä tarkoitettuja hyväksyttäviä perusteita, jotka oikeuttivat tällaiseen menettelyyn. Samoin oli arvioitava, mikä merkitys Kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta annetun asetuksen 7 §:lle tuli tässä yhteydessä antaa.

AOA viittasi sosiaali- ja terveysministeriön lausuntoon, jonka mukaan lääketieteellisesti ja kuntoutuksen näkökulmasta terapeutin ikää yksinomaisten korvattavuuden rajaavana tekijänä ei voida pitää tarkoituksenmukaisena. Keskeisellä sijalla palvelujen tuottajia valittaessa tulee olla terapeutin pätevyys, ammattitaito ja yhteistyökyky.

AOA totesi lisäksi, että vaikka päätöksellä ei rajoitettu 65 vuotta täyttäneiden psykoterapeuttien oikeutta harjoittaa ammattiaan nimikesuojattuna psykoterapeuttina, päätös merkitsi kuitenkin varsin merkittävää tosiasiallista rajoitusta jokaisen perusoikeutena turvattuun oikeuteen lain mukaan hankkia toimeentulonsa valitsemallaan ammatilla. Tässä tapauksessa valittu ammatti oli psykoterapeutin ammatti, jossa oikeutta ammatinharjoittamiseen nimikesuojattuna terveydenhuollon ammattihenkilönä ei ole sidottu kansaneläkelain mukaiseen vanhuuseläkeikään, vaan asianomaisen henkilön kykyyn harjoittaa kyseistä ammattia.

Kansaneläkelaitoksen ilmoittamia syitä ei voitu AOA:n mielestä pitää hallitusmuodon 5 §:ssä tarkoitettuina hyväksyttävinä perusteina kyseiselle ikärajoitusta koskevalle päätökselle. Hän katsoi, että vaikka Kansaneläkelaitoksella on kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta annetun asetuksen 7 §:n mukaan oikeus päättää palvelujen järjestämistavasta, palvelujen järjestämistapaa koskeva päätös ei saa olla sisälöltään ristiriidassa hallitusmuodon ikä syrjinnän kieltävän

perusoikeussäännöksen kanssa.

AOA katsoi Kansaneläkelaitoksen menetelleen virheellisesti asiassa ja saattoi käsityksensä menettelyn virheellisyydestä Kansaneläkelaitoksen tietoon.

/V

Kansaneläkelaitoksen_järjestämästä_kuntoutuksesta_annettu_asetus_7_§
HM_5_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Asiakirja	R:AOA
Asianosainen	D:677/4/96
Julkisuus	A:2.6.1998
Viivästys	
Käsitys	

/O

Asiakirjojen antaminen asianosaiselle viivytyksettä

Kantelija pyysi 27.9.1994 Helsingin kaupungin sosiaaliviraston työntekijöiltä jäljennöksiä häntä koskevista muistiinpanoista, joita oli tehty lapsen tapaamisoikeusasian yhteydessä käydyissä neuvotteluissa. Hänelle toimitettiin jäljennös yhtä neuvottelua koskevista muistiinpanosta 5.10.1994 ja lopuista, useita neuvotteluja käsittävistä muistiinpanoista, 28.10.1994.

Asiakirjojen julkisuudesta annetun lain mukaan ratkaisu asiakirjojen julkisuudesta on tehtävä viipymättä. AOA Paunion käsityksen mukaan tämä tarkoittaa sitä, että asia on ratkaistava välittömästi samana päivänä tai tavanomaista vaikeamman asian ollessa kyseessä muutaman päivän kuluessa pyynnön esittämisestä, mikäli asian käsittelylle ei ole ylivoimaisia käytännön esteitä. Tämän johdosta Helsingin kaupungin sosiaaliviraston olisi pitänyt antaa asiakkaalle hänen pyytämänsä asiakirjajäljennökset nopeammin.

AOA saattoi Helsingin kaupungin sosiaaliviraston tietoon edellä esitetyn käsityksen.

/V

AsiakJulkL_8_§_2_mom.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Lastensuojelu	R:AOA
Oikeus saada päätös	D:1179/2/98
Päätös	A:9.6.1998
Yhteydenpito	
Yhteydenpidon rajoittaminen	
Esitys	

/O

Yhteydenpidon rajoittaminen huostaanotetun lapsen ja hänen vanhempansa välillä

Useita kanteluita viime vuosina tutkittaessa oli havaittu puutteita sosiaaliviranomaisten menettelyssä päätettäessä lastensuojelulain edellyttämästä yhteydenpidosta ja sen rajoittamisesta vanhempien ja huostaanotettujen lasten välillä. Monet kantelijoista olivat kokeneet yhteydenpitoa tosiasiallisesti rajoitetun lastensuojelulain 11 §:n nojalla tehdyssä huoltosuunnitelmassa ilman, että heille olisi tästä rajoituk-

sesta annettu päätöstä.

AOA Paunio otti omasta aloitteestaan selvitettäväkseen toteutuuko näissä asioissa hallitusmuodon 16 §:n periaate saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen ratkaistavaksi sekä ovatko yhteydenpidon rajoittamista koskevat säännökset lainsäädännössämme asianmukaiset.

AOA korosti, että yksityis- ja perhe-elämä ovat keskeisiä perus- ja ihmisoikeuksia, joita turvataan niin kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa kuin hallitusmuodossamme. Tällaiseen oikeuteen puuttumisen edellytyksille sekä puuttumisessa noudatettavalle menettelylle tulee asettaa korkeat vaatimukset. Tämän vuoksi hän piti tärkeänä, että yhteydenpidon rajoittamisesta tehdään lakiin perustuva päätös aina kun yhteydenpidon määrästä ja tai sen toteuttamisesta syntyy vähäisintäkin erimielisyyttä. AOA:n mielestä tulkinnanvaraisissa tilanteissa sosiaaliviranomaisten tulisi myös aina ohjata asianosaista tällaisen päätöksen pyytämiseen.

AOA painotti, että hallitusmuodon 16 §:n nojalla jokaisella on oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen ratkaistavaksi. Tämä voi toteutua vain silloin, kun vanhempi tai muu lapselle läheinen saa oikeuttaan koskevan päätöksen. AOA piti perusoikeusnäkökulmasta ongelmallisena myös sitä, että lastensuojeluasetuksen 9 §:ssä on säädetty yhteydenpidon rajoittamisen edellytyksistä, vaikka sekä hallitusmuodossa että Euroopan ihmisoikeussopimuksessa on selkeästi ilmaistu, että perhe-elämään kohdistuvaa kunnioitusta voidaan rajoittaa vain lailla.

AOA esitti valtioneuvostolle, että lastensuojelulain säädöksiä täsmennettäisiin siten, että niissä tilanteissa, joissa vanhempi osoittaa tavalla tai toisella olevansa tyytymätön huoltosuunnitelmassa tapaamisista tehtyyn ratkaisuun, hänelle tulisi lain mukaan aina antaa valituskelpoinen päätös ja tulkinnanvaraisissa tilanteissa ohjata sen pyytämiseen. Hän pyysi ilmoittamaan mahdollisista toimista asiassa vuoden 1998 loppuun mennessä.

/V

Lastensuojelulaki_11_§
Lastensuojelulaki_25_§
Lastensuojeluasetus_9_§
HM_16_§
Euroopan_ihmisoikeussopimus_8_Art.
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Lapsi	R:AOA
Päätös	D:813/4/96
Sosiaalilautakunta	A:11.6.1998
Yhteydenpidon rajoittaminen	
Käsitys	

/O

Velvollisuus tehdä päätös yhteydenpidon rajoittamisesta

Kantelijan ja hänen Helsingin sosiaalilautakunnan huostassa olevan lapsensa yhteydenpitoa oli rajoitettu lastensuojelulain 25 §:n perusteella siten, että hänellä ja lapsella oli

yksi tapaamiskerta joka neljäs viikko lastenkodissa. Kantelija mukaan sosiaalityöntekijä oli ilmoittanut hänelle ensin puhelimitse ja sitten kirjeitse, että seuraava sovittu tapaaminen oli peruutettu. Tapaamisen peruuttamisesta ei tehty valituskelpoista päätöstä.

AOA Paunio totesi, että hallitusmuodon 16 §:n mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsiteltyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman tuomioistuimen käsiteltäväksi.

Sosiaalilautakunnalla on lastensuojelulain 19 §:n mukaan huostaanoton tarkoituksen toteuttamiseksi oikeus päättää huostassa olevan lapsen hoidosta, kasvatuksesta, valvonnasta ja muusta huolenpidosta sekä olinpaikasta. Sosiaalilautakunnan tulee kuitenkin pyrkiä yhteistoimintaan lapsen vanhempien ja muiden huoltajien kanssa.

AOA totesi käsityksensä, että lapsen hoidon ja huolenpidon käytännön järjestämisestä voi johtua, että tapaamiseen oikeutettujen henkilöiden kanssa sovittuja tai yhteydenpidon rajoittamispäätöksessä määrättyjä tapaamisia joudutaan muuttamaan tai peruuttamaan. Näin voi hänen mukaansa tapahtua esimerkiksi lapsen sairastumisen tai muun yllättävän tapahtuman vuoksi. Mikäli tapaamisaikojen muuttamisesta tai peruuttamisesta ei päästä yhteisymmärrykseen, on asiassa kuitenkin tehtävä valituskelpoinen päätös, jotta asianomainen voi saattaa lääninoikeuden ratkaistavaksi, oliko tapaamisen peruuttamiseen tai muuttamiseen perusteltu syy.

AOA:n käsityksen mukaan kantelijan tapaamisen peruuttamisessa ei ollut kysymys lastensuojelulain 19 §:n mukaisesta lapsen hoitoon liittyvästä tapaamisten järjestelystä, vaan nimenomaan yhteydenpidon rajoittamisesta. Jos kysymys on tapaamisten rajoittamisesta, on asianomaisen viranomaisen tehtävä päätös rajoittamisesta oma-aloitteisesti.

AOA totesi kuitenkin, että rajanveto ei ole aina selvä sen suhteen, milloin kysymys on yhteydenpidon rajoittamisesta, ja milloin tavanomaisista lapsen hoidon ja huolenpidon vaatimista tapaamisjärjestelyistä. Lastensuojelulain 19 ja 25 §:n säännökset eivät ole tältä osin yksiselitteiset. Valituskelpoinen päätös asiassa on AOA:n käsityksen mukaan kuitenkin tehtävä aina silloin, kun tapaamisista on syntynyt erimielisyys viranomaisten ja tapaamiseen oikeutettujen välillä.

AOA:n käsityksen mukaan asianomaisen viranomaisen olisi pitänyt tehdä tapaamisen peruuttamisesta lastensuojelulain 25 §:ssä ja lastensuojeluasetuksen 9 §:ssä tarkoitettu valituskelpoinen päätös, jotta isä olisi voinut saattaa viime kädessä lääninoikeuden ratkaistavaksi, oliko tapaamisen peruuttamiseen olemassa lastensuojelulain 25 §:n mukainen syy. AOA kiinnitti sosiaali- ja terveysjaoston sekä sen viranhaltijoiden huomiota velvollisuuteen tehdä valituskelpoinen päätös yhteydenpidon rajoittamisesta koskevissa asioissa.

AOA totesi vielä, että hänen tutkittavanaan on ollut useita muitakin kanteluja, jotka ovat koskeneet lastensuojelulaissa tarkoitettua yhteydenpidon rajoittamista ja erityisesti

asianomaisen oikeutta saada asiasta valituskelpoinen päätös. Hän oli tehnyt valtioneuvostolle esityksen lastensuojelulain säännösten täsmentämisestä tältä osin (ks. AOA:n kirje 9.6.1998, dnro 1179/2/98).

/V

LastensuojeluA_9_§
LastensuojeluL_19_§
LastensuojeluL_25_§
HM_16_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Itsemääräämisoikeus	R:AOA
Potilas	D:800/4/96
Psykiatrinen sairaanhoito	A:16.6.1998
Käsitys	

/O

Potilaan itsemääräämisoikeuden rajoittaminen psykiatrisessa sairaalassa

Potilaan lakimies arvosteli muun muassa potilaaseen Vanhan Vaasan sairaalassa kohdistettuja itsemääräämisoikeuden rajoituksia.

Saadun selvityksen mukaan erilaistumatonta jakomielitautia sairastava potilas oli ollut sairaalassa hoidettavana yhtäjaksoisesti marraskuusta 1992 lähtien. Hänen hoitoaan oli selvityksen mukaan toteutettu hänen vaikea psyykinen sairautensa huomioon ottaen mahdollisimman paljon vapauksia antaen. Selvityksestä ilmeni, että sairaalan henkilökunnalle oli annettu ohje olla yhdistämättä potilaalle hänen lakimiehensä puheluja. Nämä puhelut tuli ohjeen mukaan yhdistää sairaalan silloiselle ylilääkärille. Annetun ohjeen mukaisesti potilaan lakimiehen kaksi puhelua potilaalle yhdistettiin kesällä 1994 sairaalan ylilääkärille eikä potilaalle.

Sairaalan silloisen ylilääkärin antaman selvityksen mukaan puhelimen käyttöä joudutaan rajoittamaan vapautta rajoittavissa laitoksissa käytännön syistä esimerkiksi puhelujen keston vuoksi tai muusta syystä (esim. yhteydenpito rikolliseen toimintaan) tai potilaan psyykkisen tilan vuoksi. Ylilääkäri totesi edelleen, että potilaan vastaanottaessa puhelun huonossa psyykkisessä tilassa saattaa syntyä oleellisia vääriä ymmärryksiä, jotka voivat ahdistaa potilasta ja huonontaa hänen tilaansa. Ylilääkäri kertoo selvittäneensä kyseiselle lakimiehelle edellä mainittuja hoidollisia näkökulmia puhelimitse tapahtuvassa yhteydenpidossa haluamatta vähimmässäkään määrin loukata potilaan oikeusturvaa.

AOA Paunio totesi, että itsemääräämisoikeuden rajoituksista säädetään mielenterveyslain 28 §:ssä ja että säännös koskee psykiatrista sairaalahoitoa ja siis myös valtion mielisairaalassa annettavaa hoitoa.

AOA:n mukaan mielenterveyslain 28 §:n 3 momentissa korostetaan valvovien viranomaisten, lainkäyttöviranomaisten ja oikeusavustajien erityisasemaa itsemääräämisoikeuksia rajoitettaessa. Vaikka tarkkailuun otetulle tai hoitoon määrätylle saapuvat kirjeet tai muut lähetykset voidaan pykälän 2 momentissa säädetyin edellytyksin tarkastaa ja pidättää sairaalassa, pykälän 3 momentissa mainittujen tahojen osoittamat lähe-

tykset on kuitenkin aina toimitettava viipymättä tarkastamattomina perille. Sanamuotonsa mukaisesti pykälän 3 momentti suojaaa tarkkailuun otetulle tai hoitoon määrätylle osoitetut kirjeet tai muut lähetykset.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan mukaan kirjeenvaihtoon artiklan tarkoittamassa mielessä kuuluu myös viestintä puhelimitse. Mielenterveyslain säännöstä tuleekin AOA:n käsityksen mukaan tulkita siten, että se kattaa myös erityisasemassa olevien mainittujen tahojen puhelimitse tapahtuvan yhteydenoton tarkkailuun otettuun tai hoitoon määrättyyn. Näin ollen hänen käsityksensä mukaan tällaista yhteydenottoa ei saa rajoittaa.

Sairaalan silloinen ylilääkäri oli AOA:n käsityksen mukaan toiminut virheellisesti rajoittaessaan potilaan lakimiehen puhelimitse tapahtuneita yhteydenottoja. Ylilääkäri ilmoitti selvityksessään perustelleensa rajoittamispäätöksiään edellä mainituilla hoidollisilla näkökohdilla. Näitä näkökohtia ylilääkäri ei kuitenkaan pystynyt yksilöimään, varsinkaan kun hän ei ollut merkinnyt niitä potilaan sairauskertomukseen, mikäli olisi AOA:n käsityksen mukaan ollut tarpeellista.

Sairaalan nykyisen johtavan lääkärin antamien kirjallisten, yksiselitteisten ohjeiden mukaan asianajajan ja lakimiehen puhelinoitot yhdistetään aina potilaalle. Nämä ohjeet ovat AOA:n mielestä sopusoinnussa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan ja mielenterveyslain 28 §:n 3 momentin sekä tapahtumisen jälkeen voimaan tulleen hallitusmuodon 8 §:n kanssa.

Uudet perusoikeussäännökset huomioon ottaen mielenterveyslain 28 §:ssä säädetään AOA:n käsityksen mukaan puutteellisesti itsemääräämisoikeuden rajoittamisesta. Perusoikeuksien rajoittamisen tulee perustua lakiin. Koska mielenterveyslain 28 §:n säännöksiä itsemääräämisoikeuden rajoittamisesta ei AOA:n mielestä voida pitää perusoikeuksien rajoittamisen oikeudellisia edellytyksiä täyttävänä, hän oli jo erään toisen kanteluratkaisun yhteydessä esittänyt sosiaali- ja terveysministeriölle (30.12.1997, dnro 2704/2/97), että se ryhtyisi toimenpiteisiin säännöksen muuttamiseksi niin, että siitä ilmenisi selkeästi kyseisen perusoikeuden rajoituksen laajuus ja sen täsmälliset edellytykset.

Hän totesi tässä yhteydessä, että kyseistä säädösmuutosta valmistellessaan ministeriö ottanee huomioon myös tarpeen säätää mielenterveyslain 28 §:n 3 momentissa mainittujen erityisasemassa olevien tahojen puhelimitse tapahtuvasta yhteydenotosta tarkkailuun otettuun tai hoitoon määrättyyn.

AOA esitti sairaalan silloiselle ylilääkärille käsityksensä tämän virheellisestä menettelystä.

Päätöksessä arvioitiin myös valtion mielisairaalaan ottamista koskevan päätöksen valituskelpoisuutta.

/V

MielenterveysL_28_§_2_mom.

MielenterveysL_28_§_3_mom.

HM_8_§

Euroopan_ihmisoikeussopimus_8_Art.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Kuljetuspalvelut	R:AOA
Perusteleminen	D:2618/4/96
Päätös	A:16.6.1998
Vammainen	
Käsitys	

/O

Vaikeavammaisen kuljetuspalveluja koskeva päätös ja sen perusteleminen

Kantelija pyysi oikeusasiamiehen toimenpiteitä saadakseen valituskelpoisen päätöksen vaikeavammaisen kuljetuspalveluja koskevassa asiassa.

Kantelijalle oli myönnetty vammaispalvelulain mukaisena vaikeavammaisen kuljetuspalveluina 18 yhdensuuntaista matkaa kuukaudessa ajalle vuonna 1993. Kesäkuussa 1993 Kotkan sosiaali- ja terveyslautakunnan vammaispalvelutoimisto oli lähettänyt kaikille kuljetuspalveluiden piirissä olleille tiedustelun kuljetuspalveluiden tarpeesta vuonna 1994. Tiedustelulomakkeesta ilmeni, että kaupunki oli tarkoittanut tiedustelulomakkeen olevan samalla vuonna 1994 koskeva kuljetustukihakemus. Kantelija oli vastannut tiedusteluun tarvitsevana 16 yhdensuuntaista matkaa kuukaudessa.

Vastauksena hakemukseensa kantelija oli saanut kotipalvelutoimiston viranhaltijan päätöksen, jossa hänelle oli myönnetty sosiaalihuoltolain mukaisena kuljetuspalveluna 16 yhdensuuntaista matkaa kuukaudessa. Päätökseen ei ollut merkitty, että vammaispalvelulain mukainen kuljetuspalveluhakemus oli samalla hylätty.

AOA Paunio viittasi päätöksessään hallitusmuodon 16 §:ssä jokaiselle taattuun oikeuteen saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti. Hän totesi, että asiassa ei voinut olla epäselvyyttä siitä, että kantelija oli tarkoittanut hakea vammaispalvelulain mukaista kuljetuspalvelua. Siltä osin kuin viranhaltija oli tarkoittanut hylätä kantelijan vammaispalvelulain mukaisen kuljetuspalvelua koskevan hakemuksen, olisi viranhaltijan pitänyt tehdä tässä yhteydessä hylkäävä päätös. Edelleen päätöksessä olisi tällöin pitänyt todeta ne perusteet, miksi kantelijan ei katsottu enää täyttäneen vaikeavammaisen kuljetuspalvelun saamisen edellytyksiä. AOA katsoi, että viranhaltijan sosiaalihuoltolain nojalla antama päätös ei täyttänyt hallintomenettelylain vaatimuksia mikäli sillä oli tarkoitettu hylätä vammaispalvelulain mukainen kuljetus-tuki. AOA totesi lisäksi myös edeltäjänsä kiinnittäneen vastaavanlaista tapausta koskeneessa ratkaisussaan vuonna 1995 Kotkan sosiaali- ja terveyslautakunnan viranhaltijoiden huomiota velvollisuuteen noudattaa hallintomenettelylain päätöksen sisältöä ja päätöksen perustelemista koskevia säännöksiä. Jäljennös päätöksestä oli tuolloin lähetetty Kotkan sosiaali- ja terveyslautakunnan tietoon. Tästä huolimatta kantelijalle oli myönnetty sosiaali- ja terveyslautakunnan selvityksen mukaan vuonna 1996 ja vielä 1.1. - 31.3.1997 väliselle ajalle kuljetuspalvelut sosiaalihuoltolain mukaisina ilman, että hänen vammaispalvelulakiin perustuvaan hakemukseensa olisi annettu päätöstä.

AOA katsoi, että viimeistään edeltäjänsä 12.12.1995 tekemän ja Kotkan sosiaali- ja terveyslautakunnalle lähettämän pää-

töksen jälkeen kantelijan kuljetustukihakemus olisi ilman aiheutonta viivytystä tullut käsitellä vammaispalvelulain nojalla.

AOA saattoi Kotkan kaupungin sosiaaliviranomaisten tietoon näkemyksensä hallintomenettelylain 23 ja 24 §:n vastaisesta menettelystä kantelijan asiassa. Hän kiinnitti samalla sosiaali- ja terveyslautakunnan huomiota sen velvollisuuteen valvoa, että lautakunnan alaiset viranhaltijat saavat asianmukaisesti tietoonsa heidän toimintaansa liittyvät oikeus asiamiehen päätökset.

Koska kantelijalle oli sittemmin 5.9.1997 lukien myönnetty vammaispalvelulain mukaista kuljetuspalvelua ja koska Kotkan sosiaali- ja terveystoimen vs. hallintopäällikön mukaan Kotkassa oli nyt muutettu menettelyä siten, että mikäli vammaispalvelulain mukaisia kuljetuspalveluja ei myönnetä, tehdään asiasta tältä osin erikseen hylkäävä päätös, asia ei antanut AOA:lle aiheutta muihin toimenpiteisiin.

/V

VankeinhoitoA_77_§
VankeinhoitoA_79_§
VAHO:n_ohje_12/011/94_(15.3.1994)
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Kotietsintä	R:AOA
Poliisi	D:134/4/96
Rangaistuksen täytäntöönpano	A:18.6.1998
Takavarikko	
Vastaus tiedusteluun	
Viivästys	
Käsitys	

/O

Kotietsinnän toimittaminen rangaistuksen täytäntöönpanoa varten

Kotietsinnän toimittaminen rangaistuksen täytäntöönpanoa varten Riihimäen nimismiespiirin poliisit toimittivat kotietsinnän kantelijan kotona tavoittaakseen hänet rangaistuslaitokseen toimittamiseksi sakon muuntorangaistuksen täytäntöönpanoa varten.

AOA Paunio totesi päätöksessään, että pakkokeinolain kotietsintää koskevat säännökset turvaavat lähinnä rikoksen selvittämistä. Pakkokeinolain kotietsintä voidaan toimittaa muun muassa kiinniotettavan, pidätettävän tai vangittavan löytämiseksi. Kotietsinnän toimittaminen henkilön noutamiseksi rangaistuslaitokseen toimittamista varten ei hänen nähdäkseen perustunut lakiin. Koska kotietsinnällä puututaan perusoikeutena suojattuun kotirauhaan, tulee kotietsinnän aina perustua lakiin.

AOA:n mukaan näin ollen ei ollut hyväksyttävää, että kantelijan noutamiseksi rangaistuslaitokseen toimitettiin kotietsintä.

Poliisin menettely asiassa perustui selvityksen mukaan vaikiintuneeseen poliisikäytäntöön. Koska velvollisuus toimittaa tuomittu viipymättä suorittamaan rangaistustaan perustuu lakiin rangaistusten täytäntöönpanosta ja poliisin tehtävänä on antaa laissa säädettyä virka-apua muulle viranomaiselle, AOA

tyytyi saattamaan käsityksensä kotietsintää koskevan päätöksen virheellisyydestä poliisiin tietoon.

Kotietsinnän yhteydessä poliisit avasivat kantelijan olinpaikkaan liittyvien tietojen hankkimiseksi mm. keittiön laatikon. Tältä osin AOA viittasi oikeuskirjallisuudessa omaksettua näkemykseen, jonka mukaan toimitettaessa kotietsintää henkilön tavoittamiseksi ei samalla ole sallittua penkoa komeroita tai muita säilytystiloja, ellei ole edellytyksiä kotietsintään myös esineen löytämiseksi. Hän piti poliisin menettelyä tältä osin kyseenalaisena.

AOA arvosteli poliisia myös siitä, että poliisi ei toimittanut kantelijalle tietoa toimitetusta kotietsinnästä eivätkä vastanneet asianmukaisesti ja viipymättä kantelijan tiedusteluun kotietsinnän syistä.

/V

HM_8_§

HM_16_§

Pakkokeinolaki_4_luku_6_§_1_mom.

Pakkokeinolaki_5_luku_1_§_1_mom.

Pakkokeinolaki_5_luku_1_§_3_mom.

Pakkokeinolaki_5_luku_7_§

Poliisilaki_13_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Oikeussuojakeino

R:AOA

Opettaja

D:499/4/96

Palkka

A:5.8.1998

Takaisinperintä

Käsitys

/O

Tuntiopettajan palkan takaisinperiminen

Peruskoulun tuntiopettaja arvosteli Espoon kaupungin koulutuskeskuksen menettelyä palkan muuttamista ja takaisinperimistä koskevassa asiassa. Kantelija oli toiminut määräaikaisena tuntiopettajana. Vuosittain tehtyjen päätösten perusteella hänen palkkansa määräytyi opetusalan kunnallisen virkaehtosopimuksen mukaisesti. Päätöksissä ei ollut mainintaa palkkaluokasta. Kantelijalle oli maksettu virkaehtosopimusta sovellettaessa farmaseutin tutkinnon perusteella C 38 palkkaluokan mukaan määräytyvää palkkaa 1.10.1995 saakka ja sen jälkeen C 35 palkkaluokan mukaista palkkaa, koska farmaseutin tutkintoa virkaehtosopimusta sovellettaessa ei enää pidettykään korkeakoulututkintona. Kantelijalle ilmoitettiin puhelimitse lokakuussa 1995 palkkausperusteen muuttumisesta ja hänelle lähetettiin myös vastaava palkkalaskelma. Lisäksi hänelle lähetettiin asiasta kirjallinen ilmoitus, jonka mukaan häneltä peritään liikaa maksettua palkkaa takautuvasti 1.8.1992 alkaen.

Peruskoululain 61 §:n mukaan aiheettomasti maksettu palkka saadaan periä takaisin siten, että se vähennetään seuraavien palkanmaksujen yhteydessä tuntiopettajan palkasta, jos tuntiopettaja on edelleen saman koulun tai saman kunnan palveluksessa. Takaisinperintää aloitettaessa on sen perusteet ja takaisinperittävä määrä ilmoitettava tuntiopettajalle.

AOA Paunion käsityksen mukaan takaisinperimisestä oli ilmoi-

tettu peruskoululain tarkoittamalla tavalla. AOA katsoi kunnalla olleen oikeus muuttaa palkka ja periä aiheettomasti maksettu palkka takaisin eikä hän pitänyt noudatettua menettelyä lainvastaisena.

AOA totesi päätöksessään lisäksi, että peruskoululaki nykyisessä muodossaan mahdollistaa palkan takaisinperimisen ilman edeltävää perintäpäätöstä, mutta toisaalta peruskoululaissa ei ole säännöksiä takaisinperimisen oikeussuojakeinoista. AOA:n käsityksen mukaan peruskoululaki on omiaan aiheuttamaan epäselvyyttä sekä asianosaisten että viranomaisten keskuudessa niin palkan takaisinperimistä koskevan perintäpäätöksen kuin oikaisumahdollisuuden ja valitusoikeuden suhteen.

Hän saattoi käsityksensä palkan takaisinperimisen oikeussuojakeinojen epäselvästä tilasta opetusministeriön tietoon.

/V

PeruskouluL_61_§_(476/83)

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Henkilökohtainen vapaus

R:AOA

Kiinniotto

D:90/4/97

Koskemattomuuden suoja

A:14.8.1998

Poliisi

Säilössäpito

Käsitys

/O

Kiinnioton ja säilössäpidon peruste

Kantelija katsoi joutuneensa poliisin mielivaltaisten toimienpiteiden kohteeksi, jotka olivat epäsuhteessa hänen tekemäänsä rikkomukseen.

Kantelija ajoi Oulussa yöllä polkupyörällä päin punaista liikennevaloa. Hän kieltäytyi ilmoittamasta henkilöllisyytään hänet pysäyttäneelle poliisipartiolle. Käräjäoikeus tuomitsi kantelijan sittemmin liikennesrikkomuksesta ja haitanteosta virantoimituksessa olevalle virkamiehelle, koska hän oli laittanut käsin ja jaloin vastaan poliisipartion suorittaessa hänelle turvallisuustarkastusta ja käsiraudoittaessa hänet poliisiasemalle kuljettamista varten.

Kantelija otettiin kiinni klo 1.05 ja pidettiin säilössä klo 10.10 saakka aamulla eli vapaudenmenetyksensä kesto oli 9 tuntia 5 minuuttia. Poliisin selvityksen mukaan vapaudenmenetyksen perusteena olivat poliisilain mukainen rikoksilta ja häiriöiltä suojaaminen sekä päihtyneiden käsittelystä annetun lain mukainen kiinniotto.

AOA Paunio totesi päätöksessään, että kantelijan päihtymyaste ei ollut selvityksen mukaan sillä tasolla, johon päihtyneiden käsittelyä koskevan lain mukainen säilöönotto yleensä perustuu. Päihtymystilan asteesta kertoi osaltaan se, ettei kantelijaa epäilty liikennejuopumuksesta. Koska kiinniottot on annettava poistua heti, kun kiinnioton tarve on lakannut, kantelijan säilössäpitoa yli yhdeksän tunnin ajan ei AOA:n mukaan voitu perustella päihtymyksellä.

Koska kantelijan henkilöllisyys todettiin poliisiasemalla, myös tältä osin säilössäpidon peruste lakkasi AOA:n käsityk-

sen mukaan välittömästi henkilöllisyyden selvittyä.

Poliisin selvityksen mukaan säilöissäpidon perusteena oli lisäksi poliisilain 20 §:n 3 momentin mukainen häiriön tai vaaran aiheuttaminen. Poliisin mukaan sitä ilmensivät kantelijan piittaamaton liikennekäyttäytyminen, uhmaava käytös poliisia kohtaan hänet pysäytettäessä ja vastustus, minkä vuoksi kantelijaa rangaistiin haitanteosta virantoimituksessa olevalle virkamiehelle. Säilöissäpidon kestoa poliisipäällikkö perusteli sillä, että kantelija olisi todennäköisesti jatkanut häiriköintiään, jos hänet olisi laskettu heti vapaaksi.

Tästä AOA totesi, että silloin kun poliisilain 20 §:n 3 momentin mukaisesti kiinniotto tapahtuu häiriön tai vaaran aiheuttamisen perusteella, lähtökohtana on poliisilain 20 §:n 2 momentti, jonka mukaan kysymys on huomattavasta häiriöstä tai välittömästä vaarasta yleiselle järjestykselle ja turvallisuudelle. Hänen mielestään oli tulkinnanvaraista, muodostivatko kantelijan vähäinen liikenne rikkomus ja vastaanhangonmuutoksen muodossa tapahtunut haitanteko virantoimituksessa olevalle virkamiehelle huomattavan häiriön tai välittömän vaaran edellytykset. AOA:n mukaan kiinnioton suhteen olisi voitu perustellusti tulla toiseen lopputulokseen, kun otetaan huomioon hallitusmuodon 6 §:n turvaama henkilökohtaisen vapauden ja koskemattomuuden periaate sekä poliisilain 2 §:ssä ilmaistu periaate, jonka mukaan poliisi ei saa puuttua kenenkään oikeuksiin enempää kuin on tarpeen.

Säilöissäpidon kestosta AOA totesi, että poliisilain 20 §:n 3 momentissa säilöissäpitoaika sidotaan häiriön tai vaaran aiheuttamista koskevaan todennäköisyysarviioon. Todennäköisyysarvio on lähtökohdiltaan ongelmallinen siksi, että kysymys on tulevaisuutta koskevasta, vapautumistilanteen jälkeistä aikaa koskevasta arviosta. Asiaan liittyvän arvionvaraisuuden vuoksi säilöissäpidon kestosta päätettäessä on oikeusturvasyistä oltava korostetun varovaisia ja kiinnitettävä erityistä huomiota hallitusmuodon 6 §:n ja poliisilain 2 §:n periaatteisiin.

AOA totesi käsityksensä, että Oulun poliisiviranomaisten olisi tullut kiinnittää erityistä huomiota hallitusmuodon 6 §:n turvaamaan henkilökohtaisen vapauden ja koskemattomuuden suojaan joko niin, että kantelijaa ei lainkaan olisi otettu säilöön tai niin, että hänet olisi päästetty säilöstä mahdollisimman pian. Hän saattoi käsityksensä Oulun poliisilaitoksen ja asiassa toimineiden poliisimiesten tietoon. Poliisipäällikön tietoon hän saattoi käsityksensä otettavaksi huomioon henkilökunnan koulutuksessa ja ohjauksessa.

/V

Poliisilaki_2_§
Poliisilaki_20_§_2_mom.
Poliisilaki_20_§_3_mom.
HM_6_§
+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Poliisi	R:AOA
Puhalluskoe	D:1289/4/96
Rangaistusvaatimus	A:31.8.1998
Huomautus	

Puhalluskokeesta kieltäytyminen liikennevalvonnassa

Kantelija kieltäytyi liikkuvan poliisin liikennevalvonnassa suorittamasta puhalluskokeesta. Konstaapelit eivät havainneet kantelijassa merkkejä alkoholin taikka muiden huumaavien tai päihdyttävien aineiden nauttimisesta. Kantelija vaati nähtäväkseen lainkohdan, joka velvoittaa hänet alistumaan puhalluskokeeseen. Hänet toimitettiin paikallisen nimismiehen puheille.

Nimismies tuli siihen johtopäätökseen, ettei ollut syytä viedä kuljettajaa verikokeeseen, koska ulkonaisen tarkastelun perusteella vaikutti selvältä, ettei tämä ollut päihtynyt tai huumaantunut. Kuljettajan edelleen kieltäytyessä puhalluskokeesta, nimismies ilmoitti konstaapeleille käsityksensä, ettei ole tarvetta viedä kantelijaa verikokeeseen, mutta että hänelle tulisi antaa tiedoksi rangaistusvaatimus haitanteosta virantoimituksessa olevalle virkamiehelle. Tämän johdosta konstaapeli antoi kantelijalle tiedoksi rangaistusvaatimuksen.

Nimismiehen sijainen määräsi kantelijalle sakkorangaistuksen rangaistusvaatimuksen mukaisesti. Rangaistus sai lainvoiman. Suomen hallitusmuodon 6 a §:n mukaan ketään ei saa pitää syyllisenä rikokseen eikä tuomita rangaistukseen sellaisen teon perusteella, jota ei tekohetkellä ole laissa säädetty rangaistavaksi.

Pakkokeinolain 6 luvun 3 §:n mukaan poliisimies voi määrätä moottorikäyttöisen ajoneuvon kuljettajan kokeeseen, joka tehdään tämän mahdollisesti nauttiman alkoholin tai muun huumaavan aineen toteamiseksi. Säännöksen mukaan kokeesta kieltäytynyt on velvollinen alistumaan pakkokeinolain 5 luvun 9 §:ssä tarkoitettuun henkilönkatsastukseen. Käytännössä henkilönkatsastuksella tässä yhteydessä tarkoitetaan verikoetta. AOA Paunion mukaan puhalluskokeesta kieltäytyminen ei täytä minkään rikoksen tunnusmerkistöä. Tästä syystä kantelijalle ei olisi tullut antaa rangaistusmääräystä.

Tällä perusteella AOA katsoi nimismiehen poliisimiehille antaman ohjeen olleen lainvastainen, kun nimismies ilmoitti poliisimiehille, että kantelijalle tulisi antaa tiedoksi rangaistusvaatimus haitanteosta virantoimituksessa olevalle virkamiehelle. Nimismiehen sijaisen AOA katsoi menetelleen lainvastaisesti antaessaan mainitun rangaistusmääräyksen. AOA antoi Nousiaisen piirin silloiselle nimismiehelle ja hänen sijaisenaan toimineelle varatuomarille huomautuksen heidän virheellisestä menettelystään.

AOA haki myös rangaistuksen purkua korkeimmalta oikeudelta.

AOA kiinnitti myös sisäasiainministeriön huomiota poliisikoulutukseen sisältöön, koska asiassa oli käynyt ilmi, että liikkuvan poliisin konstaapelit olivat epätietoisia siitä, miten puhalluskokeesta kieltäytymiseen tuli suhtautua.

/H

Joutuisuus	R:AOA
Lääkäri	D:1239/2/97
Lääninlääkäri	A:12.10.1998
Terveystieteiden tutkimuskeskus	
Vastaanotto- ja tutkimuskeskus	
Viivästys	
Huomautus	

/O

Viivästys lääkärin vastaanotto- ja tutkimuskeskusten tarkastamisesta

AOA Paunio otti omana aloitteena tutkittavakseen, miksi Terveystieteiden tutkimuskeskusten Uudenmaan lääninhallitukselta pyytämät terveystieteiden ammattihenkilöiden vastaanotto- ja tutkimuskeskusten tarkastamiset olivat viivästyneet asetetuista määräajoista kohtuuttomasti.

Erästä kantelua tutkittaessa oli käynyt ilmi, että Terveystieteiden tutkimuskeskus oli 16.5.1994 pyytänyt Uudenmaan lääninhallitusta toimittamaan terveystieteiden tutkimuskeskukseen lausunnon erään lääkärin vastaanotto- ja tutkimuskeskuksesta tarkastamisesta. Lausuntoa oli pyydetty 31.8.1994 mennessä. Tarkastus toimitettiin kuitenkin vasta 3.1.1995 ja tarkastuskertomus laadittiin 31.3.1996. Lääninhallitus lähetti 9.4.1996 lausunnon tarkastuksesta terveystieteiden tutkimuskeskukseen.

Oikeustieteiden tutkimuskeskus totesi 10.11.1997 apulaisoikeusasiamiehelle asian selvittämisen yhteydessä antamassaan lausunnossa, että kahden hammaslääkärin vastaanotto- ja tutkimuskeskusta ei ollut tuolloin vielä tarkastettu, vaikka terveystieteiden tutkimuskeskus oli jo elokuussa 1995 pyytänyt lääninhallitusta tarkastamaan heidän vastaanotto- ja tutkimuskeskustensa.

Oikeustieteiden tutkimuskeskus totesi lausunnossaan myös, että se oli kiinnittänyt jo pidempään huomiota siihen, että Uudenmaan läänin alueen lääkäreiden vastaanotto- ja tutkimuskeskusten tarkastamiset olivat viivästyneet. Se oli myös esittänyt asiasta huolestumisensa muun muassa läänin maaherralle. Oikeustieteiden tutkimuskeskusten mukaan asiassa ei ollut voitu todeta tapahtuneen toivottua korjaantumista siitä huolimatta, että toinen lääninlääkäri oli nimitetty virkaan.

Asianomaisen lääninlääkärin antaman selvityksen ja selityksen mukaan viivästymiset lääkäreiden vastaanotto- ja tutkimuskeskusten tarkastamisesta ja tarkastuslausuntojen laatimisesta johtuivat pääasiassa silloisen Uudenmaan lääninhallituksen suuresta työmäärästä suhteessa käytettävissä olevaan tarkastushenkilöstöön.

Saadun selvityksen perusteella AOA totesi, että lääkärin vastaanotto- ja tutkimuskeskusten tarkastaminen tarkastuslausunnon laatimiseen kesti lähes kaksi vuotta ja hammaslääkärin runsaat kaksi ja puoli vuotta. Toisen hammaslääkärin vastaanotto- ja tutkimuskeskusten tarkastamista koskevaan pyyntöön vastaaminen kesti lähes kaksi ja puoli vuotta.

Oikeustieteiden tutkimuskeskusten käsityksen mukaan Uudenmaan lääninhallitukselta pyydettyjen vastaanotto- ja tutkimuskeskusten tarkastamisten viivästymiset olivat pitkittäneet kyseisen lääkärin ja hammaslääkäreiden toiminnan asianmukaisuuden arviointia oikeus-

turvakeskuksessa eikä mahdollista potilasturvallisuuden vaarantumisesta ollut myöskään voitu eräissä tapauksissa sulkea pois.

AOA:n käsityksen mukaan kyseisten terveydenhuollon ammattihenkilöiden vastaanottotoimintojen tarkastamiset tarkastuslausuntojen laatimisineen olivat kestäneet kohtuuttoman pitkään.

Hän totesi, että lääninlääkäri näiden virkatehtävien suorittamisen viivästyneeseen olivat osittain vaikuttaneet hänestä riippumattomat syyt, kuten hänellä tuolloin ollut suuri työmäärä toimintayksikön päällikön tehtävineen. Tästä huolimatta lääninlääkäri olisi AOA:n käsityksen mukaan tullut suorittaa nyt esillä olevat vastaanottotoimintojen tarkastukset huomattavasti tapahtunutta nopeammin. Näin olisi tullut menetellä erityisesti siitä edellä mainitusta syystä, että näiden tehtävien joutuisalla suorittamisella on merkitystä potilasturvallisuudelle. Lääninlääkäri ei ollut esittänyt perusteita sille, että hän oli asettanut muut virkatehtävänsä tärkeysjärjestyksessä kyseisten tarkastusten edelle.

AOA antoi lääninlääkärille huomautuksen hänen edellä selostetusta menettelystään, jota AOA piti valtion virkamieslain 14 §:n vastaisena. Samalla hän kiinnitti lääninlääkäriin huomiota vastaisen varalle virkatehtävien suorittamisen joutuisuuteen sekä siihen, että tehtävät tulee asettaa niiden laadun vaatimaan tärkeysjärjestykseen.

/V

Virkamieslaki_14_§

HM_16_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Kieli

R:AOA

Virkamies

D:333/4/97

Käsitys

A:16.11.1998

/O

Virkamiehen käytettävä asiallista kieltä

Kantelussa oli kysymys kantelijan hoidon asianmukaisuudesta Päijät-Hämeen keskussairaalaissa. Kantelun johdosta apulaisoikeusasiamiehelle antamassaan selvityksessä apulaisylilääkäri oli todennut kantelijan olevan "valehteleva ja umpikiero huijari" ja että "varsin usein potilaan soittaessa on ollut vaikeata saada hänen puheestaan selvää, tällaista mongerrusta kuulee usein niillä, jotka ovat joutuneet ottamaan alkoholia tai ovat voimakkaan lääkeainehuumauksen vaikutuksen alaisina."

Kantelijan hoitoa koskevat väitteet eivät antaneet aihetta toimenpiteisiin. AOA Paunio totesi kuitenkin apulaisylilääkäriin lausuman johdosta, että hallitusmuodon 16 §:n mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa asianmukaisesti käsiteltyksi. Tähän kuuluu oleellisena osana virkamiehen hyvä ja asianmukainen käytös kaikkia asiakkaitaan kohtaan niin kirjallisesti kuin suullisesti asioita käsiteltäessä. Hallitusmuodon säännökset velvoittavat kaikkia virkamiehiä.

Julkinen virka edellyttää lisäksi aina julkista luotettavuutta. Tähän kuuluu oleellisena osana puolueettomuusvaatimus.

Puolueettomuutta edellyttää myös hallitusmuodon 5 §:n säännös, jonka mukaan kaikkia on kohdeltava virkatoiminnassa yhdenvertaisesti. Puolueettomuusvaatimus koskee kaikkea virkatoimintaa.

Apulaisylilääkärin lausuntoa oli pidettävä sävyltään epäasiallisena. Mikäli asiakkaasta on aiheellista esittää arvostelevia käsityksiä, tulee sekin esittää mahdollisimman asiallisesti. Sitä paitsi apulaisylilääkärin esittämä kärkevä arvostelu ei ollut kantelijan hoidon asianmukaisuudesta esittämien väitteiden tutkimiseksi tarpeen.

AOA katsoi, ettei apulaisylilääkärin lausuma täytä virkamiehen käyttäytymiseltä edellytettäviä ja asian asianmukaisen käsittelyn vaatimuksia edes siinä tapauksessa, että lausunnossa esitetyille näkemyksille olisi perusteita. Hän kiinnitti apulaisylilääkärin huomiota siihen, että virkamiehen tulee tilanteesta riippumatta pyrkiä puolueettomuuteen ja asiallisuuteen.

/V

HM_5_§
HM_16_§
+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Menetetyn määräajan palauttaminen	R:AOA
Päätöksen perusteleva	D:2527/4/96
Sivutoimi	A:20.11.1998
Sivutoimi-ilmoitus	
Välimiesoikeus	
Ylimääräinen muutoksenhaku	
Käsitys	

/O

Korkeimman oikeuden päätöksen perusteleva ja sivutoimi-ilmoitukset

Kantelija arvosteli korkeimman oikeuden eräiden jäsenten menettelyä välimiesmenettelyssä, jossa hän oli ollut asianosaisena. Välimiesoikeuden puheenjohtajana oli toiminut eräs oikeusneuvos ja välimiehet nimenneen Keskuskauppakamarin välityslautakunnan jäsenenä oli ollut mm. kaksi oikeusneuvosta.

Kantelijalle kielteisen välitystuomion antamisen jälkeen, noin vuoden kuluttua, oli tullut ilmi seikkoja, joiden vuoksi hän oli epäillyt välimiesoikeuden jäsenenä toimineen asianajajan olleen esteellinen. Tällä perusteella kantelija oli hakenut korkeimmalta oikeudelta menetetyt määräajan palauttamista välitystuomion moitekanteen vireille panemiseksi. Korkein oikeus oli hylännyt hakemuksen.

Menetetyn määräajan palauttamista koskevan kielteisen päätöksen perusteleva

Kantelija arvosteli kirjoituksissaan korkeinta oikeutta siitä, että se ei ollut perustellut päätöstään.

AOA Paunio totesi päätöksessään, että korkein oikeus oli ratkaissut asian sille lain mukaan kuuluvan harkintavallan nojalla. Hän ei ryhtynyt arvioimaan päätöksen lopputulosta eikä sen perustelujen materiaalista sisältöä. Kantelu antoi kuitenkin aiheen arvioida päätöksen perustelutapaa tuomioistuinin

ten ratkaisujen perustelemisselvollisuuden kannalta.

Oikeus saada perusteltu päätös on turvattu hallitusmuodon 16 §:ssä. Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan ei ole katsottu olevan sovellettavissa ylimääräisen muutoksenhaun kaltaisissa menettelyissä, koska tällöin ei päätetä artiklan tarkoittamalla tavalla hakijan "oikeuksista ja velvollisuuksista". AOA:n mielestä hallitusmuodon 16 § sitä vastoin on sovellettavissa, koska se edellyttää "asian" asianmukaista käsittelyä tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa.

AOA:n mielestä oikeudenkäymiskaaren 24 luvun sisältämät oikeusohjeet tuomion perustelemisselvollisuudesta ja perustelujen sisällöstä koskevat soveltuvin osin myös menetetyn määrääjän palauttamista koskevan korkeimman oikeuden päätöksen perustelemista, joskin tämä on jossakin määrin tulkinnanvaraista.

AOA lausui kannanottonaan mm. seuraavan.

"Korkein oikeus on kyllä perustellut päätöksensä. Perustelut ovat kuitenkin sisällöltään äärimmäisen niukat. Niissä lausutaan vain, että hakijat eivät ole esittäneet sellaisia erittäin painavia syitä, joiden johdosta olisi perusteita palauttaa määräaika kanteen nostamiselle. Vähemmistöön jäänyt jäsen puolestaan on lähes yhtä niukoin perusteluin katsonut, että tällaisia syitä oli esitetty.

Päätöksen perustelujen sisältöä voidaan pitää puutteellisena. Hakemuksessa oli vedottu yksilöidysti niihin seikkoihin, joiden vuoksi yhden välimiehen epäiltiin olleen esteellinen. Edelleen hakemuksessa oli esitetty, että tieto tästä oli saatu vasta vuoden kuluttua. Näitä hakemuksen perusteita ei ole päätöksen perusteluissa arvioitu lainkaan.

Päätöksen perustelut ovat ilmeisesti menetetyn määrääjän palauttamista koskevissa kielteisissä ratkaisuissa vakiintuneesti noudatetun käytännön mukaiset. Voidaan kuitenkin kysyä, onko tällainen käytäntö enää ainakaan kaikissa tapauksissa hyväksyttävä etenkin, kun oikeus saada perusteltu päätös on nimenomaisesti turvattu perusoikeutena. Oikeudenkäymiskaari edellyttää yksilöityjä perusteluja. Tuomioistuinten ratkaisujen riittävään perustelemiseen on viime vuosina kiinnitetty muutoinkin huomiota eri yhteyksissä mm. korkeimman oikeuden useissa ennakkopäätöksissä.

Perustelujen tarpeellinen sisältö riippuu kysymyksessä olevasta ratkaisusta ja viime kädessä konkreettisesta tapauksesta.

Menetetyn määrääjän palauttamista koskevan ratkaisun perusteluissa tulee arvioida ensinnäkin tarpeellisina osin, ovatko ne seikat, joihin hakemuksessa on vedottu, näytetty toteen ja millä perusteella. Toiseksi tulee arvioida avoimesti, minkä vuoksi kyseiset seikat täyttävät tai eivät täytä oikeudellisesti oikeudenkäymiskaareissa säädetyt määrääjän palauttamisen edellytykset.

Paitsi hakijalle myönteinen, myös kielteinen ratkaisu yleensä voidaan ja tulee perustella yksilöidysti, vaikka korkein oikeus onkin näissä asioissa ainoa oikeusaste. Hakijalle on

tärkeätä tietää, minkä vuoksi ne seikat, joihin hän on vedonnut, eivät ole johtaneet myönteiseen lopputulokseen.

Yksilöimättömät perustelut jättävät hakijan epätietoiseksi, mikä saattaa johtaa uusiin hakemuksiin ja esimerkiksi pyyntöihin esittelijän muistion ei-julkisen osan saamiseksi, kuten tässäkin tapauksessa. Toisaalta hakija saattaa perusteluista havaita, että hän ei ollut osannut vedota oikeaan seikkaan hakemuksen perusteena.

Kielteisen ratkaisun perusteluilla on vielä laajempaakin merkitystä. Ihmiset saavat perusteluista tietoa siitä, millä perusteilla menetettyä määräaikaa ei palauteta. Perusteluilla on merkitystä myös oikeuslaitosta kohtaan tunnetun yleisen luottamuksen kannalta.

Viime kädessä perustelujen riittävä laatu ja laajuus riippuvat tilanteesta. Kun hakija on vedonnut hakemuksensa tueksi seikkoihin, jotka eivät ole selvästi perusteettomia, ratkaisun asianmukainen perusteleminen edellyttää näiden seikkojen arviointia perusteluissa."

AOA:n mielestä olisi ollut asianmukaista arvioida hakemuksessa vedottuja perusteita yksilöidysti päätöksen perusteluissa. Hänen mielestään tällainen yksilöimätön perustelukäytäntö ei enää ollut ainakaan kaikissa tapauksissa hyväksyttävä, kun otettiin huomioon hallitusmuodon ja oikeudenkäymiskaaren sisältämät oikeusohjeet. Hän saattoi käsityksensä korkeimman oikeuden tietoon.

AOA katsoi lisäksi, että ratkaisun perustelemista koskevien oikeudenkäymiskaaren säännösten soveltuvuus ylimääräistä muutoksenhakua koskeviin korkeimman oikeuden ratkaisuihin oli jossakin määrin tulkinnanvaraista. Hän saattoi tämän käsityksensä oikeusministeriön tietoon.

Eräiden korkeimman oikeuden jäsenten sivutoimi-ilmoitukset

Kantelija myös arvosteli välimiesoikeuden puheenjohtajana sekä Keskuskauppakamarin välityslautakunnan jäsenenä toimineita oikeusneuvoksia siitä, että nämä eivät olleet tehneet sivutoimi-ilmoituksia näistä tehtävistä. Lisäksi hän arvosteli yleisemminkin korkeimman oikeuden jäsenten välimiestehtäviä ja niiden valvontaa.

Saadun selvityksen mukaan kyseiset oikeusneuvokset eivät olleet tehneet sivutoimi-ilmoituksia kantelussa tarkoitetuista tehtävistään. Tehtävät olivat sittemmin päättyneet, paitsi että toinen oikeusneuvos oli edelleen Keskuskauppakamarin välityslautakunnan jäsen. Tämän tehtävän sisällöstä ja siitä mahdollisesti maksettavasta palkkiosta ei ollut esitetty tarkempaa selvitystä.

AOA totesi, että sivutoimi-ilmoitusten puuttuminen oli ilmeisesti johtunut korkeimmassa oikeudessa noudatetun sivutoimien ilmoituskäytännön yleisestä väljyydestä. Oikeuskansleri on puuttunut välimiestehtävien ilmoituskäytäntöön päätöksellään (28.8.1997, dnro 244/1/97), jonka johdosta korkein oikeus oli uudistanut sisäiset ohjeensa. Ehdotetun uuden lainsäädännön mukaan kaikki korkeimman oikeuden jäsenten ja esittelijöiden sivutoimet olisivat luvanvaraisia.

Tämän vuoksi AOA katsoi, että kantelu ei tältä osin antanut hänelle enää aihetta muihin toimenpiteisiin, kuin että hän korosti korkeimman oikeuden jäsenten ja esittelijöiden sivutoimien ilmoitusvelvollisuuden koskevan mahdollisia muitakin valtion virkamieslain 18 §:n tarkoittamia sivutoimia kuin välimiestehtäviä. Hän kiinnitti korkeimman oikeuden huomiota siihen, että korkeimman oikeuden ohjeesta ilmeneviä periaatteita yksilöidystä sivutoimi-ilmoituksesta tulee soveltaa myös mahdollisista muista sivutoimista ilmoittamiseen.

/V

HM_16_§
Euroopan_ihmisoikeussopimus_6_Art.
Valtion_virkamiesL_18_§
OK_24_luku_15_§_(1064/91)
OK_24_luku_20_§_(165/98)
OK_31_luku_17_§
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Kansaneläkelaitos	R:AOA
Sosiaaliturva	D:1816/4/96
Tilapäinen oleskelu ulkomailla	A:10.12.1998
Käsitys	

/O

Ulkomailla tilapäisesti oleskelevien Suomessa asuvien henkilöiden sosiaaliturvaa

Kaksi kantelijaa arvosteli Kansaneläkelaitoksen menettelyä sen johdosta, että heidät oli poistettu Suomen asumisperusteisen sosiaaliturvan piiristä, vaikka he ovat Suomen kansalaisia.

Toinen kantelija työskenteli syyskuusta 1994 alkaen tilapäisesti Saudi-Arabiassa sikäläisen työnantajan palveluksessa. Hänen käydessään kesällä 1996 lomalla Helsingissä hän jätti Kansaneläkelaitokselle hakemuksen asumiseen perustuvan sosiaaliturvan piiriin ottamisesta. Kansaneläkelaitos päätti, että kantelija pidetään Suomessa asuvana yhden vuoden ajan syyskuusta 1994 syyskuuhun 1995. Tämän jälkeiseltä ajalta hänen hakemuksensa hylättiin, koska häntä ei oleskelun, asumisen ja työskentelyn perusteella voitu enää pitää Suomessa vakinaisesti asuvana.

Toinen kantelija kertoi työskennelleensä toukokuusta 1994 elokuuhun 1996 ulkomailla suomalaisen työnantajansa lähettämänä työntekijänä. Hän totesi säilyttäneensä koko ulkomailla työskentelynsä ajan pysyvän siteen Suomeen. Huhtikuussa 1996 hän haki Kansaneläkelaitokselta korvausta lääkäripalkkiosta, jolloin ilmeni, että hänet oli poistettu Suomen sosiaaliturvalainsäädännön piiristä, koska hän oli oleskellut ulkomailla yli vuoden.

Molemmat kantelijat ilmaisivat lisäksi tyytymättömyytensä sen johdosta, että heidät poistettiin Suomen sosiaaliturvan piiristä ilman, että heille ilmoitettiin asiasta.

Asumiseen perustuvan sosiaaliturvalainsäädännön soveltamisesta annetun lain (soveltamisalalaki, 1573/93) 3 §:n mukaan sosiaaliturvalainsäädäntöä sovellettaessa henkilön katsotaan asuvan Suomessa, jos hänellä on täällä varsinainen asunto ja

koti ja jos hän jatkuvasti pääasiallisesti oleskelee täällä. Saman lain 4 §:n mukaan sosiaaliturvalainsäädäntöä sovelletaan aikana, jona Suomessa asuva henkilö tilapäisesti oleskelee ulkomailla, kuitenkin enintään yhden vuoden ajan siitä, kun hän lähti maasta.

Jos suomalainen työnantaja lähettää Suomessa asuvan henkilön ulkomaille vuotta pitemmäksi ajaksi suorittamaan työtä samalle työnantajalle, työnantajan kanssa samaan taloudelliseen kokonaisuuteen kuuluvaan ulkomaiseen emon- tai tytäryritykseen taikka sellaiseen yritykseen, jossa työnantajalla on määräämisvaltaa, Kansaneläkelaitos voi lain 7 §:n mukaan sen estämättä mitä 3 ja 4 §:ssä säädetään, päättää hakemuksesta, että tällaiseen henkilöön sovelletaan edelleen sosiaaliturvalainsäädäntöä eläkelaitoksen päätöksessään määräämän ajan.

Lain 12 §:n mukaan henkilöllä on oikeus saada päätös siitä, pidetäänkö häntä sosiaaliturvalainsäädäntöä sovellettaessa Suomessa asuvana. Lain 13 §:n mukaan Kansaneläkelaitoksen päätökseen saa hakea muutosta tarkastuslautakunnalta ja valitusoikeudelta.

Soveltamisalalaissa, joka tuli voimaan 1.1.1994, on siis määritelty, mitä asumisella tarkoitetaan. Henkilön katsotaan oleskelevan pääasiallisesti Suomessa, jos hän useamman vuoden ajan tosiasiallisesti oleskelee täällä vähintään puolet ajasta.

Soveltamisalan soveltamiskäytännössä on ilmennyt epäkohtia ja muutostarpeita niin Suomeen muuttavien henkilöiden kuin tilapäisesti ulkomailla oleskelevien Suomessa asuvien sosiaaliturvan määräytymisperusteissa. Tästä syystä sosiaali- ja terveysministeriö asetti 2.2.1998 työryhmän, jonka tuli tehdä ehdotus soveltamisalalain kiireellisimmistä toteutettavista muutoksista. Lisäksi työryhmän tuli tehdä ehdotus jatkovalmistelun suoritustavasta ja aikataulusta. Työryhmä jätti muistionsa 25.6.1998.

Työryhmän muistion pohjalta hallitus antoi 13.11.1998 esityksen eduskunnalle laiksi asumiseen perustuvan sosiaaliturvalainsäädännön soveltamisesta annetun lain muuttamisesta (HE 255/98 vp.). Hallituksen esityksessä on useita ehdotuksia soveltamisalalain muuttamiseksi ja soveltamiskäytännössä ilmenneiden ongelmien ratkaisemiseksi.

Esityksen mukaan Suomen sosiaaliturvalainsäädännön piiriin voisivat Kansaneläkelaitoksen päätöksellä kuulua ulkomailla oleskelun ajan edelleen henkilöt, jotka suomalainen työnantaja on lähettänyt ulkomaille tai jotka ovat ulkomailla lähetystyö- tai kehitysyhteistyötehtävissä taikka opiskelevat tai tekevät tutkimustyötä ulkomailla. Ehdotuksen mukaan Kansaneläkelaitos antaisi päätöksen Suomen asumisperusteisen sosiaaliturvalainsäädännön soveltamisesta enintään viideksi vuodeksi. Edellytyksenä olisi aina, että henkilöllä on kiinteät siteet Suomeen. Aikaa voitaisiin pidentää viisi vuotta kerrallaan, jos henkilöllä on edelleen kiinteät siteet Suomeen.

AOA Paunio totesi kannanottonaan, että vaikka hallituksen esitys eduskunnalle soveltamisalalain muuttamisesta tulee korjaamaan useita ilmenneistä epäkohdista, puutteita on edel-

leen ainakin päätöksentekomenettelyyn liittyen. Ulkomaille muuttajat eivät esimerkiksi saa riittävästi tietoa siitä, miten pitkään he kuuluvat Suomen sosiaaliturvan piiriin.

Kansaneläkelaitos saa yleisimmin tiedon henkilön ulkomaille muuttamisesta väestörekisteri-ilmoituksen perusteella. Kansaneläkelaitos ottaa kuitenkin muuttajaan yhteyttä vain, jos hänellä on Kansaneläkelaitoksessa hakemus vireillä tai hänelle on myönnetty etuus, jota parhaillaan maksetaan. Henkilön ulkomaille oleskelun syyt ja perusteet on näissä tapauksissa selvitetty tarkemmin ja sen jälkeen tehty tarpeelliset päätökset oikeudesta sosiaaliturvaan. Mikäli henkilöllä ei ole vireillä mitään etuusasiaa, häneen ei oteta yhteyttä.

AOA totesi, että nykyisen menettelyn seurauksena henkilöt saattavat tietämättään jäädä sosiaaliturvan soveltamispiiriin ulkopuolelle. Tästä syystä sosiaaliturvaan kuulumisesta tulisi antaa päätös siinä vaiheessa, kun henkilö muuttaa ensimmäistä kertaa Suomeen tai palaa Suomeen asumaan. Henkilölle, joka on muuttanut ulkomaille ja jonka yhteystiedot ovat olemassa, tulisi myös antaa kirjallinen tieto sosiaaliturvan määräytymisperusteista. Hänen tulisi lisäksi saada asiasta päätös sen jälkeen, kun tosiasiatiedot on selvitetty.

AOA kiinnitti huomiota edellä kerrottuihin epäkohtiin ja esitti, että ministeriö ryhtyisi toimenpiteisiin niiden korjaamiseksi. Hän pyysi ministeriötä ilmoittamaan 31.12.1999 mennessä, mihin toimenpiteisiin se on esityksen johdosta mahdollisesti ryhtynyt.

Ks. myös dnrot 1921/4/96 ja 2387/2/98

/V

Laki_asumiseen_perustuvan_sosiaaliturvalainsäädännön_soveltamisesta_3_§_(1573/93)

Laki_asumiseen_perustuvan_sosiaaliturvalainsäädännön_soveltamisesta_4_§_(1573/93)

Laki_asumiseen_perustuvan_sosiaaliturvalainsäädännön_soveltamisesta_7_§_(1573/93)

Laki_asumiseen_perustuvan_sosiaaliturvalainsäädännön_soveltamisesta_12_§_(1573/93)

Laki_asumiseen_perustuvan_sosiaaliturvalainsäädännön_soveltamisesta_13_§_(1573/93)

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Holhouslautakunta

R:AOA

Kirjesalaisuus

D:947/4/97

Uskottu mies

A:22.12.1998

Huomautus

/O

Yksityisen kirjeen avaaminen

Kantelu kohdistui Lappeenrannan holhouslautakunnan puheenjohtajan ja sihteerin menettelyyn. He avasivat suljetun kirjeen, joka oli osoitettu henkilölle, jolle holhouslautakunta oli määrännyt uskottun miehen. Kirjeen päällä olleen tekstin mukaan kirje sisälsi henkilön laatiman testamentin. Kantelijan mielestä lautakunnan puheenjohtajalla ja sihteerillä ei ollut holhouslain nojalla oikeutta avata kirjettä.

Holhouslautakunnan puheenjohtaja perusteli päätöstään neuvoa

lautakunnan sihteeriiä avaamaan kirje sillä, että näin haluttiin estää testamentin hävittäminen. Myös lautakunnan sihteeri perusteli toimiaan pyrkimyksellä estää testamentin hävittäminen. Hän viittasi myös testamentin tekijän etuun ja totesi, että kun laillisuus ja oikeudenmukaisuus ovat ristiriidassa keskenään, tulee oikeudenmukaisuus ottaa ensiksi huomioon.

AOA Paunio viittasi ratkaisussaan hallitusmuodon 8 §:n 2 momenttiin, jonka mukaan kirjesalaisuus on loukkaamaton. Tällä suojataan sekä kirjeen lähettäjää että myös sen vastaanottajaa. Edelleen hän viittasi YK:n kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen 17 artiklaan, jonka mukaan kenenkään kirjeenvaihtoon ei saa puuttua mielivaltaisesti tai laittomasti sekä Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklaan, jonka mukaan jokaisella on oikeus nauttia kirjeenvaihtoonsa kohdistuvaa kunnioitusta.

AOA kiinnitti huomiota myös holhouslakiin vuonna 1995 lisättyyn 35 a §:ään. Sen mukaan holhoojalla on oikeus avata ilman holhottavan suostumusta sellaisia holhottavalle saapuneita kirjeitä, joiden voidaan lähettäjän nimen tai muun erityisen seikan perusteella päätellä koskevan asiaa, josta holhoojan tulee huolehtia. Lain 70 §:n 2 momentin mukaan myös uskotun miehen toimeen nähden on noudatettava mitä holhouksesta on säädetty. Siten mainitut 35 a §:n säännökset oikeudesta avata kirje ovat samoin edellytyksin sovellettavissa myös uskottuun mieheen.

AOA:n käsityksen mukaan Suomen voimassa olevasta lainsäädännöstä ei löydy perusteita, joka oikeuttaisi holhouslautakunnan tai sen puheenjohtajan taikka sihteerin avaamaan sellaisen henkilön kirjeen, jolle oikeus oli määrännyt uskotun miehen. Lautakunnalle laissa myönnettyistä toimivaltuuksista ei hänen mielestään voida johtaa tuollaista oikeutta. Päinvastoin tuollaisen valtuuden pitäisi olla määritelty laissa hyvin täsmällisesti.

Kyseisessä tapauksessa ei edes uskotulla miehellä ollut oikeutta avata kirjettä. Tämä oli pääteltävissä siitä, että holhouslain muutosta koskeneessa hallituksen esityksessä 16/1995 vp. korostettiin nimenomaisesti, että oikeus kirjeiden avaamiseen oli tarkoitus rajata koskemaan vain sellaisia kirjeitä, joiden voitiin lähettäjän nimen tai muun erityisen seikan nojalla päätellä koskevan asiaa, josta holhoojan tai uskotun miehen tulee huolehtia. Koska kyseessä oli testamentti, ei kirje edellyttänyt AOA:n mukaan uskotun miehen toimia.

AOA katsoi holhouslautakunnan puheenjohtajan ja sihteerin menetelleen lainvastaisesti, ensiksi mainitun siinä, että hän antoi lautakunnan sihteerille selvästi lainvastaisen toimintaohjeen, viimeksi mainitun siinä, että hän avasi kirjeen vastoin lain nimenomaisia säännöksiä.

Hän totesi vielä, että hallitusmuodossa turvatut perusoikeudet heijastava yhteiskunnan perusarvoja. Samanlainen merkitys on myös kansainvälisin sopimuksin turvatuilla ihmisoikeuksilla. Oikeusjärjestyksen tehtävä on turvata näiden arvojen toteutuminen yhteiskuntaelämässä mahdollisimman hyvin. Antamalla perusoikeuksille mahdollisimman hyvää suojaa sekä lakia säädettäessä että myös lain soveltamisessa pyritään samalla

yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden toteutumiseen. Antamalla turvaa perustuslaissa ja Suomea sitovissa kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa turvatulle kirjesalaisuudelle on tässä kyseisessä tapauksessa edistetty oikeudenmukaisuuden toteutumista.

Hän antoi puheenjohtajalle ja sihteerille huomautuksen lainvastaisesta menettelystä.

/V

HM_8_§_2_mom.

YK:n kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva yleissopimus_17_Art.

Euroopan ihmisoikeussopimus_8_Art.

HolhousL_35a_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Salassapito

R:AOA

Sosiaalilautakunta

D:1017/4/96

Yksityisyys

A:29.12.1998

Käsitys

/O

Oikeus ilmaista yksityinen tai perheen salaisuus

Kantelijan mukaan sosiaalilautakunta ja sosiaalijohtaja olivat antaneet lääninoikeudelle ja korkeimmalle hallinto-oikeudelle kantelijaa koskevia, lain mukaan salassa pidettäviä tietoja. Lautakunnan lääninoikeudelle antamassa selityksessä ja siihen liitetyssä sosiaalijohtajan lääninhallitukselle samasta asiasta antamassa lausunnossa oli tuotu esiin muun muassa se, että kantelija oli ollut usean vuoden ajan kaupungin sosiaalitoimiston asiakas. Lisäksi oli tuotu esiin kantelijan saaman toimeentulotuen markkamäärä ja mainittu erikseen lääke- ja terveydenhuoltomenojen osuus siitä.

Kantelun johdosta annetuissa lausunnoissa ja selvityksissä kiistettiin, että lautakunnan puheenjohtaja tai sosiaalijohtaja olisivat ilmaisseet laittomasti kantelijaa koskevia salassa pidettäviä tietoja.

AOA Paunio viittasi ratkaisussaan Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklaan, jonka mukaan jokaisella on oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämäänsä kohdistuvaa kunnioitusta, ja YK:n kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen 17 artiklaan, jonka mukaan kenenkään yksityiselämään ei saa puuttua mielivaltaisesti ja laittomasti.

AOA kiinnitti huomiota myös sosiaalihuoltolain 57 §:ään, jonka mukaan kunnan palveluksessa olevat ja kunnan luottamushenkilöt eivät saa ilman asianomaisen lupaa ilmaista yksityistä tai perheen salaisuutta, josta he ovat asemansa ja tehtäviensä perusteella saaneet tietää. Tämä ei kuitenkaan estä asian ilmaisemista sille, jolla viran puolesta on oikeus saada asiasta tieto. Lisäksi hän kiinnitti huomiota yleisten asiakirjain julkisuudesta annetun lain 23 §:ään, jonka mukaan salassa pidettävää asiakirjaa ei saa näyttää eikä jäljennöstä saa antaa muille kuin tuomioistuimille tai muulle viranomaiselle, milloin niillä on viran tai julkisen toimen puolesta oikeus saada siitä tieto.

AOA korosti, että sosiaalihuoltolain 57 §:ssä ei säännellä

sitä, milloin viranomaisella on oikeus saada viran puolesta tieto salassa pidettävästä asiasta. Lähtökohtana on pidettävä, että salassa pidettäviä tietoja voidaan luovuttaa vain sellaiselle viranomaiselle tai muulle julkisia tehtäviä hoitavalle, jolla on erikseen säädetty oikeus saada tietoja. Pelkästään yleinen säännös velvollisuudesta antaa tai oikeudesta saada virka-apua ei siten yleensä riitä perusteeksi luovuttaa salaisia tietoja. Viranomaisen oikeus tietoihin on ratkaistava tapausittain. Tällöin on punnittava vastakkain toisaalta salassapitoa perustelevia näkökohtia kuten yksityisyyden suojaa ja toisaalta niitä intressejä, jotka tukevat tietojen antamista.

AOA:n mielestä lääninoikeuden ja korkeimman hallinto-oikeuden oikeus saada tietoa myös salassa pidettävästä asiasta on perusteltavissa hallintolainkäytössä noudatettavalla selvittämisperiaatteella, josta ei kuitenkaan ollut laissa nimenomaisia säännöksiä ennen 1.12.1996 voimaan tullutta hallintolainkäyttölakia. Oikeus saada tietoa salassa pidettävistä asioista ei ole kuitenkaan luonteeltaan yleinen, vaan se on perusteltava erikseen kussakin yksittäistapauksessa ja rajattava välttämättömään tarpeeseen.

Kantelun kohteena olevassa tapauksessa tämä tarkoitti sitä, että periaatteessa lääninoikeudella ja korkeimmalla hallinto-oikeudella oli oikeus saada salassa pidettäviä tietoja, jos ne olivat välttämättömiä asian selvittämiseksi.

AOA:n käsityksen mukaan kantelijan saaman toimeentulotuen markkamäärän paljastamiselle ei voinut tuossa yhteydessä olla perustetta, ei myöskään tiedolle siitä, miten suuri osa hänen saamastaan toimeentulotuesta meni terveydenhuolto- ja lääkekuluihin.

Tulkinnanvaraisempi kysymys oli se, oliko sosiaalilautakunnalla oikeus ilmaista kantelijan asiakassuhde sosiaalitoimistoon. Sosiaalilautakunnan mielestä kantelijan asiakassuhde sosiaalitoimistoon oli keskeinen seikka, jolla arvioitiin hänen oikeuttaan saada tutustua tutkimusluvan nojalla kaupungin sosiaalitoimen asiakirjoihin. Tieto oli lautakunnan mielestä tarpeen myös lääninoikeudelle ja korkeimmalle hallinto-oikeudelle.

AOA korosti, että eräs keskeinen syy kantelijan poikkeukselliseen suhteeseen sosiaalitoimeen oli lautakunnan näkemyksen mukaan juuri hänen asiakassuhteensa sinne. Tätä seikkaa oli arvioitu myös korkeimman hallinto-oikeuden kahden jäsenen jättämissä eriävissä mielipiteissä. Tämä oikeutti AOA:n mielestä päättelemään, että sosiaalitoimen menettelynsä tueksi esittämistä näkökohdista asiakassuhteella on nimenomaisesti ollut merkitystä ratkaistaessa kysymystä kantelijan oikeudesta saada tutustua kaupungin sosiaalitoimen asiakirjoihin.

AOA mielestä tulkinnanvaraisessa tilanteessa olisi kuitenkin tullut pyrkiä siihen, että salassa pidettäviä tietoja ei olisi paljastettu. Hän ei kuitenkaan pitänyt sosiaalitoimen menettelyä tältä osin lainvastaisena.

AOA päättyi siihen, että sosiaalilautakunnan puheenjohtaja ja sosiaalijohtaja olivat menettelleet virheellisesti siinä, että

he olivat vastoin sosiaalihoitolain 57 §:n säännöksiä ilmaisseet kantelijaa koskevia salassa pidettäviä tietoja (kantelijan saaman toimeentulotuen määrä ja terveydenhuolto-menot). Hän saattoi käsityksensä Lieksan sosiaalilautakunnan ja sosiaalijohtajan tietoon.

/V

Euroopan_ihmisoikeussopimus_8_Art.
YK:n_kansalaisoikeuksia_ja_poliittisia_oikeuksia_koskeva_yleissopi-
mus_17_Art.
SosiaalihooltoL_57_§
AsiakJulkL_23_§
HM_8_§
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Maa- ja metsätalous	R:AOA
Poronhoito	D:405/4/95
Käsitys	A:30.12.1998

/O

Poronhoidosta maa- ja metsätaloudelle aiheutuvien vahinkojen estämistä ja korvaamista koskevien säännösten soveltamiskäytännön seuranta

Ylä-Kainuun ja Iijokiseudun porottomien yhdistys kanteli eduskunnan oikeusasiamiehelle siitä, että porot aiheuttavat jatkuvasti vahinkoa metsänistutukselle ja maanviljelykselle yhdistyksen toimialueella.

Vuodesta 1990 voimassa olevassa poronhoitolaissa on säännökset siitä, miten menetellään poronhoidosta maanomistajille aiheutuvien haittojen estämiseksi sekä porojen aiheuttamien vahinkojen arvioimiseksi ja korvaamiseksi.

Poronhoitolain mukaan poroja on hoidettava siten, etteivät ne pääse viljelyksille ilman maanomistajan lupaa eivätkä aiheuta vahinkoa metsänuudistusaloilla oleville taimikoille tai muutoinkaan aiheuta tarpeettomasti vahinkoa maa- ja metsätaloudelle. Jos poroja hoidetaan poronhoitolain vastaisesti, maanomistajan tai vahinkoa kärsineen on ilmoitettava asiasta paliskunnalle, jonka tulee toimittaa porot välittömästi pois.

Korvauksen poron aiheuttamasta vahingosta maksaa se paliskunta, jonka alueella vahinko on tapahtunut. Mikäli vahingonkorvauksesta ei pystytä sopimaan, riita on saatettava poronhoitolain mukaisen arvioimislautakunnan käsiteltäväksi. Vasta arvioimislautakunnan päätöksen jälkeen asia voidaan saattaa käräjäoikeuden käsiteltäväksi nostamalla kanne kahden kuukauden määräajassa.

Kantelua tutkittaessa tuli esille ongelmia säännösten soveltamisessa etenkin poronhoitoalueen eteläisimmissä osissa. Esim. Suomussalmen nimismies totesi lausunnossaan, että alueella tehtiin vuosittain yli 20 ilmoitusta poliisille porojen esiintymisistä viljelysmailla ja metsänhoitoalueilla.

Saadusta selvityksestä voitiin lisäksi päätellä, että korvausten arvioimisjärjestelmää kohtaan tunnetaan porottomien maanomistajien keskuudessa epäluottamusta. AOA Jonkka totesi, että mahdollisen epäluottamuksen lisääntyessä on vaarana, että virallisen järjestelmän käyttämisestä luovutaan.

Oikeus laiduntaa poroja korvauksetta merkitsee rasitetta yksityisille maanomistajille ja näin poikkeusta hallitusmuodon 12 §:ssä turvatusta yksityisomaisuuden suojasta. Vahinkojen korvausjärjestelmän toimivuus ja luottamus siihen on siten perusoikeusnäkökulmastakin tärkeää.

Jo poronhoitolakia 1990 säädettäessä pystyttiin arvioimaan, että poronhoidon ja maa- ja metsätalouselinkeinon yhteen soveltamisessa etenkin poronhoitoalueen eteläosissa voi tulla vaikeuksia. Eduskunta edellyttikin, että hallitus selvittää maatalouden ja maanomistajien tarpeet Oulun läänin ja Etelä-Lapin maatalousvaltaisilla alueilla sekä seuraa tiiviisti vahinkojen estämistä ja vahingonkorvauksia koskevien säännösten soveltamista.

Poronhoitolain vaikutusten seuranta varten perustettu työryhmä antoi muistionsa 1992. Korvausjärjestelmän toimivuudesta oli kuitenkin tuolloin vasta erittäin vähän kokemuksia. Työryhmä ehdotti, että maa- ja metsätalousministeriö nimeäisi porotalouden ja sen sidosryhmien piiristä seuranta- ja yhteistyöryhmän. Maa- ja metsätalousministeriö ei tällaista työryhmää nimennyt. AOA katsoi, että poronhoitolain oltua nyt voimassa kahdeksan vuotta arvioinnin edellytykset ovat aivan toista luokkaa.

AOA:n mukaan porotalouden maa- ja metsätaloudelle aiheuttamien vahinkojen estämistä ja korvaamista koskevien säännösten soveltamiskäytännön seuranta tulisi tehostaa. AOA saattoi käsityksensä maa- ja metsätalousministeriön tietoon.

/V

PoronhoitoL_31_§
HM_12_§
+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Kunta	R:AOA
Lomautus	D:1416/4/98
Lääninhallitus	A:31.12.1998
Opettaja	
Opetusjärjestely	
Opetusministeriö	
Käsitys	

/O

Opettajien lomautusten aikaiset opetusjärjestelyt

Kaksi kansanedustajaa kanteli siitä, että kymmenet Suomen kunnat olivat taloudellisiin syihin vedoten vuonna 1998 lomauttaneet useiksi viikoiksi peruskoulujen opettajia. He pyysivät tutkimaan, toteutuuko hallitusmuodon edellyttämä yhdenvertaisuus lain edessä, kun eräissä kunnissa opettajia lomautetaan usean viikon ajaksi. Edelleen he pyysivät selvittämään, toteutuuko kaikissa kunnissa oikeus maksuttomaan perusopetukseen, kun opettajat lomautetaan usean viikon ajaksi, kuinka pitkäksi ajaksi opettajat voidaan lomauttaa siten, että julkisen vallan voidaan vielä katsoa turvaavan mainitun perusoikeuden hallitusmuodon edellyttämällä tavalla sekä toimiiko julkinen valta maassamme kansainvälisten sitoumustemme tai sopimustemme mukaisesti lomauttaessaan opettajia ja vaarantaessaan näin opetuksen määrän ja tason.

AOA Paunio totesi päätöksessään oikeudesta perusopetukseen mm. seuraavaa.

Hallitusmuodossa on turvattu jokaiselle yksilöllisenä oikeutena oikeus maksuttomaan perusopetukseen. Hallitusmuodossa turvatus perusopetuksen laajuudesta ja sisällöstä säädetään peruskoululaissa. Sen mukaan kunta on velvollinen järjestämään sen alueella asuville oppivelvollisuusikäisille peruskouluopetusta tai huolehtimaan siitä, että oppivelvollisuusikäisillä on tilaisuus saada peruskouluopetusta vastaavaa opetusta. Laissa on säädetty peruskoulun lukuvuoden työpäivien määrästä. Kunta ei voi omilla päätöksillään vähentää työpäivien määrää. Peruskouluasetus sisältää puolestaan säännökset opetustuntien vähimmäismäärästä eri vuosiluokilla ja valtioneuvoston päätös peruskoulun tuntijaosta vähimmäistuntimäärät eri oppiaineissa. Kuntien itsehallinto ei oikeuta kuntia päätöksillään sivuuttamaan hallitusmuodossa turvattuja perusoikeuksia.

Arvioitaessa oikeutta perusopetukseen merkityksellisiä ovat myös hallitusmuodon säännös ihmisten yhdenvertaisuudesta sekä julkisen vallan velvollisuudesta turvata perusoikeuksien toteutuminen. Samoin on merkitystä mm. lapsen oikeuksia koskevalla yleissopimuksella, jonka mukaan kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on otettava ensisijaisesti huomioon lapsen etu. Suomi on sopimuksessa sitoutunut mm. antamaan pakollista perusteen koulutusta, jonka tulee olla maksutta kaikkien saatavilla sekä edistämään koulunkäynnin säännöllisyyttä.

Saatujen tietojen mukaan vuonna 1997 lomautettiin yhteensä noin 1 500 peruskoulun opettajaa yhteensä 47 kunnassa. Vuonna 1998 lähes 50 kuntaa lomautti peruskoulun opettajia. Kunnista 28 toteutti lomautuksia vielä syksyllä 1998. Enimmillään lomautukset kestivät 29 päivää Vantaan kaupungissa, jossa ne koskivat noin 20 700 oppilasta.

Hallitusmuoto ja opetustoimen lainsäädäntö rajoittavat siis lomautusten toteuttamista ja velvoittavat asianmukaisen opetuksen antamiseen lomautusten aikana. Lomautuksen vaikutukset opetukseen riippuvat lomautuksen aikaisista opetusjärjestelyistä. Tämän vuoksi opetusjärjestelyjä tulee tarkastella ja arvioida jokaisessa opettajia lomauttavassa kunnassa ja koulussa erikseen. Tästä syystä AOA totesi, että hän ei voi tässä yhteydessä yleisellä tasolla ottaa yksityiskohtaisesti kantaa yksittäisten lomautusten aikaisiin opetusjärjestelyihin. Se edellyttäisi perehtymistä kunkin opettajia lomauttaneen kunnan ja koulun opetusjärjestelyihin lomautuksen aikana ja sen jälkeen.

Yleisellä tasolla voidaan kuitenkin todeta, että sellaiset lomautuksista johtuvat väliaikaiset opetusjärjestelyt, joilla tosiasiallisesti heikennetään perusopetuksen laatua ja määrää, eivät ole lapsen edun mukaisia. Opetuksen määrän ja laadun heikentäminen on AOA:n näkemyksen mukaan lapsen edun vastaista. Näin ollen sellaisten julkisen vallan tointen, jotka johtavat tällaisiin heikennyksiin, ei AOA:n mukaan voida katsoa olevan sopusoinnussa sen lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen keskeisen vaatimuksen kanssa, jonka mukaan kaikissa lapsia koskevissa hallintoviranomaisten toimissa on otet-

tava ensisijaisesti huomioon lapsen etu. Opetusta määrällisesti ja laadullisesti tosiasiallisesti heikentävät järjestelyt eivät ole hänen käsityksensä mukaan myöskään sopusoinnussa myöskään hallitusmuotomme julkiselle vallalle asettaman veloitteen kanssa turvata aktiivisin toimin perusoikeuksien toteutuminen.

AOA totesi vielä yleisellä tasolla, että yhdenvertainen oikeus opetukseen vaarantuu, kun väliaikaisia opetusjärjestelyjä toteutetaan eri pituisina ja erilaisin tavoin. Vaikka kuntien järjestämä opetus ei nykyiselläänkään liene samantasoista kaikkialla, on se kuitenkin perinteisesti ollut ainakin määrällisesti mitaten samanlaista eri osissa maata. Näin ollen erityisesti pitkään jatkuvat lomautusten aikaiset erilaiset opetusjärjestelyt ovat omiaan lisäämään epätasa-arvoa opetuksen laadun ja määrän suhteen. Tämän ei voida katsoa edistävän yhdenvertaisuutta ja oikeudenmukaisuutta yhteiskunnassa.

Yleisesti AOA totesi myös, että opettajien lomautusten aikana oppilaille ei voida myöntää vapautusta opettajien lomautusten vuoksi ja ajaksi. Tällainen päätös merkitsisi tosiasiasa koulun työpäivien määrän vähentämistä.

Oikeus perusopetukseen ei voi tulla turvatuksi myöskään siten, että oppilaat työskentelevät itsenäisesti ilman ohjausta usean työpäivän ajan. Opetukseen kuuluu vuorovaikutus oppilaan ja opettajan välillä. Itsenäisesti työskentelevällä oppilaalla ei ole mahdollisuutta saada neuvoja ja ohjausta. Opettajan vastuu oppilaista edellyttää myös tosiasiallista mahdollisuutta valvoa oppilaita. Oppilaiden yksinomaan kirjallisista tehtävistä koostuvaa itsenäistä tuntityöskentelyä ilman vuorovaikutusta opettajan kanssa ei voida pitää peruskoululaissa tarkoitettuna opetuksena, jos ohjaamatonta työskentelyä on päivittäin useiden viikkojen ajan.

Hän arvioi myös, että pitkiä, esimerkiksi usean viikon mittaisia väliaikaisia opetusjärjestelyjä on vaikeata toteuttaa siten, että peruskoululainsäädännön vaatimukset opetuksen sisällöstä voidaan täyttää.

AOA totesi päätöksessään vielä seuraavaa.

Opettajien lomautusten vaikutukset opetukseen ovat osoittaneet, että peruskoululain puitteissa lomautuksista aiheutuvien mahdollisten perusoikeuksien loukkaustenkaan estämiseksi ei ole olemassa riittäviä ja tehokkaita keinoja. Osittain tämä johtuu siitä, että hallitusmuodossa turvattua oikeutta perusopetukseen ei ollut lailla täsmennetty riittävän yksityiskohtaisesti.

Vuoden 1999 alussa voimaan tulevat uudet koululait selkeyttävät tilannetta siten, että oppilailla on koulun työpäivinä oikeus saada opetussuunnitelman mukaista opetusta sekä oppilaanohjausta. Lisäksi annetaan uusia säännöksiä opetusryhmien muodostamisesta ja oikeudesta turvalliseen opiskeluympäristöön. Nämä täsmennykset selkeyttävät oikeutta perusopetukseen.

Tyydyttävänä ei voida kuitenkaan pitää sitä, että perusopetuksen oikeuden toteuttamiseksi ja asianmukaisten opetusjär-

jestelyjen turvaamiseksi lasten vanhemmat joutuvat koulu- ja opettajakohtaisesti kantelu- tai oikeudenkäyntiteitse peräämään lastensa oikeuksia. On siten ilmeistä, että keinoja kuntien lakiin perustuvien palvelujen arvioimiseen on tarpeen kehittää.

AOA:n käsityksen mukaan perusopetuksen oikeuden toteuttamiseksi hallitusmuodon 13 §:ssä sekä perusopetusta koskevassa lainsäädännössä edellytetyllä tavalla

1) kuntien on menojen supistamisen kohdentamisessa huolehdittava siitä, että lakisääteisistä maksuttoman perusopetuksen velvoitteista pidetään kiinni ja että mahdolliset tilapäiset opetusjärjestelyt eivät tosiasiallisesti heikennä opetuksen määrää eikä laatua;

2) lääninhallitusten tulee valvoa kuntalain 8 §:n nojalla opetuksen toteutumista sekä tarvittaessa ryhtyä valtion viranomaisten käytettävissä oleviin toimenpiteisiin, minkä lisäksi

3) opetusministeriön on huolehdittava siitä, että perusopetuksen määrälliset ja laadulliset velvoitteet ovat niin selkeät, että niiden toteutumista voidaan valvoa, niistä raportoida yksiselitteisesti sekä ryhtyä mahdollisten laiminlyöntien johdosta tarpeellisiin toimenpiteisiin virkavastuun toteuttamiseksi.

AOA saattoi nämä käsityksensä opetusministeriön ja lääninhallitusten tietoon.

/V

HM_5_§
HM_13_§
HM_16a_§
Kuntalaki_8_§
+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Asiakirja	R:EOA
Kansanedustaja	D:422/4/98
Poliisi	A:29.12.1998
Tiedonsaantioikeus	
Huomautus	

/O

Kansanedustajan tiedonsaantioikeus

Kansanedustaja oli kirjeellä pyytänyt Jyväskylän poliisilaitosta lähettämään jäljennöksen liikennevahinkoa koskevasta esitutkintapöytäkirjasta, koska kansanedustajien keskuudessa asiasta "vallitsi epätietoisuutta". Hän oli toivonut asiakirjoja "veloituksetta kansanedustajien käyttöön" ja kehottanut lähettämään ne liikennevahingon asianosaiselle suoraan, jotta tämä voisi liittää niihin oman lausuntonsa ja toimittaa ne edelleen eduskuntaan.

Poliisilaitos ei ollut toimittanut pyydettyjä asiakirjoja eikä myöskään vastannut kansanedustajalle. Apulaispoliisipäällikkö ilmoitti sen sijaan liikennevahingon asianosaiselle: "Poliisilaitos toteaa, että kolariasiaanne on käsitelty mielestämme jo riittävästi."

Poliisilaitos oli perustellut kieltäytymistä myös sillä, että kansanedustaja oli pyytänyt asiakirjoja maksutta. Se oli katsonut, ettei kansanedustajalla ollut lain mukaan oikeutta saada maksuttomia jäljennöksiä julkisista asiakirjoista. Poliisilaitos ei ollut kuitenkaan ilmoittanut tästä kannastaan kansanedustajalle vaan oli olettanut kantelijan kansanedustajana tuntevan valtion maksuperustelain sisällön. Poliisilaitoksen mukaan kantelijalla oli kansanedustajana ollut saatavillaan alan paras asiantuntemus. Tämän johdosta poliisilaitos ei ollut katsonut tarpeelliseksi myöskään neuvoa kantelijaa asiassa hallintomenettelylain 4 §:n mukaisesti.

Kansanedustaja kanteli asiasta oikeusasiamiehelle. Kantelun johdosta antamassaan lausunnossa poliisipäällikkö ilmoitti asiakirjapyynnön olleen osan jatkuvaa prosessia, jota oli jo "kyllästymiseen asti selvitelty".

OA Lehtimaja esitti kannanottonaan seuraavan.

Pyydetty esitutkintapöytäkirja oli ollut julkinen eikä poliisilla ollut ilmoittamallaan perusteella oikeutta kieltäytyä antamasta tietoja tällaisesta asiakirjasta.

Julkisuusperiaatteen tavoitteena on julkisen vallankäytön tehokas valvonta. Käsillä olleessa tapauksessa kansanedustaja oli pyytänyt poliisiviranomaiselta jäljennöksiä julkisista asiakirjoista selvittääkseen viranomaistoiminnan oikeellisuuden. Eduskunnan tehtäviin kuuluu myös julkisen hallinnon valvonta. Tämä edellyttää tehokasta mahdollisuutta viranomaistoimintaa koskevien tietojen saantiin. Vaikka valtiopäiväjärjestyksen 53 §:ssä säädetty yleinen oikeus saada tietoja asiakirjoja koskeekin vain eduskunnan valiokuntia eikä yksittäistä kansanedustajaa, myös yksittäisellä kansanedustajalla on käytössään laaja mahdollisuus tietojen hankintaan mm. valtiopäiväjärjestyksen 37 §:ssä tarkoitettujen suullisten ja kirjallisten kysymysten kautta.

OA:n mielestä julkisuusperiaatteella oli erityinen painoarvo silloin, kun kansanedustaja ilmoitti edustajantehtävässään tarvitsevansa tietoa viranomaisen toiminnasta. Tällaisessa tilanteessa julkisuusperiaate voi velvoittaa viranomaista myös oma-aloitteeseen tiedottamiseen. On muistettava, että hallitusmuodon 16a §:ssä asetetaan julkiselle vallalle aktiivinen velvollisuus perusoikeuksien turvaamiseen. Tähän kuuluu myös se, että viranomainen kantaa huolta julkisuusperiaatteen mahdollisimman tehokkaasta toteutumisesta.

Kansanedustajan oikeudesta saada maksutta jäljennöksiä viranomaisten hallussa olevista asiakirjoista ei ole erikseen säädetty. Se, että poliisilaitos ei katsonut voivansa antaa kansanedustajan pyytämiä asiakirjajäljennöksiä veloituksetta, ei oikeuttanut poliisilaitosta kokonaan kieltäytymään jäljennösten antamisesta. Hyvän hallinnon periaate olisi vaatinut, että poliisilaitos olisi joka tapauksessa vastannut kansanedustajalle tämän kirjeeseen sekä samalla ilmoittanut asiakirjojen maksullisuutta koskevasta kannastaan.

OA katsoi poliisilaitoksen menetelleen virheellisesti siinä, ettei se ollut vastannut kansanedustajan kirjalliseen tiedusteluun eikä ollut toimittanut siltä pyydettyjä jäljen-

nöksiä julkisesta asiakirjasta. Lisäksi OA piti poliisilaitoksen oikeusasiamiehelle antamaa selvitystä ja erityisesti poliisipäällikön lausuntoa sävyltään ylimielisenä ja epäasiallisena.

OA antoi poliisilaitokselle huomautuksen sen edellä mainitusta virheellisestä menettelystä.

Ks. myös OA Lehtimajan päätös 29.12.1998, dnro 1306/4/98

/V

Valtiopäiväjärjestys_37_§
Valtiopäiväjärjestys_53_§
HM_16a_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Esitutkinta	R:EOA
Pankki	D:2036/2/97
Poliisi	A:27.10.1998
Sivutoimi	
Käsitys	

/O

Esitutkinnan aloittaminen ja poliisimiehen sivutoimi

OA Lehtimaja otti tiedotusvälineissä käydyn keskustelun, erään televisio-ohjelman sekä kansanedustajien kirjallisten kysymysten vuoksi omasta aloitteestaan tutkittavakseen väitteen siitä, että poliisi ei olisi ryhtynyt riittävän aktiivisesti selvittämään epäiltyä paritusrikosta Kotkassa, Valkealassa ja Lapinjärvellä sijaitsevissa majoitusliikkeissä.

Tiedotusvälineiden mukaan näissä majoitusliikkeissä oli harjoitettu ilmeisen ohjattua prostituutiota. Sitä olivat harjoittaneet erään matkatoimiston Venäjältä säännönmukaisin väliajoin kuljettamat naiset. Tavanomaisia turisteja näihin matkaseurueisiin ei yleensä ollut kuulunut, vaan majoitusliikkeet olivat olleet lähes yksinomaan prostituoitujen käytössä. Toiminta oli ollut varsin näkyvää ja paikkakunnilla toiminnan luonne oli ollut yleisesti tiedossa.

Julkisuudessa oli epäilty, että esitutkinnan aloittamisen viipymisen syynä Valkealassa olisi ollut toimintaan käytetyn kiinteistön omistussuhteet. Kiinteistön omisti paikallinen pankki, joka oli vuokrannut sen majoitusliikkeen harjoittajalle. Pankin johtokunnan sivutoimisena puheenjohtajana toimi Kymen läänin lääninpoliisineuvos. OA arvioi tässä yhteydessä yleisemminkin poliisin johtotehtävissä toimivien henkilöiden sivutoimien asianmukaisuutta.

OA Lehtimaja totesi kannanottonaan seuraavan.

Esitutkinnan aloittaminen

Poliisin on toimitettava esitutkinta, kun tehdyn ilmoituksen perusteella tai muutoin on syytä epäillä, että rikos on tapahtunut. Esitutkinta on toimitettava ilman aiheetonta viivytystä.

Sisäasiainministeriön lausunnon mukaan prostituution näkyvä harjoittaminen ei kuitenkaan sinänsä riitä perusteeksi epäillä, että toimintaan liittyisi paritusta. Paritusrikok-

sen toteen näyttäminen on ministeriön mukaan vaikeata.

OA puolestaan totesi, etteivät näyttövaikeudet kuitenkaan saa johtaa paritusrikoksen vähättelyyn. Kysymyksessä on rikoslaji, jonka yhteydet järjestäytyneeseen rikollisuuteen ovat tunnetut. Tässä mielessä se on ilmiö, jonka torjunta kuuluu keskeisesti poliisin lakisääteisiin velvollisuuksiin.

Vaikka paritusta ei kaikkeen prostituutiotaan aina liittyy-sikään, oli OA kuitenkin eri mieltä ministeriön kanssa siitä, voitiinko Valkealassa harjoitettua prostituutiota pitää viitteenä paritusrikoksesta. Koska selvitysten mukaan turis-timatkojen todellinen luonne oli ollut poliisin tiedossa, olisi paritusepäilyä koskevan esitutkinnan käynnistäminen myös Valkealassa ollut OA:n mielestä jo aikaisemmin aiheel-lista.

OA otti kuitenkin huomioon sen, että käytännössä paritusta koskevia säännöksiä oli sovellettu vain harvoin ja että ri-koksen tunnusmerkistö oli tulkinnanvarainen. Poliisi oli se-kä Kotkan että Valkealan ja Lapinjärven tapauksissa suorit-tanut epäillyn parituksen todistamiseksi pitkällistä tark-kailutoimintaa. OA:n mielestä ei ollut sinänsä aihetta epäillä poliisin ilmoitusta tarkkailun tarpeellisuudesta en-nen varsinaisen esitutkinnan aloittamista. Tästä huolimatta pelkästään rikoksen selvittämisen ja toteennäyttämisen vai-keus ei voinut olla riittävä syy lykätä esitutkinnan aloit-tamista.

Lääninpoliisineuvoksen kaksoisrooli pankki- ja poliisimiehe-nä

Esitutkinnan operatiivinen johtaminen ei kuulunut lääninpo-liisineuvoksen tehtäviin. Sen sijaan hänen tehtäviinsä lään-injohdossa toimivana paikallispoliisin yksiköiden esimiehe-nä kuului vastata alueellaan poliisin voimavarojen suuntaa-misesta, toiminnan ohjaamisesta ja valvonnasta. Poliisin lääninjohdon velvollisuutena oli huolehtia siitä, että ri-kosten ennalta estämiseen, selvittämiseen ja syyteharkin-taan saattamiseen liittyvät poliisin velvollisuudet kyet-tiin hoitamaan.

Selvityksen perusteella ei ollut osoitettavissa, että pan-kin johtokunnan puheenjohtajana toiminut lääninpoliisineuvos olisi vaikuttanut esitutkinnan käynnistymisen lykkääntymi-seen taikka että hän olisi tässä asiassa käyttänyt virka-asemaansa oman etunsa tai pankin edun edistämiseen. Asiaa voitiin kuitenkin tarkastella myös siltä kannalta, miten ko-ko läänin poliisihenkilöstön esimiehen kiinteä sidos pank-kiin oli mahdollisesti vaikuttanut esitutkinnan operatiivi-sesta puolesta vastaavan poliisijohdon halukkuuteen osoit-taa aktiivisuutta esitutkinnan käynnistämiseksi ja prosti-tuutiotoiminnan taustojen selvittämiseksi.

Poliisiorganisaatio on luonteeltaan hierarkkinen. Tällaisel-le organisaatiolle ei liene helppoa ryhtyä sellaisiin vir-katoimiin, jotka johtaisivat organisaation esimiehen vai-keuksiin tai kiusallisiin tilanteisiin, olkoonpa, että pää-tösvalta muodollisesti kuuluisi organisaation toimivaltai-selle yksikölle eikä esimiehelle itselleen.

OA piti mahdollisena, että lääninpoliisineuvoksen sidoksella pankkiin oli ollut tosiasiallista vaikutusta esitutkinna aloittamiskynnyksen ylittymiseen. Ainakin oli mahdollista, että asia oli ulkopuolisten silmissä herättänyt tämsuuntaisia epäilyksiä.

Lääninpoliisineuvoksen olisi täytynyt näissä olosuhteissa ymmärtää, että kokonaistilanne oli ollut hänelle läänin korkeimpana poliisiviranomaisena erityisen ongelmallinen. Maajoitusliikkeeseen ja tätä kautta omistajapankkiin liittyvä prostituutiotoiminta oli ollut yleisessä tiedossa ja poliisin tarkkailtavana. Vaikkei varsinainen paritusepäily vielä tässä vaiheessa olisikaan ulottunut pankin johtokuntaan saakka, oli jo pelkästään prostituutiotoiminnan yhdistäminen pankkiin ja pankin johtokunnan puheenjohtajuuden kautta läänin poliisijohtoon varsin kiusallinen asia.

Vaikkei prostituutiota olekaan kriminalisoitu, tällaista elinkeinoa pidetään yhteiskunnassamme hyvän tavan vastaisena. Sen vuoksi poliisimiehen pitäisi aktiivisesti välttää kaikkia sellaisia sidoksia, jotka antavat aiheen kytkeä poliisin prostituutioon. Niinpä lääninpoliisineuvoksenkin olisi tullut mieltää ristiriita poliisimiehen ja pankkimiehen roolien välillä ja tarvittaessa luopua jälkimmäisestä, jollei hänellä ollut keinoja lopettaa pankin kiinteistössä harjoitettua laajamittaista prostituutiotoimintaa. OA:n mielestä lääninpoliisineuvoksen jäsenyys pankin johtokunnassa ei ollut olosuhteet huomioon ottaen ollut virkamiesoikeudellisesti asianmukaista.

Esitutkinta olikin sittemmin johtanut siihen, että lääninpoliisineuvos ja pankin johtokunnan muut jäsenet asetettiin syytteeseen paritusrikoksesta. Syyte kuitenkin hylättiin.

Siihen nähden, että lääninpoliisineuvokselle oli myönnetty pankkitoimintaa varten sivutoimilupa eikä sivutoimen ollut voitu havaita muuten vaikuttaneen hänen virkatehtäviensä hoitamiseen, OA katsoi, ettei lääninpoliisineuvos ollut toiminut sillä tavalla lainvastaisesti tai virheellisesti, että eduskunnan oikeusasiamiehellä olisi mahdollisuutta puuttua asiaan. Lääninpoliisineuvoksen olisi kuitenkin virka-asemansa vuoksi tullut harkita myös sitä vaihtoehtoa, että hän olisi kokonaan luopunut pankin johtokunnan jäsenyydestä.

Pankin hallituksen jäsenyys poliisimiehen sivutoimena: yleisiä havaintoja

Virkamiesten sivutoimia koskevilla rajoituksilla pyritään turvaamaan viranomaisten puolueettomuus ja kansalaisten luottamus viranomaisten puolueettomuuteen. Sivutoimista johtuvien sidonnaisuuksien vuoksi virkamies ei saa tulla esteelliseksi tehtävässään eikä sivutoimi saa vaarantaa kansalaisten luottamusta tehtävän hoitamisen tasapuolisuuteen.

Pankin hallituksen tehtävänä on pankin toiminnan johto. Hallituksen jäsentä sitoo salassapitovelvollisuus ja häntä koskee henkilökohtainen vahingonkorvausvelvollisuus pankille tahallisesti tai huolimattomuudesta aiheutetuista vahingoista. Pankin hallituksen jäsenyys luo siten huomattavasti kiinteämmän lojaliteetin pankkia kohtaan kuin esimerkiksi säästöpankin isännän tai liikepankin konttorin valvojan ase-

ma. Säästöpankin isäntä tai konttorin valvoja eivät osallistu laitoksen operatiiviseen johtamiseen kuten pankin hallituksen jäsenet.

Silti jo säästöpankin isännän ja liikepankin valvojan tehtäviin on katsottu liittyvän ongelmia, erityisesti kun kysymys on ollut tuomarin roolista. Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 1996:80 todettiin lautamiehen toimiminen säästöpankin isännistössä tuomarin esteellisyyden kannalta pulmalliseksi kysymykseksi. Liikepankin konttorin valvojan tehtävää OA on pitänyt yleisessä tuomioistuimessa toimivalle vakinaiselle ammattituomarille soveltumattomana sivutoimena (OA:n päätös, dnro 2219/4/96).

OA:n mukaan on selvää, että poliisimiehille kuuluvat lähtökohtaisesti samat perusoikeudet kuin muillekin ihmisille, mitä tulee vapaa-ajan viettoon. Toisaalta on yhtä selvää, että poliisin asemasta johtuu myös yksityiselämää ja vapaa-ajan harrastuksia koskevia tosiasiallisia rajoituksia.

Poliisimiesten sivutoimiin kohdistuu vastaavia ongelmia kuin tuomareiden sivutoimiin. Poliisin toimintaan liittyy näkyvä julkisen vallan käyttö. Yhteiskunnallisen asemansa ja valtuuksiensa vuoksi poliisi kuuluu siihen viranomaisten ryhmään, jonka toiminnan puolueettomuudelle ja tasapuolisuudelle on asetettava tavanomaista korkeammat vaatimukset. Vaatimus korostuu johtotehtävissä toimivien poliisimiesten kohdalla.

Pankki käyttää yhteiskunnassa merkittävää taloudellista valtaa ja osallistuu monin eri tavoin toiminta-alueensa elinkeinoelämään ja muuhun taloudelliseen toimintaan. Ei ole harvinaista, että pankin edut ovat ristiriidassa yksityisten ihmisten etujen kanssa. Kuitenkin poliisi on olemassa kaikkia kansalaisia varten. On tärkeätä, että poliisin tasapuolisuuteen voidaan luottaa joka tilanteessa. Tämän tavoitteen kanssa sopii huonosti yhteen se, että poliisin etu samaistetaan pankin edun kanssa. Puolueettomuusepäilyjä voidaan odottaa syntyvän esimerkiksi silloin, kun poliisin on puututtava elinkeinoelämän ja taloudellisen vallankäytön piirissä ilmenevään rikollisuuteen.

Poliisimiesten sivutoimiin on tähän asti suhtauduttu vapaa-mielisesti. Pankkitoimintaan osallistumista on saatettu pitää jopa hyödyllisenä. Yhteiskunnan ilmapiiri ja ihmisten odotukset ovat kuitenkin muuttumassa. Virkamiehiltä odotetaan entistä tiukempaa puolueettomuutta. Yhdenvertaisuus lain edessä on entistä tärkeämpi perusoikeus.

Yhä enemmän korostetaan puolueettomuuden niin sanottua objektiivista puolta: ei riitä, että virkamies itse uskoo tai tietää olevansa puolueeton. Puolueettomuuden tulee näkyä myös ulospäin. Virkakoneiston on kannettava huolta myös yleisestä puolueettomuuskuvastaan.

Pelkästään se mahdollisuus, että poliisimiehen sivutoimi saattaisi vaarantaa virkatehtävän asianmukaisen hoitamisen, on omiaan heikentämään kansalaisten luottamusta poliisin toimintaan. Poliisiorganisaation hierarkkisuudesta aiheutuu erityisiä odotuksia nimenomaan poliisin johtotehtävissä toimiville. Esimerkiksi läänin poliisiorganisaation johtaja ei

voi yleensä poistaa sivutoimestaan mahdollisesti aiheutuvaa puolueellisuusepäilyä pelkästään vetäytymällä jonkin yksittäisen asian käsittelystä. Johtajan valvonta- ja ohjaamisvelvollisuus säilyy, vaikka jokin häneen liittyvä asia olisikin vireillä. Johtajalla on tosiasiallisia vaikutusmahdollisuuksia johtamassaan organisaatiossa toimivien poliisi- miesten asemaan, vaikkei johtaja yksittäiseen operatiiviseen asiaan muodollisesti puuttuisikaan. Sen vuoksi poliisiorganisaation johtotehtävissä toimivien tulisi olla erityisen varovaisia ottaessaan itselleen sivutoimia.

Yhteenvetona OA totesi, että kiinteä kytkös pankkiin voi olla omiaan kyseenalaistamaan poliisin puolueettomuuskuvaa ja toimintavapautta. Pankin hallituksen tai vastaavan elimen jäsenyys saattaa olla ongelmallinen sidos ainakin poliisin johtotehtävissä toimivalle virkamiehelle.

OA saattoi käsityksensä sisäasiainministeriön ja lääninpoliisineuvoksen tietoon.

/V

EsitutkintaL_2_§
EsitutkintaL_6_§
Valtion_virkamiesL_18_§_2_mom.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Eduskunnan oikeusasiamies	R:EOA
Kunta	D:1599/4/96
Toimivalta	A:19.11.1998

/O

Oikeusasiamiehen toimivalta ja kunnallinen yhtiö

Oikeusasiamiehelle kanneltiin siitä, että Vantaan kaupungin omistama vuokrataloyhtiö oli palkannut yhtiön toimitusjohtajan tehtävästä luottamuspuolan takia erotetun henkilön määräajaksi projektitehtäviin. Kantelija epäili tarkoituksena olleen, että entinen toimitusjohtaja saisi määräaikaisen työsuhteen jälkeen ansiosidonnaista työttömyyskorvausta. Kantelussa pyydettiin tutkimaan menettelyn laillisuus ja moraalinen oikeutus.

OA Lehtimaja totesi kannanottonaan seuraavan.

Hallitusmuodon 49 §:n 2 momentin mukaan eduskunnan oikeusasiamies on toimivaltainen tutkimaan ainoastaan oikeudellisia, ei sitä vastoin moraalisia kysymyksiä. Näin siitä huolimatta, että myös moraaliset näkökohdat voivat osaltaan vaikuttaa lakien tulkintaan.

Kunnallisen vuokrataloyhtiön henkilöstöhallinnon järjestäminen oli ensisijaisesti yhtiön sisäinen asia, joka ei liittynyt julkisen tehtävän hoitamiseen. Samoin yhtiön entisen toimitusjohtajan uudelleen palkkaaminen ja hänen palkastaan sopiminen olivat kuuluneet osakeyhtiön hallituksen toimivaltaan. Hallitus vastasi näistä toimenpiteistään osakeyhtiön omistajille yhtiöoikeudellisin perustein. Oikeusasiamiehen valvontavalta ei siten ulottunut asian tähän puoleen. Oikeusasiamiehelle ei kuulunut myöskään sen tutkiminen, oliko entinen toimitusjohtaja kantelussa vihjatuin tavoin pyrkinyt hankkimaan työttömyyskorvausta epäasiallisin perustein. Kysymys ei tältä osin ollut virkatoimesta eikä julkisen teh-

tävän hoitamisesta.

Vantaan kaupunki käytti puolestaan omistajavaltaa omistamassaan osakeyhtiössä. Tällainen vallankäyttö kuului viime kädessä hallitusmuodon 51 §:ssä säännellyn kunnallisen itsehallinnon piiriin. OA ei voinut siihen puuttua, ellei samalla ollut kysymys julkisen vallan väärinkäytöstä. Kaupungin päättäjien taholta ei ollut näytetty annetun yhtiön johdolle yhtiöoikeudellisesti sitovia ohjeita entisen toimitusjohtajan uudelleen palkkaamiseksi. Asiassa ei ollut ilmennyt perusteita epäillä sellaista julkisen vallan väärinkäyttöä, johon eduskunnan oikeusasiamiehellä olisi mahdollisuutta puuttua.

/V

HM_11_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Asiakirja

R:EOA

Avoimuus

D:1950/4/96

Kunta

A:20.11.1998

Käsitys

/O

Kunnallisen päätöksenteon avoimuus

Oikeusasiamiehelle kanneltiin siitä, että Turun kaupungin kokonaan omistaman vuokrataloyhtiön peruskorjaustyössä oli pyritty välttämään julkisista hankinnoista annetun lain edellyttämää kilpailuttamista. Kantelijoiden mukaan oli valtiovarainministeriön, Turun kaupungin ja yhtiön välisestä neuvottelusta laadittu muistio tässä tarkoituksessa jätetty saattamatta tiedoksi rakennushankkeista päättävälle kaupungin luottamuselimille.

OA Lehtimaja totesi kannanottonaan seuraavan.

Hallitusmuodon 16 §:n 2 momentissa turvattuihin hyvän hallinnon takeisiin kuuluu myös päätöksenteon mahdollisimman suuri avoimuus sekä pyrkimys turvata yleinen luottamus hallintotoiminnan asianmukaisuuteen.

Asiakirjojen tiedoksi saattamisesta kaupungin luottamuselimille ei ollut tyhjentäviä säännöksiä. Turun kaupungissa vakiintuneen käytännön mukaan kaikkia asioita ei saatettu erikseen tiedoksi. Muutoinkin tiedoksi saattaminen tapahtui osittain vapaamuotoisesti.

Tässä tapauksessa oli ollut kysymys neuvottelusta, jonka johdosta valtiovarainministeriö oli peruuttanut kilpailuneuvostoon saattamansa, yhtiön puheena olevaa hanketta koskeneen hakemuksen. Yhtiön korjaustyöstä oli myöhemmin järjestetty urakkakilpailu. Muistiota ei ollut kuitenkaan merkitty kaupungin kiinteistö- ja rakennustoimen lautakunnan tiedoksi.

OA:n mielestä olisi ollut hyvän hallinnon periaatteen mukaisesti saattaa kyseinen asiakirja ainakin neuvottelun lopputuloksen osalta lautakunnan tietoon, jotta lautakunta olisi vastedes voinut vastaavanlaisten peruskorjaushankkeiden osalta ottaa rakennushankkeiden kilpailuttamista koskevat velvoitteet asianmukaisesti huomioon. Kaupunginhallitus oli

vasta kantelijoiden sille osoittaman selvityspyynnön johdosta antamassaan päätöksessä korostanut lautakunnalle, että kilpailuttamismahdollisuudet tuli myös käyttää hyväksi.

OA saattoi tämän käsityksensä kaupunginhallitukselle tiedoksi.

/V

HM_16_§_2_mom.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Eduskunnan oikeusasiamies	R:EOA
Kuuleminen	D:446/4/96
Liikenneministeriö	A:22.6.1998
Postipalvelu	
Toimivalta	
Valvontavelvollisuus	
Käsitys	

/O

Postipalvelun siirtäminen asiamiespostille

Suomen Posti Oy oli lakkauttanut postikonttorin Asikkalan kunnan Kalkkisten kylässä ja siirtänyt postipalvelun kaupan yhteydessä toimivalle asiamiespostille. Palvelujen laatu oli kantelijoiden mielestä heikentynyt. He arvostelivat myös sitä, että asiamiespostista sai ainoastaan postin peruspalveluihin kuuluvia lähetyksiä. Muiden lähetysten kotiinkuljetuksen aiheuttamat lisäkulut olivat heidän käsityksensä mukaan ristiriidassa alueellisen yhdenvertaisuuden kanssa.

Kantelijat epäilivät, että liikenneministeriö oli laiminlyönyt valvontavelvollisuutensa. Se ei ollut myöskään turvannut kansalaisten riittävää kuulemista Kalkkisten postikonttorin lakkauttamisen yhteydessä.

Liikenneministeriö puolestaan totesi, että Kalkkisten kylän asukkaat saivat kaikki samat postipalvelut asiamiespostista kuin he olivat saaneet postikonttoristakin. Kylän postikonttorin lakkauttamisesta oli tiedotettu normaalin käytännön mukaisesti. Asiasta oli ensin kerrottu postikonttorin henkilöstölle ja kunnalle. Kun korvaavat palvelut oli saatu järjestetyksi, postikonttorin lakkauttamisesta oli tiedotettu myös asiakkaille.

OA Lehtimaja totesi kannanottonaan seuraavan.

Oikeusasiamiehen toimivalta

Oikeusasiamiehellä ei ole toimivaltaa siltä osin kuin kysymys on postitoimintalain soveltamisalan ulkopuolelle jäävistä lähetyksistä. Niiden välittämistä ei pidetä lain tarkoittamana postitoiminnan harjoittamisena eikä muullakaan perusteella julkisena tehtävänä. Tällaisia lähetyksiä ovat peruspalveluun kuulumattomat, ns. raskaammat postilähetykset.

Liikenneministeriön valvontatehtävä

Postitoimintalain tarkoituksena on ollut varmistaa, että postipalvelujen saatavuus ja kustannusten tasavertaisuus toteutuvat erityisesti harvaan asutuilla seuduilla. Yhtäläisin ja tasapuolisin ehdoin järjestettävä yleinen postipalvelu merkitsee sitä, että palvelut ovat saatavissa kohtuullii-

sesti samantasoisina ja -hintaisten riippumatta asiakkaasta ja alueellisista tekijöistä. Tämä ei edellytä, että palvelut olisivat kaikkien saatavilla täysin kustannuksista riippumatta.

Postitoimintalaki velvoittaa em. seikkojen ohella ottamaan huomioon myös postitoiminnan kokonaisuuden eli postitoiminnan sujuvuuden ja jatkuvuuden koko maassa. Lakia säädettäessä on pyritty myös siihen, että postitoiminta kokonaisuutena rahoittaa itse itsensä. Postitoiminnan yleinen ohjaus ja kehittäminen kuuluu liikenneministeriölle.

Kantelijoiden mukaan postipalvelujen laatu olisi postikonttoriin verrattuna heikompi silloin kun kysymys on kaupan tiloihin sijoitetusta asiamiespostista. Palvelujen täyttä samankaltaisuutta ei kuitenkaan voida edes periaatteessa vaatia. Lainsäätäjän kanta on ollut, että postipalvelut tulee koko maassa turvata ainoastaan kohtuullisesti samantasoisina. Ne voidaan tarjota joko postikonttorin taikka asiamiespostin välityksellä.

Postipalvelujen saatavuus ei riipu niinkään siitä, missä muodossa postitoiminnan harjoittaja organisoii palvelutuotantonsa, kuin siitä, että palvelut on tosiasiallisesti turvattu riittävässä, peruspalvelut kattavassa laajuudessa. Nimenomaan tähän on Suomen Posti Oy toimiluvassaan veloitettu.

Kalkkisten kylän asiamiespostista sai kaikki samat palvelut kuin postikonttoristakin. Asiassa ei ilmennyt, että peruspalvelujen osalta kustannukset taikka palvelujen saatavuus olisivat poikenneet muun maan tasosta.

OA katsoi, ettei liikenneministeriö ollut valvontaviranomaisena tältä osin menetellyt asiassa virheellisesti.

Kansalaisten kuuleminen

Hallitusmuodossa on turvattu hyvän hallinnon takeet, joihin kuuluu mm. hallinnon asiakkaan oikeus tulla kuulluksi. Samoin asetetaan julkiselle vallalle velvollisuus edistää yksilön mahdollisuuksia vaikuttaa häntä itseään koskevaan päätöksentekoon.

Hallintomenettelylakia sovelletaan hallintoasian käsitteelyyn viranomaisessa. Hallintomenettelylain soveltamisalaa on kuitenkin OA:n mielestä tulkittava laajasti, kun kysymys on julkisten palveluiden yksityistämisestä. Hallintopäätökselle on ominaista, että lakia sovelletaan yksittäistapaukseen. Tällainen päätös sisältää yleensä konkreettista hallintoasiaa koskevan ratkaisun, joka sitoo sekä viranomaista että asianosaista. Hallintoasian käsittelyä ei sitä vastoin ole julkisten palvelujen toteuttamiseen kuuluva tosiasiallinen toiminta eivätkä myöskään niihin liittyvät yksityisoikeudelliset toimet.

Kysymys asiamiespostiin siirtymistä koskevan päätöksen oikeudellisesta luonteesta on tulkinnanvarainen. Tällöin on syytä valita se tulkintavaihtoehto, joka parhaiten edistää perusoikeuksien toteutumista. Päätöksellä, jolla postikonttori on korvattu asiamiespostilla, on puututtu peruspalvelun vakiintuneeseen antamistapaan ja -paikkaan. Sitä ei täl-

löin voida pitää yksinomaan "tosiasiallisena toimintana"

OA saattoi liikenneministeriön tietoon käsityksensä, että Kalkkisten kylän tapauksessa olisi ollut hyvän hallinnon periaatteen mukaista varata kyläläisille mahdollisuus tulla kuulluiksi ennen postikonttorin lakkauttamisesta ja asia-miespostin siirtymisestä tehtäviä lopullisia ratkaisuja, vaikka laki tai Suomen Posti Oy:lle myönnetty toimilupa ei olisi tähän suoranaisesti velvoittanutkaan.

/V

PostitoimintaL_(907/93)
PostitoimintaA_(1385/93)

HM_16_§

HallMenL_1_§_2_mom.

HallMenL_13_§

HallMenL_15_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Liikennelupa

R:EOA

Liikenneministeriö

D:469/2/96

Yhdenvertaisuus

A:29.12.1998

Käsitys

/O

Liikenneluvan peruuttaminen

Kuljetusyhtiöllä oli ollut niin suuri määrä veroja ja maksuja ulosottooperinnässä, ettei yhtiön voitu enää katsoa täyttävän liikenneluvan saamisen edellytyksiä. Sillä seikalla, että yhtiössä oli määrätty aloitettavaksi yrityksen saneerauksesta annetun lain mukainen saneerausmenettely, ei korkeimman hallinto-oikeuden mukaan ollut vaikutusta arvioitaessa yhtiön vakavaraisuutta liikenneluvan myöntämisedellytysten kannalta. Liikennelupien voimassaolo oli kuitenkin kuljetusyhtiön yritystoiminnan välttämätön edellytys. Liikennelupien peruuttamisen vuoksi yrityssaneeraus epäonnistui ja yhtiö joutui konkurssiin.

Tämä herätti kysymyksen luvanvaraiseen tavaraliikenteeseen vaadittavan vakavaraisuusvaatimuksen ja yrityssaneerausmenettelyn tavoitteiden yhteensovittamisen vaikeudesta. Kanteen mukaan korkeimman hallinto-oikeuden laintulkinta johtaisi käytännössä siihen, että luvanvaraista tavaraliikennettä harjoittava yrittäjä jäisi yrityssaneerausmahdollisuuden ulkopuolelle. Jos vakavaraisuutta arvioitiin pelkästään ulosotossa olevien velkojen perusteella ottamatta huomioon saneerausmenettelyn aloittamista, yrityssaneeraus oli jo ennalta tuomittu epäonnistumaan.

Liikenneministeriö kuitenkin katsoi, että yrityssaneerausmenettelyn tavoitteet olivat pääsääntöisesti toteutuneet liikennelupamenettelyssä. Ministeriön tiedossa ei ollut ratkaisua, jossa lupaviranomainen olisi evännyt liikenneluvan alalla jo olevalta yrittäjältä saneerausohjelman vahvistamisen jälkeen. Ministeriö katsoi, etteivät myöskään EU:n direktiivien vakavaraisuusvaatimukset olleet esteenä sille, että yrityssaneerausmenettelyn aloittaminen otetaan kansallisessa lainsäädännössä huomioon. Esille tulleet ongelmatilanteet oli tyydyttävästi kyetty selvittämään viranomaisten välisellä yhteistyöllä.

OA Lehtimaja totesi kannanottonaan seuraavan.

Viranomaisella on liikennelupaharkinnassa vakavaraisuusvaatimuksen osalta laaja harkintavalta. Tämän harkinnan puitteissa joudutaan tapauskohtaisesti punnitsemaan myös keskenään ristiriitaisia tavoitteita. Toisaalta on otettava huomioon yrityssaneerauksen kohteena olevan liikenteenharjoittajan perusoikeutena turvattu oikeus hankkia toimeentulonsa valitsemallaan työllä, ammatilla tai elinkeinolla. Tältä kannalta on tärkeää, että elinkelpoista yritystoimintaa kyettään jatkamaan. Toisaalta on otettava huomioon myös alalla kilpailevien yrittäjien oikeutettu huoli kilpailun vääristymisestä.

OA kiinnitti liikenneministeriön huomiota kaikkien liikenneluvan haltijoiden yhdenvertaisen kohtelun tärkeyteen.

/V

HM_5_§
HM_15_§
+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Passintarkastus	R:EOA
Rajavartiolaitos	D:2188/4/96
Syrjintä	A:26.11.1998
Käsitys	

/O

Passin pistokoetarkastus

Afrikkalaista syntyperää oleva Suomen kansalainen arvosteli Vaasan sataman passintarkastajaa, joka oli vaatinut häntä esittämään passinsa ennen Ruotsin laivaan nousemista. Kantelija kertoi passintarkastajan sanoneen, että kantelija ei vaikuttanut Euroopan unionin kansalaiselta tumman ihonvärinsä vuoksi.

Rajavartiolaitoksen esikunnan lausunnossa kiistettiin, että kantelija olisi joutunut esittämään passin pelkästään ihonvärinsä vuoksi. Passintarkastajat olivat vain "mieltäneet" kohdistavansa pistokokeen henkilöön, joka "saattoi olla kolmannen maan kansalainen". He olivat kuitenkin saattaneet omalla käytöksellään synnyttää sellaisen mielikuvan, että ihonvärillä oli ollut vaikutusta kantelijan joutumiseen pistokokeeseen.

OA Lehtimaja totesi kannanottonaan seuraavan.

Lain mukaan Suomen kansalaisen on alistuttava passin pistokoetarkastukseen myös toiseen pohjoismaahan matkustaessaan. Selvää kuitenkin on, ettei tällaiseen pistokoetarkastukseen valikoituminen saa tapahtua syrjivällä perusteella. Pistokokeeseen ei saa valita ketään pelkästään ihonvärinsä perusteella.

OA kiinnitti rajavartiolaitoksen esikunnan huomiota siihen, että passintarkastajien on pistokoetarkastuksissa kohdeltava kaikkia henkilöitä asiallisesti ja tasapuolisesti sekä vältettävä sellaista käyttäytymistä, jota ulkopuolisilla olisi aiheutta epäillä syrjintäkiellon vastaiseksi.

/V

HM_5_§_2_mom.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Hallintomenettely	R:EOA
Virkamies	D:2735/4/97
Käsitys	A:10.11.1998

/O

Virkamiehen käytös ja kirjeeseen vastaaminen

Kantelija arvosteli liikenneministeriön virkamiestä ylimielisestä käytöksestä sekä siitä, että tämä oli jättänyt vastaamatta kantelijan kirjeeseen.

OA Lehtimaja totesi kannanottonaan seuraavan.

Vakiintuneesti on katsottu, että myös muilla kuin asianosaisilla on oikeus muutoinkin kuin omassa intressissään lähestyä viranomaista asioissa, jotka koskevat sen tehtäviä. Hyvän hallintotavan mukaista on tällöin vastata kirjallisesti asiakkaan riittävän yksilöityyn ja sisällöltään asialliseen kirjalliseen tiedusteluun erityisesti silloin, kun vastausta on nimenomaisesti toivottu.

Kantelija oli kuitenkin jo aiemmin saanut osaan tiedustelemistaan asioista suullisen vastauksen. Erillisen kirjallisen vastauksen tarpeellisuus jäi tällöin tapauskohtaisesti harkittavaksi. Hyvään hallintotapaan kuitenkin kuuluu, että viranomaisen ainakin ilmoittaa kansalaiselle syyn, miksi pyydettyä kirjallista vastausta ei katsota voitavan antaa.

OA totesi yleisenä periaatteena seuraavan: "Virkamiesten on vältettävä ylimielistä suhtautumista heitä lähestyviin kansalaisiin silloinkin, kun kansalaisen esiintuoma huoli on virkamiehen oman käsityksen mukaan toisarvoinen. Virkamiehen tulee aina, myös itse joutuessaan arvostelun kohteeksi, ottaa huomioon ne vaatimukset, jotka laki asettaa hänen omalle käyttäytymiselle."

/V

HM_16_s

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Esteellisyys	R:EOA
Puolueettomuus	D:2219/4/96
Sivutoimi	A:15.1.1998
Tuomioistuin	
Käsitys	

/O

Hovioikeuden jäsenten esteellisyys

Asianajaja oli toiminut liikepankin asiamiehenä Rovaniemen hovioikeudessa ratkaistuissa kahdessa riita-asiassa. Hän pyysi oikeusasiamiestä tutkimaan,

1) oliko asioiden käsittelyyn osallistunut hovioikeudenneuvos menetellyt väärin hakiessaan lainaa asianosaisena olleesta liikepankista riita-asioiden ollessa hovioikeudessa vireillä, sekä

2) oliko asioiden käsittelyssä puheenjohtajana toiminut hovioikeudenlaamanni ollut esteellinen sen takia, että hän oli

kyseisenä aikana ollut asianosaisena olleen pankin konttorin valvojana.

OA Lehtimaja esitti kannanottonaan seuraavan.

Hovioikeuden jäsen pankin asiakkaana

Virkamiehen on myös yksityishenkilönä vältettävä sellaista menettelyä, joka vaarantaa virkatehtävän asianmukaista hoitamista tai heikentää luottamusta virkatoiminnan puolueettomuuteen. Virkamiehen tehtävän laadusta riippuu, kuinka suuria vaatimuksia nämä velvoitteet asettavat virkamiehen toiminnalle viran ulkopuolella. Lähtökohtaisesti virkamiehellä on samat perusoikeudet ja -vapaudet kuin muillakin ihmisillä.

Tuomarin virkaan liittyy merkittävää julkisen vallan käyttöä. Tuomiovallan riippumattomuutta on lainsäädännössä ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä nimenomaisesti suojattu. Tuomarin virka on erityisen altis epäluuloille, jotka koskevat puolueettomuuden vaarantumista. Tämä asettaa tuomarin virkaa hoitavalle myös yksityiselämässä tavanomaista suuremman varovaisuusvelvollisuuden, erityisesti mitä tulee kanssakäymiseen vireillä olevien asioiden asianosaisten kanssa.

Tuomarikin joutuu yksityishenkilönä säännönmukaisesti sellaisiin oikeussuhteisiin, joissa toinen osapuoli voi olla jossakin tuomarin hoitamassa oikeudenkäynnissä asianosaisena tai tulla sellaiseksi. Useimmat päivittäiseen elämään kuuluvat sopimukset ja tavanomaiset oikeustoimet tehdään kuitenkin vakioehtojen mukaisesti. Niillä ei ole vaikutusta tuomarin puolueettomuutta kohtaan tunnettavaan luottamukseen, vaikka toinen osapuoli olisikin asianosaisena jossakin tuomarin hoitamassa tuomioistuinasiaissa.

Tuomarin puolueettomuus voi sitä vastoin vaarantua, jos kysymys on tuomarin kannalta merkittävästä taloudellisesta tai muusta ratkaisusta ja asia edellyttää henkilökohtaista neuvottelua ratkaisun ehdoista neuvottelukumppanin ollessa samalla asianosaisena tuomarin hoitamassa riita-asiaissa. On mahdollista, että tuomarin on yksityishenkilönä pakko käydä jonkin asianosaistahan kanssa neuvotteluja edellä kuvatuissa olosuhteissa. Esimerkiksi tarve pankkilainojen hankkimiseen voi ilmetä juuri silloin, kun tuomari hoitaa pankkia koskevaa asiaa virkansa puolesta. Tapauksesta riippuen tuomari voi tulla jopa esteelliseksi jatkamaan asian käsittelyä.

Tällaisia tilanteita pitäisi kuitenkin mahdollisuuksien mukaan välttää. Onkin syytä yleisesti korostaa, että tuomarien tulisi olla myös taloudellisesti mahdollisimman riippumattomia. Tämä on tärkeätä lainkäyttöä kohtaan tunnetun luottamuksen turvaamiseksi. Etenkin pienehköllä paikkakunnalla tuomari saattaa helposti joutua tilanteisiin, joissa tuomarin yksityisroolia ja virkaroolia on vaikeata erottaa toisistaan. Tämä antaa tuomarille aiheen erityiseen valppauteen myös kaikessa yksityisessä kanssakäymisessä.

Kantelun tarkoittamassa tapauksessa hovioikeudenneuvos oli yhdessä vaimonsa kanssa käynyt liikepankin konttorissa neuvotteluja lainasta ja pankkitakauksista. Lainaa haettiin ho-

vioikeudenneuvoksen vaimolle ja takaukset oli tarkoitettu vaimon omistamalle kommandiittiyhtiölle, jossa hovioikeudenneuvos oli äänettömänä yhtiömiehenä. Samanaikaisesti hovioikeudenneuvos oli tuomarina kahdessa riita-asiassa, joissa sama pankki oli asianosaisena. Kysymys oli ollut perheyhtiön kannalta erityisen tärkeistä lainaneuvotteluista. Tämä oli ollut omiaan korostamaan tilanteen poikkeuksellisuutta, mikä oli ainakin periaatteessa lisännyt hovioikeudenneuvoksen rooliristiriitaa toisaalta pankin asiakkaana ja toisaalta riippumattomana tuomarina pankkia koskevissa asioissa.

Saatu selvitys ei kuitenkaan antanut aihetta epäillä hovioikeudenneuvoksen syyllistyneen tässä asiassa sellaiseen epäasialliseen menettelyyn, johon oikeusasiamiehen olisi pitänyt puuttua. OA kiinnitti silti hovioikeudenneuvoksen huomiota siihen, että edellä kuvatuissa olosuhteissa tuomarin tulisi erityisen tarkasti huolehtia riippumattomuuttaan ja puolueettomuuttaan kohtaan tunnetun luottamuksen säilymistä.

Hovioikeudenlaamanni liikepankin valvojana

Oikeudenkäymiskaassa ei ole säädetty tuomarin esteellisyydestä pelkästään sillä perusteella, että tuomari on jossakin lojaliteetti- tai riippuvuussuhteessa oikeudenkäynnin asianosaiseen. Esteellisyyssääntelyä täydentää kuitenkin Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artikla ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen sitä koskeva oikeuskäytäntö.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimien on erottanut tuomioistuimen puolueettomuuden arvioinnissa toisaalta subjektiivisen ja toisaalta objektiivisen puolueettomuuden. Subjektiivinen puolueettomuus tarkoittaa sitä, ettei tuomarilla saa olla ennakkokäsitystä tai etukäteiskantaa ratkaistavassa asiassa, puhumattakaan tietoisesta pyrkimyksestä edistää oikeudenkäynnin toisen osapuolen etua. Ei kuitenkaan riitä, että tuomari on tosiasiallisesti puolueeton, vaan toiminnan puolueettomuuden tulee lisäksi olla uskottavaa myös ulkopuolisen näkökulmasta. Tämän jälkimmäisen vaatimuksen sanotaan ilmentävän objektiivista puolueettomuutta.

Arvioitaessa puolueettomuutta viimeksi mainitulta kannalta on muun ohella otettava huomioon, antaako tuomarin aikaisempi toiminta tai hänen jokin erityinen suhteensa asianosaiseen objektiivisesti katsoen asianosaiselle aiheen pelätä luottamuksen puolueettomuuteen vaarantuvan. Tällaisella tarkastelulla suojataan sitä luottamusta, jota tuomioistuimien tulee nauttia kansalaisten keskuudessa (ks. esim. KKO 1995:185, 1996:80, 1996:81 ja 1997:194).

Liikepankin valvoja ei kuulu pankin lakimääräisiin hallintoelimiin samalla tavalla kuin säästöpankin isännät tai osuuspankin hallintoneuvosto (vrt. KKO 1996:80 ja 81). Liikepankin valvojan aseman synnyttämä lojaliteettiside muistuttaa kuitenkin käytännössä säästöpankin ja osuuspankin mainittujen elimien jäsenyyden luomaa lojaliteettisidettä. Luottamustehtävien oikeudelliset erot johtuvat osaltaan myös yritysmuotojen eroista.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen autonominen tulkintaperiaate merkitsee, ettei tuomarin objektiivista puolueettomuutta ar-

vioitaessa voida panna ratkaisevaa painoa niille juridisille määritelmille, joita hänen luottamustehtävillään annetaan kansallisessa oikeudessa. Aatteellinen lojaliteettiside ei välttämättä riipukaan luottamustehtävän oikeudellisesta luonteesta, joskin tällä on luonnollisesti merkitystä kokonaisarviointin kannalta.

Vaikka liikepankin valvoja ei säästöpankin isäntien ja osuuspankin hallintoneuvoston tavoin kuulu pankin hallinto-eliimiin, hänen edellytetään kuitenkin osallistuvan pankin markkina-aseman parantamiseen ja muutenkin tarjoavan asiantuntemustaan pankin toiminnan edistämiseksi. Vaikkei valvoja osallistukaan pankin operatiiviseen toimintaan, häneltä vaaditaan silti sitoumus, jonka mukaan hänen on pidettävä salassa tietoonsa tulevat pankkialaisuuden piiriin kuuluvat - myös pankin asiakkaita koskevat - tiedot.

Säästöpankin isännän ja osuuspankin hallintoneuvoston jäsenen tehtävään verrattuna liikepankin konttorin valvojan tehtävään sisältyy kuitenkin selvästi vähemmän tosiasiallista vaikutusvaltaa pankin asioihin. Valvojan velvollisuudet pankkia kohtaan ovat silti osaksi samankaltaisia kuin säästöpankin ja osuuspankin mainituilla elimillä.

Liikepankin ja sen valvojan välille muodostuu joka tapauksessa lojaliteettiside, jolla on merkitystä tuomarina toimivan valvojan puolueettomuutta arvioitaessa. Jos pankin valvoja toimii tuomarina asiassa, jossa asianosaisena on sama pankki, jonka "myönteistä yrityskuvaa" hän on sitoutunut edistämään "omassa vaikutuspiirissään", saattaa vastapuolelle oikeutetusti syntyä tällaisen tuomarin puolueettomuutta koskeva epäily. Lähtökohtana on pidettävä, että tuomari on tällöin esteellinen käsittelemään ja ratkaisemaan riita-asiaa, jossa hänelle valvojan tehtävän antanut pankki on asianosaisena.

Hovioikeudenlaamannin tapaus

Riippumatta siitä, miten hovioikeudenlaamanni itse oli kokenut tehtävänsä tai miten hän oli sitä tosiasiallisesti hoitanut, pankin valvojan asema oli ainakin ulkopuolisen silmin katsottuna kiinnittänyt hänet pankkiin läheisemmin kuin pelkkä asiakassuhde. Hovioikeudenlaamannin puolueettomuutta arvioitaessa oli kiinnitettävä huomiota paitsi hänen tosiasialliseen vaikutusmahdollisuuteensa asiassa myös siihen, minkä kuvan ulkopuolinen voi perustellusti muodostaa pankin ja sen valvojan välisestä lojaliteettisiteestä.

Hovioikeudenlaamannin olisi OA:n mielestä ollut syytä ottaa puheena olevassa tapauksessa huomioon erityinen lojaliteettisiteensä kyseiseen pankkiin ja sen vuoksi katsoa itsensä esteelliseksi käsittelemään ja ratkaisemaan asiaa, jossa pankki oli asianosaisena.

Tuomarin esteellisyyttä koskeva lainsäädäntö oli kuitenkin vanhentunutta ja oikeustila oli ollut tapahtuma-aikana tulkinnanvarainen. Tuomarin esteellisyyttä koskeva oikeuskäytäntö oli vielä hakemassa uomiaan.

Tähän nähden OA katsoi, ettei hovioikeudenlaamanni ollut kuitenkaan syyllistynyt virkarikokseen, vaikka hän ei ollut-

kaan pitänyt itseään pankin valvojana esteellisenä puheena olevissa asioissa, joissa pankki on ollut asianosainen. OA saattoi käsityksensä esteellisyyssäännösten tulkinnasta ho- vioikeudenlaamannin tietoon.

Liikepankin valvojan tehtävä tuomarin sivutoimena

Kantelun yhteydessä nousseet kysymykset antoivat kuitenkin OA:lle aiheen yleisemminkin pohtia liikepankin valvojan teh- tävän soveltuvuutta tuomarin sivutoimeksi.

Mahdollista luottamuksen vaarantumista on OA:n mielestä ar- vioitava objektiivisin perustein. Pankeilla on yleisissä tuomioistuimissa toistuvasti vireillä asioita, joissa ne ovat asianosaisia. Sen vuoksi on ilmeistä, että yleisten tuomioistuinten tuomarit melko säännönmukaisesti saavat ratkaistavakseen asioita, joissa pankit ovat asianosaisina. Tähän nähden on ongelmallista, jos vakinaisella tuomarilla on pysyvä lojaliteettiside johonkin yksityiseen pankkiin. Tuomarinviran hoito vaikeutuu, jos tuomarin on säännömukai- sesti todettava itsensä esteelliseksi käsittelemään jonkin pankin asioita. Siihen nähden, että liikepankin valvoja on sitoutunut edistämään oman pankkinsa markkina-aseman paran- tumista ja viestimään omalle pankilleen myös sen kilpaili- joiden toimenpiteistä, OA piti ongelmallisena myös sitä, että jonkin pankin valvojana toimiva tuomari osallistuu oman pankkinsa kilpailijoita koskevien asioiden ratkaisemiseen.

Virkamiesten sivutoimia koskevilla rajoituksilla pyritään osaltaan myös siihen, etteivät sivutoimista johtuvat sidon- naisuudet vaarantaisi viranomaisten puolueettomuutta ja etenkin luottamusta viranomaisten puolueettomuuteen. Ne tähtäävät tältä osin samaan päämäärään kuin esimerkiksi vir- kamiehen esteellisyyttä koskevat säännökset.

Kun pankin valvojan tehtävästä aiheutui tuomarille toistu- via esteellisyyksiä ja kun tällainen kytkös yksityiseen ra- halaitokseen oli muutenkin omiaan kyseenalaistamaan tuoma- rin puolueettomuuskuvaa, OA päätyi katsomaan, ettei tällai- nen sivutoimi soveltunut ainakaan yleisessä tuomioistuimes- sa toimivalle vakinaiselle ammattituomarille. OA saattoi tä- män käsityksensä korkeimman oikeuden tietoon.

/V

EIS_6_Art.

HM_16_§

KKO_1995:185

KKO_1996:80

KKO_1996:81

KKO_1997:194

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Hallintoneuvosto

R:EOA

Postipankki

D:847/4/95

Tasa-arvolaki

A:4.2.1998

Käsitys

/O

Tasa-arvolain noudattaminen

Kantelija arvosteli valtiovarainministerin menettelyä Posti- pankki Oy:n hallintoneuvoston uusien jäsenten valinnassa

naisten ja miesten tasa-arvosta annetun lain (tasa-arvolain) kannalta.

Hallintoneuvostosta oli erovuorossa neljä eduskuntaryhmien nimeämää hallintoneuvoston jäsentä, jotka kaikki olivat miehiä. Valtiovarainministeriö oli pyytänyt eduskuntaryhmiä nimeämään uudet ehdokkaansa hallintoneuvostoon. Valtiovarainministeriö ei ollut erikseen pyytänyt nimeämään mies- tai naisehdokkaita. Eduskuntaryhmät nimesivät erovuorossa olleet henkilöt uudelleen. Vakiintuneen käytännön mukaan yhtiökouksen harkintavalta hallintoneuvoston jäseniä valittaessa rajoittui käytännössä eduskuntaryhmien nimeämiin ehdokkaiisiin. Valtiovarainministeri oli kuitenkin toimiessaan yhtiökokouksessa 27.3.1995 Suomen valtion edustajana valinnut hallintoneuvoston jäseniksi muut erovuorossa olleet entiset jäsenet uudelleen paitsi yhden miehen tilalle toisen miehen. Hallintoneuvoston sukupuolijakaumaksi tuli siten se, että 12 jäsenestä vain yksi oli nainen.

OA Lehtimaja lausui kannanottonaan seuraavan.

Tasa-arvolain 1.3.1995 voimaan tulleen 4 §:n 1 momentin (206/95) mukaan viranomaisten tulee edistää naisten ja miesten välistä tasa-arvoa tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti ja erityisesti muuttamalla niitä olosuhteita, jotka estävät tasa-arvon toteutumista. Säännös asettaa viranomaisille yleisen velvollisuuden edistää tasa-arvoa siten, että miehet ja naiset voivat tasaveroisesti osallistua yhteiskunnalliseen päätöksentekoon. Tasa-arvon edistäminen tulee sisällyttää entistä selkeämmin myös kaikkeen valmistelutyöhön.

Jos valtioenemmistöisellä yhtiöllä on hallintoneuvosto, tulee siinä tasa-arvolain mukaan olla tasapuolisesti sekä naisia että miehiä, jollei erityisistä syistä muuta johdu. Mikäli elinten asettamista edeltää ehdokkaiden nimeäminen, olisi miesten ja naisten tasapuolista edustusta koskeva vaatimus otettava huomioon jo ehdokasasettelussa. Jos viranomaiset pyytävät ulkopuolisia tahoja nimeämään edustajia toimielimeen, tulisi näitä pyytää nimeämään sekä nais- että miesehdokas kutakin paikkaa kohti. OA totesi, että vaikka tasa-arvolaki ei sinänsä velvoittanut Postipankki Oy:n yhtiökokousta, se velvoitti kuitenkin niitä viranomaisia ja virkavastuulla toimivia henkilöitä, jotka virkatehtäväänään edustivat Suomen valtiota yhtiökokouksessa.

Lain edellyttämää tasapuolista edustusta ei täyty pelkääntään yhden naisen tai yhden miehen mukana oleminen monijäsenisessä hallintoneuvostossa. Tasapuolisen edustuksen vaatimuksesta voidaan kuitenkin poiketa erityisestä syystä. Sukupuolten tasa-arvoa koskevan lainsäädännön tarkoituksena on ollut nimenomaan muuttaa vallitsevia käytäntöjä. Mikäli ns. vakiintuneesta käytännöstä pidetään kiinni, ei lainsäädännön tavoitteena oleva tasapuolisen edustuksen vaatimus toteudu. Sen vuoksi vakiintunutta käytäntöä ei voida pitää sellaisena erityisenä syynä, joka oikeuttaisi poikkeamaan lain edellyttämästä tasapuolisesta edustuksesta.

Se seikka, että henkilö on aikaisemmin toiminut kyseessä olevassa elimessä ja tällä tavoin hankkinut tehtävään liittyvää asiantuntemusta ja kokemusta, voi sitä vastoin olla erityinen syy poiketa tasapuolisen edustuksen periaattees-

ta. Enemmistöasukupuolta edustavan henkilön uudelleenvalinta ei kuitenkaan OA:n mukaan saa muodostua automaattiseksi ratkaisuksi. Mieluummin olisi pyrittävä löytämään täydennykseksi sellaisia vähemmistöasukupuolen edustajia, joilla myös on tarvittava asiantuntemus.

Ministerin menettely

Tasapuolisen edustuksen vaatimuksesta poikkeamiseen oikeutettava erityinen syy on aina nimenomaisesti yksilöitävä ja siihen vetoaminen on perusteltava. Kantelun tarkoittamassa tapauksessa ministeri ei ollut esittänyt sellaista erityistä syytä, jonka vuoksi tasa-arvolain asettamaa tasapuolisen edustuksen vaatimusta ei olisi voitu noudattaa hallintoneuvoston täydennysvaalin yhteydessä. Sen vuoksi OA katsoi, että valtiovarainministeri oli toimiessaan Suomen valtion edustajana Postipankki Oy:n yhtiökokouksessa menetellyt tasa-arvolain 4 §:n 3 momentin vastaisesti valitessaan uusiksi jäseniksi hallintoneuvostoon vain miehiä, vaikka sen kahdestatoista jäsenestä ennestään vain yksi oli edustanut naissukupuolta. OA:n mukaan olisi ollut erityisen perusteltua odottaa, että tasa-arvolakiin sisältyvä tasapuolisen edustuksen vaatimus olisi tullut valintatilanteessa huomioon otetuksi, kun yhtiökokous poikkesi etukäteen parlamentaarisesti valmistelluista henkilövalinnoista valitsemalla eduskuntaryhmän nimeämän entisen jäsenen tilalle kokonaan uuden henkilön.

Ministeriön menettely

Tasa-arvovaltuutetun lausunnon mukaan valtiovarainministeriö ei ollut hallintoneuvoston täydennysvaalia valmistellessaan toiminut tasa-arvolain mukaisesti, koska se ei ollut pyrkinyt vaalin valmisteluvaiheessa toteuttamaan lain tavoitteita niiden mahdollisuuksien puitteissa, joita sillä olisi ollut käytettävinsä.

OA totesi, että viranomaisten on aktiivisesti toimittava aliedustettuna olevan sukupuolen osuuden lisäämiseksi, kunnes tosiasiallinen tasa-arvo on toteutunut. On selvää, että valtiovarainministeriö ei voi sanella ehtoja eduskuntaryhmien henkilövalinnoille. Yhtä selvää on kuitenkin myös se, ettei ministeriö voi väistää omaa vastuutaan tasa-arvolain tavoitteiden toteutumisesta omalla hallinnonalallaan.

OA:n mielestä valtiovarainministeriön olisi kantelun tarkoittamassa tapauksessa tullut pyytää eduskuntaryhmiä nimeämään sekä mies- että naisehdokas kutakin hallintoneuvostopaikkaa kohti. Ministeriö olisi myös voinut pyytää eduskuntaryhmiltä lausunnon siit, oliko aliedustettuna olevaa sukupuolta edustavia ehdokkaita ollut ylipäänsä käytettävissä. Näiden lausuntojen perusteella olisi voitu todeta ne erityiset syyt, jotka mahdollisesti oikeuttivat poikkeamaan tasapuolisen edustuksen vaatimuksesta. Koska valtiovarainministeriö ei ollut osaltaan huolehtinut siitä, että tällaiset erityiset syyt olisi nimenomaan voitu todeta ja yksilöidä, OA katsoi, että myös valtiovarainministeriö oli toiminut tasa-arvolain 4 §:n vastaisesti.

Menettelyn moitittavuutta arvioidessaan OA otti huomioon sen, että tasa-arvolain 4 §:n 3 momentti oli ollut voimassa

vain vajaan kuukauden ennen puheena olevaa täydennysvaalia ja henkilövalintojen valmistelu oli todennäköisesti tapahtunut jo ennen lainmuutoksen voimaantuloa. Kysymyksessä saattoi siten olla vain siirtymävaiheen ongelma. Saadun tiedon mukaan käytäntöä onkin sittemmin muutettu.

OA saattoi käsityksensä menettelyn virheellisyydestä valtiovarainministeriön ja tuolloin ministerinä toimineen henkilön tietoon sekä kiinnitti valtiovarainministeriön huomiota vastaisen varalle siihen, että valtioenemmistöisten yhtiöiden hallintoelimissä tulee tasa-arvolain mukaan olla tasapuolisesti sekä naisia että miehiä.

/V

HM_5_§_3_mom.

Tasa-arvoL_4_§_1_mom.

Tasa-arvoL_4_§_3_mom.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

EU-asiakirja

R:EOA

Kansanedustaja

D:712/4/97

Kieli

A:18.3.1998

Yhdenvertaisuus

Käsitys

/O

EU-asiakirjojen saatavuus kansalliskielillä

Kansanedustaja arvosteli sitä, että kauppa- ja teollisuusministeriön eduskunnan suurelle valiokunnalle toimittamasta Euroopan unionin kilpailupolitiikan vertikaalisia rajoituksia käsittelevästä vihreästä kirjasta ei ollut käytettävissä suomenkielistä käännöstä. Kantelija katsoi, ettei kansanedustajilla ollut mahdollisuutta muodostaa varmaa ja luotettavaa käsitystä vieraalla kielellä saadusta informaatiosta.

Kauppa- ja teollisuusministeriössä oli laadittu vihreästä kirjasta suomeksi muistion muotoinen tiivistelmä, joka annettiin eduskunnalle samanaikaisesti kuin itse asiakirja englanninkielisenä. Tämä oli johtunut siitä, että suomenkielistä versiota ei vielä tuossa vaiheessa ollut. Euroopan unionin komissio oli ilmoittanut vihreän kirjan antamisen yhteydessä, että sitä koskevat kommentit tuli toimittaa komissiolle tiettyyn määräaikaan mennessä.

Kun vihreää kirjaa käsiteltiin eduskunnan talousvaliokunnan kokouksessa, asia pantiin suomenkielisen aineiston puuttumista koskevan muistutuksen johdosta pöydälle siksi, kunnes vihreä kirja olisi käännetty kotimaisille kielille. Kauppa- ja teollisuusministeriö toimitti kuitenkin asiakirjan suomenkielisen version eduskunnalle vielä samana päivänä. Se jaettiin talousvaliokunnan jäsenille seuraavan päivän kokouksessa.

OA Lehtimaja totesi kannanottonaan seuraavan.

Kansanedustajalla on oikeus saada myös EU-asioissa kaikki tarpeellinen tieto omalla äidinkielellään. EU-asioiden ylikansallinen luonne ja niiden valmistelun monikielisyys kuitenkin vaikeuttavat kansalliskielisten versioiden oikea-aikaista saatavuutta. Näin tullee olemaan vastedeskin siitä huolimatta, että suomen- ja ruotsinkielisten EU-asiakirjo-

jen saatavuutta on nykyisellään yleisesti ottaen pidetty kohtuullisen hyvänä.

Toisaalta on kansanvallan toteutumisen kannalta tärkeätä, että eduskunta saa EU-asioiden valmistelusta tietoa mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Suuri valiokunta onkin painottanut (SuVL 3/1995 vp.) valtioneuvoston velvollisuutta saattaa EU-asiat oikea-aikaisesti eduskunnan käsiteltäväksi siten, että eduskuntaa ei missään olosuhteissa aseteta taapahtuneiden tosiasioiden eteen sen enempää Suomen hallituksen neuvottelukantojen muovaamisen kuin unionissa tehtävän päätöksen sisällönkään suhteen. Tästä on aiheutunut valtioneuvostolle valintatilanteita: toimitetaanko eduskunnalle heti selvitys sellaisestakin EU-asiasta, jota koskevista alkuperäisasiakirjoista ei ole vielä saatavana kansalliskielisiä käännöksiä, vai odotetaanko käännösten valmistumista?

Kantelun tarkoittamassa asiassa ongelma ratkaistiin niin, että vieraskielisestä asiakirjasta laadittiin valtioneuvostossa laadittu eduskunnan käyttöön suomenkielinen tiivistelmä. Tämä toimitettiin eduskunnalle valtiopäiväjärjestyksen 54 e §:ssä tarkoitettuna selvityksenä. Selvityksen liitteeksi oheistettiin myös alkuperäinen EU-asiakirja englanninkielisenä versiona.

Kielilain mukaan hallituksen selvitykset eduskunnalle on annettava suomeksi ja ruotsiksi. Sen sijaan tulkinnanvaraisista on, ulottuuko tämä vaatimus myös eduskunnalle annettavien selvitysten liitteisiin. Oikeusministeriön lausunnon mukaan suomen ja ruotsin kieltä koskeva vaatimus ei välttämättä koskenut selvitysten liitteitä.

Eduskunnalle annettu selvitys ei sen vieraskielisestä liitteestä huolimatta ollut OA:n mielestä lainvastainen, mikäli olennainen tieto selvityksen kohteena olleesta EU-asiasta oli onnistuttu sisällyttämään suomenkieliseen tiivistelmään. Ongelmallisena OA piti kuitenkin sitä, että selvitykseen oheistettu alkuperäisasiakirja oli ollut ainoastaan niiden kansanedustajien luettavissa, jotka olivat osanneet asianomaista vierasta kieltä. Tämä oli ollut omiaan saattamaan kansanedustajat eriarvoiseen asemaan ja siten loukkaamaan yhdenvertaisuuden periaatetta.

Toisaalta ei olisi ollut järkevää lykätä selvityksen antamista kiireellisessä asiassa pelkästään virallisen käännöksen odottamiseksi, kun asiakirjan olennaisesta sisällöstä voitiin joka tapauksessa informoida eduskuntaa. Vieraskielisen alkuperäisasiakirjan poisjättäminen eduskunnalle annettusta selvityksestä olisi tuskin sekään ratkaissut ongelmaa. Tällainen menettely olisi supistanut eduskunnan käyttöön saatetun tiedon kokonaismäärää ja olisi myös olennaisesti heikentänyt eduskunnan mahdollisuuksia kontrolloida sille annetun kansalliskielisen selvityksen luotettavuutta.

Oikeusministeriön mukaan ns. vihreät kirjat ovat keskusteluasiakirjoja, joissa esitetään EU:n komission suunnitteleman säädöshankkeen yleisiä suuntaviivoja. Vihreät kirjat ovat lähinnä keino kartoittaa komission suunnitteleman hankkeesta vallitsevia näkemyksiä. Niiden kääntämisestä EU:n virallisille kielille huolehtivat EU:n omat toimieliimet. Vihreiden kirjojen erillinen kääntäminen Suomessa ei

olisi oikeusministeriön mielestä välttämättä tarkoituksenmukaista eikä edes tarpeellista, koska eduskunnan tiedonsaanti voidaan turvata myös kirjoittamalla alkuperäisasiakirjaa koskevia perusteellisia muistioita ja tiivistelmiä.

Vihreiden kirjojen virallisen käännöksen odottaminen voisi viivästyttää eduskunnalle annettavaa selvitystä. Näin olisi ilmeisesti käynyt tässäkin tapauksessa. Eduskuntaa oli kuitenkin pyritty informoimaan itse asiasta jo mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.

OA ei pitänyt kauppa- ja teollisuusministeriön menettelyä tässä asiassa lainvastaisena tai sillä tavoin virheellisenä, että eduskunnan oikeusasiamiehellä olisi ollut aihetta puuttua asiaan.

OA katsoi kysymyksen olevan viime kädessä erilaisten intressien painotuksesta ja punninnasta tilanteessa, missä vastakkain olivat yhtäältä eduskunnan oikeus saada mahdollisimman nopeasti tietoa EU-asioiden valmistelusta ja toisaalta perustuslaeissa säädetty vaatimus suomen ja ruotsin kielen käytöstä eduskunnalle annettavissa asiakirjoissa. Kysymyksessä oli myös kansanedustajien yhdenvertainen mahdollisuus osallistua valtiopäivätyöhön.

OA totesi, että kysymys eduskunnalle valtiopäiväjärjestyksen 54 e §:n nojalla annettavien selvitysten liiteasiakirjojen kääntämisestä oli lainsäädännön valossa toistaiseksi avoin. Oikeusministeriön ja ulkoasiainministeriön lausunnoissa mainitut järjestelyt - tiivistelmien laatiminen ja kielivaraumat - olivat yleensä riittäviä niissä tapauksissa, joissa täydellistä käännöstä ei välittömästi ollut käytettävissä.

OA saattoi käsityksensä tiedoksi valtioneuvoston kanslialle, ulkoasiainministeriölle, oikeusministeriölle sekä kauppa- ja teollisuusministeriölle.

/V

HM_22_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Tuomioistuim

R:EOA

Vangitseminen

D:1551/4/97

Viivästys

A:23.2.1998

Käsitys

/O

Viivästys vangitsemispäätöksen toimittamisessa

Kantelijan asiamies tilasi Riihimäen käräjäoikeuden puheenjohtajana toimineelta käräjätuomarilta jäljennöksen päämiehensä vangitsemispäätöksestä hovioikeudelle tehtävää kantelua varten. Päätös saapui asiamiehelle 2.luokan postissa vasta viiden päivän kuluttua. Kantelija arvosteli käräjätuomaria viivyttelystä.

OA Lehtimaja totesi kannanottonaan seuraavan.

Oikeusministeriön antaman virkapostia koskevan ohjeen mukaan muuta kuin 2. luokan postia käytetään vain, jos viranomaisen tehtävien asianmukainen hoitaminen sitä välttämättä edellyttää. Ministeriön ohjeessa korostetaan, että oikeudenkäynnin

sujuvuus tai oikeudenkäynnin osapuolten oikeusturva eivät saa vaarantua.

OA:n mukaan tuomioistuimen tulee omasta aloitteestaan lähettää asiakirjat 1.luokan postina tai telefaksilla kiireelliseksi tietämissään asioissa. Vangitsemisasiassa tehdyt kantelut ovat jo lainkin mukaan kiireellisiä asioita.

Se, että kantelupäätöksen liittäminen kantelun ohkeen ei ole kantelun tutkimisen muodollinen edellytys, ei vaikuta asiaan. On selvää, että kantelun asianmukainen laatiminen yleensä vaatii yksityiskohtaista tutustumista vangitsemispäätöksen perusteluihin. Tämän vuoksi on tärkeää, että vangitsemispäätös on kirjallisena asianosaisten saatavissa välittömästi päätöksen tekemisen jälkeen. Vangitsemiskantelun tosiasiallinen merkitys oikeussuojakeinona heikentyy, mikäli vangitsemisasiota ei kaikissa käsittelyvaiheissa hoideta erityisen joutuisasti.

OA piti virheellisenä sitä, että vangitsemispäätös oli tässä tapauksessa lähetetty kantelijan asiamiehelle 2. luokan postina. Käräjätuomarin olisi tullut huolehtia päätöksen nopeammasta toimittamisesta kantelijan asiamiehelle.

OA saattoi käräjätuomarin tietoon käsityksensä tämän virheellisestä menettelystä. Lisäksi OA otti erikseen selvitetäväksi oikeusministeriön hallinnonalaan koskevan virkalähetysohjeen uudistamistarpeen.

/V

HM_16_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Asiakirja

R:EOA

Julkisuus

D:1513/4/97

Oikeudenkäyntiaineisto

A:23.9.1998

Salassapito

Tuomioistuin

Käsitys

/O

Mielentilatutkimusasiakirjojen salassapito

Iltapäivälehdessä toimittaja kanteli siitä, että Pieksämäen käräjäoikeuden laamanni oli määrännyt tappoa koskeneen rikosasian oikeudenkäynnissä syytetyille tehdyn mielentilatutkimuksen lausuntoehdotuksen salaiseksi perustelematta päätöstään, merkitsemättä sitä pöytäkirjaan tai asettamatta salassapidolle määräaika.

OA Lehtimaja totesi kannanottonaan seuraavan.

Asiassa oli kysymys siitä, voidaanko mielentilatutkimuksen lausuntoehdotus pitää erityislainsäädännön nojalla salassa silloinkin, kun se esitetään tuomioistuimelle rikosasiassa ja asian suullinen käsittely on julkinen, vai onko salassapidosta tällöinkin erikseen määrättävä oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain mukaisesti asettamalla salassapidolle enintään 40 vuoden määräaika.

Mikäli katsottiin, että salassapidosta olisi tullut erikseen määrätä oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain mukaisesti

ti, oli selvää, että salassapidosta ja sen määrääjasta olisi myös tullut tehdä nimenomainen, perusteltu päätös ja merkitä se pöytäkirjaan.

Laamanni oli kuitenkin ilmoittanut tulkinneensa asiakirja-julkisuuslainsäädäntöä siten, että salassapitovelvollisuus johtui suoraan erityislainsäädännöstä. Tässä tapauksessa syytetyn avustaja oli esittänyt salassapidosta nimenomaisen pyynnön, jota muut asianosaiset eivät olleet vastustaneet ja jonka käräjäoikeus oli suullisesti hyväksynyt. Päätöstä ei ollut merkitty pöytäkirjaan. Toimittajalla oli edelleen mahdollisuus saada käräjäoikeudelta perusteltu päätös salassapidosta pyytämällä asiakirja nähtäväkseen.

OA ei pitänyt laamannin menettelyä lainvastaisena tai selvästi virheellisenä mutta totesi kuitenkin, että kysymys oli tulkinnanvarainen. Tapahtuma-aikana voimassa olleessa oikeudenkäymiskaassa ei ollut nimenomaisia säännöksiä käräjäoikeuden rikosasian pöytäkirjan sisällöstä eikä rikosasiassa tehtävän päätöksen perustelemisesta, vaan menettelytavat olivat vakiintuneen käytännön varassa. OA:n mielestä olisi ollut parempi menetellä niin, että tulkinnanvaraisesta salassapitokysymyksestä olisi tehty perusteltu päätös, joka olisi nimenomaisesti merkitty pöytäkirjaan. Tätä menettelyvaihtoehtoa puolsi myös se, että oikeus saada perusteltu päätös on turvattu jokaiselle perusoikeutena.

Oikeusasiamies saattoi käsityksensä laamannin menettelystä tämän tietoon ja vastaisen varalta huomioon otettavaksi.

Yleisenä havaintonaan OA totesi, että laissa säädetyn salassapitovelvollisuuden ja oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain mukaisen tuomioistuimen antaman salassapitomääräyksen välinen suhde on ollut jossakin määrin epäselvä. Tuomioistuinikäytännössä on katsottu yleisesti, että julkisessa oikeudenkäynnissä kaikki tuomioistuimelle annetut asiakirjat ovat julkisia, jollei tuomioistuin erikseen määrää niitä salassa pidettäväksi. Toisin sanoen: salassa pidettävänkin asiakirjan esittäminen julkisessa oikeudenkäynnissä "murtaa" sen salassapidon. OA herätti kysymyksen, oliko uudessa julkisuuslakiehdotuksessa tarkoitettu etäännyttä tästä julkisuusmyönteisestä tulkintakäytännöstä. Kun julkisuusperiaate on hallitusmuodon mukaisesti pääsääntö, siitä tehtävistä poikkeuksista olisi OA:n mielestä säädettävä riittävän yksiselitteisesti laissa.

OA kysyi edelleen, oliko julkista oikeudenkäyntiä perusteltua yleisesti rinnastaa asiakirjojen salassapitovelvollisuuden osalta muuhun viranomaistoimintaan lakiehdotuksessa tarkoitettussa laajuudessa.

Julkisuusintressi on yleensä suurempi oikeudenkäynnissä kuin muussa viranomaistoiminnassa. Oikeudenkäynnin ja oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuudella on huomattava merkitys mm. oikeuslaitosta kohtaan tunnetun yleisen luottamuksen kannalta. Näihin seikkoihin ei lakiehdotuksen perusteluissa ollut OA:n mielestä kiinnitetty riittävä huomiota.

OA esitti yhtenä mahdollisuutena sen, että tuomioistuimille annettaisiin muita viranomaisia enemmän tapauskohtaista tarkintavaltaa poiketa joidenkin asiakirjatyypin salassapi-

dosta, kun kysymyksessä on julkinen oikeudenkäynti. OA saattoi julkisuuslakiehdotusta tuolloin käsitelleen hallintovaliokunnan tietoon ja harkittavaksi, oliko julkisessa oikeudenkäynnissä annettujen asiakirjojen salassapitovelvollisuuden tiukentaminen kaikilta osin perusteltua ja olisiko ehdotettuja säännöksiä joka tapauksessa syytä tältä osin selkiyttää.

/V

HM_8_§
HM_10_§
HM_16_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Kunta	R:EOA
Luottamustoimi	D:1023/4/96
Puolueettomuus	A:17.9.1998
Tuomioistuin	
Käsitys	

/O

Käräjätuomarin kunnalliset luottamustoimet

Kantelija oli vaatinut Porin kaupungilta vahingonkorvausta sen johdosta, että hän katsoi poikansa kuolleen sairaankuljetustehtävässä olleen palomiehen liian kovien otteiden vuoksi. Asian oli käsitellyt Porin käräjäoikeudessa käräjätuomari, joka tuolloin oli Porin kaupunginvaltuutettu ja myös Porin terveyslautakunnan jäsen. Kantelijan korvausvaatimus oli hylätty ja kantelija oli velvoitettu korvaamaan kaupungin oikeudenkäyntikulut. Käräjätuomarin aviopuoliso, joka oli Porin kaupunginsihteeri, oli myöhemmin edustanut kaupunkia, kun samaa asiaa käsiteltiin potilasvahinkolautakunnassa. Kantelija pyysi oikeusasiamiestä tutkimaan, olivatko käräjätuomari ja hänen miehensä olleet esteellisiä kyseisissä virkatoimissaan.

OA Lehtimaja totesi kannanottonaan seuraavan.

Käräjätuomarin menettely

Valtuusto käyttää kunnassa ylintä päätösvaltaa. Se ratkaisee kuitenkin vain tärkeimmät kuntaa koskevat asiat. Valtaosassa käytännön asioita ratkaisuvallta on delegoitu kaupunginhallitukselle, eri hallintokunnille ja lautakunnille. Valtuutetun tehtävänä on osallistua ennen kaikkea kunnan yleiseen johtamiseen sekä päättää kunnan toiminnan ja talouden keskeisistä tavoitteista.

Valtuutettu edustaa kuntalaisia. Hän ei ole luottamustoimessaan kunnan palveluksessa eikä myöskään työsuhteeseen rinnastettavalla tavalla kenenkään johdon ja valvonnan alaisena. Valtuutetun ei tarvitse osoittaa lojaalisuutta kunnan virkamiesjohtoa kohtaan. Vaikka valtuutettu joutuukin tehtävässään huolehtimaan myös kunnan taloudellisesta menestyksestä, kuntalaisen ja kunnan välisessä ristiriitatilanteessa hänen ei voida odottaa ajavan aina kunnan etua. Nämä valtuutetun ja kunnan suhdetta koskevat seikat ovat yleisesti tiedossa.

Kaupunginvaltuuston tehtävien luonne huomioon ottaen ei ole perusteltua katsoa, että valtuuston jäsenyys sinänsä synnytt-

täisi valtuuston jäsenen ja kaupungin välille sellaisen yhteyden, joka vaarantaisi valtuuston jäsenen objektiivisuuden hänen käsitellessään tuomarina kaupunkia koskevia asioita. Käräjätuomari ei siten ole ollut yksin valtuuston jäsenyytensä johdosta esteellinen toimimaan kuntaa koskevassa riita-asiassa käräjäoikeuden puheenjohtajana, kun asiaa tarkastellaan ulkopuolisten puolueettomuusodotusten näkökulmasta.

Vahingonkorvausvaatimuksen käsittely ei lähtökohtaisesti kuulu valtuustolle. Kyseistä korvausvaatimusta olikin käsitelty kaupungin pelastuslautakunnassa, jonka jäsen käräjätuomari ei ollut. Terveyslautakunta ei ollut käsitellyt asiaa. Käräjätuomarin jäsenyys terveyslautakunnassa ei sekään sinänsä antanut perusteltua aihetta epäillä hänen puolueettomuuttaan korvausasiassa.

Ei voida vaatia, että oikeudenkäynnin asianosaisella olisi tarkka käsitys tuomarin luottamus- tai sivutoimen merkityksestä oikeudenkäynnin puolueettomuutta arvioitaessa. Selvästä aiheetonta puolueettomuusepäilyä, joka johtuu puutteellisista mutta helposti tarkistettavissa olevista tiedoista, ei kuitenkaan voida pitää perusteltuna.

Käräjätuomarin aviomies ei ollut osallistunut asian käsittelyyn kaupungin elimissä ennen käräjäoikeuden tuomion antamista. Pelkästään se seikka, että käräjätuomarin puoliso työskenteli tuomarin ratkaiseman jutun asianosaisen palveluksessa, ei vielä oikeuttanut epäilemään tuomarin puolueettomuutta.

Luottamusta tuomarin puolueettomuuteen saattaa kuitenkin horjuttaa myös usean sellaisen seikan yhteisvaikutus, joista mikään ei yksinään antaisi perusteltua aihetta epäillä tuomarin puolueettomuutta.

Tässä asiassa käräjätuomarilla oli ollut useita erilaisia kytkentöjä Porin kaupungin hallintoon. Oikeutta hakevan kansalaisen näkökulmasta tuomarin kuuluminen asian vastapuolena olevan kaupungin valtuustoon ja sen muihin päätöksentekuelimiin oli omiaan samaistamaan hänet kansalaisen silmissä pitkälti kunnan intresseihin. Näin siitä huolimatta, että valtuutetut valitaan tekemään kunnan toimintaa koskevia päätöksiä kaikkien kuntalaisten eduksi eikä yksinomaan valvomaan kunnan välittömiä yhteisöllisiä etuja. Saman henkilön käyttäessä sekä tuomiovaltaa että kunnallista päätösvaltaa voi ymmärrettävästi syntyä epäily siitä, että kunnalliset intressit heijastuvat myös tuomiovallan käytössä.

OA:n käsityksen mukaan olisi tässä tapauksessa voitu perustellusti katsoa, että käräjätuomari oli puolueettomuusepäilyjä herättäneiden seikkojen yhteisvaikutuksen johdosta ollut esteellinen ratkaisemaan asiaa, jossa Porin kaupunki oli asianosaisena. Tuomarin esteellisyys tällaisessa tapauksessa oli kuitenkin tulkinnanvarainen rajatapaus. Käräjätuomari oli puheena olevassa esteellisyyskysymyksessä käyttänyt hänelle tuomarina lain mukaan kuuluvaa harkintavaltaa eikä ollut perusteita katsoa, että hän olisi käyttänyt tätä harkintavaltaa väärin.

Asia antoi OA:lle kuitenkin aiheen seuraavaan yleisluonteiseen huomioon.

"Kunnanvaltuutettu koetaan lähtökohtaisesti tiettyjen ryhmäetujen puolustajaksi. Kunnallispolitiikassa eri puolueilla ja valtuustoryhmillä on usein selkeitä ryhmätavoitteita, jotka leimaavat myös ryhmiin kuuluvia valtuutettuja. Sellaisissakin asioissa, joissa kunta ei ole osapuolena, valtuutetun voi odottaa ottavan huomioon edustamansa ryhmän ajamat edut. Jos valtuutettu toisaalta tuomarina joutuu ratkaisevan asian, joka on hänen edustamansa ryhmän etujen kannalta merkittävä, voi ulkopuolisissa ymmärrettävästi syntyä epäily siitä, että tuomarin valtuutetun roolissa ajama linja heijastuu myös tuomiovallan käyttöön. Kysymys voi olla esimerkiksi kunnan työllisyyden kannalta merkittävään yritykseen liittyvästä riidasta, jossa kunta ei välttämättä ole edes asianosaisena.

Tuomarin tehtävä on erityisen herkkä puolueettomuutta koskeville epäilyille. Tuomarin riippumattomuuden turvaamiseksi saattaisi olla nykyoloissa suositeltavaa, että vakinaisen tuomarinviran haltijat mahdollisuuskiensä mukaan välttäisivät merkittäviä poliittisia luottamustoimia ainakin omaan tuomiopiiriinsä kuuluvissa kunnissa.

Toisaalta on muistettava, että hallitusmuodon 11 §:n takamat poliittiset osallistumisoikeudet kuuluvat pääsäännön mukaan myös tuomarin virassa toimiville. Tuomari voi itse vähentää poliittisesta osallistumisestaan mahdollisesti aiheutuvia ongelmia, mikäli hän osoittaa riittävää valppautta esteellisyyssääntöjen tulkinnassa. Yleisen tason menettelyohjeita on vaikeata vahvistaa, koska esteellisyyssratkaisut ovat viime kädessä tapauskohtaisia. Näitä kysymyksiä olisi kuitenkin syytä pohtia tarkoin oikeusministeriössä vireillä olevassa tuomarin esteellisyyttä koskevien säännösten uudistamisessa."

OA saattoi käsityksensä käräjäoikeuden, korkeimman oikeuden ja oikeusministeriön tietoon.

Kaupunginsihteerin menettely

Kaupunginsihteerin osallistuminen korvausasian käsittelyyn kaupungin elimissä oli ollut muodollinen. Hän ei ollut käyttänyt asiassa päätösvaltaa eikä myöskään osallistunut asian valmisteluun tai vaikuttanut kaupungin kannan muodostumiseen asiassa. Potilasvahinkolautakunnalle antamassaan lausunnossa kaupunki ainoastaan viittasi asiassa aikaisemmin esittämäänsä sekä vetosi käräjäoikeuden ja hovioikeuden ratkaisuihin.

Oli sinänsä ymmärrettävää, että kantelija saattoi hämmentyä todetessaan kaupungin lausunnon toiseksi allekirjoittajaksi käräjätuomarin puolison. OA katsoi kuitenkin, ettei kaupunginsihteerin ollut esteellinen varmentamaan apulaiskaupunginjohtajan nimissä annettua kaupungin lausuntoa.

/V

HM_11_§

HM_16_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Kieli
Oikeudenkäynti

R:EOA
D:1776/2/96

Oikeus äidinkielen käyttöön rikosoikeudenkäynneissä

Eräässä sanomalehtiartikkelissa väitettiin, että Helsingin käräjäoikeudessa pyritään erityisesti rikosasioissa käyttämään oikeudenkäyntikielenä suomea silloinkin kun vastaajan äidinkieli on ruotsi. Artikkelissa haastateltujen asianajajien mukaan rikosasian ruotsinkielinen vastaaja tyytyy yleensä mieluummin suomenkieliseen oikeudenkäyntiin kuin haluaa tulla leimatuksi hankalaksi, vaikka vastaajalla olisi oikeus vaatia oikeudenkäyntikieleksi ruotsia ja vaikka hänen olisi helpompi käyttää ja ymmärtää ruotsia kuin suomea.

OA Lehtimaja otti rikosoikeudenkäyntien kielikysymykset omansa aloitteena selvitettäväkseen. Hän pyysi Turun, Vaasan ja Helsingin hovioikeuden presidenteiltä selvityksen kunkin hovioikeuspiirin käräjäoikeuksien kaksikielisissä tuomio-piireissä toimivien käräjätuomareiden ja lautamiesten tosiasiallisesta kielitaidosta, oikeudenkäyntikielen valintaa koskevista menettelytavoista sekä suomen ja ruotsin kielen käytön yleisyydestä rikosoikeudenkäynneissä.

Kannanottonaan OA totesi mm. seuraavan.

Toteutuuko kielellisen tasa-arvon tavoite?

Tuomarien nykyinen tosiasiallinen kielitaito ei kaikissa tapauksissa riitä turvaamaan ruotsinkielisten asioiden lainmukaista käsittelyä. Riski on sitä suurempi, mitä monimutkaisemmasta asiasta on kysymys. Vastaava ongelma voi ilmetä suomenkielisessä asiassa, jossa joku asianosainen on ruotsinkielinen tai jossa kuullaan ruotsinkielistä todistajaa.

Käräjäoikeuden puheenjohtajan puutteellinen oikeudenkäyntikielen taito voi aiheuttaa ainakin kolmentyyppisiä ongelmia: 1) puheenjohtaja ei itse ymmärrä tai tule riittävästi ymmärretyksi; 2) puheenjohtaja ei kykene huolehtimaan siitä, että oikeudenkäynnin muut osapuolet, lautamiehet mukaan luettuina, ymmärtävät tai tulevat riittävästi ymmärretyiksi; taikka 3) puheenjohtaja ei saa riittävän täsmällistä kokonaiskuvaa käsiteltävästä asiasta eikä sen vuoksi kykene johtamaan prosessia oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimukset täyttävällä tavalla.

Oikeudellisesti vaikea tai jotakin erityisalaa koskeva juttu asettaa tuomarin omalle kielitaidolle korkeat vaatimukset. Kaikkia "kouluruotsin" varassa olevia alituomareita saattaa olla vaikeata kouluttaa hallitsemaan ruotsin kieltä niin syvällisesti, että kielitaito riittäisi vaativimpienkin ruotsinkielisten juttujen asianmukaiseen käsittelemiseen. Suomenkielisissäkin käräjäoikeuksissa saattaa tulla käsiteltäväksi yksittäisiä juttuja, joissa jonkun asianosaisen tai todistajan kuulemiseksi ja ymmärtämiseksi tuomarin tulisi osata ruotsia varsin hyvin.

OA katsoi ruotsinkielisten juttujen pienen määrän viittaavan vahvasti siihen, että ruotsin kielen käyttämiseen oikeutetut asianosaiset usein luopuvat tästä oikeudestaan. Yhtenä syynä ruotsin kielen käytön vähäisyyteen lienee se, että kaksikie-

lisissä käräjäoikeuksissa on samassa jutussa usein sekä suomen- että ruotsinkielisiä asianosaisia. Tällöin pääkielen valinta määräytyy kielilain mukaan osaksi tarkoituksenmukaisuusperusteilla, mikä johtanee monessa tapauksessa suomen kielen valitsemiseen. Tämä ei sinänsä osoita, että valinta olisi tapahtunut jonkun painostuksesta. On näet ilmeistä, että varsinkin kaksikieliset asianosaiset usein pitävät pienempänä ongelmana käyttää suomen kieltä kuin vaarantaa asian joutuista mutta silti riittävän perusteellinen käsittely tuomarin puutteellisen kielitaidon vuoksi. Näin katsottuun turvallisimmaksi menetellä ainakin vaikeissa asioissa. Osasyynä saattaa myös olla hyvin ruotsia taitavien oikeudenkäyntiavustajien puute kaksikielisillä alueilla.

OA:n tekemän kyselyn perusteella hovioikeuksien tietoon ei ollut tullut tapauksia, joissa ruotsinkielistä syytettyä olisi taivutettu tai painostettu hyväksymään suomi oikeudenkäyntikieleksi. Tämä ei tietenkään sulkenut pois sitä mahdollisuutta, että tällaista kaikesta huolimatta esiintyi.

Kantelujen ja julkisuudessa esitettyjen kannanottojen perusteella vaikuttaa siltä, että ruotsinkieliset syytetyt usein kokevat oikeudenkäynnin ilmapiirin kannalta itselleen edullisemmaksi valita oikeudenkäyntikieleksi suomen kielen kuin pitää kiinni oikeudestaan käyttäen ruotsin kieltä. On vaikeata arvioida, miten usein tällaiseen johtopäätökseen on vaikuttanut tuomarin oma asenne, vaikkapa vain äänensävyt, ilmeet ja eleet. OA:n käsityksen mukaan tuomarin ei sovi millään tavoin rohkaista rikosasian vastaajaa luopumaan hänelle kuuluvista kielellisistä oikeuksista. Päinvastoin tuomarin velvollisuutena on nimenomaisesti muistuttaa häntä näistä oikeuksista, mikäli aiheutta ilmenee.

Näyttää joka tapauksessa kiistattomalta, että hallitusmuodosta ilmenevä kielellisen tasa-arvon tavoite ei kaikilta osin toteudu nykyisissä rikosoikeudenkäynneissä. On myös ilmeistä, että joissakin tapauksissa tuomarien puutteellinen kielitaito vaarantaa oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin saamisen. Näin voi käydä siitä riippumatta, käyttääkö asianosainen omaa kieltään vai joutuuko hän tuomarin huonon kielitaidon vuoksi käyttämään toista kansalliskieltä.

Täydellisesti ruotsin kieltä osaavien tuomareiden määrä on nopeasti laskenut. Kun oikeudenkäyntiuudistukset samanaikaisesti asettavat tosiasialliselle kielitaidolle olennaisesti aikaisempaa suuremmat vaatimukset, kerrottu kehitys on muodostumassa vakavaksi uhaksi sekä oikeudelle kielelliseen tasa-arvoon että oikeudelle oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin.

Rikosoikeudenkäynnin kielikysymysten perusoikeuskytkennät

Kysymys oikeudenkäynnissä käytettävästä kielestä ei liity ainoastaan omaa kieltä koskevaan kielelliseen perusoikeuteen. Kielivalinnoista saattaa riippua myös se, voidaanko oikeudenkäyntiä ylipäänsä pitää hallitusmuodossa ja Euroopan ihmisoikeussopimuksessa tarkoitettulla tavalla oikeudenmukaisena.

Oikeudenkäynnin oikeudenmukaisuuden olennaisiin ainesosiin kuuluu osapuolten prosessuaalinen tasa-arvo (equality of

arms) ja siihen liittyvä osapuolten kuulemisen periaate (audiatur et altera pars). Oikeudenkäynnin osapuolella tulee olla mahdollisuus esittää asiansa olosuhteissa, jotka eivät aseta häntä vastapuoltaan epäedullisempaan asemaan. Näiden vaatimusten toteutuminen edellyttää, että asianosaiset ovat myös kielellisesti tasavahvassa asemassa.

Kielellisten oikeuksien ja oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin turvaaminen ovat toisiinsa kietoutuneita tavoitteita. Ongelmana on se, etteivät nämä tavoitteet ole käytännössä aina välttämättä samansuuntaisia vaan joskus jopa käänteisiä. Toista korostamalla voidaan toista heikentää. Näin voi tapahtua silloin, jos tuomioistuimella itsellään ei ole valmiuksia taata kunnollista oikeudenkäyntiä vastaajan äidinkielellä.

Jos esimerkiksi oikeudenkäynnin asianosainen pitää tiukasti kiinni oikeudestaan oman kielen käyttöön silloinkin, kun muiden asianosaisten ja myös tuomioistuimen jäsenten tämän kielen taito on heikko, asianosaiselle kuuluva oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin voi tosiasiallisesti vaarantua. Hän voi tosin vaivatta ilmaista itseään omalla kielellään, mutta viestien perille meno jää epävarmaksi. Tämä vastaavasti vaarantaa hänen oikeutensa tulla kuulluksi ja ymmärretyksi oikeudenkäynnissä. Myös oikeudenkäynnin joutuisuus voi kärsiä asianomaiselle tuomioistuimelle harvinaisemman oikeudenkäyntikielen valinnasta.

Jos asianosainen taas luopuu oikeudestaan käyttää omaa kielitänsä ja hyväksyy oikeudenkäyntikieleksi muun kielen, hän joutuu kielellisesti alakynteen, varsinkin jos vastapuoli ja tuomari puhuvat omana kielenään kumpikin jälkimmäistä kieltä. Asianosaisen omasta taidosta puhua ja ymmärtää tätä kieltä silloin riippuu, missä määrin hänen oikeutensa tulla kuulluksi yhdenvertaisesti muiden asianosaisten kanssa vaarantuu.

Asiaa mutkistaa vielä se, ettei kielivalinnoissa ole kysymys pelkästään kielellisen viestinnän teknisestä sujuvuudesta. Niihin liittyy myös voimakkaita psykologisia ja symbolisia latauksia. Ihmisillä on taipumus samaistua toisiin ihmisiin kielen perusteella. Oikeudenkäyntikielen valinnassa on siten usein kysymys myös luottamuksesta tuomioistuimen ja oikeudenkäytön puolueettomuuteen.

Joskus on kysymys myös asianajotaktisista valinnoista: asianajaja saattaa käytännön syistä neuvoa päämiestään luopumaan hänelle kuuluvasta oikeudesta käyttää äidinkieltään. On sinänsä oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin kannalta tärkeätä, että oikeudenkäynnin osapuolella säilyy tämä valinnan mahdollisuus; toisaalta on epäkohta, jos järjestelmä systemaattisesti pakottaa tällaisiin valintoihin.

Erityisen huolestuttavaa on, jos asianosaisen pitää kielivalinnassaan ottaa huomioon sekin, ettei valinta olisi tuomarille kiusallinen. Asianosainen saattaa pelätä kielivalinnan vaikuttavan siihen, miten tuomari suhtautuu häneen. Tämä pelko voi yksinään ratkaista kielivalinnan, vaikka asianosaisen oma kielitaito ja ymmärryskyky puoltaisivatkin toisenlaista ratkaisua.

OA totesi olevan syytä muistaa, etteivät kaikki suomenruotsalaiset ole kaksikielisiä. Huomattava osa ruotsia äidinkielenään puhuvista suomalaisista ei osaa lainkaan suomea ja vielä useamman suomen kielen taito on niin vajavainen, ettei se mitenkään riitä suomenkielisen oikeudenkäynnin seuraamiseen, puhumattakaan siihen osallistumisesta. Näiden henkilöiden osalta kysymys lainmukaisesta oikeudenkäyntikiielestä on selvä, tarkasteltiinpa asiaa kielellisten oikeuksien tai oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin näkökulmasta.

Oikeudenkäynnin eri osapuolten kielitaidosta

Kieliongelmat eivät rajoitu vain tuomarin ja asianosaisten väliseen viestintään. Jos käräjäoikeuden lautamiehet eivät ymmärrä oikeudenkäynnissä käytettyä kieltä, heidän mahdollisuutensa suorittaa tehtävänsä asianmukaisesti jää riippumaan siitä, kuinka hyvin puheenjohtaja pystyy tulkkaamaan heille tuomioistuimessa käytetyt puheenvuorot. Epätarkka tulkkaus heikentää lautamiesten mahdollisuutta itsenäiseen päätöksentekoon.

Lautamiesten asema riippumattomina tuomareina kärsii muutenkin siitä, että oikeudenkäynnin viestintä välittyy heille toisen käden kautta. Kun puheenjohtaja tulkkaa toisten puheenvuoroja, hän saattaa, mahdollisesti tiedostamattaankin, painottaa itse tärkeitä pitämiään seikkoja ja vivahteita. Lautamiesten kielitaidon rajoittuneisuus voi siten vaarantaa oikeudenkäynnin oikeudenmukaisuuden.

Rikosasioissa myös syyttäjän puutteellinen kielitaito aiheuttaa ongelmia. Syyttäjä saattaa esimerkiksi jättää tarpeellisia kysymyksiä esittämättä tai ei kykene muotoilemaan niitä riittävän hyvin. Tuomari ei voi uudessa rikosoikeudenkäyntimenettelyssä enää "korjata" syyttäjän toiminnan puutteita kuten joskus aikaisemmin.

Oikeudenkäynnin asianosaisen ja hänen avustajansa yhteistyön toimivuus on yksi oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin tärkeä edellytys. Jos päämies avustajansa puutteellisen kielitaidon vuoksi ei voi tuntea tämän täysin ymmärtävän häntä tai kykenevän välittämään toisille hänen ajatuksiaan, hän ei luonnollisestikaan voi luottaa oikeudenkäynnin oikeudenmukaisuuteen.

Myös todistajan kuulemisessa on riittävä kielitaito välttämätön. Jos todistajaa kuullaan muulla kuin hänen äidinkiellään, on olemassa vaara, ettei todistaja kykene ilmaisemaan itseään täsmällisesti. Jos hän taas puhuu äidinkieltään, hänen lausumiensa sisällön välittyminen tätä kieltä taitamattomille asianosaisille ja tuomioistuimen jäsenille riippuu viime kädessä puheenjohtajan kyvystä ymmärtää todistajaa ja tulkata muillekin tämän kertomaa. Todistajien kuuleminen on kielellisesti erityisen vaativaa, koska viestien oikea ymmärtäminen edellyttää usein myös paikallisten murteiden ja kulttuuristen vivahteiden tajua. Tämä asettaa viestien vastaanottajan "kouluruotsin tai -suomen" kovalle koetukselle.

Oikeudenkäyntiuudistus ja kielitaitovaatimus

OA katsoi uuden oikeudenkäyntimenettelyn asettavan kielitaidolle huomattavasti aikaisempaa korkeammat vaatimukset. Pääasiallinen oikeudenkäyntiaineisto esitetään aina suullisesti. Asianosainen ja hänen avustajansa eivät enää voi lukea etukäteen valmisteltuja kirjelmiä, vaan heidän on kyettävä esittämään näkemyksensä suullisesti, ilman paperia. Heidän on oikeudenkäynnin kuluessa kyettävä välittömästi reagoimaan esitettyihin väitteisiin ja oikeudenkäynnissä ilmenneisiin seikkoihin, kuten todistajien tai asiantuntijoiden lausumiin. Heillä ei ole myöskään mahdollisuutta käsittelyn loppuun antaa kirjallista loppupuheenvuoroa kuten aikaisemmin, vaan loppupuheenvuoronkin tulee olla suullinen.

OA piti ilmeisenä, ettei tuomareiden kielitaitovaatimuksista aikoinaan säädettäessä ole varauduttu nykyisenkaltaisiin suullisiin oikeudenkäynteihin. Toimintaympäristö on tässä mielessä olennaisesti muuttunut. Sitä paitsi useimmat nykyiset tuomarit ovat käyneet koulua aikana, jolloin kielten opetuksessa muutenkin painotettiin lähinnä kirjallisen esityksen ymmärtämistä.

Laki ei riitä turvaamaan kielitaitoa

Epäkohdat eivät ole ratkaistavissa pelkästään muistuttamalla tuomareita kielilain asettamista velvollisuuksista. Ongelmat eivät johdu ainakaan ensisijaisesti tuomareiden hallittomuudesta käyttää ruotsin kieltä. Perusongelmana on monien tuomareiden kohdalla yksinkertaisesti liian heikko ruotsin kielen taito - etenkin nykyisen oikeudenkäyntimenettelyn asettamiin ankariin vaatimuksiin nähden.

Tilanteen korjaamiseksi tarvitaan monenlaisia toimenpiteitä. Ruotsin kieltä hyvin taitavien tuomareiden erikoisosaminen olisi pyrittävä hyödyntämään nykyistä tehokkaammin. Samalla tuomareiden ruotsin kielen taitoa olisi yleisesti syytä parantaa. Ruotsinkielisten tuomareiden ja muiden lakimiesten määrää olisi kyettävä lisäämään. Lisäksi pitäisi selvittää mahdollisuuksia lisätä tulkkauksen käyttämistä oikeudenkäynneissä.

Tuomareiden ruotsin kielen taidon tehokas hyödyntäminen

Kaksikielisissä käräjäoikeuksissa toimivat, ruotsin kieltä hyvin osaavat tuomarit voisivat käsitellä nykyistä enemmänkin ruotsinkielisiä tai ns. kaksikielisiä asioita, jolloin heiltä vastaavasti voitaisiin vähentää suomenkielisiä juttuja. Olisi tarvetta selvittää, voitaisiinko tuomarin kielitaitoon perustuvaa juttujen ohjautumista tehostaa.

Käräjäoikeuslain mukaan käräjäoikeuteen voidaan nimittää määrääjäksi ylimääräisiä käräjätuomareita, jos se on tarpeen käsiteltävien asioiden lukumäärän tai laadun vuoksi taikka muusta erityisestä syystä. Käräjäoikeuslaki mahdollistaa myös puheenjohtajan tai jäsenen määräämisen saman hovioikeuspiirin toisesta käräjäoikeudesta tai hovioikeudesta, kun riita-asiaa käsitellään kolmen tuomarin kokoonpanossa.

OA:n mielestä olisi syytä selvittää, onko vastaavankaltaista laintasoista ratkaisua mahdollista käyttää myös poikkeuksellisen vaativien, täydellistä ruotsin kielen taitoa edel-

lyttävien rikosasioiden vuoksi. Voitaisiinko esimerkiksi hovioikeuspiireittäin varautua ohjaamaan ruotsia äidinkieleenään puhuvia tuomareita tuomioistuimesta toiseen?

Ainakin isoissa tuomioistuimissa olisi ilmeisesti mahdollista ohjata erityistä kielitaitoa vaativat rikosasiat etukäteen määrätyille osastoille, joilla toimivilta tuomareilta vaadittaisiin riittävän hyvää kielitaitoa. Vastaava järjestely on jo käytössä eräissä hovioikeuksissa. Oikeusministeriön 3.3.1998 julkaisemassa perusselvityksessä "Tuomioistuimet 2000-luvulle" on katsottu, että kielellistä tasa-arvoa voitaisiin jopa parantaa, jos nykyisten käräjäoikeuksien kokoa mm. tällaisen järjestelyn mahdollistamiseksi suurennetaan.

OA kuitenkin muistutti, että juttujen ohjaaminen tietyille tuomarille voi olla periaatteellisesti ongelmallista satunnaisten tuomioistuinten kiellon kannalta. Yksittäistapauksessa ei saa tehdä poikkeuksia yleisten tuomioistuinten lain mukaan määräytyvästä toimivallasta. Tämä periaate sisältyy myös oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin edellytyksiin. Perus- ja ihmisoikeusmääräykset eivät kuitenkaan OA:n mielestä voi asettaa estettä sellaisille lakisääteisille järjestelyille, joiden tarkoituksena on optimaalisesti turvata sekä kielelliset oikeudet että oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin kaksikielisessä yhteiskunnassa.

Tuomarijärjestelyt olisi joka tapauksessa luotava sellaisiksi, etteivät ne loukkaisi satunnaisen tuomioistuimen asettamista koskevaa kieltoa. Olisi huolehdittava siitä, ettei asianosaisilla olisi yksittäistapauksissa mahdollisuutta vaikuttaa siihen, kuka heidän asiaansa kulloinkin määrätään tuomariksi.

Kielivaatimusten ennakointi

Ruotsin kielen taitoa vaativien juttujen ohjaaminen edellyttää, että juttujen vaatimasta kielitaidosta tiedetään etukäteen. Näin ei aina ole. Rikosasioissa tämä johtuu usein siitä, että jutun esitutkintapöytäkirja on kokonaan suomenkielinen, vaikka joku kuultavista olisikin ruotsinkielinen. Viimeksi mainittu havainto viittaa siihen, ettei kielilakia kyetä aina noudattamaan myöskään esitutkinnassa.

Oikeudenkäyntikielen lainmukaisen määräytymisen kannalta on tärkeätä, että jo esitutkintavaiheessa tehdyt kielivalinnat ovat oikeita. Niissäkin tapauksissa, joissa poikkeukselliseksi kielivalinnalle on esitutkintavaiheessa ollut asianmukaiset perusteet, tulisi esitutkintapöytäkirjasta selvästi ilmetä, jos jollakin asianosaisella on toinen äidinkieli kuin pöytäkirjassa on käytetty. Tämän tiedon avulla niin virallinen syyttäjä kuin tuomioistuinkin voisivat nykyistä paremmin turvata kielilain mukaisen menettelyn itse oikeudenkäynnissä. Nykyinen käytäntö voi asettaa rikosasiassa vastaajaksi haastettavan vaikeaan tilanteeseen, jos tämä ei kykene riittävästi ymmärtämään hänelle toimitetun haasteasiakirjan sisältöä eikä myöskään osaa tai rohkene vaatia omalle kielelleen käännettyä asiakirjaa.

Oikeudenkäyntikieltä koskeva vaatimus tulee joskus käräjäoikeudelle yllätyksenä. Tämä voi johtaa jutun lykkäämiseen,

jotta se saataisiin riittävän kielitaitoisen tuomarin käsiteltäväksi. Tästä aiheutuu ylimääräistä vaivaa ja kuluja asianosaisille. Myös tällaisten seurausten välttämiseksi on tarpeen luoda toimiva järjestelmä kielivaatimuksien ennakoimiseksi.

Oikeudenkäymiskaaren mukaan tuomioistuimen on toimitettava riita-asian valmistelu siten, että asia voidaan käsitellä pääkäsittelyssä yhtäjaksoisesti. Tällöin tulisi jo valmisteluvaiheessa selvittää asian käsittelyssä tarvittava kielitaito. Samoin mahdollisesta tulkkauksen tarpeesta olisi syytä neuvotella jo tässä vaiheessa.

Rikosasioissa ei ole samanlaista valmistelua kuin riitaasioissa, mutta niissäkin on lain mukaan huolehdittava siitä, että asia on mahdollista käsitellä keskitetysti. OA:n mielestä syyttäjän tulisi huolehtia siitä, että tuomioistuintuomarella on jo etukäteen mahdollisimman tarkka tieto myös asian käsittelyn vaatimasta kielitaidosta ja oikeudenkäyntikielen valintaan vaikuttavista seikoista.

Tuomareiden ruotsin kielen taidon kehittäminen

OA piti nykyisen tuomarikunnan ruotsin kielen taidon kehittämistä välttämättömänä. Kielitaidon nykyinen taso ei turvaa hallitusmuodon ja kielilain tavoitteiden toteutumista. Asianmukaisella koulutuksella ja harjoituksella on ilmeisesti saavutettavissa sellainen kielitaito, että äidinkielenään suomea puhuva tuomari nykyistä useammin kykenisi selviämään ainakin helpohkojen ruotsin kielen taitoa vaativien asioiden käsittelystä. Ongelmana on pikemminkin se, ettei suomenkielillä tuomareilla ole nykyisellään riittävästi motivaatiota ruotsin kielen taitonsa parantamiseen.

Viime vuosina alioikeusuudistus ja muut prosessiuudistukset ovat vieneet valtaosan tuomarien koulutukseen käytettävästä ajasta ja voimavaroista. Lainkäytön kansainvälistyminen on lisännyt tarvetta ja harrastusta vieraiden kielten opiskeluun. OA kuitenkin korosti, että kaksikielisellä virka-alueella toimivassa yleisessä tuomioistuimessa kotimaisten kielten riittävän hallinnan pitäisi edelleen olla tuomarien ensisijaisena koulutustavoitteena, mitä kieltenopiskeluun tulee. Tämän vuoksi ruotsin kielen koulutukseen olisi tarpeen panostaa nykyistä enemmän.

Oikeudenkäyntiuudistuksen johdosta tuomarikunnassa on ollut kiinnostusta myös pohjoismaiseen virkamiesvaihtoon. Tätä toimintaa on OA:n mielestä perusteltua jatkaa ja mahdollisuuksien mukaan tehostaakin.

Hyvän kielitaidon hankkiminen merkitsee huomattavaa ponnistusta. Tällainen lisätyö tulisi voida tehdä osaksi virkatyönä. On kuitenkin selvää, ettei kunnollisen kielitaidon hankkimiseen tarvittavaa aikaa voida kokonaan ottaa muusta työpanoksesta, vaan se vaatii myös vapaa-ajan käyttöä. Ruotsin kielen opiskelua tulisi kannustaa myös taloudellisesti. OA:n mielestä tuomareiden palkkauksessa olisi perusteltua harkita sellaista kielilisäjärjestelmää, joka lisäisi motivaatiota kielitaidon parantamiseen.

Nykyiset kielitaitovaatimukset täyttävä tuomari kykenee

huolehtimaan ainakin yksinkertaisten asioiden käsittelystä ruotsiksi. Sen sijaan on havaittu, että asiakirjojen laatimisessa ruotsiksi on ilmennyt näissäkin asioissa suuria vaikeuksia. OA:n mielestä olisi syytä selvittää, voitaisiinko tuomareita tukea ruotsinkielisten asiakirjojen laatimisessa esimerkiksi tarjoamalla keskitetysti asiantuntevaa käännösapua tai mahdollisuutta saattaa asiakirjan kieliasu kieliasiantuntijan tarkastettavaksi.

Ruotsin kieltä osaavien tuomareiden määrän lisääminen

Ruotsin kieltä hyvin osaavista lakimiehistä on yleisesti puutetta. Ruotsinkielisten tuomareiden määrä tuomioistuimissa on nopeasti vähentynyt. Jos kehitys jatkuu tällaisena, ongelmat tulevat lisääntymään.

OA piti erityisen tärkeänä sitä, että kielitaidolle pannaan asianmukainen paino tuomarien virkanimityksissä. Kun uudistettu oikeudenkäyntimenettely vaatii tuomareilta entistä varmempaa oikeudenkäyntikielen hallintaa ja kun myös tuomioiden perustelujen tasolle asetetaan entistä korkeammat vaatimukset, pitäisi tämän näkyä myös virkaylennysperusteiden punninnassa. Kummankin kansalliskielen täydellinen hallinta on huomattava ansio, kun kysymyksessä on tuomarinvirran täyttäminen kaksikielisellä virka-alueella.

Oikeudenkäyntikielen asianmukaisen valinnan turvaaminen edellyttää, että ruotsinkielistä oikeusapua riittävästi saatavilla. OA piti tärkeänä sitä, että oikeudenkäyntiavustajaa maksuttoman oikeudenkäynnin saaneelle asianosaiselle määrätessä kiinnitetään huomiota myös avustajan kielitaitoon.

Tulkin käyttö

Nykyisin odotetaan, että muodollisen kielitaitovaatimuksen täyttävä puheenjohtaja hoitaa itse paitsi prosessin johdon myös tarvittavan tulkkauksen. OA piti tätä odotusta nykyoloissa ongelmallisena.

Oikeusturva voi vaarantua, jos puheenjohtaja kielitaitonsa puutteista huolimatta yrittää paitsi johtaa prosessia myös itse huolehtia tulkkaamisesta. Kysymys ei ole pelkästään siitä, miten tulkkaus puheenjohtajalta onnistuu, vaan myös siitä, miten tulkin tehtävä ylipäänsä sopii käräjäoikeuden puheenjohtajan rooliin ja miten se vaikuttaa muuhun prosessinjohtoon.

Puheenjohtajan tulisi keskittyä huolelliseen prosessin johtamiseen. Helppoissa asioissa tarvittava tulkkaaminen ei liene kovin vaativaa, jos tuomarilla itsellään on riittävä kielitaito. Sen sijaan oikeudellisesti vaikeissa asioissa, joiden käsittely edellyttää laajaa todistelua, tulkkaamistehtävä voi kohtuuttomasti sitoa tuomarin energiaa ja keskittymistä. On myös pelättävissä, että tuomarin asema ulkopuolisena, osapuolista riippumattomana ratkaisijana hämärtyy, jos hän joutuu itse selostamaan syyttäjän tai puolustuksen perusteluja jollekin tuomioistuimen jäsenelle tai asianosaiselle. Varsinkin vivahdetarkkaa selvittelyä vaativassa jutussa voi joku osapuoli kokea tuomarin tulkkauksen toista osapuolta suosivaksi. Laajassa ja oikeudellisesti vaikeassa jutussa tulkin tehtävä ei ole sopusoinnussa tuo-

marin aseman ja tuomarilta vaaditun puolueettoman roolin kanssa.

OA:n mielestä olisi avoimesti myönnettävä myös se tosiasia, että muodolliset kielitaitovaatimukset täyttävä mutta "kouluruotsin" varassa toimiva käräjäoikeuden puheenjohtaja saattaa ainakin vaikeimmissa ruotsinkielisissä jutuissa tarvita asiantuntevaa kielellistä tukea. Ei voi tulla kysymykseen, että tällaista tukea antaa puheenjohtajalle "vapaaehtoisesti" oikeudenkäynnin joku muu osapuoli, esimerkiksi syyttäjä tai asianosaisen avustaja, vaikka tällaistaikin ilmeisesti käytännössä tapahtuu.

Vaikeissa jutuissa ilmenevien kieliongelmien ratkaisemiseksi tulisi selvittää mahdollisuudet käyttää ulkopuolista tulkkia nykyistä useammin. Tarpeellisen tulkkiavun saatavuus antaisi puheenjohtajalle kieli asiassa lisää varmuutta ja lisääisi hänen riippumattomuuttaan. Samalla se olisi omiaan poistamaan niitä psykologisia esteitä, joiden on havaittu aiheuttavan paineita valita oikeudenkäyntikieleksi pikemminkin puheenjohtajan kuin vastaajan oma kieli.

Ulkopuolisen tulkin käyttö on kuitenkin kielipoliittisesti kiistanalainen asia. Tulkin käytön voidaan pelätä tosiasiallisesti "vapauttavan" tuomarit kielilain heille asettamista vaatimuksista ja siten vesittävän virallisen kaksikielisyyden ideologiaa.

OA korostikin sitä, ettei edellä tulkin käytöstä lausuttu vähentänyt tarvetta kehittää suomenkielisten tuomarien omaa ruotsin kielen taitoa. Tuomarin tulisi toki itsensä ymmärtää asianosaisten puheenvuorot, esitettiinpä ne suomeksi tai ruotsiksi. Tuomarin itsensä - ja varsinkin oikeuden puheenjohtajan - pitäisi olla tulkin varassa mahdollisimman vähän. Silloinkin kun tulkkia tarvitaan, tuomarin tulisi kyetä myös oma-aloitteisesti oikaisemaan tulkkauksen mahdollisia epätarkkuuksia.

Ulkopuolinen tulkki voisi kuitenkin varmistaa viestien kielellisen perille menon oikeudenkäynnin osapuolten välillä sekä vapauttaa puheenjohtajan keskittymään hänelle oikeudenkäynnissä kuuluvaan tuomarintehtävään. Koska kysymys olisi lähinnä käräjäoikeuden kielellisestä avustamisesta eikä varsinaisesta tulkkauksesta, saattaisikin ehkä olla havainnollisempaa puhua käräjäoikeuden "kielellisestä avustajasta" tai "kielitutkihenkilöstä" kuin tulkista. Olennaista olisi kuitenkin se, että tällainen henkilö olisi oikeudenkäynnin osapuolista riippumaton.

Oikeusasiamiehen esitys

OA esitti valtioneuvostolle, että oikeusministeriö asettaisi työryhmän tai muun elimen selvittämään kielellisen tasa-arvon toteutumista rikosoikeudenkäynneissä ja erityisesti ruotsin kielen käyttöön liittyviä ongelmia sekä tekemään ehdotukset tarvittaviksi toimenpiteiksi. Työssä tulisi ottaa huomioon myös poliisin ja syyttäjien kielitaitoon liittyvät ongelmat ja niiden vaikutus tuomioistuinten kielivaihtoihin. Lisäksi tulisi kiirehtiä vaikeaselkoisen ja monilta osin vanhentuneen kielilainsäädäntömme uudistamista nykyajan vaatimuksia vastaavaksi.

/V

HM_14_§

HM_16_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Asianosainen

R:EOA

Kuuleminen

D:2013/4/95

Takavarikko

A:18.3.1998

Tuomioistuim

Käsitys

/O

Asianosaisen kuuleminen takavarikkoasiassa

Kantelijaa epäiltiin velallisen epärehellisyydestä. Poliisi haki pakkokeinolain 4 luvun 11 §:n 2 momentin nojalla takavarikkoajan jatkamista. Espoon käräjäoikeus ei kutsunut kantelijaa kuultavaksi, kun syytteen nostamista koskevaa määräaikaakaan poliisin pyynnöstä pidennettiin.

OA Lehtimaja totesi kannanottonaan seuraavan.

Pakkokeinolaissa ei ole säännöstä kuulemisvelvollisuudesta siinä tapauksessa, että poliisiviranomainen hakee syytteen nostamiselle varatun määräajan pidennystä. Korkein oikeus on katsonut (KKO 1994:83), että rikoksesta epäillylle, jota takavarikko koski, on, mikäli mahdollista, varattava tilaisuus tulla kuulluksi takavarikkoaikaa jatkettaessa. Korkeimman oikeuden kannanotto ilmentää entistä tiukempaa suhtautumista asianosaisen kuulemisperiaatteeseen osana oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä. Tätä edellyttää mm. Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklaa koskeva Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tulkintakäytäntö.

Tässä tapauksessa ei ollut edes väitetty, ettei kantelijaa olisi voitu kuulla. Käräjätuomari ei kuitenkaan OA:n mielestä esittänyt hyväksyttävää syytä korkeimman oikeuden ennakkopäätöksen sisältämästä tulkintaohjeesta poikkeamiseen. Käräjäoikeus perusteli menettelyään sillä, että esitutkinta oli ollut vielä kesken, että takavarikoitua materiaalia oli tarvittu erikoistilintarkastuksen suorittamisessa ja että takavarikossa oli ollut kyse lähinnä konkurssiin menneiden yritysten kirjanpitomateriaalista, jolla ei ollut sellaista merkitystä epäillyille, että heitä olisi ollut syytä kuulla asiassa. Kysymyksessä oli laaja talousrikosasia.

OA katsoi, että tässä tapauksessa kuulemistilaisuuden varaaaminen olisi joka tapauksessa ollut ihmisoikeusmyönteinen tulkintavaihtoehto. Espoon käräjäoikeus menetteli OA:n mielestä virheellisesti siinä, ettei se ollut varannut kantelijalle tilaisuutta tulla kuulluksi ennen takavarikkoajan jatkamista koskevan asian ratkaisemista.

Olosuhteista oli kuitenkin pääteltävissä, ettei oikeudenkäyntivirhe ollut vaikuttanut takavarikkoasian lopputulokseen. Kantelijaa kuultiin myöhemmin käsiteltäessä hänen omaa hakemustaan takavarikon kumoamiseksi. Nämä seikat otettiin huomioon virheen moitittavuutta arvioitaessa.

OA kiinnitti käräjäoikeuden huomiota vastaisen varalle asianosaisen kuulemisperiaatteen tärkeyteen samoin kuin

siihen, että korkeimman oikeuden ennakkopäätöksen sisältämästä tulkintaohjeesta poikkeaminen vaatii yleensä tuomioistuimelta erityisiä perusteluja.

/V

HM_16_§
KKO_1994:83
+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Asianosainen	R:EOA
Hakemusasia	D:698/4/97
Kuuleminen	A:14.8.1998
Tuomioistuin	
Käsitys	

/O

Asianosaisen kuuleminen hakemusasiassa

Kantelija arvosteli Jämsän käräjäoikeutta siitä, että lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevassa asiassa oli annettu väliaikainen määräys lasten asumisesta ilman että kantelijaa olisi lasten isänä kuultu hakemuksen johdosta.

OA Lehtimaja totesi kannanottonaan seuraavan.

Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetussa laissa ei ole nimenomaista säännöstä siitä, voidaanko lasten asumista koskeva väliaikainen määräys antaa ennen kuin vastapuolelle on varattu tilaisuus tulla kuulluksi asiassa. Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että väliaikainen määräys voidaan antaa ilman että vastapuolelle on varattu tilaisuutta tulla kuulluksi, jos sitä on lapsen aseman suojaamiseksi pidettävä tarpeellisena ja asia on kiireellinen.

Kuulemisen tarpeellisuuden arvioiminen yksittäisessä asiassa kuuluu tuomioistuimen harkintavaltaan. Oikeusasiamies ei voi puuttua tuomioistuimen harkintavaltansa puitteissa tekemään ratkaisuun, jollei ilmene, että tuomioistuin on väärinkäyttänyt sille kuuluvaa harkintavaltaa tai muutoin menettelyt lainvastaisesti.

Oikeus tulla kuulluksi on yksi oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin tärkeä osa. Myös hakemusasioiden käsittelyssä on lähtökohtaisesti noudatettava kuulemisperiaatetta. Vastapuolen kuulemisvelvollisuudesta voidaan poiketa ainoastaan erityisestä syystä.

Kantelussa tarkoitettussa asiassa käräjäoikeus ei ollut väliaikaista määräystä koskevassa päätöksessään perustellut sitä, miksi määräys annettiin ilman että vastapuolelle olisi varattu tilaisuus tulla kuulluksi asiassa. Ratkaisusta ei siten käynyt ilmi sellaista erityistä syytä, jonka perusteella vastapuolen kuulemisvelvollisuudesta olisi voitu poiketa. Käräjäoikeuden ratkaisu oli tältä osin ainakin perusteluiltaan puutteellinen, mitä OA piti menettelyvirheenä.

OA saattoi käsityksensä käräjäoikeuden menettelyn virheellisyydestä sen puheenjohtajan tietoon ja kiinnitti Jämsän käräjäoikeuden huomiota vastaisen varalle ratkaisujen asianmukaiseen perustelemiseen.

/V

HM_16_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Henkilökohtainen koskemattomuus	R:EOA
Kiinniottaminen	D:2695/4/95
Oikeusasiamiehen toimivalta	A:9.6.1998
Puolustusvoimat	
Suhteellisuusperiaate	
Voimakeinot	
Käsitys	

/O

Sotilaspoliisien ylimitoitettu voimankäyttö

Kantelija kertoi joutuneensa perusteetta sotilaspoliisien kiinniottamaksi ollessaan tarkkailemassa lintuja alueella, jossa ei ollut näkynyt sotilasalueen merkintöjä. Kantelija epäili sotilaspoliisien ylittäneen toimivaltansa.

Asiassa selvisi, että Helsingin varuskunnan kahden varusmiessotilaspoliisin partio oli havainnut puolustusvoimien varastoluolan lähistöllä seisoneen kantelijan. Tämä oli tarkkaillut sotilaspoliiseja kiikarilla. Sotilaspoliisit olivat kysyneet henkilötietoja kantelijalta, joka oli kuitenkin juossut karkuun uhkauksia huudellen.

Myöhemmin samana päivänä vahvennettu sotilaspoliisipartio oli mennyt uudelleen alueelle tavoittamaan kantelijaa, jonka oli epäilty harjoittaneen jonkinlaista tiedustelua. Tämä olikin tavattu eräässä tienristeyksessä puolustusvoimien omistaman maa-alueen ulkopuolella. Yksi sotilaspoliiseista oli käskenyt kantelijan maahan ja pannut hänet käsirautoihin. Kantelija ei ollut vastustellut kiinniottoa. Tämän jälkeen sotilaspoliisit olivat kutsuneet poliisin paikalle. Kantelija oli päästetty vapaaksi sen jälkeen kun hänen henkilötietonsa oli selvitetty.

OA Lehtimaja totesi kannanottonaan seuraavan.

Sotilaspoliiseilla tai muillakaan sotilashenkilöillä ei ole yleisiä siviilihenkilöihin kohdistuvia toimivaltuuksia. Vartiotehtävää suorittavalla sotilalla on kuitenkin oikeus käyttää tilanteen vaatimia voimakeinoja vartioitavalle alueelle tulleita henkilöitä kohtaan. Toimivaltuudet eivät tällöin välttämättä rajoitu pelkästään sotilasalueelle.

Voimakeinojen käyttö kuitenkin edellyttää, että sotilas kohtaa vastarintaa, mikäli kyseessä ei ole pakenemistilanne. Kantelija oli kiinniottotilanteessa pantu käsirautoihin, vaikkei hän ollut tehnyt vastarintaa. Aikaisemmin samana päivänä tapahtunutta pakenemistä ja siinä yhteydessä kuuluttuja uhkailuja ei voitu OA:n mielestä pitää sellaisena laissa tarkoitettuna vastarintana, joka olisi oikeuttanut voimakeinojen käyttöön enää viisi tuntia myöhemmässä kohtamistilanteessa. Lisäksi kiinniotto oli tapahtunut sotilasalueen ulkopuolella. Kysymyksessä olevaa puolustusvoimien omistamaa maa-aluetta ei tosin ollut tapahtuma-aikaan selkeästi merkitty eikä siellä liikkumista ollut ulkopuolisilta sinänsä kielletty. Kantelijan käyttäytyminen oli kuitenkin ollut sen verran poikkeuksellista, että häneen oli ymmärrettävästi suhtauduttu vakavasti.

OA katsoi sotilaspoliisien toimineen virheellisesti ottaessaan kantelijan kiinni ja pannaan hänet käsirautoihin. OA kiinnitti huomiota siihen, että sotilaspoliisien koulutus oli ollut tilanteeseen nähden riittämätöntä. On tärkeää, että sotilaspoliisit, jotka tehtävissään joutuvat käyttämään voimakeinoja, tietävät ne perusteet, joilla henkilökohtaiseen koskemattomuuteen on lupa puuttua.

OA totesi myös, että tapahtuma-aikaan voimassa olleessa ohjeistuksessa ei ollut riittävän selkeästi määritelty var-tiotehtävässä toimivan sotilaan toimivallan rajoja eikä riittävästi korostettu voimankäytössä aina huomioon otettavaa suhteellisuusperiaatetta. Voimakeinojen käyttö ei saa missään tilanteessa olla automaattista, vaan sen tulee olla oikeassa suhteessa suojeltavaan etuun nähden. Voimakeinoja ei saa käyttää, jos ne johtaisivat suojeltavana olevaan etuun nähden kohtuuttomiin seurauksiin. Ohjeistuksen sanamuodosta oli kuitenkin pääteltävissä, että yhteistyöhalukkuuttakin osoittavat henkilöt olisi kiinni otettaessa lähes automaattisesti pantava käsirautoihin.

OA saattoi käsityksensä sotilaspoliisien ylimitoitettusta voimankäytöstä ja sotilaspoliisitoimintaa koskevan ohjeistuksen tarkistustarpeesta pääesikunnan ja Kaartin jääkäri-rykmentin komentajan tietoon sekä kiinnitti huomiota myös sotilasalueiden riittävän selkeään merkitsemiseen. OA pyysi pääesikuntaa ilmoittamaan kertomusvuoden loppuun mennessä, mitä edistystä näissä asioissa oli tapahtunut.

/V

EIS_5_Art.
RL_3:8a_§
RL_42:1
HM_6_§
L_poliisin_tehtävien_suurittamisesta_puolustusvoimissa_(1251/95)
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Esteellisyys	R:EOA
Kaavoitus	D:1474/4/95
Tiedottaminen	A:16.3.1998
Virkamies	
Käsitys	

/O

Tiedottaminen kaavoitusasiassa ja virkamiehen esteellisyys

Kantelijat arvostelivat Espoon kaupunkia puutteellisesta tiedottamisesta ns. Puropuiston alueen asemakaavaa koskevassa asiassa. Lisäksi he epäilivät, että rakennuttajayrityksen hallintoelimissä toiminut apulaiskaupunginjohtaja oli ollut esteellinen edustamaan Espoon kaupunkia rakennuttajakonsernin kanssa vuosina 1993-1995 käydyissä Puropuiston rakentamis- ja kaavoitusasiaa koskevissa neuvotteluissa.

OA Lehtimaja totesi kannanottonaan seuraavan.

Avoimuus ja aktiivinen tiedottaminen

Tässä tapauksessa oli kysymys kaupunginvaltuutettujen informoinnista sen suhteen, voitiinko lainvoimaiseen rakennusluoppaan jälkikäteen vaikuttaa asemakaavan muutoshankkeella. OA ei todennut kaupungin viranhaltijoiden menettelyä virheelli-

seksi mutta korosti kuitenkin vastaisen varalle sitä, että julkisen vallan tehtävänä on edistää yksilön mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan sekä häntä itseään ja hänen elinympäristöään koskevaan päätöksentekoon. Kunnan toimielinten tulee sen vuoksi pyrkiä kaavoitus- ja rakentamisasioissa avoimuuteen ja riittävän aktiiviseen tiedottamiseen. Tämä oli tärkeätä demokratian toteutumisen kannalta.

Apulaiskaupunginjohtajan esteellisyys

Esteellisyyttä koskevat säännökset pyrkivät suojaamaan hallintomenettelyn puolueettomuutta ja objektiivisuutta. Yleisen luottamuksen turvaamiseksi esteellisyys tulee aina ottaa huomioon, vaikkei se olisikaan konkreettisesti vaikuttanut hallintotoimiin tai -päätöksiin.

Espoon kaupungin teknisen toimialan apulaiskaupunginjohtaja oli toiminut Puropuisto-hankkeen rakennuttajayhtiön hallintoneuvoston jäsenenä vuosina 1993-1995. Tästä asemastaan huolimatta hän oli kaupungin virkamiehenä toiminut neuvotteelijana, asiantuntijana, valmistelijana ja tiedottajana Puropuistoasiassa. Tosin tämän asian varsinaiset esittelytehtävät oli keväällä 1995 siirretty toiselle apulaiskaupunginjohtajalle.

Hallintoneuvoston jäsenyys ei vielä tuolloin voimassa ollut hallintomenettelylain 10 §:n 1 momentin 5 kohdan mukaan muodostanut ns. yhteisöjääviä. Tapausta oli kuitenkin arvioitava hallintomenettelylain 10 §:n 1 momentin 6 kohdan ns. yleislausekkeen valossa. Sen mukaan virkamies on esteellinen myös silloin, jos luottamus hänen puolueettomuuteensa muusta erityisestä syystä vaarantuu. Puropuiston asiassa rakennuttajan ja paikallisten asukkaiden erimielisyys oli jo keväällä 1995 ja viimeistään kesällä 1995 kärjistynyt siinä määrin, että Espoon kaupungin viranhaltijoilla oli OA:n mielestä ollut erityistä aihetta varovaisuuteen esteellisyysskysymyksissä, ottaen huomioon myös kaupungin tilintarkastajien esteellisyydestä jo edellistä vuotta koskeneessa kertomuksessaan esittämät käsitykset. Luottamus apulaiskaupunginjohtajan puolueettomuuteen oli kerrotuissa olosuhteissa erityisesti kesällä 1995 vaarantunut.

Apulaiskaupunginjohtajan jäsenyys rakennuttajayhtiön hallintoneuvostossa ei ollut ehkä sinänsä riittänyt horjuttamaan hänen riippumattomuuttaan kaupungin viranhaltijana. Se oli kuitenkin ollut omiaan heikentämään hänen uskottavuuttaan kaupunkia edustavana neuvottelijana, kun vastapuolena oli ollut rakennuttajayhtiön edustama konserni ja kun Puropuiston asia oli ollut luonteeltaan ja julkisuusarvoltaan erityisen herkkä. Näissä olosuhteissa apulaiskaupunginjohtajan olisi OA:n mielestä jo keväällä 1995 pitänyt joko pyytää ero rakennuttajayhtiön hallintoneuvoston jäsenyydestä tai kokonaan pidättäytyä käsittelemästä Puropuiston asiaa kaupungin virkamiehenä. OA katsoi apulaiskaupunginjohtajan menetelleen virheellisesti siinä, että tämä oli kaupungin virkamiehenä esteellisyydestään huolimatta osallistunut Puropuiston asian käsittelyyn.

Menettelyn moitittavuutta arvioidessaan OA otti kuitenkin huomioon, että apulaiskaupunginjohtaja oli toiminut yhtiön hallintoneuvoston jäsenenä vain valvoakseen ns. halpakor-

koista asuntotuotantoa kaupunginhallituksen toimeksiannosta. Niissä hallintoneuvoston kokouksissa, joihin apulaiskaupunginjohtaja oli osallistunut, ei ollut käsitelty Puropuiston asiaa.

OA saattoi käsityksensä esteellisyyssäännösten soveltamisesta apulaiskaupunginjohtajan tietoon ja kiinnitti samalla Espoon kaupunginhallituksen huomiota vastaisen varalle siihen, ettei kaupungin viranhaltijoiden puolueettomuudesta saisi vastaavissa tilanteissa syntyä epäilyksiä. Puheena olevan kaltaisissa aluerakentajan ja alueen asukkaiden välisissä ristiriitatilanteissa olisi sen vuoksi jo kaupungin neuvotteluedustajia valittaessa otettava huomioon hallintomenettelylain asettamat puolueettomuusvaatimukset.

/V

HM_11_§
HM_14a_§
HM_16_§
+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Julkisuus	R:EOA
Kunta	D:539/4/98
Virkatodistus	A:17.3.1998
Käsitys	

/O

Virkatodistuksen julkisuus

Turun kaupungille oli jätetty rakentamista koskeva poikkeuslupahakemus, johon oli tarpeettomasti liitetty hakijan virkatodistus. Kun naapuri oli halunnut tutustua hakemukseen, kaupungin kiinteistö- ja rakennustoimen kaavoitusosaston viranhaltija oli kieltäytynyt näyttämästä hakemusasiakirjoissa ollutta virkatodistusta. Naapuri kanteli julkisen asiakirjan salaamisesta.

OA Lehtimaja totesi kannanottonaan seuraavan.

Hakemukseen liitetty virkatodistus oli lain mukaan tullut julkiseksi asiakirjaksi. Virkatodistuksen julkisuuteen ei vaikuttanut se, että se oli ollut asiassa selvityksenä tarpeeton. Näin ollen kaupungin viranhaltija oli menetellyt virheellisesti kieltäytyessään näyttämästä virkatodistusta.

OA piti menettelyä arvioitaessa kuitenkin lieventävänä seikkana sitä, että kaikki poikkeusluvan hakijaa koskevat tarpeelliset tiedot ilmenivät jo hakemuskaavakkeesta. Tämän vuoksi asia ei antanut OA:lle aihetta muihin toimenpiteisiin kuin että hän saattoi käsityksensä asiakirjan julkisuudesta kunnan viranomaisten tietoon.

/V

HM_10_§
+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Esteellisyys	R:EOA
Hyvä hallinto	D:1930/4/95
Kunnallisasia	A:15.5.1998
Sivutoimi	
Käsitys	

/O

Maakuntajohtajan sivutoimen asianmukaisuus

Kanteliija arvosteli sitä, että Hämeen liitto -nimisen kuntayhtymän maakuntajohtaja oli useiden vuosien ajan hoitanut sivutoimenaan konsulttina kuntayhtymään kuuluvan Jokioisten kunnan kaavoitustehtäviä, vaikka maakuntajohtaja kuntayhtymän virkamiehenä joutui ottamaan kantaa myös kunnalliseen maankäyttöön. Kanteliija piti järjestelyä virkamiehen puolueettomuuden kannalta kyseenalaisena.

OA Lehtimaja totesi kannanottonaan seuraavan.

Kansalaisten luottamus asioiden käsittelyn puolueettomuuteen on tullut yhä tärkeämmäksi mittapuuksi hallinnon laatua ja viranomaistoiminnan asianmukaisuutta sekä esteellisyysskysymyksiä arvioitaessa. Yhä useammin joudutaan ottamaan huomioon se, mikä ulkopuolisen arviomiehen käsitys on virkatoiminnan puolueettomuudesta. Euroopan ihmisoikeussopimuksen tultua Suomessa voimaan on ryhdytty korostamaan periaatetta, jonka mukaan virkatoiminnan puolueettomuuden tulee näkyä myös ulospäin. Oikeuskäytäntö esteellisyyden suhteen on tiukentunut. Vaikka ihmisoikeussopimuksen 6 artikla koskeekin nimenomaisesti vain tuomioistuimenmenettelyä, sopimuksen tulkinnoilla on vaikutusta myös hallintomenettelyn esteellisyyssarviointeihin.

Virkamiesten sivutoimia koskevilla rajoituksilla pyritään siihen, etteivät sivutoimista johtuvat sidonnaisuudet vaarantaisi luottamusta viranomaisten puolueettomuuteen. Edellä lausuttu huomioon ottaen myös sivutoimiin tulee suhtautua aiempaa varovaisemmin. Virkamiehen asemasta ja virkatehtävien laadusta osaltaan riippuu, miten suuria rajoituksia virkamiehen toiminnalle viran ulkopuolella voidaan asettaa. Varsinkin johtavassa asemassa olevien virkamiesten tulee erityisen tarkasti varoa sivutoimia, jotka ovat omiaan vaarantamaan kansalaisten luottamusta heidän puolueettomuuteensa päävirkaa hoidettaessa.

OA:n mielestä kuntayhtymän maakuntajohtajan asemaan ja tehtäviin sopi huonosti se, että tämä maksua vastaan hoiti kuntayhtymään kuuluvan kunnan kaavoitusasioita. Seutukaavoitus kuuluu kuntayhtymän rakennuslain mukaisiin tehtäviin. Seutukaava tulee ottaa huomioon myös rakennuskaavaa laadittaessa. Kuntayhtymän tulee rakennusasetuksen mukaan antaa tarvittaessa lausuntoja kuntien rakennuskaavahankkeista.

Sivutoimia koskevat säännökset ja määräykset ovat kuitenkin yleisluontoisia ja tulkinnanvaraisia. Maakuntajohtajalla oli ollut sivutoimen hoitamiseen asianmukainen sivutoimiluppa. Selkeitä esteellisyystilanteita ei ollut syntynyt, kun maakuntajohtaja oli jäävänyt itsensä Jokioisten kuntaa koskevissa asioissa. Sen vuoksi hänen menettelyään ei voitu OA:n mielestä pitää lainvastaisena.

Hämeen liiton liittohallituksen ei OA:n mukaan olisi kuitenkaan tullut ainakaan enää vuonna 1995 myöntää maakuntajohtajalle sivutoimilupaa samaan kuntayhtymään kuuluvan kunnan kaavoitustehtäviin. Maakuntajohtaja olikin kesällä 1996 luopunut tästä sivutoimestaan.

OA kiinnitti Hämeen liiton liittohallituksen huomiota vas-

taisen varalle siihen, etteivät sivutoimista johtuvat sidonnaisuudet saa vaarantaa luottamusta liiton viranhaltijoiden puolueettomuuteen.

/V

HM_16_§
EIS_6_Art.
HMenL_10_§_1_mom_6-kohta
KuntaL_52_§
KuntaL_86_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Esteellisyys	R:EOA
Kanteluasia	D:1506/4/95
Kunnanvaltuusto	A:16.10.1998
Käsitys	

/O

Varavaltuutetun kutsuminen kunnanvaltuuston kokoukseen

Pedersören kunnanvaltuuston varavaltuutettu arvosteli kunnanvaltuuston puheenjohtajaa siitä, ettei tämä ollut kutsunut kantelijaa valtuuston kokouksesta esteellisenä poistuneen valtuutetun sijalle, kun valtuuston kokouksessa oli käsitelty keskioluen vähittäismyynnin vapauttamista koskevaa anomusta. Puheenjohtaja oli ollut tietoinen siitä, että varavaltuutettu suhtautui, päinvastoin kuin puheenjohtaja itse, myönteisesti keskioluen vähittäismyynnin vapauttamisanomukseen. Kantelija epäili, että puheenjohtaja oli sen vuoksi halunnut estää hänen osallistumisensa asian käsitteilyyn valtuustossa.

Kantelija kiinnitti huomiota myös valtuuston puheenjohtajan läsnäoloon kunnanhallituksen kokouksessa, kun kanteluasiaa käsiteltiin. Hän katsoi puheenjohtajan olleen esteellisen.

OA Lehtimaja totesi kannanottonaan seuraavan.

Varavaltuutetun kutsuminen

Julkisen vallan on edistettävä yksilön mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan ja vaikuttaa häntä itseään koskevaan päätöksentekoon. Kunnanvaltuuston puheenjohtaja edustaa tehtävässään julkista valtaa. Hän on velvollinen menettelemään niin, että kunnallinen demokratia toteutuu myös käytännössä. Kuntalaiset saavat yhteisistä asioista päätettäessä äänensä kuuluviin parhaiten siten, että esteellisen valtuutetun tilalle aina kutsutaan varavaltuutettu, milloin se suinkin on käytännössä mahdollista.

Valtuuston puheenjohtajan mukaan asiassa ei ollut ollut tarpeellista kutsua varavaltuutettua asian käsittelyyn. Hänen mielestään laki ei velvoittanut siihen. Puheenjohtaja kiisti sen, että hän olisi poliittista syistä jättänyt kutsumatta varavaltuutetun keskiolutasian käsittelyyn. Hänen mielestään laki tosin antoi puheenjohtajalle mahdollisuuden harkintansa mukaan "taktikoida" varavaltuutetun kutsumisessa. Hän katsoi, että poliittinen taktikointi oli "moraalisesti ja eettisesti paheksuttavaa" mutta "silti laillista".

Tältä osin OA oli eri mieltä. Valtuuston puheenjohtaja, joka ratkaisee varavaltuutetun kutsumistarpeen jonkin asian

äänestystulosta ennakoiden, käyttää OA:n mielestä väärin harkintavaltaansa ja syyllistyy siten virkavelvollisuutensa rikkomiseen.

Tässä tapauksessa jäi kuitenkin vastoin puheenjohtajan kiistämistä näyttämättä, että tämä itse olisi tällä tavalla taktikoinut. Varavaltuutetulla oli lain mukaan oikeus osallistua asian käsittelyyn esteellisen valtuutetun sijasta. Puheenjohtaja ei voinut näissä olosuhteissa estää varavaltuutettua osallistumasta keskiolutasian käsittelyyn. Puheenjohtaja oli OA:n mielestä menetellyt asiassa virheellisesti.

Esteellisyys kanteluasian käsittelyssä

Apulaisoikeusasiamies oli pyytänyt Pedersören kunnanhallitusta toimittamaan selvityksen ja antamaan lausunnon kantelun johdosta. Samalla apulaisoikeusasiamies oli kehottanut kunnanhallitusta kuulemaan valtuuston puheenjohtajaa asiassa. Valtuuston puheenjohtaja oli toimittanut kunnanhallitukselle kirjallisen selvityksen. Hän oli myös osallistunut kunnanhallituksen kokoukseen, jossa asiaa käsiteltiin. Kokouksessa puheenjohtaja oli suullisesti selostanut kirjallisesti antamaansa selvitystä, johon kunnanhallitus omassa lausunnossaan viittasi.

OA:n mielestä kunnanhallitus saattoi itse päättää, miten se hankki selvityksen kunnanvaltuuston puheenjohtajalta. Vaikka tämä oli antanut kunnanhallitukselle kirjallisen selvityksen, ei ollut estettä sille, että kunnanhallitus kuuli puheenjohtajaa myös suullisesti. Sen sijaan valtuuston puheenjohtaja ei voinut OA:n mielestä osallistua kunnanhallituksen kokoukseen silloin, kun käsiteltiin itse kunnanhallituksen lausuntoa, ottaen huomioon, että puheenjohtaja oli kantelun kohteena ja siten asianosainen. Vaikka kunnanhallitus oli tyytynyt lausuntonaan vain viittaamaan valtuuston puheenjohtajan selvitykseen, OA katsoi puheenjohtajan menetelleen virheellisesti, kun tämä oli esteellisyydestään huolimatta osallistunut lausuntoasian käsittelyyn kunnanhallituksessa.

OA saattoi käsityksensä kunnanvaltuuston puheenjohtajan tietoon ja kiinnitti hänen huomiotaan siihen, että kunnanvaltuuston puheenjohtajan virkavelvollisuutena oli edistää kunnallista demokratiaa ja huolehtia kuntalaisille perusoikeutena kuuluvan poliittisen osallistumisoikeuden toteutumisesta.

/V

HM_11_§

HM_16_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Moottoriajoneuvovero

R:EOA

Omistajanvaihdos

D:9/2/97

Esitys

A:10.6.1998

/O

Omistajanvaihdos ja moottoriajoneuvovero

OA Lehtimaja otti selvitettäväkseen käytetyn auton uuden omistajan oikeusasemaan moottoriajoneuvoverolain kannalta. Erään kanteluasian yhteydessä oli ilmennyt, että auton aikaisempi omistaja oli laiminlyönyt rekisterimuutosilmoituk-

sen tekemisen ja moottoriajoneuvoveron maksamisen. Tästä oli seurannut, että auton uudella omistajalla ei ollut mahdollisuutta käyttää ostamaansa autoa ennen kuin hän oli maksanut kyseisen veron. Näin oli siitä huolimatta, että hän ei itse ollut verovelvollinen. OA:n mielestä auton uuden omistajan oikeusasema ei ollut tällaisessa tilanteessa täysin tyydyttävä.

Auton käytön estolla rajoitettiin yksilön mahdollisuutta omaisuutensa käyttöön. Perusoikeuksien rajoituksiin tulisi yleensä suhtautua pidättyvästi. Joskin valtion verosaatavan turvaaminen oli tässä tapauksessa rajoitusperusteena sinänsä hyväksyttävä, auton käytön estävä moottoriajoneuvoverolain säännös oli OA:n mielestä kovin ehdoton ja saattoi yksittäistapauksissa johtaa kohtuuttomaan lopputulokseen.

Koska auton uusi omistaja ei itse ollut moottoriajoneuvolain tarkoittamassa mielessä verovelvollinen, hänellä ei myöskään ollut käytettävissään niitä oikeussuojakeinoja, jotka kuuluivat auton edelliselle omistajalle. Hän ei voinut valittaa verosta eikä hakea vapautusta sen maksusta. Näin ollen niissä tilanteissa, joissa auton ostajan voitiin katsoa kohtuudella täyttäneen oman selonottovelvollisuutensa, tulisi lainsäädännössä varata mahdollisuus erityisestä syystä sallia auton käyttö veron laiminlyönnistä huolimatta.

OA esitti valtiovarainministeriölle, että se sopivaksi harmitsemassaan yhteydessä ryhtyisi toimenpiteisiin moottoriajoneuvoverolain tarkistamiseksi tältä osin.

/V

HM_12_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Asiakirjajulkisuus

R:AOA1

Neuvontavelvollisuus

D:1078/4/97

Tilinpäätöstiedot

A:31.3.1999

Käsitys

/O

Tilinpäätöstietojen julkisuus

Kantelija kertoi, että Forssan ammatillisen aikuiskoulutuskeskuksen toimitusjohtaja oli kieltäytynyt antamasta hänen pyytämäänsä aikuiskoulutuskeskuksen tilinpäätöstietoja vuodelta 1995. Ne olivat kuitenkin sisältyneet aikuiskoulutuskeskuksen johtokunnan pöytäkirjaan, joka oli tuolloin jo julkinen asiakirja.

Kantelija oli jättänyt asiakirjoja koskevan pyynnön taloussihteerille, joka oli jättänyt pyynnön toimitusjohtajan päätettäväksi. Toimitusjohtaja olisi selvityksen mukaan luovuttanut asiakirjat, jos kantelija olisi ottanut häneen yhteyttä ennen asiakirjojen luovuttamista. Toimitusjohtajan mukaan myös asiakirjapyynnön syyn ilmoittamisella olisi ollut merkitystä asiassa.

AOA Paunio totesi ratkaisussaan kanteluun, että tilinpäätöstiedot sisältyivät aikuiskoulutuskeskuksen johtokunnan kokouksen 19.3.1996 pöytäkirjaan sen liitteinä ja että johtokunta oli hyväksynyt tilinpäätöksen tuossa kokouksessa. Kos-

ka pöytäkirja oli allekirjoitettu ja tarkastettu 22.3.1996, olivat tilinpäätöstiedot tulleet tuolloin julkisiksi. Saadun selvityksen mukaan kantelija esitti pyyntönsä tämän jälkeen, vaikkakaan pyynnön tarkka päivämäärä ei ilmennyt kantelusta tai selvityksestä. Tilinpäätöstiedot olivat siis johtokunnan pöytäkirjan liitteinä julkisia silloin, kun kantelija esitti niitä koskeneen pyyntönsä.

AOA:n mielestä toimitusjohtajan vaatimukset lisäyhteydenotoista ja syyn ilmoittamisesta pyynnölle olivat lakiin perustumattomia. Toimitusjohtajan olisi tullut ratkaista kantelijan oikeus saada jäljennös asiakirjasta yleisten asiakirjain julkisuudesta annetun lain 7 §:n mukaan, kun tämä oli esittänyt tilinpäätöstietoja koskevan pyynnön. Asiakirjajulkisuuden toteutuminen edellyttää myös, että asia ratkaistaan viivytyksettä.

Mikäli toimitusjohtaja olisi katsonut, ettei hän voinut luovuttaa asiakirjoja, hänen olisi tullut hallintomenettelylain 4 §:n mukaisen yleisen neuvontavelvollisuuden perusteella ohjata kantelija pyytämään kirjallisesti yleisten asiakirjain julkisuudesta annetun lain 8 §:n mukaista valituskelpoista viranomaisratkaisua asiakirjajulkisuudesta. Tältä osin AOA katsoi toimitusjohtajan laiminlyöneen neuvontavelvollisuutensa ja menetelleen siten myös tässä suhteessa virheellisesti.

Yleinen neuvontavelvollisuus koski myös taloussihteeriä, koska kantelijan pyyntö oli esitetty hänelle. Taloussihteerin olisi tullut ohjata kantelijaa tämän soitettua uudelleen taloussihteerille asiasta. Asiakirjajulkisuutta koskevan kysymyksen ratkaiseminen kuului kuitenkin toimitusjohtajalle.

AOA saattoi käsityksensä toimitusjohtajan menettelyn virheellisyydestä hänen tietoonsa ja kiinnitti taloussihteerin huomiota vastaisen varalle velvollisuuteen antaa neuvoja asiakirjajulkisuuden toteuttamisessa.

/V

AsiakJulkL_3_§
AsiakJulkL_6_§
AsiakJulkL_7_§
AsiakJulkL_7a_§
AsiakJulkL_8_§
HallintomenettelyL_4_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Ammattikorkeakoulu	R:AOA1
Opiskelija	D:2482/4/97
Sopimusopiskelujärjestelmä	A:24.11.1999
Käsitys	

/O

Ammattikorkeakoulun sopimusopiskelujärjestelmä

Kantelija arvosteli opiskelijoiden oikeusturvaa Jyväskylän ammattikorkeakoulussa ja ammattikorkeakouluissa yleensäkin.

Jyväskylän ammattikorkeakoulussa oli otettu käyttöön vaki-naisen ammattikorkeakoulun aloitettua toimintansa ns. sopi-musopiskelujärjestelmä. Se koski niitä opiskelijoita, jotka

eivät olleet saaneet opintojaan päätökseen asetuksessa säädetyssä ajassa ja joille ammattikorkeakoulu ei ollut antanut oikeutta erityisestä syystä jatkaa opintojaan.

Sopimusopiskelijärjestelmän puitteissa opiskelleita opiskelijoita oli ollut ammattikorkeakoulussa vuosina 1997 - 1999 lukukausittain 7 - 26 opiskelijaa. Näille opiskelijoille oli määrätty 1 - 4 opintoviikon laajuisesta opintojaksosta 250 markan maksu. Tämän jälkeen maksua oli korotettu lisäopintoviikoista 100 markalla viikolta. Kaikkien sopimusopiskelijoiden suorittamien maksujen yhteismäärä oli vaihdellut lukukausittain 1 100 - 10 700 markan välillä.

AOA Paunio esitti kannanottonaan asiassa seuraavaa.

Ammattikorkeakoulututkintoon johtava opetus on ammattikorkeakouluopinnoista annetun lain 16 §:n 1 momentin mukaan opiskelijalle maksutonta. Sanotun säännöksen 2 momentin mukaan ammatillisissa erikoistumisopinnoissa ja muussa aikuis-koulutuksessa perittäviin maksuihin noudatetaan valtion ammattikorkeakouluissa sekä soveltuvin osin myös kunnallisissa ja yksityisissä ammattikorkeakouluissa, mitä valtion maksuperustelaisissa (150/92) säädetään. Opetuksen maksuttomuutta koskevien soveltamisohjeiden mukaan maksuttomaan opetukseen sisältyy varsinainen opetus ja siihen välittömästi liittyvät toiminnot kuten kokeet, kuulustelut ja arvioinnit.

Ammattikorkeakouluja koskevaan lainsäädäntöön ei sisälly säännöksiä, joiden perusteella ammattikorkeakoululla olisi oikeus periä opiskelijoilta tutkintoon johtavasta opetuksesta maksuja, vaan tällainen opetus on maksutonta. Sopimusopiskelun maksuille ei näin ollen ole perustetta laissa sillä tavoin kuin julkisena tehtävänä toteutetun opetuksen maksuista on edellytettävä.

AOA:n mukaan ammattikorkeakoulun yksityistäminen ei sellaisenaan oikeuta perimään opiskelijoilta sopimusperusteisesti maksuja, koska kyseessä on lakiin perustuva julkisen tehtävän hoitaminen, jonka muodoista, edellytyksistä, kestosta ja maksuista säädetään lailla.

Opiskelijoiden yhdenvertaisen kohtelun turvaamiseksi lainsäädäntöön tulisi sisältyä selkeät säännökset tällaisesta opiskelumahdollisuudesta, sen edellytyksistä ja ehdoista sekä niistä muutoksenhakeinoista, jotka ovat opiskelijan käytettävissä hänen opiskeluoikeuttaan koskeviin päätöksiin.

AOA:n mukaan olisi myös perusteltua, että opiskelijan oikeusturvan takaamiseksi hallintomenettelylakia koskeva viittaussäännös sisällytettäisiin ammattikorkeakouluja koskevaan lainsäädäntöön. Opiskelijalla tulisi myös olla mahdollisuus hakea muutosta päätökseen, joka koskee opiskeluoikeuden epäämistä erityisen syyn puuttuessa tai kieltäytymisestä antaa opetusta opintojen päättämiseksi sekä tähän liittyvistä maksuista. Kysymys on opiskelijan oikeuksien ja etujen kannalta keskeisistä ratkaisuksista. Tältäkin osin lakia tulisi selkeyttää.

AOA totesi vielä, että opetusministeriölle kuuluu ammatti-

korkeakouluopinnoista annetun lain 12 §:n mukaan vahvistaa muun ohella ammattikorkeakoulujen koulutusohjelmat ja huolehtia myös yleisestä säädösvalmistelusta. Hänen mielestään opetusministeriön tulisi puuttua ammattikorkeakoulujen määräämiin yliaikaisen opiskelun maksuihin sekä lain uudistamisen että ammattikorkeakoulujen valvonnan osalta, koska edellä tarkoitettu sopimusopiskelujärjestelmä oli otettu käyttöön monissa muissakin ammattikorkeakouluissa.

AOA saattoi nämä käsityksensä Jyväskylän ammattikorkeakoulun ja opetusministeriön tietoon.

/V

Ammattikorkeakouluopinnoista annettu_laki_12_§
Ammattikorkeakouluopinnoista annettu_laki_16_§_1_mom.
Ammattikorkeakouluopinnoista annettu_laki_16_§_2_mom.
Valtion_maksuperustelaki_(150/92)
HM_11_§_3_mom.
HM_16_§_2_mom.
HM_16a_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Kielikiintiö	R:AOA1
Opiskelija	D:1905/4/97
Yhdenvertaisuus	A:17.12.1999
Yliopisto	
Käsitys	

/O

Kielikiintiö opiskelijavalinnassa

Kantelija arvosteli •bo Akademin kemiallis-teknillisen tiedekunnan menettelyä asettaa tiedekuntaan vuonna 1997 pyrkivät suomenkieliset hakijat ilman hyväksyttävää perustetta eri asemaan kuin ruotsinkieliset hakijat. Kantelijan mukaan tiedekunnan ruotsinkieliseen kiintiöön kuuluvat hakijat pääsivät tiedekuntaan selvästi alemmilla pistemäärillä kuin suomenkieliseen kiintiöön kuuluvat.

AOA Paunio totesi kannanottonaan asiassa muun muassa seuraavan.

Voimassa olevan yliopistolain (115/1998) 18 §:n mukaan koulutuksen hakijoihin on sovellettava yhdenmukaisia valintaperusteita silloin kun yliopisto opiskelijoiden määrän rajoittamisen vuoksi ei voi ottaa koulutukseen kaikkia hakijoita. Jonkin kieliryhmän koulutustarpeen turvaamiseksi voidaan yhdenmukaisista valintaperusteista rajoitetusti poiketa. Yliopistolain •bo Akademitä koskevien erityissäännösten mukaan (28 §) sen tulee erityisesti tyydyttää ruotsinkielisen väestön koulutus- ja tutkimustarpeita sekä ottaa toiminnassaan huomioon maan kaksikielisyys. Opiskelijaksi pääsy tähän yliopistoon edellyttää, että hakijalla on riittävä ruotsin kielen taito opintojen harjoittamiseen tällä kielellä, jollei akatemia toisin päätä (30 §).

•bo Akademista vuonna 1980 annetussa laissa ei ollut säännöstä kielikiintiöiden käytöstä opiskelijoiden sisäännotossa. Yliopiston tuli tämän lain mukaan erityisesti tyydyttää ruotsinkielisen väestön tarpeita ja ottaa huomioon maan kaksikielisyydestä johtuvat tarpeet.

Hallituksen tuota lakia koskevassa esityksessä (HE 1980/90 vp.) ei käsitelty tarkemmin kysymystä siitä, mitä tarkoitettiin ruotsinkielisen väestön tarpeiden tyydyttämisellä ja maan kaksikielisyydestä johtuvien tarpeiden huomioon ottamisella. Perusteluista ei myöskään ilmennyt, mitä tarkoitettiin maan ruotsinkielisellä väestöllä. Kysymystä kielikiintiöistä ei käsitelty esityksen perusteluissa. Sen sijaan perusteluissa todettiin, että yliopisto tarjoaa opiskelumahdollisuuden myös sellaiselle suomenkielisille opiskelijoille, jotka pystyvät harjoittamaan opintojaan ruotsin kielellä.

Pääsääntö korkeakoulujen opiskelijavalinnassa tuli AOA:n mukaan luonnollisesti olla jo ennen uuden yliopistolain nimenomaista säännöstä se, että kaikkia hakijoita arvioitiin yhdenmukaisin perustein hallitusmuodon edellyttämällä tavoin, ellei kansalaisten tai kansalaisryhmien erilaiseen kohteluun olleet hyväksyttävää perustetta. Esimerkiksi kielikiintiöiden käyttö opiskelijavalinnassa saattoi merkitä toisen ryhmän asettamista kielen johdosta toista edullisempaan asemaan, eikä tämä ollut AOA:n käsityksen mukaan mahdollista muutoin kuin lain nojalla.

Kielikiintiötä •bo Akademiassa olisi saatettu sinänsä periaatteessa pitää AOA:n käsityksen mukaan hallitusmuodon 14 §:n 2 momentissa säädettyä toimeksiantoa toteutettavana ts. että sen taustalla olisi saatettu katsoa olleen sellainen hyväksyttävä peruste, jonka vuoksi eri asemaan asettaminen olisi ollut hallitusmuodon 5 §:n nojalla sallittua kielen perusteella. Säännöksen ei kuitenkaan sellaisenaan voitu katsoa oikeuttavan kielikiintiön käyttämiseen vaan lain säännöstä olisi tullut täydentää kielikiintiön käyttöä koskevalla nimenomaisella säännöksellä, jotta sitä olisi voitu käyttää •bo Akademiassa kielikiintiön perustana.

Tilanne oli uuden yliopistolain voimaantulon jälkeen 1998 pääosin samanlainen. Kun otetaan huomioon uuden yliopistolain 18 §:n säännös sekä •bo Akademiassa koskevat yliopistolain erillissäännökset, myöskään voimassa oleva lainsäädäntö ei AOA:n näkemyksen mukaan sellaisenaan oikeuttanut kantelussa tarkoitettua kielikiintiön käyttöön •bo Akademiassa.

•bo Akademiasta saadun tiedon mukaan yliopiston hallitus olikin kokouksessaan 19.11.1999 päättänyt luopua erillisten ruotsinkielisten ja suomenkielisten kiintiöiden käyttämisestä otettaessa opiskelijoita yliopistoon. Kysymys oli näin ollen ainakin tässä vaiheessa menettänyt käytännöllisen merkityksen.

Selvityksen mukaan opiskelijavalinnassa oli •bo Akademiassa joissakin tapauksissa vaadittu suomenkieliseen kiintiöön kuuluvilta hakijoilta korkeimpia pistemääriä kuin ruotsinkielisen kiintiöön kuuluvilta. Selvityksestä ei kuitenkaan ilmennyt, millä tavalla eri kiintiöille asetetut vähimmäisvaatimukset olivat tosiasiallisesti vaikuttaneet sisäänotossa. Tiedekuntaan oli selvityksen mukaan myös suomenkielisestä kiintiöstä tosiasiallisesti ollut mahdollista päästä opiskelemaan alemmilla kuin suomenkielisen kiintiön vähimmäispistemäärillä. Tämän vuoksi kielikiintiöjärjestelmästä ei voinut sellaisenaan päätellä, missä määrin •bo

Akademin menettely 1997 oli tosiasiallisesti merkinnyt yhdenvertaisuusvaatimuksen loukkausta.

Tämän johdosta ja koska kielikiintiöt oli selvityksen mukaan kokonaan poistettu otettaessa opiskelijoita •bo Akademiin AOA tyytyi saattamaan käsityksensä •bo Akademin kemiallis-teknillisen tiedekunnan virheellisestä menettelystä yliopiston hallituksen tietoon.

/V

HM_5_§
HM_14_§_2_mom.
YliopistoL_18_§_(115/98)
+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Oikeus saada päätös	R:AOA1
Perusturvalautakunta	D:60/4/97
Toimeentulotuki	A:7.4.1999
Yrittäjä	
Käsitys	

/O

Oikeus saada päätös toimeentulotukihakemukseen

Kantelun mukaan Hämeenlinnan perusturvalautakunta ei ollut liittännyt perheen toimeentulotukea koskeviin päätöksiin asianmukaisia valitusosoituksia.

Selvityksen mukaan kantelijat olivat hakeneet toimeentulotukea vuosina 1992 - 1994. Asiakirjoista ei käynyt ilmi, oliko perhe hakenut tukea kirjallisesti vaiko suullisesti. Sen sijaan se kävi ilmi, että kantelijat eivät olleet saaneet ainakaan kaikkiin hakemuksiinsa kirjallista päätöstä. Perusturvalautakunnan mukaan tämä johtui siitä, että perheelle oli tehty mainittuna ajankohtana ainoastaan myönteisiä toimeentulotukipäätöksiä.

AOA Paunio totesi, että toimeentulotuen hakijalla on hallintomenettelylain 23 ja 24 §:n perusteella oikeus saada hakemuksensa johdosta päätös, josta ilmenee päätöksen perustelut sekä sen perusteena olevat pääasialliset toiseikat, säännökset ja määräykset. Päätöksessä tulee ottaa kantaa kaikkiin hakijan esittämiin vaatimuksiin. Viranhaltijan päätökseen on liitettävä ohjeet sen saattamisesta lautakunnan käsiteltäväksi. Kirjallinen päätös tulee hänen nähdäkseen antaa, vaikka hakija ei sitä erikseen pyydä ja vaikka hakemus olisi esitetty suullisesti viranomaisen suostumuksella. Kun otettiin lisäksi huomioon, että säännökset toimeentulotukea hakevan yrittäjän tulojen määrittelystä puuttuivat ja että perusturvalautakunta ei ollut kiistänyt esitettyä väitettä siitä, että kantelijoilla oli ollut tästä asiasta erilainen käsitys kuin sosiaaliviranomaisilla, olisi heillä AOA:n käsityksen mukaan ollut oikeus saada kirjallinen päätös hakemustensa johdosta. Hän saattoi Hämeenlinnan perusturvalautakunnan ja sosiaalitoimiston tietoon käsityksensä siitä, että hakijan kaikkiin toimeentulotukihakemuksiin on annettava valituskelpoinen päätös.

/V

HM_16_§
HallintomenettelyL_23_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Lääninhallitus	R:AOA1
Perhekoti	D:847/2/99
Sijaishuolto	A:15.4.1999
Valvonta	
Huomautus	

/O

Perhekodin toiminnan valvonta

Perhekotitoimintaa harjoittava yhtiö arvosteli Iitin kunnan sosiaaliviranomaisten perhekoteihinsa kohdistamaa tarkastustoimintaa ja valvontaa. Yhtiö ylläpiti Iitin kunnassa lastensuojelun toimintayksikköä, johon sosiaalitoimi voi sijoittaa huostaanotettuja lapsia sijaishuoltoon. Iitin kunnan sosiaalijohtaja arvosteli puolestaan kantelun johdosta antamassaan selvityksessä silloisen Kymen lääninhallituksen suorittamaa perhekotien valvontaa. Sosiaalijohtajan selvityksen johdosta AOA Paunio otti tutkittavaksi alkuperäisessä kantelussa esitettyjen väitteiden lisäksi, oliko lääninhallituksen valvonta ollut asianmukaista.

Selvityksen mukaan yhtiön perhekotitoiminta Iitissä alkoi vuonna 1989, jolloin sosiaalilautakunta hyväksyi perhekodin vieraan lapsen sijoituskodiksi. Tuolloin oli kysymys neljän tai viiden lapsen sijoittamisesta. Selvityksen mukaan perhekodeissa oli vuonna 1990 seitsemän lasta, vuonna 1993 lapsia oli 17 ja vuonna 1994 yhdeksän.

Iitin sosiaalilautakunta pyysi vuonna 1994 Kymen lääninhallitusta yhtiön toiminnan laajuuden huomioon ottaen ryhtymään toimiin, jotta yhtiö hakisi luvan toimia lastensuojelulaitoksena. Sosiaalilautakunta saattoi lääninhallituksen tietoon tässä yhteydessä myös käsityksensä yhtiön perhekodeissa käytettävistä pakkokeinoista, kuten eristämisestä ja liikkumisvapauden rajoittamisesta. Kymen lääninhallitus totesi vastauksessaan Iitin sosiaalilautakunnalle vuonna 1995, että sosiaali- ja terveysministeriössä valmisteltiin yksityisten palveluyksiköiden valvontaan liittyvää säädöstä, joka voimaan tullessaan selkeyttäisi tilannetta. Se totesi myös, että yhtiön valvontaa voitiin toteuttaa sosiaalihuoltolain 43 ja 44 §:n mukaisesti.

AOA totesi päätöksessään lääninhallituksen valvonnasta seuraavan.

Lääninhallitus ei ryhtynyt toimenpiteisiin, jotta yhtiössä olisi noudatettu sitä, mitä lapsimääristä perhehoidossa säädettiin 30.6.1992 saakka lastensuojelulaissa ja säädettiin 1.7.1992 lukien sosiaalihuoltolaissa. Selvityksestä ei ilmennyt, että lääninhallitus olisi esittänyt perhekodeille vaatimusta alentaa lapsimäärää. Lääninhallitus ei ryhtynyt myöskään toimenpiteisiin niiden tietojen johdosta, joiden mukaan perhekodeissa käytettiin pakkokeinoja.

Lääninhallituksen olisi tullut hänen käsityksensä mukaan ryhtyä toimenpiteisiin sen johdosta, että lasten lukumäärä yhtiön perhekodeissa ylitti perhehoidolle asetetut rajat.

Koska yhtiössä oli selvityksen mukaan välittömästi toiminnan käynnistyttyä lapsia yli laissa sallitun määrän ja hoidon korvauksena perittiin hoitopäivämaksua, lääninhallituksen olisi jo sosiaalihuollituksen ohjauksen mukaisesti ja ainakin viimeistään vuonna 1995 sosiaalilautakunnalle antamansa vastauksen yhteydessä tullut edellyttää yhtiöltä lastensuojelulain 33 §:ssä tarkoitettua lupaa toimia yksityisenä lastensuojelulaitoksena. Lääninhallituksen olisi myös tullut suhtautua hyvin vakavasti niihin tietoihin, joiden mukaan yhtiön perhekodeissa käytettiin pakkoa, ja ryhtyä tarvittaviin toimenpiteisiin asian selvittämiseksi.

AOA viittasi päätöksessään lastensuojelulain 1 § ja 2 §:ään sekä lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 1 §:ään sekä lastensuojelulain 9 §:ään, jonka mukaan perhe- ja yksilökohtaisessa lastensuojelussa on otettava ensisijaisesti huomioon lapsen etu. Perhe- ja yksilökohtaisessa lastensuojelussa on toimittava siten, että toimenpiteillä ei aiheuteta vahinkoa lapsen suotuisalle kehitykselle. Hän korosti myös, että hallitusmuodon 6 §:n mukaan jokaisella on oikeus henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen eikä niihin saa puuttua eikä vapautta riistää mielivaltaisesti eikä ilman laissa säädettyä perustetta. Lastensuojelulaissa säädetään pakotteista, rajoituksista tai erityisistä rajoituksista, joita voidaan kohdistaa vain sijais- huollossa oleviin huostaan otettuihin lapsiin lastensuojelulaitoksessa.

AOA:n käsityksen mukaan lääninhallitus oli valvontaviranomaisena laiminlyönyt ryhtyä toimenpiteisiin, joita sen tietoon saatetut lasten lukumääriä ja pakon käyttöä koskevat seikat olisivat edellyttäneet lasten oikeuksien turvaamiseksi. Hän antoi lääninhallitukselle huomautuksen virheellisestä menettelystä.

/V

LastensuojeluL_1_§
LastensuojeluL_2_§
LastensuojeluL_9_§
LastensuojeluL_33_§
L_lapsen_huollosta_ja_tapaamisoikeudesta_1_§
HM_6_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Asianosainen	R:AOA1
Holhouslautakunta	D:2443/4/97
Huostaanotto	A:15.10.1999
Kuuleminen	
Sosiaalilautakunta	
Uskottu mies	
Yhteydenpidon rajoittaminen	
Käsitys	

/O

Yhteydenpidon rajoittaminen huostaanoton aikana ja asianosaisen kuuleminen uskottua miestä määrättäessä

Kantelija arvosteli Inkoon sosiaalilautakunnan menettelyä sen johdosta, että hän ei saanut tavata huostaanotettuja lapsiaan. Hän arvosteli myös holhouslautakuntaa, joka ei ollut kuullut häntä uskottua miestä hänelle määrättäessä.

Yhteydenpidon rajoittaminen

Inkoon sosiaalilautakunnan alaisen viranhaltijan tekemällä päätöksellä poistettiin kokonaan toistaiseksi kantelijan oikeus tavata huostaanotettuja lapsiaan. Päätöksessä ei ollut määräaika. Yhteydenpidon rajoittaminen kesti tosiasiallisesti noin kaksi kuukautta.

Lastensuojelulain ja -asetuksen säännösten nojalla sijais-huollossa olevan lapsen oikeutta tavata tai pitää yhteyttä vanhempiinsa ja muihin hänelle läheisiin voidaan rajoittaa silloin, kun siitä on ilmeisen selvästi vaaraa lapsen kehitykselle tai turvallisuudelle, jos se on välttämätöntä vanhempien tai sijaisperheen muiden jäsenten turvallisuuden vuoksi tai milloin se on lapsen hoidon ja kasvatuksen kannalta välttämätöntä. Yhteydenpidon rajoittamista koskeva päätös on aina tehtävä määräajaksi ja jos rajoitus määrätään kuukautta pidemmäksi ajaksi, asiasta päättää sosiaalilautakunta.

AOA Paunio katsoi viranhaltijan menetelleen virheellisesti siinä, että tämä oli tehnyt päätöksen yhteydenpidon rajoittamisesta toistaiseksi. Myös siinä suhteessa menettely oli ollut virheellinen, että yli kuukauden pituisesta rajoituksesta päättää aina sosiaalilautakunta.

Hän saattoi käsityksensä menettelyn virheellisyydestä Inkoon sosiaalilautakunnan ja kyseisen viranhaltijan tietoon.

Asianosaisen kuuleminen

Kanteliija arvosteli myös Inkoon holhouslautakuntaa siitä, että häntä ei ollut kuultu uskotun miehen määräämistä koskevassa asiassa. Kantelijan kertoman mukaan hänelle oli kirjeitse ilmoitettu, että häntä ei oteta kuultavaksi hänen sairautensa vuoksi.

Tältä osin AOA totesi, että holhottavaksi julistamisessa on kysymys merkittävällä tavalla henkilön itsemääräämisoikeuteen puuttuvasta ratkaisusta. Holhouslain nojalla sen säännöksiä on noudatettava soveltuvin osin myös uskotun miehen toimiin. Kuulemisen tarkoituksena on toteuttaa henkilön itsemääräämisoikeus holhottavaksi julistamista koskevassa menettelyssä ja varmistua siitä, että henkilön oma käsitys holhottavaksi julistamisen tarpeellisuudesta ja holhoojan henkilöstä voidaan päätöstä tehtäessä ottaa huomioon. Hänen nähdäkseen holhouslain kuulemissäännöstä on tulkittava siten, että holhottavaksi esitetylle on pääsääntöisesti aina varattava tilaisuus tulla kuulluksi ja vain painavat syyt voivat tehdä hyväksyttäväksi sen, ettei henkilöä itseään kuulla. Tällainen syy voisi olla esimerkiksi holhottavaksi julistettavan henkilön terveydentila.

Kanteliija ei ollut hänestä saadun lääkärinlausunnon perusteella psyykkisen sairautensa takia kykenevä osallistumaan asiaa koskevaan oikeudenkäyntiin. Tämän vuoksi AOA katsoi, ettei holhouslautakunta ollut menetellyt virheellisesti, kun se ei ollut kuullut kantelijaa. Hän korosti kuitenkin, että aina kun kuuleminen on mahdollista eikä siitä ole henkilölle itselleen haittaa hänelle tulee antaa tilaisuus

lausua häntä koskevasta uskotun miehen hakemuksesta.

Uudessa, 1.12.1999 voimaan tulleessa laissa holhoustoimesta, joka kumosi vanhan holhouslain, on korostettu oikeutta henkilökohtaiseen kuulemiseen oikeustoimikelpoisuutta rajoitettaessa. Lain 73 §:n nojalla edunvalvojan määräämistä koskevassa asiassa on sille, jonka etuutta on valvottava, annettava lähes poikkeuksetta tilaisuus tulla kuulluksi.

/V

LastensuojeluA_9_§
LastensuojeluL_25_§
HolhousL_73_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Eläke	R:AOA1
Eläkesäätiö	D:1450/4/97
Euroopan yhteisön oikeus	A:9.2.1999
Rooman sopimus	
Vakuutusvalvontaviranomainen	
Valvontavelvollisuus	
Käsitys	

/O

Vakuutusvalvontaviranomaisen valvontavelvollisuus kattaa myös Euroopan yhteisön oikeuden

Eläkesäätiö oli sääntöihinsä vedoten kieltäytynyt ottamasta käsiteltäväksi kantelijan eläkehakemusta. Kantelija oli vedonnut eläkehakemuksensa tueksi Euroopan yhteisön perustamissopimuksen (Rooman sopimuksen) 119 artiklaan ja Euroopan yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytäntöön, joiden nojalla hänelle hänen mielestään kuuluisi oikeus eläkkeeseen samoin ehdoin kuin eläkesäännön mukaan naispuoliselle työntekijälle vastaavassa tilanteessa. Yhteisön oikeuden säännökset ja oikeuskäytäntö tulisi hänen mielestään asettaa eläkesäännön määräysten edelle syntyneessä normiristiriita-

tilanteessa. Hän uudisti eläkehakemuksensa useita kertoja marraskuun 1996 ja huhtikuun 1998 välillä, mutta hänen hakemuksensa jätettiin ottamatta käsiteltäväksi.

AOA Paunio totesi ratkaisussaan, että yksityisen eläkesäätiön toimien valvominen ei kuulu hallitusmuodon 49 §:n nojalla oikeusasiamiehen toimivaltaan, koska kyse ei ole lakisääteisestä eläkkeestä vaan vapaaehtoisesta ns. rekisteröimättömästä lisäeläkkeestä. Hän otti kuitenkin kantelun tutkittavaksi siltä osin kuin kyse oli eläkesäätiön toiminnan laillisuutta valvovan sosiaali- ja terveysministeriön toimista.

Kannanottonaan sosiaali- ja terveysministeriön valvonnasta hän totesi seuraavan.

Rooman sopimuksen 119 artikla velvoittaa jäsenvaltioita huolehtimaan naisten ja miesten samapalkkaisuusperiaatteen toteutumisesta. Palkalla tarkoitetaan tavallisen perus- tai vähimmäispalkan lisäksi muutakin korvausta, jonka työntekijä saa suoraan tai välillisesti työnantajaltaan työstä tai tehtävästä rahana tai luontaisetuna.

Naisten ja miesten tasa-arvosta on annettu myös neuvoston

direktiivi tasa-arvoisen kohtelun periaatteen toteuttamisesta ammatillisissa sosiaaliturvajärjestelmissä (86/378/ETY). Euroopan yhteisöjen tuomioistuimen käytännössä tämän direktiivin eläkeikää koskevien, tasa-arvoperiaatteesta poikkeavien säännösten on katsottu olevan ristiriidassa Rooman sopimuksen 119 artiklan kanssa (Barber-tapaus, C-262/88, vuodelta 1990). Koska Rooman sopimuksen periaatteet, sellaisina kuin Euroopan yhteisöjen tuomioistuin on ne vahvistanut, ovat säädöshierarkkisesti direktiivin yläpuolella, on ne asetettava direktiivin edelle tuollaisessa ristiriitatilanteessa.

Tämä merkitsee käytännössä sitä, että henkilöllä on oikeus saada tasa-arvoinen etuus voimassaolevasta kansallisesta lainsäädännöstä riippumatta. Hän voi halutessaan vedota suoraan Rooman sopimuksen 119 artiklaan kansallisessa viranomaisessa tai tuomioistuimessa.

Euroopan yhteisöjen tuomioistuin totesi lisäksi vuonna 1994, että 119 artiklan noudattamiseksi palkkasyrjintätapauksissa tulee epäedullisemmassa asemassa olevalle myöntää samat edut kuin edullisemmassa asemassa olevalle, kunnes toimenpiteisiin tasa-arvoisen kohtelun saavuttamiseksi on ryhdytty (Coloroll-tapaus, C-200/91).

Mainittujen Euroopan yhteisöjen tuomioistuimen tuomioiden seurauksena direktiiviä 86/378 muutettiin 20.12.1996 annetulla direktiivillä 96/97/EY sillä tavoin, että ensiksi mainittu direktiivi on sisällöllisesti sopusoinnussa Rooman sopimuksen 119 artiklan ja edellä mainitun tuomioistuimen oikeuskäytännön kanssa. Jäsenvaltioille annettiin aikaa heinäkuun alkuun 1997 asti saattaa kansallinen lainsäädäntö vastaamaan uudistettua direktiiviä. Yksityiset ihmiset saattoivat vedota suoraan Rooman sopimuksen 119 artiklaan ja sen nojalla syntyneeseen oikeuskäytäntöön omassa asiassa siihen saakka, kunnes kansallinen lainsäädäntö oli muutettu.

Jäsenvaltioille oli siis asetettu direktiivissä velvollisuus ryhtyä vaadittaviin toimenpiteisiin kansallisen lainsäädännön saattamiseksi vastaamaan direktiivin vaatimuksia 1.7.1997 mennessä. Suomi täytti nämä velvoitteensa kuitenkin vasta 1.12.1997. Sekä tasa-arvolain säännökset että kantelijan eläkesäätiön säännöt olivat ristiriidassa yhteisön oikeuden kanssa 1.12.1997 saakka. Eurooppaoikeuden yleisten tulkintaperiaatteiden nojalla AOA:n mielestä oli kiistatonta, että ennen tuota ajankohtaa vallinneessa oikeudellisessa tilanteessa yhteisön oikeus olisi tullut asettaa etusijalle yksittäisessä lainsoveltamistilanteessa, jossa sen paremmin eduskuntalaki kuin eläkesäätiön säännötkään eivät täyttäneet yhteisön oikeuden vaatimuksia.

Sosiaali- ja terveysministeriön tehtävänä on eläkesäätiölain 64 §:n mukaan valvoa, että eläkesäätiö noudattaa lakia. Siinä tapauksessa, että eläkesäätiö ei noudata lakia, sääntöjään tai sosiaali- ja terveysministeriön mainitun lain nojalla antamia määräyksiä, ministeriön on lain 67 §:n mukaan kehotettava eläkesäätiötä korjaamaan asia määräajassa. AOA:n mielestä ei ollut epäilystä siitä, etteikö tällä tarkoiteta myös yhteisön oikeutta niissä tapauksissa, joissa se on asetettava eduskuntalain edelle. Hän korosti, ettei myöskään eläkesäätiön sääntöjä saa noudattaa yksittäisessä

tapauksessa, jos ne ovat joltain osin ristiriidassa lain tai yhteisön oikeuden kanssa.

Näistä syistä AOA:n mielestä ei ollut oikeudellista perustetta pidättäytyä eläkehakemuksen käsittelystä, kunnes eläkesäätiön sääntöjä oli muutettu. Rooman sopimuksen 119 artikla oli yhteisön oikeuden hierarkiassa ylimpänä olevana sovellettavissa koko ajan myös direktiivin muutosprosessin ajan.

Ministeriö kielsi antaneensa eläkesäätiölle ohjeen olla käsittelemättä eläkehakemusta. Se oli kuitenkin antanut jälkikäteen hyväksymisensä menettelylle. Ministeriön olisikin AOA:n mielestä tullut valvoa erityisen aktiivisesti, että tuollaisessa uudentyyppisessä normiristiriitatilanteessa, joka oli ministeriön tiedossa, eläkesäätiö soveltaa oikeita normeja. Hän totesi, että sosiaali- ja terveysministeriö oli menetellyt virheellisesti siinä, että se ei ollut eläkesäätiölain 67 §:n edellyttämällä tavalla kehoittanut eläkesäätiötä noudattamaan lakia (tässä tilanteessa yhteisön oikeutta) heti sen jälkeen kun sen tietoon oli tullut kantelijan eläkettään koskeva yhteisön oikeuteen perustuva vaatimus, jota eläkesäätiö oli kieltäytynyt ottamasta käsiteltäväksi.

Eräs Euroopan yhteisön oikeuden keskeinen periaate on, että yksilöllä on oltava käytettävissään tehokkaat oikeusturvakeinot hänelle yhteisön oikeudessa myönnettyjen oikeuksien toteutumiseksi myös käytännössä. Kyseisessä tapauksessa tämä ei toteutunut. Mahdollinen tulkintaepäselvyys yhteisön oikeudesta ei AOA:n mielestä oikeuttanut vakuutusvalvontaviranomaista laiminlyömiään lain mukaan sille kuuluvia tehtäviä. Yhteisön oikeuden tulkinnasta on mahdollista pyytää ennakkoratkaisu Euroopan yhteisöjen tuomioistuimelta, mutta ennakkoratkaisun voivat pyytää ainoastaan muutoksenhakuelimet ja vasta sen jälkeen kun lopullinen eläkepäättös on tehty (ei ennakoivasti). Lopullinen yhteisön oikeuden tulkinta ei siten ollut eläkesäätiön tai ministeriön asia.

Kantelijalla oli sitä paitsi oikeus riitauttaa myös se, oliko voimassa oleva laki sopusoinnussa mainitun direktiivin asettamien vaatimusten kanssa. Tästä syystä AOA:n mielestä olisi ollut erityisen tärkeää, että kantelija olisi saanut asiassa ratkaisun. Käsittelemättä jättämisspäätös oli hänen oikeusturvansa kannalta kaikkein huonoin vaihtoehto, koska hänellä ei tällöin ollut käytettävissään yhteisön oikeuden oikeusturvakeinoja.

AOA saattoi käsityksensä sosiaali- ja terveysministeriön menettelyn virheellisyydestä ministeriön tietoon. Samalla hän kiinnitti ministeriön huomiota siihen, että sen valvontavelvollisuuteen kuuluu huolehtia myös siitä, että eläkesäätiöt eivät laiminlyö tehtäviään tiedon puutteeseen vedoten. Euroopan unionin jäsenyyden myötä oikeudelliset ongelmat ovat tulleet entistä monimutkaisemmiksi, mikä edellyttää myös valvontaviranomaisilta uudenlaista aktiivisuutta.

/V

Rooman_sopimuksen_119_Art.
EläkesäätiöL_64_§_(1774/95)

L_naisten_ja_miesten_valisesta_tasa-arvosta_25_s_4_mom._(406/88)
L_vapaaehtoisten_lisaeläkejärjestelyjen_tasa-arvoistamisesta_
10_s_(1038/97)

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Asiantuntijalausunto	R:AOA1
Julkisuus	D:1274/4/97
Maksusitoumus	A:2.12.1999
Päätöksen perustelevinen	
Valtiokonttori	
Viivästys	
Käsitys	

/O

Valtiokonttorin maksusitoumusta koskevan päätöksen perustelevinen, käsittelyn viivästyminen ja asiantuntijalääkärin lausunnon julkisuus

Kantelija arvosteli Valtiokonttoria muun muassa siitä, ettei se ollut perustellut maksusitoumusta koskevaa päätöstään kunnolla ja että se oli viivytellyt asian saattamisessa tapaturmalautakunnan käsiteltäväksi. Kantelija arvosteli Valtiokonttoria myös siitä, ettei hän ollut saanut tietoonsa päätöksentekoon osallistuneen asiantuntijalääkärin nimeä eikä tämän kannanottoa.

Maksusitoumusta koskevan päätöksen perustelevinen

Valtiokonttori totesi päätöksessään maksusitoumuksesta, ettei kantelijalle korvattaisi tälle hoitomääräyksessä suositeltua fysikaalista hoitoa. Hoidon tarve johtui Valtiokonttorin mielestä niskan lihaskivuista, jotka olivat sattuneesta tapaturmasta riippumaton sairaus. Päätöksessä ei ollut tarkempaa mainintaa lääketieteellisistä seikoista eikä siinä viitattu asiantuntijalausuntoihin. Kun Valtiokonttori siirsi valituskirjelmän tapaturmalautakunnan käsiteltäväksi, se esitti aikaisempaa yksityiskohtaisemmat perustelut hylkäävälle päätökselleen.

Valtiokonttorin esittelijä totesi asiassa AOA:lle antamassaan selityksessä, että päätöksissä ei mielellään ilmaista henkilön vammoja ja seurauksia kovin seikkaperäisesti, koska päätös menee useissa tapauksissa myös työnantajalle. Muutoksenhakuelimille annetuissa lausunnoissa sen sijaan mainitaan aina, mitkä vammat ja sairaudet ovat korvaukseen oikeuttavia ja mitkä eivät, ja tämä lausunto menee aina tiedoksi valittajalle.

AOA Paunio totesi ratkaisussaan, että hallintomenettelylain 24 §:n nojalla päätös on perusteltava ilmoittamalla sen perusteena olevat pääasialliset tosiseikat sekä säännökset ja määräykset. Hakijalle annetun päätöksen perusteluiden laajuus ei voi hänen käsityksensä mukaan olla riippuvainen siitä, että työnantajalla saattaa joissakin tapauksissa olla oikeus saada päätös tietoonsa. Tällaisissa tapauksissa tulisi työnantajalle ilmoittaa lyhyesti päätöksen pääasiallinen sisältö paljastamatta salassapidettäviä seikkoja. Sen sijaan hakijalle itselleen tulee aina ilmoittaa päätöksen tarkat perusteet. Tämä on tarpeen jo siksi, että hakija pystyy arvioimaan mahdollisuuttaan hakea päätökseen muutos a. Päätöksen perusteluista tulee selvittää, mihin seikkoihin

asian ratkaissut viranomainen on kiinnittänyt huomiota ja minkä merkityksen se on niille antanut.

AOA lausui käsityksensä, että Valtiokonttorin päätöstä ei ollut perusteltu hallintomenettelylain edellyttämällä tavalla, koska päätöksessä ei ollut ilmoitettu ratkaisun lääketieteellisiä perusteita. Kantelijalle annettu päätös olisi tullut perustella ainakin samassa laajuudessa kuin siirrettäessä valitus tapaturmalautakunnan käsiteltäväksi.

Viivästys asian käsittelyssä

Kun kantelija valitti Valtiokonttorin antamasta maksusitoumuksesta koskevasta päätöksestä, Valtiokonttori siirsi valituksen tapaturmalautakunnan käsiteltäväksi vajaat kaksi kuukautta valitusajan päättymisestä. Kantelijan ilmoituksen mukaan hänelle ei ilmoitettu lisäselvityksen hankkimisesta. Tällaisesta ei myöskään ollut mainintaa hänelle lähetetyssä tiedoksiannossa valituksen siirtämisestä tapaturmalautakunnalle.

Tapaturmavakuutuslain 53c §:n mukaan vakuutusyhtiön on toimitettava sille saapunut valitus 30 päivän kuluessa tapaturmalautakunnan käsiteltäväksi, mikäli vakuutuslaitos ei katso olevan syytä päätöksensä muuttamiseen. Mikäli vakuutuslaitos hankkii asiassa lisäselvitystä mutta ei muuta päätöstään, on valitus toimitettava tapaturmalautakunnalle viimeistään 60 päivän kuluessa valitusajan päättymisestä. Lisäselvityksen hankkimisesta on viipymättä ilmoitettava valittajalle.

Valtiokonttori ylitti siis tapaturmavakuutuslaissa säädetyn 30 päivän aikarajan. Esittelijän antaman selityksen mukaan määräajan ylittyminen johtui kesälomien aiheuttamasta töiden tilapäisestä ruuhkautumisesta.

AOA muistutti, että hallitusmuodon 16 §:ssä on turvattu jokaiselle oikeus saada asiansa käsiteltyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä. Vaikka töiden ruuhkautuminen lomien vuoksi on ymmärrettävää, hän ei katsonut tämän oikeuttavan laissa asetettujen määräaikojen ylittämiseen. Kesälomiin tulee mahdollisuuksien ja tarpeen mukaan varautua lisätyövoimalla. Hän katsoi Valtiokonttorin laiminlyöneen asian saattamisen tapaturmalautakunnan käsiteltäväksi laissa asetetussa määräajassa.

Asiantuntijalääkäriin nimen ilmoittaminen hakijalle ja asiantuntijalääkäreiden lausuntojen julkisuus

Valtiokonttori ei kantelijan pyynnöstä huolimatta ilmoittanut tälle asiantuntijana toimineen lääkärin henkilöllisyyttä eikä yksityiskohtaisia perusteluja päätökselleen.

AOA totesi tältä osin, että hallinnossamme vallitsee vahvana periaatteena asianosaisjulkisuus. Yleisten asiakirjain julkisuudesta annetun lain 19 §:n mukaan hakijalla, valittajalla sekä muulla, jonka oikeutta, etua tai velvollisuutta asia koskee, on oikeus saada tieto asiakirjasta, jos se on tai on voinut vaikuttaa asian käsittelyyn, vaikka asiakirja ei ole julkinen.

AOA katsoi, että kantelijalle olisi ollut oikeus saada tietoonsa sekä lääkäriasiantuntijan kannanotto että tämän henkilöllisyys, jotka Valtiokonttorin mukaan merkitään asiakirjoihin. Hakijan oikeusturvan kannalta on AOA:n näkemyksen mukaan välttämätöntä, että hän saa tietää ratkaisun ja siihen vaikuttaneet lääketieteelliset seikat. Vaikka nämä tiedot tulisikin ensisijaisesti saada päätöksen ja sen perusteluiden kautta, tulee hakijalle olla mahdollisuus saada tietoonsa myös sisäiselle käsittelylehdelle merkitty vakuutusyhtiön asiantuntijalääkärin kanta.

Hallinnon puolueettomuus puolestaan edellyttää, että asianosaisella on oikeus saada selville asiantuntijalääkärin henkilöllisyys. Ilman tätä on mahdotonta arvioida esimerkiksi sitä, onko asiantuntija hallintomenettelylain 10 §:n tarkoittamalla tavalla esteellinen käsittelemään asiaa. Tämän vuoksi asiantuntijalääkärin henkilöllisyyden salaaminen on ongelmallista ainakin silloin, kun kyseessä on virkamies.

AOA:n käsityksen mukaan Valtiokonttorilla ei ollut perusteita asiantuntijalääkärin nimen salassapitämiseen. Hän katsoi Valtiokonttorin menetelleen virheellisesti siinä, että se ei ole ollut antanut kantelijalle asiaa käsitellessään asiantuntijalääkärin nimeä eikä asiantuntijalääkärin kannanottoa. Valtiokonttori oli erään toisen kanteluasian yhteydessä antamassaan lausunnossa todennut ilmoittavansa asianosaisille asiantuntijalääkärin nimen ja lääkärin kannanoton aina sitä kysyttäessä. Näin olisi AOA:n käsityksen mukaan tullut menetellä myös tässä asiassa.

AOA saattoi nämä käsityksensä Valtiokonttorin tietoon.

/V

HallintomenettelyL_10_§
HallintomenettelyL_24_§
TapaturmavakuutusL_53c_§
HM_16_§
AsiakJulkL_19_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Huostaanotto	R:AOA1
Lastensuojelu	D:2003/4/98
Sijaishuolto	A:16.3.1999
Velvollisuus tehdä päätös	
Yhteydenpidon rajoittaminen	
Käsitys	

/O

Huostaanotetun lapsen ja hänen vanhempiensa yhteydenpidon rajoittamista koskevia ratkaisuja

Oikeus saada päätös yhteydenpidon rajoittamisesta

Kanteliija kertoi kantelukirjoituksessaan syyskuussa 1998, että hänen lapsenlapsensa oli otettu Iisalmen sosiaalilautakunnan huostaan helmikuussa 1998 ja sijoitettu vastaanottokotiin. Lapset olivat päässeet kotilomalle vain kerran maaliskuun 1998 alussa. Vastaanottokodissa isoäiti sai vierailta sunnuntaisin.

Sosiaalilautakunta totesi selvityksessään, että tapaamisia

ei ollut pystytty järjestämään isoäidin toivomalla tavalla kotilomina. Lautakunta totesi myös, että se ei ollut katsonut missään vaiheessa perustelluksi tehdä yhteydenpidon rajoittamista koskevaa päätöstä, vaan se oli päinvastoin ylläpitänyt lasten ja äidin sekä lasten ja isovanhempien yhteydenpitoa.

AOA Paunio totesi omana käsityksensä seuraavan.

Lastensuojelulain 25 §:ssä säädetään edellytyksistä, joilla lapsen ja hänelle läheisten henkilöiden yhteydenpitoa voidaan rajoittaa. Lastensuojeluasetuksen 9 §:n mukaan lapsen oikeutta pitää yhteyttä vanhempiinsa ja muihin hänelle läheisiin henkilöihin voidaan rajoittaa laissa säädettyjen edellytysten lisäksi myös, milloin se on lapsen hoidon ja kasvatuksen kannalta välttämätöntä.

Huostaanoton tarkoituksen toteuttamisesta johtuu, että lapsen ja hänelle läheisten henkilöiden yhteydenpito ei voi olla kokonaan rajoittamatonta. Sosiaalilautakunnalla onkin lastensuojelulain 19 §:n nojalla oikeus päättää huostassa olevan lapsen hoidosta, kasvatuksesta, valvonnasta ja muusta huolenpidosta sekä olinpaikasta. AOA:n näkemyksen mukaan tämä hoito- ja kasvatustehtävä edellyttää yhteydenpidon sääntelyä myös muissa kuin lastensuojelulain 25 §:ssä tarkoitetuissa yhteydenpidon rajoittamistilanteissa.

Tapaamisista ja muusta yhteydenpidosta on pyrittävä sopimaan huoltosuunnitelmassa. Mikäli asianomainen on tyytymätön sosiaalilautakunnan esittämään yhteydenpidon määrään tai tapaan, tulee yhteydenpidon rajoittamisesta AOA:n näkemyksen mukaan tehdä päätös, jotta hallitusmuodon 16 §:ssä säädetty oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen käsiteltäväksi voisi toteutua. Yksiselitteistä ei kuitenkaan ole, milloin kysymys on sellaisesta asianosaisen oikeuksia ja velvollisuuksia koskevasta ratkaisusta, joka edellyttää valituskelpoisen päätöksen tekemistä ja milloin taas sellaisesta lapsen kasvatusta ja hoitotehtävään kuuluvasta tosiasiallisesta toimenpiteestä, joka ei edellytä päätöksen tekemistä. Asia onkin hänen mukaansa ratkaistava kussakin tapauksessa erikseen.

Asianosaisella on AOA:n käsityksen mukaan oikeus halutesaan saada valituskelpoinen päätös myös silloin, kun on kysymys rajoituksista, jotka kohdistuvat tapaamispaikkaan, toisin sanoen siihen, tapahtuvatko tapaamiset lastenkodissa vai asianosaisen kotona. Koska isoäiti oli ilmaissut selkeästi tyytymättömyytensä hänen ja hänen lastenlastensa välisiin tapaamisiin tältä osin, AOA katsoi, että asiassa olisi pitänyt tehdä valituskelpoinen päätös, jotta isoäiti olisi voinut saattaa tapaamisjärjestelyistä syntyneen erimielisyyden lääninoikeuden ratkaistavaksi.

Hän pyysi sosiaalilautakuntaa ilmoittamaan 15.4.1999 mennessä siitä, oliko tapaamisten osalta sittemmin päästy yhteisymmärrykseen, ja mikäli näin ei ollut tapahtunut, toimittamaan hänelle asiassa tehdyn päätöksen tai selvityksen siitä, miksi päätöstä ei ollut voitu tehdä.

AOA Paunion päätös 16.3.1999, dnro 2003/4/98

Iisalmen kaupungin sosiaalilautakunta ilmoitti 12.4.1999, että isoäidiltä on tiedusteltu, pitääkö hän huoltosuunnitelmaan kirjattuja ja lisäksi sovittuja tapaamisia riittävinä, jolloin hän on ilmoittanut, että ei pidä, koska ei voi hyväksyä lasten sijoitusta lainkaan. Tämän johdosta on asiaa hoitava sosiaalityöntekijä tehnyt tapaamisten osalta viranhaltijan päätöksen ja antanut sen 8.4.1999 lasten äidille ja isoäidille tiedoksi. Jäljennös viranhaltijan päätöksestä saatettiin myös eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen tiedoksi.

Oikeus saada päätös yhteydenpidon rajoittamisesta

Kantelija kertoi olevansa tyytymätön hänen ja hänen Tampereen sosiaali- ja terveyslautakunnan huostassa olleen lapsensa yhteydenpidon määrään ja tapaan. Hänen pyynnöstään huolimatta yhteydenpidon rajoittamisesta ei ollut tehty valituskelpoista päätöstä.

Tampereen sosiaali- ja terveystoimi totesi, että yhteydenpidosta ei tarvittu erillistä päätöstä, koska huoltosuunnitelmanneuvottelussa oli syntynyt sopimus siitä, millä tavoin kantelija tapaa lastaan. Mistään rajoittamisesta ei siis sen käsityksen mukaan sopimus- ja yksimielisyyssitilanteessa voinut olla kysymys.

AOA Paunio viittasi myös tässä tapauksessa hallitusmuodon 16 §:n, lastensuojelulain 19 ja 25 §:n sekä lastensuojeluasetuksen 9 §:n säännöksiin sekä korosti, että ei ole yksiselitteistä, milloin kysymys on sellaisesta asianosaisen oikeuksista ja velvollisuuksista koskevasta ratkaisusta, joka edellyttää valituskelpoisen päätöksen tekemistä ja milloin taas sellaisesta lapsen kasvatus- ja hoitotehtävään kuuluvasta tosiasiallisesta toimenpiteestä, joka ei edellytä päätöksen tekemistä. Asia onkin ratkaistava kussakin tapauksessa erikseen.

Tässä tapauksessa kyse oli siitä, tapahtuvatko tapaamiset asianosaisen kotona vai valvotusti sijaiskodissa tai sosiaaliviraston tiloissa. Koska kantelija oli AOA:n mielestä ilmaissut selkeästi tyytymättömyytensä hänen ja lapsen tapaamisiin näiltä osin, viranhaltijan olisi pitänyt tehdä asiassa valituskelpoinen päätös, jotta kantelija olisi voinut saattaa tapaamisista syntyneen erimielisyyden lääninoikeuden ratkaistavaksi.

AOA kiinnitti sosiaali- ja terveyslautakunnan viranhaltijoiden huomiota velvollisuuteen tehdä valituskelpoinen päätös asianosaisen niin vaatiessa.

AOA Paunion päätös 17.3.1999, dnro 1452/4/97

Oikeus saada päätös yhteydenpidon rajoittamisesta ja asiakirjojen antaminen asianosaiselle

Kantelun mukaan vanhempien ja heidän Hämeenlinnan perusturvalautakunnan huostassa olleiden lastensa yhteydenpitoa oli rajoitettu heidän tahtonsa vastaisesti ilman, että asiasta oli tehty lastensuojelulain 25 §:n edellyttämiä päätöksiä. Kantelun mukaan isä ei ollut saanut sosiaali-

viranomaisilta mielestään riittävän nopeasti pyytämiään asiakirjoja.

Lastensuojelun asiakaskertomukseen tehtyjen merkintöjen mukaan vanhemmat olivat olleet tyytymättömiä esitetyn yhteydenpidon määrään ja tapaan. Tapaamisissa oli ollut muun ohella noin kolmen viikon tauko. Vanhemmille ei ollut kuitenkaan annettu päätöksiä yhteydenpidon rajoittamisesta. Perusturvalautakunta totesi, että lapsella on oikeus tavata läheisiään ja pitää heihin yhteyttä, mutta se ei merkitse vanhemmille oikeutta milloin tahansa tapahtuvaan, heidän tarpeistaan lähtevään yhteydenpitoon. Lautakunnan mielestä tässä tapauksessa ei ollut kyse lastensuojelulain 25 §:ssä tarkoitettusta yhteydenpidon rajoittamisesta.

AOA Paunio viittasi myös tässä tapauksessa hallitusmuodon 16 §:n, lastensuojelulain 19 ja 25 §:n sekä lastensuojeluasetuksen 9 §:n säännöksiin ja korosti, että ei ole yksiselitteistä, milloin kysymys on sellaisesta asianosaisen oikeuksia ja velvollisuuksia koskevasta ratkaisusta, joka edellyttää valituskelpoisen päätöksen tekemistä ja milloin taas sellaisesta lapsen kasvatus- ja hoitotehtävään kuuluvasta tosiasiallisesta toimenpiteestä, joka ei edellytä päätöksen tekemistä. Asia onkin hänen mukaansa ratkaistava kussakin tapauksessa erikseen. Huostaanoton tarkoituksen toteuttamisesta nimittäin johtuu, että lapsen ja hänelle läheisten henkilöiden yhteydenpito ei voi olla kokonaan rajoittamatonta.

AOA:n käsityksen mukaan vanhemmilla olisi ollut tässä tapauksessa oikeus saada yhteydenpitoa koskeva valituskelpoinen päätös ainakin sille ajalle, jolloin he eivät olleet lainkaan saaneet tavata lapsiaan, jotta he olisivat halutessaan voineet saattaa asian lääninoikeuden ratkaistavaksi. Hän saattoi Hämeenlinnan perusturvalautakunnan ja sosiaalitoimiston tietoon käsityksensä asianosaisen oikeudesta saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva valituskelpoinen päätös yhteydenpidon rajoittamisesta.

Isä oli pyytänyt kirjallisesti itselleen sosiaalitoimistossa laadittuja lastensuojelun asiakaskertomuksia sekä perusturvalautakunnan huoltojaoston kokouksen esityslistan. Asiakirjoista ei tarkemmin selvinnyt, koska hän sai pyytämänsä asiakaskertomukset. Perusturvalautakunta ei kuitenkaan kiistänyt sitä, että isä oli saanut ne ja tilaisuuden tutustua esityslistaan vasta huoltojaoston kokouksen jälkeen.

Asiakaskertomusjäljennösten luovuttaminen kesti siis ainakin viisi työpäivää pyynnön saapumisesta sosiaalitoimistoon. Kun otetaan huomioon, että asiakaskertomusmerkinnöillä saattoi olla merkitystä huostaanoton purkamista koskevassa asiassa, jota käsiteltiin huoltojaoston tuolloin pidetyssä kokouksessa, AOA piti asiakaskertomusten luovuttamiseen kulunutta aikaa liian pitkänä. Myös yleisten asiakirjain julkisuudesta annetussa laissa asetettu vaatimus viivytyksettömästä käsittelystä olisi edellyttänyt asiakirjojen luovutuspyynnön käsitlemistä tapahtunutta nopeammin.

Perusturvalautakunnan esityslistan osalta AOA totesi, ettei lautakunta ollut ollut velvollinen antamaan tietoa tästä

asiakirjasta ennen huoltojaoston kokousta. Hyvän hallintotavan mukaista olisi kuitenkin ollut toimittaa myös päätösehdotuksen sisältänyt esityslista pyydettäessä asianosaiselle. Hän saattoi käsityksensä lastensuojelun asiakaskertomusten pitkästä toimitusajasta sosiaalitoimiston tietoon.

AOA Paunio päätös 7.4.1999, dnro 60/4/97

/V

HM_16_§

LastensuojeluL_19_§

LastensuojeluL_24_§

LastensuojeluL_25_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Alaikäinen

R:AOA1

Asianosainen

D:662/4/96

Huostaanotto

A:30.6.1999

Kuuleminen

Lapsi

Oikeuspsykiatrinen hoitopaikka

Poliisi

Psykiatrinen sairaanhoito

Sosiaalilautakunta

Säilytyspaikka

Virka-apu

Huomautus

Käsitys

/O

Lapsen pitäminen poliisin säilössä

Poliisi oli ottanut kiinni 13-vuotiaan lapsen, koska hänen epäiltiin syyllistyneen ja olleen osallisena vanhuksen murhaan ja törkeään ryöstöön. Häntä säilytettiin keskusrikospoliisin Joensuun yksikön poliisin tiloissa lähes kolme vuorokautta. Häntä kuulusteltiin ja teon johdosta suoritettiin tutkinta. Tohmajärven sosiaalilautakunta otti hänet kiireellisesti huostaan ja hänet sijoitettiin kuulustelujen ja tutkinnan jälkeen sijaishuoltoon lastensuojelulaitokseen. Huostaanoton tavoitteena oli selvittää lapsen psykiatrisen sairaanhoidon tarve. Hänet jouduttiin kahden kuukauden kuluttua sijoittamisesta toimittamaan tarkkailulähetteellä valtion mielisairaalaan, jossa häntä hoidettiin tahdostaan riippumatta vuoden ajan.

Kantelussa arvosteltiin muun muassa sitä, että lasta ei kuultu päätettäessä hänen kiireellisestä huostaanottamisestaan, että häntä säilytettiin ilman laillista oikeutta poliisin tiloissa lähes kolme vuorokautta ja että hänen oikeuksiaan ei valvottu kuulustelujen aikana, vaikka hän oli huostaanotettuna. Lisäksi kantelussa arvosteltiin sitä, että hänen lastensuojelulaitoksessa saamansa hoito ei ollut riittävää sekä että hänen hoitoaan ei toteutettu valtion mielisairaalassa laissa edellytetyllä tavalla erillään aikuisista.

AOA Paunio totesi kannanotossaan tässä asiassa muun muassa seuraavan.

Sosiaaliviranomaisten toiminta

Selvityksen mukaan lasta ja hänen vanhempiaan ei kuultu ennen kiireellistä huostaanottoa koskevan päätöksen tekemistä. Sosiaalilautakunta perusteli menettelyään sillä, että asian ratkaisemista ei voitu lykätä. Hallintomenettelylain mukaan asian saa ratkaista asianosaista kuulematta tällä perusteella.

AOA:n käsityksen mukaan asianosaisten kuulemiseen tulee kuitenkin aina pyrkiä ennen kiireellistä huostaanottoa koskevan päätöksen tekemistä ja kuuleminen tulee joka tapauksessa toteuttaa mahdollisimman pian päätöksen tekemisen jälkeen. Kuulemisen tavoitteena on paitsi selvittää lapsen mielipide, myös antaa lapselle tietoja huostaanoton toteuttamisesta ja vaikutuksista. Asiakirjoista käytettävissä olevasta selvityksestä ei ilmennyt perusteita kuulematta jättämiselle.

AOA saattoi sosiaali- ja terveyslautakunnan ja sosiaalijohtajan tietoon tämän käsityksensä.

Sosiaalilautakunnan edustajalle varattiin tilaisuus ennen jokaista poliisin suorittamaa kuulustelua olla läsnä kuulustelutilaisuuksissa. Sosiaalilautakunnan edustaja ei ollut läsnä yhdessäkään kuulustelussa. Sosiaalilautakunnan käsityksen mukaan sen edustajan läsnäolo kuulusteluissa ei ollut tarpeellista.

AOA:n käsityksen mukaan kunnan sosiaali- ja terveyslautakunnan olisi tullut lähettää edustajansa lapsen kuulusteluihin. Hän viittasi esitutkinnasta ja pakkokeinoista annetun asetuksen 15 §:ään ja lastensuojelulain 15 §:n 2 momenttiin ja totesi, että sosiaalilautakunnan edustajan läsnäolon tarpeellisuutta harkittaessa on kiinnitettävä huomiota ainakin lapsen tekemäksi ilmoitetun rangaistavan teon laatuun. Tässä tapauksessa teko oli erityisen törkeä.

Kuulusteluissa läsnäoloa olisi AOA:n käsityksen mukaan puoltanut teon ja tapahtuman laadun ohella se, että sosiaalilautakunnan tuli päättää huostaanottamansa lapsen hoidosta, kasvatuksesta ja muustakin huolenpidosta. AOA viittasi lastensuojelulain 15 §:n 3 momenttiin, jonka mukaan lautakunnan on pykälän 2 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa erityisesti valvottava lapsen etua sekä mahdollisuuksien mukaan yhdessä huoltajien kanssa tuettava hänen kasvamistaan vastuullisuuteen.

AOA antoi huomautuksen sosiaalilautakunnalle ja sosiaalijohtajalle virheellisestä menettelystä tältä osin.

Sosiaaliviranomaiset antoivat poliisille luvan säilyttää huostaanotettua lasta poliisin tiloissa. Tältä osin AOA totesi, että lastensuojelulain 19 §:n nojalla sosiaalilautakunnalla on oikeus huostaanoton tarkoituksen toteuttamiseksi päättää huostaanotetun lapsen olinpaikasta. Huostaanotetun lapsen olinpaikka ei voi kuitenkaan olla poliisin säilytystila. Kunnan sosiaalijohtajalla ei näin ollen ollut laillista oikeutta antaa poliisille lupaa säilyttää lasta toistaiseksi poliisin tiloissa.

Selvityksen mukaan lapsi olisi mahdollisesti voitu sijoittaa kuulustelujen ajaksi sairaalaan, joskin se olisi vaati-

nut erityisjärjestelyjä. Sosiaaliviranomaisen olisi AOA:n käsityksen mukaan tullut ryhtyä näiden erityisjärjestelyjen selvittämiseen ja toteuttamiseen. Sairaala olisi lapsen tapauksessa ollut sekä tutkinnan että sosiaali- ja terveydenhuollollisten toimenpiteiden kannalta asianmukainen tila. Tällöin hänellä olisi ollut myös mahdollisuus saada sosiaaliviranomaisten käsityksen mukaan mahdollisesti tarvitsemaansa psykiatrasta sairaalahoitoa.

Sosiaalilautakunta ei yksilöinyt tahoja, joihin se ilmoitti ottaneensa yhteyttä hoitopaikkaa etsiessään. AOA:n käsityksen mukaan sen olisi tullut huolellisesti kirjata nämä tahot sosiaalihuollon asiakirjoihin.

AOA antoi sosiaalilautakunnalle ja sosiaalijohtajalle huomautuksen virheellisestä menettelystä.

Poliisin menettely

Poliisin menettelyä lapsen säilyttämisessä AOA arvioi seuraavasti.

Lainsäädännössä ei ole nimenomaisia säännöksiä siitä, kuinka kauan alle 15-vuotiasta lasta voidaan säilyttää poliisin tiloissa rikollisen teon selvittämisen yhteydessä. Rikosoikeudellisen vastuun alaikäraja on 15 vuotta. Sitä nuorempaa lasta ei voida pidättää tai vangita.

AOA totesi, että hallitusmuodon 6 §:ssä on turvattu jokaisen oikeus vapauteen eikä tätä vapautta saa riistää ilman laissa säädettyä perustetta. Hänen käsityksensä mukaan poliisi ei menetellyt lainvastaisesti pitäessään lasta säilyttäessä tuolloin voimassa olleen poliisilain 19 §:n perusteella esittämillään perusteilla enintään 24 tuntia. Tämän ajan yli menevältä osin tilanne oli se, että poliisi oli oman käsityksensä mukaan antanut virka-apua sosiaaliviranomaisille lapsen säilyttämiseksi poliisin tiloissa, kunnes sosiaaliviranomaiset olisivat löytäneet hänelle sopivan sijoituspaikan. Sosiaaliviranomaiset olivat olleet siinä käsityksessä, että poliisilla oli ollut oikeus tutkinnallisista syistä säilyttää lasta poliisin tiloissa tutkinnan päättymiseen saakka.

Poliisin ei olisi tullut antaa virka-apua lapsen säilyttämiseksi poliisin tiloissa, koska sosiaaliviranomaisilla ei ollut laillista oikeutta antaa poliisille lupaa toistaiseksi säilyttää lasta poliisin pidätettyjen tiloissa. Poliisi menettelikin AOA:n käsityksen mukaan virheellisesti, kun se ilman laissa säädettyä perustetta säilytti lasta tiloissaan yli 24 tuntia sosiaaliviranomaisille annettuna virka-apuna. Teon moitittavuutta arvioitaessa oli kuitenkin otettava huomioon se, että sosiaaliviranomaiset eivät olleet ilmeisesti tosiasiallisesti pystyneet osoittamaan lapselle muuta säilytyspaikkaa.

Keskusrikospoliisi ilmoitti saattaneensa sen tutkijoiden tietoon kantansa, että alle 15-vuotiaan epäillyn yli yhden vuorokauden tapahtuvaa säilyttämistä on pidettävä poikkeuksellisenä toimenpiteenä ja että lastensuojelulautakunnan päätös tällaisesta sijoittamisesta on syytä aina pyytää perusteltuna ja kirjallisena, jotta vastuu yli vuorokauden

kestävästä säilöissäpidosta on selkeästi poliisiviranomaisilla. AOA totesi tältä osin, että hänen nähdäkseen laki ei salli tällaista säilöissäpitoa.

AOA saattoi tutkinnanjohtajan tietoon käsityksensä tämän menettelyn virheellisyydestä ja kiinnitti samalla Keskusrikospoliisin huomiota käsitykseensä poliisin virka-avusta.

Terveydenhuoltoviranomaisten menettely

Lasta hoidettiin pitkään valtion mielisairaalassa, joka haiki hänelle jatkohoitopaikkaa muista terveydenhuollon toimintayksiköistä. Ne katsoivat kuitenkin, että niillä ei ollut edellytyksiä eikä valmiuksia hoitaa lasta hänen sairautensa vaikea-asteisuuden vuoksi.

Terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen lausunnon mukaan lapsen edun mukaista ei ollut hoitaa häntä millä tahansa nuorille tarkoitettulla psykiatrisella osastolla. Oikeusturvakeskuksen lausunnon mukaan on ongelmallista, ettei Suomessa ole nuorille tarkoitettua oikeuspsykiatrasta tai vaikeahoitoisten tai vaarallisten nuorten hoitoon erikoistunutta osastoa.

Saadun selvityksen mukaan lasta hoidettiin valtion mielisairaalassa erityisen vaikeahoitoisena potilaana. Häntä hoidettiin hänen suostumuksensa perusteella erillään aikuisista, koska vuorovaikutuksen heidän kanssaan ei katsottu olevan hänelle eduksi. Viimeiset neljä kuukautta hänelle osoitettiin huonevalvontaan omahoitaja, joka oli hänen kanssaan kaikkina muina aikoina paitsi yöaikana.

AOA:n käsityksen mukaan tässä tapauksessa tuli konkreettisesti ilmi, että mitään sellaista lapsille ja nuorille tarkoitettua oikeuspsykiatrasta taikka vaikeahoitoisten tai vaarallisten nuorten hoitoon erikoistunutta hoitopaikkaa ei ollut olemassa, joka olisi ollut oikeaksi katsottava hoitopaikka kyseiselle lapselle. Hän saattoi tämän käsityksensä sosiaali- ja terveysministeriön tietoon.

Ks. myös AOA Paunion kirje sosiaali- ja terveysministeriölle 30.6.1999, dnro 1717/2/99

/V

A_esitutkinnasta_ja_pakkokeinoista_15_§
LastensuojeluL_15_§_2_mom.
LastensuojeluL_15_§_3_mom.
LastensuojeluL_19_§
HM_6_§
HM_8_§
HM_16_§
PoliisiL_19_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Alaikäinen	R:AOA1
Lapsi	D:1717/2/99
Oikeuspsykiatrinen hoitopaikka	A:30.6.1999
Esitys	

/O

ALAIKÄISTEN OIKEUSPSYKIATRISTA HOITOPAIKKAA KOSKEVA ESITYS

Poliisi oli ottanut kiinni 13-vuotiaan lapsen, koska hänen epäiltiin syyllistyneen ja olleen osallisena törkeään rikokseen. Lasta kuulusteltiin ja teon johdosta suoritettiin tutkinta. Hänet otettiin kiireellisesti huostaan ja sijoitettiin sijaishuoltoon lastensuojelulaitokseen. Hänet jouduttiin kahden kuukauden kuluttua sijoittamisesta toimittamaan tarkkailulähetteellä valtion mielisairaalaan, jossa häntä hoidettiin lähes vuoden ajan.

Selvityksen mukaan lasta hoidettiin valtion mielisairaalassa erityisen vaikeahoitoisena potilaana. Häntä hoidettiin hänen suostumuksensa mukaisesti erillään aikuisista, koska vuorovaikutuksen aikuisten kanssa ei katsottu olleen hänelle eduksi.

Asiassa hankitun Terveystieteiden tutkimuskeskuksen asiantuntijalausannon mukaan lapsen edun mukaista ei ollut hoitaa häntä aikuisten osastolla. Lausunnon mukaan lapsen edun mukaista ei ollut kuitenkaan hoitaa häntä myöskään millä tahansa nuorille tarkoitettulla psykiatrisella osastolla.

AOA Paunion käsityksen mukaan tutkittavana olleessa tapauksessa kävi konkreettisesti ilmi, että mitään sellaista lapsille ja nuorille tarkoitettua oikeuspsykiatrista taikka vaikeahoitoisten tai vaarallisten nuorten hoitoon erikoistunutta hoitopaikkaa ei ole olemassa, joka olisi ollut oikeaksi katsottava hoitopaikka kyseiselle lapselle. Hän oli aikaisemmin tutkinut omana aloitteenaan alaikäisten tahdosta riippumattoman psykiatrisen hoidon järjestämisestä ja todennut tuolloin (31.12.1997, dnro 1052/2/96), että erityinen ongelma on rajusti oireilevien, psykoottisten, vaikea-asteisesti väkivaltaisten sekä päihde- ja huumeongelmaisten nuorten hoidon järjestäminen.

AOA saattoi käsityksensä sosiaali- ja terveysministeriön tietoon ja hän pyysi ministeriötä ilmoittamaan hänelle 31.12.1999 mennessä, mihin toimenpiteisiin asia oli antanut aihetta.

Sosiaali- ja terveysministeriö ilmoitti asettaneensa työryhmän, jonka tulee 28.2.2000 mennessä selvittää alaikäisten tahdosta riippumattoman psykiatrisen hoidon järjestäminen kokonaisuudessaan ja laatia ehdotukset tarvittaviksi säädösmuutoksiksi. Ministeriö ilmoitti selvittävänsä työryhmän ehdotusten pohjalta myös alaikäisen psykiatrisen erityistason hoidon järjestämisen vaihtoehdot.

Alaikäisten tahdosta riippumattoman psykiatrisen hoidon järjestämisestä selvittänyt työryhmä jätti mietintönsä ministeriölle 10.3.2000. Työryhmä katsoi, että uusi alaikäisille tarkoitettu psykiatrisen hoitoyksikkö tarvitaan. Työryhmän mielestä tarkoituksenmukainen vaihtoehto on 12-paikkainen osasto, joka on jaettavissa kahteen kuusipaikkaiseen osastoon. Hoitoyksikön henkilökunta tulee mitoittaa vaativan hoidon asettamien tarpeiden mukaan. Yksikkö on tarkoituksenmukaista sijoittaa sellaisen hoitoyksikön yhteyteen, jossa on jo ennestään tietoa ja taitoa hoitaa vaarallisia ja vaikeahoitoisia potilaita ja josta voi saada tarvittavat tukipalvelut.

/H

Henkilöstömitoitus	R:AOA1
Kunta	D:395/4/98
Lapsi	A:15.11.1999
Päivähoito	
Ryhmäkoko	
Käsitys	

/O

Ryhmäkoot lasten päivähoidossa

Kantelijat arvostelivat päivähoidon järjestämistä Vantaan kaupungin Pähkinänsärkijän päiväkodissa ja yleisemminkin Vantaan kaupungissa. He kertoivat, että päiväkodissa oli useana päivänä viikossa 3 - 6 -vuotiaiden ryhmässä 22 lasta, joita hoiti kaksi aikuista. Kaksi aikuista hoiti myös 18 lapsen ryhmää, jossa oli viisi alle kolmevuotiasta. Ryhmässä oli kuitenkin ainoastaan kaksi aikuista keskellä päivää, koska toinen hoitaja oli yleensä aamu- ja toinen iltavuorossa.

AOA Paunio totesi ratkaisussaan seuraavaa.

Lasten päivähoidosta annetun asetuksen mukaan päiväkodissa tulee hoito- ja kasvatustehtävissä olla vähintään yksi (asetuksella erikseen säädettävät kelpoisuusehdot täyttävä) henkilö enintään seitsemää kokopäivähoidossa olevaa kolme vuotta täyttänyttä lasta kohden ja yksi (kelpoisuusehdot täyttävä) henkilö enintään neljää alle kolmevuotiasta kohden. Osapäivähoidossa olevia kolme vuotta täyttäneitä lapsia kohden tulee olla vähintään yksi (kelpoisuusehdot täyttävä) henkilö 13 lasta kohden. Kunta voi poiketa näistä suhdeluvuista, jos lasten keskimääräiset hoitopäivät ovat jatkuvasti huomattavasti vähäisemmät kuin toimintapäivät.

Vantaan kaupunki myönsi kantelun johdosta antamassaan lausunnossa, että tammi - helmikuussa 1998 Pähkinänsärkijän päiväkodissa oli tilanteita, joissa henkilöstön määrä ei ollut lasten päivähoidosta annetun asetuksen mukainen. Tämä johtui osin äkillisistä sairauslomista ja osin meneillään olleesta siivoustyön uudelleen mitoituksesta, minkä seurauksena uusia työntekijöitä ei ollut voitu palkata. Laitoshuoltajat toimivat sijaisina hoito- ja kasvatushenkilöstön vuosilomien ja lyhyiden sairauslomien aikana. Selvityksen mukaan laitoshuoltajat toimivat ryhmissä muutoinkin ja olivat lapsille tuttuja. Siivoustyön uudelleen mitoituksen jälkeen laitoshuoltajien määrää vähennettiin, mitä ennakoitiin siten, ettei määräaikaisia työsuhteita enää jatkettu tai tilalle palkattu toisia työntekijöitä.

Sosiaali- ja terveysministeriö esitti käsityksensä, että Pähkinänsärkijän päiväkodissa ei ollut päivähoitolain mukaista henkilöstömitoitusta tammi - helmikuussa 1998.

AOA:n näkemys asiasta oli sama. Hän korosti, että kunnan tulisi osoittaa päivähoitoon sellainen määrä voimavaroja, että lainsäädännössä asetetut edellytykset voidaan täyttää.

Hän korosti myös, että henkilökunnan tilapäisiin poissaoloihin tulee varautua etukäteen sijaisuusjärjestelyillä ja varahenkilöstöllä, jotta poissaolot eivät vaikuta päi-

vähoidon toimivuuteen ja tasoon. Tässä tapauksessa laitoshuoltajan äitiysloman sijaisuuteen sekä lastenhoitajan eläkejärjestelyistä aiheutuvaan varahenkilöstön tarpeeseen olisi tullut varautua jo hyvissä ajoin. Siivoustyön uudelleen mitoituksella ei voida oikeuttaa sitä, ettei henkilöstömitoitusta pystytä täyttämään. Hän otti lieventävänä seikkana huomioon sen, että hoitohenkilökunnan suhde lapsilukuun oli lainvastainen lyhytaikaisesti.

AOA saattoi käsityksensä Vantaan kaupunginhallituksen tietoon.

/V

A_lasten_päivähoidosta_6_§_1_mom._.(239/73)

A_lasten_päivähoidosta_6_§_2_mom.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Kansaneläkelaitos

R:AOA1

Oleskelulupa

D:1353/4/97

Työmarkkinatuki

A:6.4.1999

Huomautus

/O

Oleskeluluvan voimassaolo työmarkkinatuen maksatuksen edellytyksenä

Kantelija arvosteli työmarkkinatuen maksatuksessa noudatetun menettelyn oikeellisuutta Kansaneläkelaitoksen Nurmijärven paikallistoimistossa. Hänen aviomiehensä oleskelulupa oli päättynyt. Hänen työmarkkinatukensa maksatus oli tästä syystä keskeytetty. Hän oli kuitenkin hakenut uutta oleskelulupaa kolme viikkoa ennen oleskeluluvan päättymistä. Sen jälkeen kun uusi oleskelulupa oli esitetty paikallistoimistossa, työmarkkinatuen maksatus alkoi uudelleen.

AOA Paunio totesi ratkaisussaan, että paikallistoimistossa toimittiin lain ja Kansaneläkelaitoksen sisäisten ohjeiden vastaisesti, kun työmarkkinatuen maksatus keskeytettiin mainitulla perusteella.

Asumiseen perustuvan sosiaaliturvalainsäädännön soveltamisesta annetun lain (1573/93) 3 §:n 1 momentin mukaan sosiaaliturvalainsäädäntöä sovellettaessa henkilön voidaan katsoa asuvan Suomessa, jos hänellä on täällä vakituinen asunto ja koti ja jos hän pääasiallisesti oleskelee täällä. Lain 3 §:n 2 momentin mukaan Suomeen muuttavan henkilön voidaan katsoa asuvan Suomessa jo maahan tulosta lukien, edellyttäen, että hänen tarkoituksenaan on jäädä Suomeen vakituisesti asumaan ja että hänellä on voimassa oleva oleskelulupa, milloin sellainen lupa vaaditaan.

Kansaneläkelaitoksen ohjeiden (11/96) mukaan siinä tapauksessa, että oleskelulupa päättyy eikä uutta haeta, muuttuu oleskelu laittomaksi. Tämä merkitsee sitä, että jos henkilö on hakenut uutta oleskelulupaa entisen päätyttyä, hänen etuuksiensa maksamista tulee jatkaa edellyttäen, että hän täyttää niiden saamisen edellytykset, myös uuden oleskeluluvan hakuprosessin ajan. Vasta jos oleskelulupaa ei myönnetä, hänen oleskelunsa muuttuu laittomaksi eikä hänellä ole oikeutta vakuutetuille kuuluviin oikeuksiin.

Asumiseen perustuvan sosiaaliturvalainsäädännön soveltamisesta annetun lain 3 § ei sisällä yksityiskohtaisia sään-

nöksiä siitä, miten kyseisessä tapauksessa olisi tullut toimia eikä sitä voitu päätellä myöskään lainvalmisteluasiakirjoista. AOA:n mielestä tällaisessa tilanteessa Kansaneläkelaitoksen antamille soveltamisohjeille tuli antaa suuri painoarvo, koska lain toimeenpano oli laissa uskottu Kansaneläkelaitokselle.

Marraskuulta 1996 olevat ohjeet olivat AOA:n mielestä mainituilta osin täysin selvät. Ohjeet oli toimitettu aluekeskuksille ja paikallistoimistoille viimeistään joulukuussa 1996, joten niistä olisi tullut olla tietoisia myös paikallistoimistossa.

AOA antoi paikallistoimistolle huomautuksen sen lainvastaisesta menettelystä.

/V

L_asumiseen_perustuvan_sosiaaliturvalainsäädännön_soveltamisesta_3_§_1_mom._(1573/93)

L_asumiseen_perustuvan_sosiaaliturvalainsäädännön_soveltamisesta_3_§_2_mom.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Hyvä hallinto

R:AOA1

Työttömyyskassa

D:2710/4/97

Työttömyysturva

A:31.5.1999

Käsitys

/O

Työttömyyskassan velvollisuus toimia hyvän hallinnon periaatteiden mukaisesti työttömyysturva-asiassa

Kantelija arvosteli Lähi- ja Perushoitajien Työttömyyskassa virheellisten tietojen antamisesta hänen oikeudestaan työttömyysturvaan.

AOA Paunio katsoi asiassa esitetyn selvityksen perusteella, että kantelijalle oli annettu työttömyyskassan kirjallisissa vastauksissa virheellistä ja puutteellista tietoa hänen oikeudestaan työttömyysturvaan.

Hallitusmuodon 16 §:n mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti lain mukaan toimivaltaisessa viranomaisessa. Säännös velvoittaa viranomaisia toimimaan hyvän hallinnon periaatteiden mukaisesti asian käsittelemisessä. Hyvään hallintoon kuuluu muun muassa, että viranomaisen neuvoo asiakkaitaan toimivaltaansa kuuluvassa asiassa. Tästä on säädetty hallintomenettelylain (598/82)4 §:ssä.

Hallintomenettelylain mukaan viranomaisia, joissa hallintomenettelylakia sovelletaan ovat muun muassa Kansaneläkelaitoksen toimielimet. Hallintomenettelylaki velvoittaa siis Kansaneläkelaitosta sen käsitellessä työttömyysturvaa koskevia asioita. Työttömyyskassa ei sen sijaan ole hallintomenettelylaissa tarkoitettu viranomaisen eivätkä hallintomenettelylain säännökset koske työttömyyskassoja.

AOA totesi, että vaikka työttömyyskassa ei ole viranomaisen, se hoitaa julkista tehtävää käsitellessään lakisääteistä työttömyysturvaa koskevia asioita. Tämän vuoksi hän

piti puutteena sitä, että työttömyyskassat eivät ole lain mukaan velvoitettuja toimimaan hyvää hallintoa koskevien periaatteiden mukaisesti. Hän piti työttömän oikeusturvan kannalta epätyytyttävänä sitä, että hallintomenettelylain säännökset velvoittavat vain Kansaneläkelaitosta toimimaan työttömyysturva-asioissa hallintomenettelylaissa säädettyjen, hyvää hallintoa koskevien periaatteiden mukaisesti, mutta eivät sen sijaan työttömyyskassoja. Työttömän oikeus saada hyvän hallinnon vaatimusten mukaista palvelua riippuu siis siitä, käsitteleekö työttömyysturva-asian Kansaneläkelaitos vai työttömyyskassa.

AOA piti tärkeänä, että myös työttömyyskassoissa työttömyysturva-asiat käsitellään hyvän hallinnon vaatimuksia noudattaen ja että takeet tästä turvataan säätämällä asiasta sen edellyttämällä tavalla.

Sosiaali- ja terveysministeriön asiassa antaman lausunnon mukaan ministeriön tavoitteena on, että hallintomenettelylain säännösten soveltamisesta työttömyyskassojen toiminnassa saadaan annettua tarvittavat säännökset vuoden 1999 aikana. Tämän vuoksi AOA tyytyi kiinnittämään sosiaali- ja terveysministeriön huomiota käsitykseensä siitä, että työttömällä tulee olla yhtäläinen oikeus saada hyvän hallinnon vaatimusten mukaista palvelua työttömyysturva-asioissa siitä riippumatta, käsitteleekö asian Kansaneläkelaitos vai työttömyyskassa ja että takeet tästä on turvattava säätämällä siitä asian edellyttämällä tavalla.

Sosiaali- ja terveysministeriö ilmoitti 4.1.2000, että hallitus on 29.10.1999 antanut esityksen (HE 135/1999 vp.) eduskunnalle työttömyysturvalain ja työmarkkinatuesta annetun lain muuttamisesta. Hallituksen esityksen perusteella työttömyysturvalain 28 §:ään on lisätty uusi 7 momentti (1324/99). Sen mukaan työttömyyskassan on työttömyyspäiväraha-asiaa käsitellessään noudatettava soveltuvin osin hallintomenettelylain (598/1982) 4, 6, 6a, 8-12, 16-18, 20, 21, 23 ja 24 §:ssä ilmaistuja periaatteita. Työttömyysturvalain muutos (1324/1999) tuli voimaan 1.1.2000.

/V

HM_16_§

HallintomenettelyL_4_§_(598/82)

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Esteellisyys

R:AOA1

Työttömyyspäiväraha

D:1051/4/97

Työttömyysturvalautakunta

A:29.10.1999

Käsitys

/O

Työttömyysturvalautakunnan jäsenen esteellisyys

Kantelija katsoi muun muassa, että työttömyysturvalautakunnan työvoimaviranomaisia edustava jäsen oli esteellinen, koska hän oli ollut esittelijänä ja toisena allekirjoittajana työministeriön 12.11.1993 lähettämässä opiskelijan oikeutta työttömyyspäivärahaan koskevassa kirjeessä.

AOA Paunio totesi kannanottonaan tältä osin seuraavaa.

Työttömyysturvalain 39 §:n mukaan työttömyysturvaa koske-

vissa asioissa on muutoksenhakuelimenä ensimmäisessä as-
teessa työttömyysturvalautakunta, jonka jäsenenä on muun
muassa työvoimaviranomaisten edustaja. Työttömyysturvalau-
takunnan jäsenten esteellisyydestä on voimassa soveltuvien
osin, mitä tuomarin esteellisyydestä säädetään oikeuden-
käymiskaaren 13 luvussa. Tuomarin esteellisyyttä arvioi-
taessa on otettava huomioon myös Euroopan neuvoston piiris-
sä ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyn
yleissopimuksen (EIS) 6 artiklasta ilmenevät oikeudenmukai-
selle oikeudenkäynnille asetetut vaatimukset. Suomalaisessa
oikeuskäytännössä on omaksuttu periaate, että sosiaali-
vakuutuksen muutoksenhakuasteena toimivien lautakuntien
ratkaisumenettelyn on täytettävä myös nämä vaatimukset
(näin vakuutus-oikeuden päätös 6785/97/2880). Euroopan
ihmisoikeustuomioistuimen käytännön mukaan puolueettomuus-
vaatimuksella tarkoitetaan myös niin sanottua objektiivista
puolueettomuutta.

Työttömyysturvalautakunnan jäsenten kelpoisuusehtojen
määrittelyssä on pyritty turvaamaan päätöksenteossa tarvit-
tava riittävä ja monipuolinen asiantuntemus muun muassa
siten, että asian käsittelyyn osallistuu myös työvoimavi-
ranomaisten edustaja. Tästä huolimatta edellä tarkoitettua
vakuutus-oikeuden ratkaisusta voidaan päätellä, että päätök-
senteon tulee lakisääteisissä sosiaaliturva-asioissa olla
riippumaton eikä päätöksenteossa mukana olevien henkilöi-
den puolueettomuus saa vaarantua.

Tämän vaatimuksen täyttämiseksi työttömyysturvalautakunnas-
sa olevan työvoimaviranomaisten edustajan tulee AOA:n näke-
kemyksen mukaan olla sellainen työvoimahallinnon virkamies,
joka päätoimensa vuoksi ei ole vahvasti sidoksissa työttö-
myysturvalainsäädännön valmisteluun taikka kyseisen kentän
valvontaan. Se, että ministeriön korkea virkamies käsitte-
lee yksittäisiä asioita työttömyysturvalautakunnan jäsenenä
ja toimii siis lainkäyttäjänä sillä samalla sosiaaliturvan
alueella, jonka lainvalmisteluun, toimeenpanoon ja hallin-
toon hän osallistuu yhtäaikaaisesti päätoimessaan, saattaa
johtaa siihen, että luottamus hänen puolueettomuuteensa
vaarantuu.

AOA katsoi, että työministeriön 12.11.1993 lähettämä kirje
ei sisältänyt sitovia ohjeita. Kirjeessä oli kuitenkin tuo-
tu esiin työministeriön käsityksiä opiskelijan oikeudesta
työttömyyspäivärahaan. Koska kirjeen esittelijänä ja toise-
na allekirjoittajana oli työministeriön virkamies, joka
samalla toimi työttömyysturvalautakunnan jäsenenä, hänen
puolueettomuutensa saattoi AOA:n näkemyksen mukaan tässä
tilanteessa tulla kyseenalaiseksi.

Hän saattoi sosiaali- ja terveysministeriön sekä työminis-
teriön tietoon tämän käsityksensä.

/V

HM_16_§
EIS_6_Art.
TyöttömyysturvaL_39_§
OK_13_luku
Vakuutus-oikeuden_päätös_(6785/97/2880)

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Kansaneläkelaitos
Kohtuusperiaate
Luottamuksensuojan periaate
Päätoiminen opiskelija
Takaisinperintä
Työttömyyspäiväraha
Työvoimapolitiittinen lausunto
Yhdenvertaisuus
Käsitys

R:AOA1
D:1040/4/97
A:30.12.1999

/O

Kohtuus- ja luottamuksensuoja työttömyyspäiväraha-asiassa

Kantelija arvosteli sitä, että työvoimatoimikunnilla on eri paikkakunnilla erilainen oikeuskäytäntö niiden arvioidessa opiskelijan oikeutta työttömyysturvaan. Hänen mielestään henkilö katsotaan päätoimiseksi opiskelijaksi erilaisilla perusteilla eri työvoimatoimistoissa, minkä seurauksena opiskelijat joutuvat eriarvoiseen asemaan keskenään.

Kantelijan ilmaisi tyytymättömyytensä myös sen johdosta, että hänelle myönnetty työttömyysturvalain mukainen peruspäiväraha peruutettiin toisella paikkakunnalla, minkä lisäksi jo maksetut etuudet perittiin häneltä takaisin.

Tapahtumat

Kansaneläkelaitoksen Oulun toimisto myönsi myönteisen työvoimapolitiittisen lausunnon perusteella ilta- ja etäopiskelua harjoittavalle kantelijalle työttömyysturvalain mukaista peruspäivärahaa ja katsoi hänen olevan työmarkkinoiden käytettävissä. Kantelijan vaihdettua asuinpaikkaa Ylivieskan työvoimatoimikunta antoi kantelijaa kuulematta lausunnon, jossa se katsoi, että hän oli alusta asti ollut päätoiminen opiskelija eikä siis alunperinkään oikeutettu työttömyyspäivärahaan. Kansaneläkelaitoksen paikallistoimisto antoi työvoimapolitiittisen lausunnon perusteella päätöksen, jonka seurauksena kantelijan päiväraha keskeytettiin. Lisäksi häneltä perittiin osa jo maksetuista päivärahoista takaisin.

AOA Paunio totesi kannanottonaan seuraavan.

Päätoimisen opiskelija -käsitteen yhdenmukainen arviointi

Päätoimisen opiskelun käsitettä on nyttemmin lainsäädännössä täsmennetty, minkä seurauksena oikeuskäytäntö on aiempaa vakiintuneempi ja yhdenmukaisempi. Tästä syystä tilanteet, joissa henkilö katsotaan päätoimiseksi opiskelijaksi erilaisilla perusteilla eri työvoimatoimistossa, ovat lainmuutoksen jälkeen vähentyneet. Asia ei antanut aihetta tästä syystä toimenpiteisiin, mutta AOA totesi seuraavansa oikeuskäytäntöä tältä osin jatkossakin.

Työvoimapolitiittiset lausunnot

Hyvään hallintoon kuuluu muun muassa hallintomenettelylaisessa esiin tuodut asianosaisen kuuleminen ja viranomaisen selvittämisvelvollisuus. Kun on kysymys asianosaisen oikeuksien ja etuuksien vähentämisestä, tulee viranomaisen pyytää hakijan suostumus uuteen päätökseen. Koska työvoimatoimikunta tekee tosiasiallisen päätöksen siitä, onko

henkilö työmarkkinoiden käytettävissä ja siis oikeutettu työttömyyspäivärahaan, olisi toimikunnan tullut AOA:n mielestä pyytää kantelijan suostumus ennen kielteisen lausunnon antamista.

Sosiaalivakuutuksen alueella on otettava huomioon myös yleiset hallinto-oikeudelliset periaatteet. Näihin periaatteisiin kuuluu paitsi hallitusmuodon 5 §:n mukainen yhdenvertaisuusperiaate myös muun muassa kohtuusperiaate ja luottamuksensuojan periaate. Päätöstä tehtäessä on siis otettava huomioon hakijoiden tasavertaisen kohtelun lisäksi henkilön erityisolosuhteet ja se, että asianosaisen on voitava luottaa hänelle myönteisen viranomaispäätöksen pysyvyyteen.

AOA totesi, että henkilön tulee voida luottaa siihen ratkaisuun, jonka hän opiskelujensa alkuvaiheessa on saanut ainakin silloin, kun hän on itse kertonut etuuden perusteena olevat tiedot totuudenmukaisesti eikä ensivaiheessa annettu päätös ole selvästi virheellinen tai lainvastainen.

Tyydyttävänä ei AOA:n mielestä voida pitää tilannetta, jossa hakijalle annetaan esteetön työvoimapoliittinen lausunto opiskelujen alussa, mutta asuinpaikan muutoksen jälkeen, kesken opintojen, hänet katsotaankin uudenlaisen tulkinnan vuoksi päätoimiseksi opiskelijaksi ja työttömyyspäiväraha evätään.

Asianosaisen oikeuksien ja etuuksien vähentämiseen johtavia päätöksiä tulee harkita erityisen huolellisesti jo ensiasheen päätöksenteossa, koska etuuden poistaminen kesken opintojen saattaa johtaa esimerkiksi siihen, että asianosainen joutuu keskeyttämään opintonsa. Muutoksenhakuasteen myöhemmin antama mahdollinen myönteinenkään ratkaisu ei ehkä enää tuo korjausta jo keskeytyneisiin opintoihin. Tärkeää on myös se, että päätöksen perusteluissa tuodaan esiin tilanteen tulkinnanvaraisuus ja se, että kysymys on juuri tuohon asiaan liittyvistä erityisolosuhteista.

Takaisinperintä

Kansaneläkelaitosta sitoo työvoimapoliittinen lausunto, mutta takaisinperintäpäätöksen kohtuullisuusarvioinnin se voi tehdä itsenäisesti. AOA totesi, että kohtuusnäkökohdat tulisi sen tyyppisessä takaisinperinnässä, josta kantelijan etuusasiassa oli kysymys, ottaa erityisesti huomioon.

Kantelijan etuusasioiden käsittelyn kulku oli poikkeuksellisen hämmäntävä, koska hänelle ensin myönnettiin etuus, joka sittemmin peruutettiin, minkä lisäksi jo maksetut etuudet perittiin takaisin. Viranomaismenettely ei ollut AOA:n mielestä kantelijan työttömyysturva-asiassa luottamusta herättävää.

AOA kiinnitti Kansaneläkelaitoksen, Ylivieskan työvoimatoimiston, työministeriön ja työttömyysturvalautakunnan huomiota hyvän hallinnon periaatteisiin.

/V

HM_5_§
HM_13_§

HM_16_§

TyöttömyysturvaL_31_§_2_mom.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Mielentilatutkimus

R:AOA1

Potilas

D:2158/4/97

Yksityisyyden suoja

A:16.3.1999

Käsitys

/O

Mielentilatutkimuspotilaan yksityisyyden suoja

Kanteliija arvosteli sitä, että hänestä kysyttiin Vanhan Vaasan sairaalassa tietoja hänen vanhemmiltaan mielentilatutkimusta varten, vaikka hän ei ollut antanut lupaa tällaiseen yhteydenottoon.

Selvityksen mukaan sairaalassa noudatetaan sosiaali- ja terveyshallituksen vuonna 1992 antamia ohjeita mielentilatutkimuksesta. Ohjeiden mukaan tutkittavalle tulee heti mielentilatutkimuksen alussa selvittää muun muassa hänen oikeudellinen asemansa ja mielentilatutkimuksen luonne. Tutkittavalla ei ole velvollisuutta ilmoittaa lähteitä, joista häntä koskevia tietoja voidaan saada. Tietojen hankkimiseen esimerkiksi yksityishenkilöiltä olisi ohjeiden mukaan asianmukaista pyytää tutkittavan suostumus.

Kanteliija oli ilmoittanut vanhempiensa henkilötiedot eikä hän tässä yhteydessä ollut kieltänyt kyselykaavakkeen lähettämistä heille. Toisaalta asiakirjoihin ei ollut kirjattu hänen suostumustaan tietojen hankintaan vanhemmilta. Selvityksen mukaan sairaalassa lähetetään tutkittavan omaisille kyselylomake vain tutkittavan luvalla.

AOA Paunio viittasi päätöksessään hallitusmuodon 8 §:n säännökseen, jonka mukaan jokaisen yksityiselämä on turvattu ja totesi, että yksityiselämän suojan lähtökohtana on, että henkilöllä on oikeus elää omaa elämäänsä ilman viranomaisten tai muiden ulkopuolisten tahojen mielivaltaista tai aiheetonta puuttumista hänen yksityiselämäänsä. Yksityiselämän piiriin kuuluu muun muassa oikeus vapaasti solumia ja ylläpitää suhteita muihin ihmisiin ja ympäristöön sekä oikeus määrätä itsestään ja ruumistaan. Hän totesi, että voimassa olevassa lainsäädännössä ei ole nimenomaisia säännöksiä tietojen hankkimisesta mielentilatutkimusta varten esimerkiksi yksityishenkilöiltä tai tutkittavan työpaikoista. Tietojen hankkiminen voi näin ollen tapahtua hänen nähdäkseen vain tutkittavan suostumuksella.

Hän totesi edelleen, että saadun selvityksen perusteella kantelijan antaman suostumuksen olemassaolosta näytti olevan epätietoisuutta. Tällaisen epätietoisuuden poissulkemiseksi tietojen hankinnasta vastaavan lääkärin eli siis kyselylomakkeen allekirjoittajan tulee aina etukäteen huolella varmistaa, että lomake voidaan lähettää tutkittavan omaisille tämän nimenomaisella suostumuksella. Tutkittavan suostumus tulee myös asianmukaisesti kirjata häntä koskeviin asiakirjoihin.

AOA saattoi tämän käsityksensä Vanhan Vaasan sairaalan

nykyisen johtavan lääkärin ja asiassa selvityksiä antaneiden henkilöiden tietoon.

/V

HM_8_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Asiantuntijalausunto

R:AOA1

Potilas

D:617/4/97

Potilasasiakirja

A:31.8.1999

Sairaalahoido

Sydänsairaus

Yhdenvertaisuus

Huomautus

Käsitys

/O

Potilaan sydänsairauden hoitaminen

Kanteliija arvosteli edesmenneen äitinsä tutkimusta ja hoitoa Seinäjoen keskussairaalassa, Ähtärin aluesairaalassa ja Ähtärin terveyskeskuksessa. Hän pyysi oikeusasiamiestä tutkimaan muun muassa, hoidettiinkö hänen äitinsä sydänsairautta näissä terveydenhuollon toimintayksiköissä asianmukaisesti ja oliko dementia-olettamalla tai terveydenhuollon käytettävissä olevilla voimavaroilla vaikutusta tehtyihin ratkaisuihin.

Selvityksen mukaan potilaalla oli Ähtärin aluesairaalassa todettu vuonna 1993 sydämen hidas syke. Seinäjoen keskussairaalassa joulukuussa 1995 tehdyissä sydäntutkimuksissa hänen sydämensä rytmihäiriötä pidettiin sairaan sinuksen -oireyhtymänä. Potilaalle määrättiin terbutaliinilääkitys. Pyörtymis- tai huimausoireiden puuttuessa tahdistinhoitoa ei pidetty tarpeellisena ja potilas lähetettiin Ähtärin aluesairaalaan seurantaan rytmihäiriönsä vuoksi. Ensimmäinen kontrollikäynti suositeltiin tehtäväksi aluesairaalassa maaliskuussa 1996.

Potilas kävi aluesairaalassa osastonlääkärin vastaanotolla kaksi kertaa. Nämä käynnit tapahtuivat maaliskuussa ja toukokuussa 1996. Näitä vastaanottokäyntejä koskevissa sairauskertomusmerkinnöissä ei ole mainintoja potilaan sydän- ja verenkiertoelimistön tilasta. Seuraavaa kontrollikäyntiä aluesairaalaan suunniteltiin elokuulle. Potilas joutui maaliskuussa 1996 aluesairaalaan Ähtärin terveyskeskuksen läheteellä kaaduttuaan ja saatuaan olkaluun murtuman. Aluesairaalan sairauskertomuksesta puuttuvat kaatumista koskevat tapahtumatiedot.

Potilas hakeutui terveyskeskuslääkärin vastaanotolle kaatumisen vuoksi aluesairaalan ollessa suljettuna kesällä 1996. Hänen sydänkäyränsä rekisteröitiin, mutta uusia muutoksia ei havaittu. Terveyskeskuslääkäri päästi hänet kotiin antaen ohjeeksi ottaa uudelleen yhteyttä, mikäli uusia kaatumisia ilmenisi. Potilas kävi heinäkuun lopulla 1996 aluesairaalassa sydänkäyrätutkimuksessa. Sydänkäyrä otettiin suunniteltua elokuussa tapahtuvaa vastaanottokäyntiä varten. Hänet löydettiin kuolleen kotonaan elokuun alussa 1996.

AOA Paunio totesi ratkaisussaan potilaan hoidosta seuraavan.

Potilaan tutkimus ja hoito Seinäjoen keskussairaалassa

Terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen antaman lausunnon mukaan terbutaliini ei ollut täysin asianmukainen lääkevalinta potilaalle, jolla oli epäiltävissä pitkä QT-oireyhtymä. Lääkitys saattoi altistaa potilaan rytmihäiriöille ja siten sillä saattoi olla osuutta hänen kuolemassaan. Oikeusturvakeskuksen mukaan tahdistimen asentaminen potilaalle olisi ollut asianmukainen ja lääketieteellisesti perusteltu hoitomuoto.

AOA totesi omana käsityksensä, että keskussairaalan sisätautiosastonlääkärin olisi potilaan hoidosta vastuussa olleena lääkärinä tullut ottaa lääkevalinnassa huomioon se, että potilaalla oli epäiltävissä pitkä QT-oireyhtymä. Kyseistä lääkevalintaa ei hänen käsityksensä mukaan voitu pitää laadultaan hyvänä terveyden- ja sairaanhoitona. Hän antoi Seinäjoen keskussairaalan sisätautiosastonlääkärille huomautuksen tämän virheellisestä menettelystä.

Tahdistimen asentamisen osalta AOA totesi, että Oikeusturvakeskuksen pysyvät asiantuntijat olivat esittäneet eriäviä käsityksiä tahdistimen asentamisesta. Oikeusturvakeskuksen käsityksen, sen pysyvien asiantuntijoiden lausuntojen ja asiakirjoista saatavan muun selvityksen perusteella AOA ei voinut todeta potilaan sydänsairauden hoidossa keskussairaалassa menetellyn virheellisesti lukuun ottamatta hänelle määrättyä terbutaliinilääkitystä.

Potilaan tutkimus ja hoito Ähtärin aluesairaалassa

AOA käsityksen mukaan aluesairaalan olisi tullut selvittää potilaan kaatumisen syy hänen saadessaan olkaluun murtuman maaliskuussa 1996. Näin olisi tullut menetellä erityisesti siitä syystä, että hänen sydämensä rytmihäiriön seurannan vastuu oli siirretty nimenomaan aluesairaалalle.

Aluesairaalan sairauskertomuksen mukaan potilas tuli aluesairaalan osastonlääkärin vastaanotolle seuraavan kerran toukokuussa 1996. AOA:n käsityksen mukaan viimeistään tuolloin olisi tullut selvittää potilaan kaatumiseen liittyneet tapahtumatiedot, mikä olisi ollut ensiarvoisen tärkeää tahdistintarpeen arvioimisen kannalta.

AOA totesi, että vaikka potilaan rytmihäiriön seurannan vastuu oli siirretty aluesairaалalle, sen sisätautipoliklinikan edellä mainittua kahta vastaanottokäyntiä koskevissa sairauskertomusmerkinnöissä ei ollut lainkaan mainintoja hänen sydän- tai verenkiertoelimistönsä tilasta. Kyseisellä vastaanotolla osastonlääkäri ei myöskään tullut kinnut toukokuussa otettua sydänpäytä, kuten hänen olisi AOA:n käsityksen mukaan tullut tehdä. Osastonlääkäri määräsi seuraavan sydänpäytän otettavaksi vasta kolmen kuukauden kuluttua eli elokuussa 1996.

AOA yhtyi Terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen käsitykseen, jonka mukaan potilaan sydänsairauden seuranta ja seurannasta kirjatut sairauskertomusmerkinnät olivat puutteellisia aluesairaалassa. Sairauskertomusmerkinnöistä ei ilmennyt, että potilaalta olisi aktiivisesti tiedusteltu

esimerkiksi huimausoireita, mikä AOA:n käsityksen mukaan olisi kuulunut, erityisesti potilaan huonomuistisuuden huomioon ottaen, hänen tilansa asianmukaiseen seurantaan. Näin ollen AOA katsoi osastonlääkäriin seuranneen potilaan sydänsairautta puutteellisesti. Hän antoi huomautuksen Ähtärin aluesairaalan osastonlääkärille tämän virheellisesti menettelystä.

Potilaan tutkimus ja hoito Ähtärin terveyskeskuksessa

Potilas hakeutui aluesairaalan ollessa suljettuna Ähtärin terveyskeskukseen kaaduttuaan heinäkuussa 1996. Potilaasta otettiin tuolloin sydänekäyrä, jossa oli atk-diagnoosina "long QTc". Verrattuna terveyskeskuksessa aikaisemmin otettuun sydänekäyrään QT-aika oli edelleen pidentynyt.

Terveydenhuollon oikeusturvakeskus ei todennut virheitä tai laiminlyöntejä potilaan saamassa hoidossa terveyskeskuksessa. Asiakirjoista saatavan selvityksen perusteella AOA totesi kuitenkin omana käsityksenään, että olisi ollut asianmukaista lähettää potilas sydänekäyrän löydösten perusteella konsultaatioon Seinäjoen keskussairaalaan.

AOA saattoi tämän käsityksensä Ähtärinjärven kansanterveys-työn kuntayhtymän johtavan lääkärin tietoon.

Terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen pysyvän asiantuntijan lausunto

Kantelija arvosteli antamassaan vastineessa Terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen asiantuntijan lausuntoa ja totesi sen sisältävän "... hämmästyttävän paljon väittämiä, joille ei löydy asiakirjoista dokumentoitavissa olevaa pohjaa".

AOA totesi tältä osin asiassa seuraavan.

Keskussairaalan sairauskertomuksesta ilmenee, että siihen merkityt, potilaan hoitoa koskevat jatkohoito- ja seurantaohjeet annettiin tiedoksi jäljennöksinä potilaalle itselleen, aluesairaalalle ja terveyskeskukselle. Sen sijaan siitä ei ilmene, että näitä ohjeita olisi annettu potilaan omaisille, kuten pysyvä asiantuntija lausunnossaan ilmoitti. Näin ollen asiantuntijalausunto oli AOA:n käytettävissä olevan selvityksen nojalla arvioiden tältä osin virheellinen.

Asiantuntijalausunnossa esitetty näkemys potilaan tutkimuksesta ja hoidosta viittasi priorisointiin ja dementia-oletaman ohjaavaan vaikutukseen potilaan sydänsairauden seurannassa ja hoidossa. AOA totesi hallitusmuodon yhdenvertaisuussäännöksestä johtuvan, että jokaisella sairastuneella tulee lähtökohtaisesti olla yhtäläinen oikeus hoitoon. Vaikka potilaalla ei ole ns. subjektiivista oikeutta terveydenhuollon palveluihin, lukuun ottamatta oikeutta kii-reelliseen sairaanhoitoon, kunnalla on erikoissairaanhoito-laissa säädetty velvollisuus huolehtia siitä, että sen asukas saa tarpeellisen erikoissairaanhoidon erikoissairaanhoitolain mukaisesti. Tämä velvollisuus merkitsee AOA:n käsityksen mukaan sitä, että laadultaan hyvä terveyden- ja sairaanhoito on annettava kaikille niille, jotka ovat lääketieteellisin perustein hoidon tarpeessa.

AOA:n käsityksen mukaan dementia-olettamalla ei siis voida oikeuttaa hoidon kulkua ja hoidossa tehtyjä ratkaisuja. Myös dementiaa sairastavalla tulee olla oikeus saada sydänsairautensa potilaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa tarkoitettua, hänen terveydentilansa edellyttämää laadultaan hyvää hoitoa.

AOA totesi, että asiantuntijalausunnossa esitetty käsitys lähti siitä olettamasta, että potilaan sairaudeksi oli diagnostisoitu dementia. Selvityksen mukaan näin ei ollut asianlaita. Tältä osin lausunto näytti siis perustuvan virheelliselle lähtökohdalle.

AOA:n käsityksen mukaan asiakirjoista saatava selvitys ei kuitenkaan tukenut sitä asiantuntijalausunnossa esitettyä näkemystä, että dementia-olettama olisi vaikuttanut potilaan tutkimuksia ja hoitoa koskeviin ratkaisuihin. Mitä tuli pysyvän asiantuntijan viittaukseen kustannussäästöistä, AOA totesi, että asiakirjoista käytettävissä olevasta selvityksestä ei saatu näyttöä siitä, että kustannussyyt olisivat vaikuttaneet potilaan tutkimuksia ja hoitoa koskeviin ratkaisuihin.

Kantelija totesi vastineessaan, että asiantuntijalausunnossa esitetyt väitteet olivat monilta osin myös vainajaa ja omaisia loukkaavia. AOA otti pysyvän asiantuntijan menettelyn asianmukaisuuden muun muassa tältä osin erikseen arvioitavaksi. Asia on selvittelyn alaisena.

/V

HM_5_§

PotilasL_3_§_(785/92)

PotilasL_6_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Hoitopaikka

R:AOA1

Maksusitoumus

D:1857/4/97

Potilas

A:27.9.1999

Psyykkisesti sairas

Päätöksen perusteleva

Vammaisuus

Käsitys

/O

Psyykkisesti sairaan ja fyysisesti vammaisen potilaan hoitopaikka ja maksusitoumuspäätöksen perusteleva

Kantelijat arvostelivat Helsingin kaupungin terveysvirastoa siitä, ettei heidän tyttärensä ollut sijoitettu hoitoon asianmukaisesti huomioon ottaen hänen psyykinen sairautensa ja fyysinen vammansa.

Potilaan hoitopaikka

Kantelijoiden tytär oli sidottu pyörätuoliin ja sairasti skitsofreniaa. Tarkoituksenmukaisin hoitopaikka hänelle olisi ollut Hesperian sairaalan osasto T-11. Häntä ei kuitenkaan voitu sijoittaa sinne, koska tuolla osastolla tulee kyetä liikkumaan omatoimisesti palohälytys- ja pelastustilanteissa. Hänet oli sijoitettu Nikkilän sairaalan pitkäaikaishoitotilaiden osastolle, jossa häntä voitiin par-

haiten tukea hänen perussairautensa, skitsofrenian, hoidossa. Hänen fyysinen vammansa huomioiden tämä oli selvityksen mukaan hänelle paras hoitopaikka.

Helsingin terveystoimi totesi lausunnossaan, että fyysisesti vammaiset psyykkisesti sairaat ovat hoitopaikkoihin sijoittumisen osalta väliinputoajaryhmä. Psykiatriset sairaalat ja kuntoutuskodit on suunniteltu fyysisesti suhteellisen omatoimiselle henkilölle.

Helsingin terveystoimi on kuitenkin selvityksiensä mukaan ollut osaltaan edesauttamassa Niemikotiyhdistyksen hanketta rakentaa hoitokoti sellaisille psyykkisesti ja fyysisesti vajaakykyisille henkilöille, joiden ei odoteta kuntoutuvan asteittaisesti itsenäisesti eläviksi. Fyysisesti vammaisten psyykkisesti sairaiden henkilöiden tukipalveluiden tarve on myös huomioitu Helsingin terveystoimen ja sosiaaliviraston yhteistyönä toukokuussa 1999 valmistuneessa työryhmäraportissa "Suunnitelma palvelurakennemuutoksen hallitukseksi toteuttamiseksi psyykkisesti sairaiden henkilöiden asumis- ja tukipalvelujen järjestämisessä vuosina 1999 - 2003".

AOA totesi, että kantelijoiden tytär oli joutunut psyykkisesti sairaana hoitopaikan suhteen fyysisen vammansa vuoksi eri asemaan kuin muut psyykkisesti sairaat. Hän totesi kuitenkin, että sekä yleisellä tasolla että tässä yksittäistapauksessa oli pyritty asianmukaisesti edistämään tarkoituksenmukaisten hoitopaikkojen saamista psyykkisesti sairaille liikuntavammaisille henkilöille. Kenenkään yksittäisen virkamiehen ei voitu katsoa menetelleen tässä asiassa lainvastaisesti tai virheellisesti.

Maksusitoumuspäätöksen perusteleminen

Kantelua tutkittaessa kävi ilmi, että hoidosta annettua kielteistä maksusitoumuspäätöstä ei ollut perusteltu hallintomenettelylain edellyttämällä tavalla. Tämän vuoksi maksusitoumuspäätöksen perusteleminen otettiin omaksi aloitteeksi tutkittavaksi.

Helsingin kaupungin terveystoimen läntisen terveyskeskuksen vs. terveystoimen johtaja oli hylännyt kantelijan hakemuksen maksusitoumuksesta yksityisessä asumispalvelukodissa asumisesta. Päätöksessä oli viitattu liitteenä oleviin lääkärintuomioihin sekä ylilääkärin antamaan kielteiseen lausuntoon. Lausunnolla oli tarkoitettu puhelimesta ilmoitettua ja maksusitoumusanomukseen käsin kirjoitettua vapaaehtoista kannanottoa, jota oli lähes mahdoton lukea epäselvän käsialan vuoksi.

AOA totesi, että päätöksen tulee aina sisältää perustelut ratkaisuun vaikuttaneista seikoista. Tätä edellyttää hallintomenettelylain 24 §, jonka nojalla päätös on perusteltava ilmoittamalla sen perusteena olevat pääasialliset tosiseikat sekä säännökset ja määräykset. Perusteluvollisuus on myös hallitusmuodon 16 §:n mukainen hyvän hallinnon eräs keskeinen tae.

Päätöksestä tulisi AOA:n mukaan myös käydä ilmi, ovatko hoitopaikkaan pääsyn epäämisen syynä olleet pääasiallisesti lääketieteelliset seikat vai terveydenhoitopiirin ta-

loudellinen tilanne, vai molemmat. Tämä on erityisen tärkeää sen vuoksi, että henkilöllä on mahdollisuus harkita, haluaako hän kenties hakeutua, mikäli hänellä on siihen mahdollisuuksia, yksityisten palveluiden piiriin.

AOA saattoi käsityksensä terveystohtajan virheellisestä menettelystä Helsingin terveystohtajan ja terveystohtajan tietoon ja kiinnitti vastaisen varalle huomiota siihen, että maksusitoumuspäätökset tulee perustella hallintomenettelylain 24 §:n edellyttämällä tavalla.

/V

HM_5_§
HM_16_§
HM_16a_§
HallintomenettelyL_24_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Itsemääräämisoikeus	R:AOA1
Opetuspotilas	D:2528/4/97
Potilasasiakirja	A:19.10.1999
Sairaalahoito	
Huomautus	
Käsitys	

/O

Potilaan suostumus toimia opetuspotilaana

Kantelija arvosteli sitä, että hän oli joutunut Tampereen yliopistollisessa sairaalassa opetuspotilaaksi ilman omaa suostumustaan. Hänelle ei ollut kerrottu etukäteen, että lääketieteen opiskelija osallistuisi hänelle anestesiassa suoritettavaan intubaatiotoimenpiteeseen. Hän sai asian selville vasta myöhemmin. Sairauskertomukseen ei ollut myöskään tehty tästä merkintää.

Selvityksen mukaan lääketieteen ja sairaanhoidon opiskelijat olivat mukana hänelle suoritettussa toimenpiteessä. Sairanhoidon opiskelija oli leikkaus- ja anestesiahoitajan ohjauksessa. Hän suoritti leikkauksessa anestesiahoitajan tehtäviä ja huolehti intubaatiotuubin asennosta yhdessä anestesia-alääkärin kanssa. Lääketieteen opiskelijan opetuksesta vastasi anestesiaosaston osastonlääkäri. Osastonlääkärin mukaan suostumuksen kysyminen oli jäänyt häneltä ja kandidaatilta tekemättä. Suostumusta ei ollut pyydetty, koska kandidaattien osallistuminen anestesiatoimintaan ei ollut säännöllistä.

AOA Paunio totesi kanteluun antamassaan päätöksessä muun muassa seuraavaa.

Opetuksen kohteena oleminen edellyttää potilaan asemasta ja oikeuksista säädetyn lain 6 §:n mukaan, että potilas on siihen suostunut. Jotta potilas voisi antaa pätevän suostumuksensa, hänelle tulee ennen hoitotoimenpidettä tehdä selkoa opetustilanteesta suoritettavan toimenpiteen merkityksestä ja vaikutuksista sekä hoitoon liittyvästä opetuksen osuudesta ja tapahtumien kulusta opetuksen aikana. Ennen opetustilannetta tulee varmistua potilaan suostumuksesta ja siitä että tämä on ymmärtänyt hänelle annetun selostuksen perusteella opetustilanteen tapahtumat. Riittävää ei ole se, että opetuksesta vastuussa oleva henkilö ja oppilas

yksinomaan esittäytyvät potilaalle.

Kanteliija oli joutunut Tampereen yliopistollisessa sairaalassa opetuspotilaaksi ilman omaa suostumustaan. Menettelyä oli pidettävä potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 6 §:n vastaisena. Lainvastaisesta menettelystä olivat vastuussa opetuksesta vastanneet osastonlääkäri sekä leikkaus- ja anestesiahoitaja. AOA antoi heille huomautuksen heidän lainvastaisesta menettelystään.

Saadun selvityksen mukaan opiskelijoiden osallistumisesta ei ollut tehty erikseen merkintää potilaan sairauskertomukseen. Potilaan oikeuksista annetun lain taikka sen nojalla annettujen määräysten perusteella ei AOA:n mukaan voida asettaa ehdotonta velvollisuutta kirjata läsnäolleet opiskelijat potilaan sairauskertomukseen. Sen sijaan potilasasiakirjojen tarkoituksen huomioon ottaen voitiin edellyttää, että hoitotoimenpiteitä suorittavat henkilöt, myös opiskelijat, merkitään sairauskertomukseen. AOA kiinnitti sairaalan huomiota käsitykseensä asianmukaisista hoitotoimenpidettä koskevista merkinnöistä.

Käytäntöä sairaalassa oli saadun selvityksen mukaan muutettu tapahtumien jälkeen siten, että potilaille lähetetään tiedustelu opetuspotilaana toimimisesta samalla kun heidät kutsutaan sairaalaan. Tarkoituksena on, että potilaat toisivat sairaalaan tullessaan myönteisen tai kielteisen kirjallisen vastauksen tiedusteluun.

AOA:n mukaan tämä käyttöön otettu uusi tiedustelu ei yksinään täytä potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 5 §:n mukaista selontekovelvollisuutta. Jotta potilas voisi harkita suostumisestaan opetuspotilaaksi, hänellä tulisi sitä ennen olla riittävästi tietoja opetustilanteessa suoritettavien toimenpiteiden merkityksestä ja vaikutuksista sekä niihin liittyvistä riskitekijöistä ja mahdollisista komplikaatioista.

AOA pyysi yliopistollista sairaalaa ilmoittamaan 30.12.1999 mennessä toimenpiteistä, joihin sairaalassa oli ryhdytty opetuspotilaan suostumuksen hankkimiseksi ja hänen tiedonsaantioikeutensa turvaamiseksi anestesiayksikön lisäksi myös muissa sairaalan yksiköissä ja muiden kuin lääketieteen opiskelijoiden harjoittelun kohteena.

/V

PotilasL_5_§
PotilasL_6_§
EOA:n_JS_7_§_3_mom.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Hampaiden oikomishoito	R:AOA1
Kuntayhtymä	D:899/4/97
Lapsi	A:5.11.1999
Potilas	
Yhdenvertaisuus	
Huomautus	

/O

Hampaiden oikomishoidon järjestäminen

Vanhemmat arvostelivat lastensa hampaiden oikomishoidon

järjestämistä Mäntän seudun kansanterveystyön kuntayhtymän hammashoitolassa. Heitä ei ollut heidän kertomansa mukaan neuvottu riittävästi ja asianmukaisesti terveyskeskuksessa. Kuntayhtymä oli ohjannut vanhempia käyttämään ainoastaan yhden nimeltä mainitun oikomishoidon erikoishammaslääkärin palveluja eikä kuntayhtymä ollut näin ollen tarjonnut vaihtoehtoja hoitopaikan ja hoitavan erikoishammaslääkärin valinnassa. Vanhemmat katsoivat tulleen kohdelluiksi epäoikeudenmukaisesti, koska he olivat joutuneet itse kustantamaan sellaisia hoitoja, jotka joissakin kunnissa olisivat olleet maksuttomia. Hampaiston oikomishoidon korvaamisesta kuntayhtymässä annetut kuntayhtymän ohjeet olivat vanhempien mukaan lainvastaisia.

Hampaiden oikomishoitoa koskevat ohjeet

Mäntän seudun kansanterveystyön kuntayhtymän yhtymähallitus oli hyväksynyt vuonna 1996 hampaiden oikomishoidon suunnitelman. Sen mukaan purentavirheiden vaikeusastetta ja hoidon tarvetta kuvattiin pistein 2 - 10. Lisäksi suunnitelmassa määriteltiin, mitkä hoidot tehtiin terveyskeskuksen hammaslääkäreiden toimesta ja mitkä olivat vaikeusasteeltaan sellaisia, että ne vaativat erikoishammaslääkärिताsoista hoitoa. Vaativa oikomishoito hankittiin tarvittaessa erikoishammaslääkäriltä maksusitoumuksella ostopalveluna.

Ulkopuolisilta ostettavasta 10 pisteen hoidon tarpeeseen perustuvasta oikomishoidosta aiheutuneet kustannukset korvattiin 100 prosenttisesti, mutta melkein yhtä vaikeasta yhdeksän pisteen hoidon tarpeen kustannuksista vain 20 prosenttia. Ohje merkitsi sitä, että yhdeksän pisteen oikomishoidon tarpeessa olevilla potilailla oli 80 prosentin suuruinen oikomishoidon kustannusten omavastuuosuus. Huoltajille tarkoitettussa tiedotteessa kuntayhtymä totesi voineensa tarjota viime vuosina oikomishoitoa potilaille, jotka olivat saaneet arvioinnissa pistemäärän 7 tai enemmän.

AOA Paunio totesi oikomishoitoa koskevista kuntayhtymän ohjeista ja käytännöstä kannanottonaan seuraavan.

Kuntayhtymä sulki tosiasiaassa järjestämisvastuunsa ulkopuolelle erikoishammaslääkäritasoisen oikomishoidon (lukuun ottamatta kaikkein vaativinta oikomishoitoa) ja jätti sen pelkästään yksityissektorin hoidettavaksi. Niissä tapauksissa, joissa terveyskeskushammaslääkärin osaaminen ei riittänyt potilaan hoitamiseen tai kun kysymyksessä ei ollut kaikkein korkeimpaan hoidontarveluokkaan kuuluva potilas, terveyskeskus vetäytyi hoitovastuusta. Tällä tavoin kuntayhtymä ei AOA:n käsityksen mukaan voinut menettellä.

AOA totesi, että hampaiden tutkimuksen ja hoidon täsmällistä sisältöä ja laajuutta ei ole säädetty laissa. Siitä, millaista ja millä tavoin hampaiston oikomishoitoa kunnassa toteutetaan, kunta voi siis tietyissä rajoissa itse päättää.

Hankkimiansa sosiaali- ja terveysministeriön sekä sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksen (Sta-

kesin) asiantuntijalausuntojen perusteella AOA totesi, että terveydellisin perustein suoritettava hampaiston oikomishoito on osa suun perusterveydenhuoltoa tai erikoissairaanhoitoa. Hänen käsityksensä mukaan alle 19-vuotiaiden hampaiden oikomishoidossa on kysymys kunnan järjestämisvastuuseen kuuluvasta lakisääteisestä tehtävästä. Palveluiden saatavuuden perusteena tulee olla potilaan terveydentilan edellyttämä, lääketieteellisesti perusteltu hoidon tarve eikä terveyskeskuslääkärin osaaminen.

AOA totesi myös, että ne tutkimukset ja hoidot, joita ei voida toteuttaa kuntayhtymän omassa terveyskeskuksessa, tulee järjestää sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionosuudesta annetussa laissa edellytetyllä tavalla esimerkiksi ostamalla ne yksityiseltä palveluntuottajalta.

AOA totesi käsityksensä, että koska alle 19-vuotiaiden kansanterveyslaissa tarkoitettu hammashuolto on sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain mukaan maksutonta ja koska kyse oli lapsen terveydentilan edellyttämästä, lääketieteellisesti perustellusta hoidosta, omavastuuosuus oli tältä osin lakiin perustumaton. Hän antoi kuntayhtymän yhtymähallitukselle huomautuksen kuntayhtymän ohjeita koskevasta lainvastaisesta ja virheellisestä menettelystä.

Potilaiden ohjaaminen yksityishammaslääkärille

Oikomishoitoa tarvitsevat potilaat ohjattiin terveyskeskuksen toimesta käyttämään ainoastaan yhden oikomishoidon erikoishammaslääkärin yksityisvastaanotollaan antamia palveluita. Tämä sama lääkäri oli määritellyt terveyskeskuksen konsulttina lasten hampaiden purentavirheiden vaikeusasteet.

AOA katsoi tällaisen järjestelyn vaarantaneen luottamuksen terveyskeskuksen käyttämän konsultin puolueettomuuteen eikä hänen mielestään yksityiseen hoitoon ohjaamisessa ollut toimittu tasapuolisesti. Hän antoi huomautuksen johtavalle lääkäriin ja vastaavalle hammaslääkärille virheellisestä menettelystä.

/V

HM_5_§
PotilasL_3_§_(785/92)
KansanterveysL_5_§
KansanterveysL_14_§_1_mom._4_kohta
ErikoissairaanhoitoL_3_§
AsiakasmaksuL_5_§_1_kohta

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Erikoissairaanhoito	R:AOA1
Neuvontavollisuus	D:2524/4/97
Potilas	A:26.11.1999
Sairaanhoitopiiri	
Käsitys	

/O

Potilaan oikeus saada tarpeellista erikoissairaanhoitoa

Vaasan terveyskeskuksen terveyskeskuslääkäri lähetti po-

tilaan silmävaivan vuoksi Vaasan keskussairaalan tarkempia tutkimuksia varten. Keskussairaalan silmätautien osaston ylilääkäri palautti lähetteen potilaalle ja lähettäneelle lääkärille merkinnöin, joiden mukaan potilasta suositeltiin hakeutumaan yksityislääkärin vastaanotolle näöntarkastusta varten silmäpoliklinikan kovan potilasruuhkan vuoksi.

Potilas hakeutui silmävaivansa takia kuukauden kuluttua uudelleen terveyskeskuslääkärin vastaanotolle. Toinen terveyskeskuslääkäri tutki hänet ja konsultoi keskussairaalan silmälääkärinä. Tuolloin ilmeni, että potilas olisi päässyt keskussairaalaan noin kahden kuukauden kuluttua. Uutta lähetettä ei kirjoitettu, koska potilas päätti tuolloin hakeutua yksityisen silmälääkärin vastaanotolle.

Sairaanhoitopiiristä saadun selvityksen mukaan keskussairaalassa oli silmäpotilaiden hoidossa silmälääkäripulan vuoksi keskitytty leikkauspotilaiden hoitoon, koska siten oli saatu potilaille paras mahdollinen hyöty niukasta lääkärikapasiteetista.

AOA Paunio totesi Vaasan sairaanhoitopiirin kuntayhtymän menettelystä seuraavan.

Lähete palautettiin potilaalle seuraavin merkinnöin varustettuna: "Suos. koht. privaattisilmälääkärille näkö tarkastukseen silmäpoliklinikan kovan potilasruuhkan vuoksi". Selvityksestä ei ilmennyt, että potilas olisi saanut muuta tietoa lähetteen palauttamisen syistä tai että häntä olisi muutoin neuvottu tai ohjattu.

Potilaan asemasta ja oikeuksista annettu laki kuitenkin edellyttää, että potilasta neuvotaan ja ohjataan asianmukaisesti, jos häntä ei voida ottaa tutkimukseen tai hoitoon. Potilasta olisi lähetteen palauttamisen yhteydessä tullut neuvoa ja ohjata tapahtunutta asianmukaisemmin. Riittävänä informaationa ei voida pitää palautettuun lähetteeseen kirjoitettua kannanottoa silmäpoliklinikan kovasta potilasruuhkasta. Asianmukaiseen neuvontaan ja ohjaukseen olisi kuulunut ohjaus kääntyä myös terveyskeskuksen puoleen, koska sairaanhoitopiiri ei voinut edellä esitetystä syistä järjestää potilaalle tarpeellista erikoissairaanhoitoa.

AOA saattoi Vaasan sairaanhoitopiirin johtajaylilääkärin tietoon käsityksensä sairaanhoitopiirin velvollisuudesta asianmukaisesti neuvoa ja ohjata potilasta.

Vaasan terveyskeskuksen menettelystä AOA totesi seuraavan.

Potilas tarvitsi ensimmäisen terveyskeskuksessa suoritettujen tutkimusten jälkeen kiistattomasti silmätautien erikoislääkärin suorittamaa tutkimusta. Tällaisen tarpeellisen tutkimuksen järjestämisvastuu kuuluu erikoissairaanhoitolain mukaan potilaan kotikunnalle. Kunta voi järjestää terveydenhuoltoon kuuluvat tehtävät sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionosuudesta annetussa laissa säädetyillä vaihtoehtoisilla tavoilla. Erikoissairaanhoitolain mukaan kunta voi sopia palvelujen ostamisesta sellaiselta sairaanhoitopiiriltä, johon se ei kuu-

lu. Erikoissairaanhoidon mukaan henkilön kotikunnan on huolehdittava siitä, että henkilö saa tarpeellisen erikoissairaanhoidon tuon lain mukaisesti.

Vaasan terveyskeskuksen olisi tullut lähetteen palauttamisen vuoksi ryhtyä toimenpiteisiin tarpeellisen erikoissairaanhoidon järjestämiseksi potilaalle. Näin ei tapahtunut eikä terveyskeskus siis arvioinut tilannetta potilaan kohdalla tuossa vaiheessa uudelleen. Terveyskeskuksen me-
nettely oli virheellinen siinä, että se ei suorittanut tätä arviointia heti lähetteen palauttamisen jälkeen. Terveyskeskus ryhtyi näihin toimenpiteisiin vasta, kun potilas itse hakeutui silmävaivansa takia kuukauden kuluttua uudelleen terveyskeskuslääkärin vastaanotolle.

AOA saattoi Vaasan terveyskeskuksen johtavan ylilääkärin tietoon käsityksensä terveyskeskuksen velvollisuudesta arvioida potilaan tilanne uudelleen heti lähetteen palauttamisen jälkeen.

/V

HM_15_§_3_mom.
PotilasL_3_§_(785/92)
PotilasL_4_§
KansanterveysL_5_§
KansanterveysL_14_§
ErikoissairaanhoidoL_3_§
SVOL_4_§_1_mom._(733/92)

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Lääketieteellinen peruste	R:AOA1
Poikalapsi	D:1664/4/97
Yliopistollinen sairaala	A:30.11.1999
Ympärileikkaus	
Käsitys	

/O

Poikalasten ympärileikkaus ilman lääketieteellistä perustetta

Kantelija arvosteli yliopistollisten sairaaloiden suorittamia, ilman lääketieteellistä perustetta tehtyjä poikalasten ympärileikkauksia. Hän pyysi oikeusasiamiestä selvittämään, tehdäänkö maassamme julkisin verovaroin rahoitetuissa sairaaloissa etnisen kulttuuri-identiteetin vaatimia terveiden poikien ympärileikkauksia ja millä tavoin verovarojen käyttöä tähän tarkoitukseen perustellaan tilanteessa, jossa samanaikaisesti monet sairaat joutuvat jonottamaan tarpeellisiin, välttämättömiin ja kiireellisiin leikkauksiin.

AOA Paunio totesi kannanottonaan tässä asiassa seuraavan.

Lääketieteellisten asiantuntijalausuntojen perusteella on pääteltävissä, että poikien ympärileikkauksella ei ole selkeitä myönteisiä terveydellisiä vaikutuksia. Sen sijaan toimenpiteellä saattaa olla jossain määrin epätoivottuja jälkiseurauksia. Komplikaatioiden riski saattaa olla toimenpiteen suorittamistavasta ja lapsen iästä riippuen jopa 4 %:n suuruusluokkaa. Myös laadultaan vakavat komplikaatiot ovat mahdollisia.

Poikalasten ympärileikkauksessa ilman lääketieteellistä

perustetta ei ole kysymyksessä sairauden hoito eikä sitä myöskään suoriteta Suomessa sairauden ennaltaehkäisyn taroituksessa. Toimenpide ei tällöin ole kunnan järjestämisvelvollisuuden alainen erikoissairaanhoitolain mukainen sairauden ehkäisyyn, tutkimiseen taikka hoitoon kuuluva terveydenhuollon palvelu eikä se myöskään ole kansanterveyslain mukainen kunnan asukkaittensa sairaanhoidon järjestämiseen liittyvä kansanterveystyöhön kuuluva tehtävä.

Julkisen terveydenhuollon toimintayksiköillä ei siten ole potilaan asemasta ja oikeuksista annettu laki sekä kuntien terveyden- ja sairaanhoidon järjestämisvelvoitteita koskeva lainsäädäntö huomioon ottaen velvollisuutta toimenpiteen suorittamiseen.

Toinen ja vaikeampi kysymys on, onko julkisen terveydenhuollon toimintayksiköillä ylipäätään oikeutta suorittaa toimenpide lapsen vanhempien pyynnöstä.

Käsitykset poikkeavat siinä suhteessa, onko suostumuksen antamiseen kykenemättömän pienen lapsen koskemattomuuteen puuttuminen uskonnon harjoittamisen vapauden turvaamiseksi oikeudellisesti hyväksyttävää.

Tässä arvioinnissa on otettava huomioon se, että poikalasten ympärileikkauksesta ilman lääketieteellistä perustetta ei ole olemassa asiasta annettuja nimenomaisia säännöksiä ja määräyksiä. Sosiaali- ja terveysministeriö on 1990-luvun alkupuolella esittänyt, että toimenpiteen suorittamiseen suhtauduttaisiin kunnallisessa terveydenhuollossa myönteisesti. Nämä seikat huomioon ottaen poikien ympärileikkauksia suorittaneiden terveydenhuollon toimintayksiköiden ei voida katsoa menetelleen sillä tavoin lainvastaisesti, että laillisuusvalvojalla olisi syytä ryhtyä niiden menettelyn johdosta toimenpiteisiin.

Vaikka julkisessa terveydenhuollossa suoritettuja poikien ympärileikkauksia ei voida pitää edellä sanotuista syistä selkeästi lainvastaisina, toimenpiteen suorittamiseen pienelle lapselle tulisi AOA:n käsityksen mukaan suhtautua kuitenkin erittäin suurella varauksella siitäkin huolimatta, että uskonnon harjoittamisen oikeutta tulee kunnioittaa sekä erilaisia kulttuureja ja uskontoja arvostaa.

Edellä sanottu varauksellinen suhtautuminen on perusteltu sen vuoksi, että julkisella vallalla on suomalaisessa oikeusjärjestyksessä erityinen velvollisuus lapsen suojeleluun ja huolenpitoon, mihin voidaan katsoa kuuluvan keskeisesti myös lapsen koskemattomuuden turvaaminen. Hallitusmuotomme velvoittaa julkista valtaa kohtelemaan lapsia aikuisväestöön nähden tasa-arvoisina ja lähtökohtaisesti täysimääräiset perusoikeudet omaavina yksilöinä.

Suomi on myös allekirjoittanut Euroopan neuvoston ihmisoi-keuksia ja biolääketiedettä koskevan yleissopimuksen, jonka ratifioimista valmistellaan. Eräs tämän sopimuksen lähtökohdista on, että suostumukseen kykenemättömän henkilön - siis myös pienen lapsen - koskemattomuuteen voidaan puuttua vain, jos toimenpiteestä on hänelle välitöntä hyötyä. Lääketieteellisten asiantuntijoiden näkemysten perusteella ilman lääketieteellisiä perusteita tehdyistä

ympärileikkauksista ei ole poikalapselle ainakaan välitöntä terveydellistä hyötyä.

Perusoikeusuudistuksen yhteydessä on suoritettu intressivertailua uskonnon harjoittamisen oikeuden ja lapsen ruumiillisen koskemattomuuden välillä ja todettu, että uskonnon vapauteen vedoten ei voida harjoittaa toimia, jotka loukkaavat esimerkiksi henkilökohtaista koskemattomuutta. Erityisesti on todettu, ettei uskonnonvapaussäännös voimissaan olosuhteissa oikeuttaa ihmisyksilöiden silpomista. Tässä yhteydessä ei ole kuitenkaan tarkasteltu poikien ympärileikkausta.

Myös YK:n lapsen oikeuksien yleissopimusta valmisteltaessa on, pyrittäessä poistamaan lasten terveydelle vahingollisia perinteisiä tapoja, tarkasteluun otettu yksinomaan tyttöjen ympärileikkaus. Tämä rajaus on kuitenkin sopimusta koskevan kirjallisuuden valossa tehty nimenomaan siitä syystä, että ympärileikkauksen poistamisessa oli tuolloin mahdollista edetä edes tyttöjen osalta.

Edellä sanotuilla perusteilla AOA katsoi, että suostumukseen kykenemättömien pienten poikalasten ympärileikkaus ilman lääketieteellistä perustetta on oikeudelliselta kannalta arvioituna erittäin kyseenalainen. Eri asia on toimenpiteen suorittaminen siinä vaiheessa, kun lapsi pysyy itse antamaan tietoon perustuvan suostumuksensa toimenpiteelle. Näin ollen toimenpidettä ei hänen käsityksensä mukaan tulisi ennen tätä ajankohtaa suorittaa julkisen terveydenhuollon toimintayksiköissä.

Koska kysymys on lapsen oikeuksien kannalta merkittävästä asiasta, olisi AOA:n mielestä toivottavaa, että eduskunta esimerkiksi juuri edellä mainittua Euroopan neuvoston yleissopimusta taikka sen edellyttämiä lainmuutoksia käsitellessään suorittaisi eri perusoikeuksien keskinäistä punnintaa poikalasten ympärileikkaustoimenpidettä silmällä pitäen. Hän saattoi nämä käsityksensä sosiaali- ja terveysministeriön, Helsingin yliopistollisen keskussairaalan, Oulun yliopistollisen sairaalan sekä sairaanhoitopiirien kuntayhtymien tietoon.

Kantelijan toisessa kirjeessä oli kysymys siitä, onko tasa-arvon mukaista, että tytöt joutuvat alistumaan rituaaliselle sukelintensä silpomiselle terveydenhuoltojärjestelmän ulkopuolella samanaikaisesti, kun poikien ympärileikkauksia ilman lääketieteellistä perustetta suoritetaan julkisen terveydenhuollon toimintayksiköissä.

Tältä osin AOA totesi, että tyttö- ja poikalasten ympärileikkauksia ei voida rinnastaa toisiinsa. Tyttöjen ympärileikkauksessa on kysymys syvälekäyvästä ruumiillisen koskemattomuuden loukkauksesta, jonka vaikutukset saattavat ulottua myös tuleviin lapsiin. Toimenpidettä ei voida sallia missään oloissa eikä millään perusteella, minkä voimassa oleva lainsäädäntömme osoittaa.

AOA totesi, että on tärkeätä, että viranomaiset (erityisesti poliisi-, sosiaali- ja terveys- sekä opetusviranomaiset) toimivat aktiivisesti niin lainsäädännöstä tiedottaen kuin mahdollisten lainrikkomusten ehkäisemiseksi muutoinkin.

/V

YK:n_yleissopimus_lapsen_oikeuksista_3_Art.
YK:n_yleissopimus_lapsen_oikeuksista_24_Art._3_kohta
HM_5_§_3_mom.
HM_6_§
HM_9_§
HM_15a_§
Ihmisoikeuksia_ja_biolääketiedettä_koskeva_Euroopan_neuvoston_yleis-
sopimus

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Hampaan poisto	R:AOA1
Kotiuttaminen	D:2560/4/97
Kuuleminen	A:30.12.1999
Lähiomainen	
Lääkitys	
Potilas	
Sairaalahoito	
Vammainen	
Käsitys	

/O

Kehitysvammaisen potilaan hoitaminen

Kantelijat arvostelivat edesmenneen tyttärensä tutkimusta ja hoitoa Satakunnan keskussairaalassa ja Rauman alue-sairaalassa. Erityisesti he moittivat sitä, että heidän tyttäreltään poistettiin keskussairaalassa hammas lupaa kysymättä.

Selvityksen mukaan kysymyksessä oli kehitysvammainen moni-sairas henkilö, jolla oli pysyvänä lääkityksenä muun muas-sa epilepsialääke. Hänelle suoritettiin hammashoidon tar-peen kartoitus. Siinä todettiin, että vasta nukutuksen aikana voitaisiin tehdä hampaiston yksityiskohtaisempi tarkastus. Hänen hampaitaan paikattiin sittemmin nukutuk-sessa ja tuossa yhteydessä häneltä poistettiin yläleuasta etuhampaan viereinen virheasentoinen hammas. Nukutuksen yhteydessä hänelle annettiin doksapraamihydrokloridi-lää-kitystä. Hänen herättyään hänelle annettiin tulehduskipu-lääkettä, jonka antamisen vaikutuksena todettiin jalkojen heikkoutta. Hänet kotiutettiin ilman, että lääkäri olisi tavannut häntä ennen kotiuttamista.

Tytär ja hänen äitinsä hakeutuivat samana päivänä halvaus-
oireiden vuoksi yksityislääkärin vastaanotolle. Tämä lä-
hetti hänet Rauman aluesairaalaan. Aluesairaalassa suori-
tetuissa tutkimuksissa todettiin, että hänen oikea jalkan-
sa ei kantanut ja että hänen oikea yläraajansa oli veltto.
Hänet otettiin osastolle jatkohoitoon ja hänelle määrät-
tiin asetosalisyylilihappon-lääkitystä. Jonkin aikaa tämän
jälkeen hän alkoi oksentaa ja sai kouristuskohtauksen.
Hoidosta huolimatta kouristukset eivät laenneet. Hän sai
sydänpysähdyksen, johon hän menehtyi.

Hänen peruskuolinsyykseen todettiin tarkemmin määrittele-mätön aivoverenkierron häiriö. Kuolemaan myötävaikutta-neiksi syiksi todettiin kehitysvammaisuus ja yleisanes-tesiassa tehty hammashoito sekä hammasmätä. Kuolema luo-kiteltiin luonnolliseksi tautikuolemaksi.

AOA Paunio totesi käsityksensä potilaan hoidosta seuraavan.

Lähiomaisen kuuleminen

Arvioitaessa lähiomaisen kuulemisen tarpeellisuutta potilaan hammasta poistettaessa tulee Terveystieteiden tutkimuskeskuksen lausunnossa sanotulla tavoin punnita keskenään toisaalta lähiomaisen kuulemisen merkitystä ja toisaalta kuulemisesta mahdollisesti aiheutuvaa leikkauksen ja nukutuksen pitkittymistä ja sen aiheuttamaa riskiä.

Arvioinnissa on merkitystä myös sillä, pidetäänkö hampaan poistamista koskevaa päätöstä potilaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa tarkoitettuna sellaisena tärkeänä hoitopäätöksenä, jota ennen potilaan lähiomaista tuli kuulla. Tärkeäkään hoitopäätös ei tapahtuma-aikaan voimassa olleen potilaslain mukaan edellyttänyt lähiomaisen suostumusta. Lakia on tältä osin muutettu myöhemmin.

Hampaan poistaminen on oikeusturvakeskuksen lausunnon mukaan sinänsä pieni toimenpide, mutta se on kuitenkin kaavoittava ja vaikutuksiltaan peruuttamaton. AOA oli yhtä mieltä oikeusturvakeskuksen kanssa siitä, että hampaan poistamista on näistä syistä pidettävä sellaisena tärkeänä hoitopäätöksenä, jonka johdosta lähiomaista on potilaslain mukaan kuultava, vaikkakin kysymys on tältä osin hänen nähdäkseen jossain määrin tulkinnanvarainen.

AOA:n käsityksen mukaan potilaan äitiä olisi siis tullut potilaslain nojalla kuulla ennen hampaan poistamista. Kuuleminen olisi todennäköisesti voitu järjestää niin, että äitiä olisi pyydetty pysyttelemään lähistöllä nukutuksessa tehtävää hammashoitoa aloitettaessa. Näin menetellen leikkaus ja nukutus eivät olisi kuulemisen johdosta pitkittyneet. Tämä olisi muutoinkin ollut perusteltua, koska tarvittavien toimenpiteiden laatu ja laajuus voitiin joka tapauksessa selvittää tarkemmin vasta nukutuksessa. Äidin kuulemisen yhteydessä hänelle olisi tullut selvittää tarvittavien toimenpiteiden laatu ja laajuus.

AOA totesi potilaan hoidosta vastuussa olleen hammaslääkärin menettelleen virheellisesti siinä, että hän ei kuulut potilaan lähiomaista.

Lääkitys

Terveystieteiden tutkimuskeskuksen lausunnon mukaan potilaalle nukutuksen jälkeen Satakunnan keskussairaalassa annettu doksapraami on hengitystä stimuloiva lääke, jonka tiedetään voivan aiheuttaa haittavaikutuksenaan muun muassa kouristuksia. Doksapraami on siten oikeusturvakeskuksen lausunnon mukaan vasta-aiheinen potilailla, joilla on epilepsia tai muita kouristustapauksia.

Asiantuntijalausuntojen perusteella AOA katsoi, että doksapraamin antaminen epilepsiaa sairastavalle potilaalle ei ollut potilaslaissa tarkoitettua laadultaan hyvää terveyden- ja sairaanhoitoa. Hän totesi potilaalle doksapraamia määränneen lääkärin menettelleen tältä osin virheellisesti.

Potilaan voinnin tarkistaminen ennen kotiuttamista

Potilaalla oli hänen äitinsä kertoman mukaan häntä keskussairaalaan toimenpidepäivänä noin klo 15.00 kotiutettaessa oikean puolen raajojen heikkoutta. Äiti oli kertomansa mukaan kotiuttamisen aikoihin kysellyt lääkärin tuloa, mutta hänelle oli vastattu, "ettei lääkäri nyt tule". AOA totesi, että asiakirjojen perusteella ei ollut mahdollista selvittää, oliko potilaalla halvaustyyppisiä puolioireita hänen lähtiessään keskussairaalaan. Hoidon seurantalomakkeelle oli kuitenkin puolenpäivän aikaan merkitty, että "jalat menevät kovin heikoiksi". Oireiden arvioitiin johtuneen kipulääkityksestä.

Terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen ja sen pysyvän asiantuntijan lausuntojen mukaan raajojen puolioireet viittaavat yleensä vakavaan sairauteen ja vaativat välitöntä huomioimista. Jos äidin mainitsemaan oireisiin ei kiinnitetty huomiota, kysymyksessä oli asiantuntijalausuntojen mukaan tältä osin epäasianmukainen menettely. Oikeusturvakeskuksen lausunnon mukaan lääkärin olisi joka tapauksessa tullut tarkastaa potilaan vointi ennen hänen kotiuttamistaan keskussairaalaan, varsinkin kun saattajana ollut omainen oli pyytänyt lääkärin tapaamista.

Edellä sanotun oikeusturvakeskuksen näkemyksen perusteella AOA katsoi, että potilaslaissa tarkoitettuun laadultaan hyvään terveyden- ja sairaanhoitoon olisi kuulunut, että hänen hoidostaan vastannut lääkäri, tässä tapauksessa hammaslääkäri, olisi tarkistanut hänen vointinsa ennen hänen kotiuttamistaan, kun otettiin huomioon hänen perussairautensa ja hänen yleistilanteestaan tehdyt havainnot. Erityisesti havainnot jalkojen "velttoudesta" olisivat edellyttäneet vastuullisen lääkärin tutkintaa ja arviota. Tässä yhteydessä potilaan hoidosta vastuussa olleen hammaslääkärin olisi myös tullut selostaa potilaan äidille ne toimenpiteet, jotka hän oli hammashoidossa suorittanut.

AOA katsoi hoitaneen hammaslääkärin olleen tilanteessa sanottulla tavalla selontekovelvollinen erityisesti, koska suoritettavien toimenpiteiden laatu ja laajuus oli voitu selvittää vasta nukutuksen aikana.

AOA totesi käsityksensä potilaan hoidosta vastuussa olleen hammaslääkärin menetelleen virheellisesti, kun hän ei tarkistanut potilaan vointia ennen hänen kotiuttamistaan eikä selvittänyt suorittamiaan hoitotoimenpiteitä hänen äidilleen.

Kipulääkitys

Potilas toimitettiin siis illalla Rauman aluesairaalaan raajojen halvaustyyppisten puolioireiden johdosta. Hänelle määrättiin tuolloin kipulääkkeeksi asetosalisyylilääkitystä. Terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen ja sen pysyvän asiantuntijan lausuntojen mukaan voidaan asettaa kyseenalaiseksi asetosalisyylilihason käyttäminen kipulääkkeenä potilaalle, jolla keskushermostoverenvuoto on yksi mahdollinen kysymykseen tuleva taudinmääritys.

Mainittujen asiantuntijalausuntojen perusteella AOA katsoi, että asetosalisyylilihason määrityksen antaminen potilaalle

tuossa tilanteessa ei ollut potilaslaissa tarkoitettua laadultaan hyvää terveyden- ja sairaanhoitoa. Hän katsoi asetosalisylihappoa kipulääkkeeksi määränneen lääkärin menettelleen tältä osin virheellisesti.

AOA korosti päätöksessään, että hän ei voinut ottaa kantaa siihen, oliko edellä selostetuilla hänen virheellisinä pitämillään menettelyillä ollut vaikutusta potilaan menehtymiseen. Hän antoi huomautuksen Satakunnan keskussairaalan anestesiaylilääkärille virheellisestä menettelystä, kun epilepsiaa sairastavalle potilaalle annettiin doksapaamia, ylihammaslääkärille virheellisestä menettelystä, kun hän ei tarkastanut potilaan vointia ennen kotiuttamista eikä selvittänyt suorittamiaan hoitotoimenpiteitä potilaan äidille sekä Rauman aluesairaalan sisätautiylilääkärille virheellisestä menettelystä, kun potilaalle määrättiin kipulääkkeeksi asetosalisylihappoa, vaikka keskushermostoverenvuoto oli hänellä yksi kysymykseen tuleva taudinmääritys.

AOA saattoi lisäksi ylihammaslääkärin tietoon käsityksensä siitä, että hänen olisi potilaslain nojalla tullut kuulla potilaan äitiä ennen hampaan poistamista.

/V

PotilasL_3_§_(785/92)

PotilasL_5_§

PotilasL_6_§_3_mom.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Potilas

R:AOA1

Yhteisymmärrys

D:249/4/98

Huomautus

A:30.12.1999

/O

Potilaan hoitaminen yhteisymmärryksessä hänen kanssaan

Kanteliija arvosteli synnytyksen yhteydessä saamaansa hoitoa Keski-Pohjanmaan keskussairaalassa. Hän kertoi sairaalan naistentautien ja synnytysten ylilääkärin suorittaneen hänelle kivuliaan istukan käsiniirrotuksen nukuttamatta ja kertomatta toimenpiteestä hänelle.

Terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen ja sen pysyvän asiantuntijan lausuntojen mukaan kantelijalle ei tehty istukan käsiniirrotusta. Sen sijaan ylilääkäri irrotti istukan vetämällä napanuorasta ja puristamalla toisella kädellä kohtua. Asiantuntijalausuntojen mukaan oli ilmeistä, että tämä aiheutti voimakasta kipua. Kyse oli istukan irrottamisesta yli 1,5 tuntia synnytyksestä. Tähän mennessä kaikki kättilön käytettävissä olevat keinot oli käytetty, anestesia- ja leikkausryhmä kutsuttu paikalle ja potilaalle ilmoitettu, että hänelle tehtäisiin nukutuksessa istukan käsiniirrotus.

AOA Paunio totesi omana käsityksensä seuraavan.

Potilasta on potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (potilaslain) mukaan hoidettava yhteisymmärryksessä hänen kanssaan. Tämä merkitsee sitä, että potilaan suostumus on hoitotoimenpiteiden luvallisuuden edellytys.

Ylilääkärin selityksestä ilmeni, että potilas antoi suos-

tumuksensa vain ylilääkärin toteaman runsaan vuodon johdosta tehtävään istukan irtoamisen tilaa koskevaan tutkimukseen. Ylilääkäri kertoi pyytäneensä kantelijalta lupaa saada vetää napanuorasta. Asiakirjoista käytettävissä olevasta selvityksestä ei ilmennyt, että kantelija olisi antanut tähän suostumuksensa. Ylilääkäri kertoi seuranneensa kantelijaa katseellaan ja informoineensa häntä koko ajan tekemisistään. Tältä osin kättilön ja ylilääkärin selvitykset olivat yhteneviä. Toimenpiteiden suorittamisen kestosta oli sen sijaan esitetty eriäviä käsityksiä. Ylilääkärin selityksen mukaan toimenpiteiden suorittaminen kesti yhdestä kahteen minuuttia, kättilön antaman selvityksen mukaan aikaa kului enemmän.

Kantelija oli valmisteltu ja psyykkisesti valmistautunut nukutuksessa tehtävään istukan käsikirrotukseen. Ylilääkärin suorittamat toimenpiteet olivat hänelle yllättäviä ja niihin liittyi mitä ilmeisimmin voimakasta kipua. Terveystieteiden ammattihenkilön ammattitoiminnan päämääränä on potilaiden kärsimysten lievittäminen. Kun toimenpiteiden tiedetään kliinisen kokemuksen perusteella aiheuttavan potilaalle voimakasta kipua, kysymys on niin vakavasta potilaan koskemattomuuteen puuttumisesta, että lääkäri on ennen toimenpiteiden suorittamista varmistuttava hänen nimenomaisesta suostumuksestaan. Potilaan tahdon sisällöstä on varmistuttava myös silloin, kun valittavana on eri hoitovaihtoehtoja. Nyt kysymyksessä olevassa tapauksessa vaihtoehtona olisi ollut istukan käsikirrotus nukutuksessa.

Ylilääkärin suorittamia toimenpiteitä ei AOA:n käsityksen mukaan toteutettu potilaslaissa edellytetyllä tavalla yhteisymmärryksessä potilaan kanssa. Näitä toimenpiteitä ei AOA:n käsityksen mukaan voitu pitää sellaisina vähäisinä toimenpiteinä, joiden suorittamiseen riitti potilaan hiljainen suostumus. Kantelijan seuraamista katseella ja toimenpiteistä informoimista ei voitu myöskään pitää riittävinä keinoina varmistua potilaan nimenomaisen suostumuksen olemassaolosta. Eri hoitovaihtoehtoja ei selvitetty potilaalle.

AOA katsoi, että ylilääkäri ei antanut kantelijalle potilaslaissa edellytetyllä tavalla riittävästi selvitystä hänen tilastaan, tehtävistä toimenpiteistä ja niiden vaihtoehtoista, siis niistä hänen hoitoonsa vaikuttavista seikoista, joilla olisi ollut merkitystä päätettäessä hänen hoitamisestaan. Hän katsoi, että kantelija ei saanut tässä suhteessa sellaista laadultaan hyvää terveyden- ja sairaanhoitoa, josta potilaslaissa säädetään. Hän antoi synnytysten ja naistentautien ylilääkärille huomautuksen hänen virheellisestä menettelystään.

/V

HM_6_§

PotilasL_6_§_(785/92)

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Kuolemansyyntä selvittäminen

R:AOA1

Viivästys

D:1898/4/99

Käsitys

A:30.12.1999

Huomautus

Kuolemansyyn selvittämisen viivästykset länsi-suomen lääninhallituksessa

AOA Pauniolla on ollut kertomusvuonna tutkittavana kaksi kantelua, jotka koskivat kuolemansyyn selvittämisen viivästymistä Länsi-Suomen lääninhallituksessa.

Ensimmäisessä tapauksessa kantelija arvosteli Länsi-Suomen lääninoikeuslääkäriä siitä, että tämä ei ollut useista lupauksistaan huolimatta toimittanut hänelle hänen edesmenneen miehensä oikeuslääketieteellisestä ruumiinavauksesta tehtyä pöytäkirjaa, jota kantelija tarvitsi vakuutus-oikeudellisista syistä.

Selvityksen mukaan lääninhallituksen tulossopimuksen mukaisena tavoitteena on, että kuolemansyyn selvityksen asiakirjat valmistuvat viimeistään kuuden kuukauden kuluessa. Oikeuslääkäriin mukaan asian käsittely oli viivästynyt kohtuuttomasti pääasiallisesti hänestä itsestään johtuneista syistä. Virkatehtävien suorittamiseen olivat tosin vaikuttaneet osittain hänestä riippumattomat syyt kuten kuolemansyyn selvittämisen edellyttämät lisätutkimukset sekä virastotalon peruskorjauksen vaatimasta muutosta aiheutuneet haitat.

AOA Paunio piti tästä huolimatta hallitusmuodon 16 §:ään ja valtion virkamieslain 14 §:ään viitaten kuolemansyyn selvityksen ja ruumiinavauspöytäkirjan valmistumiseen kulunutta noin vuoden ja kahden kuukauden aikaa kohtuuttoman pitkänä. Kun otettiin huomioon, että kantelija oli saanut pyytämänsä asiakirjan ja että lääninhallitus oli ilmoittanut jatkossa varmistavansa pöytäkirjojen valmistumisen ajallaan, asia ei antanut aiheutta muihin toimenpiteisiin kuin että AOA kiinnitti oikeuslääkäriin huomiota vastaisen varalle asioiden joutuiseensa käsittelyyn sekä virkatehtävien asianmukaiseen hoitamiseen.

AOA Paunion päätös 30.9.1999, dnro 150/4/99

Toisessa tapauksessa kantelija arvosteli sitä, että hän ei ollut useista pyynnöistään huolimatta saanut Länsi-Suomen lääninhallituksen lääninoikeuslääkäriltä edesmenneen miehensä kuolemansyyn selvittämistä koskevia asiakirjoja itselleen. Hän kertoi myös miehensä potilasvahinkoasian käsittelyn viipyneen Potilasvakuutuskeskuksessa kuolemansyyn selvittämisen viipymisestä johtuen.

Selvityksen mukaan kantelijan puoliso kuoli Satakunnan keskussairaalassa marraskuussa 1997. Lääninoikeuslääkäri suoritti hänelle täydellisen oikeuslääketieteellisen ruumiinavauksen saman vuoden joulukuussa. Oikeuslääketieteellisen ruumiinavauksen pöytäkirja ja lausunto valmistuivat joulukuussa 1999, jolloin myös annettiin lopullinen kuolintodistus.

Lääninoikeuslääkäri totesi antamassaan selvityksessä, että avauspöytäkirjan laadinta oli ongelmallista asiaan liittyneiden erilaisten väitteiden ja eri osapuolilta saatujen käsitysten ristiriitaisuuden vuoksi. Lausunto olisi hänen selvityksensä mukaan tullut kuitenkin laatia aikaisemmin

eikä hän katsonut sen suhteen voivansa esittää pitäviä ja ylivoimaisia esteitä. Lääninoikeuslääkäri totesi selvityksessään lääninhallituksen työnjohdon pyrkineen jouduttamaan hänen tehtäviensä suorittamista, joten hän katsoi olevansa yksin vastuussa tapahtuneesta viiveestä.

Lääninhallitus totesi lääninoikeuslääkäriin tekemien oikeuslääketieteellisten kuolemansyynselvitysten kuolintodistusten ja avauspöytäkirjojen ruuhkautuneen syksystä 1997 alkaen.

Ruuhkautuminen johtui paitsi lääninoikeuslääkäriin edellä mainitussa henkilökohtaisessa selvityksessä esitettyistä syistä myös läänin oikeuslääkäriavajauksesta. Lääninhallitus totesi käynnistäneensä lääninoikeuslääkäriin työruuhkan purkamisen.

AOA Paunio totesi kannanottonaan seuraavan.

Oikeuslääketieteellisen ruumiinavauksen pöytäkirjan ja -lausunnon valmistuminen ja lopullisen kuolintodistuksen antaminen kestivät tässä tapauksessa yli kaksi vuotta. Näiden kuolemansyyn selvittämistä koskevien asiakirjojen laatimisen viipyminen oli johtanut myös potilasvahinkoasian käsittelyn viipymiseen Potilasvakuutuskeskuksessa. Asiakirjoista käytettävissä olevan selvityksen perusteella kuolemansyyn selvittämistä koskevien asiakirjojen laatiminen oli kestänyt kohtuuttoman kauan, minkä lääninoikeuslääkäri oli itsekin myöntänyt. Hänen olisi tullut suorittaa kysymyksessä olevan virkatehtävänsä huomattavasti tapahtunutta nopeammin. Valtion virkamieslain (750/94) 14 §:n mukaan virkamiehen on suoritettava tehtävänsä asianmukaisesti ja viivytyksettä.

AOA antoi lääninoikeuslääkärille huomautuksen tästä virheellisestä menettelystä.

AOA Paunio päätti 30.12.1999, dnro 1898/4/99

AOA Paunio suoritti muun muassa kanteluissa esille tulleisiin kuolemansyyn selvittämisten viivästyksiin liittyen tarkastuksen 8.3.2000 Länsi-Suomen lääninhallituksen sosiaali- ja terveysosastolla.

Tarkastuksella kävi tältä osin ilmi, että lääninoikeuslääkäri on 26.11.1999 lähtien keskittynyt ruuhkan purkamiseen siten, että hän ei ole tehnyt uusia ruumiinavauksia, kanteluja tai muita sellaisia tehtäviä, jotka on voitu siirtää muille oikeuslääkäreille tai lääninlääkärille. Vanhojen vuoden 1998 kuolintodistusten rästit valmistuivat joulukuussa 1999 ja muut puuttuvat kuolintodistukset tammi - helmikuussa 2000. Pöytäkirjat vuoden 1997 osalta ovat valmistuneet ja vuoden 1998 rästit jääneet pöytäkirjat valmistuvat kuluvan vuoden maaliskuun aikana. Vuodelta 1999 olevat rästit ilmoitettiin tehtävän välittömästi tämän jälkeen siten, että ruuhka on kokonaisuudessaan purettu huhtikuun 2000 loppuun mennessä.

Länsi-Suomen lääninhallituksen sosiaali- ja terveysosasto ilmoitti 17.5.2000, että puuttuneet oikeuslääketieteelliset ruumiinavauspöytäkirjat on saatu valmiiksi 30.4.2000 mennessä ja että vuoden 2000 tulossuunnitelman mukaisesti

huolehditaan siitä, että alueellisella työnjaolla ja tarvittavilla korvaavilla avausjärjestelyillä muun muassa yliopistojen kanssa varmistetaan kuolemansyyselvitysten kaikkien asiakirjojen valmistuminen viimeistään 6 kuukauden määräajassa.

/V

HM_16_§

Valtion_virkamiesL_14_§_(750/94)

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Julkisuus

R:EOA

Käräjäoikeus

D:1595/4/97

Nauhoittaminen

A:12.2.1999

Oikeudenkäynti

Perusteleminen

Pöytäkirjaaminen

Käsitys

/O

Äänittämisen kieltäminen käräjäoikeudessa

Asianomistajan oikeudenkäyntiavustajana rikosasiassa toiminut asianajaja kanteli siitä, että Lapin käräjäoikeuden käräjätuomari oli kieltänyt häneltä todistajien kertomusten äänittämisen eikä ollut tehnyt nauhoittamista koskevasta päätöksestään merkintää pöytäkirjaan tai muihinkaan asiakirjoihin.

OA Lehtimaja totesi kannanottonaan seuraavan.

Äänittämisen kieltäminen

Oikeudenkäyntikulun nauhoittamista koskevat ratkaisut kuuluivat käräjäoikeuden puheenjohtajalle, joka kussakin yksittäistapauksessa harkitsee toiminnan mahdollisesti aiheuttaman häiriön ja mahdolliset vaikutukset yksityisyyden suojaan. Asiasta päättäminen on osa muodollista prosessin johtoa. Puheenjohtajalla on tässä suhteessa laaja harkintavalta. On selvää, että esimerkiksi valokuvaamiseen tai videoimiseen voidaan soveltaa ankarampia sääntöjä kuin äänittämiseen, joka sinänsä voi tapahtua huomaamattomasti. Toisaalta voi ilmetä tilanteita, joissa puheenvuorojen äänittäminenkin saattaa hermostuttaa oikeudenkäynnin asianosaisia ja todistajia ja siten vaikeuttaa heidän luontevaa ilmaisuaan oikeudessa.

Puheenjohtajan laaja harkintavalta ei kuitenkaan merkitse sitä, että prosessinjohtoon kuuluvia ratkaisuja olisi lupa tehdä mielivaltaisesti tai muutenkaan yhdenvertaisuusperiaatteen vastaisesti. Kantelussa tarkoitettu käräjätuomari oli ilmoittanut periaatelinjaksi, että yksityinen nauhoitus oli tarpeeton ja se häiritsi, jota paitsi nauhoituksia voitiin hänen mukaansa jälkeinpäin helposti muunnella. OA:n mielestä käräjätuomarin periaatelinjaa ei voitu laillisuusperusteella moittia. Asiassa ei ollut edes väitetty, että käräjätuomari olisi kantelijan kohdalla poikennut yleisesti noudattamastaan linjasta tai muutenkaan kohdellut kantelijan päämiestä puolueellisesti. OA katsoi, että käräjätuomari oli nauhoittamisen kieltäessään käyttänyt asiassa hänelle lain mukaan kuuluvaa harkintavaltaa.

Se, että asianosaisen avustaja nauhoittaa suullista todistelua, ei kuitenkaan yleensä voi normaalioloissa häiritä oikeudenkäyntiä tai loukata kenenkään yksityisyyden suojaa, ottaen huomioon, että nauhoitus ei ole tarkoitettu ulkopuoliselle taholle vaan se tapahtuu asianajajan työn helpottamiseksi. Kantelija oli sinänsä esittänyt järkeviä perusteita, jotka olisivat puoltaneet yksityisen nauhoittamisen sallimista. On selvää, että myös asianajajien työtä helpottamalla voidaan osaltaan edistää oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumista.

Äänityskiellon pöytäkirjaamatta jättäminen

Pöytäkirjaamisen luonteeseen OA katsoi kuuluvan, että vain asian kannalta olennaiset seikat merkitään pöytäkirjaan. Oikeudenkäynnissä käydään käytännössä keskustelua myös asian käsittelyjärjestykseen liittyvistä seikoista. Kaikkea käsittelytapaan liittyvää ei yleensä kirjata pöytäkirjaan vaan ainoastaan sellaiset seikat, joista tehdään nimenomainen päätös. Käräjätuomarin käsityksen mukaan tällaista päätöstä ei nyt ollut tehty. Kantelussa ei ollut edes väitetty, että nauhoituksen kieltämiseksi olisi vaadittu nimenomaista päätöstä. Tämän kaltaisen päätöksen kirjaaminen pöytäkirjaan ei ollut merkityksellinen itse asian kannalta. OA totesi kuitenkin pitävänsä tulkinnanvaraisissa tapauksissa parempana merkitä asiaa koskeva ratkaisu pöytäkirjaan kuin jättää näin tekemättä.

OA totesi, että oikeudenkäynnin oikeudenmukaisuutta arvioidaan kokonaisuutena. Nauhoittamisen kieltäminen tai tätä koskevan ratkaisun pöytäkirjaamatta jättäminen ei OA:n mielestä tässä tapauksessa yksinään riittänyt loukkaamaan asianosaisen oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin.

/V

L_oikeudenkäynnin_julkisuudesta_10_§_3_mom.

HM_16_§_1_mom.

EIS_6_Art.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Hovioikeus

R:EOA

Syytesidonnaisuus

D:2019/4/97

Ei virhettä

A:19.2.1999

/O

Syytesidonnaisuus hovioikeudessa

Rikosasian vastaaja kanteli Vaasan hovioikeuden hänen valituksensa johdosta antamasta tuomiosta. Kantelijan mielestä hänet oli tuomittu ns. syytesidonnaisuusperiaatetta loukaten enemmästä kuin syyttäjällä oli vaatinut. Kantelija arvosteli myös sitä, että hänet oli tuomittu käräjäoikeuden mainitsemän omankädenoikeuden sijasta rangaistusasteikoltaan ankarammasta rikoksesta eli hallinnan loukkauksesta ilman että kysymystä teon syytteestä poikkeavasta oikeudellisesta arvioinnista olisi otettu edes puheeksi. Kantelijan mielestä myös ns. reformatio in pejus -kieltoa oli rikottu.

OA Lehtimaja esitti kannanottonaan seuraavan.

Syytteen teonkuvauksessa kerrottiin vastaajien mm. murtautuneen huvilaan yksissä tuumin. Vain yhden vastaajista ilmoi-

tettiin olleen aseella varustautunut. Syytteen sanamuoto ei ollut rikoskumppanuuden kuvauksen kannalta ehkä selkein mahdollinen, mutta OA piti kuitenkin syytesidonnaisuusperiaatteen kannalta riittävänä, että yksituumaisuus mainittiin teonkuvauksessa. Syyttäjän ei tarvinnut välttämättä enää erikseen vedota siihen, että kaikki vastaajat olivat tienneet yhdellä mukanaan olleesta aseesta.

Reformatio in pejus -kiellon mukaan tuomiota ei saa muuttaa hovioikeudessa tuomitun vahingoksi, jos vain syytetty hakee muutosta. Oikeuskäytännössä on katsottu, että rikoksen nimeä voidaan kuitenkin muutoksenhakuasteessa muuttaa sillä edellytyksellä, että tuomittu rangaistus ei ankaroidu. Korkein oikeus on puolestaan todennut, että hovioikeus voi pysyttää alioikeuden tuomitseman rangaistuksen, vaikka samalla on hylätty osa alioikeuden syyksilukemista teoista. Samoin voidaan rikoksen nimeä muutoksenhakuasteessa muuttaa syytetyn valituksesta, kunhan tuomittu rangaistus ei ankaroidu. Kantelussa tarkoitettussa tapauksessa hovioikeuden tuomitsema rangaistus oli käräjäoikeuden mittaamaa rangaistusta lievempi, joten reformatio in pejus -kieltoa ei ollut loukattu.

Yhtenäisrangaistusjärjestelmässä ei voida täsmällisesti määrittää konkreettista rangaistusta kustakin yksittäisestä rikoksesta, joten syytetty ankarammin rangaistavaan rikoslajiin siirtyminen edellyttää tuomioistuimen puheenjohtajalta ns. informoivaa prosessinjohtoa. Syytetyn huomiota tulee kiinnittää siihen mahdollisuuteen, että syytteessä kuvattu teko luetaankin hänen syykseen toisen rikostunnusmerkistön perustella. Samalla on tiedusteltava syytetyltä tämän käsitystä teon oikeudellisesta arvioinnista. Tässä tapauksessa oli kuitenkin selvitetty, että syytetyltä oli tiedusteltu asiaa. OA ei katsonut Vaasan hovioikeuden menetelleen asiassa lainvastaisesti.

/V

PL_21_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Kansliatuomio

R:EOA

Maoikeus

D:1860/4/96

Viivästys

A:26.2.1999

Käsitys

/O

Kansliatuomion antaminen maoikeudessa

Kantelija arvosteli Etelä-Suomen maoikeutta siitä, että se antoi yksityistien perustamista koskevassa valitusasiassa tuomionsa ns. kansliatuomiona vasta 23 päivää pääkäsitteilyn päättymisen jälkeen, vaikka kyseessä ei ollut laaja tai vaikea asia.

Tapahtuma-aikaan voimassa olleen jakolain mukaan maoikeuden ratkaisu oli julistettava heti päätösneuvottelun päätteeksi. Jos laajassa tai vaikeassa asiassa maoikeuden jäsenten neuvottelu tai tuomion laatiminen sitä vaati, ratkaisu saatiin antaa maoikeuden kansliassa 14 päivän kuluessa pääkäsitteilyn päättymispäivästä. Jos ratkaisua ei voitu erityisestä syystä antaa sanotussa määräajassa, se oli annettava niin pian kuin mahdollista.

Maaouikeuden puheenjohtajan mukaan erityinen syy kansliatuomion antamiseen vasta säädetyin 14 päivän jälkeen oli maaouikeuden vahvistettu istuntosuunnitelma sekä jutun laatu. Tämä perustelu oli kuitenkin jäänyt pois maaouikeuden pöytäkirjasta eikä sitä myöskään ilmoitettu suullisesti pääkäsittelyssä. Puheenjohtaja oli päättänyt kansliatuomioon myös sen takia, että hän oli halunnut miettiä lausuntoaan asiassa.

OA Lehtimaja totesi kannanottonaan seuraavan.

Maaouikeuden käsiteltäväksi saatetussa valitusasiassa oli ollut kysymys yksityistien perustamisesta. Asia oli lähtökohtaisesti luonteeltaan sellainen, että tuomion julistamisen olisi pitänyt olla mahdollista pääsäännön mukaisesti heti eli päätösneuvottelun päätteeksi. Lisäksi oli huomattava, että kansliatuomion antamismahdollisuus on poikkeus pääsäännöstä. Poikkeussäännöstä on tulkittava suppeasti.

Maaouikeus ei olisi OA:n mielestä saanut ylittää tuomion antamiselle säädettyä 14 päivän määräaika puheenjohtajan mainitsemilla perusteilla. Istuntosuunnitelma oli laadittava siten, että tuomiot oli mahdollista antaa määräajassa. Maaouikeuden olisi joka tapauksessa tullut tehdä määräajan ylittymiseen johtaneesta syystä merkintä maaouikeuden pöytäkirjaan tai ainakin ilmoittaa siitä pääkäsittelyssä läsnä olleille asianosaisille.

OA kiinnitti Etelä-Suomen maaouikeuden huomiota vastaisen varalle siihen, että kansliatuomio oli aina pyrittävä antamaan mahdollisimman pian pääkäsittelyn jälkeen ja että määräajan mahdolliset ylitykset oli perusteltava asianmukaisesti.

/V

HM_16_§

OK_24_luku_19_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Asiakirja

R:EOA

Hovioikeus

D:93/4/99

Hyvä hallinto

A:5.3.1999

Katselmusesine

Tiedusteluun vastaaminen

Käsitys

/O

Alkuperäisasiakirjan vahingoittuminen hovioikeudessa

Kantelija arvosteli Turun hovioikeutta sille riita-asiassa valituskirjelmän liitteenä antamansa alkuperäisen venäläisen poliisitutkintapöytäkirjan tarvelemisestä. Asiakirja oli annettu lähinnä "katselmusesineenä". Se oli palautunut hovioikeudesta ns. irtolehtipainoksena, jolloin se oli ulkoasultaan kantelijan mielestä menettänyt merkityksensä todisteenä. Kantelija arvosteli myös sitä, että hovioikeus ei ollut vastannut hänen asiasta tekemäänsä kirjalliseen tiedusteluun.

OA Lehtimaja totesi kannanottonaan seuraavan.

Kyseinen asiakirja oli vahingoittunut siinä yhteydessä, kun

hovioikeuden vahtimestari oli sitonut kantelijan valituskirjelmän liitteineen hovioikeuden asiakirjavihkoon, josta asiakirja oli myöhemmin irrotettu. Valitusasiakirjojen sitominen asiakirjavihkoon oli tavanomainen toimenpide hovioikeudessa.

Kantelija oli valituskirjelmänsä perusteluosassa maininnut, että venäläinen poliisitutkintapöytäkirja "toimitetaan nyt valituksen yhteydessä hovioikeudelle lähinnä katselmusesi-
neenä". OA:n mielestä hovioikeuden olisi pitänyt jo tästä lausumasta ymmärtää, että valittaja oli halunnut nimenomaan korostaa alkuperäisasiakirjan ulkoiseen olemukseen liittyvää todistusarvoa. Toisaalta oli ollut arvattavissa, ettei valituskirjelmän muun tekstin sisään jäänyt lyhyt maininta erottunut kovin helposti asiakirjojen käsittelystä vastaville hovioikeuden virkamiehille, ottaen huomioon hovioikeudessa muutenkin käsiteltävien asiakirjojen suuri määrä. Katselmusesineeksi tarkoitettua asiakirjan vaatimasta erityiskohtelusta olisikin pitänyt hovioikeuden mukaan huomauttaa valituskirjelmän vaatimusosassa erikseen, jotta se olisi huomattu ja asiakirjaa olisi osattu käsitellä sen mukaisesti. OA piti hovioikeuden viaksi tältä osin jäävää moitetta olosuhteet huomioon ottaen kuitenkin lievänä.

Vasta sen jälkeen kun hovioikeuteen oli oikeusasiamiehen kansliasta otettu yhteyttä, kantelijalle oli vastattu hovioikeuden kansliapäällikön kirjeellä kyseistä asiaa koskeneeseen noin puoli vuotta aiemmin päivättyyn tiedusteluun. OA:n mielestä hyvän hallinnon periaate olisi vaatinut, että hovioikeus olisi vastannut kantelijalle jo omasta aloitteestaan ja huomattavasti joutuisammin. Olihan kysymys ollut hovioikeuden omaan menettelyyn kohdistetusta, sinänsä aiheellisesta arvostelusta. Tosin kansliapäällikön mukaan asiaa oli kantelijalle suullisesti selostettu tämän käydessä hovioikeuden kirjaamossa.

OA kiinnitti Turun hovioikeuden huomiota vastaisen varalle hovioikeudelle toimitettujen alkuperäisasiakirjojen huolelliseen käsittelyyn ja erityiseen valppauteen siinä, oliko asiakirjat tarkoitettu katselmusesineiksi vai ei, sekä hyvän hallinnon edellyttämään asiakaspalveluun siinä, että kohtuullisessa ajassa vastataan hovioikeuden virkatoimia koskeviin asiallisiin tiedusteluihin.

/V

HM_16_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Joutuisuus

R:EOA

Kirjallinen lausuma

D:1816/4/98

Käräjäoikeus

A:22.3.1999

Riita-asian valmistelu

Käsitys

/O

Riita-asian valmistelun viipyminen käräjäoikeudessa

Kantelija oli ajanut Oulun käräjäoikeudessa velkomuskannetta. Hänen mielestään haasteen antamisesta oli kulunut kohtuuttoman pitkä aika asian esilletuloon.

Kysymyksessä oli ollut pienehkö ja melko yksinkertainen

toimeksiantoon perustunut velkomusasia. Vastaaajan vastauksen jälkeen oli pyydetty vielä kantajan ja vastaaajan kirjalliset lausumat. Pääkäsittelyssä, joka oli pidetty välittömästi valmisteluistunnon yhteydessä, oli esitetty kaksi kirjallista todistetta sekä kuultu kahta henkilöä todistelutarkoituksessa. Asian ratkaisussa oli ollut kysymys lähinnä näytön arvioinnista. Tuomio oli julistettu pääkäsittelyn jälkeen.

OA Lehtimaja totesi kannanottonaan seuraavan.

Asian vireilletulosta valmisteluistuntoon kulunutta yli vuoden ja neljän kuukauden aikaa voitiin pitää asian laatuun ja laajuuteen nähden liian pitkänä. Vastaaajan kirjallisen lausuman saapumisesta oli kulunut lähes vuosi valmisteluistuntoon ilman että asiassa olisi ollut varsinaisia käsittelevä vaiheita. OA:n käsityksen mukaan asian valmistelu pääkäsittelyä varten olisi ollut toimitettavissa nopeamminkin.

Lain mukaan pääsääntö on, että vastaaajan vastauksen jälkeen valmistelua jatketaan suullisesti. Lain suomaa mahdollisuutta yksilöidyn kirjallisen lausuman pyytämiseen olisi käytettävä melko pidättyvästi. Tarpeettomien "kirjelmäkierrosten" toimittaminen vain viivästyttää valmistelua.

OA:n mielestä jäi tässä tapauksessa asian laatu ja laajuus huomioon ottaen kyseenalaiseksi, oliko kirjallisen lausuman pyytäminen asianosaisilta tai ainakaan enää vastaajalta ollut tarpeen. Valmisteluistunto olisi ilmeisesti ollut mahdollista pitää suoraan vastaaajan vastauksen tai viimeistään kantajan kirjallisen lausuman jälkeen ilman että pääkäsittelyn yhtäjaksoisuus olisi siitä vaarantunut. Tällöin valmisteluistunto olisi voitu pitää huomattavasti aikaisemmin.

Vastaaajan kirjallisen lausuman jälkeenkin oli kulunut lähes vuosi ennen valmisteluistuntoa. Tosin tästä ajasta asiaa valmistellut käräjätuomari oli ollut sairaslomalla neljä kuukautta ja viime vaiheessa viivästys oli johtunut vastaaajayhtiön puolella olleesta syystä. Toisaalta valmisteluistunnon pitämisen jälkeen juttu oli käsitelty pääkäsittelyssä ja ratkaistu välittömästi samana päivänä. Tämä oli pienentänyt alioikeuskäsittelyyn kulunutta kokonaisaikaa.

Valmistelun viivästyymiseen olivat myötävaikuttaneet käräjäoikeuden riita-asioita rasittanut jutturuuhka sekä asioiden käsittelyyn liittyneet ongelmat käräjätuomarin sairasloman aikana. Hänen sijaisekseen määrätty käräjätuomari ei ollut tuona aikana käsitellyt juuri lainkaan hänelle jaettuja riita-asioita. Käräjäoikeudessa oli sittemmin kiinnitetty huomiota lyhytaikaisia sijaisuuksia tekevien käräjätuomareiden juttujakoon. Asia oli pyritty ratkaisemaan siten, että lyhytaikaisille sijaisille ei jaettu uusia laajoja riita-asioita lainkaan, vaan tapauskohtaisesti katsottiin ne asiat, jotka sijainen ehti tekemään.

OA ei pitänyt käräjätuomarin menettelyä sillä tavalla virheellisenä, että OA:lla olisi ollut aihetta puuttua asiaan. Käräjätuomari olisi tosin voinut toimittaa asian valmistelun nopeamminkin. OA:n mielestä olisi ollut parempi menettellä niin, että asianosaisilta ei olisi enää pyydetty kirjallisia lausumia vaan että asia olisi viety suoraan valmiste-

luistuntoon, joka olisi tällöin voitu pitää huomattavasti aikaisemmin.

OA kiinnitti vastaisen varalle käräjätuomarin huomiota riita-asioiden joutuisan valmistelun tärkeyteen. Samalla hän kiinnitti Oulun käräjäoikeuden huomiota siihen, että asioiden joutuisasta käsittelystä oli huolehdittava myös käräjätuomarien vuosi- ja sairauslomien aikana.

/V

HM_16_§
OK_5_luku_15_§
OK_5_luku_18_§_1_mom.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Esteellisyys	R:EOA
Käräjäoikeus	D:2342/4/98
Käyttäytyminen	A:26.3.1999
Rikosasia	
Tuomari	
Käsitys	

/O

Käräjäoikeuden puheenjohtajan käyttäytyminen

Rikosasian vastaaja arvosteli Tampereen käräjäoikeuden käräjätuomaria ennakkoasennetta osoittaneesta käyttäytymisestä oikeudenkäynnin aikana. Käräjätuomari puolestaan kertoi vain "leikkimielellä" huomauttaneensa, että vastajalla oli "päässä perhosia".

OA Lehtimaja totesi kannanottonaan seuraavan.

Pelkästään tämän lausuman tai käräjäoikeuden pöytäkirjaan merkityn keskustelun perusteella ei ollut syytä katsoa luottamuksen käräjäoikeuden puolueettomuuteen vaarantuneen Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklassa tarkoitetulla tavalla. Kyseistä lausumaa oli sen mahdollisesta leikkimielisyydestä huolimatta pidettävä sopimattomana, kun käräjäoikeuden puheenjohtaja kohdisti sen rikosasian vastaajaan julkisen oikeudenkäynnin aikana.

Tuomarin on käyttäydyttävä oikeudenkäynnissä asemansa ja tehtäviensä edellyttämällä tavalla, asiallisesti ja tahdikkaasti. Leikinlaskussa on syytä olla varovainen ja muistaa, että huumori on vaativa tyylilaji. Sopimattomiksi koetut lausahdukset saattavat herättää epäilyksiä tuomarin asenteellisuudesta, vaikka ne eivät suoranaisesti horjuttaisi-kaan luottamusta itse oikeudenkäynnin puolueettomuuteen.

OA kiinnitti vastaisen varalle käräjätuomarin huomiota asialliseen käyttäytymiseen käräjäoikeuden puheenjohtajana.

/V

EIS_6_Art.
Valtion_virkamieslaki_14_§_2_mom.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Esteellisyys	R:EOA
Hovioikeus	D:2653/4/97
Oikeudenkäynti	A:18.6.1999
Virkamies	

Huomautus

/0

Hovioikeuden jäsenten yhteydenpito oikeudenkäynnin osapuoliin

Asianajaja arvosteli Rovaniemen hovioikeuden jäsenten menettelyä riita-asioissa, joissa hän oli itse toiminut pankin asiamiehenä. Toinen asia koski takaussitoumukseen perustuvaa velkomusta ja toinen taas toimeksiantosopimukseen perustuvaa vahingonkorvausta. Ensiksi mainitussa asiassa hovioikeus hylkäsi pankin kanteen, jonka käräjäoikeus oli hyväksynyt. Toisessa asiassa hovioikeus taas pysytti käräjäoikeuden antajan, kantajapankille vastaisen tuomion. Kantelija pyysi oikeusasiamiestä tutkimaan:

1) oliko hovioikeudenneuvos menetellyt laillisesti osallistuessaan hovioikeuden jäsenenä edellä mainittujen asioiden käsittelyyn, vaikka hän oli samoihin aikoihin neuvotellut saman pankin konttorissa lainasta ja takauksista vaimonsa omistamalle kommandiittiyhtiölle, jossa hän itse oli ollut äänettömänä yhtiömiehenä, ja

2) oliko hovioikeudenlaamanni, joka oli edellä mainittuja asioita käsiteltäessä toiminut hovioikeuden jaoston puheenjohtajana, menetellyt laillisesti ottaessaan tuomioiden antamisen jälkeen useita kertoja yhteyttä asianomaisen pankin aluejohtajaan keskustellakseen kyseisistä riita-asioista ja olivatko nämä yhteydenotot vaikuttaneet siihen, että pankki oli lopulta päättänyt peruuttaa kummassakin asiassa korkeimpaan oikeuteen toimittamansa valituslupahakemukset.

OA Lehtimaja totesi kannanottonaan seuraavan.

Hovioikeudenneuvoksen esteellisyys

Mahdollista esteellisyyttä arvioitaessa oli kiinnitettävä huomiota ennen kaikkea siihen, kuinka tärkeitä luottoneuvottelut olivat olleet hovioikeudenneuvoksen ja hänen puolisonsa kannalta ja olivatko käydyt neuvottelut jotenkin poikenneet pankin asiakkaan tavanomaisista luottoneuvotteluista. Vaikka luoton järjestyminen sinänsä olikin perheyrietykselle tärkeää, ei sen saaminen juuri kyseisestä pankista ollut välttämätöntä. Itse neuvottelutapahtumista ei ollut ilmennyt mitään poikkeuksellista. Hovioikeudenneuvoksen osallistuminen neuvotteluihin pankissa oli saattanut antaa pankin edustajille jälkikäteen sen käsityksen, että pankin kannanotolla laina-asiasa oli voinut ollut vaikutusta hovioikeudenneuvoksen suhtautumiseen pankin asioihin ja että hovioikeudenneuvoksen puolueettomuus suhteessa pankkiin oli siten vaarantunut. Toisaalta selvitys ei viitannut siihen, että perheyritys olisi luottoneuvottelujen aikanakaan ollut riippuvainen juuri kyseisen pankin ratkaisuksista. Asiassa ei ollut myöskään viitteitä siitä, että neuvotteluissa olisi jotenkin tuotu esiin hovioikeudenneuvoksen virka-asemaa tuomarina tai että luottoa olisi haettu tavanomaisesta poikkeavin ehdoin.

Hovioikeudenneuvoksella ei näytetty olleen sellaista riippuvuussuhdetta pankkiin, että pankilla olisi ollut perusteltua syytä katsoa tämän puolueettomuuden vaarantuneen. OA ei katsonut hovioikeudenneuvoksen siten menetelleen virheelli-

sesti. Hän totesi tapauksen osoittavan kuitenkin sen, että tuomarin osallistuminen vähänkään merkittävämpiin sopimusneuvotteluihin hänen ratkaistavanaan olevan jutun asianosaisen kanssa herättää helposti epäilyksen tuomarin puolueettomuudesta. Sen vuoksi tuomarin olisi OA:n mielestä mahdollisuuksien mukaan syytä välttää tällaista yhteydenpitoa tuomioistuimessa vireillä olevan asian asianosaiseen.

Hovioikeudenlaamannin yhteydenotot asianosaiseen valituslupa-asiassa

OA Lehtimaja pyysi keskusrikospoliisia toimittamaan asiassa tältä osin esitutkinnan. Siinä ilmeni seuraavaa.

Pankki oli hakenut edellä mainituissa riita-asioissa valituslupaa sillä perusteella, että asioiden ratkaisuun osallistuneet hovioikeudenlaamanni ja hovioikeudenneuvos olivat olleet esteellisiä osallistumaan näiden asioiden käsittelyyn. Laamannin osalta pankki katsoi, että tämän asema pankin paikallisen konttorin valvojana oli aiheuttanut esteellisyyden toimia tuomarina pankkia koskevissa asioissa. Hovioikeudenneuvoksen pankki taas katsoi esteelliseksi sillä perusteella, että tämä oli oikeudenkäynnin vireillä ollessa osallistunut edellä mainittuihin, pankin kanssa käytyihin luottoneuvotteluihin.

Hovioikeudenlaamanni oli tuomioiden antamisen jälkeen ainakin kaksi kertaa keskustellut pankin aluejohtajan kanssa pankin valituslupahakemuksista. Yhteydenottojen jälkeen pankki peruutti nämä hakemuksensa. Myöhemmin pankki kuitenkin peruutti tämän peruutuksen. Korkein oikeus jätti valituslupahakemusten peruutusten peruutukset kuitenkin huomiotta ja totesi pankin sitovasta peruuttaneen valituslupahakemuksensa, jolloin lausunnon antaminen niistä raukesi.

Hovioikeudenlaamanni selitti, ettei hän ollut ottanut pankin edustajiin yhteyttä tuomarina vaan ainoastaan pankin konttorinvalvojan ominaisuudessa. Hän oli halunnut saattaa pankin tietoon mm. sen, että pankin valituslupahakemuksissa oli mahdollisesti rikottu pankkisalaisuutta kertomalla pankin ja sen asiakkaan välisistä luottoneuvotteluista. Laamanni kiisti vaatineensa pankilta mitään toimenpiteitä asian johdosta taikka mitenkään painostaneensa aluejohtajaa. Hän myönsi kuitenkin puhuneensa asiasta "vakavassa sävyssä" ja olleensa ehkä "tuohtunut tai kiivastunut". Myöhemmin hän kertoi kehottaneensa pankkia vielä "vakavasti harkitsemaan" valituslupahakemusten peruuttamista. Kehotus tapahtui kuitenkin hänen mukaansa siinä yhteydessä, kun keskusteltiin pankkisalaisuuden rikkomisesta. Laamanni kiisti tarkoittaneensa, että peruutus pitäisi tehdä hänen itsensä vuoksi.

Pankin aluejohtajan muistaman mukaan laamanni ei ollut erikseen maininnut, esiintyikö hän tapaamisessa pankin valvojana vai hovioikeudenlaamannina. Laamanni oli ollut kiihtynyt ja puhunut sekä jäävämmisistä että pankkisalaisuuden loukkaamisesta. Pankkisalaisuusasiasta puhuttaessa hän oli kertonut, että tässä oli syyllistytty sellaiseen rikokseen, josta joutuu "lukemaan tiilenpäitä". Laamanni oli maininnut omalta kannaltaan parhaan ratkaisun olleen se, että aluejohtaja olisi ottanut suoraan yhteyttä korkeimman oikeuden kansliapäällikköön ja pyytänyt paperit

pois. Keskustelussa mukana ollut toinenkin pankinjohtaja kertoi laamannin olleen "vihainen". Hän oli käyttänyt useita kertoja ilmaisua, että häntä oli "puukotettu selkään". Hän oli myös sanonut maineensa tulleen pilatuksi. Pankinjohtajan mukaan laamanni oli useaan kertaan korostanut, ettei hän vaatinut mitään mutta että hän kehotti pankkia "vakavasti harkitsemaan" valituslupahakemusten peruuttamista.

OA piti esitutkinnan perusteella selvänä, että hovioikeudenlaamanni oli pyrkinyt vaikuttamaan pankin ratkaisuun valituslupa-asiassa ja että pankki oli peruuttanut valituslupahakemuksensa yksinomaan tämän mielenilmaisujen johdosta. Menettelyn oikeudellisessa arvioinnissa ilmeni seuraavaa.

a) virkavelvollisuuden vastaisuus

Hovioikeudenlaamanni katsoi, ettei hänen yhteydenottonsa pankin edustajiin ollut voinut sinänsä olla tuomarin virkavelvollisuuden vastaista. Sama koski hänen mielestään tuomarin käyttäytymistä tällaisten tapaamisten yhteydessä, koska tuomarin käyttäytymisvelvollisuudesta ei ole erityisiä säännöksiä tai määräyksiä.

Tämän johdosta OA totesi seuraavan.

Valtion virkamieslain 14 §:n 2 momentin mukaan virkamiehellä on yleinen velvollisuus käyttäytyä asemansa ja tehtäviensä edellyttämällä tavalla. Tämä virkavelvollisuus on kuitenkin kuvattu laissa vain yleisluonteisesti. Säännös ei sellaisenaan riitä määrittelemään virkamiehen käyttäytymisvelvollisuutta eri tilanteissa. Asianmukaisesta käyttäytymisestä ei ole tarpeen eikä edes mahdollista antaa yksityiskohtaisia tyhjentyviä säännöksiä valtion virkamieslain kaltaisessa yleislaissa. Virkavelvollisuus saa tarkemman sisältönsä muista virkatehtävien hoitamisesta ohjaavista säännöksistä ja määräyksistä sekä viime kädessä virkatoiminnassa vakiintuneista käytännöistä.

Erityisesti tuomarilta vaadittavan käyttäytymisen asianmukaisuutta määrittävät mm. Euroopan ihmisoikeussopimuksen tulkintakäytännössä oikeudenmukaiselle oikeudenkäynnille asetetut vaatimukset. Olennaista on, että tuomari omalla käytöksellään pitää yllä tuomioistuimen arvovaltaa sekä luottamusta oikeudenkäytön riippumattomuuteen ja puolueettomuuteen. Tuomarin ja etenkin tuomioistuimen puheenjohtajan perustavanlaatuisena velvollisuutena on valvoa, että oikeudenkäynnin asianosaiset saavat nauttia heille perusoikeutena turvatusta oikeudesta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Tämä virkavelvollisuus ilmenee hallitusmuodon 16 ja 16 a §:stä (nykyisin perustuslain 21 ja 22 §:stä) sekä Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklasta niin selkeästi ja täsmällisesti, ettei rikosoikeuden laillisuusperiaate voi tältä osin olla esteenä virkavelvollisuuden rikkomista koskevan rangaistussäännösten soveltamiselle.

Tuomarilla ei ole oikeutta yksityisluonteisista syistä kehottaa tai vielä vähemmän painostaa asianosaista luopumaan niistä, olipa luopuminen tuomarin omasta mielestä miten suositeltavaa tahansa. Tästä voidaan johtaa tuomarille myös velvollisuus pidättäytyä kaikesta sellaisesta yhtey-

denpidosta tuomioistuimessa käsiteltävänä olevan jutun asianosaisiin, joka voitaisiin tulkita tällaiseksi kehotukseksi tai painostukseksi. Tämä pidättäytymisvelvollisuus koskee myös sitä aikaa, jolloin jutun käsittely asianomaisessa tuomioistuimessa on jo päättynyt mutta asianosaisella on vielä käytettävissään säännönmukainen tai ylimääräinen muutoksenhakukeino tuomioistuimen ratkaisemassa asiassa. Tuomarin on käyttäydyttävä siten, ettei asianosaiselle voi missään olosuhteissa syntyä sellaista käsitystä, että tuomari kehottaa tai painostaa häntä luopumaan oikeuksistaan.

Hovioikeudenlaamannin käyttäytyminen, erityisesti hänen ilmeinen pyrkimyksensä taivuttaa pankkia valituslupahakemusten peruuttamiseen, oli OA:n mielestä tuomarin virassa noudatettavan säännöksiin ja määräyksiin perustuvan virkavelvollisuuden vastaista.

b) yhteys virantoimitukseen

Hovioikeudenlaamanni katsoi, ettei hän ollut käynyt keskusteluja pankin edustajien kanssa tuomarin virkaansa toimitaessaan. Oman käsityksensä mukaan hän ei ollut ottanut yhteyttä pankkiin minkään hovioikeudelle tai hovioikeuden jäsenelle kuuluvan tehtävän suorittamiseksi vaan hän oli käymissään keskusteluissa esiintynyt vain pankin konttorinvalvojan ominaisuudessa.

Tämän johdosta OA totesi seuraavan.

Viran toimittaminen ei tarkoita ainoastaan virkamiehen välittömässä työympäristössä tapahtuvaa menettelyä. Viran toimittamista voi olla myös virkatehtävään liittyvä menettely työpaikan ulkopuolella. Viran asianmukaiseen toimittamiseen kuuluu myös se, että virkamies pidättäytyy virka-asiaan liittyvistä, selvästi virkavelvollisuuden vastaisista toimista.

Tuomarin viran hoitamiseen kuuluu keskeisesti velvollisuus turvata asianosaisten oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Tämä velvollisuus ohjaa tuomarin viranhoitoa muussakin kuin vain välittömässä tuomitsemistoiminnassa tai sen valmistelussa ja ns. jälkitöissä. Tuomarin virkaan kuuluu myös asianmukainen käyttäytyminen varsinaisen oikeudenkäynnin jälkeen. Ennen kaikkea on tällöin tärkeätä, ettei tuomari yritä estää asianosaista käyttämästä lain hänelle turvaamia muutoksenhakukeinoja.

Hovioikeudenlaamannin oman selityksen mukaan hänen yhteydenottonsa olivat tapahtuneet pelkästään pankin omassa intressissä, koska hän oli pankin konttorin valvojana halunnut neuvoa pankkia välttämään ikävyyksiä pankkisalaisuuksien paljastamista koskevassa asiassa. OA piti tätä selitystä kuitenkin olosuhteisiin nähden epäuskottavana. Asiassa ilmenneiden seikkojen valossa oli näet ilmeistä, että hovioikeudenlaamannin yhteydenotot pankkiin olivat tapahtuneet viranhoitoon liittyvistä henkilökohtaisistakin syistä, esimerkiksi halusta suojautua omaa ammattimainetta vahingoittavilta esteellisyysepäilyiltä. Vaikka selitys olisikin pitänyt paikkansa, lopputulos olisi silti ollut tuomarin virkavelvollisuuksien näkökulmasta kyseenalainen. Tuomari ei voi

pankin valvojanakaan antautua sellaisiin yhteydenottoihin, joihin hänellä ei tuomarina olisi oikeutta. Riippumattoman tuomarin ja yhden asianosaisen neuvonantajan roolien sekoittaminen on yleensäkin ongelmallista. Ulkopuolisen oli tässä tapauksessa ollut vaikeata nähdä näiden roolien eroa, etenkin kun hovioikeudenlaamanni oli vaatinut pankin edustajan tapaamista virkapaikallaan hovioikeudessa ja "neuvonnan" sävy oli tuossa tilaisuudessa koettu jopa uhkaavaksi.

OA katsoi hovioikeudenlaamannin menettelyn liittyneen niin kiinteästi hänen virkatehtäviinsä, että virkavelvollisuuden rikkominen oli tapahtunut rikoslain 40 luvun 10 ja 11 §:ssä tarkoitetulla tavalla virkaa toimitettaessa.

c) rangaistavuusarvio

OA katsoi asiassa ilmenneen todennäköisiä syitä epäillä, että hovioikeudenlaamanni oli virassaan ilman laillista syytä taivuttanut pankin peruuttamaan valituslupahakemuksensa ja siten rikkonut velvollisuutensa turvata tuomarina käsittelemiensä riita-asioiden asianosaisille kaikissa olosuhteissa oikeudenmukainen oikeudenkäynti, mukaan lukien heidän oikeutensa muutoksenhakuun säädettyssä järjestyksessä. Kun laamannin menettely oli kohdistunut riita-asian asianosaisen muutoksenhakuoikeuteen, joka on keskeinen osa oikeusjärjestyksessä jokaiselle turvattua oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä, virkavelvollisuuden rikkomista ei OA:n mielestä voitu pitää rikoslain 40 luvun 10 ja 11 §:ssä tarkoitetulla tavalla vähäisenä. Hän katsoi teon rangaistavuuskynnyksen siten ylittyneen.

Vaikka hovioikeudenlaamanni olikin ilmeisesti pyrkinyt tietoisesti vaikuttamaan pankin ratkaisuun valituslupa-asiassa, hän ei silti ollut rikkonut virkavelvollisuuttaan tahallisesti vaan oli pikemminkin ollut varomaton sen suhteen, mitä tuomarin virkavelvollisuus olisi häneltä edellyttänyt tällaisessa tilanteessa. Sen vuoksi OA piti virkavelvollisuuden rikkomista tuottamuksellisena.

d) syytekynnys

Virkasyytteen nostamisen tarpeellisuutta harkittaessa oli OA:n mukaan kiinnitettävä huomiota yhtäältä teon haitallisuuteen ja toisaalta teosta ilmenevään tekijän syyllisyyteen.

Tässä tapauksessa oli loukattu pankin oikeutta muutoksenhakuun. Asianosaisena oli ollut liikepankki, jolla oli itsellään käytettävissä vahva oikeudellinen asiantuntemus. Tapahtumatiedotkin osoittivat, ettei pankki ollut valituslupahakemusten peruutuksia harkitessaan antanut hovioikeudenlaamannin esittämille oikeudellisille riskeille kovin suuria merkitystä. Pankki oli ilmeisesti arvioinut omaa ratkaisuaan sittenkin oman kokonaisuhyötynsä valossa, ottaen huomioon myös laamannin aseman pankin konttorin valvojana. Oli selvää, että keskivertoasianosaisen mahdollisuus itsenäisesti valvoa omaa etuaan sekä harkita oman ratkaisunsa perusteita olisi vastaavassa tapauksessa ollut olennaisesti heikompi kuin kyseisellä liikepankillä.

Tämän valossa oli vaikeata arvioida, oliko valituslupahake-

musten peruutuksesta ollut pankille kovinkaan olennaista konkreettista haittaa. Riita-asioissa annettujen tuomioiden lopputulosten mahdollinen muuttuminen olisi pankin kannalta ollut joka tapauksessa vielä monen päätöksen takana. Pankki oli itse ilmoittanut, ettei se katsonut hovioikeudenlaamannin menettelyn loukanneen sen oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Esitutkinnessa asianomistajana kuultuna pankilla ei ollut vaatimuksia.

Hovioikeudenlaamannin menettelyyn oli epäilyksettä vaikuttanut hänen asemansa pankin konttorinvalvojana. Laamanni oli toiminut tässä tehtävässä jo 1980-luvun alkupuolelta alkaen. Pankin valvojana hän oli tottunut tapaamisiin pankin paikallisen johdon kanssa. Tästä näkökulmasta oli ymmärrettävää, että hovioikeudenlaamannin kynnyksellä yhteyttä pankkiin oli ollut tavanomaista matalampi. Pankin valvojan on ainakin periaatteessa tarkoitus välittää pankille asiakaspalautetta, mikä oli jo sellaisenaan tarjonnut luontevan syyn myös oma-aloitteisiin yhteydenottoihin. Pankin ja valvojan välisessä kanssakäymisessä taas neuvon, kehotuksen ja muun vaikuttamisen välinen rajanveto ei liene aina helppoa.

Hovioikeudenlaamanni kertoi, että hänen aikanaan ottaessaan pankin konttorinvalvojan tehtävän vastaan hovioikeuden silloinen presidentti oli suhtautunut asiaan myönteisesti. OA katsoi suhtautumisen tuomarien sivutoimiin ja viran ulkopuolisiin sidonnaisuuksiin yleensäkin tiukentuneen vasta viime vuosina ennen kaikkea Euroopan ihmisoikeussopimuksen asettamien uusien vaatimusten vuoksi. Aikaisemmin ei pidetty tuomarin henkilökohtaista yhteydenpitoa tuomioistuimen ulkopuolisiin vaikuttajiin niin herkkänä kysymyksenä kuin nykyisin. Sitä lienee pidetty oikeuslaitoksen yhteiskuntasuhteiden kannalta jopa toivottavana.

Hovioikeudenlaamannin pitkäaikaista valvojataustaa vasten oli ymmärrettävää se, että hän oli kokenut oman jäävämissensä juuri pankin valvojan asemansa vuoksi yllättäväksi ja jopa loukkaavaksi. Laamannin tunnereaktion voimakkuutta oli vielä lisännyt se, että pankin vetoaminen hänen esteellisyyteensä tapahtui vasta asian käsittelyn jo päätyttyä hovioikeudessa ja vasta pankin hävittyä asiansa hovioikeudessa. Hovioikeudenlaamanni oli itsekin myöntänyt pankin edustajille kiihtyneensä asian johdosta ja antaneensa siten käyttäytymisellään aihetta arvosteluun.

Edellä mainituilla perusteilla OA piti hovioikeudenlaamannin syyksi lukemaansa tuottamuksellista virkarikosta oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 7 §:ssä tarkoitetuilla perusteilla kokonaisuutena arvostellen silttenkin vähäisenä. Sen vuoksi hän katsoi, ettei asiassa ollut aihetta nostaa virkasyytettä. Näin ollen hän tyytyi antamaan hovioikeudenlaamannille huomautuksen tämän lainvastaisesta menettelystä ja kiinnittämään tämän huomiota vastaisen varalle tuomarin velvollisuuteen pidättäytyä painostukseksi tulkittavasta yhteydenpidosta oikeudenkäynnin osapuoliin.

/V

HM_16_§

EIS_6_Art.

Valtion_virkamieslaki_14_§_2_mom.

Oikeudenkäynnistä_rikosasioissa_annettu_laki_1_luku_7_§

+

/H

Joutuisuus	R:EOA
Käräjäoikeus	D:795/4/99
Laamanni	A:21.6.1999
Riita-asia	
Sovinto	
Valmistelu	
Viivyttely	
Käsitys	

/O

Ns. pakkosovittelu riita-asian valmistelussa

Oikeusasiamiehelle on kanneltu usein riita-asioiden valmistelun viivästymisestä. Oikeusasiamies on joskus joutunut muistuttamaan tuomioistuimia siitä, että tuomioistuimen rooliin ei kuulu ns. pakkosovittelu asian käsittelyä viivyttämällä. Jäljempänä selostetaan kaksi esimerkkiä tällaisista tapauksista.

KUOPION KÄRÄJÄOIKEUDEN TAPAUS

Asianajaja arvosteli Kuopion käräjäoikeutta päämiehensä kanteen käsittelyn viipymisestä. Hän oli useaan otteeseen tiedustellut käräjäoikeudelta asian edistymistä. Asian vireilletulosta oli kulunut jo kaksi vuotta kolme kuukautta ilman että asia olisi edennyt suulliseen valmisteluun. Asiassa ei ollut tapahtunut mitään lähes kahteen vuoteen sen jälkeen, kun kantajan kirjallinen lausuma oli toimitettu käräjäoikeudelle. Asia ei ollut kuitenkaan laaja eikä laadultaan erityisen vaikea.

Käräjäoikeuden laamanni esitti syynä asian viipymiselle mm. sen, että asiaa alun perin käsitellyt käräjätuomari oli joutunut pitkälle sairauslomalle, minkä vuoksi asian käsittely oli jouduttu siirtämään laamannin käsiteltäväksi. Asiaan liittyi myös kaksi vastakkaista kannetta, joista toisessa oli kantajan pyynnöstä haaste edelleen antamatta sovintoneuvottelujen takia. Toisen jutun käsittelyssä oli ilmennyt vaikeuksia yhden vastaajan kuoleman ja toisen vakavan sairauden takia. Laamanni oli puhelinkeskusteluissa kantelijan vastapuolen kanssa saanut lisäksi tietää, että asianosaiset olivat jatkuvasti neuvotelleet keskenään sovintoratkaisuista sekä myös riidelleet samoista asioista muiden viranomaisten kanssa.

OA Lehtimaja totesi kannanottonaan seuraavan.

Käsittelyn joutuisuus on olennainen osa oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä. Myös käräjätuomareiden sairauslomien aikana on huolehdittava siitä, että heille jaettujen asioiden käsittely ei kohtuuttomasti viivästy. Puheena olevan asian käsittely oli kestänyt Kuopion käräjäoikeudessa liian pitkään. Laamannin viittaus asianosaisten sovintoneuvotteluihin ja muissa viranomaisissa vireillä olleisiin asioihin ei ollut tässä yhteydessä hyväksyttävä perustelu kantelussa tarkoitettujen asioiden käsittelyn viipymiselle. Laamanni oli kertonut tietojensa perustuvan kantelijan vastapuolelta saatuihin ilmoituksiin. Kantelija itse oli kuitenkin ilmaissut halunsa saada asiat käsitellyksi mahdollisimman joutuisasti. Hänellä oli lakiin perustuva oikeus joutuisaan käsit-

telyyn, vaikka hänen vastapuolellaan olisikin ollut toisen-suuntaisia toiveita.

OA saattoi käsityksensä Kuopion käräjäoikeuden tietoon ja kiinnitti laamannin huomiota asioiden joutuisan käsittelyn tärkeyteen.

OA Lehtimajan kirje 21.6.1999, dnro 795/4/99

TURUN KÄRÄJÄOIKEUDEN TAPAUS

Kanteliija arvosteli Turun käräjäoikeuden kahta käräjätuomaria (A ja B) hänen riita-asiansa käsittelyn viivästymisestä. OA Lehtimaja lausui kannanottonaan seuraavan.

Asiassa oli ollut kysymys takautumisoikeuteen perustuvasta velkomuksesta, jossa kanteliija oli ollut kantajana. Asian käsittely oli kestänyt yli vuoden ja kolme kuukautta. Asia oli ratkaistu pääasian osalta yksipuolisella tuomiolla, koska vastaaja ei ollut antanut häneltä vastauksen täydennykseksi pyydettyä kirjallista lausumaa. Asian laatuun ja laajuuteen nähden sen käsittely oli OA:n mielestä kestänyt liian pitkään.

Asian viipymiseen olivat ilmeisesti osaltaan myötävaikuttaneet käräjäoikeuden yleinen työtilanne sekä muutto uuteen oikeustaloon. Uuden rikosprosessin vaatimasta käräjäoikeuden organisaatiouudistuksesta oli puolestaan johtunut, että asia oli jouduttu siirtämään osastolta ja käräjätuomarilta toiselle. Tämä oli ollut omiaan viivästyttämään asian käsittelyä, kun uusi tuomari oli joutunut perehtymään hänelle uuteen asiaan.

Käräjätuomari A:n menettely

Käräjätuomari A oli myöntänyt vastaajalle määräjän pidentä kirjallisen vastauksen antamista varten yhteensä kuusi kertaa siten, että vastaus oli lopulta annettu noin puoli vuotta haasteen tiedoksiannon jälkeen. Asiassa ei ollut tullut ilmi muuta syytä määräjän pidennyksille kuin vastaajan oma väite sovintoneuvottelujen käymisestä asianosaisten välillä. Kantelijan mukaan mitään sovintoneuvotteluja ei kuitenkaan ollut käyty.

OA totesi olevan riita-asian kantajalle oikeussuojan saavuttavuuden kannalta tärkeää, ettei vastaaja pysty pelkässä viivytystarkoituksessa lykkäämään vastauksen antamista kanteeseen. Vastaus on vastaajan ensimmäinen kannanotto asiaan. Sen laiminlyönnin tai perusteettomuuden tulee lain mukaan johtaa siihen, että asia ratkaistaan kantajan eduksi yksipuolisella tuomiolla. Lain mukaan vastauksen määräjän pidentäminen edellyttää erityistä syytä. Mitä pidemmästä ajasta ja useammista pidennyspyynnöistä on kysymys, sitä painavampia näiden syiden on oltava. Tarvittaessa myös kantajaa on kuultava asiasta.

Tässä asiassa myönnetty yhteensä puolen vuoden vastausaika oli OA:n mielestä ollut asian laatuun ja laajuuteen nähden liian pitkä. Samoin OA katsoi, että kuusi pidentä kertaa oli ollut liikaa.

Asianosaisten käymät sovintoneuvottelut voivat sinänsä olla hyväksyttävä peruste vastausajan pidennykselle. Oikeudenkäymiskaaren mukaan asiassa, jossa sovinto on sallittu, tuomioistuimen on pyrittävä saamaan asianosaiset sopimaan asia. Toisaalta asianosaiset voivat kyllä jatkaa sovintoneuvotteluja vielä vastauksen antamisen jälkeenkin. On kuitenkin selvää, ettei vastaaja voi käydä sovintoneuvotteluja yksipuolisesti. Lainsäätäjä ei myöskään ole sovintoon pyrkimisellä tarkoittanut toisen asianosaisen tosiasiallista painostamista sovintoon. Tuomarin rooliin ei kuulu ns. pakko-sovittelu asioiden käsittelyä viivyttämällä.

Tässä tapauksessa käräjätuomarin olisi OA:n mielestä tullut tarkistaa vastaajan sovintoneuvotteluja koskevan väitteen todenperäisyys kantajalta viimeistään silloin, kun hän harkitsi vastausajan pidentämistä uudelleen samalla perusteella. OA ei kuitenkaan voinut pitää käräjätuomari A:n sinänsä virheellistä menettelyä kovin moitittavana siihen nähden, että tämä oli ilmeisesti toiminut hyvässä uskossa. Tuomarin on yleensä voitava lähteä siitä, että asianosainen toimii totuusvelvollisuutensa mukaisesti. Kantaja ei ollut myöskään ottanut A:han yhteyttä asian kiirehtimiseksi.

Käräjätuomari B:n menettely

Käräjätuomari B oli myöntänyt vastaajalle kirjallisen lausuman määrääjän pidennystä kolme kertaa siten, että lausumapyyntöön lähettämistä oli kulunut yhteensä yli kolme kuukautta siihen ajankohtaan, jolloin viimeinen pidennyspyyntö oli lopulta evätty. Pidennysten myöntämiseen oli vaikuttanut myös B:n oma työtilanne. Ottaen huomioon sen, että vastaaja oli jo vastannut kanteeseen ja että vastaaja perusteli ainakin ensimmäistä pyyntöään avustajan hankkimisen tarpeella, OA ei pitänyt B:n menettelyä tältä osin selvästi virheellisenä. Hänen mielestään vastaajan pidennyspyyntöihin olisi ollut aihetta suhtautua kriittisesti sen vuoksi, että jo vastauksen määräaika oli toistuvasti pidennetty. Lausuman määrääjän pidennyspyyntö olisi saattanut olla perusteltua evätä jo aikaisemmassa vaiheessa.

OA Lehtimajan päätös 23.12.1999, dnro 1149/4/99

/V

HM_16_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Kanne

R:EOA

Käräjäoikeus

D:1390/4/98

Oikeudenkäynti

A:19.7.1999

Tutkimatta jättäminen

Huomautus

/O

Kanteen tutkimatta jättäminen

Kanteliija oli vaatinut ulosmittaustakaisinsaantia koskevalla kanteella kiinteistön lahjoituksen julistamista peräytetyksi. Kanne jätettiin väärässä oikeuspaikassa nostettuna tutkimatta, koska kiinteistön sijaintipaikan käräjäoikeus oli lain mukaan ehdoton oikeuspaikka. Kanteliija arvosteli Kuopion käräjäoikeuden käräjätuomaria siitä, että tämä oli jättänyt kanteen tutkimatta ehdottoman prosessinedellytys-

puutteen takia vasta pääkäsittelyn jälkeen ja siten aiheuttanut kantelijalle ylimääräisiä oikeudenkäyntikuluja.

Käräjätuomari oli havainnut käräjäoikeuden alueellisen toimivallan puuttumisen vasta välittömän pääkäsittelyn jälkeen. Käräjätuomari oli tällöin pyytänyt asianosaisilta lausuman siitä, voitiinko asia käsitellä Kuopion käräjäoikeudessa. Nämä olivat ilmoittaneet pitävänsä käräjäoikeutta toimivaltaisena. Käräjätuomari oli kuitenkin jättänyt kanteen tutkimatta väärässä tuomioistuimessa nostettuna. Käräjätuomari katsoi, että vastuu asiassa kuului kantajalle, joka oli pyytänyt haastetta väärältä tuomioistuimelta.

OA Lehtimaja totesi kannanottonaan seuraavan.

Tuomioistuimen on viran puolesta heti oikeudenkäynnin alussa varmistuttava ns. ehdottomista prosessinedellytyksistä. Näihin kuuluu myös oikeudenkäymiskaaren 10 luvun 14 §:n mukaan määräytyvä oikeuspaikka kiinteistöä koskevissa riita-asioissa. Jos oikeudenkäynti loukkaisi ehdotonta oikeuspaikkasäännöstä, kanne on välittömästi jätettävä tutkimatta. Edes vastaajan suostumus ei voi luoda muulle tuomioistuimelle tällaisessa asiassa alueellista toimivaltaa. Tästä syystä asianosaisilta ei olisi lainkaan tullut pyytää lausuntoa oikeuspaikkakysymyksestä. Kanne olisi pitänyt viran puolesta jättää tutkimatta heti haastehakemuksen saavuttua käräjäoikeuteen.

OA katsoi käräjätuomarin menetelleen oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 6 §:n 1 momentin vastaisesti, kun tämä ei ollut välittömästi jättänyt kannetta tutkimatta ehdottoman prosessinedellytyspuutteen johdosta. Käräjätuomarin menettelyn johdosta asianosaisille oli saattanut aiheutua sellaisia ylimääräisiä oikeudenkäyntikuluja, joita ei olisi syntynyt, jos kanne olisi lain edellyttämin tavoin heti jätetty tutkimatta. OA antoi käräjätuomarille huomautuksen lainvastaisesta menettelystä.

/V

HM_16_§

OK_5_luku_6_§_1_mom.

OK_10_luku_14_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Enimmäisrangaistus

R:EOA

Käräjäoikeus

D:2542/2/98

Käräjätuomari

A:30.7.1999

Laillisuusperiaate

Lautamies

Syyttämättäjättäminen

Virkarikos

Huomautus

/O

Enimmäisrangaistuksen ylittäminen käräjäoikeudessa

Helsingin käräjäoikeus oli tuominnut ulkomaalaisen miehen useasta tapon yrityksestä ja huumausainerikoksesta laissa säädettyä 12 vuoden enimmäisrangaistusta pidempään, 14 vuoden yhteiseen vankeusrangaistukseen. Tapon yrityksissä oli kysymys HIV-viruksen tartuttamisesta suojaamattomassa sukupuoliyhteydessä. Tuomioon haettiin muutosta, minkä johdosta

Helsingin hovioikeus alensi rangaistuksen 11 vuodeksi 6 kuukaudeksi vankeutta.

Käräjäoikeuden tuomio herätti paljon julkista keskustelua ja mm. Ihmisoikeusliitto raportoi siitä YK:n ihmisoikeuskomitealle. Sen jälkeen, kun korkein oikeus oli hylännyt hovioikeuden tuomiota koskeneen valituslupahakemuksen ja hovioikeuden tuomio oli jäänyt pysyväksi, OA Lehtimaja otti käräjäoikeuden menettelyn omana aloitteena tutkittavakseen.

Kannanottonaan hän totesi seuraavan.

Rikosoikeuden laillisuusperiaate merkitsee sitä, että rikoksesta ei saa tuomita ankarampaa rangaistusta kuin teko hetkellä on laissa säädetty (nulla poena sine lege). Helsingin käräjäoikeus oli menetellyt lainvastaisesti siinä, että se oli vastoin rikoslain enimmäisrangaistussääntöä tuominnut henkilön 14 vuoden vankeusrangaistukseen. Laki ei enimmäisrangaistuksen määrän osalta ollut tulkinnanvarainen, joskin enimmäisrangaistuksen laskeminen edellytti useiden eri lainkohtien soveltamista. Näytti siltä, ettei puheenjohtaja ollut riittävän huolellisesti lukenut asianomaisia lainkohtia.

Kysymys oli ollut laillisen enimmäisrangaistuksen ylittämisestä kahdella vuodella. Tällainen tuomitsemisvirhe kohdistui rikosasian vastaajan perusoikeutena suojattuun henkilökohtaiseen vapauteen. Käräjäoikeuden tuomio ei ollut jäänyt lainvoimaiseksi, vaan hovioikeus oli alentanut rangaistusta. Virheestä oli kuitenkin aiheutunut haittaa, kun tuomioon oli jouduttu tällä perusteella hakemaan muutosta. Virkavelvollisuuden rikkomista ei voitu OA:n mielestä pitää rikoslaissa tarkoitettulla tavalla vähäisenä. Käräjätuomarin menettelyn moitittavuutta arvioidessaan OA otti huomioon mm. tällä olleet työpaineet.

OA katsoi käräjätuomarin käräjäoikeuden puheenjohtajana syyllistyneen tuottamukselliseen virkavelvollisuuden rikkomiseen. Kun tästä ei ollut kuitenkaan odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakko ja sitä oli siitä ilmenevä tekijän syyllisyys huomioon ottaen kokonaisuutena arvostellen pidettävä vähäisenä, OA ei nostanut asiassa virkasyytettä vaan tyytyi antamaan käräjätuomarille huomautuksen vastaisen varalle.

Myös lautamiehet ovat vastuussa käräjäoikeudessa tuomittavan rangaistuksen laillisuudesta. Lakimieskoulutuksen puuttumisen vuoksi heidän on kuitenkin voitava yleensä luottaa lainoppineen puheenjohtajan selostukseen voimassa olevan oikeuden sisällöstä. Oikeudenkäymiskaaren mukaan käräjäoikeuden puheenjohtajan onkin selostettava lautamiehille asiaan soveltuvat säännökset.

Tässä tapauksessa lautamiehet olivat luottaneet käräjätuomarin heille päätösneuvottelussa ilmoittamaan virheelliseen tietoon laillisesta enimmäisrangaistuksesta. Yksi heistä oli vielä erikseen tiedustellut käräjätuomarilta vankeusrangaistuksen pituudesta. Lautamiehillä ei ollut ollut erityistä aihetta epäillä käräjätuomarin ilmoittaman tiedon oikeellisuutta. Lisäksi tiedon omakohtainen tarkistaminen olisi ollut maallikolle vaikeaa. OA:n mielestä lautamiehiltä ei täs-

sä tapauksessa voitu edellyttää rangaistuksen laillisuuden enempää varmistamista. Näillä perusteilla OA katsoi, että virkavelvollisuuden rikkomista ei voitu lukea lautamiesten syyksi edes tuottamuksellisena virkarikoksena.

Asiassa ei ollut ilmennyt viitteitä siitä, että rangaistuksen määräämisen taustalla olisi ollut itse asiaan taikka vastaajan henkilöön tai hänen ulkomaalaiseen syntyperäänsä liittyviä epäasiallisia syitä. OA antoi käräjätuomarille huomautuksen. Lisäksi hän saattoi käsityksensä tuomion lainvastaisuudesta myös lautamiesten tietoon vastaisen varalle.

/V

HM_6a_§
EIS_7_Art.
RL_7_luku_2_§
RL_40_luku_11_§
OK_23_luku_1_§_(354/87)
+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Asianomistaja	R:EOA
Henkilöllisyys	D:696/4/97
Käräjäoikeus	A:26.10.1999
Oikeudenkäynnin julkisuus	
Syytetty	
Toimittaja	
Yksityisyyden suoja	
Huomautus	

/O

Rikosoikeudenkäynnin asianosaisten henkilöllisyyden salassapito

Sanomalehden toimittajan tekemässä kahdessa kantelussa oli kysymys siitä, voiko tuomioistuimien laillisesti salata asianosaisten henkilöllisyyden rikosasiassa. Toinen kantelu koski vastaajien, toinen taas asianomistajien henkilöllisyyden salassapitoa.

A) Syytettyjen henkilöllisyyden salassapito

Sanomalehdessä kerrottiin, että käräjäoikeudet olivat alkaneet salata myös vastaajien nimiä rikosasioissa, jotka oli käsitelty yleisön läsnä olematta. Toimittaja oli ottanut yhteyttä lähes kaikkiin Suomen käräjäoikeuksiin ja pyytänyt vastaajan nimeä tai tuomiolauselmia diaarinumeron perusteella yksilöimissään seksuaalirikosasioissa. Melkein kaikki käräjäoikeudet olivat lopulta antaneet tiedot. Nurmeksen ja Savonlinnan käräjäoikeudet olivat kuitenkin kieltäytyneet paljastamasta pyydettyjä vastaajien nimiä. OA Lehtimaja otti lehtiartikkelin perusteella näiden käräjäoikeuksien menettelyn omana aloitteenaan tutkittavaksi. Artikkelin laatinut toimittaja itsekin kanteli myöhemmin samasta asiasta oikeusasiamiehelle pyytäen tutkimaan myös Orimattilan käräjäoikeuden ja Ylivieskan käräjäoikeuden menettelyjen laillisuuden.

OA Lehtimaja totesi kannanottonaan seuraavan.

Oikeudenkäyntien julkisuus on yksi demokraattisen oikeusvaltion keskeisistä periaatteista. Rikosasioissa julkisuus palvelee erityisesti vastaajan oikeusturvaa, minkä lisäksi se edistää tuomioistuinten toimintaa kohtaan tunnettua yleistä

luottamusta. Olisi näiden tavoitteiden kannalta ongelmallista, jos ihmisiä voitaisiin syyttää ja tuomita jopa vankeusrangaistukseen ilman että ulkopuoliset voisivat saada tiedon tuomittujen henkilöllisyydestä.

Kotimainen lainsäädäntö

Tuomioistuimen hallussa oleva asiakirja on julkinen, jollei toisin ole lailla säädetty tai lain nojalla päätetty. Laisa ei ole nimenomaista säännöstä, jonka perusteella tieto rikosasian vastaajan henkilöllisyydestä voitaisiin jättää antamatta. Päinvastoin: tapahtumahetkellä voimassa olleen oikeudenkäynnin julkisuuslain 2 §:n mukaan tiedot asianosaisen nimestä, ammatista ja asuinpaikasta olivat julkiset viimeistään silloin, kun asian käsittely tuomioistuimessa oli alkanut.

Myös ns. tuomiolauselma on aina julkinen, vaikka muu oikeudenkäyntiaineisto olisikin määrätty pidettäväksi salassa. Lain mukaan vastaajan nimi sisältyy aina häntä koskevaan tuomiolauselmaan. Sen sijaan vastaajan nimi voidaan kyllä peittää sellaisesta tuomiolauselman tiedotteenluonteisesta versiosta, jota käytetään tuomioistuimen tiedotustoiminnassa. Tällöinkin tuomiolauselman "puhdistamaton" versio oli julkinen asiakirja.

Vastaajan nimen lisäksi tuomiolauselmalomakkeelle merkitään käytännössä myös vastaajan henkilötunnus ja lähiosoite. Nämä tiedot eivät kuuluneet oikeudenkäynnin julkisuuslain 2 §:ssä mainittuihin oikeudenkäynnin "perustietoihin". OA:n mielestä niiden ei myöskään voitu välttämättä katsoa sisältyvän lain 9 §:n 2 momentissa tarkoitettuun, aina julkiseen "tuomiolauselmaan". Henkilötietolain mukaan rekisterinpitäjän on huolehdittava siitä, että henkilötunnusta ei merkitä tarpeettomasti henkilörekisterin perusteella tulostettuihin tai laadittuihin asiakirjoihin. Tuomiolauselmalomakkeelle merkittyjen vastaajan henkilötunnuksen ja lähiosoitteen salassapitämiseen asiassa, jota koskeva aineisto oli muutoin kokonaan salainen, ei siten OA:n mielestä ollut estettä.

OA totesi yhteenvetona, että kotimaisen lainsäädännön mukaan vastaajan nimeä rikosasiassa koskeva tieto on aina julkinen. Hän piti lakia tältä osin yksiselitteisenä. Oikeustilaa ei ollut tässä suhteessa tarkoitettu muuttaa edes 1.12.1999 voimaan tulleen uuden julkisuuslainsäädännön myötä. Kun lainsäätäjä oli oikeudenkäynnin julkisuuslain 2 §:n uudessa 2 momentissa nimenomaisesti rajannut asianosaisen henkilöllisyyden salassapitomahdollisuuden vain asianomistajaan, voimassa olevan oikeuden kanta rikosasian vastaajan nimeä koskevan tiedon julkisuuteen oli OA:n mielestä entisestään vahvistunut.

Ihmisoikeusmääräykset

OA arvioi myös sitä, voitiinko rikosasian vastaajan nimi kuitenkin pitää salassa Suomea valtiosisäisesti velvoittavien ihmisoikeusmääräysten nojalla. Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 (1) artiklan mukaan rikosasian oikeudenkäynnin ja erityisesti siinä annettavan päätöksen julkisuus on nimenomaan rikoksesta syytetyn oikeus - siitä huolimatta, että tämä saattaisi joissakin yksittäistapauksissa kokea jul-

kisuuden myös kiusallisena. Ihmisoikeussopimuksessa kielle-
tään tulkitsemaista ihmisoikeussopimuksen määräyksiä tavalla,
joka tosiasiallisesti "tekisi tyhjäksi" sopimuksen turvaa-
mat oikeudet.

Toisaalta 6 (1) artiklassa sallitaan myös oikeudenkäynnin
julkisuuden rajoittaminen tietyillä perusteilla. Rajoitus-
säännöksiä on kuitenkin tulkittava suppeasti. Ihmisoikeus-
sopimuksen mukaan rajoituksia ei saa soveltaa muussa tar-
koituksessa kuin siinä, jota varten ne on säädetty. Sopi-
muksen 6 (1) artiklan mukaan rikosasian käsittelyn julki-
suutta voidaan rajoittaa, mutta päätös on annettava aina
julkisesti.

OA:n mielestä oli kyseenalaista, voidaanko rikosasian vas-
taajan oman yksityiselämän suojaamisella milloinkaan perus-
tella sitä, että kokonaan salataan hänen tulleen tuomitukseksi
rikoksesta. Ensinnäkin voidaan epäillä, kuuluuko tieto sii-
tä, että henkilö on vastaajana tietyssä rikosasiassa, yli-
päättään hänen 8 artiklassa turvatun "yksityiselämän" suo-
jansa piiriin. Joka tapauksessa rikoksesta syytetyn oikeus
julkiseen oikeudenkäyntiin oli OA:n mielestä painavampi
intressi kuin hänen oman yksityisyytensä suoja.

Alaikäisen vastaajan osalta oli muistettava myös Suomessa
vuonna 1991 voimaan tullut lapsen oikeuksia koskeva yleis-
sopimus. Sopimuksen mukaan myös rikoksesta syytetyn lapsen
yksityisyyttä on "kunnioitettava täydellisesti" asian käsit-
telyn kaikissa vaiheissa. Määräyksen merkitys nyt arvioita-
van kysymyksen kannalta on kuitenkin epäselvä. Yksityisyyden
kunnioittaminen rikosasian käsittelyssä on eri asia kuin
päättöksen julkinen antaminen. Myös lapsella on oikeus julki-
seen oikeudenkäyntiin.

Voisiko rikosasian vastaajan nimen paljastaminen sitten
joissakin poikkeustapauksissa loukata jonkun muun henkilön
kuin vastaajan itsensä, lähinnä rikoksen uhrin eli asian-
omistajan, oikeutta yksityis- ja perhe-elämän suojaan? To-
sin Euroopan ihmisoikeussopimuksen mukaan yksityiselämään-
kin on lupa puuttua, jos se on "demokraattisessa yhteiskun-
nassa välttämätöntä muiden henkilöiden oikeuksien ja vapauk-
sien turvaamiseksi", esimerkiksi turvattaessa vastaajan oi-
keutta julkiseen oikeudenkäyntiin.

OA:n mielestä asianomistajan yksityisyyttä suojattiin rikos-
asiassa yleensä riittävästi jo sillä, että asia voitiin kä-
sitellä yleisön läsnä olematta ja että oikeudenkäyntiaineis-
to voitiin määrätä - tosin laissa mainituin poikkeuksin -
pidettäväksi salassa. Lisäksi asianomistajan oma henkilö-
llisyys oli katsottu voitavan hänen yksityisyytensä suoja-
miseksi poikkeuksellisesti salata.

Sen sijaan rikoksesta syytetyn tai tuomitun henkilöllisyy-
den paljastaminen ei normaalisti voine loukata rikosasian
asianomistajan yksityis- ja perhe-elämän suojaa. Loukkaus
lienee mahdollinen vain poikkeuksellisesti. Vastaajan nimen
paljastaminen esimerkiksi tietyssä oman lapsen seksuaalista
hyväksikäyttöä koskevassa asiassa voisi paljastaa myös ri-
koksen uhrin henkilöllisyyden ja siten olla ongelmallista
tämän yksityis- ja perhe-elämän suojan kannalta. Tällöinkin
olisi viime kädessä suoritettava intressipunninta sen rat-

kaisemiseksi, onko vastaajan nimen paljastaminen kuitenkin "demokraattisessa yhteiskunnassa välttämätöntä". Tiedon julkisuus ei suinkaan vaadi sen julkaisemista tai muuta levittämistä.

OA:n tiedossa ei ollut sellaista Euroopan ihmisoikeustoimikunnan tai ihmisoikeustuomioistuimen soveltamiskäytäntöä, jossa rikosasian vastaajan nimen paljastamisen olisi katsottu loukkaavan yksityisyyden suojaa. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisusta tapauksessa Z v. Finland (25.2.1997) ei OA:n mielestä ollut tehtävä liian pitkälle meneviä johtopäätöksiä. Z oli ollut tuossa asiassa todistajan eikä vastaajan asemassa. Todistaja ei ole oikeudenkäynnin "asianosainen". Kysymys oli ollut Z:n HIV-tartunnan paljastamisesta. Sitä paitsi ihmisoikeustuomioistuin oli tapauksessa Z v. Finland nimenomaisesti korostanut kansallisten viranomaisten harkintavaltaa oikeudenkäynnin julkisuuskysymyksissä.

Korkein oikeus oli kuitenkin Z-tapauksen johdosta antamassaan purkupäätöksessä (KKO 1998:33) määrännyt, että "salassapitoaikana ei tuomiolauselmissä ilmeneviä asianosaisten nimiä ja henkilötunnuksia saa ilmaista ulkopuolisille". Korkein oikeus oli siis katsonut, että jopa rikosasian vastaajan nimi oli ainakin tässä tapauksessa voitu määrätä pidettäväksi salassa. Korkeimman oikeuden ratkaisusta ei nimenomaisesti ilmennyt, millä perusteella tuomiolauselma ilmenevää vastaajan nimeä ei saisi ilmaista ulkopuolisille, vaikka oikeudenkäynnin julkisuuslain 9 §:n 2 momentin sanamuodon mukaan tuomioistuimen antama salassapitomääräys ei voinut ulottua itse tuomiolauselmaan. Mahdollisesti oli katsottu, että vastaajan henkilöllisyyden paljastaminen merkitsisi käytännössä myös Z:n henkilöllisyyden paljastumista ja että Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artikla ainakin Z:n tapauksessa syrjäyttäisi kyseisen lainkohdan, joka oli säädetty ennen Euroopan ihmisoikeussopimuksen voimaantuloa Suomessa.

OA:n käsityksen mukaan myöskään tästä korkeimman oikeuden päätöksestä ei ollut tältä osin tehtävä liian pitkälle meneviä yleisiä johtopäätöksiä yli kysymyksessä olleen tapauksen tosiseikaston. OA:n omasta mielestä rikosasian vastaajan nimen salassapittäminen - vastoin kotimaisen lain sanamuotoa ja lainsäätäjän ilmeistä tarkoitusta - ei näyttänyt olevan ihmisoikeusmääräysten nojalla mahdollista. OA kiinnitti huomiota siihen, että rikosasian vastaajan nimen salassapittoa vastaan puhui myös rikosasiain diaarin julkisuus sekä oikeudenkäynnin julkisuuslain 2 §. Viimeksi mainittu lainkohta oli saanut tuolloisen muotonsa vasta sen jälkeen, kun Euroopan ihmisoikeussopimus oli saatettu valtiosisäisesti voimaan. Vallitsevassa oikeuslähdeopissa oli katsottu, etteivät Euroopan ihmisoikeussopimuksen määräykset voineet syrjäyttää kansallista lakia, joka oli säädetty ihmisoikeussopimuksen valtiosisäisen voimaantulon jälkeen. Myöskään uusi julkisuuslainsäädäntö ei tuntenut poikkeuksia rikosasian vastaajan nimen julkisuudesta.

OA piti tässä tilanteessa kyseenalaisena, voiko lainkäyttäjä päätyä yksittäistapauksessa Euroopan ihmisoikeussopimuksen perusteella päinvastaiseen ratkaisuun. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännöstä olisi pitänyt löytyä tällaiselle tulkinnalle selvä tuki, ennen kuin siihen voitai-

siin valtiosisäisesti vedota.

Salassapidosta päättäminen

Joka tapauksessa oli OA:n mielestä selvää, että vastaajan nimen salassapidosta päättäminen - sikäli kuin salassapito ylipäättään oli mahdollista - kuuluisi oikeudenkäynnin julkisuuslain 9 §:n 2 momentin mukaisesti asiaa käsittelevälle tuomioistuimelle. Vastaajan nimen salassapidosta olisi määrättävä erikseen yleensä siinä yhteydessä kuin oikeudenkäyntiaineiston salassapidosta muutoinkin päätetään. Näin oli menetelty myös edellä mainitussa korkeimman oikeuden ratkaisussa.

Vastaajan nimen saamista koskevaa pyyntöä jälkikäteen käsittelevällä tuomioistuimen yksittäisellä jäsenellä tai virkamiehellä ei sen sijaan ole missään tapauksessa oikeutta vastaajan nimen salassa pitämiseen, ellei tuomioistuin ole tästä määrännyt. Vastaajan nimen salassa pitäminen ei nimittäin perustu suoraan lakiin eikä tuomioistuimen antamaan tavanomaiseen salassapitomääräykseen voida katsoa "sisältyvän" määräystä myös vastaajan nimen salassapitamisesta.

Käräjäoikeuksien menettely tässä tapauksessa

Käräjäoikeudet eivät olleet erikseen määränneet vastaajien nimiä salassapidettäviksi toimittajan tarkoittamissa asioissa. OA katsoi siten Nurmeksen käräjäoikeuden laamannin ja Savonlinnan käräjäoikeuden käräjätuomarin menetelleen virheellisesti, kun he olivat kieltäytyneet antamasta toimittajalle tämän pyytämiä julkisia vastaajien nimiä käräjäoikeuksissa ratkaistuissa rikosasioissa. Ottaen huomioon sen, että toimittajalle oli myöhemmin annettu nämä nimet, OA tyytyi saattamaan käsityksensä laamannin ja käräjätuomarin virheellisestä menettelystä heidän tietoonsa vastaisen varalle.

Orimattilan käräjäoikeuden laamanni oli puolestaan kysynyt toimittajalta tämän pyytämän vastaajan nimeä koskevan tiedon käyttötarkoitusta. OA totesi, että laamannilla ei ollut ollut harkintavaltaa kyseisen julkisen tiedon antamisen suhteen. Hänellä ei siten myöskään ollut ollut oikeutta kysyä nimen käyttötarkoitusta. Julkinen tieto on annettava tiedotusvälineen edustajalle, vaikka virkamies itse pitäisi sen mahdollista julkaisemista tiedotusvälineessä hyvän journalistisen tavan vastaisena. Journalistisen etiikan valvonta ei kuulu virkamiehille, vaan muille elimille.

Toimittaja oli saanut pyytämänsä nimen käräjäoikeudesta vielä samana päivänä. Hän ei kuitenkaan ollut saanut sitä vielä tuomiolauselman telekopiassa vaan suullisesti vasta useiden puheluiden jälkeen. Nimen saaminen oli siten ollut hankalaa. OA:n mielestä nimi olisi pitänyt antaa toimittajalle heti. Joka tapauksessa laamannin olisi pitänyt itse selvittää asia sen jälkeen, kun toimittaja oli ottanut häneen puhelimitse yhteyttä ja pyytänyt nimeä.

OA katsoi laamannin menetelleen lainvastaisesti, kun tämä oli kysynyt toimittajalta tämän pyytämän julkisen tiedon käyttötarkoitusta. Pyyntönsä siirtäminen useaan kertaan käräjäoikeudessa ei myöskään ollut hyvän hallinnon periaatteiden mukaista. Ottaen kuitenkin huomioon sen, että toimitta-

jalle oli annettu tämän pyytämä nimi vielä samana päivänä, OA tyytyi saattamaan käsityksensä laamannin lainvastaisesta menettelystä tämän tietoon vastaisen varalle.

Ylivieskan käräjäoikeudesta oli toimittaja tilannut viisi tuomiolauselmajäljennöstä. Hän oli kiirehtinyt asiaa useampan kertaan mutta saanut pyytämänsä asiakirjat telekopiona vasta lähes kahden kuukauden kuluttua ja vasta sen jälkeen, kun OA oli pyytänyt asiassa käräjäoikeudelta selvitystä toimittajan kantelun johdosta. Lain mukaan asiakirjapyyntö on kuitenkin käsiteltävä viipymättä. OA:n mielestä tuomiolauselmien toimittaminen oli pyynnön laajuuteen ja laatuun nähden kestänyt liian pitkään.

Sanomalehtiartikkelin julkaisemisen jälkeen oli käräjäoikeudessa oletettu, että toimittaja ei enää tarvitsisikaan pyytämäänsä tuomiolauselmia. OA totesi, että asianmukaisesti tehtyä asiakirjapyyntöä ei voida katsoa peruutetuksi pelkäämään olettamusten perusteella. Asiaa olisi pitänyt tarvittaessa tiedustella toimittajalta itseltään. Tässä tapauksessa toimittaja oli kuitenkin artikkelin julkaisemisen jälkeen kolme kertaa kiirehtinyt asiakirjojen lähettämistä. Myöskään henkilöstöpula ei OA:n mielestä ollut riittävä peruste näin pitkälle toimitusajalle vielä nimenomaisten kiirehtimispyyntöjen jälkeenkin. Käräjäoikeuden on organisoitava työnsä niin, että sille esitetyt asiakirjatilaukset voidaan hoitaa kohtuullisessa ajassa henkilökunnan lomista riippumatta.

Käräjäoikeus ei ollut määrännyt vastaajan nimeä salassa pidettäväksi näissäkään asioissa. Käräjäoikeuden laamanni oli kuitenkin kieltäytynyt antamasta toimittajalle yhden vastaajan nimeä perustellen salassapitoa vastaajan yksityisyyden suojaamisella.

OA katsoi Ylivieskan käräjäoikeuden menetelleen lainvastaisesti siinä, että se oli laiminlyönyt toimittaa asiakirjat viipymättä ja ilman laillista oikeutta kieltäytynyt antamasta yhden vastaajan nimeä. Viimeksi mainitun menettelyn muistuttavuutta arvioidessaan OA otti kuitenkin huomioon oikeustilan epäselvyyden. OA antoi Ylivieskan käräjäoikeudelle asian johdosta huomautuksen. Lisäksi OA esitti, että käräjäoikeus ottaisi uudelleen harkittavaksi toimittajan pyynnön saada tieto yhden vastaajan nimestä yksilöimässään rikosasiassa. Käräjäoikeuden laamanni ilmoittikin sittemmin suostuvansa antamaan tämän tiedon.

OA saattoi vielä havaintonsa oikeusministeriön tietoon ja huomioon otettaviksi oikeudenkäynnin julkisuussäännösten mahdollisessa tarkistamisessa. OA kiinnitti erityisesti huomiota oikeustilan epäselvyyteen korkeimman oikeuden annettua edellä mainitun ratkaisunsa, jossa myös rikosasian vastaajan nimi oli määrätty pidettäväksi salassa. OA:n käsityksen mukaan tämä epäselvyys ei kokonaan poistunut myöskään 1.12.1999 voimaan tulleen julkisuuslainsäädännön uudistuksen kautta. OA esitti, että oikeusministeriö harkitsee keinoja epäselvyyden poistamiseksi.

OA Lehtimajan päätös 19.11.1999, dnrot 2483/2/98 ja 2611/4/98

Oikeusministeriö asetti 24.5.2000 toimikunnan valmistelemaan

oikeudenkäynnin julkisuutta koskevan lainsäädännön uudistamista. Toimikunnalle annettu määräaika päättyy 30.9.2001.

B) Asianomistajien henkilöllisyyden ja lukumäärän salassapito

Toimittaja pyysi oikeusasiamiestä selvittämään, oliko tuomioistuimella oikeus salata asianomistajan henkilöllisyys rikosasiassa, joka käsitellään yleisön läsnä olematta ja jonka oikeudenkäyntiaineisto määrätään pidettäväksi salassa. Samalla toimittaja pyysi oikeusasiamiestä tutkimaan Helsingin hovioikeuden vuonna 1996 hovioikeuspiirinsä käräjäoikeuksille antamien ohjeiden laillisuuden. Ohjeissa todettiin, että "tuomiolauselmassa ei ole kaikissa tapauksissa aihetta tuoda julki asianomistajien nimiä. Tämä koskee lähinnä siveellisyysrikoksia. Asianomistajatkin voidaan erottaa toisistaan esimerkiksi käyttäen vain kirjaimia tai etunimiä ja sukunimen alkukirjainta."

Toimittaja kanteli myös siitä, että Helsingin käräjäoikeus oli kieltäytynyt antamasta toimittajalle tietoa asianomistajien henkilöllisyydestä sekä heidän lukumäärästään käräjäoikeudessa käsiteltävänä olleessa HIV-viruksen tartuttamista koskeneessa rikosasiassa ja että Espoon käräjäoikeus oli puolestaan kieltäytynyt antamasta tietoa asianomistajien henkilöllisyydestä käräjäoikeudessa käsiteltävänä olleessa, lapsiin kohdistuneita haureuksia koskeneessa rikosasiassa. Kummassakin asiassa myöhemmin annetuissa tuomiolauselmissa asianomistajien nimet oli korvattu kirjaintunnuksin.

OA Lehtimaja totesi kannanottonaan seuraavan.

Arvioitaessa yleisellä tasolla sitä, tulisiko myös asianomistajan henkilöllisyys pitää salassa erityisen arkaluonteista, henkilön yksityiselämään liittyvää seikkaa koskevan rikosasian oikeudenkäynnissä, joudutaan punnitsemaan vastakain kahta tärkeää intressiä: yhtäältä oikeudenkäynnin julkisuuden merkitystä ja toisaalta rikoksen uhrin suojaamista tarpeettomalta julkisuudelta.

Oikeudenkäynnin julkisuus turvaa asianosaisten, erityisesti rikosasian vastaajan oikeusturvaa sekä edistää tuomioistuinten toimintaa kohtaan tunnettua yleistä luottamusta. Asianomistajan henkilöllisyyden salaaminen tuskin kuitenkaan merkitsee julkisuuden kovin olennaista lisärajoitusta silloin, kun oikeudenkäyntiaineisto on jo muutoinkin määrätty pidettäväksi salassa. Tekojen rangaistavuus ja niiden moitittavuusaste perustuu yleensä muihin seikkoihin ja olosuhteisiin kuin asianomistajan henkilöllisyyteen. Lainkäytön julkisuuskontrollin näkökulmasta tätä koskeva tieto on siten usein toisarvoinen.

Asianomistajan henkilöllisyyden paljastaminen voi sitä vastoin olla asianomistajan itsensä kannalta hyvinkin haitallista esimerkiksi silloin, kun kysymyksessä on lapsen kohdistunutta seksuaalirikosta koskeva syyte. Asian käsittely suljetuin ovin ja oikeudenkäyntiaineiston salassapito saattaa osaksi menettää merkitystään, jos asianomistajan henkilöllisyys paljastetaan. Tämä saattaisi myös heikentää asianomistajien halukkuutta tuoda ilmi tällaisia rikoksia.

Toimittaja oli oikeassa korostaessaan sitä, ettei oikeudenkäynnin asianosaisen henkilöllisyyttä koskevan tiedon julkisuus vielä sinänsä merkitse tämän tiedon julkistamista tiedotusvälineissä. Journalistinen etiikka vaatii, ettei rikoksen uhrille aiheuteta tarpeetonta kärsimystä. Toisaalta oli havaittu, että journalistisen etiikan tulkinnat vaihtelevat suuresti, ja salaisuuden murtumiseen riitti usein yksikin tiedotusväline. Tietojen julkisuusasteen tulisi kuitenkin olla ainakin lähtökohtaisesti sama kaikille tiedotusvälineille ja julkisen sanan edustajille.

Tapatumahetkellä voimassa olleessa laissa ei ollut nimenomaista säännöstä, jonka perusteella tieto rikosasian asianomistajan henkilöllisyydestä olisi voitu jättää antamatta. OA oletti kotimaisen lainsäätäjän päinvastoin tarkoittaneen, että asianomistajan henkilöllisyyttä rikosasiassa koskeva tieto olisi aina julkinen. Voimassa olleen lain säännökset eivät tosin olleet tältä osin täysin yksiselitteisiä. Lainsäätäjä oli vasta myöhemmin ottanut asiasta lakiin nimenomaisen poikkeussäännöksen, oikeudenkäynnin julkisuuslain 2 §:n uuden 2 momentin, joka tuli voimaan 1.12.1999. Sen mukaan "tieto asianomistajan henkilöllisyydestä rikosasiassa, joka koskee erityisen arkaluonteista henkilön yksityiselämään liittyvää seikkaa, voidaan jättää antamatta".

OA arvioi myös sitä, voitiinko asianomistajan henkilöllisyys pitää salassa Suomea valtiosisäisesti velvoittavien ihmisoikeusmääräysten nojalla. OA:n mielestä asianomistajan henkilöllisyyden paljastaminen rikosasiassa, joka koski hänen yksityiselämänsä liittyvää erityisen arkaluonteista seikkaa, saattoi joissakin tapauksissa olla ongelmallista Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklassa turvatun yksityis- ja perhe-elämän suojan näkökulmasta.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisusta tapauksessa Z v. Finland ei OA:n mielestä kuitenkaan ollut tehtävä liian pitkälle meneviä johtopäätöksiä tässäkin kysymyksessä. Nyt oli kysymys rikosasian asianomistajasta, eikä todistajasta, kuten mainitussa ihmisoikeustapauksessa. Sitä paitsi oli ihmisoikeustuomioistuin tapauksessa Z v. Finland nimenomaisesti korostanut kansallisten viranomaisten harkintavaltaa oikeudenkäynnin julkisuuskysymyksissä.

Korkein oikeus on Z-tapauksessa antamassaan purkupäätöksessä määrännyt, että salassapitoaikana ei tuomiolauselmissä ilmeviä asianosaisten nimiä saanut ilmaista ulkopuolisille. Asianomistajien nimet oli siis ainakin tässä tapauksessa katsottu voitavan pitää salassa. OA:n mielestä oli epäselvää, kuinka pitkälle meneviä yleisiä johtopäätöksiä tästä korkeimman oikeuden ratkaisusta voitiin tehdä. OA:n omasta mielestä julkisuusrajoitusta täytyi edelleen soveltaa varovaisesti ja ainoastaan sellaisissa tapauksissa, joissa asianomistajan yksityisyyden intressi painoi erityisen paljon ja sen vuoksi puolsi hänen henkilöllisyytensä salassapitämistä.

Sen sijaan asianomistajan yksityiselämän suojaamisella ei voida missään tapauksessa perustella asianomistajien lukumäärän salassa pitämistä. Asianomistajien lukumäärä ei paljasta yksittäisten asianomistajien yksityiselämään liittyviä tietoja. Se voi kertoa käsiteltävän asian laadusta ja

auttaa muodostamaan käsitystä vastaajan tekojen kokonaisuudesta, millä tiedoilla taas voi olla olennaistakin merkitystä myös vastaajan oikeusturvan ja yleisön lainkäyttöä kohtaan tunteman luottamuksen kannalta.

Julkisuusrajoitusta täytyy yleistenkin tulkintaoppien perusteella joka tapauksessa soveltaa suppeasti. Jos asianomistajien henkilöllisyys oli heidän yksityiselämänsä suojaamiseksi pidetty poikkeuksellisesti salassa, tieto heidän lukumäärästään oli joka tapauksessa julkinen. Myöskään oikeudenkäynnin julkisuuslain 1.12.1999 voimaan tullut uusi, asianomistajien henkilöllisyyden salaamisen mahdollistava säännös (2 §:n 2 mom) ei sallinut asianomistajien lukumäärää koskevan tiedon salaamista.

OA katsoi Helsingin käräjäoikeuden menetelleen virheellisesti, kun se oli kieltäytynyt antamasta toimittajalle tietoa asianomistajien lukumäärästä käsittelemässään asiassa. Se, että asianomistajien lukumäärän arvioitiin vielä lisääntyvän, ei olisi estänyt kertomasta heidän tuonhetkistä lukumääräänsä, esimerkiksi varauksin, että asianomistajia saattoi vielä tulla lisää.

Oli sen sijaan tulkinnanvaraista, voitiinko asianomistajien henkilöllisyys pitää salassa Helsingin ja Espoon käräjäoikeuksien käsittelemissä asioissa. OA ei katsonut käräjäoikeuksien menetelleen tältä osin lainvastaisesti tai ylittäneen harkintavaltaansa.

OA ei pitänyt Helsingin hovioikeuden ohjeita lainvastaisina, koska kysymys tuolloin voimassa olleen lain suhteesta Euroopan ihmisoikeussopimukseen oli ollut viime kädessä tulkinnanvarainen. Korkein oikeus oli sittemmin hyväksynyt asianomistajien nimien salassa pitämisen ainakin Z-tapauksessa.

Hovioikeuden ohjeista sai kuitenkin sen vaikutelman, että asianomistajien nimien salassapito olisi ollut käräjäoikeuden vapaassa harkinnassa. OA:n mielestä ohjeissa olisi joka tapauksessa tullut korostaa salassapidon poikkeuksellisuutta sekä tarkemmin yksilöidä, millä perusteilla salassapito oli hovioikeuden käsityksen mukaan mahdollista. Hän saattoi käsityksensä hovioikeuden ohjeiden ongelmallisuudesta hovioikeuden tietoon.

OA Lehtimajan päätös 26.10.1999, dnro 696/4/97

Helsingin hovioikeus ei ole toistaiseksi antanut käräjäoikeuksille uusia julkisuusohjeita. Uusi julkisuuslainsäädäntö on tullut voimaan 1.12.1999.

/V

EIS_6_Art.

EIS_8_Art.

Laki_oikeudenkäynnin_julkisuudesta_2_§

Laki_oikeudenkäynnin_julkisuudesta_9_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Käräjäoikeus

R:EOA

Maksuton oikeudenkäynti

D:1582/4/99

Rikosasia

A:10.11.1999

Äänite

Käsitys

/O

Äänitteiden korvaaminen maksuttomassa oikeudenkäynnissä

Asianajaja arvosteli Turun kärjäoikeuden ääninauhotteita koskevaa laskutuskäytäntöä. Kantelija katsoi, että rikosasiassa maksuttoman oikeudenkäynnin saaneelta vastaajalta ei tulisi periä maksua ääninauhotteista, koska nauhoitteet kuuluvat maksuttoman oikeudenkäynnin piiriin.

OA Lehtimaja totesi kannanottonaan seuraavan.

Turun kärjäoikeuden sisäisten ohjeiden mukaan maksuttoman oikeudenkäynnin saaneelle asianosaiselle kopioidaan oikeudenkäynnistä otetut äänitteet veloituksetta, jos asianosainen itse toimittaa nauhat kärjäoikeudelle. Jos nauhoja ei toimiteta, kärjäoikeus laskuttaa nauhojen hankintakulut äänitekopion pyytäneeltä asianosaiselta. Tämä voi pyytää niiden korvaamista valtion varoista maksuttoman oikeudenkäynnin johdosta esitettävän laskun yhteydessä. Asianosaisella on siten mahdollisuus, mikäli nauhoitusten katsotaan olevan tarpeellisia, saada korvaus myös itse hankkimistaan nauhoista.

Pyydettyessä äänitteitä asian pääkäsittelyn päättymisen jälkeen, laskuttaa Turun kärjäoikeus nauha- ja toimituskustannukset maksuttoman oikeudenkäynnin saaneelta asianosaiselta. Asianosainen osoitetaan tällöin pyytämään kustannusten korvaamista valtion varoista hovioikeudelta.

OA piti tulkinnanvaraisena kysymystä siitä, kuuluiko kärjäoikeuskäsittelyn jälkeinen päätös äänitteiden tarpeellisuudesta vielä kärjäoikeudelle vaiko jo hovioikeudelle. Koska maksuttoman oikeudenkäynnin saaneella asianosaisella oli joka tapauksessa mahdollisuus vaatia kustannusten korvaamista valtion varoista hovioikeudelle esitettävän laskun yhteydessä, katsoi OA, että Turun kärjäoikeuden laskutuskäytäntö oli maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain mukainen. Helsingin kärjäoikeudesta saadun ilmoituksen perusteella laskutuskäytäntö oli siellä kuitenkin erilainen kuin Turun kärjäoikeudessa. OA katsoi, että tällaisessa asiassa olisi hyödyllistä pyrkiä mahdollisimman yhdenmukaiseen käytäntöön maan eri osissa. Hän saattoi tämän käsityksensä oikeusministeriön tietoon.

/V

L_maksuttomasta_oikeudenkäynnistä_7_§_1_kohta_(87/73)

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Kärjäoikeus	R:EOA
Oikeudenkäynti	D:1060/4/97
Todistaja	A:14.12.1999
Huomautus	

/O

Todistelumenettely rikosasiassa

Kiinan kansantasavallan kansalainen arvosteli kärjätuomarin menettelyä Helsingin kärjäoikeudessa käsitellyssä törkeää petosta ym. koskevassa asiassa, jossa hän oli ollut vastaajana. Kysymys oli tapahtumista, joihin ei vielä sovellettu 1.10.1997 voimaan tullutta, oikeudenkäynnistä rikosasioissa

annettua uutta lakia.

OA Lehtimaja totesi kannanottonaan seuraavan.

Käräjäoikeuden puheenjohtajana toiminut käräjätuomari oli määrännyt tuomion julistamisen jälkeen vastaajien omaisuutta vakuustakavarikkoon ja hukkaamiskieltoon, vaikka tuomiossa ei ollut määrätty vastaajille menettämisseuraamusta tai korvausvelvollisuutta. Koska käräjätuomari oli unohtanut lausua menettämisseuraamuksesta, myöskään erillistä turvaamistoimipäätöstä ei olisi pitänyt jälkikäteen tehdä. Käräjätuomari oli siten laiminlyönyt velvollisuuttaan valvoa, että asia tuli käsitellyksi oikeudenkäynnissä selvyyttä noudattaen ja perusteellisesti.

Turvaamistoimipäätöksen perustelut olivat myös omiaan antamaan vaikutelman Kiinan kansantasavallan kansalaisten syrjimisestä. Päätöksen sanamuodosta saattoi päätellä, että muun ohella juuri Kiinan kansantasavallan kansalaisuus oli antanut käräjäoikeudelle aiheen epäillä vastaajien välttävän korvauksen maksamista. Perusteluilla oli kuitenkin todennäköisesti tarkoitettu pikemminkin viitata vastaajien liikkuvan elämään ja liiketoimien kansainvälisyyteen kuin heidän omaan kansalaisuuteensa. OA kiinnitti käräjätuomarin huomiota vastaisen varalle yleiseen syrjintäkieltoon sekä perusteluiden sanamuodon huolelliseen muotoiluun.

Käräjätuomari oli edelleen menetellyt oikeudenkäymiskaaren todistelusaäntöjen vastaisesti siinä, että hän oli vastaanottanut allekirjoittamattoman lausunnon kirjallisena todistena, vaikka mitkään erityiset syyt eivät olisi estäneet kuulemasta lausunnon laatijaa itseään todistajana oikeudessa. Toisaalta käräjätuomari ei ollut sallinut puolustuksen esittää todistena asianomistajan videoitua esitutkintakuulustelua, koska Euroopan ihmisoikeussopimuksen mukaisesti asianomistajalle olisi käräjätuomarin mielestä tullut varata mahdollisuus henkilökohtaisesti lausua asiasta. Tämän johdosta OA totesi, että Euroopan ihmisoikeussopimuksen rikosasian syytetyille takaamat vähimmäisoikeudet on tarkoitettu rikosasian vastaajan eduksi eikä niihin silloin voida vedota häntä itseään vastaan.

Samana oikeudenkäynnin viimeisen istunnon alussa käräjätuomari oli tiedustellut, oliko oikeussalissa todistajia paikalla. Henkilöiden nimenhuuto oli käännetty myös kiinan kielelle. Tätä huolimatta ilmeni myöhemmin, että yksi todistajaksi haastettu kiinalainen oli ennen oman todistajankertomuksensa antamista ollut oikeussalissa useita tunteja ja kuullut tällöin myös kiinan kielelle käännetty todistajankertomukset. Koska saliin jäänyt todistaja oli siten saanut tietoonsa muut todistajanlausunnot, häntä oli kuultu todistelutarkoituksessa mutta ilman valaa.

OA katsoi käräjätuomarin menetelleen normaalin käytännön mukaisesti todistajien nimenhuudossa, kun tämä oli istunnon alussa tiedustellut, olivatko todistajat paikalla ja läsnä oikeussalissa. OA totesi kuitenkin vastaisen varalle, että nimenhuutoon osallistuvien tulkkien huomiota olisi yleensä syytä erityisesti kiinnittää siihen, että todistaja ei saa olla läsnä oikeudenkäynnissä ennen kun hän antaa oman todistajanlausuntonsa.

Kantelija arvosteli myös sitä, että käräjätuomarin kesken oikeudenkäyntiä antamasta lausumasta oli voitu päätellä hänen laatineen tuomionsa jo ennen todistajien kuulemista. Tämän johdosta OA totesi, että tuomarin tulee toimia virassaan asiallisesti ja puolueettomasti, eikä tuomarin käytöksestä tai lausumista saa ulospäin syntyä päinvastaista vaikutelmaa. Tuomioistuimen tulee perustaa ratkaisunsa ainoastaan oikeudenkäynnin aikana esitettyihin todisteisiin. Tässä tapauksessa oli käräjätuomarin oikeudenkäynnin aikana antamista lausumista saattanut ulkopuoliselle herätä epäily, että tuomari olisi ainakin osittain muodostanut käsityksensä asian lopputuloksesta jo ennen oikeuskäsittelyn päättymistä. OA katsoi jääneen näyttämättä, että tuomio olisi laadittu etukäteen, mutta korosti kuitenkin, että tuomarin lausumista ei saisi syntyä edes tällaisen väärinkäsityksen mahdollisuutta. OA kiinnitti käräjätuomarin huomiota siihen, että tuomarin käyttäytyminen ei saa antaa aihetta oikeudenkäynnin aitoutta ja puolueettomuutta koskeviin epäilyihin.

OA antoi käräjätuomarille huomautuksen tämän virheellisestä menettelystä.

/V

HM_5_§

HM_16_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Liikennevalvonta

R:EOA

Poliisi

D:2079/4/99

Yhdenvertaisuus

A:10.12.1999

Käsitys

/O

Yhdenvertainen kohtelu liikennevalvonnassa

Oikeusasiamies sai useita kanteluita (dnrot 2079, 2086, 2214 ja 2277/4/99) presidenttiehdokasta koskevassa ylinopeusasiassa. Presidenttiehdokas oli Liikkuvan poliisin suorittamassa liikennevalvonnassa saanut 21 km/h:n ylinopeudesta vain kirjallisen huomautuksen eikä sakkoa. Kantelijat pyysivät oikeusasiamiestä tutkimaan, oliko kansalaisten yhdenvertaisuutta loukattu. Monet viittasivat omiin ylinopeussakkoihinsa ja katsoivat tulleen ankaramminkin kohdelluiksi kuin kyseinen presidenttiehdokas.

Puheena olevassa tapauksessa oli kaksi henkilöautoa ajanut ylinopeutta peräkkäin Espoossa 80 km/h:n nopeusrajoitusalueella, jossa Liikkuvan poliisin partio harjoitti liikennevalvontaa. Toista autoa oli kuljettanut presidenttiehdokas 101 km/h:n nopeudella. Hänen edellään ajaneen auton nopeus oli ollut 102 km/h. Sisäasiainministeriön ohjeen mukaan yli 20 km/h:n ylinopeudesta olisi pitänyt pääsääntöisesti antaa (sakkoa tarkoittava) rangaistusvaatimus. Liikkuvan poliisin konstaapeli oli kuitenkin antanut edellä ajaneen auton kuljettajalle vain kirjallisen huomautuksen. Ylikonstaapeli oli puolestaan ollut juuri kirjoittamassa presidenttiehdokkaalle rangaistusvaatimusta, kun edellä ajaneelle kuljettajalle huomautuksen antanut konstaapeli tuli kertomaan antamastaan huomautuksesta. Tällöin ylikonstaapeli oli päättänyt antaa myös presidenttiehdokkaalle pelkän kirjallisen huomautuksen rangaistusvaatimuksen ase-

mesta.

Konstaapeli perusteli huomautuksen antamista sillä, että liikennevalvonnan ruuhkautuessa oli ollut "nostettava kirjoituskynnystä". Ylikonstaapeli puolestaan perusteli omaa menettelyään kuljettajien tasapuolisella kohtelulla, ottaen huomioon, että presidenttiehdokkaan ylinopeus oli ollut jopa pienempi kuin edellä ajaneella, vain huomautuksen saaneella kuljettajalla.

Liikkuvan poliisin mukaan pääkaupunkiseudulla harjoitettavassa ylinopeusvalvonnassa liikennevilkkaus ja liikenteen korostuneet sujuvuusvaatimukset aiheuttavat toisinaan tarvetta liu'uttaa sekä puuttumiskynnystä että huomautuskynnystä ylöspäin. Liikenneolosuhteet poikkeavat maan eri osissa siinä määrin, ettei täysin kaavamaista puuttumisrajaa ole tarkoituksenmukaista asettaa. Viime kädessä asiaa hoitava poliisimies joutuu arvioimaan kuhunkin tapaukseen liittyvät seikat ja ratkaisemaan, onko huomautus riittävä seuraamus juuri siinä yksittäistapauksessa. Liikkuva poliisi piti kuitenkin tässä tapauksessa kirjallisen huomautuksen antamista "virhearviona". Myös sisäasiainministeriö katsoi asiassa toimitun poliisin yleisen käytännön vastaisesti.

OA Lehtimaja totesi kannanottonaan seuraavan.

"Poliisin suorittama liikennevalvonta on jokapäiväinen ilmiö. Monilla kansalaisilla on omakohtaista kokemusta sen kohteeksi joutumisesta. Poliisimiehellä on käytännössä harvintavaltaa määrättäessä liikenne rikkomuksista seuraamuksia. Nämä seikat korostavat menettelyyn kohdistuvia yhdenvertaisuusodotuksia.

Liikennevalvonnan peruslinjoilta voidaan edellyttää valtakunnallista yhtenäisyyttä. Toisaalta on kuitenkin voitava ottaa huomioon alueellisia eroja ja paikallisia olosuhteita. Mielestäni sisäasiainministeriön nykyinen ohjeistus on lähtökohtaisesti riittävä ihmisten yhdenvertaisen kohtelun turvaamiseksi.

Selvityksen mukaan poliisi määrittää kussakin valvontatilanteessa erikseen kynnyksen, jonka ylittäviin ylinopeuksiin kulloinkin puututaan. Yleensä valvontaryhmän johtaja määrää puuttumiskynnyksen valvontapaikalla liikenneolosuhteiden ja oman kokemuksensa perusteella sille tasolle, jossa valvontaryhmä saattaa käytännössä käsitellä rikkomusten takia pysäytetyt kuljettajat kohtuullisessa ajassa. Puuttumiskynnys ei ohjeiden mukaan kuitenkaan vaikuta ylinopeudesta määrättävään seuraamukseen, jonka laji ja ankaruus määräytyvät yleisten sääntöjen mukaan.

Käsitykseni mukaan tapauskohtaisen puuttumiskynnyksen käyttäminen ei sinällään vaaranna kansalaisten yhdenvertaisuutta liikennevalvontatilanteissa. Oleellista on, että puuttumiskynnystä ei muuteta kesken valvontatapahtuman ja että seuraamuskäytäntö ei jää riippumaan puuttumiskynnyksestä.

Toisaalta on ongelmallista, jos puuttumiskynnyksessä on suuria tilannekohtaisia eroja. Tämäkin voi heikentää ihmisten luottamusta kohtelun yhdenvertaisuuteen. Sen vuoksi valvontatilanteet olisi syytä ennalta suunnitella niin,

ettei esimerkiksi henkilövoimavarojen vähyyden takia joudu-
ta muuttamaan puuttumiskynnystä kesken valvontatapahtuman.

Mitä ylinopeusrikkomusten seuraamusharkintaan yleisesti
tulee, pidän toivottavana sitä, että yksittäisen poliisi-
miehen harkintaa ohjeistetaan riittävän selkeästi. Seuraa-
mustaulukot ja ylinopeuden määrään sidottu seuraamusvalinta
saattavat olla lainkäytön näkökulmasta kaavamaisia ratkai-
suja, mutta nähdäkseni ne ovat kuitenkin käytännön liiken-
nevalvonnassa tarpeeksi mielivallan torjumiseksi ja yhden-
mukaisen kohtelun varmistamiseksi. Samalla turvataan yleis-
tätä luottamusta liikennevalvonnan objektiivisuuteen ja puo-
lueettomuuteen. Jos ohjeiden kaavamainen sovellus näyttäi-
si yksittäistapauksissa johtavan kohtuuttomuuteen, täytyy
muistaa, että seuraamuksen kohteilla on aina muutoksenhaku-
mahdollisuus.

Jos yksittäinen poliisimies kuitenkin poikkeaa normaalikäy-
tännöstä, on tärkeätä, että hän perustelee tämän menettelyn
seuraamuksen kohteelle ja että tämä perustelu on dokumentoi-
tu myös hänen oman toimintansa jälkikäteistä valvontaa var-
ten."

Tässä tapauksessa annetut huomautukset eivät OA:n mielestä
olleet seuraamuksina sinänsä tieliikennelain vastaisia. An-
karammista toimenpiteistä luopuminen oli lain mukaan jäänyt
riippumaan poliisimiehen harkinnasta. Kysymys oli viime kä-
dessä siitä, oliko tätä harkintavaltaa käytetty väärin.

Rikesakkorikkomuksista annetun asetuksen mukaan yli 20 km/
h:n ylinopeudesta yli 60 km/h:n nopeusrajoitusalueella ei
voi enää määrätä rikesakkoa. Huomautuksella käsiteltävän
rikoksen tulisi taas pääsääntöisesti olla vähäisempi kuin
rikoksen, josta vakiintuneen käytännön mukaan annetaan ran-
gaistusvaatimus. Näin ollen presidenttiehdokkaalle ja hänen
edellään ajaneelle kuljettajalle olisi pääsäännön mukaan
tullut antaa rangaistusvaatimus. Ylinopeutta ajaneiden koh-
telu oli tässä tapauksessa ollut poikkeuksellisen lievää.
Kirjallisen huomautuksen käyttäminen olisi tällöin OA:n
mielestä vaatinut perusteluksen erityistä syytä.

Ajo-olosuhteet eivät olleet riittäneet normaalikäytännöstä
poikkeamisen perusteluksi, koska samassa valvontatapahtu-
massa oli muihin kuljettajiin nähden ilmeisesti noudatettu
normaalilla tavalla sisäasiainministeriön ohjeita ja polii-
sin seuraamuskäsikirjaa. Ihmisten yhdenvertaisen kohtelun
kannalta OA piti ongelmallisena sitä, että osaa ylinopeu-
teen syyllistyneistä sakotetaan ja osa taas päästetään huo-
mautuksella, vaikka asianosaisten teoilla ei olisi mitään
asiallisia eroja. Sellainen liikennevalvontatapahtuma, jota
ei kyetä toteuttamaan ruuhkia aiheuttamatta tai kaikkia kul-
jettajia tasapuolisesti kohtelematta, pitäisi OA:n mielestä
lopettaa ja siirtää toiseen ajankohtaan.

OA katsoi konstaapelin poikenneen yleisestä seuraamuskäytän-
nöstä ilman hyväksyttävää perustetta. Lieventävänä seikkana
OA piti kuitenkin sitä, että ylinopeusrikkomusten seuraamuk-
sia koskeva ohjeistus oli vastikään muuttunut. Ilmoituksensa
mukaan konstaapeli ei ollut vielä ehtinyt kunnolla perehtyä
uusiin ohjeisiin muiden työkiireidensä takia.

Sen sijaan presidenttiehdokkaalle huomautuksen antaneen ylikonstaapelin menettelyä ei voitu vallinneissa olosuhteissa pitää virheellisenä. Sakottamatta jättäminen oli johtunut siitä, että ylikonstaapeli oli katsonut velvollisuudekseen kohdella presidenttiehdokasta samoin kuin tämän edellä samoissa olosuhteissa ajanutta kuljettajaa oli kohdeltu. Ei ollut pääteltävissä, että sakottamatta jättämiseen olisi vaikuttanut presidenttiehdokkaan henkilöllisyys tai että normaalia lievempään kohteluun olisi muuten liittynyt epäasiallisia vaikuttimia.

OA kiinnitti Liikkuvan poliisin huomiota ihmisten yhdenvertaisen kohtelun tärkeyteen liikennevalvontaa suoritettaessa ja erityisesti siihen, että tapauskohtaiset poikkeamiset yleisestä käytännöstä tulee myös perustella asianmukaisesti.

/V

HM_5_§

TieliikenneL_104_§_2_mom.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Poliisi

R:EOA

Sananvapaus

D:1261/4/96

Syrjintä

A:31.12.1999

Käsitys

/O

Poliisimiehen sopimaton lehtikirjoittelu

Romaniasiaan neuvottelukunta kanteli (dnro 1261/4/96) oikeusasiamiehelle helsinkiläisessä ilmaisjakelulehdessä nimimerkillä "Tapausta tutkinut Malmin poliisi" julkaistusta kirjoituksesta, jonka oli laatinut Helsingin poliisilaitoksen vanhempi konstaapeli. Pakinatyyllisessä kirjoituksessa kerrottiin postikonttoriin tehdystä ryöstöstä, jonka tekijöiden vihjattiin kuuluvan romaniväestöön. Kirjoituksessa hyödynnettiin romaniväestöön kohdistuvia perinteisiä ennakkoluuloja. Siinä viitattiin mm. "heikkoon kirjoitus- ja lukutaitoon" sekä "ikuiseen työttömyyteen" ja sosiaaliturvan varassa elämiseen sekä todettiin, että meno oli muutenkin "suomalaismentaaliteettiin huonosti sopeutuva". Neuvottelukunta katsoi, että kirjoitus vahvisti romanivähemmistöön kohdistuvia kielteisiä ennakkoluuloja ja rohkaisi siten kyseisen kansanryhmän syrjintään. Erityisen vakavana pidettiin sitä, että kirjoituksessa annettiin nimenomaan ymmärtää kirjoittajan olevan poliisimies.

Oikeusasiamiehelle kanneltiin (dnro 1905/4/98) myös saman poliisimiehen toisesta lehtikirjoituksesta, jossa käsiteltiin mm. perättömiä raiskausilmoituksia. Kantelijan mielestä kirjoituksesta ilmeni poliisin kielteinen ja vähättelevä asenne raiskausrikoksen uhreja kohtaan.

Kanteluiden tultua vireille sisäasiainministeriö määräsi asiassa suoritettavaksi esitutkinnan.

Oikeusasiamiehen mahdollinen esteellisyys

Kirjoitukset laatinut rikoskonstaapeli teki kanteluasian tutkinnan johdosta Helsingin poliisilaitokselle OA Lehtimajaa koskevan rikosilmoituksen, jossa hän katsoi joutuneensa OA:n taholta "julkisen herjauksen" kohteeksi. Rikosilmoitus-

ta selostettiin näkyvästi tiedotusvälineissä. Poliisilaitos kuitenkin katsoi, ettei sillä ollut toimivaltaa tutkia asiaa, koska eduskunnan oikeusasiamiehen virkatoimien laillisuutta voi tarkastaa vain eduskunta.

Virkamies ei kuitenkaan tule esteelliseksi virkatoiminnassaan vain sen vuoksi, että joku hänen virkatoimensa kohteena oleva asianosainen on kannellut tästä virkatoimesta tai tehnyt sitä koskevan rikosilmoituksen. Esteellisyyden syntymiseen vaaditaan virkamiehen ja asianosaisen välisen kääntymisen niin vakavasti, että se saattaa virkamiehen puolueettomuuden asian käsittelyssä perustellusti kyseenalaiseksi.

Sama periaate on sovellettavissa myös oikeusasiamiehen ja hänen laillisuusvalvontansa kohteena olevan virkamiehen väliseen suhteeseen. Ei ole käytännössä harvinaista, että oikeusasiamiehelle tehtyjen kanteluiden kohteina olevat virkamiehet reagoivat asioiden tutkintaan kielteisesti. Näin ollen OA katsoi, ettei rikoskonstaapelin tekemä rikosilmoitus häntä vastaan saattanut häntä esteelliseksi ratkaisemaan tätä kanteluasiaa.

OA totesi itse asiassa kannanottonaan seuraavan.

Kirjoitusten yhteys virkatoimintaan

OA epäili yleisölle muodostuneen sellaisen kuvan, että ilmaisjakelulehden poliisipalstalla julkaistut kirjoitukset edustivat poliisin virallista tiedottamista. Kirjoitukset oli myös varustettu poliisin logoa muistuttavalla kuvalla. Pakinoitten kirjoittaminen poliisipalstalle ei kuitenkaan ollut poliisimiehille nimenomaisesti määrätty virkatehtävä, vaan palstan ylläpito perustui kirjoittajien vapaaehtoisuuteen.

Toisaalta kirjoittajat olivat voineet käyttää kirjoittamiseen myös virka-aikaa. Kirjoittaminen oli siten voitu mieltää osaksi virkatoimintaa. Siihen viittaa sekin, että kirjoitukset piti tarvittaessa esittää esimiesten tarkastettavaksi. Poliisipalstan pitäminen kuului poliisin ns. vapaaehtoiseen tiedottamiseen. Kirjoitusten laatimista oli ilmeisesti pidetty virkatehtävänä, vaikkakin vapaaehtoisena.

Poliisipalstan syntyvän, sen ylläpidon virkatehtävyyden ja siihen kohdistetun esimiesvalvonnan perusteella OA päätyi katsomaan, että rikoskonstaapeli oli laatinut kirjoitukset osana virkatoimintaansa.

Romaneja koskeva kirjoitus

Poliisin taholta selitettiin pakinoinnin liittyneen rikosentorjuntaa edistävään, ennalta ehkäisevään tiedottamiseen. Toisaalta myönnettiin, ettei kirjoittelua "leimaavan sävynsä" vuoksi voitu pitää hyväksyttävänä.

OA ei kuitenkaan löytänyt kirjoituksesta mitään vakavaa rikosentorjunnallista panosta. Kirjoituksen teemana ei ollut niinkään tietyn tyyppinen rikollisuus vaan tietty väestöryhmä, jonka edustajien rikollisessa toiminnassa kirjoittaja näki huvittavia piirteitä. Kirjoittaja on selittänyt, että

hänen tarkoituksensa olikin ollut tehdä rikoksenteelijät naurtaviksi. Pakinahenkilöiden humoristisuus pyrittiin kuitenkin kytkemään enemmänkin heidän etnistä alkuperäänsä ilmentäviin vihjauksiin kuin heidän rikoksiinsa sinänsä. Kirjoituksen sanoma kiteytyi viime kädessä siihen kärjistykseen, etteivät romanit kirjoittajan mielestä onnistuneet edes pankin ryöstämisessä. Tässä oli kirjoittajan lukijoilleen tarjoama "huumori".

Samantyyppistä mielipiteenmuokkausta rikoskonstaapeli oli jatkanut myöhemmissäkin lehtikirjoituksissaan, joissa hän mm. rinnasti kaikki "etniset ja muualta muuttaneet vähemmistöt sekä pakolaiset" vankeihin, pultsareihin ja narkomaaneihin. Samalla hän antoi ymmärtää näiden ja muidenkin vähemmistöjen (mm. homojen ja lesbojen) rikkovan lakeja "kansalaistottelemattomuuden" varjolla.

OA piti tällaisia lausumia rasistisina, muukalaisvihaa edistävinä ja alatyylisinä. Hän ei katsonut niiden sopivan valtion virkamiehen ja varsinkaan poliisimiehen arvolle.

Raiskauksen uhreja koskeva kirjoitus

Kirjoituksesta välittyi kuva, että poliisi vähättelee ja suhtautuu jopa vihamielisesti naisten "aamuyöstä" tekemiin raiskausilmoituksiin. OA katsoi, ettei poliisilla ole oikeutta suhtautua tuomitsevasti tai vähättelevästi rikosilmoituksen tekijään, olipa vuorokauden aika mikä tahansa tai rikosilmoituksen tekijän sukupuoli kumpi tahansa. Poliisin velvollisuutena on aina suhtautua jokaiseen rikosilmoituksen tekijään asiallisesti ja objektiivisesti, epäillyn rikoksen laadusta riippumatta.

Rikoskonstaapeli oli puolustanut kirjoitustaan vetoamalla siihen, että hän oli arvostellut ainoastaan perättömiä rikosilmoituksia. OA:n mielestä poliisi ei kuitenkaan voi läheteä siitä, että tiettyyn vuorokauden aikaan raiskauksesta tehdyt rikosilmoitukset ovat kyseenalaisia tai että rikosilmoituksen perättömyys muutoinkaan olisi ennakkolta arvatavissa.

OA totesi kirjoituksen lisäksi yksityiskohdissaan sisältävän alatyylisiä vihjailua, joka halvensi naisen ihmisarvoa. Tällainen alatyylä ei sovi valtion virkamiehelle eikä varsinkaan poliisin "tiedotustoiminnaksi" mielletävään kirjoitukseen.

OA piti kirjoitusta poliisin arvolle sopimattomana. Hän viittasi tältä osin myös YK:n naisten oikeuksien yleissopimukseen, jonka mukaan sopimusvaltiot sitoutuivat pidättymään kaikista naisista syrjivistä toimista tai käytännöistä ja varmistamaan, että julkiset viranomaiset ja laitokset toimivat tämän velvoitteen mukaisesti. Lisäksi sopimusvaltiot sitoutuvat ryhtymään kaikkiin tarvittaviin toimiin naisia syrjivien tapojen ja käytäntöjen muuttamiseksi tai poistamiseksi.

Kirjoitusten rikosoikeudellista arviointia

Sananvapaus perus- ja ihmisoikeutena kuuluu myös virkamiehille. Virkamiehen asemasta ja virkatehtävien luonteesta voi kuitenkin johtua, että hänen sananvapautensa on rajoi-

tetumpi kuin muilla kansalaisilla. Sananvapauden käyttöä arvioitaessa on otettava huomioon myös valtion virkamieslaki, jonka mukaan virkamiehen on käyttäydyttävä asemansa ja tehtäviensä edellyttämällä tavalla. Samoin poliisilaki edellyttää poliisin toimivan asiallisesti ja puolueettomasti. Poliisiasetuksen mukaan poliisimiehen tulee käyttäytyä sekä virassaan että yksityiselämässään niin, ettei poliisin arvo siitä kärsi. OA katsoi asetuksen velvoittavan myös oikeudellisesti, joten sitä ei voida pitää ainoastaan eettisenä käyttäytymisohjeena. Poliisi on niin virassaan kuin yksityiselämässäänkin velvollinen pidättäytymään poliisin arvolle sopimattomasta menettelystä. Eri asia on, että tämän virkavelvollisuuden rikkomisen paheksuttavuusaste voi käytännössä vaihdella sen mukaan, tapahtuuko velvoitteen rikkominen virassa vai yksityiselämässä.

Poliisilla on yhteiskunnassamme keskeinen asema vähemmistöjen turvaamisessa. Poliisi toimii näkyvällä paikalla ja on siten avainasemassa pyrittäessä suvaitsevaisuuden lisäämiseen sekä rasististen, muukalaisvihamielisten ja naissukupuolta halventavien asenteiden ehkäisemiseen.

OA katsoi, että rikoskonstaapeli oli kirjoittanut ko. pakinansa virkaansa toimittaessaan. Hän piti kirjoittelua kokonaisuudessaan poliisimiehen arvolle sopimattomana ja siten edellä mainittujen säännösten vastaisena.

Teon haitallisuusarvioinnissa tulee erityisesti ottaa huomioon poliisin tehtävä oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaajana sekä kansalaisten perusoikeuksien ja muiden yleisten oikeuksien sekä yhteiskunnan perusetujen toteuttajana. Poliisilla on velvollisuus toimia asiallisesti ja puolueettomasti sekä sovinnollisuutta edistäen. Rikoskonstaapelin virkavelvollisuuden vastaista menettelyä ei OA:n mielestä voitu myöskään kokonaisarvostelun perusteella pitää rikoslaissa tarkoitettulla tavalla vähäisenä.

Rikoskonstaapelin oli työkokemuksensa ja koulutuksensa perusteella täytynyt olla tietoinen häntä poliisimiehenä sitovista säännöksistä ja määräyksistä. Asian esitutkinnassa saatu selvitys ja oikeusasiamiehelle annetut lausunnot viittasivat kuitenkin siihen, ettei rikoskonstaapeli ainakaan enää viime vuosina ollut välttämättä mieltänyt poliisipalstalle kirjoittamista virkatehtäväksi vaan oli ymmärtänyt kirjoittavansa pakinoita yksityishenkilönä virkansa ulkopuolella. Sen vuoksi OA ei katsonut virkavelvollisuuden rikkomista tahalliseksi.

Rikoskonstaapelin olisi kuitenkin tullut varmistautua siitä, voiko hän esiintyä poliisipalstalla yksityishenkilönä aiheuttamatta kirjoittelullaan väärää mielikuvaa poliisin tiedottamisesta, ottaen huomioon, että hänen kirjoittelunsa oli myös esimiesten taholta puututtu. Tämänkin jälkeen hän oli jatkanut poliisille sopimatonta kirjoittelua.

Tällä perusteella OA katsoi, että rikoskonstaapeli oli julkaisemalla edellä kerrotut kirjoitukset varomattomuudesta rikkonut hänelle virkatoiminnassa noudatettaviin säännöksiin, erityisesti poliisiasetuksen 13 §:n 2 momentin käyttäytymisvelvoitteeseen perustuvan virkavelvollisuutensa.

Syyteharkinta ja lopputulos

Rikoskonstaapelin syyllisyyttä arvioitaessa oli otettava huomioon se, että hänen kirjoittelunsa katsominen virkatehtäväksi oli jossakin määrin tulkinnanvaraista. Syytteen nostamisen tarkoituksenmukaisuutta harkittaessa oli edelleen otettava huomioon, että kiistanalainen kirjoittelu oli tiettävästi jo loppunut ja että kirjoitusten sopimattomuus oli poliisijohdonkin taholta julkisuudessa selvästi todettu. Rikoskonstaapeli oli jo saanut kirjoittelunsa johdosta kurinpidollisen varoituksen, joka tosin oli tuolloin vielä lainvoimaa vailla.

OA oli myös järjestänyt tämän asian johdosta oikeusasiamiehen kansliassa suullisen kuulemistilaisuuden, jossa rikoskonstaapeli sekä romaniasiain neuvottelukunnan edustajat olivat kohdanneet toisensa ja keskustelleet vakavassa hengessä sekä poliisin työstä rikosten torjunnassa että erilaisista keinoista torjua rasismia ja muukalaisvihamielisyyttä. Keskustelussa tuli voimakkaasti esille tarve lisätä vuoropuhelua poliisin ja etnisten vähemmistöjen välillä. Romaniasiain neuvottelukunnan viestinä oli se, että myös romaniväestön omat edustajat olisi otettava mukaan poliisin rikostorjunnalliseen valistustyöhön. Rikoskonstaapeli suhtautui ajatukseen myönteisesti ja totesi, ettei hänkään enää kirjoittaisi pakinoitaan yhtä kielteisessä hengessä. Keskustelussa tuli esille sekin, että kenttätyötä tekevä rikospoliisi joutuu usein muodostamaan käsityksensä vähemmistöistä sen yksipuolisen kuvan perusteella, minkä hän arkisessa työssään joutuu näkemään.

Ottaen huomioon myös sen orastavan yhteisymmärryksen, joka kuulemistilaisuudessa tuli esille, OA päätyi siihen, ettei syytteen nostamista ollut tässä tapauksessa pidettävä tarkoituksenmukaisena vaihtoehtona. Kun tärkeä yleinen tai yksityinen etu ei näissä olosuhteissa vaatinut virkasyytteen nostamista, OA tyytyi antamaan rikoskonstaapelille huomautuksen hänen lainvastaiseksi katsotusta menettelystään. Samalla OA kiinnitti hänen huomiotaan vastaisen varalle poliisin velvollisuuteen pidättäytyä sellaisista julkisista kannanotoista, joiden voidaan tulkita ilmentävän rotusyrjintää, muukalaisvihamielisyyttä tai naissukupuolen halventamista.

OA korosti sitä, ettei syyttämättä jättämistä voitu tässä tapauksessa tulkita viestiksi oikeusasiamiehen välinpitämättömyydestä etnisiä tai muita vähemmistöjä kohtaan taikka rasismiin ja muun syrjinnän vähättelyksi. OA ilmoitti päinvastoin uskovansa, että puuttuminen rikoskonstaapelin kirjoitteluun oli saanut aikaan myönteistä kehitystä poliisikunnan suhtautumisessa rasistisiin, muukalaisvihamielisiin ja naissukupuolta halventaviin ilmiöihin. Syytteen nostamisen tarkoituksenmukaisuutta arvioitaessa oli kysymys ennen kaikkea keinojen valinnasta. OA näki omasta puolestaan ensiarvoisen tärkeäksi edistää poliisin ja vähemmistöjen keskinäistä vuoropuhelua ja yhteistyötä.

Kirjoittajan esimiesten ja Helsingin poliisilaitoksen vastuu

Rikoskonstaapelin kirjoittelusta oli ulkopuolinen saanut helposti sellaisen mielikuvan, että ilmaisjakelulehden po-

liisipalsta oli käsittänyt nimenomaan poliisin virallista tiedottamista. Tässä asiassa oli poliisin taholta korostettu, että rikoskonstaapelin kirjoituksissa esitetyt kannanotot edustivat vain kirjoittajan omia mielipiteitä, eivät poliisin virallisia kantoja. Kesti kuitenkin yli kaksi vuotta romaneja koskevan kirjoituksen julkaisemisesta ennen kuin rikoskonstaapelin esimiehet ja Helsingin poliisilaitos julkisuudessa sanoutuivat selkeästi irti kirjoittajan mielipiteistä. Tämä tapahtui vasta OA:n sisäasiainministerille toimittaman selityspyynnön jälkeen. Tosin rikoskonstaapelia vastaan oli jo sitä ennen käynnistetty poliisilaitoksen sisäinen kurinpitomenettely, mutta tämä ei ollut julkisesti tiedossa. Esimiesten passiivisuus oli OA:n mielestä osaltaan vahvistanut ulkopuolisten mielikuvaa siitä, että ilmaisjakelehdessä poliisipalsta kuului ja oli myös tarkoitettu kuulumaan osana poliisin viralliseen tiedotukseen.

OA:n käsityksen mukaan rikoskonstaapelin esimiesten olisi tullut mahdollisimman pian tehdä lehden lukijoille selväksi, etteivät kirjoittajan mielipiteet edustaneet poliisin virallista kantaa. Väärän mielikuvan syntymiseen oli kuitenkin osaltaan vaikuttanut myös se, ettei rikoskonstaapeli itse noudattanut niitä määräyksiä, joilla hänen esiintymistään poliisin edustajana oli pyritty estämään. Hän ei myöskään näyttänyt välittäneen hänen kanssaan kirjoitusten sisällöstä käydyistä keskusteluista.

OA saattoi käsityksensä rikoskonstaapelin esimiesten tietoon ja kiinnitti heidän huomiotaan siihen, että poliisin ulkoista kuvaa ja uskottavuutta heikentävään sekä vääriä mielikuvia herättävään lehtikirjoitteluun on vastedes syytä puuttua mahdollisimman ripeästi. Samalla on tehtävä selväksi, mikä kirjoittelu kuuluu poliisin viralliseen tiedottamiseen ja mikä on yksinomaan vapaa-ajan harrastusta.

Poliisin ylijohdon vastuu

Poliisin ylijohdon tehtävänä on ensisijaisesti poliisitoiminnan yleinen kehittäminen. Tästä huolimatta poliisin ylijohdokaan ei voi OA:n mielestä tyytyä vain seuraamaan sellaista laajaa julkisuutta saanutta kirjoitteluun, joka sisältönsä vuoksi selvästi vaarantaa yleistä luottamusta poliisin puolueettomuuteen eri kansanryhmien ja erityisesti vähemmistöihin kuuluvien kohtelussa. Kun puheena oleva kirjoittelu oli poliisin ylijohdon omankin käsityksen mukaan ollut poliisimiehen arvolle sopimatonta ja myös poliisin nimenomaisen ohjeiden vastaista, poliisin ylijohdon olisi OA:n mielestä tullut tapahtunutta aktiivisemmin puuttua kirjoitteluun tai ainakin huolehtia siitä, ettei kirjoittelu leimannut koko poliisikuntaa.

Kun poliisin ylijohdolla oli kuitenkin osaltaan myötävaikuttanut siihen, että vanhemman rikoskonstaapelin esimiehet olivat ryhtyneet toimenpiteisiin kirjoitteluun aiheuttamien haittojen poistamiseksi, OA tyytyi saattamaan mainitun käsityksensä poliisin ylijohdon tietoon vastaisen varalle.

Sisäasiainministerin vastuu

OA pyysi tämän asian yhteydessä myös sisäasiainministeriä ilmoittamaan käsityksensä siitä, oliko asiassa tehty kaikki

mahdollinen, jotta Suomi täyttäisi sille rotusyrjintäsopimuksen mukaan kuuluvat kansainvälisoikeudelliset velvoitteet.

Sisäasiainministeri Jan-Erik Enestam viittasi sisäasiainministeriön 30.6.1997 antamaan, suvaitsevaisuuden lisäämistä ja rasismin ehkäisemistä koskevaan ohjeeseen. Sen mukaan poliisin on lisättävä maahanmuuttajia ja syrjintää koskevaa tiedottamistaan, jotta näiden ryhmien perusteeton epäluulo viranomaisia kohtaan vähenisi. Tiedottamista on kohdennettava myös kantaväestöön, jotta maahanmuuttajia kohtaan tunnettua epäluuloa voitaisiin hälventää. Ohjeessa korostetaan, että poliisilla on "keskeinen asema rasististen ilmiöiden ehkäisemisessä ja selvittämisessä". Ministeri totesi poliisin puuttuvan tarpeen vaatiessa myös omassa organisaatiossaan esiintyviin syrjintäilmiöihin. Hänen arvionsa mukaan Helsingin poliisilaitoksen myöhäinen reagointi kirjoitte luun oli johtunut tapaukseen sovellettavien rikosoikeudellisten tulkintojen epäselvyydestä ja ennakkotapausten puutteesta. Ministeri vakuutti, että poliisi tulee toimimaan omalta osaltaan oikeudenmukaisesti ja puolueettomasti ihmisten välisen tasa-arvon edistämiseksi. OA katsoi, ettei asia antanut hänelle tältä osin aihetta enempiin toimenpiteisiin.

Samaan päätökseen sisältyy myös syyteoikeutta koskeva kannanotto, jota käsitellään eduskunnan oikeusasiamiehen kertomuksessa vuodelta 1999 s. 198 - 204.

/V

PoliisiA_13_§_2_mom.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Perusteleminen

R:EOA

Syyttäjä

D:1062/4/98

Syyttämättäjättämispäätös

A:12.4.1999

Verohallitus

Käsitys

/O

Verohallituksen pääjohtajan ym. syyttämättä jättäminen

Nostokonealalla toimivien osakeyhtiöiden johtohenkilöiden epäiltiin syyllistyneen nostokonekauppojen yhteydessä törkeisiin veropetoksiin. Verohallituksen pääjohtajan epäiltiin puolestaan osallistuneen näihin rikoksiin avunantajana sekä samalla käyttäneen väärin virka-asemaansa. Hänellä oli merkittävä omistusosuus toisessa nostokoneyhtiössä, jossa hänellä oli myös prokuristin asema. Hän oli antanut yhtiötä johtaneelle langolleen apua mm. verovastineen laatimisessa lääninverovirastolle. Hän oli myös ottanut pääjohtajana vastaan yhtiön taholta tulleita verotiedusteluja ja neuvonpyyntöjä.

Valtakunnansyyttäjä päätti kuitenkin jättää pääjohtajan syyttämättä ja Turun kihlakunnansyyttäjä teki samana päivänä vastaavan ratkaisun osakeyhtiöiden johtohenkilöiden osalta. Kihlakunnansyyttäjä oli alun perin vastannut koko asiaa koskevasta syyteharkinnasta, mutta valtakunnansyyttäjä oli päättänyt ottaa asian verohallituksen pääjohtajaa koskevalta osalta itse ratkaistavakseen. Muilta osin syyteharkinta oli jäänyt edelleen kihlakunnansyyttäjälle.

Syyttämättäjättämispäätösten jälkeen esitetyssä televisio-ohjelmassa kyseenalaistettiin se tapa, jolla kihlakunnan-syyttäjän oma päätös oli syntynyt. Tämä kertoi televisiohaastattelussa, että syyteharkinnan ollessa vielä kesken valtakunnansyyttäjä oli maininnut hänelle jonkun korkean tahon kehottaneen asiassa "erityiseen tarkkuuteen". Syyttämättä jättäminen ei ollut kihlakunnansyyttäjän mukaan lopputuloksena vastannut hänen henkilökohtaista käsitystään siitä, mihin syyteharkinnassa olisi yhtiöiden johdon osalta tullut päätyä. Televisiohaastattelu synnytti tiedotusvälineissä laajan keskustelun siitä, oliko kihlakunnansyyttäjä painostettu hänen syyteharkinnassaan, mikä valtakunnansyyttäjänviraston osuus asiaan oli ollut ja olivatko asiassa tehdyt syyttämättäjättämiskäytännöt ylipäänsä perustuneet asiallisiin syihin.

Oikeusasiamiehelle tehtiin asian johdosta useita kanteluita. Niissä nousivat esille seuraavat kysymykset:

- 1) Oliko valtakunnansyyttäjä kihlakunnansyyttäjän kanssa käymissään keskusteluissa vedonnut siihen, että jokin "korkea taho" oli edellyttänyt syyteharkinnan suorittamista erityisen tarkasti, ja jos näin oli tapahtunut, oliko tällaista menettelyä pidettävä lainmukaisena?
- 2) Olivatko valtakunnansyyttäjä ja asiassa esittelijänä toiminut valtiosyyttäjä painostaneet kihlakunnansyyttäjää tälle kuuluvassa syyteharkinnassa?
- 3) Oliko kihlakunnansyyttäjä menetellyt asianmukaisesti jättäessään yhtiöiden johtohenkilöt syyttämättä, vaikka tällainen ratkaisu ei hänen oman ilmoituksensa mukaan vastannut hänen todellista käsitystään siitä, mihin asiassa olisi pitänyt päätyä?
- 4) Oliko verohallituksen pääjohtajaa koskevan syyteharkinnan erottaminen yhtiöiden johtoa koskevasta syyteharkinnasta vaarantanut kihlakunnansyyttäjän syyteharkinnan itsenäisyyden ja oliko toimenpiteelle ollut laillisia perusteita?
- 5) Oliko valtakunnansyyttäjän syyttämättäjättämispäätös verohallituksen pääjohtajan osalta ollut asianmukainen?

Kihlakunnansyyttäjän kerrottua julkisesti, että hän oli jo alun perin pitänyt allekirjoittamansa syyttämättäjättämispäätöksen lopputulosta asiallisesti vääränä, OA Lehtimaja esitti valtakunnansyyttäjän harkittavaksi, olisiko tässä asiassa aihetta määrätä suoritettavaksi uusi syyteharkinta.

Apulaisvaltakunnansyyttäjä määräsiikin Helsingin kihlakunnansyyttäjän toimittamaan osakeyhtiöiden johtohenkilöiden osalta uuden syyteharkinnan. Myös tämä kihlakunnansyyttäjä päätyi syyttämättäjättämispäätökseen, joskin erilaisin perusteluin kuin Turun kihlakunnansyyttäjä.

OA Lehtimaja totesi kannanottonaan seuraavan.

Syyttäjän riippumattomuus ja itsenäisyys

Valtakunnansyyttäjä voi ylimpänä syyttäjänä antaa syyttä-

jäntöimintää koskevia yleisiä määräyksiä ja ohjeita. Valtakunnansyyttäjän kannanotot eivät kuitenkaan yksittäistapauksissa velvoita alempia syyttäjiä. Hän ei voi antaa alaiselleen syyttäjälle sellaisia ohjeita, jotka merkitsisivät alemman syyttäjän itsenäisen syyteharkintavallan syrjäyttämistä.

Valtakunnansyyttäjä voi ottaa itse ratkaistavakseen alaiselleen syyttäjälle kuuluvan asian. Hän voi käyttää tätä oikeuttaan rikosasian käsittelyn missä vaiheessa tahansa, joko ennen alemman syyttäjän ratkaisua tai sen jälkeen. Valtakunnansyyttäjä voi ottaa syyteharkinnan itse suoritettavakseen mutta myös määrätä syytteen ajamisen jonkun alemman syyttäjän tehtäväksi. Alemman syyttäjän on tällöin ajettava valtakunnansyyttäjän oikeaksi harkitsemaa syytettä. Tällaisessa tapauksessa valtakunnansyyttäjä vastaa siitä, että syytteen nostamiselle on ollut lailliset edellytykset.

Syyttäjien yhteistyö ja neuvonpito

Syyttäjälaitoksen uudistamisen yhtenä lähtökohtana oli, että syyttäjän toiminnan painopiste jää paikallistasolle ja että ylempien syyttäjien tehtävänä on paikallistason toiminnan tukeminen. Vaikka tämä tukemistehtävä ilmeneekin pääasiassa syyttäjien kouluttamisen, ohjaamisen ja valvonnan kehittämisenä, paikallissyyttäjillä ja valtakunnansyyttäjänvirastolla on tarkoitettu olevan yhteistyötä myös yksittäisissä syyteharkinta-asioissa. Lain ei ole katsottu estävän neuvottelemista siitäkään kysymyksestä, onko jossakin asiassa perustellumpaa nostaa syyte vai jättää se nostamatta.

Jos valtakunnansyyttäjänvirastolla ja paikallissyyttäjällä on jutun näyttö- tai oikeuskysymysten arvioinnista erilaisia käsityksiä, valtakunnansyyttäjä ei voi velvoittaa paikallissyyttäjää muuttamaan käsitystään. Hän voi kuitenkin ottaa syyteharkinnan asiassa itselleen ja päätyessään syytteen nostamiseen joko ajaa sitä itse tai antaa syytteen ajamisen jollekin alaiselleen syyttäjälle.

Syyteharkinta on tarkoitettu kunkin toimivaltaisen syyttäjän itsenäisesti tehtäväksi. Syyttäjän päätöksenteon itsenäisyyttä ei takaa ainoastaan syyttäjän toimien organisatorinen ja rakenteellinen riippumattomuus. Tärkeätä on myös se, ettei yksittäinen syyttäjä anna minkäänlaisen ulkopuolisen houkutuksen, taivutuksen tai painostuksen vaikuttaa ratkaisuunsa. Tämä koskee kaikkia syyttäjiä kaikissa syyteratkaisuissa, siitä riippumatta, miltä taholta mahdollinen ulkopuolinen vaikuttamisyritys heihin kohdistuu. Myöskään ylempi syyttäjä ei saa määrätä tai painostaa alaistaan syyttäjää tietynsisältöiseen ratkaisuun yksittäisessä syyteasiasa. Jos asiassa hänen mielestään tulee tehdä toisenlainen syyteratkaisu, hänen tulee ottaa asia itse ratkaistavakseen.

Syyttäjien yhteiseen neuvonpitoon kuuluu, että keskustelun osapuolet kertovat avoimesti näkemyksistään. Tässä yhteydessä ei katsota olevan sopimatonta ilmaista omaa mielipidettään, vaikka se eroaisikin muiden käsityksistä. On kuitenkin tärkeätä, että osapuolet tietävät oikeutensa ja velvollisuutensa eivätkä pyri vaikuttamaan toisiinsa sopimattomin keinoin.

On myös ymmärrettävää, että oman mielipiteen ilmaisutapa vaihtelee henkilöstä riippuen. Joskus ero voimakkaan mielipiteenilmaisun ja sopimattoman vaikuttamisen välillä voi olla hiuksenhieno. Siihen, mitä voidaan pitää painostamisena tai mikä koetaan painostamiseksi, vaikuttavat esimerkiksi asianosaisten virka-asemien erot, erilaiset keskustelutottumukset ja ammatillisen yhteisön piirissä omaksuttu yleinen toimintakulttuuri.

Toimintakulttuurien eroja

Esimiesten ja alaisten suhteet eri viranomaisorganisaatioissa vaihtelevat tiukasta käskyvaltasuhteesta täydelliseen toiminnalliseen riippumattomuuteen. Ääriesimerkkeinä voidaan mainita toisaalta poliisi ja toisaalta tuomioistuineläinlaitos. Esimies-alaisuuden luonne heijastuu yleensä alan toimintakulttuurissa. Tiukkaan käskyvaltasuhteeseen tottuneet alaiset ottavat ilmeisesti myös omaan harkintavaltaansa kuuluvissa asioissa herkemmin huomioon esimiehensä odotukset ja toivomukset kuin mihin on vastaavasti totuttu sellaisessa organisaatiossa, jossa on perinteisesti korostettu toiminnallista riippumattomuutta ja esimiesrooli on näkynyt vain viraston hallinnollisissa järjestelyissä.

Tuomioistuineläinlaitoksessa kunkin tuomarin lainkäyttöasioissa ilmenevää riippumattomuutta korostetaan voimakkaasti, vaikka tuomioistuimet hallinnollisesti ovatkin toimeenpanovaltaa edustavan oikeusministeriön alaisia ja vaikka tuomareiden on noudatettava tuomioistuinten ja niiden päällikkötuomareiden sisäiseen hallintovaltaan kuuluvia ratkaisuja. Monijäsenisessä tuomioistuimessa jokaisen jäsenen odotetaan yksilönä kykenevän tekemään ratkaisunsa itsenäisesti ja seisomaan sen takana siitä huolimatta, että virassa vanhemmat jäsenet saattavat olla ratkaisusta eri mieltä. Jyrkkiinkin erimielisyyksiin on tässä toimintakulttuurissa totuttu. Niiden katsotaan jopa kuuluvan asiaan.

Toisaalta tuomioistuineläinlaitokselle on tyypillistä myös eri oikeusasteiden keskinäinen riippumattomuus ja toiminnallinen erillisuus. Esimerkiksi hovioikeuden jäsen ja käräjäoikeuden tuomari ovat tottuneet välttämään jopa keskustelua sellaisesta käräjäoikeudessa käsiteltävästä tai käsitellystä asiasta, joka saattaa tulla myöhemmin ratkaistavaksi hovioikeudessa. Syyttäjälaitosta ei voida näissä suhteissa rinnastaa tuomioistuimiin. Syyttäjälaitoksessa ei ole nähty vastaavaa estettä yhteydenpitoon alemman ja ylemmän asteen toimijoiden välillä. Päinvastoin se on todettu jopa suosittelavaksi, koska valtakunnansyyttäjällä on velvollisuus "tukea" paikallistason syyttäjäntoimintaa.

Syyttäjälaitoksen uudistuksen jälkeiselle syyttäjäkulttuurille lienee kuitenkin vielä ominaista vakiintumattomuus. Sekä organisaatiota että syyttäjäntoimintaa koskeva lainsäädäntö on tuoretta. Vasta nyt on ensimmäistä kertaa luotu yhtenäinen ja itsenäinen syyttäjälaitos sekä siihen sisältyvä päätoimisten syyttäjien verkosto. Sitä edeltänyt organisaatio oli hajanainen sekä hallinnollisesti että toiminnallisesti. Huomattava osa syyttäjälaitoksesta oli ollut läheisessä kytköksessä poliisiorganisaatioon, joka taas rakentuu kokonaan erilaiseen toimintakulttuuriin. Syyttäjä-

laitoksen uudistaminen on merkinnyt myös syyttäjän roolin ja ammatti-identiteetin uudelleen arviointia. Syyttäjä ei ole enää virkapukuinen kruununnimismies vaan riippumattomaan tuomariin rinnastuva itsenäinen lainkäyttäjä.

Väitetty korkeaan tahoon vetoaminen

Valtakunnansyyttäjän ja Turun kihlakunnansyyttäjän muistikuvat eivät täsmänneet, mitä tuli "korkean tahon" kehotukseen suorittaa syyteharkinta erityisen tarkasti. Kihlakunnansyyttäjän väite jäi tältä osin näyttämättä toteen. Toisaalta voitiin OA:n mielestä kysyä, olisiko laillisuusvalvonnan kannalta syytä erityiseen huoleen siinäkin (kuvitelussa) tapauksessa, että väite sittenkin olisi pitänyt paikansa, toisin sanoen, että jokin korkea taho olisi todella kehottanut valtakunnansyyttäjää "tarkkuuteen" verohallituksen pääjohtajaan liittyneissä asioissa ja että valtakunnansyyttäjä olisi maininnut tästä kihlakunnansyyttäjälle.

Luonnollisesti liikuttaisiin herkällä alueella, jos esimerkiksi yksittäiset valtioneuvoston jäsenet osoittaisivat valtakunnansyyttäjänvirastolle neuvoja tai toivomuksia valtakunnansyyttäjän itsenäiseen toimivaltaan kuuluvassa asiassa. Tietenkin on selvää, ettei tällaisten neuvojen tai toivomusten esittämisellä olisi oikeudellista merkitystä, kun niiden kohteena on toiminnallisesti riippumaton syyttäjälaitos.

Kysymys on kuitenkin myös hallintokulttuurista ja virkamiesetiketistä: mitä pidetään sopivana? Mihin vedetään rajat nyt ja vastedes? On luultavaa, ettei valtakunnansyyttäjä voi tämän päivän avoimessa demokraattisessa yhteiskunnassa pelkää riippumattomaan asemaansa vedoten kokonaan välttää ulkopuolisten tahojen sinänsä ehkä hyvää tarkoittavilta neuvoilta ja toivomuksilta. OA:n mielestä ilmiö ei sinänsä antanut aihetta huoleen, kunhan yksittäiset syyttäjät mieltävät asemansa oikein ja itse ottavat perustuslaissa turvatun riippumattomuutensa vakavasti.

Oikeastaan kihlakunnansyyttäjän esittämä väite "korkean tahon" kerrotusta asiaan puuttumisesta ei ole kovinkaan dramaattinen, mikäli tarkastellaan väitteen pelkistettyä sisältöä. Onhan itsestäänselvyys, että kun verohallituksen pääjohtajaa epäillään verorikoksesta ja sen johdosta pidätetään virasta, joutuu koko julkisen hallinnon uskottavuus koetukselle. Näissä olosuhteissa on luonnollista, että myös tasavallan korkeilla tahoilla tunnetaan huolta. Jos tällöin valtakunnansyyttäjää epävirallisesti neuvottaisiin ottamaan asia "tarkasti", kysymys ei välttämättä olisi muusta kuin virkavelvollisuudesta muistuttamisesta.

Arveluttavaksi tällaisen muistuttamisen tekisi tietenkin se, että sinänsä viattomaankin yhteydenottoon voidaan kätkeä näkymättömiä viestejä, joiden kautta on mahdollista horjuttaa syyttäjälaitoksen riippumattomuutta. Jos ja kun tällaisia yhteydenottoja ei kuitenkaan tämän päivän toimintaympäristössä ilmeisesti voida kokonaan välttää, niiden kanssa on opittava elämään. Sen vuoksi OA piti erityisen tärkeänä korostaa valtakunnansyyttäjän ja hänen alaistensa syyttäjien henkilökohtaista riippumattomuutta. Etenkin syyttäjälaitosuudistuksen alkutaipaleella oli olennaista painottaa tätä näkökohtaa myös syyttäjäkoulutuksessa sekä muutenkin kannus-

taa syyttäjäkuntaa luomaan itselleen selkeä ammatti-identiteetti.

Epäilty kihlakunnansyyttäjän painostaminen

Turun kihlakunnansyyttäjä oli kokenut itsensä tosiasiallisesti sidotuksi esimiesvirastonsa kannanottoihin. Hän oli omasta mielipiteestään huolimatta sopeutunut valtakunnansyyttäjänviraston edustajien odotuksiin. Tämä suhtautumistapa saattoi johtua siitä, että hän oli työskennellyt pitkään poliisiorganisaatiossa. Tällöin hän oli ilmeisesti tottunut käskyvaltaan ja ottamaan herkästi huomioon esimiestensä odotukset. Hänen omankaan käsityksensä mukaan häntä ei ollut "painostettu" tekemään syyttämättäjättämiskäytäntöä.

Valtakunnansyyttäjä oli puolestaan eri yhteyksissä korostanut pitkää hovioikeusuraansa. Hovioikeudelle on tyypillistä, että kollegioon kuuluvat tuomarit keskustelevat usein rohkeastikin eriäviä kannanottoja esittäen. Samoin asiassa esittelijänä olleen valtiosyyttäjän tausta poikkesi kihlakunnansyyttäjän taustasta, koska valtiosyyttäjä oli toiminut aikaisemmin kaupunginviskaalina, poliisiorganisaatiosta erillisenä ja riippumattomana syyttäjänä.

Valtiosyyttäjä oli tosin esittänyt kihlakunnansyyttäjälle omia näkemyksiään syytteen menestymisen mahdollisuuksista, mutta hän oli voinut lähteä siitä, että kihlakunnansyyttäjä kykeni itsenäiseen syyteharkintaan. Valtiosyyttäjä ei ollut ollut kihlakunnansyyttäjän syyttäjäesimies. Toisaalta hän oli kuitenkin valtakunnansyyttäjän läheinen avustaja. Tässä roolissaan hänen oli perustellusti voitu olettaa viestivän nimenomaan valtakunnansyyttäjän näkemyksiä ja odotuksia asiassa.

Valtakunnansyyttäjä oli puolestaan ilmeisesti antanut kihlakunnansyyttäjän ymmärtää, että kysymyksessä oli ollut tärkeä syyteharkinta-asia, mutta suoranaisesti syyteharkintaa koskevia ohjeita tai neuvoja hänen ei ollut edes väitetty henkilökohtaisesti antaneen kihlakunnansyyttäjälle. Valtakunnansyyttäjä ei ollut osallistunut keskusteluun, jonka seurauksena kihlakunnansyyttäjä oli luopunut syytteen nostamisesta.

OA totesi jääneen näyttämättä, että valtakunnansyyttäjä tai valtiosyyttäjä olisivat painostaneet kihlakunnansyyttäjää tekemään tämän oman tahdon vastaisen syyteratkaisun tai muutenkaan yrittäneet sopimattomin keinoin vaikuttaa hänen päätöksentekoonsa. OA katsoi, etteivät valtakunnansyyttäjä tai valtiosyyttäjä olleet tältä osin menetelleet sillä tavalla virheellisesti, että eduskunnan oikeusasiamiehellä olisi ollut aihetta puuttua asiaan.

Järjestelmän kritiikkiä

Tapaus kuitenkin osoitti, että uudistetussa syyttäjäorganisaatiossa oli rakenteellisia ja toiminnallisia ongelmia. Syyttäjälaitoksen sisäiset toimivaltasuhteet ovat monimutkaisia ja erityisesti valtiosyyttäjien rooli on epämääräinen - ovathan he osaksi valtakunnansyyttäjän avustajia ja esittelijöitä, osaksi taas itsenäisiä "väliportaana" syyttäjiä ja osaksi jopa valtakunnansyyttäjän valtuuksin toimivia

ylimpiä syyttäjiä. Tämä valtiosyyttäjien asemaa koskeva ambivalenssi johtui OA:n käsityksen mukaan jo siitä perusratkaisusta, jonka lainsäätäjä teki syyttäjälaitosuudistuksen yhteydessä päätyessään kaksipuolaiseen syyttäjäorganisaatioon ja sijoittaessaan valtiosyyttäjät valtakunnansyyttäjänviraston yhteyteen.

Valtakunnansyyttäjän velvollisuus "tukea" paikallistason syyttäjän toimintaa sekä siihen liittyvät yhteistyö- ja neuvontapitojärjestelyt ovat myös omiaan herättämään kysymyksiä.

Syyteharkinnan substanssia koskevat "konsultoinnit" ovat vaikeissa asioissa epäilemättä arvokasta tukea paikallissyyttäjille, mutta toisaalta ne ovat ongelmallisia yksittäisen syyttäjän itsenäisyyden ja riippumattomuuden kannalta. Yksittäisen syyttäjän itsenäisyyttä ja riippumattomuutta pidetään kuitenkin nykykuotoisen syyttäjän toiminnan kulmakivenä. Tämä ristiriita on parasta avoimesti tunnustaa, koska se vaatii syyttäjäkunnalta erityistä valppautta.

Näyttää myös siltä, että syyttäjälaitoksella on lainkäytön yleisistä esteellisyysopeista jonkin verran poikkeava esteellisyysskäytäntönsä. Nämä piirteet saattavat aiheuttaa syyttäjälaitokselle paitsi ulkoisia uskottavuusongelmia myös epätietoisuutta uuden järjestelmän pelisäännöistä.

Edellä todettuun viitaten OA ei pitänyt sinänsä yllättävänä, että kihlakunnansyyttäjällä, valtakunnansyyttäjällä ja valtiosyyttäjällä oli erilaisia käsityksiä keskinäisen neuvonpidon luonteesta sekä siihen liittyvistä odotuksista ja vastuusuhteista. Oli pakko todeta, että valtakunnansyyttäjänvirastolla oli vielä paljon tehtävää yhtenäisen toimintakulttuurin luomisessa nykykuotoiselle syyttäjälaitokselle. Työtä riittää myös syyttäjien keskinäisen yhteistyön sekä yhteydenpidon rakenteiden ja vastuusuhteiden selkiyttämisessä.

Turun kihlakunnansyyttäjän syyttämättä jättämispäätös

Turun kihlakunnansyyttäjä oli kertomansa mukaan päättänyt syyttämättä jättämISRatkaisuun sillä perusteella, että hän oli katsonut sen vastaavan esimiesvirastonsa toiveita ja olevan linjassa valtakunnansyyttäjän verohallituksen pääjohtajaa koskevan syyttämättä jättämISRatkaisun kanssa. Kihlakunnansyyttäjä oli ilmoituksensa mukaan käsittänyt syyttäjien yhteistyön siten, että valtakunnansyyttäjä, valtiosyyttäjä ja hän muodostivat verohallituksen pääjohtajaa sekä osakeyhtiöiden johtoa koskevassa asiassa yhteisen "syyttäjätiimin", jonka piti tuottaa johdonmukainen kokonaisratkaisu.

Kihlakunnansyyttäjä oli tehnyt kyseisen syyttämättä jättämISRatkaisunsa yksin omissa nimissään. Vaikka hän olikin ratkaisua tehdessään ottanut huomioon valtiosyyttäjän hänelle esittämät näkemykset sekä valtakunnansyyttäjän oletetut odotukset, hän vastasi itse omasta ratkaisustaan. Syyttäjä voi keskustella oman ratkaisunsa perusteista työyhteisössään niin kollegoidensa kuin esimiestensäkin kanssa, mutta näiden kannanotot ja mahdolliset suositukset eivät poista eivätkä vähennä hänen omaa henkilökohtaista vastuutaan.

Syyttäjän tulee virkamiehenä ja lainkäyttäjänä etsiä totuutta ja soveltaa lakia parhaan ymmärryksensä mukaan. Hän ei saa tehdä totuuden tai lain kanssa ristiriidassa olevia päätöksiä omaa tai toisen etua ajaakseen taikka muita miellyttääkseen. Jos syyttäjä ei jostakin henkilökohtaisesta tai muusta syystä tunne voivansa tehdä asiassa oikeaksi ja lailliseksi mieltämänsä päätöstä, hän on velvollinen pyytämään vapautusta kysymyksessä olevasta virkatoimesta.

Jos kihlakunnansyyttäjä on syyttämättäjättämispäätöksen tehdessään tietoisesti tehnyt väärän päätöksen, hän on rikkonut virkavelvollisuuttaan.

Turun kihlakunnansyyttäjän oma kertomus viittasi kuitenkin siihen, ettei hän syyttämättäjättämispäätöstä tehdessään ollut pitänyt sitä laillisuusnäkökulmasta lainvastaisena. Syyttäjien yhteistyön kannalta hän katsoi sen jopa parhaaksi ja ainakin tarkoituksenmukaisimmaksi ratkaisuksi. OA tulkitsee kihlakunnansyyttäjän mieltäneen, että syyteharkinnassa ei ollut kysymys mustavalkoisesta "ainoan oikean ratkaisun" löytämisestä vaan että syyttäjän ns. harkintamarginaaliin kuului erilaisten näkökohtien painottaminen ja valituista painotuksista riippuen erilaisiin lopputuloksiin päätyminen. Oikeudellisen päätöksentekoteorian kannalta näin epäilemättä onkin. Ongelma oli kuitenkin siinä, olivatko kihlakunnansyyttäjän painotukset olleet olosuhteisiin nähden oikeita ja kestävästi perusteltuja.

Kihlakunnansyyttäjän menettelyä voitiin aiheellisesti arvoitella. Mukautumalla hallinnollisen esimiesvirastonsa oletetuihin odotuksiin hän oli epäilemättä vaarantanut itsenäisen syyteharkintansa, siitä riippumatta, olivatko esimiesviraston edustajan näkemykset olleet objektiivisin syin puolustettavissa. On arveluttavaa, mikäli tällaista mukautumista syyttäjien kesken perustellaan "yhteistyökyvyn osoittamisella". Syyttäjältä lainkäyttäjänä vaaditaan ennen kaikkea itsenäisyyttä ja oikeamielisyyttä. Riippumattomuusvaatimuksen näkökulmasta voi olla jopa vaarallista puhua "yhteistyökyvystä".

Turun kihlakunnansyyttäjällä oli joka tapauksessa ollut käsillä olevan asian tosiseikoista ilmeisesti paremmat tiedot kuin valtakunnansyyttäjällä tai valtiosyyttäjällä nimenomaan mainittujen yhtiöiden osalta. Rikosvastuun toteutuminen vaarantuu, jos asian parhaiten tunteva syyttäjä ei vaali itsenäisyyttään syyttäjien keskinäisessä neuvonpidossa.

Kihlakunnansyyttäjän menettelyä arvioitaessa oli kuitenkin otettava huomioon hänen edellä kerrottu ammatillinen taustansa ja syyttäjälaitosuudistuksen aiheuttama epätietoisuus syyttäjien uusista toimintatavoista ja niihin vaikuttavista keskinäisistä toimivalta- ja vastuusuhteista. Kihlakunnansyyttäjän tausta huomioon ottaen oli ymmärrettävää, että hän oli tuntenut tarvetta ja jopa jonkinlaista velvollisuutta mukautua esimiesviraston taholta esitettyihin näkemyksiin. Valtakunnansyyttäjän ja paikallissyyttäjien yhteistyöstä ei vielä tuolloin ollut annettu nimenomaisia ohjeita. Valtakunnansyyttäjän ja paikallissyyttäjien välinen konsultointivelvoite samoin kuin valtakunnansyyttäjälle kuuluva oikeus ottaa alaisensa syyttäjän syyteharkinta itselleen uhkaavat tehdä alemman syyttäjän itsenäisyyden ja riippumat-

tomuuden näennäiseksi, jollei jokaisen syyttäjän oikeutta ja velvollisuutta itsenäiseen syyteharkintaan myös käytännön tasolla nimenomaisesti korosteta.

OA katsoi, että edellä mainitut seikat huomioon ottaen kihlakunnansyyttäjä ei ollut rikkonut virkavelvollisuuttaan sovitattaessaan oman syyteharkintansa esimiesvirastonsa oletettuihin odotuksiin, vaikka hän ilmeisesti syyteharkinnasta yksin vastatessaan olisikin päätenyt toiseen lopputulokseen. Syyteharkinnassa oli ilmeisesti joka tapauksessa ollut kysymys näytöllisestä rajatapauksesta. OA kiinnitti kuitenkin vastaisen varalle kihlakunnansyyttäjän huomiota syyttäjältä vaadittavaan itsenäisyyteen ja jokaiselle virkamiehelle kuuluvaan henkilökohtaiseen vastuuseen virassa tekemistään ratkaisuksista.

Kihlakunnansyyttäjän syyttämättäjättämispäätöksen perustelut

Syyttämättäjättämispäätöksen perusteluissa esitetyt tapahtumatiedot sisälsivät kiistattomien tosiasioiden lisäksi kihlakunnansyyttäjän omia näkemyksiä siitä, mitä saadun selvityksen perusteella oli hänen mielestään katsottava näytetyksi. Tapahtumatietojen kuvaukseen saattoi siis sisältyä sellaisiakin tapahtumia tai tosiasioita koskevia käsityksiä, joista joku muu olisi asioita toisin painottamalla voinut päätyä eri näkemykseen. OA katsoi, ettei kihlakunnansyyttäjä näitä arvioita tehdessään ollut ylittänyt harkintavaltansa, siinäkin tapauksessa, että joku toinen olisi voinut olla näytön arvioinnista perustellusti eri mieltä kuin hän.

Kihlakunnansyyttäjän tekemä syyttämättäjättämispäätös ei kuitenkaan täyttänyt päätöksen selkeydelle, avoimuudelle ja uskottavuudelle asetettavia vaatimuksia. Se sisältää lisäksi sellaista syylliseksi epäiltyjen mutta päätöksessä syyttämättä jätettyjen leimaavaa arvostelua, jonka perusteiden toteen näyttämistä syyttäjä oli itse pitänyt vaikeana. Tämä ei ollut asianmukaista.

Kihlakunnansyyttäjä oli laatinut päätöksensä tilanteessa, jonka hän itse oli kokenut ristiriitaiseksi. Tästä syystä hän oli pyrkinyt tuomaan esiin ratkaisunsa liittyviä ongelmia ja tärkeäksi katsomiaan arvioita ratkaisun kohteena olleista tapahtumista. Hän oli koettanut avoimesti osoittaa ratkaisunsa lopputuloksen ongelmallisuuden. Tämä sinänsä ymmärrettävä pyrkimys oli kuitenkin johtanut päätöksessä havaittuihin epäjohtonmukaisuuksiin.

Näistä syistä OA tyytyi tässä yhteydessä ainoastaan kiinnittämään kihlakunnansyyttäjän huomiota syyttämättäjättämispäätöksen perustelujen avoimuudelle, selkeydelle ja johdonmukaisuudelle asetettaviin vaatimuksiin sekä syyttämättä jätettyjen oikeuteen tulla pidetyksi syyttömänä siihen, mitä ei ole näytetty toteen.

Kihlakunnansyyttäjän julkisuudessa esittämät kannanotot

Jos syyttäjä tai muu virkamies päätöksen tehtyään havaitsee, että se on virheellinen, hänen on yleensä ryhdyttävä toimenpiteisiin virheen oikaisemiseksi. Tietenkään ei ole estettä sille, että virkamies myös julkisuudessa kertoo tekemistään

virheistä.

Virkamiehellä on lähtökohtaisesti sama sananvapaus kuin muillakin henkilöillä. Jos kysymys on kuitenkin rikosasias-
sa syytetyn tai rikoksesta epäillyn eduksi tapahtuneesta virheestä, syyttäjän on julkisissa esiintymisissään otettava huomioon myös rikoksesta epäillyn oikeusturvan asettamat rajoitukset.

Syyttäjä voi tulkinnanvaraisessa tapauksessa tekemänsä syyttämättäjättämispäätöksen jälkeen päätyä sellaiseen käsitykseen, että syyttämättä jätetty oli sittenkin syyllistynyt siihen rikokseen, josta hänet oli näytön puutteen takia jätetty syyttämättä. Tällöin hänen on kuitenkin otettava huomioon, ettei hänen henkilökohtaisen käsityksensä muuttuminen oikeuta häntä loukkaamaan syyttämättä jätettyjen perustuslaissa turvattua oikeutta tulla pidetyksi syyttömänä. Tuomari ei voi julkisesti sanoa jonkun olleen syyllinen, vaikka syyte hylättiin, eikä syyttäjä voi julkisesti leimata syylliseksi henkilöä, jota hän ei ole katsonut voivansa syyttää näytön puuttumisen takia. Tällainen menettely rikkoisi kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa vahvistettua syyttömysoletuksen periaatetta kysymys voisi olla myös rikoslain mukaan rangaistavasta herjaamisesta.

Syyttäjän sananvapautta ei kuitenkaan pitäisi OA:n mielestä rajoittaa silloin, jos kysymys on yhteiskunnallisesti merkittävän epäkohdan paljastamisesta ja saattamisesta julkiseen keskusteluun, olkoonkin, että paljastus samalla loukkaisi yksittäisen syyttämättä jätetyn etua. Tällaisissa tilanteissa eri suuntiin vaikuttavia intressejä on punnittava vastakkain. Ristiriitaisessa tilanteessa on valittava pienempi paha.

Turun kihlakunnansyyttäjän menettelyä arvioitaessa oli otettava huomioon edellä kerrotut kihlakunnansyyttäjän ratkaisuun vaikuttaneet seikat kokonaisuudessaan. Kihlakunnansyyttäjä oli kokenut päätöksensä olleen "syyttäjätiimin" eikä hänen itsenäisen syyteharkintansa tulosta. Jouduttuaan julkisuudessa vastaamaan kysymykseen ratkaisun oikeellisuudesta hän oli halunnut tuoda tämän näkökohdan esiin. Eräissä tiedotusvälineissä hänen kannanottonsa oli saanut jyrkemmän sävyn kuin hän itse väitti tarkoittaneensa.

Kihlakunnansyyttäjän julkisuudessa antamat lausunnot olivat olleet syyttämättä jätettyjen kannalta ongelmallisia. Julkisuudessa oli muodostunut kuva, että kihlakunnansyyttäjän mielestä heitä olisi pitänyt sittenkin syyttää. Kun tällaisen kuvan antoi asiassa syyttämättäjättämispäätöksen tehnyt syyttäjä, arvostelun kielteistä vaikutusta lisäsi se, että juuri tämän syyttäjän tiedettiin tuntevan jutun eikä kysymys ollut vain satunnaisesta kansalaismielipiteestä. Kihlakunnansyyttäjän julkinen esiintyminen vei tosiasiallisesti pohjan hänen itsensä tekemältä syyttämättäjättämISRatkaisulta. Tämä oli haitallista paitsi rikosvastuun uskottavuuden myös syylliseksi epäiltyjen maineen puhdistumisen näkökulmasta. Kihlakunnansyyttäjän menettelystä aiheutui, että asia oli määrättävä kokonaan uuteen syyteharkintaan.

Kihlakunnansyyttäjän menettelyä voitiin kuitenkin puolustaa sillä, että oli sinänsä tärkeätä saattaa yhteiskunnallises-

ti merkittävä syyttämättäjättämispäätös julkisen keskustelun kohteeksi. Kihlakunnansyyttäjä itse kertoi tarkoituksestaan olleen osoittaa, ettei asiaan liittyvien rikosepäilyjen tutkinta ollut aiheetonta eikä se ollut perustunut väärin lähtökohtiin. Hän kertoi tullessaan julkisuuteen nimenomaan korostaakseen talousrikosepäilyjen perusteellisen tutkinnan tärkeyttä ja torjuakseen sensuuntaiset julkisuudessa esitetyt epäilyt, että puheena olevassa asiassa olisi alun perinkin ollut kysymys jonkinlaisesta keskusrikospoliisin taholta käynnistetyistä ajojahdista.

Kihlakunnansyyttäjän menettely liittyi poikkeukselliseen tapahtumaketjuun, joka oli herättänyt erityisen suurta huomiota. Asiaan liittynyt huomattava julkisuus oli kärjistänyt keskustelua tavalla, joka oli ilmeisesti vaikuttanut myös kihlakunnansyyttäjän myöhempiin esiintymisiin. OA:n käsityksen mukaan kihlakunnansyyttäjän perusongelmana tässä asiassa oli ollut se, ettei hänellä ollut oikeata käsitystä kihlakunnansyyttäjän itsenäisestä roolista suhteessa valtakunnansyyttäjänvirastoon. Hänen julkiset lausumansa eivät näyttäneet olleen loppuun asti harkittuja siltä osin kuin hän oli kyseenalaistanut oman, laillisessa järjestyksessä tehdyn syyttämättäjättämISRatkaisunsa ja siten leimannut syyttämättä jätetyt uudelleen epäilyksen alaisiksi. Osaksi oli ilmeisesti ollut kysymys myös kihlakunnansyyttäjän lausumien pelkistyksistä ja tahattomistakin kärjistyksistä, ottaen huomioon, ettei tämä ollut alun perinkään itse väittänyt joutuneensa "painostuksen" kohteeksi valtakunnansyyttäjän taholta. Nämä väärinymmärrykset olivat osaltaan aiheuttaneet toimintansa vastikään aloittaneelle valtakunnansyyttäjänvirastolle perusteetontakin kielteistä julkisuutta.

Kihlakunnansyyttäjä oli menetellyt virheellisesti siinä, että hän oli syyttämättäjättämISRatkaisun perusteita selostaessaan aiheuttanut näytön puuttumisen perusteella syyttämättä jätettyjen kantelijoiden leimautumisen syyllisiksi. Ottaen kuitenkin huomioon asiaan liittyvät poikkeukselliset olosuhteet OA katsoi, ettei asia antanut tältä osin aihetta muuhun kuin että hän kiinnitti vastaisen varalle kihlakunnansyyttäjän huomiota niihin ongelmiin, joita syyttämättä jätettyjen menettelyn jälkikäteiseen julkiseen arviointiin liittyi.

Verohallituksen pääjohtajaa ja yhtiöiden johtohenkilöitä koskevan syyteharkinnan erottaminen

Kysymys pääjohtajaa koskevan haaran erottamisesta kihlakunnansyyttäjän syyteharkinnasta ja siirtämisestä valtakunnansyyttäjälle tuli esille siinä vaiheessa, kun valtakunnansyyttäjänvirasto oli 1.12.1997 aloittanut toimintansa. Harkintaan olivat vaikuttaneet verohallituksen pääjohtajan yhteiskunnallisesti merkittävä virka-asema ja se, että pääjohtaja oli asian takia virasta pidätettynä.

Valtakunnansyyttäjän mukaan oli selvinnyt, että kysymys pääjohtajan syyllisyydestä virka-aseman väärinkäyttämiseen samoin kuin hänen mahdollinen osallisuutensa epäiltyihin verorikoksiin oli ratkaistavissa muusta syyteharkinnasta erillisinä. Kun asiasta oli keskusteltu kihlakunnansyyttäjän kanssa, tämän alustava näkemys oli ollut se, ettei verohallituksen pääjohtajan syyllisyydestä ainakaan tuossa vaiheessa ol-

lut riittävää näyttöä. Pääjohtaja ei asiakirjojen mukaan ollut näyttänyt olleen tekemisissä verorikosepäilyjen kohteena olleiden nostokonekauppojen kanssa. Aineistoon alustavasti tutustuttuaan asian esitelletyt valtiosyyttäjät oli tullut samaan johtopäätökseen kuin kihlakunnansyyttäjät.

Kihlakunnansyyttäjät oli kuitenkin jo tuossa vaiheessa kertoneet aikovansa syyttää jutussa verorikosten varsinaisiksi tekijöiksi epäiltyjä johtohenkilöitä. Tämän vuoksi oli katsottu tarkoituksenmukaiseksi, että kihlakunnansyyttäjät hoiti tältä osin syyteharkinnan loppuun. Ratkaisuun oli vaikuttanut myös se, että kihlakunnansyyttäjät oli alusta saakka seurannut asian esitutkintaa ja oli jo tuossa vaiheessa perehtynyt asiaan. Tätä taustaa vasten ei ollut odotettavissa ristiriitatilannetta, siitä huolimatta, että syyteharkinta jaettiin kahteen haaraan.

Syyteharkinnan jakaminen tällaisessa asiassa, jossa kysymys on yhden syylliseksi epäillyn mahdollisesta osallisuudesta muiden epäiltyjen rikokseen, on kuitenkin aina ongelmallista. Syytteiden tosiasiapohja on eräiltä osin yhteinen, minkä vuoksi syyteratkaisut ovat riippuvuussuhteessa keskenään. Silloin kun rikoksen avunantajaa tai yllyttäjää koskeva syyteharkinta kuuluu muulle kuin varsinaista tekijää koskevalta syyteharkinnasta vastaavalle syyttäjälle, ensiksi mainittu syyttäjät on sidottu päätekijää koskevaan syyteratkaisuun siten, että hän ei voi nostaa syytettä avunannosta tai yllytyksestä muuhun rikokseen kuin mistä päätekijää syytetään. Jos päätekijää ei syytetä ollenkaan, ei voida nostaa syytettä myöskään avunannosta tai yllytyksestä.

Syyteharkinta voidaan OA:n käsityksen mukaan silti tällaisessakin tapauksessa erityisestä syystä jakaa kahdelle eri syyttäjälle. Verohallituksen pääjohtajaan kohdistuva epäily törkeästä virka-aseman väärinkäytännestä ja osallisuudesta törkeään veropetokseen oli epäilemättä katsottavissa yhteiskunnallisesti poikkeuksellisen merkittäväksi rikosasiaksi. Oli ymmärrettävää, että valtakunnansyyttäjät oli päättänyt ottamaan verohallituksen pääjohtajaa koskevan syyteharkinnan itse ratkaistavakseen. Syyteharkinnan jakamista puolsi tuossa vaiheessa myös se, että jakamisen voitiin odottaa jouduttavan ratkaisun tekemistä pääjohtajan osalta.

Tässä tapauksessa syyteharkinnan jakaminen oli ilmeisesti kuitenkin myötävaikuttanut siihen, että syyttäjien keskinäisen yhteistyön koordinoinnista ja vastuusuhteista oli syntynyt jonkinasteista epäselvyyttä. Tämä olisi voitu välttää, mikäli valtakunnansyyttäjät olisi ottanut harkittavakseen myös yhtiöiden johtohenkilöitä koskevat rikosepäilyt. Tätä ratkaisua vastaan oli kuitenkin puhunut se, että asiasa toimivaltainen kihlakunnansyyttäjät oli jo perehtynyt asiaan ja koko syyteharkinnan siirtäminen valtakunnansyyttäjänvirastoon olisi saattanut viivästyttää asian käsittelyä.

Syyteharkinnan ottaminen valtakunnansyyttäjän tehtäväksi eli ns. devoluutio-oikeuden käyttäminen on valtakunnansyyttäjän harkintavaltaan kuuluva, osaksi tarkoituksenmukaisuusnäkökohtiinkin perustuva ratkaisu. OA katsoi, että valtakunnansyyttäjät ei ollut ylittänyt hänelle lain nojalla kuuluvaa harkintavaltaa tai muutenkaan menetellyt virkavelvollisuus-

tensa vastaisesti, kun hän oli päätynt erottamaan verohallituksen pääjohtajaa koskevan syyteharkinnan Nostokonehaaran syyteharkinnasta ja ottanut pääjohtajaa koskevan asian itse ratkaistavakseen.

Verohallituksen pääjohtajaa koskeva syyttämättäjättämispäätös

Oikeusasiamies ei voi määrätä nostettavaksi syytettä törkeästä veropetoksesta tai avunannosta tällaiseen rikokseen. Hän voi kuitenkin myös syytevaltaansa kuulumattomien rikosten osalta arvioida, onko virallinen syyttäjä omassa syyteharkinnassaan noudattanut lakia ja täyttänyt velvollisuutensa. Tällaisessa arviossa on ratkaisevaa se, voidaanko syyttäjän katsoa ylittäneen hänelle syyttäjänä kuuluvan harkintavaltansa tai käyttäneen sitä väärin taikka muuten menetelleen lainvastaisesti. Pelkästään se seikka, että oikeusasiamies henkilökohtaisesti olisi syyteharkinnan lopputuloksesta toista mieltä kuin syyttäjä, ei vielä osoita syyttäjän menetelleen asiassa sillä tavalla virheellisesti, että oikeusasiamiehen tulisi laillisuusvalvojana puuttua asiaan.

Jos taas virkarikosta koskeva syyteharkinta-asia saatetaan oikeusasiamiehen tutkittavaksi, hän voi arvioida paitsi suoritettun syyteharkinnan lainmukaisuutta myös sitä, olisiko hänellä itsellään aihetta nostaa asiassa virkasyyte.

Valtakunnansyyttäjän mukaan ei ollut näyttöä siitä, että verohallituksen pääjohtaja olisi rikosoikeudellisessa mielessä toiminut virkavelvollisuutensa vastaisesti tai pyrkinyt vaikuttamaan veroviranomaisten päätöksiin ja siten käyttänyt väärin virka-asemaansa. Pääjohtajan ei katsottu muutenkaan myötävaikuttaneen niihin yksittäisiin liiketoimiin, joiden yhteydessä oli epäilty verorikoksia, eikä siten toimineen avunantajana näihin rikoksiin.

Näytön ja selvitettyjen tosiseikkojen rikosoikeudellinen arviointi oli kuulunut valtakunnansyyttäjän harkintavaltaan. Laillisuusvalvojan ei yleensä ole mahdollista ryhtyä uudelleen arvioimaan näytön riittävyttä. OA:lla ei ollut perusteita epäillä valtakunnansyyttäjän verohallituksen pääjohtajan asiaa ratkaistessaan ylittäneen hänelle lain mukaan kuuluvan harkintavaltansa. OA ei myöskään nähnyt aihetta ottaa verohallituksen pääjohtajaan kohdistuvaa virka-aseman väärinkäyttöä tai virkavelvollisuuden rikkomista koskevaa rikosepäilyä enää uuteen syyteharkintaan.

Verohallituksen pääjohtajan menettelyn virkamiesoikeudellinen arviointi

Oikeusasiamiehen tehtäviin laillisuusvalvojana kuuluu kuitenkin arvioida viranomaisten ja virkamiesten menettelyn asianmukaisuutta muultakin kuin rikosoikeudelliselta kannalta. Hänen tulee kiinnittää huomiota hyvän hallintotavan vaatimukseen sekä seurata perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista julkisia tehtäviä hoidettaessa. Sen vuoksi OA tarkasteli verohallituksen pääjohtajan menettelyä myös virkamiesoikeuden näkökulmasta ja hyvän hallinnon asettamista vaatimuksista lähtien.

Virkatoiminnan puolueettomuuden ja tuota puolueettomuutta

kohtaan tunnettavan yleisen luottamuksen turvaaminen on yksi virkamiehiä koskevan lainsäädännön keskeisimpiä tavoitteita. Tavoitteen saavuttamiseksi virkamiehen tulisi lainsäädännössä nimenomaisesti asetettujen rajoitusten ja velvoitteiden lisäksi noudattaa muutenkin erityistä varovaisuutta sellaisissa yhteyksissä, jotka voivat vaarantaa luottamusta virkatoiminnan puolueettomuuteen. Virkatoiminnan puolueettomuuskuvasta huolehtiminen kuuluu hyvän hallinnon takeisiin.

Jokaisen omaisuus on turvattu perusoikeutena. Jokaisella on myös oikeus lain mukaan hankkia toimeentulonsa valitsemallaan työllä, ammatilla tai elinkeinolla. Nämä perusoikeudet kuuluvat valtion virkamiehellekin. Virkamiehen mahdollisuuksia harjoittaa virkansa ohella yksityistä elinkeinotoimintaa rajoittavat kuitenkin valtion virkamieslain säännökset. Virkamiehen sivutoimi ei saa vaarantaa luottamusta tasapuolisuuteen tehtävän hoidossa tai muutenkaan haitata tehtävän asianmukaista hoitamista. Virkamiehen on myös suoritettava tehtävänsä asianmukaisesti ja käyttäytyttävä asemansa ja tehtävänsä edellyttämällä tavalla. Virkamiehen asianmukaiseen käyttäytymiseen kuuluu yleisesti välttää kaikkea sellaista menettelyä, joka voi vaarantaa luottamusta virkatoiminnan puolueettomuuteen. Tämä asettaa erityisen tiukat vaatimukset valtionhallinnon korkeimmille virkamiehille.

Verohallituksen pääjohtajallekin kuuluvat jokaiselle perusoikeutena turvatut oikeudet omistamiseen ja yritystoimintaan, mutta korkeaan ja yleisen luottamuksen kannalta herkkään virka-asemaan liittyvät velvollisuudet voivat tosiasiallisesti rajoittaa mahdollisuuksia näiden oikeuksien käyttämiseen.

Verohallituksen pääjohtajan virka kuuluu niihin virkoihin, joiden haltija voidaan valtion virkamieslain 26 §:n nojalla irtisanoa tavanomaisten irtisanomisperusteiden lisäksi aina, "kun siihen on syytä". Näihin virkamiehiin kohdistuvaa erityistä valvontaa ilmentää myös heidän velvollisuutensa ilmoittaa merkittävistä sidonnaisuuksistaan kuten elinkeinotoiminnastaan, omistuksistaan yrityksissä ja muusta varallisuudestaan. Ilmoitusvelvollisen virkamiehen on ilmoitettava myös mainituissa tiedoissa tapahtuneista muutoksista. Tämä ilmoittamisvelvollisuus palvelee sidonnaisuuksien mahdollisesti aiheuttamien esteellisyyksien arviointia.

Verotusta koskevissa asioissa verohallituksen pääjohtajan on vaikeata esiintyä yksityishenkilönä. Pääjohtajan yksityisessä verotusasiassa ilmoittama kannanotto tai muu asiaan puuttuminen voidaan helposti tulkita epäasialliseksi vaikuttamisyritykseksi silloinkin, kun se ei ole sellaiseksi tarkoitettu, etenkin jos kysymys on pääjohtajan omasta tai jonkun hänelle läheisen henkilön tai yhteisön verotuksesta.

Merkittävä omistusosuus jossakin yrityksessä, varsinkin jos siihen vielä liittyy prokuristin asema tai muita luottamustehtäviä yrityksen johdossa, kytkee asianomaisen tiiviisti yritykseen ja mahdollisesti koko kyseisen elinkeinohaaran etuihin. Verohallinnon ylimmän johdon tämänkaltaiset yhteydet elinkeinoelämää saattavat vaarantaa verohallinnon puolueettomuutta kohtaan tunnettavaa luottamusta. Kun verohallituksen pääjohtaja edustaa koko verohallinnon ylintä johtoa, mahdolliset puolueettomuusepäilyt eivät ole ratkaista-

vissa pelkästään sillä, että pääjohtaja vetäytyisi päätöksenteosta yksittäisissä esteellisyystilanteissa. Puheena olevassa asiassa pääjohtajan sidos nostokonealalla toimivaan osakeyhtiöön ja siitä aiheutunut julkinen keskustelu olivat hyvä esimerkki sellaisista luottamusongelmista, joi- ta verohallinnon ylimmän johdon näkyvä osallistuminen elinkeinoelämään saattaa käytännössä aiheuttaa.

Pääjohtajan langolleen antama apu verovastineen laatimisessa ei aikanaan ilmeisesti ollut edes tullut verohallinnon tietoon. Lääninveroviraston ratkaisu oli joka tapauksessa ollut avun saaneen langon edustamalle yhtiölle kielteinen. Voitiin silti yleisellä tasolla herättää kysymys siitä, miten verohallituksen pääjohtajan tulisi suhtautua tällaiseen yksityiselämässä tapahtuvaan veroneuvontaan.

Kaikilta lakimiehen koulutuksen saaneilta henkilöiltä kysytään usein yksityisesti ohjeita oikeudellisten ongelmien ratkaisemiseksi. Erityisalojen virkamiehiltä pyydetään neuvoja varsinkin heidän omalta toimialaltaan. Neuvomisesta on etenkin ns. lähipiirin osalta käytännössä vaikeata kokonaan kieltäytyä, vaikka asianomainen itse pitäisikin neuvomista kiusallisena ja joskus jopa eettisesti arveluttavana. Useimmiten tällainen neuvonta ei vielä aiheuttane mitään todellista uhkaa virkatoiminnan puolueettomuudelle.

Hallinnonalan ylin johto on kuitenkin sikäli erityisen hankalassa asemassa, että yksityisen lähipiirin neuvonantajana toimiminen voi heikentää luottamusta koko hallinnonalaan, varsinkin jos neuvontaan liittyy omaakin taloudellista intressiä. Virkamieseettisesti ongelmallista on etenkin sellainen neuvonta, joka on omiaan mahdollistamaan tai jopa edistämään yleisen edun vastaisen viranomaisratkaisun syntymistä. Tämä koskee esimerkiksi veron kiertämistä edistävän neuvon antamista, vaikka neuvottu menettely ei sinänsä olisi-kaan - ainakaan selvästi - lainvastainen. OA ei pitänyt hyväksyttävänä, että korkeassa asemassa oleva virkamies neuvoksi edes lähipiirilleen oman hallinnonalansa "porsaanreikiä".

Valtakunnansyyttäjän syyttämättäjättämispäätöksen mukaan verohallituksen pääjohtaja ei ollut menetellyt rikosoikeudellisesti moitittavalla tavalla antaessaan langoilleen verotusta koskevia ohjeita tai muutenkaan osallistua nostokoneyhtiön verotusta koskevien asioiden käsittelyyn. Vaikka pääjohtajan toiminta valtakunnansyyttäjän päätöksen mukaan olikin rajoittunut vain pääjohtajalle läheisen yhtiön "yleisluontoiseen" neuvontaan ja verokyselyjen välittämiseen asianomaiselle verohallinnon virkamiehelle vastattavaksi, hänen asemansa verohallituksen pääjohtajana oli OA:n mielestä tehnyt tällaisenkin toiminnan kritiikille alttiiksi. Oli vaikeata perustella sitä, miksi juuri verohallituksen pääjohtaja oli ottanut vastaan ja välittänyt edelleen sellaisen yrityksen taholta tulevia verotiedusteluja, johon hänellä nostokoneyhtiön omistuksensa ja prokuristin asemansa sekä perheensä kautta oli ollut läheinen yhteys. Siitä riippumatta, olivatko pääjohtajan antamat neuvot koskeneet verotuksen "porsaanreikiä" tai oliko hänen asemansa todellisuudessa vaikuttanut puheena olevien yhtiöiden verohallinnon taholta saamaan kohteluun, pääjohtajan kaksoisrooli oli voinut vaarantaa ulkopuolisten luottamusta verohallinnon

puolueettomuuteen.

OA:n käsityksen mukaan verohallituksen pääjohtajan sinänsä vähäinenkin osallistuminen hänelle läheisten yhtiöiden kannalta merkittävien verotusasioiden käsittelyyn oli hyvän hallinnon periaatteiden ja valtion virkamieslain kannalta arveluttavaa, siitä huolimatta, ettei menettelyä voitu pitää suorastaan lainvastaisena. OA ei kuitenkaan katsonut pääjohtajan rikkoneen virkavelvollisuuttaan, vaikka hänen mielestään tässä tapauksessa suositeltavampi menettelytapa olisi ollut pidättäytyä täydellisesti puuttumasta yhtiöiden verotusasioihin.

Verohallituksen pääjohtaja olikin ilmoituksensa mukaan "useaan kertaan" kehottanut lankojaan suuntaamaan puheena olevien yhtiöiden verotiedustelut suoraan asianomaiselle veroviranomaiselle. OA:n mielestä pääjohtajan olisi tullut säännönmukaisesti palauttaa hänelle yhtiöiden taholta henkilökohtaisesti osoitetut verotiedustelut ja neuvonpyynnöt lähettäjilleen sekä tehdä yhtiökumppaneilleen selväksi, että nostokoneyhtiöllä tai sen lähiyhtiöllä ei saanut olla verotusasioissa mitään suoraa linjaa verohallituksen pääjohtajaan vaan että niiden olisi tullut tyytyä hoitamaan yhteydenpitonsa verohallintoon samoilla ehdoilla ja samoja kanavia käyttäen kuin muutkin vastaavat verovelvolliset.

Verohallituksen pääjohtaja oli viitannut siihen, että hän pääjohtajana sai usein ottaa vastaan verolainsäädännön sisältöä koskevia tiedusteluja sekä ennestään tutuilta että täysin tuntemattomilta verovelvollisilta ja että hän oli tällöin virkansa puolesta pyrkinyt noudattamaan samoja menettelytapoja kaikkien tiedustelijoiden osalta. Hänen mielestään pääjohtajan velvollisuudet olivat samanlaisia myös sukulaisten ja muiden läheisten suhteen. OA puolestaan toteasi, että ainakin pääjohtajan lähipiirin veroneuvonnassa oli syytä suurempaan varovaisuuteen kuin tavallisten verovelvollisten asiakaspalvelussa.

Pääjohtajan menettelyn hyväksyttävyyttä arvioitaessa oli kuitenkin otettava huomioon, että tapahtumat koskivat vuosia 1991 - 1994, jolloin suhtautuminen virkamiesten sidonnaisuuksiin viranhoidon ulkopuolella oli ehkä nykyistä lievempää. Esimerkiksi sidonnaisuuksien ilmoittamista koskevat säännökset ovat vasta vuodelta 1997. Kun pääjohtaja oli nyttemmin luopunut nostokoneyhtiön osakkeiden omistuksesta eikä sittemmin ilmoituksensa mukaan omistanut "minkäänlaista merkitystä omaavaa osuutta mistään yrityksestä", OA tyytyi ainoastaan vastaisen varalle kiinnittämään verohallituksen pääjohtajan huomiota hyvään hallintoon kuuluvien puolueettomuusodotusten verohallituksen pääjohtajan viranhoidolle asettamiin vaatimuksiin.

Ks. myös OA Lehtimajan päätös 12.4.1999, dnrot 1069, 1080, 1083, 1099, 1104, 1108, 1123, 1124, 1162, 1165, 1283, 1797, 1919, 1965 ja 2394/4/98 sekä 1070 ja 1268/4/98 osittain)

/V

HM_10_§

HM_12_§

HM_15_§

HM_16_§

+

/H

Eduskunnan oikeusasiamies	R:EOA
Syyttäjä	D:909/2/99
Käsitys	A:31.12.1999

/O

Oikeusasiamiehen ja yleisen syyttäjän toimivaltasuhteet

Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomuksessa vuodelta 1999 s. 173 - 178 on selostettu kantelutapausta, jossa arvioitavana oli Helsingin poliisilaitoksen vanhemman rikoskonstaapelin sopimaton kirjoittelu helsinkiläisessä ilmaisjakelulehdessä. Julkaistuissa lehtikirjoituksissa oli rasistisiksi, muukalaisvihamielisiksi sekä naissukupuolta halventaviksi koettuja aineksia. OA Lehtimaja katsoi rikoskonstaapelin menetelleen virkavelvollisuutensa vastaisesti. OA:n tässä asiassa sisäasiainministerille osoittaman selityspyynnön johdosta sisäasiainministeriö antoi rikoskonstaapelia koskevan esitutkintamääräyksen. Sen mukaan tuli selvittää, oliko tämä syyllistynyt virkavelvollisuuden rikkomiseen tai muuhun rikokseen laatimalla ja julkaisemalla mainitut kirjoitukset.

Esitutkinta tehtiin Espoon kihlakunnan poliisilaitoksella Espoon kihlakunnansyyttäjän toimiessa tutkinnanjohtajana. Esitutkintapöytäkirjaa ei kuitenkaan toimitettu eduskunnan oikeusasiamiehelle, vaan asian syyttäjäksi määrättiin Helsingin kihlakunnansyyttäjä. Tämä teki asiassa syyttämättäjättämispäätöksen ottamatta oikeusasiamieheen yhteyttä ennen ratkaisunsa tekemistä, vaikka sama asia oli paraikaa oikeusasiamiehen tutkittavana ja esitutkinnan suorittaminen oli perustunut oikeusasiamiehelle tehtyyn kanteluun.

OA Lehtimaja otti omasta aloitteestaan selvitettäväksi, oliko syyttämättäjättämispäätös tapahtunut lainmukaisessa järjestyksessä, kun se oli tehty oikeusasiamiestä kuulematta, ja mikä merkitys kihlakunnansyyttäjän tekemällä syyttämättäjättämispäätöksellä oli oikeusasiamiehen oman syyteoikeuden kannalta.

Ylimpien laillisuusvalvojien syyteoikeus yleisen syyttäjän jo ratkaisemassa virkarikosasiassa

Helsingin kihlakunnansyyttäjä ilmoitti katsovansa, että vaikka oikeusasiamies pitäisi hänen syyteharkintaratkaisuaan asiassa virheellisenä tai epätyytyttävänä, ainoastaan valtakunnansyyttäjällä olisi oikeus määrätä asiassa toimittavaksi uusi syyteharkinta. Valtakunnansyyttäjä puolestaan totesi, ettei oikeusasiamiehellä ole "yleistä devoluutio-oikeutta", mutta jätti lausumatta siitä, onko oikeusasiamiehellä devoluutio-oikeus laillisuusvalvontaansa kuuluvissa asioissa. Hänen mukaansa on myös oikeusasiamiehen ja kihlakunnansyyttäjän välisissä suhteissa noudatettava preventioperiaatetta. Jos virkarikosepäily on oikeusasiamiehellä "syyteharkinnassa", kihlakunnansyyttäjä ei ole toimivaltainen ottamaan harkittavakseen samaa asiaa eikä myöskään oikeusasiamies päinvastaisessa tilanteessa. Sitä vastoin asian ollessa oikeusasiamiehellä tutkittavana "vain kanteluna", valtakunnansyyttäjä ei katsonut olevan estettä sille, että muu syyttäjäviranomainen suorittaa asiassa samanaikaisesti itsellään olevan aineiston perusteella syytehar-

kinnan.

Tämän johdosta OA totesi kannanottonaan seuraavan.

Devoluutio-oikeus

Ylemmän syyttäjän oikeutta ottaa alemmalla syyttäjällä oleva asia itse ratkaistavakseen kutsutaan devoluutio-oikeudeksi. Sen katsotaan tarkoittavan myös oikeutta ottaa jo ratkaistu syyteasia uuteen syyteharkintaan, joko kantelun johdosta tai oma-aloitteisesti. Muutoksenhakutyyppeistä syyteharkintakantelujen käsitteleminen perustuu juuri tähän oikeuteen.

Valtakunnansyyttäjä on kaikkien yleisten syyttäjien esimies. Hän voi ottaa itse ratkaistavakseen alaiselleen syyttäjälle kuuluvan asian tai määrätä alaisensa syyttäjän ajamaan syytettä, jonka nostamisesta hän on päättänyt. Valtakunnansyyttäjä voi myös määrätä yleisen syyttäjän toimivaltaan kuuluvan asian alaisensa syyttäjän syyteharkintaan. Yleisiä syyttäjiä koskevat säännökset eivät kuitenkaan sellaisinaan koske erityissyyttäjiksi määriteltyjä oikeuskansleria ja oikeusasiamiestä. Kun syyttäjälaitoksen johtaminen 1.12.1997 lukien siirrettiin oikeuskanslerilta valtakunnansyyttäjälle, erityissyyttäjien (oikeuskanslerin tai oikeusasiamiehen) ja yleisten syyttäjien keskinäisistä toimivaltasuhteista ei säädetty nimenomaisesti. Näin ollen jäi avoimeksi, onko devoluutio-oikeutta käsiteltävikseen ottamissa virkarikosasioissa, jos yleiset syyttäjät ovat jo tehneet näissä asioissa syyttämättäjäntämispäätöksiä. Vastaavasti voidaan kysyä, onko preventioperiaatetta ylipäänsä sovellettava ylimpien laillisuusvalvojien ja yleisten syyttäjien välisissä toimivaltaristiriidoissa.

Ennen syyttäjälaitoksen uudistamista oikeuskanslerilla oli ylimpänä syyttäjänä yleinen devoluutio-oikeus kuten nykyään valtakunnansyyttäjällä. Oikeuskansleri saattoi ylimmän syyttäjän roolissaan käyttää tuota oikeutta ja ottaa niin virkarikos- kuin muunkin syyteasian milloin tahansa itse ratkaistavakseen, vaikka se olisi jo ollut alemman syyttäjän harkittavana tai vaikka alempi syyttäjä olisi jo tehnyt siinä oman syyttämISRatkaisunsa.

Eduskunnan oikeusasiamiehellä oli hallitusmuodon 49 §:n 3 momentin mukaan oikeuskanslerin kanssa "yhtäläinen syyteoikeus" hänen valvontavaltaansa kuuluvissa asioissa. Sanamuodostaan huolimatta tätä säännöstä ei ennen valtakunnansyyttäjän viran perustamista tulkittu siten, että oikeusasiamiehen toimivalta erityissyyttäjänä hänen syytevaltaansa kuuluvissa asioissa olisi ollut täysin identtinen oikeuskanslerin syyttäjänroolin kanssa. Oikeuskansleri oli tuolloin ylin yleinen syyttäjä ja kaikkien yleisten syyttäjien esimies. Oikeusasiamies taas oli syyttäjäorganisaatioon nähden ulkopuolinen viranomaisena, vailla esimiesvaltaa, joskin oikeusasiamiehellä oli johtosääntönsä mukaan oikeus määrätä virallinen syyttäjä ajamaan virkasyytettä.

Ei ole kuitenkaan selvää, oliko oikeusasiamiehellä tuolloin omaan valvontavaltaansa kuuluvissa asioissa yhtä laaja devoluutio-oikeus kuin oikeuskanslerilla. Epäilemättä lähtökohdiana oli pidettävä hallitusmuodon 49 §:n 3 momentin sanamuod-

toa, joka samaisti oikeusasiamiehen syyteoikeuksiltaan valtakunnan ylimpään syyttäjäviranomaiseen siltä osin kuin oli kysymys oikeusasiamiehelle erityissyyttäjänä kuuluvista asioista. Kysymys ei ilmeisesti käytännössä kovinkaan usein aktualisoitunut varsinkaan niissä tapauksissa, joissa alisyyttäjä oli jo päättänyt jättää syytteen nostamatta.

Tänä päivänä kysymys on kuitenkin tärkeämpi kuin aikaisemmin, kun syyttäjälaitos on uudistettu ja se on entistä riippumattomampi, kun virallisten syyttäjien syyttämättäjättämisvaltaa on laajennettu ja kun esimerkiksi seuraamusluonteinen syyttämättä jättäminen mielletään entistä selvemmin osaksi rikosoikeudellista lainkäyttöä. Valtakunnansyyttäjän viran perustamisen jälkeen oikeusasiamiehen ja oikeuskanslerin asema viranomaistoiminnan ylimpinä laillisuusvalvojina ja erityissyyttäjinä on lähes identtinen. Kummankin asema on vahva ja itsenäinen.

Syyttäjälaitoksen uudistamiseen liittyvät lainvalmisteluasiakirjat eivät anna tukea sille ajatukselle, että valtakunnansyyttäjän viran perustamisella olisi tarkoitettu ainakaan heikentää oikeuskanslerin ja oikeusasiamiehen toimivaltaa siltä osin kuin nämä toimivat ylimpinä laillisuusvalvojina ja omaan valvontavaltaansa kuuluvien asioiden erityissyyttäjinä. Tämä näkökohta puoltaa sitä käsitystä, että oikeuskanslerille on jäänyt erityissyyttäjänä 1.12.1997 jälkeenkin oikeus tarvittaessa käynnistää uusi syyteharkinta niissä virkarikostapauksissa, joissa yleinen syyttäjä on jo tehnyt syyttämättäjättämispäätöksen. Kun kummallakin ylimmällä laillisuusvalvojalla on sama syyteoikeus, myös oikeusasiamiehellä täytyy vastaavissa tilanteissa olla virkarikostapauksien erityissyyttäjänä oikeus suorittaa virkarikosta koskeva syyteharkinta tarvittaessa uudestaan.

Tätä säädöshistoriallista tulkintaa puoltavat myös käytännön näkökohdat. Laillisuusvalvonnan onnistuminen edellyttää todellista ja tehokasta mahdollisuutta vaikuttaa virkatoiminnan asianmukaisuutta koskevan oikeuskäytännön muotoutumiseen. Voimakkain tapa vaikuttaa tähän käytäntöön on juuri syytevallan käyttö.

Kun oikeusasiamies tai oikeuskansleri ottaa tutkittavakseen tapauksen, jossa yleinen syyttäjä on jättänyt virkarikoksesta epäillyn virkamiehen syyttämättä, laillisuusvalvojalla on mahdollisuus arvioida sekä syyttäjän että tämän syyttämättä jättämän virkamiehen menettelyn laillisuutta. On tällöin luonnollista, että laillisuusvalvoja voi samalla virkarikosten erityissyyttäjänä ottaa virkamiehen syyttämättä jättämisen välittömästi uuteen syyteharkintaansa. Toinen vaihtoehto olisi se, että ylimmät laillisuusvalvojat voisivat ainoastaan esittää valtakunnansyyttäjälle, että tämä käyttäisi devoluutio-oikeuttaan.

On kuitenkin muistettava, että kaikki yleiset syyttäjät, myös valtakunnansyyttäjä, kuuluvat ylimpien laillisuusvalvojien valvontavaltaan. Ylimmillä laillisuusvalvojilla on myös oikeus nostaa virkasyyte valtakunnansyyttäjää ja muita yleisiä syyttäjiä vastaan. Tähän nähden ja ylimpien laillisuusvalvojien valtiosääntöoikeudellinen asema muutenkin huomioon ottaen olisi outoa, jos oikeusasiamiehellä ja oikeuskanslerilla ei olisi laillisuusvalvontaansa kuuluvassa asiassa oi-

keutta uuteen syyteharkintaan yleisen syyttäjän tehtyä siinä syyttämättäjättämispäätöksen.

Toisaalta on otettava huomioon myös syyttämättä jätetyn virkamiehen oikeudellinen asema. Myös syyttämättä jätetyllä on oikeus odottaa syyttämättäjättämispäätökseltä tiettyä pysyvyyttä, joskaan syyttämättäjättämISRatkaisut eivät saavuta oikeusvoimaa. Kun syyttämättä jättämistä koskeva asia kuitenkin jo valtakunnansyyttäjän devoluutio-oikeuden perusteella voidaan ottaa uudestaan harkittavaksi, syyttämättä jätetyn virkamiehen oikeusturva ei OA:n mielestä kärsinyt siitä, että tämän ratkaisun voivat valtakunnansyyttäjän ohella tehdä myös ylimmät laillisuusvalvojat, joiden valvontavaltaan sekä virkamies että koko yleinen syyttäjistö joka tapauksessa kuuluvat.

Edellä lausutun perusteella OA katsoi, ettei yleisen syyttäjän virkarikosasiassa tekemä syyttämättäjättämispäätös siinänsä estänyt oikeusasiamiestä suorittamasta uutta syyteharkintaa samassa asiassa.

Preventioperiaatteen soveltaminen

Syyttäjien keskinäistä suhdetta taas ohjaa ns. preventioperiaate, joka perustuu vakiintuneeseen syyttäjäkäytäntöön ja hyvään syyttäjätapaan: silloin kun samassa asiassa on useita toimivaltaisia syyttäjiä, syytevaltaa käyttää se syyttäjä, jolle asia on ensiksi tullut syyteharkintaan.

OA oli valtakunnansyyttäjän kanssa samaa mieltä siitä, että vakiintuneeseen käytäntöön ja hyvään syyttäjätapaan perustuvaa preventioperiaatetta voidaan ainakin käytännön pääsääntönä soveltaa myös ylimpien laillisuusvalvojien ja yleisten syyttäjien välisissä toimivaltasuhteissa. Ylimmillä laillisuusvalvojilla ei ole muutenkaan ollut tapana puuttua toimivaltaisen viranomaisen luona vireillä oleviin asioihin, vaikkei sitä koskevaa nimenomaista säädännäistä kieltoa olekaan.

Sitä vastoin OA oli eri mieltä valtakunnansyyttäjän kanssa siitä, voiko yleinen syyttäjä suorittaa omin päin syyteharkinnan asiassa, joka samanaikaisesti oli ylimmän laillisuusvalvojan tutkittavana joko kanteluna tai ns. omana aloitteena. Valtakunnansyyttäjä on lausunnossaan erottanut yhtäältä ne tapaukset, joissa asia on oikeusasiamiehellä "syyteharkinnassa", ja toisaalta ne tapaukset, joissa asiaa tutkitaan "vain kanteluna". OA ei pitänyt tällaista erottelua käytännössä mahdollisena. Kun ylimpien laillisuusvalvojien päätehtävänä on puuttua virkamiesten lainvastaisiin virkatoimiin ja kun heillä on erityissyyttäjinä myös oikeus ajaa tai ajattaa virkasyytteitä, lähes jokainen asia, jonka laillisuusvalvoja ottaa tutkittavakseen, on myös potentiaalinen virkasyyteasia. Kanteluasioita ja syyteasioita ei erotella toisistaan, vaan virkasyytettä pidetään vain yhtenä laillisuusvalvonnan reaktiokeinona muiden joukossa. Näin ollen yleisen syyttäjän tuli OA:n mielestä aina neuvotella sen ylimmän laillisuusvalvojan kanssa, jonka tutkittavana hän tietää saman asian olevan.

Valtakunnansyyttäjän edustama kanta mahdollistaisi ylimmän laillisuusvalvonnan syrjäyttämisen siten, että oikeusasia-

miehellä tai oikeuskanslerilla kanteluasiana vireillä olevan virkarikosepäilyä selvittäminen voitaisiin "kaapata" paikallistasolle. Tämä kävisi päinsä käynnistämällä asiassa ensin nopea esitutkinta ja saattamalla asia sen jälkeen paikallisen kihlakunnansyyttäjän syyteharkintaan. Tällainen mahdollisuus heikentäisi olennaisesti ylimmän laillisuusvalvonnan tehoa ja uskottavuutta.

Painovapauslain vaikutus oikeusasiamiehen toimivaltaan

Nyt kysymyksessä olevan esitutkinnan kohteena oli ollut se, oliko rikoskonstaapeli sopimattomalla kirjoittelullaan syyllistynyt rikoslain mukaiseen virkavelvollisuuden rikkomiseen tai "muuhun" rikokseen. Mahdollisena muuna rikoksena voisi kysymykseen tulla kiihottaminen kansanryhmää vastaan. (RL 11 luvun 8 §).

Jos vanhemman rikoskonstaapelin katsotaan menettelyllään syyllistyneen sekä virkarikokseen että kiihottamiseen kansanryhmää vastaan, ne on tehty samalla teolla. Oikeusasiamiehen käytännössä on katsottu mahdolliseksi määrätä syyte nostettavaksi muustakin kuin virkarikoksesta silloin, kun tuo rikos on tehty samalla teolla kuin virkarikos. OA joutui kuitenkin pohtimaan sitä kysymystä, mikä merkitys hänen toimivaltaansa oli sillä, että epäillyt rikokset oli tehty painotuotteen välityksellä.

Painovapauslain mukaan painovapausrikosta koskevan syytteen nostamisesta määrää oikeusministeriö. Näin tapahtuu, "jos havaitaan, että ilmestyneet painotuotteet ovat sisällöltään rikollisia tai että painovapauslakia on muuten rikottu". Oikeusministeriön käytännössä on katsottu painovapausrikokseksi vain sellainen rikos, jonka tunnusmerkistöön kuuluu rikoksen tekeminen julkisesti. Tällainen rikos on esimerkiksi kiihottaminen kansanryhmää vastaan.

Virkamiehen lehtikirjoittelun mahdollisesti käsittämä virkavelvollisuuden rikkomisen ei kuitenkaan välttämättä ole samalla painovapausrikos. Kyseisen virkarikoksen tunnusmerkistö ei ensinnäkään edellytä, että virkavelvollisuutta rikotaan "julkisesti". Sitä paitsi virkarikoksen rangaistavuus liittyy aina tekijän erityiseen asemaan silloinkin, kun virkarikos tehdään painotuotteen välityksellä. Muun henkilön tekemänä sama teko ei välttämättä olisi lainkaan rangaistava. Toisin sanoen: painotuotteena julkaistu kirjoitus ei sinänsä ole välttämättä "sisällöltään rikollinen", vaikka sen julkaiseminen olisikin joskus virkamiehelle kuuluvan virkavelvollisuuden vastaista.

OA katsoi voivansa käsillä olevassa tapauksessa yksin päättää syytteen nostamisesta mahdollisen virkarikoksen osalta mutta ei sen sijaan saman toiminnan mahdollisesti käsittämän kiihottamisrikoksen (RL 11:8 §) osalta. Viimeksi mainitulta osalta syytevalta kuului oikeusministeriölle. Kun oikeusministeriö ei kuitenkaan ollut tässä asiassa harkinnut aiheelliseksi käyttää asiassa syyteoikeuttaan vaan oli tyytynyt kihlakunnansyyttäjän tekemään syyttämättä jättämispäätökseen, OA katsoi, ettei hänelläkään ollut enemmälti aihetta pohtia sitä, oliko rikoskonstaapeli teoillaan syyllistynyt kiihottamiseen kansanryhmää vastaan.

Kihlakunnansyyttäjien menettelyn arviointi

Lähes jokainen virkamiestä koskeva kanteluasia, jonka oikeusasiames ottaa tutkittavakseen, on samalla myös potentiaalinen virkasyyteasia. Näin on siitä huolimatta, että virkasyytteen mahdollisuus voi tapauskohtaisesti olla pieni. Laillisuusvalvonta-asioita (kanteluita ja omia aloitteita) sekä syyteasioita ei käytännössä erotella toisistaan, vaan virkasyytettä pidetään yhtenä laillisuusvalvonnan reaktiokeinona muiden joukossa. Tämän vuoksi OA katsoi, että yleisen syyttäjän tulee aina neuvotella syyteharkinnan suorittamisesta oikeusasiamiehen kanssa, kun hän tietää saman asian olevan tämän tutkittavana.

Esitutkinnan johtajana toiminut Espoon kihlakunnansyyttäjä ei ilmoituksensa mukaan ollut tullut ajatelleeksi, että oikeusasiames olisi halunnut osallistua asian syyteharkintaan tai edes tutustua pöytäkirjaan ennen syyteharkinnan tekemistä. Hän oli poliisirikosten tutkinnan tavanomaista menettelytapaa noudattaen pyytänyt Helsingin johtavaa kihlakunnansyyttäjä määräämään asiaan syyteharkinnan tekevän syyttäjän.

Helsingin kihlakunnansyyttäjä puolestaan katsoi, että hänellä oli syyttäjämääräyksen saatuaan ollut täysi syy uskoa, että oikeusasiamiehen kiinnostus suorittaa asiassa syyteharkinta oli selvitetty ennen määräyksen antamista. Kihlakunnansyyttäjä vetosi siihen, että oikeusasiames ei ollut myöskään erikseen saattanut esitutkintaviranomaisten tietoon mahdollista haluaan suorittaa syyteharkinta asiassa. Syyteharkinta kohdistui sitä paitsi myös epäiltyyn kiihottamiseen kansanryhmää vastaan, joka ei ole oikeusasiamiehen syytetöimivaltaan kuuluva rikos. Näihin seikkoihin viitaten kihlakunnansyyttäjä katsoi, ettei hänellä ollut perusteltua syytä epäillä oikeusasiamiehen haluavan toimia jutussa syyttäjänä.

Helsingin johtava kihlakunnansyyttäjä taas kertoi määränneensä alaisena kihlakunnansyyttäjän syyttäjäksi asiaan saatuaan Espoon kihlakunnansyyttäjältä syyttäjän määräämistä koskevan pyynnön. Hän ei ollut tuolloin osannut epäillä, että syyttäjän määräämiseen olisi voinut liittyä jokin ongelma.

Tämän johdosta OA totesi seuraavan.

Esitutkinta-asiakirjoista näkyi selvästi, että asian selvittäminen oli käynnistynyt eduskunnan oikeusasiamiehelle tehdyn kantelun johdosta. Tämä seikka oli siten ollut ainakin Espoon ja Helsingin kihlakunnansyyttäjien tiedossa. Kihlakunnansyyttäjän syyttämättäjäyttämispäätöksessään oli viitattu oikeusasiamiehen selityspyyntöön ja siinä esitettyihin alustaviin kannanottoihin.

Kun virkarikosepäily on oikeusasiamiehen tutkittavana, ei OA:n mielestä käy päinsä, että kihlakunnansyyttäjä ilman oikeusasiamiehen antamaa suostumusta suorittaa samaa virkarikosepäilyä koskevan syyteharkinnan ja ottamatta oikeusasiamiehen edes yhteyttä tekee asiassa syyttämättäjäyttämispäätöksen. Kun kihlakunnansyyttäjä on tiennyt virkarikosasian olevan oikeusasiamiehen tutkittavana, hän ei voi jälkepäin vedota siihen, että oikeusasiamiehen olisikin pitänyt ottaa

häneen yhteyttä ja pidättää syyteharkinta itselleen. Asiaan ei myöskään vaikuta se, että virkarikosepäilyyn yhteydessä on kysymys myös samoihin tekoihin liittyvistä muista rikos-epäilyistä. Siinäkin tapauksessa, että kihlakunnansyyttäjä itse katsoisi olevansa toimivaltainen suorittamaan syyteharkinnan, hänen tulisi hyvän hallintokäytännön mukaan ainakin tiedustella, haluaako oikeusasiamies itse suorittaa syyteharkinnan asiassa, jota koskevat kantelut ovat hänen tutkittavinaan.

Kihlakunnansyyttäjän menettelyyn oli ilmeisesti vaikuttanut se, että hänen esimiehensä oli antanut hänelle tavanomaisen syyttäjänmääräyksen ja ettei esitutkinnan käynnistänyt sisäasianministeriö ollut pyytänyt toimittamaan tutkintapöytäkirjaa oikeusasiamiehelle. Toisaalta syyttäjä ei voi tällaisessa tapauksessa tyytyä olettamaan, että joku muu on huolehtinut sen selvittämisestä, haluaako kanteluasiaa tutkiva oikeusasiamies itse tehdä asiassa syyteharkinnan.

Helsingin johtava kihlakunnansyyttäjä sekä Espoon ja Helsingin kihlakunnansyyttäjät olivat OA:n mielestä menettelleet virheellisesti siinä, että he olivat kukin osaltaan ilman laillista syytä ja asianmukaista suostumusta puuttuneet eduskunnan oikeusasiamiehen tutkittavana olevaan asiaan. Espoon kihlakunnansyyttäjän tutkinnanjohtajana ja Helsingin kihlakunnansyyttäjän syyteharkinnan suorittajana oli täytynyt tietää oikeusasiamiehen rooli asiassa. Helsingin johtavan kihlakunnansyyttäjän osalta OA sitä vastoin katsoi, että tämä ei välttämättä ollut tiennyt asiaa.

Espoon ja Helsingin kihlakunnansyyttäjien menettelyn moitittavuutta arvioidessaan OA otti huomioon, että ylimpien laillisuusvalvojien ja yleisten syyttäjien toimivaltasuhteita koskevat säädännälliset oikeusohjeet olivat puutteellisia. OA:n mukaan sekä Espoon että Helsingin kihlakunnansyyttäjän olisi pitänyt olla etukäteen yhteydessä eduskunnan oikeusasiamieheen, edellisen ennen syyttäjämääräyksen pyytämistä ja jälkimmäisen viimeistään ennen syyteharkintaratkaisun valmistumista. Hyvä syyttäjätapa olisi lisäksi vaatinut, että syyttäjät olisivat olleet yhteydessä myös oikeusministeriöön, kun kysymys oli epäilyistä painovapausrikoksesta ja asiakirjoista oli havaittavissa, että oikeusasiamies oli pitänyt aiheellisena saattaa kanteluasian tiedoksi myös oikeusministeriölle.

OA saattoi käsityksensä Espoon ja Helsingin kihlakunnansyyttäjien tietoon. Samalla hän esitti, että oikeusministeriö harkitsisi sopivia keinoja syyttäjien toimivaltasuhteissa havaittujen puutteiden poistamiseksi.

OA saattoi myös valtakunnansyyttäjän tietoon havaintonsa syyttäjien keskuudessa vallitsevasta epätietoisuudesta, mitä tuli heidän toimivaltaansa sellaisissa virkarikosasioissa, jotka olivat samanaikaisesti ylimpien laillisuusvalvojien tutkittavina. OA esitti valtakunnansyyttäjän harkittavaksi, miten yleisten syyttäjien ohjeistusta voitaisiin parantaa.

Valtakunnansyyttäjä antoi 17.5.2000 syyttäjille yleisen ohjeen "Eräät oikeuskanslerin tai oikeusasiamiehen tietoon saatettavat asiat" (VKS:2000:6). Jos syyttäjän käsiteltäväk-

si tulleen virkarikosasian tai muun oikeuskanslerin tai oikeusasiamiehen laillisuusvalvontaan kuuluvan asian asiakirjoista tai muuten ilmenee, että sama asia saattaa jo olla oikeuskanslerin tai oikeusasiamiehen käsiteltävänä, syyttäjän tulee ohjeen mukaan olla yhteydessä asianomaiseen laillisuusvalvojaan sen selvittämiseksi, kumpi asian käsittelystä ja ratkaisemisesta huolehtii. Yhteydenpito on ohjeen mukaan tarpeen myös silloin, jos sanotunlainen asia saattaa liittyä oikeuskanslerin tai oikeusasiamiehen jo ratkaisemaan asiaan.

/V

HM_16_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Puolustusvoimat
Sananvapaus
Käsitys

R:EOA
D:509/4/97
A:26.2.1999

/O

Sotilaan sananvapaus

Kantelijat arvostelivat Mikkelin sotilasläänin komentajana toimineen prikaatikenraalin sotilasläänin vuosijuhlassa pitämää tervehdyspuhetta. Kantelijoiden poika oli kaksi vuotta aiemmin menehtynyt liikenneonnettomuudessa suorittaessaan varusmiehenä saman sotilasläänin vuosijuhlaan liittyvää kuljetustehtävää. Komentaja oli kantelijoiden mielestä tarpeettomalla tavalla maininnut heidän poikansa käyttämästä ylinopeudesta, vaikka tällä seikalla ei tutkimusten mukaan ollut ollut vaikutusta onnettomuuteen.

Komentaja puolestaan kertoi ottaneensa asian esille varuskunnan henkilöstön toivomuksesta. Lehdistössä oli onnettomuuden jälkeen tuotu jatkuvasti esille henkilöstöä loukkaava perusteeton väite, että kysymys olisi ollut ns. juoppokuljetuksesta.

OA Lehtimaja totesi kannanottonaan mm. seuraavan.

Sananvapaus on perusoikeus, joka kuuluu myös virkamiehille. Virkamiehen sananvapauden käyttöä arvioitaessa on kuitenkin otettava huomioon virkamieslain vaatimus, jonka mukaan virkamiehen on aina käyttyädyttävä asemansa ja tehtäviensä edellyttämällä tavalla. Virkamiehen ilmaisuvapauden käyttämiselle voidaan asettaa tietty asiallisuusvaatimus. Virkamiehen asemasta ja virkatehtävien luonteesta saattaa johtua, että hänen sananvapautensa on tosiasiallisesti rajoitetumpi kuin muilla kansalaisilla. Tämä koskee myös sotilashenkilöitä.

Voidaan aiheellisesti kysyä, oliko traagisen varusmieskuoleman ja siihen julkisuudessa liittyneen, ristiriitaisia tunteita herättäneen juoppokuljetuskeskustelun esille ottaminen ylipäänsä tarpeellista sotilasläänin vuosipäiväjuhlan tervehdyspuheessa. Jos komentajan tarkoituksena oli ainoastaan torjua valheellisina pitämiään väitteitä varusmiesten käyttämisestä henkilökunnan "juoppokuljetuksiin", puheen olisi voinut muotoilla toisinkin.

Surmansa saaneen varusmieskuljettajan mahdollisella ylinopeudella ei voinut olla mitään syy-yhteyttä siihen, olivatko

hänen kuljettamansa sotilashenkilöt olleet alkoholin vaikutuksen alaisena vai eivät. Ylinopeudesta puhuminen oli tässä yhteydessä siten joka tapauksessa tarpeetonta. Jälkikäteen vihjaus ylinopeuden syy-yhteydestä itse liikenneonnettomuuteen oli OA:n mielestä ollut asiaton, ottaen huomioon, että liikennevahingon syyt oli jo virallisesti selvitetty ja itse tapahtumasta oli kulunut kaksi vuotta. OA piti komentajan ylinopeuslausumaa tässä asiayhteydessä esitettynä kokonaisuudessaan epähienona ja harkitsemattomana. Puhetta ei voitu kuitenkaan sisältönsä puolesta pitää lainvastaisena. Sananvapaus antoi ihmisille oikeuden pitää julkisesti myös vähemmän onnistuneita puheita.

Komentajan olisi kuitenkin OA:n mielestä tullut ymmärtää, että hänen puheensa oli ollut omiaan loukkaamaan surmansa saaneen varusmiehen omaisia, erityisesti kun puhe esitettiin arvokashenkisessä juhlatilaisuudessa arvovaltaisten kutsuvieraiden läsnäollessa. OA saattoi tämän käsityksensä priikaatikenraalin tietoon.

/V

HM_10_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Puolustusvoimat

R:EOA

Varusmiespalvelus

D:923/2/97

Yksityisyyden suoja

A:19.3.1999

Käsitys

/O

Varusmiesesimiesten riittämätön valvonta

Varusmiehet kertoivat OA Lehtimajan Ivalossa suorittaman Lapin rajajääkärikomppanian tarkastuksen yhteydessä, että tammi-helmikuussa 1997 oli alokkaita kohdeltu epäasiallisesti ns. iltapesujen yhteydessä. Heitä oli käsketty normaalin iltapesun lisäksi pesemään sukuelimensä ja napansa sekä myös toistensa navat. Tähän simputukseen syyllistyivät varusmiesesimiehet.

Lapin rajavartioston komentaja oli määrännyt sittemmin neljälle varusmiesesimiehelle 10 vuorokautta poistumiskieltoa esimiesaseman väärinkäyttämisestä. OA suoritti vielä lisätutinnan sen selvittämiseksi, oliko komppanian kantahenkilökunta mahdollisesti syyllistynyt varusmiesten valvonnan laiminlyöntiin. Poliisin suorittamassa esitutkinnassa kuultiin syyllisiksi epäiltyinä neljää kantahenkilökuntaan kuuluvaa.

OA totesi kannanottonaan seuraavan.

Varusmiesesimiesten käskemät sukuelinten ja napojen pesetykset olivat selkeästi olleet Pääesikunnan ohjeessa tarkoitettua simputusta. Ojennetut varusmiesesimiehet olivat kertoneet joutuneensa itsekin alokkaina samalla tavoin kohdelluiksi, minkä vuoksi he eivät kertomansa mukaan olleet ymmärtäneet "munien pesetystä" kielletyksi. Esitutkintakertomusten mukaan varusmiehet olivat enimmäkseen suhtautuneet pesetykseen "huumorilla" ja "pilke silmäkulmassa". OA korosti kuitenkin sitä, että yksilöiden huumorintaju ja pelleilyn sietokyky vaihtelee. On mahdollista, että joku varusmiehistä kaikesta huolimatta kokee tällaisen "huumorin" hyvinkin nöy-

ryyttävänä ja yksityisyyttään loukkaavana. Kenenkään palvelusmotivaatiota tällainen esimiesten alaisiinsa kohdistama huumori tuskin on omiaan lisäämään.

Esimiehen ei ole lupa käyttää käskyvaltaansa pelleilymielessä. Tämä on omiaan vahingoittamaan esimiehen omaa auktoriteettia, jota tositilanteessa tarvitaan sotilaalliseen johtamiseen. Joukon turvallisuus voi tällöin riippua siitä, että esimiehen käskyt on alusta alkaen opittu ottamaan todesta. Tästäkin syystä simputuksesta on päästävä eroon. Varusmiesten kohtelun on oltava asiallista ja kannustavaa.

Simputuksen estämistä koskevassa Pääesikunnan ohjeessa korostetaan erityisesti simputuksen ennalta ehkäisemistä. Tämä voidaan toteuttaa riittävällä koulutuksella ja valvonnalla. On voitava edellyttää, että kantahenkilökunta varautuu simputuksen mahdollisuuteen ja järjestää valvonnan sen mukaisesti. Esimies ei voi vapautua vastuusta pelkästään tietämättömyyteen vetoamalla. Sotilaalliseen johtamiseen kuuluu myös aktiivinen selonottovelvollisuus, mitä tulee alaisien keskuudessa mahdollisesti vallitseviin simputusperinteisiin.

Nyt puheena olevassa tapauksessa ei ollut kysymys vain yhdestä yksittäisestä iltapesusta vaan peruskoulutuskauden aikana sattuneesta neljästä eri tapauksesta. Varusmiesten kerhtoman mukaan jo aikaisempi saapumiserä oli alokasaikanaan joutunut samanlaisten iltapesuseremonioiden kohteeksi. Lapin rajajääkärikomppania on pieni yksikkö, jonka riittävässä valvonnassa ei olisi pitänyt olla ylivoimaisia ongelmia. Esimiehet eivät voi välttää vastuutaan pelkästään sillä jo aikaisempien simputustapahtumien yhteydessä kuullulla selityksellä, ettei varusmiesten valvontaa voida säästösyistä järjestää enempää. Kysymys ei ole pelkästään ulkokohtaisen valvonnan järjestämisestä, vaan myös sotilaallisen joukon asenteihin vaikuttamisesta ja oikean hengen luomisesta. Simputusperinteen katkaiseminen sotilaallisessa organisaatiossa on viime kädessä tahdon asia. Kysymys on myös johtamistaidosta.

OA:n mukaan ei kuitenkaan voitu osoittaa, että kantahenkilökuntaan kuuluvat olisivat puheena olevissa tapauksissa nimennettyjen varusmiesesimiesten simputuksista. Valvontavelvollisuuden mahdollista laiminlyöntiä voitiin pitää siinä määrin vähäisenä, ettei ollut todennäköisiä syitä epäillä henkilökuntaan kuuluvien esimiesten syyllistyneen rangaistavaan menettelyyn. Tämän johdosta OA ainoastaan saattoi käsityksensä simputuksen ennalta ehkäisyn tärkeydestä rajavartiolaitoksen esikunnan ja asianomaisten esimiesten tietoon. Samalla OA kiinnitti huomiota kantahenkilökunnan vastuuseen varusmiehiä valvottaessa sekä varusmiesten koulutuksen valvonnan tehostamiseen simputusten estämiseksi.

OA kiinnitti asian käsittelyn yhteydessä huomiota myös simputusasioiden tutkinnan järjestämiseen rajavartiolaitoksen piirissä. Rajavartiolaitoksella ei ollut puolustusvoimien tavoin omaa tutkintaorganisaatiota. OA:n mielestä oli ongelmallista, jos tutkinnasta simputusasioissa vastasi sama esimies, joka itse oli ensisijaisesti vastuussa varusmiesten valvonnan asianmukaisuudesta. Tutkinta olisi sen puolueettomuuden takaamiseksi syytä saattaa jo alkuvaiheessa riippu-

mattoman tahon selvitettäväksi.

/V

HM_6_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Henkilökohtainen vapaus

R:EOA

Puolustusvoimat

D:1577/2/96

Varusmiespalvelus

A:10.5.1999

Käsitys

/O

Tykistöprikaatin juoma-automaattien hoitaminen

OA Lehtimajan Tykistöprikaatissa suorittaman tarkastuksen yhteydessä kävi ilmi, että Niinisaloon varuskunnan perinneyhdistyksillä oli varuskunnassa useita varusmiesten hoidettaviksi annettuja juoma-automaatteja. Varusmiehet huolehtivat yksin automaattien hoidosta, mutta varuskunnan perinneyhdistykset saivat niistä kaiken taloudellisen hyödyn. Varusmiehet pitivät tätä epäoikeudenmukaisena.

OA totesi kannanottonaan seuraavan.

Asevelvollisuuslain mukaan asevelvollisia voidaan tarvittaessa käyttää puolustuslaitoksen ulkopuolella tapahtuviin maanpuolustusta tai sotilaallista koulutusta edistäviin tehtäviin. Varusmiesten palvelusmotivaation kannalta on kuitenkin tärkeää, että tätä poikkeusluonteista säännöstä tulkitaan suppeasti. OA:n käsityksen mukaan perinneyhdistysten juoma-automaattien hoitaminen Tykistöprikaatissa ei ollut sellainen maanpuolustusta tai sotilaallista koulutusta edistävä tehtävä, johon asevelvollisia olisi edellä mainitun säännöksen mukaan voitu käyttää.

Varsinkin sen jälkeen kun varusmiespalvelusta on heinäkuun 1998 saapumiserästä lukien voimassa olleen uuden palvelusaikajärjestelmän puitteissa tehostettu ja tiivistetty, lieenee entistä vähemmän aikaa muuhun kuin varsinaiseen sotilaskoulutukseen. Sotilaskoulutuksen rinnalla toisarvoisena pidetty työpalvelu on omiaan alentamaan varusmiesten yleistä palvelusmotivaatiota.

Sittemmin Pääesikunta oli antanut ohjeen virvoitusautomaattitoiminnasta puolustusvoimissa ja varusmiesten käyttäminen palvelusluontoisesti automaattien hoitotehtäviin oli kielletty. OA katsoi riittäväksi saattaa Pääesikunnan ja Tykistöprikaatin komentajan tietoon käsityksensä varusmiesten käytöstä puolustuslaitoksen ulkopuolisiin tehtäviin.

/V

HM_6_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Henkilökohtainen vapaus

R:EOA

Puolustusvoimat

D:1867/2/96

Varusmiespalvelus

A:10.5.1999

Käsitys

/O

Ylimitoitettu sisäjärjestysharpoitus

OA Lehtimajan Porin Prikaatissa vuonna 1996 suorittaman tar-

kastuksen yhteydessä varusmiehet kertoivat heille ilta-aikaan pidetystä sisäjärjestysharjoituksesta, joka oli sisältänyt mm. useita herätyksiä, nukkumaan menoja ja vaatteiden vaihtoja. Varusmiehet olivat kokeneet harjoituksen epäasiallisena.

Suoritetun esitutkinnan perusteella OA totesi kannanottonaan seuraavan.

Sisäjärjestysharjoitukselle oli ilmeisesti sinänsä ollut koulutuksellista aihetta. Prikaatin komentaja oli kaksi päivää ennen harjoitusta edellyttänyt toimenpiteitä yksikössä todetun epäjärjestyksen korjaamiseksi.

Simputuksen estämistä koskevan Pääesikunnan ohjeen mukaan ns. järjestymisharjoitus saadaan suorittaa iltaisin ainoastaan painavasta syystä. Harjoituksen määrännyt yksikön päällikkö oli tässä tapauksessa esittänyt huomionarvoisia näkökohtia, minkä vuoksi harjoitus oli katsottu välttämättömäksi suorittaa illalla. Myös prikaatin komentaja oli hyväksynyt illaksi suunnitellun harjoituksen. Ottaen huomioon, ettei simputusohje ehdottomasti kieltänyt iltaisin suoritettavia harjoituksia, ei yksikön päällikön tai harjoituksen hyväksyneen pataljoonan komentajan voitu katsoa ylittäneen harkintavaltaansa harjoitusajankohdasta päättäessään.

OA katsoi kuitenkin, että varusmiesten vapaa-aikaan sijoitettavia ylimääräisiä harjoituksia tulisi yleensä välttää. Sisäjärjestysharjoitukset saatetaan helposti muutenkin kokea rangaistukseksi, saati jos niitä järjestetään varusmiesten vapaa-aikana. Epäilemättä joskus voi olla tarvetta käyttää välttämättömiin harjoituksiin myös vapaa-aikaa. On kuitenkin huomattava, että heinäkuun 1998 saapumiserästä lukien voimassa olevassa uudessa palvelusaikajärjestelmässä varusmiehillä on muutenkin entistä niukemmin vapaa-aikaa.

Varusmiehille oli harjoituksen alussa ilmoitettu, että se tulisi olemaan urakkaluontoinen eli se päättyisi heti kun koulutuksen eri vaiheet olisi saatu käydyksi asianmukaisesti lävitse. Esimiehet ovat kertoneet arvioineensa, että harjoitus kestäisi noin puolitoista tuntia. Yksikön päällikölle oli välitetty prikaatin komentajan viesti, että varusmiesten tulisi ehtiä vielä käymään sotilaskodissa. Eräitä harjoitusvaiheita oli kuitenkin jouduttu toistamaan useampaan kertaan, minkä johdosta harjoitus oli päättynyt vasta sotilaskodin sulkemisajan jälkeen. Harjoituksen aikana ei ollut pidetty yhtään taukoa.

Harjoitukseen osallistuneet varusmiehet olivat olleet palveluksessa jo noin kolme kuukautta. OA:n mukaan oli aihetta olettaa, että nämä varusmiehet jo osasivat ne toiminnot, joita harjoituksessa useaan kertaan harjoiteltiin. Kysymys oli ehkä enemmänkin ollut varusmiesten välinpitämättömästä asenteesta kuin puutteellisista taidoista. Toistuvat nukkumaan menot ja herätykset oli näissä olosuhteissa luultavasti koettu pikemminkin rangaistuksenomaiseksi simputukseksi kuin itse sotilaskoulutukseen liittyväksi vakavaksi harjoitukseksi.

OA katsoi, että harjoitus oli kokonaisuutena arvioiden kes-
toltaan ja sisällöltään lievästi ylimitoitettu. Sisäjärjes-

tysharjoitusta koskevat ohjeet olivat kuitenkin jossain määrin tulkinnanvaraisia. Harjoituksen ajankohdan oli prikaatin komentaja hyväksynyt eikä tarkkoja määräyksiä harjoitusten enimmäispituuksista ollut. Mm. näistä syistä ei ollut todennäköisiä syitä epäillä, että pataljoonan komentaja harjoitusta valvoessaan tai yksikön päällikkö sitä toteuttaessaan olisivat syyllistyneet lainvastaiseen menettelyyn. OA saattoi kuitenkin heidän tietoonsa käsityksensä sisäjärjestys-harjoituksen ongelmista ja sen valvonnan puutteista.

/V

HM_6_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Asiakirja
Julkisuus
Kunta
Käsitys

R:EOA
D:989/4/98
A:26.2.1999

/O

Kunnan tarkastuslautakunnan jäsenen tietojensaantioikeus

Kunnan tarkastuslautakunnan puheenjohtaja pyysi Sodankylän kunnanhallitukselta mahdollisuutta tutustua tarkemmin kunnansihteerin tarkastuslautakunnan kokouksessa esittämiin tietoihin kunnan taloudellisesta tilanteesta. Kunnanhallituksen mukaan pyyntö kohdistui kunnan alustavasta taloussuunnitelmasta esitettyyn yhteenvetoon, joka oli "kunnan talouden tervehdyttämishojelman alustavaa ja suuntaa antavaa virkamiesvalmistelua". Kysymyksessä oli viranomaisen keskuudessa syntynyt luonnos, joka ei ollut vielä julkinen. Kunnanhallituksen mielestä oli laskelman esittäjän harkinnassa, annettiinko tietoja vai ei.

OA Lehtimaja totesi kannanottonaan seuraavan.

Kuntalain 74 §:n mukaan tarkastuslautakunnan jäsenellä on salassapitoa koskevien säännösten estämättä oikeus saada kunnan viranomaisilta tietoja ja nähtäväkseen asiakirjoja, joita hän pitää tarpeellisina tarkastustehtävän hoitamiseksi. Tietojensaantioikeus ulottui myös tuolloin voimassa olleen lain mukaisesti "ei-julkisiin" asiakirjoihin. Säännöstä oli tulkittava tiedon pyytäjän eduksi, ottaen huomioon, että kysymys oli viime kädessä kunnallisten viranhaltijoiden virkatoiminnan demokraattisesta kontrollista, joka hallitusmuodon 11 §:n 3 momentin (nykyisin perustuslain 14 §:n 3 momentin) nojalla nauttii perustuslain suojaa.

Tarkastuslautakunnan jäsenen asiana on itse arvioida, mitä tietoja hän pitää tehtävänsä suorittamisen kannalta tarpeellisenä. Hänellä on rikosoikeudellinen virkavastuu omista toimistaan. Kunnanhallitus ei voinut tarkoituksenmukaisuusnäkökohtiin vedoten päättää, mitä tietoja se tarkastuslautakunnan jäsenelle antoi. Kunnanhallitus ei ollut esittänyt mitään asiallista perustetta, joka olisi estänyt pyydetyn tiedon antamisen.

OA:n mielestä kunnanhallitus oli menetellyt lainvastaisesti siinä, että se oli kieltäytynyt antamasta tarkastuslautakunnan jäsenelle tämän pyytämiä tietoja. Menettelyn moitittavuutta arvioidessaan hän otti kuitenkin lieventävänä näkökohtana huomioon, että tarkastuslautakunnan tehtäviin näh-

den nyt kysymyksessä olevat, kunnan taloussuunnitelmaa koskevat tiedot eivät ilmeisesti olleet kovin keskeisiä. Tarkastuslautakunnan tarkoituksena ei näet ollut ohjata kunnan hallintoa ja taloudenpitoa vaan huolehtia hallinnon ja talouden tarkastuksesta. Pyydetty asiakirja koski sellaista tulevaisuuteen suuntautuvaa suunnittelua, jota tuolloin ei ollut vielä käsitelty missään kunnan päättävässä elimessä.

Lisäksi todettiin hallituksen esityksessä kuntalaiksi, että tarkastuslautakunta toimii pääsääntöisesti kollegiona. Lähtökohtana voitiin siten pitää, että myös lautakunnan jäsenen tietojensaantioikeutta tulisi käyttää vain lautakunnan tekemän päätöksen perusteella. Myöhemmin tämä periaate esitettiin vahvistettavaksi lailla.

OA saattoi käsityksensä Sodankylän kunnanhallituksen menettelyn virheellisyydestä kunnanhallituksen tietoon ja kiinnitti kunnanhallituksen huomiota vastaisen varalle siihen, että tarkastuslautakunnan tietojensaantioikeus ulottui myös "ei-julkisiin" asiakirjoihin.

OA Lehtimajan päätös 26.2.1999, dnro 989/4/98

Kuntalain 74 §:ää muutettiin 1.12.1999 lukien siten, että yksittäisellä tarkastuslautakunnan jäsenellä ei ole enää suoraan laissa säädettyä tiedonsaantioikeutta, vaan tiedonsaantioikeus kuuluu tarkastuslautakunnalle. Tarkastuslautakunnan tulee tehdä päätös tiedonsaantioikeuden käyttämisestä.

/V

KuntaL_74_§_(365/95)
L_yleisten_asiakirjain_julkisuudesta_5_§_(83/51)
HM_11_§_3_mom.

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Kunta R:EOA
Sosiaalihuolto D:596/4/99
Käsitys A:30.7.1999

/O

Vedentoimituksen keskeyttäminen

Kantelijan perheellä oli maksamatta kaksi Mustasaaren kunnan lähettämää vesilaskua. Sen jälkeen kun maksukehotuksetkaan eivät olleet tehonneet, kunta oli varoittanut perhettä vesijohtoverkosta erottamisesta. Perheelle oli ilmoitettu se päivä, jolloin vedentulo keskeytettäisiin, jollei laskuja olisi siihen mennessä maksettu. Vedentoimitus oli lopulta keskeytetty mutta vasta runsas kuukausi ilmoitettua päivää myöhemmin. Toimenpiteen suorittanut kunnan rakennusmestari oli tuolloin kertonut keskeyttämisestä kotona olleelle perheen 15-vuotiaalle pojalle saatuaan häneltä tietää, että vanhemmat eivät olleet tuolloin kotona. Kantelijan mukaan perheen 7- ja 15-vuotiaat lapset jäivät vedentulon keskeydyttyä kahdeksaksi tunniksi ilman vettä.

Mustasaaren kunta ei katsonut syyllistyneensä kantelijan väittämin tavoin lasten "heitteillejättöön", kun paikalla oli ollut 15-vuotias poika. Kunnan ilmoituksen mukaan vedentoimitus keskeytetään myös silloin, kun paikalla ei näy kehtään. Kunnan mielestä sen huolenpitovelvollisuuteen "ei voi

kuulua erityisen selvityksen tekeminen siitä, mitä talon sisällä on."

OA Lehtimaja totesi kannanottonaan seuraavan.

Jokaiselle, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on perusoikeutena turvattu oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että perheellä olisi ollut oikeus hakea kunnalta toimeentulotukea, jollei sillä ollut varoja maksaa vesilaskuja. Jos vedensaaajalla oli ollut tilapäisiä maksuvaikeuksia, vesilaskut olisi ollut mahdollista suorittaa myös osamaksuina. Kantelija ei edes ollut neuvotellut kunnan kanssa vesilaskujen osittaisesta suorittamisesta. Kunnalla oli siten ollut oikeus keskeyttää vedentoimitus.

OA:n mielestä kunnan menettelytapoja voitiin kuitenkin arvostella siihen nähden, että talous- ja juomavesi on ihmisten toimeentulon ja hyvinvoinnin kannalta keskeinen hyödyke. Julkisen vallan edustajana ja julkisten palvelujen tuottajana kunnalla on velvollisuus kaikissa olosuhteissa pyrkiä turvaamaan perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

Ensinnäkin OA katsoi, että vedentoimituksen keskeyttämistä koskeva ennakkovaroitus tulisi aina tehdä todisteellisesti, esimerkiksi henkilökohtaisella yhteydenotolla tai kirjatulla kirjeellä. On tärkeää varmistautua siitä, ettei vedentoimituksen keskeytys tule kenellekään yllätyksenä.

Toiseksi OA korosti, että ennakkovaroituksessa tulisi ilmoittaa vedentoimituksen keskeyttämisen tarkka ajankohta. Tämä on tärkeää, jotta vedensaaaja voisi varautua vedentulon loppumiseen esimerkiksi varastoimalla talous- ja juomavettä muutaman päivän tarvetta varten.

Kolmanneksi OA katsoi, että vedentoimituksen keskeyttämisuhasta olisi syytä informoida etukäteen myös kunnan sosiaaliviranomaisia. On näet mahdollista, että vesilaskut ovat jääneet hoitamatta esimerkiksi perheen sosiaalisten tai terveydellisten ongelmien takia ja että myöskään ennakkovaroituksiin ei ole tästä syystä voitu reagoida ajoissa.

Kantelijan tapauksessa laskut, maksukehotus ja ennakkovaroitus oli lähetetty tavallisena postina. Vedentoimituksen oli ilmoitettu keskeytyvän jo ennakkovaroituksessa ilmoitettuna viimeisenä maksupäivänä, mutta näin ei ollut kuitenkaan tapahtunut. Tosiasiallisesti keskeytys pantiin täytäntöön vasta toista kuukautta sen jälkeen. Lopullisesta keskeyttämisajankohdasta ei kuitenkaan annettu uutta ennakkovaroitusta.

Näissä olosuhteissa kunnalla oli ollut velvollisuus joka tapauksessa ottaa selvää kantelijan perheen tilanteesta ja vedentarpeesta vielä ennen vedentulon lopullista sulkemista. Vaikka kotona olleen 15-vuotiaan pojan voitiin olettaa ymmärtäneen, mitä vedentoimituksen keskeyttäminen merkitsi, olisi kunnan rakennusmestarin tullut ainakin jättää kirjallinen ilmoitus asiasta perheen vanhemmille toimitettavaksi. Siinä olisi pitänyt myös informoida, miten perheen tulisi toimia saadakseen vedentulon alkamaan uudelleen, esimerkiksi kertoa maksusuunnitelman tekemähdollisuudesta. Samassa yhteydessä olisi voitu ilmoittaa, mistä asukkaat olisivat

voineet tilapäisesti hakea talousvettä välttämättömään tarpeeseen.

Vaikka perheen lapset eivät ehkä osanneet sitä pyytää, olisi OA:n mielestä ollut kohtuullista, että vedentoimituksen keskeyttänyt kunnan rakennusmestari olisi oma-aloitteisesti huolehtinut siitä, että vettä olisi ennen keskeyttämistä otettu tarpeellinen määrä varastoon. Näin olisi varmistettu, että lapsilla olisi ollut juomavettä ainakin siihen asti, kunnes vanhemmat tulivat kotiin.

Olosuhteet kokonaisuudessaan huomioon ottaen OA ei kuitenkaan katsonut kunnan loukanneen kantelijan perheenjäsenen oikeutta välttämättömään huolenpitoon. OA tyytyi kiinnittämään kunnan huomiota siihen, miten julkiselle vallalle asetetut velvoitteet ihmisten välttämättömän toimeentulon ja huolenpidon turvaamiseksi vaikuttavat myös julkisena palveluna hoidetun vedentoimituksen keskeyttämisessä noudatettaviin menettelytapoihin.

/V

HM_15a_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Elinkeinovapaus

R:EOA

Kotirauha

D:2098/4/96

Kunta

A:31.12.1999

Yhdenvertaisuus

Käsitys

/O

Ovelta ovelle -myynnin kieltäminen

Kodin turvallisuustuotteiden kotimyyntiä harjoittava yhtiö pyysi tutkimaan, olivatko Tampereen ja Oulun kaupungit loukanneet yrittäjän perusoikeutta elinkeinon harjoittamiseen kieltäessään järjestyssäännöissään harjoittamasta kantelijayhtiön toimialaan kuuluvaa ovelta ovelle -myyntiä mainittujen kaupunkien alueella. Yhtiö katsoi, ettei sen laillinen elinkeinotoiminta vaarantanut yleistä järjestystä ja turvallisuutta.

Oulun ja Tampereen kaupunginhallitukset totesivat, että kaupustelukiellolla oli haluttu estää kotirauhan häirintä ja lisätä ihmisten turvallisuuden tunnetta. Sisäasiainministeriö katsoi, ettei ovelta ovelle tapahtuvan kotimyyntin kieltäminen ole ristiriidassa elinkeinon harjoittamisen vapauden kanssa. Ministeriön mukaan tällaisella järjestyssäännön kiellolla ei sinänsä estetä elinkeinon harjoittamista, vaan puututaan ainoastaan siihen tapaan, jolla kauppaa harjoitetaan. Tämä puuttuminen tapahtuu muiden oikeushyvien suojaamiseksi. Poliisin ylijohdon mukaan aktiivinen ja röyhkeä ovelta ovelle tapahtuva kaupustelu saattaa aiheuttaa huomattavaa häiriötä kotirauhalle. Poliisin tietoon oli tullut useita tapauksia, joissa kyseistä kaupustelumenetelmää oli käytetty rikollisen toiminnan verukkeena. Poliisin mukaan ihmisten kotirauha ja turvallisuus kuuluvat ydinperusoikeuksiin, jotka tulkintatilanteessa on nostettava muiden perusoikeuksien yläpuolelle. Suomen Kuntaliitto katsoi, ettei elinkeinovapauden periaate voi ulottua yksityisten henkilöiden koteihin tunkeutumiseen tai sellaisen yrittämiseen. Kun rikollista ei välttämättä voi erottaa rehellisistä kotikau-

pustelijoista, saattoi totaalikielto olla sen mielestä turvallisuuden ja järjestyksen takaamiseksi perusteltu.

OA Lehtimaja esitti kannanottonaan seuraavan.

Ovelta ovelle -myynti perusoikeussäännösten valossa

Ovelta ovelle -myynti ei voi asianmukaisesti toteutettuna sinänsä loukata kenenkään turvallisuutta tai kotirauhaa. Monet voivat toki kokea sen kiusallisena tai häiritsevänä, mutta oikeudellisessa mielessä ei voitane kohtuudella väittää, että ovelta ovelle -myyjän lyhytaikainen kotikäynti vielä merkitsisi asukkaan perusoikeuksiin puuttumista. On eri asia, että myös rikollista toimintaa voidaan harjoittaa ovelta ovelle -myynnin varjolla, esimerkiksi suunniteltaessa asuntomurtoja taikka pyrittäessä tekemisiin yksin kotona olevien vanhusten tai lasten kanssa. Kysymys onkin lähinnä siitä, voidaanko sinänsä laillisen elinkeinon muoto kieltää kokonaan siitä syystä, että sen varjolla on mahdollista tehdä myös rikoksia ja että rehellisiä ovikellon soittajia on vaikeata erottaa epärehellisistä tunkeutujista.

Lähtökohtana on se, että rikoslaki antaa suojaa sekä kotirauhan rikkomista että muita rikoksia vastaan. Toisaalta on selvää, että rikostilaisuuksien vähentäminen on yleensä järkevää kriminaalipolitiikkaa. Sen keinoja ei kuitenkaan pitäisi ylimitoittaa. Ovelta ovelle -myynnin kieltäminen kokonaan on ongelmallista etenkin sen jälkeen, kun oikeus elinkeinon harjoittamiseen on perusoikeusuudistuksen yhteydessä tunnustettu yhtenä perusoikeutena. Ei ole selvää, että perusoikeuksien ristiriitatilanteissa oikeus elinkeinon harjoittamiseen aina joutuisi väistymään. Erilaisten ratkaisuvaihtoehtojen etuja ja haittoja on punnittava tapauskohtaisesti.

Henkilökohtaiseen turvallisuuteen kuuluu myös elämyksellinen puoli: se, että ihmiset tuntevat olonsa turvalliseksi. Ovelta ovelle -myynnin totaalikiellolla on kaupunginhallituksen mukaan haluttu lisätä ihmisten turvallisuuden tunnetta. Turvallisuuden tunteet eivät kuitenkaan kuulu perusoikeutena suojatun henkilökohtaisen turvallisuuden ns. ydinalueeseen. Pelkästään ihmisten turvallisuuden tunteisiin vetoamalla on vaikeata perustella sitä, että joiltakin yrittäjiltä kokonaan evätään heille lain mukaan perusoikeutena kuuluva oikeus hankkia toimeentulonsa itse valitsemallaan elinkeinolla. Jos ongelmana pidetään nimenomaan ovelta ovelle -myyjiksi tekeytyviä rikollisia, yhteiskunnan tulisi antaa riittävän tehokasta rikosoikeudellista suojaa nimenomaan näitä henkilöitä vastaan.

Sellaiset asukkaat, jotka eivät halua lainkaan vastaanottaa ovelta ovelle -myyjä, voivat helposti ilmaista tämän tahtonsa esimerkiksi merkitsemällä kiellon asuntonsa oveen tai asuinkiinteistönsä edustalle. Asukkaan selvästi ilmaistua tahtoa vastaan harjoitettua ovelta ovelle -myyntiä on jo tarkasteltava kotirauhan rikkomista koskevan kriminalisoinnin valossa.

Julkisen vallan tehtävänä on edistää yksilön mahdollisuutta vaikuttaa häntä itseään koskevaan päätöksentekoon. Tämän periaatteen kanssa olisi sopusoinnussa se, että asukkaat sai-

sivat itse päättää, haluavatko he omalla kotiovellellaan tai kiinteistöllään vastaanottaa kaupustelijoita vai eivät. Joillekin ihmisille ovelta ovelle -myynti saattaa merkitä jopa tervetullutta palvelua.

Kysymys on myös elinkeinonharjoittajien yhdenvertaisuudesta lain edessä. Joidenkin tuotteiden tai tuoteryhmien osalta ovelta ovelle -myynti saattaa olla tuotteen markkinoinnin kannalta erityisen perusteltua. Ovelta ovelle -myynnin totaalikielto antaa paremman kilpailuaseman niille elinkeinonharjoittajille, jotka myyvät tuotteitaan kiinteästä toimipisteestä käsin taikka netti- tai postimyyntin avulla. Joillekin pienyrittäjille ovelta ovelle -myynti voi kuitenkin olla jopa ainoa yrittämisen muoto. Totaalikielto rajoittaa nimenomaan näiden yrittäjien perusoikeutta elinkeinonsa harjoittamiseen.

Perusoikeusrajoitusten hyväksyttävyyttä edellyttää, että niihin on painava yhteiskunnallinen tarve ja hyväksyttävä peruste. Suhteellisuusvaatimus puolestaan edellyttää sen arvioimista, onko rajoitus välttämätön jonkin toisen perusoikeuden suojaamiseksi. On kyseenalaista, täyttyvätkö nämä eduskunnan perustuslakivaliokunnan perusoikeusrajoituksille asettamat vaatimukset ovelta ovelle -myynnin totaalikiellon osalta.

Kriminalisointi kunnallisten järjestyssääntöjen tasolla

OA piti perusoikeusnäkökulmasta kyseenalaisena myös sitä, että ovelta ovelle -myynti kielletään rangaistuksen uhalla pelkästään kunnallisten järjestyssääntöjen tasolla, ilman tämänsisältöiseen perusoikeusrajoitukseen selkeästi oikeutavaa lain säännöstä. Kunnallisten järjestyssääntöjen kriminalisointeja on yleensäkin pidetty ongelmallisina rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen valossa. Tämän on todennut myös eduskunnan hallintovaliokunta kuntalakia koskevaa lakiehdotusta käsitellessään. Laillisuusperiaatteen lähtökohtana on, että teon rangaistavuuden tulee perustua laintasoiseen ja riittävän täsmälliseen säännökseen. Kuntalain 7 §:ssä oleva valtuutussäännös jää kuitenkin väljäksi ja epätäsmälliseksi eikä se näyttäisi täyttävän laillisuusperiaatteesta johtuvaa tarkkarajaisuusvaatimusta.

Kansalaisten yhdenvertaisuuden kannalta on puolestaan ongelmallista se, että kunnalliset järjestyssäännöt suhtautuvat nykyisellään ovelta ovelle -myyntiin eri kunnissa eri tavalla. Vaihtelu ei näytä riippuvan alue- tai kriminaalipoliittisista erityistarpeista. Ainakaan Tampereen ja Oulun osalta ei ollut selvitetty, miksi juuri näissä kaupungeissa katsottiin tarvittavan erityistä suojaa ovelta ovelle -myyntiä vastaan.

Eduskunta onkin kuntalain hyväksyessään edellyttänyt, että ongelmallisina pidettävistä kunnallisista järjestyssäännöistä luovutaan mahdollisimman pian ja että niitä vastaavat tarpeelliset normit otetaan laintasoiseen säännökseen. Eduskunta lausui tämän jo ennen 1.8.1995 voimaan tullutta perusoikeusuudistusta, jolloin hallitusmuotoon tuli ensimmäistä kertaa nimenomainen elinkeinon harjoittamisen vapautta koskeva perusoikeussäännös. Perusoikeusuudistuksen jälkeen lausumalle oli OA:n mielestä annettava entistä suurempi paino-

arvo.

OA piti Tampereen ja Oulun kaupunkien järjestyssääntöihin sisältyviä, ovelta ovelle tapahtuvan myynnin kieltäviä säännöksiä kyseenalaisina perusoikeutena turvatun elinkeinonvapauden näkökulmasta. Hän saattoi tämän käsityksensä Tampereen ja Oulun kaupunginhallitusten ja poliisilaitosten tietoon. OA esitti samalla valtioneuvostolle, että hänen edellä mainittu kannanottonsa otetaan huomioon myös uutta järjestyslakia valmisteltaessa.

OA Lehtimajan päätös 31.12.1999, dnro 2098/4/96

Järjestyslakityöryhmä on antanut mietintönsä sisäasiainministeriölle 21.1.2000. Työryhmä ei ole katsonut ovelta ovelle tapahtuvan myynnin kieltäviä tarkoituksenmukaiseksi. Järjestyslakia koskeva hallituksen esitys on tarkoitus antaa eduskunnalle syysistuntokauden 2000 aikana.

Suomen Kuntaliitto on 24.3.2000 lähettänyt kunnan- ja kaupunginhallituksille OA:n päätöstä koskevan kirjeen. Siinä on todettu, että "jos kunnan järjestyssääntöön sisältyy ovelta ovelle tapahtuvan myynnin kieltäviä määräyksiä, riittävänä voitaneen pitää ennen järjestyssäännöt kumoavan lain säätämistä, että oikeusasiamiehen kannanotto saatetaan paikallisen poliisilaitoksen tietoon, joka voi olla ryhtymättä toimenpiteisiin".

OA:n päätös on saatettu Oulun ja Tampereen kaupunginhallitusten ja niiden poliisilaitosten tietoon. Järjestyssääntöjä ei ole katsottu tarpeelliseksi enää muuttaa, koska valmisteltavana olevan järjestyslain johdosta järjestyssäännöt tullaan pian kokonaan kumoamaan.

/V

HM_5_§
HM_6_§
HM_6a_§
HM_8_§
HM_11_§
HM_15_§
+
FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Oleskelulupa R:EOA
Ulkomaalainen D:2297/4/99
Ulkomaalaisvirasto A:30.12.1999
Viivästys
Käsitys

/O

Oleskelulupahakemuksen käsittelyn keskeytyminen

Perhesiteeseen perustuvaan oleskelulupahakemukseen liittyneen kutsukirjeen esittäjäksi esittäytynyt tuntematon henkilö oli soittanut Ulkomaalaisvirastoon ja peruuttanut oleskelulupahakemukseen liittyneen kutsun. Tämän johdosta hakemuksen käsittely oli Ulkomaalaisvirastossa keskeytetty. Soittaja ei ollut kuitenkaan lähettänyt häneltä pyydettyä kirjallista vahvistusta eikä kirjallisen peruutuksen tekemiselle ollut annettu myöskään määräaikaa. Oleskelulupahakemuksen käsittely viivästyi tästä syystä useita kuukausia.

Oleskeluluvan hakija arvosteli Ulkomaalaisvirastoa siitä, että se oli pelkän valesoiton perusteella keskeyttänyt oleskelulupahakemuksen käsittelyn ja siten aiheuttanut asian käsittelyn viivästyksen.

OA Lehtimaja totesi kannanottonaan seuraavan.

Hyvä hallinto edellyttää, että jos asia on saatettu kirjallisesti vireille, sen peruuttamisenkin on tapahduttava kirjallisesti. Tämä olisi pitänyt heti ilmoittaa soittajalle. Hakemuksen laillisesti vireille saattaneiden henkilöiden oikeusturva vaatii, ettei kirjallinen hakemus ole pelkällä puhelinsoitolla peruutettavissa tai sen käsittely keskeytettävissä. Uskottavan tuntuiset valesoitot eivät ehkä käytännössä ole kovin tavallisia, mutta hyvä hallintotapa vaatii, että tällaiseenkin hallinnossa varaudutaan. Kirjallisen vahvistuksen lähettämiseksi olisi ollut tarpeen asettaa lyhyt määräaika.

OA kiinnitti vastaisen varalle Ulkomaalaisviraston huomiota siihen hyvän hallinnon vaatimukseen, että kirjallisesti vireille saatettua hakemusta ei voi peruuttaa pelkällä puhelinsoitolla ja että jos tätä yritetään, soittajaa on kehoitettava lähettämään peruutus kirjallisena, mieluummin lyhyeen määräaikaan mennessä. Missään tapauksessa hakemusasian käsittelyä ei saanut keskeyttää määräämättömäksi ajaksi kuten tässä tapauksessa oli tehty.

Sisäasiainministeriö ilmoitti jatkossa kiinnittävänsä erityistä huomiota siihen, että Ulkomaalaisviraston seurantajärjestelmää tehostetaan tällaisten tilanteiden välittämiseksi.

/V

HM_16_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Kunta

R:EOA

Liikkumisvapaus

D:1553/4/96

Poliisi

A:26.2.1999

Käsitys

/O

Liikennejärjestelyt rock-tapahtuman aikana

Kantelijat arvostelivat liikenteen rajoituksia Vaasan Rantarock-tapahtuman yhteydessä Vaskiluodon alueella. Järjestäjät olivat jakaneet asukaskululupia asukkaille, pienvenesatamien käyttäjille ja alueella työskenteleville, vaikka alueelle pääsyä ei ollut laillisesti rajoitettu. Liikennettä ohjanneet järjestysmiehet olivat pysäyttäneet autoilijoita ja tiedustelleet heidän matkansa syytä ja määränpäätä.

Vaasan poliisilaitoksen myöntämän huviluvan ehtojen mukaan Rantarock-tapahtuman liikennejärjestelyt olivat olleet Vaasan kaupungin ja poliisilaitoksen vastuulla. Kaupunki oli vastannut liikennejärjestelyjen käytännön suunnittelusta ja toteutuksesta. Vaskiluodon läpikulkuliikennettä ei ollut suljettu kokonaan. Poliisin, kaupungin ja järjestäjän välisissä yhteistyöneuvotteluissa oli sovittu, että kaupunki ja järjestäjä suunnittelevat Vaskiluodon aluetta käyttäville ihmisille jonkinlaisen "lupakortin". Huvilupapäätöksessä

järjestysmiehet oli oikeutettu tarvittaessa toimimaan tieliikenneasetuksen 2 §:ssä tarkoitettuina tilapäisinä liikenteenohjaajina.

OA Lehtimaja totesi kannanottonaan seuraavan.

Liikkumisvapaudesta

Vapaus liikkua maassa ja valita asuinpaikkansa on turvattu perusoikeutena. Asuinpaikkaan johtavan, yleiselle liikenteelle tarkoitetun liikenneväylän sulkeminen tai kulkuoikeuden rajoittaminen väliaikaisestikin merkitsee puuttumista tähän perusoikeuteen. Sen vuoksi liikenteen rajoittamista koskevia tieliikennelain ja -asetuksen säännöksiä on tulkitettava suppeasti.

Liikkumisvapauden rajoituksen hyväksyttävyyttä arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota myös rajoituksen tarkoitukseen. Lähtökohtana pitäisi olla, ettei urheilukilpailuista, rock-tapahtumista tai vastaavista tilaisuuksista saisi aiheutua normaalia elämää kohtuuttomasti haittaavia liikkumisrajoituksia alueella asuville sellaisille henkilöille, jotka eivät ole vapaaehtoisesti suostuneet näihin rajoituksiin. Tilapäisetkin liikennejärjestelyt on suunniteltava ja toteutettava tältä pohjalta.

Silloinkin kun liikennettä joudutaan tilapäisesti rajoittamaan, rajoitusten hyväksyttävyyttä voidaan arvioida vertaamalla niiden hyöty- ja haittavaikutuksia. Tämä merkitsee myös, ettei alueen normaaliin liikenteeseen kohdisteta enempää rajoituksia kuin liikenteen sujumiseksi sekä yleisen järjestyksen ja turvallisuuden takaamiseksi on välttämätöntä.

Kulkuluvat

Vaikka "asukaskulkuluvan" (inv†narpassersedel) tarkoituksena ei ilmeisesti ollutkaan puuttua kansalaisten liikkumisvapauteen, asiakirjan nimi ja sisältö viittasivat yksiselitteisesti siihen, että liikkuminen oli tehty luvanvaraiseksi sekä niille, jotka asuivat Vaskiluodolla, että niille, joilla oli siellä venepaikka. Myös kaupungin virallisen tiedotteen mukaan Vaskiluodon silta "suljettiin liikenteeltä" ja "liikennöimiseen tarvittiin lupa". Tällainen liikkumisen luvanvaraistaminen ei ollut OA:n mielestä perustunut lakiin. Se oli loukannut perustuslaissa turvattua oikeutta liikkumisvapauteen.

Kaupungin viranomaisilla ei ole toimivaltaa mielensä mukaan päättää ja tiedottaa liikenneväylien "sulkemisesta" ja "kulkulupien" käyttöönotosta, vaikka liikennejärjestelyjen todellinen sisältö olisikin tarkoitettu joksikin muuksi. Jo pelkkä ennakoilmoitus perusoikeuksia rajoittavista järjestelyistä voidaan OA:n mielestä katsoa perusoikeuksiin puuttumiseksi, jos ennakoilmoituksella on tarkoitus vaikuttaa tai se on omiaan vaikuttamaan ihmisten käyttäytymiseen.

Vaikka poliisi ei ollut osallistunut kulkulupakortin sisällön suunnitteluun, se oli kuitenkin ollut mukana päättämässä kulkulupakortin käyttöön ottamisesta. Mistään liikenteen luvanvaraisuudesta ei kuitenkaan voinut olla kysymys, koska

Vaskiluodon siltaa ei ollut tarkoitus sulkea ainakaan siellä asuivilta ja siellä venepaikan omistavilta.

Poliisin olisi yleisestä järjestyksestä ja turvallisuudesta vastaavana viranomaisena tullut jo yhteistyöneuvotteluissa tehdä muille osapuolille selväksi, ettei mitään kulkulupakorttia tarvittu, koska yleiseen liikenteeseen käytettyä liikenneväylää ei suljettu tapahtuman takia. Kun kortin tarkoituksena oli ollut edistää liikkumista eikä luvanvarais-
taa sitä, myös sen nimen ja sisällön olisi tullut olla tätä tarkoittava.

Tilapäinen liikenteenohjaus

Tilapäisen liikenteenohjaajan toimivaltaan kuuluu antaa merkkejä ja ohjeita liikennettä ohjattaessaan. Liikenteen ohjaamiseen ei kuulu muu liikenteen valvonta kuten esimerkiksi ihmisten henkilöllisyyden tarkistaminen tai liikkumisen syyn ja matkan kohteen selvittäminen. Tilapäisestä liikenteen ohjaamisesta annettuja säännöksiä on tulkittava suppeasti, mitä tulee ohjaajien puuttumisvaltuuksiin. Ei kuitenkaan ole estettä kysyä sellaisia seikkoja, jotka liittyvät liikenteen sujuvuutta edistävien ohjeiden antamiseen. Tällöin on yleensä ajoneuvon kuljettajien omankin edun mukaista antaa liikenteen ohjaajan pyytämiä tietoja.

On kuitenkin selvää, että ihmisillä ei ole velvollisuutta vastata liikenteen ohjaajan kyselyihin. Viimeksi mainitun asiana on esittää kysymyksensä siinä muodossa ja sävyssä, ettei tiedustelujen luonteesta ja tarkoituksesta jää kenellekään epäselvyyttä. Tilapäisten liikenteenohjaajien menettely ei tältä osin ollut OA:n mielestä asianmukaista.

Huviluvan ehtojen noudattamisen valvonta kuului poliisin tehtäviin. Poliisi oli puuttunut liikenteenohjaajina toimineiden järjestysmiesten epäasianmukaiseen menettelyyn tapahtuman aikana ja vielä sen jälkeenkin. Yleisestä järjestyksestä ja turvallisuudesta ja siten myös liikenteestä vastaavana viranomaisena poliisi oli erityisesti vastuussa siitä, että sen toimialaan kuuluvaa, tilapäisesti muille henkilöille luovutettua toimivaltaa ei käytetty väärin. Poliisin olisi tullut jo ennen tapahtumaa kouluttaa tai ohjeistaa tilapäisinä liikenteenohjaajina toimineita järjestysmiehiä. Tältä osin poliisia voitiin arvostella, joskin OA piti myönteisenä sitä, että poliisin taholta oli kuitenkin aktiivisesti puututtu epäkohtiin heti kun niitä oli havaittu.

OA kiinnitti Vaasan kaupunginhallituksen ja Vaasan poliisilaitoksen huomiota ihmisten liikkumisvapauden perustuslainsuojiaan myös tulevia tapahtumia silmällä pitäen.

/V

HM_7_§_1_mom.

HM_16a_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Julkinen tehtävä

R:EOA

Oikeudenkäynti

D:1496/4/99

Sananvapaus

A:2.9.1999

Televisio-ohjelma

Tuomioistuim

Yleisradio Oy
Ei virhettä

/0

Yleisradio-ohjelma ja oikeudenkäynnin puolueettomuus

Kantelija arvosteli Yleisradio Oy:n esittämää televisio-ohjelmaa, jossa oli käsitelty ns. hometalo-ongelmaa ja sitä koskevia oikeudenkäyntejä käyttäen esimerkkinä rakennusta, jossa kantelijan yritys oli tehnyt homekartoituksen. Kantelija katsoi, ettei Yleisradiolla ollut oikeutta ottaa kantaa asiaan, joka oli samaan aikaan käräjäoikeudessa vireillä.

OA Lehtimaja totesi kannanottonaan seuraavan.

Yleisradio-ohjelmiston tuottamista voidaan pitää oikeusasiamiehen toimivaltaan kuuluvana julkisena tehtävänä siltä osin kuin kysymys on yleisradiolaissa ohjelmiston sisällölle ja lähettämiselle asetettujen, julkisen palvelun erityisvaatimusten täyttymisestä. Hyvän journalistisen tavan noudattamisen valvominen ei sen sijaan sellaisenaan kuulu oikeusasiamiehen toimivaltaan edes yleisradiotoiminnan osalta.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on korostanut, että sananvapauden piiriin eivät kuulu ainoastaan sellaiset tiedot tai mielipiteet, jotka otetaan mieltymyksellä vastaan, vaan myös sellaiset, jotka "loukkaavat, järkyttävät tai hämmäntävät". Tätä edellyttää demokraattisen yhteiskunnan moniarvoisuus ja suvaitsevaisuus. Arvostelu voi olla sitä kärjekkäämpää, mitä tärkeämmästä yhteiskunnallisesta asiasta on kysymys.

Yleisradiolaissa mainitaan yhtenä julkisen palvelun erityisenä tehtävänä "toimivan kansanvallan tukeminen tarjoamalla yhteiskunnallisista kysymyksistä monipuolisia tietoja, mielipiteitä ja keskusteluja". Kysymyksessä oleva televisio-ohjelma oli osaltaan edistänyt hometalo-ongelmasta käytävää yhteiskunnallista keskustelua. Sananvapauden kuuluu, että tällaista keskustelua on voitava käydä myös tuomioistuimessa vireillä olevasta asiasta, jollei keskustelupuheenvuorojen tarkoituksena ole nimenomaan tuomioistuimen arvovallan horjuttaminen tai sen puolueettomaan lainkäyttöön puuttuminen. OA viittasi tältä osin Euroopan ihmisoikeussopimukseen sisältyviin sananvapauden rajoitussäännöksiin, joita yleisten tulkintaoppien mukaan oli tulkittava suppeasti.

Kantelussa oli kysymys siitä, oliko Yleisradio Oy julkisen palvelun erityistehtävää suorittaessaan - eli tässä tapauksessa hometalo-ongelmaa koskevaa yhteiskunnallista keskustelua virittäessään käyttänyt sananvapautta väärin puuttumalla tuomioistuimen puolueettomaan lainkäyttöön. OA:n mielestä ei voitu osoittaa, että ohjelmaan olisi sisältynyt pyrkimystä haitata tai kyseenalaistaa vireillä ollutta oikeudenkäyntiä. Pelkästään se seikka, että ohjelmassa käsiteltiin vireillä olevan oikeudenkäynnin kohteena olevia asioita, ei voinut vielä sellaisenaan Euroopan ihmisoikeussopimuksessa tarkoitettuihin tavoin horjuttaa tuomioistuimen arvovaltaa tai tuomioistuinkäsittelyn puolueettomuutta. Yleisradio Oy:lle annettu kansanvallan tukemistehtävä kärsisi kohtuuttomasti, jos yleisradio-ohjelmistossa olisi vaiettava yhteiskunnallisesti tärkeästä asiasta pelkästään sen vuoksi, että sama

asia sattuu olemaan myös oikeudenkäynnin kohteena. OA:n mielestä ratkaisevaa oli, miten asiaa tiedotusvälineissä käsitellään.

OA:n toimivaltaan ei kuulunut ottaa kantaa siihen, miten ohjelman sisältöä ja sen lähettämisen ajoittamista oli mahdollisesti arvosteltava hyvän journalistisen tavan osalta. Tästä julkisen sanan neuvosto oli jo esittänyt käsityksensä. Omasta puolestaan OA katsoi, että Yleisradio Oy ei ollut sille lain mukaan kuuluvan julkisen tehtävän hoitamisessa menetellyt sillä tavalla lainvastaisesti, että hänellä olisi ollut aihetta puuttua asiaan.

/V

EIS_10_Art.

YleisradioL_7_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Hallintomenettely

R:EOA

Ratahallintokeskus

D:1681/4/97

Tarkastusmaksu

A:30.9.1999

Huomautus

/O

Joukkoliikenteen tarkastusmaksun periminen

Ratahallintokeskus oli yrittänyt periä kantelijalta 250 markan tarkastusmaksua junassa matkaliputta matkustamisesta. Tämä oli kuitenkin Ratahallintokeskuksen tarkastusmaksutoimistolle selvittänyt, että maksua oltiin perimässä väärältä henkilöltä. Tarkastusmaksumääräys oli annettu toiselle henkilölle, joka oli matkalipun tarkastajalle esiintynyt kantelijana ja ilmoittanut henkilötunnukseensa hänen henkilötunnuksensa. Lääninoikeus oli kieltänyt tarkastusmaksua koskevan ulosoton, mutta tästä huolimatta tarkastusmaksun perintä oli jatkunut Ratahallintokeskuksen tähän valtuuttaman yksityisen perintäyhtiön kautta. Viimeinen "ulosottovaroitus" oli lähetetty kantelijalle vielä sen jälkeen, kun lääninoikeus oli jo kumonnut tarkastusmaksun maksuunpanon. Kantelija arvosteli tarkastusmaksutoimistoa myös siitä, ettei se ollut pyynnöstä huolimatta antanut hänelle valituskelpoista päätöstä ja valitusosoitusta tarkastusmaksusta.

OA Lehtimaja totesi kannanottonaan seuraavan.

Asian käsittelyn laiminlyönti

Kun kantelija oli ilmoittanut Ratahallintokeskukselle, että tarkastusmaksua oltiin perimässä väärältä henkilöltä ja ettei hän ollut edes saanut alkuperäistä tarkastusmaksumääräystä, Ratahallintokeskukselle oli syntynyt hallintomenettelylaissa tarkoitettu velvollisuus selvittää asia. Kantelijalla on puolestaan ollut oikeus saada tarkastusmaksun perintää vastaan esittämänsä väite asianmukaisesti käsitellyksi ja ratkaistuksi.

Mikäli Ratahallintokeskus olisi asiaa selvittäessään todennut kantelijan olevan oikeassa, sen olisi pitänyt välittömästi peruuttaa tarkastusmaksu ja lopettaa perintätoimet. Jos se taas olisi päätynyt siihen, ettei kantelijan väite ollut uskottava, sen olisi pitänyt antaa kantelijalle tämän sisältöinen hylkäävä päätös valitusosoituksineen. Joka ta-

pauksessa Ratahallintokeskuksen olisi tullut antaa kantelijalle tiedoksi alkuperäinen tarkastusmaksumääräys, jota tämä ilmoituksensa mukaan ei ollut edes nähnyt. Ratahallintokeskus ei ollut kuitenkaan edes vastannut kantelijan yhteydenottoihin, mikä on jo sinänsä ollut huonoa hallintoa. Kantelija oli joutunut turvautumaan lakimiehen apuun saadakseen tarkastusmaksuasian lääninoikeuden tutkittavaksi.

OA piti Ratahallintokeskuksen menettelyä edellä kerrotuilla perusteilla lainvastaisena ja kantelijan laillista oikeutta loukkaavana.

Maksun perintä

Laillisuusvalvonnassa on yleisestikin saatettu kyseenalaiseksi yksityisen perintäyhtiön käyttö julkisoikeudellisten maksujen perimiseen, jollei tästä ole nimenomaisesti säädetty. Viranomaisen yksityiselle taholle osoittamiin toimeksiantoisiin liittyy ongelmia mm. sen vuoksi, että yksityiset ammatinharjoittajat eivät toimi virkavastuulla (ks. esim. EOA:n kertomus v. 1997 s. 296).

OA:n mielestä Ratahallintokeskuksen olisi tullut välittömästi keskeyttää tarkastusmaksun perintätoimet viimeistään siinä vaiheessa, kun lääninoikeus oli antanut päätöksensä ulosoton kiellosta. Jo ulosotolla ja luottokelpoisuuden menettämisellä uhkaaminen merkitsi tällaisessa tilanteessa oikeudentonta puuttumista ihmisen vapauspiiriin. Kun tuomioistuimien oli ulosoton nimenomaan kieltänyt, tällainen uhka antoi kohteelle väärän kuvan hänelle kuuluvista oikeuksista ja velvollisuuksista. OA on aikaisemminkin eri yhteyksissä kiinnittänyt viranomaisten huomiota siihen, ettei perusoikeuksiin puuttuvia uhkia ole lupa käyttää julkisen vallankäytön tehosteena ilman laillista perustetta (ks. esim. EOA:n kertomus v. 1997 s. 218-9).

Tuomioistuimen antaman ulosottokiellon sisältöä oli OA:n mielestä tulkittava perusoikeusmyönteisellä tavalla. Ulosottokiello oli koskenut myös ulosoton uhalla esitettyä maksukehotusta, siitä huolimatta, että maksukehotuksen esittäjänä oli ollut viranomaisen valtuuttama yksityinen perintäyhtiö eikä ulosottoviranomainen itse.

Ratahallintokeskus ei vapautunut sille kuuluvasta vastuusta pelkästään vetoamalla yksityisen perintäyhtiön omavaltaiseen menettelyyn. Jos julkinen viranomainen osoitti toimeksiannon yksityiselle taholle, sen oli huolehdittava siitä, että myös toimeksiannon saaja noudatti lakia ja tuomioistuimen määräyksiä. Vastuu oli tässä suhteessa ankara. Ratahallintokeskus oli menetellyt virheellisesti siinä, että se ei ollut riittävästi valvonut käyttämänsä perintäyhtiön menettelytapoja. Ratahallintokeskus oli siten menetellyt lääninoikeuden päätöksen vastaisesti.

OA antoi Ratahallintokeskukselle huomautuksen sen lainvastaisesta menettelystä asian käsittelyssä ja tarkastusmaksun perinnässä. OA esitti Ratahallintokeskuksen harkittavaksi, miten se voi kohtuullisesti hyvittää kantelijalle asiasta aiheutuneen haitan ja mahdollisen vahingon. Ratahallintokeskusta kehoitettiin ilmoittamaan, mihin ratkaisuun se oli asiassa tältä osin päätenyt ja mihin toimenpiteisiin se oli

ryhtynyt kantelijan kaltaisten tapausten uusiutumisen estämiseksi, sekä muutenkin selvittämään, miten tarkastusmaksujen perintä oli järjestetty sen jälkeen, kun 1.9.1999 voimaan tullut, saatavien perinnästä annettu laki (513/1999) oli kieltänyt yksityisen perintäyhtiön käytön.

OA Lehtimajan päätös 30.9.1999, dnro 1681/4/97

Ratahallintokeskus ilmoitti 17.1.2000, että se on 1.9.1999 lukien ryhtynyt itse perimään maksamattomia tarkastusmaksuja ilman ulkopuolista perintätoimistoa. Kantelussa tarkoitettujen tapausten uusiutumisen estämiseksi Ratahallintokeskus on antanut ohjeen: jos henkilö, jolle on lähetetty perintäkirje, ilmoittaa ettei hän ole saanut perittävänä olevaa tarkastusmaksua, hänelle lähetetään kopio tarkastusmaksusta ja valitusosoitus. Häntä neuvotaan myös ottamaan yhteyttä poliisiin, jotta mahdollinen väärin henkilötietojen käyttäjä saadaan kiinni. Samalla myös perintätoimet keskeytetään. Lisäksi Ratahallintokeskus on tehostanut tarkastusmaksun määräämisen yhteydessä suoritettavaa henkilötietojen tarkastamista.

Samalla Ratahallintokeskus ilmoitti, että se on katsonut kohtuulliseksi hyvitykseksi maksaa kantelijalle 1 000 mk aikaisemmin Uudenmaan lääninoikeuden päätöksen mukaan maksetun 500 markan lisäksi.

/V

Laki_yleisten_asiakirjain_julkisuudesta_7_§_(83/51)
Laki_saatavien_perinnästä_9_§_(513/99)

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Asiakirja	R:EOA
Hallintomenettely	D:906/2/97
Julkisuus	A:25.1.1999
Kuuleminen	
Puolueettomuus	
Virkamies	
Ympäristökeskus	
Huomautus	

/O

Ympäristökeskuksen johtajan sijais määräyksen peruuttaminen

Sanomalehden toimittaja kanteli oikeusasiamiehelle Hämeen ympäristökeskuksen johtajan menettelystä asiakirjan julkisuutta koskevassa asiassa. Toimittajalle ei ollut pyynnöstä huolimatta näytetty ympäristökeskukseen tulleita, erään alueen myyntiin liittyviä asiakirjoja, joita hän piti julkisina.

Tämän kantelun tekemisen jälkeen kantelija kertoi ympäristökeskuksen johtajan lähettäneen sähköpostiviestin kantelijan vaimolle, joka toimi saman ympäristökeskuksen ylitarkastajana ja johtajan sijaisena. Viestissään johtaja ilmoitti katsovansa, että aviomiehen kantelun johdosta ylitarkastaja oli tullut "jääviksi johtajan sijaisena toimimiseen". Johtaja ilmoitti keskustelevansa asiasta vielä juristien kanssa ja mahdollisesti vapauttavansa ylitarkastajan johtajan sijaisuudesta.

Kantelijan mielestä sähköpostiviesti sisälsi hänen vaimol-

leen osoitetun uhkauksen virka-aseman ja palkkaetujen menettämistä. Ympäristökeskuksen johtaja kiisti sähköpostiviestinsä väitetyn painostus- tai kostotarkoituksen. Hän oli tuolloin katsonut, että kun kyseessä olivat aviopuolisot, niin mahdollisessa päätöksenteossa ylitarkastajan puolueettomuus ympäristökeskuksen johtajana olisi joka tapauksessa saattanut vaarantua. Keskusteltuaan juristiensa kanssa hän oli sittemmin muuttanut käsitystään ylitarkastajan jääviydestä.

Pian sähköpostiviestin lähettämisen jälkeen johtaja oli laatinut listan Hämeen ympäristökeskuksen säästömahdollisuuksista. Tässä asiakirjassa käsiteltiin mm. luopumista johtajan toisesta sijaisesta. Tästä järjestelystä koituvan säästön määräksi ilmoitettiin 20 000 markkaa. Ylitarkastaja sai tilaisuuden lausua mielipiteensä suunnitelmasta. Ylitarkastajalle annettu määräys toimia johtajan sijaisena ilmoitettiin samalla aiottavan peruuttaa. Ylitarkastaja vastusti suunnitelmaa perusteettomana ja vaati, että hänen virkasuhteensa ehtojen muutoksesta käytäisiin yhteistoimintalain mukainen neuvottelu. Tästä huolimatta johtaja peruutti ylitarkastajalle annetun sijaismääräyksen ja siitä johtuneen yhden palkkaluokan suuruisen lisäpalkkion maksamisen.

OA Lehtimaja katsoi olevan syytä epäillä, että kantelijan vaimolle osoitetun viestin todellisena tarkoituksena oli ollut joko painostaa kantelija luopumaan oikeusasiamiehelle tekemästään kantelusta tai kostaa kantelun tekemisestä. OA:n kehotuksesta keskusrikospoliisi suoritti asiassa esitutkinnan sen selvittämiseksi, oliko ympäristökeskuksen johtaja käyttänyt väärin virka-asemaansa käskyvallassaan olevaan henkilöön nähden.

Esitutkinnan jälkeen OA lausui kannanottonaan seuraavan.

Asiakirjapyyntö

Toimittajan esittämä asiakirjapyyntö oli koskenut aluetta, jonka sen ostamisesta luonnonsuojelualueeksi oli käyty ympäristökeskuksen kanssa alustavia neuvotteluja. Ympäristökeskukseen oli lähetetty kirjallinen myyntitarjous, jota ei kuitenkaan ollut siellä kirjattu saapuneeksi. Sen jälkeen kun toimittaja oli pyytänyt asiakirjan nähtäväkseen, se oli palautettu tarjouksen tekijälle. Ympäristökeskuksen johtaja kertoi pyrkineensä tällä kerralla "voittamaan aikaa", jotta myyntitarjousta ei olisi vastoin sen tekijän tahtoa julkistettu.

OA:n mielestä ympäristökeskukseen saapunut myyntitarjousasiakirja olisi arkistonmuodostussuunnitelman mukaisesti tullut kirjata ja arkistoida. Kysymys oli ollut yksityisluonteisista viranomaiselle osoitetuista asiakirjoista. Myös tällaiset asiakirjat olivat tuolloin voimassa olleen asiakirjajulkisuuslain mukaan yleisiä asiakirjoja, jotka tulivat julkisiksi niiden saavuttua virastoon, jollei niiden salassapidosta ollut erikseen säädetty. Mikäli ympäristökeskuksessa oli katsottu, ettei tarjousasiakirja ollut tullut asiakirjajulkisuuslaissa tarkoitettulla tavalla julkiseksi, ympäristökeskuksen olisi heti pitänyt tehdä tämänsisältöinen päätös. Tällöin toimittajalla olisi ollut mahdollisuus valittaa siitä asianmukaisessa järjestyksessä. Nyt oli pää-

teltävissä, että ympäristökeskuksessa oli pyritty tietoisesti viivyttämään asiakirjapyyntöä ratkaisemista, vaikka tällainen päätös oli lain mukaan tehtävä "viipymättä". Muodollinen päätös oli tehty vasta sen jälkeen, kun asiakirjat oli jo vastoin arkistoinnista annettuja säännöksiä palautettu niiden antajalle, jolloin ne eivät enää olleet ympäristökeskuksen hallussa.

Ympäristökeskuksen johtaja oli vedonnut myös siihen, että toimittajan pyyntöä ei ollut selkeästi yksilöity. OA kuitenkin katsoi, ettei ympäristökeskukselle voinut olla epäselvää, mitä asiakirjoja toimittaja oli tarkoittanut. Jos epäselvyyttä oli, ympäristökeskuksen olisi tullut jo hallintomenettelylain 9 §:n nojalla varata kantelijalle tilaisuus asiakirjapyyntöä täsmentämiseen.

OA katsoi ympäristökeskuksen menetelleen asiassa virheellisesti siinä, ettei maanomistajan ympäristökeskukselle lähettämää tarjousasiakirjaa liitteineen ollut asianmukaisesti kirjattu ja arkistoitu vaan se oli palautettu lähettäjälleen sekä ettei toimittajan asiakirjapyyntöä ollut asianmukaisesti käsitelty viipymättä.

Menettelyn moitittavuutta arvioidessaan OA otti kuitenkin huomioon, että kiinteistön myyntitarjous liitelaskelmineen olisi ollut mahdollista katsoa myös sellaiseksi liikesalaisuudeksi tai yksityisen taloudellista asemaa koskevaksi tiedoksi, josta viranomaisen ei olisi tuolloin voimassa olleen salassapitoasetuksen mukaan pitänyt ilman asianomaisen suostumusta antaa tietoja ulkopuolisille. Näin ollen OA tyytyi tältä osin kiinnittämään ympäristökeskuksen huomiota vastaisen varalle asiakirjojen asianmukaiseen diariointiin ja arkistointiin sekä asiakirjapyyntöjen lainmukaiseen käsitelyyn.

Sähköpostiviesti ja sijais määräyksen peruuttaminen

Ympäristökeskuksen johtaja kertoi lähettäneensä kantelijan vaimolle sähköpostiviestin ennen kaikkea muistuttaakseen tätä jääviydestä "tämän tyyppisten asioiden" jatkokäsittelyssä. Sähköpostiviestin sanamuoto oli kuitenkin ristiriidassa tämän väitteen kanssa. Sähköpostiviestissään johtaja oli nimenomaan todennut pitävänsä kantelijan vaimoa jäävinä toimimaan sijaisenaan ja harkitsevansa tämän sijaisuudesta vapauttamista sillä perusteella, että kantelijan aviopuoliso oli kannellut ympäristökeskuksen johtajan toimista eduskunnan oikeusasiamiehelle.

OA:n käsityksen mukaan oli selvää, ettei kantelu ollut lain mukaan voinut aiheuttaa sähköpostiviestissä väitettyä jääviyttä. Ei ollut todennäköistä, että kantelijan vaimo olisi johtajan sijaisena joutunut tekemisiin kantelussa tarkoitettun asian kanssa. Missään tapauksessa kantelu ei ollut tuossa tilanteessa voinut tehdä kantelijan vaimoa yleisesti esteelliseksi ympäristökeskuksen johtajan tehtävien hoitamiseen. Johtaja ei ollut myöskään esittänyt uskottavaa perustetta sille, että jääviydestä muistuttaminen olisi ylipäänsä ollut tarpeen tuossa tilanteessa.

OA:n mielestä voitiin kysyä, oliko ympäristökeskuksen johtajan väite hänen jääviyttä koskevasta erehdyksestään ylipäänsä

sä uskottava. Oli totta, että esteellisyyskysymykset saattoivat olla tulkinnanvaraisia. Johtaja ei ollut itse koulutukseltaan juristi vaan filosofian tohtori. Ottaen kuitenkin huomioon johtajan virka-aseman ja hänen 26 vuotta kestäneen uransa valtion virkamiehenä, OA ei pitänyt uskottavana, että johtaja olisi alun perinkään voinut erehtyä lainmukaisista esteellisyysperusteista kertomallaan tavalla. Esituskinnassa saatu näyttö ei antanut tukea johtajan väitteelle, että hän olisi toiminut sähköpostiviestiä lähettäessään hyvässä uskossa.

Säästökohteiden etsimistarve oli ilmennyt noin kolme viikkoa sähköpostiviestin lähettämisen jälkeen. Ympäristökeskuksen johtaja kertoi, että sähköpostiviestin ja sijais määräyksen peruuttamisen välinen ajallinen läheisyys oli ainoastaan yhteensattuma.

OA totesi, että sijais määräyksestä oli tehty päätös jo ennen kuin ylitar kastaja oli saanut tiedon ratkaisun perusteista voidakseen antaa asiassa vastineensa. Ympäristökeskuksen johtaja ei neuvotellut asiasta ylitar kastajan kanssa siten kuin yhteistoimintalaissa edellytettiin. Johtajan menettely oli myös hallintomenettelylain 15 §:n vastaista, koska ylitar kastajalle ei varattu tilaisuutta tuoda esiin asian lopputulokseen vaikuttavia vastaperusteluja, siitä huolimatta, että sijaisjärjestelyn muuttamisella oli ylitar kastajalle itselleen huomattavaa henkilökohtaista ja taloudellista merkitystä.

OA piti sähköpostiviestin lähettämistä lähinnä ympäristökeskuksen johtajan kielteisenä reaktiona toimittajan kante luun. Johtajan olisi kantelijan vaimon esimiehenä tullut pidättäytyä tällaisen sähköpostiviestin lähettämistä, koska kantelija ja tämän vaimo olivat joka tapauksessa perustellusti voineet tulkita sen asiaan kuulumattomaksi painostukseksi ja uhkaukseksi. Eri tyisen vakavana oli pidettävä sitä, että ympäristökeskuksen johtajan menettely oli epäsuorasti kohdistunut kaikille kuuluvaan oikeuteen kannella viran omaisten toiminnasta eduskunnan oikeusasiamiehelle. Jokaisella virkamiehellä on velvollisuus pidättäytyä kaikista sellaisista lausunnoista ja toimista, joilla heikennetään oikeusasiamiehen laillisuusvalvonnan tehoa. Tähän kuuluu luonnollisesti myös se, ettei kantelijaa tai kantelijalle läheisiä henkilöitä edes välillisesti painosteta kantelun johdosta.

OA:n mielestä ympäristökeskuksen johtaja ei ollut sähköpostiviestin lähettäessään käyttäytynyt virka-asemansa ja tehtävänsä edellyttämällä tavalla. Jotta hänen olisi voitu katsoa samalla syyllistyneen laissa tarkoitettuun virka-aseman väärinkäyttöön, olisi kuitenkin ollut näytettävä toteen, että sähköpostiviestin taustalla oli ollut enemmänkin kuin pelkkä harmin ilmaus, toisin sanoen, että toimenpiteen todellisena tarkoituksena oli ollut painostaa toimittaja luopumaan kantelusta tai kistaa kantelun tekemisestä. Tämän toteennäyttämiseksi olisi ollut osoitettava, että sähköpostiviestissä esitetyn uhkauksen ja myöhemmin toteutetun säästö hankkeen välillä oli asiallinen yhteys. Sijais määräyksen peruuttamisella saavutettu 20 000 markan säästö oli kuitenkin ympäristökeskuksen kokonaissäästötarve huomioon ottaen ollut asiallisesti vähäinen. Sijais määräyksen peruuttamissuunni-

telman yllättävä esilletulo samoin kuin sen toteutustapa viittasivat pikemminkin siihen, että sijaismääräyksen peruuttuksella oli vastoin ympäristökeskuksen johtajan väitettä sittenkin ollut asiallista yhteyttä hänen vain muutamaa viikkoa aiemmin lähettämäänsä sähköpostiviestiin ja toimittajan eduskunnan oikeusasiamiehelle tekemään kanteluun.

Toisaalta esitutkinnassa oli käynyt ilmi, että sijaisjärjestelystä luopumiselle oli ollut olemassa sinänsä hyväksyttäviä, vaikkakaan ei ilmeisesti pakottavia taloudellisia syitä. Näin ollen sähköpostiviestin ilmaiseman aikomuksen ja sijaisjärjestelyn peruuttamisen välillä ei voitu vastoin ympäristökeskuksen johtajan kiistämistä näyttää olevan suoraa yhteyttä. Tästä syystä asiassa ei ollut riittävästi näyttöä sen epäilyn tueksi, että ympäristökeskuksen johtaja olisi syyllistynyt tahalliseen virka-aseman väärinkäyttöön.

Ympäristökeskuksen johtajan viaksi kuitenkin jäi, että hän oli sähköpostiviestin lähettäessään käyttäytynyt virkamiehelle sopimattomalla tavalla ja että hän oli sijaismääräyksen peruuttamisasiassa toiminut yhteistoimintalain ja hallintomenettelylain vastaisesti. OA katsoi hänen tältä osin varomattomuudesta rikkoneen virkatoiminnassa noudatettaviin säännöksiin perustuvan virkavelvollisuutensa. Tekojen haitallisuus ja vahingollisuus sekä muut tekoihin liittyvät seikat huomioon ottaen niitä ei voitu pitää kokonaisuutena arvostellen rikoslain 40 luvun 11 §:ssä tarkoitetulla tavalla vähäisinä.

Tästä huolimatta OA totesi, että virkavelvollisuuden rikkomiset, siltä osin kuin epäilyjen tueksi oli voitu osoittaa todennäköisiä syitä, olivat kokonaisuutena arvostellen lieviä ja että virkasyytteen nostaminen pelkästään niiden johdosta olisi ollut epätarkoituksenmukaista. Tästä syystä OA tyytyi virkasyytettä nostamatta antamaan ympäristökeskuksen johtajalle huomautuksen tämän virkamiehelle sopimattomasta käyttäytymisestä sekä hallintomenettelylain ja yhteistoimintalain vastaisesta menettelystä.

/V

HallMenL_9_§
HallMenL_15_§
RikosL_40_luku_11_§
+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Aiheuttamisperiaate	R:EOA
Jätehuolto	D:362/4/96
Jättemaksutaksa	A:26.3.1999
Kunta	
Yhdenvertaisuus	
Ei virhettä	

/O

Yhdenvertaisuus jätemaksuja määrättäessä

Kanteliija katsoi Luhangan kunnan asettavan loma-asukkaan ja kunnan vakinaisen asukkaan eriarvoiseen asemaan jätemaksuja määrättäessä. Vapaa-ajan asunnon jätemaksu oli 70 prosenttia vakinaisen asunnon jätemaksusta, vaikka vapaa-ajan asunnon tuottama jätemäärä oli kantelijan arvion mukaan vain 15 prosenttia vakinaisen asunnon jätetuotoksesta. Kanteliija piti

tätä loma-asukkaiden "piiloverotuksena".

OA Lehtimaja lausui kannanottonaan seuraavan.

Luhangan kunnanvaltuuston hyväksymässä jätemaksutaksassa oli jätemaksun määräämisperusteeksi otettu se, oliko kysymyksessä loma-asunto vai vakinainen asunto. Kunnan järjestämä jätteenkuljetus perustui alueellisiin jätteenkeräyspisteisiin, joissa asukkaille oli järjestetty yhteisiä jätteenkeräysastioita. Keräyspisteen käytöstä määrättiin jätemaksu ilman että keräyspisteeseen tuotujen yksittäisten jäte-erien määrää erikseen mitattiin tai että tuontikertoja selvitettiin.

Yleisen elämäkokemuksen perusteella voitiin kuitenkin olettaa, että loma-asunnolla syntyi vähäisemmän käyttöasteen vuoksi vähemmän jätettä kuin vakinaisella asunnolla. Lisäksi loma-asunnolla yleensä kompostoitiin ja muutenkin käsiteltiin jätteitä enemmän kuin vakinaisella asunnolla.

Toisaalta oli otettava huomioon, että jätelaki toi haja-asutusalueet ja sitä kautta myös loma-asunnot järjestetyn jätteenkuljetuksen piiriin. Järjestetyn jätteenkuljetuksen ulottaminen koko kunnan alueelle oli edellyttänyt jätehuollon kapasiteetin lisäämistä ja usein aluekeräysjärjestelmän luomista. Tästä aiheutuva kunnan jätehuollon kustannusten lisääntyminen oli tuntunut erityisesti pienissä kunnissa, joissa oli huomattava määrä loma-asutusta.

Luhangan kunnan jätemaksulla ei katettu vain aluekeräyspisteeseen toimitetun jätteen kuljetuksesta ja käsittelystä aiheutuvia kustannuksia vaan periaatteessa myös kaikki jätehuollon hallinto-, suunnittelu-, valvonta-, neuvonta-, lasutus- ym. kustannukset sekä ongelmajätteen keräyskustannukset. Kun otettiin huomioon nämä kullakin kiinteistöllä syntyvän jätteen määrästä pääosin riippumattomat kustannukset ja huomattavan suuren loma-asutuksen vaikutus kunnan jätehuollon kokonaiskustannuksiin, kunnanvaltuuston hyväksymää jätemaksutaksaa ei voitu OA:n mielestä pitää jätelain mukaisen aiheuttamisperiaatteen vastaisena eikä yhdenvertaisuusperiaatetta loukkaavana. OA ei siten katsonut Luhangan kunnanvaltuuston ylittäneen sille jätelain mukaan kuuluvaa harkintavaltaa.

/V

JäteL_27_§

JäteL_28_§

JäteL_29_§

JäteL_30_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Hyvä hallinto

R:EOA

Rakennuslautakunta

D:1655/4/96

Rakennuslupamenettely

A:25.10.1999

Rakennustarkastaja

Käsitys

/O

Hyvän hallinnon vaatimukset rakennusvalvonnassa

Kantelija arvosteli Porin kaupungin rakennusvalvontaviranomaisia siitä, että hänen rakennuslupahakemuksensa katsottiin rauenneeksi, vaikka hän oli vain pyytänyt hakemuksen

käsittelyn keskeyttämistä ja noutanut hakemusasiakirjat tehdäkseen hakemukseensa eräitä muutoksia. Kantelussa arvosteltiin myös sitä, että merkintä sakon uhalla tehostetusta rakennusten poistamisvelvoitteesta oli jätetty poistamatta kiinnitysrekisteristä, vaikka velvoite oli täytetty jo lähes kaksi vuotta sitten.

OA Lehtimaja totesi kannanottonaan seuraavan.

Rakennuslupaviranomainen oli tulkinnut hakijan peruuttaneen hakemuksensa, kun tämä oli allekirjoittanut todistuksen hakemusasiakirjojen palauttamisesta. Tämä oli ollut väärinkäsitys. OA katsoi kuitenkin hyvään hallintoon kuuluvan, että lupaviranomainen tarvittaessa varmistuu hakijan tarkoituksesta, jos hakija kesken käsittelyn pyytää asiakirjat haltuunsa ja hänen oma ilmoituksensa toimenpiteen luonteesta jää tulkinnanvaraiseksi. Hakemuksen peruuttamistilanteissa oli OA:n mielestä selkeintä vaatia hakijalta kirjallinen peruuttamisilmoitus, minkä jälkeen asian raukeamisesta tehtäisiin päätös.

Rakennusvalvontaviranomainen oli ilmoittanut käräjäoikeudelle rakennusten poistamisvelvoitteen täyttämisestä vasta lähes kahden vuoden kuluttua rakennusten poistamisesta. OA katsoi, että rakennusvalvontatehtävien asianmukainen hoitaminen ja hyvä hallintotapa olisivat edellyttäneet ilmoituksen tekemistä huomattavasti joutuisammin.

/V

HM_16_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Kuuleminen

R:EOA

Lääninhallitus

D:765/4/96

Tiedottaminen

A:5.11.1999

Vanhojen metsien suojeluohjelma

Käsitys

/O

Vanhojen metsien suojeluohjelmasta tiedottaminen

Metsänomistaja kanteli Hämeen lääninhallituksen tiedottamisesta vanhojen metsien valmisteilla ollutta suojeluohjelmaa koskevassa asiassa. Lääninhallitus oli ilmoittanut metsäyhtiöille suojeluohjelman valmistelusta ja liittännyt mukaan kartat ohjelmaan ehdolla olleista aarnimetsäkohteista yksityismailla. Lääninhallituksen kirjettä ei kuitenkaan ollut lähetetty metsänomistajalle tiedoksi. Hän oli saanut tietää suojeluohjelman valmistelusta vasta metsäyhtiön kautta.

Asiassa ilmeni, että ympäristöministeriö oli pyytänyt lääninhallituksia huolehtimaan tiedottamisesta metsänomistajille. Se oli myös pyytänyt lääninhallituksia toimittamaan kartat metsäyhtiöille. Hämeen lääninhallitus oli lähettänyt kartat ensin metsäyhtiöille ja suorittanut metsänomistajien kuulemisen vasta puolitoista viikkoa myöhemmin.

OA Lehtimaja totesi kannanottonaan seuraavan.

Eriaikaista tiedottamista metsäyhtiöille ja metsänomistajille ei voida pitää asianmukaisena. Julkisen vallan velvollisuutena on huolehtia jokaiselle perusoikeutena turvatun

omaisuudensuojan asianmukaisesta toteutumisesta. Omaisuudensuojaan kuuluu sekin, että omistajaa riittävän ajoissa informoidaan sellaisista suunnitelmista, jotka todellisuudessa tulisivat rajoittamaan hänen mahdollisuuttaan nauttia omaisuudestaan. Kun metsäyhtiöt ovat lisäksi puunostajina liikesuhteessa metsänomistajiin, saattaa suojeluohjelmia koskeva eriaikainen tiedottaminen häiritä myös tätä suhdetta ja siten vinouttaa neuvotteluasemia metsänhakuuta koskevissa sopimusneuvotteluissa näiden osapuolien välillä.

Lääninhallituksen olisi OA:n mielestä tullut huolehtia siitä, että metsänomistajille, joita suojeluohjelma ensisijaisesti koski, olisi tiedotettu siitä viimeistään samanaikaisesti kuin metsäyhtiöille. OA saattoi käsityksensä tiedoksi Hämeen ympäristökeskukselle.

/V

HM_11_§_3_mom.

HM_12_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Ampumakoe

R:EOA

Maa- ja metsätalousministeriö

D:2232/4/97

Yhdenvertaisuus

A:13.12.1999

Käsitys

Esitys

/O

Ulkomaisen ampumakokeen ja metsästäjätkinnon hyväksyminen Suomessa

Ruotsissa vakinaisesti asuva Suomen kansalainen arvosteli maa- ja metsätalousministeriön metsästyslain nojalla antamaa määräystä hirven ja karhun metsästyksessä vaadittavasta ampumakokeesta. Sen mukaan ampumakoetodistus voitiin Suomessa antaa muun maan kansalaiselle, joka oli omassa kotimaassaan suorittanut ampumakokeen metsästyskiväärillä, mutta ei sen sijaan muussa maassa vakinaisesti asuvalle, siellä saman ampumakokeen suorittaneelle Suomen kansalaiselle.

OA Lehtimaja totesi kannanottonaan seuraavan.

Metsästyslaki asettaa hirven ja karhun metsästyksessä ampujana toimimisen ehdoksi ainoastaan hyväksytyyn ampumakokeen suorittamiseen. Siitä ei voida johtaa kokeen suorittajan kansalaisuutta koskevaa lisärajoitusta. Ampumakokeen tarkoituksena on ainoastaan varmistaa, että ampujan ampumataito on riittävä. Oli vaikeata nähdä, mitä merkitystä ampumakokeen suorittajan kansalaisuudella on ampumataidon riittävyttä arvioitaessa.

Yleinen yhdenvertaisuusperiaate velvoittaa kohtelevaan kaikkia ihmisiä samanlaisissa tapauksissa samalla tavoin, jollei erilaiseen kohteluun ole hyväksyttävää syytä. Ketään ei saa asettaa ilman hyväksyttävää syytä toisia edullisempaan tai epäedullisempaan asemaan esimerkiksi kansalaisuuden perusteella.

Ampumakoetodistusta koskeva ministeriön määräys asetti vierassa valtiossa siellä voimassa olevan lainsäädännön mukaisen ampumakokeen suorittaneet henkilöt toisiinsa nähden eri asemaan sen perusteella, minkä maan kansalaisia he sattuivat olemaan. OA:n käsityksen mukaan tämä oli ristiriidassa met-

sästyslain kanssa ja loukkasi lisäksi jokaiselle perusoikeutena turvattua oikeutta yhdenvertaiseen kohteluun lain edessä. Ministeriön lainvastaista määräystä ei tullut soveltaa.

Maa- ja metsätalousministeriö totesi oikeusasiamiehelle antamassaan selvityksessä, että sen menettely oli kaikissa Pohjoismaissa noudatetun käytännön mukainen. Tätä samoin kuin menettelyn yhdenmukaisuutta Suomen kansalaisten ja muiden maiden kansalaisten osalta ei OA:n mielestä kuitenkaan voitu pitää hallitusmuodon 5 §:n kannalta riittävänä perusteena ampumakokeen suorittajien erilaiseen kohteluun.

Myös riistanhoitomaksusta ja pyyntilupamaksusta annettuun lakiin sisältyy samankaltainen säännös metsästäjätutkinnon osalta. Sen mukaan sellaisen ulkomaalaisen ei tarvitse suorittaa metsästäjätutkintoa Suomessa, joka omassa kotimaassaan on oikeutettu metsästäämään.

OA saattoi maa- ja metsätalousministeriön tietoon käsityksensä ministeriön ampumakoetodistusta koskevan määräyksen lainvastaisuudesta ja esitti ministeriön harkittavaksi, olisiko tätä määräystä samoin kuin metsästäjätutkintoa koskevaa lainkohtaa aihetta tarkistaa.

OA Lehtimajan päätös 13.12.1999, dnro 2232/4/97

Maa- ja metsätalousministeriö ilmoitti 2.3.2000, että se oli muuttanut hirvieläimen ja karhun metsästyksessä ampujalta vaadittavasta ampumakokeesta antamaansa määräystä (Dnro 3817/772/93) 1.3.2000 lukien. Samalla ministeriö ilmoitti, että se ryhtyy toimenpiteisiin riistanhoitomaksusta ja pyyntilupamaksusta annettuun lakiin sisältyvien metsästäjätutkintoa koskevien säännösten muuttamiseksi vastaavalla tavalla.

/V

HM_5_§

MetsästysL_21_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Keskusvaalilautakunta

R:EOA

Kirkko

D:2009/4/96

Kunnallisvaalit

A:3.3.1999

Uskonnon vapaus

Äänestäminen

Käsitys

/O

Kirkko äänestyspaikkana

Kirkkoon kuulumaton kantelija arvosteli sitä, että Helsingin kaupungissa vuoden 1996 kunnallisvaaleissa käytettiin äänestyspaikkana kirkkoja, seurakuntasaleja ja muita uskonnollisia tiloja. Hän katsoi tämän loukanneen kirkkoon kuulumattomien äänioikeutettujen uskonnon ja omantunnon vapautta sekä asettaneen myös kansalaisten yhdenvertaisuuden ja julkisen vallan puolueettomuuden kyseenalaiseksi.

Selvityksen mukaan valtaosa äänestyspaikoista sijaitsi kaupungin omistamissa huoneistossa. Äänestyspaikkoina toimi kuitenkin myös valtion, seurakuntien sekä yksityisten yhteisöjen omistuksessa olevia huoneistoja. Kirkkokuoneita sekä

kirkollisina pidettäviä tiloja ei yleensä käytetty äänestyspaikkoina. Äänestyspaikkojen luettelossa tosin mainittiin myös useita kirkkoja, mutta nämä olivat vain osoitetietoja. Seurakuntien omistuksessa olevista huoneistoista käytettiin äänestyspaikkoina lähinnä voimistelusalaleja, seurakuntakoteja ja kerhotiloja. Tiloihin oli omat sisäänkäynnit. Ainoastaan Jollaksen kappelissa oli äänestyspaikka osittain kirkkosalin puolella. Tämä johtui käytettävän tilan pienuudesta.

Äänestyspaikoiksi sopivia huoneistoja valitessaan keskusvaalilautakunta ilmoitti kiinnittävänsä erityistä huomiota siihen, että äänestyspaikka oli mahdollisimman lähellä äänestysalueen äänioikeutettuja ja että se oli helposti myös niiden saavutettavissa, joiden liikuntakyky oli syystä tai toisesta rajoittunut. Huoneistojen sopivuutta koskevassa arvioinnissa keskusvaalilautakunta ei ollut kiinnittänyt huomiota huoneistojen omistussuhteisiin.

OA Lehtimaja totesi kannanottonaan seuraavan.

Uskonnonvapauden kuuluu myös oikeus olla osallistumatta uskonnon harjoittamiseen (ns. negatiivinen uskonnonvapaus). Tämäkin oikeus on nimenomaisesti turvattu perusoikeutena. Uskonnon harjoittamisella tarkoitetaan lähinnä jumalanpalvelusta tai muuta uskonnollista tilaisuutta. Pelkästään läsnäoloa uskonnollisen yhdyskunnan omistamissa tiloissa ei vielä voida pitää uskonnon harjoittamisena. Näin ollen tällaisten tilojen käyttäminen vaaleissa äänestyspaikkana ei sellaisenaan loukannut uskonnonvapautta, ellei itse äänestystilaisuuteen liittynyt leimallisesti uskonnon harjoittamiseen viittaavia elementtejä.

Kysymys uskonnon ja omantunnonvapauden toteutumisesta ei ole kuitenkaan mustavalkoinen. Negatiivista uskonnonvapautta koskevalla säännöksellä on myös laajemmalle oikeusjärjestykseen ulottuva heijastusvaikutuksensa. Sillä voidaan puoltaa esimerkiksi sellaisia järjestelyjä, joilla vältetään ihmisten pakottaminen heidän vakaumustaan loukkaaviin tehtäviin tai tilanteisiin.

Evankelis-luterilaisella kirkolla ja ortodoksisella kirkokunnalla on Suomessa lainsäädännöllinen erityisasema, minkä järjestelyn ei katsota sinänsä loukkaavan uskonnonvapauden periaatetta. Tätä historiallista taustaa vasten on ymmärrettävää, että seurakuntien tiloja on käytetty valtiollisten ja kunnallisten vaalien äänestyspaikkoina. Äänioikeutettujen joukko, etenkin kunnallisvaaleissa, on kuitenkin tänä päivänä kirjavampi kuin aikaisemmin. Siihen kuuluu entistä runsaammin myös sellaisten vähemmistöjen edustajia, jotka eivät jaa valtaväestön kristillistä kulttuuriperintöä. Myös näiden vähemmistöjen näkemykset ja odotukset on otettava huomioon.

OA katsoi, että äänestyspaikkana käytettävän huoneiston sopivuutta harkittaessa tulisi yhtenä näkökohtana ottaa tänä päivänä huomioon myös huoneiston aatteellinen luonne ja käyttötarkoitus. Uskonnon harjoittamiseen tarkoitetuissa tiloissa oli yleensä uskontoon liittyviä tunnusmerkkejä, joita tähän uskontoon kuulumaton, kuten nyt kysymyksessä oleva kantelija, saattoi perustellusti pitää häiritsevinä. Ei ollut myöskään kirkon itsensä kannalta ongelmattomia, et-

tä uskonnon harjoittamiseen tarkoitettuja tiloja käytettiin muihin kuin hengellisiin tarkoituksiin. Kirkkojärjestyksen 14 luvun 2 §:n mukaan kirkkoa onkin lupa käyttää vain "sen pyhyteen soveltuviin tarkoituksiin".

Myös kansalaisten yleisen yhdenvertaisuuden ja julkisen vallan puolueettomuuden näkökulmasta tuli OA:n mielestä pyrkiä siihen, että vaalihuoneistot ovat aatteellisilta kytkennöiltään mahdollisimman neutraaleja. On tärkeätä, että kaikkia yhteiskunnallisia tai uskonnollisia aatesuuntia edustaville äänioikeutetuille olisi yhtä helppoa saapua äänestyspaikalle. Perustuslain mukaan julkisen vallan tehtävänä on edistää jokaisen yksilön mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan ja vaikuttaa häntä itseään koskevaan päätöksentekoon.

Kun seurakuntien omistamia tiloja käytetään äänestyspaikkoina, olisi OA:n mielestä entistä enemmän kiinnitettävä huomiota siihen, minkälaisesta tilasta oli kulloinkin kysymys eli oliko huoneisto mahdollisesti varustettu, koristettu tai peräti vihitty uskonnon harjoittamista varten, ts. miten keskeisesti uskonnollinen elementti oli huoneistossa esillä ja miten voimakkaasti se välittyi ulkopuoliselle. Uskonnon harjoittamiseen nimenomaan tarkoitettujen tilojen, kuten esimerkiksi kirkkosalin käyttäminen vaaleissa äänestyspaikkana, ei OA:n mielestä ollut asianmukaista. Helsingin kaupungin keskusvaalilautakunnan menettelyä vuoden 1996 kunnallisvaaleissa voitiinkin OA:n mielestä arvostella siinä, että Jollaksen kappelissa äänestyspaikka ulottui osittain kirkkosalin puolelle.

OA saattoi vastaisen varalle oikeusministeriön ja Helsingin kaupungin keskusvaalilautakunnan tietoon edellä mainitun käsityksensä.

/V

HM_5_§
HM_9_§
HM_11_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Huomautus	R:EOA
Laillisuusperiaate	D:2579/4/96
Lääninhallitus	A:26.5.1999
Käsitys	

/O

Kirjallinen huomautus virkamiesoikeudellisena seuraamuksena

Henkikirjoittaja arvosteli Hämeen lääninhallitusta siitä, että se oli antanut hänelle "kirjallisen huomautuksen" sivutoimi-ilmoituksen laiminlyönnistä, vaikka kantelijan käsityksen mukaan kirjallisen huomautuksen antaminen ei ollut virkamieslain mukaan mahdollista.

OA totesi kannanottonaan seuraavan.

Valtion virkamieslain (750/94) mukaan virkamiehelle, joka toimii vastoin virkavelvollisuuksiaan tai laiminlyö niitä, voidaan antaa kirjallinen varoitus. Aikaisemmassa valtion virkamieslaissa (755/86) oli nimenomainen säännös myös esimiehen alaiselle virkamiehelle antamasta huomautuksesta.

Oikeuden tällaisen huomautuksen antamiseen katsottiin johtuneen jo "yleisistä periaatteista", joskin asiasta oli selvyyden vuoksi haluttu mainita laissa. Nykyisessä valtion virkamieslaissa ei sellaista säännöstä enää ole. Hallituksen esityksestä nykyiseksi valtion virkamieslaiksi kuitenkin ilmenee, ettei oikeustilaa ole ollut tältä osin tarkoitus muuttaa. OA:n mielestä esimiehen oli siten mahdollista antaa huomautus alaiselleen virkamiehelle myös nykyisen virkamieslain aikana.

Voidaanko huomautus myös nykyisen virkamieslain mukaan antaa paitsi suullisesti myös kirjallisesti? Lakia koskeneesta hallituksen esityksestä (291/1993 vp.) ei suoraan ilmene tähän vastausta. Koska mahdollisuus huomautuksen antamiseen myös kirjallisesti oli jo aikaisemman virkamieslain esitöissä mainittu ja käytäntö oli vakiintunut, ei oikeustilaa nähtävästi ole ollut tarkoitus tältäkin osin muuttaa nykyisessä laissa. Esimiehen huomautuksen antaminen kirjallisesti, esimerkiksi huomautuksen painokkuuden tai toimenpiteen dokumentoinnin vuoksi, oli OA:n mielestä siten edelleen mahdollista.

OA viittasi myös perus- ja ihmisoikeusnäkökulmaan. Rikosoikeudellinen laillisuusperiaate merkitsee sitä, että rikoksesta voi seurata vain laissa säädetty rangaistus. Vaikka tämä oikeusperiaate nimenomaisesti koskeekin vain rikosoikeudellisia seuraamuksia, sen tulkintavaikutus heijastuu myös sellaisiin kurinpidollisiin ja muihin hallinnollisiin seuraamuksiin, jotka saatetaan oikeuselämässä kokea tosiasiallisina rangaistuksina. OA:n mielestä periaate puhui sen puolesta, että oikeuskäytännön kautta ei luotaisi sellaisia "työnjohdollisia" seuraamuksia, jotka käytännössä voidaan helposti sekoittaa kurinpidollisiin tai rikosoikeudellisiin seuraamuksiin.

OA:n mielestä valtion virkamieslain mukainen kirjallinen varoitus ja esimiehen antama "työnjohdollinen" huomautus tuli pitää virkamiehen oikeusturvan vuoksi toisistaan selkeästi erillään. Kirjallinen varoitus on virkamieslain tuntema kurinpidollinen seuraamus. Sen antamisesta päättää hallinnollisessa järjestyksessä asianomainen virasto. Viraston päällykölle voi kirjallisen varoituksen antaa asianomaisen hallinnonalan ministeriö. Virkamies voi hakea virkamieslautakunnalta muutosta saamaansa kirjalliseen varoitukseen.

Tässä tapauksessa lääninhallitus oli tehnyt muodollisen päätöksen "kirjallisen huomautuksen" antamisesta virkavelvollisuuden laiminlyönnistä. OA:n mielestä päätös muistutti muutoilultaan enemmän kurinpidollisen seuraamuksen antamista kuin pelkästään esimiehen työnjohdollista huomauttamista. OA totesi, että kirjallista huomautusta koskeva päätös olisi voitu muotoilla paremminkin. Siitä olisi tullut selvemmin ilmetä, että kysymys oli vain esimiehen antamasta työnjohdollisesta huomautuksesta. OA saattoi käsityksensä vastaisen varalle Etelä-Suomen lääninhallituksen tietoon.

/V

HM_6a_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Esteellisyys

R:EOA

/0

Ministeriön edustus valvottavassa yhteisössä

Yksityisiä peliautomaattiyrittäjiä edustava yhdistys kanteli siitä, että Raha-automaattiyhdistyksen (RAY) hallitukseen kuului sisäasiainministeriön kansliapäällikkö. Sisäasiainministeriön tehtävänä on valvoa, että raha-automaateilla ja muilla pelilaitteilla harjoitettavassa toiminnassa menettelään asianmukaisesti. Kantelijan mielestä valvonta ei ollut uskottavaa, jos ministeriön korkein virkamies oli valvottavan yhteisön hallituksessa.

OA Lehtimaja esitti kannanottonaan seuraavan.

Raha-automaattiasetuksen 16 §:n mukaan RAY:n hallituksen jäsenet nimittää valtioneuvosto. Heistä yhden tulee edustaa sisäasiainministeriötä. Raha-automaattiasetus ei kuitenkaan kytke ministeriöedustusta mihinkään tiettyyn virka-asemaan ministeriössä.

Kun harkitaan virkamiehen määräämistä edustajantehtävään, joka liittyy valtion omistajavallan käyttöön tai muuhun valtion ohjaukseen ja valvontaan, on valtion virkamieslain 18 a §:n mukaan otettava huomioon, ettei virkamies saa tulla tämän tehtävän vuoksi muutoin kuin satunnaisesti tai tilapäisesti esteelliseksi keskeisissä virkatehtävissään.

Sisäasiainministeriön työjärjestyksen mukaan kansliapäällikön tehtäviin ei kuulu ratkaista pelitoimintaa koskevia asioita. Ne eivät siis ole ainakaan hänen valtion virkamieslaissa tarkoitettuja keskeisiä virkatehtäviään. RAY:n hallituksen jäsenenä oleva sisäasiainministeriön kansliapäällikkö ei saa muutenkaan käsitellä pelitoimintaa koskevia asioita, vaikka kansliapäälliköllä muuten onkin oikeus ottaa valmistehtävään tai esiteltävään myös ministeriön muun virkamiehen käsiteltäväksi kuuluva asia.

OA katsoi, ettei sisäasiainministeriön kansliapäällikön jäsenyys RAY:n hallituksessa ollut lain ministeriöiden yleisjohtoon kuuluvien virkamiesten valintaa laitosten johtoon tulisi välttää. Myös eduskunnan perustuslakivaliokunta on katsonut, että virkamiesten sivutointen valvontaa pitäisi tehostaa ja että sivutoimien myöntämistä johtaville virkamiehille tulisi rajoittaa. Entinen käytäntö ei ollut kuitenkaan olennaisesti muuttunut, mitä kansliapäällikkötason sivutoimiin tuli.

Vaikka sisäasiainministeriön kansliapäällikkö ei säännönmukaisesti käsittelekään virkatyössään pelitoimintaa koskevia asioita, oli kysymys ministeriön yleisjohtoon kuuluvien henkilöiden osallistumisesta ministeriöiden valvomien yhteisöjen toimielimiin OA:n mielestä entistäkin ajankohtaisempi. Julkiselta hallinnolta odotetaan entistä tiukempaa puolueettomuutta. Etenkin johtavien virkamiesten sidonnaisuuksiin on sen vuoksi kiinnitettävä asianmukaista huomiota. Tähän vaikuttaa osaltaan myös Euroopan yhteisöjen hallinnosta saadut kokemukset.

Edellä mainitussa oikeusasiamiehen erilliskertomuksessa katsottiin lisäksi, että julkishallinnon esimiehen osallistuminen jonkun asian käsittelyyn saattoi jossakin tapauksessa tehdä myös hänen alaisensa virkamiehen esteelliseksi asian käsittelyyn. Oli mahdollista, että varsinkin ministeriön ylimmän virkamiehen eli kansliapäällikön osallistuminen ministeriön valvontaan kuuluvien yhteisöjen toimintaan voi vaarantaa myös muiden ministeriön virkamiesten toiminnan puolueettomuuden.

OA totesi, että edellä mainituista syistä ministeriöiden kansliapäälliköiden osallistumista niiden valvontaan kuuluvien laitosten ja yhteisöjen toimielimiin tulisi mahdollisuuksien mukaan välttää. Ministeriön ohjaus ja valvonta voidaan yhtä hyvin toteuttaa nimittämällä sen edustajaksi asianomaisiin toimielimiin sellaisia virkamiehiä, joiden kohdalla puolueettomuusepäilyjä ei samassa määrin synny.

/V

HM_16_§

+

FINLEX: EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUREKISTERI

/H

Käyttäytyminen
Palveluperiaate
Virkamies
Käsitys

R:EOA
D:601/4/99
A:16.6.1999

/O

Asiakaspalvelu oikeusministeriössä

Opiskelija arvosteli oikeusministeriön vaaliasioita hoitanutta hallitusneuvosta siitä, että tämä oli katkaissut puhelinyhteyden liian nopeasti opiskelijan kysyessä neuvoja mahdollisuudestaan osallistua vuoden 1999 eduskuntavaalien ennakkoonestykseen.

OA Lehtimaja totesi kannanottonaan seuraavan.

Hyvään hallintoon kuuluu, että virkamies käyttäytyy asiakaspalvelutehtävissä tahdikkaasti. Virkamiehen tulisi aina, huolimatta siitä, että hän on kovankin paineen alaisena, ottaa huomioon virkansa asettamat vaatimukset.

Tässä tapauksessa oli jälkikäteen vaikeata saada luotettavaa kuvaa puhelinkeskustelun kulusta ja sävystä. Oli kuitenkin ilmeistä, että keskustelijoiden käsitykset puhelun jatkamisen tarpeellisuudesta olivat olleet erilaiset. Hallitusneuvos ei ollut edes väittänyt, että opiskelija olisi lähestynyt häntä häiriötarkoituksessa tai itse käyttäytynyt provosoivasti. Ilmeisesti hallitusneuvos oli vain pitänyt opiskelijan odotuksia mahdottomina toteuttaa. Tällaisessa tilanteessa vaaditaan julkista valtaa edustavalta virkamieheltä tyyliä, miten keskustelu voidaan lopettaa asiakasta loukkaamatta.

Oli kuitenkin huomattava, että opiskelijan yhteydenotto liittyi kysymykseen jokaiselle Suomen kansalaiselle perusoikeutena turvattuun äänioikeuden toteutumisesta. Julkisen vallan asiana on edistää perusoikeuksia koskevan tiedon välittämistä kansalaisille. Oikeusministeriön vaalijohtajana toiminut hallitusneuvos ei voinut olettaa, että häneltä neuvoa kysyvä opiskelija olisi ennestään ollut selvillä oikeus-

ministeriön toimivallasta ja mahdollisuuksista ennakkoäänestysasioissa. Tämän vuoksi hallitusneuvoksen olisi OA:n mielestä tullut osoittaa asiaankuuluvaa malttia ja ennen puhe-
lun katkaisemista varmistaa, että opiskelija oli todella
saanut kaiken tarvitsemansa tiedon puheena olevasta asiasta.

OA kiinnitti oikeusministeriön hallitusneuvoksen huomiota
siihen, että asiakaspalvelussa virkamiehen on aina käyttäy-
dyttävä asiallisesti ja tahdikkaasti.

/V

HM_11_§

HM_16_§

+